

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

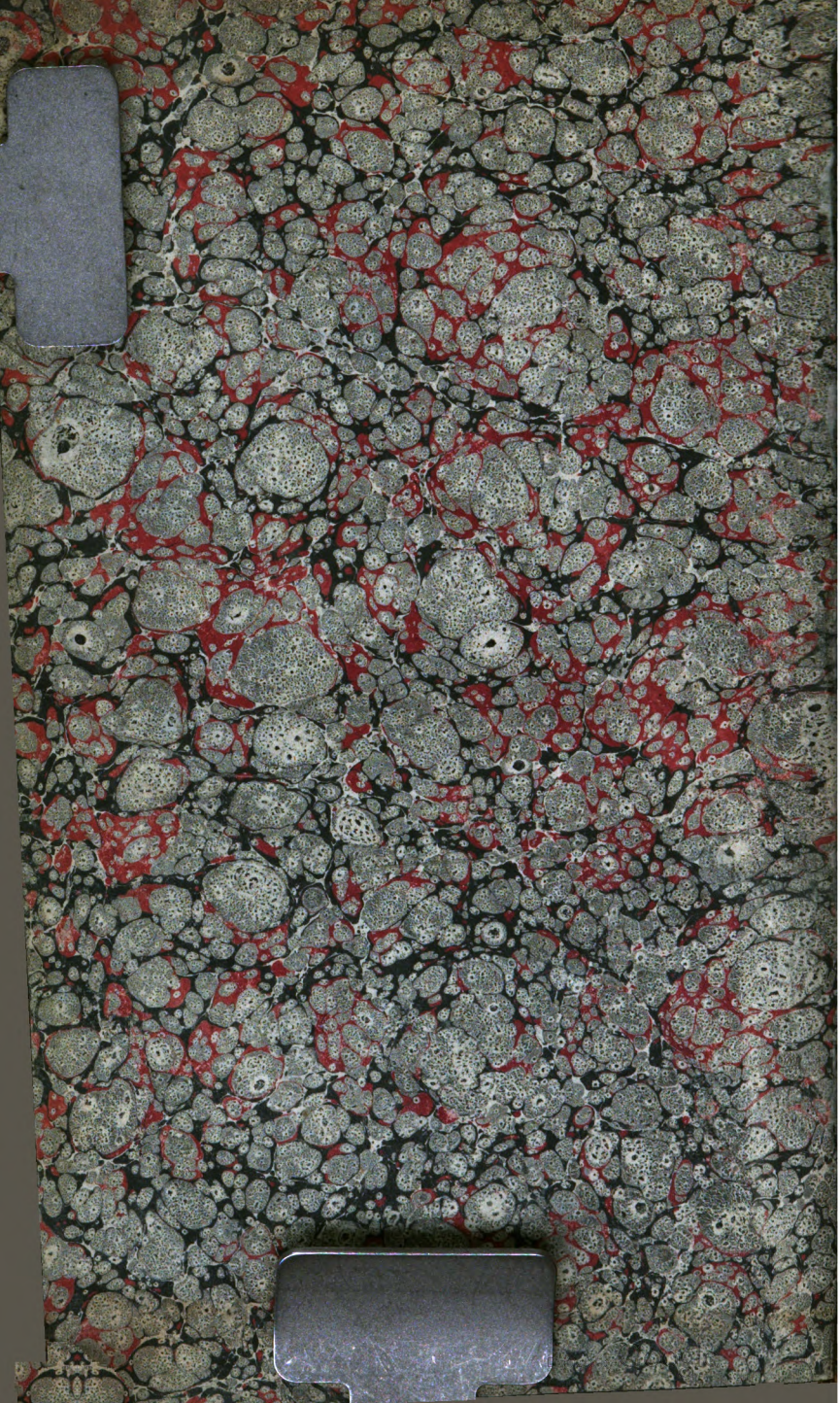
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

ms
Go

FCC
18.254

OPTIMÆ SPEI PUERO

JOHANNI ERASMIO
FROBENIO

S. D.

Vicet libellus tibi dicatus expectatio-
nem nostram, Erasmi mellitissime:
tuum erit videre, ne fallas expecta-
tionem nostram. Ille sic adamatur,
sic rapitur, sic teritur manibus stu-
diosæ juventutis, ut & patri tuo fuerit subin-
de typis excudendus, & mihi novis accessioni-
bus identidem locupletandus. dicas & illum
† *E' εὐμοῖον* quempiam esse, deliciasque Musarum
sacra colentium. Quo magis adnitendum erit,
ut tu quoque sis, quod diceris, hoc est, ut lite-
ris & morum probitate sis omnibus bonis cha-
rissimus. Vehementer autem pudendum fuerit,
si, cum tam multos hic libellus & Latiniore red-
diderit, & meliores, tu commiseris, ut ad te-
ipsum non redierit eadem utilitas, quæ per te
pervenerit ad omnes. Cumque tam multi sint
* 2 adolesc

[†] E'ε'σ'μ'α'ι'ο'ν.] Hoc est, amabilem: simul allusum ad nomen auctoris.

DEDICATIO.

adolescentes, qui tibi nomine Colloquiorum gratias agunt; nonne merito censeatur absurdum, si tua culpa factum videatur, quo minus mihi possis eodem nomine gratias agere? Accrevit libellus ad justam voluminis magnitudinem. tibi quoque conandum est, ut quantum accrescit ætas, tantum accedat & honestæ eruditioni & morum integritati. Sustines non vulgarem expectationem: cui respondere necessarium, vincere pulcherrimum fuerit: certe fallere sine summo dedecore non potes. Nec hoc dico, quod hætenus pœniteat profectus tui, sed ut currenti calcar addam, quo curras alacrius. præfertim cum eam ætatem ingressus sis, qua non alia continget felicior, ad imbibenda literarum ac pietatis semina. Facigitur, ut hæc Colloquia vere tua dici possint. Dominus Jesus servet istam ætatem tuam puram ab omnibus inquinamentis, semperque ad meliora provehat. Vale.

Basileæ Kalend. August. Anno M D XXIV.

VITA

V I T A E R A S M I, ERASMO AUCTORE.

Natus Roterodami vigilia Simonis & Judæ, circa annum 67. supra millesimum quadringentesimum. Mater dicta est Margareta, medici cujusdam Patri filia, è Septimontia vulgo Sevenbergen, oriunda. Fratres illius duos Dordraci, pene nonagenarios, vidit. Pater dictus est Gerardus. Is cum dicta Margareta, sp̃s conjugii (& sunt qui intercessisse verba dicunt) vixit. Eam rem indigne tulerunt & parentes Gerardi & fratres. Pater erat Helias, mater Catharina. Uterque pervenit ad extremam senectutem: Catharina pene usque ad nonagesimum quintum annum. Fratres erant decem, nulla soror ex eodem patre & matre; omnes conjugati, excepto uno. Gerardus erat natu minimus. Visum est omnibus ut ex tanto numero unus Deo consecraretur (nostri affectus senum) & fratres vallebant rem animo. Scilicet sic fore apud quem convixarentur. Gerardus videns se modis omnibus excludi à matrimonio, magno consensu omnium, fecit quod solent deplorati: clam fugit, & ex itinere misit parentibus & fratribus epistolam, cum manu manum complexa, addito elogio, Valet, nunquam vos videbo. Interim relicta est sperata conjux gravis: Puer alitus est apud aviam. Gerardus Romam se contulit. Illic scribendo (nam tum nondum ars typographorum erat) rem affatim paravit. Erat autem manu felicissima, vixitque juveniliter. mox applicuit animum ad honesta studia. Græce & Latine pulchre calluit. Quin & in Jurispræditiâ non vulgariter profecerat. Nam Roma tum doctis viris mire floruit. Audivit Guarinum. Omnes autores sua manu descripserat: Parentes ubi resciverunt esse Romæ, scripserunt, puellam (cujus matrimonium ambierat) esse vita functam. Id ille credens, præ mœrore factus est presbyter, totumque animum ad religionem applicuit. Reversus domum,

* 3 *

comperit

V I T A E R A S M I.

comperit fraudem: nec illa tamen unquam post nubere voluit, nec ille unquam post sollicitavit eam. Puerum autem curavit liberaliter educandum, vixque quatuor annos egressum, in ludum literarium misit. Ac primis annis, minimum in literis illis profecit inamans, quibus natus non erat. Ubi nonum ageret annum, misit Daventriam. Mater sequuta est, custos & curatrix teneræ ætatis. Ea schola tunc adhuc erat barbara. Prælegebatur * Pater meus: exigebantur tempora. Prælegebatur Ebrardus & Johannes de Garlandia: nisi quod Alexander Hegius & Zinthius ceperant aliquid melioris litteraturæ invehere. Tandem ex pueris collusoribus, qui grandiores natu audiebant Zinthium, primum cepit odorem melioris litteraturæ. Post aliquoties audivit Hegium, sed non nisi diebus festis, quibus legebat omnibus. Hic pervenit ad classem tertiam. Tum pestis ibi vehementer sæviens, sustulit matrem relicto filio, jam annum decimum tertium agente. Quum pestis indies magis incrudesceret, tota domo in qua agebat desolata, reversus est in patriam. Gerardus accepto tristi nuntio, cæpit egrotare, ac paulo post mortuus est. Uterque decessit non multo supra annum quadragesimum. Tres tutores instituit, quos habebat fidissimos; quorum præcipuus erat Petrus Vinckel, tum ludi literarii magister Goudæ. Legavit rem mediocram, si tutores bona fide administrassent. Ita Buscumducis ablegatus est, quum jam satis maturus esset Academiæ: Verum illi Academiam metuebant, quod alere religioni statuissem præram. Illic vixit (hoc est perdidit) annos ferme tres: in ædibus Fratrum, ut vocant, in quibus tum docebat Romboldus, qui mire adamabat ingenium pueri. Qui & sollicitare illum cæpit, ut suo gregi accederet. Puer incitiam ætatis excusabat. Hic exorta peste, quum diu laborasset febris quartana, ad tutores reversus est; jam stilo quoque satis prompto, ex aliquot autoribus bonis formato. Unus tutor perierat.

* Pater meus.] Ita incipit libellus quidam Grammaticus, illo ævo in scholis prælegi solitus qui MS. existit in Bi-

bliotheca Roxhorniana. Vide Vitam Erasmi, & Epistolas à P. Scriverio editas ac brevi auctiores publicandas.

ierat peste: cæteri duore non admodum bene gesta, agere de monasterio cæperunt. Adolescens languens febrî, quæ supra annum illum tenuerat, non à pietate abhorrebat, cæterum à monasterio abhorrebat. Itaque diem ad cogitandum sumit. Interim tutor subornat qui pelliciant, qui minitentur, qui imbecillum animum perpellant. Atque interea locum in monasterio Canonicorum repererat, qui vulgo Regulares dicuntur, in Collegio, quod est juxta Delft, dicto Syon, quæ domus est principalis ejus Capitali. Ubi dies venisset respondendi, respondens prudenter adolescens, se nondum, neque quid esset mundus scire, neque quid esset monasterium, neque quid esset ipse. Proinde videri consultius, ut adhuc annos aliquot in scholis ageret, donec sibi notior esset. Hæc quum videret constanter ab adolescente dici, statim infremuit Petrus VVinkel. En ego, inquit, frustra laboravi, qui talem locum tibi magnis precibus pararam, tu nebulo es, spiritum bonum non habes. Abdico tutelam meam. vide unde alaris. Adolescens respondit, se accipere abdicationem, & ea esse ætate, ut non opus tutoribus esset. Ubi videt se minis nihil proficere, subornat fratrem, qui & ipse tutor erat, negotiatorem. Is blanditiis agit. Accedunt instigatores undique. Habebat sodalem, qui prodidit amicum: & urgebat febris; nec tamen arridebat monasterium. donec forte fortuna monasterium ejusdem ordinis in Emmaus, sive Steyn, juxta Goudam videret. Ibi repperit Cornelium, quem Daventriæ sodalem in eodem cubiculo habuerat. Is nondum sacrum illum cultum acceperat. Viderat Italiam, sed parum doctus redierat. Hic suum agens negotium, cæpit mira eloquentia depingere vitæ genus sanctissimum: copiam librorum, otium, tranquillitatem, sodalitatem angelicam. Alii alliciebant, alii propellebant. Onerabat febris. Hunc delegit locum, fastidito altero. Lætabatur interim, donec haberet sacram vestem. Interea, tametsi adolescens sensu suo proposito quam non omnia illic responderent, tamen totum illum gregem excitavit ad studia. Parantem abire ante professionem, partim pudor humanus, partim minæ, partim necessitas

tas coërcuit. Professus est. Tandem per occasionem Episcopo
Cameracensi Henrico à Bergis innotuit. Is Cardinalitium ga-
lerum sperabat : quem & impetrasset , nisi præsentes defuis-
sent nummi. Ad hoc iter optabat hominem Latine doctum.
Itaque per hunc evocatus est cum auctoritate Episcopi Tra-
jectensis : quæ sola sufficiebat. Auctoritatem tamen Prioris &
Generalis adjunxit. Concessit in familiam Episcopi , servato
tamen habitu. Quum Episcopus esset destitutus spe galeri ,
sentiretque illum in amore parum constantem erga omnes , id
egit , ut Lutetiam studiorum mitteretur gratia. Promissum
est stipendium annuum. Nihil missum est. Sic solent princi-
pes. Illic in Collegio Montis acuti , ex putridis oris & cubi-
culo infecto morbum concepit. Itaque ad Episcopum rediit.
Acceptus est honorifice. Recreatus est à morbo Bergis. Revi-
sit Hollandiam : hoc animo ut maneret apud suos. Sed ipsis
ultro hortantibus , Lutetiam rediit. Ubi destitutus auxilio
Mecænatis , vixit verius quam studuit , & ob pestilentiam ,
ibi multis annis perpetuam , per singulos annos redeundum erat
in patriam. Tandem ubi totum annum sæpisset pestis , Lova-
nium commigrare coactus est. Ante inviserat Angliam in gra-
tiam Montigii , tunc discipuli , nunc Mæcenatis ; sed amici
verius quam benigni. Id temporis omnium bonorum apud An-
glos benevolentiam sibi conciliavit ; ob id præsertim , quod
profecturus in Galliam , spoliatus in littore Doveriensi , non
solum non ultus injuriam esset , sed mox libellum in laudem re-
gis totiusque Angliæ edidisset. Tandem è Gallia magnis pro-
missis in Angliam revocatus est. Quo tempore amicitia Ar-
chiepiscopi Cantuariensis auctus est. Ubi promissa non respon-
derent , petiit Italiam ; cujus adeundæ desiderio semper arse-
rat. Egit paulo plus quam annum Bononiæ. Inde Venetias
se contulit , ediditque Adagia. Inde Patavium , ubi hyber-
navit. Mox Romam , quo jam fama celebris ac plausibilis
præcesserat. Raphaëli Cardinali S. Georgii præcipue charus
fuit. Non defuisset ampla fortuna , nisi mortuo Rege Henrico
Septimo , & successore Octavo , amicorum literis amplissima
polli-

V I T A E R A S M I.

pollicentibus in Angliam revocatus esset. Illic reliquum ætatis peragere decreverat. Verum ubi ne tum quidem præstaretur promissa, in Brabantiam se subduxit: invitatus in aulam Caroli Caesaris, cui consiliarius factus est, opera Joannis Silvagii Cancellarii magni. Mutati cultus rationem reddit in libello primo, quo respondit Laicis. Valetudo semper fuit tenera, unde crebro tentabatur febribus; præsertim in quadragesima, ob piscium esum, quorum solo odore solebat offendi. Ingenium erat simplex, adeo abhorrens à mendacio, ut puellus etiam odisset pueros mentientes, & senex ad illorum aspectum, etiam corpore commoveretur. Lingua inter amicos liberioris, nonnunquam plus quam sat esset. Et sæpe falsus, amicus tamen diffidere non poterat. Nec putidulus erat. neque quicquam unquam scripsit, quod ipsi placeret. Ac ne facie quidem propria delectabatur, vixque extortum est amicorum precibus, ut se pingi pateretur. Dignitatum ac divitiarum perpetuus contemptor fuit, neque quicquam prius otio ac libertate habuit. Candidus alienæ doctrinæ estimator, fautorque ingeniorum unicus, si fortuna suppetisset. In provehendis bonis literis nemo magis profecit: gravemque ob hanc rem invidiam sustinuit à barbaris. Usque ad annum quinquagesimum, nec impetiit quenquam, nec impetitus est à quoquam stilo. Idque habebat sibi propositum, omnino stilum incruentum servare. A Fabro primum est impetitus. Nam Dorpiana orsa suppressa sunt. In respondendo semper civilis erat. Luberana Tragædia, intolerabili illum oneravit invidia. Discorsus est ab utraque parte, dum utrique studet consulere.

E P I.

E P I T A P H I U M
DES. ERASMI ROTERODAMI,
B A S I L E Æ.
CHRISTO SERVATORI S.

DES. ERASMO ROTERODAMO, VIRO OMNIBUS MODIS MAXIMO, CUJUS INCOMPARABLEM IN OMNI DISCIPLINARUM GENERE ERUDITIONEM, PARI CONJUNCTAM PRUDENTIA, POSTERI ET ADMIRABUNTUR, ET PRÆDICABUNT. BONIFACIUS AMERBACHIUS HÆRES. HIER. FROBENIUS, ET NIC. EPISCOPIUS NUNCUPATI SUPREMÆ SUÆ VOLUNTATIS VINDICES, PATRONO OPTIMO NON MEMORIÆ, QUAM IMMORTALEM SIBI EDITIS LUCUBRATIONIBUS COMPARAVIT, IIS TANTISPER DUM ORBIS TERRARUM STABIT SUPERFUTURO, AC ERUDITIS UBIQUE GENTIUM COLLOQUUTURO: SED CORPORIS MORTALIS, QUO RECONDITUM SIT ERGO, HOC SAXUM POSUERE.

MORTUUS EST IV. EIDUS JULIAS, JAM SEPTUAGENARIUS,
ANNO A CHRISTO NATO, M. D. XXXVI.

In saxo, quo sepulchrum integitur est TERMINI
facies, basi quadrata, cum his verbis:

DES. ERASMUM ROTERODAMUM, AMICI SUB HOC
SAXO CONDEBANT, IV. EIDUS JULIAS,
M. D. XXXVI.

INDEX

I N D E X

COLLOQUIORUM.

A Bbatis & Eruditæ. 325	Epicureus. 730
Absurda. 589	Epithalamium Pet. Ægidii. 330
Ἀγαμέμνων γάμος. 566	Euangeliphorus Cyclops. 580
Adolescentis & Scorti. 251	Euntes in ludum litterarium. 67
Alcumistica. 348	Exsequiæ Seraphicæ. 681
Amicitia. 701	Exorcismus seu Spectrum. 337
Apotheosis Reuchlini Capnionis. 167	Formulæ variæ. 75. usque ad 83. & 105. &c.
Ἀποθεωσις. 587	Franciscani πλωχρηπλάσιοι. 308
Ars notoria. 631	Funus. 515
Ἀρεταγωγισμός. 598	Γερωντολογία. 292
Charon. 553	Gratiarum actio. 25. 69
Colloquium senile. 292	Γυναικοσυνέδριον. 610
Concio seu Merdardus. 634	Herilia iussa. 38
Confabulatio pia. 53	Hippoplanus. 358
Conjugium. 205	Impostura. 578
Convivium dispar. 542	Inquisitio de Fide. 276
Convivium fabulosum. 367	Ἰσπανὸς ἀντιπῶν. 589
Convivium Poëticum. 256	de Itinere formulæ. 8
Convivium profanum. 83	Ἰχθυοφαγία. 446
Convivium religiosum. 117	Ludus globorum missilium. 48. & sphæræ per annum ferreum. 50
Convivium sobrium. 625	Lusus pueriles. 44
Copiz compendium. 112	Mandandi form. 23
Cyclops Euangeliphorus. 580	Merdar-
Diluculum. 618	
Diversoria. 243	
Domestica confabulatio. 17	
Echo. 539	
Ementitia nobilitas. 589	

INDEX COLLOQUIORUM.

Merdardus sive Concio.	634	Παροπλῆσις, Franciscani,	
Militaria.	35		308
Militis & Carthusiani.	221	Puerpera	385
Monitoria pædagogica.	42	de Rebus ac Vocabulis.	548
Naufragium.	233	de Sacerdotiis captandis.	30
Νηφάλιος συμπόσιον.	625	Saltus.	51
Opulentia sordida.	669	Salutandi ratio & formu-	
Ὀχμα, γεροντολογία.	292	læ.	7
Percontandi varix formu-	8	Scorti & adolescentis.	251
læ.		Senatulus.	610
Peregrinatio religionis er-		Spectrum seu Exorcismus.	
gō.	409		337
Philodoxus.	655	Synodus grammaticorum.	
Pietas puerilis.	53		560
Πολυδαυτία.	542	Talorum lusus.	598
Primi congressus varix for-		Valetudinis formulæ. 9.&c.	
mulæ.	1.26	Venatio.	66
Problema.	721	Virgo μυσγάμ.	191
Proci & puellæ.	176	Virgo poenitens.	202
Pseudochei & Philetymi.		Votum temere susceptum.	
228			27
Παρολογία.	362	Υπομνησγάμ.	205

DES.

DES. ERASMI ROT.
COLLOQUIA
FAMILIARIA.

In primo congressu.

NON temere docet ¹ quidam, ut salutemus libenter. Comis enim & blanda salutatio sæpe conciliat amicitiam, inimicitiam diluit; certe mutuam benevolentiam alit augetque. Quidam usque adeo ² Demeæ sunt, ingenioque agresti, ut vix salutati resalutent.

Nonnullis hoc vitii ³ conciliavit educatio verius, quam natura.

Urbanitatis est salutare obvios, aut eos qui nos adeunt, aut quos adimus ipsi colloquendi gratia. Item operis aliquid agentes, coenantes, oscitantes, ⁴ singultientes, stertnutes, tussientes. In ⁵ ructu crepituve ventris salutare, hominis est plus satis urbani.

Sed incivilius etiam eum salutare, qui reddit urinam, aut alvum exonerat.

Salve pater, salve matercula, salve mi frater, salve præceptor observande, salve multum mi patrue, salve dulcissime nepos.

Urba-

NOTÆ IN COLLOQUIA ERASMI.

¹ **Q**uidam.] In præceptis, quæ circumferuntur Catonis nomine.
² Demeæ sunt.] Demea, Terentio senex rigidus, durus, difficilis: unde proverbialiter austeros, Demeas vocamus. Sic, & in comædiis utimur aliquando propriis pro appellativis, *Euclides*, avaros: *Thrasones*, gloriosos appellando.

³ Conciliavit.] Et conciliare, pro comparare, contrahere, sumitur; & hoc tam in malum, quam in bonum, ut *Dignatio conciliavit ei uxorem*. Vellejus.

⁴ Singultientes.] Singultire, est singultus edere. *singultus* vero est convulsio ventriculi, conantis excutere, quæ tunicis suis impacta sunt. Belg. *de hick*.

⁵ Ructus.] Ructus est concocti cibi in ventrum effusio.

A

PLAN-

Urbanum est addere cognationis aut affinitatis titulum, nisi cum habent aliquid odii; tum enim præstat abuti minus quidem propriis, sed 'plausibilibus: Veluti cum novercam salutamus matrem: privignum, filium: vitricum, patrem: sororis maritum, fratrem: fratris uxorem, sororem.² Idem in ætatis aut officiorum titulis faciendum. Gratius enim fuerit, si senem, patrem, aut virum eximium salutes, quam ætatis cognomine: etiam si olim honoris causa dicebatur, ³ *Ω^r γίεγρ.* Salve præfekte, salve tribune. Non autem, salve caligarie, aut calcearie. Salve adolescens, salve juvenis. Senes, ignotos adolescentulos filiorum cognomento salutant, adolescentes vicissim illos patres aut dominos.

Blandior salutatio inter amantes.

Salve	{	mea Corneliola.
		mea vita.
		mea lux.
		meum delictum.
		meum suavium.
		mel meum.
		mea voluptas unica.
		meum corculum.
		mea spes.
		meum solatium.
		meum decus.

Honoris gratia, aut secus.

Salve here. Ohe, salve tu quoque bone vir. Salve vir ornatissime, clarissime. Salve etiam atque etiam literarum decus. Salve plurimum amicorum optime: Salve mi Meca-

¹ *Plausibilibus.*] In quibus scilicet plus favoris & gratiz.

² *Idem.*] Quod ab Hor. in Sat. præcipi videmus: *Frater, pater adde: Ut cuique est atq.* ita quemque facinus adopta.

³ *Ω^r γίεγρ.*] Id est, *o senex*, quod apud Homerum nusquam non obvium. Hinc & Senatores Lacedæmonienfes, *γίεγρς.*

¹ *Mecænas*. Salve patrone singularis. Salve vir spectatissime. Salve unicum hujus ætatis ornamentum. Salve Germaniæ delictum. Salvete quotquot estis una salute omnes. Salvete pariter omnes. Salvete belli homunculi. Salve ² congerro lepidissime. Salve vini perniciēs. RESP. Salve & tu gurgēs, ³ helluoque placentarum. Salve multum virtutis omnis antistes. RESP. Salve tantundem totius probitatis exemplar. Salve anicula annos nata quindecim. RESP. Salve puella annorum octoginta. Bene sit tibi cum tuo calvitio. RESP. Bene tibi cum lacero naso. Ut salutaris, ita refalutaberis. Si male dixeris, pejus audies. Salve iterum atque iterum. RESP. Et tu salve perpetuum. Salve plus millies. RESP. Equidem malim salvere semel. Salve quantum vis. RESP. Et tu quantum mereris. Salvere te jubeo. RESP. Quid si nolim? Equidem ægrotare malim, quam tua salute salvere.

Salva sit tua	{	Sanctitas.	{	magis vulgo recepta sunt, quàm probata doctis.
		Amplitudo.		
		Celsitudo.		
		Majestas.		
		Beatitudo.		
		Sublimitas.		

In tertia persona.

Sapidus Erasmo suo salutem dicit.

Sapidus Beatum suum plurima salute impertit.

Alia

¹ *Mecænas*.] Vel ut alii legunt, *Mænas*, à Gr. *Μαρκίανος*. Vir equestri ordinis, ortus sanguine regio, familiarissimus fuit Augusto Cæsari; & singularis fautor ac patronus doctorum virorum, & imprimis Poëtarum: inde factum ut nomen ejus proprium in appellativum transierit. unde & Martial.

Sint Mecænales, non deerunt Flacce Marones.

² *Congerro*.] Qui scil. varios, ex variis locis atque hominibus, rumusculos congerit, & aliis enarrat. *Gerrones* enim *φλὺα γοί*, sic dicti à *gerro*, id est, nugis.

³ *Helluoque plac.*] Proverbiales sunt hyperbolæ, cum hominem maxime edacem & plurima consumentem, *gurgitem* & *helluonem* nominamus.

Alia Forma.

Salvus sis Crito. Bene tibi sit vir optime. RESP. Et tibi melius. ¹ Pax tibi frater: Christiana salutatio est, à Judæis profecta, neque tamen repudianda. Similis est. Bona vita. Ave præceptor. RESP. Equidem ² malim habere, quam avere. ³ Χαῖρε. RESP. ⁴ Memento te Basileæ esse, non Athenis. RESP. Cur tu igitur audes Romane loqui, quum Romæ non sis?

Bene precandi Formula.

Et bene precari, salutationis genus est.

Gravida.

Faxit Deus ut feliciter parias: ut maritum pulchra prole facias parentem. Faxit illa virgo mater, ut feliciter fias mater. Precor ut hic tumor uteri feliciter subsadat. Velint superi, ut non majore molestia elabatur, quam il-lapsum est, quicquid hoc est oneris quod gestas. Donet tibi Deus felix puerperium.

Convivis.

Sit felix convivium. Bene sit universo coetui.
Precor omnia læta vobis omnibus.
Deus bene fortunet vestrum convivium.

Sternutanti.

Sit faustum ac felix. Servet te Deus. Sit salutiferum.
Bene vertat Deus.

Auspicienti quippiam.

Sit felix & faustum reipub. Bono sit omnibus quod instituis. Bene vertat quod agis. Bene fortunet Deus tuos labores.

¹ Pax tibi.] Hebraei alique populi orientales hac formula salutandi & bene precandi utebantur: qua omne prosperitatis genus, iis exoptabant, quos salutabant. Jud. 19. 26. 1. Sam. 25. etiam locutio est ad timentes, quibus animum addimus. Gen. 43. 23.

² Malim habere, quam avere.] Jocus æ ambigua significatione, nam & id

ipsum cupere significat.

³ Χαῖρε.] Imperativus à χαίρω, gaudeo, deleor: aliquando est salutantis, aliquando valedicentis.

⁴ Memento te Basileæ esse, &c.] Allusum est ad id quod refert Cicero ex Lucilio de Scævola ridente Alburium græcizantem Romæ, lib. 1. de finibus.

x Bonis

labores. Faveant superi tuis conatibus. Quæso ut quod instituisti, superis bene fortunantibus, feliciter absolvas. Bene fortunet Christus opt. max. quod in manibus est. Feliciter cedat quod instituisti. Feliciter exeat quod aggressus es. Rem sanctam aggressus es, precor ut felix sit exitus, ac prosperum numen aspiret pulcherrimis coeptis. Christus bene coepta secundet. Prospere succedat quod auspicatus es. Deum opt. maximumque precor, ut istud consilium quam est honestum, tam sit & felix. ¹ Bonis avibus coepta res, melioribus exeat. Precor ut bonis avibus Italiam adeas, melioribus redeas. Opto tibi felicem cursum, & recursum feliciorem. Faxit Deus, ut itinere hoc feliciter peracto, brevi tibi prosperum reditum gratulemur. Contingat tibi feliciter & navigare, & renavigare. Sit iter lætum, reditus lætior. Utinam ista profectio tibi succedat ex animi tui sententia. Utinam tibi tam jucunda sit ista profectio, quam nobis erit interim molestum tui desiderium. Bonis ² auspiciis solvas ancoram. Precor ut ex utriusque votis succedat hoc iter. Precor ut hic contractus commodo, bonoque sit utrisque. Precor ut hoc matrimonium voluptati sit omnibus nobis. Sospi- tet te Jesus opt. max. Superi propitii te nobis incolumem restituant. Servet te Deus animæ dimidium meæ. Opto tibi reditum incolumem. Precor ut hic annus tibi lætis auspiciis ineat, lætioribus procedat, lætissimis exeat, ac sæpius recurrat semper felicior. RESP. At ego vicissim tibi multa secula felicissima precor, ne tu gratis sis nobis bene

¹ *Bonis avibus.*] Bonis aut malis avibus dicimus, quum rem feliciter aut secus cedere significamus. Ab augurum observatione sumptum; qui ex avium garritu, ut & canu, volatu & pastu divinabant.

² *Auspicia.*] Auspiciu, quasi *avispicium*, ab avibus spectandis. Quia autem *avis* sua divinatione de rebus suscipiendis & gerendis cum autoritate consilia dabat, & ad agendum hortaba-

tur; ideo pro *auctore* & *suasore*; & omnino *qui rei alicui præest*, dicitur. Et *auspicium* ponitur pro principio, ductu, dispositione & summa potestate. Sic *auspicari*, est auspicium capere, item incipere aliquid. Et quia feliciter geri putabant, quæ secundum auspicia, tanquam Deorum voluntates significatas fierent: ideo *auspicatum* pro felici dicebant, & *auspicato*, feliciter.

bene precatus. Precor ut hic dies tibi ¹ candidus illuxerit. Precor ut hic sol tibi felix surrexerit. RESP. Tantundem tibi reprecor. Sit felix exortus hujus diei, & sit utrique nostrum prosperrimus. Opto tibi noctem prosperam pater. Precor tibi noctem placidam. Contingat tibi felix somnus. Det Deus placidam quietem. Det somnum absque somniis. Faxit Deus, ut aut placide dormias, aut feliciter somnies. Sit tibi fausta nox. RESP. At ego tibi, quando gaudere soles lucro, pro una fausta, mille precor faustissimas.

Vale, in digressu.

Valete omnes. Bene vale. Cura ut quam rectissime valeas. Valetudinem tuam cura diligenter. Jubeo te bene valere. Jam me tempus alio vocat, tu valebis. Valeto quam optime. Vale ² pancratice, aut si mavis ³ athleticæ. Vale ut dignus es. Vale ut meritis. In hoc biduum valebis. Si me dimittis, valebis in crastinum. Numquid vis? Est aliud quod me velis? RESP. Nihil, nisi ut prospere valeas. Da operam ut sis prospera valetudine. Age curam valetudinis tuæ. Habe curam salutis tuæ. Fac ut proximo congressu te lætum ac ⁴ nitidum videamus. Jubeo te ⁵ curare cuticulam. Cura ut sit mens sana in corpore sano. Da operam, ut totus valeas, tum corpore tum animo. RESP. Dabitur quidem opera. Valebis tu quoque. Tibi vicissim precor prosperam valetudinem.

Salutare

¹ *Candidus.*] Pro felici, à Thracibus tractum, qui diem prosperum, albo: improsperrum, atro lapillo notabant.

² *Pancratice.*] Pro eo, quod est firma esse valetudine: nam in *Pancratistis* robur corporis potissimum spectabatur: sic dict. ἀνὰ τὴν πανοῦ καὶ γλῆν, victor scil. cursu, disco, saltu, lucta & pugilatu.

³ *Athletice.*] Athleticæ valere, est optime & firmissime valere; ut Athletæ seu luctator, & ad luctationem insti-

tutus; qui athletico robore contra adversarios exercendo se munit. Nam, ut Hippocr. ait, Athletarum habitus in summo bonitatis & sanitatis gradu consistit.

⁴ *Nitidum.*] Clarum, pinguem.

⁵ *Curare cuticulam.*] Deis qui voluprati student magis quam famæ, unum hoc curantes, ut cutis suorum niteat; & eaque gratia lautioribus epulis, somno, convivio, aliisque id genus delitiis utuntur.

1 Visa-

Salutare per alium.

Frobenium jubebis meo nomine salvere plurimum : Erasmiolum item mea causa salutabis diligenter. Tum matri Gertrudi quam potes officiosissime ex me salutem dicitō. Dic me omnibus omnia læta precari. Salutabis mihi fodalitatem diligenter. Amicos omnes meis verbis salutato. Uxori salutem ex me annunciabis. Fratri tuo in literis tuis meo nomine salutem adscribes. Mei vice salutabis affinem meum. Num quid tuis mandas per me? RESP. Ut recte valeant. Estne quod velis ad tuos perferri me nuncio? RESP. Multam salutem omnibus, sed præcipue patri. Sunt quos per me tuo nomine velis salutatōs? RESP. Omnes qui de me percontabuntur. Salutem quam mihi ab amicis attulisti, illis multo cum fœnore referes. Quorum nomine mihi salutem attulisti, hos omneis mea gratia vicissim salutabis accurate. In amicis salutandis sis quæso mihi ¹vicarius. Salutaſsem generum meum per litteras, sed tu mihi apud illum epistolæ vice fueris. Heus heus, quo properas? RESP. Recta ²Lovanium. RESP. Resiste paulisper, est quod tibi mandem. RESP. Atqui pediti non convenit sarcina. Quid rei est? RESP. Ut Goclenium, Rutgerum, Joannem Campensem, totumque chorum ³trilinguem mihi salutes. RESP. Si nihil aliud imponis sarcinæ præter salutes, facile perferam. RESP. Atqui ne gratis istud facias, precor uti tibi quoque eunti ac redeunti salus sit comes.

Reducem quomodo salutare oporteat.

Salvum te advenire gaudemus. Sospitem adesse volupe est. Te nobis redditum esse, voluptati est. Gratulamur tibi felicem reditum. Gratia superis quod nobis incolumis redieris. Quo molestius fuit nobis tui desiderium, hoc redditus conspectus tui jucundior est. Gratulamur & tibi, & nobis,

¹ *Vicarius.*] Qui vicem alicujus gerit, seu obtrinet.

² *Lovanium.*] Brabantiz urbs.

³ *Trilinguem.*] Trilinguis, qui tribus linguis loquitur; vel qui callet tres linguas.

& nobis, quod vivus ac valens nobis restitutus sis. Hoc re-
ditus tuus est nobis jucundior, quo minus expectatus.
RESP. Ego vicissim lætor, quod incolumis vos incolumes
offenderim. Quod te saluum reppererim, vehementer gau-
deo. Non viderer mihi redisse salvus, nisi vos salvos re-
perissem. Nunc demum mihi videor sospes, cum vos in-
columes ac pulchre valentes conspicio.

Percontandi Forma in primo congressu.

GEORGIUS, LIVINUS.

GE. **E**X qua tandem * corte aut cavea nobis ades?
LI. Quid ita? GE. Quia male saginatus. Quia
macie pelluces totus, ariditate crepitās. Unde prodīs?
LI. E collegio * Montis acuti. GE. Ergo ades nobis onu-
stus literis. LI. Imo pediculis. GE. Pulchre comitatus adve-
ni. LI. Sane, nec tutum est nunc viatorem ire incomita-
tum. GE. Agnosco * sodalitium scholasticum. Ecquid
novarum rerum adfers è * Lutetia? LI. Illud in primis,
quod scio, tibi videbitur incredibile: Lutetiæ * Beta sapit,
& Quercus concionatur. GE. Quid tu narras? LI. Hoc
quod audis. GE. Quid ego audio? LI. Hoc quod narro.
GE. Monstri simile. Oportet illic * fungos & lapides esse
auditores, ubi tales concionentur. LI. Atqui sic res habet.
Nec audita narro, sed comperta. GE. Oportet igitur illic
plurimum sapere homines, si * sapit Beta & Quercus.
LI. Recte conjectas.

Alia.

1 *Corte.*] Corts seu cohors, locus cin-
ctus parietibus, quo gallinas habere so-
lemus. vel pro avium septo: sic dist.
quod ibidem coërceantur.

2 *Montis acuti.*] Belg. *Scherpen bewel.*

3 *Sodalitium.*] Alii *satellitium* le-
gunt.

4 *Lutetia.*] Galliz urbs celeberrima.
vulgo *Paris.*

5 *Beta sapit.*] Beta, herba insipida,

quæ & *fatua* appellatur. hinc proverb.
Beta insipidiar. Sed hic Bedast & N. de
Querceto, sententiar. Parisienses Magi-
stros norat.

6 *Fungus.*] Planta terræ. Sed hic pro
homine stupido & insulso sumitur.

7 *Sapit.*] Sapere & ad sensum gustus
pertinet: ut, *jucundissime sapit.* Vel ad
animam transfertur, & significat, *Sa-
pientem esse.*

I *Beta.*

Alia.

GE. Valesne? LI. Contemplare vultum. GE. Quin potius lotium jubes? An me putas medicum? Non rogo, quid valeas, nam facies ipsa loquitur te belle valere, sed quomodo tibi placeas. LI. Corpus quidem belle habet, sed animo male est. GE. At non valet, qui isthac parte laborat. LI. Sic res habent meæ: Corpus valet, sed ægrotat crumena. GE. Facile isti morbo medebitur mater. Ut valuisti usque? LI. Varie, ut sunt res mortalium. GE. Satin' recte vales? Salvane res? Satin' salvæ res? Fuiistine semper prospera valetudine? LI. Prosperrima, gratia superis. Ego Dei beneficio perpetuo bellissime valui. Semper prospera valetudine sum usus. Hactenus bona valetudine fui, fausta, incolumi, felici, prospera, secunda, integra, ¹ basilica, athletica, pancratice valetudine. GE. Faxint superi ut isthuc sit perpetuum ac proprium. Lætus isthuc audio. Voluptatem mihi nuncias. Est istuc mihi auditu perquam jucundum. Sermonem istum ex te audire supra modum gaudeo. Isthuc haud invitus audio. ² Oppido lætor isthuc audire ex te. Ut idem semper facias, opto. Ut ad istum modum quam diutissime valeas, opto. Tibi gratulor, mihi gaudeo. Gratia superis. Gratiam habeo superis. LI. Equidem pulchre valeo, si tu vales. GE. Nihil interim molestiæ fuit? LI. Nihil, nisi quod vestra consuetudine frui non licuit. GE. Quo pacto vales? LI. Recte, pulchre, belle, perbelle, bellissime, perpulchre, feliciter, commode, minime male. Valeo ut volo potius, quam ut mereor: ³ basilice, pancratice, athletice. GE. Expectabam ut diceres etiam, ⁴ taurice.

Male valere.

GE. Rectene vales? LI. Vellem quidem. Non admodum

¹ *Basilica.*] Regalis, excellens, splendida. Quid sit *pancratica* & *athletica* dictum pag. 6.

² *Oppido.*] Pro valde, multum.

³ *Basilice.*] Id est, magnifice, splendide, ut reges, qui diligentius curant valetudinem.

⁴ *Taurice.*] Instar tauri.

dum ex sententia. Equidem utcunque valeo. Sic satis. Valeo ¹ ut possum, quando ut volo non licet. Ut soleo. Ita ut superis visum est. Non optime sane. Sic ut antehac pejus nunquam. Valeo ut solitus sum. Valeo ut solent, quibus cum medicis res est. GE. Ut vales? LI. Secus quam vellem. GE. Qua valetudine es? LI. Haud sane commoda, incommoda, perquam incommoda, infelici, parum prospera, parum secunda, mala, adversa, infausta, imbecilli, dubia, mediocri, vix mediocri, longè alia quam vellem, tolerabili, qualem optem hostibus meis. GE. Rem mihi sane quam acerbam narras. Prohibeant superi. Avertat Deus. Bona verba. Hic cupiam te vanum esse. Bono sis animo oportet. Forti infractoque sis animo. Multum juvat animus in re mala bonus. Fulciendus est animus spe fortunæ secundioris. Quid morbi est? Quod mali genus est? Quis te morbus habet? Quo morbo teneris? Quid habes morbi? Quis te tenet morbus? LI. Nescio, & hoc laboro periculosius. GE. Verum. Nam ad sanitatem gradus est, novisse morbum. Nullosne consuluisti medicos? LI. Equidem permultos. GE. Quid respondent? LI. Id quod ² advocati Demiphoni apud Comicum, alius negat, alius ait, alius deliberandum censet. In hoc consentiunt omnes, me miserum esse. GE. Quam pridem habet te hoc mali? Diu est quod teneris isto morbo? Quantum temporis est quod te malum hoc corripuit? LI. Dies plus minus viginti. Ferme mensis est. Jam tertius est mensis. Mihi quidem ³ seculum videtur, quod ægrotare coepi. GE. Adnitendum censeo. ne morbus fiat familiaris. LI. Jam nimium affluevit. GE. Num est ⁴ hydrops? LI. Negant. GE. Num

¹ *Ut possum.*] Monet tempori ac necessitati serviendum esse; quando scilicet nostra nobis parum placent & facultas deest, non animus. Commodius enim per adversa ducentem Deum sequimur patientia, quam inviti trahimur.

² *Advocati Demiphoni.*] Qui consilii

notum quodam possunt fere protelare solent. Vide Terent. Phorm. Act. 2. sc. 4.

³ *Seculum.*] Centum annorum spatium, quasi à *sequendo*. Est enim series temporum.

⁴ *Hydrops.*] Aqueus morbus, ex aqua contractus, quem Serenus ita describit: *Corrupti*

GE. Num ¹ dysenteria? LI. Non arbitror. GE. Num febris? LI. Opinor febris esse speciem, sed novam, ut nunc novi subinde morbi exoriuntur, antehac incogniti. GE. At plus satis erat veterum. LI. Ita visum est naturæ nimium ² novercæ. GE. Quoto die recurrit dolor? LI. Quoto die narras, imo quotidie, sæpius, quam ³ Euripus. GE. Papæ! malum abominandum. Unde contraxisti morbum? Unde suspicaris hoc esse collectum mali? LI. Ex inedia. GE. At non soles usque adeo superstitiosus esse, ut te jejunio maceres. LI. Non erat religio, sed inopia. GE. Quænam? LI. Quia non dabatur cibus. E frigore natum arbitror. E putribus ovis morbum ortum suspicor. E vino plus satis diluto. E crudis malis contracta est stomachi ⁴ cruditas. GE. Vide ne ex immodico aut intempestivo studio conciliaris hoc mali, aut ex potatione largiore, aut Venere parum moderata. Quin accersis medicum? LI. Timeo ne citius morbum augeat, quam adimat. Metuo ne pro remedio det venenum. GE. Deligendus est igitur cui tuto fidas. LI. Si moriendum est, malo semel mori, quam tot pharmacis excarnificatus. GE. Fac igitur ut ipse tibi sis medicus. Si diffidis homini medico, precor ut sit tibi medici vice Deus. Sunt qui tecti cuculla Domicali aut Franciscana, revaluerunt. LI. Idem fortassis evenisset, si lenonis pallio tecti fuissent. Verum ista diffidenti nihil conducunt. GE. Fide igitur, ut revivifcas. Alii morbo levati sunt, nuncupatis alicui divo votis. LI. At ego cum divi non pacifcor. GE. Proinde tu vel à Christo, cui fidis, pete sanitatis beneficium. LI. At ego an benefi-

cium

*Corrupti jecoris visio vel splenis, acerbus
Crisis hydrops. Belg. Watersucht.*

¹ *Dysenteria.*] Cruenta alvi dejectio,
cum intestinorum torminibus: ex *divi*
& *εὐριπύου*, *intestinum*. Belg. *Roode loop*.

² *Noverca.*] Hic pro iniqua, maligna
& infesta.

³ *Euripus.*] Rapidum mare, & alter-

no cursu, septies die, & septies nocte,
fluctibus invicem versis, adeo immo-
dice fluens, ut ventos etiam, & plena
velis navigia frustretur. Hinc *Euripus*
homo, adag. inconstantes & qui mo-
ribus inæqualibus sunt.

⁴ *Cruditas.*] Gr. *ἀπεψία*, ventriculi
est vitium, cibum ægre concoquentis.

¹ *Monax.*

cium sit, nescio. GE. An non beneficium est liberari morbo? LI. Nonnunquam mori felicius est. Ab illo nihil peto, nisi ut, quod scit optimum esse, mihi largiatur. GE. Sume quod alvum dejiciat. LI. Jam sua sponte cita est. GE. Cien-
dus est alvus. Movendus est alvus. LI. Imo sistendus est magis, nam plus satis profluit.

Alia.

GE. Fuitne tibi hoc iter faustum & commodum? LI. Sic satis: nisi quod nihil usquam tutum est à latronibus. GE. Hic est belli ludus. LI. Est, sed sceleratissimus. GE. Pedes advenis, an eques? LI. Partim pedestri itinere, partim vehiculo, partim equo, partim navigio. GE. Quo in statu sunt res Gallicæ? LI. Sane turbulento. Magnæ bellorum minæ sunt. Quid mali allaturi sint hostibus, nescio: certe Galli jam ipsi non dicendis malis affliguntur. GE. Unde profisciscuntur isti bellorum tumultus? LI. Unde, nisi ex ambitione ¹ monarcharum? GE. At horum prudentia conveniebat sedari rerum humanarum tempestates. LI. Sedant illi quidem, sed ut Auster mare. Persuadent sibi se Deos esse; suaque causa mundum hunc esse conditum. GE. Imo princeps reipublicæ gratia constituitur, non respublica principis causa. LI. Imo non desunt Theologi, qui ² frigidam suffundant, & ad hos tumultus ³ classicum canant. GE. Istos ego statuerem in prima acie. LI. At illi sibi cavent ⁴ post principia. GE. Ista publica fatis curanda relinquamus. Tuæ res quo tandem in statu sunt? LI. Optimo, felici, mediocri, tolerabili. GE. Quo pacto se res habent tuæ? num ex voto? LI. Imo supra votum, supra meritum, supra spem. GE. Satin' ex sententia?

¹ *Monarcharum.*] Penes quos solos summa rerum est.

² *Frigidam suffundere.*] Est clanculum instigare. Translatum ab officinis arariis, ubi fabri subinde frigidam in ignem aspergunt, quo ignis sit vehementior.

³ *Classicum canere.*] Pro dissidium ex-

citare. Nam *classicum canere*, est signum dare, quo milites pugnam ineant. Contra *receptui canere*, est à pugna revocare.

⁴ *Post principia.*] Quasi extra telorum jactum. Sumptum à bello; ubi summum periculum est iis, qui in prima stant acie.

¹ *Delia.*]

tia? Satin? salva omnia? Satisne prospera omnia? LI. Res
 in pejore statu esse non potest. Pejore in loco negotium
 non potest esse. GE. Non cepisti igitur quod captabas?
 non contigit præda quam venabaris? LI. Venabar equi-
 dem, sed irata ¹ Delia. GE. Nihil reliquum est spei?
 LI. Spei permultum, sed rei nihil. GE. Episcopus nihil
 ostendit spei? LI. ² Tota plaustra, totasque spei naves, sed
 præterea nihil. GE. Nihil adhuc misit? LI. Promisit qui-
 dem largiter, at ³ ne teruncium quidem misit. GE. Ergo
 spe alendus est animus. LI. Sed hac non faginatur venter.
 Qui spe aluntur, pendent, non vivunt. GE. Attamen hoc
 eras ad iter expeditior, quod nihil esset oneris in ⁴ zona.
 LI. Fateor; atque etiam tutior. Nulla enim sunt arma
 certiora adversus latrones. Sed ego malim & onus, & pe-
 riculum. GE. Nihilne tibi ademptum est in via? LI. Mi-
 hi ne? Quælo, quid eripias? nudo? Aliis citius periculum
 erat à me. Licuit mihi ⁶ vacuo viatori per totum iter ca-
 nere & esurire. Num quid vis? GE. Quo nunc hinc abis?
 LI. Recta domum, salutaturus? penates jamdiu non visos.
 GE. Precor ut illic offendas omnia læta. LI. Utinam ita
 velint superi. Nihil interim extitit novi domi nostræ?
 GE. Nihil, nisi quod reperies auctam familiam. Nam ⁸ tua
 Catulla peperit tibi catulum absenti. Tua gallina peperit
 tibi

¹ Delia.] Diana venationis Dea.

² Tota plaustra.] Græci ὅλως ἀμαξίας.

Nam *plaustrum* est, quo onera & moles
 vehuntur. Vide *Chiliad.* 1. cent. 8.
 prov. 7.

³ Ne teruncium.] Teruncius, quem
 Plin. *triuncem* vocat, nummulus est, in
 vilitatis proverbium versus: estque quar-
 ta pars assis. Belg. *anderhalf penning*.

⁴ Zona.] Ζώνη, cingulum, à ζώνω, *cingo*.
 In specie est zona lata, & ea quæ
 capacitatem habet, in qua xra seu pecu-
 niam ferebant veteres, viatores, mili-
 tes, &c. Est & pudoris nota, cum cincta
 est femina. Hinc *zonam solvere*, est pu-

dorem dimittere, Metonym. vel quæ
 traditur viro.

⁵ Nudo.] Proverb. *Nudior Leberide*.

⁶ Vacuo viatori.] Allusum ad illud
 Juvenal.

Cantabit vacuus coram latrone viator.

⁷ Penates.] Dii domestici Ciceroni,
 quod penes nos nati. Veteres discenden-
 tes salutabant loca, ut & revertentes:
 idque propter genios sive Lares, quos
 locis adesse credebant. Terent. *Phorm.*

*Ego Deos Penates hinc salutatum domum
 Revorsar.*

⁸ Tua Catulla.] Jocus est in perono-
 masia.

tibi ovum. LI. Bene nuncias. Grata nuncias. At ego tibi pro isthoc nuncio polliceor ¹ euangelium. GE. Quodnam? secundum Matthæum? LI. Non, sed secundum Homerum. En, accipe. GE. Tibi serva tuum euangelium. Mihi saxorum satis est domi. LI. Ne sperne munusculum: ² Aëtites est, qui gravidis admotus in nixu, maturat partum. GE. Quid ais? Est mihi sane gratissimum. Dispiciam unde possim hoc donum pensare. LI. Abunde pensatum puta, si boni consulueris. GE. Imo nihil accidere potuit magis in tempore; nam uxori meæ jampridem tumet uterus. LI. Illud igitur abs te ³ stipulabor, ut si masculum ediderit, me susceptorem asciscas. GE. Polliceor, ac tuum indetur puero nomen. LI. Quod utrisque bene vertat. GE. Imo nobis omnibus.

Persona :

MAURITIUS, CYPRIANUS.

MA. **R** Edisti nobis obesior solito. Redisti procerior. CY. At equidem malletm prudentior aut doctior.

MA. Imberbis abieras, redisti barbatulus. Contraxisti tibi absens nonnihil senii. Quid sibi vult hic pallor? quid macies? quid frons ⁴ caperata? CY. Ut est fortuna, sic est corporis habitus. MA. Num adversa? CY. Nunquam mihi quidem alias secunda, sed nunquam, quam nunc, ⁵ reflavit odiosius. MA. Doleo vicem tuam. Dolet mihi tua calamitas.

¹ *Euangelium.*] Jocus est in ambiguo: nam *Euangelium* dicitur munus quod datur rem latam nuntianti.

² *Aëtites.*] Lapis, à Græco vocabulo *αἰτῆς*, quod aquilam significat, nomen habet. Belg. *Aremsteen*. Nomini causam dedit aquilæ industria, quæ ut partum promoveat, fertur Aëtiten in nidum ferre, aliàs absque eo parere non posse. ut partum retineat, brachio; ut vero partum promoveat, femori alligatur. vide Boor de Lap. & gemmis, lib. 2. cap. 197.

³ *Stipulabor.*] Belg. *Ich sal bedingen.* *Stipulatur* enim qui promissum accipit: nam *paciscitur*, & qui promittit, & cui promittitur.

⁴ *Caperata.*] A *capero*, hoc est, frontem rugis contraho, & asperitatem vultus ostendo. A crispis caprorum frontibus: vel cornuum caprinorum similitudine desumptus modus loquendi est.

⁵ *Reflavit.*] Metaph. ab adversis ventis. Et de fortuna dicitur, quum omnia nobis præter animi sententiam cadunt.

I Nan-

lamitas. Sed quid isthuc mali est? CY. Universæ pecuniæ
 1 naufragium feci. MA. In mari? CY. Non, sed in littore
 nondum navem ingressus. MA. Ubinam? CY. In littore
 Britannico. MA. Bene habet quod ipse nobis vivus ena-
 talti. præstat pecuniæ jacturam facere, quam vitæ. Levius
 est pecuniæ dispendium, quam famæ. CY. Vita fama-
 que incolumi, periit pecunia. MA. Vita sarciri nullo pac-
 to potest, fama ægre potest, pecunia facile alicunde 2 sar-
 ciatur. Quî malum hoc accidit? CY. Nescio, nisi quod sic
 erat in fatis meis. Sic visum est superis. Sic libuit 3 genio
 meo malo. MA. Vides igitur doctrinam ac virtutem tutis-
 simas esse divitias, quæ nec eripi possunt, nec gravant cir-
 cumferentem. CY. Pulchre tu quidem philosopharis, sed
 interim ego 4 ringor.

Alia. Persona:

CLAUDIUS, BALBUS.

CL. GRATULOR tibi reduci Balbe. BA. Et ego tibi super-
 5 stiti Claudii. CL. Gratulor tibi in patriam rever-
 so. BA. Imo gratulare magis è Gallia profugo. CL. Quid
 ita? BA. Quia illic bellis fervent omnia. CL. Quid Musis
 cum Marte? BA. Atqui illic ne Musis quidem parcitur.
 CL. Tu igitur feliciter elapsus es. BA. At non sine peri-
 culo. CL. Totus alius nobis redisti. BA. Quî sic? CL. Ex
 Hollando versus es in 6 Gallum. BA. Quid? an capus eram
 quum hinc abirem? CL. Vestis indicat te mutatum ex Ba-
 tavo in Gallum. BA. Hanc 7 metamorphosin malim, quam
 in gallinam. Sed ut 8 cuculla non facit monachum, ita nec
 vestis Gallum. CL. Jam ne calles Gallice? BA. Sic satis.

CL. Quo

1 *Naufragium feci.*] Id est, jacturam feci.

2 *Sarciatur.*] Sarcire per Metaph. pro reparare, damnum solvere.

3 *Genio meo malo.*] Hunc Græci Ἀλάστος nuncupant. Prisci autem non tantum hominibus, sed & locis & ædibus

duos genios attribuebant: quorum alter nocere, alter juvare studet.

4 *Ringor.*] Discrucior animo.

5 *Gallum.*] Jocus & Amphibolia in voce galli.

6 *Metamorphosis.*] Transformatio.

7 *Cuculla non facit mon.*] Prov. vulgi.

8 *Tur-*

CL. Quo pacto didicisti? BA. A magistris haudquaquam mutis. CL. Quibus? BA. A mulierculis, quovis ¹ turture loquacioribus. CL. In tali ludo facile discimus loqui. Sonasne probe sermonem Gallicum? BA. Imo & Latinum sono Gallice. CL. Numquam igitur scribes ² bona carmina. BA. Cur ita? CL. Quia periit tibi syllabarum quantitas. BA. Mihi satis est qualitas. CL. Quid? estne Lutetia immunis à pestilentia? BA. Non est, sed perpetua non est: aliquando remittit sese, mox ³ recrudescit, nonnumquam intermittitur, deinde recipit sese. CL. Non sat erat malorum ubi bellum est? BA. Erat, nisi secus esset visum superis. CL. Annonæ caritatem istic esse oportet. BA. Imo penuriam. Omnium rerum illic inopia est, præterquam sceleratorum militum. Bonorum virorum illic est mira vitilitas. CL. Quid accidit Gallis, ut bellum suscipiant cum ⁴ Aquila? BA. Quia movet illos exemplum ⁵ scarabei, qui non cessit aquilæ. In bello nemo sibi non videtur Hercules. CL. Non te remorabor diutius. Alias latius nugabimur, quum erit utrique commodum. Nunc alio me vocant ⁶ negociola quædam.

Domestica Confabulatio. Persona:

PETRUS, MIDA puer, JODOCUS.

PE. **H**EUS heus puer, nemon' huc prodit? MI. Hic Hopinor effringet fores. Familiarem oportet esse. Olepidum caput! Quid adfers mi Petre? PE. Me ipsum. MI. Næ tu rem haud magni precii huc attulisti. PE. Atqui magno

¹ *Turture loquacior.*] Adag. in garrulos impendio loquaces. Sumpta Metaph. ab avis natura, quæ non ore tantum, sed etiam postica corporis parte clamare fertur.

² *Bona carmina.*] Alludit ad hoc, quod vulgus Gallorum perperam pronuntiat accentus.

³ *Recrudescit.*] Per transl. accipitur pro exasperari seu invalescere. *περὶ ἐκείνου.*

⁴ *Aquila.*] Imperatorum insignia.

⁵ *Scarabeus.*] Belg. *een schalbyter, storr.* Insecti genus, teneras habens pennas crusta testas, stercore potissimum sese alens. Proverbium est, *scarabeus aquilam quatit*: cum scil. imbecillior longe potentiori malum molitur.

⁶ *Negociola.*] *Ταπεινωσις*, arrogantiz vitandæ causa.

x Mer-

magno constiti patri meo. **MI.** Credo pluris quam revendi possis. **PE.** Cæterum Jodocus estne domi? **MI.** Incertus sum; sed visam. **PE.** Quin tu potius abi, & roga ipsum an velit nunc esse domi. **MI.** Abi tu potius, sisque tibi ipsi ¹ Mercurius. **PE.** Heus Jodoce, num es domi? **JO.** Non sum. **PE.** Impudens, non ego audio te loquentem? **JO.** Imo tu impudentior. Nuper ² ancillæ tuæ credidi te non esse domi, & tu non credis mihi ipsi? **PE.** Æquum dicis, par pari relatum. **JO.** Equidem ut ³ non omnibus dormio, ita non omnibus sum domi. Tibi posthac semper ero. **PE.** Sed tu mihi videre ⁴ cochleæ vitam agere. **JO.** Quis sic? **PE.** Quia perpetuo domi latitas, nec usquam prorapis. Non secus atque ⁵ claudus sutor, jugiter domi desides. Tu tibi dona ⁶ situm contrahis. **JO.** ⁷ Est quod agam domi; foris nihil est negotii. Et si quid esset, tamen hoc cœlum me dies aliquot à publico cohibuisset. **PE.** At nunc sudum est, & invitat ad deambulandum. Vide ut blanditur. **JO.** Si prodeambulare lubet, non recuso. **PE.** Plane videtur hoc utendum cœlo. **JO.** Asciscendus est unus aut alter congerro. **PE.** Fiet, modo dicas quos velis. **JO.** Quid si Hugonem? **PE.** Haud multum interest inter Hugonem & nugonem. **JO.** Age, placet. **PE.** Quid si Alardum? **JO.** Homo minime

¹ *Mercurius.*] Id est, nuntius & interpretes.

² *Ancilla credidi.*] Allusum est ad id, quod Cicero refert de Ennio & Naïca.

³ *Non omnibus dormio.*] Non omnibus dormire dicuntur, qui non omnibus inserviunt, neque per omnia gerunt morem. Hinc natum Adag. cum Galba quispiam convivio Mæcenatem accepisset, sentiretque jam è nutibus hominem inflammatum in uxorem suam; sensum dimisit caput, perinde quasi dormiret: at cum interea famulus quispiam ad mensam accedens, vinum clam tolleret; ibi jam vigil & oculatus: Infe-

lix, inquit, an nesciebas me soli Mæcenati dormire.

⁴ *Cochlea vitam.*] Cochleæ vita, de iis, qui parce parvoque vivunt; aut contracti à negotiis, luceque forensi semoti.

⁵ *Claudus sutor.*] Plautinum est Allul. sc. r. act. 1.

⁶ *Situm contrahis.*] Situs, est fordes seu illuvies illa, qualis nascitur inter opaca domus, quæ diu non repurgatur.

⁷ *Est quod agam domi.*] Allusum est ad carmen Homeri, Hymn. in Mercur. Οἶκός τε βίη τε γὰρ εἰσὶν ἐπὶ βλαβερὸν τὸ ἰυρήφει.

Domi melius est esse: quoniam noxium quod furis.

B

I Pensat

me mutus est. Quod auribus diminutum est, ¹ lingua pensat. PE. Si videtur, Nevium adjungemus. JO. Si quidem dabitur illius copia, nunquam erit fabularum inopia. Placent confabulones, superest ut locum dispicias amœnum. PE. Ego vero tibi locum ostendam, ubi nec nemoris umbram, nec pratorum ² smaragdinum virorem, nec fontium vivas ³ scatebras desiderabis. Dices dignam Musis sedem. JO. Magnifice polliceris. PE. Nimium affixus es libris. Nimium assides libris. Immodico studio te ipsum maceras. JO. Malim studio macrescere, quam amore. PE. At non ideo vivimus, ut studeamus: sed ideo studemus, ut suaviter vivamus. JO. Mihi vero vel ⁴ immori chartis dulce est. PE. Equidem immorari probo, immori non probo. Ecquid voluptati fuit hæc deambulatio? JO. Me quidem vehementer oblectavit.

Alia. Persona:

ÆGIDIUS, LEONARDUS.

ÆG. **Q**Uo noster Leonardus? LE. Ad te ibam. ÆG. Istud quidem facis insolens. LE. Quam ob rem? ÆG. Quia jam annus est, quod nos non inviseris. LE. Malo in hanc peccare partem, ut desiderer, quam ut ⁵ obtundam. ÆG. Imo boni amici nulla est apud me satietas. Imo quo crebrius venies, hoc mihi venies gratior. LE. Quid interim agitur domi tuæ? ÆG. Multa sane quæ nolim. LE. Non miror. Sed jam ne peperit uxor? ÆG. Jamdudum, & quidem gemellos. LE. Quid ego audio? ÆG. Sic res habet: atque illi jam denuo tumet uterus. LE. Isthoc pacto solet augeri familia. ÆG. Sed utinam fortuna

¹ *Pensat lingua.*] Hic pro supplere sumitur,

² *Smaragdinus.*] Ob similitudinem smaragdi: qui gemma viridis & translucida est.

³ *Scatebras.*] Scatebra, seu scaturigo, origo aquæ ex terra provenientia.

⁴ *Immori chartis.*] Υπερβολικῶς dicitur, qui tam pertinaciter illis incumbit; ut sola morte videatur ab illis posse divelli.

⁵ *Obtundam.*] Obtundere, est sæpius repetendo eadem, alicui molestiam & fastidium afferre.

fortuna sic auget pecuniam, ut uxor familiam. LE. Jamne elocasti filiam? ÆG. Nondum. LE. Vide ne parum tutum sit virginem tam grandem detinere domi. Querendus est gener aliquis. ÆG. Nihil opus. Jam proci complures illam ambiunt sponsam. LE. Quid igitur superest, nisi ut è multis deligas, qui tibi maxime sit accommodus? ÆG. Omnes ejusmodi sunt, ut nesciam quem cui præferam: sed abhorret à nuptiis filia. LE. Quid ais? Atqui, ni fallor, jamdudum nubilus est. Jamdudum est apta viro, matura conjugio. Jampridem est tempestiva viro. ÆG. Quidni, annum egressa jam decimum septimum? Major annis duodeviginti. Annum jam agens undevigesimum. Annos nata decem & octo. LE. Cur abhorret igitur à matrimonio? ÆG. Ait se velle Christo nubere. LE. Sane multas habet ille sponfas. An malo genio nupsit, quæ caste vivit cum marito? ÆG. Mihi quidem non videtur. LE. Quis Deus hunc affectum ¹ afflavit filiæ? ÆG. Nescio, sed abduci ab hoc proposito nullis rationibus potest. LE. Vide ne sint ² incantatores, qui instigent & allecent. ÆG. Novi ego istos ³ plagarios. Sedulo arceo hoc hominum genus ab ædibus meis. LE. Quid igitur est in animo? Morem gerens animo puellæ? ÆG. Equidem obluctabor quoad licebit. Nihil non experiar, quo mutem illius sententiam. Quod si ⁴ pertendet, ut coepit, non pugnabo cum illius animo, ne forte videar ⁵ *ἡσυχάζειν*, vel potius ⁶ *μοναχισμαζείν*. LE. Religiose tu quidem loqueris. Sed etiam atque etiam fac explores virginis constantiam, ne post facti poeniteat, cum mutare non erit integrum. ÆG. Equidem adnitar pro

¹ *Afflavit.*] Afflando dedit, incitavit.

² *Incantatores.*] Ab *incanto*, beneficiis officio: ut Græcis *ἐν αἰδῷ*. *incantatio*, *ἐν αἰδῷ*.

³ *Plagarios.*] Plagium, furti genus: unde *plagarii*, qui abducunt aliena mancipia, aut liberos etiam.

⁴ *Pertendet.*] Pertendere, hic pro con-

tendere & ad finem velle ducere id, quod intenderat aut ceperat.

⁵ *ἡσυχάζειν.*] Id est, cum Deo pugnare.

⁶ *Μοναχισμαζείν.*] Id est, cum monachis pugnare. Alludit ad vocem *μονομαζείν*, quod est singulari certamine congredi.

¹pro mea virili. LE. Quid rerum gerunt filii? ÆG. Natus maximus jamdudum maritus est, brevi pater futurus. Minimum ²ablegavi. Lutetiam. Nam hîc nihil aliud quam ludebat. LE. Quid eo? ÆG. Ut Magister nobis redeat stultior, quam exierat. LE. Bona verba. ÆG. Medius jam coepit ³initiari sacris. LE. Precor ut bene vertat omnibus.

Alia. Persona:

M O P S U S , D R O M O .

Mo. Quid fit? Quid agitur Dromo? DR. Sedetur. Mo. Video. Sed quomodo se res habent tuæ? DR. Ut solent iis, quibus superi sunt parum propitii. Mo. ⁴Isthuc ominis avertat Deus. Quid agis? DR. Equidem ocium ago. Id quod vides, nimirum nihil. Mo. ⁵Præstat ociosum esse, quam nihil agere. Ego te fortassis occupatum seriis negotiis interpello. DR. Imo maxime vacuum. Jam enim me ceperat ocii tædium, & congerro-nem desiderabam. Mo. Fortassis impedio, interrumpo, interturbo tua negocia. DR. Imo tædium ocii discutis. Mo. Da veniam si te parum in tempore interpellarim. DR. Imo ipso in tempore advenis. Opportune te huc attulisti. Optatus ades. Interventus tuus est mihi vehementer gratus. Mo. Fortassis aliquid seriæ rei inter vos agitur, cui nolim esse impedimento. DR. Imo ⁶lupus, quod ajunt, ades in fabula. Nam de te sermo erat. Mo. Facile crediderim: nam mihi huc venienti mire ⁷tinniebat auris.

DR. Utra?

¹ Pro mea virili.] Scil. pro virili parte, pro viribus.

² Ablegavi.] Removi ex oculis, aliò mihi.

³ Initiari.] Ab initio, sacris imbuo, inauguro: unde *initiat*, sacris imbutus. Alias *initiari*, est inchoare & auspicari.

⁴ Isthuc ominis.] Omen, futuræ rei signum, quod ex sermone loquentis capitur, q. omen. deinde generaliter est signum futuræ rei, bonæ aut malæ.

⁵ Præstat ociosum.] Attulii facete di-

ctum apud Plin. lib. i. Epist. *Ociosum esse*, pro quiescere, vacare ab officiis: vel esse in ocio litterario, quod honestum, jucundum & fructuosum est. *Quam nihil agere*, quam multis rebus inanibus implicari.

⁶ Lupus ades in fabula.] Prov. cum de improvviso intervenit is, de quo mentio.

⁷ Tinniebat auris.] Plinius testatur, vulgò quandoque creditum fuisse, ut qui laudaretur absens, ei dextra tinniret auris: qui vituperaretur, sinistra.

1 Intro

DR. Utra? MO. Læva. Unde conjicio nihil magnifice de me fuisse prædicatum. DR. Imo nihil non honorificum. MO. Vanum igitur fuerit oportet. Sed quid est bonæ rei? DR. Ajunt te venatorem esse factum. MO. Imo jam intra casses meos est præda quam venabar. DR. Quænam? MO. Lepida puella quam perendie ducturus sum: vosque oro ut meas nuptias vestra præsentia dignemini honestare. DR. Quænam est sponsa? MO. Aloisia Chremetis filia. DR. Egregium spectatorem formarum! Tuis oculis adlucuit illa, nigro capillitio, ¹simis naribus, ore prælargo, ventre prominulo? MO. Definite. Mihi eam duxi, non vobis. Non sat est, quod ²suo regi pulchra est regina? Ita demum mihi illa placebit, si vobis non admodum placeat.

Alia.

SYRUS, GETA.

SY. **O** Pto tibi multam felicitatem. GE. Et ego tibi conduplicatum opto, quicquid optas mihi. SY. Quid agis rei? GE. Confabulor. SY. Quid? confabulare solus? GE. Ut vides. SY. Fortasse tecum. Proinde tibi videntum, ut cum homine probò fabuleris. GE. Imo cum lepidissimo congerrone confabulor. SY. Quo? GE. Apuleio. SY. Istud quidem nunquam non facis. Sed ³amant alterna Camœnæ. Tu perpetuo studes. GE. Non est ulla studiorum satietas. SY. Verum, sed ⁴est tamen modus quidam. Non omittenda quidem sunt studia, sed tamen intermittenda nonnunquam. Non abjicienda sunt, sed relaxanda.

Nihil

¹ *Intra casses.* Alludit ad id Ovid.

² *Incidit in cassis præda petita meos.*

³ *Simis naribus.* Gall: *tamais.*

⁴ *Suo regi pulchra.* Vid. proverb.

Suum cuique pulchrum. Competit ad-

agium in eos, quibus sua, non tam vero

judicio, quam animi quadam propen-

sione, quæ nos nostraque adamamus,

placent, & egregia videntur. *Philautus*

enim vicio fit, ut in re propria cæcutiamus, in aliena plus satis oculati.

⁴ *Amant alterna Camœna.* Hemistichium Bucol. 3. 59.

⁵ *Est tamen modus.* Sic Horat.

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,

Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

Nihil suave quod perpetuum. ¹ Voluptates commendat rarior usus. Tu nihil aliud quam studes. Perpetuo studes. Continenter incumbis literis. Indefinenter inhæres charitis. Studes noctes ac dies. Nunquam non studes. Assiduus es in studio. ² Jugiter intentus es libris. Nullum facis studendi finem, neque modum. Nullam studiis tuis requiem intermiscēs. Nunquam studendi laborem nec intermittis, nec remittis. GE. Age, tuo more facis. ³ Rides me ut soles. Nunc ludis tu quidem me. Salse me rides. ⁴ Satyricum agis. ⁵ Naso me suspendis adunco. Non me fallit tuum ⁶ scomma. Nunc plane joco mecum agis. Sum tibi risui. Rideor abs te. Pro delectamento me habes. Nunc me ludos ⁷ deliciasque facis. Eadem opera assue mihi auriculas asini. Ipsi codices pulvere situque obducti loquuntur, quam sim immodicus in studio. SY. Emoriar, ni loquor ex animo. Dispeream, si quid fingo. Ne vivam, si quid simulo. Loquor id quod sentio. Quod res est dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Non secus sentio, quam loquor.

Cur non visis?

GE. Quid causæ est, quod tam diu nos non inviseris? Quid rei est, quod nos tam raro visis? Quid accidit, quod tanto tempore nos non adieris? Quare tam rarus es saluator? Quid sibi vult, quod nos tam diu non conveneris? Quid obstitit quo minus visas nos frequentius? Quid impedimento fuit, quo minus jam diu feceris nobis tui videndi copiam?

Non

¹ *Voluptates commendat.*] Horatianum est.

² *Jugiter.*] Continue, adv. à *jugo*, quod est continuus, assiduus, quasi semper jugo affixus.

³ *Rides me.*] Observa copiam.

⁴ *Satyricum agis.*] Est enim *Satyræ* carmen maledicum, & ad carpenda vitia compositum. Tum etiam in antiqua *Satyræ* introducebantur *Satyrorum* personæ, aut si quæ erant ridiculæ, similes *Satyræ*.

⁵ *Naso suspendere.*] *Μυλῆσαι*, hoc est, vastre ac subdole irridere. Persius de Horatio, qui vastre recteque rideat;

Callidus exiergo populum suspendere naso; Unde & *nasus* vocatur, qui alios docte norunt irridere.

⁶ *Scommæ.*] Gr. *σκαμπὴ*, Latine *carillum* dici potest.

⁷ *Delicias facere.*] *Καταρτυφᾶν*, lascivire ac lustrare; quoddam modo fastidire, ac se superiorem esse, verbis aut gestu ostendere.

Unde

Non licuit per occupationes.

Sr. Non licuit per ocium. Volui quidem, at non licuit mihi per mea negocia. Haftenus non sinebant negocia, ut te viderem. Non patiebantur ¹ undæ negotiorum, quibus involvebar, ut te salutarem. Occupatio fuit, quam ut potuerim. Tam variis ² distringebar curis, ut mihi non fuerit liberum adire te: vix ipsi mihi fuit copia mei, sic me totum molesta quædam negocia possidebant. Negociis meis imputabis, non mihi. Non defuit voluntas, sed vetuit necessitas. Haftenus non vacavit. Haftenus non contigit ocium. Haftenus non fuit vacuum. Non licuit per valetudinem. Non licuit per tempestatem. **Ge.** Equidem accipio tuam excusationem, sed hac lege, ne sæpius utaris. Excusatio tua iustior est, quam vellem, si quidem valetudo fuit in causa. Hac lege mihi purgatus eris, si quod cessatum est, officio sarcias: si superiorem cessationem crebra visitatione penses. **Sr.** Tu nihil moraris istiusmodi officia nimium vulgaria. Amicitia nostra firmior est, quam ut sit officiis istis vulgaribus alenda. Satis crebro visit, qui constanter amat. **Ge.** Male sit istis curis quæ te nobis adiungunt. Quid imprecer istis negociis, quæ talem amicum nobis invident. Pessime sit isti febri, quæ nos tam gravi desiderio torset tui. Male pereat ista febris, te quidem incolumi.

Mandandi ac pollicendi.

J A C O B U S , S A P I D U S .

Ja. Q Uæso ut hæc res tibi cordi sit. Etiam atque etiam rogo ut hoc negotium tibi sit curæ. Hac in re velim

¹ Undæ negotiorum.] Ut undæ curarum apud Catull. pro immensis curis & negotiis. Et apud Cic. undæ committorum, pro varia sententiarum multitudine,

quibus velut undis mare; ita etiam committia fervent.

² Distringebar.] Impeditus tenebar.

velim ut totum Sapidum ¹exeras. Si me amas, causam hanc tractabis diligenter. Hac in re quæso ut advigiles. Curabis hanc rem mea causa diligenter. Si vere is es, quem semper esse te mihi persuasi, fac ut sentiam hac in causa, quanti me facias. SA. Desine, ego tibi hoc effectum reddam, & quidem propediem. Eventum præstare non possum: illud polliceor, mihi nec fidem, nec studium defuturum. Curabo diligentius, quam si mea res ageretur: quamquam meam esse duco, quæ sit amici. Faciam ut in me quidvis desideres citius, quam fidem ac diligentiam. Tu fac ²in utramque dormias aurem: ego tibi hoc confectum dabo. Tu quietus esto, in me recipio ³provinciam omnem. Gaudeo mihi datam occasionem, qua declarem animum in te meum. Equidem oratione nihil polliceor, sed re præstabo, quidquid est amici sinceri, & ex animo benevolentis. Nolim te ⁴lactare vana spe. Illud efficiam, ut dicas hoc negotii mandatum amico.

Successus.

SA. Res successit opinione melius. Fortuna votis utriusque favit. Si fortuna tibi nupisset, non potuisset esse obsequentior. Res tua & ventis, & amne secundo processit. Vicit etiam vota nostra fortunæ faventis ⁵afflatus. Opinor te litasse ⁶Rhamnusiæ, cui sic ex sententia cadunt omnia. Plus impetravi quam fuisset ausus optare. Ventis

¹ Exeras.] Exerere est extrahere; ut exierit se domicilio cochlea.

² In utramque aurem dormias.] Id est, animo otioso securoque sis. vide Chil. i. cent. 8. proverb. 19. Terent. Heautontim. Ademptum tibi jam saxo omnem metum, in aurem utramvis otiose ut dormias.

³ Provinciam.] Provincia per Metaph. accipitur pro quovis munere, sive onere. Terent. in Phorm.

⁴ Geta, provinciam cepisti duram. Nam regiones longe ab Italia bello acquisitæ, Provincie nuncupatæ, à porro

vel præcul vincendo: ad quas Prætores, quia cum officio mittebantur, officia quoque Provincie nominantur.

⁵ Lactare.] Verbum frequentativum, ab antiquo verbo lacio, pro decipio, & per blanditias in fraudem illicito.

⁶ Afflatus.] Afflare alicui, pro favore, aspirare.

⁷ Rhamnusia.] Fortunæ cognomen. Est & eadem quæ Nemesis, sic dicta à Rhamnunte Atticæ vico, ubi simulachrum ejus colebatur. Litat autem non quisquis sacrificat; sed cujus sacrum Deo placet.

I Polasse

tis per omnia secundis hic cursus nobis peractus est. Res omnis cecidit ex sententia. Pulchre nobis cecidit hæc alea. Opinor ¹ volasse noctuam, adeo feliciter exiit nobis parum sapienter institutum.

Gratiarum actio.

J. A. Equidem & gratiam habeo, & habiturus sum, quoad vivam, maximam. Pro isto tuo in me officio pares agere gratias vix possim, referre nequaquam. Video quantum debeam tuo in me studio. Nihil miror, neque enim tu quicquam novi fecisti, & hoc magis debeo. De isthoc tuo in me officio, amo te mi Sapide, ut par est, maxime. Quod hac in causa præstiteris amicū minime ² aulicū, & habetur à me gratia, & semper habebitur. Quod meum negociū tibi cordi fuerit, amo te, & habeo gratiam. Isthoc officio gratiam inisti apud me maximam. Pergratum est, quod causam meam egeris bona fide. Ex omnibus officiis, quæ tu plurima in me contulisti, hoc est longe gratissimum. Referre gratiam parem nequaquam possum: agere accuratius inter nos supervacaneum sit: quod unum possum, habebo dum vixero. Isthoc beneficio fateor tibi me magnopere devinctum esse. Hoc nomine plus tibi debeo, quam ut unquam solvendo esse queam. Hoc beneficio arctius me tibi devinxisti, quam ut possim dissolvere. Obligationem me tibi reddidisti, quam ut nomen meum ³ è tuo diario possim unquam ⁴ expungere. Hoc officio me sic tuum reddidisti, ut nullum ⁵ mancipium æque sit in rebus heri

¹ *Volasse noctuam.*] Γλαυξ ἰκτα). Pifcis Atheniensibus noctur volatus, victoriæ symbolum existimabatur, quod avis hæc Minervæ sacra crederetur: quæ quidem dicta est, etiam male consultæ Atheniensium bene fortunare. Inde rebus ex animi sententia succedentibus, dici consuevit, *Noctua volat*. Et non illepide dicetur *Volasse noctuam*, quoties res non viribus, sed pecuniarum interventu, confecta creditur; quod Atheniensium

numisma, noctuam haberet in sculptam.

² *Aulicū.*] Quia verbotenus amant; re ipsa nihil minus præstant quam promissa.

³ *Et tuo diario.*] Diaria, codicilli sunt, sive commentarioli rerum actarum in singulos dies.

⁴ *Expungere.*] Quod scriptum est delere.

⁵ *Mancipium.*] Homo in bello captus, & servituti subiectus: Varroni quod manucapiatur.

heri sui. Hac re me tibi devinctiorem reddidisti, quam ut unquam æs alienum possim resolvere. Plurimis nominibus tibi debeo, sed non alio plus quam hoc. Pro mediocribus beneficiis agendæ sunt gratiæ: hoc majus est, quam ut conveniat verbis gratias agere.

Responsio.

SA. Aufer mihi ista. Major est nostra necessitudo, quam ut vel tu mihi, vel ego tibi pro ullo officio debeam gratias agere. Non contuli hoc in te beneficium, sed retuli. Mihi quidem abunde relatam gratiam arbitror, si gratum est quod feci sedulo. Non est cur mihi gratias agas, si pro tot tuis in me beneficiis non vulgaribus hoc officioli rependi. Equidem nihil laudis mereor: ingratissimus habendus, si defuisssem amico. Quicquid est in rebus meis, quicquid mea cura præstari potest, hoc tam tuum esse ducito, quam id quod est maxime tuum. Videor mihi beneficium accepisse, quod nostrum officium boni consulis. Pro tantillo officio mihi tam accurate gratias agis, quasi non multo majora tibi debeam. Sibi bene facit, qui bene facit amico. Qui bene meretur de amico, non dat beneficium, sed fœnerat. Si ex animo probas officium in te meum, fac utare sæpius. Ita credam tibi gratum esse quod feci, si quoties desiderabis operam meam, non roges, sed imperes quod voles.

Alia in congressu.

ARNOLDUS, CORNELIUS.

AR. Salve multum Corneli, jam toto seculo desiderate.

SCo. Salve & tu sodalis exoptatissime. AR. Jam desperabamus reditum tuum. Ubi tamdiu peregrinatus es?

Co. Apud inferos. AR. Non admodum veri dissimile dicis, adeo nobis redisti squalidus, macilentus ac pallidus.

Co. Imo ab ¹ Hierosolymis adsum tibi; non à ² profundis mani-

¹ Hierosolymis.] Solebant quippe Pontificii, susceptis votis, grandi pietatis opinione, præcipue quidem ante aliquot sæcula, ad illam urbem ultro ci-

troque commeare; quasi divinitus damnato loco, quicquam sanctitatis inhaereret.

² Profundis Manibus.] Alludit ad Polydorum.

manibus. AR. Quis Deus ; aut quis ventus te illuc adegit ? Co. Quæ res adigit alios innumeros ? AR. Stultitia , ni fallor Co. Igitur hoc convicii non in me solum competet. AR. Quid illic venabare ? Co. Ut miser essem. AR. Isthuc licebat domi. Estne illic, quod tu putes spectatu dignum ? Co. Ut ingenue fatear tibi, propemodum nihil. Ostenduntur quædam monumenta vetustatis, quorum mihi nihil non videbatur commentitium, & excogitatum ad alliciendos simplices & credulos. Imo nec hoc arbitror illos certo scire, quo loco sita fuerit olim Hierosolyma. AR. Quid igitur vidisti ? Co. Magnam ubique barbariem. AR. Nihilo sanctior redis ? Co. Imo multis partibus deterior. AR. Nummator ergo ? Co. Imo nudior leberide. AR. An non pœnitet igitur tam longinquæ peregrinationis frustra susceptæ ? Co. Nec pudet, quia tam multos habeo stultitiæ meæ sodales : nec pœnitet, quia frustra jam sit pœnitere. AR. Nihil ergo fructus refers è tam difficili peregrinatione ? Co. Multum. AR. Quid tandem ? Co. Quia posthac vivam suavius. AR. An quia jucundum est ² meminisse laborum actorum ? Co. Est isthuc quidem nonnihil, sed non in hoc sunt omnia. AR. Estne aliud præmium ? Co. Est sane. AR. Quod ? effare. Co. Magna voluptate, quoties libebit, & ipse me afficiam, & alios mentiendo, quoties itinerarium meum recitabo in ³ conciliabulis aut in conviviis. AR. Profecto ⁴ non tu procul aberras à scopo. Co. Deinde non minus capiam voluptatis, quum alios audiam

lydorum, quem sic Euripid. in Hecuba, inducit loquentem : *Adsum profectus è profundis Manibus*, id est, ab inferis.

¹ *Nudior leberide.*] Quod dicitur de vehementer tenuibus. Leberis enim serpentis significat exuvium, quo nihil potest esse inanius.

² *Meminisse laborum actorum.*] Jucundi acti labores. Ex ipsa hominum natura, adagium sumptum est ; est enim hoc

insitum omnibus ; ut jucunda cuique sit anteaكتورum malorum aut periculorum secuta recordatio, commemoratioque. Nam ut Seneca bene dicit: *Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.*

³ *Conciliabulum.*] Locus, ubi in cœtum convenitur.

⁴ *Non aberrare à scopo,* seu scopum attingere, est conjectura rem ipsam aliquid sequi.

1 Sicq.

diam mentientes de rebus, quas nec audierunt unquam, nec viderunt. Idque faciunt tanta confidentia, ut quum narrent ¹ Sicular gerris vaniora, tamen sibi etiam persuadeant se vera loqui. AR. Mira voluptas. Non omnino tibi periit ² oleum & opera, quod ajunt. Co. Immo hoc arbitror aliquanto consultius, quam quod faciunt isti, qui paullo pecuniæ conducti proficiscuntur in militiam, omnium scelerum scholam. AR. Sed illiberalis est voluptas, ex mendaciis voluptatem capere. Co. Verum hoc aliquanto liberalius, quam obrectatione vel delectare, vel delectari, aut alea tempus & rem perdere. AR. Cogor equidem ³ pedibus in tuam ire sententiam. Co. Verum est & alius fructus. AR. Quis? Co. Si quis erit amicus egregie charus, affinis huic insanix, eum admonebo domi maneat: ut nautæ solent ejecti naufragio, monere navigaturos, quid periculi sit vitandum. AR. Utinam mihi monitor adfuisses in tempore! Co. Quid? num similis morbus te quoque corripuit? Num afflavit & te hujus mali contagium? AR. Visi Romam & ⁴ Compostellam. Co. Deum immortalem, quanto mihi solatio est, te contigisse stultitiæ meæ socium! ⁵ Quæ Pallas isthuc tibi misit in mentem? AR. Non Pallas, sed ipsa ⁶ Moria, præsertim cum domi haberem uxorem integra adhuc ætate, liberos aliquot & familiam, quæ pendebat ex me, & opéra mea quori-

¹ *Sicular gerris vaniora.*] Sicular gerræ seu nugæ, res leviculæ dicuntur. Ausonius: *missi itaque ad te frivola, gerris Sicular vaniora.* Porro gerras Græci crates vimineas appellant. Quæ vox postea promulgamentis, rebusque frivolis usurpata est. Tum etiam Sicularum dicacitas nota est veterum litteris.

² *Oleum & operam perdere.*] Hoc est, quicquid insumitur aut rei, aut laboris, id omne deperdere. Metaph. ducta à gladiatorum ac palæstritarum certaminibus; in quibus certaturi, unguentis quibusdam oleaceis perungebantur.

³ *Pedibus in sententiam tuam ire.*] Hoc est, sententiam illam comprobare. Vides Adag. Chil. 2. Cent. 7. prov. 12.

⁴ *Compostella.*] Vulgo S. Jago, urbs Hispaniæ, & caput Galliciæ. hic corpus D. Jacobi Hispaniæ protectoris colitur. Hinc ex diversis regionibus huc confluunt Pontificii. Peregrinatores concha insigniuntur.

⁵ *Quæ Pallas.*] Alludit ad Homerum, qui sæpe Palladem facit, huic aut illi suggerentem, quid facto opus sit.

⁶ *Moria.*] Stultitia, vox Græca.

¹ *Romam,*

quotidiana alitur. Co. Oportuit fuisse seriae rei quippiam quod te à charissimis tuis distraxerit. Narra obsecro. AR. Pudet dicere. Co. Non apud me, qui, ut scis, eodem tenear malo. AR. Compotabamus aliquot vicini. Ubi vino incaluerat animus, erat qui prædicabat, sibi esse in animo salutare divum Jacobum: erat alter qui divum Petrum. Illico non defuit unus aut alter, qui sponderent se comites fore. Tandem visum est, ut omnes irent simul. Ego, ne viderer param commodus compotor, pollicitus sum & ipse. Mox agitari coeptum, utro potius iremus, ¹ Romam, an Compostellam. Factum est ² senatusconsultum, ut ³ bonis auspiciis utroque postridie profisceremur omnes. Co. O grave decretum, dignius quod vino inscriberetur quam æri. AR. Ac mox ingens obambulat patera, quam ubi suo quisque ordine ebibisset, votum factum est inviolabile. Co. Nova religio; sed num omnibus contigit reditus incolumis? AR. Omnibus præterquam tribus, quorum unus in profectioe moriens, mandavit nobis ut suis verbis salutem diceremus Petro & Jacobo. Alter periit Romæ, jussitque ut suo nomine salutarem uxorem ac liberos. Tertium reliquimus ⁴ Florentiæ, valetudinis plane ⁵ deploratæ. Opinor jam esse apud superos. Co. Adeo ne pius erat? AR. Imo nugator maximus. Co. Unde igitur isthuc suspicare? AR. Quia peram habebat ⁶ indulgentiis largissimis distentam. Co. Audio: sed iter est longum in cælum, nec satis, ut audio, tutum, ob ⁷ latrunculos qui oblidet regionem æris mediam. AR. Verum: sed ille fat erat

¹ *Romam, an Compostellam.*] Romæ Petrus, Compostellæ Jacobus divus titularis est.

² *Senatusconsultum.*] Alludit ad morem curiæ; ubi Senatus sententia, *Senatusconsultum* vocabant. Fiebat autem id, aut per rogationem; cum unusquisque sententiam verbis efferebat: aut per discessionem, quando idem sentientes, in unam partem pedibus irent.

³ *Bonis auspiciis.*] Vide pag. 5.

⁴ *Florentiæ.*] Hetruriæ nobilissima metropolis.

⁵ *Deplorata valetudo* dicitur, cui nullo remedio potest succurri: morbus insanabilis.

⁶ *Indulgentiæ.*] Litteræ Indulgentiarum, Belg. *Afloss-brieven*.

⁷ *Latrunculos.*] Ridiculo utitur diminut.

¹ *Diplo-*

sat erat munitus ¹ diplomatibus. Co. Qua lingua descriptis? AR. Romana. Co. In tuto est igitur? AR. Est, nisi forte incidat in ² genium aliquem qui Latine nesciat; tum esset illi redeundum Romam, & novum diploma impetrandum. Co. ³ Bullæ venduntur illic & mortuis? AR. Maxime. Co. Sed interim illud mihi monendus es, ne quid effutias incogitantius: jam enim ⁴ corycæis plena sunt omnia. AR. Ego vero nihil elevo indulgentias, sed ⁵ combibonis mei stultitiam rideo, qui quum esset alioqui nugator nugacissimus, salutis suæ ⁶ proram, ut ajunt, ac puppim in ⁷ membrana collocavit potius, quam in correctis affectibus. Sed quando fruemur illa voluptate quam modo prædicabas? Co. Quum erit commodum, adornabimus computatiunculam aliquam, vocabimus nostri ordinis homines, ibi certabimus mentiando, nosque ⁸ affatim mutuis mendaciis oblectabimus. AR. Age fiat.

Alia. Persona:

P A M P H A G U S , C O C L E S .

PA. **A** Ut parum prospiciunt oculi, aut Coclitem veterem computorem meum video. Co. Imo nihil te fallunt oculi tui: vides sodalem ex animo tuum. Nulla cuiquam erat spes redditus tui, qui tot annos abfueris, ignaris omnibus quæ te terrarum haberet regio. Sed unde? dic, quæso.

¹ *Diplomatibus.*] Ita Bullas Pontificias vocant.

² *Genium.*] Genium putarunt esse uniuscujusque loci Deum, vel angelum. vel *genium* appellabant Deum, qui vim obtineret rerum omnium gerendarum.

³ *Bullæ.*] Bulla pro obsignato diplomate ponitur: imprimis litteris pontificum, plumbeo sigillo notatis, eorum decreta continentibus. Nobis & Gallis, *bulle*.

⁴ *Corycæis.*] Id est, observatoribus. Vide proverb. *Corycæus auscultavit*. Ubi scil. quis id quod agit, conatus dissimulare, tamen à curiosis deprehenditur.

Nostrates hujusmodi delatores vocant, *verkliekers, of kraeyers*.

⁵ *Combibo, onis.*] Idem quod computor.

⁶ *Prora ac puppis.*] Quoties summam totius negotii, & omne momentum præsidiumque significamus, *Proram* & *puppim* dicimus: ut *Pietas studiorum nostrorum prora & puppis esse debet*. Propterea quod à prora & puppi, tanquam à capite & calce, tota pendeat navis. Belg. *Die dom en laten is*.

⁷ *Membrana.*] Pro bulla membrancea, & charta pergamena.

⁸ *Affatim.*] Abunde, large.

I Anti-

querſo. PA. Ab ¹ Antipodibus. Co. Imo ab ² inſulis, opinor, Fortunatis. PA. Gaudeo quod agnoveris ſodalem tuum : nam verebar ne ſic domum redirem, quemadmodum rediit Ulyſſes. Co. Quonam pacto rediit ille? PA. Nec ab uxore eſt agnitus. Solus canis jam vetulus, mota cauda dominum agnovit. Co. Quot annos ille domo abſuerat? PA. Viginti. Co. Tu plures abſuiſti; nec tamen feſellit me tua facies. Sed quis iſthuc narrat de Ulyſſe? PA. Homerus. Co. Oh, ille, ut ajunt, pater eſt omnium fabularum. Fortaſſis uxor interim aſciverat ³ taurum alium, & idcirco non agnovit ⁴ Ulyſſem ſuum. PA. Imo ⁵ nihil illa caſtius: ſed ⁶ Pallas addiderat Ulyſſi ſenium, ne poſſet agnoſci. Co. Quî tandem agnitus eſt? PA. E ⁷ tuberculo, quod habebat in digito pedis: id animadvertit nutritrix jam admodum anus, dum illi pedes lavat. Co. O curioſam ⁸ lamiam! Et tu miraris, ſi ego te agnovi ex iſto tam inſigni naſo? PA. Nihil me pœnitet hujus naſi. Co. Nec eſt cur pœniteat, cum ⁹ organum tibi ſit ad res tam multas utile. PA. Ad quas? Co. Primum ad extinguentes lucernas erit cornu vice. PA. Perge. Co. Deinde ſi quid hauriendum erit è cavo profundiore, fuerit loco ¹⁰ promuſcidis. PA. ¹¹ Papæ! Co. Si manus erunt occupatæ, licebit uti

¹ *Antipodes.*] Qui pedes habent notis oppoſitos, ab *ἀντι*, *contra*, & *πῦς*, *pes*. Terræ ergo incolæ dicuntur, qui contra nos poſiti ſunt contrariis veſtigiiſ.

² *Fortunata inſula.*] Sic dictæ à fructuum ubertate, æriſque temperie: quas Horat. lib. Epod. Od. 16. ꝑ. 42. deſcribit.

³ *Taurum.*] Id eſt, adulterum. Horat. *Quærenti taurum monſtravit inermem.*

⁴ *Ulyſſem.*] Sic appellat maritum, qui nimium diu abſuit. Nam Ulyſſem reducem nullus agnovit præter canem.

⁵ *Nihil illa caſtius.*] Penelope enim abſente viro, nec à parentibus, nec

procis adduci potuit, ut fidem marito datam, ſecundis nuptiis violaret.

⁶ *Pallas.*] Dea Sapientiz, quæ & alio nomige *Minerva* dicitur, è Jovis cerebro nata.

⁷ *Tuberculum.*] Diminut. à *tuber*, tumor ſc. ſeu callus emineſ in corpore: à *tumeo*.

⁸ *Lamia.*] Maleficæ mulieres, quæ oculos habent cum foris ſunt, quibus perſpiciunt omnia, domi cœcutiunt.

⁹ *Organum.*] Græce, instrumentum.

¹⁰ *Promuſci.*] Roſtrum Elephanſ. idem quod *proboscis*.

¹¹ *Papæ.*] Πάπῃ, *papa*, interjeſtiæ admirantis.

uti vice ¹ paxilli. PA. Etiam ne amplius? Co. Conducet excitando foculo, si defuerit follis. PA. Belle narras. Quid præterea? Co. Si lumen officiat scribenti, præbebit umbraculum. PA. Ha ha he : est præterea quod dicas? Co. In bello navali præbebit usum ² harpagonis. PA. Quid in bello terrestri? Co. Erit loco clypei. PA. Quid deinde? Co. Findendis lignis erit cuneus. PA. Probe. Co. Si ³ præconem agas, erit tuba : si ⁴ classicum canas, cornu : si fodias, ligo : si metas, falx : si naviges, ancora : in popina fuerit fuscina : in piscando hamus. PA. O me felicem ! nesciebam me circumferre tam ad multa conducibilem suppellectilem. Co. Sed quis interim terrarum angulus te habuit? PA. Roma. Co. At quî fieri potuit, ut in tanta luce nemo te sciret vivum? PA. Imo nusquam magis latent boni viri ; adeo ut sæpe clarissima luce neminem videas in frequenti foro. Co. Redis igitur nobis onustus sacerdotiis. PA. Venatus equidem sum sedulo : at parum favit ⁵ Delia. Nam complures illic ⁶ piscantur hamo, quod dici solet, aureo. Co. Stultum piscandi genus. PA. Et tamen pulchre succedit nonnullis. Sed non omnibus feliciter cadit hæc ⁷ alea. Co. An non insigniter stulti sunt, ⁸ qui plumbum commutant auro? PA. Sed non intelligis, in plumbo sacro venas auri subesse. Co. Quid igitur? redisti nobis nihil aliud quam ⁹ Pamphagus? PA. Non. Co. Quid igitur? PA. ¹⁰ Lupus hians. Co. Felicius redeunt, qui alini

¹ *Paxillus.*] Parvus palus. Græcis est *παξυλλος*, à *παῖς* ω, *figo, pangō*.

² *Harpago.*] Instrumentum, quo injecto attrahunt navem, commissuri bellum.

³ *Præconem agas.*] Eumenii Rhetoris verba sunt : fortissimi viri in sacris certaminibus, summo labore atque etiam vitæ periculo, solam vocem præconis petunt : nam antiqui tubas non habebant.

⁴ *Classicum.*] Classicum canere, est

signum dare militibus ad pugnandum.

⁵ *Delia.*] Diana, venationis Dea.

⁶ *Piscantur.*] Prov. *Aureo piscari hamo.*

⁷ *Alea.*] Pro fortuna & periculo.

⁸ *Qui plumbum, &c.*] Proverb. quoties inæqualem commutationem indicamus : deteriora nempe pro melioribus reddita. Græci, *χρυσὸν καὶ λυσιῶν*.

⁹ *Pamphagus.*] Gr. omnia comedens.

¹⁰ *Lupus hians.*] In eum dicitur, qui re multum sperata, multumque appetita frustratus discedit.

asini redeunt sacerdotiorum sarcina graves. Cur mavis sacerdotium, quam uxorem? PA. Quia mihi placet ocium. Arridet. ¹ Epicurea vita. Co. At mea sententia suavius vivunt, quibus est lepida puella domi, quam completantur quoties liber. PA. Sed adde, nonnunquam quum non libet. Amo voluptatem perpetuam. Qui ducit uxorem, uno mense felix est; cui contigit opimum sacerdotium, in omnem usque vitam fruitur gaudio. Co. Sed tristis est solitudo; adeo ut nec Adam suaviter victurus fuerit in Paradiso, nisi Deus illi adjunxisset Evam. PA. Non deerit Eva, cui sit opulentum sacerdotium. Co. Sed voluptas non est voluptas, quæ cum mala fama, malaque conscientia conjuncta est. PA. Verum dicis: & idcirco mihi in animo est, confabulatione librorum, solitudinis tedium fallere. Co. Istis quidem sodalibus nihil jucundius. Sed redisne ad tuam piscationem? PA. Redeo, si liceat parare novam escam. Co. Aureamne, an argenteam? PA. Utramlibet. Co. Bono animo es: pater suppedabit. PA. Nihil illo tenacius. Nec crediturus est denuo, quum intellexerit, mihi ² sortem etiam periisse. Co. Verum ista lex est alex. PA. Sed ille non delectatur hac ³ alea. Co. Si pernegabit ille, commonstrabo tibi unde possis, quantum voles pecuniæ sumere. PA. Tu vero mihi voluptatem narras: age monstra; jam cor mihi salit. Co. In promptu est. PA. Nactus es thesaurum aliquem? Co. Si nactus essem, mihi nactus essem, non tibi. PA. Si queam corradere centum ducatos, revixerit spes. Co. At ego tibi com-

¹ *Epicurea vita.*] Pro voluptuaria. Erat autem Epicurus philosophus circa tempora Alexandri Magni, vulgo pessimus audit, tanquam & improbarum opinionum defensor, & voluptuariæ vitæ magister. Seneca tamen eum sæpe laudat l. de beata vita, c. 13. Et nomen voluptatis, in quo Epicurus summum bonum statuit, male sunt vulgo interpretati.

² *Sortem.*] Sors, multa significat: vel fortunam & casum seu eventum rei: vel conditionem & munus seu officium: vel summam & primam pecuniam, Belg. *de boefi-sceme*, ut hoc loco.

³ *Alea.*] Pro quavis fortuna sive periculo. Sic *Aleam* jacerre, pro periclitari. Jacta est alea, Belg. *'t is gewarcht*. Contra: *Extra unam aleam*, id est, periculum.

commonstro unde possis haurire centum millia. PA. Quin tu igitur me beas? Ne diutius eneca. Dic, unde? Co. Ex Asse Budæi. Illic reperias innumeras² myriades, sive auream malis monetam, sive argenteam. PA. Abi quo dignus es cum tuo joco. illinc tibi resolvam, quod debuero pecuniæ. Co. Resolves, sed quod illinc tibi numeraro. PA. Age, novi³ nasum tuum. Co. At mihi præ te nasus est nullus. PA. Imo nihil te nasutius. Nihil es nisi nasus. Co. Luddis in re seria. Hac in re⁴ ringi possim citius, quam ridere. Res gravior est quam ut ridere libeat. Tu si hic esses, non luderet. PA. Sum tibi ludibrio. Illudis mihi, & illudis me. Joco me tractas in re neutiquam jocosa. Co. Minime rideo; id, quod res est, dico. Non rideo quidem; imo rem ipsam dico. Serio loquor. Ex animo loquor. Simpliciter loquor. Vera loquor. PA. Ita tibi semper⁵ stet in capite pileum, ut ista tu simpliciter loqueris. Sed cesso abire domum, cogniturus quo in statu sint illic omnia? Co. Offendes nova permulta. PA. Credo; sed utinam omnia ex animi sententia. Co. Isthuc optare licet omnibus; sed hætenus obtigit nemini. PA. Hoc quoque commoditatis adferet utrique nostrum sua peregrinatio, quod dulcior erit posthac domus. Co. Nescio: nam vides, quosdam septies illo recurrere. Adeo scabies illa sine fine solet prurire, si quem semel invaserit.

Alia.

1 *Ex asse Budæi.*] Est liber, præfixum habens hunc titulum.

2 *Myriades.*] Myrias, Græcum est, & est numerus decem millium.

3 *Nasum.*] Nasus hic sumitur pro sagacitate, acrimonia & dicacitate: ita *Habere nasum* cum dicimus, qui venusta quadam & scita irrisione alium deridet. Hinc & *Nasuti*, dicuntur dicaces, & qui doctè alios norunt irridere. Mart.

Nasutus sis usque licet, sis denique nasus.

4 *Ringi quam ridere.*] Ringitur iratus, non ridet. *Ringi* igitur est deductio labiorum, sed præ dolores, cum *risus* sit ex gaudio.

5 *Stet in cap.*] Proverb. est in eos qui diversum sentiunt ab iis quæ dicunt, id est, præpostere stet pileum. Belg. *See moet u de muts staen.*

I Thra.

*Alia. Militaria.*HANNO, ¹THRASYMACHUS.

HA. **U**Nde redis nobis ²Vulcanus, qui Mercurius hinc abieras nobis? TH. Quos Vulcanos aut quos Mercurios mihi narras? HA. Quia alatus videbare quum abires, nunc claudicas. TH. Sic à bello rediri solet. HA. Quid tibi cum bello, homo quovis ³dama fugacior? TH. Spes prædæ reddiderat fortem. HA. Multum igitur refers ⁴manubiarum? TH. Imo ⁵zonam inanem. HA. Tanto minus gravare sarcina. TH. Atqui sceleribus onustus redeo. HA. Gravis profecto sarcina, si verum dicit ⁶Propheta, qui peccatum appellat plumbum. TH. Plus illic scelerum & vidi, & patravi, quam unquam antehac in omni vita. HA. Ecquid igitur arridet vita militaris? TH. Nihil neque scelestius, neque calamitosius. HA. Quid igitur in mentem venit istis, qui nummo conducti, nonnulli gratis, currunt ad bellum, non aliter quam ad convivium? TH. Ego nihil aliud conjectare possim, quam illos agi ⁷malis furiis, seseque totos malo dæmoni, ac miseræ devovisse, nec aliud quam hic ⁸manes suos anticipare. HA. Ita quidem videtur. Nam ad res honestas vix ullo precio conducì queant. Sed expone nobis, quomodo gestum sit prælium, & utro sese inclinarit victoria. TH. Tantus erat strepitus, tumultus, tubarum bombi, cornuum tonitrua, hinnitus equorum, clamor virorum, ut neque videre potuerim quid gereretur, adeo ut vix scirem
ubi

¹ *Thrasymachus.*] Id est, andax in pugna, nomen aptum militi. ex *Ἀνδρός*, andax, & *πύγμῳ*, pugno.

² *Vulcanus.*] Fingitur claudus: Mercurius alatus.

³ *Dama.*] Genus capræ sylvestris, animal timidum; quod licet vere fera non sit, raro tamen teste Plin. mansuescit. Virg. *Cum canibus timidi venient ad pocula damae.*

⁴ *Manubia.*] Pecunia è spoliis collecta.

⁵ *Zonam inanem.*] Vide proverb. *Zonam perdidit.* Milites enim quicquid habent, in zona secum portabant.

⁶ *Propheta.*] Vide Ezech. 22. 18, 20. Zach. 5. 7, 8.

⁷ *Malis furiis.*] A Poëtis Furie tres finguntur, Alecto, Tisiphone & Megæra, affligentes scelestas mentes.

⁸ *Manes anticipare.*] Mortem sc. ante occupare & prævenire.

ubi essem ipse. HA. Unde igitur cæteri, qui ex bello veniunt, sic depingunt singula, quid quisque dixerit aut gesserit, quasi nusquam non adfuissent ociosi spectatores? TH. Ego credo istos mentiri splendide. In tentorio meo quid gestum sit, scio: quid in prælio, prorsus ignoro. HA. An ne hoc quidem scis, unde tibi venerit claudicatio? TH. Vix; ita me Mavors posthac male amet: suspicor aut saxo, aut equi calce læsum genu. HA. At ego scio. TH. Scis? an tibi narravit aliquis? HA. Non, sed divino. TH. Dic igitur. HA. Quum fugeres pavidus, collapsus humi offendisti in silicem. TH. Dispeream, nisi ¹ rem acu tetigisti. Adeo verisimile est quod divinasti. HA. Abi domum, & uxori narra tuas victorias. TH. Illa mihi occinet haud suave ² encomium, qui nudus redeam. HA. Sed unde restitues, quod rapuisti? TH. Jam pridem restitui. HA. Cui? TH. Scortis, ³ œnopolis, & iis qui me vicerunt alea. HA. Satis militariter. Par est, ut quod male partum est, pejus dispereat. Verum à sacrilegiis, opinor, temperatum est. TH. Imo illic erat ⁴ sacrum nihil. Nec profanis parcitum est, nec fanis. HA. Quo pacto sarcies? TH. Negant oportere sarciri, quod in bello commissum sit: jure fit, quod illic fit. HA. Jure belli fortassis. TH. Tenes. HA. At istud jus summa est injuria. Te non patriæ pietas, sed prædæ spes pertraxit in bellum. TH. Fateor, & arbitror paucos illuc ire sanctiore proposito. HA. Est aliquid insanire cum multis. TH. Concionator è suggesto pronuntiavit, bellum esse justum. HA. Suggestum illud non solet mentiri. Sed ut justum sit Principi, non continuo justum est tibi. TH. Audiavi ex ⁵ Rabbinis, quod licet sua

¹ *Rem acu tetigisti.*] Id est, rem ipsam divinasti, nihil aberras. *Acu* autem tangere perinde est, quasi dicas, ipsissimum punctum contingere.

² *Encomium.*] Solent encomio laudari, qui fortiter se gesserint in bello.

³ *œnopolis.*] Id est, vinorum vendi-

toribus, cauponis. Ex οἷον, vinum, & πωλόν, vendo.

⁴ *Nihil sacrum.*] Allusum est ad prov. Οὐδὲν ἵσ' ἐγὼ, tametsi deflexerit in alium sensum.

⁵ *Rabbinis.*] Rabbinoꝝ vocant Hebræi, quos nostri Magistros nostros. *Rabbi* enim

eet sua cuique arte vivere. HA. Præclara ars, incendere domos, diripere templa, violare sacras virgines, spoliare miseros, occidere innoxios. TH. Lanii conducuntur ad mactandum bovem; cur nostra ars reprehenditur, quod conducimur ad mactandos homines? HA. Non eras sollicitus, quonam esset migratura anima tua, si contigisset in bello cadere? TH. Non admodum. Bona spes habebat animum meum. Nam divæ Barbaræ me semel commendaram. HA. Receperat illa tutelam tui? TH. Sic mihi visa est 'annuere capite aliquantulum. HA. Quando isthuc tibi visum est? mane? TH. Non, sed à cœna. HA. Sed tum, ut arbitror, etiam arbores tibi visæ sunt ambulare. TH. Ut hic divinat omnia! sed præcipua spes erat 'in divo Christophoro, cujus imaginem quotidie contemplantur. HA. Intentoriis? Unde illic divi? TH. Carbone pinxeramus illum in velo. HA. Nimirum haudquaquam 'ficulnum, ut ajunt, præsidium erat carbonarius ille Christophorus. Sed extra jocum; non video qui possis expiari à tantis flagitiis, nisi te conferas Romam. TH. Imo novi viam breviorē. HA. Quam? TH. Ibo ad Dominicales; illic paullo transigam cum commissariis. HA. Etiam de sacrilegiis? TH. Etiam si Christum ipsum spoliasset, ac decollasset etiam; tam largas habent indulgentias, & auctoritatem componendi. HA. Bene habet, si vestram compositionem Deus 'ratam habuerit. TH. Imo magis metuo; ne diabolus non habeat ratam. Nam Deus natura placabilis est.

HA. Quem

enim cognomen est, quod doctoribus verbi divini tribuebant Hebræi. Proprie Rabbi magister meus cum adjectione pronominis.

1 *Annuere capite.*] Habebatur optimi iudicii loco, cum Deus, Deave annueret. Ita Junonis simulachrum Romanis annuere visum, quando Vejis Romam transportaretur.

2 *In D. Christophoro.*] Fingitur Christophorus humeris gestasse Christum

per aquas. Inde vulgo *Christophori* vocantur magnates, qui promotioni tenuiorum student. Allusum est vulgi opinioni; unde plerumque Christophoros cum hoc disticho pios videas: *Christophori sancti faciem quicumque tuetur, Ille nempe die non morte mala morietur.*

3 *Ficulnum præsid.*] Id est, parum utile & validum, nullius momenti & contemnendum. vide *Chiliades*.

4 *Ratam habere.*] Approbare.

G 3

I Simi-

HA. Quem tibi sacerdotem deliges? TH. Cui cognovero quam minimum esse frontis ac bonæ mentis. HA. Ne non habeant 'similes labra lactucas. Ab illo purus abibis ad corpus dominicum? TH. Quid ni? Posteaquam semel 'effudero sentinam in illius 'cucullam, ego me exonera-vero sarcina: ipse viderit, qui absolvit. HA. Qui scis, an absolvat? TH. Scio. HA. Quonam indicio? TH. Quia 'manum imponit capiti, admurmurans nescio quid. HA. Quid si reddat tibi omnia peccata tua, quum manum imponit, hæc admurmurans: *Absolvo te ab omnibus beneficiis, qua nulla in te comperio: & restituo te tuis moribus, talemque dimitto, qualem accepi*? TH. Viderit ille quid dicat: mihi satis est, quod me credo absolutum. HA. Sed isthuc tuo periculo credis. Fortasse non fuerit satis Deo, cui debes. TH. Unde tu mihi obvius, qui mihi conscientiam 'è se-rena, nubilam redderes? HA. Felix occursum: Bona avis est obvius amicus, qui bene moneat. TH. Nescio quam bona, certe parum suavis.

Herilia.

'RABINUS, SYRUS.

RA. **H**Eus heus furcifer, jamdudum raucesco clamore, nec tu tamen expergisceris: videre mihi vel 'cum gliribus certare posse. Aut ocius surge, aut ego tibi fuste somnum

1 *Similes labra lact.*] Ubi similia similibus contingunt. Veluti præceptorum parum docto, discipulus indocilis: improbo populo, magistratus improbus, &c. breviter quoties mala malis, digna dignis eveniunt. Natum adagium ab asino carduos pascente, quæ lactuca, asininis labris digna fuit.

2 *Effudero sentinam.*] Metaphora à navibus desumpta: pro, omnia facinora.

3 *Cucullam.*] Cucullus vestis genus est: Juvenal. *Sumere nocturnos meretricis angusta cucullos.* Eodem nomine tegmen capitis Monachi, insignitur.

4 *Manus imponis.*] Impositio manuum è veteri Testamento fluxit in No-

vum; quia Apostoli morem illum à priscis Hebræis acceperant. Usurpabatur vero sub V.T. in inauguratione tum Magistratum Levitarum: ut & in benedictionibus privatis & publicis.

5 *E serena.*] *Serenus* metaphorice, pro quieto & læto: ita & *nubilus*, pro turbato.

6 *Rabinus.*] Aptum heri nomen, ut Syrus servi, ex omnibus Comædiis: & Cicero, Judæorum & Syrorum gentem servituti natam, adserit.

7 *Cum glirib.*] Alludit ad proverb. *glire somnolentior.* Hinc Martial. *Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.*

1 *Con-*

somnum istum excutiam. Quando crapulam hesternam edormieris? Non te pudet, somnium hominis, in multam lucem stertere? Qui frugi sunt famuli, solent exortum solis antevertere, curareque ut herus surgens reperiat omnia parata. Ut ægre divellitur à nido tepefacto cuculus! Dum scalpit caput, dum distendit nervos, dum oscitat, tota abit hora. SY. Vixdum diluxit. RA. Credo; tibi. Nam tuis oculis adhuc multa nox est. Tibi nox adhuc est 'concubia. SY. Quid me jubes facere? RA. Fac ut luceat focus: verre pileum ac pallium: exerge calceos & crepidas. Inverlas caligas primum intus purga scopis, mox foris. Deinde 'suffitum aliquem facito purgando aëri. Accende lucernam. Muta mihi lineum indusium, ac ad ignem fumi expertem, sicca lotum. SY. Fiet. RA. Atqui move te ocyus. 'Jam hæc fecisse oportuit. SY. Moveo. RA. Video; sed nihil promotes. 'Ut incedit testudo! SY. Non possum 'simul sorbere & flare. RA. Etiam sententias loqueris, carnifex? Tolle matulam. Compone lecti stragulas, revolve 'cortinas. Verre pavementum. Verre solum cubiculi. Adfer aquam lavandis manibus. Quid cessas asine? Annus est priusquam accendas candelam. SY. Vix reperiō scintillam ignis. RA. Sic heri condidisti. SY. Nec follem habeo. RA. Ut responsat nebulo, quasi qui te habeat, careat folle. SY. Quam imperiosum habeo dominum! vix hujus jussis decem expediti famuli fecerint fatis. RA. Quid ais cessator? SY. Nihil; omnia recte. RA. Non ego te audio murmurantem? SY. Equidem precor. RA. Credo, Pater noster
inver-

1 *Concubia nox.*] Concubium est noctis primus somnus; ita dictum, quod eo tempore fere omnes cubent.

2 *Suffitum.*] *Suffitus* proprie expiationis genus erat, quo se expiari credebant veteres, à funere domum reversi.

3 *Jam hæc fecisse.*] Terentianum est.

4 *Ut incedis testudo.*] Alludit ad proverb. *Testudine tardior.*

5 *Simul sorbere & flare.*] Commode

utemur hoc adagio; si quando significabimus negotia quædam id genus esse, ut pariter ab iisdem tractari non queant. Veluti si quis conetur simul & litteris & voluptatibus vacare; simul amoribus & parsimoniz indulgere: simul Deo & Mammonæ servire, &c.

6 *Cortinas.*] *Cortina* multa significant: sed hoc loco dicuntur aulæ & vela ad locum aliquem contegendum.

inversum! Præcationem, opinor, Dominicam præpostere. Quid gannis de imperio? SY. Precor tibi ut fias Imperator. RA. Et ego tibi, ut fias homo ex caudice. Sequere me ad templum usque. Mox domum recurrito, lectos concinnato. Hæc confusa suo quæque loco digerito. Fac ut niteat tota domus. Matulam defricato. Hæc sordida submovo ab oculis, fortassis invisent me quidam aulici. Si quid sensero prætermisum, vapulabis largiter. SY. Hic sane novi benignitatem tuam. RA. Proinde cave, si sapias. SY. At interim de prandio nulla mentio. RA. Vah, ut hic mentem habet furcifer! Non prandeo domi. Itaque sub horam decimam ad me transcurrito, deducturus me eo, ubi sum pransurus. SY. Tibi quidem prospectum, sed hic interim nihil est quod edam. RA. Si non est quod edas, est quod esurias. SY. Nemo fit esuriendo satur. RA. Est panis. SY. Est, sed ater, & furfuraceus. RA. Delicias hominis! Te quidem fœnum esse oportuit, si pabulum detur te dignum. An postulas, ut te asinum, tantum placentis faginem? Si fastidis panem citra obsonium, adde porrum, aut, si mavis, cepe.

Alia.

RA. Est tibi abeundum in forum. SY. Tam procul? RA. Non sunt nisi sex passus; tibi pigro sunt bis mille. Consulam autem tuæ pigritiæ. Eadem legatione multa conficies negocia: tu supputa in digitos, ut memineris. Primum deflectes ad vestiarium, ac thoracem undulatum, si jam perfectus est, ab eo recipies. Hinc quæres Cornelium veredarium. Is plerumque est in Cervo; ibi potitat.

1 *Benignitatem.*] Α' ευελογία, vel etiam ἀντιφροσύνη, idem est, animum verberandi cupidum.

2 *Ater & furs.*] Vilioris generis, ex furfure, utpote purgamento farinæ confectus. Olim furtives suis obiciebantur.

3 *Obsonium.*] Quicquid cibi ultra pa-

nem apponitur.

4 *Undulatum.*] Sic dicitur quod ad undularum similitudinem sit pictus: ut & cymailis, à fluctu. Vulgo de Chamelot.

5 *Veredarium.*] Quem vulgo curso-rem, aut postam vocamus. quod à verbo, equo cursus velocissimi.

1 Ad

titat. Rogabis, si quid habet literarum ad me, & ad quem diem sit profecturus. Deinde convenies mercatorem panarium: rogabis meis verbis, ne quid sollicitus sit quod pecuniam non miserim ad diem præscriptum; numerabitur propediem. Sy. Quando? ¹ ad calendas Græcas? R. Rides? ganeo; imo ante calendas Martias. In reditu deflectes ad lævam, & ex bibliopolis disces, si quid adventum sit novorum libellorum è Germania. Cognosce qui sint, & quanti venales. Post hæc rogabis Goclenium, ut mihi dignetur esse conviva, alioqui cœnatura soli. Sy. Etiam convivas vocas? non habes domi unde vel murem pascas. R. Proinde tu, confectis cæteris, abi ad macellum, & eme nobis armum ovillum: eum curabis eleganter assum. Audin' hæc? Sy. Plura quam vellem. R. At vide, ut memineras. Sy. Vix potero dimidium. R. Etiam hic stas, cessator? Jam redisse oportuit. Sy. Quis possit unus tot rebus obeundis sufficere? Deduco ac reduco. Sum illi à scopis, à matula, à pedibus, à manibus, à poculis, à libellis, à rationibus, à jurgiis, à legationibus: postremo non videor illi sat occupatus, nisi sim & coquus.

Alia.

R. Profer ocreas: nam equitandum est. Sy. En ad sunt. R. Probe quidem abs te curatæ: totæ alben sit. Opinor nec extersas, nec unctas hoc anno, adeo rigent præ siccitate. Exterge ³ subuvido panno: mox unge ad ignem diligenter, ac ⁴ macera, donec mollescant. Sy. Curabitur. R. Ubi calcaria? Sy. Ad sunt. R. Verum, sed obducta rubi-

¹ *Ad calendas Græcas.*] Id est, nunquam: quia Græci calendas non habent ut Latini, sed *us pulvitas*, seu novilunia: & ad lunæ recursus Græci solvebant usus. Huc itaque respexit Augustus, cum diceret, ad Græcas calendas soluturos; quos nunquam reddituros mutuum significabat.

² *Ganeo.*] Qui ganea seu lupanaria

frequentat.

³ *Subuvido.*] *Sub* in compositione, diminuit significationem primitivi. *Uvidum* autem quod pingue, & humorem intrinsecum habet.

⁴ *Macera.*] *Macrare* cum ad corpus refertur, sumitur pro *attenuare*, inde *macere*: cum ad animum, *affligere*: cum ad res inanimatas, *mollificare*, aut etiam *madefacere*.

C 3

1 Ephip-

rubigine. Ubi frænum & ¹ ephippia? SY. Sunt in promptu. RA. Vide ne quid desit, aut ne quid ruptum, aut mox rumpendum; ne quid nobis sit in mora, cum erimus in cursu. Propera ad sellarium, & hoc lorum cura faciendum. Reversus inspicere soleas, sive calceos equorum, num qui clavi desint, aut vacillent. Quam macilenti sunt equi, quamque ² strigosi! Quoties absterges, aut pectis illos in anno? SY. Imo quotidie. RA. Nimirum res ipsa loquitur. Jejunant, opinor, nonnunquam totum triduum. SY. Minime. RA. Negas tu quidem, sed aliud dicturi sint equi, si loqui liceat: quamquam satis loquuntur ipsa macie. SY. Curo sedulo. RA. Cur igitur tu habitior equis? SY. Quia non pascor fœno. RA. Hoc igitur restat. ³ Adorna manticam celeriter. SY. Fiet.

Monitoria pedagogica.

⁴ PÆDAGOGUS, PUER.

PÆ. **T**U mihi videre non in aula natus, sed in caula, ad teo moribus es agrestibus. Puerum ingenuum decent ingenui mores. Quoties alloquitur te quispiam, cui debes honorem, compone te in rectum corporis statum, aperi caput. Vultus sit nec tristis, nec torvus, nec impudens, nec protervus, nec instabilis, sed hilari modestia temperatus: oculi verecundi, semper intenti in eum cui loqueris: juncti pedes, quietæ manus. Nec vacilles alternis tibiis, nec sint gesticulosæ manus, nec mordet labrum, nec scabito caput, nec fodito aures. Vestis item ad decorum componatur, ut totus cultus, vultus, gestus, & habitus corporis ingenuam modestiam, & verecundam indolem præ se ferat. PU. Quid si mediter? PÆ. Fac. PU. Sic-
cine

¹ *Ephippia.*] Proprie sunt tegmina quibus equi sternuntur: vel sellæ equis ad insidendum impostæ. Ex *ἐπι*, super, & *ἵππος*, equus.

² *Strigosi.*] Quasi stringosi, fame & vitio quodam restituti.

³ *Adorna manticam.*] Mantica, perula viatoria, qua scilicet iter facientes, viaticum, aliæ necessaria, circumferunt.

⁴ *Pædagogus.*] A *παις*, puer, & *αγωγός*, ductor. Est quippe talis, cui puerorum custodia est commissa.

¹ *Pæc.*]

cine satis? PÆ. Nondum. PŮ. Quid si sic? PÆ. Prope-
modum. PŮ. Quid si sic? PÆ. Hem satis est; isthuc tene.
ne sis inepte loquax, aut præceps. Nec vagetur animus in-
terim, sed sis attentus quid ille dicat. Si quid erit respon-
dendum, id facito paucis, ac pudenter, subinde præfatus
honorem, nonnunquam & addito cognomento honoris
gratia: atque identidem modice flectas alterum genu, præ-
sertim ubi responsum absolveris. Nec abeas, nisi præfatus
veniam, aut ab ipso dimissus. Nunc age, specimen ali-
quod hujus rei nobis præbe. Quantum temporis abfuisti
à matris ædibus? PŮ. Jam sex ferme menses. PÆ. Ad-
dendum erat, domine. PŮ. Jam sex ferme menses, do-
mine. PÆ. Non tangeris desiderio matris? PŮ. Nonnun-
quam sane. PÆ. Cupis eam revisere? PŮ. Cupio, domine,
si id ¹pace liceat tua. PÆ. Nunc flectendum erat genu.
Bene habet. Sic pergito. Cum loqueris, cave ne præci-
pites sermonem, aut hæsites lingua, aut palato immurm-
res, sed distincte, clare, articulate consuescito proferre
verba tua. Si quem præteribis natu grandem, magistra-
tum, sacerdotem, doctorem, aut alioqui virum ²gravem,
memento aperire caput, nec pigeat inflectere genu. Iti-
dem facito cum præteribis ædem sacram, aut ³imaginem
crucis. In convivio sic te præbebis hilarem, ut semper
memineris quid deceat ætatem tuam: postremus omnium
admoveto manum patinæ. Si quid datur lautius, recusato
modeste: si instabitur, accipe, & age gratias: mox decer-
pta portiuncula, quod reliquum est, illi reddito, aut alicui
proxime accumbenti. Si quis præbibet, hilariter illi bene-
precator, sed ipse bibito modice. Si non sitis, tamen ad-
moveto cyathum labiis. Arride loquentibus: ipse ne quid
loquaris,

¹ Pace.] Id est, venia tua, te non
irascere.

² Gravem.] Id est, venerabilem unde
& contempnibiles, *leves* dicimus.

³ Imaginem crucis.] Probant antiqui-
tatem adorationis crucis ex Tertulliano

Pontificiis: quia teste illo patre, Christi-
anis pagani objicerent, eos crucis reli-
giosos. Depellit autem hanc calurniam
idem Tertullianus. Minut. Felicis ver-
ba etiam sunt, neque adoramus, neque
optamus.

loquaris, nisi rogatus. Si quid obscœni dicetur, ne arride, sed compone vultum, quasi non intelligas. Ne cui obtrectato, ne cui temet anteposito, ne tua jactato, ne aliena despicio. Esto comis etiam erga tenuis fortunæ sodales. Neminem deferto. Ne sis lingua futili. Ita fiet, ut sine invidia laudem invenias, & amicos pares. Si videris convivium esse prolixius, precatus veniam, ac salutatis convivis, subducito te à mensa. Vide ut horum memineris. Pu. Dabitur opera, mi præceptor. Nunquid aliud vis? PÆ. Adito nunc libros tuos. Pu. Fiet.

De lusu.

N I C O L A U S , H I E R O N Y M U S ,
C O C L E S , P Æ D A G O G U S .

N1. **I**amdudum & animus, & cœlum, & dies invitat ad ludendum. H1. Invitant quidem hæc omnia, sed solus præceptor non invitat. N1. Subornandus orator qui sapiam, qui veniam extorqueat. H1. Apte quidem dictum, extorqueat. Nam citius ¹ clavam extorseris è manu Herculis, quam ab hoc ludendi veniam. At olim illo nemo fuit ludendi avidior. N1. Verum; sed jam olim ille oblitus est, se fuisse puerum. Ad verbera facillimus est & liberalis; hic parcissimus, idemque difficillimus. H1. Attamen protrudendus est aliquis legatus, ² non admodum verecundæ frontis, quem non illico ³ protelet suis sævis dictis. N1. Eat qui volet; ego carere malo, quam rogare. H1. Nemo magis accommodus ad hanc legationem, quam Cocles. N1. Nemo profecto. Nam ⁴ perfrixtæ frontis est, ac bene

1. *Clavam extorseris.*] Quod tanquam impossibile hic proponitur. Et qui sibi vindicare conatur, quod alius jam potentior occupavit, non infacete dicetur, *clavam velle Herculi extorquere.*

2. *Non verecunda frontis.*] Vide prov. *Frontis perfrixtæ.* Frons enim habita est antiquitus, pudori sacra. Inde *frontem* proverbio *perfrixisse* dicuntur, qui pu-

dorem omnem dederunt, veluti manu à vultu absterfo pudore, Belg. *Die inde wol geverwt is.*

3. *Protelare.*] Est abigere & longe propellere. Item exagitare significat & perturbare. Terent. in Phorm. act. 1. sc. 4.

4. *Perfrixta frontis.*] Id est, insigniter impudens: hinc & inverecundi *effrontes*. Vide supra, *Non verecunda frontis.*

ac bene ¹ linguax. Deinde sensum hominis pulchre callet. Hi. I Cocles, ab omnibus nobis magnam initurus gratiam. Co. Equidem experiar sedulo. Verum si non successerit, ne conferte culpam in oratorem vestrum. Hi. Bene ominare: si te satis novimus, impetrabis. Abi orator, redibis exorator. Co. Eo. Bene fortunet legationem meam ² Mercurius. Salve præceptor. PÆ. Quid sibi vult nugamentum hominis? Co. Salve præceptor observande. PÆ. Insidiosa civilitas. Satis jam salveo. Dic quid velis. Co. Totus discipulorum tuorum grex, orat ludendi veniam. PÆ. Nihil aliud quam luditis, etiam absque venia. Co. Scit tua prudentia, vigorem ingeniorum excitari moderato lusu, quemadmodum nos docuisti ex ³ Quintiliano. PÆ. Sane ut isthuc tenes, quod pro te facit. Laxamento opus est iis, qui vehementer laborant: vobis qui segniter studetis, & acriter luditis; fræno magis opus est, quam laxatis habenis. Co. Adnitimur pro viribus. Et si quid hætenus cessatum est, post diligentia farietur. PÆ. Oh fartores! Quis erit ⁴ fidejussor aut sponzor, isthuc futurum? Co. Ego capitis mei periculo non dubitem esse sponzor. PÆ. Imo ⁵ culi periculo potius. Scio quam non sit tutum tibi credere, tamen hic periculum faciam, quam sis bonæ fidei. Si dederis verba, posthac nequicquam mecum egeris. Ludant, sed gregatim in campis. Ne divertant ad computationes, aut alia nequiora. Mature se recipiant domum ante solis occubitum. Co. Fiet. Exoravi, quamquam ægre. Hi. O lepidum caput; omnes amamus te plurimum. Co. Sed interim cavendum ne quid peccemus, alioqui de meo tergo dependendum foret. Fidejussi vestro omnium nomine. Quod si quid accidat, non est quod me posthac

¹ *Linguax.*] Idem qui locutuleius aut blatero.

² *Mercurius.*] Id est, nuncius, quia præfatus est nunciorum.

³ *Quintiliano.*] Verba sunt Quintilianæ lib. 8. *Orator. Alenda ingenia atque*

indulgentia quadam enutrienda.

⁴ *Fidejussor.*] Qui sua fide & periculo promittit alium aliquid daturum aut facturum.

⁵ *Culi periculo.*] Culus, seu podex vel anus.

posthac utamini legato. H₁. Cavebitur. Sed quod lusus genus potissimum placet? Co. De hoc in campo consultabimus.

Pila.

N₁. Nulla res melius exercet omnes corporis partes, quam pila palmaria, sed aptior hyemi, quam æstati. H₁. Nullum anni tempus nobis parum accommodum est ad ludendum. N₁. Minus sudabitur, si ludamus reticulo. H₁. Imo reticulum piscatoribus relinquamus; elegantius est palma uti. N₁. Age, nihil moror: sed quanti certabimus? H₁. Talitro; sic parceretur pecuniæ. N₁. At ego malo fronti parci, quam pecuniæ. H₁. Et mihi frons charior est pecunia. Aliquo periculo certandum est, alioqui friget ludus. N₁. Sic res habet, ut dicis. H₁. Utra pars prior evicerit tres lusus, ei victa pendet sextam³ drachmæ partem: sed hac lege, ut quicquid è victoriis collectum fuerit, insumatur in convivium, ad quod pariter vocentur omnes. N₁. Placet lex, & rata esto. Superest igitur, ut fortiamur partes. Nam sumus ferme pares omnes, ut non admodum referat, quis cui jungatur. H₁. Tu tamen me longe peritior es. N₁. Ut sim, sed tu felicior. H₁. Etiam hic valet fortuna? N₁. Illa nusquam non regnat. H₁. Age, fiat sortitio. Euge, bene cecidit: contingere quos volebam. N₁. Et nos nostræ sodalitatis non poenitet. H₁. Agedum, simus viri. Amat victoria curam. Suum quisque locum gnavigiter tueatur. Tu mihi consiste à tergo, excepturus pilam si me transvolet. Tu isthic observa, repulsurus huc ab adversariis revolantem. N₁. Ne musca

1 *Talitro.*] Talitrum, percussio inflicta ungue.

2 *Frigit ludus.*] Id est, languet, remittitur: & sic contra ludus *fervere* dicitur, quando cum diligentia procedit.

3 *Drachma part.*] Drachmam Æginæ intelligit, quæ nostratis monetæ

sex stuferos valet, seu decem obolos: cum *drachma Attica*, pendat sex obolos tantum. Sexta ergo pars drachmæ Æginæ, est stuferus.

4 *Rata.*] Id est, firma, fixa. Opponitur hic *ratum* irritum.

5 *Euge.*] Laudantis congratulantisque interjectio.

musca quidem hac prætervolavit impune. H₁. Agite ¹bonis avibus; mittite pilam in tectum. Qui miserit nihil præfatus, frustra miserit. N₁. Hem, accipe igitur. H₁. Mitto. Si miseris extra lineas, aut infra supravē tectum, vestro damno fuerit, aut certe nobis fraudi esse nolim. Tu sane parum commode mittis. N₁. Tibi quidem, at nobis commode. H₁. Ut miseris, ita remittam. Par pari referam. Sed præstat ingenue legitimeque ludere. N₁. In ludo pulchrum est arte vincere. H₁. Fateor; atque etiam in bello. Sed habet utraque pars suas leges. Et sunt artes iliberales. N₁. Credo, ²plures septem Signa terminum testula, aut rudere, aut, si mavis, pileo tuo. H₁. Tuo malim. N₁. Rursus accipe pilam. H₁. Mitte. Pone notam. N₁. Habemus duos terminos satis longinquos. H₁. Utcumque; sed tamen vincibiles. N₁. Plane vincibiles, si nemo repugnet. H₁. Euge priorem metam prætercurrimus. Vicimus quindecim. Heus, præbete vos viros: viceramus & hic, si tu tuo constitisses loco. Sumus igitur pares. N₁. Non diu futuri. Vicimus triginta, vicimus quadraginta quinque. H₁. Sestertia? N₁. Non. H₁. Quid igitur? N₁. Numeros. H₁. Quo pertinent numeri, si nihil est quod numeres? N₁. Noster hic ludus est. H₁. Præprope tu quidem ³ante victoriam canis triumphum. Vidi qui vincerent ab hoc numero qui nihil habebant. Variā est ut Martis, ita lusus alea. Habemus triginta. Jam rursus pares sumus. N₁. Nunc serio res agitur. Euge, successit; habemus potiores. H₁. Non diu habituri Dixin? Rursus æquali fortuna sumus. N₁. Diu nutat fortuna, velut anceps, utris velit addicere victoriam. ⁴O fors fortuna,

¹ Bonis avibus.] Vide pag. 5.

² Plures septem.] Nam Liberales artes septem numero esse dicuntur.

³ Ante victoriam canis.] In eum competit, qui præprope gloriatur, nondum confecta re. Belg. *Ghy roept alba-ning eer by in 's met so.*

⁴ O fors fortuna.] Fortuna dea est incerti eventus, quæ culta prodest. Absoluit etiam Fors vocata, colebatur ab infimæ fortis hominibus, omnibusque sine arte aliqua viventibus. Varro de huius Dez festo: Dies fortis Fortunæ appellatus à Servio Tullio rege, quod in fortuna

48 LUSUS GLOBORUM MISSILIIUM.

tuna, si nobis faveris, dabimus tibi maritum. Euge audivit votum. Penes nos est hujus certaminis victoria. Pone notam cretaceam, ne excidat. HI. Jam ¹appetit vespera, & sudatum est satis: præstat à ludendo desistere, ² ne quid nimis. Supputemus lucrum. NI. Nos evicimus tres drachmas, vos duas. Restat igitur una ad compotatiunculam. Sed interim quis solvet precium pilarum? HI. Omnes ex æquo, pro sua quisque portione. Nam lucrum exilius est, quam ut inde possit aliquid decidi.

Ludus Globorum Missilium.

ADOLPHUS, BERNARDUS, ARBITRI.

AD. **T**U toties apud me gloriatus es, te mirum quendam esse artificem in certamine mittendorum globorum. Age, libet experiri, qui vir sis. BE. Nihil detrecto: huc si quid libet. Nunc tu plane, quod dici solet, ³ in planiciem provocas equum. AD. Et tu senties me non esse asinum. BE. Placetne ⁴ monomachia, ut unus cum uno congregiatur, an mavis adungi socios periculi? AD. Malo ⁵ *μονομαχίῳ*, ne qua pars victoriæ decidatur alteri. BE. Isti huc & ipse malo, ut laus ⁶ in solidum sit mea. AD. HI spectatores erunt, & ⁷ arbitri. BE. Recipio. Sed quod erit victori ⁸ bravium, aut quæ victo pœna? AD. Quid si victo

num Fortis Fortunæ secundum Tiberim extra urbem Romam dedicavit.

1 *Appetit vespera.*] Appetit pro instat, quoties est verbum neutrale.

2 *Ne quid nimis.*] Moderata enim perstant, & immoderata concidunt. Huc etiam spectat Horatianum illud:

*Est modus in rebus, sunt certi denique fines:
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.*

Μηδὲν ἄγαν, tanti veteribus fuit, ut ad auctorem Apollinem referrent.

3 *In planiciem provocas eq.*] Belg. *Ghy salt weerwerck vinden*. Quoties scil. quis ad id provocatur, in quo plurimum valet, quoque vel maxime gaudet. Nam

equus in campo, tanquam in sua harena est.

4 *Monomachia.*] Singulare certamen. à *μόνῳ* sola, & *μάχη*, pugna.

5 *Μονομαχίῳ*] Singularem certamine congregi.

6 *In solidum.*] Pro integro, toto seu perfecto; quod sc. omnibus suis partibus constat, cuique nihil est detractum: sic *solidum beneficium*, pro pleno, & ad cuius perfectionem nihil desideratur.

7 *Arbitri.*] Iudices non lege, sed à litigantibus seu certantibus electi. ita dicti ab arbitrando seu existimando.

8 *Bravium.*] Seu brabium, Gr. *βραβειον*, certaminis præmiun.

i *Tissum*

si victo amputetur auricula? BE. Imo ¹ testium alter excetur potius. Non est magnificum certare pro pecunia. Tu Germanus es, ego Gallus; decertemus pro suæ uterque gentis gloria. Si vicerō, tu ter exclamabis, *Floreat Gallia*: si victus, quod absit, fuero, totidem verbis celebrabo tuam Germaniam. AD. Age, placet conditio. BE. Adsit fortuna. Quando periclitantur hoc ludo duæ maximæ nationes, sint æquales sphæræ. AD. Nosti saxum illud prominens, haud procul à porta? BE. Novi. AD. Ea erit meta, & hæc linea. BE. Esto: sed sint, inquam, pares globi. AD. ² Minus discernas ovum ab ovo, aut ficum à ficu. Sed mea non refert, utrum malis; elige. BE. Mitte. AD. Heus, tu mihi non brachium, sed ³ balistam habere videris, ita torques globum. BE. Satis momordisti labrum, satis rotasti brachium; tandem mitte. O vires ⁴ Herculeas! sed tamen vinco. AD. Nisi sceleratus ille laterculus obstitisset, præverteram te. BE. Consiste in sphæræ tuæ vestigio. AD. Non utar dolo malo. Cupio virtute, non fraude vincere; quandoquidem de gloria certamen est. Bene vertat. BE. Ingens profecto jactus. AD. Ne ride, prius quam viceris. Adhuc pene sumus pares. BE. Nunc res agitur. Uter prior metam contigerit, is vicerit. AD. Vici, canta. BE. Sed definiendum erat, quoto ludo constaret victoria. Nam primo nondum incaluerunt vires. AD. Definiant arbitri. AR. Tertio. BE. Placet. AD. Quid ais? Agnoscis ne victorem? BE. Tibi fortuna magis aspiravit: viribus & arte non tibi cessero. Sed quod arbitri pronuntiaverint, id sequar. AR. Germanus vicit; & hoc gloriores est victoria, quod talem artificem vicerit. AD. Nunc canta,

¹ *Testium alter.*] Exsecutio autem testiculorum in Eunuchis usitata.

² *Minus discernas ovum ab ovo.*] Similitudinis adagia sunt: *Non tam ovum ovum simile. Neque lac lactis magis est simile: Non tam aqua similis aqua.*

³ *Balistæ.*] Vel potius *ballistæ*, à *βάλλω*, jaculor: est machina seu instrumentum, quo lapides aut telum aliquod *βάλλωμεν*, seu ejaculamur.

⁴ *Herculeas.*] Id est, validas. Nota quippe Herculis fortitudo est.

canta, Galle. BE. ¹ Sum raucus. AD. Hoc Gallis novum non est: sed tamen coccyssa. BE. Floreat Germania ter. AD. Imo ter hoc erat canendum. BE. Contraximus siticulam; eamus ad compotatiunculam; ibi perficietur cantio. AD. Non recusō, si ita videtur arbitris. BE. Ita commodius est. Melius canet Gallus ² colluto gutture.

Ludus sphaera per annulum ferreum.

G A S P A R , E R A S M U S .

GA. **A** Ge, nos auspicabimur. Victo succedet Marcolaphus. ER. Sed quod erit victori præmium?

GA. Victus ex tempore faciet & recitabit distichon in laudem victoris. ER. Accipio legem. GA. Vis ne sortiamur, uter prior incipiat? ER. Esto tu ³ Prior, si libet; ego malim esse Abbas. GA. Hoc tua conditio potior est quod tibi nota est area. ER. ⁴ Versaris in tua harena.

GA. In hac exercitior sum, quam in libris. Tamen istud perquam exigui momenti est. ER. Æquum est, ut tantus artifex in hoc certamine mihi largiari non nihil. GA. Imo isthuc abs te peterem justius: sed parum est honesta, ⁵ precaria victoria. Is demum vincit, qui ⁶ suo Marte vincit. Ita sumus pares, ut non melius commissus fuerit olim ⁷ cum Bitho Bacchius. ER. Tua sphaera commodior est mea.

GA. Et tua vola vincit meam. ER. Ludito legitime, absque

que

parvi referebat horum, nota an ignota dimicaret harena.

⁵ Precaria.] Quæ precibus petenti conceditur.

⁶ Suo Marte.] Quoties nullis auxiliis adjuti, nostræ ingenio, propriisque viribus rem peragimus, *nostro Marte* peragere dicimur.

⁷ Cum Bitho Bacchius.] Bithus & Bacchius nobile par gladiatorum fuit, pares arte, pares audacia. Proinde quoties duo æqualiter improbi contendunt inter sese; ita ut neuter alteri velit concedere, dicemus *Bacchium cum Bitho commissum*, Horat.

¹ Sum raucus.] Alludit ad gallos galinaceos, quibus natura adest vox rauca, qui proprie dicuntur *coccyssare*, unde & Galli vulgo vocant gallum, *un cocq*.

² Colluto.] Ita *Persius*: Guttur mobile colluerit; Solet enim medicamentis vox fieri mollior, quod fit hic vino.

³ Prior.] Belg. *Een Prior*. Sed *Abbas*, collegii societatisque magister ac moderator. Nomen deductum videtur à Syriaco *Abba*, sive pater.

⁴ Versaris in tua harena.] Id est, in tua ipsius arte. Sumptum à gladiatoribus solitis in harena digladiari. Neque vero

1 Spha-

que technis, ac dolo malo. GA. Dices tibi rem esse cum homine probo. ER. Sed prius audire cupio hujus ¹ sphæristerii plebiscita. GA. Quaternio ludum absolvit. Qui hanc lineam præterierit, in damno est; reliquos limites si transilias, sine fraude fiet. Qui globum suo loco moverit, perdit jus feriendi. ER. Intelligo. GA. En occlusi tibi portam. ER. Sed isthinc te excutiam. GA. Id si feceris, cedam tibi hujus certaminis ² palmam. ER. Bona fide? GA. Optima. Non enim potes alia via, nisi sic mittas sphæram tuam in parietem, ut resiliat in meam. ER. Id experiar. Quid ais, bone vir? Nonne depulsus es? GA. Fateor: utinam tam sapiens esses, quam es felix. Sed isthuc centies tentanti, vix semel successerit. ER. Imo si quid audes deponere pignoris, nisi tertio quoque experimento successerit, vinces. Sed interim redde pactum præmium. GA. Quodnam? ER. Distichon. GA. Reddam. ER. Et quidem ex tempore. Quid ³ arrodas unguem? GA. Habeo. ER. Recita clare. GA. Clarissime.

Plaudite victori juvenes hic quotquot adestis:

Nam me qui vicit, ⁴ doctior est nebulo.

Nonne distichon habes? ER. Habeo: sed quale abs te allatum est, tale tibi referetur.

Saltus.

VINCENTIUS, LAURENTIUS.

VI. **L**ibet ne decertare saltu? LA. Ludus iste non convenit pransis. VI. Quam ob rem? LA. Quia ⁵ ventris saburra gravat corpus. VI. Non admodum sane, qui pransi

¹ *Sphæristerii.*] Sphæristerium, locus in quo sphæris luditur. Habent autem quæque peculiare suas leges, à lusu pilæ, quam Græci *σφαίρειν* vocant: *σφαίρειν* iisdem, pila ludo.

² *Palmam.*] Signum pro re signata. id est, victoria.

³ *Arrodas unguem.*] Caput scabere, ungues arrodere, gestus hominis sunt cogitabundæ.

⁴ *Doctior est.*] Philosophus quidam apud Laërtium, videns quendam lasciva saltatione gestientem: quo melius, inquit, feceris, hoc deterius facis in re mala, quo melior es artifex, hoc vir es pejor.

⁵ *Ventris saburra.*] Saburra, onus navis, quo libratur adversus fluctus: & Plautus inquit de foemina, nos mulieres saburrata, id est, *saturata*, largiloquæ sumus.

D 2

I 29

pransi sint ¹ in pædagogio. Nam ibi plerumque cœnati-
riunt, prius quam absolverint prandium. LA. Quod igi-
tur saliendi genus placet? VI. Auspicemur ab eo quod est
simplicissimum, à saltu locustarum, sive magis ² ranarum,
utraq; tibia, sed junctis pedibus. Qui longissime promo-
verit cingulum, coronam feret. Hujus ubi erit satietas,
aliud atque aliud genus experiemur. LA. Equidem nullum
recusabo genus, nisi quod geritur cum periculo tibiarum:
nolim mihi rem esse cum chirurgis. VI. Quid si certemus
unica tibia? LA. Iste ludus est ³ Empusæ, valeat. VI. Ha-
stæ innixum salire, cum primis est elegans. LA. Liberalius
est certare cursu. Siquidem hoc certaminis genus ⁴ apud
Virgilium proposuit & Æneas. VI. Verum; sed idem
proposuit & ⁵ cæstum certamen; quo non delector.
LA. Designa ⁶ stadium. Hoc loco sit ⁷ carcer, quercus ista
sit meta. VI. Sed utinam adesset Æneas, qui proponat &
præmia victori. LA. Victori abunde magnum præmium
est gloria. VI. Victo potius dandum erat præmium, sola-
tii gratia. LA. Sit igitur victo præmium, ut ⁸ lappa co-
ronatus redeat in urbem. VI. Equidem non recusarim, si
tu præcedas tibia canens. LA. Est ingens æstus. VI. Nec
mirum, quum sit ⁹ solstitium æstivum. LA. Præstiterat
natare.

¹ *In Pædagogio.*] Schola, vel locus
in ædibus, ubi pueri servique commo-
rantur.

² *Ranarum.*] Belgis illud saltus ge-
nus, *drubbelen* vocatur.

³ *Empusæ.*] Spectrum est apud Ari-
stophanem quod apparet unica tibia,
unde & Græci nomen dedere. Belg.
biinchelen.

⁴ *Apud Virgilium.*] Lib. 5. *Seu crudo
fidit pugnam committere castu.*

⁵ *Cæstum certamen.*] Erant autem
cæstus, lora, quibus pugilum brachia &
manus incedebantur, & iis dimica-
bant. à *cædo* sic dicti, quia ad cæden-
dum seu pugnandum comparati sunt.

⁶ *Stadium.*] A stando, quod Hercu-

les eo spatio, spiritu unico confecto con-
stitisset. Alias certa magnitudo seu
certa loci distantia est: alias locus in
quo curritur.

⁷ *Carcer.*] Locus, unde equi in circo
emittebantur: ubi funibus coercerentur,
ne ad metam properarent, ante
datum signum.

⁸ *Lappa.*] Herba acuta & spinosa.
Belg. *kissien*.

⁹ *Solstitium.*] Allusum est ad versum
Virgilii, *Solstitium pecori defendite, jam
venit æstas Torrida.* Solstitium ergo est
dies longissimus, qui incidit in diem
Julii 22. Dicitur ergo Solstitium, quod
circa id tempus Sol stare, neque dies
minui aut crescere videantur.

¹ *Amphi-*

natare. VI. Mihi non placet ranarum vita. Animal sum terrestre, non ¹ amphibion. LA. Sed tamen hoc exercitamenti genus ² olim cum primis habebatur ³ liberale. VI. Imo etiam utile. LA. Ad quid? VI. Si fugiendum sit in bello, ibi potissimum valent, qui sese cursu pedum & natatu exercuerunt. LA. Artem narras haudquaquam aspernandam. Neque enim minus laudis est aliquando bene fugere, quam fortiter pugnare. VI. Sum plane rudis & imperitus natandi, nec sine periculo versamur in alieno elemento. LA. Sed assuescere oportet: nemo nascitur artifex. VI. At ego istius generis artifices permultos audio natasse, sed non enatasse. LA. Experieris primum innixus suberi. VI. Nec ⁴ suberi fido magis quam pedibus: si vobis cordi est natio, spectator esse malo, quam certator.

Confabulatio Pia.

E R A S M U S, G A S P A R.

ER. U Nde nobis prodis? E popina quapiam? GA. Bonaverba. ER. E sphæristerio? GA. Ne hoc quidem. ER. Ex ⁶ œnopolio? GA. Nequaquam. ER. Quando non assequor divinando, dic ipse. GA. Ex æde Virgini matri sacra. ER. Quid illic tibi negotii est? GA. Salutem dixi nonnullis. ER. Quibus? GA. Christo, ac divis aliquot. ER. Religiosior tu quidem es, quam pro ætate. GA. Imo nullam ætatem non decet religio. ER. Si cupiam esse

¹ *Amphibion*] Amphibia dicuntur, quæ simul & in aqua vivunt & in terra, ut crocodilus, anates, anseres, cygni & similia.

² *Olim*.] Græci enim & Romani inter rudimenta Juventutis, natationem habuere. Etsi elegerint olim Campum Martium Tiberi vicinum, ut post exercitium armorum, juventus sudorem pulveremque dilueret.

³ *Liberale*.] Ita quidem ut de iis, qui nihil didicissent, in proverbium abiit: *Neque mare, neque literas novit*.

⁴ *Suberi*.] Græcè *φάλαξ*, Belg. *kurek*, corticis genus semper fluitans, unde qui discunt natare, subijciunt pectori. *Horat. Nabis sine cortice*. Sine cortice nare dicuntur, qui jam per ætatem non egent custode morum: aut qui eo doctrinæ processerunt, ut jam præceptorum opera non indigeant.

⁵ *E Popina*.] Seu ganea, ita dicta, à popâ, locus ubi delicata obsonia venduntur & consumuntur.

⁶ *œnopolion*.] Græcum est *αἰνονώμιον* taberna vinaria. ab *αἶν*, vinum, & *νόμιον*, tendo.

esse religiosus, patiar mihi injici cucullam. GA. Atque ego idem facerem, si, quantum caloris adfert, tantundem pietatis adferret cuculla. ER. Ajunt vulgo, pueros angelicos in satanam verti, ubi consenuerint. GA. Sed ego proverbium isthuc ab autore satana natum arbitror. Imo vix existimo, senem esse vere pium, nisi qui à teneris annis assueverit. Nihil felicius discitur, quam quod ab ipsa statim pueritia discitur. ER. Quid igitur est ¹ religio? GA. Est purus cultus numinis, ² & observatio præceptorum illius. ER. Quæ sunt illa? GA. Longum est; sed ut in summa dicam, in rebus quatuor est sita. ER. In quibus? GA. Primum, ut recte pieque sentiamus de Deo, de scripturis divinis: atque ut illum non vereamur modo, tanquam dominum, verum etiam amemus ³ ex intimis affectibus, ut patrem beneficentissimum. Secundum, ut summa cura tueamur innocentiam: ea est, ne quem lædamus. Tertium, ut teneamus charitatem, hoc est, ut de omnibus, quantum datur, bene mereamur. Quartum, ut servemus patientiam: Ea præstat, ut mala nobis illata, si mederi nequeamus, patienter toleremus, non ulciscentes, nec malum malo referentes. ER. Næ tu probus es concionator. Sed præstas ista, quæ doces? GA. Equidem adnitor pro mea virili. ER. Qui potes pro virili, cum sis puer? GA. Meditor pro viribus, & quotidie mecum in eo rationem: si quid cessatum fuerit, corrigo: illud præter decorum, hoc dictum petulantius, hoc factum incircumspectius, hoc taceri præstiterat, illud omissum. ER. Quando ⁴ subducitur ista ratio? GA. Ferme sub noctem, aut si quando magis vacat. ER. Sed age, dic mihi, quibus studiis totum transfigis diem? GA. Nihil celabo tam fidum sodalem. Mane, simul atque sum

¹ Religio.] A religando, quippe nihil magis homines religat aut devincit, quam religio.

² Et observatio præcepti.] Vera enim religio à Deo instituta, eo spectat; ut Deum recte agnoscamus, agnitumque

purè colamus, sincera animi pietate, ad ipsius gloriam, & nostram salutem.

³ Ex intimis affecti.] Juxta præceptum eximium & primum Marth. 22.

⁴ Subducitur.] Metaphora ducta à calculatoribus.

sum expergefactus, (id fere fit ad sextam, aut quintam,) pollice fignum crucis pingo in fronte & in pectore. ER. Quid deinde? GA. Auspico initium diei, In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. ER. Pie fane. GA. Mox paucis faluto Chriflum. ER. Quid illi narras? GA. Ago gratias, quod eam noctem mihi voluerit effe proſperam, precorque ut diem itidem illum totum mihi bene fortunet, ad ipſius gloriam, & animæ meæ ſalutem: utque is, qui eſt vera lux occaſum neſciens, ſol æternus, omnia viviſicans, alens, exhilarans, dignetur illuſcere menti meæ, ne uſquam ¹ impingam in ullum peccatum, ſed ipſius ductu perveniam ad vitam æternam. ER. Haud inauſpicatum diei exordium. GA. Deinde ſalutatis parentibus, quibus ſecundum Deum primam debeo pietatem, cum tempus eſt, conſero me ad ludum literarium, ſed ut per templum, ſi commodum eſt, ſit mihi tranſitus. ER. Quid illic? GA. Rurſus tribus verbis ſaluto Jeſum, ac ² divos divaſque omnes, ſed nominatim Virginem matrem, tum eos quos habeo mihi peculiareſ. ER. Næ tu mihi probe legiſſe videris illud Catonis, *Saluta libenter*. Non ſaterat mane ſalutaſſe, niſi mox denuo ſalutares? An non vereris ne moleſtus ſis immodico officio? GA. Amat Chriſtus ſubinde appellari. ER. Sed ineptum videtur alloqui, quem non vides. GA. Nec eam mei partem video, qua illi loquor. ER. Qua? GA. Animo. ER. Sed ocioſum eſt ſalutare non reſalutantem. GA. Reſalutat frequenter arcano afflatu. Denique abunde reſalutat, qui dat quod petitur. ER. Quid hic ab illo flagitas? Nam video tuas ſalutationeſ eſſe petaceſ, cujuſmodi fere ſunt mendicorum. GA. Sane ³ non procul aberras à ſcopo. Precor enim ut, qui puer duodecim annos natus, ſedens in templo

¹ *Impingam.*] Metaphora ab offendentibus ad lapidem aut aliud quippiam.

² *Divos Divaſque.*] Scirent Pontificiorum templa imaginibus Divorum Divarumque. Introducitur ex ſunt ſeculo quarto in quorundam Chriſtianorum

auditoria: ſed admodum improbari ab Epiphanio, Hieronymo, cæteriſque ſanioribus.

³ *Non procul à ſcopo.*] Hinc Adag. *Scopus attingere*, eſt voti compotem fieri: aut conjectura rem ipſam aſſequi.

templo docuit ipsos doctores, cuique pater coelitus emissa voce dedit auctoritatem docendi mortalium genus, quum diceret: ¹ *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est, ipsum audite*: quique est æterna sapientia summi patris, illustrare dignetur ingenium meum ad perdiscendas honestas literas, quibus utar ad ipsius gloriam. ER. Quos autem habes divos tibi peculiare? GA. Ex apostolis Paulum, ex martyribus ² Cyprianum, ex doctoribus ³ Hieronymum, è virginibus ⁴ Agnetem. ER. Quæ res istos tibi conciliavit? electio, an casus? GA. Sortito obvenerunt. ER. Atque istos nihil aliud quam salutas? An ab his quoque mendicas aliquid? GA. Precor ut me suis suffragiis Christo commendent, efficiantque ut illius munere aliquando contingat in ipforum venire ⁵ contubernium. ER. Sane rem non vulgarem petis. Quid tum postea? GA. Ad ludum propero, & quod is locus postulat, toto ago pectore. Sic enim imploro Christi præsidium, quasi citra illius opem nihil efficiat nostrum studium: sic studeo, quasi ille nihil auxilii sit laturus nisi gnaviter laboranti. Ac modis omnibus do operam, ne merito vapulem, ne quid dicto factove vel præceptorem offendam, vel sodales meos. ER. Probus es, quum ista cogitas. GA. Quum dimissus à ludò domum propero, rursus, si licet, per ædem sacram iter facio, rursusque tribus verbis saluto Jesum. Si quid est obsequii præstandum parentibus, obo. Quod si quid etiam superest temporis, mecum aut cum sodali repeto quod prælectum est in schola. ER. Næ tu perparcus es ⁶ temporis. GA. Nec mirum, si parcus sum rei, ut multo preciosissimæ, ita irrecuperabilis. ER. At Hesiodus docet, in medio parcendum esse: in principio præ-

prope-

¹ *Hic est filius meus dilectus.*] Matth. 3. *¶* 17. & Matth. 17. *¶* 5.

² *Cyprianum.*] Carthaginensis Episcopus martyrio affectus.

³ *Hieronymus.*] Sub Theodosio magnus ille pater nongenario major, anno 422. in Judæa mortuus.

⁴ *Agnetem.*] Multa de illa Pontifici in suis, ut vocant, *Legendis*.

⁵ *Contubernium.*] Proprie decem milites sub uno tentorio degentes, dicebantur *contubernium*.

⁶ *Temporis.*] *Ελευθερος* scil. eternus vel computator.

properam, in fine seram esse parsimoniam. GA. Recte Hesiiodus de vino; sed ætatis nulla est intempestiva parsimonia. Dolium si linas, non exhauritur. At ætas nunquam non defluit, sive dormias, sive vigiles. ER. Fateor: sed quid deinde rei geritur? GA. Adornata parentibus mensa, recito consecrationem; deinde prandentibus ministro, donec jubeor & ipse prandium sumere. Actis gratiis, si quid vacat, lusu quoque honesto laxo animum cum fodalibus, donec hora revocat in ludum à lusu. ER. Ac rursus salutatur Jesus? GA. Salutatur, si commodum est. Sin est cur aut non vacet, aut non sit tempestivum, tamen præteriens templum, cogitatiuncula saluto. Rursus in ludo totis viribus hoc agitur, quod locus postulat. Domum reversus, idem ago quod ante prandium. A cœna suavibus fabulis memet oblecto: mox prosperam noctem precatus parentibus ac familiæ, mature me confero ad nidum: illic flexis ante lectum genibus, mecum, ut dixi, reputo, quibus studiis is dies peractus sit. Si quid est gravioris admissi; Christi clementiam imploro ut ignoscat, polliceorque meliora: si nihil est, ago gratias illius beneficentiæ, quod me servarit ab omni vitio. Deinde me totum illi, toto pectore commendo, ut me protegat ab insidiis mali genii, & ab obscœnis somniis. His factis, lectum ingressus, frontem ac pectus signo crucis imagine, ac me compono ad somnum. ER. Quo pacto te componis? GA. Nec pronus cubo, nec supinus, sed primum lateri dextro innitens, brachiis ita transversim seu decussatim compli-

1 *In fine.*] Vide prov. sera in fundo parsimonia. quo admonet, in tempore parcendum esse rebus necessariis; neque imitandum profusorum vulgus, qui tunc demum parcere incipiunt, postquam viderint minimum superesse. Belgis, *Is verlooren gespaert, als de boer tot de boer is.*

2 *Hesiiodus.*] Ab autoritate.

3 *In ludum.*] Omnem scholam, Afero teste, *ludum* nominarunt Roma-

ni: additur quandoque *litterarius*: hinc & *ludimagister*.

4 *Sin.*] Correctio.

5 *Si quid.*] Elegans morale.

6 *Signo crucis.*] Quoties super res aliquas signum crucis exprimitur, nihil virtutis, ait Vasquez, ipsis imprimatur, sed solum signo illo super illo expresso, Christi crucifixi auxilium invocatur.

7 *Decussatim.*] Id est, ad figuram decussis, instar literæ latinæ X.

complicatis, ut pectus muniant figura crucis, dextra manu sinistro admota humero, læva dextro. Ita dormio suaviter, donec aut expergiscar ipse, aut exciter. ER. ¹ Sanctulus es, qui ista possis. GA. Imo stultulus es, qui ista dicas. ER. Lau-
do institutum, si queam assequi. GA. Velis tantummodo. Nam ubi assueveris pauculos menses, erunt hæc etiam sua-
via; adeo vertentur in naturam. ER. Sed nihil audio de sa-
cris. GA. Nec hac parte mihi desum, diebus præcipue fe-
stis. ER. In his quomodo te geris? GA. Primum omnium
excutio meipsum, num qualabe peccati sit animus conta-
minatus. ER. Id si comperias, quid tum? subducis te ab al-
tari? GA. Nequaquam corpore, sed animo me submoveo,
ac veluti procul stans, nec audens attollere oculos ad pa-
trem Deum, quem offendi, tundo pectus meum, dicens
illud ex ² Evangelio cum publicano: ³ *Domine propitius esto
mibi peccatori.* Deinde, si sensero quempiam offensum à
me, eum curo placandum è vestigio, si licet: sin minus,
statuo in animo, mihi, cum primum licebit, reconciliare
proximum. Si quis offendit me, remitto vindictam, do-
que operam, ut qui læsit, agnoscat errorem suum, & resi-
piscat. Sin ejus rei nulla spes est, vindictam omnem Deo
relinquo. ER. Isthuc durum est. GA. An hoc durum, con-
donare levem noxiam fratri tuo, cujus ignoscentia tibi
mutua sit frequenter opus: quum Christus omnia com-
missa nostra nobis semel condonarit, & quotidie condo-
net? Imo mihi videtur hæc non esse liberalitas in proxi-
mum, sed foeneratio apud Deum: ⁴ perinde quasi con-
servus ex pacto remittat conservo tres ⁵ drachmas, ut ipsi
dominus condonet ⁶ talenta decem. ER. Perpulchre tu
quidem

¹ *Sanctulus.*] Μεῖωσις duplex, qua-
rum altera mordax est, altera μεμε-
πλήκη.

² *Evangelio.*] Εὐαγγέλιον, faustus
vel lætus nuncius, ex εὖ & ἀγγελία;
sic vocatur doctrina de Christo exhibitio.

³ *Domine.*] Lucæ 18. cap. 4.

⁴ *Perinde.*] Arguit ex comparatis à
majori ad minus.

⁵ *Drachmas.*] Quid sit, vide pag. 46.

⁶ *Talanta decem.*] Sexcenti coronati
talentum. Talentum Atticum valebat
sex drachmarum millia: Talentum Ægi-
neticum, decem millia.

⁷ *Missam.*]

quidem philosopharis, si modo certum sit quod ais. GA. An postulas aliquid certius euangelica cautione? ER. Non est æquum. Sed sunt qui se non credunt esse Christianos, nisi quotidie ¹ Missam, ut appellant, audierint. GA. Horum institutum equidem non damno; præsertim in his qui abundant ocio, quive totos dies occupantur profanis negotiis. Tantum illos non approbo, qui superstitiose sibi persuaserunt, diem fore parum faustum, nisi fuerint eum auspicati à Missa: & statim à sacro se conferunt, vel ad negotiationem, vel ad prædam, vel ad aulam ubi si, quod per fas nefasque gerunt, successerit, ² Missæ imputant. ER. Suntne qui sic delipiant? GA. Magna pars hominum. ER. Sed redi ad sacrum. GA. Si licet, adsto vicinus altari sacro, quo percipere queam ea quæ sacrificus recitat, præsertim Epistolam & Euangelium. Ex his aliquid conor decerpere, quod infigam animo meo: id mecum aliquandiu ³ rumino. ER. Nihil interim oras? GA. Oro, sed cogitatione magis quam strepitu labiorum. Ex his, quæ recitat sacerdos, arripio precandi occasionem. ER. Dic istud explanatus: nam non satis assequor quid velis. GA. Dicam. Finge recitari epistolam, ⁴ *Expurgate vetus fermentum, ut sitis nova conspersio, sicut estis azymi.* Ad hæc verba sic mecum loquor Christo: Utinam vere sim ⁵ azymus, purus ab omni fermento malitiæ. Sed tu, Domine Jesu, qui solus

es ab

¹ *Missam.*] Nihil aliud quam dimissio: eratque duplex Catechumenorum ante actionem sacramentorum: & fidelium post confessionem & participationem eorundem sacramentorum. Clamabat itaque diaconus, *ite, missa est.* Morem hunc mutuati sunt Latini Christiani ab Ethnicis: olim enim post celebrata mysteria Isis, dicebat Scriba *λαοις ἀφαισις.*

² *Missæ imputant.*] Solent Pontificii missæ adscribere faustos profanorum negotiorum successus.

³ *Rumino.*] Lepide translatus à pe-

coribus ruminantibus.

⁴ *Expurgate vetus fermentum.*] Verba Pauli sunt *1 Cor. 5. 7.* monentis ut incestuosum de cætu suo eicerent. Pascha enim olim celebraturis, non licebat fermentatis panibus vesci: adeo ut impurus haberetur qui fermentum degustasset. Sumitur vero *fermentum* pro falsa doctrina, vel vitiosis corruptæ naturæ affectibus, metaphorica locutione.

⁵ *Azymus.*] Fermenti expers: ex α, & ζύμη, *fermentum*: unde azymi panes, id est, infermentati. Per translationem accipitur pro sincero & non elato.

es ab omni malitia purus ac sincerus, largire ut indies & ipse magis ac magis expurgem vetus fermentum. Rursum, si forte legatur Euangelium ¹de seminante semen suum, sic oro mecum: Felix ille, qui meretur esse terra bona: precorque, ut me ex terra parum frugifera, sua benignitate faciat terram bonam, sine cujus beneficio nihil omnino bonum est. Sint hæc exempli causa dicta: nam singula persequi prolixum sit. Sed, si contingat sacrificus mutus, quales multos habet Germania; aut non detur adesse propius altari, fere libellum paro, in quo descriptum sit ejus diei Euangelium & Epistola; inde ipse aut pronuncio, aut oculis lego. ER. Intelligo: sed quibus cogitationibus potissimum transmittis hoc tempus? GA. Ago gratias Jesu Christo pro ineffabili charitate, quod genus humanum sua morte redimere dignatus est; & oro, ne patiatur suum sacrosanctum sanguinem pro me frustra fulum esse, sed suo corpore semper pascat animum meum, suo sanguine vivificet spiritum meum, ut paulatim adolescens virtutum auctibus, efficiar idoneum membrum corporis illius mystici, quod est ecclesia: nec unquam deficiam ab illo sanctissimo foedere, quod in extrema coena distributo pane, & porrecto poculo, pepigit cum discipulis suis electis, & per hos cum omnibus, qui per baptismum in societatem illius infiti sunt. Quod si sensero vagari cogitationem, lego ² psalmos aliquot, aut aliud quippiam pium, quod animum ab evagando cohibeat. ER. Habes in hoc psalmos certos? GA. Habeo; sed quos non ita mihi ipsi indixi quin omittam, si cogitatio quæpiam incidat, quæ magis reficiat animum meum, quam illa psalmoreum recitatio. ER. Quid ³ de jejunando? GA. Cum jejunio mihi nihil est negotii. Sic

¹ De seminante.] Luc. 8. 5.

² Psalmos.] Α ψάλλω, fidibus cano. Sacram autem doctrinam numeris includit Spiritus sanctus, ut facilius memoria inhaereret.

³ De jejunando.] Varia sunt jejuniorum genera: aliud enim naturale, ad tuendam valetudinem: aliud civile, ad obeunda promptius negotia: aliud religiosum. Est autem id abstinencia, non tantum

Sic enim me docuit Hieronymus, non esse valetudinem atterendam jejuniis, donec corpus ætate robur justum collegerit. Nondum autem egressus sum annum decimum septimum. Sed tamen si sensero opus, prandeo, cœnoque parcius, ¹ quo me præbeam alacriorem studiis pietatis ² per diem festum. ER. Posteaquam cœpi semel, ³ expiscabor omnia. Quomodo affectus es erga conciones? GA. Optime. Ad has non minus religiose accedo, quam ad ⁴ sacram synaxim. Et tamen deligo, quos audiam. ⁵ Sunt enim quos præstat non audisse. Quod si talis contingit, aut si nemo contingit, tempus hoc transigo sacra lectione: lego Evangelium & Epistolam cum interpretatione ⁶ Chrysostomi aut Hieronymi, aut si quis alius occurrit pius ac doctus interpret. ER. Sed ⁷ magis afficit viva vox. GA. Fateor; & audire malo, si detur concionator tolerabilis: sed non videor omnino caruisse concione, si Chrysostomum aut Hieronymum scripto loquentem audiero. ER. Non opinor. Sed quid te delectat confessio? GA. Magnopere: nam confiteor quotidie. ER. Quotidie? GA. Sic est. ER. Alendus est igitur tibi ⁸ proprie sacerdos. GA. Sed illi confiteor, ⁹ qui vere solus remittit peccata, cui est potestas universa. ER. Cuinam? GA. Christo.

ER. AN

tantum à cibo, sed & omnibus quæ corpus oblectant, ad impetrandam precibus Dei clementiam, propter instantes aut prementes calamitates.

1 *Quo me.*] Causa finalis.

2 *Per diem festum.*] Judaicum est, & admodum friget, quod in papatu sine ratione personarum & occasionum, statim diebus jejunia observantur.

3 *Expiscabor.*] Metaphora. id est, sciscitabor, diligenter inquiram.

4 *Sacra Synaxis.*] Est celebratio eucharistiæ seu coenæ, vel ipsa eucharistia. Vel conventus Ecclesiasticus ad verbum Dei audiendum, ad orandum, &c. à

συνάγωγα, congregatio.

5 *Sunt enim.*] Ratio ab utili.

6 *Chrysostomus.*] Episcopus Constantinopolitanus, ob eloquii venustatem sic dictus, quasi dicas, *χρυσὸν στόμα, os aurum.*

7 *Magis.*] Proverb. Viva vox magis afficit. Hoc est, non scripta, sed ab ipso pronuntiantis ore percepta, quasi vividâ & efficax. Nam *viva* dicuntur nonnunquam, quæ nativa sunt & non factitia. Habet enim viva vox, nescio, quid latentis energiz, & in aures discipuli, de doctoris ore transfusa, fortius sonat.

8 *Proprie sacerdos.*] Regibus & magnatibus proprii sacerdotes sunt, quibus peccata confitentur.

9 *Qui vere.*] *Παροῦς* Dei, vel ut ipse explicat se, Christi.

1 Colo-

ER. An istud sat esse putas? GA. Mihi quidem sat esset, si sat esset Proceribus ecclesiæ & consuetudini receptæ. ER. Sed quos tandem appellas ecclesiæ Proceres? GA. Pontifices, Episcopos, Apostolos. ER. Et inter hos an numeras Christum? GA. Is est omnium sine controversia Colophon. ER. Et hujus receptæ confessionis autor? GA. Is quidem autor est omnis boni: sed an ipse instituerit hanc confessionem, qualis nunc est in usu ecclesiæ, Theologis excutiendum relinquo: mihi puero & idiotæ sufficit majorum autoritas. Hæc est certe præcipua confessio: nec est facile confiteri Christo. Non confitetur illi, nisi qui ex animo irascitur suo peccato. Apud illum expono, deploroque, si quid admisi gravius; clamo, lachrymor, ploro, meipsum execror, illius imploro misericordiam: nec finem facio, donec sensero peccandi affectum penitus expurgatum è medullis animi, & succedere tranquillitatem aliquam & alacritatem, condonati criminis argumentum. Atque ubi tempus invitat, ut adeam sacrosanctam mensam corporis & sanguinis dominici, confiteor & sacerdoti, sed paucis, & non nisi ea quæ certo videntur crimina: aut ejusmodi, ut vehemens suspicio sit, crimen esse. Neque vero protinus arbitror esse piaculum, hoc est, enorme crimen, quod admittitur adversus quilibet constitutiones humanas, nisi contemptus accesserit malitiosus. Imo vix arbitror crimen capitale, cui non sit adjuncta malitia, hoc est, perversa voluntas. ER. Laudo, quod sic es religiosus, ut tamen superstitiosus non sis. Hic quoque puto locum esse proverbio, ² *Nec omnia, nec passim, nec quibuslibet.*

GA. De-

1 Colophon.] Præcipuus & caput. Α Κολοφών, ὁ, fastigium, apex. summa manus, finis. A Colophone Ionica urbe vox orta existimatur, quod, quum imprimis equestribus certaminibus excellerent, certam sibi victoriam illi pollicerentur, quibus Colophonius accessisset equitatus. & ideo *summitatem* & *finem* significat.

2 Nec omnia, &c.] Οὐτὶ πάντα, ἔτι πάντη, ἔτι ὡς πάντων. Admonet Adag. in muneribus accipiendis, non solum verecundiam adhibendam esse, verum etiam delectum. Sunt enim quædam, quæ neutiquam decorum sit accipere. Est item locus, est tempus, quo pulchrum sit reculare munus oblatum.

1 Iftius

GA. Deligo mihi sacerdotem, cui credam arcana pectoris.

ER. ¹ Isthuc est sapere. Sunt enim permulti, quod com-
pertum est, qui, quod accipiunt in confessionibus, effu-
tiunt. Sunt improbi quidam & impudentes, qui percon-
tantur à confitente, quæ præstiterat tacuisse. Sunt indocti
& stolidi, qui ob sordidum quæstum præbent aurem verius
quam animum, cum nec dijudicent inter noxiam & recte
factum; nec docere possint, nec consolari, nec consulere.

Hæc sic habere, frequenter audiui ex multis, & ipse partim
expertus sum. GA. Et ego nimium. Proinde deligo mihi

virum non indoctum, gravem, spectatæ integritatis, lin-
guæ continentis. ER. Profecto felix es, qui ista mature

sapere cœperis. GA. Denique illa prima mihi curarum est,
ne quid committam, quod cum periculo credam sacerdoti.

ER. Nihil melius, siquidem possis cavere. GA. Nobis qui-
dem difficillimum est; sed, auxiliante Christo, facile est.

Primum est, ut adsit bona voluntas. Eam mihi subinde
renovo, præsertim diebus dominicis. Deinde subduco

meipsum pro viribus ab improborum consortio; & sodal-
ibus integerrimis me adjungo, quorum convictu fiam

melior. ER. Recte tibi consulis. ² *Corrumpunt enim mores
bonos colloquia prava.* GA. Ocium ceu pestem quandam fu-
gio. ER. Nec mirum: nam nihil malorum non docet o-
cium. Sed ut nunc sunt hominum mores, solus vivat oportet,
qui velit abesse à malorum consortio. GA. Non omni-
no vanum est quod dicis. Plures enim mali, ut Græcus
ille sapiens dixit. Sed ex paucis optimos deligo. Et pro-
bus sodalis nonnunquam sodalem reddit meliorem. Vito
lulus, qui provocant ad nequitiam: utor innoxiiis. Co-
mem me præbeo omnibus: sed familiarem non nisi bonis.

Quod si quando incidero in malos, aut corrigo blande
monen-

¹ *Isthuc est sapere.*] Verbum loco no-
minis substantivi: id est, isthæc est sa-
pientia.

² *Corrumpunt.*] Eodem pertinet Me-

nandri senarius, quem D. Paulus 1. ad
Corinth-Epist. non gravatus est citare.
Et certe sumuntur à conversantibus
mores.

¹ *Suffn.*

monendo, aut diffimulo, toleroque: si videor non profecturus, certe cum primum licet, memet ab illis ¹ suffuror.

ER. Nunquamne ² titillavit animum tuum libido capiundæ ³ cucullæ? GA. Nunquam; sed crebro sollicitatus sum à quibusdam, ab hoc seculo, velut à naufragio, ad portum monasteriorum vocantibus.

ER. Quid ego audio? Captabant prædam? GA. ⁴ Miris technis adorti sunt & me, & parentes. Sed mihi stat sententia, non addicere me vel

matrimonio, vel sacerdotio, vel instituto monachorum, aut ulli vitæ generi, unde post me non queam ⁵ extricare,

priusquam ⁶ mihi fuero pulchre notus. ER. Quando isthuc erit? GA. Fortasse nunquam. Sed ante annum vigesimum

octavum nihil statuetur. ER. Cur ita? GA. Quia audio passim tam multos sacerdotes, monachos, & maritos deplorantes, quod sese temere ⁷ præcipitarint in servitutem.

ER. Cautus es, qui capi nolis. GA. Interim tria mihi curæ sunt. ER. Quænam ista? GA. Ut proficiam in probitate

morum. Dein, si id nequeam, certe tuear ⁸ illibatam innocentiam ac famam. Postremo, paro mihi bonas literas ac disciplinas, in quovis vitæ genere futuras usui. ER. Sed

interim à ⁹ poëtis abstines? GA. Non in totum, sed castissimos quosque potissimum lego. Quod si quid incid-

erit parum verecundum, prætercurro, ¹⁰ quemadmodum Ulysses obturatis auribus ¹¹ Sirenas præternavigavit.

ER. Sed

respondit: se nondum scire, neque quid esset monasterium, aut mundus, aut ipse: proinde consultius, ut adhuc annos aliquot in scholis ageret, donec sibi notior esset.

⁷ *Præcipitarint.*] Id est, temere conjecerint.

⁸ *Illibatam.*] Puram, intactam & incorruptam.

⁹ *Poëti.*] Qui, & quomodo legendi, ostensurus.

¹⁰ *Quemadmodum.*] Illustratio ab exemplo.

¹¹ *Sirenas.*] Sirenes, monstra marina, poëtarum fabulis celebrata: superiore parte

¹ *Suffuror.*] Id est, illorum consortium effugio, & clam me surripio inde.

² *Titillavit.*] Invasit, incescit, cepit.

³ *Cuculla.*] Ad professionem nempe vitæ monasticæ. *Cuculla* quippe Monachi ab aliis distinguuntur.

⁴ *Miris technis.*] Idem Erasmo venerat ab amicis & præsertim tutoribus pertinaciter sollicitatus, ut se emanciparet monasterio.

⁵ *Extricare.*] Explicare, expedire, liberare.

⁶ *Mihi fuero pulchre notus.*] In eandem sententiam ipse auctor, tutori vitam monasticam importunius urgenti,

respondit: se nondum scire, neque quid esset monasterium, aut mundus, aut ipse: proinde consultius, ut adhuc annos aliquot in scholis ageret, donec sibi notior esset.

⁷ *Præcipitarint.*] Id est, temere conjecerint.

⁸ *Illibatam.*] Puram, intactam & incorruptam.

⁹ *Poëti.*] Qui, & quomodo legendi, ostensurus.

¹⁰ *Quemadmodum.*] Illustratio ab exemplo.

¹¹ *Sirenas.*] Sirenes, monstra marina, poëtarum fabulis celebrata: superiore parte

ER. Sed cui interim studiorum generi te potissimum addicis? Medicinæ, 'Juri Cæsareo aut Pontificio, an Theologiæ? Nam linguæ, bonæ litteræ, philosophia, pariter conducunt ad omnem professionem. GA. Nondum ulli me plane addixi, sed ex omnibus gustum aliquem capio, ne cujusquam plane sim rudis: utque, degustatis singulis, certius eligam, cui sim accommodus. Medicina ubivis terrarum certissimum viaticum est: Juris prudentia viam aperit ad dignitates: Theologia mihi cum primis placeret, nisi me mores quorundam, & morosæ inter ipsos contentiones offenderent. ER. Non facile labitur, qui sic pedetentim incedit. Complures hisce temporibus abstinere à Theologia, quod vereantur, ne vacillent in fide catholica, cum videant nihil non vocari in quæstionem. GA. Ego, quod lego in sacris literis & in symbolo, quod dicitur Apostolorum, summa fiducia credo, nec ultra scrutor. Cætera permitto Theologis disputanda ac definienda, si velint. Si quid tamen receptum est usu populi Christiani, quod non plane pugnet cum sacris literis, hætenus servo, ne cuiquam sim offendiculo. ER. 'Quis Thales te docuit istam philosophiam? GA. Fuit mihi admodum puero consuetudo domestica cum integerrimo viro 'Joanne Coletto. Nostin' hominem? ER. Quid ni? tanquam te. GA. Is eam ætatem hujusmodi præceptiunculis imbuit. ER. Non invidebis, si me præbeam æmulum instituti tui? GA. Imo isthoc nomine mihi futurus es multo charior. Scis enim similitudine morum conglutinari familiaritatem ac benevolentiam. ER. Verrum; sed non inter competitores ejusdem magistratus, quum simili laborent morbo GA. Nec inter ejusdem spon-

sæ pro-

pane virgines, inferiore, pisces referentia. In litore Siculo suavitatem cantus præternavigantes ad naufragium pelliebant.

1 *Jure Cæsareo.*] Hinc utrumque jus, civile nempe & canonicum.

2 *Quis Thales.*] Thaleti primas tribuunt inter septem Græciz sapientes.

3 *Joh. Coletto.*] Plurimæ ad hunc Erasmi epistolæ exstant; ut & illius ad Erasmus. Fuit autem natione Anglicus.

E

I Trabit

ſæ procōs, quum pariter laborent amore. ER. Sed extra
jocum, experiar imitari rationem iſtam. GA. Precor ut ti-
bi vertat quamoptime. ER. Fortaſſis aſſequar te. GA. Uti-
nam & præcurras. Sed interim non operiar te; quin ipſe
quotidie meiſum ſuperare contendo: ſed tamen adnitere,
ſi potes, ut antevertas.

Venatio.

PAULUS, THOMAS, VINCENTIUS,
LAURENTIUS, BARTHOLUS.

PA. ¹ **T**Rahit ſua quemque voluptas. mihi placet vena-
tio. TH. Placet & mihi: ſed ubi canes, ubi
venabula, ubi caſſes? PA. Valeant apri, urſi, cervi & vul-
pes; nos inſidiabimur cuniculis. VI. At ego laqueos in-
jiciam locuſtis. Inſidiabor ² gryllis. LA. Ego ranas ca-
ptabo. BA. Ego ³ papiliones venabor. LA. Difficile eſt
ſectari volantia. BA. ⁴ Difficile; ſed pulchrum: niſi pul-
chrius eſſe ducis ſectari lumbricos aut ⁵ cochleas, quia ca-
rent alis. LA. Equidem malo inſidiari piſcibus; eſt mihi
hamus elegans. BA. Sed unde parabis eſcam? LA. Lum-
bricorum ubique magna eſt copia. BA. Eſt, ſi tibi velint
prorepere è terra. LA. At ego mox efficiam, ut multæ
⁶ myriades proſiliant. BA. Quo pacto? incantamentis?
LA. Videbis ⁷ artem. Imple hanc ſitulam aqua. Hos
⁸ juglandium ſummos cortices virentes contraſtos, immit-
tito. Hac aqua perfunde ſolum. Nunc obſerva pauliſper.
Vides emergentes? BA. Rem prodigioſam video. ⁹ Sic olim,

opinor,

¹ *Trahit ſua.*] Hemiftichium Virg. ex
Bucol.

² *Gryllus.*] Locuſtæ genus, ſimile
cicadæ, noctu ſtridens. Belg. *Nacht-
kreeckel.*

³ *Papilio.*] Vermiculus aut inſectum
potius alatum, alis prælargis, omnis
generis colores ementiens. Belg. *Een
Capelleken.*

⁴ *Difficile, ſed pulchrum.*] *Χαλεπὴ
τὴν ὁγλά.* Docet Adagium in difficili-

bus rebus potiffimum ſpectari cujuſque
virtutem.

⁵ *Cochleas.*] Cochlea proprie teſta
limacis; quandoque ipſa limax teſtam
habens.

⁶ *Myriades.*] *Myrias* quid, pag. 34.
dictum.

⁷ *Artem.*] Ars piſcatoriz inſerviens.

⁸ *Juglandium.*] *Juglans*, ſeu nux Ba-
ſilica. Belg. *Ockermoot.*

⁹ *Sic olim.*] Illuſtratio ab exemplo.

I Quid

opimior, exiliebant armati ex fatis serpentis dentibus. Sed plerique pisces delicatioris & elegantioris sunt palati, quam ut esca tam vulgari capiantur. LA. Novi quoddam insecti genus, quo talibus insidiari soleo. BA. Tu vide an possis imponere piscibus; ego ranis facessam negotium. LA. Quomodo, reti? BA. Non; sed arcu. LA. Novum piscandi genus. BA. At non injucundum. Videbis, & fateberis. VI. 'Quid si nos duo ¹micemus digitis? PA. Ignavum est ac rusticum lusus genus. Ad focum desidentibus magis convenit, quam in campo versantibus. VI. Quid si certemus nucibus? PA. ²Nuces admodum pueris relinquamus; nos grandiusculi sumus. VI. Et tamen nihil aliud adhuc, quam pueri sumus. PA. Sed quibus decorum est ludere nucibus, iisdem non indecorum est ³equitare in arundine longa. VI. Tu igitur præscribito lusus genus, sequar quocunque vocaris. PA. Et ego futurus sum ⁴omnium horarum homo.

Euntes in ludum literarium.

SYLVIVS, JOHANNES.

SY. CUR adeo curris, Johannes? JO. Cur ⁶lepus, ut Cajunt, pro carnibus? SY. Quid hoc proverbii est? JO. Quia nisi adfuero in tempore ante recitatum catalogum, actum est de pelle mea. SY. Hac quidem ex parte nihil est

¹ Quid si.] Vide Cicero. de divinatio. l. 2.

² Micemus digitis.] Mico, à mica deductum, quæ in arena fulget. Micatio enim digitorum est, cum digitis extensis, obstructus alter, numerum eorum divinatione assequi conatur: pueris hodieque in usu.

³ Nuces admodum, &c.] Nuces relinquere, est omissis nugis ad graviora converteri à vetusta nupiarum ceremonia translata est metaphora. Nam sponsus uxorem domum ducens, nuces spargebat, utpote jam pueritæ renuntians.

⁴ Equitare in arundine.] Horat. 2.

Serm. Sat. 3. *Ludere par impar, equitare in arundine longa.* More puerorum quadrimorum, canna tanquam caballo inequitare.

⁵ Omnium horarum homo.] Qui seriis pariter ac jocis accommodatus est, & quicum assidue libet vivere. Belg. *Een man daermen mee over wech mach.* Sic contra perpaucorum hominum homo, qui suis moribus, nec facile ad cuiusvis convictum est.

⁶ Lepus pro carnibus currit.] Dicitur de iis, qui magno suo periculo, aut capitis etiam discrimine, atque ob id acriter decertant. Belg. *'t Koff halsen.*

hil est periculi. Modo præterita est quinta. Inspice ¹ horologium, manus nondum attigit punctum, quod horam ab hora æquis spaciis dirimit. Jo. At ego vix habeo fidem horologiis: mentiuntur nonnunquam. Sy. At mihi fide, qui campanæ vocem audiui. Jo. Quid loquebatur? Sy. Horam esse quintam. Jo. ² Sed est & aliud, unde magis etiam timeam. Reddenda est memoriter hesternæ lectio, satis prolixa. Vereor ut possim. Sy. Commune periculum narras. Nam & ipse vix satis teneo. Jo. Et nostri præceptoris sævitiam. Omnis illi ³ noxia capitalis est. Nec magis parcit nostris natibus, ⁴ quam si corium esset bubulum. Sy. Verum is non aderit in ludo. Jo. Quem igitur vicarium constituit? Sy. Cornelium. Jo. ⁵ Strabum illum? Væ nostris natibus. Is vel ⁶ Orbilio plagosior est. Sy. Verum dicis; & ideo non raro sum illius brachio precatus ⁷ paralytin. Jo. Non est pius, imprecari præceptor. Nobis potius cavendum, ne incidamus in illius tyranni manus. Sy. Reddamus inter nos vicissim, altero recitante, altero codicem inspiciente. Jo. Pulchre mones. Sy. Fac præsentis sis animo. Nam metus officit memoriæ. Jo. Facile deponerem pavorem, si non adesset periculum. At in tanto discrimine quis possit esse securus animo? Sy. Fateor; attamen ⁸ non agitur de capite, ⁹ sed de parte diversa.

Alia.

¹ *Horologium.*] Belg. *De wüßer*. Ex *ὥρῃ* & *λέγω*, dico. olim *Solarium* dicebatur, quod in sole tantum horarum ratio conspiceretur.

² *Sed est.*] Causa efficiens sollicitudinis.

³ *Noxia capitalis.*] Quæ capitis supplicium mereretur: ut *capitale crimen*, cum quem capitis poena sequeretur. Capitis autem poena, vel libertatis, vel civitatis amissio dicebatur; quam utramque *Capitis diminutionem* vocabant.

⁴ *Quam si.*] Illustratio à simili.

⁵ *Strabum.*] Ab adjunctis corporis

circumscriptio: Nam *Strabus* est, cui distorti oculi.

⁶ *Orbilio.*] Orbilius literatorem, Horat. *plagosum* appellat. Lege Suet. lib. de claris grammaticis.

⁷ *Paralytis.*] Α *παράλυσις*, *resolutio*: estque nervorum resolutio, orta ab humore frigido & crasso, nervos plus æquo humectante & laxante, sensumque pariter & motum alteri fere lateri eripiente. Belg. *Beroertenisse of lammighen*.

⁸ *Non agitur de capite.*] Belg. *Dare bangen geen halsen aen*.

⁹ *Sed de parte diversa.*] Nempe natibus.

Elementa

Alia.

CORNELIUS, ANDREAS.

Co. **S**Cite tu quidem pingis, sed charta tua perfluit.
 SCharta subhumida est, ac transmittit atramentum.
 AN. Quæso ut appares mihi pennam hanc. Co. Deest mihi gladiolus scriptorius. AN. En tibi. Co. Hui quam obtusus! AN. Accipe coticulam. Co. Utrum amas scribere cuspidi duriuscula, an molliore? AN. Attempera ad manum tuam. Co. ego molliore soleo. AN. Quæso ut mihi describas ordine figuras ¹elementorum. Co. Græcas an Latinas? AN. Latinas primum conabor imitari. Co. Suppedita chartam. AN. Accipe. Co. Sed meum atramentum dilutius est, subinde infusa aqua. AN. At meum linteolum prorsus exaruit. Co. Imminge; nisi mavis immeiere. AN. Immo potius rogabo alicunde. Co. Præstat habere domi, quam rogare commodato. AN. Quid est scholasticus absque calamo & atramento? Co. Quod miles absque clypeo & gladio. AN. Utinam mihi essent articuli tam celeres. Equidem non possum dictantis vocem scribendo assequi. Co. Prima cura sit, ut bene scribas: proxima, ut celeriter. ² *Sat cito, sit sat bene.* AN. Belle: sed istam cationem cane præceptor, quum dictat, *Sat cito, si sat bene.*

Agendi gratias, Formula.

PETRUS, CHRISTIANUS.

Pe. **G**Ratum mihi fecisti, quod aliquoties ad me scripsisti. Habeo gratiam, quod ad me crebrius scripsisti. Amo te, quod interdum ad me literas dare non dedignatus es. Habeo gratiam, quod crebris literis me viseris.

Ago

¹ *Elementorum.*] Elementa proprie principia omnium rerum, à quibus sumitur exordium, & in quæ resolvuntur. Hinc & literarum notæ, isto nomine insigniuntur, quia principia sunt orationis: Ex litteris enim syllabæ, ex syllabis dictiones.

² *Sat cito, sit sat bene.*] Ab Hieronymo, Catoni hæc sententia adscribitur. Et certe festinationis comites, error & penitentia. Hinc Græcis in ore: *Multius malorum causa est precipitantia.*

¹ Ago tibi gratias, qui literarum fasciculis nos oneraris. Maxima tibi à me habetur gratia, qui nos aliquando literis la-
cessiveris. Pergratum mihi fecisti, quod nos dignatus sis
tuis literis. Debeo tibi pro tuis humanissimis ad me literis.
Magni beneficii loco duco, quod non es gravatus ad me
scribere.

Responsio.

CH. ² Imo meum est deprecari culpam impudentiæ, qui
non veritus sim tibi homini tum occupatissimo, tum do-
ctissimo, meis illiteratis literis obstrepere. Agnosco solitam
tuam humanitatem, qui meam audaciam boni consulue-
ris: Verebar ne quid offendissent te meæ literæ, quod nihil
omnino responderes. Non est quod agas gratias; mihi plus
fatis est, si sedulitatem meam accepisti in bonam partem.

Nova rogandi, Formula.

PE. Nihilne novarum rerum adfertur è patria? Num
quid novi de nostratibus accepisti? Quid novi? Ecquid no-
varum rerum apportas? Num quid novi fertur? Num quæ
res novæ è patria nunciantur?

Responsio.

CH. Novi quidem permultum, at nihil veri. Novarum
quidem rerum satis, at nihil comperti. Nova permulta, at
explorati nihil. Non parum novi, at veri non multum. Nihil
adfertur novi. Novarum rerum nihil prorsus accepi. Certi
nihil, novi nonnihil. Rumores adferuntur permulti, sed
dubii. Plurima est fama, at rerum nihil, firmi nihil. Si vana
te capiunt, adfero tota plaustra mendaciorum. Fabularum
³ totos modios apporto. Tantum mendaciorum adfero,
quantum vix una navis vehat. PE. Exonera te quampri-
mum, ne succumbas tanto oneri. CH. Nihil habeo præter
ea quæ

¹ *Ago tibi gratias.*] Distingunt Li-
teratores, inter Gratias agere, habere
& referre. *Agimus* enim verbis, *habe-*
mus animo, *referimus* factis.

² *Imo.*] Petit veniam sumpto argu-

mento à personæ qualitate.

³ *Totos modios apporto.*] Hyperbolica
locutio: quemadmodum etiam *plaustra*
mendaciorum. Sed *modius* sexta pars me-
dimni, continens sedecim sextarios.

quæ jactantur in tonstrinis, in vehiculis, & in navibus.

An accepisti literas? Formula.

PE. Nihilne literarum accepisti? Num aliquas è patria recepisti litteras? Nullæ tibi sunt redditæ literæ? Num quid scriptorum accepisti? Num quas accepisti epistolas? Ecquas ab amiculis accepisti literas? Nihil epistolarum advolavit è Gallia?

Responsio.

CH. Literarum nihil accepi. Ne pilum quidem literatum accepi. Ne tantulum quidem adfertur literarum. Nemo literam ad me. Ne verbum quidem à quoquam redditur. Tantum literarum accepi jam diu, quantum vides in oculo meo. Equidem pecunias, quam literas malim. Argentum accipere malim, quam epistolas. Nummos recipere malim, quam epistolia. Nihil moror literas; modo veniat argentum. Equidem numerari malo mihi, quam scribi.

Credo, Formula.

PS. Facile credo. Haud difficile creditu est. Credi istud perfacile potest. Istud tibi quis non credat? Admodum incredulus fuerit, qui hoc non tibi credat. Profecto habeo tibi fidem. Istius rei mihi facile fidem facis. Credo tibi vel injurato. Verisimile dicis. Adferunt tamen nonnihil solatii literæ. At ego alterutrum malim, quam neutrum.

Utilitatis, Formula.

CH. Quorsum spectant literæ sine pecunia? Ad quid tandem inanes conducunt literæ? Quorsum valent, ad quid conferunt, faciunt, profunt, proficiunt literæ vacuæ? Cui gratæ, cui acceptæ literæ sine nummis? Quid emolumenti adferunt literæ inanes? Cui bono sunt ociosæ literæ?

Quid

1 *In tonstrinis.*] Olim ut & hodieque, tonforum officinis omnes rumores narrari consueverunt. Ipsi etiam ob loquacitatem semper male audierunt. Nota est apud Plutarchum garruli tonforis historia à Dionysio tyranno in crucem acta.

2 *Et in navibus.*] Belgis vulgo in ore, Respub. regi in vehiculis & navibus. Orosi frenim una confidentes, garriunt quidlibet.

3 *Amiculis.*] Diminutivum blanditiis & amoribus accommodatum.

E 4

1 *Idem.*

Quid juvant? Cui sunt usui? Ad quid conducibiles sunt? Quid secum adferunt momenti? Cui rei sunt utiles inanes epistolæ?

Responsio.

PE. Podici tergendō utiles, idoneæ, accommodæ. Conducunt natibus tergendis. Si usum nescis earum, ad anum expurgandum valent. Ad nates tergendas. Ad posticum purgandum. Conferunt ad eam corporis partem mundandam, quæ semet 1 identidem inquinat. Valent convestendis 2 scombris. Involvendo thuri sunt accommodæ. Quid? valentne amicali? Quid uxor agit tua? CH. Recte: eam apud matrem reliqui, & quidem prægnantem.

Bene precandi.

PE. Bene & tibi & illi vertat: tibi, quod pater: illi, quod mater futura sit. Adsit Deus. Ut utrique vestrum faustum felixque sit, precor, optoque. Quæso, oro superos omnes, ut incolumis prolem vobis dignam pariat, & pulchra te faciat prole patentem. Laudo te, quod virum te præstiteris. Gaudeo te virum præstitisse. 3 Gallum te esse declarasti, at non. 4 Cybeles. Abi; virum te judico. CH. Ludis; idque facis tuo more. Age age, est tibi jus apud me loquendi quælibet. Audio te patriam nuper revisisse. PE. Sic est factum. Nam diutiuscule jam abfueram; non ferebam tam diuturnum patriæ desiderium. Non poteram à parentum conspectu abesse diutius. Torquebat me diutinum amico-

rum

1 *Identidem.*] Id est, subinde: allusit à proverb. ὁ ἴδιος ὁ ἴδιος.

2 *Scombris.*] Piscis marinus, ex quo laudatissimum garum faciebant veteres. Belg. *macquerel*. Hinc Horat.

Nec scombrōs metuentia carmina, nec thūs.

3 *Gallum.*] Qui, ut *Catullus* inquit, corpus evirat Veneris nimio odio. Cybeles sacerdotes, *Gallōs* vocari notum est; & eorum præses *Archigallus*.

4 *Cybele.*] Fuit uxor Saturni, sic dicta à Cybelo Phrygiæ monte seu oppido,

ubi primum ejus sacra sunt instituta. Vel sic dicta, quod ageret homines in furorem; ἀπὸ τοῦ θυμοῦ, in caput saltare. Nam cum Cybele, uxor Saturni, Atyn suis sacris præfecisset, ut perpetuo castitatem servaret: ille haud longe post sanguinem compressit: itaque in furorem actus, manus sibi inferre voluit. Commiseratione vero Deæ liberatus, ab interficiendo quidem abstinuit, sed genitalia amputavit: & ideo Galli Cybeles sacerdotes castrati.

1 *Epimachus*

tum desiderium. CH. Pie fecisti: humanus es, qui ista cogites. Ducimur enim omnes admirabili quodam amore ejus regionis, quæ nos aluit atque edidit. Et,

Nescio qua natale solum dulcedine cunctos

Ducit, & immemores non finit esse sui.

Dic, quæso, quonam in loco illic offendisti omnia?

Nova omnia, Formula.

PE. Nihil non novum. Mutata omnia. Novata singula. Universa nova. Vide quam repente tempus res mutet humanas. Videbar mihi in alium venire mundum. Vixdum decennium abfueram, & non secus omnia admirabar, quam Epimenides somniatorum princeps, vix tandem expergefactus. CH. Quænam ista est fabula? Quid isthuc est fabulæ? PE. Dicam equidem, si vacat. CH. Nihil fuerit jucundius. PE. Sellam igitur una cum pulvino mihi poni jube. CH. Recte admones; nam sedens commodius mentieris. PE. Fabulantur historici de Epimenide quodam Cretenfi, qui deambulandi gratia solus urbem egressus, cum, subita pluvix vi compellente in quandam speluncam ingressus, obdormisset, quadraginta septem perpetuos annos somnum continuavit.

Non credo, Formula.

CH. Quid narras? incredibile dictu. Non verisimile dictis. Somnium mihi narras. Non fit mihi simile veri. Monstri simile narras. Non pudet tam improbæ vanitatis? Digna fabula quæ addatur veris narrationibus Luciani. PE. Imo rem narro à gravissimis proditam autoribus: nisi forte tibi parum spectatæ fidei est Aulus Gellius. CH. Mihi vero quæ

¹ Epimenides.] *Ultra Epimenidis somnum dormi.* In eos dicitur, qui sese immo-dico somno saginant: aut qui diurno in otio versantur, nec ullis se negotiis exercent; sed mollem feriatamque agant vitam. Vide Laërt. & Agell.

² Luciani.] Lucianus Samosatenfis,

dialogorum scriptor sub Traiano, de Christiano, apostata, tandem à canibus discerptus. Præter alia innumera, etiam historicæ descriptionis fictæ exempla, duobus libris, quorum titulus ἀληθὺς ἱστορίας λόγος, sive vera narrationes, comprehendit.

E 5

2 Folia

quæ scribit ille, ¹ folia Sibyllæ sunt omnia. PE. Quid tandem theologum tot annos somniasse reris? Nam ² theologum fuisse proditum est. CH. Audire gestio.

Responsio.

PE. Quid aliud, quam quæ postea prodidit ³ Scotus, & ⁴ hujus farinæ sodales? Sed bene cum Epimenide actum est, qui vel tandem ad se redierit: multi theologi nunquam expergiscuntur à suis somniis. CH. Age, facis ut poëta dignum est: sed perge mentiri. PE. Epimenides igitur somno solutus, è spelunca prodit, circumspicit, mutata videt omnia, sylvas, ripas, flumina, arbores, agros, breviter nihil non novum. Accedit ad urbem, percontatur, manet illic aliquandiu, neque novit quenquam, neque à quopiam agnitus est. Alius hominum cultus, nec idem vultus, mutatus sermo, diversi mores. Nec miror hoc Epimenidi post tantum annorum evenisse, cum mihi idem propemodum evenierit, qui pauculos annos abfuissem. CH. Quid uterque parens, vivuntne? PE. Vivunt ambo, & valent utcunque, senio, morbo, denique bellorum calamitate confecti. CH. Hæc est humanæ vitæ comœdia. Hæc est factorum lex inevitabilis. PE. Coenabis hodie domi? CH. Foris coenaturus sum. Foris coenandum est mihi. PE. Apud quem? CH. Apud focerum meum, apud generum meum, apud nurum meam, apud affinem meum. ⁵ Affines dicuntur qui non sanguinis, sed matrimonii conjunctione copulati sunt. PE. Quæ sunt igitur usitata vocabula affinitatum? CH. Maritus & uxor, nota sunt nomina:

Socer

¹ *Folia Sibyllæ.*] Eandem vim obtinet Juvenalis illud:

Credite me vobis solum recitare Sibylla.

Id est, rem indubitatam. Ductum Adag. à Cumana Sibylla, cujus oracula cum primis celebrantur.

² *Theologum fuisse.*] Theologus & Poëta Epicus, *Epimenides*, vulgo audit.

³ *Scotus.*] Qui argutissimis Philosophiæ spinis Theologiam involvit: à discipulis, stylis confossus.

⁴ *Hujus farinae.*] De iis, quos inter indiscreta est similitudo. Belg. *Sy schoegen al op een leest.*

⁵ *Affines.*] Quod duæ diversæ cognationes, nuptiis inter se copulantur, & altera ad alterius finem accedit.

¹ *Thraße*

Socer	uxoris meæ pater est mihi.
Gener	filix meæ maritus.
Socrus	uxoris meæ mater.
Nurus	fili mei uxor.
Levir	mariti frater.
Levir dicitur ab uxore, ut Helena Hectorem levirum vocat, quod esset nupta Paridi.	
Fratria	Fratri mei uxor.
Glos	mariti soror.
Vitricus	matris meæ maritus.
Noverca	patris mei uxor.
Privignus	uxoris aut mariti filius.
Privigna	filia alterutrius.
Rivalis	qui amat eandem.
Pellex	quæ amat eundem: ut, ¹ Thraso rivalis est Phædriæ, & ² Europe pellex est Junoni.

Cras mecum prandeas.

PE. Ago gratias. Laudo te. In crastinum igitur te ad coenam voco. Cras ergo ut mecum coenes, oro. Cras igitur mecum prandeas, rogo. Cras igitur te mihi convivam volo.

Timeo ne non possim.

CH. At vereor, ne non licuerit. Ut possim, metuo. Veniam, si quidem licebit. At metuo, ne non queam.

Quare.

PE. Cur non licebit? Quæ sic? Quid ita? Quam ob rem? Quo pacto? Quid causæ? Quid obstiterit, quo minus possis?

Domi me esse oportet.

CH. Tum quidem mihi domi manendum est. Ut domi nocte sim, necesse est. Tum certe foris esse non licebit. Cras mihi quoquam ire foras, liberum non erit. A prandio abesse

¹ Thraso rivalis est Phædriæ.] Personæ sunt in Eunuchis Terentii: Nam Thraso, à *ῥῆσις*, audacia: & Phædria, à *φῆδρος*, hilaris, ambiebant ambo Thaidem.

² Europe.] Hanc Jupiter in bovem transformatus rapuit; inque Cretam per mare transvexit. Eadem tertiæ parti orbis nomen indidisse fertur.

abesse mihi integrum non erit. Aliquot ipse convivas eo die¹ operior. Aliquot amiculi constituere ea nocte domi nostræ coenare. Ipsi mihi convivæ sunt ea nocte tractandi, alioqui lubens venirem. Ni id esset, haud gravatim facerem. Quod ni esset, haud me tibi difficilem præberem. Non excusarem, si liceret. Non paterer bis rogari, si queam. Parce rogare, vel invocatus adessem, si quo pacto liceret. Haud gravate tibi obsequerem, si possim. Frustra rogas eum, cui non est liberum; frustra item rogaturus, si liberum esset. Nunc ut maxime cupiam, ² non possum: tunc supervacaneum esset rogare volentem. PE. Vel perendie apud me sis, oportet. Saltem perendino die ad coenam venias, necesse est. Quarto abhinc die non gravaberis mihi præbere convivam. Die Jovis proximo non potes effugere, quin venias.

Non possum promittere.

CH. Non possum polliceri. Affirmare istud tibi non possum. Promittere certum nequeo. Veniam, ubi utrique nostrum videbitur commodissimum.

Diem dicere debes.

PE. Diem igitur mihi constituas volo, ad quem mecum sis coenaturus. Diem igitur assignes, oportet. Diem igitur promittas, necesse est. Diem certum mihi præfiniri, præscribi, præstitui, constitui cupio. Ad certum diem condicito. Diem mihi dicas velim.

Nolo te præscire.

CH. Equidem non soleo dicere diem amicis. Cum quibus mihi parum convenit, iis soleo ³ diem dicere. Præscium te esse nolim. Præscire te nolo. De improvviso te opprimam. Inopinato te opprimam. Te nec-opinantem oppressero. Te nihil suspicantem oppressurus sum. Non ex-

specta-

¹ *Operior.*] Id est, expecto.

² *Non possum.*] Ab impossibili.

³ *Diem dicere.*] Jocus est ambiguae significationis, nam illis *diem dicimus*, quos in jus vocamus.

ſpectatus adfuero. Adoriar te nec-opinantem. Veniam
ultroneus, & inſperatus conviva.

Præſcire volo.

PE. Biduum præſcire volo. Biduum præſcius eſſe cupio.
Præmoneto biduo prius, quam venias. Fac me biduo ante
certiorem. CH. Si me urges, dico tibi diem Sybariticum,
ne deſit apparandi ſpaciū. PE. Quid hoc verbi eſt? CH. Sy-
baritæ convivas invitabant in annum proximum, ut utrin-
que eſſet juſtus apparatus. PE. Valeant ¹ Sybaritæ cum
ſuis moleſtis conviviis: ego ² congerronem voco, non
³ ſatrapam.

Tuo malo optas.

CH. Equidem tuo detrimento. Tuo pte quidem malo.
In damnum tum iſtud optas. Incommodo iſtud precaris
tuo. PE. Quid ita? Quam ob rem? CH. Ego inſtructus
accedam. Ego munitus veniam. Aggrediar te paratus. In-
ſtructus multa fame accedam; tu vide ut ⁴ vulturem exple-
veris. Parabo ventrem, ac dentes exacuam; tu vide quibus
modis lupum exatures. PE. Age ad hoc certamen te pro-
voco. Age fac pro viribus, pro virili, ſi quid potes. CH. Ve-
niam, ſed non incomitatus. PE. Tanto venies gratior. Sed
quo comite venies? CH. ⁵ Umbra. PE. Nec ſecus poſſis, ſi
modo luce venias. CH. Sed umbram adducturus ſum den-
tatam unam atque alteram, ne tu me vocaris impune.
PE. Age ut libet, ⁶ modo ne larvas adducas. Sed explana,
ſi libet, quid ſibi velit *umbra* vocabulum. CH. Apud erudi-

tos

¹ *Sybaritæ.*] Hinc *Sybaritica menſa*
dicebatur de convivio nimium appa-
to: natum à gentis iſtius moribus, luxu
delitiſque adeo notabilis, ut quicquid
effeminatum, quicquid molle, quic-
quid accurata atque ambitioſa luxuria
paratum eſſet, id vulgo Sybariticum
diceretur. Hinc *Sybariſſare*, Sybarita-
ſum more delitiis indulgere.

² *Congerronem.*] A *cum*, & *gerro*, idem
qui nugator: forte à gerendis nugis.

³ *Satrapa.*] Vel Satrapes, Gr. *σα-
τραπης*. Eſt vox Perſica, provinciæ præ-
fectum ſignificans. Belg. *Stadts-bonder*,
d. oſſaert, *lants-beer*.

⁴ *Vulturem.*] Admodum voraces vul-
tures, ut & lupi.

⁵ *Umbra.*] Id eſt, comite. Lege pro-
verb. Umbra.

⁶ *Modo ne larvas.*] Nam umbras *παι-
διδωλας*, hoc eſt, defunctorum animas
quandoque appellamus.

I Peris-

tos umbra vocantur, qui ipsi non vocati comitantur eum, qui vocatus est ad convivium. PE. Talium umbrarum adduc quantum voles.

Ea lege promitto.

CH. Veniam quidem, at hac lege, ut tu postridie ejus diei vicissim apud me coenes. Faciam eo quidem pacto, ut deinde mihi quoque sis conviva. Ea lege coenam condico, ut tu rursus mihi sis conviva. Spondeo futurum, sed hac exceptione, si tu postero die itidem apud me sis. Recipio tibi facturum me. Do fidem futurum, his quidem legibus, ut tu mecum postridie prandeas. PE. Age fiat. Esto. Sit ita ut vis. Si jubes, faciam. Novi Gallorum magnificentiam. Non vis gratis apud me coenare, nisi vices retuleris. At isto quidem pacto redire solent in orbem convivia. Sic nascitur conviviorum longa¹ periodus. Hac vicissitudine fiunt sine fine reciproca convivia. CH. Nihil suavius, si minimum accedat apparatusi quotidiano. Cæterum ego te detineo, alio fortassis iturum. PE. Imo ego te, opinor. Sed cras latius & familiarius confabulabimur. Verum crastino die plura nugabimur. Interim fac valeas. Interim cura ut bene valeas. Interim valebis.

Quo is? formula.

CH. Quo tu nunc abis? Quo tu nunc properas? Quo tu tam celeri gradu tendis? Quonam te confers? Quo nunc iter est?

Eo domum, formula.

PE. Domum me recipio. Domum revertor. Domum repeto. Domum me confero. Viso quid domi agatur. Accerso medicum. Rus hinc concedo. Constitui ad hanc horam cum viro quodam gravissimo colloqui. Statui hac hora congregi cum viro gravissimo. CH. Quonam? PE. Cum Curione multiloquo. CH. Precor igitur tibi præsentem

Mercu-

¹ *Periodus.*] Circumductio, vel ordinatus circuitus, cum aliquid in orbem redit, q. *eddē* *ἐν τῷ*, *vix circa quid.*

² *Curione multiloquo.*] Respicit ad Curionem tribunum plebis, quem ad dicendum paratissimum Cæsar in

Mercurium. PE. Quid opus ? Mercurio favente ? CH. Quia res erit cum linguaci. PE. Atqui hac gratia magis conveniebat, mihi ? Memoriam precari propitiam. CH. Quid ita ? PE. Quia patientissimis auribus opus erit potius, quam strenua lingua. At auris Memoriz dicata est. CH. Quanam iturus es ? Qua ibis ? PE. Hac ad sinistram, hac, illac, per forum. CH. Comitabor igitur te. Affe&abor, ac deducam te ad diverticulum usque. PE. Non patiar te circumagi. Nolim te tantum laboris mea causa capere. Isti huc officii serva cum erit usus, nunc nihil opus est. Ne mea gratia facias viae tuæ dispendium. CH. Mihi quidem ? compendium est, frui tantisper amico. Nihil habeo quod agam, & non sum piger, ni tibi sim molestus comes. PE. Nemo jucundior affe&la. At non sinam, ut mihi claudas lævum latus: non admittam, ut mihi sinister ambules. Hic te superis commendo. Nolo te longius comitem. Ulterius nolo me comiteris.

Commendandi Formula.

CH. Tu me Curioni magnopere commendato. Fac me Curioni multiloquo quam commendatissimum facias. Me Curioni commendatum quam diligentissime curato. Jube ut me sibi commendatissimum habeat. Ego me illi per te commendatum facio. Me tibi etiam atque etiam commendo. Me tuæ humanitati quam possum diligentissime commendo. Recommendo pro commendo, barbaris relinquito. Vide ne pauca cum multiloquo loquaris. Vide ne cum multiloquo sis pauciloquus.

Obsequii.

in civile bellum Pompejanum, non ignes stimulos addidisse Lucanus notat, ut & ejusdem loquacitatem: *Hos signa petentes audax venali comitatur Curio lingua.*

1 *Mercurio.*] Eloquentiæ Deus. Hermes seu interpres dicitur *ἑρμῆς* & *ἑρμηνεύς*, & qui ob virtutem multa

rumque artium scientiam, *Τριμέγιστος*, ter maximus nominatus est. Mercatorum & furum etiam Deus. Tum & nuncius Deorum.

2 *Memoria.*] Hic pro Dea memoriz.

3 *Compendium.*] Compendium, & ad viam referri potest, & opponi generaliter *dispendio*: ita ut utilitatem designet.

1 *Amato.*]

Obsequii.

PE. Vis me tibi morem gerere? Vis me tibi obsequi? Vis tibi obsecundem? Te igitur imitari me jubes? Quandoquidem ita vis, faciam libentissime. Ne sis mihi diutius in mora, imo ne uterque alteri. CH. Sed priusquam abeas, quæso te, ne graveris me docere quo pacto his sit utendum, in mora, in causa, in culpa, qui soles elegantiae studiosus esse. Quare age, doce obsecro, differe 'amabo.

In culpa, In causa, In mora.

PE. Mos gerendus est tibi. Non est culpa in me, non est culpa in te. Mora est in te. In te causa est, grammaticæ quidem dicitur; at multo elegantius,

In culpa.

Non sum in culpa. Culpa non est mea. Vaco culpa. Quod nihil proficis, tua desidia in causa fuit, non præceptor, non pater tuus. In culpa omnes estis. Utrique in culpa estis. Utrique culpandi estis. Ambo accusandi estis. Ambo in culpa estis. Incidisti in morbum tuo ipsius vitio, tua ipsius culpa. Itidem dicuntur in vitio esse, quibus culpa debet imputari: & in crimine esse, qui culpandi sunt; & in damno esse, qui damno afficiuntur. Hoc genus sermonis non temere licet invertere, Damnum in illo est, vitium in illo est.

In causa.

Quo minus ad te scripserim, morbus in causa fuit. Quod rarius ad te scripserim, mea negocia in causa fuerunt, non negligentia. Quid in causa fuit? Quid causæ fuit? Ego non sum in causa. Quod nullas à me litteras acceperis, tabellarius in causa fuit. Quod tam macilentus es, amor, non studium, in causa est. Hoc est causæ.

In mora.

Non ero vobis in mora. Quidnam nobis in mora fuit? Tu nobis in mora fuisti. Tu semper in mora es. Quid te remo-

[*Amabo.*] Intersectio amantis, Comicis familiaris.

[*Assida.*

remoratum est? Quis te remoratus est? Habes quod petebas; tuum est, memoriæ insculpere. Habes affectationiculæ tuæ præmium. Vale mi Christiane. CH. Vale in crastinum & tu, mi Petre.

In occurſu.

CH. Salve multum jucundissime Augustine. AV. Salve tantundem mi humanissime Christiane. Felix sit tibi hujus diei exortus. Prosper sit tibi hic dies. Quid tandem agitur?

CH. Suaviter, ut nunc res nostræ sunt. Et cupio omnia quæ vis. AV. Merito te amo. Amo te. Amandus es. Benigne dicis. Comis es. Habeo gratiam.

Iraſcor tibi, formula.

CH. At ego nonnihil tibi succenseo. At ego tibi subiraſcor. Verum ego tibi sum subiratus. Atqui ego sum in te stomachosior. Atqui nonnihil est, vel habeo, quod tibi succenseam.

Qua causa, formula.

AV. Quidnam est istud, obsecro? Quid ita? Quam ob rem tandem, oro? Quid admisi sceleris? Quid commerui? Promereor bona, aut laudem: Commiereor mala, aut poenam; illud in bonam, hoc in malam partem sumitur. Demeremur eum, quem nobis beneficio reddimus obnoxium.

Quia non curas me.

CH. Quod nulla mei tibi cura sit. Quod nihil nos respicis. Quod tam raro nos revisas. Quod nihil nos cures. Quod me plane negligis. Quod nostri curam videris abjicisse. AV. At nihil est causæ, cur succenseas. At præter meritum meum. At immerito succenses. Neque enim mea culpa accidit, quod te rarius visam. Dabis veniam occu-

pation-

1 *Affectationicula t. p.*] Id est, comitatus quidem es; sed quandoquidem te docuerim, quid in mora, in causa, in culpa, recepisti mercedem laboris & via forte contracti.

2 *Subiraſcor.*] *Sub*, in compositione, quandoquidem diminutionem notat,

ut hic, *subiraſcor*, id est, leviter & paululum.

3 *Stomachosior.*] Aliquando comparativi terminatio, significationem minuit; veluti *stomachosior*, pro aliquantulum indignante. *stomachus* fastidium etiam & indignationem significat.

F

1 *Verba*

pationibus meis, per quas mihi non licet toties, quoties cupio, te revifere. CH. Ita demum tibi ignoscā, si hodie apud me coenes. Ea conditione purgatus mihi eris, si vesperi ad coenam venias. AV. Haud iniquas pacis leges præscribis Christiane, quare haud invitus faciam. Equidem faciam volens. Istud quidem fecero perlubenter. Haud gravate faciam. Hic sane non me præbebo difficilem. Nihil hac re fecero libentius. Animo faciam lubenti. CH. Laudo tuam facilitatem, & hac in re, & in cæteris omnibus. AV. Sic soleo amicis obsequi, præsertim non iniqua petentibus. Ridiculum: an tu me recusaturum putabas oblatum, quod ultro etiam erat rogandum?

Ne fallas me, formula.

CH. Age, at cave ne me deluseris. Cave fallas. Cave spem frustra foveam. Cave luseris expectantem. Cave mihi ¹ verba dederis. Vide ne me frustra habeas. Vide ne me vana spe ² lactes. AV. Nihil opus jurejurando. In cæteris, in aliis time perfidiam; hac in re non fallam. Sed heus tu, cave quicquam paraveris præter quotidiana: mea causa ³ diem festum nolo. Scis me convivam minime edacem, bibacem multo minus. Nosti enim me convivam non multi cibi, sed joci plurimi. CH. Curabitur diligenter. Ego te ⁴ Pythagorica cœna excipiam, aut fortasse frugaliore. AV. Imo ⁵ Diogenica, si me delectare voles. CH. Certe

Plato-

¹ *Verba dederis.*] Verba dare pro fallere, passim obvium apud auctores: Ovid. *Verba dat omnis amans.* Veneris quid accedit proverbio, si longius à simplici detorqueatur oratione; videlicet ad fraudem aut imposturam, quæ citra verborum fucos peragitur.

² *Lactes.*] Frequentativum, ab antiquo lacio, pro decipio, & per blanditias in fraudem illicio. Terent. *nisi me lactasses amantem, & falsa spe produceres.*

³ *Diem festum.*] Solebant quippe festis diebus lautiores epulas apponere. Romani peracto triumpho in Jovis Ca-

pitolini templo, convivium sumptuosum adornabant. Belg. *Ghy en beboeft om my geen heyligen dach te maecten.*

⁴ *Pythagorica cœna.*] Pro frugali. Quando Pythagorici oleribus & bellariis tantum vescerantur, factum ut tenuem impendio cœnam, *Pythagoricam* vocaremus.

⁵ *Diogenica.*] Pro admodum tenui. Nam Diogenes ille Cynicus, voluptatum contemptor, in singulos dies cibum emendicabat, in dolio, loco ædium vivens. Contorquebat id hyeme, in meridiem; æstate in septentrionem. In cœna

'Platonica coena te excipiam, in qua multum sit literatarum fabularum, cibi minimum, cujus voluptas duret etiam in posterum diem: alioqui qui prolixè fuerit acceptus, fortassis eo die suaviter afficitur, sed postridie dolet caput, crudus est stomachus. Apud Platonem qui coenabat, unam voluptatem capiebat ex apparatu facili, ² fabulisque philosophicis: alteram postridie, quod nec capitis gravedinem, nec stomachi cruditatem sentiret. Ita prandebat etiam suaviter ex condimento coenæ pridianæ. AV. Placet, fiat ut mōnes. CH. Tu vide omnes curas tuas, ac rugas etiam istas domi relinquas. Huc præter nugas & risum nihil adferas: &, ut inquit Juvenalis,

Protinus ante meum, quicquid dolet, exue limen.

AV. Quid? literas mecum venire non vis? Musas meas mecum adducam, nisi quid aliter censes. CH. Tetricas Musas una cum negociis domi claudas. ³ Blandas Camœnas omnes, deinde sales tuos, ⁴ dicteria, scommata, facetias, lepores, ⁵ ridicula omnia tecum adducito. AV. Ita fiet. ⁶ Exporrigemus frontem. Bellos homunculos agemus. Ridebimus affatim. ⁷ Curabimus cutem. ⁸ Indulgebimus genio.

Genia-

coena item & prandio, nullis poculis vasisque utebatur; utpote qui ligneum cyathum abjecisset; videns pueros aquam haurire, manu ad os admota.

1 *Platonica coena.*] Timothei verba sunt: τὸ Πλατωνικὸν ἔδεικνύν μελλοντοῖς ὑπερβίον, ἢ πλεῖν παρ᾽ αὐτὸν ἡμέραν.

2 *Fabulisque philos.*] Plato, ut & Xenophon, Philosophiam in convivium deduxerunt. Varro etiam in Satyris Menippiis, sermones litterarios agitari jubet.

3 *Bland. Camœnas.*] Eadem quæ Musæ, à quibusdam à cantus amœnitate sic dictæ. Varro olim *Carmenæ* & *Casmænas* vocatas vult.

4 *Dicteria.*] Sunt dicta falsa & acuta, & quodam quasi aculeo pungentia. *Scommata* Latine cavillum.

5 *Ridicula omnia.*] Sermones, inquit Varro, in conviviis, ne sint super anxiiis,

& tortuosis rebus; sed jucundi & invitabiles, & cum quadam illecebra & voluptate utiles; ex quibus ingenium venustius fiat & amœnius.

6 *Exporrigemus frontem.*] *Exporrigere frontem*, est hilarescere: siquidem cum ringitur, ipsam contrahimus. Terent. *exporrige frontem*, Belg. *Maecke n volück.*

7 *Curare cuticulam.*] Belg. *Goet cier maecken*. De iis qui voluptati student magis quam famæ; unum hoc curantes, ut cutis summa niteat, eaque gratia, lautioribus epulis, balneis, unguento, somno, conviviis, aliisque id genus delitiis utuntur.

8 *Indulgebimus genio.*] Indulgere genio, Belg. *Sijn heriken op halen*. Pro eo, quod est, animo obsequi. unde & *genialem diem* appellant lætum & voluptarium. Et *genialiter vivere*; molliter ac laute.

Genialiter coenabimus. ¹ Epicureos agemus. Bonum vul-
tum faciemus, & erimus boni socii, inelegantium elegantiae
sunt, qui suam linguam habent sibi peculiarem. CH. Quo
nunc properas? AV. Ad generum meum. CH. Quid illuc?
quid eo? quid illo? AV. Audio nescio quid turbæ inter eos
natum, ut redigam eos in gratiam, ut reducam in concor-
diam, ut pacem inter eos componam. CH. Benigne facis,
quanquam nihil te opus esse arbitror: nam ipsi inter se me-
lius hoc bellum composuerint. AV. Fortassis & induciæ jam
indictæ sunt; noctu de pacis legibus agetur. Sed nunquid
me aliud vis? CH. Vocabo te per puerum meum. AV. Ubi
voles, domi ero. Bene vale. CH. Bene sit tibi. Fac hic
ad quintam horam adsis. Heus Petre, accerse ad coenam
Augustinum, qui mihi hodie, ut scis, ² coenam condixit.
PE. Eo. Salve Poëta. Cœna jamdudum parata est; te he-
rus expectat domi; ubi voles, accedas. AV. Venio. Salve,
mi Christiane. CH. Bene factum quod venisti. Gaudeo
te advenisse. Gratulor mihi quod venisti. Nondum quinta
sonuit, credo. PE. Imo jamdudum præterita est. Haud
longe sexta abest. Instat hora sexta. Mox sextam audies.
AV. Parvi refert an post quintam venerim, nec ne, modo
ne post coenam. Nam ³ post festum venire, miserum est.
At quorsum tantus apparatus? Quorsum tot epulæ? Num
me lupum existimas? Num tibi lupus videor? Num me
vulturem putas? CH. Non vulturem, sed tamen nec cica-
dam, ut ⁴ rore vivas. Nihil est luxus. Mundities mihi sem-
per placuit, sordes detestor. Nec ⁵ Apitius mihi placet, nec

Dioge-

¹ *Epicureos agemus.*] Epicurus sum-
mum bonum in voluptate constituit,
non quidem corporis, sed animi. Ab
eo homines voluptuarii, dicti *Epicurei*;
licet ipse viri continentissimi fuerit.

² *Condicere canam.*] Pro promit-
tere.

³ *Post festum venire.*] Dicitur in eos,
qui negotio cuiquam egregio non in-
terfuerunt, propterea quod serius, jam

re peracta, accesserunt. Belg. *De bent
in de pot vinden.*

⁴ *Rore vivas.*] *Rore vixit*, per Iro-
niam dicitur in hominem vehementer
obeso corpore. Belg. *Hy heeft voor de
keucken sieck gelegen.*

⁵ *Apitius.*] Nepotum omnium, ut
Plinius inquit, altissimus gurgis: &
qui popinæ scientiam professus, disci-
plina sua sæculum infecit.

1 Dioge-

¹Diogenes. Præstat aliquid supereffe, quam deesse. Si præter ²cicer nihil apponeretur, & fuligo forte illapsa in olam condiret legumen, quid tum ederetur? Nec omnia sapiunt omnibus. Itaque mihi placet moderata varietas. AV. Non tu metuis ³leges sumptuarias? CH. Imo peccavi frequenter in diversum. Nihil nobis opus lege ⁴Fannia. Satis nos docet frugalitatem ipsa tenuitas. AV. Haud ita convenerat. Longe aliter pollicitus es. CH. Age, inepte, nec ipse conventa servas. Convenerat enim, ne quid præter nugas inferres. Quin hæc missa faciamus. Lavemus, ac discumbamus. Heus tu puer, cape ⁵guttum ac patinam, linteum ex humero suspende, ministra aquam, quid cessas? Lava, Augustine. AV. Lava tu prior. CH. Bona verba: hoc anno perpetuo illotus coenare mallet. AV. Ridiculum: non honoratiori, sed turpiori ante alios lavandum est: lava igitur ut immundior. CH. Tu es urbanus plus satis. Es urbanior quam sat sit, quam par est. Quorsum attinet ista urbanitas? Hujusmodi ceremonias ineptas mulierculis relinquamus, quæ nunc & ab aulicis fastidiuntur, unde tamen olim profectæ sunt. Laveris terni aut quaterni simul. Ne teramus tempus hujusmodi moris. Ego nulli designabo locum; sumat sibi quisque quem volet. Qui delectatur igni, hic commodius accumbet. Qui offenditur luce, deligat hunc angulum. Quem delectat prospectus, hic sedeat. Agite, satis morarum. Accumbite. Ego domi sum, vel stans coenabo, si lubeat, vel obambulans. Cessatis? At interim coena corrumpitur. AV. Vivamus nunc, ⁶curemusque cuticulam.

Simus

¹ *Diogenes.*] Per Diogenem, hominem sordidum intelligit.

² *Cicer.*] Leguminis genus.

³ *Leges sumptuarias.*] Quæ de modicis sumptibus lata est, quam Cato *cibariam* appellat. De legibus sumptuariis lege Gel. lib. 2. cap. 24. Fest. Pomp. in dictione *Centenaria coena*: Plinium lib. 10. c. 50. Macrobi. lib. 3. Sat. c. 17.

⁴ *Fannia.*] *Fannia* lex numeratur inter

leges sumptuarias, quæ ad nimium convivi-
orum luxum compescendum, à Fannio
consule lata fuit, anno post v. c. DVIII.

⁵ *Guttum.*] *Guttus*, seu gutturnium,
vas, angusto collo, ex quo aqua gutta-
tim in manus datur, quod propter an-
gustias guttatim inde fluat.

⁶ *Curemusque.*] Proverbia sunt, Cu-
ticulam curare, Bacchanalia vivere, In-
dulgere genio.

Simus nunc Epicurei. Nihil nobis cum fronte Stoica. Va-
leant curæ. Absit omnis livor, exulet obtrectatio. Sit mens
læta, frons hilaris, sermo lepidus. CH. Quinam sunt isti
¹ Stoici atque Epicurei, Augustine? AV. Stoici philosopho-
rum quoddam genus est triste, severum, jejunum, qui bo-
minis summum bonum, honesto nescio quo, ² metiuntur.
Epicurei his longe diversi, felicitatem hominis, voluptate
terminant. CH. Tu igitur cujas es tandem? Stoicus, an Epi-
cureus? AV. ³ Zenonem laudo, at Epicurum vivo. CH. Quod
tu joco dicis, Augustine, id serio facitiant hodie non pauci;
pallio tantum & ⁴ barba philosophi. AV. Imo isti vel ⁵ Afo-
tos superant luxu. CH. Heus, Dromo, ades huc. Tuo mu-
nere fungere; consecra coenam. PE. *Quidquid appositum est,
& quicquid apponetur, felix ac sacrum esse jubeat, qui sua benigni-
tate pascit universa.* ⁶ Amen. CH. Appone epulas. Quid cun-
ctamur capum hunc discerpere? quid trepidamus hunc gal-
lam lacerare? AV. Ego ⁷ Herculem præstabo, ac belluam
hanc conficiam. Utrum mavis de ala, an de poplitibus?
CH. Utrum vis, nihil mea refert. AV. In hoc genere, alis
primæ partes tribuuntur, in cæteris poplites lautiores putat
vulgus. CH. Tu multum laboris mea causa capis. Tu per-
multum laborem mea causa sumis. Tu omnibus ministras;
ipse

¹ *Stoici.*] Dicitur itidem *Stoicorum su-
percilium, Stoica gravitas*. Zeno etiam
teste Zidonio, per gymnasia, contra-
cta fronte pingi solitus. Erat quippe
severus, subacerbus, auctor sectæ Stoicæ.

² *Metiuntur.*] Seneca: Putant Xe-
nocrates & Speusippus beatum vel sola
virtute fieri posse, non tamen omne bo-
num esse, quod honestum est. Et alibi,
Nihil bonum nobis videtur, quo quis
& malè uti posset: nisi cum honeste
administrata sunt, bona esse incipiunt.

³ *Zenonem.*] Zeno hic, è mercatore
philosophus: ferè centenarius, sine
morbo, mortem sibi inulit: masculæ
illius sectæ Stoicæ institutor. *Laudo.*
Non mirum: tradiderunt Stoici pluri-

ma, cum Christiana religionē neutiquam
pugnantia.

⁴ *Barba philosophi.*] Hoc est, qui præ-
ter barbam & pallium nihil habebant
philosophi. Huc alludit Horat. *cum ait:
Fussit sapientem pascere barbam.*

⁵ *Afotos.*] Afoti, populus luxu per-
ditus, ex re nomen habens: Græcis e-
nim *Afotos* dicitur, intemperans parum-
que sobrius.

⁶ *Amen.*] Vox Hebræa: idem, *vere,
certe fiat*. nota est affirmandi, optandi,
testificandi assensum suum.

⁷ *Herculem præstabo.*] Hercules bel-
luarum domitor: vicit hydram Ler-
næam, cervam æripedem, leonem Ne-
mæum, & alias feras.

¹ *Inpo.*]

ipse nihil edis. Ego tibi hanc alam ministrabo: at ea lege, ut dimidium mihi restituas. AV. Itane agitur? At istud est tibi ministrare, non mihi. Tibi serva: ego enim sum impudentior, quam cui ministrari quicquam debeat. CH. Probe facis. AV. Eho, tu 'lupo cibum ministras? Vulturem invitas? CH. At jejunas, non coenas. AV. Imo me uno nihil edacius. CH. Imo mendacius nihil. Proinde agito ac si domi sis tuæ. AV. Istud jam plane mihi persuasi. Istud jam in animum induxi. Sic stat sententia. Consilium est istud facere. CH. Quid tibi hoc vinum placet? Quid 'hoc villi delectat? AV. Mihi quidem perplacet. Me certe vehementer juvat. Me satis delectat. Me non mediocriter juvat. CH. Utrum mavis? rubrum, an candidum?

Non refert quo sit colore.

AV. Equidem ' utroque juxta delector. Nihil refert quo sit colore, modo sapor placeat. Non laboro quantum oculis placeat vinum, modo palatum juvet. Nihil me movet aspectus, si sapor placeat. Parvi refert quo sit colore, quem habeat colorem, si sapiat bene. Non cupio oculos pascere, si palato satisfacere queat, modo palatum juvare possit. Nihil moror colorem, modo gratus sit sapor. CH. Credo. At qui sunt ' coenaticæ Philosophiæ cum primis periti, qui negant vinum esse probandum, nisi quod placeat ' quatuor sensibus: oculis, colore: naribus, odore: palato, sapore: auribus, fama & nomine. AV. Ridiculum. quid fama conducit ad potum? CH. Tantum, ut multi non stupidi palati, vehementer probarint villum Lœvanio vernaculum, quum crederent esse ' Belnense. AV. Fortasse jam larga potatione pala-

1 Lupo.] Id est, voraci, appellativum loco appellativi.

2 Hoc villi.] Villum, vinum est nularum aut exiguarum virium.

3 Utrouque juxta.] Juxta adverbium, sonat aque.

4 Coenaticæ philosophiæ.] Catius inducitur apud Hor. Coenaticæ philosophiæ

ad unguem doctus.

5 Quatuor sensibus.] Vulgaris est versiculus, Vina probantur odore, sapore, colore, nitore.

6 Belnense.] Vinum sic dictum à Galliz provincia amoena & fertili Belis, vulgo la Beauffe, vinum generis generosum.

¹ palatum obsurduerat. CH. Imo nondum attigerant poculum. Tamen iudicium tuum audire cupio, hominis his in rebus peritissimi. AV. Album nostrates rubro præferunt, quod rubrum paulo sit acerbius, & alterum exilius quidem, sed illud mitius, & ut arbitror, salubrius. CH. Habemus & subrubrum, & flavum, & purpureum. Hoc mustum est ² hornum. Hoc ³ bimum est, si quem capit vetustas. Habemus & quadrimum: sed jam vapescit ac ⁴ desipiscit senio. Ætate vigor evanuit. AV. ⁵ Luculli divitias audio. CH. Heus puer, ubi cessas? Nos hic plane negligis: non vides quanta sit hic siccitas? Quid si hoc rerum statu incendium contingeret, quo restingueremus? Dato singulis plenos cyathos. Augustine, quid habes, quod parum es hilaris? Quid accidit tibi quod sedes tristior? Quid est tibi, quod minime gaudes? Aut doles, aut carmina condis. Tu nunc ⁶ Chrysippum agis; Melissa tibi opus est. AV. Quam hic mihi fabulam narrat? CH. Chrysippus adeo fertur intentus fuisse ⁷ suis argutiis logicis, ut ad mensam etiam fame periturus fuerit, nisi ancilla Melissa cibum in os ingessisset. AV. Ille vero indignus erat, qui servaretur. Sed si te offendit taciturnitas, placetque convivium vocalius, est quo id efficias. CH. Memini. Recte admones: liberalius bibendum: largius, copiosius, meracius oportet bibere.

Rem attigisti.

AV. ⁸ Rem acu tetigisti. Recte iudicas. ⁹ Scopum attigisti.

¹ *Palatum obsurd.*] Et solet plerumque ebriis perire facultas deslinguendi potum.

² *Hornum.*] Hujus anni.

³ *Bimum.*] Duorum annorum.

⁴ *Desipiscit.*] Vina quasi senium contrahunt diutius asservata, flaccescuntque præcipue in doliis non diligenter obturatis.

⁵ *Luculli.*] Trium Romanorum divitiz nobilitatz sunt, Luculli, Crassi & Varronis.

⁶ *Chrysippus.*] Stoicæ sectæ philosophus fuit, auditor Zenonis & Cleanthis.

⁷ *Suis argutiis.*] Imo nimis anxie & subtiliter in Logicis versatus sectam Stoicam spinose quaestionum acumine enervavit & corripit.

⁸ *Rem acu tetigisti.*] Pag. 55. expositum.

⁹ *Scopum attingere.*] Est conjectura rem ipsam assequi. Belg. *De spijker op 's beest slaan.*

1 Facundi.]

gisti. Nam; *'Fœcundi calices quem non fecere disertum?*
 CH. Perdocte tu quidem, Augustine, ut omnia, sed quoniam
 in sermonem vinarium, quando in mentionem incidimus
 vinorum, libet interrogare, quonam consilio veteres illi
 Bacchum, quem vini autorem videri volebant, ¹ Poëtarum
 deum dixerint. Quid enim illi temulento deo cum Poëtis,
² Musarum virginum cultoribus. AV. Quæstio, ita me Bac-
 chus amet, poculis digna: verum quorsum tuæ quæstiones
 spectent, satis intelligo. CH. Quorsum, amabo? AV. Astu-
 te de vino disputationem injicis Gallica techna, quam didi-
 cisse Parisiis te suspicor, nimirum quo minus interim absu-
 matur vini. Abi, virum te judico; non frustra in tanta schola
 versatus es. CH. Accipio tua dicta; referam paria soomma-
 ta, ubi erit commodum. Sed ad rem. AV. Dissolvam ubi bi-
 bero: siquidem absurdum fuerit sicco palato de quæstione
 vinosa disputare. Præbibo tibi, Christiane. Propino tibi
 hunc scyphum dimidiatum. CH. Accipio abs te libenter.
 Sit saluti. Prosit. AV. Jam accingor, ut me missum facias.
 Ego meo more ⁴ præpostere faciam. Quod Baccho pue-
 ritæ effigiem tribuerint, id habet mysterii, quod vinum
 potum curas & sollicitudines animis nostris eximit, hi-
 laritatemque quandam inducit. Quare senibus quoque ip-
 sis juventam quandam reddere videtur, dum & hilariores
 facit & formosiores: id quod Horatius, cum multis in lo-
 cis, tum præcipue his versibus aperte testatur:

*Ad mare cum veni, generosum & lene requiro,
 Quod curas abigat, quod cum spe divite manet*

In venas

¹ *Fœcundi.*] Comprobatio à testi-
 monio.

² *Poëtarum.*] Bacchus cur poëtarum
 Deus. Proculdubio Bacchus Ethnico-
 rum, ipse Noachus, vitis plantator, vini-
 que primus repertor.

³ *Musarum virg. cult.*] Musæ nume-
 ro novem, Jovis & Mnemosynes filiz,
 in Pieria natæ; quibusdam sic dictæ,
 ὅτι τὸ μουσικόν, quod est honesta discipli-

na instituire.

⁴ *Præpostere.*] Perverse, & ordine
 conturbato.

⁵ *Ad mare cum veni.*] Versus sunt
 Horatii lib. I. Epist. xv. ad Valam. Cu-
 pio inquit, vinum nobile ac generosum,
 quod omnes curas abigat; & quod ma-
 net, in corpus ac venas copiose diffun-
 datur; ac quod me perinde ac juvenem
 commendatum amicæ reddat.

F 5

I Dec.]

In venas animumque meum, quod verba ministraret,

Quod me Lucana juvenem commendet amica.

Nam quod huic Poëta dicarunt ¹ deo, id significatum voluisse suspicor, quod vinum & ingenium excitat, & facundiam ministrat, quæ duo Poëtæ sunt aptissima. Unde frigent carmina quæ scribuntur aquæ potioribus. Est quidem igneus suapte natura Bacchus, sed ² adhibitis Nymphis redditur temperantior. Habes quod quærebas? CH. Nihil unquam audiui verisimilius dici ab homine Poëta. Dignus es qui bibas ³ gemma. Heus puer, tolle hanc patinam, atque appone cætera. AV. Puerum habes admodum inurbanum. CH. Est ⁴ veterator nequissimus. AV. Cur non instituis alio pacto? CH. ⁵ Difficile est canem vetulum loris affuescere. Difficillimum est veteratoris mutare mores. Vetulus canis non facile affuescit loro. Me quidem dignus est. ⁶ Dignum patella operculum.

Si cognoscerem quid te oblectet, tibi ministrarem. Formula.

AV. Decerperem tibi quidpiam, si palatum tuum tenerem. Ministrarem tibi, si gula tua mihi satis cognita esset. Apponerem tibi, si, quid potissimum juvaret, scirem. Si nossem ingenium palati tui, essem tibi ⁷ structor. Equidem tantundem palato, quantum animo sapio. CH. Palatum habes

¹ Deo.] Appellativum loco proprii, ab effectis vini.

² Adhibitis nymphis.] Hoc est, dilutus aqua.

³ Gemma.] Ε'μας, id est, è gemma: στυμνοδοχικὴς sumta parte præstantiore pro toto poculo, gemmis ornato.

⁴ Veterator.] Qui diuturna ac multiplici, & sæpe commutata servitute, astutus & vaser evaluit.

⁵ Difficile est canem, &c.] Belgis, 't is quaet onde honden aen bant te leggen. Sic etiam, Senio mutare linguam. Nam cum ad omnem disciplinam tardior est senectus, tum potissimum ad discen-

dam linguam; quæ facultas maximè pueris à natura data est. Hinc proverbium hoc de frustra ac intempestive laborantibus dicitur. Tunc itaque optimis affuendum, cum ad quidvis ce- reum est ingenium.

⁶ Dignum patella operculum.] Similimum est huic Adagio, Similes habent labra lactuæ. Belg. Sy hebben malkander gevonden. Ubi similia similibus contingunt. Et quoties mala malis, digna dignis eveniunt.

⁷ Structor.] Qui convivis cibos distribuit. Item Structores dicebantur, qui instruendæ mensæ, ciborumque apponendorum curam habent.

¹ Ostrea.]

bes eruditissimum. Nihil tuo palato doctius. Nec eo te puto inferiorem, de cujus singulari peritia testatur Satyricus:

¹ *Ostrea callebat primo deprendere morsu,*

Et semel aspectu dicebat litus ² *echini.*

AV. Et tu mihi, Christiane, ut par pari referam, ipsum audivisse Epicurum, aut ³ in schola Catiana institutus videris. Quid enim tua gula aut sapientius, aut fastidiosius? CH. Si oratoriam æque artem ac culinariam callerem, nec Cicero ipse me vinceret. AV. Equidem si alterutra cendum esset, culinariam, quam rhetoricam mallet. CH. Subscribo tuo judicio: graviter, acute, vereque judicas. Quid enim oratorum confert loquacitas, nisi quod aures ociosas inani voluptate demulcet? Culinaria tum palatum, tum ventrem, tum totum hominem, quantus est, pascit, ac reficit. *Concedet laurea lingua*, inquit Cicero: at utraque concedat culinæ. Nunquam mihi Stoici illi magnopere placuerunt, qui omnia ad suum, nescio quod, *honestum* referentes, cutis ac palati nullam rationem habendam putant. Dici non potest, quanto Diogene sapientior ⁴ Aristippus mihi fuisse videtur. AV. Ego Stoicos cum suis jejuniis contemno Epicurum magis laudo ac probo, quam Diogenem illum Cynicum, qui crudis oleribus, ac simplici aqua victitabat. Quare nihil miror, si Alexander rex fortunatissimus, ⁵ se Alexandrum, quam Diogenem esse maluit. CH. Nec ego sane, quamlibet vilis homuncio, cum Diogene meam Philosophiam commutarem: fortassis

¹ *Ostrea.*] Ostrea Veneris deliciae proveniebant olim in mari Circeo, ubi Circeum promontorium; juxta alterum, quod à Miseno Æneæ nauclero submerso nomen habet.

² *Echini.*] Echinus, piscis de genere cancrorum, spinosus & hirsutus, & spinæ in illo, loco pedum; tum temporis in delitiis habitus. Ad cujus similitudinem castanearum putamina solemus *echinos* appellare. Plin. l. 9. c. 31.

³ *In schola Catiana.*] Catus Epicureus

fuit, & coenarum autor. Vide Horat. lib. 11. Serm. Sat. 14.

⁴ *Aristippus.*] Cujus cum Diogene festivam dissertationem, vide apud Horat. Epist. lib. 1. Ep. 17.

⁵ *Se Alexandrum.*] Alexander Diogeni offerens quæ vellet, responsum ab eodem retulit: nihil cupio, ô Alexander, nisi ut paulum è sole discedas. Tum rex miratus contemptorem humanarum rerum, subjecit: nisi Alexander essem, Diogenes esse vellem.

¹ *Catius.*]

fortassis & ¹ Catius tuus facere recusaret. Melius nostri temporis Philosophi sentiunt, qui contenti Stoicorum more disputare, vivendo ipsum etiam Epicurum vident. At ego quidem rem in primis præclaram Philosophiam puto, si parce abhibeatur. Nimium philosophari non laudo. Est enim res perquam jejuna, sterilis atque tristis. Ubi in calamitatem, aut ægritudinem incidi, tum demum ad Philosophiam, tanquam ad medicum confugio. Ubi convalui; rursum illi vale renuncio. AV. Tuam rationem probō. Belle philosopharis. Salve igitur Philosophe non è ² Stoa, sed è culina. CH. Quid tandem habes Erasmi, quod parum sis hilaris? Quid sibi vult ³ corrugata frons? quid silentium? An mihi succenses, quod te frugaliore cœna acceperim? ER. Imo tibi sum iratus, quod tantum impendii mea causa sit factum. Interminatus erat Augustinus, ne sua causa ⁴ diem festum faceres: vis nos posthac redire nunquam. Nam ralem cœnam dare solent ii, qui unam duntaxat dare constituissent. Quos tandem convivas videris accepisse? Non amiculis; sed ⁵ satrapis cœnam parasse videris. An nos heluones esse credis? Hoc non est dare cœnam, sed triduanam saturitatem. CH. Etiam tu pergis esse ⁶ Demea? Cras ut lubet disputa; hodie ⁷ Mitionem te præbeas, oro. ⁸ De impendio cras sobrii disputabimus: nunc nil nisi meras nugas audire libet. AV. Christiane, utrum de bubulis an de ovillis carnibus mavis? CH. Bubulis quidem magis delector, at ovillas magis salutare arbitror. Ita ingenium est hominum, ut perniciosissima quæque appetant vehementissime.

AV. Galli

¹ *Catius.*] Iste nempe gulæ ingeniosus magister.

² *Stoa.*] Porticus Athenis, unde didici Stoici: in eadem Zeno docuit.

³ *Corrugata frons.*] Frontem explicamus cum hilarescimus: contrahimus & corrugamus frontem, cum ringimur, hoc est, ubi quid molestum est.

⁴ *Diem festum facere.*] Proverb.

⁵ *Satrapis.*] Universum Persarum im-

perium in præfecturas, & provincias, quas illi *Satrapas*, eorumque rectores *Satrapas* appellabant, distributum erat.

⁶ *Demea.*] Qui natura agrestis, austerus & tenax.

⁷ *Mitio.*] Natura bonus, mitis, quietis amans.

⁸ *De impendio.*] Impendium seu dispendium, impenſa, sumptus, ab impendendo ære.

1 *Judana*

AV. Galli suillas carnes mirum in modum amant. CH. Galli amant, quæ parvo constant. AV. Hac una in re ¹ Judæus sum: nam nihil æque odiatque carnes suillas. CH. Nec injuria, quid enim insalubrius? Ego in hoc non cum Gallis, sed cum Judæis sentio. ER. At ego ovillas pariter amo, & suillas; sed diversa ratione. Nam ovillis, quod amem, libenter vescor. Suillas præ amore non attingo, ne quid offendam. CH. Bellus homo es, Erasmi, ac festivus. Equidem mirari mecum soleo, unde tanta in palatis humanis diversitas. Nam, ut Horatiano carmine utar:

*Tres mihi conviva prope dissentire videntur,
Poscentes vario multum diversa palato.*

ER. Quamquam, ut ait Comicus, ² Quot homines, tot sententiæ, & suus cuique mos; tamen nemo me adduxerit, ut credam plus ingeniis inesse varietatis quam palatis. Ita vix duos reperiās, quos eadem juvent. Permultos vidi, qui butyri ac casei ne-olfactum quidem ferrent. Sunt quibus carnes nausæ sint: alius elixis, alius assis abstinet. Multi aquam vino præferunt. Et quod incredibile est, vidi hominem, qui nec pane, nec vino uteretur. CH. Et quibus tandem miser ille victitabat? Quibus vescebatur? ER. Cæterorum nihil fastidiebat, non carnes, non pisces, non olera, non poma. CH. Vis ut istud tibi credam? ER. Si lubet. CH. Credo, at ea lege, ut vicissim mihi mentienti fidem sis habiturus. ER. Age faciam: modo verecunde mentiaris. CH. Quasi vero sit quicquam tuo commento impudentius. ER. Quid dicet frons tua, si hominem tibi commonstrem? CH. Macilentum quempiam ac ³ monogrammmum esse oportet. ER. Imo diceres Athletam. CH. Polyphemum potius. ER. Hoc tibi mirum videri demiror, cum multi sint, quibus

¹ *Judæus sum.*] Sanciverat quippe Deus legem Deut. 14. Sus quia ungulam quidem scissam habet, sed non revocat cibum ruminis, immunda esto vobis, de carne ne comeditor, &c.

² *Quot homines, tot, &c.*] Belg. *See*

meenich heeft, see meenigen sin.

³ *Monogrammmum.*] Dicuntur homines prætenues ac pusilli, à picturis in quibus unica linea notantur hominuculi, velut procul apparentes.

quibus pisces vento durati, sint panis loco: nonnullis hoc præstent herbarum radices, quod nobis panis. CH. Credo; sed perge mentiri. ER. Quendam in Italia, cum illic agerem, videre memini, qui nullo neque cibo, neque potu ad-jutus; somno faginabatur. CH. Ut nihil pudet? Non possum illud Satyricum non dicere:

Tunc immensa¹ cavi spirant mendacia folles.

Tu Poëtaris. Tu nunc Poëtam agis. Nam, Mentiris, dicere, mihi² religio est. ER. Mentiari, si non³ Plinius autor certissimus scripsit, ursum quatuordecim dies solo somno mirum in modum faginari: quo tamen ita alte premitur, ut ne vulneribus quidem queat excitari. Imo, quo magis mireris, addam quod⁴ Theophrastus scribit, per id tempus ur-forum carnes coctas quoque, si asserventur, reviviscere. CH. Vereor ne Parmeno ille Terentianus ista non contineat: Mihi facile fidem facis. Ministrarem tibi de cervinis carnibus, si satis essem urbanus. ER. Unde tibi nunc venatio? Unde ferina? CH. Midas, homo hominum, qui vivunt, liberalissimus, nostrique amantissimus, mihi misit dono: dono quidem, sed sic ut ego minoris emam sæpenumero. ER. Quî sic? CH. Quia famulis plus dandum, quam daretur in macello vendenti. ER. Quæ res cogit hoc facere? CH. Tyrannus omnium violentissimus. ER. Quis iste? CH. Mos. ER. Profecto tyrannus iste frequenter iniquissimas leges obtrudit mortalibus. CH. Idem suo more nudius tertius hunc cervum venatus est. Quid tu, qui soleas istius studii esse amantissimus? AV. Equidem hoc studio plane relicto, jam præter literas nihil venor. CH. At mihi videntur literæ, quovis cervo fugaciores. AV. Duobus tamen potissi-

¹ *Cavi spirant mendacia folles.*] Pulmones, quibus inest spirandi vis. Vel cavas buccas & fauces rabularum intellige, vento & mendaciis plenas, ut folles credas.

² *Religio est.*] Non licet, fas non est. vel, conscientia prohibeor.

³ *Plinius.*] Lib. 8. cap. 36.

⁴ *Theophrastus.*] Fuit is Aristotelis discipulus, antea *Tyrannus* dictus. Conscriptis inter alios epitomen in Arist. de animalib. sex libris. Hodie extat de plantis.

potissimum canibus assequimur, admiratione scilicet, atque improbitate laboris. Nam & admirari plurimum, discendi ardorem ministrat; &, ut facundissimus Poëta scripsit,

Labor omnia vincit Improbus.

CH. Amanter admones, Augustine, ut soles: propterea non desistam, non conquiescam, non defatigabor, donec consequar. AV. Carnes cervinæ sunt nunc admodum tempestivæ. ¹ Meminit Plinius de hoc animante quiddam admirabile. CH. Quidnam obsecro? AV. Quoties arrexere aures, acerrimi esse auditus: at contra cum remisere, surdos. CH. Istud ipsum mihi sæpenumero evenit. Nam si quando fiat sermo de recipiendis aureis, nihil tam auritum. Hic enim cum Pamphilo illo Terentiano ² aures arrigo. Ubi de numerando verba fiunt, illico demitto. AV. Laudo te, facis ut te decet. CH. Vis de his leporinis clunibus? AV. Tibi sumito. CH. An de tergo mavis? AV. Hoc animal præter ilia & clunes nihil habet appetendum. CH. Vidistine unquam leporem candidum? AV. Sæpenumero. Plinius in Alpibus candidos reperiri scribit, quibus hybernis mensibus nivem pro cibatu esse sit creditum. An verum sit, ³ Plinius ipse viderit. Quod si leporis cutem candidam reddit nix, stomachum habeat candidum necesse est. CH. Mihi verisimile non fit. AV. Accipe magis admirandum, at fortasse tibi non inauditum. Idem utranque vim singulis inesse testatur, maris & foeminæ, ac foemellas sine mare æque gignere. Istud ipsum multi asseverant, præsertim venandi studiosi. CH. Est ita ut dicis. Sed hos cuniculos, si placet tentemus, quia pinguiusculi sunt ac tenelli. Ministrarem illi Nymphæ, si propius assiderem. Augustine, istius tibi vicinæ curam age, si libet: calles enim quo gestu sit ministrandum istis Veneribus. AV. Teneo quid dicas, ⁴ nasute. CH. Quid te anserinæ

carnes

¹ Meminit Plinius.] Lib. 8. cap. 32.

² Aures arrigo.] Quadrat in illos qui scienter atque avide auscultant quæ di-

cuntur, aut expectant quid dicendum sit.

³ Plinius.] Libro eodem, c. 55.

⁴ Nasute.] Quemadmodum nasus pro acrimonia

carnes delectant? AV. Me quidem non mediocriter juvant, ut sum minime fastidiosus. At hic anser, nescio quo pacto, nihil me juvat: nihil enim in vita vidi ficius: ficior est ¹ pumice, aut etiam noverca Furii illius, in quem ² Catullus multum jocatur. Ligneus mihi videtur. Et, ³ me hercule, quantum suspicor, veteranus miles immodicis excubiis se se miaceravit. Ajunt enim anserem inter omnia animalia longe esse vigilantissimum. Et profecto, nisi conjectura fallor, ⁴ hic anser ex eorum numero est, qui, canibus. una cum excubitoribus somno sopitis, Romanum olim Capitolium defenderunt. CH. Verisimile (ita me Deus amet) dicis: nam ex eo seculo relictum arbitror. AV. Hæc quoque gallina aut parcum saginatore habuit, aut amavit, aut certe ⁵ zelotypa vixit, quo quidem morbo hoc animantis genus maxime laborat. Hic capus longe melius pinguit. Vide curæ quid faciant. Quod si ex Theodorico nostro ⁶ Gallo, faceremus capum, multo citius pinguesceret. TH. Non sum gallus. AV. Fateor, non es ⁷ gallus Cybeles, neque gallus gallinaceus, at forte Gallus gallaceus. CH. Quid hoc verbi est? AV. Hoc ænigma tibi conjectandum relinquo, ⁸ ego Sphingem præstiti, tu Oedipus esto. CH. Dic mihi bona fide,

acrimonia ad deridendum: ita & *nasutus* pro reprehensore & derisore, qui recte alios novit deridere.

¹ *Pumice.*] Pumex enim lapis caver-nosus, spongiosus & aridus.

² *Catullus.*] In epigrammate, cujus initium, *Furi cui neque servus, &c.*

³ *Me hercule.*] Cic. libentius dixerim *me hercule*, quam *me hercules*. Festo teste sub intelligitur *jures*: ut sit, *ita me her-tes jures*. Est autem jurandi adverbium.

⁴ *Hic anser.*] Cum Galli Senones, occupata & incensa Roma, sex menses circa montem Capitolinum hæssent: tandem canibus excubitoribusque somno sopitis, noctu rupem clam conscendunt; Manlius autem anseris clangore excitatus, hostes de summa rupe dejecit.

⁵ *Zelotypa.*] Ex *ζῆλος*, æmulatio,

& *τύπος*, forma. Est autem *Zelotypus*, qui sollicitus, ne quis suo amore perfruat.

⁶ *Gallo.*] Vox *Galli* ambigue sumpta est, pro nomine gentili & ave.

⁷ *Gallus Cybeles.*] De Gallis Cybeles sacerdotibus, paulo ante.

⁸ *Ego Sphingem, &c.*] Sphinx, monstrum apud Thebas, cujus caput & manus puellæ, corpus canis, alæ avis, &c. dicta *ἀνὴρ ὁ σφίγξων*, hoc est, à constringendo, vel vincendo, quod prætereuntes suis questionibus ita stringeret, ut se expedire non possent. Ænigma autem erat ejusmodi: *Quoddam animal mane quadrupes, meridie bipes, vespere tripes esset.* Cujus ænigmatis primum Oedipus dissolvit. Hinc Terent. in *And.* *Davus sum, non Oedipus.*

1 Jecore

de, Augustine; nulla tibi cum Gallis unquam fuit necessitudo? Nihilne affinitatis tibi cum Gallis contraxisti? Nullum fuit commercium? Av. Nihil, nihil sane. Ch. Tanto es nequior. Av. Sed cum Gallabus nonnihil. Ch. Libetne de jecore anserino, quod apud veteres in deliciis cum primis habebatur? Av. Non sum rejecturus, quod à tua manu venerit. Ch. Non est quod expectes Romanas delicias. Av. Quas? Ch. ¹ Carduos, ² cochleas, testudines, colubros, ³ fungos, boletos, ⁴ tubera. Av. Istis omnibus ego vel rapam præferam. Liberalis es, benignus es, Christiane. Ch. Has perdices nemo attingit, ne columbos quidem. Cras est dies jejunii ab Ecclesia indicti; adversus hanc esuriem munite vos. Onerate saburra navim adversus imminentem tempestatem. Bellum instat; instruite ventrem com meatu. Av. Utinam isthuc verbi tacuisses, hilariores surrexissemus à cœna. Miseros nos reddis ante tempus. Ch. Quid ita? Av. Quia minus anguem odi, quam pisces. Ch. At non tu solus. Av. ⁵ Quis hoc tædii nobis invexit? Ch. Quis commonstravit ⁶ aloën, absinthium, & scammonium dare in remediis? Av. Sed ista dantur ægrotis. Ch. Sic hæc dantur nimium recte valentibus. Aliquando præstat ægrotare, quam plus satis valere. Av. ⁷ At mihi videtur minus oneris olim impositum Judæis. Equidem ab anguillis & porcis facile tempe-

¹ *Jecore anserino.*] Vide Plin. lib. 10. cap. 12.

² *Carduos.*] *Carduos*, fortasse altius intelligit. Belg. *Aerije-socken*.

³ *Cochleas.*] *Cochleæ*, Plinio teste, vel aquaticiles vel terrestres, exerentes se domicilio, binaque ceu cornua protendentes, contrahentesque oculis carent: itaque corniculis præterant iter.

⁴ *Fungus.*] Cujus species est *boletus*, solum innocuus. Belg. *Duyvels-broot*, *padde stork*. Juvenal. *Vilibus ancipites fungi ponuntur amicis*, *Boletus domino*. Hodie etiam ab Italis cum oleribus in foro venales exponuntur; & ab iisdem,

ut & Gallis, aceto conditi inter delicias numerantur.

⁵ *Tubera.*] *Tuber* vel rapum terræ panis porcinus. Belg. *Verckens broot*, *cerdappel*.

⁶ *Quis hoc tædii n. i.*] Montano noto hæretico, acceptæ referuntur leges de jejuniiis latæ.

⁷ *Aloën, absinthium.*] *Herbæ & phar-maca* amaritudinis notæ.

⁸ *At mihi videtur, &c.*] Recte. Vix enim tot ceremoniis & oneribus olim pressa est ecclesia V. T. quam hodie sub papatu, & libertate per Christum parata.

temperarim, modo liceat capis & perdicibus expleri. CH. In plerisque non res, sed animus nos discernit à Judæis. Illi manum abstinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis. Nos cum intelligamus omnia munda esse mundis, tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti pabulum subducimus, quo magis dicto sit audiens spiritui. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum, abstinentiæ molestia castigamus. AV. Audio: sed eadem opera defendi posset circumcisio præputii. Moderatur & illa coitus pruritus, & cruciatus adfert. Si omnes itidem abhorrerent à piscibus atque ego, vix à parricida tam atrox supplicium exigere. CH. Quorundam palato gratior est piscium, quam carniū esus. AV. Congruunt igitur his, qui gulæ serviunt, non valetudini. CH. Equidem audiui quondam apud ¹ Æsopos & Apitios præcipuum luxum in piscibus fuisse. AV. Qui conveniunt igitur deliciæ cum supplicio? CH. Non omnibus sunt ² murænæ, aut scari, aut acipenser. AV. Ergo tennes soli discruciantur, quibus satis male est, etiam cum vesci licet carnibus. Fit enim non raro, ut cum licet vesci per Ecclesiam, non liceat per crumenam. CH. Durum, me hercle, interdictum. AV. Quod si interdictus carniū esus divitibus, vertitur in delicias; & si pauperibus sæpe non licet vesci carnibus, etiam cum licet, ac ne piscibus quidem, qui fere carius emuntur; cui igitur bono erit interdictum? CH. Omnibus: nam tenuibus cochleis aut ranis licebit vesci, aut cepe, porrumve arrodere. Mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis. Quod si quid divites deliciabuntur hac occasione, suæ gulæ imputent, non incusent Ecclesiæ constitutionem. AV. Pulchre dixti: sed interim à tenuibus, qui summis

¹ Æsopos.] Æsopi & Apitii luxus, multorum literis nobilitatus est; festiviter autem mutato numero, luxuriosos vocat, Æsopos & Apicios, quemadmodum effoeminatos dicimus Sardanapalos.

² Murænæ.] Murænæ, Scarus, Acipenser, pisces sunt; olim carissimi, & in deliciis divitum habiti. Murænæ, Belg. Pricken, Scavi, Scharrkens. Acipenser, Een steur.

summis sudoribus alunt familiam, & procul absunt ab omnibus ac lacubus, exigere carniū abstinentiam, est indicare famem, aut ¹ *Βυλιμίαν* magis. Atqui si quid ² Homero credimus, longe miserrimum mortis genus est, perire fame. CH. Sic visum est ³ Homero cæco, at apud Christianos miser non est, qui bene moritur. AV. Esto sane, sed tamen durum est à quoquam exigere, ut moriatur. CH. Nec hoc animo Pontifices interdicunt esum carniū, ut intereant homines, sed ut vel affligantur moderate, si deliquerunt; vel subducto lætiore pabulo, corpora minus ferociant adversus spiritum. AV. Isthuc ipsum efficiet moderatus carniū esus. CH. Sed in tanta corporum varietate certus carniū modus præscribi non potest, cibi genus potest. AV. Sunt & pisces, & qui multum addantimenti: sunt carnes, quæ minimum. CH. Sed in genere plus alunt carnes. AV. Age dic mihi, si quo tibi foret iter, utrum malles equum alacriorem ac sublasivum; an morbidum, qui subinde collabens sefforem dejiciat in terram? CH. Quorsum istud? AV. ⁴ Quia piscium esus, corruptis humoribus, corpora nostra reddit magnis morbis obnoxia, ut jam spiritui non possint subservire. CH. Quibus morbis? AV. ⁵ Podagræ, febris, lepræ, ⁶ morbo regio. CH. Qui scis? AV. Credo medicis: id malim, quam experiri. CH. Id fortassis in paucis accidit. AV. Equidem arbitror in pluribus. Porro, quoniam animus agit per organa materialia corporis, quæ malis

¹ *Βυλιμίαν.*] *Βυλιμία* est ingens fames. *λίμψ* enim fames & *βυ* syllaba auget, quasi totos boves esuriat aliquis.

² *Homero.*] *Οδύσσεως*. M.

³ *Quia piscium esus.*] Pisces enim præbent frigidum & humidum alimentum; & nulli tam conveniunt cum natura humana, quam carnes & frumenta. Facile itidem corrumpuntur, & noxiam qualitatem induunt.

⁴ *Podagræ.*] *Εκ πύσ, πε, & α' / εφ,*

captura. Ovid. *Solvere nodosam nescit medicina podagram.* Chiragra species morbi articularis, vel arthritidis. Tumor sc. articuli dolorificus, in quem defluxio decumbit. Belg. *'s Flaccijn, of de Gicht.*

⁵ *Morbus regium.*] Ita dictus, quod in aulis regum grassetur. Idem & *icterus* dicitur à volucri galbula concolore. *Aurigo* Scribonio, propter auri colorem, quem bilis toto diffusa corpore mentitur. Belg. *Geel-sucht.*

malis aut bonis humoribus afficiuntur, vitiatis instrumentis, non potest, ut vult, exerere vim suam. CH. Scio medicis magnopere damnatum esse piscium esum; sed secus visum est maioribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. AV. Religiosum erat & olim, non violare sabbatum: sed prius erat; ¹ servare hominem sabbato. CH. Sux quisque saluti consulat. AV. Imo, si Paulo volumus auscultare, nemo, quæ sua sunt, quærat, sed quisque quæ alterius. CH. Sed unde hic novus Theologus in convivio? Unde novus hic ac subitus Magister noster? AV. Quia mihi male convenit cum piscibus. CH. Quid igitur? An non abstines à carnibus? AV. Abstineo, sed obmurmurans, nec sine meo magno malo. CH. ² Charitas omnia suffert. AV. Verum; sed eadem quam minimum exigit. Si suffert omnia, cur non ferunt nos his vesci cibis, quos ³ indulsit libertas Euangelica? Cur hi, à quibus Christus toties amorem sui stipulatus est, patiuntur tot hominum & corpora periclitari morbis capitalibus, & animas æternæ damnationis periculo, ob rem nec interdictam à Christo, nec per se necessariam? CH. Ubi aliud suadet necessitas; cessat humanæ constitutionis vigor, cessat & voluntas ⁴ nomothetæ. AV. At non cessat offendiculum infirmorum. Non cessat scrupulus meticulosæ conscientiæ. Postremo non satis constat, quibus limitibus finiatur ista necessitas. An quum cœperit ⁵ ichthyophagus agere animam? Sero morienti porriguntur carnes. An cum totum corpus habet ⁶ epialus? Non tanti erat ciborum delectus. CH. Quid igitur

tu

¹ *Servare hom.*] Verba habentur 2. Corinth. 10. & 1. 24.

² *Charitas omnia suff.*] Verba habentur 1. Corinth. 13. 7.

³ *Indulsit libertas.*] Certe omnes cibi natura sua liberi sunt omnibus Christianis. Ideo Christus Matth. 15. Omne quod intrat in os coinquinat hominem. Quod si non contaminet edendo, non sanctificat abstinendo. Vide Paul. 1. Co-

rinth. 6. Et. 1. Cor. 10. 25. & Coll. 2. 16.

⁴ *Nomothetæ.*] Id est, legis latoris, seu autoris: νομοθέτης, Gr. ex νόμος & τίθημι.

⁵ *Ἰχθυοφάγος.*] I. e. qui vescitur piscibus. Est populus, inde nomen habens. ab ἰχθύς, piscis. & φάγος, edo.

⁶ *Epialus.*] Epialus, febris genus est vehemens, ominis causa sic dicta *Epialus*, quasi placide assiliens, quemadmodum

tu velles præscribi? AV. Scio, si quis mihi credat Ecclesiasticæ rei dictaturam. CH. Quid isthuc verbi est? AV. Si summus essem Pontifex, hortarer omnes ad perpetuam vitæ sobrietatem, sed præcipue sub diem festum. Cæterum jus facerem cuique vescendi quibus vellet, pro corporis salubritate, dum moderate & cum gratiarum actione: daremque operam uti hoc, quod detraheretur observationibus hujusmodi carnalibus, accresceret ad studium veræ pietatis. CH. Nimirum istud mea quidem sententia tanti est, ut te faciamus Pontificem. AV. Rides: sed tamen cervix hæc sufficeret vel ¹ triplici coronæ sustinendæ. CH. At interim vide, ne ista scribantur inter articulos Parisiensium. AV. Imo quicquid dictum est scribetur in vino, sicuti par est, dicta inter pocula. Sed satis jam Theologiæ in convivio. In cœna sumus, non in ² Sorbona. CH. Quid vetat dici Sorbonam, ubi bene sorbetur? AV. Sorbeamus igitur, non disputemus; ne nobis à ³ sorbis dicatur Sorbona, non à sorbendo. CH. Agite, hospites humanissimi, quæso ut cœnulam nostram, licet tenuem, æqui bonique consulatis. Præbete vos hilares, ac lubentes, quamvis convivium tenue sit & frugale: ego vestra facilitate fretus, familiariter vos vocare sum ausus. Et est sane vester mihi adventus, conspectusque non modo gratissimus, verum etiam jucundissimus. CONVIVÆ. Cœna tua, Christiane optime, multis modis elegans, lautaque nobis videtur. Quod excusas, id unum habet accusandum. Nam magnificentior fuit, quam sat est. Siquidem hoc convivium opiparum in primis ac lautum: judicari, quod primum simplicibus epulis, deinde hilaritate, risu, jocis, salibus sit conditum: quæ omnia nostro convivio non defuerunt. CH. Verum

dum Furæ dicuntur *Humenides*, quam nulli bene velint.

¹ *Triplici corona.*] Pontificis diadema, triplici corona insignium: & tamen se servum servorum nominat.

² *Sorbona.*] Gymnasium Parisiense.

³ *Sorbum.*] Pomi genus acerbitate constringens fauces, ut quædam occidant etiam.

rum de convivarum numero hic mihi quiddam in mentem venit, quos neque pauciores tribus, neque plures novem esse oportere scripsit Varro. ¹ Tres enim sunt ² Charites, id est, Gratiæ, humanitatis ac benevolentiae præfides: & novem sunt ³ Musæ, honestiorum studiorum duces. At hic decem convivas esse video, virginibus exceptis. Av. Nihil convenientius accidere potuit. Nos sumus Varro ipso paulo sapientiores. Nam tres puellas lepidissimas, tanquam tres Charites adhibuimus. Deinde quia à novem Musarum choro Apollo abesse nunquam credendus est, jure decimum adjecimus convivam. Ch. Poëtica dixisti. Si mihi laurus adestet, laurea corona caput tuum cingerem, fieresque ⁴ Poëta laureatus. Av. ⁵ Si malva coronatus essem, malvatus. Tantum honoris mihi non arrogo. Honor hic major est, quam ut mihi conveniat. Haud equidem tali me dignor honore. Ch. Vultisne singuli tantundem mea causa facere, quantum vestra sum facturus? Co. Volumus, ac lubentes quidem. Ch. Ebibetis igitur ordine suum quisque calicem; à me exemplum capietis. Tibi hoc primum propino, Mida. MIDA S. Accipio abs te libenter. Pro quo vulgus, præstolor, dicit. Equidem non recuso. Nihil tua causa recusabo. Ch. Tu inde cæteris propina. Mi. Eras-

mi,

¹ *Tres enim sunt Char.*] Citat Gell. lib. 13. cap. 18. ex Satyris Menippæis M. Varronis, Convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Musarum: id est, proficisci à tribus, & consistere in novem. ut cum paucissimi convivæ sunt, non pauciores sint tribus; cum plurimi, non plures quam novem. Nam multos, inquit, esse non convenit, quod turba plerumque est turbulenta.

² *Charites.*] Veneris & Jovis filiz, numero tres; Aglaja, Thalia, Euphrosyne.

³ *Musæ.*] Nempe, Calliope, Clio, Erato, Thalia, Melpomene, Terpsichore, Euterpe, Polyhymnia, Vrania.

⁴ *Poëta laureatus.*] Exemplo ludorum

Olympicorum, Domitianus instituit agones Capitolinos; in quibus omne genus artifices cerrabant. Agon hic semper mansit Romæ, ut in eo, Poëtæ, Rhetores, aliarumque professionum homines coronarentur ab ipso Imperatore. Nec aliunde Poëtarum Laureatorum mos manavit. Nam & ipsi antiquitus ab ipsis Cæsaribus Germanis coronabantur: magnoque in pretio habitus semper, qui id honoris virtute ingenii consecuti essent.

⁵ *Si malva.*] Herba notissima, ventris laxationi conducent. Belg. *Karskebladen*. Hinc Mart. *Utere laetitia & molibus utere malva: Nam faciem, durum Phæbe, cacantia habes.*

1 Fapci-

mi, præbibo tibo dimidiatam pateram. ER. Precor ut sit tibi bono. Sit tibi bonum atque commodum. Profit tibi. Proficiat, durius dicitur. CH. Sed cur cessat patera? Cur non obambulat? Defecit nos vinum? Ubi sunt oculi tui; ¹fuscifer? Vola, adfer ejusdem generis ²sextarios duos. PUER. Erasmi, salve; quidam pro foribus te conventum expetit. ER. Quisnam est? PV. Mori famulum se dicit: herum ejus ex Britannia advenisse; cupere ut se visas, quandoquidem prima luce iter parat in Germaniam. ER. Christiane, subducatur ratio: nam mihi quidem abeundum. CH. Rationem, Erasmi doctissime, hujus coenæ ego confecerō. Non est quod calculum frustra teras: gratiam habeo, qui dignatus sis nostro adesse convivio. Sed avocari te molestum est, nondum peracta fabula. ER. Quid superest, nisi ut dicam, ³Valete & plaudite? CH. Age, boni consulamus, quando tu non ⁴ab equo ad asinos, sed ab amicis ad amicissimos properas. ER. Ego pariter tibi gratias ago, quod pro tua humanitate ad hoc convivium longe suavissimum me vocaris. Valete, sodales optimi. Bibite non segniter, & vivite suaviter. CH. Heus Dromo. Sedetis jamdudum ociosi omnes. Libetne cuiquam quicquam amplius? CON. Nihil omnino. Strenue munus nostrum administravimus. CH. Tolle igitur hæc, ac bellaria appone. Muta quadru-

¹ *Fuscifer.*] Inde proverb. *Omnis herum form monosyllabus.* Belg. *Des Heeren liet, is en kort gebiedt.* Heris enim vel potentioribus brevissimo tantulum verbulo opus est, ut vel annuant, vel remaneant, *vaij*, *ja*, *nein*. Servis autem & impotentioribus, multis opus est verbis, ut exorent, aut persuadent.

² *Sextarius.*] Ita dictus, quod sit sextæ portio congii, capit libram cum dimidia, nempe octodecim uncias. *Congius* capit sextarios sex.

³ *Valete & plaudite.*] Continuat formam dicendi. Alter enim dixerat *nondum peracta fabula.* qui modus locutio-

nis à Comœdiis aut Tragœdiis desumptus: pro eo quod est extremum finem imponere. Idem etiam, supremum fabulæ actum addere. Hinc & consuetum illud, *Valete & plaudite*: quo tota Histronum caterva (spectatoribus, post absolutam fabulam, fausta omnia apprecabatur.

⁴ *Ab equo ad asinos.*] Ubi quis à studiis honestioribus, ad parum honesta defecit: veluti si quis ex Philosopho cantor, è Theologo Grammaticus, è Mercatore fieret caupo. Quadrabit item, ubi quis è conditione laurioris ad abjectiora devenit.

drulas, atque orbes. Tolle cultrum meum, qui humi decedit. Pyra vino perfunde. Adfunt 'mora præcoqua, etiam domi nostræ nata. Co. Tanto erunt suaviora, quod vernacula. CH. En ² pruna cerea, en Damascena, rarum apud nos spectaculum. En mitia mala. En mali novum genus, cujus matrem ego hisce manibus consevi. Nuces, castaneæ, omne deliciarum, quas horti nostri benigne effundunt, genus. Av. Sed flosculi defunt. CH. Isti ³ Gallici sunt apparatus, qui magnificentiam eam potissimum amant, quæ minimo constat. Nobis non est ea mens, aut ingenium. Av. Non apud Gallos tantum reperies, quibus ea placent quæ minimo constant. CH. Sed heus tu, Augustine, num tu credis te hic immunem bibisse? Egone te meis immunem tinxero poculis? At interim propinatori tuo dimidium scyphi debes. Av. Is jamdudum me missum fecit. Is mihi hujus debiti gratiam fecit. CH. Unde ille sibi vendicat tantum autoritatis? Vix Romanus pontifex hoc vinculi relaxet. Nosti priscam convivorum legem, ⁴ ἡ πῖθι, ἡ ἀνῖθι. Av. Remittendi jurisjurandi jus habet, cui factum est, & cujus intererat servari. CH. Sed omnium convivarum interest, servari leges inviolabiles. Av. Age, quando hæc est Germanorum ⁵ religio, exorbebo quod reliquum est. Sed quid tibi rei mecum est? CH. ⁶ Impendium reddas oportet unus nomine omnium. Quid expalluisti? Ne verere, perfacile poteris. Fac quod sæpe fecisti, ut aliqua elegantia doctiores à cœna surgamus: neque

¹ *Mora præcoqua.*] Procoqua eadem, quæ præcocta: indicatque vel quæ ante cætera cocta; vel ut hoc loco, quæ præ cæteris ante solitum tempus maturuerunt. Judicant autem Medici mora post prandium aut cœnam, non admodum salubria: nisi cum haud plane matura sunt. Hinc Horat. *Ille salubres æstates peraget, qui nigris prandia moris finiet, ante gravem quæ legerit arbore Solem.*

² *Pruna.*] A Damasco monte, non ab oppido, Græcis *βεγάλα* etiam dicuntur.

³ *Gallici.*] Gallorum magnificentia in conviviis.

⁴ *ἡ πῖθι, ἡ ἀνῖθι, &c.*] Id est, aut bibe aut abi. natum in priscis Græcorum symposiis.

⁵ *Religio.*] Mos religiose observatus.

⁶ *Impendium.*] Ab impendendo ære. Etiam pecunia est, quæ in fœnore sorti accedit, hoc est usura ipsa, quod fœnus cum sorte conjunctum, unum fiat quasi compendium.

neque enim clam te est, veteres illos¹ in secundis mensis hilariora quædam² disputare solitos. Age igitur, quibus & quot modis hæc oratio potest enunciari, *Indignum auditu?*

Indignum Auditum, Formula.

Av. Dixti pulchre. per posterius supinum: Auditum minime est dignum. Indignum est audiri. Haud dignum est quod audiatur. Est, ut audiatur indignum. Levius est, quam quod audiri debeat. Vix operæprecium est referre. Non tanti est ut audiatur. Ineptius est, quam quod audiat. Non est operæprecium narrare. Ch. Quot modis hæc sententia verti potest, *Magno mihi constat?*

Variandi ratio hanc orationem, Magno mihi constat.

Av. His verbis, impendo, infumo, impertio, constat. ut: Multum in te docendo insumpsi laboris. Plurimum ea in re operæ insumpsi. Non minus pecuniæ quam curæ in eam rem impendi. Non parum insumpsi pecuniæ, temporis permultum, laboris plurimum, ingenii nonnihil. Multum lucubrationis impendi. Multis vigiliis hæc res mihi constat, multo sudore, multa opera, plurimo labore, sumptu ingenti, pecunia magna, Pluris mihi constat quam credas. Minoris mihi constat uxor, quam equus meus. Ch. At quid sibi vult, Augustine, quod verbo isti, *Constat*, modo ablativum, modo genitivum casum apponis? Av. Quæstionem perutilem ac late patentem movisti. Verum ne convivas loquacitate mea premam, paucissimis absolvam. Sed cupio singulorum hæc de re audire sententiam, ne cuiquam, ut dixi, sim molestus. Ch. Quidni cupiant idem vel puellæ? Av. Illæ sane nihil aliud quam audient. Accingar igitur, grammatica bene

¹ *In secundis mensis.*] Cœna veterum tribus partibus sive missibus constabat. Primus missus, gustatio, seu ante cœna, seu gustus: secundus, proprie cœna, & hic præcipue cibi: tertius, mensæ secundæ, (ubi poma & bellaria apposita) dictæ.

² *Disputare solitos.*] Varro in convi-

vio habendo censet sermones, non super rebus anxii & tortuosis, sed jucundos & invitabiles, & cum quadam illecebra & voluptate utiles: ex quibus ingenium nostrum venustius fiat: quod eveniet si de ingenuis rebus ad communem vitæ usum pertinentibus confabulemur.

bene fortunante. Scis verba emendi, ac vendendi, aliaque esse confimili significato, quibus apponantur hi genitivi soli, tanti, quanti, pluris, minoris, tantidem, quantivis, quanticunque : at ita, si substantiva non apponantur: quæ si accedant, utraque in ablativum casum vertuntur. Quod si precium certum apponatur, pones in ablativo. Si per adjectivum substantivè positum, in ablativo pones, nisi per adverbia loqui malis. CH. Quænam verba sunt, de quibus præcipis? AV. Hæc fere sunt, emo, mercor: redimo, id est, aut captum, aut perditum: vendo, venundo: revendo, id est, rursus vendo, quod mihi venditum erat. Veneo, id est, venditor: cujus præteritum venivi vel venii: supinum, venum: hinc venalis. Ab illo, id est, vendo, vendibilis manat. Mereo, pro inservio, & 'stipendium facio. Comparo, id est, emo vel committo. Commuto, muto, permuto. * Cambire penitus barbarum in hoc sensu. Æstimo, taxo, indico, pro æstimo, censeo. Liceor, liceris: licitor, licitaris, addico. Distrabor; id est, circumferor ut veneam. Metior pro æstimo, aut taxo. Constat, pro emitur. Conducere, locare. Fœnero, ad fœnus do. Fœneror, ad fœnus accipio. Paciscor, pactus sum. Pango, pepigi, id est, pactum facio. CH. Da exemplum.

Vendendi & emendi, Formula.

AV. Quanti istum agrum in singulos annos locas? Respondebimus: Vigenis libris Francicis. Hui, nimio locas. Imo locavi olim multo pluris. At ego tanti non conducam. Si conduxeris minoris, peream. Imo jam vicinus tuus Chremes agrum obtulit, ac rogat, Quanti? Tanti-dem quantum tu petis. At multo meliorem. Mentiris. Facio, ut solent qui ¹ licentur. Tu ipse tanti posside. Quid liceris,

¹ *Stipendium.*] Compositum nomen ex *stipe* & *pendo*. Stips autem antiquis æs; quod antequam signatum esset appendebatur.

² *Cambire.*] Charisius, verbum hoc inter ea enumerat quæ mutant perfe-

ctum. Antiquis autem *cambire*, idem quod pugnare, iter inchoare; à *quo campo*, iter secto.

³ *Licentur.*] Licentur, qui pretiura offerunt in auctione alicujus rei.

liceris, vel licitaris, quum nihil sis empturus? Quanticunque addixeris, solvam optima fide.

Alterum exemplum.

1 Congrum istum Syra quanti vendis? Decem 2 obolis. Nimio, turpissima. Imo minimo: nulla tibi vendet minoris. Emoriar, si non tanti mihi constat, aut certe non multo minoris. Mentiris venefica, quoniam duplo vis vendere, aut triplo. Et centuplo, si queam: sed fatuos non invenio. Quid si liciter teipsam? Quanti æstimas te? Ut lubet. Quanti te liceris? Quanti indicas te? Dic, quanti te taxas? Quanti teipsam inscribis? Decem 3 scutatis. Hui, tanti? Eho, an tu minoris me æstimas? Ego olim non semel pluris in unam noctem sum conducta. Credo; ac nunc non paulo minoris æstimo quam piscem. Abi in malam rem ganeo: tantidem te æstimo, quanti tu me. Qui te 4 teruncio emerit, nimio emerit. Aut pluris emar, aut non vendar. Si magno venire cupis, larva tibi opus est, nam rugæ istæ non sinunt, ut carius vendaris. Ei qui tanti me nolit, non sum venalis. Ego ne 5 culmo quidem te emero. Constiti pluris.

Tertium exemplum.

Auctioni hodiernæ interfui. Ain' tu? Licitatus sum vectigalia. Quanti tandem? 6 Decem millibus. Hui, tanti? Ne mireris? erant qui multo pluris licitarentur, pauci qui minoris. Cui tandem addicta sunt vectigalia? Chremeti uxoris tuæ summo & maximo amico. Sed divina, quanti sunt addicta. Decem. Imo quindecim. Deus bone, ego mihi

1 *Congrus.*] Genus piscis. Græc. *ῥέσος*. Belg. *Congerael*.

2 *Obolus.*] Sexta drachmæ pars *ἀόλος*. Licebit isto donare nomine nostrum *smalbafdenarium*, qui decem nummulos valet seu chalcos Hollandicos. Belgis, *Een halfbraspenmuck*.

3 *Scutatis.*] Erant Romanis olim, Bigati, Quadrigati, à bigis & quadrigis, quibus nummi erant signati. Unde nos

quoque eleganter *scutatos*, à scuto appellamus.

4 *Teruncio.*] Teruncius. Belg. *Anderhalf penninck* *Hollands*.

5 *Culmo.*] Culmus sive frumenti calamus, res levissima, nulliusque pretii.

6 *Decem millibus.*] Frequens apud Latinos in numerariis summis defectus: *Decem millibus*, subaudi, nummis aut denariis, aut simile.

mibi hominem ipsum cum tota familia dimidio addictum nolim. At ille uxorem tuam duplo emptam cupit. Animadvertistine in his orationibus, ubicunque adsit substantivum precii, id in ablativo poni, cæteris aut in genitivo positum, aut in adverbium mutatis? Comparativum nunquam audisti sine substantivis, exceptis illis duobus, pluris & minoris. Sunt & alia verba, de quibus sumus loquuti, non admodum dissimilia, sum, facio, habeo, duco, æstimo, pendo, quæ idem fere significant: fio, itidem. Junguntur autem his fere genitivis, multi, parvi, magni, pluris, plurimi, minoris, minimi, maximi, tanti, quanti, ¹ flocci, pili, nihili, ² nauci, ³ hujus, & si qua sunt his similia. CH. Da exempla.

Æstimandi formula.

AV. Scis quanti te semper fecerim. Tanti fies apud homines, quanti virtutem facies. Præceptores meos semper feci plurimi. Aurum hac tempestate magni venditur, literæ nihili, sive pro nihilo ducuntur. Aurum minoris habeo, quam credas. Tuas minas flocci facio. Promissa tua duco minimi. Non pili te facio. Si tanti sapientia penderetur, quanti pecunia, nemo auro egeret. Pluris apud nos fit aurum sine sapientia, quam sapientia sine auro. Hoc pluris te habeo, quod doctus sis. Minoris hic fies, quod mentiri minime calleas. Hic multi fiunt, qui ⁴ nigrum in candida vertunt. Hoc mihi pluris es, quod literas amas. Tanti apud omnes eris, quantum possidebis. Tanti ubique habeberis, quantum habebis. Non quanti habearis, sed quanti sis, interest. Tanti Christianum meum facio, quanti alium neminem.

1 Flocci facio.] Flocci facere, & ne flocci quidem facere, pro eo quod est, ne tantuli quidem facere. Est autem floccus, particula lanæ, quæ inutilis à vellere divellitur.

2 Nanci.] Nanci esse & nanci facere, idem quod nihili. Festus nanci significare vult, nucis putamen, aut eam membranulam, quæ visitur in medio nucis juglandis intersira.

3 Hujus.] Donato detrahendum est, hujus non facio, demonstrans aut floccum, stipulam, aut simile quid. Belg. Ich wag' er dat niet na.

4 Nigrum in candida vertunt.] Qui virtutem in vitium, & vitium in virtutem vertunt. Unde Terent. in Phorm. His prætium nunc est, qui recta prava faciunt.

minem. Inveniuntur & alia verba cum his genitivis & ablativis, quæ natura sua non significant emtionem, aut aliquid simile. Petrus osculum puellæ ¹ scutato emit. Sit illi faustum; nolim ego basiare tanti. Quanti luditis? Quanti coenastis? ² Quosdam ³ sexcentis sestertiis coenasse legimus: at Galli sæpenumero liardo coenitant. Faustus quanti docet? Parvo: at pluris, quam Delius. Quanti igitur? Undeviginti aureis. Non discam mentiri tanti. Phædria apud Terentium & rem, & seipsum perdidit. At nolim ego amare tanti. Quidam magno dormiunt. Demosthenes pluris filuit, quam alii loquebantur. Æqui bonique consulas oro. Est & aliud verborum genus, quæ accusativum una cum genitivo aut ablativo casum exigunt: quæ sunt, Accuso, id est, objicio crimen, aut culpo etiam absentem. Inculso, culpo extra judicium. Arguo, reprehendo. Insimulo, impingo suspicionem culpæ. Postulo, in jus voco. Accerso, defero, damno, condemno, pronuncio illum esse in culpa. Admo-neo, commonefacio. CH. Exempli causa.

Accusandi Formulæ.

AV. Scipio accusatus est ⁴ ambitus, aut de ambitu. Arguis me impudentiæ, ipse impudentissimus. Lepidus postulatus est ⁵ repetundarum. Accersitus est capitis. Si hominem in-

simu-

¹ *Scutato emit.*] Scutatus een Schilde, mimisma inferioris Germaniæ.

² *Quosdam.*] Antonius in una cœna mille apros proposuit. Heliogabalus 600 strutionum capita proposuit. Vitellius in uno convivio 2000 piscium & 7000 avium apposuit. Cleopatra unionem incredibilis precii, de qua Bap. Fulg. lib. 9.

³ *Sexcentis sestertiis.*] Sestertia autem genere neutro, in plurali numero mille sestertios significant. Sed cum adverbium numeri his adjungitur, centena sunt intelligenda. Decem igitur sestertia, sunt decem millia sestertium: & decies sestertium, idem quod decies centena millia sestertium, vel mille sester-

tia (vulgo nunc milionem vocant) quæ summa continet aureorum sive coronatorum nummorum xxv. Romanum enim mille sestertia, & ab eo reliquos fere numeros per adverbia eloquebantur, infra mille nunquam.

⁴ *Ambitus.*] Ambitus crimen affectu hñoris: nam qui vera virtutis via ad honorem aspirare non potest, is ambitione contendit, quæ multos falsos fieri coëgit. Lex Calpurnia inter alias lata ad coercendum.

⁵ *Repetundarum.*] Is repetundarum accusari dicitur, qui alienas pecunias, aut vi, aut dolo expilavit. *Repetunda* ergo dicuntur, quicquid à sociis & provincialibus per Magistratus contra leges exactum

simulabis avaritiæ, male audies. Admoneto eum pristina fortunæ. Mortales ipso vocabulo suæ conditionis admonentur. Commonefacito Lepidum promissi. Sunt pleraque quæ accusativum geminum admittant: Doceo te literas. Exorat te veniam. Dedocebo te istos mores. Poposcit me mutuum. Hic ejus rei mihi admonendus es, quod in his secundum accusativum etiam passiva obtinent, in aliis genitivus manet. A me doctus es literas. Postulant me furti. Postulor furri. Accusas me sacrilegii. Accusor sacrilegii. Scio te nondum expletum. Scio animo tuo nondum esse satisfactum. Quando enim tantus elegantiarum 'helluo satietur? Sed convivis parcendum est, quos hæc non omnes perinde delectant. A coena inter deambulandum, id quod rationi deerit, persolvemus, nisi quid aliud censes. CH. Fiat ex tua sententiâ. A gamus gratias benignitati divinæ, deinde paulisper deambulatori. MI. Pulchre dicis. Nihil enim hoc vespertino coelo amoenius, nihil salubrius. CH. Perre adesdum. Tolle suo quæque ordine, ac vinum 'cyathis infunde. PE. Jubesne agi gratias? CH. Age. PE. Græce mavis, an Latine? CH. Utroque modo. PE. Gratias agimus tibi pater cœlestis, qui tua ineffabili potentia condidisti omnia, tua inscrutabili sapientia gubernas universa, tua inexhausta bonitate cuncta pascis ac vegetas: largire filiis tuis, ut aliquando tecum bibant in regno tuo nec̃tar illud immortalitatis, quod promissisti ac præparasti vere diligentibus te, per Jesum Christum: Amen. CH. Dic eadem Græce, ne cæteri, quod dicas, intelligant. PE. Εὐχαριστῶ σοι, πάτερ ὑψίστη, ὁ τῇ ἀβύτῳ σου διωάμενος καὶ πάντες, ὁ τῇ ἀνείροδυνῇ σου σοφία κυβερνῶν ἀπαξάπαντα, ὁ τῇ ἀνέκωλῃ σου χρηστὴν ἐκαστα τριφύρμιος τι καὶ αὐξάνων· χαρίζου τοῖς υἱοῖς σου τὸ μέγα σου ποτὶ πλεῖν τὸ ἁθωασιᾶς νέκταρ, ὁ ὑπέρχου καὶ ὑποίμωστος τοῖς ἀληθῶς ἀγαπῶσί σε, Ἀγ. Ἰησοῦ Χριστῶν, ᾧ ἡμῶν, ᾧ κυρίῳ ἡμῶν, ᾧ μετὰ σου ζῶντι, καὶ βασιλεύοντι ἐν παντί.

exactum acceptumque est, à *repetendo* ita dicitur, quod judicio Romæ repeterent, & domum suam reportarent.

1 *Helluo.*] Proverbialis est hyperbole.
2 *Cyathus.*] *Cyathus*, calicis genus, à *χύειν*, fundere, mutata aspirata in likeram tenuem.

1 *Fisf.*

Indignus? a)is, sis rūs aialas a)ulw. CH. Habeo vobis, hospites candidissimi, gratiam, qui ad hoc convivium venire dignati sitis; oro, æqui bonique consulatis. Co. Nos vicissim gratiam referre volumus, non tantum habere. Proinde ne multis agantur gratiæ. Quin potius surgamus, & expatiemur. Av. Ducamus nobiscum virgines; nam eo minus molesta erit deambulatio. CH. Recte sentis. Ne desint nobis ' flosculi, si forte locus flores non habebit. Utrum major nostris in hortis ' more Poëtico reptare, an foris ad amnem expatiari? Av. Habent quidem horti tui amoenitatis permultum, verum eam voluptatem matutinis deambulationibus serva. At sole inclinato amnium aspectus oculos mirum in modum juvat. CH. Antecedere igitur, Augustine, ut Poëta dignum est: latus tuum claudam. Av. Bone Deus, quantum comitum, quantam pompam nobiscum ducimus! Dicitur non potest, Christiane, quantum mihi placeam. ' Satrapes mihi videor. CH. Age, nunc promissum præsta. Solve quod recepisti. Av. Quid me potissimum vis dicere? CH. Ego quondam in Pollionis oratione cum multa, tum illud in primis solebam admirari, quod tam facile, tam crebro, tam venuste orationem verteret: quæ res non modo singularis ingenii, verum etiam multi usus mihi videtur. Av. Haud injuria istud in Pollione admiratus es, Christiane. Ille enim tum hac in re divinam quandam vim obtinet, quam quidem illi cum ingenii dexteritate quadam, tum plurimo & dicendi, & legendi, & scribendi usu contigisse opinor, potius quam ratione aliqua, aut præceptione. CH. At ego rationem aliquam istius rei, si fieri potest, expecto. Av. Ita ut dixi, res habet. Verum quia te tantopere video velle, quantum potero morem geram, easque ratiunculas, quas in Pollionis orationibus mihi visus sum animadvertere, ut potero, reddam. CH. Age percipio.

Brevi

1 *Flosculi.*] *Flosculi*, pro elegantissimis.
2 *More Poëtico reptare.*] Alludit ad carmen Horatii in Epist. ad Tibullum:

An tacitum sylvas inter reptare salubres.
3 *Satrapes.*] Vox Persica, præfectum designans.

Brevis de copia præceptio.

Av. Accingor. Principio res ipsa puris, electis ac Latinis verbis efferenda est: quod ipsum posse, non mediocris artificis est. Sunt enim permulti, qui nescio quo modo copiam & varietatem orationis affectant, cum ne semel quidem rem possint apte explicare. Isti, tanquam semel balbutisse sit parum, balbutiem suam aliis atque aliis modis reddunt balbiorem, tanquam ipsi secum certamen susceperint, ut, quam barbarissime dici possit, dicant. Itaque inepti ¹ synonyma quædam congerunt, adeo interdum inter se dissidentia, ut ipsa mirentur, quo pacto convenerint. Quid enim absurdius, quam hominem pannosum, cui ne una quidem, quam sine pudore possit induere, sit vestis; eum tamen subinde suos pannos mutare, ac mendicitatem suam pro opibus ostentare? At nihilo minus ridiculi videntur isti varietatis affectatores, qui cum barbare semel dixerint, repetunt idem multo barbarius, demum iterum atque iterum indoctius. Hoc est non oratione, sed ² solœcismis abundare. In primis igitur, ut dixi, res ipsa aptis atque electis verbis est explicanda. Deinde mutatoriis verbis utendum, si quæ, quæ idem efficiant, repèriantur: reperiuntur enim permulta. Demum ubi propria deficient, translaticiis erit utendum, si modo verecunda sit translatio. Ea quoque ubi deerunt, si per activa dixisti, ad passiva revertendum erit, quæ nobis totidem orationes reddunt, quot ex activis constabant. Postea verba, si licebit, aut in nomina verbalia, aut in participia commutabimus. Postremo, ubi modo ad verbia in nomina, modo nomina in alias atque alias partes commutaverimus, per contrarium dicemus: aut affirmativam orationem in negativam commutabimus, aut retrorsum:

¹ *Synonyma.*] *Synonyma*. dicuntur, quæ sub diversis vocibus idem significant.

² *Solœcismus.*] *Solœcismus*, actio ὁ σολοικίζοντες, cum oratio ordinatione est incongrua. Suid. σολοικισμός

λόγος ἀκατάλληλος συντεταγμένος, id est, oratio male composita, non cohzrens congrue. Ergo vox ea comprehendit vitia contra etymologiam, orthographiam & syntaxin.

I Carma

sum : aut certe quod pronunciative dictum , per interrogationem efferemus. Nunc exempli causa hanc sententiam sumamus :

Litera tua magnopere me delectarunt.

Litera.

Epistola, epistolum, scripta, schedæ, literæ.

Magnopere.

Mirum in modum, miris modis, majorem in modum, mirandum in modum, supra modum, plurimum, non mediocriter, summopere, maximopere.

Me.

Animum meum, pectus meum, oculos meos, cor meum, Christianum.

Delectarunt.

Voluptate affecerunt, recreaverunt, exhilararunt, voluptati fuerunt, oblectarunt, voluptate perfuderunt, melitissimæ fuerunt, jucundissimæ, &c. Habes materiam; tuum erit componere. Experiamur igitur. Faciamus periculum. CH. Tuæ literæ magnopere me delectarunt. Tua epistola mirifice nos exhilaravit. AV. Verte activum in passivum, alia erit facies : ut, Dici non possit, quam tuis sim scriptis exhilaratus.

Item per alia verba idem efficientia.

Tuis ex literis incredibilem cepi voluptatem. Ex epistola celsitudinis tuæ plurimum voluptatis accepi. Non mediocrem lætitiā tuā mihi scripta attulerunt. Gaudio tuā me scripta, quantus eram, perfuderunt. Hic non ita liceret mutare in passiva, nisi in illo postremo, perfusus gaudio. quod usitate dicitur; Capiebatur à me voluptas. allatum est gaudium, non perinde usitate dixeris.

Per Afficio.

Singulari voluptate literæ tuæ me affecerunt.

H

Muta

Muta in Passivum.

Tuis scriptis incredibili sum affectus voluptate. Non parum gaudiorum tuum nobis epistolium peperit.

Per Sum, & Nomina Adjectiva.

Tuæ mihi literæ multis modis jucundissimæ fuerunt. Fuit tua illa epistola sane quam gratissima.

Per Nomina Substantiva.

Ineffabili voluptati tua nobis epistola fuit. Incredibili jucunditati fuerunt tuæ literæ.

Commuta in Negationem.

Tua scripta non mediocri lætitiæ fuere. Nihil in vita tuis litteris accidit jucundius.

Quamquam hac ratione aliquoties jam usi sumus, quæ non est negligenter prætereunda. Nam quoties multum, plurimum, singulariter significare volumus, per contrarium verbum idem efficiemus: ut, Vehementer te amat Henricus. Haud vulgariter teamat. Multum me juvat vinum: haud parum juvat. Est vir singulari ingenio. Est vir ingenio non vulgari. Est homo doctrina admiranda. Est homo non contemnenda doctrina. Thomas est summo apud suos loco natus: Non infimo loco natus. Augustinus eloquentissimus fuit: Non ineloquens fuit. Carneades orator fuit nobilis, non ignobilis, non obscurus. Et id genus similia, quæ nunquam non usu veniunt: sed admonuisse rem clarissimam satis est. Nec te lateat, bifariam nos hujusmodi orationum genere uti, modestiæ causa, præsertim si de nobis ipsis loquamur. Tum etiam amplificandi gratia. Nam non ingratum, pro valde grato: non vulgariter, pro singulariter, recte & venuste dicimus.

Modestæ causa.

Ego literis meis nonnullam doctrinæ sum opinionem
confe-

[Carneades.] Tanta pollebat Car- Cato in Senatu dixerit, cavendum ab
neades dicendi facultate; ut cum ab hoc viro esse, qui eloquentia facile quod
Atheniensibus Romam missus esset, vellet impetraret.

consecutus. Semper curavi, ut in literaria gloria, non potestimas parteis tenerem.

De amplificatione superiora sunt exempla; nunc ad nostrarevertamur. Nihil tua epistola unquam evenit gratius. Nulla res majori unquam voluptati fuit, quam tua scripta. Nulla unquam ex re tantundem cepi voluptatis, quantum ex tuis literis amantissimis.

Hoc modo singulæ orationes superiores poterunt variari per interrogationem. Quid tuis literis in vita jucundius esse potuit? Quid epistola illa tua nobis evenit dulcius? Quid ita oblectavit unquam, ut proximæ tuæ literæ?

Hoc modo rursus singulas fere orationes variare licebit. CH. Quid deinde fiet? AV. Jam paulo liberius totam orationem vertemus, ut unam dictionem pluribus verbis circumloquamur. CH. Dic exempli causa. AV. Quod modo per nomen incredibile, modo per adverbium incredibiliter, dictum erat, unam dictionem aliquot verbis commutabimus. Literis consequi nequeam, quantum tuis literis sim delectatus. Et mihi scriptu, & tibi creditu perdifficile fuerit, quantæ jucunditati tua mihi scripta fuerint. Explicare prorsum nequeo, quam sim tuis literis gavisus. Et item in infinitum. Rursus alio pacto. Nam hæcenus & per negationem, & per interrogationem, postremo per infinitas orationes variavimus. Nunc per subjunctivas sive conditionales variabimus, hoc modo: Moriar, si unquam quicquam fuit tuis literis aut optatius, aut dulcius. Peream, si ulla res majori voluptati fuit, quam tuæ literæ. Ita me deus amet, ut nihil in vita tuis literis accidit jucundius. Et item alia multa in hunc modum excogitare licebit. CH. Quid deinde? AV. Nunc ad translationes, similitudines, & exempla fugiendum est.

Translatio est in his.

Accepi literas tuas, quæ mellitæ fuerunt. Nihil nisi mearum deliciarum tua mihi scripta videntur. Mera voluptas sunt

H 2

tuarum

tux literæ. Et hujusmodi plurima. Sed cavendum ne obsolescis, aut durioribus translationibus utamur. quale est illud:

Jupiter hybernas cana nive conspuat Alpes:

¹ Et quale est illud: Coena tuorum scriptorum me suavissimis epulis refecit.

Comparatio à simili.

Tua scripta omni vel ² ambrosia, vel nectare suaviora fuere. Literæ tuæ quovis melle mihi fuere dulciores. Epistola humanitatis tuæ, & ³ siliquam omnem, & mel Atticum, & saccharum omne, nectar ambrosiamque Deorum longe superavit. Hic quidquid dulcedine nobilitatum est, in medium adduci potest.

Ab exemplo.

Nunquam adducar, ut credam ⁴ Hero Leandri sui literas aut majore voluptate, aut pluribus osculis accepisse, quam tuas accepi. Vix crediderim, aut ⁵ Scipionem everſa Carthagine, aut ⁶ Paulum Æmilium capto Perſeo, magnificentiorem egisse triumphum, quam ego, simulac suavissima tua scripta tuus mihi tabellarius reddidit. Hujusmodi tum ex fabulis, tum ex historiis infinita possunt inveniri. E Physica vero sumuntur rerum similitudines quarum quamplurimarum naturas memoriter tenere necesse est. Nunc si libet, in alia sententia tentemus.

Nun-

¹ *Et quale.*] Apud Furium, de quo Gell. lib. 18. cap. 11.

² *Ambrosia.*] *Ambrosia*, cibus Deorum, ut *nectar*, potus. Hinc *Ambrosia alaudus*, proverbiali figura dicitur, qui est egregius, & velut Diis æquandus; quum ambrosia mereatur ali.

³ *Siliquam.*] Siliquæ fructus prædulcis: sed malus stomacho. Arbor Græcis *ἑρμαίον*, Latinis *arbutus* vocatur. fructus non ab similibus quantitate mespilo, sed rubicundus est.

⁴ *Hero Leandri.*] Hero puella formosissima, ex Sesto Thraciæ urbe, Veneris sacerdos; cujus mutuo amore corre-

ptus Leander Abydenus, noctu Helleſpontum tranat. Verum aliquando mari tempeſtate impetuoso ſubmergitur. Hero cadaver amatoris conſpiciens, ſe præcipitem è ſpecula in undas dat. Vide Ovidii Epiſt.

⁵ *Scipionem.*] Hic ille Scipio Æmilianus, L. Æmilii Pauli filius, qui inimiciſſimas Romanis urbes Carthaginem & Numantiam evertit: tandem domi ſuz dormiens interfectus.

⁶ *Paulum Æmilium.*] P. Æmilium Perſea regem Macedonum in acie captum, Romam in triumphum duxit.

1 Lethæus

Nunquam dum vivam tui ero immemor.

Semper dum vivam, tui meminero. Quoad vivam, nunquam me tui capiet oblivio. Prius vivere desinam, quam tui meminisse.

Per comparationem.

Si umbram corpus poterit effugere, & hic animus tui quibit oblivisci. Tui memoriam ne ¹ Lethæus quidem annis poterit abolere.

Præterea per ² ἀδυνατον, aut more Poëtico, per contraria.

Dum juga montis aper, fluvios dum piscis amabit: Ante leves ergo, &c. quæ non est multi negotii excogitare. Verum ne immodici videamur his in præsentia contenti simus. Alias, si voles, copiosius hac de re colloquemur. CH. Ego te, Augustine, jam plane exhaustum putabam: sed tu præter expectationem novum thesaurum indicasti, quem si pergas explicare, nox ante occupaverit, quam tibi eadem de re desint verba. AV. Si ego hoc mediocri & doctrina & ingenio præsto, ³ quantum Ciceronem ipsum valuisse credis, qui cum Roscio histrione certasse legitur? Sed sol nos relinquit. Humescit cœlum, præstat imitari aviculas, rectoque ac lecto nos condere. Proinde vale, mi Christiane suavissime, in crastinum. CH. Tu itidem bene valeas Augustine omnium doctissime.

Convivium Religiosum.

⁴EUSEBIUS, ⁵TIMOTHEUS, ⁶THEOPHILUS,
⁷CHRYSOGLOTTUS, ⁸VRANIUS.

EV. CUM omnia nunc ⁹vernent & rideant in agris, C demiror esse, qui fumosis urbibus delectentur.

TI. Non

¹ Lethæus annis.] Quem Poëtæ interpretantur omnium oblivionum fontem.

² Ἀδυνατον.] Impossibile, quod fieri nequit. Horum copiam Ovidius solus sufficere potest.

³ Quantum Ciceronem.] Lege Macrob. lib. 3. Satur. cap. 14.

⁴ Eusebius.] Id est, pius.

⁵ Timotheus.] Id est, charus Deo, vel charum habens Deum.

⁶ Theophilus.] Id est, amans Dei.

⁷ Chrysoqlottus.] Id est, auream habens linguam.

⁸ Uranius.] Id est, cœlestis.

⁹ Vernent.] Verno, pullulo. à vere deductum verbum, quo tempore omnia

TI. Non omnes capiuntur aspectu florum, aut pratorum vernantium, aut fontium amniumve: aut, si capiuntur, est aliud quod magis juvet. Ita voluptas voluptate, ¹ veluti clavus clavo, pellitur. EV. Tu mihi fortasse foeneratores narras, aut his simillimos negociatores avaros. TI. Istos quidem, sed non solos, ô bone, imo cum his innumeros alios, usque ad ipsos sacerdotes ac monachos, qui fere quæstus gratia malunt in urbibus, iisque frequentissimis, versari; dogma secuti non Pythagoricum aut Platonium, sed cæci cujusdam mendici, cui dulce erat premi turbis hominum, quod diceret, ² illic esse quæstum, ubi esset populus. EV. Valeant cæci cum suo quæstu: nos Philosophi sumus. TI. Et Socrates Philosophus urbes præferebat agris, quod esset discendi cupidus, & urbes haberent unde disceret. In agris esse quidem arbores & hortos, fontes & amnes, qui pascere oculos, cæterum nihil loquerentur, ac proinde nihil docerent. EV. Est nonnihil quod dixit Socrates, si solus obambules in agris. Quanquam mea sententia non est muta rerum natura, sed undiquaque loquax est, multaque docet contemplantem, si nacta fuerit hominem attentum ac docilem. Quid aliud clamat illa tam amoena naturæ vernantis facies, quam opificis Dei sapientiam bonitati parem? Sed Socrates in eo secessu, quam multa docet ³ Phædrum suum, ac vicissim ab eo discit? TI. Si tales adessent aliquot, nihil esse possit amoenius rusticatione. EV. Libet igitur hujus rei periculum facere? Est mihi prædiolum sub-

urba-

omnia renasci conspiciuntur. Ponitur aliquando pro *splendere*. Hinc *vernans ager*, pullulans, floridus, viridis, lætus.

1 *Veluti clavus clavo pellitur.*] Clavum clavo pelli, est, malum alio malo depellere. Neque vero solum cum vitium vitio, ac malum malo discitur, hujus usus erit: verum etiam si quis artem arte, dolum dolo, maledicentiam retundit maledicentia: aut

rem utcumque molestant, diversa molestia profiget; ut cum libidinum incitamenta laboribus obruimus, curam amoris aliis curis majoribus domamus.

2 *Illic esse quæstum.*] Belg. *By's volck is de nerring.*

3 *Phædrum.*] Phædrus is unus ex Platonis discipulis; cujus nomine nobilem librum edidit, qui inscribitur *Phædrus*.

1 *Inquit*

urbanum, non amplum, sed nitide cultum; eo vos in crastinum diem ad prandium voco. T1. Plures sumus; exedemus totum prædium tuum. Ev. Imo totum convivium apponetur herbaceum, ex dapibus, ut ¹ inquit Flaccus, inemptis apparatus. Vinum ipse locus suppeditat; pepones, melones, ficos, pira, mala, nuces, ipsæ pene arbores porrigunt, quemadmodum fit in insulis Fortunatis, ² si Luciano credimus. Accedet fortassis ³ è corte gallina. T1. Age, non recusamus. Ev. At suam quisque ⁴ umbram secum adducat, quam volet. Ita cum sitis quatuor, æquabimus numerum Musarum. T1. Fiet. Ev. Unum illud vos præmonitos volo, sibi quisque condimentum suum adferat. Ego cibos duntaxat apponam. T1. Quod condimentum narras? piper an saccharum? Ev. Imo aliud vilius, sed suavius. T1. Quodnam? Ev. Famem. Eam dabit hodie cœna tenuis; cras acuet stomachum ambulatiuncula. Et hoc quoque commodi rusculo meo debebitur. Verum ad quam horam libet prandere? T1. Ad decimam, priusquam invalescat æstus solis. Ev. Curabitur. Pv. Here, adsunt convivæ pro foribus. Ev. Bonæ fidei est, quod venistis; sed bis gratum est quod venistis mature, una cum umbris vestris longe gratissimis. Sunt enim quidam inciviliter civiles ⁵ qui convivatorem mora sua torquent. T1. Eo maturius venimus, ut esset ocium lustrandi, visendique regiam istam tuam, quam audimus undique miris deliciis variam, nusquam non testari

¹ *Inquit Flaccus.*] In Epod. *Dapes inemptas apparet.* Et Virgil. 4. Georgic. *Dapibus mensas onerabat inemptis.* Sunt autem *inemptæ dapes*, proprio labore paratæ, & domi natæ.

² *Si Luciano.*] In vera historia. Lucianus scriptor fuit nobilissimus sub Traiano: primo Christianus; sed postmodo fidei defertor: à canibus tandem devoratus.

³ *E corte.*] *Cors* cortis: spaciū circum villam septum, unde *cors in aves*, & inde

militum cohors, quod ex agris legi soleant.

⁴ *Umbram.*] Umbra non ipse vocatus, sed quem adducit comitem vocatus: sic enim vocatur sequitur, velut umbra corpus.

⁵ *Qui convivat.*] *Convivator*, qui excipit; & *conviva* qui excipitur convivio: Belgis autem mos est, ut invitati, fere ultra præstitutam horam prandii aut cœnæ tardiuscule accedant. Hinc vulgo, quem non expectat convivator, nihil æstimatur. *Diemen niet wacht, diemen niet acht.*

H 4

I Petrus.]

stari domini sui ingenium. Ev. Regiam spectabitis tali dignam rege. Mihi certe nidulus est, quavis regia gravior. Et si regnat, qui libere vivit ex animi sui sententia, hic plane regno. Sed præstat, opinor, interim, dum culinæ præfecta parat holusculum, & adhuc moderatus est solis calor, visere hortos nostros. T1. Est alius præter hunc? Nam hic sane mire cultus blandissimo aspectu statim ingredientibus salutatur, & comiter excipit. Ev. Hinc igitur decerpas sibi quisque flosculos ac frondes aliquot, ne quid offendant domus pædor. Non idem odor æque gratus omnibus. Quare sibi quisque deligat. Ne parcite. Nam quicquid hic nascitur, pene publicum esse patior. Neque enim unquam clauditur ostium hujus vestibuli, nisi noctu. T1. En tibi in ostio ¹ Petrus. Ev. Hunc ego malo janitorem, quam Mercurios, ² Centauros, aliaque portenta, quæ quidam pingunt in foribus suis. T1. Isti huc homine Christiano dignius est. Ev. Nec mutum habeo janitorem; tribus linguis alloquitur ingredientem. T1. Quid loquitur? Ev. Quin ipso legis? T1. Intervallum aliquanto longius est, quam ut prospectus oculorum assequatur. Ev. En tibi perspicillum, quod te vel ³ lynceum reddet. T1. Latina video: *Si vis ad vitam ingredi, serva mandata.* Matthæi cap. XIX. Ev. Nunc lege Græca. T1. Græca video quidem, at illa ⁴ non vident me: quare ⁵ lampadem hanc trado Theophilo, qui nunquam

¹ *Petrus.*] Pontificiis cœli janitor, commode ergo in foribus pictus.

² *Centauros.*] Centauri Thessaliæ populi; primi equos domare, & ex iisdem pugnare ceperunt: hinc à vicinis conspecti, membra humana & equina habuisse creduntur.

³ *Lynceum reddet.*] Lynceis enim perspicacitas in proverbium abiit, quæ teste Plinio, tanta fuisse creditur, ut novissimam lunam primamque eodem die vel nocte conspiciere potuerit. Peregrinæ sunt lynces, quæ clarissime omnium quadrupedum cernunt. Sunt quoque qui

tradunt Lynceum primum reperisse fodinas metallorum; & hinc vulgo natam fabulam, quod ea quoque videret, quæ sub terra forent.

⁴ *Non vident.*] Id est, non intelligo. Nolunt enim videre quem non agnoscunt.

⁵ *Lampadem, &c.*] Lampadem tradere, est alteri tradere negotium: Vel partes suas quasi successione in alium atque alium transferre. Itaque etiam *lampadem tradere* dicitur, qui jam vel delassatus vel emeritus, in alios munus gerendum ab se transfert.

quam non cantillat Græca. ΤΗ. ¹Μετανοήσατε, καὶ ἐπιστρέψατε. CH. Hebræa mihi sumam; הִנֵּה בָאנוּנוּ בְּיָדֵינוּ. Ev. An vobis videtur incomis janitor, qui statim monet ut aver-
tamur à vitiis, & convertamus nos ad studium pietatis? Deinde vitam non contingere ² ex operibus Mosaicis, sed per fidem Evangelicam? Postremo, servandis euangeli-
cis præceptis iter esse ad immortalem vitam? ΤΙ. Et ecce mox ad dextram ingressus ostendit sacellum perquam ele-
gans. ⁴ In altari Jesus Christus, suspiciens in cœlum ad Pa-
trem & Spiritum sanctum illinc prospicientes, atque eodem dextram porrigens, læva velut invitat & allecitat præter-
euntem. Ev. Nec is elinguis nos excipit: vides Latina? Ego
sum via, veritas, & vita. Græca: ἐγώ εἰμι τὸ ἄλφα, καὶ τὸ ω.
Hebr. הָאֵלֶּף הוּא יְהוָה שְׁמוֹ לִי וְהֵאָחָד הוּא אֱלֹהֵינוּ. ΤΙ. Læto nimirum
omine nos salutavit dominus Jesus. Ev. Sed ne videamur
inciviles, fortassis par est, ut illum resalutemus, precemur-
que, ut, quando ex nobis ipsi nihil possumus, ille sua inæsti-
mabili bonitate non sinat nos unquam aberrare à via salutis;
sed, abjectis umbris Judaicis, & hujus mundi præstigiis, per
veritatem Evangelicam perducatur nos ad vitam æternam:
hoc est, ipse per se trahat nos ad se. ΤΙ. Æquissimum est, &
ipsa loci species nos invitat ad precandum. Ev. Multos
hospites allicit hujus horti amoenitas: sed ita fere apud
omnes invaluit consuetudo, ut nemo prætereat ⁶ Jesum in-
saluta-

¹ Μετανοήσατε.] Id est, respiscite, quali dicat, post factum sapite, & de errore admisso ita dolere, ne pergatis. Idque explicat verbum sequens, Convertite vos. Act. 3. 46. 19.

² פְּדִיָּה] Id est, Justus autem in fide sua vivet. Abacuc. 2. 4. & Gal. 3. 11.

³ Ex operibus Mosaicis.] Recte. Hinc Paulus Rom. 3. 19. 20. 21. Scimus autem quæcumque lex dicit, iis, qui in lege sunt dicere, ut omne os obstruatur & obnoxius fiat totus mundus condemna-

tionis Dei. Propterea ex operibus legis nulla caro justificabitur in conspectu ejus: per legem enim est agnitio peccati.

⁴ In altari.] Nostrum vero altare Christus est, sanctificans nostras oblationes.

⁵ וְבָרְכֵנוּ] Id est, venite filii, obedite mihi, timorem Domini docebo vos, Psal. 44.

⁶ Jesum insalutatum.] Notum ergo, quod Pontificii, depictis suis imaginibus, caput aperiant, honoremque quem vocant εὐλαείαν, deferant.

salutatum. Hunc ego, vice foedissimi ¹ Priapi, custodem posui, non solum horti mei, sed omnium quæ possideo, denique corporis pariter atque animi. Adest, ut videtis, fonticulus saluberrimis aquis non inamœne scatens, utcunque repræsentans unicum ² illum fontem, qui coelesti latice refocillat omnes laborantes & oneratos, & ad quem anhelat anima delassata malis hujus mundi, non aliter quam juxta ³ Psalmistam, cervus æstuans siti, gustatis serpentium carnibus. Hunc gratis haurire licet, quisquis sitit. Nonnulli & religionis gratia sese aspergunt. Quidam etiam bibunt, non sitis, sed religionis causâ. Video vos invitos avelli ab hoc loco. Sed interim hora monet, ut visamus hunc cultiorem hortum, quem in quadrum cingunt muri regiæ meæ. Si quid erit visendum intus, à prandio spectabitis, quum solis æstus nos, veluti cochleas, domi cohibebit horis aliquot. T1. Papæ, ⁴ Epicureos hortos mihi videre videor. Ev. Totus hic locus voluptati dicatus est, sed honestæ; pascendis oculis, recreandis naribus, reficiendis animis. Nihil hic nascitur præter odoratas herbas, nec eas quasilibet, sed eximias duntaxat. Unumquodque genus suas habet areas. T1. Nec herbæ mutæ sunt apud te, quantum video. Ev. Probe dicis: alii domos habent opulentas, ego loquacissimam habeo, ne quando solus videri possim: id magis etiam dices, ubi totam videris. Ut herbæ sunt velut in turmas digestæ, ita singulæ ⁵ turmæ singula habent vexilla cum inscriptione. Velut ⁶ Amaracus hic, ⁷ *Abstine*, inquit, *sus*; non tibi *spiro*.

¹ Priapi.] Priapus, Liberi & Veneris filius. Gentilitas Priapum Deum nudum & membrofiorum æquo, in hortis tanquam tutelarem constituebat.

² Illum fontem.] Respicit ad id quod Christus mulieri Samaritanæ suggessit: Joh. 4. v. 14. *Quisquis biberit ex aqua quam ego ei dabo, non sitiet in æternum: sed aqua illa quam ego, &c.*

³ Psalmistam.] Psal. 24. v. 2.

⁴ Epicureos hortos.] Quicquid voluptuosum est, id Epicureum vocant.

⁵ Turma.] Quemadmodum pedestres copiæ in cohortes & manipulos; ita equestres in turmas & decurias distinguuntur. Turma vero continet ter denos equites. Unicuique turmæ suum vexillum, cui litteris inscriptum, quæ & quora turma; ne milites à contubernaliis aberrarent. Respicit huc auctor, describens ordinem digestarum herbarum.

⁶ Amaracus.] Belg. *Margeleyne*.

⁷ Abstine sus.] Suibus amaracinum unguen-

ſiro. Cum enim ſit ſuaviſſimæ fragrantix, ſues tamen hoc odore vehementer offenduntur. Itidem ſingula genera habent ſuos titulos, aliquid indicantes, quod ad peculiarem ejus herbæ vim pertinet. T1. Nihil adhuc vidi hoc fonticulo feſtīvius, qui medius velut arridet herbis omnibus, ac refrigerium illis pollicetur adverſus æſtum. Sed 'alveolus hic, qui tanta gratia totam aquam oſtendit oculis hominum, hinc atque hinc æquis ſpatiis hortum dirimens, in quo ſeſe utrinque herbæ velut in ſpeculo contemplari geſtiunt, num marmoreus eſt? Ev. Bona verba; unde huc marmor? 2 E contuſis cæmentis factitium marmor eſt: coloris candor additus eſt 3 incruſtamento. T1. Quo tandem ſeſe condit tam amabilis rivus? Ev. Vide incivilitatem humanam. Poſteaquam hic ſatis exhilaravit oculos noſtros, proluit culinam, ejuſque ſordes ſecum deſert in 4 cloacam. T1. Crudele, ita me Deus bene amet. Ev. Crudele, ni & in hunc uſum paraffet æterni numinis benignitas. Tum crudeles ſumus, cum fontem divinæ ſcripturæ longe hoc amœniorem, recreandis ſimul ac purgandis animis noſtris datum, conſpurcamus vitiis noſtris, praviſque cupiditatibus, abutentes tam ineffabili dono Dei. Nam hac aqua non abutimur, ſi partimur in varios uſus, in quos illam dedit is, qui nihil non affatim ſuppeditat uſibus humanis. T1. Veriſſima ſunt quæ narras: ſed cur tibi virent etiam horti ſepta manu facta? Ev. Ne quid hic non vireat. Quidam rubra malunt, quod is color additus virentibus gratiam adjungat. Hic mihi magis arridet, 5 ut eſt ſua cuique

unguentum, ex amaraco factum venereum eſt.

1 *Alveolus.*] Diminut. ab *alveus*, qui eſt foſſa, per quam fluvius deſluit.

2 *E contuſis cæmentis.*] Cæmentum lapis rudis, q. à cædo, quod ſit pars quedam cæſa è lapide majore. Ita Græci *λατῖπῶς* vocant fruſta de grandioribus lapidibus decuſſa, dum cæduntur.

3 *Incruſtamentum.*] Eſt ſupertegu-

mentum, quod parietibus aut calce aut gypſo ſuperinducitur.

4 *Cloaca.*] Eſt receptaculum omnium purgamentorum. Vel ſpiraculum illud, quo omnis ſordium colluvies immiſſo ſtumine expurgatur. Belg. *Ryole*, of *goed onder de aerde*.

5 *Ut eſt ſua cuique ſententia.*] Quot enim capita, tot ſenſus: quot homines, tot ſententia.

1 *Paſcit*

que sententia, etiam in hortis. T1. Sed horti per se amoenissimi jucunditatem, propemodum obscurant ambulacra tria. Ev. In his vel studeo, vel obambulo solus, aut cum amiculo confabulans; vel cibum capio, si videtur. T1. Columnæ paribus intervallis sustinentes ædificium in-nitens, miraue colorum varietate blandientes, suntne marmoreæ? Ev. Ex eodem marmore, quo factus est hic alveus. T1. Lepida profecto impostura. Vel dejerasset esse marmor. Ev. Quare cave, ne vel credas, vel dejeres quicquam temere. Non raro fallit species. Quod opibus deest, arte sarcimus. T1. Non tibi fat erat hortus tam nitidus, tam excultus, nisi pingeres insuper alios hortos? Ev. Non capiebat omnes herbarum species unus hortus. Præterea bis delectamur, cum pictum florem cum vivo decerantem videmus, & in altero miramur artificium naturæ, in altero pictoris ingenium; in utroque benignitatem Dei, qui in usum nostrum largitur hæc omnia, nulla in re non mirabilis pariter & amabilis. Postremo non semper viret hortus, non semper vivunt flosculi. Hic hortus etiam media bruma viret, & adblanditur. T1. At non spirat. Ev. Sed rursus non eget cultura. T1. Tantum pascit oculos. Ev. Verum, sed hoc perpetuo facit. T1. Habet; nobis tamen est vivacior, & illi fere gratiam addit ætas, quam nobis detrahit. T1. Utinam hic vanus esses. Ev. In hoc ambulacro, quod spectat occidentem, sole fruor oriente: in hoc, quod spectat orientem, *apricor interdum; in hoc quod spectat austrum, sed patet ad septentrionem, recreor ab æstu solis. Obambulabimus, si videtur, quo spectetis propius. En vernat ipsum etiam solum: habent enim & † tessellæ colorum gratiam, & flosculis pictis adblandiuntur. Hoc nemus quod videtis hoc

toto

1 *Pascit oculos.*] *Pascere oculos* per translationem, pro delectare, visu aliqujus rei gratæ eos oblectare.

2 *Apricor.*] *Apricari* est in aprico lo-

co esse, vel æris amoenitate uti, vel calefcere.

3 *Tessella.*] *Laterculi* sunt seu lapides quadrati, quibus pavimenta sternuntur.

1 *Assica.*]

toto pariete depictum, exhibet mihi varium spectaculum. Primum quot videtis arbores tot videtis arborum genera, singulis ad nativam imaginem non pessime expressis. Quot cernitis aves, tot videtis avium species, præcipue si quæ sint rariores, & insigni re quapiam nobiles. Nam anseres, gallinas, & anates quid attinet pingere? Inferne sunt quadrupedum species, aut earum avium quæ vivunt humi, more quadrupedum. T1. Mira varietas, nec quicquam est ociosum. Nihil est quod non aut agat, aut loquatur aliquid. Quid nobis narrat noctua, pene latitans sub frondibus? Ev. Attice loquitur 'Attica' *σοφρον* inquit, *ὃ καὶ οὐκ ἴσθης*. Jube nos consulto agere, quod non omnibus feliciter cedat inconsulta temeritas. Hic aquila discerpit leporem frustra obstestante 'scarabeo. Adstat scarabeo 'trochilus, & ipse capitalis inimicus aquilæ. T1. Hæc 'hirundo quid gerit ore? Ev. Herbam 'chelidoniam. Nam hac restituit pulvis ex oculatis visum. Agnoscitis herbæ figuram? T1. Quodnam hoc novum lacertæ genus? Ev. Non est lacerta, sed 'chamæleon. T1. Est hic ille longo nomine celebratus chamæleon? Belluam esse credidi leone majorem, quem vincit etiam vocabulo. Ev. Hic ille est semper hians, & semper

1 *Attica.*] Noctua Atheniensium populo quondam erat gratissima, ac Minervæ sacra habebatur, propter oculos cæcos, quibus etiam in tenebris perspicit, quæ vulgus avium non videt. Unde & auspicata consiliis credebatur; id quod indicat proverbium *γλαυκὴ ἴσται*, id est, *Noctua volat*; de rebus ex animi sententia succedentibus. Dignum est & illud de Minerva, quod Atheniensium male consulta, in bonum exitum verteret.

2 *Σοφρον.*] Id est, *prudens esto*, *non omnibus volo*. Vide proverb. de noctua Atheniensium.

3 *Scarabeo.*] Vide proverbium: *Scarabeus aquilam*. Belg. *Hy sal de Baers gllen*. Cum imbecillior, atque impotentior, mali quippiam molitur, struit

que insidias inimico longe potentiori. Vel potius *Scarabeus aquilæ obstrictur*. Belg. *Hy sal hem belpen van de wal inde sloot*. Hoc est, malitiosis insidiis & clanculariis dolis perniciem machinatur.

4 *Trochilus.*] Seu regulus, avicula, natura aquilis infesta. Lege Plin. lib. 10. cap. 74. Belg. *Een kensnerken*.

5 *Hirundo.*] De hirundine idem ibid. lib. 25. cap. 8.

6 *Chelidoniam.*] *Chelidonia*, seu chelidonium majus, hirundinaria dicta. Belgis, *Schel-kruyt*, *groote gouwe*.

7 *Chamæleon.*] Qui solo aëre dicitur vivere. De Chamæleonte l. 8. c. 33. Numeratur inter animalia quæ colorem mutant. Hinc *chamæleonte mutabilior*: Adag. in versipellem sive inconstantem.

1 Capri-

semper jejunus chamæleon. Hæc arbor est ¹ caprificus; apud quam solam sævit, alias innoxius. Nam venenum habet, ne contemnas hiantem bestiolam. T1. At non mutat colorem. Ev. Verum; quia non mutat locum: ubi mutarit locum, videbis & colorem alium. T1. Quid hic sibi vult tibicen? Ev. Nonne vides in proximo ² camelum saltantem? T1. Video novum spectaculum, camelus ³ cinædus est, & simius ⁴ choraules. Ev. Sed his singulatim ac per ocium contemplandis alias dabitur vel totum triduum; nunc fatis erit veluti ⁵ per transfennam vidisse. In hac regione depictum est ad nativam effigiem, quicquid est insignium herbarum: quodque jure miremini, hic venena quantumvis ⁶ præsentanea, tuto non solum spectantur, verum etiam contrectantur. T1. En scorpius, rarum in hisce regionibus malum, sed frequens Italix. Quanquam color mihi parum respondere videtur in pictura. Ev. Qui sic? T1. Quia magis nigrent apud Italos, iste pallidior est. Ev. An non agnoscis herbam in cujus folium incidit? T1. Non fatis. Ev. Nec mirum. Nec enim nascitur in hortis nostratibus. ⁷ Aconitum est. Ei veneno tanta vis est, ut scorpius ad hujus contactum stupe scat, palle scatque, seseque vinci patiatur. Sed offensus veneno, à veneno petet remedium. Videtis in propinquo utrunque genus ⁸ hellebori. Si scorpius sese potuerit explicare à folio aconiti,

¹ *Caprificus.*] Belg. *Wilde vingeboom.*

² *Camelum saltantem.*] Ubi quis indecore quippiam facere conatur, & invita, sicut ajunt, Minerva, *Camelum saltare* dicebant. Veluti si quis natura severus ac tetricus, affectet elegans ac festivus videri, naturæ genioque suo vim faciens.

³ *Cinædus.*] Α πινός αἰδύς, vacans pudoris: Nam Cinædi molles sunt & volupratis dediti. Verum apud veteres *Cinædi* dicti sunt saltatores vel pantomimi.

⁴ *Choraules.*] Qui choreas ducentibus canunt; vel qui modulantur ad choros.

ab αὐλῆς, tibia cano, & χορῆς, chorus.

⁵ *Per transfennam inspicere.*] Pro eo, quod est, non propius, neque singulatim, sed procul & summatim inspicere.

⁶ *Præsentanea.*] Quæ præsentem habent efficaciam.

⁷ *Aconitum.*] Herba venenata est, quod in cautibus (quas Græci ἀνθράς vocant) proveniat. Belg. *Monicxkephent.* Vide Plin. lib. 21. cap. 26.

⁸ *Helleborus.*] Estque vel albus, vel niger: Latini *veratrum* appellant. Belg. *Nieskruyt.* Herba est, insignem purgandi vim habens: unde melancholicis &c

niti, & album helleborum contingere, recipiet pristinum vigorem, diversi veneni contactu solvente 'torporem. T1. Actum est igitur de isto scorpione; nam is se nunquam explicabit ab aconiti folio. Etiam loquuntur hic scorpionum? Ev. Et quidem Græce. T1. Quid ait? Ev. ^{Ἐγὼ τοῖς τὸν ἀλεξιφῶνα}. Hic præter herbas videtis omne serpentium genus. En vobis 'basiliscus, oculis igneis, 'ipsis etiam nocentissimis venenis formidabilis. T1. Et is loquitur aliquid. Ev. *Oderint*, inquit, *dum metuant*. T1. Plane regia vox. Ev. Imo nihil minus regium, sed tyrannica vox est. Hic pugnat lacerta cum vipera. Hic 'dipsas insidiatur, tecta putamine ovi ^ο struthiocameli. Hic videtis politiam totam fornicarum, ad quarum imitationem nos vocat 'Hebræus ille sapiens, atque etiam Flaccus noster. Hic videtis formicas Indicas, quæ aurum egerunt, ac servant. T1. Deum immortalem, cui possit obrepere tædium in hoc theatro versanti? Ev. Alias, inquam, licebit vel ad satietatem usque spectare. Nunc procul tantum spectate tertium parietem. Is habet lacus, amnes & maria, & in his quicquid est insignium piscium. Hic est Nilus, in quo ^δ delphinum illum videtis, hominum amatorem, cum crocodilo depugnantem, quo non alius hostis homini capitalior. In ripis ac littoribus videtis ea quæ sunt ^δ ἀμφίβια, ut cancri, phocæ, fiber.

Hic

cis & furiosis dari solet. Hinc factum est, ut quos cerebro minus sano esse velimus significare, *Helleboro opus esse dicimus*.

1 *Torporem.*] Corporis stupor est.

2 *Ἐγὼ τοῖς.*] Id est, reperit Deus nocentem.

3 *Basiliscus.*] Genus serpentis, quod in capite habeat album quiddam instar diadematis.

4 *Ipsi etiam nocentissimis.*] Alianus tanta acuitate veneni basiliscum esse testatur: ut quamvis palmum non excedat, serpentem tamen quantumlibet magnum halitu suo extinguat.

5 *Dipsas.*] *Dipsas*, adu, viperæ genus, à διψᾶ, sitis: quod morfu suo magnam sitim inferat.

6 *Struthiocamelus.*] Struthiocamelus, omnium avium maxima, si tamen avis sit, quum se humo nunquam attollat, pennis modo instructus ad velociorem cursum.

7 *Hebræus.*] Ait nempe Salomon Prov. 6. ψλ. 6. *Abi ad formicam & puer, aspice vias ejus & saps, &c.*

8 *Delphinum.*] Sic Arion Delphino sublatu, & ex alto in vadum expositus.

9 *Amphibia.*] Animalia tam in terris, quam in aquis viventia.

I Polg-

Hic est ¹ polypus captator, ² captus à concha. T1. Quid loquitur ³ αἰρῶν αἰρῶμαι. Mire pictor fecit aquam pellucidam. Ev. At hoc erat illi faciendum, aut nobis opus erat aliis oculis. In proximo est alter polypus, summa æquoris aqua velificans, ⁴ Liburnicarum gaudens imagine. Videtis ⁵ torpedinem prostratam in arena concolori, quam hic tuto vel manu contigeris. Sed alio properandum est. Hæc paciscunt oculos, at ventrem non explent: properemus ad reliqua. T1. Etiamne amplius? Ev. Mox videbitis quid nobis præbeat ⁶ posticum. Hic videtis hortum satis spaciosum, in duas divisum partes: in altera est quicquid est herbarum esculentarum, in qua regnant uxor & famula mea: in altera, quicquid est medicarum, præsertim insignium. Ad lævam est pratum liberum, præter virorem graminum nihil habens: septum est ⁷ sepe perpetua, è spinis implexis, sed vivis, contexta: illic nonnunquam vel ambulo, vel luto cum sodalibus. Ad dexteram est pomarium, in quo cum erit ocium, videbitis plurimas arbores peregrinas, quas paulatim doceo nostro cœlo assuescere. T1. ⁸ Παῖ, næ tu vincis vel ipsum ⁹ Alcinoium. Ev. Hic aviarium est in confinio adhærens ambulacro superiori, quod videbitis à pran-

1 *Polypus.*] Adscribitur polypo pisci rapacitas, tenacitasque: quod quicquid brachiorum flagellis nactus fuerit, subito attrahat ac retineat. Hinc Plaut. *Aulul.* Novi ego istos polypos, qui ubi quidquid tetigerint, tenent.

2 *Captus.*] Extat hac de re lepidum epigramma apud Græcos.

3 *Αἰρῶν αἰρῶμαι.*] Id est, captans capior.

4 *Liburnicarum gaudens.*] Autor Plinius. Suntque Liburnicæ naviculæ intertextæ viminibus, triremis formam præferentes; sed prædatoriæ magis, incredibilique celeritatis.

5 *Torpedo.*] Piscis ita dictus, quod torporem manibus inducat, id quod ex eo est, quod admodum frigat. Gr. τῆ ἀρκη.

6 *Posticum.*] Aedes, quibus est adjunctus hortus, duas habens januas, anticam, & posticam. *Antica* spectat ad publicam viam: *postica* ducit ad hortum. Posticum quoque locis, proximus posticæ.

7 *Sepe perpetua.*] Sepes, seu sepimentum & septum, Belg. *Een haeg, heyninge*.

8 *Παῖ.*] Interjectio est admirantis aut mira subito accipientis.

9 *Alcinoium.*] Alcinoi Regis horti, apud Homerum commendantur: qui fuit rex Phzacum, diligens cultor hortorum: nam de eo Hom. ait quod haberet:

Ὅχρη ἐπ' ὄχρη γρηγορεῖ, μῆλα δ' ἐπὶ μῆλα,
 Αὐτὰρ ἐπὶ τεφυλῆ τεφυλῆ, σὺν γὰρ οἱ πῶ σὺ κω.

1 *Αἰρῶν*

à prandio: videbitis formas varias, variasque linguas audietis. Nec minus varia sunt ingenia. Inter quasdam cognatio est & mutuus amor, inter nonnullas similtas irreconciliabilis. Sunt autem omnes adeo ciores & mansuetæ, ut si quando cœno illic aperta fenestra, devolent in mensam, cibumque vel è manibus capiant. Si quando ingredior, in ponticulo pensili, quem videtis, fabulans cum amico, assident, auscultant, insident humeris aut brachiis, adeo didicerunt timere, quia sentiunt neminem lædere. In extremo pomario ¹ apum regnum est. Nec illud sane spectaculum inamœnum. In præsentia non sinam vos amplius contemplari, quo sit, quod vos posthac revocet tanquam ad novum spectaculum. A prandio cætera vobis ostendam. PVER. Uxor & famula clamitant, corrumpi prandium. EV Jubeto illas esse æquanimis; nos jam accurremus. Lavemus amici, ut puris manibus & animis ad mensam accedamus. Etenim si ethnicis quoque religiosa erat mensa, quanto magis oportet esse sacram Christianis, quibus habet imaginem quandam illius sacrosancti convivii, quod dominus Jesus postremum egit cum suis discipulis. Et ob id receptum est, ² abluere manus, ut si quid odii, livoris, aut turpitudinis alicui forsitan resideat in animo, id ejiciat ante, quam accedat ad cibum capiendum. Sic enim opinor & corpori salubriores esse cibos, si sumantur animo ³ defæcato. TI. Istud verissimum esse credimus. EV. Quoniam hoc exemplum nobis ab ipso Christo traditum est, ut ab ⁴ hymno cibum auspicaremur (nam id arbitror, quod frequenter in Euangelio legimus, illum ⁵ benedixisse, aut gratias

¹ *Apum regnum.*] Alludit ad id quod & apes regem & politiam habere finguntur.

² *Abluere manus.*] Mos lavandi ante prandium & cœnam vetustissimus; superstitiose jam admodum à Phariseis, tempore Christi observatus: credebant enim hominem pollui, si illotis manibus ederet, ut videre est Matth. 15. 2.

³ *Defæcato.*] A fæce malitiæ purgato.

⁴ *Hymno.*] Hymnus, nihil aliud quam divina laus est. ab *ὕμνῳ*, celeberrimo.

⁵ *Benedixisse, &c.*] Ita inter alia de Christo legitur, Matth. 15. *ψλ.* 36. *Accepit septem panes & pisces, & gratias egit, &c.* Hinc Paulus Rom. 14. *Qui edit, Domino edit; gratias enim agit Deo.*

gratias egisse patri, prius quam cibum frangeret:)& rursum:
 1. hymno finiremus: si videtur, recitabo vobis hymnum
 quem divus Chrysostomus miris laudibus prædicat in
 2. Homilia quadam, dignatus etiam interpretari. T1. Imo
 ut velis, rogamus. Ev. *Benedictus Deus qui me pascis à juventute
 mea, qui cibum præbes omni carni; reple latitia & gaudio corda
 nostra, ut assatim quod satis est habentes, abundemus in omne opus
 bonum, in Christo Jesu Domino nostro; cum quo tibi gloria, honor
 & imperium, cum sancto Spiritu in omne ævum.* T1. Amen.
 Ev. Nunc accumbite, ac suam quisque umbram sibi adjun-
 gat. Caniciei tuæ debetur primus locus Timothee. T1. Ver-
 bo, dignitatem universam meam complexus es. Hoc solo
 nomine sum cæteris anteposendus. Ev. Cæterarum do-
 tium æstimator est Deus; nos ea sequimur, quæ videmus.
 3. Sophroni, adhære corpori tuo. Tu Theophile & Eulali,
 dextrum mensæ latus occupate. Chrysoglotus & Theo-
 didactus occupabunt lævum. Uranius & Nephalius, quod
 superest. Ego hunc angulum tuebor. T1. Non patiemur,
 hospiti debetur primus locus. Ev. Tota domushæc mea est,
 simulque vestra: quod si mihi permittitur jus in regno meo,
 is locus debetur hospiti, quemcunque sibi delegerit. Nunc
 utinam Christus ille exhilarator omnium, & sine quo nihil
 vere suave est, dignetur huic nostro interesse convivio,
 suæque præsentia exhilarare animos nostros. T1. Spero di-
 gnabitur. Sed ubi sedebit, jam omnibus locis occupatis?
 Ev. Utinam ille se misceat omnibus & patinis, & poculis,
 ut nihil illum non sapiat, sed potissimum illabatur animis
 nostris. Id quo magis dignetur, & nos tanti hospitis red-
 damur capaciores, si molestum non est, auscultabitis pau-
 lulum è sacra lectione, sed ita, ut interim nihilo secius
 admo-

1 *Hymno finiremus.*] Sic Christus, ubi
 cum Apostolis Pascha celebrasset, hym-
 num cecinit.

2 *Homilia.*] Patres suas conciones
homilias vocant; ab *ὁμιλία*, sermocini-
 or. *Homilia* quippe sermo, seu collo-

quium ad populum.

3 *Sophroni, adhære, &c.*] Sophronius,
 temperans: quemque quasi umbram
 significat, cum addit: *adhære corpori tuo.*
Theodidactus, divinitus doctus. *Nepha-*
lius, sobrius. *Eulalius*, bene loquens.

x *Sicut*

admoveatis manus ovis & lactucis, si libet. T1. Id faciemus libenter, sed auscultabimus libentius. EV. Is mos mihi multis nominibus videtur amplectendus, quod hac ratione vitentur inanes fabulæ, præbeaturque materia confabulationis frugiferæ. Multum enim ab illis dissentio, qui putant non esse lætum convivium, nisi quod scateat ineptis ac lascivis fabulis; quod perstrepat obscœnis cantionculis. Vera hilaritas nascitur è pura sinceraque conscientia: atque hi sermones vere læti sunt, quos semper & dixisse juvet, aut audisse, & semper delectet meminisse: non quorum mox pudeat, quique conscientiam poenitudine discrucient. T1. Utinam ista tam perpenderemus omnes, quam sunt vera. EV. Hæc præterquam quod certam & insignem habent utilitatem, etiam jucunda fiunt, ubi vel mensam unum assueveris. T1. Nihil igitur consultius, quam optimis assuescere. EV. Recita, puer, distincte & clare. PVER. *1 Sicut divisiones aquarum, ita cor Regis in manu Domini, quocunque voluerit, inclinabit illud. Omnis via viri recta sibi videtur, appendit autem corda Dominus. Facere misericordiam & judicium, magis placet Domino, quam victima.* EV. Sit hoc satis. Præstat enim pauca avide discere, quam multa cum tædio devorare. T1. Præstat sane, sed non hic tantum. Plinius scripsit, Officia Ciceronis *2* nunquam de manibus deponenda: & sunt sane digna, quæ cum ab omnibus, tum præcipue ab his qui destinati sunt administrandæ Reipublicæ, ad verbum ediscantur, mea quidem sententia: sed hunc Proverbiorum libellum semper dignum arbitratus sum, qui semper nobis circumferatur. EV. Quoniam sciebam prandium fore dilutum & insipidum, idcirco hanc procu-

1 Sicut divisiones aquarum.] Locus desumptus ex Salomonis Proverbiis, cap. 21. v. 1. 2. 3. Agitur ibi primo de divina providentia circa ea, quæ à voluntate humana dependent. Et si enim homo libere velit, quæcunque vult:

libertas ista nihilominus subest imperio Altissimi, ducentis eandem pro libitu & omnimoda sapientia.

2 Nunquam de manib.] Vide Plinium in præfatione ad Vespasianum Cæsarem.

procuravi nobis condituram. T¹. Nihil hic est non lautissimum; & tamen si nihil esset præter ¹ Betas, absque pipere, vino & aceto, talis lectio condiret omnia. Ev. Mihi tamen plus adderet gratiæ, si, quod audio, penitus intelligam. Atque utinam adesset aliquis vere Theologus, qui ista non intelligeret solum, verumetiam saperet. Nobis idiotis nescio ² an fas sit hisce de rebus confabulari. T¹. Ego vero puto vel nautis esse fas, modo absit definiendi temeritas. Fortasse & Christus, qui pollicitus est sese adfuturum, ubicunque duo convenirent de ipso tractantes, adspirabit nobis tam multis. Ev. Quid si igitur partiamur inter nos novem, tres sententias? CONVIVÆ. Non displicet, modo à convivatore incipiat ordo. Ev. Non detrectarem ³ provinciam; sed vereor ne hic vos pejus accipiam, quam cibis accipio. Age, nec ubi videar difficilis convivor, omissis variis conjecturis, quæ in hunc locum congerunt interpretes, mihi videtur hic esse sensus moralis: alios mortales posse flecti monitis, increpationibus, legibus ac minis: regis animum, quoniam neminem metuit, si repugnes, magis irritari. Et idcirco quoties principes vehementer contendunt aliquid, suo animo relinquendos: non quod semper velint optima, sed quod illorum stultitia malitiæve Deus nonnunquam abutatur, ad emendandos eos qui deliquerunt. Quemadmodum vetuit resisti ⁴ Nabuchodonosor, quod illius

¹ Betas.] Alludit ad illud Martialis: Ut sapiant fatuæ fabrorum prandia betæ: O quam sepe petes, vina piperque coquus.

² An fas sit hisce, &c.] Quali vero Sacræ literæ doctis modo scriptæ sint. Quis nescit Prophetas & Apostolos, doctis indoctisque simul sua tradidisse? Quapropter oportuit ita scripsisse, ut ab utrisque intelligerentur scitu necessaria ad salutem. Imo ipse Deus Deut. 30. Præceptum quod ego præcipio tibi hodie, non est occultum à te neque longinquum. Nec ut Paul. 2. Cor. 4. Evangelium est secretum, nisi iis quorum mentes excæcavit

Deus hujus sæculi. Et certe quam sæpe cæcutiunt ad hoc Scripturæ lumen altissimi, quod illuminatione S. Spiritus illitterati vident.

³ Provinciam.] Sic tradere provinciam, figura proverbiali dicuntur, qui negotium aliquod curandum committunt. Capiunt suscipiuntve provinciam, qui rei curandæ onus in se recipiunt. Metaphora sumpta est à consuetudine Romanorum, apud quos qui magistratum gerebant, provincias alias alii fortiebantur.

⁴ Nabuchodonosor.] Fuit potentissimus rex Babylonis. Jerem. 27. & 28. v. 12.

¹ Simi-

illius ministerio decrevisset castigare populum suum. Fortassis illud est quod ait Job cap. xxxiv. *Qui regnare facit hominem hypocritam, propter peccata populi.* Atque huc fortasse pertinet quod ait David, deplorans peccatum suum Psalm. LI. *Tibi soli peccavi, & malum coram te feci.* Non quod reges non peccent ingenti populi malo, sed quod non habeant hominem, cujus autoritate condemnentur; quum Dei iudicium nemo, quamlibet potens, possit effugere.

TI. Non displicet interpretatio. Sed quid sibi volunt *divisiones aquarum*? EV. Adhibita est ¹ similitudo, quæ rem explanet. Violenta res & impotens est regis animus concitatus, nec huc aut illuc duci potest, sed impetu suo fertur, velut ² æstro divino percitus: quemadmodum mare sese spargit in terras, ac subinde cursum mutat, contemptis agris, ædificiis, & quicquid obstat. alicubi ³ se condit sub terras: cujus impetum si coneris inhibere, aut alio deflectere, nihil agas. Idem accidit in magnis fluminibus, veluti fabulæ quoque narrant de ⁴ Acheloo. Minus autem mali capitur, si commode obsecundes, quam si violenter repugnes. TI. Nihil igitur remediū adversus malorum regum impotentiam? EV. Fortasse primum fuerit, leonem in civitatem non recipere: proximum, sic autoritate senatus, magistratum ac civium moderari potentiam illius, ut non facile erumpat in tyrannidem. Sed omnium potissimum, dum adhuc puer est, & se principem esse nescit, sanctis præceptis formare pectus illius. Profunt & preces ac monita, sed blanda

¹ *Similitudo.*] Sicut fremitus Leonis, ita & regis ira. Proverb. 19. *¶* c. 12.

² *Æstro.*] Id est, furoris stimulis: seu ingenti animi cupiditate commotus, ac velut attonitus. Nam Poëtæ divino correpti furore, *æstro conciti* dicuntur. *æstro* autem Latinis *æstrum*, proprie parvum volatile est, ex soni similitudine sic dictum: De eo Virg. 3. Georg. *¶* c. 148.

Plurimum Alburnum volitans; cui nomen Ægle

Romanum est; æstron Graji vertere vocantes, &c.

³ *Se condit.*] Ita Hispaniæ fluvius Anas, modo se in stagna fundit, modo in angustias se reforbet, & in totum se condit, sæpiusque nasci gaudet.

⁴ *Acheloo.*] Achelous amnis est Acharnaniz. Vide Strabonem lib. x.

blanda ac tempestiva. ¹ *Extrema ancora est*, votis fatigare Deum, ut regis animum inclinet ad ea, quæ Christiano rege digna sunt. T¹. Quid ais, idiota? Si ² *baccalaureus essem Theologiæ*, minime puderet istius interpretationis. Ev. An vera sit, nescio; mihi satis est, quod sensus non sit impius, aut hæreticus. Morem gessi voluntati vestræ. Nunc, ut decet in conviviis, vicissim audire cupio. T¹. Si quid desertis his quoque canis, mihi videtur hoc dictum & ad abstrusiorē sententiam accommodari posse. Ev. Credo; & audire cupio. T¹. Rex intelligi potest vir præfectus, qui domitis carnis affectibus, solo divini spiritus impetu ducitur. Porro qui sit hujusmodi, hunc non convenit fortassis, humanis legibus in ordinem cogere; sed suo domino, cujus spiritu agitur, relinquendus est: nec judicandus est ex hisce rebus, quibus imbecillitas imperfectorum utcunque provehitur ad veram pietatem: sed si quid secus facit, dicendum est cum Paulo Rom. xiv. *Dominus assumpsit illum: domino suo stat, aut cadit.* Item illud: ³ *Spiritualis homo omnia judicat, ipse vero à nemine judicatur.* 1. Corinth. 11. Talibus igitur nemo præscribat, sed Dominus qui præscripsit terminos mari & amnibus, habet cor sui regis in manu sua, & quocunque voluerit, inflectit illud. Quid enim opus est præscribere illi, qui suapte sponte præstat meliora, quam exigunt humanæ leges?

¹ *Extrema ancora.*] Postremum refugium. Huic finitimum, *Sacram salvere anchoram*, quoties ad extrema præsidia confugitur. Translatum à nautis, qui maximam ac validissimam ancoram *sacram* vocant. Belg. *'t plech-anker*. Denique quicquid illud est, cui innitimur, cujusque fulcimur fiducia, *ancoræ* vocant.

² *Baccalaureus.*] Hoc nomine vocatur, qui in Academicis studiis primum gradum & publicæ doctrinæ testimonium est consecutus, ut fere quando Philosophos & Philologos per biennium cum justo profectu audivit. itaque est tanquam bimus vel homo-

rimus creditæ militiæ tiro. 4. Rom. 11. 14.

³ *Spiritualis homo.*] Decet hoc loco Apostolus, quomodo agendum esset cum infirmis, quibus nondum perfecte cognita differentia ciborum & dierum. Nempe haud temere de iis judicandum: quandoquidem servi erant Dei, & iudicium in aliorum servos nulli competit. Loquitur Apostolus de mysterio Evangelii, quod oculis hominis naturalis absconditum, spirituali revelatur. Qui enim spiritu divino illustratur, discriminat potissimum ad salutem necessaria, licet minoribus erroribus quandoque hallucinetur.

I. Hæc

leges? aut quæ temeritas sit, illum hominem constitutionibus adstringere, quem certis argumentis constat divini spiritus affatu gubernari? Ev. Tu vero, Timothee, non solum canos habes, capillos, sed pectus etiam habes eruditionis canitie venerabile. Atque utinam inter Christianos, quos omneis oportebat esse reges hujusmodi, plures reperirentur hoc digni cognomine. Sed jam satis est ovatum, & holeribus prælusum: jubere hæc tolli, & apponi quod superest. ¶ Tr. Nobis affatim satisfactum est ¹ hac ovatione, etiam si nihil præterea successerit vel ² supplicationis, vel ³ triumphi. Ev. Verum, quoniam, aspirante Christo, sicut opinor, successit res in prima sententia, velim ut umbra tua nobis enarret alteram, quæ mihi videtur aliquanto obscurior. SOPHRON. Si boni voletis consulere quicquid dixerò, sedulo dicam quod mihi videtur. Alioqui qui fieri potest, ut rebus obscuris lucem ⁴ adferat umbra? Ev. Equidem recipio futurum omnium nomine; & tales umbræ lucem suam habent aptiorem oculis nostris. SOPH. Idem docere videtur quod Paulus. Diversis vitæ rationibus contenditur ad pietatem. Alii placet sacerdotium, alii cœlibatus, alii conjugium, alii ⁵ secessus, alii respublica, pro varietate corporum & ingeniorum. Rursus alius velicitur quibullibet, alius distinguit inter cibum & cibum; alius judicat

1 *Hac ovatione.*] Supplicatio & ovatio sunt infra triumphum seu minores triumphi: dicta autem *ovatio*, quia ovantes coronatas oves ante se agebant: illasque exacta pompa immolabant. Hic allusum est autem ad ova apposita.

2 *Supplicationis.*] Supplicationes *ovandi* dicebantur, quando re feliciter gesta, ex Senatusconsulto templa aperiebantur, divorumque simulachra in lectulis collocabantur, populo certatim ad pulvinaria confluyente, diisque suis pro eorum in Rempub. meritis supplicante, gratiasque agente.

3 *Triumphii.*] Differt ab ovatione, quod majori pompa perageretur. Hic enim Magistratus, flamines, senatus in prætexta, omnis sexus & ætas triumphanti obviam ibat; & bello captæ urbes & flumina prælata. Victor, quadrijugo insidens festa fronde coronatus in Capitolium ascendit, & tauros ibi sacrificabat.

4 *Adferat umbra.*] Umbra dupliciter hic sumpta: & pro eo qui ad convivium non vocatus, sed vocati comes est; & proprie pro aëre carente luce.

5 *Secessus.*] Vita privata aut monachismus.

cat inter diem & diem; alius iudicat omnem diem. In his Paulus vult unumquemque suo frui affectu citra contumeliam alterius. Nec oportet quemquam ex huiusmodi iudicare, sed iudicium deferre Deo, qui expendit corda. Fit enim sæpenumero, ut vescens gratior sit Deo, quam non vescens, & diem festum violans acceptior sit Deo, quam is qui videtur observare: & matrimonium huius gratius sit oculis Dei, quam multorum coelibatus. Dixi umbra. Ev. Utinam mihi sæpe contingat cum talibus umbris colloqui. Rem, ni fallor, ¹ non acu, quod ajunt, sed lingua tetigisti. ² Sed adest qui coelebs vixit, non de numero beatorum, qui se castraverunt propter regnum Dei: sed hic castratus est vi, quo magis placeret ventri, donec & hunc & escas destruxerit Deus. Capus est ex corte nostra. Elixis magis delector. Jus est non inelegans: quod in eo natat, lactucæ sunt selectissimæ. Sumat sibi quisque, quod gratum est animo. Sed ne quid vos fallam, succedet huic, assi nonnihil, mox ³ bellaria, deinde fabulæ ⁴ catastrophe. Ti. Sed interim excludimus uxorem è convivio. Ev. Ubi vos venietis comitati vestris, accumbet & mea. Nunc quid aliud esset, quam ⁵ muta persona? & illa suavius garrit mulier inter mulieres, & nos liberius philosophamur. Alioqui periculum sit, ne nobis accadat, quod accidit Socrati, cui quum essent convivæ Philosophi, quibus magis placerent huiusmodi fabulæ, quam cibus, & in

longum

¹ Non acu.] Rem acu tangere, est ipsam divinare, nihil aberrando. Metaphoræ sumpta à lusu quopiam, in quo divinator, id quod alius notasset, summa acu rangebat. Igitur perinde est, quasi dicas ipsissimum punctum attingere.

² Sed adest.] De capō illa dicuntur. Respicit tamen ad verba Christ. Matthæi 19. 12.

³ Bellaria.] Tragemata, secundæ mensæ.

⁴ Catastrophe.] Prima pars comœdiæ

dicitur *Protafsis*; secunda *Epitafis*, in qua tumultus est vehementissimus; tertia *Catastrophe*, quæ componit tumultum. Cujuslibet ergo rei exitum, proverbiali figura *catastrophæ* vocamus.

⁵ Muta persona.] Muta persona in fabulis, quæ ostenditur quidem, sed non loquitur. Horat. *Nec quarta loqui persona laboret*. Vide proverb. καὶ φὼν ἀέσω πικρ. Quadrabit in eos, qui in confesso deliberantium, aut disputantium; aut etiam in conviviis, cæteris loquentibus, soli tacent.

1 Xan.

longum proferretur disputatio, ¹ Xantippe commota, mensam subvertit. TI. Nihil minus à tua metuendum arbitror. Est enim mulier moribus placidissimis. EV. Mihi certe talis, ut commutare non cupiam, etiamsi liceat: atque hoc nomine mihi vel præcipue videor fortunatus. Nec enim mihi placet eorum sententia, qui fortunatum putant, ² uxorem habuisse nunquam: magis arridet quod ait sapiens Hebræus, *ei bonam sortem obtigisse, cui obtigit uxor bona.* TI. Sæpe nostro vitio malæ sunt uxores, vel quia tales deligimus, vel quia tales reddimus; vel quia non, ut oportet, formamus & instituimus. EV. Vera prædicas: sed interim expecto tertiæ sententiæ enarrationem, & jam mihi dicturire videtur ³ Θεόπιδος. Theophilus. TH. Imo mihi animus erat in patinis: dicam tamen, quando licet impune. EV. Etiam cum gratia licebit errare; vel sic præbebis occasionem inveniendi. TH. Mihi videtur eadem sententia, quam protulit Dominus apud Osee Prophetam cap. VI. *Misericordiam volui, & non sacrificium, & scientiam Dei plus quam ⁴ holocausta.* Cujus vivus & efficax interpres est dominus Jesus in Euangelio Matthæi c. IX. Quum enim convivium agigaret in domo Levi, qui erat publicanus, isque multos sui ordinis, sui que quæstus homines invitasset ad convivium, Pharisei qui tuebant religione Legis, cum ea præcepta negligerent, unde tota Lex pendebat & Prophetæ; quo discipulorum animos alienarent à Jesu, rogabant illos, cur dominus admisceret se convivio peccatorum, ⁵ à quorum consortio abstinebant Judæi, qui vole-

¹ Xantippe.] De ea testatur Agellius, quod morosa admodum & rixosa esset; irarumque & molestiarum muliebrium, per diem, perque noctem, scatens.

² Uxorem habuisse nunquam.] Hinc Comici illud: *Et quod felicissimum ducunt, uxorem nunquam habui.*

³ Θεόπιδος.] Id est, divinitus afflatus.

⁴ Holocausta.] Ο'λόπυστον proprie id sacrificii genus, quo tota victima Deo sacrificabatur. Origo vocabuli Hebraici, idem innuit. Metonymice autem sumitur pro eo quod offertur in holocaustum.

⁵ A quorum consortio.] Publicani enim summopere in visi Judæis, quia operam suam Romanis, quorum jugum indignanter ferebant, locabant, ad tri-

volebant haberi sanctiores, & si quando contigisset cum ejusmodi congregari, reversi domum, ¹abluebant corpus. Quumque discipuli rudes adhuc non haberent quod responderent, Dominus & pro se & pro discipulis respondit: *Non est opus, inquit, medico valentibus, sed male habentibus.* Eunt autem discite, quid est, *Misericordiam volo, & non sacrificium.* Non enim veni vocare justos, sed peccatores. EV. Pulchre tu quidem ²collatione locorum rem explicas, id quod in divinis literis præcipuum est. sed discere velim, quid appellet *sacrificium*, quid *misericordiam*. Nam quæ consistit, ut aversetur sacrificia Deus, quæ sibi tot præceptis jusserrat exhiberi? TH. Quomodo Deus aversetur sacrificia, docet ipse nos apud Esaiam cap. 1. Sunt enim quædam præscripta Judæis in lege, quæ significant magis sanctimoniam, quam præstant: quod genus sunt, dies festi, sabbatismi, jejunia, sacrificia. Et sunt quæ semper præstanda sunt, quæ suapte natura bona sunt, non quia jussa. Judæos autem averfatur Deus, non quod observarent legis ritus, sed quod his stulte tumidi, negligerent ea quæ Deus maxime vult præstari à nobis: ac madentes avaritia, superbia, rapinis, odio, livore, cæterisque vitiis, existimabant Deum ipsis multum debere, quod diebus festis versarentur in templo, quod immolarent victimas, quod abstinerent à cibis vetitis, quod illi nonnunquam jejunarent: umbras amplectebantur, rem neglegebant. Quod autem ait, *Misericordiam volo, & non sacrificium*, opinor ex idiomate sermonis Hebræi dictum, pro eo quod erat, misericordiam volo potius quam sacrificium: quemadmodum illud interpretatur ³Salomon, quum

ait:

butorum exactionem: & cum ipsi Judæi essent, provinciam rapinis & turpi quæstu expilabant.

¹ *Abluebant.*] Erant in lege plurimæ lotiones injunctæ, præter quas, tamen alias assumpserant Pharisei. Hinc Matthæi 7. Pharisei & omnes Judæi, nisi diligenter laverint manus, non edunt, tenentes traditionem seniorum. Et à

foro venientes, nisi loti fuerint, non edunt, &c.

² *Collatione locor.*] Ad genuinum enim sacrarum literarum sensum percipiendum, apprime utilis linguarum cognitio; ut & locorum obscuriorum cum clarioribus collatio.

³ *Salomon.*] Prov. 21. idem loquendi modus. 1. Sam. 15. 22. dixit Samuel a

an tem

sit : *Facere misericordiam & judicium , magis placet Domino quam victima.* Porro, omne officium, quod impenditur sublevando proximo, scriptura *misericordiam* vocat, & *eleemosynam*, quæ & ipsa nomen duxit à *miserendo*. Victimæ appellari puto, quicquid pertinet ad ceremonias corporales, & aliquid habet affine cum ¹ *Judaismo*; quod genus sunt, delectus ciborum, vestitus præscriptus, jejunium, sacrificium, preces veluti pensum absolutæ, ² *quies diei festi.* Hæc enim ut pro tempore non sunt omnino negligenda, ita Deo sunt ingrata, si quis observationibus hujusmodi confusus, negligat misericordiam, quoties fratris necessitas exigit officium charitatis. Habet speciem sanctimonix etiam, colloquia vitare malorum. Sed hoc cessare debet, quoties aliud suadet charitas proximi. Obedientia est, quiescere diebus festis, sed impium sit, ⁴ *ob religionem diei*, sinere fratrem perire. Itaque servare diem dominicum, victima est, ut ita loquar: reconciliari fratri, misericordia est. Porro judicium, quamquam potest ad potentes referri, qui frequenter vi opprimunt imbecilles, tamen mihi videtur non absurdum, si respondeat illi quod est apud Osee : *Et scientiam Dei plus quam holocausta.* Non servat legem, qui non servat juxta mentem Dei. Judæi sublevabant asinum in foveam collapsum sabbatis : & Christum calumniabantur, qui servaret totum hominem in sabbato. Hic erat præposterum judicium, & aberat scientia Dei : nesciebant enim, quod ista propter

un tam delectatw Jehova holocaustis, & sacrificiis, quam quum auditur vox Domini? Ecce obedire præstat sacrificiis, & auscultare præstat arietum adipi. Sic & Jerem. 7. 22. Non prohibet quidem Deus sibi offerri victimas, eas enim præceperat; sed non solas.

¹ *Eleemosynam.*] Ελεημοσύνη, ab ἐλεῖν, *misereri*: proprie est id, quod ad sublevandam inopiam in egenos erogatur.

² *Judaismo.*] Judaismus, Judaica

professio.

³ *Quies diei festi.*] Nihil in observatione diei septimi ceremoniale, aut judaismum redolens, nisi strictior ille cultus: qui typus quieturi Messix in sepulchro: alioquin quantum præceptum hodieque Christianos revincit.

⁴ *Ob religionem diei.*] Religio proprie est eorum, quæ reveremur, veluti sepulchrorum; cui proxima est *superstitio*. Religio enim immodica, superstitio est. Alludit ad locum Pauli, Coloss. 2.

¹ Propter

propter hominem essent instituta, non homo ¹ propter illa. Sed hæc impudenter dicere viderer, nisi vestro jussu dicerem. Malim ex aliis rectiora discere. Ev. Ista mihi videntur adeo dicta impudenter, ut existimem dominum Jesum loqui per organum oris tui. Sed interim dum largiter pascimus animos nostros, ne negligantur ² collegæ. Th. Quinam? Ev. Corpora nostra, nonne collegæ sunt animorum? Hoc enim malim, quam instrumenta, vel domicilia, vel sepulchra. Ti. Hoc nimirum est affatim refici, ubi totus homo reficitur. Ev. Video vos segniter attingere: quare, si videtur, jubebo proferri assa, ne pro lauto convivio longum præbeam. Videris hujus prandioli summam. Armus est ovillus, sed exquisitus, capus, & perdices quatuor. Has solas à mercatu sumpsi, reliqua suppeditat hoc prædiolum. Ti. ³ Epicureum prandium video, ne dicam ⁴ Sybariticum. Ev. Imo vix ⁵ Carmeliticum. Sed quale quale est, boni consuletis. Animus certe purus est; si parum lautum est convivium. Ti. Adeo non est muta tua domus, ut non solum parietes, sed & cyathus loquatur aliquid. Ev. Quid tibi loquitur? Ti. *Nemo, nisi à seipso, laditur.* Ev. Cyathus patrocinator vino. Nam vulgus febrim, aut capitis gravedinem è potu contractam, imputare solet vino, quum ipsi sibi malum accersierint, immodice bibendo. Soph. Meus Græce

¹ *Propter illa.*] Respondit Pharisæis Christus, sabbatum propter hominem factum est; non homo propter sabbatum. Marc. 2. v. 4.

² *Collegæ.*] Corpora, collegæ animorum.

³ *Epicureum.*] De Epicureo prandio superius.

⁴ *Sybariticum.*] Lege in Chiliadibus proverb. *Sybaritica mensa.* De convivio dicebatur nimium apparato. Natum à gentis istius moribus: unde & *Sybarissare*, Sybaritarum more deliciis indulgere. *Sybaris* Crotoni vicinum oppidum, mollitie & luxu infame.

⁵ *Carmeliticum.*] Carmelus Phœniciz mons excelsus valde & nemorosus, cuius in sacra Scriptura mentio. In hoc monte Elias Propheta & ignem de coelo devocavit, & pluviam post longi temporis siccitatem, precibus à deo impetravit. Ab hoc monte etiam Monachi Carmelitz originem trahere dicuntur: Qui ab Almerico collecti, anno 1121, monasterium erexerunt. A loco *Carmelita* dicti; ex ordine mendicantium, deserta relinquentes in Europam urbesque migrarunt: orbique obtrudere conati sunt novam revelationem cujusdam Cyrilli, abolitâ Apocalypsi.

Græce loquitur: ¹ *ὅς οἷον ἀλύθεια*. Ev. Admonet non esse tutum ² sacerdotibus aut regum famulis, indulgere vino, quod vinum fere transferat in linguam, quicquid latebat in corde. ΣΟΦΗ. Apud Ægyptios olim nefas erat sacerdotibus bibere vinum, cum nondum illis mortales sua committerent arcana. Ev. Nunc licet quidem omnibus bibere vinum; an expediat nescio. Eulali, quid libelli profers è crumena? perquam elegans videtur; nam foris etiam totus aureus est. EULALIUS. Sed idem intus plus quam gemmeus est. Sunt epistolæ Paulinæ, quas ut unicas delicias meas semper mecum circumfero: quas ideo profero, quod ex occasione sermonis tui, venit in mentem locus quidam, qui me nuper diu torfit, nec adhuc satis sibi facit animus. Is est in epistolæ prioris ad Corinthios cap. VI. ³ *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. Omnia mihi licent, sed ego sub nullo redigar potestatem*. Primum, si Stoïcis credimus, nihil est utile, quod non idem honestum. Quomodo igitur Paulus distinguit id quod licet, ab eo quod expedit? Certe scortari aut inebriari non licet, quomodo igitur licent omnia? Quod si Paulus de certo genere rerum loquitur, quarum omnium vult esse licentiam, non possum satis ex ipso loci tenore divinare, quodnam sit illud genus. Ex iis quæ mox huic loco subjiciuntur, conjicere licet eum loqui de ciborum delectu. Quidam enim abstinebant ab ⁴ idolothytis, quidam à cibus per Mosen interdictis. Et de idolothytis agit cap. VII. Rursus capite X. velut explicans hujus loci sententiam, ait: *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt: omnia mihi licent, sed non omnia adificant*. Nemo quod suum est querat, sed quod alterius. Omne quod in macello venit,

mandu-

¹ *ὅς οἷον ἀλύθεια*.] Id est, in vino veritas.

² *Sacerdotibus*.] Utpote quibus auriculari confessioni destinatis, abditissima quæque conceduntur: ne poculis madefacti, illa effutiant.

³ *Omnia mihi licent*.] Hæc intelligen-

da de usu & remissione Christianæ libertatis. Sed nequaquam de rebus à Deo mandatis vetitisve.

⁴ *Idolothytis*.] Id est, idolis sacrificatis, oblatiis. ab ἰδωλον, idolum, & θύω, sacrifico, maclo.

manducate. Hoc quod hic subjicit Paulus, congruere videtur cum eo quod supra dixerat: *Esca ventri, & venter escæ, & hunc & has destruet Deus.* Quod autem respexit hic etiam ad Judaicum ciborum delectum, indicat clausula cap. x. *Sine offensione estote Judæis & gentibus & ecclesia Dei, sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quarens quod mihi utile est, sed quod multis, ut salvi fiant.* Nam quod ait, *gentibus*, pertinere videtur ad idolothytum. quod ait, *Judæis*, referri videtur ad delectum ciborum. quod ait, *ecclesia Dei*, pertinet ad infirmos ex utraque gente collectos. Licebat igitur ¹ vesci quibuslibet cibis, & omnia munda mundis. Verum incidit casus, ut non expediat. Quod omnia licebant, libertatis erat Evangelicæ: sed charitas ubique spectat quid conducat ad salutem proximi, eoque frequenter abstinet & à licitis; malens obsecundare commodo proximi, quam sua uti libertate. Sed hic mihi geminus obstreperit scrupulus: primum, quod in sermonis contextu nihil præcedat aut sequatur, quod cum hoc sensu cohæreat. Nam objurgarat Corinthios, quod essent seditiosi, quod scortationibus, adulteriis, atque etiam incestis impuri, quod litigarent apud judices impios. Cum his quæ cohæret, *Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt*? Et in his quæ sequuntur, redit ad causam impudicitia, quam repetierat & ante, intermisso negotio litium. *Corpus autem, inquit, non fornicationi, sed Domino, & Dominus corpori.* Verum, hunc quoque scrupulum possum utcunque discutere, quod paulo superius in catalogo vitiorum meminisset & idololatriæ: *Nolite errare, neque ² fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri.* Porro esus idolothytorum ³ vergebat

¹ *Vesci quibuslibet.*] Esus idolothytorum *ἀδιδόσως*, modo extra idolorum templa & sacrificia, absque scandalo infirmi fratris, ubi empta essent ad privatum usum. Illicita autem, cum quid sanctitatis continere putantur, & in ipso idoleio, aut publicis conviviis honori idolorum paratis eduntur, cum offensione debiliū Christianorum.

² *Fornicarii.*] Fornicarii proprie inſtitores, qui tabernas sub fornicibus à fisco conducunt; ut merces ibi habeant venales. Etiam hoc nomine *ſcortatores* designantur; quod in fornicibus meretrices eſſe conſueverunt.

³ *Vergebat ad ſpeciem idololatriæ.*] Vide Acta Apoſt. cap. 15. 20.

¹ *Quis-*

bat ad speciem idololatriæ. Et ideo mox subdit, *Eſca ventri, & venter eſcis*: ſignificans pro neceſſitate corporis, pro tempore licere veſci quibuſlibet, niſi aliud ſuaſerit charitas proximi: ſed impudicitiam ſemper & ubique deteſtandam eſſe. Quod veſcimur, neceſſitatis eſt, quæ tollitur in reſurrectione mortuorum. Quod libidinamur, malitiæ eſt. Sed alterum ſcrupulum non queo diſſolvere, quomodo ad hæc quadret illud, *Sed ego ſub nullius redigar poteſtatem*. Ait enim ſibi poteſtatem eſſe omnium, ſe tamen in nullius poteſtate fore. Si is dicitur eſſe in poteſtate aliena, qui ne offeſdat, abſtinet, idem capite nono de ſe prædicat: *Quum liber eſſem ab omnibus, omnium me ſervum feci, ut omnes lucrificerem*. Hoc, opinor, offeſſus ſcrupulo, ſanctus Ambroſius, putat hunc eſſe germanum Apoſtoli ſenſum, ut viam præſtatuat illi, quod ait cap. ix. ſibi quoque poteſtatem eſſe faciendi, quod cæteri faciebant vel Apoſtoli, vel pseudoapoſtoli, ſumendi victum ab his, quibus prædicabat Euangelium. Sed ab hoc, tamenſi licebat, temperabat, quod ſic expediret Corinthiis, quos de tam multis & inſignibus vitiis objurgabat. Porro * quilibet accipit, ſit quodam modo obnoxius ei à quo accipit, & aliquid decedit de vigore autoritatis. Siquidem qui accipit, minus libere objurgat: & qui dedit, non perinde fert objurgari ab eo, cui benefecit. In hoc igitur Paulus abſtinuit ab iis quæ licebant, ut conſulere Apoſtolicæ libertati, quam in hoc volebat nulli eſſe obnoxiam; ut liberius, ac majore cum autoritate reprehenderet illorum vitia. Mihi ſane non diſplicet Ambroſiana ſententia. Attamen ſi quis mallet hunc locum ad cibos accommo-

I *Quilibet accipit.*] Multis probat Paulus, i. Corinth. cap. 9. licere ſibi victum ſumere ab his, quibus Euangelium annuntiabat. Quis enim ait, militat propriis ſtipendiis unquam? &c. Ita etiam Dominus conſtituit iis qui Euangelium annunciant, ut ex Euangelio vivant. Nihil tamen Paulus recepit à Co-

rinthiorum eccleſia, non quod jure haud deberetur, ſed præcipue propter infideles, qui ob erogandos ſumptus facile pedem retraherent à limine Euangelii. Tum etiam ne crimineretur Apoſtolus à Pſeudapoſtolis, quaſi lucri cauſa veritatem prædicaret.

I The-

commodare, mea sententia, quod ait Paulus, *Sed ego sub nullius redigar potestatem*, sic accipi posset: Tametsi nonnunquam abstineam à cibis immolatiis, aut lege Mosaica vetitis, ut consulam saluti proximi ac profectui Evangelico; tamen animus meus liber est, qui scit sibi licere vesci cibis quibuslibet pro necessitate corpusculi. At pseudoapostoli conabantur hoc persuadere, quosdam cibos per se impuros esse, nec abstinendum per occasionem, sed semper ab his temperandum, tanquam natura malis, nec aliter quam abstinemus ab homicidio, & adulterio. Hoc quibus erat persuasum, redacti erant sub alienam potestatem, & exciderant ab Evangelica libertate. Solus, quod quidem meminerim, Theophylactus sententiam inducit ab his omnibus diversam: *Licet vesci quibuslibet cibis, sed non expedit immodice. Nam ex luxu nascitur impudicitia*. Hic sensus, quamquam impius non est, tamen mihi non videtur hujus loci germanus esse. Ostendi quæ me torqueant: vestræ charitatis erit, me ex his scrupulis eximere. Ev. Næ tu probe tuo respondes nomini. Qui sic novit proponere quæstiones, non opus habet alio qui dissolvat. Sic enim proposuisti dubitationem tuam, ut ego dubitare desierim. Tametsi Paulus in ea epistola, quoniam multa simul decrevit agere, sæpe ab uno argumento in aliud devolvitur, & rursum quod intermiserat, repetit. Ch. Nisi vererer, ne vos mea loquacitate avocem à capiendo cibo, & si crederem fas esse tam sacris colloquiis admiscere quicquam ex profanis autoribus, proponerem & ipse quiddam, quod hodie legentem me non torfit, sed unice delectavit. Ev. Imo profanum dici non debet, quicquid pium est, & ad bonos mores conducens. Sacris quidem literis ubique prima debetur autoritas, sed tamen ego nonnunquam offendo quædam vel dicta à veteribus, vel scripta ab ethnicis, etiam Poëtis, tam caste, tam sancte, tam

1 Theophylactus.] Bulgaria Archiepiscopus, in Euang. & Epist. Pauli commentaria edidit, ut plurimum ex Chrysostomo contracta.

tam divinitus, ut mihi non possim persuadere, quin pectus illorum, cum illa scriberent, numen aliquod bonum agita-
verit. Et fortasse latius se fundit spiritus Christi, quam nos interpretamur. Et multi sunt in consortio sanctorum, qui non sunt apud nos in catalogo. Fateor affectum meum apud amicos: non possum legere librum Ciceronis de Senectute, de Amicitia, de Officiis, de Tusculanis quaestio-
nibus, quin aliquoties exosculer codicem, ac venerer san-
ctum illud pectus, afflatum coelesti numine. Contra, cum hos quosdam recentiores lego de republica, ¹ oeconomica, aut ² ethica praecipientes, Deum immortalem, quam frigent pra illis, imo quam non videntur sentire quod scribunt, ut ego citius patiar perire totum ³ Scotum, cum aliquot sui si-
milibus, quam libros unius Ciceronis, aut Plutarchi: non quod illos in totum damnem, sed quod ex his sentiam me reddi meliorem; cum ex illorum lectione surgam, nescio quomodo, frigidius affectus erga veram virtutem, sed irri-
tator ad contentionem. Quare ne verere, quicquid istuc est, proponere. CH. Cum plerique libri M. Tullii, quos scripsit de Philosophia, divinitatis quiddam spirare viden-
tur, tum ille quem senex scripsit de Senectute, plane mihi videtur ⁴ κύκλωσιν ἀσμά. quemadmodum Græcis est in pro-
verbio. Eum nodie relegi, atque hæc verba, quoniam præ-
cæteris arridebant, edidici: *Quod si quis Deus mihi largiatur, ut ex hac ætate repuerascam, & in cunis vagiam, valde recusam: nec vero velim quasi decurso spacio, à calce ⁵ ad carceres revocari.*

Quid

¹ *Oeconomica.*] OEconomica sunt, quæ ad rem familiarem pertinent. Componitur, ex οἶκος, domus, & νόμος, lex: docet enim dispensationem admini-
strandæ domus.

² *Ethica.*] Ethica Latinis illa Philo-
sophiæ pars, quæ mores spectat. ab ἠθικός, mos.

³ *Scotum.*] Est iste Joh. Duns Scotus, qui primus tot tricas & spinas Philo-
sophicas sevit. Perijt tandem, discipulo-

rum stylis confossus. Illius sectæ op-
posita est Thomistarum secta.

⁴ *Κύκλωσιν ἀσμά.*] Id est, *Cyrena-
cantio.* Vide Chiliades. Senilem atque
iam morti vicinam eloquentiam signi-
ficat, quæ nonnullis singularis obvenit
atque eximia. Vel convenit in eos, qui
extrema senectute facundius scribunt.

⁵ *Ad carceres.*] Id est, ad initium,
Carcer enim dicitur, unde equi dimitti-
untur ad cursum. Calx pro meta &
K fine,

Quid enim habet hac vita commodi; quid non potius laboris? Sed non habeat sane: habet certe tamen aut satietatem, aut molestiam. Non libet enim mihi deplorare vitam, quod multi, & hi docti, saepe fecerunt. Nec me vixisse pœnitet; quoniam ita vixi, ut frustra me natum non existimem. Et ex vita ista discedo, tanquam ex hospitio, non tanquam è domo. Commorandi enim natura diversorium nobis, non habitandi dedit. O praeclarum illum diem, quum ad illud animorum concilium¹ cœtumque profisciscar, & cum ex hac turba & colluvione discedam. Hactenus Cato. Quid ab homine Christiano dici potuit sanctius? Utinam talia essent colloquia monachorum omnia, vel cum sacris virginibus, quale fuit illud ethnici senis colloquium, cum ethnicis adolescentibus. Ev. Jam aliquis causabitur colloquium esse confictum à Cicerone. CH. Istiuc mea non magni refert, sive hoc laudis tribuatur Catoni, qui talia senserit, dixeritque: sive Ciceroni, cujus animus sententias tam divinas cogitatione complexus sit, cujus calamus res egregias pari facundia depinxerit. Quamquam equidem arbitror, & Catonem, etiam si non dixit eadem, tamen similia dicere solitum in colloquiis. Nec enim tam impudens erat M. Tullius, ut alium² Catonem finxerit, quam fuerit: & in dialogo parum meminerit decori, quod in primis spectandum est in hoc scripti genere, præsertim quum ejus viri³ memoria recens adhuc hæreret animis ejus ætatis hominum. TH. Vehementer probabile est quod narras: sed dicam quid mihi venerit in mentem, te recitante. Sæpenumero mecum admiratus sum, quum omnes optent longævitatē, & mortem

sine. Carceres erant repagula quædam unde cursus initium.

1 Cœtumque.] Macrobbi verba lib. 1. cap. 11. huc spectant. Animarum originem manare de cœlo. Et paulo post infert: Sic anima virtutes ipsas, conscientia nobilitatis induitur; quibus post corpus evecta, eo unde descendere reportatur, &c.

2 Catonem.] Est hic ille Cato, quem

cum Scipione & Lælio Cicero colloquentem inducit in dialogo de Senectute. Fuit autem Ciceroni cœtaneus. Mores ejus describit Plutarchus.

3 Memoria recens.] Nam bello Cæsariano Uticæ obsessus, ipse sibi manus intulit: unde & Uticensis cognominatus. Acta sunt hæc ævo Ciceronis; qui etiam à partibus Pompeji stabat.

tēm exhorreant, tamen vix quenquam comperiri tam felicem, non dico senem, sed provectioris ætatis hominem, quin rogatus, an si detur, velit repuerascere, usus per omnia iisdem bonis ac malis, quæ illi jam contigissent in vita, responderit idem quod Cato dicit; præsertim si recolat animo, quicquid annis retroactis seu triste, seu lætum obtigisset. Nam frequenter & suavium rerum recordatio, vel cum pudore vel cum conscientie molestia conjuncta est; ut animus ab his etiam recolendis non minus abhorreat, quam à tristibus. Id opinor nobis indicarunt sapientissimi Poetæ, qui scribunt, tum demum animas capi desiderio corporum relictorum, posteaquam 'ex amne Lethæo longa biberint obliviam. UR. Est isthuc profecto dignum admiratione, & mihi quoque compertum in nonnullis. Verum illud quam mihi blandiebatur; *Nec me vixisse pænitet!* At quotusquisque Christianorum sic moderatur vitam suam, ut hujus senis vocem sibi possit usurpare? Vulgus hominum existimat se non frustra vixisse, si per fas nefasque congestas divitias relinquant morientes. At Cato ideo non putat se frustra natum, quod integrum & sanctum civem præstiterit reipublicæ, quod incorruptum magistratum, quod posteritati quoque virtutis & industriæ suæ monumenta reliquerit. Jam illo quid dici potuit divinius? *Discedo tanquam ex hospitio, non tanquam ex domo.* Hospitio tantisper uti licet, donec hospes jubeat exire. E domo sua nullus facile pellitur. Et tamen hinc quoque sæpenumero propellit vel ruina, vel incendium, vel alius casus quispiam. Ut horum nihil accadat, tamen senio collabens ædificium, admonet esse

¹ *Ex amne Lethæo.*] Nomen fluvii Lethæ, quem apud inferos esse Poetæ tradiderunt, cujus latices si quis gustasset, omnium præteritarum rerum oblivisci voluerunt. Nam *ὄρετο τὸ λήθη*, id est, *de oblivione*, nomen habet.

² *Discedo tanquam ex hospitio.*] Hospites etiam sumus & peregrini; &

recte vita hospitio comparata, in quod ad breve tempus divertimus. Nasceretur enim & morimur; & quantum inter initium & vitæ finem interest! divertimus autem, usque dum largitor vitæ inclamet; revertimini filii hominum ad pulverem ex quo creati.

esse demigrandum. NEPHALIUS. Non minus elegans est quod apud Platonem loquitur Socrates, *animam humanam in hoc corpore velut in prasidio positam esse, unde fas non sit discedere* ¹ *injussu imperatoris, nec diutius in eo immorari, quam visum sit ei* ² *qui collocavit.* Illud significantius est in Platone, quod pro domo dixerit *prasidium*: siquidem in domo tantum commoramur, in præsidio destinati sumus functioni, quam nobis delegavit imperator noster: non abludens à nostris literis, quæ vitam hominis nunc militiam, nunc certamen esse dicunt. UR. At mihi quidem oratio Catonis pulchre congruere videtur cum oratione Pauli, qui scribens Corinthiis 2. cap. v. ³ *cœlestem mansionem, quam expectamus post hanc vitam, οἰκίαν vocat, & οἰκητήριον, hoc est, domum, sive domicilium.* Cæterum hoc corpusculum appellat *tabernaculum*, Græce σκηνή. Nam *et qui sumus, inquit, in hoc tabernaculo, ingemiscimus gravati.* NEPH. Nec abludit à sermone Petri 2. 1. *Iustum autem, inquit, arbitror, quam diu sum* ⁴ *in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione; certus quod velox est depositio tabernaculi mei.* Quid autem aliud clamar nobis Christus, Matth. xxiv. Marc. xiii. & Luc. xxi. quam ut sic vivamus ac vigilemus, tanquam illico morituri? sic incumbamus honestis rebus, tanquam semper victuri? Jam illud quum audimus, *O præclarum diem!* nonne videmur audire Paulum ipsum Philipp. 2. loquentem, *Cupio dissolvi, & esse cum Christo?* CH. Quam felices sunt, qui tali animo mortem expectant! Sed in oratione Catonis, quanquam præclara est, tamen fiduciam aliquis taxare posset,

¹ *Injussu Imperatoris.*] Christianè: *αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ* enim graviter offendit auctoritatem Dei, qui solus vitæ dominus: ut & ejusdem Bonitatem, cujus tantum beneficium contemnit: & Providentiam, cujus ordinem turbare conatur.

² *Qui collocavit.*] Rectè: libenter quippe moriendum est: ubi è vita evocet nos Deus.

³ *Cœlestem mansionem.*] Opponit Pau-

lus 2. Cor. 5. vitam cœlestem cum terrena, & istam domui, hanc tabernaculo comparat: alteri æternam mansionem; alteri brevem assignans. Tabernacula, non erant firma ædificia, cum constent ex fragili materia.

⁴ *In hoc tabernaculo.*] Metaphoricè *tabernaculum* Petrus 2. Epist. 1. pro humano corpore sumit, quod imbecille & mortale.

I Cicero

posset, ut ab arrogantia profectam, quam multum oportet abesse ab homine Christiano. Proinde mihi nihil unquam legisse videor apud Ethnicos, quod aptius quadret in hominem vere Christianum, quam quod Socrates paulo post bibiturus ¹ cicutam, dixit ² Critoni: *An opera*, inquit, *nostra sit probaturus Deus, nescio: certe sedulo conati sumus, ut illi placeremus. Est mihi tamen bona spes, quod ille conatus nostros sit boni consulturus.* Vir ille sic diffudit factis suis, ut tamen ob animi propensam voluntatem obtemperandi voluntati divinæ, bonam spem conceperit, fore, ut Deus pro sua bonitate, boni consulturus esset, quod studuisset bene vivere. N E P H. Profecto mirandus animus in eo qui Christum ac sacras literas non noverat. Proinde quum hujusmodi quædam lego de talibus viris, vix mihi tempero, quin dicam, ³ *Sancte Socrates, ora pro nobis.* CH. At ipse mihi sæpenumero non tempero, quin bene ominer sanctæ animæ Maronis & Flacci. N E P H. At ego quot vidi Christianos, quam frigide morientes! Quidam fidunt in his rebus, ⁴ quibus non est fidendum: quidam ⁵ ob conscientiam scelerum & scrupulos, quibus indocti quidam obstrepunt morituro, pene desperantes exhalant animam. CH. Nec mirum, eos sic mori, qui per omnem vitam tantum philosophati sunt in ⁶ ceremoniis. N E P H. Quid isthuc verbi est? CH. Dicam, sed illud etiam atque etiam præfatus, me non damnare, imo vehementer probare sacramenta & ritus Ecclesiæ; sed quosdam vel improbos vel superstitiosos, vel, ut mollissime dicam, simplices & indoctos, qui do-

cent

¹ *Cicutam.*] *Cicuta*, herba venenosa, qua Athenienses reos perimebant.

² *Critoni.*] Hic Atheniensis fuit, & qui unice Socratem adamabat.

³ *Sancte Socrates.*] Certe si salus extra Christum, liceret de quibusdam Ethnicis bene ominari; qui vitæ integritate, & honestorum morum exemplo, multos Christianos post se reliquerunt.

⁴ *Quibus non est fidendum.*] Sanctis nempe indulgentiis, absolutionibus, chrismatibus, &c.

⁵ *Ob conscientiam scelerum.*] Dejiciendus tamen moriturus, ut dolore peccatorum correptus, suppliciter Dei misericordiam exambiat.

⁶ *Ceremoniis.*] *Ceremoniæ*, ritus sacrorum sunt.

cent populum hisce rebus fidere, prætermisiss his quæ nos vere reddunt Christianos. NEPH. Nondum satis intelligo quorsum eas. CH. Fax ut intelligas. Si vulgus Christianorum spectes, nonne ¹ prora & puppis vitæ illis in ceremoniis est? In baptismo quanta religione repræsentantur prisca ritus Ecclesiæ? Commoratur infans extra fores templi, peragitur ² exorcismus, peragitur ³ catechismus, suscipiuntur ⁴ vota, abjuratur satanas cum ⁵ pompis & voluptatibus suis; tandem ungitur, consignatur, ⁶ salitur, tinguatur: datur negocium ⁷ susceptoribus, ut puerum curent instituendum. Illi dato nummo redimunt libertatem. Et jam puer Christianus dicitur, & est aliquo modo. Mox ⁸ rursus ungitur, tandem discit confiteri, sumit ⁹ Eucharistiam, consuescit quiescere diebus festis, audire sacrum, jejunare nonnunquam, abstinere à carnibus. Et hæc si servat, habetur absolute Christianus. Ducit uxorem, accedit aliud sacramentum: initiatur sacris, rursus ungitur & consecratur, mutatur vestis, dicuntur preces. Atque hæc quidem omnia, quod fiunt, probò: sed quod hæc fiunt magis ex consuetudine, quam ex animo, non probò: quod nihil aliud adhibetur ad Christianismum, vehementer improbo.

Siqui-

¹ *Prora ac puppis.*] Belg. *Die doen en laeten is.* Prora ergo & puppi, summam consilii nostri significamus: propterea quod à prora & puppi, tanquam à capite & calce, tota pendeat navis. Germanice autem is significatur, extra quem aliquis nihil aut agat, aut omitat; hoc est, ex cuius unius consilio totus pendeat.

² *Exorcismus.*] *Εξορισμός*, Gr. *ad-juratio*. Quo genere adjurationis qui utuntur, *Exorcistæ* appellantur.

³ *Catechismus.*] Idem quod catechesis, quæ institutio dicitur rerum sacrarum, quæ viva voce tradi solet iis, qui sacris mysteriis initiabantur.

⁴ *Votum.*] Voti sponsio, qua Deo ob ligamur.

⁵ *Pompis.*] *Pompa*, omne spectaculum dicitur, & apparatus solennis cum ostentatione. Denique splendor omnis & magnificentia per Metaph. *pompa* appellatur.

⁶ *Salitur.*] A *salio*, sale condio, & conspergo.

⁷ *Susceptoribus.*] Hic pro sponse ad baptismum ponitur, qui suscipit infantem sacris iniciandum. Belg. *Pett.*

⁸ *Rursus ungitur.*] Baptizatorum unctio olim in Ecclesiis recepta, non pro peculiari habita est sacramento, ut hodie à Pontificiis; Ecclesiasticæ auctoritati solummodo innixa.

⁹ *Eucharistiam.*] Admodum imprudenter, tempore Cypriani infantes accepto baptismo ad Eucharistiam admittebantur.

1 Di-

Siquidem magna pars hominum dum his fidit, nihilo fecius interim per fas nefasque congerit opes, servit iræ, servit libidini, servit livori, servit ambitioni: sic tandem venit ad mortem. Hic rursus ceremoniæ paratæ. Adhibetur confessio semel atque iterum, additur unctio, datur Eucharistia, adsunt cerei sacri, adest crux, adest aqua sacra, adhibentur indulgentiæ; expromitur, aut illic etiam emittitur morienti ¹ diploma Pontificis; ordinantur ² parentalia magnifice celebranda, fit rursus ³ stipulatio solennis, adest qui clamet ad aurem morientis, imo nonnunquam occidit ante tempus, si contingat, ut sæpe fit, vocalior, aut bene potus. Hæc ut recte adhibentur, præsertim quæ nobis tradidit Ecclesiastica consuetudo; ita sunt alia quædam reconditiora, quæ nobis hoc præstant, ut cum alacritate spiritus, ut cum Christiana fiducia migremus hinc. Ev. Pie tu quidem ista vereque concionaris, sed interim nullus admovet manum tibi. Caveat quisque ne se fallat. Ego prædixi, nihil expectandum præter secundas mentias, easque rusticanas; ne quis sibi promittat ⁴ Phasides aves, aut ⁵ attagenas, aut ⁶ Attica bellaria. Hæc amoveto, puer; & quod restat, apponito. Videtis non ⁷ copiæ, sed inopiæ nostræ cornu. Hic est proventus hortulorum quos vidistis. Ne parcite, si quid arridet. T1. Tanta varietas est, ut vel ipso recreemur aspectu. Ev. Atqui ne plane con-

¹ *Diploma.*] Α διπλῶν, *duplico*; sic dict. à duplicata compositione, quia in duas plicas contractum gestaretur, credo, ne sigillum corrumperetur. Est ergo *diploma*, edictum magistratus sigillo sancitum & authenticum; vulgo litteras patentes aut *bullas* appellant.

² *Parentalia.*] Iusta sunt, & pro mortuis sacrificia, vulgo *exequia*.

³ *Stipulatio.*] *Stipulatio*, est verborum conceptio, quibus is qui interrogatur daturum facturumve se id quod interrogatus est, respondet.

⁴ *Phasides aves.*] Phasiani & Attage-

nes, sive, ut alii malunt, *attages*, aves in deliciis habitæ, Belg. *Phasant*.

⁵ *Attagenas.*] Belg. *Hasil-hoendren*.

⁶ *Attica bellaria.*] Attica bellaria de magnis lautitiis & cupidis dicuntur.

⁷ *Copia cornu.*] Cum assatim omnia superesse significamus, *copia cornu* dicimus. Αγαθῶν πᾶσι, rerum omnium abundantia. Jupiter adultus Nymphis Cretensibus cornu alterum Amaltheæ capræ, cujus lacte erat educatus, in officii præmium dedit: adjiciens hanc facultatem: ut; quicquid exoptassent, ex eo largiter pullularet.

contemnatis frugalitatem meam, hæc patina exhilarasset
 1 Hilarionem monachum Evangelicum, comitatum vel
 centum monachis illius seculi. 2 Paulo vero atque Antonio,
 vel menstruus commeatus esse potuisset. T1. Imo nec Pe-
 trus ille 1 princeps Apostolorum fastidisset, opinor, cum
 apud Simonem coriarium diversaretur. Ev. Imo nec Paulus
 opinor, cum coactus egestate, 4 futuriam nocturnis horis
 exerceret. T1. Debemus benignitati divinæ. Sed ego ma-
 lim esurire cum Petro ac Paulo, modo quod deesset corpo-
 ris alimonix, abundaret in delicias animi. Ev. Imo disca-
 mus à Paulo, & abundare, & penuriam pati. Cum deerit,
 gratias agamus Jesu Christo, qui nobis suppeditet & fruga-
 litatis & patientiæ materiam. Quum supererit, gratias aga-
 mus illius munificentix, qui nos sua liberalitate invitet
 ac provocet ad amorem sui: ac modice parceque fruenteis
 iis, quæ largiter præbuit divina benignitas, pauperum me-
 mores simus, quibus Deus deesse voluit, quod nobis super-
 est; ut utrisque per alteros sit occasio virtutis. Siquidem
 nobis largitur, unde subvenientes egestati fraternæ, mi-
 sericordiam ipsius promereamur: & illi nostra liberalitate
 recreati, gratias agunt Deo pro bona mente nostra, nosque
 3 precibus suis illi commendant. Et recte venit in mentem.
 Heus, puer; dic uxori, ut ex assis, quæ superant, mittat
 Gudulæ nostræ. Est vicina quædam gravida, tenui for-
 tuna, sed animo beatissima. Maritus nuper decessit, ho-
 mo profusus & ignavus, qui nihil uxori reliquit, præter
 liberorum gregem. T1. Christus jussit 6 dare omni petenti:
 id si

1 *Hilarionem.*] Clarus Eremita in Syria.

2 *Paulo.*] Primus hic anachoreta in latebris solitariam vitam egit. *Antonius* itidem eremita Pauli coætaneus.

3 *Princeps.*] Recte si princeps pro primo: ut etiam Patribus sumpta hæc vox.

4 *Sutoriæ.*] Non quod Paulus sutor fuit; erat enim tabernaculorum con-

fector. Act. 18. Sutoriæ tamén exer-
 cuit, quia tabernacula istius temporis,
 ut plurimum ex pellibus suebantur. Vi-
 de 1. Theff. 3. 9. & 2. Theff. 3. 8.

5 *Precibus suis.*] Exemplum in fienti-
 bus viduis. Act. 9. vs. 39.

6 *Dare omni petenti.*] Non statim te-
 nemur nostra indigentibus dare. Ex or-
 dine enim succurrere aliis debemus, et
 iis quæ superfluum. 1. Cor. 8. 13.

I. Cana-

id si facerem, intra mensem ipsi mihi mendicandum esset. Ev. Opinor Christum sentire de his, qui petant necessaria. Nam qui petunt, imo qui flagitant, vel extorquent potius magnas summas, quibus exstruant ¹ cœnationes Lucullianas, aut, quod pejus est, quibus alant luxum ac libidinem suam, iis negare, quod petunt, eleemosyna est: imo rapina est largiri male usuris, quod debebatur præsentī necessitati proximorum. Unde mihi videntur vix excusari posse à peccato capitali, qui sumptibus immodicis aut extruunt, aut ornant monasteria seu templa, quum interim tot viva Christi templa fame pereclitentur, nuditate horreant, rerumque necessariorum inopia discrucientur. Quum essem apud Britannos, vidi tumbam divi Thomæ gemmis innumeris summiq̃ue precii onustam, præter alia miracula divitiarum. Ego malim ista quæ superflua sunt, elargiri in usus pauperum, quam servare satrapis, aliquando semel omnia direpturis; ac tumbam ornare frondibus ac flosculis: id opinor gratus esset illi sanctissimo viro. Cum essem apud ² Insubres, vidi monasterium quoddam ordinis Cartusiani, non ita procul ³ à Papiā: in eo templum est, intus ac foris, ab imo usque ad summum, candido marmore constructum, & fere quicquid inest rerum, marmoreum est, velut altaria, columnæ, ⁴ tumbæ. Quorsum autem attinebat tantum pecuniarum effundere, ut pauci monachi solitarii canerent in templo marmoreo, quibus ipsis templum hoc oneri est, non usui, quod frequenter infestentur ab hostibus; qui non ob aliud eo se conferunt, nisi ut spectent templum illud marmoreum. Atque illic cognovi, quod

stul-

1 *Cœnatio.*] Locus est, ubi cœnatur. Luculli Romani magnificentia multorum literis celebrata est.

2 *Insubres.*] Italiæ populus, qui Mediolanum tenent. Construxit id Joh. Galeacius vicecomes, in formam crucis.

3 *A Papiā.*] Quinque scilicet miliaria. Papiā autem Italici *Pavia*, à flumine co-

gnomine veterib. *Ticinum*, urbs magnifica, amœnissima. In illius campis famoso prælio victus, Franciscus primus Rex Galliarum.

4 *Tumba.*] Est locus sub terra concavus: unde & pro sepulchro concavo aliquando usurpatur.

stultius etiam est, illis legata, in singulos annos, tria millia ducatorum, in structuram monasterii. Et sunt, qui putent esse nefas, eam pecuniam in pios usus avertere, præter mentem ¹ testatoris: maluntque demoliri, quod instarent, quam non ædificare. Hæc quoniam insignia sunt, visum est commemorare: quanquam sunt passim in templis nostris exempla permulta similia. Hæc mihi videtur ambitio, non eleemosyna. Divites ambiunt sibi monumentum in templis, in quibus olim ² nec divis locus erat. Curant se sculpendos ac pingendos, additis etiam nominibus ac beneficii titulo: atque hisce rebus bonam templi partem occupant, olim opinor postulaturi, ut ipsorum cadavera in ipsis reponantur altaribus. Dicet aliquis; An horum munificentiam existimas rejiciendam? Nequaquam, si templo Dei dignum sit, quod offerunt. Sed ego si Sacerdos aut Episcopus essem, hortarer crassos illos aulicos, aut negociatores, ut, si vellent sua peccata redimere apud Deum, ista clanculum effunderent in subsidium eorum, qui vere pauperes sunt. Isti putant perire pecuniam, quæ sic frustulata, & clanculum in præsentem egestatem tenuium sublevandam dissipatur, cujus nullum extet apud posteros monumentum. Ego puto nullam melius collocari ea, quam ipse ³ Christus sibi vult imputari, certissimus debitor. **Tr.** An non putas recte collocari, quod datur monasteriis? **Ev.** Et his darem nonnihil, si dives essem, sed darem ad necessitatem, non ad luxum: tum his, inter quos sentirem vigere studium veræ religionis. **Tr.** Multi judicant non admodum belle collocari, quod datur istis mendicis publicis. **Ev.** Et istis nonnihil dandum est aliquando, sed

¹ *Testator.*] Testamenti conditor. Legavit autem summam hanc monasterio huic Carthusianorum, dictus Galeatius, prius Insubrium dux.

² *Nec divis locus.*] Sæculo enim quarto demum, Divi in templa introducti,

& imagines, hic & alibi in oratoria Christianorum. Sed id à sanioribus tum temporis maximopere improbatum.

³ *Christus sibi vult imputari.*] Respicit auctor ad verba Christi, Matth 23.

sed cum delectu. At mihi consultum videatur, si singulæ civitates suos alerent, nec ferrentur erronei huc & illuc circumcurstantes, præsertim validi, quibus ¹ opus suppeditandum sentio potius, quam pecuniam. T1. ² Quibus igitur potissimum dandum censes, ³ quantum, & quatenus? Ev. Hoc mihi ad unguem describere difficillimum sit. Primum animum ⁴ adesse oportet, qui cupiat omnibus subvenire. Deinde pro mea tenuitate, quod possum, impertio, quoties sese offert occasio: præsertim ⁵ his, quorum & paupertas & integritas mihi nota est: hortor & alios ad beneficentiam, si me defecerint facultates. T1. Sed permittisne nobis hic in tuo regno libere loqui? Ev. Imo liberius quam si domi vestræ sitis. T1. Non probas in templis sumptus immodicos; & has ædes multo minoris ædificare poteras. Ev. Equidem arbitror, has intra mundiciem consistere, aut, si mavis, elegantiam: certe absunt à luxu, ni fallor. Ædificant magnificentius, ⁶ qui mendicato vivunt. Et tamen hi ipsi horti mei quales quales sunt, vectigal pendunt egenis: & quotidie sumptibus aliquid detraho; in me meosque frugalior, quo possim esse in pauperes munificentior. T1. Si istum animum obtinerent omnes, permultū

¹ *Opus suppeditandum.*] Laudandus sane mos est, qui in aliquibus Hollandiæ locis obtinet: ubi erronei isti per publicos lictores à compitis apprehenduntur: & alicubi etiam in ergastula seclusi artem manuariam quampiam edocentur.

² *Quibus igitur, &c.*] Dandum indigentibus, qui se ipsos non sustentant.

³ *Quantum, & quatenus.*] Pro generali regula debet haberi, ne parçæ elemosynas erogemus, sed potius copiose. Mensura itidem largitionis nostræ in communi pendet ex mensura benedictionis Dei erga nos in rebus externis. Hic & diligenter spectandum, quid pietas & charitas dicere solet optimis Christianis. quantum autem hic & nunc sit largiendum, id non nisi ex prudenti cir-

cumstantiarum omnium consideratione potest definiri.

⁴ *Adesse oportet.*] Dandum quippe est, ex affectu charitatis & misericordiæ fraternæ. Ex officii conscientia humili coram Deo, non ex ambitione inanis gloriæ coram hominibus.

⁵ *Hic, &c.*] Recte Amesius, ex quo etiam alia hæc deprompta: Cæteris paribus. succurrendum majori & graviori necessitati potius, quam minus gravi. Et in simili necessitate, præferendi sunt illi, in quibus plures dilectionis rationes dignoscuntur.

⁶ *Qui mendicato vivunt.*] Proculdubio designat Monachos ordinis mendicantium; quorum superba monasteria & sumptuosissima ædificia ubique videre est.

I Nemo

multi melius haberent, quos nunc egestas gravat indignos: & ex adverso multi minus essent robesi, digni quos egestas doceat sobrietatem ac modestiam. Ev. Fortasse sic res habet. Sed vultisne ut hæc insipida bellaria, re quapiam suavi condiamus? T1. Plus satis est deliciarum. Ev. At ego hinc depromam, quod ne saturi quidem fastidiatis. T1. Quid est? Ev. Codex est Evangeliorum, ut, quod lautissimum habeo, vobis depromam in fine convivii. Recita, puer, ab eo loco, ubi proxime destitisti. PUER. ¹ *Nemo potest duobus Dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diligit: aut unum sustinebit & alterum contemnet. Non potest is Deo servire, & ² mammona. Ideo dico vobis, ne solliciti sitis anima vestra quid manducetis, neque corpori quid induamini. Nonne anima plus est quam esca, & corpus plus quam vestimentum?* Ev. Redde codicem. In hoc loco mihi Iesus Christus videtur bis idem dixisse. Etenim pro eo quod prius dixit, *odio habebit*, mox ponit, *contemnet*: & pro eo quod prius posuerat, *diligit*, mox vertit, *sustinebit*: commutatis personis existit eadem sententia. T1. Non satis assequor quid velis. Ev. Demonstremus igitur ratione mathematica, si videtur. In priore parte pro uno pone A, pro altero B: rursus in posteriore pro uno pone B, pro altero A, verso ordine. Aut enim A odio habebit, & B, diligit: aut B sustinebit, & A contemnet. Nonne hic palam est, A bis odio haberi, & B bis diligi? T1. Perspicuum est. Ev. Atqui hæc conjunctio, *aut*, præsertim repetita, habet ³ *emphasim* sententiæ contrariæ, aut certe diversæ. Alioqui nonne absurde diceretur, *Aut Petrus me vincet, & ego cedam, aut ego cedam,*

& Pe-

¹ *Nemo potest, &c.*] Locus Matth. 6. 24. 25.

² *Mammona.*] Mammona sive Mammona, vox Hebræa, vel potius, ut vult Hieronymus, Syriaca, descendens ex Hebræa, idem quod Græcis *μαμωνά*, *divitiæ*, vel lucrum omniaque ad rem nummariam pertinentia. *Mammona*, ait Augustinus, apud Hebræos divitiarum ap-

pellari dicuntur: congruit & Punicum nomen, nam lucrum Punice *Mamon* dicitur.

³ *Emphasim.*] *Εμφασις* figura, qua latens aliquid ex aliquo dicto eruitur. Duo ejus genera; alterum quod plus significat quam dicit: alterum, quod etiam id, quod non dicit.

& Petrus me vincet? T1. Lepidum, ita me Deus amet, 'sophisma. EV. At tum demum mihi videbitur lepidum, si hoc ex vobis didicero. TH. Animus somniat ac parturit mihi nescio quid: si jubetis, quicquid est, proferam in medium, vos eritis vel 'oniropoli, vel obstetrices. EV. Quamquam vulgo mali ominis habetur, somniorum meminisse in convivio, & parum sit verecundum, coram tot viris, foetum eniti: tamen nos istud somnium, siue mavis partum animi tui, libenter excipiemus. TH. Mihi videtur in hoc sermone res commutari potius, quam persona. Et hanc vocem, unum & unum, non referri ad A & B, sed utraque pars refertur ad utrumlibet, ut utrumcunque delegeris, ei jam opponatur, quod significatur per alterum. Quasi dicas: aut excludes A, & admittes B: aut A admittes, & excludes B. Hic videtis manente persona, rem esse translatam. Atque hoc ita dictum est de A, ut nihil referat, si idem enuncies de B, hoc pacto: aut B excludes, & admittes A; aut admittes B, & excludes A. EV. Sane argute tu quidem 'problema nobis explicuisti, neque quisquam mathematicus melius depinxisset 'in pulvere, SOPH. Illud me magis movet, quod prohibet esse sollicitos de crastino, quum Paulus ipse 'laborarit manibus, victus parandi causa; atque idem acriter increpet ociosos, & ex alieno vivere gaudentes, admonens ut laborent, ac manibus operentur quod bonum est, ut sit unde tribuant aliquid
• neces-

1 *Sophisma.*] Σόφισμα oratio ita composita ut vera esse videatur.

2 *Oniropoli.*] Divinatores, quibus exalta somniorum dijudicandorum ratio est: coniectores. Gr. ὄνειρος πᾶλιν, ab ὄνειρος, ὄ, somnium, & πᾶλιν, verso.

3 *Problema.*] Πρόβλημα propositio interrogacionem habens.

4 *In pulvere.*] Ita summus Mathematicus Archimedes in pulvere describens formas Geometricas. ab ignaro

milite captis Syracusis, est interfectus,

5 *Laboravit manibus.*] Verba Pauli exstant 2. Thess. 3. 8. 11. 12. Neque gratis panem edimus acceptum a quoquam sed cum labore & arduum nocte dieque operantes, ne cui onustum ceneris simus. Et paulo post: Audivimus quosdam ambulare inter vos inordinate, nihil agentes; sed inaniter satagentes. Iis autem qui sunt istiusmodi mandamus & precamur per dominum nostrum Jesum Christum, ut cum quiete operantes, suo pane vescantur.

1 Christi-

necessitatem patienti. An non pii sanctique labores sunt, quibus maritus tenuis alit uxorem sibi charissimam, dulcesque liberos? ¹ *Ti.* Ista quaestio, mea sententia, variis modis dissolvi potest. Primum, ut ad illa tempora potissimum pertineat: Apostolis ob Euangelii praedicationem late vagantibus, eximenda erat sollicitudo victus undecunque suppeditandi, quibus non vacabat opera manuarum cibum quaerere, praesertim cum nullam artem scirent, praeter piscationem. Nunc alia ratio temporum est, & ocium amplectimur omnes, laborem fugimus. Altera dissolvendi ratio est: ² *Christus non interdixit industriam, sed sollicitudinem.* Et sollicitudinem intellexit, juxta vulgarem hominum affectum, qui nulla de re magis anxii sunt, quam de parando victu, ut omnibus rebus omissis, hoc solum agant, huic uni curae sint addicti. Id propemodum indicat ipse dominus, cum negat *eundem duobus dominis servire posse.* ³ *Servit enim, qui toto pectore addictus est.* Praecipuam igitur curam vult esse Euangelii propagandi, non solam. Ait enim: *Primum querite regnum Dei, & haec adjicientur vobis.* Non dicit solum, *querite*, sed, *primum querite.* Caeterum in voce *craftini*, puto ⁴ hyperbolen esse, quum significet, in longinquum; qui mos est avaris hujus mundi, ut posteris etiam anxie parent & quaerant. Ev. Accipimus tuam interpretationem: sed quid sibi vult, quod ait, ⁵ *Ne solliciti sitis anima vestra, quid edatis.* Corpus veste regi-

¹ *Christus.*] Christus citato loco taxat eos, ¹. qui sicut gentes divitiis per fas & nefas inhiant, in iisdem summum bonum constituentes, quasi ad hanc vitam solum creati. ². Qui sollicitudinibus se & alios turbant. ³. qui non primum regnum Dei quaerunt, sed propter opes negligunt vel abiciunt.

² *Servit enim.*] Hinc Paulus avaritiam vocat *servitutem* seu cultum Idolorum. Et certe servus est divitiarum. ³. Qui haud contentus partis, sic eadem accumulare nititur, ut eo nomine flo-

ci pendat divina. ⁴. Qui opes amplectitur, ut malit Euangelii quam opum detrimentum pati. ⁵. Qui iisdem instat Sardanapali aut Luculli abutitur.

³ *Hyperbolen.*] Hyperbole Latinis *Superjectio* est, secundum Rhetoricam oratio augendo vel minuendo superans fidem.

⁴ *Ne solliciti.*] Hunc locum tam Augustini tempore, ut & hodie, Monachi explicabant, quasi omnis labor esset prohibitus. Notandum ergo quod non dicat, nolire laborare, studium & diligentiam adhibere, sed esse solliciti.

⁵ *Ani-*

regitur, at non edit anima. T1. ¹ *Animam*, ut opinor, hic *vitam* appellat. Ea periclitatur, si cibum subduxeris: non item, si vestem detraxeris, quæ magis datur pudori, quam necessitati. Et si quem affligit nuditas, non statim occidit: at inedia certissima mors est. Ev. Non satis video, quo modo cohæreat cum hac sententia, quod adjecit: *Nonne anima plus est quam esca? & corpus plus est quam vestimentum?* Nam si vita magni precii est, tanto magis advigilandum ne pereat. T1. Hoc argumentum non adimit nobis sollicitudinem, sed auget. Ev. At non hoc sentit Christus, quod interpretaris; sed hoc argumento nobis addit fiduciam de patre. Si pater benignus, gratis, & de suo dedit id quod carius est; etiam adjiciet id quod vilius est. Qui dedit ² animam, non negabit alimoniam: qui dedit corpus, adjiciet alicunde vestem. Illius igitur benignitate freti, non est quod discruciemur sollicitudine curaque rerum infimarum. Quid igitur superest, nisi ut utentes hoc mundo, tanquam non utamur, totam curam ac studium nostrum transferamus in amorem rerum cœlestium; atque rejecto mammona, imo toto ³ Satana cum omnibus suis ⁴ præstigiis, uni Domino, toto & alacri pectore serviamus, qui non destituet filios suos. Sed interim nullus attingit bellaria. His certe cum gaudio vesci licet, quæ non magna cura nobis domi proveniunt. T1. Abunde satisfactum est corpusculo. Ev. Vellem equidem & animo. T1. Atque uberius etiam animo.

¹ *Animam.*] Verba Chrysostomi sunt: Quia homo constat animâ & corpore, ideo utriusque in hac sententia fit mentio. Et licet anima in se alimentis non indigeat: tamen, ut in corpore maneat, opus ipsi est alimentis à corpore sumtis. Augustini vero & hoc loco Erasmi explicatio simplicior est, vocabulo animæ, juxta Scripturæ phrasin, *vitam* intelligens. Matth. 10. 39. *Qui amat animam suam, perdet eam.*

² *Animam.*] Potest vocabulo ψυχῆς hæc etiam commonestatio, secundum

Chernitium, intelligi: Homines quando de animâ solliciti sunt, tantum curare plerunque quid edent & bibent, quæ belluina est sollicitudo: cum longe alia cura esse debeat, si de anima solliciti sumus ut recte ei prospiciatur.

³ *Satana.*] Satan seu Satanas, id est adversarius, sic σατᾶ ἰεβοῶν diabolus seu Princeps malorum Angelorum dictus.

⁴ *Præstigiis.*] Præstigiis, vanis & fallaces rerum species.

animo. Ev. Hæc igitur tolle, puer; ac ¹ labrum appone. Lavemus, amici; ut si quid forte commissum est in hoc convivio, purgati, canamus ² hymnum Deo. Perficiam, si videtur, quod coeperam ex ³ Chrysostomo. Tl. Rogamus. Ev. Gloria tibi, domine; gloria tibi, sancte; gloria tibi, rex; quoniam dedisti nobis escas, imple nos gaudio & latitia in Spiritu sancto, ut inveniamur in conspectu tuo acceptabiles; nec pudeamus, quando reddes unicuique secundum opera sua. Puer. Amen. Tl. Profecto pius & elegans est hymnus. Ev. Hunc divus Chrysostomus non dedignatur etiam interpretari. Tl. Quonam loco? Ev. In Matthæum, ⁴ homilia LVI. Tl. Non omittam quin hodie legam. Sed illud unum interim ex te cupio discere, cur ter optamus Christo gloriam, idque triplici cognomine, domini, sancti, & regis? Ev. Quoniam illi debetur omnis gloria. Sed nobis triplici nomine potissimum est glorificandus: Quod suo sacrosancto sanguine redemerit nos à tyrannide diaboli, sibi que afferuerit; unde & dominum illum vocamus. Deinde, quod non contentus gratis condonasse nobis omnia peccata, per spiritum suum contulit nobis & justitiam suam, ut sectemur ea quæ sunt sanctimonix. Atque ob id sanctum eum vocamus, quod sit sanctificator omnium. Postremo, quod ab eodem speramus præmium regni cœlestis, ubi ille jam sedet ad dexteram Dei Patris, & hinc nobis rex dicitur. Atque hanc totam felicitatem illius erga nos, gratuitæ bonitati debemus, quod pro domino, vel tyranno potius ⁵ diabolo,

¹ Labrum.] Vas patens, accommodum ad lavandum.

² Hymnum.] Hymnus sacra cantio, in laudem Dei. Moris erat post esum agni Paschalis canere hymnum: dicebaturque is Eucharisticus. Jubentur etiam fideles Ephes. 5. 19. Coll. 3. 16. hymnos, psalmos & cantiones spirituales Deo occinere.

³ Chrysostomo.] Chrysostomus sive Aureum Os, dictus Joannes Antioche-

nus, Episcopus Constantinopolitanus, ob eloquentiæ admirandam vniuersitatem.

⁴ Homilia.] Ομιλία sermo ad populum, ab ομιλέω colloquor. Homiliarum nomine conciones Patrum fere insignantur.

⁵ Diabolo.] Diabolus vox origine Græca, generaliter pro calumniatore; specialiter pro Spiritu Malo, quod electos apud Deum calumniatur; specialius pro Principe malorum Angelorum usurpatur.

I Gibbon

bolō, Dominum habemus Jesum Christum: pro immunitate & sordibus peccatorum, innocentiam ac sanctimoniam: pro ¹ gehenna, gaudia vitæ cœlestis. T1. Pia profecto sententia. Ev. Quoniam nunc primum vos hic accepi convivio, non dimittam vos absque ² xeniis, sed talibus, qualis fuit apparatus. Heus, puer; profer ³ apophoreta nostra. Sive sortiri placet, sive sibi quisque malit deligere, minimum refert; ejusdem fere precii sunt omnia, hoc est, nullius. Non enim sunt sortes ⁴ Heliogabali, ut huic obveniant equi centum, illi totidem ⁵ muscæ. Sunt libelli quatuor, horologia duo, lucernula, & theca cum calamis ⁶ Memphiticis. Hæc arbitror magis convenire vobis, quam ⁷ opobalsamum, aut ⁸ dentifricium, aut speculum, si vos povi satis. T1. Adeo bella sunt omnia, ut nobis difficilis sit electio: ipse magis pro tuo arbitratu distribuito; sic gratius etiam erit quicquid obtigerit. Ev. Hic libellus in ⁹ membranis habet proverbia Salomonis: sapientiam docet, & auro pictus est, quod aurum habeat sapientiæ symbolum.

1 *Gehenna.*] Gebennæ vocabulum Hebraicum, compositum ex *Ge* & *Hinnom*, id est vallis *Hinnom*, locus Hierosolymæ vicinus, ubi olim Judæi Moloch filios adolebant, horrendâ immanitate. Accipitur autem hoc loco, ut & sæpissime à Christo, pro reproborum supplicio & cruciatus æterni loco. Hæc significatio communis & vulgo nota fuit tempore Christi, extatque in antiquissimis Judæorum libris.

2 *Xenia.*] Xenia, munuscula, quæ dantur hospitibus aut amicis.

3 *Apophoreta.*] Quæ dantur in fine conviviorum auferenda, si cui videatur.

4 *Heliogabali.*] Notum est portentosum id monstrum Antoninus Varius, post Heliogabalus dictus, à sacerdotio Dei Heliogabali, cui Romæ, teste Lampridio, templum in eo loco constituit, in quo prius ædes Orci fuit, quem è Syria secum advenit.

5 *Muscæ.*] Verba Aëlii Lampridii sunt:

Sortes convivales scriptas in cochlearibus habuit tales, ut alius exhiberet decem camelos; alius decem muscas; alius decem libras auri; alius decem plumbis; alius decem struthiones; alius decem ova pullina.

6 *Memphiticis.*] Calami Memphitici probatissimi ad scribendum. Memphis autem nobilissima Ægypti urbs, ubi & olim pretiosissima papyrus confecta.

7 *Opobalsamum.*] Succus balsami. Arbor ipsa *balsamum* dicitur, quæ incisa ossis cultellis, succum mittit, quem *opobalsamum* vocant, eximie suavitatis: ab *οππος*, *succus*.

8 *Dentifricium.*] Medicamentum poliendis extergendisque dentibus comparatum, & in pulvisculum solutum.

9 *Membranæ.*] *Membrana*, pro quavis tenuiori pellicula accipitur. *Membranæ* etiam dicuntur chartæ pergamenæ, ex pellibus animalium factæ. Belgice, *Parchement*.

bolum. Hoc dabitur cano nostro, ut juxta doctrinam Evangelicam habenti sapientiam detur sapientia, & exuberet. TI. Certe curabitur ut minus egeam. EV. Sophronio congruet ¹ horologium, huc ex extrema ² Dalmatia profectum, ut vel sic ³ commendem munusculum meum. Novi enim, quam ille sit parcus temporis, quam nullam omnino portionem rei preciosissimæ sinat abire sine fructu. SOPH. Imo pigrum admones diligentia. EV. Hic libellus habet in membranis Evangelium secundum Matthæum: gemma tegi merebatur, nisi nullum esset illi scrinium aut theca charior, quam pectus hominis. Illic igitur recondito Theophile, quo magis hoc sis, quod diceris. TH. Efficiam ne prorsus male collocasse videaris tuum munus. EV. Hic sunt epistolæ Pauli, quas tu libentur tecum circumfers, Eulaliæ qui Paulum semper habere soleas in ore: nec haberes in ore, nisi esset in pectore: posthac commodius erit etiam in manibus oculisque. EVL. Isthuc non est dare munus, sed dare consilium. Porro bono consilio nullum est munus preciosius. EV. Lucernula conveniet Chrysoglotto, ⁴ anagnostæ insatiabili, &, ut M. Tullius inquit, ⁵ librorum helluoni maximo. CH. Bis habeo gratiam: primum pro munere non vulgariter eleganti: deinde, quod somniculosum admones vigilantia. EV. Theca calamaria debetur Theodidacto, felicissime ⁶ πολυγράφων: atque hos ego calamos felicissimos esse judico, quibus celebrabitur gloria Domini nostri Jesu Christi, tali præsertim artifice. THEODIDACT. Utinam & pectus suppeditare possis, quemadmodum suppeditas instrumenta. EV. Hic codex habet aliquot Plutarchi libel-

¹ *Horologium.*] Ὁρολόγιον, instrumentum, quo horæ designantur, ob αἶρα, tempus, hora, & λέγω, dico.

² *Dalmatia.*] Illyrici pars.

³ *Commendem.*] Sic est: magis illa juvant non tantum quæ pluris emuntur, sed longe petuntur. Nam quod rarum carum est.

⁴ *Anagnostæ.*] Anagnostes, Lector. ab ἀναγιγνώσκω, lego.

⁵ *Librorum helluoni.*] Per Metaph. pro nimis avido lectore, & qui legendo satiare nequit.

⁶ *Πολυγράφων.*] Qui multa scribit, qualis fuit Chrysippus ac Didymus.

libellos de moribus, sed selectos, & à quodam Græcæ literaturæ pertitissimo non inscite descriptos; in quibus tantum reperio sanctimoniam, ut mihi prodigio simile videatur, in pectus hominis ethnici, tam euangelicas potuisse venire cogitationes. Hic dabitur Uranio juveni & ¹φιλίλλω. Supereſt horologium; id cedat nostro Nephelio, parcissimo temporis dispensatori. ΝΕΡΗ. Habemus gratiam, non solum pro munusculis, verum etiam pro testimoniis. Nam isthuc non tam est distribuere xenia, quam ²elogia. EV. Imo ego vobis habeo gratiam duplici nomine. Primum, quod nostram exilitatem boni consulitis. Deinde, quod eruditissimè juxta ac piis sermonibus refecistis animum meum. Ego vos quomodo acceptos dimittam, nescio; certe vos relinquam melior ac doctior. Scio vobis non esse cordi ³fiſtulas, aut ⁴moriones; ac multo minus aleam. Quare, si videtur, fallemus horulam spectandis reliquis regiam meam miraculis. ΤΙ. Isthuc eram ab te flagitaturi. EV. Apud bonæ fidei promissorem, non est opus flagitatore. Hanc aulam æstivam opinor vos jam satis contemplatos. Habet triplicem prospectum, &, quoquo versum deflectas oculos, occurrit viror hortorum gratissimus. Vitreis fenestris volubilibus, si videatur, licet excludere cœlum, si nebulis aut ventis sit incommodius: licet & densis valvis foris odmotis, ac tenuibus intus, excludere solem, si quid offendant æstus. Hic quum prandeo, videor in horto prandere, non in domo. Nam & parietes virentes, suos habent inspersos flosculos; sunt & picturæ non inveniuntur. Hic Christus supremam computationem agit cum electis discipulis.

¹ Φιλίλλω.] Amatori Græcitatis.
² Elogia.] Sunt rerum gestarum propria testimonia. Plerumque in bonam partem sumitur dictio.

³ Fiſtulas.] Respicit ad veterem Romanorum morem: ubi fiſtulatores, fiſticipines, tibicipines & Symphoniaci pueri in convivia, circa finem introduceban-

tur. Imo à quibusdam etiam aliti, aut à mangonibus in privatas civium aulas publica quoque principum palatia, mercede conducti, dimittebantur.

⁴ Moriones.] Morio, Stultus, fatuus homuncio, ut qui risus causa solet esse in pretio. & principibus in delictis.

cupulis. Hic natalitia celebrat ¹ Herodes, funesto convivio. Hic Evangelicus ille dives epulatur splendide, mox descensurus ad inferos. ² Lazarus repellitur à foribus, mox excipiendus ³ sinu Abrahæ. Tr. Hoc argumentum non satis agnoscimus. Ev. ⁴ Cleopatra est cum Antonio luxu decertans: jam unionem ebibit, alteri manum admovit detractionura. Hic pugnant ⁵ Lapithæ. Hic Alexander Magnus hasta transverberat Clitum. Hæc exempla nos admovent sobrietatis in convivio, & à crapula luxuque deterrent. Nunc adeamus bibliothecam, non illam quidem multis instructam libris, sed exquisitis. Tr. Locus hic plane divinitatem quandam præ se fert, adeo nitent omnia. Ev. Hic videtis præcipuam partem opum mearum. Nam in mensa nihil vidistis nisi vitreum ac stanneum; nec est in tota domo vas ullum argenteum, præter unum poculum inauratum, quod ob amorem ejus, qui dono dedit, religiose servo. Hæc sphaera pensilis, totum orbem ponit ob oculos. Hic in parietibus singulæ regiones fusiore spacio depictæ sunt. In reliquis parietibus videtis insignium auctorum imagines; nam omneis depingere fuerat infinitum. Christus primum habet locum, porrecta manu sedens in monte. Capiti ⁶ imminet pater, dicens: *Ipsū audite*. Spiritus sanctus expansis alis multa luce completitur illum. Tr. Opus, ita me Deus bene amet, ⁷ Apelle dignum.

¹ *Herodes.*] Est hic Herodes Antipas, Tetrarcha Galilææ, vulpes à Christo dictus. Funestum autem convivii mentionem facit Matthæus cap. 14.

² *Lazarus.*] *Lazarus* Syris tantundem est acis, cui opem ferre decet. Appellative pro mendico sumitur à Christo in parabolâ, quæ exstat Luc. 16.

³ *Sinu Abrahæ.*] Abrahæ sinus locutio nemetaphoricâ designat æternæ quietis locum in coelo: ubi animæ piorum, post exantlatos hujus vitæ labores, quemadmodum parvuli in sinu parentum, refocillantur.

⁴ *Cleopatra.*] Lege vitam illius apud

Plutarchum, & Plinium cap. 35. lib. 9.

⁵ *Lapithæ.*] Thessaliæ populi, equorum domitores, quique cum Centauris bella gessere.

⁶ *Imminet pater.*] Respicit ad locum Matth. 3. ubi Christo in Jordane à Joanne baptizato apparuit Sp. Sanctus tanquam columba; & Deus Pater acclamavit eundem: *Hic est filius ille meus dilectus ille, in quo acquiesco*. Idem repetitur Matth. 17. *Clitum.*] Alexander contumeliæ impatiens, quâ à Clito affectus, crepta stipatorum cuidem lancea, in convivio trajecit.

⁷ *Apelle.*] *Apelles*, nomen pictoris eximii, patria Goi.

gnum. Ev. Adjunctum est bibliothecæ ¹ musæon quoddam angustum, sed elegans, quod submota tabula ostendit foculum, si quid offenderit frigus. In æstate videtur solidus paries. Ti. Hic mihi gemmea videntur omnia. Est & mira odoris gratia. Ev. Hoc mihi præcipue studio est, ut niteat domus, & bene oleat. Utraque res minimo constat. Habet bibliotheca suum ambulacrum pensile, spectans in hortum; & huic adhæret ² sacellum. Ti. Locus numine dignus. Ev. Nunc adeamus illa tria ambulacra, quæ imminet iis quæ vidistis ad hortum domesticum spectantia. In his superioribus utroque prospectus est, sed per fenestras, quæ possunt occludi, præsertim in his parietibus qui non spectant hortum interiorem, quo domus sit tutior. Hic ad lævam, quia plus est lucis, & paries raris fenestris interruptus, ordine depicta est tota vita Jesu, ex narratione quatuor Evangelistarum, usque ad missum Spiritum sanctum, & primam prædicationem Apostolorum ex Actis. Additæ sunt & locis notæ, ut agnoscat spectator, juxta quod stagnum, aut in quo monte res gesta sit. Additi sunt tituli, paucis verbis subnotantes totum argumentum: velut illud quod dicitur à Jesu, *Volo, mundare*. Ex adverso respondent ³ figuræ, & vaticinia Veteris Testamenti, præsertim è Prophetis & Psalmis, qui nihil aliud habent, quam Christi vitam, & Apostolorum, aliter narratam. Hic nonnunquam obambulo mecum fabulans, & animo contemplans illud ineffabile consilium Dei, quo per filium suum restituere voluit genus humanum. Nonnunquam adest uxor comes, aut amicus quispiam, qui rebus piis delectetur. Ti. In hac domo cui posset obrepere tædium? Ev. Nulli qui didicerit secum vivere. In summa ora pictu-

12,

¹ *Musæon*.] *Musæon*, locus in ædibus semotior, ubi Musarum sacra studiâ tractantur.

² *Sacellum*.] Diminutivum à sacrum, & significat locum parvum Deo sacrum cum ara. Belg. *Een Kapelle*.

³ *Figure, & vaticinia*.] Hujusmodi Pontifex Maximus, Isaacus, Moses, Josephus, Simson, Jonas alique; ut & agnus Paschalis & sacrificia, venturum in carne Christum & ejusdem mortem exhibentia.

ræ, velut extra ordinem, addita sunt capita Pontificum Romanorum cum suis titulis. Ex adverso capita Cæsarum, ob memoriam historiæ. In utroque cornu prominet pensile cubiculum, ubi liceat interquiescere, & unde spectare liceat pomarium, & aviculas nostras. Hic in extremo angulo prati, videris aliud ædificiolum, ubi coenamur nonnunquam æstivis mensibus, & ubi curatur, si quem forte è familiaribus corripuerit morbus, ob contagium formidabilis. T1. Quidam negant ¹ huiusmodi morbos esse vitandos. Ev. Cur ergo vitant ² foveam, aut venenum? An hoc minus timent, ³ quia non vident? Nec basilisci venenum videtur, quod afflat oculis. Ubi res poscat, non dubitem ⁴ pro necessariis venire in vitæ discrimen. Sine causa subire vitæ periculum, temeritas est: alios in vitæ periculum adducere, crudelitas. Sunt & alia quædam non injucunda spectatu: ea mandabo uxori, ut ostendat. Manete hic vel totum tri-duum, & hanc domum putate esse vestram. Pascite oculos, pascite animos. Nam me negocia quædam alio vocant. Est equitandum in pagos aliquot vicinos. T1. Ob rem pecuniariam? Ev. Ego tales amicos non relinquerem pecuniæ gratia. T1. Fortassis venatio parata est alicubi. Ev. Plane venatio est: sed aliud venor quam apros aut cervos.

T1. Quid

1 *Huiusmodi morbos esse.*] Illud *περί-τρον* *περίτρον* mordicus à vulgo nostro defenditur. Mortem metuere (sic pro opinione hæc decertatur) hominis metuculosi & male sibi conscii est, vel nimium vitam expetentis, quæ libenter Christianus exiit, ubi Deo ita visum. Etiam in iustitiam impingitur: ubi se subducens pesti, simul laboranti proximo se subducit, cui opem ferre ex conscientia tenetur. An vita humana, cancellis divinæ providentiæ circumsepia, nostro nutu aut curâ vel momentum prorogatur?

2 *Foveam.*] Ita est. Quamvis enim ex immutabili Dei decreto unicuique vitæ meta immobilis sit præscripta, ideo tamen ordo mediorum adhibendorum

haud evertitur. Præcipue cum nobis occultum æterni consilii arcanum: & legitimus prolongandæ vitæ modus, non concessus modo, sed & injunctus sit. Necessitas enim divini decreti non tollit mediorum usum.

3 *Quia non vident.*] Hinc procul dubio Psal. 91. Pestis in caligine pervadens.

4 *Pro necessariis.*] Bene addit *necessariis*. Arctiori enim vinculo iis obstricti, quam in commune hominibus. Si quis ergo absque scandalo nec desertâ vocatione è contagiosis locis discedat, non ut Deum sed loca plagis divinis infecta fugiat, ne in culpam temeritatis incurrat: is à culpâ absolvendus hæc in parte.

1 E. 11.

T1. Quid igitur? **Ev.** Dicam. In uno pago decumbit amicus quidam non sine periculo vitæ. Nam corpori metuit medicus, ego magis metuo animæ illius. Siquidem mihi videtur parum recte compositus ad emigrandum, sicut dignum est Christiano: huic adero meis hortatibus, ut sive moriatur, sive revaleſcat, bono ipſius fiat. In altero diffidium acre natum est inter duos, non malos quidem illos, sed tamen pervicacis ingenii viros. Quod si exasperetur, vereor ne plures secum trahat in consortium simultatis. Adnitar totis viribus ut hos redigam in gratiam. Nam utrique sum veteri necessitudine junctus. Hæc sunt quæ venor. Quod si venatio successerit ex animi sententia, simul hic celebrabimus ¹ *ἐπιπνικία*. **T1.** Pia venatio. Precamur, ut tibi ² pro Delia, Christus aspiret. **Ev.** Hanc prædam ego malim, quam obvenire mihi hæreditate bis mille ducatos. **T1.** Mox rediturus? **Ev.** Non nisi tentatis omnibus: quare certum tempus non possum præscribere. Vos interim meis perinde ac vestris fruamini, & valete. **T1.** Dominus Jesus te feliciter deducat, ac reducat.

De incomparabili heroë Johanne Reuchlino

³ *in divorum numerum relato.*

POMPILIUS, BRASSICANUS.

Po. **U**Nde nobis ⁴ petasatus? **BR.** E' Tubinga. **Po.** Nihilne istic rei novæ? **BR.** Equidem demiror usque adeo

¹ *Ἐπιπνικία.*] Id est, Festa sive epulum pro victoria adepta.

² *Pro Delia.*] Respicit ad adagium *Delia annuente vel irata venari*. Diana vero cognominata *Delia* à patria, Delo, ubi Latona mater eam pepererat. Habita est venationis Dea.

³ *In divorum numerum.*] *Ἀποθνήσκων* inter Deos relatio, divinorum honorum attributio: ab *ἀποθνήσκων*. ex homine Deum facio, in Divos refero: compositum à præpositione *ἀπό* & *θνήσκων*, & hoc à *θεός* Deus. Pontificiorum mos de referendo quempiam in sanctorum sive

Divorum catalogum ab Ethnicis defluxit: ii enim bene meritos de Republica post mortem numinibus æquabant. Romanis ejusmodi Divi Indigetes Dii dicti. A Romulo hæc consuetudo ad Cæsares devoluta est. Consecrationem hanc Apotheosin Græci nuncupant.

⁴ *Petasatus.*] Petasus, pileus latior atque amplior; à *πτερίζω*, extendo. Pileus ergo viatorius est, & solem defendens. Sunt qui credant calceamenti grandioris genus esse. Hinc *petasati*, qui galero pro capitis ornamento utuntur.

⁵ *Tubinga.*] Civitas Ducatus Wir-

L 4

ten-

adeo mortales omnes teneri siti quadam rerum novarum.
 At ego ¹ Lovanii ² Camelum quendam audiui concionan-
 tem, fugiendum quidquid esset novum. Po. Vocem Came-
 lo dignam. Dignus erat homo, si tamen homo fuit, qui nun-
 quam mutet veteres calceos, aut ³ putre subligar, semper ve-
 scatur putribus ovis, nec aliud bibat quam ⁴ vappam. BR. At
 idem, ne sis inscius, non usque adeo delectatur rebus vete-
 ribus, ut malit jus pridianum quam recens. Po. Sed omisso
 Camelo, dic si quid adfers novi. BR. Adfero quidem, sed,
 ut ille ajebat, malum. Po. Atqui istuc ipsum olim erit ve-
 tus. Ita fieri necesse est, ut si omnia vetera sint bona, omnia
 nova mala, quæcunque nunc bona sunt, fuerint olim mala;
 & quæ nunc sunt mala, sint olim futura bona. BR. Ita vi-
 detur juxta decretum Cameli. Immo consequitur, ut qui
 olim adolescens fuit malus fatuus, quia recens; idem nunc
 sit bonus fatuus, quia senuit. Po. Sed age prome quidquid
 est. BR. Egregius ille trilinguis eruditionis ⁵ phoenix Joan-
 nes ⁶ Reuchlinus vita defunctus est. Po. Rem certam narras?
 BR. Certiorem quam vellem. Po. Sed quid istuc mali,
 relicta posteris honestissimi nominis immortalis memoria,
 ab hujus vitæ malis demigrare in consortium beatorum?
 BR. Quis istuc tibi indicavit? Po. Res ipsa. Nec enim po-
 test aliter mori, qui sic vixit. BR. At magis etiam isthuc di-
 ceres, si scias, quod ego. Po. Quidnam, obsecro? BR. Non
 est fas referre. Po. Quam ob rem? BR. Quia qui credidit,
 stipu-

tenbergenſis in Suevia ad Neccarum,
 admodum elegans & rerum neceſſaria-
 rum proventu abundans.

¹ *Lovanii.*] Lovanium Brabantiae urbs
 primaria, uberi ſolo, Academia celebri,
 ſic dicta à proximo colle & ſilva *Lo* &
 ſubjecta planicie, veteri lingua *Veen*
 nuncupata.

² *Camelum.*] Camelum dixit detracta
 littera *pro Carmelita*.

³ *Putre ſubligar.*] Idem quod ſubli-
 gaculum femorale.

⁴ *Vappam.*] Vappagenus vini, quod

ſponte deſerbuſit & odorem ſaporemque
 amiſit. Huiusmodi vina, quæ exhauiſto
 vaſe reliqua evaporarunt.

⁵ *Phoenix.*] Proprie unica illa avis,
 ex cinere renaſcens, ut fabulæ referunt.
 Per *ἀνθρώπων* autem, quæ proprium
 ſumitur pro communi, excellentiſſi-
 mum quemque designat.

⁶ *Reuchlinus.*] Eſt hic Joannes Reuch-
 linus, teſte Gualterio, diſcipulus Jo-
 annis à Lapide, Profeſſor Tubingen-
 ſis, Domo Phorcenſis, vixit circa an-
 num 1500.

¹ *Argu-*

stipulatus est arcani silentium. Po. Eadem lege committe & mihi: recipio tibi silentium optima fide. Br. Quamquam ista fides me jam sæpenumero fefellit; tamen age, committam: præsertim cum res sit ejus generis, ut expediat etiam esse notam bonis omnibus. Est Tubingæ quidam instituti Franciscani, vir omnibus habitus eximie sanctimonie, præterquam ipsi. Po. Magnum dicis argumentum veræ sanctimonie. Br. Agnosceres hominem, & fatereris verum, si nomen ederem. Po. Quid si divinem? Br. Licet. Po. Admove aurem. Br. Quid opus, cum sumus soli? Po. Ita mos est. Br. Ipse est. Po. Est homo certissimæ fidei. Mihi * Sibyllæ folium erit quidquid ille dixerit. Br. Audi igitur totum dialogum bona fide. Ægrotabat noster Reuchlinus, satis quidem periculose, sed ita ut bona spes esset fore, ut revalesceret; vir dignus qui nunquam senesceret, ægrotaret aut moreretur. Mane visibam meum † Franciscanum, ut animi mei molestiam oratione sua leniret. Nam ægrotabam una cum ægrotante amico, quem amabam ut Patrem. Po. ‡ Phy! quis illum usquam non amavit, nisi vir pessimus? Br. Hic Franciscanus meus, Brasciane, inquit, emove penitus ex animo moerorem omnem: Reuchlinus noster desinit ægrotare. Quid? inquam, an subito revaluit? nam ante biduum non admodum læta promittebant medici. Tum ille, Revaluit, inquit, sed ita, ut posthac non sit illi formidanda valetudo adversa. Noli flere, (nam videbat erumpentes lacrymas,) prius quam audias

1 *Argumentum.*] Sic se habet: veræ sanctimonie humilitas individua sociæ adhzret. Et certe cum maxime piis plurima desint, cur altos spiritus gerent?

2 *Sibyllæ folium.*] Sibylla Cumana scribebat oracula in foliis. Juvenalis, *Credite me vobis folium recitare Sibyllæ*, id est, rem certissimam. Quod genus & illud: *E tripode dictum pura*. De iis quæ vehementer vera atque indubitata videri volumus. Translatum à tripode

vel Delphica vel Pythia: nam hæc duo oracula, summam olim apud homines fidem habuerunt.

3 *Franciscanum.*] Dissimulat Erasmus nomen hujus Franciscani Tubingensis, cui somnium hoc portentosum obrepfit: senserat quippe jam ante Cleri Romani odium Vaticanum.

4 *Phy.*] Intersectio fastidientis: quem admodum & admirantis, teste Donato, ut hic.

L 5

I Hym-

dias rem omnem. Sex dies sunt, quod hominem non inviseram, sed tamen quotidianis precibus illius salutem Domino commendabam. Hodierna nocte cum me à matutinis ¹ hymnis in strato composuissem, blandus quidam minimeque gravis somnus obrepfit. Po. Nescio quid læti mihi præfagit animus. Br. ² Non est tibi læva mens. Visus sum mihi, inquit, consistere ad ponticulum quendam, per quem transitus erat in pratum quoddam longe amœnissimum. Adeo blandiebatur oculis graminum & frondium plus quam smaragdinus viror, sic arridebant incredibili colorum varietate flosculorum stellulæ; sic spirabant omnia, ut quod erat pratorum citra rivum, quo dirimebatur felicissimus ille campus, nec vivere, nec virere videretur, sed mortua, inamœna, putidaque omnia. Atque interim dum totus sum in eo spectaculo, commodum præterierat Reuchlinus; præteriens Hebraice precatus est pacem. Jam medium pontis transierat prius, quam sentirem: parantem accurrere, respiciens vetuit. *Nondum fas*, inquit. *Quinto abhinc anno nos sequeris. Interim eorum quæ aguntur, testis ac spectator assistito.* Heic ego: Nudus erat, inquam, Reuchlinus, an vestitus? solus, an comitatus? Vestium, inquit, nihil habebat, præter unam candidissimam: ³ Damascenam esse dixisses, candore mire lucido; pone sequebatur puer incredibili specie, alatus: fuscicabar illius esse genium bonum. Po. Sed nullusne comitabatur genius malus? Br. Imo aliquot, ut
Fran-

¹ *Hymnis.*] Nempe horâ nocturnâ duodecimâ; eam enim Franciscani & Capucini observant ad hymnos matutinos decantandos, quos Belgice de *Metten* vocant, Sed, secundum Hambachium, Augustiniani, Carmelitz, Canonici, Parochiani & Capellani, ad moram campanam, eosdem hymnos quartâ matutinâ canunt. Hi autem in honorem Sancti Sanctæve, quorum festa in Calendario annotata recurrunt, indies peraguntur.

² *Non est tibi læva mens.*] Frequenter enim hominum mens læva est, & pessima pro optimis sequuntur, optima pro pessimis repudiant. Donato teste, *lævum* cum de humanis dicitur, significat contrarium, infaustum, cum de cœlestibus prosperum, ut intonuit *lævum*: quia sinistra Numina dextra sunt intuentibus.

³ *Damascenam.*] *Damascena vestis* à Damasco, quæ est urbs nobilissima, Syriæ metropolis.

Franciscanus ille arbitrabatur. Procul, inquit, à tergo sequebantur aves aliquot pennis cætera nigris, nisi quod explicatu alarum ¹ gilvas verius, quam candidas plumas ostenderent. Picæ, inquit, videri poterant colore & voce, nisi quod singulæ sedecim picas æquarent magnitudine corporis, nihilo minores vulturibus; cristam gestantes vertice, rostris & unguibus aduncis, ventre prominente: ² Harpyiæ videri poterant, si tres modo fuissent. Po. Quid moliebantur istæ furæ? BR. Procul, inquit, obstrepebant ³ heroi Reuchlino, & impetituræ videbantur, si licuisset. Po. Qui minus licuit? BR. Quia versus Reuchlinus, objecta ⁴ manu crucis imaginem exprimens, Abite, inquit, quod dignum est, malæ pestes. Satis sit vobis negotium facessere mortalibus: in me jam immortalibus adscriptum, nihil habet juris vestra dementia. Vix ea dixerat, inquit Franciscanus, mox abierant foedissimæ volucres, sed relicto factore, ad quem collatum ⁵ oletum videri posset ⁶ samfucinum, aut ⁷ foliatum. Dejerabat se citius vel ad inferos descensurum, quam sustineret iterum afflari ⁸ tali thymiamate. Po. Male sit illis pestibus. BR. Sed audi cætera quæ narravit mihi Franciscanus. Dum hæc intentus contemplor, inquit, jam ponti vicinus erat divus Hieronymus, qui Reu-

¹ *Gilvas.*] Gilvus color, est medius inter album & rufum. Belg. *Vael*.

² *Harpyia.*] Ab ἀρπυζία, rapio. Sunt avium monstra fictitia. Vocantur & *Stymphalides* aves, quia eis virginei volucrum vultus esse dicuntur à Virg. *Æneid.* 3. Per eas autem intelliguntur furæ, quæ & Stygiæ canes, & Jovis canes dicuntur, quæ tres numero, *Aëllo*, *Ocypete* & *Celæno*.

³ *Heros.*] Heros, qui cum mortalibus esset, rerum magnitudine immortalitatem adeptus, & in Deorum numerum est relatus.

⁴ *Manni crucis.*] Signatio hæc crucis jam vetus est, licet postmodo supersti-

tiose magis quam prioribus sæculis à Pontificiis observata.

⁵ *Oletum.*] Stercus humanum, ab oleo, id est fætorem emitto: proprie autem pro loco in quo mejimus.

⁶ *Samfucinum.*] Oleum samfucinum, fit ex samfuco seu amaraco herba, quæ & majorana dicitur. Belg. *Margecyn*.

⁷ *Foliatum.*] Unguenti præstantissimigenus, quod & Nardinum, à nardi folio. Plinius lib. 13. cap. 1. de quo etiam Juvenalis: *Machis foliata parantur*.

⁸ *Tali thymiamate.*] Thymiamafitus est ex aromatibus. *Jupiscus*, est, odores accendo.

Reuchlinum hisce verbis compellabat: *Salve, collega sanctissime. Datum est hoc mihi negotium, ut te exceptum deducam in consortium cœlitum, quod tuis sanctissimis laboribus destinavit divina benignitas.* Simulque vestem protulit, qua Reuchlinum induit. Tum ego, Dic, inquam, mihi, quo cultu, quave specie videbatur Hieronymus? Eratne tam senilis, quam illum pingunt? aut cucullam habebat, aut ¹ galerum, ac palium cardinalitium, aut leonem comitem? Ad hæc ille: *Nihil, inquit, istiusmodi. Species erat amoena, quæ sic ætatem testabatur, ut nihil haberet squallores, dignitatis plurimum.* Quorsum autem illic opus erat comite leone, quem illi pictores adjunxerunt? vestem gerebat ad talos usque demissam; crystallum diceres pellucidum. Eiusdem erat formæ, quam Reuchlino tradidit. Tota undique picta erat linguis triplici colorum varietate. Quædam ² pyropon præ se ferebant, nonnullæ ³ smaragdum, tertiæ ⁴ sapphirum. Pellucebant omnia, nec mediocrem gratiam addebat ordo. Po. Conjicio id fuisse infigne ⁵ trium linguarum, quas calluerunt. Br. Non est dubium. Nam & fimbriæ, ut aiebat, trium linguarum litteris, triplici colore distinctis, visebantur inscriptæ. Po. Num incomitatus aderat Hieronymus? Br. Incomitatus, inquis? Totus ille campus obsidebatur ⁶ myriadibus Geniorum; nec aliter opleverant aërem totum, quam videmus in solis radiis, volitare minuta corpuscula, quæ vocant ⁸ αἰττα. si tamen à re tam

¹ *Galerum.*] Galerius viatorius, solem defendens. Belg. *Viltenhoet.*

² *Pyropon.*] Lapidēs sunt lucidissimi, habentes πυρρός αἶψα, ignis faciem.

³ *Smaragdum.*] Smaragdus, gemma vitore oculos satians: unde ab Horat. *viridis lapis* vocatur. Belg. *Esmarand.* Præstantissimum genus nascitur apud Scythas, in altissimis montibus.

⁴ *Sapphirum.*] Sapphirus, lapis cærulei coloris, à Cyano mare non multum differens. Belg. *Sapphier.* Jovi Phœboque antiquitus sacra.

⁵ *Trium linguarum.*] Designat autor Hebraicam, Græcam, Latinam. Reuchlinus enim discipulus Joannis à Lapide, Tubingæ Professore egit Hebraicæ & Græcæ linguæ.

⁶ *Myriadibus.*] Myrias numerum continens decem millia.

⁷ *Geniorum.*] Genii sic dicti, quia nos genitos suscipiunt. Hoc loco boni intelliguntur: alioquin & mali sunt.

⁸ *Αἰττα.*] *Insuperabilia* à τέρμα, *fco.* Ex his Democritus mundum conditum docuit.

tam humili huc ducenda est comparatio, Neque coelum videre licuisset, neque campum, nisi pellucerent omnia. Po. Euge, Reuchlino gratulor. Quid deinde factum est? Br. ' Hieronymus, inquit, honoris gratia complexus dextrum Reuchlinum, deduxit in medium pratum. Ibi collis erat in medio prominens. In hujus vertice uterque alterum blando osculo complexus est. Atque interea vasto hiatu coelum superne diduxit sese, majestatem quandam inenarrabilem exhibens, sic ut ad eam speciem, cætera pæne sorderent, quæ tamen antea videbantur esse mirifica. Po. Non possis aliquam imaginem nobis depingere? Br. Qui possim ego, qui non vidi? Is qui vidit, negavit se ullis vocibus vel somnium rei posse depingere: tantum hoc aiebat, se vel millies mori paratum, si liceat iterum eo spectaculo, quamlibet exiguo momento frui. Po. Quid tandem? Br. Ex hiatu coeli, demissa est ingens columna igne-pellucido, sed amœno: per eam in complexu duæ sanctissimæ animæ subvectæ sunt in coelum, choris angelicis tanta melodia delinientibus omnia, ut Franciscanus neget, se unquam ejus voluptatis meminisse posse, quin erumpant lacrymæ. Secuta est mira fragrantia. Ubi somnus reliquit hominem, si tamen ille somnus dicendus est, erat dementi similis; non credebat, sese esse ¹ in cellula sua; requirebat pontem ac pratum suum; nec aliud loqui, nec aliud cogitare poterat. Seniores ejus collegii, ubi senserunt rem non esse fabulosam, (nam compertum est ² eadem hora terris excessisse Reuchlinum, qua visio viro illi sanctissimo apparuit;) concordibus animis egerunt gratias Deo, qui benefacta

¹ Hieronymus.] Belle Reuchlino linguarum perito adjungitur Hieronymus: hinc enim supra reliquos Patres in linguis exercitatissimus. Imo tanto studio Hebraicum idioma addidit: ut magnâ mercede conductos Hebræorum doctissimos habuerit: qui nocte illum instituerent.

² Cellula sua.] Monasteriorum habitacula in domunculas seu cellulas distributa. Ab iisdem ordo Fratricellorum seu Cellariorum fratrum nomen adeptus est.

³ Eadem hora.] Simillimum mendacium de Ignatio narratur: cui Coduril absentis mors revelata.

facta piorum, præmiis amplissimis remuneratur. Po. Quid igitur superest, nisi ut sanctissimi viri nomen ¹ adscribamus calendario sanctorum? BR. Id ego facturus eram, etiam si nihil tale vidisset Franciscanus: & quidem aureis litteris, proxime divum Hieronymum. Po. Emoriar, nisi idem facturus sum in codice meo. BR. Quin & in meo ² larario stabit aureus inter ³ divos selectos. Po. Stabit & in meo vel ⁴ gemmeus, si suppetat animo facultas. BR. Ponetur & in bibliotheca, Hieronymo proximus. Po. Addeatur & meæ. BR. Imo si grati volent esse, idem facient omnes, qui colunt & amant linguas ac bonas literas, præfertim sacras. Po. Dignus est videlicet. Sed nihil te movet ille scrupulus, quod nondum relatus est in numerum divorum, auctoritate Romani Pontificis? BR. ⁵ Quis canonizavit (sic enim vocant) divum Hieronymum? quis Paulum? quis Virginem matrem? Utrorum memoria sanctior apud pios omnes? horum quos insignis pietas, quos ingenii, vitæque monumenta commendant affectibus omnium; an ⁶ Catharinæ Senensis, quam in divarum numerum retulisse fertur ⁷ Pius, ejus nominis secundus, in gratiam ⁸ ordinis & urbis? Po. Vera prædicas. Ille demum verus cul-

¹ *Adscribamus.*] In more id Papiculis nomina sanctorum aliorumque Pontificiâ auctoritate Calendario inscribere: quorum festi dies statò tempore quotannis colendi.

² *Larario.*] Lararium, locus ubi reponuntur Dii penates, hoc est, domestici. Erat autem prope focum.

³ *Divos selectos.*] Dii Consentes sive præcipui erant duodecim, sex mares totidemque foeminae, quorum ope in gravissimis negotiis Jupiter utebatur. His alii octo additi, qui cum Consensibus Selecti dicti, propter majores in mundo administrationes.

⁴ *Gemmeus.*] Ille veterum mos, ut sive ad ostendendum erga Deos affectum, sive ob rem quampiam, cujus desiderio tenebantur; obstringerent se

simulachra exornaturos.

⁵ *Quis canonizavit.*] Canonizare barbarice dicunt, pro eo quod est, in numerum divorum referre. Quod in Canone vocatò recenscantur aliquot divorum, divarumque nomina.

⁶ *Catharina Senensis.*] De hac, Senis patre tinctore natâ, blasphemæ fabulæ circumferuntur. Inter alia, quod Christo præsentibus Mariâ, Joanne Evangelistâ & Davide nupserit.

⁷ *Pius, ejus nominis.*] Prius Aneas Sylvius dictus. Pontificatum adeptus anno 1458. Ex paupere adolescente doctissimus Papa.

⁸ *Ordinis.*] Ordo hic tertius Dominicanorum: cui dicta Catharina initiata anno 1372.

I In-

cultus est, qui sponte cœlo dignis meritis defunctorum exhibetur, quorum beneficia perpetuo sentiuntur. BR. Quid igitur? Putas tu hujus viri mortem deplorandam? Diu vixit, si quid ea res facit ad felicitatem hominis. Reliquit nunquam ¹ intermorigitura virtutis suæ monumenta. Benefactis consecravit nomen suum immortalitati. Nunc exemptus malis, cœlo fruitur, & cum Hieronymo confabulatur. Po. At multa passus est in vita. BR. Sed plura passus est divus Hieronymus. Felicitas est, ob bona pati à malis. Po. Fateor certe; ob optima à pessimis multa ² perpeffus est Hieronymus. BR. Quod olim fecit Satan as per ³ Scribas & ⁴ Phariseos in Dominum Jesum, hoc & nunc facit per Pharisaicos quosdam in optimos quosque viros, ac de genere mortalium suis vigiliis bene merentes. Nunc ille merit optimam messem pro semente, quam fecit. Interim nostræ partes erunt, illius memoriam habere sacrosanctam; illius nomen ferre laudibus; ac subinde illum salutare verbis hujusmodi: *O sancta anima, sis felix linguis, sis felix linguarum cultoribus, faveto linguis sanctis, perdisce malas linguas, infectas veneno ⁵ gehenna.* Po. Ita faciam, ac sedulo prædicabo cæteris, ut idem faciant. At non dubito, multos futuros, qui precatiunculam aliquam desiderent, quandoquidem hoc receptum, qua sanctissimi herois memoriam celebrent. BR. Hoc dicis, quod isti *Collectam* appellant?

¹ *Intermorigitura.*] Existat certe Reuchlini Lexicon Hebraicum, à multis summo opere commendatum.

² *Perpeffus est Hieronymus.*] Post multas enim peregrinationes & vitæ incommoda in deserta secessit. E Syria autem Romam evocatus, grande periculum incurrit, instigante Clero Romano. Nec minora passus est ab Arabianis.

³ *Scribas.*] Scribarum tria genera: Unum, regibus inserviens, alterum, privatorum contractus exarans: tertium, juris divini peritorum. Ex hoc nume-

ro selecti nonnulli & primarii sacerdotibus adjuncti senatum ecclesiasticum constituebant. Ab his tam infanda passus Christus.

⁴ *Phariseos.*] Pharisei sic dicti à separando vel exponendo: propter sacram litterarum peritiam, ab Alexandrâ Hircani Aristobulique matre summo perevecti.

⁵ *Gehenna.*] Gehennæ vox Hebræa, à *Ge* & *Hinnon*, significans *vallem* Hinnon: locus Jerosolymæ vicinus: ubi olim Judæi filios horrendâ immanitate Molocho immolabant.

I Babel

lant? Po. Scilicet. BR. Hanc paraveram & ante mortem.
 Po. Recita, quæso. BR. *Amator humani generis Deus, qui
 donum linguarum, quo quondam Apostolos tuos ad Evangelii præ-
 dicationem per Spiritum tuum Sanctum cœlitus instruxeras, per
 electum famulum tuum Joannem Reuchlinum mundo renovasti:
 da, ut omnibus linguis, omnes ubique prædicent gloriam filii tui,
 Jesu, ut confundas linguas pseudoapostolorum, qui conjurati sub-
 struunt impiam turrim * Babel, tuam gloriam obscurare conantes,
 dum suam student attollere: cum uni tibi debeat omnis gloria,
 cum Jesu Filio tuo unigenito, Domino nostro, & Spiritu Sancto, in
 aeterna sæcula, Amen.* Po. Elegans profecto & pia precatio:
 dispeream nisi mihi quotidie dicetur. Et hunc occursum
 mihi felicem duco, qui rem tam lætam ex te didicerim.
 BR. Isto gaudio diu frui, ac vale. Po. Vale tu quoque.
 BR. 'Valebo, sed non coquus.

Proci & Puella.

PAMPHILUS, MARIA.

PA. **S**alve crudelis, salve ferrea, salve adamantina.
 MA. Salve tandem & tu Pamphile, quoties & quan-
 tum voles, & quocunque libet nomine. Sed interim mihi
 videris oblitus nominis mei; Maria vocor. PA. At Mar-
 tiam

* *Babel.*] Significat *confusio venit*. Cum
 turrim enim molirentur homines, cu-
 jus apex cœlum attingeret, confudit
 Deus omnium linguas: ita ut opus per-
 fici non potuerit.

2 *Valebo, sed non coquus.*] Quum can-
 didatus quidam, qui coci filius habebat,
 coram Cicerone ab alio quo-
 piam suffragium peteret, Cicero ca-
 villans, *Ego quoque, inquit, tibi fa-
 verem.* Jocus autem est in dictione am-
 bigua *quoque* & *coci*: quo ad pronun-
 ciationem attinet. Unde liquet olim
 alium fuisse sonum harum litterarum q
 & c quam nunc est. Quod si fuisset di-
 versus, non erat jocus ex voce plura si-
 gnificante. Nunc littera c aliud sonat

præcedens a, o, u, quam e, i, y, quod
 idem sit in Græcis, quum ejus varietatis
 nulli vetusti grammatici memine-
 rint, quod equidem sciam. Et Fabius
 in primo libro disputat, q & k, redun-
 dare; non redundarent autem, si quid
 aliud sonarent quam c, nisi quod cap-
 ponitur respiratio, quam rejiciunt q &
 k. Ceterum u adjunctum q, evanescit;
 alioqui cotidie & quotidie non solum
 differrent scriptura, verum etiam sono,
 quod secus esse, licet ex Fabii verbis
 colligere cap. de orthographia. Porro
 jocus Ciceronis ad quem hic alluditur,
 refertur apud Quintilianum libro sexto,
 capite De risu.

tiam dici oportuit. MA. Quid ita, quæso? Quid mihi cum Marte? PA. Quia quemadmodum illi deo pro ludo est, homines interficere; ita & tibi: nisi quod tu Marte crudelior, occidis etiam amantem. MA. Bona verba. Ubinam strages ista mortalium, quos ego occidi? Ubi sanguis interfectorum? PA. Unum cadaver vides exanime, si modo me vides. MA. Quid ego audio? Mortuus loqueris, & obambulas? utinam mihi nunquam occurrant umbræ formidabiliores! PA. Ludis tu quidem; tamen interim miserum¹ exanimas, & crudelius occidis, quam si confoderes telo. Nunc longo cruciatu² excarnificor miser. MA. ³Eho, dic, quot gravidæ ad tuum occursum ⁴abortierunt? PA. Atqui pallor arguit exsanguem magis, quam ulla sit umbra. MA. Atqui iste pallor tinctus est ⁵viola. Sic palles ut cerasum maturescens, aut uva purpurascens. PA. Satis procaciter rides miserum. MA. Atqui si mihi non credis, admove speculum. PA. Non optarim aliud speculum; nec arbitror esse clarius ullum, quam in quo me nunc contemplor. MA. Quod speculum mihi narras? PA. Oculos tuos. MA. ⁶Argutator, ut semper tui similis es! Sed unde doces esse exanimem te? An cibum capiunt umbræ? PA. Capiunt, sed insipidum, qualem ego. MA. Quibus igitur vescuntur? PA. ⁷Malvis, ⁸porris, & ⁹lupinis. MA. Atqui tu non

¹ *Exanimas.*] Anima privas, occidis.

² *Excarnificor.*] Excarnificare est carnem dissecare, quod carnificum & lanionum. Metaphorice pro excruciare, lento dolore afficere, ponitur.

³ *Ebo.*] *Ebo* sæpenumero vim habet interjectionis ad se vocantis. Hic vero excitativa particula, qua attentionem ejus, quicum loquimur, paramus.

⁴ *Abortierunt.*] Hoc est, immaturum særum ediderunt.

⁵ *Viola.*] Intelligit nempe autlior violam purpuream, quæ Græcis τὸ ἰὸν ὀνόματι: est enim & viola lactea & tercia coloris palliduli. Per antiphrasin no-

minata, quasi minime violanda.

⁶ *Argutator.*] Hic pro sophista argutulo, vel argumentatore accipitur.

⁷ *Malvis.*] *Malvæ* herbæ notissimæ. Plinius duo genera ponit, foliorum varietate inter se discreta. Sylvestrem hic intelligit, Belg. *Kresskens-kruyt*.

⁸ *Porris.*] Porrum vel porrus, genus oleris. Mart. *Mittit præcipuos nemoralis Aricia porros: In medio viridi stipite cernere comas.* Belgis *Bies-loock*.

⁹ *Lupinis.*] *Lupinus*, leguminis genus omnium vilissimum & amarissimum, de quo & Virg. Georg. 1.

Aut tenues satum vicia, tristisque lupini
Sustuleris calamos. Belg. *Wick-booms*.

M

I Brio

non abstines à capis & perdicibus. PA. Verum; sed interim nihilo plus sapiunt palato meo, quam si malvis vesceretur, aut ¹betis absque pipere, vino & aceto. MA. O te miserum! & tamen interim obesulus es. An & loquuntur exanimes? PA. Sic ut ego, voce perquam exili. MA. Atqui nuper cum audirem te conviciantem rivali tuo, vox non erat admodum exilis. Sed obsecro te, num etiam ambulant umbræ? num vestiuntur? num dormiunt? PA. Etiam coeunt, sed suo more. MA. Næ tu suavis nugator es. PA. Sed quid dicēs, si ²argumentis Achilleis evincam, & me esse mortuum, & te esse homicidam? MA. Absit omen, Pamphile, sed aggredere ³sophisma. PA. Primum illud mihi donabis, opinor, mortem nihil aliud esse, quam abductionem animæ à corpore. MA. Largior. PA. Sed ita, ut ne repossas, quod dederis. MA. Non fiet. PA. Tum haud inficiaberis, eum qui alteri adimit animam, homicidam esse. MA. Accedo. PA. Concedes & illud, quod à gravissimis auctoribus dictum, tot seculorum suffragiis comprobatum est, animam hominis non illic esse ubi animat, sed ubi amat. MA. Istuc explana crassius; non enim satis assequor quid velis. PA. Et hoc sum infelicior, quod istuc non æque sentis atque ego. MA. Fac ut sentiam. PA. Eadem opera fac ut sentiat adamas. MA. Equidem puella sum, non lapis. PA. Verum; sed ⁴adamante durior. MA. Sed perge colligere. PA. Qui corripiuntur afflatu divino, nec audiunt, nec vident, nec olfaciunt, nec sentiunt, etiam si occidas. MA. Audivi sane. PA. Quid conjectas esse in caussa? MA. Dic

tu,

¹ *Betis absque.*] Beta Belg. Beet, Hof-huydr. Alludit vero Erasmus ad versum Martialis: *Ut sapiant fatua fabrorum prandia beta: O quam saepe petet vina piperis coquus.* Dicta videtur quia depressa figuram B referat.

² *Argumentis Achilleis.*] Achilleum argumentum fortissimum & irrefragabile est apud Aristotelem lib. de Physico auditu.

³ *Sophisma.*] Græcis fraudem significat: & pro fallaci argumenti genere accipitur, ita ingeniose excogitato, ut quum mendosissimum sit, incauto tamen recte conclusum videatur.

⁴ *Adamante durior.*] Proverbio huius locum fecit, incredibilis hujus lapidis durities, adeo ut quicquid invictum atque inexpugnabile est, id adamantinum vocetur.

tu, Philosophæ. PA. Nimirum quoniam animus est in cœ-
lis, ubi habet quod vehementer amat, & abest à corpore.
MA. Quid tum postea? PA. Quid tum, dura? Illud conse-
quitur, & me esse mortuum, & te esse homicidam. MA. Ubi
est igitur anima tua? PA. Illic ubi amat. MA. Quis autem
ademit tibi animam? Quid suspiras? Dic libere. dices im-
pune. PA. Crudelissima quædam puella, quam ego tamen,
ne mortuus quidem odisse possum. MA. Humanum inge-
nium. Sed cur illi vicissim non adimis suam animam, ' par
pari, quod ajunt, referens? PA. Nihil me felicius, si qui-
dem liceat facere permutationem, sic ut illius animus vi-
cissim demigret in pectus meum, quemadmodum meus
animus totus demigravit in corpus illius. MA. At licet ne-
mibi tecum vicissim ² sophistam agere? PA. ³ Sophistram.
MA. Num fieri potest, ut idem corpus sit animatum, & ex-
anime? PA. Non eodem quidem tempore. MA. Cum abest
anima, tum mortuum est corpus? PA. Est. MA. Nec ani-
mat nisi cum adest? PA. Esto sane. MA. Qui fit igitur, ut
cum ibi sit ubi ⁴ amat, animet tamen corpus unde demigra-
vit? Quod si animat, etiam cum amat alibi, quomodo vo-
catur exanime corpus, quod animatum est? PA. Argutare
tu quidem satis sophisticè; sed me talibus pedicis non ca-
pies. Anima quæ moderatur utcumque corpus animantis,
improprie dicitur anima, cum revera sint tenues quædam
animæ reliquæ, non aliter quam odor rosarum manet in
manu, etiam rosa submota. MA. Difficile est, ut video,
⁵ vulpem capere laqueo. Sed illud responde; Nonne agit,
qui

¹ *Par pari, &c.*] Proverbium monet,
ut tales simus in alios, quales in nos il-
los experimur.

² *Sophistam.*] *Sophistæ* dicitur quasi
sophiz cavillator. Teste Suida est omnis
artifex, & qui eloquentiam exercet, &
qui in verbis calumniatur & fallaciis.

³ *Sophistria.*] Quæ in loquendo deci-
pere studet, & utitur sophismatibus.

⁴ *Amat.*] Respicit toto hoc loco au-

thor ad notissimum dictum: *animasti
ubi amat, non ubi animas.*

⁵ *Vulpem capere laqueo.*] Quemadmo-
dum leonibus inest audacia, ita huic
animanti astutia: unde & proverbium
apud Belgas: *'t is quaad ouden Vossen met
stricken te vangen.* Est vero apud Plutar-
chum aliud de vulpe adagium: vulpes,
nempe, quæ semel effugerit laqueos, non
capitur iterum.

qui occidit? PA. Maxime. MA. Et patitur qui occiditur? PA. Scilicet. MA. Qui fit igitur, ut cum qui amat, agat; quæ amatur, patiatur; occidere dicatur, quæ amatur, cum amans potius occidat seipsum? PA. Imo contra; qui amat, patitur; quæ amatur, agit. MA. Istuc¹ nunquam evinces apud Areopagitas Grammaticos. PA. At evincam apud² Amphictyones Dialecticos. MA. Verum ne graveris & illud respondere. Volens amas, an nolens? PA. Volens. MA. Cum igitur liberum sit non amare, videtur homicida fui, quisquis amat; præterque jus accusat puellam. PA. Atqui puella non ideo occidit, quod amatur; sed quod non amat mutuum. Occidit autem quisquis servare potest, nec servat. MA. Quid si juvenis amet inconcessa, hoc est, uxorem alienam, aut³ virginem Vestalem, num illa amabit mutuum, ut servet amantem? PA. Sed hic juvenis amat, quod amare fas piumque est, atque etiam æquum & bonum, & tamen occiditur. Quod si leve est homicidii crimen, & beneficii ream peragam. MA. Istuc prohibeant superi. An⁴ Circen quampiam ex me facies? PA. Aliquid & ista crudelius. Nam⁵ porcus aut ursus esse malim, quam id quod nunc sum, exanimis. MA. Quo tandem beneficii genere perdo homines? PA.⁶ Fascino. MA. An igitur vis, ut post-hac

¹ *Nunquam evinces apud Areopag.*] Scalig. docet Athenis duos summos senatus fuisse, alterum Ἰσθμίου, qui erant iudices ut plurimum rerum capitalium, & quidem magni momenti: alterum autem ordinarium, civium, &c. Derivatur ab Ἀρεος πίστεως, *Martius collis*, seu clivus, qui Athenis locus erat iudicii in arce.

² *Amphictyon.*] Concilium erat, quod apud Thermopylas cogi solebat, ad quod duodecim populi conveniebant, sub Amphictyone Deucalionis filio, Iones, Diores, Peræbei, Boeotii, Magnetes, Achæi, Φθιώται, Molienses, Dolopes, Anianes, Delphi, Phocenses. Sic & Dialecticorum variz sunt sectæ.

³ *Virginem Vestalem.*] Vestales ministræ Vestæ apud Romanos, exque Virgines. Causa duplex refertur. Prior quod Juno & Ceres, Vestæ sorores, ambæ pepererunt. Restitit sola Vestæ, viri impatiens. Altera causa, quod Vestæ ignis, qui nihil gignit. Pollutarum poenæ: primo quidem virgis cæcæ ad mortem: posterioribus temporibus vivæ sepultæ.

⁴ *Circen.*] Filia Solis & Nymphæ Perseis, insignis venefica.

⁵ *Porcus aut ursus.*] Digitum intendit in historiam Circes & Ulyssis: quæ, hunc hospitio excipiens, socios ejus in porcos convertit. Virg. *Circe socios mutavit Ulyssis.*

⁶ *Fascino.*] Fascinum veneficii genus, quo

hac abs te deflectam noxios oculos? PA. ¹ Bona verba. Imo magis afflece. MA. Si mihi sunt oculi fascinatores, qui sit, ut non ² contabescant & cæteri, quos obtueor? Itaque suspicor, fascinum istud esse in tuis oculis, non in meis. PA. Non sat tibi erat jugulare Pamphilum, ni insultes insuper? MA. O lepidum mortuum! Sed quando parabuntur exsequiæ? PA. Opinione tua celerius, ni tu succurras. MA. Egon rem tantam possum? PA. Potes vel mortuum ad vitam revocare, idque minimo negotio. MA. Si quis mihi porrigat ³ panacem. PA. Nihil opus herbis; tantum redama. Quid autem facilius, imo quid æquius? Non aliter abolveris ab homicidii crimine. MA. Apud quod tribunal peragar rea? ⁴ Areopagitarum? PA. Non; sed apud tribunal Veneris. MA. Ajunt Deam esse placabilem. PA. Imo nullius ira perinde formidabilis. MA. Habet ⁵ fulmen? PA. Non. MA. Habet tridentem? PA. Nequaquam. MA. Habet hastam? PA. Minime; sed est ⁶ Dea maris. MA. Non navigo. PA. Sed habet ⁷ puerum. MA. Non est formidabilis ætas. PA. Vindicem ac pervicacem. MA. Quid is mihi faciet? PA. Quid faciet? Prohibeant omnes superi. Nolo enim illi malum ominari, cui bene volo. MA. Tamen effare; nulla mihi superstitio est. PA. Dicam ergo. Si hunc

fpre-

quo homines oculorum maleficio, ad extremos miseriarum terminos dejiciuntur. à *βασανισμός*, *fascino*, *invidio*.

¹ Bona verba.] Charietissimus est, jocus cum amoenitate mordax.

² Contabescant.] Plinius testatur in Triballis & Illyriis homines esse qui visu effascinent: & Solinus in Africa familias, quæ si impensius laudaverint segetes, arbores, infantes, equos, repente emoriantur.

³ Panacem.] Panace herba quæ medetur omnibus morbis; unde & nomen habet.

⁴ Areopagitarum.] Judicabant summa integritate Areopagitæ, noctu, non meridiu, in templo Martia; quod Mars,

Græcis Ἀρης, cum homicidii crimine reus fieret, judicantibus duodecim Diis sex sententiis fuit absolutus in vico Atheniensis Areopago.

⁵ Fulmen.] Est telum Jovis, Tridentis Neptuni, Hasta Palladis.

⁶ Dea maris.] Poëtarum fabulæ habent Venerem natam ex spuma maris & Coeli testiculis à Saturno excisis & in mare projectis. Hinc & à spuma *Αφροδίτης*. Ausonius: *Orsa solo, suscepta solo, patre edita cælo, Æneadam genitrix hic habito alma Penus*.

⁷ Puerum.] Puer iste Cupido, juxta Ciceronem ex Marte & Venere, juxta Senecam ex Vulcano & Venere natus.

spreveris amantem, non omnino mutuo indignum amore, nisi fallor, ille fortasse jussu matris, immittet tibi pessimo veneno tinctum ¹ jaculum, ut in sordidum aliquem ² deper eas, qui te tamen non redamet. MA. Supplicium narras abominandum. Ego sane vel mori præoptarim, quam per-dite amare deformem, nec amore mutuo respondentem. PA. Atqui nuper hujus mali fuit exemplum insigniter editum in puellam quandam. MA. Ubi locorum? PA. ³ Aureliæ. MA. Quot anni sunt? PA. Quot anni? Vix sunt menses decem. MA. Puellæ quod erat nomen? Quid hæ-res? PA. Nihil; novi tanquam te. MA. Quin igitur edis nomen? PA. Quia non placer omen. Utinam alio quo-vis nomine dicta fuisset! Idem habebat nomen, quod tu. MA. Pater quis erat? PA. Vivit adhuc inter Jureconsultos præcipui nominis, re splendida. MA. Adde nomen. PA. Mauricius. MA. Cognomen. PA. Aglaius. MA. Vivitne mater? PA. Nuper ⁴ reliquit superos. MA. Quo morbo periit? PA. Quo morbo rogas? mœrore. Et pater, tametsi vir cum primis fortis, periclitabatur. MA. Licetne scire matris quoque nomen? PA. Maxime. Sophronam nemo non novit. Sed quid sibi vult ista percunctatio? An me putas ⁵ apologum comminisci? MA. Egon' de te suspi-carer hoc? Hæc suspicio pronior est in sexum nostrum. Sed narra, quid acciderit puellæ, PA. Puella, erat honesto loco nata, ut dixi, re lauta, forma perquam eleganti: quid multis? digna principe marito. Hujus nuptias ambiebat procus quidam, illi non dissimilis. MA. Quo nomine? PA. Hei mihi; offendor omine; Pamphilus & ille dictus est. Illa nihil non tentantem pertinacissime sprevit. Juve-nis

¹ *Jaculum.*] Fingitur enim Cupido armatus duobus plane diversæ naturæ telis, aureo nimirum & plumbeo: hoc amorem pellit, illud conciliat.

² *Deper eas.*] Deperire in aliquem, est impatienter quempiam amare.

³ *Aureliæ.*] Urbs nobilissima ad Lige-

rim, Academia insignis. Obsessa graviter ab Anglis manu Virginis Joannæ Dau-ciz non absque miraculo liberata est.

⁴ *Reliquit superos.*] Pro decessu è vi-vis, & reliquit terram, quæ supera est respectu inferorum.

⁵ *Apologum.*] Fabulam, rem vanam.

I Far-

nis dolore contabuit. Nec ita multo post, illa deperire cœpit in quendam, simium verius quam hominem. MA. Quid ais? PA. Adeo perditæ, ut satis dici non queat. MA. Tam elegans puella, tam deformem? PA. Vertice acuminato, raro capillitio, coque lacero & impexo, ¹ fursure ac ² lendibus oppleto; pleramque cranii cutem nudaverat ³ alopecia; ⁴ oculis refugis, ⁵ naribus simis ac sursum hiantibus, ore sparso, dentibus putridis, balbutiente lingua, mento scabioso; scapulas deformabat ⁶ gibbus; venter prominulus, ⁷ crura vara. MA. ⁸ Therfiten quempiam mihi depingis. PA. Imo ajunt illi non fuisse nisi unam auriculam. MA. Altera perierat illi fortasse in bello. PA. Imo in pace. MA. Quis hoc ausus est? PA. Dionysius carnifex. MA. Fortasse formæ infelicitatem pensabat res ampla domi. PA. ⁹ Imo decoxerat, ac plus quam ¹⁰ animam debebat. Cum hoc marito tam insignis puella nunc degit ætatem, ac subinde vapulat. MA. Rem miseram narras. PA. Sed veram. Sic visum est ¹¹ Nemefi, juvenis sprete contumeliam ulcisci. MA. Ego citius optarem extingui fulmine, quam talem ferre

1 *Fursure.*] Furfures Latini appellant, vitium capitis, quod Græci *πικτυ-ελασι* vocant, quorum scil. quædam quasi fursuracæ squamulæ, absque ulceratione à cute resolvuntur; præsertim in capillo, barba, &c.

2 *Lendibus.*] Lens, fortis pediculi, tanquam ovum ejus, pilis adherens fixum.

3 *Alopecia.*] Defluvium capillorum, morbus foedus. ab *ἀλώπηξ*, vulpes; quod ea crebro id morbi patiatur.

4 *Oculis refugis.*] Seu introsum latentibus. Belg. *ingevallin Oogen*.

5 *Naribus simis.*] Simus nasus est idem qui pressus; nempe instar nasi simæ. (Gallis enim *canus*) Belgæ hunc *ten canus* de *Neus* nuncupant.

6 *Gibbus.*] Eminens tumor dorfi, Belg. *Een bult*.

7 *Crura vara.*] Varus qui introsum

crura obtorta gerit: ei contrarium val-
gus, qui extorsum.

8 *Therfiten.*] Quum hominem vehementer fædum significare volumus, *Therfite faciem* eum habere dicimus: qui Græcorum omnium fædissimus fuit.

9 *Imo decoxerat.*] Decoquere bonâ metaphoricè pro consumere, similitudine translata à rebus quæ igne diutius co-
cæ in nihilum rediguntur.

10 *Animam debebat.*] *Animam debet*, Proverbium de eo qui immodico ære alieno tenetur, ut plus quam omnes facultates debeat, ac denique se ipsum. Erat enim antiquitus lex, ut qui solvendo non esset, is nexus addiceretur creditori, luiturus corpore, id est, operâ, quod ære non posset.

11 *Nemefi.*] Nemesis eadem & Rhamnusia & A drastea, scelerum ultrix bonorumque remuneratrix.

ferre maritum. PA. Ergo ne provoca Nemesium, & amantem redama. MA. Siquidem istuc satis est, redamo. PA. Sed optarim istum amorem esse perpetuum ac proprium: conjugem ambio, non amicam. MA. Neque me id fugit; sed diu deliberandum est in eo, quod semel coeptum, ¹ rescindi non potest. PA. Apud me quidem nimium diu deliberatum est. MA. Vide autem, ne tibi imponat amor, non optimus consultor. Nam cæcum esse ferunt. PA. Sed oculatus est, qui ex judicio nascitur. Non ideo mihi talis videris, quod amem te, sed ideo te amo, quod talem te conspexerim. MA. At vide ne non satis me perspectam habeas. ² Si calceum induisses, tum demum sentire, qua parte te urgeret. PA. ³ Jacienda est alea, quanquam ego multis auguriis colligo, rem melius cessuram. MA. Etiam augur es? PA. Sum. MA. Quibus igitur ⁴ auguriis colligis? ⁵ An volavit noctua? PA. Illa volat stultis. MA. An à dextris advolavit ⁶ jugum columbarum? PA. Nihil istiusmodi. Sed mihi jam annis aliquot perspecta est probitas tuorum parentum: ea primum avis est non pessima, ⁷ è bonis prognatam esse. ⁸ Neque me clam est, quam salubribus monitis, quam sanctis exemplis apud hos sis instituta. Et plus est bene institui, quam bene nasci. Habes alterum augurium. Ad hæc meis majoribus non omnino malis, ni fallor,

¹ *Rescindi.*] Metaphorice pro irritum facere, abolere.

² *Si calceum.*] Alludit ad dictum Pauli Æmilii, repudiata uxore.

³ *Jacienda est alea.*] Cum alea proprie omne ludus genus, quod in sortis varietate consistit; hinc & pro fortuna periculique dubitatione: & *aleam jactare*, id est, facere periculum, committere se fortunæ.

⁴ *Auguriis.*] Augurium quasi dicas avigerium vel avigarium, divinatio proprie ex avium volatu, cantu aut gustatu.

⁵ *An volavit noctua.*] Priscis Atheniensibus noctur volatus victoriæ symbolum existimabatur, quod avis hæc

Minervæ sacra crederetur; quæ quidem dicta est, etiam male consultæ Atheniensium bene fortunare.

⁶ *Jugum columbarum.*] Recte: inter prosperas aves, ex quibus felicia auguria captabant Ethnici, habita est columba. Ea etiam Veneri sacra. Non mirum ergo si amasia amatori columbæ meminere. Addit autem à *dextris*, id enim felix, quemadmodum à *sinistris* inauspicatum habebatur.

⁷ *È bonis prognatam esse.*] Secundum illud: *Fortes creantur fortibus & bonis: nec imbellem progenerant aquilæ columbam.*

⁸ *Neque me clam est.*] Id est, non late me, probe scio.

1 *Atque*

lor, jam olim cum tuis, amicitia non vulgaris intercedit: quin & nos inter nos ¹ à teneris, quod ajunt, unguiculis, noti sumus; nec male convenit ² geniis nostris. Jam ætas inter nos, res, dignitas, nobilitas, inter utriusque parentes pœne paria sunt. Demum, quod est in amicitia præcipuum, tui mores mihi videntur non pessime quadrare ad meum ingenium. Potest enim per se præclarum esse, quod tamen non sit aptum. Quam mei vicissim tuo congruant, nescio. Hæ videlicet aves (mea lux) mihi promittunt fore inter nos felix, perpetuum, ac lætum jucundumque connubium, modo ne tuus animus ³ mali ominis cantionem nobis occinat. MA. Quam cantilenam optas? PA. Ego præcinam; Sum tuus: tu succine; Sum tua. MA. Brevis quidem cantiuncula; sed longum habet ⁴ epiphonema. PA. Quid refert, quam longum, modo lætum? MA. Adeo mihi es in-vi-vi-sus, ut nolim te committere, cujus in posterum pœniteat. PA. Define male ominari. MA. Fortassis alia tibi videbor, ubi morbus aut ætas hanc formam immutarit. PA. Nec hoc corpus, ô bona, semper erit æque succulentum. Sed ego non contemplor tantum istud undique florens & elegans domicilium; hospitem magis adamo. MA. Quem hospi-tem? PA. Animum istum tuum, cujus decor semper cum ætate crescet. MA. Næ tu plusquam ⁵ lynceus es, si istum perspicias per tot tectoria. PA. Animum animo perspicio. Ad hæc, in communibus liberis subinde repubescemus.

MA. Sed

¹ *À teneris unguiculis.*] Pro eo, quod est, à prima pueritia. Translatum à ca-tulis, quorum unguiculi nondum du-ruerunt. Belg. *Van kints been af.*

² *Geniis nostris.*] Id est, convenientia est inter utriusque naturam. Bene con-veniunt ingenia nostra. Non sumus uf-que adeo dispari naturæ inclinatione & conditione. Modus loquendi à veterum superstitione, qui unicuique homini suum genium attribuebant, per quos ge-niti quasi gerébantur, suscipiebantur &

tuebantur.

³ *Mali ominis, &c.*] Nempe si recu-set succinere, sum tua.

⁴ *Epiphonema.*] Quod in fine accla-matur. Facile est, dicere, *Sum tua*: sed duobus verbis contrahitur indissolubile vinculum.

⁵ *Lynceus es.*] Lyncei perspicacitas in proverbium abiit. Tanta autem fuisse creditur, ut novissimam lunam primam-que eodem die vel nocte conspiciere po-tuerit.

MA. Sed interim perit virginitas. PA. Verum. Sed ¹ *eho*, dit mihi, si tibi esset elegans pomarium, optares illic nihil unquam gigni præter flores: an mallet, delapsis floribus, videre arbores maturis pomis gravidas? MA. ² *Ut argutatur!* PA. Saltem illud responde, utrum est elegantius spectaculum; vitis humi jacens, & computrescens; an amplexa palum aut ³ *ulmum*, eamque purpureis uvis degravans? MA. Responde tu mihi vicissim, utrum spectaculum amœnium; rosa nitens & lactea in suo frutice; an decerpta digitis, ac paullatim marcescens? PA. Ego rosam existimo felicior, quæ marcescit in hominis manu, delectans interim & oculos & nares, quam quæ senescit in frutice: nam & illic futurum erat, ut marcesceret: quemadmodum felicior est vinum, quod bibitur ante, quam acescat. Quamquam non statim marcescit flos puellæ, si nupserit: imo video multas, quæ ante nuptias pallebant, languebant, ac velut extabescebant, ex congressu viri sic enituisse, ut tum demum florere cœperint. MA. Attamen favorabilis ac plausibilis apud omnes est virginitas. PA. Elegans quidem res puella virgo; sed quid juxta naturam prodigiosius, anu virgine? Nisi matri tuæ defluxisset flos ille, nos istum flosculum non haberemus. Quod si, ut spero, non sterile fuerit nostrum conjugium, pro una virgine, multas dabimus. MA. Attamen ajunt, rem Deo gratissimam esse castitatem. PA. Et ideo castam puellam mihi cupio nubere; ut cum illa caste vivam. Magis erit animorum, quam corporum conjugium. Gignemus Reipublicæ, gignemus Christo. quantulum aberit hoc matrimonium à virginitate? Et fortasse olim sic convivemus, quemadmodum vixit cum Maria Joseph. Sed interim discemus virginitatem. Non enim statim pervenitur ad summum. MA. Quid ego audio?

¹ *Eho.*] *Eho* seu *ehodum* interjectio vocantis &, quemadmodum hoc loco, particula qua attentio paratur.

² *Ut argutatur.*] Quam argute & pro-

caciter loquitur.

³ *Ulmum.*] *Ulmus*, arbor propter raritatem foliorum, maritandis vitibus maxime idonea. Belg. *Olm-boom*.

1 Abs-

audio? Violanda virginitas, ut discatur? PA. Quid ni? Quemadmodum paullatim bibendo vinum parcius, discimus esse ¹ abstemii. Uter tibi videtur temperantior, qui in mediis deliciis accumbens abstinet, an qui semotus ab his, quæ provocant intemperantiam? MA. Arbitror eum fortius temperantem, quem parata copia non potest corrumpere. PA. Utri verius debetur laus castitatis, einc ² qui semet exsecat; an qui membris integris, tamen abstinet à Venere³. MA. Equidem posteriori, meo ⁴ calculo tribuerim laudem castitatis, ⁵ priori dementiam. PA. An qui ⁶ voto adstricti abjurant matrimonium, nonne quodam modo exsecant sese? MA. Videtur. PA. Jam non est virtus non coire. MA. An non est? PA. Sic accipe. Si per se virtus esset, non coire, vitium esset coire. Nunc incidit, ut vitium sit non coire, coire virtus. MA. Quando hoc incidit? PA. Quoties ab uxore jus suum petit maritus, præsertim si prolis amore quærit complexum. MA. Quid si lasciviat? non est fas negare? PA. Fas est monere, vel rogare potius blandius, ut temperet: pernegare instanti, fas non est. Quanquam hæc quidem in parte, raras audio querelas maritorum de suis uxoribus. MA. At dulcis est libertas. PA. Imò gravis est sarcina virginitas. Ego tibi rex ero, tu mihi regina: imperabimus familiæ nostro arbitrato: an tibi videtur

¹ Abstemii.] Qui non bibunt vinum; quasi dicat, absque temeto, id est, vino.

² Qui semet exsecat.] Vocatur is castratus seu Eunuchus. Tales hodie in aula principum orientalium, ut & olim, plurimos videas. Cura mulierum illis commissa. Sunt vero & Eunuchi nati ex matris utero. Christus etiam, Matthæi 19. Eunuchorum meminit, metaphorica loquutione, qui seipsos castraverunt propter regnum celorum. Alii autem verba non hyperbolice aut metaphorice accipiunt, sed proprie, quasi Christus digitum intendisset in Phariseos, sibi tempus quoddam virginitatis

prescribentes, & Effechos in totum à conjugio abstinentes.

³ Calculo meo.] Suffragio, iudicio meo.

⁴ Priori dementiam.] Eo nomine Origenes apud Patres male audit, qui Christi verba Matth. 19. secundum litteram interpretatus, sibi testes exsecuit, ne à libidine tentaretur & absque suspitione cum mulieribus versaretur.

⁵ Voto adstricti.] Ista obstrictio, quæ hodie monachi Pontificii perpetuam virginitatem vovent: præcipue ad Eustathium Sebastii episcopum hæreticum referenda circa annum. J. C. 325.

detur ista esse servitus? MA. Vulgus, conjugium ¹ capistrum vocat. PA. Sed ipsi vero capistro digni sunt, qui sic vocant. Dic mihi, quæso, an non animus tuus est alligatus corpori? MA. Videtur. PA. Non aliter quam avicula caveæ. Et tamen consule illum, an cupiat esse liber. Negabit, opinor. Quam ob rem? Quia libenter est alligatus. MA. Res est ² utrinque modica. PA. Tanto tutior. Eam tu domi augebis parsimonia, quæ non sine causa dicta est, *magnum vegetigal*; ego foris industria. MA. Innumeras curas secum adferunt liberi. PA. Sed iidem innumeras voluptates, ac sæpe numero multo cum fœnore reponunt parentibus officium. MA. Misera quædam res est ³ orbitas. PA. An nunc orbanon es? Quid autem opus in re dubia, male ominari? Dic mihi, utrum malles nunquam nasci, an nasci moritura? MA. Equidem malim nasci moritura. PA. Sic inferior est orbitas, quæ prolem nec habuit, nec habitura est: quemadmodum feliciores sunt, qui vixerunt, quam qui nec nati sunt, nec nascentur unquam. MA. ⁴ Qui sunt isti, qui non sunt, nec erunt? PA. Quanquam qui recusat ferre casus humanos, quibus omnes ex æquo sumus obnoxii, sive plebei sumus, sive reges, is è vita migret oportet; & tamen quidquid acciderit, tu non feres nisi dimidium, ego maiorem portionem in me transferam. Ita si quid acciderit læti, gemina fiet voluptas: si quid mali, societas adimet dimidium ægritudinis. Mihi vero, si ⁵ fata vocent, dulce fuerit vel

¹ *Capistrum.*] Capitis vinculum, quod equis & huiusmodi animalibus adhiberi solet, ne fugiant. Belg. *Een halster*, *manylbant*.

² *Utrinque modica.*] Id est, nec mihi nec tibi ampla domi res est: luculentæ suppetunt opes.

³ *Orbitas.*] Orbitas generaliter privatio alicujus rei charæ: specialiter vel *detrahta*, & hinc parentes post amissos liberos orbi: vel viduitas.

⁴ *Qui sunt isti.*] Jocatur in hæc, quæ ridicule dixerat juvenis, cum qui non

sunt, nec futuri sunt, plus aut minus felices dici non possunt.

⁵ *Fata vocent.*] Fata dicuntur vocare, cum secundum æternum & inevitabile Dei decretum homini fatalis hora venit. Quia autem nihil certius impendit quam mors, hinc & pro morte ipsa. Ita ut *fata vocant*, idem sit quod mors vocat, nempe è terra viventium ad manes. De ore Ovidius: *Sic ubi fata vocant ndis abjectus in herbis*. Ab eadem origine est, *fato fungi*, *fato concedere*.

1 Neque

vel immori tuis complexibus. MA. Facilius ferunt homines, quod juxta communes naturæ leges accidit: sed video, quanto plus molestiarum adferant nonnullis parentibus, liberorum mores, quam mortes. PA. Istius rei ne quid accidat, maxima ex parte in nobis situm est. MA. Qui sic? PA. Quoniam fere boni nascuntur ex bonis, quod ad indolem attinet. ¹ Neque enim è columbis nascuntur milvii. Dabimus igitur operam, ut ipsi boni simus. Deinde curabimus liberos nostros ² ab ipso statim lacte, sanctis præceptis & opinionibus imbuendos. Plurimum refert, quid infundas ³ rudi testulæ. Ad hæc curabimus, ut domi habeant exemplum vitæ quod imitentur. MA. Difficile est quod narras. PA. Nec mirum; ⁴ quia pulcrum est: atque ob hoc ipsum, tu quoque difficilis es. At tanto studiis acrioribus huc enitemur. MA. Habebis sequacem materiam. tu vide, ut me formes, fingasque. PA. Sed interim pronuncia tria verba. MA. Nihil facilius; sed verba simul atque semel evolarint, ⁵ non revolant. Dabo consilium utrique commodius. Ages cum tuis ac meis parentibus, ut utrorumque voluntate res transigatur. PA. Ambire me jubes; tu potes tribus verbis rem certam reddere. MA. An possim, nescio: mei juris non sum. Nec sine majorum auctoritate olim coibant conjugia. Verum, utcunque est, arbitror auspiciatus fore nostrum conjugium, si parentum auctoritate coëat. Et verum est ambire, nobis decorum non est. Gaudet enim ⁶ rapi virginitas, etiam si nonnunquam vehementius amemus.

PA. Non

¹ Neque è columbis, &c.] Simili forma dixit Horat.

Neque imbellem feroces

Progenerant aquila columbam.

Sic è squilla non nascitur rosa. Admonet adagium è probis parentibus nasci liberos probos, ex improbis improbos.

² Ab ipso statim lacte.] Eiusdem notæ sunt adagia, à teneris unguiculis, ab incubulis. Belgis, In de Pap te eeten geven. Cicero: Pene cum lacte nutricis errorem fuisse videamur.

³ Rudi testula.] Nam: Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu.

⁴ Quia pulcrum est.] Secundum Græcos δύσκολος τὰ καλὰ, difficulta quæ pulchra. prodiderunt Pittacum ubi semet abdicasset imperio, dixisse; difficile bonum esse. Solonem autem Pittaci ignaviam taxantem, καλὸν πρὶ τὰ καλὰ.

⁵ Non revolant.] Tritum est: volat irrevocabile verbum.

⁶ Rapi virginitas.] Hinc quod olim apud Romanos virgo sponsa è sinu matris

PA. Non pigebit ambire, modo ne me frustretur tuum unius suffragium. MA. Non frustrabitur, bono animo esto, mi Pamphile. PA. Tu mihi heic religiosior es, quam vellem. MA. Imo tu tuum ipsius suffragium apud te prius expende. Nec affectum istum tuum adhibe in consilium, sed rationem. Quod affectus decernit, temporarium est: quod autem dicat ratio, perpetuo solet placere. PA. Næ tu pulcre philosopharis; itaque parere certum est tuis consiliis. MA. Non poenituerit obsequii. Sed heus tu, 'incidit interim scrupulus, qui meum animum male habet. PA. Valeant scrupuli. MA. Vin' 'me nubere mortuo? PA. Nequaquam; sed revixero. MA. 'Amovisti scrupulum. Bene vale mi Pamphile. PA. Istuc tu cura. MA. Precor tibi lætam noctem. Quid suspiras? PA. Lætam noctem ais? Utinam largiari quod precaris. MA. Ne quid præpropere; adhuc 'tua messis in herba est. PA. 'Nihilne tui mecum auferam? MA. 'Hunc pastillum, qui tibi cor exhilaret. PA. Adde saltem osculum. MA. Cupio tibi virginitatem integram & illibatam tradere. PA. An osculum aliquid decerpit virginitati? MA. Vis igitur ut aliis quoque largiar oscula? PA. Nequaquam: mihi servari volo mea oscula. MA. Tibi

tris, per vim quasi à sponso raperetur nocturno tempore. Ad ædes autem ejus barniceo velata, comitantibus duobus consanguineis, deducebatur.

1 *Incidit scrupulus.*] Sic scrupulum injicere, est sollicitudinem animo cuspispiam injicere.

2 *Me nubere mortuo?*] Dixerat enim Pamphilus se longo cruciatu amoris ita excarnificatum, ut jam cadaver exanimæ esset.

3 *Amovisti scrupulum.*] Amovere scrupum seu scrupulum est sollicitudinem tollere. Ejus contrarium, injicere alicui scrupulum.

4 *Tua messis in herba est.*] Ubi spem immaturam indicamus, ac longius adhuc abesse ut consequaris, in herba esse

dicimus. Sumpta Metaph. à segetibus, teneris adhuc & herbescentibus, de quibus nihil adhuc certi sibi possit agricola polliceri: propterea quod solent plurimi casus incidere, qui non sinant cultorem optato potiri. Sic Ovid. Epistol. Helen. ad Pærid.

Sed nimium properas, & adhuc tua messis in herba est.

5 *Nihilne tui.*] Ambigue dictum. Nam si sit genitivus à *tu*, petit osculum: si à *tuum*, petit aliud. At illa secus interpretatur quam ille senserat. Ovid. ult. *ultimus nil habet ille mei.*

6 *Hunc pastillum.*] Pastillus, est sphaerula ex odoribus confecta, quam manibus circumferunt. Horatius.

Pastillos Rufillus olet, Gorgonius bircum.

1 *Mortui.*

MA. Tibi servo. Quanquam est aliud, cur in præsentia nec ausim dare osculum. PA. Quid istuc? MA. Ais tuum animum poene totum demigrasse in corpus meum; in tuo quam minimum superesse: vereor itaque ne in osculo hoc ipsum, quod in te superest, transfiliat in me, tuque jam totus fias exanimis. Accipe igitur dextram, mutui amoris symbolum, ac bene vale. Tu gnaviger rem gere. Ego interim Christum comprecabor, ut, quod agitur, utrique nostrum velit esse felix ac faustum.

Virgo ¹ Μισογαμῶ.

² EUBULUS, ³ CATHARINA.

EV. GAudeo tandem finitam esse coenam, ut liceat hac Gfrui deambulatione, qua nihil amœnlius. CA. Et me jam tædebat sessionis. EV. Quam vernat, quam arri-
det undique mundus! Hæc nimirum est illius ⁴ adolescentia. CA. Sic est. EV. At cur tuum ver non æque arridet? CA. Quam ob rem? EV. Quia subtristis es. CA. An videor alio vultu quam soleo? EV. Vis ostendam te tibi? CA. Maxime. EV. Vides hanc rosam, ¹ sub imminentem noctem, foliis contractioribus? CA. Video. Quid tum postea? EV. Talis est vultus tuus. CA. Bella collatio. EV. Si mihi parum cre-
dis,

¹ Μισογαμῶ.] Abhorrens à nuptiis. à μισόν, odi, & γάμην, nuptia.

² Eubulus.] Bonus consultor. Qui bene consulit, ab εὖ, bene, & βουλῇ, consilium.

³ Catharina.] Affingit author accommodata rebus nomina. Cum enim puella obstinate monasticam amplecti vitam propositum esset, recte impuritatis illa claustra dissuadet proci: & hinc Eubulus. Virgo vero quoniam pietatis zelo virginitatem perpetuam spondere in animo habebat; bene Catharina nuncupatur, id est, pura, à καθαρός, purus.

⁴ Adolescentia.] Recte ver, mundi

adolescentia: utpote quo creatus mundus incepit quasi adolescere. Hinc primo & aureo sæculo perpetuum ver fuisse canit Ovid.

Ver erat æternum, placidique tepentibus
auris

Mulcebant æphyri: nates sine semine
flores.

⁵ Sub imminentem.] Quemadmodum præpositio sub separata aliquando tempus denotat, idemque quod circa, ut hoc loco: nam sub noctem est nocte ingruente, adventante: ita præter diversas alias significationes in compositione vim significationis diminuit. Sic subtristis est paulum tristis.

I Tuo

dis, in hoc fonticulo contemplare teipsam. Quid sibi tandem volebant & inter coenandum ista tam crebra suspiria? CA. Desine percunctari, quod tua non refert scire. EV. Imo mea refert maxime, qui non possum esse hilaris, nisi te quoque videam hilarem. Ecce autem iterum suspirium, huiusquam ex imo pectore ductum! CA. Est quod angat animum, sed effari non est tutum. EV. Mihi non dices, qui te cariorem habeo sorore propria? Mea Catharina, ne verere quidquid est rei; ¹ tuto depones his auribus. CA. Ut tuto dicam, vereor ne frustra dicam non auxiliaturo. EV. Qui scis? Si non re ipsa, fortassis consilio consolandoque juvero. CA. Non possum eloqui. EV. Quid istuc est rei? odisti me? CA. Sic odi, ut mihi minus carus sit meus germanus: & tamen animus non fert ut eloquar. EV. Fateberis igitur, si divinaro? Quid tergiversaris? Promitte, alioqui non omittam urgere. CA. Age, promitto. EV. Prorsus ego non video quid tibi desit ad summam felicitatem. CA. Utinam vera prædicares! EV. Primum adest ipse flos ætatis. Nam, nisi fallor, agis annum jam decimum septimum. CA. Sic est. EV. Nondum igitur, ut opinor, discruciat te metus senectæ. CA. Nihil minus. EV. Adest forma nulla parte non felix; est & istud præcipuum Dei donum. CA. De forma ² qualis qualis est, nec glorior, nec queror. EV. Tum color & habitudo corporis indicat te esse prospera valetudine, nisi quid est morbi occultioris. CA. Nihil istiusmodi, gratia Deo. EV. ³ Fama est integra. CA. Ita confido. EV. Adest ingenium isto dignum corpore, felicissimum, & quale mihi optem ad liberales disciplinas. CA. Si quod est, Dei munus est. EV. Nec deest morum amabilis gratia, ⁴ quam in felicissi-

¹ *Tuto depones.*] Deponit magistratum, qui se abdicat magistratu: *deponit pignus*, qui certat; & *deponit*, qui rem suam servandam tradit alienæ fidei. Sic Horat. *Quicquid habes, age, Depone tutis auribus.*

² *Qualis qualis.*] Qualis qualis vim eandem obtinet cum qualicumque.

³ *Fama est integra.*] Fama ejus integra est, sub cujus nomine nulla fabula, qui apud nullos male audit.

⁴ *Quam in felicissimis.*] Imo nitor morum plus commendat quam formæ; & huius decor rusticitate plane obscuratur & deformatur.

licissimis etiam formis non raro desideramus. CA. Optarim equidem mores me dignos. EV. Multorum animos deiecit ¹ generis infelicitas : tibi parentes sunt & ² bene nati, & probi, & ³ re lauta, & tui amantissimi. CA. Hinc nihil queror. EV. Quid multis ? Ego mihi ex omnibus puellis, quas habet hæc regio, non delegerim aliam sponfam, quam te, si quod sidus mihi prosperum ⁴ affulgeret. CA. Nec ego deligerem alium sponsum, si placeret ullum conjugium. EV. Et tamen magnum quiddam esse debet, quod sic discruciat animum tuum. CA. Est omnino non leve. EV. Non ægre ferēs, ⁵ si divinem ? CA. Jam pollicita sum. EV. Expertus novi, quanta crux sit amor. Age fatere ; nunc promisti. CA. Amor est in causa, sed non ejus generis, cujus tu suspicāre. EV. Quod genus tu mihi narras ? CA. Divina. EV. Equidem consumsi omnem divinationem meam. Et tamen non omittam hanc manum, donec extorsero quid sit. CA. Ut violentus es ! EV. ⁶ Deponē in sinum meum, quidquid istuc est curæ. CA. Quando sic urges, dicam. Jam inde à teneris annis, me ⁷ mirus quidam affectus habebat. EV. Quis, obsecro ? CA. Ut adjungerer collegio sacrarum virginum. EV. ⁸ Ut fieres monacha ? CA. Sic habet. EV. Hem ! ⁹ pro thesauro carbones. CA. Quid ais Eubule ?

¹ *Generis infelicitas.*] Multi certe altius provecti essent : nisi, cum dejecti generis sordibus colluctati, quasi fracto spiritu hæsisserent.

² *Bene nati.*] Non leve est bene nasci.

³ *Re lauta.*] Lautæ ejus res, cui ad bene vivendum opes sufficientes suppetant. Terent. *Omnes te in lauta & bene antea parte putant.*

⁴ *Affulgeret.*] Affulgere dicuntur prospera sidera, cum Deus res & vota secundat. Olim autem præcipue Chaldaei, credentes hominum fata ex astris dependere (intererat enim plurimum sub quo sidere quis natus esset) futura ex iisdem prædicebant.

⁵ *Si divinem.*] Divinare hic idem

quod *conjicere*: alias etiam futura significare, à *divino* originem sumere videtur : est enim divinum quid, futura prædicere.

⁶ *Deponē in sinum meum.*] Id est, secreta committe tacituro.

⁷ *Mirus quidam, &c.*] Id est, miro desiderio tenebar, mirifice afficiebar.

⁸ *Ut fieres monacha.*] *Μοναχὴ* unica, vel solitaria, à *μὴν* solus.

⁹ *Pro thesauro.*] Proverbium, quum aliud invenitur, quam expectabatur. Vel in eos competit, qui spe sua frustrantur, quique magnifice rebus expectatis, meras nugas reperiunt. Ex eventu quopiam natum ; quo quis thesauri spe fodiens, carbones defossos invenit. Quæ res in risum atque vulgi proverbium abiit.

N

1 Et

le? EV. Nihil, mea lux; tussiebam: sed perge dicere.
 CA. Huic animo meo semper pertinacissime resistere parentes. EV. Audio. CA. Ego contra precibus, blanditiis, lacrymis oppugnabam parentum pietatem. EV. Res mira. CA. Tandem cum ego nullum facerem finem orandi, obsecrandi, obtestandi, lacrymandi, polliciti sunt, ubi pervenissem ad annum decimum septimum, sese obtemperaturos voluntati meæ, si modo tum idem perstaret animus. Venit is annus, manet idem animus, parentes tamen contra promissum pernegant: hoc est quod discruciat animum meum. Aperui morbum meum: tu nunc medicum age, si quid potes. EV. Primum illud dabo consilium, suavissima virgo, ut modereris affectibus tuis, ¹ & si id non continget quod vis, id velis quod possis. CA. Emoriar, nisi, quod volo, assequar. EV. Et unde cepisti istum fatalem affectum? CA. Olim admodum puella, ducta sunt in quoddam virginum collegium; circumducebamur, ostendebantur omnia: placebant virgines vultibus nitentibus, ² videbantur angelæ: in templo nitebant omnia, atque etiam fragrabant, nitebant horti cultissimi. Quid multis? nihil non arridebat, quocunque vertebam oculos. Accedebant ad hæc blandissima virginum colloquia. Unam atque alteram illic reperi, qui cum olim infantula lustrare consuevi. Ex eo tempore coepit animus ardere ejus vitæ desiderio. EV. ³ Non sum improbaturus sacrarum virginum institutum: quamquam non omnia conducunt omnibus: sed habita tui genii ratione, quem mihi videor ex vultu, moribusque tuis collegisse, suaferim, ut nubas marito tui simili, tuæque domi novum instituas collegium, cujus maritus agat patrem, tu matrem.

CA. Emo-

¹ Et si id non continget quod vis.] Sumptum ex Andr. Terentiana: Οὐ δύναμαι δὲ θέλει, θέλει δὲ δύνασθαι. Simillimum est illi: Oportet id quod ad est, boni consulere.

² Videbantur angelæ.] Eleganter & ad vivum depingit author claustrorum Mo-

nialium fucum externa facie mire superstitiosis mentibus adblandientem.

³ Non sum improb.] Imo quid ni improbaturus illarum institutum: quod è monachorum male feriatis ingeniis procusum, non tantum non fundamento Sacri Literarum innititur, sed & repugnat.

¹ Virgi

CA. Emoriar citius, quam ¹ virginittis propositum deferram. EV. Res est egregia virginittas si puta sit: sed nihil necesse est, ut hac gratia dedas ² te in collegium, unde non possis postea eximi. Licet apud parentes virginittatem tueri tuam. CA. Licet, at non perinde tuto. EV. Imo, ut ego arbitror, aliquanto tutius, quam apud illos crassos, semper cibo distentos monachos. Nec enim castrati sunt, ne tu sis insciens. Patres vocantur, ac frequenter efficiunt, ut hoc nomen ³ vere competat in ipsos. Olim nusquam virginittes honestius vivebant, quam apud parentes; nec alium habebant patrem, quam Episcopum. Sed obsecro, dic mihi, quod tibi collegium ex omnibus delegisti, cui te addicas in servitutem? CA. ⁴ Chrysercium. EV. Agnosco, ædibus paternis vicinum. CA. Recte. EV. Atqui pulcre novæ totum hoc sodalittum, dignum vero ob quod patrem, ac matrem, & cognatam tibi honestamque familiam repudies! Nam ille patriarcha jam pridem & ætate, & vîno, & natura delirus est, nec illi quidquam jam sapit præter vinum. Habet duos sodales se dignos, Joannem & Jodocum. Quorum Joannes, ut fortasse vir malus non est, ita nihil habet viri, præter barbam; eruditionis ne pilum quidem, prudentiæ non multo plus. Jodocus adeo stupidus est, ut nisi veste sacra commendaretur, obambularæt publicitus in cuculla factui, cum auriculis ac tintinnabulis. CA. Mihi videntur viri boni. EV. Melius istos novi, quam tu, mea Catharina. Isti fortasse

¹ *Virginittis propositum.*] Videtur virus Essenorum, ob virginittis observantiam in pretio habitorum, etiam Christianam ecclesiam statim post Christi ascensionem afflavisse. Putabant enim multi virginittatem longe à Deo præferri matrimonio, ex male intellectis Pauli verbis, & absque restrictionibus, quas ille eidem subjungit, 1. Cor. 7.

² *Te in collegium.*] Primus Eustathius Sebastianus Episcopus Arrianus circa annum 325. coelibes monasteriis inclusit, & virginittis regulas præscripsit.

³ *Vere competat.*] Pannonii celebres versus sunt:

*Non poterat quisquam reserantes athera
claves*

Non exploratis sumere testiculis.

*Cur igitur nostro mos hic jam tempore
cessat?*

Ante probat sese quilibet esse marem.

⁴ *Chrysercium.*] Fictitium nomen est: Videtur innuere collegium, quod est Goudæ juxta claustrum, quo naves excluduntur aut admittuntur.

fortasse sunt tibi patroni apud parentes, ut efficiant te ¹ profelytam suam. CA. Jodocus maxime favet. EV. O fauto-rem! sed fac istic nunc esse viros doctos ac bonos, cras erunt indocti ac mali; & quicumque obtigerint, tibi erunt ferendi. CA. Offendunt me in ædibus paternis crebra convivio; nec semper virginea sunt quæ illic dicuntur inter conjugatos. Et aliquoties fit, ut osculum negare non possim. EV. Qui vitare studet quidquid offendit, is è vita migret oportet. Ita sunt aures assuefaciendæ, ut audiant omnia, nec tamen nisi bona transmittant in animum. Parentes, opinor, permittunt tibi cubiculum peculiare. CA. Maxime EV. Eo te subducas licebit, si quod convivium acciderit turbulentius: & dum illi potant ac nugantur, tu confabulare cum sponso tuo Christo; ora, psalle, gratias age. Non te inquinabit domus paterna, sed tu reddes eam puriorem. CA. Attamen tutius est esse in sodalitia virginum. EV. Non improbo castum sodalitium, nolim tamen te falli falsa imaginatione. Ubi illic versata fueris aliquandiu, ubi propius inspexeris, fortassis non perinde nitebunt omnia, ut tibi quondam nitere videbantur. Nec omnes virgines sunt, mihi crede, quæ ² velum habent. CA. Bona verba. EV. Immo bona verba sunt, quæ vera sunt: nisi fortasse ³ elogium, quod nos hæctenus judicavimus esse Virgini matri proprium, ad plures transiit, ut dicantur & à partu virgines. CA. Abominor EV. Quin insuper, nec alioqui inter illas virgines sunt omnia virginea. CA. Non? Quamobrem, obsecro? EV. Quia plures inveniuntur, quæ mores æmulentur ⁴ Sapphus, quam quæ referant ingenium.

CA. Istuc

¹ *Profelytam suam.*] Προσέλυτος, quasi dicas adventitii, erant qui genere profani, religione Judæi facti. Habebant autem vel inter Israëlitas, patriam relictam. Ruth 2. 11. 12. Talis Rahab. Jos. 6. 25. vel in patria sua. Talis Nahamam 2 Reg. 5. 15. Eunuchus Regi-
næ Æthiopum. Act. 8. 27.

² *Velum.*] Flammea, qua velabantur

Sacerdotes & virgines Vestales, pudicitia testandæ ergo.

³ *Elogium.*] Titulus meriti, qui solet addi in legatis, aut in munere. Ego scribendum arbitror *ellogium*, ab imputando, quamquam reclamantibus codicibus.

⁴ *Sapphus.*] Genitivus est Græcus, sicut *διδῶς*, *Didm*. Hujus ingenium mire præ-

CA. Istuc quid sit, non satis intelligo. EV. Atque ideo hæc verba facio, ne quando intelligas, mea Catharina. CA. At tamen animus eo fertur: atque hinc colligo hunc spiritum à Deo proficisci, quod tot jam annis perseverat, & indies fit acrior. EV. Imo mihi hoc nomine suspectus est iste tuus spiritus, quod sic repugnant optimi parentes. Afflasset & illorum animos Deus, si pium esset, quod moliris. Sed istum spiritum hausisti ex illis nitoribus, quos admodum puella vidisti, ex blandis virginum alloquiis, ex affectu erga veteres sodales, ex cultu sacro, ex cæremoniis sane quam speciosis, ex improbis hortatibus stultorum monachorum, & qui in hoc te venantur. ut ' largius potent. Sciunt patrem esse liberalem, ac benignum: aut illum habebunt convivam, sed hac lege ut secum adferat vinum, quod decem strenuis poteribus sat sit: aut ipsi potabunt apud illum. Quare tibi fuerim auctor, ne quid novi tentes, invitis parentibus, in quorum potestate nos Deus esse voluit. CA. In hoc negotio pium est contemnere patrem, & matrem. EV. Christi causa pium est alicubi negligere patrem, & matrem: neque enim pie faciat, qui Christianus patrem ethnicum, cujus omne vitæ præsidium pendeat à filio, deserat, sinatque perire fame. Si nondum esses professa Christum in Baptismo, & parentes vetarent te baptizari, pie faceres, si Christum præferres impiis parentibus. Aut si nunc parentes adigerent ad impietatem aut turpitudinem, contemnenda esset illorum auctoritas. Sed quid hoc ad collegium?

prædicatur, sed mores infamantur, quod fuerit *rebus*. Id enim recte significatum est. Inventio Sapphici earumini ei adscribitur. Eadem cum à Phaone contemneretur, quem perdit deperibat; ex Leucade se in undas præcipitem dedit.

I *Largius potent.*] Graphice autor depingit vitam Monasticam. Eadem leges in Belgico libello Melchioris ab Hambach de dissoluta vita Monachorum: quibus ipse diu cohabitaverat.

2 *Strenuis poteribus.*] Spectant huc Laurentii Agricolæ versus:

Qui velis immundum in mundo cognoscere mundum,

Exploret Rasos, Vestales atque Cuculos.

Bis tres immensus abigunt clamoribus horas:

Quod superest ventri temporis omne datur.

Si queris quid agant? sterunt potantque cacantque.

Ventris in his munus vertitur omne tribus.

gium? Et domi Christum habes. Natura dicat, Deus approbat, Paulus hortatur, leges humanæ sanciunt, ut filii obediant parentibus: & tu te subduces ab auctoritate parentum optimorum, ut pro vero patre, te dedas ficticio; & pro vera matre, tibi adsciscas alienam: aut potius, ut pro parentibus tibi dominos ac dominas adsciscas? Nam parentibus ita es obnoxia, ut tamen te liberam esse velint. Unde ¹ & liberi vocantur filii familias, quod absint à conditione ² servorum. Nunc te pro libera, tendis ultro servam reddere. Christiana clementia maxima ex parte submovit omnem illam veterum servitutem, nisi quod ³ in paucis regionibus adhuc resident vestigia. At inventum est sub prætextu religionis, novum servitutis genus, ut nunc sane in plerisque monasteriis vivitur. Nihil ibi licebit, nisi ex præscripto: quidquid obvenerit tibi, ⁴ illis accrescet: si quo pedem moveris, ⁵ retraheris è fuga, perinde quasi parentem veneno necaveris. Quoque sit evidentior servitus, ⁶ commutant vestem, quam dedere parentes, & ad exemplum priscum eorum, qui olim servos essent mercati, ⁷ commutant nomen in baptismo inditum, ac pro Petro sive Joanne, vocant

¹ *Et liberi vocantur.*] Verba Justiniani sunt: *Libertas* (ex qua etiam *liberi* vocantur, est naturalis facultas ejus, quod cuique facere liber, nisi si quid vi aut jure prohibetur.

² *Servorum.*] Ait idem Imperator: *Servi* ex eo appellati, quod Imperatores captivos vendere ac per hoc servare nec occidere solent. Nascuntur autem ex ancillis: sunt aut jure gentium, id est, ex captivitate, aut jure civili, cum liber homo major viginti annis ad pretium participandum sese venundari passus est.

³ *In paucis regionibus.*] Nescit servitutem nobilis illa merito dicta Francia: in Westphalia & in nonnullis Germaniæ partibus adhuc est servorum genus. Venetiæ venduntur Mauri & Mauræ, non aliter quam boves.

⁴ *Illis accrescet.*] Post annum enim

exploratorium, cum initiatur virgo sacro ordini aureis argenteisque vasis & magna pecuniæ summa donatur: quæ cuncta in monasterii usum asservantur.

⁵ *Retraheris è fuga.*] Postquam enim, duobus digitis libro statutorum Conventus impositis, Deo sanctisque fidem juramento astrinxit puella: se liberam paupertatem, æternam castitatem & cæcæ obedientiam observaturam, monasterii potestati durissima servitute subiecta manet.

⁶ *Commutant vestem.*] Vide Melchiorum ab Hambach & Rodolphum Hospinianum.

⁷ *Commutant nomen.*] Origo nomina mutandi in inauguratione in ordinem ecclesiasticum à Pontifice orta videtur: cui cum *vs Porci* nomen esset, Sergii assumfit.

3 *Initian-*

vocant Franciscum aut Dominicum, aut Thomam. Petrus dedit nomen Christo, & Dominico ¹ initiandus, vocatur Thomas. Si militaris servus abjiciat vestem à Domino datam, videtur abdicasse Dominum; & nos applaudimus illi, qui vestem accipit, quam Christus omnium Dominus non dedit: & ob hanc mutatam gravius punitur, quam si centies abjiciat vestem imperatoris ac Domini sui, quæ est mentis innocentia. CA. Atqui hoc ipsum ajunt eximii meriti, si quis se sponte dedit in hanc servitutem. EV. Ista vero doctrina Pharisaica est. Paulus contra docet, ut qui liber vocatus sit, ne velit fieri servus, sed potius operam det, ut fiat liber. Atque hoc infelicior est servitus, quod pluribus dominis tibi serviendum sit, quod plerumque stultis & improbis, quod incertis, ac subinde novis. Illud mihi responde, ² Emancipant te leges à jure parentum? CA. Nequaquam. EV. Licetne igitur tibi emere aut vendere fundum invitis parentibus? CA. Minime. EV. Unde igitur tibi jus, ut te ipsam dedas nescio quibus, invitis parentibus? An non tu illis carissima, maximeque propria es possessio? CA. In negotio pietatis, cessant naturæ leges. EV. Negotium pietatis potissimum agitur in baptismo: heic tantum agitur de veste mutanda, deque genere vitæ, quod per se neque bonum est, neque malum. Jam illud mihi considera, quantum commoditatum simul amittas cum libertate. Nunc tibi liberum est in tuo cubiculo legere, orare. ³ psallere, quantum & quando gratum est animo tuo. Quod si tædet cubiculi, licet audire cantiones ecclesiasticas, adesse sacris, audire sacras conciones: & si quam videris matronam, aut virginem egregie probam, ex ejus colloquio fieri meliorem: si quem virum insigni probitate præditum, ex eo discere, quod te reddat meliorem: licebit & concionato-

rem

¹ *Initiandus.*] Ab initio, sacris imbui, inauguro.

² *Emancipant.*] Hoc est, manumittunt, libere vivere sinunt.

³ *Psallere.*] *Ύμνῳ*, cano sive ore sive Musico instrumento. Theologis, sacros hymnos in honorem Dei cano, vel Deum late laudo.

rem deligere, qui purissime Christum doceat. Has res omneis, ex quibus præcipuus est profectus ad veram pietatem, amittis, semel addicta collegio. CA. Sed interim non ero ¹ monacha. EV. Adhuc te movent nomina? Rem ipsam perpendito. Illi ² jaçant obedientiam. Num ea laus tibi deerit, si obedias parentibus tuis, quibus Deus jubet obediri? si ³ Episcopo tuo, & pastori tuo? Num paupertatis, cum in parentum manibus sint omnia? Quanquam olim in sacris virginibus præcipue laudabatur à sanctis viris, liberalitas in pauperes: eam præstare non poterant, si nihil possidebant. Porro castitati tuæ nihil decedet, etiam si vivas apud parentes. Quid igitur superest? Velum, linea vestis ex intima versa in extimam, cæremoniæ quædam quæ per se nihil faciunt ad pietatem, neque quemquam commendant oculis Christi, qui spectat animi puritatem. CA. Nova prædicas. EV. Sed verissima. Cum non sis emancipata à jure parentum; cum tibi jus non sit vendendi vestem aut agrum, quo modo tibi jus facis dedendi te in servitutem alienam? CA. Jus parentum, ut ajunt, non impedit ingressum religionis. EV. In baptismo nonne professæ es religionem? CA. Sum. EV. Nonne religiosi sunt quicumque sequuntur præcepta Christi? CA. Maxime. EV. Quæ est igitur ista nova religio, quæ facit irritum, quod & naturæ lex sanxit, & vetus lex docuit, Evangelica lex comprobavit, & Apostolica doctrina confirmavit? Istuc decretum non est à Deo proditum, sed in monachorum senatu repertum. Sic definiunt quidam & ⁴ matrimonium esse ratum, quod in-

sciis,

¹ Monacha.] *Μοναχή* Latinis solitaria.

² Jaçant obedientiam.] Tribus votis obstringuntur monachi & monachæ, nempe cæcæ obedientiæ, perpetuæ pudicitæ & liberæ paupertatis.

³ Episcopo tuo.] Episcopus & Presbyter jure divino pares sunt auctoritate & dignitate, teste Hieronymo. Dicitur autem ab *ἐπισκοπεῖν*, diligenter rem aut personam aliquam inspicere.

⁴ Matrimonium esse ratum.] Ad parentes eosque in quorum potestate liberi sunt, pertinet jus collocandi liberos in matrimonium: nec licet sine illorum consensu liberis contrahere. Vide in eum finem leges divinas: Exod. 22. 17. Deut. 7. 3. & 22. 16. Jud. 1. 12. 13. Adde etiam exempla quæ exstant in Agar, Gen. 16. In Abrahamo, Gen. 24. In Isaac & Rebecca, Gen. 28. & 29. In paren-

sciis, aut etiam invitis parentibus inter puerum & puellam per verba de præsentis (sic enim illi loquuntur) contractum est. Atqui istud dogma nec naturæ sensus approbat, nec veterum leges, nec Moyses ipse, nec Evangelica, aut ' Apostolica doctrina. CA. An igitur putas mihi non esse fas nubere Christo, nisi comprobantibus parentibus? EV. Jam, inquam, nupsisti Christo, & illi nupsimus omnes. Quæ bis nubit eidem viro? Tantum agitur de loco, de veste, de cæremoniis. Ob has res non arbitror esse contemnendum jus parentum. Videndum est, ne, dum paras nubere Christo, ' nubas aliis. CA. At isti prædicant nihil esse sanctius, quam heic contemnere parentes. EV. Ab istis igitur doctoribus exige, ut proferant aliquem è sacris libris locum, qui hoc doceat: quod si non poterunt, jubeto eos ebibere calicem ' vini Belnenfis, * hoc poterunt. Ab impiis parentibus ad Christum confugere pietatis est. Sed à piis ad monachismum, hoc est, (quod non raro usui venit) à probis ad improbos, quæ, rogo, pietas est? Quanquam & olim ad Christum ' à paganismo conversus, idololatri parentibus debebat obsequium, quatenus citra pietatis jacturam fieri poterat. CA. Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? EV. Nequaquam. Verum quemadmodum nemini suadere velim; ut quæ se in hoc vitæ genus conjecit, luctetur emergere: ita non dubitem hortari puellas omneis, præfertim

parentibus Samsonis, Jud. 19. In Saule, 1 Sam. 18.

1 *Apostolica doctrina.*] Vide, præter Moysen jam citatum, 1 Cor. 7. 36. 37-38.

2 *Nubas aliis.*] Hoc dicit propter collegia virginum, quæ non vivunt juxta regulam, in quibus nonnunquam, proh dolor! una nubit multis.

3 *Vini Belnenfis.*] Belna Burgundiæ urbs munitissima, vulgo Beaulne, amni accolis Boursoize adjacet. Quibusdam Cæsaris Bibracte. Ager ejus pinguis & optimæ notæ; vites habet toto orbe no-

minatissimas & vino haud vulgari nobilissimas.

4 *Hoc poterunt.*] De strenuâ potatione monachorum modoque sibi vina comparandi, vide dictum Hambach.

5 *A paganismo.*] Quod à paganus, a, um, ad paganum pertinens; in pago habitans. Tales homines agriculturæ & rei pecuariæ dediti, non solent militare. Et hinc per Metaph. ethnici & infideles dicuntur pagani, quia sub Christi vexillo non militant: seu qui arma militiæ Christianæ non induerunt.

sertim indolis generosæ, ne se temere eo præcipitent, unde post sese non possint explicare; præsertim cum in ipsis collegiis sæpe gravius periclitetur virginitas; ac domi præstare valeas, quidquid ibi præstatur. CA. Urges tu quidem multis ac magnis argumentis, tamen hic affectus meus eximi non potest. EV. Si non persuadeo, quod tamen optarim, saltem illud fac memineris, ¹ Eubulum monuisse. Ite- rim pro meo in te amore precor, ut tuus iste affectus, felici- or sit meo consilio.

Virgo pœnitens.

EUBULUS, CATHARINA.

EV. **T**Ales janitrices mihi semper optarim. CA. Et ego semper tales pulsatores. EV. Sed vale, Cathari- na. CA. Quid ego audio? Valebo prius quam salveam? EV. Non huc veni, ut te viderem lacrymantem. Quid sibi vult, quod protinus me conspecto, lacrymis suffusi sunt oculi? CA. Quo fugis; mane, mane, inquam, sumam alium vultum, & ridebimus ¹ affatim. EV. Quas aves heic video? CA. Est illius collegii ² patriarcha. Ne subducito te; jam perpotarunt; accumbe paullisper; illo digresso confabula- bimur nostro more. EV. Age obtemperabo tibi, quæ mihi noluisti. Nunc soli sumus, narra totam fabulam, malim enim ex te cognoscere. CA. Ex tot amicis, quos putabam sapere plurimum, nunc sentio nullum fuisse, qui mihi pru- dentius ac senilius consilium dederit, quam tu omnium na- tu minimus. EV. Dic quo modo expugnasti parentum affe- ctum? CA. Primum improbis hortatibus monachorum, ac

mona-

¹ *Eubulum monuisse.*] Eubulus, qui bene consultit: *ὦ* bene, *βελή*, con- silium.

² *Affatim.*] Affatim, copiose, ab- unde.

² *Patriarcha.*] *Πατριάρχης* propriè familæ aut tribus princeps, à quo ori-

ginem illæ ducunt. Est ergo nomen di- gnitatis autoritatisque. Olim etiã in ecclesiâ Christiana sic dicti episcopi, qui inter collegas primum obtinerent lo- cum, quod in primariis civitatibus epis- copatu fungerentur. Hoc loco designa- tur synecdochicè Collegii præfectus, vulgo Prior vel Provincialis.

¹ *Pater*

monacharum: deinde etiam meis precibus ac blandimentis labefactatus matris est animus: ¹ pater nullo pacto quibat percelli. Tandem omnibus admotis machinis, & hic victus & oppressus est potius, quam assensit. Id factum est inter pocula: minitabantur homini malum exitium, si Christo suam sponsam pernegaret. Ev. O improbitatem stolidorum! Quid fit deinde? CA. Servor triduo domi clam: interim semper aderant mulieres aliquot ejus collegii, quas illi *Conversas* vocant, hortatibus suis addentes animum, ut peristerem in sancto proposito; ac solícite caventes, ne qua cognatarum, aut sodalium adiret me, quæ mentem videretur mutatura. Interim adornabantur vestes, ² aliaque quæ ad convivium attinebant. Ev. Tibi quid interim erat animi? Num vacillabas? CA. Non, sed passa sum quiddam tam horrendum, ut malim emori decies, quam iterum perpeti. Ev. Quæso, quid istuc erat? CA. Non possum effari. Ev. Quod mihi dixeris, amico tuo dixeris. CA. Promittis silentium? Ev. Id præstiturus eram, etiam si nulla fuisses stipulata. Quasi vero me nondum noris? CA. Apparuit mihi spectrum horribili specie. Ev. Is nimirum erat genius tuus malus, qui te eo instigabat. CA. Prorsus opinor fuisse ³ cacodæmonem. Ev. Dic mihi, quæ species erat? Estne talis, qualis pingitur? rostro adunco, longis cornibus, ⁴ harpyiarum unguibus, prælonga cauda? CA. Tu ludis. At ego malim mihi terram dehiscere, quam denuo tale videre spectrum. Ev. Interim aderant illæ mulieres hortatrices?

¹ *Pater nullo pacto quibat.*] Legatur dictus Hambach cap. 3. de dissolutâ vita Monachatus.

² *Aliaque quæ ad.*] Cum enim divulsâ à parentibus puella monasterio includitur, primum lautissimo & plusquam nuptiali epulo Monachi excipiuntur: ut magnificentius Christo sponsa hæc si Deo placet, nubat. Hoc convivium non minori luxu & sumptuositate post explorationis annum denuo celebratur.

³ *Cacodæmonem.*] Κακοδαίμων infelix, miser: ut & malus genius sive diabolus: compositum à κακός malus & δαίμων Deus vel genius. Ita dictus est Δαίμων & Δαίμω scio.

⁴ *Harpyiarum.*] Rectè harpyiæ manibus uncis seu unguibus armantur; nominantur enim sic ab ἀρπάζειν raperē. Virgilius tres esse numero dicit *Aïlo, Ocypete & Celano*. Prolixè ab eodem describuntur Æneid. 3.

ces? CA. Non; nec unquam illis indicavi, tametsi valde sciscitantibus quid esset mali, cum me totam exanimatam offenderent. EV. vis tibi dicam quid fuerit? CA Si quidem potes. EV. Illæ mulieres incantaverant te, vel potius excantaverant tibi cerebrum. Sed interim tu persistebas in ea sententia? CA Maxime. nam aiebant id multis accidere, qui se consecrant Christo: verum si primo illo congressu superetur tentator, post tranquilla fore omnia. EV. Qua pompa producta es? CA. Adornant me ' toto mundo meo: demittunt capillos: itaque non aliter quam nuptura sponso. EV. ² Crasso monacho: hem! male sit huic tussi. CA. Ex ædibus paternis clara luce deducor ad collegium, multis ad spectaculum concurrentibus. EV. O scitos histriones, ut norunt agere suas fabulas simplici popello! Quot dies egisti in illo sancto virginum collegio? CA. Ferme duodecim. EV. Sed quæ res verterat animum tuum tam pertinacem? CA. Non dicam quid sit, sed aliquid magni fuit. Post sex ab ingressu dies, accerso matrem; obtestans, obsecrans, si me vivam vellet, ut me eximeret ab eo collegio. Illa reluctatur animo meo, & hortatur ad constantiam. Post accerso patrem. Ille etiam objurgat, addens se ægre vicisse suos affectus; ut vicissim nunc vincerem animum meum, nec hoc dedecus conciliarem sibi, quod resiliissem ab instituto. Tandem ubi video me nihil proficere, respondeo parentibus, me, si ita jubeant in gratiam illorum morituram. Nam hoc mihi certum esse, nisi mature eximerer. Hoc audito, reducerunt domum. EV. Bene habet, quod mature resiliaris, prius quam servitutem æternam esses professa Sed nondum audio, quæ res mutarit animum tuum tam subito. CA. Hoc nemo mortalium ex me scit hactenus, nec tu scies. EV. Quid si divinem? CA. Nec divinabis, fat scio: & si divines, non dicam. EV. Tametsi conjecto. Verum interim

¹ *Toto mundo meo.*] Mundus hic est, ornatus muliebris, quo scilicet mulier mundior fit.

² *Crasso monacho.*] Hoc dicit averfus & fingit tussim.

interim periit sumtus. CA. Plus quam quadraginta coronati. EV. O ' comeffatores nuptiales ! Gaudeo tamen periiſſe pecuniam , te nobis incolumi : poſthac auſculta melioribus conſiliis. CA. Ita faciam , & , cum piſcatore , ¹ iſta ſapiam.

¹ *Comeſſatores.*] Comos , Deus eſt ignus , inde *καμνίζειν* & Latine *comeſſari* , quod eſt genialiter & cum luxu vivere. Non enim dicitur à comedendo.

² *Iſta ſapiam.*] Vide proverbium , *πιſcator iſtius ſapit* , ubi quis ſuo malo do-

ctus , cavet in poſterum. Adagium ab huiſmodi quodam eventu natum ferunt : Cum piſcator piſcibus quos intra rete tenebat , manum admoviſſet , atque à ſcorpio piſce feriretur , iſtus , inquit , ſapiam.

Uxor ' *Μεμψίγαμ* & ſive conjugium.

' E U L A L I A , ' X A N T H I P P E .

Ev. **S**alve multum , exoptatiſſima mihi Xantippe. XA. Salve tantundem , mihi cariſſima Eulalia. Videre mihi ſolito formoſior. Ev. Itane ſtatim me ⁴ ſcommate excipis ? XA. Non proſecto : ſed ita mihi videris. Ev. Fortaſſe nova veſtis commendat formam. XA. Recte conje-ctas. Nihil jam diu vidi elegantius. Suſpicio pannum eſſe Britannicum. Ev. Lana Britannica eſt , tinctura Veneta. XA. Mollities byſſum ſuperat. Quam vero blandus purpurae color ! Unde tibi tam egregium munus ? Ev. Unde decet honeſtas matronas accipere , niſi à maritis ſuis ? XA. O te felicem , cui talis contigit ſponſus ! At ego vellem me nupſiſſe ⁵ fungo , cum meo nuberem ⁶ Nicolao. Ev. Quid ita , quæſo te ? tam cito male convenit inter vos ? XA. Nec unquam conveniet cum tali. Vides quam ſim ⁷ pannofa , ſic

patitur

¹ *Μεμψίγαμ* & .] Conquerens de conjugio. *Μεμψις* quiſque vel ipſa querendi actio ; *μεμφομαι* queror , *γαμ* & vel *γαμος* nuptia , *γαμήν* uxorem duco.

² *Eulalia.*] Probe ac ſuaviter loquens. Ex *Ε* , & *αλάν* , loquor.

³ *Xanthippe.*] Rixofa ; quod Socratis uxor Xanthippe hoc vitio ſit nobilitata.

⁴ *Scommate.*] *Σκῆμμα* Macrobio

morſus figuratus , qui ſæpe fraude vel urbanitate tegitur , ut aliud ſonet , aliud intelligat , nec tamen ſemper ad amari-tudinem pergit.

⁵ *Fungo.*] *Fungos* appellamus homines ſtultos ac nihili.

⁶ *Nicolao.*] Quafi dicat , Viſtor populi : à *νικῶν* vinco & *λαός* populus.

⁷ *Pannofa.*] Male veſtita , ſordido , craſſoque panno tecta.

i Divus

patitur uxorem suam incedere: dispeream, nisi sæpe pudet me prodire in publicum, cum video quam cultæ sint aliæ, quæ multo pauperioribus nupsere maritis. *Ev.* Matronarum ornatus non est in vestibus, aut reliquo corporis cultu, quemadmodum docet ¹ divus Petrus Apostolus, (nam id audiui nuper in concione,) sed in castis ac pudicis moribus, & in ornamentis animi. Meretrices coluntur oculis multorum. Nos satis cultæ sumus, si placeamus uni marito. *Xa.* Sed interim ille bonus vir, tam in uxorem parcus, strenue prodigit dotem, quam ex me non mediocrem accepit. *Ev.* Quibus rebus? *Xa.* Quibus ipsi visum fuerit; vino, scortis, alea. *Ev.* Bona verba. *Xa.* Atqui sic res habet. Deinde cum mihi temulentus ad multam noctem redit domum diu expectatus, destertit noctem totam, nonnunquam & lectum convomens, ut ne quid addam. *Ev.* ² St! teipsam dehonestas, cum dehonestas maritum. *Xa.* Emoriar, nisi mallet dormire cum ³ scropha, quam cum tali marito. *Ev.* Non tu tum illum excipis jurgio? *Xa.* Ita ut dignus est: sentit me non esse mutam. *Ev.* Quid ille contra? *Xa.* Initio reclamabat sævissime, credens fore ut me sævis verbis ⁴ protelaret. *Ev.* Nunquamne rixa incruduit usque ad verbera? *Xa.* Semel duntaxat eo incaluerat utrinque contentio, ut minimum res abfuerit à pugna. *Ev.* Quid ego audio? *Xa.* Librabat fustem, sævis interim clamoribus intonans, ac dira minitans. *Ev.* Non ibi metuebas tu? *Xa.* Imo ego vicissim corripiebam tripodem: si contigisset me digito, sensisset mihi non deesse manus. *Ev.* Novum clypei genus. Deerat colus lanceæ vice. *Xa.* Sensisset sibi cum ⁵ viragine rem esse. *Ev.* Ah mea Xanthippe, non ita decet.

¹ *Divus Petrus Apostolus.*] 1 Pet. 3. 3.

² *St!*] Interjectio est, innuens silentium: sic enim docti legendum censent illud ex Phormione *Terentii*, Act. 5. sc. 1. *Non es obsecro, quem semper te esse dicis asti?* *Ch.* *St!* *So.* *Quid has metuis fores?* Quo loco pro *St!* depravate legitur, *ei*.

³ *Scropha.*] Scropha, porca quæ multos porcos peperit.

⁴ *Protelaret.*] Id est, perturbaret, exagitaret, & longe propelleret. ex Græco τῆλε, longe.

⁵ *Viragine.*] Fortis formina, virilia opera faciens.

cet. XA. Quid decet? Si ille me non habet pro uxore; nec illum habitura sum pro marito. Ev. ¹ At Paulus docet, uxores oportere subditas esse viris cum omni reverentia. Et ² Petrus nobis exemplum proponit Saræ, quæ maritum suum Abraham *dominum* appellabat. XA. Audivi ista. Sed idem Paulus docet, ut viri diligant uxores suas, sicut ³ Christus dilexit sponsam suam Ecclesiam. Meminerit ille officii sui, ego meminero mei. Ev. Sed tamen ubi res in eum statum devenit, ut alteri cedendum sit, æquum est uxorem marito cedere. XA. Si modo ille maritus est appellandus, qui me habet pro ancilla. Ev. Sed dic, mea Xanthippe, post desiit minitari verbera? XA. Desiit, & sapuit, alioqui vapulasset. Ev. Sed tu non desiisti rixari cum illo? XA. Nec desinam. Ev. Quid ille interea? XA. Quid? nonnunquam dormit, ⁴ somnium hominis; interdum nihil aliud quam ridet; aliquoties arripit ⁵ testudinem, in qua vix tres habet fides: eam quantum potest pulsans, mihi vociferanti obstreperit. Ev. Ea res ⁶ male urit te? XA. Sic ut dici vix possit. Aliquando vix tempero à manibus. Ev. Mea Xanthippe, permittis mihi ut liberius loquar apud te? XA. Permitto. Ev. Idem jus erit tibi apud me. Hoc certe postulat nostra necessitudo, ab ipsis ⁷ pœne incunabulis inter nos inita. XA. Vera narras, nec ulla sodalium unquam carior fuit animo meo. Ev. Qualisqualis est tuus maritus, illud cogita, non esse jus permutandi. Olim immedicabilibus dissidiis remedium extremum erat ⁸ divortium: nunc hoc in totum adem-

¹ At Paulus docet.] Eph. 5. Coloss. 3.

² Petrus.] 1. Petr. 2.

³ Christus.] Eph. 5. 25.

⁴ Somnium hominis.] Synecdochice, forma nempe sumpta pro formato: *somnium* ergo *hominis* pro homine somnuculoso.

⁵ Testudinem.] Cithara testudo dicta, quia Mercurius citharam de sicca testudine confecit.

⁶ Male urit te.] Metaphorica locutione *dis cruciat*, dolore afficit.

⁷ Pœne incunabulis.] Eundem sensum habet *à teneris unguiculis*, à primis vitæ rudimentis, à prima pueritia.

⁸ Divortium.] Isidoro divortium est, quoties dissoluto matrimonio alter eorum alteras nuptias sequitur. Dictum à fluxu viarum, hoc est via in diversa tendens. Crebrum id apud Romanos & Israëlitas. Est autem vel activum, cum propter adulterii crimen, capitaliter non punitum, cognitione magistratus interveniente, pars innocens à se repellit nocentem,

adentum est; usque ad extremum vitæ diem ille tuus sit maritus oportet, & tu illius uxor. XA. Superi male faxint, qui jus hoc nobis ademerunt. EV. Bona verba: ¹ sic visum est Christo. XA. Vix credo. EV. Sic habet. Nunc nihil superest, nisi ut uterque ad alterius mores, & ingenium accommodando sese, concordia studeatis. XA. An ego possum illum refingere? EV. Non minimum momenti est in uxoribus, quales sint mariti. XA. Pulcre convenit tibi cum tuo? EV. Nunc tranquilla omnia. XA. Ergo turbarum non nihil erat initio. EV. Nihil unquam tempestatis; sed tamen, ut sit inter homines, nonnunquam nubecula quædam oboriebantur, quæ poterant gignere tempestatem, nisi commoditate morum fuisset occursum. Habet suos quisque mores, & est sua cuique sententia: & si verum fateri volumus, sunt sua cuique vitia, ² quæ si usquam, certe in matrimonio novisse oportet, non odisse. XA. Recte mones. EV. Fit autem frequenter, ut ³ dissiliat benevolentia mutua inter maritum & uxorem, ⁴ antequam alter alteri satis notus sit. Id est in primis cavendum. Semel enim orta similitate, ægre sarcitur gratia, præsertim si res ad atrociora convicia processerit. Quæ glutino committuntur, si statim concutias, facile distrahuntur: cæterum ubi siccato glutino semel cohæserint, nihil firmitus. Proinde in initio nihil non faciendum, ut inter uxorem & maritum coalescat confirmeturque benevolentia. Id maxime fit obsequio, morumque commoditate. Nam benevolentia quæ sola formæ gratia conciliatur, ferme temporaria est. XA. Sed narra nobis, obsecro, quibus artibus pertraxeris maritum ad tuos mores.

centem, & alterius matrimonii contrahendi potestatem nanciscitur. Vel est passivum, quando pars innocens malitiose à conjugio deseritur.

¹ Sic visum est Christo.] Christus Matt. 19. 8. Divortia Israelitarum quæ levibus & variis de causis fiebant, Deo non quidem præcipiente sed tolerante,

plane abrogavit.

² Quæ si usquam.] Alludit ad versiculum proverbialem, *Mores amici noveris, non oderis.*

³ Dissiliat.] Rumpatur, frangatur.

⁴ Antequam.] Hoc Plutarchus in præceptis connubialibus.

mores. *Ev.* Dicam in hoc, ut imiteris. *Xa.* Si queam. *Ev.* Facillimum erit, si velis; nec adhuc serum est. Nam & ille juvenis est, & tu puella; ac nondum annus, opinor, expletus est à nuptiis. *Xa.* Vera prædicas. *Ev.* Dicam igitur, sed tacituræ. *Xa.* Maxime. *Ev.* Illa prima mihi cura fuit, ut in omnibus essem jucunda marito, ne quid esset quod illius animum offenderet: observabam affectum ac sensum illius; observabam & tempora, & quibus rebus deliniretur, quibus irritaretur; quemadmodum facere solent ii, qui elephantos ac leones cicurant, aut similia animantia, quæ vi cogi non possunt. *Xa.* Tale animal mihi domi est. *Ev.* Qui adeunt elephantos, non gestant vestem candidam; nec puniceam, qui tauros: quod his coloribus compertum sit ea animantia efferari. Quemadmodum & tigres tympanorum sonitu sic aguntur in rabiem, ut seipsas dilanient. Et qui tractant equos, habent ² voces, habent ³ poppismata & ⁴ palpum, aliaque quibus ferocientes mitigent. Quanto magis decet nos his artibus uti erga maritos, quibuscum nobis, velimus nolimus, per omnem vitam ⁵ est lectum ac lectus communis? *Xa.* Perge quod coepisti. *Ev.* His animadversis, attemperabam me illi, cavens ne quid offensæ nasceretur. *Xa.* Quinam id poteras? *Ev.* Primum in cura rerum domesticarum, quæ peculiaris est provincia matronarum, advigilabam, non solum cavens, ne quid esset prætermisum, verum etiam ut omnia congruerent ad illius sensum,

¹ *Illaprima mihi.*] Hæc eadem Plutarchus in præceptis connubialibus.

² *Voces.*] Ad vocem hominis, equi redduntur mitiores.

³ *Poppismata.*] Poppisina sonitus est, propemodum imitans ventris crepitum, qui fit ore aut manibus apte complotis, non sine humore. Autore Plinio, fulgetras adorare poppismate, genus olim consensus erat: unde est illud *Aristophanis*, *Πῆγρ' οὐκ ἔβριμ' ἀντιπῆγρ'.*

⁴ *Palpum.*] De Palpo *Horatius*: Cui male si palpare, recalcitrat. *Palpari* autem, est vola leviter percutere tergum equi ferocientis.

⁵ *Est lectum.*] *Rom.* 7. 3. & *1 Corinth.* 7. 39. Paulus expresse ait, non solvi conjugium nisi morte alterius conjugis. Loquitur vero de conjugio per adulterium non violato. Alioquin alia ratio est in adulterio, *Matthæi* 5. 32.

sen sum, in rebus etiam minutissimis. XA. Quibus? EV. Puta, si maritus hoc aut illo cibo peculiariter delectetur, si cibibus placeat hoc aut illo modo coctus, si lectus hoc aut illo modo stratus. XA. At quo pacto attemperares te ei, qui domi non esset, aut esset ebrius? EV. Mane, ¹ isthuc ibam. Si quando maritus videbatur admodum tristis, nec esset appellandi tempus, nequaquam ridebam ac nugabar, quem admodum nonnullæ mulieres solent: sed sumebam & ipsa vultum ² submœstum ac sollicitum. Quemadmodum enim speculum, si probum est, semper reddit imaginem intuentis: ita decet matrem familias ad affectum mariti congruere, ne sit alacris illo mœrente, aut hilaris illo commoto. Quod si quando commotior erat, aut blando sermone leniebam, aut silentio concedebam iracundiæ, donec ea ³ refrigerata, tempus se daret vel purgandi, vel admonendi. Idem faciebam, si quando plus æquo potus redibat domum: nec id temporis nisi jucunda loquebar illi: tantum blanditiis pertrahebam ad lectum. XA. Infelix vero uxorum conditio, si iratis, ebriis, & quidquid libet patrantibus maritis, tantum obsequuntur. EV. Quasi vero hoc non sit mutuum obsequium. Coguntur & illi multa ferre in moribus nostris. Est tamen tempus, cum in re seria fas est uxori monere virum, si quid est alicujus momenti: nam ad levia præstat ⁴ connivere. XA. Quod tandem? EV. Cum erit ⁵ animo vacuo, nec commotus, nec sollicitus, nec potus, tum absque testibus blande monendus vel rogandus potius, ut in hoc aut illo ⁶ melius consulat rei, aut famæ, aut valetu-

din

¹ *Isthuc ibam.*] Id est, hoc eram dictura. Terentii verba sunt.

² *Submœstum.*] *Sub* in compositis interdum diminutionem primitivi, ut hoc loco indicat: inde *submœstus*, id est aliquo modo mœstus: alioquin *mœstus* est valde tristis.

³ *Refrigerata.*] Id est, ubi refrixit, sive deferbuit. Ita Fabius: Refrigerato inventionis amore. Sic & recanduisse dicitur ira.

⁴ *Connivere.*] Id est, quasi clausi oculis dissimulare te videre, quod vides.

⁵ *Animo vacuo.*] Dicitur animus vacuus, cum nullis curis & occupationibus distrahitur.

⁶ *Melius consulat rei.*] Quemadmodum consulere cum accusativo designatum *consilium petere*: ita cum dativo *consilium dare*. In rebus autem inanimatis, ut hi idem quod *prospicere*, *providere*.

I Lepa

dini suæ. Atque hæc ipsa admonitio, ¹ leporibus ac facetiis erit condienda. Nonnunquam præfatione ab illo ² stipulari soleo, ne mihi succenserit, si quid stulta mulier admonerem, quod ad illius honorem, aut valetudinem, aut salutem facere videretur. Ubi monuissem quæ volebam, amputavi sermonem illum, & ad alia jucundiora deflecebam. Est enim fere hoc nostrum vitium, mea Xantippe, ut ³ semel exorsæ loqui, finem facere nequeamus. XA. Ajunt. EV. illud in primis cavebam, ne præsentibus aliis, maritum objurgarem, aut ne quid querelarum domo efferrem. Facilius sarcitur, si quid inter duos commissum est. Quod si quid extiterit ejus generis, ut nec ferri possit, nec uxoris admonitione sanari, civilius est, ut uxor querelam deferat ad parentes & cognatos mariti, quam ad suos, & ita querelam temperet, ne videatur odisse maritum, sed vitium potius mariti. Nec tamen effutiat omnia; ut hic quoque tacitus agnoscat, & amet uxoris civilitatem. XA. Philosopham esse oportet, quæ ista præstet. EV. Imo talibus factis maritos ad similem civilitatem invitabimus. XA. Sunt quos nulla civilitate corrigas. EV. Equidem non arbitror, sed fac esse. Primum illud cogita; maritus ferendus est, qualis qualis est. Præstabilius igitur est ferre vel sui similem, vel paullo commodiorem factum nostra civilitate, quam nostra sævitia pejorem indies. Quid si proferam maritos, qui simili civilitate correxerunt sponas suas? Quanto magis decet nos idem præstare adversus maritos? XA. Narrabis igitur exemplum meo marito dissimillimum. EV. Est mihi familiaritas cum homine quodam nobili, docto, singularique morum dexteritate. Is duxerat puellam virginem, annos nam

tam

¹ Leporibus.] Tritus est versiculus: *in sylvâ lepores, in verbis quare lepores.*

² Stipulari.] Stipulor proprie, pecuniam spondeo. Unde stipulatio verborum acceptio, quibus is qui interrogatur, futurum facturumve se id quod interrogatus est, responder. Ablativo junctum

cum præpositione activæ & passivæ est significationis: Stipulor enim à te, vel idem est quod rogo te, ut hic, vel rogor à te.

³ Semel exorsæ.] Id garrulitatis vitium haud immerito in mulieribus taxat autor.

tam decem & septem, ruri in parentum ædibus perpetuo educatam, ut nobiles fere gaudent habitare ruri, ob venatum & aucupium. Rudem volebat ille, quo facilius illam ad suos mores fingeret: coepit eam instituere literis ac musica, paullatimque assuefacere, ut ¹ redderet ea, quæ audisset in concione, cæterisque rebus formare quæ post essent usui futuræ. Hæc quoniam erant nova puellæ, quæ domi suæ fuerat in summo otio, & inter famulorum colloquia lususque educata, coeperunt esse tædio. Detrectabat obsequium, & cum maritus urgeret; illa sine fine flebat, nonnunquam & in terram abiciebat sese, occipitium illidens solo, quasi mortem optans. Earum rerum cum nullus esset finis, maritus dissimulato ² stomacho, invitabat uxorem, ut animi relaxandi gratia una proficiscerentur rus ad ædes soceri. Ibi lubens obtemperabat uxor. Eo cum ventum esset, maritus reliquit uxorem apud matrem & sorores; ipse cum focero prodibat venatum. Ibi submotis testibus denarrat focero, se sperasse jucundam vitæ sociam; nunc habere perpetuo lacrymantem, ac sese discruciantem, nec ullis monitis sanabilem: orat, ut sibi adsit in medendo filiz morbo. Socer respondet: Se ³ semel illi tradidisse filiam: quod si illa non obtemperaret verbis, uteretur suo jure, & ⁴ verberibus eam emendaret. Tum gener, Novi, inquit, jus meum; sed malim eam tua vel arte, vel auctoritate sanari, quam ad hoc extremum remedium venire. Socer pollicitus est se curaturum. Post unum atque alterum diem ca-

¹ *Redderet.*] Reddit, qui solvit: reddit & discipulus cum recitat audita; nam qui docet aut dicit, quasi credit mutuum.

² *Stomacho.*] Id est, in iram, quam pectore coquebat, non aperte prorumpens: sæpe enim *stomachus*, Latinis pro indignatione, fastidio, ira sumitur.

³ *Semel tradidisse.*] Semel non refertur ad bis; sed declarat totum filiz jus traditum sponso.

⁴ *Verberibus emendaret.*] Apud Germanos præcipue ~~et~~ ^{ad} *verberibus* uxores mos obtinet: Apud Belgas non immerito ducitur probro. Recte Varro in Sat. Menip. *Vitium uxoris aut tollendum aut ferendum est.* Qui tollit vitium; uxorem commodiorem præstat: qui fert, sese meliorem facit. Subjungit autem Agellius: Hæc verba Varronis, *tollere & ferre* lepide quidem composita sunt: sed *tollere* apparet dictum pro corrigere.

ptat tempus ac locum, ut solus esset cum filia: ibi vultu ad severitatem composito, incipit commemorare, quam illa esset ¹ infelici forma, quam non amabilibus moribus. quam sæpe metuisset, ne nullum illi posset invenire maritum. At ego meo maximo labore, inquit, talem inveni tibi, qualem nulla non optaret sibi, quantumvis felix. Et tamen tu, non agnoscens quid pro te fecerim, nec intelligens, te talem habere maritum, qui, nisi esset humanissimus, vix te dignaretur habere in ancillarum numero, rebellas illi. Ne longum faciam, sic incanduit patris oratio, ut vix videretur manibus temperare. Est enim vir ingenio mire vafro, qui ² citra personam omnem, posset quamvis agere comœdiam. Ibi puella partim metu, partim veritate commota, accidit ad patris genua, rogans ut præteritorum vellet oblivisci, se in posterum memorem fore officii sui. Ignovit pater, pollicitus se quoque fore patrem amantissimum, si, quod polliceretur, præstaret. XA. Quid deinde? EV. Puella digressa à colloquio parentis, rediit in cubiculum, offendit maritum solum; accidit illi ad genua, & ait: Marite, hæcenus non novi neque te, neque meipsam, posthac videbis me aliam factam; tantum obliviscere superiorum. Hanc vocem maritus excepit osculo, & omnia pollicitus est, si illa peristeret eo animo. XA. Quid? perstitit? EV. Usque ad mortem; neque quidquam erat tam humile, quod illa non alacris ac volens obiret volente marito. Tantus amor inter eos natus est & confirmatus. Post annos aliquot puella crebro sibi gratulata est, quod contigisset tali marito nubere; qui nisi contigisset, eram, inquit omnium mulierum perditissima. XA. Talium maritorum non minus rara est copia, quam ³ alborum corvorum. EV. Jam si molestum non

¹ Infelici forma.] Id est, neutiquam formosa.

² Citra personam.] Personati histriones agebant fabulas. Persona autem est facies appositicia.

³ Alborum corvorum.] De raris inven-

tu dixit Juvenalis, corvo quoque varior albo. Galeni verba sunt: Lycus dum palam est cum neque vera loqui, neque eadem cum Erasistrato, similis videtur albo corvo, qui necipis corvis admisceri possit: ob colorem, nec columbis

non est, referam tibi quiddam de marito, commoditate uxoris correcto, quod nuper accidit in hac ipsa civitate. XA. Nihil est quod agam, & perquam grata mihi est tua confabulatio. EV. Est vir quidam non postremæ nobilitatis: is, ut solet hoc hominum genus, plerunque venabatur. Ruri incidit in puellam quandam pauperrimæ mulierculæ filiam, ¹ in eam cœpit deperire, homo jam provectioris ætatis. Atque hujus gratia frequenter pernoctabat foris. Prætextus erat venatio. Uxor hujus, mulier insigni probitate, nescio quid suspicans, pervestigavit furta mariti sui: & eo profecta, nescio quo, adiit casam illam rusticanam; expiscata est de toto negotio, ubi dormiret, unde biberet, quis esset apparatus convivii. Nihil erat ibi supellectilis, sed mera paupertas. Abiit matrona domum, ac mox rediit, secum adducens lectum commodum & apparatus; vasa aliquot argentea; addidit pecuniā, admonens; ut si quando rediret ille, tractarent eum civilius; ² dissimulans interim sese uxorem esse, ac sororem esse simulans. Post dies aliquot redit eo furtim maritus; videt auctam supellectilem, & apparatus lautiozem. Rogat unde is aitor insolitus: ajunt, matronam quandam honestam illi cognatam hæc advenxisse, ac mandasse ut honestius posthac ³ acciperetur. Illico tetigit ⁴ animum illius suspicio, uxoris hoc esse factum. Reversus domum, rogat num illic fuisset: illa non negat. Rogavit, & quo tandem consilio misisset eo supellectilem. Mi vir, inquit, assuetus es vitæ commodiori. Videbam illic te durius accipi; putabam esse officii mei, ut quando ita tibi cordi est, lautius illic habereris. XA. O matronam nimium bonam!

ob magnitudinem. Conveniet autem in hominem sui ingenii & alienum à sensu communi. Sunt enim quos pudet usque cum quoque consentire, quasi nihil verum sit, nisi diversum sit.

¹ *In eam cœpit deperire.*] Deperit aliquam, qui ardentem amat: Deperit in aliquam, qui ardentissime, ita ut quasi

præ amore pereat.

² *Dissimulans.*] Dissimulamus verum, simulamus falsum.

³ *Acciperetur.*] Pro tractaretur, quem admodum bene habiti dicuntur. Ita Terent. *Accipit hominem nemo mortuus.*

⁴ *Animum.*] Id est, cœpit statim suspicari.

1 Uxor

bonam! Ego citius pro lecto substravissem illi fasciculum
 urticarum, ac tribulorum. Ev. Sed audi finem. Vir, per-
 specta tanta probitate, tantaque mansuetudine conjugis
 suæ, nunquam deinde usus est furtivo concubitu, sed domi
 semet oblectavit cum sua. Scio tibi notum esse Gilbertum
 Batavum. XA. Novi. Ev. Is, ut scis, florenti ætate duxit
 uxorem jam proveciorem ac vergenti ætate. XA. Do-
 tem fortasse duxit, non uxorem. Ev. Sic est. Is fastidiens
 uxoris, adamabat mulierculam, cum qua se subinde oble-
 ctabat foris. Raro domi prandebat, aut cœnabat. Quid tu
 heic eras factura? XA. Quid? Ego illi adamatæ involas-
 sem in capillos, & maritum exeuntem ad illam, perfudis-
 sem lotio, ut sic unctus iret ad convivium. Ev. At quanto
 hæc prudentius? Invitabat mulierculam domum suam,
 comiter accipiebat. Ita maritum quoque sine beneficiis
 domum pertraxit. Et si quando foris cœnabat cum illa,
 misit eo missum aliquem elegantiorē, jubens ut suavi-
 ter viverent. XA. Ego malim mori, quam esse lena mei
 mariti. Ev. Verum interim rem ipsam expende. Nonne
 hoc multo satius erat, quam si sævitia sua prorsus alienasset
 maritum, ac totam ætatem in iurgiis exegisset? XA. Fa-
 teor minus esse mali; sed ego non possem. Ev. Unum adjici-
 am, atque ita discedam ab exemplis. Hic vicinus noster,
 vir probus & integer, sed paulo iracundior, quodam die pul-
 saverat

1 *Urticarium.*] Genus herbarum ab urendo ita dictum: folia etiam attracta acerrime urunt. Belg. *Wit bernende Netel.*

2 *Tribulum.*] Tribulus idem herbarum species, à semine triangulari sic nuncupatus, vel quod cuspidatus trifariam feriat. Belg. *Distelen.*

3 *Vergenti aetate.*] Inclinata ad senectutem. Sic ea voce absolute usus est Suetonius.

4 *Involassem.*] Sic pugnant mulieres. Sic Terent. Alioqui involare nonnunquam sonat furari. *Catullus:* Huc red-

de pallium mihi meum, quod involasisti.

5 *Lotio.*] Id accidit Socrati. Quocirca hæc dicuntur in persona Xantippes, quæ morosa uxor erat Socratis. Et olim loti unctique ibant ad convivium.

6 *Missum.*] Missus hic significat *servulum*, quia mittitur in mensam. Belg. *Een gerecht.*

7 *Lena.*] Femininum à *leno*, qui est conciliator stupri, eo quod mentes miserorum blandiatur & deliniendo seducat. *Lena*, stupri conciliatrix.

saverat uxorem suam, foeminam laudatissimam. Ea se recepit in intimum conclave, atque illic lacrymans, atque singultiens, ¹ decoquebat animi ægritudinem. Aliquanto post per occasionem eodem ingressus est maritus; reperit uxorem flentem. Quid, inquit, heic lacrymas, ac singultis, puerorum more? Tum illa prudenter: Quid, inquit, an non hoc satius, ut heic deplem malum meum, quam si in via vociferer, quemadmodum solent aliæ mulieres? Hoc dicto tam uxorio, fractus ac victus hominis animus, data dextra pollicitus est uxori, se posthac nunquam in illam conjecturum manus: nec fecit. XA. Ego idem impetravi à meo diversa ratione. EV. Sed interim est inter vos bellum perpetuum. XA. Quid igitur velles me facere? EV. Primum ² mussanda est tibi omnis injuriâ mariti, & animus illius officiis, comitate, mansuetudine paulatim est conciliandus: aut vinces tandem, aut certe multo commodiore utêris, quam nunc uteris. XA. Ille ferocior est, quam ut ullis officiis mansuescat. EV. ³ Eja, ne dixeris. ⁴ Nulla est fera tam immanis, quin officiis ⁵ cicuretur; ne desperes in homine. Fac periculum menses aliquot; me accusa, nisi senseris consilium hoc tibi fuisse bono. Sunt etiam quædam vitia, ad quæ tibi connivendum est. Illud ante omnia tibi cavendum censeo, ne quid rixæ moveas in cubiculo, aut in lecto: sed curandum est, ut illic omnia sint festiva ac jucunda. Et enim si is locus, qui diluendis offensis, sarciendæque gratiæ consecratus est, lite aut ægritudine quapiam ⁶ profanetur; jam sublatum est omne remedium benevolentiæ reconciliandæ.

¹ *Decoquere.*] Metaph. pro paulatim diminueret.

² *Mussanda.*] Dissimulanda vel tacite ferenda.

³ *Eja.*] Corripientis est, alioqui sapius adhortantis.

⁴ *Nulla est fera.*] Huc spectant illa Ovidii: *Tempore Parnorum compositur ira leonum: Nec feritas, animo qua fuit ante, manet. Quæque sui iussis obtemperat Inda*

magistri Bellua, servitium tempore victa subit.

⁵ *Cicuretur.*] Cicurare, mansuescere: specialiter autem animal ex fera mansuetum seu cicurum efficere.

⁶ *Profanetur.*] Sacra profanari dicuntur; lectulus autem locus est dicatus reconciliandæ benevolentiae. hæc est sententia Plutarchi in præceptis conjugialibus.

¹ *Cessum.*]

liandæ. Sunt enim foeminae quædam tam morosæ, ut in ipso etiam coitu querantur ac rixentur, eamque voluptatem, quæ diluere solet ex animis virorum, si quid inerat molestiæ, morum fastidio reddant insuavem; pharmacum ipsum vitiantes, cum licuisset mederi offensis. XA. Istud mihi frequenter accidit. EV. Atqui tamen semper est cavendum uxori, ne quare molesta sit viro, tamen id maxime studere debet, ut in eo congressu se viro præbeat modis omnibus commodam & jucundam. XA. Viro: mihi cum bellua res est. EV. Mitte male loqui: fere nostra culpa viri mali sunt. Sed ut ad rem redeam: qui versantur in priscis fabulis Poëtarum, narrant Venerem (eam faciunt deam connubii præsidem) habere ¹ cestum, arte Vulcani confectum: in eo intextum esse quidquid est ² amatorii medicamenti: eo se cingit, quoties congressura est cum marito. XA. Fabulam audio. EV. Verum: sed audi, quid sibi velit fabula. XA. Dic. EV. Illud docet, uxorem omnem curam adhibere oportere, ut in congressu connubiali jucunda sit marito, quo recalescat ac redintegretur amor ille maritalis; & discuriatur ex animo, si quid erat offensionis aut tædi. XA. Sed unde nobis cestus ille? EV. Nihil opus veneficiis aut incantamentis. Nullum incantamentum efficacius, quam morum probitas cum suavitate conjuncta. XA. Ego tali marito blandiri non possum. EV. At hoc tua refert, ut desinat esse talis. ³ Si Circes artibus posses maritum ertere in suam aut ursum, faceres? XA. Nescio. EV. Nescis? An mallet habere suum maritum, quam hominem? XA. Equidem

¹ *Cestum.*] Cestus, zona virginea, quam maritus prima nocte dissolvebat. Specialiter autem cingulum, quo Venus Martem, Juno Jovem conciliabant: efficax enim ad illectamenta gratia & amorum erat. Hinc Mart.

*Ut Martis revocetur amor summiq; Tonantis
A te Juno petiti Ceston & ipsa Venus.*

² *Amatorii medicamenti.*] Medi-

camentum ut pharmacum, *pestis* est.

³ *Si Circes artibus*] Solis & Perseæ Nymphæ filia, & Ætææ Colchorum regis soror, veneficiorum peritissima; quæ & Ulyssis socios transformavit in suæ. Per Circeem ergo voluptas significatur, qua in belluas & feras immandas homines mutantur.

quidem malim hominem. Ev. Age, quid si Circes artibus posses ex temulento reddere sobrium, ex prodigo frugalem, ex cessatore diligentem; nonne faceres? XA. Plane facerem: sed unde mihi istæ artes? Ev. Atqui istas artes habes in te, si modo velis adhibere. Tuus, velis nolis, sit oportet. Quo meliorem eum reddideris, hoc magis consulueris tibi. Tu tantum oculos habes delixos in illius vitia; eaque tibi exaggerant odium; & hac ansa tantum arripis illum, quæ teneri non potest. Illa potius contemplare, quæ bona sunt in illo; & hac ansa prehendere illum, quæ teneri potest. Antequam illi nuberes, tempus erat expendendi, quid haberet malorum. Oportebat enim non oculis solum, verum etiam auribus maritum deligere: nunc mendandi tempus est, non accusandi. XA. Quæ mulier unquam auribus cepit maritum? Ev. Oculis capit, quæ nihil aliud spectat, quam corporis formam: auribus, quæ diligenter observat, quid fama de illo prædicet. XA. Pulcre mones, sed serò. Ev. At non serum est studere corrigendo marito. Ad eam rem conducet, si quid pignoris ex te natum fuerit viro. XA. Jam natum est. Ev. Quando? XA. Jam pridem. Ev. Quot menses sunt? XA. Ferme septem. Ev. Quid ego audio? Tu nobis trimestris foetus jocum renovas? XA. Nequaquam. Ev. Ita necesse est, si tempus à nuptiarum die supputas. XA. Imo ante nuptias fuerat mihi cum eo colloquium. Ev. An ex colloquio nascuntur pueri? XA. Forte solam nactus, coepit alludere, titillans axillas, ac latera, quo

Et hæc ansa. Epictetus scripsit unicuique rei duas esse ansas; alteram, qua teneri possit; alteram, qua non possit: significans, in unaquaque re esse aliquid commodi, rursus aliquid incommodi. Stultus arripit ansam malam; sapiens alteram. Huic itaque nihil non tolerabile.

[*2 Trimestris foetus.*] Trimestris foetus. Alludit ad proverbialem versum, qui est apud Suetonium: *τῆς ἀπυχῆς*

τῆς ἀπυχῆς παιδία. Felicibus etiam trimestres filii. Verba Suetonii sunt: *Patrem Claudii Cæsaris Drusum, olim decimum, mox Neronem, prænominem, Livia, cum Augusto gravis nupsisset, intra mensem tertium peperit: fuitque suspicio ex vitrico per adulterii consuetudinem procreatum. Statim certe vulgatus est versus: τῆς ἀπυχῆς, &c. Urfinus autem legit τῆς ἀπολογίας: quod & commodam sensum admittit.*

I Felici

me provocaret ad risum. Ego non ferens titillationem, me resupinabam in lectum; ille incumbens figebat oscula, nec satis scio quid egerit præterea: certe paucis post diebus uterus coepit intumescere. Ev. I nunc, & maritum contemne, qui si lusitans gignit liberos, quid faciet cum serio remaget? XA. Suspicio & nunc me gravidam esse. Ev. Euge contigit ¹ felici fundo bonus cultor. XA. Hac in parte plus præstat, quam vellem. Ev. Ista querela tibi ² cum paucis uxoribus est communis. Sed jam inter vos intercesserat pactum connubiale? XA. Intercesserat. Ev. Levius igitur peccatum est. Estne proles mascula? XA. Est. Ev. Illa vos rediget in gratiam, si tu vel paullulum temet accommodes. Quid alii prædicant de tuo marito sodales, & quibuscum habet commercium foris? XA. Prædicant eum esse moribus commodissimis, comem, liberalem, amicum amico. Ev. Et ista mihi bonam spem faciunt, illum fore qualem volumus. XA. At mihi uni talis non est. Ev. Sed tu te illi præbeto, qualem dixi, meque pro ³ Eulalia, voca Pseudolaliam, nisi tibi quoque talis esse coeperit. Quin & illud cogita, illum adhuc juvenem esse, nondum opinor egressum annos viginti quatuor: nondum novit, quid sit esse patrem familias. Jam non est tibi cogitandum de divortio. XA. At frequenter cogitavi. Ev. Verum ea cogitatio, si quando tibi inciderit in mentem, primum reputa tecum quam nihili res sit foemina divulsa à viro. Summum decus matronæ est, morigeram esse suo conjugii. Ita natura comparatum est, ita voluit Deus, ut ⁴ mulier tota pendeat à viro? Tantum cogita id quod res est: maritus est, aliud non potest

¹ Felici fundo.] Sic *Plautus* locutus est, *fundum arat alienum*, de adultero.

² Cum paucis.] In pluribus proculdubio locum habet quam in *Messalina*: *Et lassata viris sed non satiata recessit*.

³ Eulalia.] *Eulalia* à bene loquendo nomen habet; *Pseudolalia*, à mendaci loquacitate.

⁴ Mulier tota pendet.] *Eph. 5. 22. 23. 24.* Uxores propriis viris subjicite vos ut Domino: quoniam vir est caput uxoris, ut & Christus est caput ecclesie. Itaque sicut ecclesia se subiecit Christo, ita & uxores se suis viris subiciunt in omnibus.

test obtingere. Deinde veniat in mentem puellus ille, duobus communis. Quid de illo statues? Auferes tecum? fraudabis maritum sua possessione? Relinques apud illum? spoliabis teipsam eo, quo nihil habes carius? Postremo dic mihi, habesne quæ tibi male velint? XA. Habeo 'novercam germanam; præterea socrum huic simillimam. EV. Ad eo tibi male volunt? XA. Cuperent extinctam. EV. Et istæ tibi fac ut in mentem veniant. Quid enim illis possis facere gratius, quam si videant te divulsam à marito, viduam, imo plus quam viduam vivere? Nam viduis licet alteri nubere. XA. Equidem probo tuum consilium, sed tædet diutini laboris. EV. At reputa quantum laborum sumferis prius, quam hunc plittacum docueris quædam humana verba sonare. XA. Plurimum profecto. EV. Et piget operam sumere in fingendo marito, qui cum perpetuo suaviter degas ætatem? Quantum laboris sumunt homines, ut equum sibi commodum reddant? & nos pigebit adlaborare, ut maritis utamur commodioribus? XA. Quid faciam? EV. Jam dixi. Cura ut domi niteant omnia, ne quid sit molestiæ, quod illum exeat ex ædibus. Tu te illi comem præbe, semper interim memor reverentiæ cuiusdam, quam uxor debet marito. Absit tristitia; sed absit & petulantia: nec putida sis, nec lasciva. Sit apparatus domi lautus. Nosti palatum mariti: quod illi suavissimum est, id coquito. Quin etiam iis, quos ille amat, comem & affabilem te præbeto. Hos frequenter ad convivium voca. In convivio facito, ut læta plenaque hilaritatis sint omnia. Denique si quando ille vino lætior pulsabit suam testudinem, tu voce accinito. Sic assuefacies maritum manere domi, & minues impensas. Sic enim ille cogitabit tandem; Næ ego insigniter infanio, qui foris magna rei famæque jactura vititem cum scorto, cum domi habeam uxorem multo lepidio-

[I *Novercam germanam.*] Novercam vercarum est autem, odisse privignam germanam, non de gente aut sorore. Hinc Ovid. *Lurida terribiles miscens accensit*: sed germanam dixit veram. No- *nita noverca.*

2 *Misce-*

pidiorem, meique amantiorem, apud quam nitidius ac lautius accipi liceat. XA. An credis successurum, si tentem? EV. Me vide. Ad me recipio. Interim & maritum tuum aggre-diar, admonebo & illum sui officii. XA. Laudo consi-lium: at vide ne quid hujus rei suboleat ipsi; ' misceret cœ-lum terræ. EV. Ne metue. Ita per ambages temperabo sermonem, ut ipse mihi narret, quid inter vos sit turbarum. Hoc facto, meo more tractabo illum blandissime, & ut spero, tradam eum tibi commodiorem. De te per occasio-nem mentiar, quam amanter de illo sis locuta. XA. Chri-stus bene fortunet quod agimus. EV. Aderit, modo ne de-sis tibi.

I *Misceret cœlum terræ.*] Proverbialis hyperbole est, pro eo, quod est: *Omnia Licet & mare cœlo confundas, homo perinrbaret.* De vehementi perturbatione dictum est proverbium. Juvenalis, *Licet & mare cœlo confundas, homo sum.*

MILITIS, ET 'CARTHUSIANI.

MI. **S**Alve, mi frater. CA. Salve & tu, germane carissi-me. MI. Vix te agnosco. CA. Adeone consenui in-tra biennium? MI. Non: sed caput rasum, nova vestis fa-ciunt, ut mihi videaris aliud quoddam animal. CA. Itane non agnosceres uxorem tuam, si tibi occurreret induta no-va veste? MI. Non, si tali. CA. At ego te probe agnosco, cui non solum vestis mutata est, verum etiam facies, totus-que corp̄oris habitus. Quot coloribus pictus es? Nulla avis æque variat plumas suas. Tum quam omnia secta, quam nihil juxta naturam aut morem communem! Adde tonsum verticem, barbam semirasam, silvam, quæ supra labrum su-perius est, perplexam, nec aliter hinc & hinc prominentem, quam

I *CARTHUSIANI.*] Carthusianorum ordo à Brunone Colonienſi circa an-num 1080. erectus. Addunt Pontificii occasionem: quod nempe Parisienſis professoris cadaver tumulo inferen-dum, ter ſe in feretro exerexit, prædi-cans flebili voce ſuam condemnatio-nem. Dictus Bruno, rei novitate exte-ritus, præcipue cum Profeſſor hic pie & inculpate vixiſſet, de emendanda ſerio vitâ continuo cogitavit: utque Deo ar-dentius inſerviret in deſertum locum Carthuſiam in Gallia Celtica ſeceſſit: ubi comitibus aliquot ſtipatus Mona-ſterium erexit, duroque vitæ generi ſe aſtrinxit.

I *Samius.*]

quam solent in felibus pili longiores. Nec una cicatrix fœdavit vultum; ut ¹ Samius quispiam litteratus videri possis, de quo locus est proverbii. MI. Sic decet redire è bello. Sed dic mihi erat heic tanta bonorum medicorum inopia? CA. Quam ob rem? MI. Quia nulli commiseris sanandum cerebrum tuum prius, quam in hanc servitutem te præcipitem dares. CA. Itane videor insanisse? MI. Maxime. Quid erat necesse heic te ² sepeliri ante tempus, cum esset unde commode viveres in mundo? CA. An nunc non videor tibi in mundo vivere? MI. Non, per Jovem. CA. Dic quam ob rem? MI. Quia non licet ambulare quo velis. Huic loco velut cavæ includeris: adde rasuram, vestem ³ prodigiosam, ⁴ solitudinem, piscium ⁵ perpetuum esum, ut mirer te ipsum non verti in piscem. CA. Si verterentur homines in omnia quibus vescuntur, tu jam pridem porcus esses. Nam fuilla soles delectari. MI. Non dubito quin jam dudum pœniteat te instituti: paucos enim comperio, quos non capiat pœnitudo. CA. Hoc illis usu venit, qui se in hoc vitæ genus velut in puteum præcipitant: ego descendi sensim & consulto, prius explorato me ipso, perspectaque tota hujus vitæ ratione, jam annos natus viginti octo, qua ætate sibi quisque notus esse potest. Quod ad locum attinet, tu quoque

¹ *Samius.*] Proverbium in cicatricibus & stigmatum plenos convenit. Inde autem dictum, quod quum Samii captivi Atheniensium inuissent noctuam, Athenienses vicissim Samiis inurebant Samianam: quam in collectaneis opinor dictam *ovēulw*. Id erat genus navis lato ventre, à prora veluti fuillum rostrum præferens. Alii tamen aliam originem ostendunt.

² *Sepeliri ante tempus.*] Alludit huic, quod dicuntur mundo mortui.

³ *Prodigiosam.*] Utuntur enim interiori hirsuta toga absque indusio, cum exteriori atro pallio super albam tunicam.

⁴ *Solitudinem.*] Bruno ordinis insti-

tutor selegerat locum in Gallia Celtica aridis petris horrendum, & plane ab hominum consortio periculoso accessu semotum. Etiam hodieque soli prandent & in cellulis delitescunt Carthusiani: rigidum vitæ genus plus quam alii Monachi amplexi.

⁵ *Perpetuum esum.*] Nunquam carne vescuntur, imo nec necessitate postulante: ita quidem ut continuo monasterio ejiciendus sit, qui vel frustillum comedit. Pisces autem nullos ipsi emunt: à donatis tamen (Pontificiorum hac in parte vesana liberalitas, ad pigros ventres sustinendos, est nota) haud abhorrent.

I. Vita-

que loco angusto concluderis, si totius mundi consideres amplitudinem. Nec refert quam spatiosus sit locus, modo nihil desit ad vitæ commoditatem. Multi raro aut nunquam exeunt civitatem, in qua nati sunt: qui si ¹ vetarentur exire, magnopere sibi displicerent, & incesset illis mira libido relinquendæ civitatis: hic affectus vulgaris est, quo ego careo. Imaginor, heic totum esse mundum, & hæc tabula mihi totum terrarum orbem repræsentat, quem ego cogitatione jucundius simul & tutius perambulo, quam is qui navigavit ad novas insulas. MI. Heic tu propemodum dicis verum. CA. Rasuram damnare non potes, qui volens tondearis, utique commoditatis gratia. Mihi rasura, si nihil aliud, certe reddit caput purius, ac fortasse salubrius. Veneritæ quam multi patricii totum etiam caput radunt? Quid autem habet prodigiosum vestis? Nonne tegit corpus? Ad duplicem usum adhibetur vestis, ut depellatur injuria cœli, eaque velet quæ pudor jubet regi. An non hos usus præbet hæc vestis? Sed offendit color. quis color magis decet omnes Christianos, quam is qui datus est omnibus in baptismo? Dictum est tibi quoque; Accipe vestem candidam. Hæc itaque vestis admonet me, quid promiserim in baptismo; nimirum ² innocentiae perpetuum studium. Porro solitudinem si vocas turbæ fugam; hoc exemplum est non nostrum, sed ³ veterum Prophetarum, atque etiam Philosophorum ⁴ Ethnicorum, & quibuscunque bonæ mentis cura fuit. imo Poëtæ, Astrologi, ac similibus artibus

¹ *Vetarentur exire.*] Exstat istius factiæ nota Historia. Non enim veritati repugnat tritum illud: Nitimur in vetitum semper cupimusque negata.

² *Innocentia.*] Alba vestis Symbolum non tantum gloriæ, dignitatis & lætitiæ: sed & puritatis, ut hoc loco. Hinc de Martyribus sub Antichristo: Apoc. 7. 14. Hi sunt qui venerunt ex afflictione magna: & laverunt stolas suas & dealbaverunt in sanguine Agni.

³ *Veterum Prophetarum.*] Ita Helias in Carmelum montem, Joannes Baptista & Jesus Christus in desertum secedebant.

⁴ *Ethnicorum.*] Hinc Seneca de se ipso: In hoc me recondidi & fores clausi, ut prodesse pluribus possim. Et Cicero: solitudine nihil potest esse jucundius, non modo miseris his temporibus & luctuosis, sed etiam tranquillis & optatis.

tibus dediti, quoties aliquid magni ac supra vulgus hominum moliuntur, secessum quærere solent. Cur autem voces hanc solitudinem? Unius amicali confabulatio pel-
lit solitudinis ~~tadium~~ ^{tadium}. Heic habeo sodales omnium rerum plus quam sedecim. Ad hæc intervísunt amici crebrius quam vellem, aut expedit; & tibi videor in solitudine vivere? MI. At non semper licet cum his confabulari. CA. Nec semper expedit. Atque hoc jucundior est confabulatio, quod voluptatis gratiam augeat ¹ interrupta copia. MI. Non pessime conjectas. Nam mihi quoque suaviores sunt carnes, revoluta Pascha post quadragesimam. CA. Nec interrim tamem, cum maxime videor solus, desunt mihi confabulones, longe festiviores ac suaviores istis vulgaribus congerronibus. MI. Ubi sunt? CA. Vides heic ~~codicem~~ ^{codicem} Evangelicum? in hoc mecum fabulatur ille, qui, olim additus facundus comes in via duobus discipulis proficiscentibus in Emauntem, effecit, ut non sentirent itineris laborem; sed sentirent dulcissimum cordis ardorem, inhiantes mellitis illius sermonibus. In hoc mihi loquitur Paulus, in hoc Esaias, cæterique Prophetæ. Heic mecum confabulatur dulcissimus ille Chrysostomus, heic Basilius, heic Augustinus, heic Hieronymus, heic Cyprianus, cæterique non minus eruditi quam facundi doctores. An nosti ullos tam amœnos confabulones, quos cum his conferas? An in tali sodalitia, quod mihi nunquam non adest, reputas obrepere posse solitudinis tedium? MI. Mihi frustra loquerentur non intellecturo. CA. Jam quid refert quibus rebus hoc corpusculum alatur? cui minimo satis fit, si juxta naturam vivamus. Uter nostrum habitior? tu, qui vesceris ² perdicibus, phasianis, & capis; an ego, qui vivo piscibus? MI. Si tibi

¹ Interrupta copia.] *Juvenalis*: Voluptates commendat rarior usus.

² Perdicibus.] Perdices, Phasiani & Capi olim, ut & nunc, in deliciis summis habiti. De Phasianis ita *Martial*.

*Argiva primum sum deportata carina:
Ante mihi notum nil nisi Phasis erat.*

Creduntur enim Phasiani è Phasi fluvio ab Argonautis in Græciam delati.

tibi esset uxor, ut mihi est, minus haberes succi. CA. Et ideo sufficit quilibet cibis, & quantumvis exiguis. MI. Sed interim agitas ¹ vitam Judaicam. CA. Bona verba: Christianam, si non assequimur, certe sequimur. MI. In veste, cibo, preculis, cæterisque cæremoniis ponitis fiduciam, neglecto studio pietatis Evangelicæ. CA. Quid alii faciant, non est meum judicare: ego his rebus nequaquam confido, minimumque tribuo; sed in animi puritate & in Christo, colloco fiduciam. MI. Cur igitur observas? CA. Ut mihi pax sit cum fratribus meis; & ne cui quoquo modo sim offendiculo. Nolim autem offendere quenquam ob hujusmodi res leviculas, quas nihil est negotii servare. Ut sumus homines quacunque veste tecti; minutissimarum etiam rerum similitudo aut dissimilitudo conciliat aut dirimit concordiam. ² Rasum caput, aut vestis color, per se quidem non commendat me Deo. Sed quid diceret populus, si comam alerem, aut tuam istam vestem sumerem? Reddidi tibi rationem mei consilii: nunc quæso ut mihi vicissim tui consilii rationem reddas, dicasque, ubi cessarint omnes boni medici, cum relicta domi uxore juvencula & liberis, profisceretur in militiam, vili salario conductus ad jugulandos homines, idque tui quoque capitis periculo. Neque enim tibi res erat ³ cum fungis aut papaveribus, sed cum armatis viris. Utrum vero putas infelicius, jugulare Christianum hominem ob mercedulam, à quo nunquam sis læsus, an te ipsum

¹ *Vitam Judaicam.*] Imo si Pontificiorum religionem infinita pene copia supersticiosarum cæremoniarum vitia- tam consideres, non immerito cum Judaismo de multitudine cæremoniarum veritate judicatur.

² *Rasum caput.*] Originem rasuræ capitis in clero Pontificio Jacobus de Vo- geline non sine splendide mendaci fabulâ ad Petrum defert: alii ad An- tium. Revera autem anno trigesimo primo sæculi sexti in Concilio To- leano quarto primitus instituta est,

directe contra morem Sacerdotum V. T. Deus enim striat iisdem prohibue- rat, ne comam in orbem tonderent, Levit. 19.

³ *Cum fungis.*] Fungi fragiles sunt: & papavera solent decollari baculo. Verba Flori sunt: Filio Tarquinii Su- perbi Gabiis, ut voluerat recepto, at- que per nuncios consulenti quid fieri vellet; eminentia forte papaverum ca- pita virgula excutienti, quum per hoc interficiendos esse principes intelligi vellet, sic respondit.

ipsum simul, & corpus, & animam, in æternum exitium mittere? *MI.* Fas est occidere hostem. *CA.* Fortassis est, si impetat patriam tuam. Tum pium videri potest, pugnare pro liberis & uxore, pro parentibus & amicis, ¹ pro aris & focus, pro tranquillitate publica. Quid istuc ad tuam militiam mercenariam? Ego, si perisses in hoc bello, non redemissem animam tuam ² vitiosa nuce. *MI.* Non? *CA.* Non, ita me Christus bene amet. Jam utrum existimas durius, obedire bono viro, quem nos *Priorem* vocamus, qui vocet ad preces, ad sacram lectionem, ad doctrinam salutarem, ad psallendum Deo: an obedire barbaro cuiuspiam Centurioni, qui sæpe magnis ac nocturnis itineribus vocet quolibet, ac revocet; qui ³ bombardarum ictibus objiciat, qui jubeat te stare loco aut occisurum, aut occidendum? *MI.* Minus narras, quam res habeat, malorum. *CA.* Si quid ego deflexero à disciplina hujus instituti, poena est admonitio, aut aliud leve quiddam: tibi, si quæ committas adversus leges imperatorias, aut pendendum est, aut nudo inter ⁴ intentatas in te lancearum cuspides eundum. Nam plecti capite, beneficium est. *MI.* Non possum refragari veris. *CA.* Jam cultus iste satis indicat, te non multum nummorum referre domum. *MI.* Nummorum mihi jam pridem ne pilus quidem fuit, imo multum æris alieni conflavi. Proinde huc deflexi, ut me ⁵ instruas viatico. *CA.* Utinam huc deflexisses, cum properares in sceleratam istam militiam! Sed unde tanta nuditas? *MI.* Rogas unde? Quid-

¹ *Pro aris.*] Verba sunt historicis peculiariora. Per *aram* significant religionem Deorum: per *focus*, rem domesticam. Nam & *focus* sacer erat laicis.

² *Vitiosa nuce.*] Id est, periisses in æternum; nullis sacrificiis ex inferno liberandus. Respicit author ad locum Plauti in *Milite*: Vitam tuam vitiosa nuce non emam, pro eo, quod est, ne minimo quidem. Vulgo autem dicimus cassa nuce non emerim, putamine nucia

non emerim.

³ *Bombardarum ictibus.*] Bombarda instrumentum bellicum posterioribus his seculis inventum. Vox origine latina haud est, sed per *ὀνομαστικὴν* excogitata.

⁴ *Intentatas.*] Ab *intento*, pro comminor, minitor.

⁵ *Instruas viatico.*] Viaticum cibus aut pecunia, quam ad iter absolvendum in via circumferimus.

I. Ex

Quidquid ¹ ex salario, quidquid ex prædationibus, sacri-
legiis, rapinis, furtis parare licuit, id totum absumeba-
tur in vina, scorta, & aleam. CA. O te miserum! Et in-
terim uxorcula, cujus gratia Deus jussit relinqui patrem
& matrem, domi mœrebat deserta cum parvis liberis. Et
interea tibi videbaris vivere in tantis miseriis, in tantis
sceleribus? MI. Hoc fallebat sensum malorum, quod in-
numeros haberem malorum socios. CA. Quin illud vereor,
ne uxor te non agnoscat. MI. Qui sic? CA. Quia sic cica-
trices pinxerunt tibi novam faciem. In fronte quam fossam
habes? Videtur tibi exsectum fuisse cornu. MI. Imo si rem
nosces, gratulareris mihi hanc cicatricem. CA. Quam ob
rem? MI. Minimo minus aberat, quin perierim. CA. Quid
erat mali? MI. Cuidam tendenti rupta est ² balista chaly-
bea; ejus fragmentum insiliit in frontem. CA. Et in bucca
cicatricem habes palmo longiorem. MI. Hoc vulnus accepi
in pugna. CA. Bellica? MI. Non: inter aleam ortum est
diffidium. CA. Jam & in mento video nescio quid gem-
marum. MI. Nihil est. CA. Suspicio tibi contractam sca-
biem, quam vocant Hispanicam. MI. Recte divinas, mi
frater. Tertium ea laboravi usque ad vitæ periculum.
CA. Unde hoc mali accidit tibi, ut sic incurvus incedas,
quasi esses nonagenarius, aut quasi ³ messor quispiam, aut
quasi ⁴ delumbatus esses fuisse? MI. Morbus ita contraxit
nervos. CA. Næ heic magnificam passus es ⁵ metamorpho-
sin. Antehac eras eques, nunc ex ⁶ centauro factus es ani-
mal

¹ Ex salario.] Salarium stipendium
quod pro opera cuiuspiam persolvitur: ita
dictum forte quod homini tam necessa-
rium quam sal.

² Balista.] Vel potius *ballista*, à βάλ-
λω, jaculor. Est instrumentum, quo la-
pides aut telum aliquod ejaculamur.

³ Messor quispiam.] Messores enim ut
gramina falce resecent necessario se in-
curvare debent.

⁴ Delumbatus.] Delumbatus, cui lum-

bi fracti aut casu aut alio quovis infor-
tunio: à *delumbare*, idem quod *debilitare*
aut specialiter *lumbos frangere*.

⁵ Metamorphosin.] Μεταμορφώσις
transformatio, à μεταμορφώω *transfor-
mo*, μορφώω *formo*, μορφή *figura*.

⁶ Centauro.] Per ἀντρομορφίαν pro-
prium sic sumitur pro communi. Cen-
tauri enim proprie populi Thessalia, qui
primi equos domuerunt & ex iis pugna-
runt.

mal semireptile. MI. Hæc nimirum est alea Martis. CA. Imo hæc est infania tuæ mentis. Quas vero ¹manubias uxori tuæ, liberisque tuis referes domum? lepram? Nam ista scabies nihil aliud est, quam lepræ species; nisi quod ideo non vitatur, quia multorum est communis, præcipue nobilium: at ob hoc ipsum magis debebat vitari. Nunc istud malum adfricabis iis, qui tibi debuerant esse carissimi: & ipse per omnem vitam putre cadaver circumferes. MI. Quæso te, frater, ut desinas: satis malorum est, etiam si non accedat objurgationis molestia. CA. Quotam autem malorum partem commemoravi? Ista corporis duntaxat sunt. Jam animam vero qualem reportas, quanta scabie putrem, quot vulneribus sauciam? MI. Tam puram refero, quam est *cloaca* Parisiis in via, quæ dicitur vulgo *Maberti*, aut latrina publica. CA. Vereor ne multo pejus oleat apud Deum & angelosejus. MI. Sed jam rixæ satis est; dic aliquid de farciendo viatico. CA. Mihi nihil est quod dem, experiar quid velit Prior. MI. Atqui si quid daretur, essent tibi paratæ manus: nunc multæ obstant difficultates, quando numerandum est aliquid. CA. Quid alii faciant, ipsi viderint: mihi nec ad accipiendum, nec ad dandum ²sunt manus. Verum de his à prandio; nunc tempus monet, ut accumbamus.

¹ *Manubias.*] Manubiaz pecunia ex spoliis relicta.

² *Sunt manus.*] Non enim Monachis

Carthusianis ut & multis aliis tractare pecuniam licet.

'PSEUDOCHEI, ET 'PHILETYMI.

PH. **U**Nde tibi scatet tanta mendaciorum vis? Ps Unde suppetunt aranearum fila? PH. Non est igitur artis, sed naturæ. Ps. A natura profecta sunt femina; ars & usus auxere facultatem. PH. Non te pudet? Ps. Non magis quam ³coccycem suæ cantionis. PH. At tibi in manu est mutare cantio-

¹ *Pseudocheus.*] Fufor mendaciorum.

² *Philetymus.*] Amans veritatis

³ *Coccycem.*] Coccyx Latinis *Cuculus*, eundem sonum identidem repetens.

¹ *Popu-*

cantionem tuam ; & in hoc est homini data lingua , ut vera prædicet. Ps. Imo ut conducibilia. At non semper expedit vera dicere. PH. Ita nonnunquam conducit habere manus furaces. Et hoc vitium esse tuo cognatum , testatur etiam ¹ populare ² proverbium. Ps. Utrumque vitium honestis nititur auctoribus : illud habet ³ Ulysses tantopere laudatum ab Homero ; hoc ⁴ Mercurium etiam Deum , si Poëtis credimus. PH. Cur igitur vulgus execratur mendaces ; fures etiam subiguntur in crucem ? Ps. Non ideo quod mentiantur , aut furentur , sed quod inscite mentiantur aut furentur ; vel quia præter naturam , vel quia non satis callentes artem. PH. Estne scriptor quispiam , qui tradit artem mentiendi ? Ps. Bonam artis partem monstrare tui rhetores. PH. Hi quidem tradunt artem bene dicendi. Ps. Verum ; sed bona pars bene dicendi est , scite mentiri. PH. Quid est scite mentiri ? Ps. Vis definiam ? PH. Volo. Ps. Est ita mentiri , ut lucro sit , nec deprehendi possis. PH. At quotidie deprehenduntur multi. Ps. Isti non sunt artifices absoluti. PH. Es igitur tu absolutus artifex ? Ps. Propemodum. PH. Experire an me possis mentiando fallere. Ps. Et te quoque possim , vir optime , si libeat. PH. Dic igitur aliquod mendacium. Ps. At jam dixi. Non deprehendisti ? PH. Non. Ps. Age , fac sis attentus. Nunc incipiam mentiri. PH. Sum attentus : dic aliquid. Ps. At jam iterum mentitus sum , te non deprehendente. PH. Equidem nihil adhuc audio mendacii. Ps. Audisses , si calleres artem. PH. Proinde com-monstra tu. Ps. Primum appellavi te virum optimum. An non istuc est insigne mendacium , cum ne bonus quidem sis. & , si bonus esses , optimus dici non possis , cum sint in-neri te meliores. PH. Heic plane fefelleras. Ps. Jam fac peri-

¹ *Populare.*] Popularis is dicitur , qui est ejusdem conditionis , generis & sortis. *Populari nomine vocare* , est vocare nomine vulgo à populo usurpato.

² *Proverbium.*] *Qui mendax idem* &

furax. Belgis , *Wijf my een Logenaer , ick wijf u een Dief.*

³ *Ulysses.*] De facundis Ulyssis mendaciis consulantur Poëtæ.

⁴ *Mercurium.*] Mercurius Deus Mercatorum & furum.

periculum, an possis alterum mendacium ex te deprehendere. PH. Non possum. Ps. Heic desidero ingenium, quod alibi præstas. PH. Fateor; ostende tu. Ps. Cum dicerem, nunc incipiam mentiri, nonne magnifice mentiebar, cum tot annos assueverim mentiri, & paullo ante quam hoc dicerem, essem mentitus? PH. Mirum præstigium. Ps. Sed nunc saltem monitus arrige aureis, ut deprehendas mentientem. PH. Arrexi; dic. Ps. Imo jam dictum est, & tu meum mendacium es imitatus. PH. Tu mihi persuadebis, quod nec aures habeam, nec oculos. Ps. Cum homini sint aures immobiles, ut nec arrigi possint, nec demitti, mentiebar te arrecturum aures. PH. Talibus mendaciis plena est omnis hominum vita. Ps. Non talibus tantum, ô bone. Nam hæc ludicra sunt: sunt quæ rem adferant. PH. ¹ Turpius est lucrum ex mendacio, quam ex lotio. Ps. Verrum est, inquam; sed iis qui mentiendi nesciunt artem. PH. Quam igitur tu calles artem? Ps. Non æquum est, ut te gratis doceam: numera; & audies. PH. Non emo malas artes. Ps. Donas igitur gratis fundum tuum? PH. Non sic infansio. Ps. At ego ex hac arte mea certiores capio fructus, quam tu ex tuo fundo. PH. Manebit tibi ars tua; tantum profer ² specimen, ut intelligam non omnino vanum esse quod dicis. Ps. Accipe igitur specimen. Multis multorum negotiis memet admisceo: emo, vendo, recipio, sumo mutuo, accipio depositum. PH. Quid tum postea? Ps. Atque heic potissimum capto eos, à quibus non facile deprehendar. PH. Quos? Ps. Stupidos, obliuiosos, incogitantes, longe semotos, & mortuos. PH. Certum est mortuos neminem redarguere. Ps. Si quid cui vendo in diem, diligenter annoto in libellis rationum. PH. Quid deinde? Ps. Ubi reddenda est pecunia, plus imputo mercium emptori, quam acce-

¹ *Turpius est lucrum ex mendacio.*
quam ex lotio.] Alludit ad Vespasiani
 dictum, *Lucri bonus est odor ex re qualibet.*
 Nam is vectigal collegit ex lotio, re

male olente; at non male olebat pecunia.

² *Specimen.*] Id est, gestum sive exemplum.

acceperit. Is si incogitans est, aut obliuioſus, mihi certum eſt lucrum. PH. Quid ſi deprehendat? Ps. Profero librum rationalem. PH. Quid ſi is doceat & evincat, ſe non accepiſſe quod imputas? Ps. Reclamo quantum poſſum. Nam in hac arte prorſus inutilis eſt pudor. Denique extrema ancora eſt, ut aliquid comminiſcar. PH. Quid palam deprehenſus? Ps. Nihil eſt facilius, erravit famulus; aut, ipſe lapſus ſum memoria. Scitum eſt multas ſimul miſcere rationes: heic facilius eſt imponere. Exempli cauſſa: ſunt quædam diſpuncta, quod ſoluta ſit pecunia: ſunt alia pro quibus nihil numeratum eſt. Hæc in poſterioribus codicillis miſceo, ſic ut nihil diſpungam. Ubi ſupputatur, contendimus, & vinco plerumque, vel perjurio. Eſt & hoc artis: ferre rationem in eo cum accincto ad iter, & imparato. Nam mea mihi ſemper parata ſunt. Deponitur aliquid apud me, ſervo clam apud me, nec reddo. Longum eſt prius quam reſciſcat ille, ad quem res miſſa eſt. Tandem ſi non licebit inſiciari, dico mihi periſſe: aut contendo me miſiſſe, quod non miſi: incuſo aurigas. Poſtremo, ſi vitare non poſſum, quin reddam, reddo acciſum. PH. Bella vero ars! Ps. Nonnunquam * eodem nomine bis accipio pecuniã, ſi liceat: primum domi, deinde illic quo proficiſcor: & nuſquam non ſum. Interim tempus inducit obliuionem, confunduntur rationes, aliquis moritur, aut ſuſcipit longinquam peregrinationem: ut omnia peſſime cadant, ſaltem interim uſus ſum aliena pecunia. Nonnullos etiam capto ſpecie benignitatis, ut faveant mentienti, ſed ſemper de alieno: de meo nec matri darem³ teruncium. Quanquam autem in ſingulis videatur lucrum exiguum, ex multis tamen (multis enim

1 *Extrema ancora.*] Id eſt, extremum refugium. Luciani verba ſunt: viſum eſt igitur re perpenſa, extremam anchoram, quam nautæ ſacram vocant, demittere. Tranſlata loquutio à nautis, qui extremam anchoram demum mittunt, ubi extremo periculo laborant.

Belg. *het plecht-Anker.*

2 *Eodem nomine.*] Nomen hic titulus eſt debiti. unde & pro debitoribus accipiuntur nomina.

3 *Teruncius.*] Nummus perexiguus. Belg. *Anderhalf-penning.*

enim memet, ut dixi, misceo) nascitur acervus haud quam poenitendus. Porro ne deprehendar, cum multæ sint technæ, tum illa præcipua: omneis omnium epistolas, quas possum, intercipio, religno ac lego. Si quid obfuturum suspicor, premo: aut si reddo, reddo meo tempore. Ad hæc inter longo semotos intervallo, mendaciis meis sero similitatem. PH. Quis istinc usus? PS. Geminus. Primum, si non præstatur quod alterius nomine promisi, & quo nomine munus etiam accepi; ¹ nam fumos huiusmodi magno vendito: fingo, per illum aut illum stetit, quo minus perfectum sit. PH. Quid si neget ille? PS. Is procul abest, puta Basileæ; ego polliceor in Anglia: deinde fit, ut orta similitate neuter alteri credat, si quid incuser. Habes specimen artis. PH. At istam artem, nos crassiores, solemus vocare *furtum*, qui ² ficum vocamus ficum, & scapham scapham. PS. O hominem juris Cæsarei rudem! ³ An licet intendere actionem furti ei qui suppressit depositum, aut qui abjurat mutuum, aut simili techna imposuit? PH. Oportuit. PS. Proinde vide prudentiam artificum. Ex his plus est luctri, aut certe tantundem; & minus est periculi. PH. Male sit tibi cum tuis technis ac mendaciis. Non enim libet dicere, Vale. PS. Tu ringere cum tua pannosa veritate; ego interim suaviter agam cum meis furtis ac mendaciis, dextro ⁴ Ulyssæ ac Mercurio.

Nausia-

¹ Nam fumos.] Vide Proverb. *Fumos vendere*. Præstigiosam rerum magnarum spem atque ostentationem, *fumum* ac *nebulas* vocamus. Qui itaque magnam homini de re aliqua spem faciunt, quæ mox evanescit, *fumos vendere* dicuntur, ita ut in Principum aulis fere sit.

² Ficum ficum, scapham.] Græca vox ambigua est, sed opinor melius verti per ligonem, à *οκαπλω* quod est *fodio*. Quadrat in eum, qui simplici & rustigana utens veritate, rem ut est, narrat, nullis verborum ambagibus ac phale-

sis obvolvens. Belg. *Hy wind daergen doeckkens om*.

³ An licet intendere.] Phrasis Juridicis propria: sensus est, an liceat coram iudicio furti insinulari, qui rem apud se depositam non reddit sed retinet & suppressit. Actio autem Jurisconsultis ius persequendi in iudicio quod nobis debetur, vel accusatio ipsa. Hinc actionem intendere, inferre, movere, instituire.

⁴ Ulyssæ ac Mercurio.] Ulysses ab Homero fingitur vaser, ac mendax. Mercurius adfert lucrum, vaser & ipse, ac furax; imo Deus furum ac mercatorum

i Hor-

Naufragium.

ANTONIUS, ADOLPHUS.

AN. ¹ **H**orrenda narras. Est istuc navigare? Prohibeat Deus, ne mihi quidquam unquam tale veniat in mentem. AD. Imo quod haecenus memoravi, lusus meus est, prae his quae nunc audies. AN. Plus satis malorum audiui: inhorresco te memorante, quasi ipse periculo interfim. AD. Imo mihi ² jucundi sunt acti labores. Ea nocte quiddam accidit, quod magna ex parte spem salutis ademittit. AN. Quid obsecro! AD. ³ Nox erat sublustris, & in summo malo stabat quidam è nautis in ⁴ galea, sic enim vocant, opinor; circumspectans, si quam terram videret: huic coepit adstiteri sphaera quaedam ignea: id nautis tristissimum ostentum est, ⁵ si quando solitarius ignis est; felix, cum gemini. Hos vetustas credidit ⁶ Castorem & Pollucem. AN. Quid illis cum nautis, quorum alter fuit eques, alter pugil. AD. Sic visum est Poëtis. Nauclerus qui clavo affidebat, Socie, inquit, (nam eo nomine se mutuo compellant nautae;) videsne, quod sodalitium tibi ⁷ claudat latus? Video, respondit ille; & precor ut sit felix.

¹ *Horrenda narras.*] Ex abrupto incipit colloquium more comœdiarum.

² *Jucundi sunt acti labores.*] Ex ipsa hominum natura sumptum adagium est. Hoc enim omnibus insitum est, ut jucunda cuique sit anteaetorum malorum aut periculorum securare recordatio. Sic Seneca in Tragoed. *Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.*

³ *Nox erat sublustris.*] Id est, Quae nonnihil habebat lucis.

⁴ *Galea.*] Galea, seu corbis navis, Belg. *de meersch.*

⁵ *Si quando solitarius.*] Magiri in Phisologia sua verba sunt: Ignis erraticus seu fatuus (designat hunc autor) est fumus crassior & tenacior, in imo aëre per antiperistasin nocturni frigoris accensus, qui vento agitur decliviora

loca petit, & viatores in praecipitia vel aquas plerunque ducere solet. Hoc meteorum crebrius apparet circa coemeteria & patibula & in locis quibus magna strages est edita: quod è cadaveribus viscosae exhalationes prodeant. In magnis tempestatibus malo aut antennis navium, propter materiz undantositatem, insidens conspicitur, tantisper dum materia absumpta fuerit. Estque unus vel simplex & vocatur Helena, & infelix nautis putatur, vel duplex, ut Castor & Pollux, & prosperum tranquillumque aërem praesagire creditur.

⁶ *Castorem & Pollucem.*] Vide Plin. lib. 2. cap. 37.

⁷ *Claudat latus.*] Id est, astat lateri. Sic Horatius, Ut ne tegam spurco Damaz latus.

lix. Mox globus igneus delapsus per funes, devolvit sese usque ad naclerum. AN. Num ille exanimatus est metu? AD. Nauræ affuevere monstris. Ibi paullisper commoratus, volvit se per margines totius navis: inde per medios ¹ foros dilapsus evanuit. Sub meridiem coepit magis ac magis incrudescere tempestas. Vidistine unquam ² Alpes? AN. Vidi. AD. Illi montes ³ verrucæ sunt, si conferantur ad undas maris. Quoties tollebamur in altum, licuisset lunam digito contingere: quoties demittebamur, videbamur dehiscente terra, ⁴ recta ire in Tartara. AN. O infanos qui ⁵ se credunt mari! AD. Nautis frustra luctantibus cum tempestate, tandem naclerus totus pallens nos adiit. AN. Is pallor præfagit aliquod magnum malum. AD. Amici, inquit, desii esse dominus navis meæ; vicere venti; reliquum est ut spem nostram collocemus in Deo, & quisque se paret ad extrema. AN. O vere ⁶ Scythicam concionem! AD. In primis autem, inquit, exoneranda est navis; sic jubet ⁷ necessitas durum telum: præstat consulere vitæ, dispendio rerum; quam simul cum rebus interire. Persuasit veritas: projecta sunt in mare plurima vasa plena preciosis mercibus. AN. Hoc erat vere ⁸ jacturam facere. AD. Aderat Italus quidam, qui legatum egerat apud regem Scotiæ; huic

¹ Foros.] Fori sunt tabulata navis ac veluti rectum. Belg. d'overloop.

² Alpes.] Notissimi & altissimi montes Galliam Cis-alpinam à Trans-alpina dividentes.

³ Verruca.] Id est, tubercula. Sic Cato, ni fallor; collem verrucam appellavit.

⁴ Recta ire in Tartara.] Alludit ad versus Ovidii:

De miserum quanti montes volvuntur a-
quarum?

Jam jam tacturos sidera summa putes.
Quanta diducto subsidunt æquore valles?

Jam jam tacturas Tartara nigra putes.

⁵ Se credunt mari.] Hinc Horatius:
Ille robur & as triplex circa pectus erat,

Qui fragilem truci commisit pelago ratem
Primus, nec timuit præcipitem Africam de-
certantem aquilonibus.

⁶ Scythicam concionem.] Id est, duram. Vide proverb. Σκυθῶν ἥϊος. Scytharum feritas in proverbium cessit; ut quicquid agreste, quicquid barbarum ac sævum intelligi velimus, id appellemus Scythicum.

⁷ Necessitas.] Alludit ad illud Plinii: Maximum telum necessitas. Rursum ad illud: τῇ ἀνάγκῃ ἔδδ' αἱ τοὶ πειράων]. Belg. Noot breeck Eed. De re inevitabili.

⁸ Jacturam facere.] Jactura damnum est: & jacturam facere dicitur, quisquis damno afficitur: hic erat vere jactura, à jaciendo dicta.

I Deci-

huic erat scrinium plenum vasibus argenteis, anulis, panno, ac vestimentis sericis. AN. Is nolebat ¹decidere cum mari? AD. Non; sed cupiebat aut perire cum ²amicis opibus suis, aut simul cum illis servari. Itaque ³refragabatur. AN. Quid nauclerus? AD. Per nos, inquit, liceret tibi cum tuis perire solum: sed æquum non est, ut nos omnes tui scrinii causa periclitemur; alioqui te una cum scrinio dabimus in mare præcipitem. AN. Orationem ⁴vere nauticam. AD. Sic Italus quoque iacturam fecit, multa mala precans & superis & inferis, quod suam vitam elemento tam barbaro credidisset. AN. Agnosco ⁵vocem Italicam. AD. Paulo post venti nihilo mitiores facti nostris muneribus, rupere funes, disjecere vela. AN. O ⁶calamitatem! AD. Ibi rursus nos adit nauta. AN. Concionaturus? AD. Salutat: Amici, inquit, tempus hortatur ut unusquisque Deo se commendet, ac morti se præparet. Rogatus à quibusdam nauticæ rei non imperitis, ad quot horas se crederet posse tueri navem, negavit se posse polliceri quidquam, sed ultra tres horas non posse. AN. Hæc concio durior etiam erat priore. AD. Hæc ubi locutus est, jubet incidi funes omnes, ac malum usque ad ⁷thecam, cui inferitur, incidi ferra, ac simul cum antennis devolvi in mare. AN. Cur hoc? AD. Quoniam sublato aut lacero velo erat oneri, non usui: tota spes erat in clavo. AN. Quid interea vectores? AD. Ibi vidisses miseram rerum faciem: nautæ canentes, Salve Regina, implorabant matrem Virginem, appellantes eam stellam maris, reginam coeli, dominam mundi, portum salutis,

¹ *Decidere.*] Decidere, est pacisci portione rerum, ut reliqua maneat salva.

² *Amici opibus.*] Pro admatris.

³ *Refragabatur.*] *Refragari*, pro resistere, repugnare, adversari.

⁴ *Vere nauticam.*] Sempet nautæ finguntur immanes. Quale est elementum, tales sunt & illi.

⁵ *Vocem Italicam.*] Nam Itali magno

stomacho barbarum vocant, quicquid est peregrinum.

⁶ *Calamitatem.*] Quod est culmorum, traxit ad instrumenta navis.

⁷ *Theca.*] Modius dictus Isidoro, locus in quem malus immittitur. Gr. *ισάδων*, Belg. *De koeck*. ponitur etiam pro quovis repositoio. Incidunt autem gravi tempestate malum socii navales; ut quietius minozique moxu fluctuet navis.

¹ *Crede-*

salutis, aliisque multis titulis illi blandientes, quos nusquam illi tribuunt sacrae litterae. AN. Quid illi cum mari, quae nunquam, opinor, navigavit? AD. Olim Venus agebat curam nautarum, quia nata ¹ credebatur ex mari: ea quoniam desuit curare, suffecta est huic matri non virgini, ² Virgo mater. AN. Ludis. AD. Nonnulli procumbentes in tabulas, adorabant mare, ³ quidquid erat olei effundentes in undas, non aliter illi blandientes, quam solemus irato principi. AN. Quid agebant? AD. O clementissimum mare, ô generosissimum mare, ô ditissimum mare, ô formosissimum mare; mitesce, ferva. hujusmodi multa occinebant ⁴ furdo mari. AN. Ridicula superstitio. Quid alii? AD. Quidam nihil aliud ⁵ quam vomebant; plerique vota nuncupabant. Aderat Anglus quidam, qui promittebat ⁶ montes aureos Virgini ⁷ Walsamgamicæ; si vivus attigisset terram. Alii multa promittebant ligno crucis, quod esset in tali loco; alii rursum quod esset in tali loco. Idem factum est de ⁸ Maria virgine, quae regnat in multis locis; & putant votum irritum, nisi locum exprimas. AN. Ridiculum: quasi divi non habitent in coelis. AD. Erant qui se promitterent fore ⁹ Carthusianos. Erat unus qui polliceretur se aditurum di-

vum

¹ *Credebatur ex mari.*] Huc spectat Ausonii carmen:

Orta solo, suscepta solo, patre edita caelo,

Aeneadum genitrix hic habito alma Venus. Poëta illam è maris spuma & coeli testificulis natam fingunt, à Saturno excisis inque mare abjectis.

² *Virgo mater.*] Imo quemadmodum Ethnici singulis rebus suos assignatos Divos habebant; ita & Pontificii permutatis modo nominibus, Bestiis, morbis, artificii similibusque peculiares Sanctos ascriptos.

³ *Quidquid erat olei.*] Ea natuza est olei, ut lucem adferat, ac tranquillat omnia, etiam mare, quo non aliud elementum implacabilius. Plin. l. 2. c. 103.

⁴ *Furdo mari.*] Respicit ad proverbium, *furdo narrare fabulam.*

⁵ *Quam vomebant.*] Navigationis enim insuetis facile nausea movetur, praecipue irato mari.

⁶ *Montes aureos.*] Aureos montes pollicentur, proverbiali hyperbole, qui immensa promittunt spesque amplissimas ostentant. A Persarum arrogantia ductum adagium, qui propter venas auri, montes aureos jactabant.

⁷ *Walsamgica.*] Virgo Walsamgica Anglis, commentitis miraculis, nota.

⁸ *Maria virgine.*] Graphice depingit autor cæcam Pontificiorum superstitionem.

⁹ *Carthusianos.*] Et id singulare praeter ceteris votum: quandoquidem Carthusiani strictissimam vitae regulam, magis quam alii Monachi, observant.

I Cam-

vum Jacobum, qui habitat ¹ Compostellæ, nudis pedibus & capite, corpore tantum ² lorica ferrea tecto, ad hæc cibo emendicato. AN. Nemo meminit Christophori? AD. Unum audiui non sine risu, qui clara voce, ne non exaudiretur, polliceretur ³ Christophoro, qui est Lutetiæ in summo templo mons verius quam statua, cereum tantum, quantus esset ipse. Hæc cum vociferans quantum poterat, identidem inculcaret, qui forte proximus assistebat illi notus, cubito tetigit eum, ac submonuit: *Vide quid pollicearis: etiam si rerum omnium tuarum ⁴ auctionem facias, non fueris solvendo.* Tum ille voce jam pressiore, ne videlicet exaudiret Christophorus: *Tace, inquit, satue; an credis me ex animi sententia loqui? Si semel contigero terram, non daturus sum illi candelam sebaceam.* AN. O crassum ingenium! suspicor fuisse ⁵ Batavum. AD. Non; sed erat Zelandus. AN. Miror nulli in mentem venisse Paulum apostolum, qui ipse olim navigarit, & fracta navi ⁶ defluerit in terram. Is enim ⁷ haud ignarus mali, didicit miseris succurrere. AD. Pauli nulla erat mentio. AN. Precabantur interim? AD. Certatim. Alius canebat, *Salve Regina*; alius, *Credo in Deum*. Erant qui peculiare quasdam preculas habebant, non dissimiles magicis, adversus pericula. AN. Ut ⁸ afflictio facit religiosos: rebus secundis,

¹ *Compostellæ.*] Compostellæ (Galeciæ hæc metropolis est) divi Jacobi corpus si non servatur aut reconditum sit, saltem superstitiose colitur. Urbs ipsa à Jacobo Sancto Jago dicta Hispanis: qui & apostolum hunc pro Divo suo putellari venerantur.

² *Lorica.*] Corporis tegmen erat, & pro factum, quo majores in bello utebantur. Belg. *Een panzier*.

³ *Christophoro.*] Christophorum hunc, unde & illi nomen, Christum per aquas portasse, habent fabulæ Papales, quas vulgo *Legendas* vocant. Non mirum quod sæviente tempestate invocatus; ut ipse qui ad tutelam maris à Pontificiis locum Castoris & Pollucis est asscitus.

⁴ *Auctionem facias.*] Auctionem, vendi-

tionis genus, in quo à licitantibus intenditur pretium.

⁵ *Batavum.*] Respicit procul dubio ad versum Martialis: *Cujus nequitia iocosque novit, anrem qui modo non habet Batavam.* Ubi satis Batava pro agresti, tetrica, ineleganti. Quales autem olim Batavi fuerint & de eorundem encomiis consulerat Tacitus.

⁶ *Defluerit in terram.*] De Pauli à mari ejectione in Insulam Melitam legatur cap. 27. Act. Apost.

⁷ *Haud ignarus.*] Respicit autor ad Virgilianum illud:

Non ignara mali miseria succurrere disco.

⁸ *Afflictio facit religiosos.*] Hinc eleganter magnus Pater: *Qui nescit orare, discat navigare.*

1 Do

dis, nec Deus, nec divus, quisquam nobis venit in mentem. Quid tu interea? Nulli divorum nuncupabas vota? AD. Nequaquam. AN. Cur ita? AD. Quia non paciscor cum diis. Quid est enim aliud quam contractus juxta formulam? ¹ *Do, si facias: aut, Faciam, si facias: Dabo cereum, si enatem: Ibo Romam, si serves.* AN. At implorabas alicujus divi præsidium? AD. Ne id quidem. AN. Quam ob rem aurem? AD. Quia spaciosum est coelum. Si cui divo commendaro meam salutem, puta sancto Petro, qui fortasse primus audiet, ² quod adstet ostio: prius quam ille conveniat Deum, ³ prius quam exponat causam, ego jam periero. AN. Quid igitur faciebas? AD. Recta adibam ipsum patrem, dicens, *Pater noster, qui es in caelis.* Nemo divorum illo citius audit, aut libentius donat quod petitur. AN. Sed interea non reclamabat tibi conscientia? Non verebaris appellare *Patrem*, quem tot sceleribus offenderas? AD. Ut ingenue dicam, deterrebat nonnihil conscientia; sed mox recipiebam animum, ita mecum cogitans: *Nullus est pater tam iratus filio, quin si videat eum periclitantem in torrente aut lacu, capillis arreptum ejiciat in ripam.* Inter omneis nullus se tranquillius agebat, quam mulier quædam, cui erat infantulus in sinu, quem lactabat. AN. Quid illa? AD. Sola nec vociferabatur, nec flebat, nec pollicitabatur: tantum complexa puellum precabatur tacite. Interea dum navis subinde illideretur vado, naucleus metuens ne tota solveretur, rudentibus eam cinxit à prora & à puppi. AN. O misera præsidia! AD. Interim exoritur quidam sacrificus senex, annos natus sexaginta; nomen erat Adamus: is abjectis vestibus

¹ *Do si facias.*] Formulæ sunt contractuum, quos Jureconsulti vocant, *innominatos.*

² *Quod adstet ostio.*] Petro enim à Pontificiis munus ostiarii defertur, fingiturque clavibus cœli instructus: ad dignum quemque intromittendum. Imo & in terris ejus successores Pontifices

Maximi eodem officio funguntur. Hinc Santhazarus:

*Magne parens, custosque hominum, cui
... jus datur uni*

Clandere caelestes & refrare foveas.

³ *Prius quam exponat.*] Lepide & false ridet autor Sanctorum damnandam invocationem.

vestibus usque ad indusium, abjectis etiam ocreis & calceis, iussit ut omnes itidem pararemus nos ad natandum. Atque ita stans in medio navis, concionatus est nobis ex ¹ Gersone, quinque veritates de utilitate ² confitendi; hortatus omnes ut se quisque præpararet & vitæ & morti. Ad-
erat & ³ Dominicanus quidam: His confessi sunt qui vole-
bant. AN. Quid tu? AD. Ego videns omnia plena tumultus, tacite confessus sum Deo, damnans apud illum meam injustitiam, & implorans illius misericordiam. AN. Quo migraturus, si sic perisses? AD. Hoc committebam judici Deo. Neque enim volebam esse mei ipsius iudex: tamen bona quædam spes interim habebat animum meum. Dum hæc aguntur, redit ad nos nauta lacrymabundus. Paret, inquit, se quisque; nam navis non erit nobis usui ad quartam horæ partem. Jam enim locis aliquot convulsa, hauriebat mare. Paulo post nauta renunciat nobis, se videre procul turrim sacram, adhortans, ut divi, quisquis esset ejus templi præses, auxilium imploraremus. Procumbunt omnes, & orant ignotum divum. AN. Si nomine compellassetis eum, fortassis audisset. AD. Erat ignotum. Interim nauclerus quantum potest, eo navim dirigit jam laceram, jam undique combibentem undas; ac plane dilapsuram, ni rudentibus fuisset succincta. AN. Dura rerum conditio. AD. Eo provecti sumus, ut ejus loci incolæ prospicerent nos periclitantes; ac procurrentes catervatim in extremum litus, sublatis togis, & galeris in lanceas impositis, invitabant ad sese; ac jactatis in cælum brachiis, significabant se de-
plo-

¹ Gersone.] Est hicille Joannes Gerſo, Universitatis Parisienſis Cancellarius, Petri Alliacenſis diſcipulus, qui Concilio Conſtantiienſi interfuit, & inter alia ſcribit de utilitate confitendi compoſuit. Lugduni in Galliis obiit anno 1429.

² Confitendi.] Digitum intendit auctorin ſuperſtitioſam confeſſionem auri-
cularem: quam primus in orbem Chri-

ſtianum inſexit Papa Innocentius III. circa annum 1200.

³ Dominicanus.] Dominicani Monachi ita dicti à Dominico Calaguritano: qui ad convertendos, vel potius de vero averendos Albigenſes, diſmiſſus ab Innocentio III. tantum ſanguinariis ſuis concionibus effecit, ut plus quam centum millia Albigenſium trucidata ſint.

deplorare nostram fortunam. AN. Exspecto quid evenerit. AD. Jam mare totam navim occuparat, ut nihilo tutiores essemus futuri in navi, quam in mari. AN. Heic ¹ ad sacram ancoram confugiendum erat. AD. Imo ad miseram. Nautæ scapham exonerant aqua, ac dimittunt in mare. In hanc omnes sese conantur conjicere, nautis magno tumultu reclamantibus, scapham non esse capacem tantæ multitudinis; arriperet sibi quisque quod posset, ac nataret. Res non patiebantur lenta consilia: alius arripit remum, alius ² contum, alius alveum, alius ³ situlam, alius tabulam; ac suo quisque præsidio nitentes, committunt se fluctibus. AN. Quid interim accidit illi mulierculæ, quæ sola non ejulabat? AD. Illa omnium prima pervenit ad litus. AD. Qui potuit? AD. Imposueramus eam ⁴ repandæ tabulæ, & sic alligaveramus, ut non facile posset decidere: dedimus illi tabellam in manum, qua vice remi uteretur: ac bene precantes exposuimus in fluctus, conto protrudentes, ut abesset ⁵ à navi, unde erat periculum; illa læva tenens infantulum, dextra remigabat. AN. O viraginem! AD. Cum jam nihil superesset, quidam avulsit ligneam statuam Virginis matris, jam putrem atque excavatam ⁶ à foricibus, eamque complexus, ⁷ coepit natare. AN. Scapha pervenit incolumis? AD. Nulli prius periere. Porro triginta sese in eam conjecerant. AN. Quo malo fato id factum est? AD. Prius quam posset se liberare à magna navi, illius vacilla-

¹ *Ad sacram ancoram.* ↑ Hoc est, ad extrema præsidia. Translatum à nautis, qui maximam & validissimam ancoram, *sacram* vocant.

² *Contus.*] Hasta est nautica longa & robusta. Belg. *Een kloete, ofte boom.*

³ *Situla.*] Aquarium vas, quo hauritur aqua. Belg. *Een emmer, off de puse.*

⁴ *Repandæ.*] Recurvæ, reflexæ.

⁵ *À navi.*] Vel ne allideretur tabula ad navem, vel ne subsidente navi simul ad fundum traheretur.

⁶ *À foricibus.*] Sorex animal quod vulgo *glivem* vocant. Columell. Vites quæ secundum ædificia sunt, à foricibus aut muribus infestantur. *Theodoretus* in historia ecclesiastica refert, cum Christiani Serapidis idolum, quod grande habebatur Alexandriæ, securibus frangerent, & caput ejus abstulissent, greges foricum inde procurrisse.

⁷ *Coepit natare.*] Designat *ῥῆς ἀδύσσης*, signum navis ad puppim, à quo navis nomen adipiscitur,

cillatione subversa est. AN. O factum male ! Quid tum ?
 AD. Ego, dum aliis consulo, poene perieram. AN. Quo
 pacto ? AD. Quia nihil supererat aptum natationi. AN. Illic
 subera fuissent usui. AD. ¹ In eo rerum articulo maluissim
² vile suber, quam candelabrum aureum. Circumspi-
 cienti tandem venit in mentem de ima mali parte : eam
 quoniam solus eximere non poteram, adscilco socium :
 huicambo innixi, committimus nos mari, sic ut ego dex-
 trum cornu tenerem, ille lævum. Dum sic jactamur, sa-
 crificus ille concionator nauticus, medium injecit se in
 humeros nostros. Erat autem ingenti corpore. Exclama-
 mus, *Quis ille tertius ? Is perdet nos omnes.* Ille contra placi-
 de, *Sitis*, inquit, *bono animo ; sat spatii est, Deus aderit nobis.*
 AN. Cur ille tam sero coepit esse natator ? AD. Imo futurus
 erat in scapha, una cum Dominicano : nam omnes hoc
 honoris illi deferebant ; sed quanquam erant invicem
³ confessi in navi, tamen obliti nescio quid circumstantia-
 rum, rursus ibi in ora navis consistunt, & alter alteri
 manum imponit ; interim scapha perit : nam hæc mihi nar-
 ravit Adamus. AN. Quid actum est de Dominicano ? AD. Is,
 ut idem narrabat, implorata divorum ope, abjectis vesti-
 bus, nudum se commisit natationi. AN. Quos divos in-
 vocabat ? AD. Dominicum, Thomam, ⁴ Vincentium, &
 nescio quem Petrum ; sed in primis fidebat Catharinæ Se-
 nensis. AN. Christus illi non veniebat in mentem ? AD. Ita
 narra-

¹ *In eo articulo.*] Articulus hic sumi-
 tur pro momento, *καὶ πρὸς*, & tempe-
 stiva rerum faciendarum hora seu pun-
 cto, *ἀκριβῶς*, sive alicujus rei aut tempo-
 ris particula.

² *Vile suber.*] Suber, vile lignum, quod
 non solum ipsam non mergitur, verum
 & alligatum aliis ne sidant, sustinet.
 Unde retibus assuitur & natantibus sub-
 ducitur.

³ *Confessi in navi.*] Duplex est mona-
 chorum & sacrificialorum Pontificio-
 rum auricularis confessio ; Prima est

privata, quâ unus alteri confitens ab al-
 tero veniam peccatorum nanciscitur.
 Secunda publica cum Missam celebrans
 sacrificialus, publice crimina confitetur,
 secundum ethnicam Numæ institutio-
 nem, & à servo seu clerico, ut vocant,
 absolvitur.

⁴ *Vincentium.*] Vincentius hic Rhe-
 menensis Episcopus anno 863. Consul-
 le de eodem ut & Dominico & Tho-
 ma Pontificiorum aureas vel potius
 commentitias Legendas.

Q

i Catha-

narrabat sacrificus. AN. Melius enataffet, si non abjecisset sacram cucullam: ea deposita, qui potuit illum agnoscere ¹ Catharina Senensis? Sed perge narrare de te. AD. Dum adhuc volveremur juxta navim, arbitrio fluctuum ² huc & illuc se volventem, clavus Allisus fregit femur ejus qui tenebat lævum cornu. Sic ille revulsus est; sacrificus precatus illi requiem æternam, successit in locum illius, adhortans me, ut magno animo tuerer cornu meum, ac strenue moverem pedes. Interim potabamus multum aquæ falsæ. Adeo Neptunus nobis non balneum tantum falsum, sed potionem etiam falsam temperarat, quanquam sacrificus ei rei monstraret remedium. AN. Quod, obsecro? AD. Quoties unda nobis occurreret, ille opposuit occipitiū, ore clauso. AN. Strenuum senem mihi narras. AD. Ubi jam aliquandiu sic natantes nonnihil promovissemus, sacrificus, quoniam erat miræ proceritatis, Bono, inquit, es animo; sentio vadum. Ego non ausus tantum sperare felicitatis, Longius, inquam, absumus à litore, quam ut vadum sperandum sit. Imo, inquit, sentio pedibus terram. Est, inquam, fortassis è scriniis aliquod, quod huc dévolvit mare. Imo, inquit, scalptu digitorum plane sentio terram. Cum adhuc aliquandiu natassemus, ac rursus sentiret vadum, Tu fac, inquit, quod tibi videtur factu optimum, ego tibi cedo malum totum, & vado me credo; simulque exspectato fluctuum decessu, pedibus sequutus est quanto potuit cursu. Rursus accedentibus undis, utraque manu complexus utrumque genu, obnitebatur fluctui, occultans sese sub undis, quemadmodum solent mergi & anates: rursus abeunte fluctu ³ promicabat & currebat. Ego videns hoc illi succedere, sum imitatus. Stabant in arena, qui porrectis inter se prælongis hastilibus, fulciebant

¹ Catharina Senensis.] Respice paulo superius.

² Huc & illuc se volventem.] Non dissimile verum illud Pauli naufragium

Actor. 27. descriptum.

³ Promicabat.] Promicabat, id est, super aquas eminebat. Proprie *promicare* est extendere vel longe jacere.

I Sic

bant sese adversus impetum undarum, viri robusti, & fluctibus assueti, ' sic ut ultimus hastam porrigeret adnanti. Ea contacta, omnibus in litus se recipientibus, tuto pertrahebatur in siccum. Hac ope servati sunt aliquot. AN. Quot? AD. Septem: verum ex his duo soluti sunt tepore, admoti igni. AN. Quot eratis in navi? AD. Quinquaginta octo. AN. O sævum mare! saltem decimis fuisset contentum, ' quæ sufficiunt sacerdotibus Ex tanto numero tam paucos reddidit? AD. Ibi experti sumus incredibilem gentis humanitatem, omnia nobis mira alacritate suppediantis, hospitium, ignem, cibum, vestes viaticum. AN. Quæ gens erat? AD. Hollandica. AN. Ista nihil humanius, cum tamen feris nationibus cincta sit. Non repetes, opinor, posthac Neptunum. AD. Non, nisi mihi Deus ademerit sanam mentem. AN. Et ego malim audire tales fabulas, quam experiri.

1 Sic ut ultimus.] Ad vivum describit autor piscatorum Batavorum mores naufragis succurrentium.

2 Quæ sufficiunt sacerdotibus.] Deci-
mæ olim ad Monachos devolutæ sunt:

cum obducta veritati caligine, merita operum sunt stabilita: donationi enim earundem liberationem animarum ex purgatorio & vitam æternam perverso zelo alligarunt male liberales.

Diversoria.

BERTULPHUS, GUILIELMUS.

BE. **C**Ur ita visum est plerisque biduum aut triduum commorari Lugduni? Ego semel iter ingressus, non conquiesco donec pervenero, quo constitui. GV. Imo ego admiror quenquam illinc avelli posse. BE. Quam ob rem tandem? GV. Quia illic locus est, unde non poterant avelli focii Ulyssis, ' illic Sirenes. Nemodomi suæ tractatur melius, quam illic in ' pandocheo. BE. Quid sit? GV. Ad

1 Illic Sirenes.] Alludit ad fabulam, quæ apud Homerum: ubi Ulysses præternavigans Siculum littus, (ubi Sirenes, numero tres cantu nautas alliciebant & devorabant) cetera fociorum navalium aures obruravit, seque ipsum malo alli-

gari iussit: ne suavitate cantus delinitus & ipse ad easdem cum omnium perniciem proram verteret.

2 Pandocheo.] Pandocheum, hospitium publicum, ita dictum quod in eo omnes promiscue accipiantur.

Q 2

1 Cato-

Gv. Ad mensam semper adstabat aliqua mulier, quæ convivium exhilararet facetiis, ac leporibus. Et est illic mira formarum felicitas. Primum adibat materfamilias, quæ salutabat, jubens nos hilares esse, & quod apponeretur, boni consulere. Huic succedebat filia, mulier elegans, moribus ac lingua adeo festivis, ut possit vel ipsum Catonem exhilarare. Nec confabulantur ut cum hospitibus ignotis, sed veluti cum olim notis ac familiaribus. BE. Agnosco Gallicæ gentis humanitatem. Gv. Quoniam autem illæ non poterant adesse perpetuo, quod essent obcunda munia domestica, reliquique convivæ consalutandi, continenter adstabat puellula quædam ad omneis jocos instructa: una satis erat omnium jaculis excipiendis: hæc sustinebat fabulam, donec rediret filia. Nam mater erat natu grandior. BE. Sed qualis erat tandem apparatus? Nam fabulis non expletur venter. Gv. Profecto lautus; ut ego mirer, illos tam vili posse accipere hospites. Rursus peracto convivio, lepidis fabulis alunt hominem, ne quid obrepat tædii. Mihi videbar domi esse, non peregre. BE. Quid in cubiculis? Gv. Illic nusquam non aderant aliquot puellæ, ridentes, lascivientes, lufitantes: ultro rogabant, si quid haberemus vestium sordidarum: eas lavabant, ac lotas reddebant. Quid multis? Nihil illic vidimus præter puellas ac mulieres, nisi in stabulo: quanquam & huc frequenter irrumpebant puellæ. Abeuntes completuntur, tantoque affectu dimittunt, ac si fratres essent omnes, aut propinquæ cognationis. BE. Fortassis isti mores decent Gallos; mihi magis arrident Germaniæ mores, utpote masculi. Gv. Mihi nunquam contigit videre Germaniam: quare te quæso, ne gravere commemorare, quibus modis accipiant hospitem. BE. An ubique sit eadem tractandi

1 *Catonem.*] Fuerunt apud Romanos duo magni nominis Catones: primus Porcius: cui & postea Censorii cognomen; alter Uticensis pronepos Porcii.

Uterque tetricis asperisque moribus: adeo quidem, ut per antonomasiam, *Cato* non tantum pro sapiente, sed & homine severo sumi coepit sit.

1 *BE.*

tractandi ratio, nescio: quod ego vidi, narrabo. Advenientem nemo salutatur, ne videantur ambire hospitem. Id enim sordidum & abjectum existimant, & indignum Germanica severitate. Ubi diu inclamaveris, tandem aliquis per fenestellam ¹ æstuarii (nam in his degunt fere usque ad ² solstitium æstivum) profert caput, non aliter quam è testa prospicit testudo. Is rogandus est; an liceat illic diversari. Si non renuit, intelligis dari locum. Rogantibus ubi sit stabulum, mota manu monstrat. Illic licet tibi tuum equum tractare tuo more. Nullus enim famulus manum admovet. Si celebrius est diversorium, ibi famulus monstrat stabulum, atque etiam locum equo minime commodum. Nam commodiora servant venturis, præsertim nobilibus. Si quid causseris, statim audis; *Si non placet, quare aliud diversorium.* Fœnum in urbibus ægre ac perparce præbent, nec multo minoris vendunt, quam ipsam avenam. Ubi consultum est equo, totus commigras in hypocaustum, cum ocreis, farcinis, luto; id est unum omnibus commune. Gv. Apud Gallos designant cubacula, ubi sese exuant, extergant, calfaciant, aut quiescant etiam, si libeat. Bz. Heic nihil tale. In hypocausto exuis ocreas; induis calceos; mutas, si voles, indusium; vestes pluvia madidas suspendis juxta hypocaustum; ipse te admoves, ut sicceris. Est & aqua parata, si libeat lavare manus, sed ita munda plerumque, ut tibi post, alia quærenda sit aqua, qua lotionem eam abluas. Gv. Laudo viros nullis deliciis effœminatos. Bz. Quod si tu appuleris ad horam à meridie quartam, non coenabis tamen ante nonam, nonnunquam & decimam. Gv. Quam ob rem? Bz. Nihil apparant nisi videant omnes, ut eadem opera ministrentur

¹ *Æstuarii.*] Æstuarium idem hic quod hypocaustum. Alioqui etiam loca designat, quæ mare alternis vicibus ingreditur detegitque.

² *Solstitium æstivum.*] Solstitium, quasi solis statio, quia sol ubi octavo

Cal. Jul. (sic olim numerabant) ad Tropicum Cancrî pervenerit, non ultra progreditur: quemadmodum & solstitio hyemali in Capricorno non longius à nobis decedit.

tur omnibus. Gv. Quærunt ¹ compendium. Be. Tenes. Itaque frequenter in idem ² hypocaustum conveniunt octoginta aut nonaginta, pedites, equites, negociatores, nautæ, aurigæ, agricolæ, pueri, foeminæ, sani, ægroti. Gv. Isti huc vere ³ coenobium est. Be. Alius ibi pectit caput, alius abstergit sudorem, alius repurgat perones aut ocreas, alius eructat allium. Quid multis? Ibi linguarum ac personarum non minor est confusio, quam olim in ⁴ turri Babel. Quod si quem conspexerint peregrinæ gentis, qui cultu dignitatis nonnihil præ se ferat, in hunc intenti sunt omnes defixis oculis, contemplantes, quasi novum aliquod animantis genus adductum sit ⁵ ex Africa; adeo ut postea quam accubuerint, reflexo in tergum vultu, continenter adspiciant, nec dimoveant oculos, cibi immemores. Gv. Romæ, Lutetiæ ac Venetiæ nemo quidquam miratur. Be. Nefas est interim tibi quidquam petere. Ubi jam multa est vespera, nec sperantur plures adventuri, prodit famulus senex, barba cana, tonso capite, vultu torvo, fordido vestitu. Gv. Tales oportebat Cardinalibus Romanis esse à poculis. Be. Is circumactis oculis tacitus dinumerat, quot sint in hypocausto, quo plures adesse videt, hoc vehementius accenditur hypocaustum, etiamsi alioqui sol æstu sit molestus. Hæc apud illos præcipua pars est bonæ tracta-

¹ *Compendium.*] Compendium hic pro brevitate, in qua lucrum & utilitas comprehensa.

² *Hypocaustum.*] Ὑπόκαυστον, proprie locus ad sudandum, ὡς τὸ καύειν, à succendendo. Solent quippe hypocausta sub pavimento habere fornaces, quibus accensis ipsa calefiant. Germanorum mos est fornaces ex ferro in angulo vel medio conclavis reponere: quibus, præsertim frigente cælo cubacula sua calefaciant.

³ *Coenobium.*] Id est, vitæ communio. à κοινοῦς, communis, & βίον, vita. Hinc & Isidorus inter monasterium & cæno-

bium distinguit: hoc multorum monachorum habitacula indigetantur; illo etiam unius.

⁴ *Turri Babel.*] Babel, idem quasi dicas confusio venit vel confusio in ea: quia Deus in poenam impiæ ædificationis omnium linguas confudit.

⁵ *Ex Africa.*] In proverbium abiit semper Africa novi aliquid apportat. Quod quidem ideo dicebatur, quod in siticulosa regione ad unum aliquem rivum plurimæ ferarum species bibendi gratia convenire cogantur: inibique variæ mixtura violentæ Veneris, varias monstrorum formas, subindeq; novas nasci

¹ Galli

tractationis, si sudore diffuant omnes. Si quis non assuetus vaporibus, aperiat rimam fenestrarum, ne præfocetur, protinus audiat, *Claude*. Si respondeas, *Non fero*: audis, *Quare igitur aliud diversorium*. Gv. Atqui mihi nihil videtur esse periculosius, quam tam multos haurire eundem vaporem, maxime resoluti corpore, atque heic capere cibum, & horas complures commorari. Jam enim omitto ructus aliiatos, & ventris flatum, halitus putres: multi sunt qui morbis occultis laborant, nec ullus morbus non habet suum contagium. Certe plerique scabiem habent Hispanicam, sive, ut quidam vocant, ¹ Gallicam, cum sit omnium nationum communis. Ab his, opinor, non multo minus esse periculi, ² quam à leprosis. Jam tu divina, quantum discriminis sit in pestilentia. Bē. Sunt viri fortes, ista rident ac negligunt. Gv. Sed interim multorum periculo fortes sunt. Bē. Quid facias? Sic assueverunt: & constantis est animi non discedere ab instituto. Gv. Atqui ante annos viginti quinque, nihil receptius erat apud Brabantos, quam ³ thermæ publicæ: hæc nunc frigent ubique. Scabies enim nova docuit nos abstinere. Bē. Sed audi cætera. Post redit ille ⁴ barbatus Ganymedes, ac linteis insternit mensas, quot putat esse fatis illi numero. Sed ô Deum immortalem, quam non ⁵ Milesiis! ⁶ cannabea diceret ex antennis detracta. Destinavit enim unicuique mensæ convivas, ut minimum

¹ *Gallicam*.] Præcipue scabie laborant Galli, quam procul dubio multi sibi contrahunt usu potus expressi ex pomis. Eadem autem maxime contagiosa est.

² *Quam à leprosis*.] Hinc & olim in V. T. leprosus, à sacerdotibus immundus declaratus, ex consortio hominum ejiciebatur. Ipse autem, dissectis vestimentis, nudato capite, aperto ore, clamabat, vel etiam publica voce promulgabatur, *Immundus, immundus*.

³ *Thermæ publicæ, &c.*] Balnea proprie quæ sua natura calida sunt: quæ su-

dandi gratia ingredimur. Vocantur item *therma*, quæ artificialiter calefunt.

⁴ *Barbatus Ganymedes*.] Ironice dixit Ganymedem, quod hic puer delicatus, Jovi sit à poculis.

⁵ *Milesiis*.] Milesia, terra mollia. Ut Lacedæmoniorum severitas celebratur: ita Milesiorum luxuriam apud scriptores, traducitur. Inde fit ut *Milesium* dicatur, quod est molle, delicatum. Et Milesias lanas olim præcipue laudabant, tantumquam malacas.

⁶ *Cannabea*.] Cannabea, quæ sunt ex cannabe. Belg. *Kennep*.

num octo. Jam quibus est notus mos patrius, accumbunt, ubi cuique libitum fuerit. Nullum enim discrimen inter pauperem & divitem, inter herum ac famulum. Gv. Hæc est illa verus æqualitas, quam nunc è vita submovit tyrannis. Sic opinor vixisse Christum cum suis discipulis. BE. Postquam accubuerunt omnes, rursus prodit torvus ille Ganymedes, ac denuo dinumerat sua sodalitia: mox reversus apponit singulis ¹ pinacium ligneum, & cochleare ex eodem argento factum, deinde cyathum vitreum; aliquanto post, panem: eum sibi quisque per otium repurgat, dum coquantur pultes. Ita nonnunquam sedetur ferme horæ spacio. Gv. Nullus hospitem interim efflagitat cibum? BE. Nullus cui notum sit regionis ingenium. Tandem apponitur vinum, Deus bone, quam non fumosum! Non aliud oportebat bibere ² Sophistas; tanta est subtilitas & acrimonia. Quod si quis hospes, etiam oblata privatim pecunia, roget ut aliunde paretur aliud vini genus, primum dissimulant, sed eo vultu, quasi interfecturi: si urgeas, respondent; Hic diversati sunt tot ³ Comites & ⁴ Marchiones, neque quisquam questus est de vino meo: si non placet, quære tibi aliud diversorium. Solos enim nobiles suæ gentis, habent pro hominibus, & horum insignia nusquam non ostentant. Jam igitur habent offam, quam objiciant latranti stomacho: mox magna pompa veniunt disci. Primus ferme habet offas panis madefactas jure carniū, aut, si dies est pisculentus, jure leguminum. Deinde aliud jus: post aliquid

¹ *Pinacium ligneum.*] Πίναξ tabulam significat proprie latam & tenuem: unde diminutivum *pinacium*, quod nunc pro tabella, nunc pro scutella ponitur.

² *Sophistas.*] Olim Sophistæ dicti Philosophi & sapientiæ professores. Postremo nomen id iis adaptatum, qui fallacibus conclusionibus inanem sapientiæ speciem ostentarent.

³ *Comites.*] Comes dignitatis no-

men, Belg. *een Graaff*. Dicti ita, qui Cæsares comitabantur. Plures præ aliis nationibus Germania numerat.

⁴ *Marchiones.*] Marchio vox origine Celtica, idem qui & Germanis Belgisque *Mark-Graaff*. Quidam nomen derivant à limitibus Celtis *Marken* & *Graaff* præpositum designans. Alii à *Marka*, quod olim equum significasse augurantur. Sarius autem à *Mark* deducitur, Belgis idem quod forum.

quid carniū recoctarū, aut falfamentorū recalfactorū. Rurſus pulvis aliquid, mox aliquid ſolidioris cibi, donec probe domito ſtomacho, apponant carnes aſſas aut piſces elixos, quos non poſſis omnino contemnere; ſed heic parci ſunt, & ſubito tollunt. Hoc pacto totum convivium temperant, quemadmodum ſolent ¹ actores fabularum, qui ſcenis admiſcent choros; ita iſti alternis miſcent offas ac pultes. Curant autem, ut ² extremus actus ſit optimus. Gv. Et hoc eſt boni Poëtæ. Be. Porro ³ piaculum ſit, ſi quis interim dicat, *Tolle hunc diſcum; nemo veſcitur*. Deſiſſendum eſt uſque ad præſcriptum ſpaciū, quod illi ⁴ clepſydris, ut opinor, metiuntur. Tandem prodit ille barbatuſ, aut ⁵ pandocheuſ ipſe, veſtitu minimum à famulis differens; rogat, ecquid animi nobis ſit. Mox adfertur vinum aliquod generoſius. A mant autem ⁶ eos qui bibunt largius, cum nihilo plus ſolvat ille, qui plurimum hauſerit vini, quam qui minimum. Gv. Mirum gentis ingenium. Be. Cum nonnunquam ſint, qui duplo plus abſumant in vino, quam ſolvant pro convivio. Sed antequam finiam hoc convivium, dictu mirum quis ſit ibi ſtrepitus ac vocum tumultuſ, poſtquam omnes cœperunt incaleſcere potu. Quid multis? Surda omnia. Admiſcent ſe frequenter ficti motiones; quo genere hominū cum nullum ſit magis deſiſtendum,

¹ *Actores fabularum.*] Chorum in ventrix fingitur Euterpe. Primo quidem tota comœdia conſtitit choro: poſtea interdum aberat à comœdia veteri; denique plane illo caruit nova Græcorum comœdia: quod exemplum Latini ſequuti. Tragicæ autem actibus choros inferunt.

² *Extremus actus ſis optimus.*] Sententia Ciceronis eſt: alluditur ad actus fabulæ, quorum ultimus eſt quintuſ. Vide proverb. *Suprema fabula actum.*

³ *Piaculum.*] Crimen, flagitium dignum expiatione.

⁴ *Clepſydris.*] *Clepſydra*, horologium, in quo aqua per exile foramen, quod in

fundo erat, ſenſim ac quaſi furtim diſtillabat; à κλέψων ὕδωρ, *furari aquam.*

⁵ *Pandocheuſ.*] Ipſe hoſpeſ, qui accipit omneſ.

⁶ *Eos qui bibunt largiuſ.*] Jam olim Tacituſ in libello de mor. Germ. Germanoſ Ebrietatiſ incuſavit; additque eoſdem parcoſ cibi eſſe, ob friguſ & regionis ſterilitatem: à Reverovicio autem non abſque ratione contradicitur: quia nempe ſitiſ nihil aliud eſt, quam deſiderium frigoriſ humorique & fameſ caloriſ ſicci que: & quoniam verſuſ boream homineſ magiſ interne calent quam verſuſ meridiem, haud mirum ſi largiuſ potent.

standum, tamen vix credas, quantopere delectentur Germani: illi cantu, garritu, clamore, saltatione, pulsu faciunt, ut hypocaustum videatur corrui turum, neque quisquam alterum audiat loquentem. At interea videntur sibi suaviter vivere: atque illic desidendum est volenti nolenti, usque ad multam noctem. Gv. Nunc tandem absolve convivium. Nam me quoque tædet tam prolixi. BE. Faciam. Tandem sublato caleo, qui vix illis placet, ¹ nisi putris ac vermibus scatens; prodit ille barbatus, adferens secum pinacium escarium, in quo creta pinxit aliquot circulos ac semicirculos: id deponit in mensa, tacitus interim ac tristis; ² Charontem quempiam diceret. Qui agnoscunt picturam, deponunt pecuniam, deinde alius, atque alius, donec expleatur pinacium. Deinde notatis qui deposuerunt, supputat tacitus: si nihil desit, annuit capite. Gv. Quid si quid super sit? BE. Fortasse redderet, & faciunt hoc nonnunquam. Gv. Nemo reclamatur iniquæ rationi? BE. Nemo qui sapit. Nam protinus audiret, *Quid tu es hominis? Nihilo plus solves quam alii.* Gv. Liberum hominum genus narras. BE. Quod si quis ex itinere lassus, cupiat mox à cœna petere lectum, jubetur expectare, donec cæteri quoque eant cubitum. Gv. Videor mihi videre civitatem ³ Platonicam. BE. Tum suus cuique nidus ostenditur, & vere nihil aliud quam cubiculum: tantum enim ibi lecti sunt, & præterea nihil quod utaris, aut quod fureris. Gv. Illic mundities est. BE. Eadem quæ in convivio: linthea forte lota ante menses sex. Gv. Quid interim fit de equis? BE. Ad eandem disciplinam tractantur, ad quam homines. Gv. Sed est eadem ubique tractatio? BE. Alicubi civilior est, alicubi durior quam narra-

¹ *Nisi putris, &c.*] In genere, secundum Medicorum filios, omnis caseus sanitati obest, utpote durissimæ concoctionis: præcipue tamen vetus & putris: quo præ cæteris nationibus Walones delectantur: unde & vulgari scommate *Rot-fakken*, quali putres sacci appellati.

² *Charontem.*] Charon, nauta inferorum, per Styga & Acherontem animas tranvehens; & sic per antiphrasin dictus quasi *Acharon*, hoc est, tristis & austerus.

³ *Platonicam.*] Ubi æqualia sunt omnium omnia.

narravi: verum in genere talis est. Gv. Quid si ego tibi nunc narrem, quibus modis hospites tractentur in ea parte Italiae, quam ¹ Longobardiam vocant, rursus in Hispania; deinde in Anglia, & in Walia? Nam Angli partim Gallicos, partim Germanicos mores obtinent, ut ex his duabus gentibus mixti. Wali se praedicant ² αὐτίχθους Anglos. Be. Quæso te, ut narres. Nam mihi nunquam contigit eas adire. Gv. In praesentia non est otium. Nam nauta iussit, adesset ad horam tertiam, nisi vellem relinqui; & habet sarcinulam: alias dabitur oportunitas ad satietatem usque garriendi.

¹ Longobardiam.] Longobardia, à Longobardis ex ultima Germania in Pannoniam, & inde contra Gothos, alliciente Narsete, in Italiam irrumpentibus, nomen adeptæ est. Antea Gallia Cis-Alpina dicta.

² Αὐτίχθους.] Id est, indigenas: ajunt enim Anglos cæteros ex Gallis & Saxonibus esse mixtos. Wali enim, Gal-

li seu Cambri, impares Saxonum viribus, veteres quidem incolæ in occidentalem Britannicæ insulæ partem montibus inaccesfam secesserunt. Postmodo autem coarctatis nimium limitibus, pars eorundem Galliam Aremoricam invasit, & de suo nomine Britanniam nuncupavit: quæ hodie in inferiorem & superiorem dividitur.

Adolescentis, & Scortii.

LUCRETIA, ¹ SOPHRONIUS.

Lv. EUGE mi lepidissime Sophroni, tandem nobis reditus es? Nam mihi videris abfuisse sæculum. Prima fronte vix te agnoscebam. So. Quam ob rem, mea Lucretia? Lv. Quia pro imberbi nobis redisti barbatulus. Quid rei est, meum corculum. Nam videre solito torvior. So. Cupio tecum seorsim colloqui familiarius. Lv. Au, au, non solæ sumus, mea mentula? So. Secedamus in locum secretiorem. Lv. Age concedamus in cubiculum interius, si quid libet. So. Nondum hic locus mihi videtur satis secretus. Lv. Unde iste novus pudor? Est mihi ² museion, ubi repono ³ mundum meum, locus adeo obscurus, ut vix ego

¹ SOPHRONIUS.] Contingens, temperans.

cubiculo dictum est.

² Museion.] Museion pro secretiore

³ Mundum.] Mundus, hic pro ornatu muliebri.

¹ Falle-

ego te visura sim, aut tu me. So. Circumspice rimas omnes. Lv. Rima nulla est. So. Nullus est in propinquo, qui nos exaudiat? Lv. Ne musca quidem, mea lux. Quid cunctaris? So. ¹ Fallemus heic oculos Dei? Lv. Nequaquam: ille ² perspicit omnia. So. Et angelorum? Lv. Illorum oculos non licet effugere. So. Qui fit igitur ut non pudeat homines id facere coram oculis Dei ac testibus sanctis angelis, quod puderet facere in conspectu hominum? Lv. Quid hoc novæ rei est? venisti huc concionaturus? Indue ³ cucullam Franciscanam, conscende suggestum, & audiamus te, barbatule. So. Nec istud graverer facere, si te queam ab isto vitæ genere revocare, non solum turpissimo, verum etiam miserrimo. Lv. Quam ob rem, ô bonie? victus alicunde parandus est. sua quemque alit ars. hoc est nostrum opificium, ⁴ hic fundus noster. So. Optarim, mea Lucretia, ut excussa paullisper ista animi temulentia, rem ipsam mecum consideres. Lv. Serva concionem tuam in aliud tempus; nunc ⁵ vivamus mi Sophroni. So. Tu quæstus gratia facis, quidquid facis. Lv. Non multum aberrasti à scopo. So. Nihil decedet tuo lucro; dabo quadruplum, ut auscultes tantum. Lv. Dic quæ voles. So. Primum illud mihi responde: Habesne, quæ tibi male volunt? Lv. Non unam. So. Eo quas tu vicissim odisti? Lv. Ut merentur. So. Proinde si possis illis facere rem gratam, faceresne? Lv. Citius miscerem illis ⁶ toxicum. So. Atqui cogita nunc, an illis quidquam potueris facere gratius, quam quod vident te vi-

¹ *Fallemus heic oculos.*] In historia Ecclesiastica narratur eadem de episcopo quodam.

² *Perspicit omnia.*] Id Christianis adeo notum, ut ne ethnicos effugerit. Inde Homerus, *Θσοι ὃ πᾶσι ἴσμεν*. Ovidius, *Deus omnia novit*. Cicero, *obscurum Deo nihil potest esse*. Seneca, *Deus interest animis nostris & cogitationibus mediis intervenit*.

³ *Cucullam Franciscanam.*] Cuculla

Franciscanorum monachorum adeo sancta habetur, ut admodum viam ad cælum maturer illi, qui in eadem sepultus est.

⁴ *Hic fundus.*] Id est, redditus. Nam fructus annuos reddit fundus.

⁵ *Vivamus.*] Pro gaudeamus, sive læte agamus.

⁶ *Toxicum.*] Venenum. *πυρρὸν τὸ τῆς*, ejus enim succo tela tingeantur barbari.

I Inde

te vivere hanc vitam dedecorofam, ac miserrimam. Quid autem poteras facere molestius iis, qui tibi bene volunt? Lv. Sic erat fatum meum. So. Jam quod esse solet omnium difficillimum iis, qui deportantur in insulas, aut relegantur ad extremos orbis barbaros, hoc tu tibi tuapte sponte sumfisti. Lv. Quidnam est istud? So. An non sponte renuntiasti omnibus affectibus, patri, matri, fratribus, sororibus, amitæ, materteræ, cæterisque quoscunque tibi natura conjunxit? Nam & illos tui pudet, nec tu sustines in illorum venire conspectum. Lv. Imo feliciter commutavi affectus meos: pro paucis enim nunc habeo plurimos, quorum tu es unus, mihi fratris loco semper habitus. So. Mitte jocos, ac rem ipsam, ut habet, expende serio. Quæ tam multos habet amicos, ea nullum habet amicum, mihi crede, Lucretia. Nam qui ad te commeant, non habent te pro amica, sed pro matula potius. Vide quo te ipsam dejeceris, misera. Christus te tam caram habuit, ut te suo sanguine redemerit, ut te cœlestis hæreditatis consortem esse voluerit; & tu te facis cloacam publicam, ad quam commeant quilibet sordidi, impuri, scabiosi; suamque spurcitiam in te repurgant. Quod si nondum ejus lepræ contagium, quam vocant scabiem Hispanicam, attigit te, non diu poteris efugere. Quod si fiat, quid te infelicius, etiam si cætera essent secunda, puta res & fama? quid aliud eris, quam vivum cadaver? Matri gravabar is esse morigera; nunc servis lenæ turpissimæ. Parentes audire monita tædebat, heic sæpe tibi vapulandum est ab ebriis & insanis scortatoribus. Pigebat aliquid operis facere domi, quo victum quæreres; heic quos tumultus, quæ pervigilia sustines! Lv. Unde nobis hic concionator novus? So. Jam mihi & illud fac cogites; Ille formæ flos, qui tibi conciliat amatores, brevi defluerit. Quid tum facies, misera? Quod sterquilinum te fuerit abjectius? Fies ex meretrice lena. Non omnibus contingit ista dignitas: & si contingat, quid sceleratius, aut quid diabolicæ malitiæ vicini? Lv. Vera sunt, mi Sophroni,

phroni, propemodum, quæ dicis, omnia. Sed unde tibi ista nova sanctimonia, qui soleas esse nugator omnium nugacissimus? Nemo te uno frequentius aut intempestivius huc commeabat. Audio te fuisse Romæ. So. Fui. Lv. Atqui inde solent redire deteriores. Quo pacto tibi diversum accidit? So. Dicam: quia non eodem animo, modoque Romam adii. Cæteri fere ideo eunt Romam, ut redeant deteriores: & ad eam rem ibi suppetunt affatim occasiones. Ego cum probo viro profectus sum, cujus hortatu pro ¹ lagena, libellum mecum attuli, Novum Testamentum ² ab Erasmo versum. Lv. Ab Erasmo? Ajunt illum esse sesquihæreticum. So. Num & huc pervenit illius viri nomen? Lv. Nullum celebrius apud nos. So. Vidistin' hominem? Lv. Nunquam; sed optarim vidisse, de quo tam multa audivi mala. So. Fortassis à malis. Lv. Imo à viris reverendis. So. A quibus? Lv. Non expedit dicere. So. Quam ob rem? Lv. Quia si tu effutires, & res permaneret ad illos, meo quæstui non minima portio decederet. So. Ne metue; ⁴ lapidi dixeris. Lv. ⁵ Admove aurem. So. Inepta, quid opus est admota aure, cum simus foli? an, ne Deus exaudiat? Prò Deum immortalem, video te piam meretricem, quæ ⁶ mendicos subleves elemosyna. Lv. At ego ex istis mendicis plus capio lucri, quam ex vobis divitibus. So. Spoliant matronas bonas, ut effundant in meretrices malas. Lv. Sed perge de libro. So. Faciam, & præstat. Ibi me docuit Paulus, qui nescit mentiri;

¹ *Inde solent redire.*] Hinc Baptista Mantuanus: Roma vale, vidi: satis est vidisse: revertar, Cum leno aut meretrix, scurra, cinadus ero. Etiam apud Belgas in proverbium abiit: Quo quis propior Romæ, eo peior Christianus.

² *Lagena.*] Vas figulini operis, condendis vinis accommodum.

³ *Ab Erasmo.*] Exstat Latina versio N. Testamenti per Erasmus, ut & ejusdem in idem paraphrasis, de qua varie sentiunt docti.

⁴ *Lapidi dixeris.*] Seu parietem loqueris. Pro eo, quod est, taciturno loqui.

⁵ *Admove aurem.*] Est hoc usu receptum, ut res silendas, etiam si duo soli sint in agro, tamen qui loquitur, dicat voce submissiore, quam nihil sit opus.

⁶ *Mendicos subleves.*] Videtur significasse nescio quid, de monachis mendicitatem professis.

mentiri, ¹ quod nec scorta, nec scortatores regni cœlestis hæreditatem consequentur. Hoc ubi legissem, sic cœpi cogitare apud me: modica res est, quam exspecto ex hæreditate paterna, & tamen malim renuntiare scortis omnibus, quam à patre exhæredari: quanto magis cavendum est, ne me exhæredet pater cœlestis? Et adversus exhæredantem aut abdicantem patrem, aliquod præsidium porrigunt humanæ leges: adversus exhæredantem Deum, nihil est suffragii. Itaque mihi protinus interdixi omnem scortorum usum. Lv. Si quidem possis continere. So. Bona continentix pars est, ex animo continentem esse velle. Postremo superest extremum mali remedium, uxor. Romæ in poenitentiarii sinum totum ² Augiæ stabulum effudi: is multis prudenter hortatus, ad puritatem animi & corporis, ad sacram lectionem, ad crebras preces, ad vitæ sobrietatem: pro poena nihil aliud indixit, quam ut flexis genibus ³ ad summum altare dicerem psalmum, *Miserere mei Deus*: & si mihi suppeteret pecunia, darem egenti cuiquam Carolinum unum. Admiranti mihi quod pro tot scortationibus tantillum poenæ infligeret, satis facete respondit; *Fili, inquit, si vere pœnitet, si vitam commutas, nihil moror pœnam: sin perges, ipsa libido tandem abs te plus satis pœnarum exiget, etiamsi sacerdos non indicat. Me vide lippum, tremulum, incurvum: at olim talis eram, qualem te hætenus fuisse prædicas*: Sic ego resipui. Lv. Ergo, ut video, perdiidi meum Sophronium. So. Imo lucrifecisti. Nam ante perierat, nec sibi amicus, nec

¹ *Quod nec scorta.*] Verba Pauli sunt Eph. 5. 5. Nam hoc nostis nullum scortatorem aut impurum habere hæreditatem in regno Christi & Dei.

² *Augiæ stabulum.*] In hominem aut rem, majorem in modum inquinatam. Ostendit autem Lucianus, hujus stabulum, tantum habuisse congesti fimi; quantum ter mille boves, pluribus annis reddere potuerint. Herculem id purgasse fabulantur Poëtæ.

³ *Ad summum.*] Altaria Pontificiorum in templis ethnicismo & judaismo redolent. Error proculdubio à quibusdam ex Patribus derivatus, qui mensam in qua cœna Dominica peragitur, altare *ἑσθησιῶς* vocarunt. Alioquin, teste Clemente Alexandrino, non habemus aliud altare, quam sanctam animam. Hinc & Augustinus: *Altare fidelium proprium ipsorum cor est.*

nec tibi. Is nunc te vere amat, ac tuam sitit salutem. Lv. Quid igitur suades, mi Sophroni? So. Ut quamprimum te subducas ab ista vita. Adhuc puella es; quod contractum est labis, potest elui. Aut nube marito; nos aliquid ad dotem conferemus; aut confer te in collegium aliquod sacrum, quod lapfas recipit: aut commutato loco dedas te in familiam alicujus honestæ matronæ. Ad horum quodlibet, offero tibi operam meam. Lv. Amabo te, mi Sophroni, circumspicito; sequar tuum consilium. So. Sed interim hinc te submoveto. Lv. Hui tam cito? So. Cur non potius hodie quam cras, si dilatio damnum habet, mora periculum? Lv. Quo me vertam? So. Colliges omnem mundum tuum; eum trades mihi vesperi: famulus clam deferret ad fidelem matronam: aliquanto post ego te producam, veluti deambulandi gratia; apud eam matronam latitabis meo sumtu, donec tibi prospexero: id fiet brevi. Lv. Age mi Sophroni, trado me totam in tuam fidem. So. Gaudebis olim factō.

Convivium Poëticum.

HILARIUS, LEONARDUS, CRATO, CONVIVÆ,
MARGARETA, CARINUS, EUBULUS, SERULIUS,
PARTHENIUS, MUS servus Hilarii.

Hi. ¹ **L**Evis apparatus, animus est ² lautissimus. LE. Cœnam sinistro es auspicatus omine. Hi. Imo absit omen triste. Sed cur hoc putas? LE. ³ Cruenti jambi haud congruunt convivio.

CR. Euge,

¹ *Levis apparatus.*] Jambi sunt trimetri, quatuor hi versus.

² *Lautissimus.*] A lautus, pro eleganti, mundo seu splendido. Belg. *Hupfsh.*

³ *Cruenti jambi.*] Hinc Ovidius: *Liber in adversos hystes stringatur iambus*; Seu celer extremum seu trahat ille pedem. Imo Ἰάμβος sic appellatur ὁ δὲ ἰαμβεύς, conviciari, maledicere. Nicandri Scho-

liastes censet jambum sic vocari à Jambeserva, genere Thressa, Echûs & Panos filia: quæ Cererem, cum ea Proserpinam quæreret, ac circa Eleusinem saxo cuidam, quod ἀγέλαςεν dicitur, mœsta insideret, hujusmodi carmine, ridicula quædam dicens, oblectarit. Id habent fabulæ. Primum autem consensu Archilochus jambici inventor habetur.

CR. Euge, certum est adesse Musas, effluunt carmina imprudentibus.

HI. Si ¹ *rotatiles trochaos mavelis, en accipe :*

Vilis apparatus heic est, animus est lautissimus.

Quamquam & ² *jambi* olim ad rixas ac pugnas nati, post didicerunt omni servire materiæ. O pepones! habetis pepones in horto nostro natos. En ³ *lactucas* sessiles, succo renerrimo, suo nomini respondentes. Has delicias quis sanus non præferat ⁴ *apris*, ⁵ *murænis*, & ⁶ *attagenis*? CR. Si licet in convivio Poëtico vera loqui, quas tu lactucas vocas, betæ sunt HI. Hoc omen avertant superi. CR. Sic res habet, vide figuram. Tum ubi succus lacteus? ubi molles aculei? HI. Facis ut addubitem. Heus accersere huc famulam. Margereta, Tiliphone, quid tibi venit in mentem, ut pro lactucis nobis apponeres betas? MA. Data opera feci. HI. Quid ais, venefica? MA. Volebam experiri, an inter tot Poëtas esset, qui lactucam dignosceret à beta: nam scio te non posse dignoscere. Dicite mihi bona fide, quis animadvertit esse betas? Co. Crato. MA. Facile divinabam non fuisse Poëtam. HI. Si quid tale posthac designaris, ego te pro Margareta vocabo ⁷ *Bliteam*. Co. Ha ha hæ. MA. Istæ nomenclaturæ nec obesiorem me reddunt, nec macilentiores. sæpe vicies in die mihi commutat nomen: ubi quid cupit eblandiri, vocat me ⁸ *Galateam*, Euterpen, Calliopen,

¹ *Rotatiles trochaos.*] Si jambico trimetro præponatur creticus, erit trochaicus: & contra si de trochaico auferas primum sesquipedem habebis jambicum trimetrum: tolle enim ab his versibus *Si rota-* & *Vilis app-* efficiet, jambicum trimetrum.

² *Jambi.*] Antiquissimus jambici usus in conviciando fuit: interim vero ad alios quoque usus adhibetur: etiam in rebus lætis ac jocosis.

³ *Lactucas sessiles.*] Quod non erigant, sed humi sese spargant. Belg. *Krop-soe*.

⁴ *Murænis.*] *Muræna* fluviatilis, seu

launpetra, à lambendis petris, Belg. *Eenpricke*. Sed murænula est Belg. *Een wegenooge*.

⁵ *Attagenis.*] *Attagen*, seu *attagenis*, avis Asiatica inter nobilissimas habita, maxime vero quæ in Ionia nascitur. Belg. *Een hasebeun*.

⁶ *Bliteam.*] Alludit ad gemmam laudatissimam: & Græci *beram* appellant *Βλίτρον*, unde *bliteos* appellant stultos ac nihili, eo quod beta vilis & insipida herba est.

⁷ *Galateam.*] *Galatea* à colore lacteo. *Euterpe* à delectando, Musæ nomen est. *Calliope* à pulchritudine vocis. *Callirhoe*

liopen, Callirrhoën, Melissam, Venerem, Minervam. Quid non? Ubi quid stomachatur, repente fio ¹ Tisiphone, Megæra, Alecto, ² Medusa, ³ Baucis, aut aliud, quidquid illi suggererit. ⁴ splendida bilis. Hī. Abi hinc cum tuis betis Blitea. MA. Quorsum attinebat huc evocare? Hī. Ut redires unde veneras. MA. Vetus dictum est, *Proclivius est evocare ⁵ cacodæmonem, quam abigere*. Co. Ha ha hæ, apposite. Ut tibi res habet, Hilari, opus est aliquo carmine magico, quo illam hinc abigas. Hī. Habeo in promptu.

⁶ Φωγὴ καὶ ἀφαιδῆς· λυγρὸ ἄγρο ὕμνος δῖανδ.

MA. Quid ais, Ælope? CR. Cave tibi, Hilari: impinget colaphum; sic abegisti tuo Græco carmine. O magum egregium! Hī. Quid tu credis Crato esse hanc? Ego tali carmine abegissem decem magnos cacodæmones. MA. Pili non facio tuos versus Græcanicos. Hī. Adhibendus est igitur, ut video, ⁷ bombus magicus, aut, si nec hic sufficiet, ⁸ Mercurii caduceum. CR. Mea Margareta, scis Poëtarum genus esse afflatum, non ausim dicere furiosum: rogo te, ut istam rixam in aliud tempus proroges: nosque hac coena, vel mea causa suaviter tractes. MA. Quid mihi cum istius versiculis? Sæpenumero cum est eundum ad macellum, non habet quod numeret, & interim cantillat versiculos. CR. Sic sunt Poëtæ. Sed age fac sodes, quod dico. MA. Equidem faciam in tuam gratiam, quoniam novi te probum,

rhoë Nympha quod pulchre fluat. Melissapis; opinor fuisse ancillam Chrysippi.

¹ Tisiphone.] Tisiphone, Megæra, Alecto, sunt tres furæ infernales.

² Medusa.] Monstrum, cujus crines Minerva in angues vertit, quod cum Neptuno in æde Minervæ rem habuisset, omnes id aspicientes in lapides convertens. A Perseo tandem interfectum est.

³ Baucis.] Baucis, anus & paupercula, apud Ovidium lib. 8. Metam.

⁴ Splendida bilis.] Allusit ad illud Horat. Sive aliud nomen, iussit quod splendida bilis, id est, infania.

⁵ Cacodæmonem.] Κακοδαίμων, malus genius.

⁶ Φωγὰν.] Hoc carmen Plin. indicat usurpari solere in magicis remediis, id est, *Fugite cantharides, lupus crudelis vos persequitur*. Cantharis, insecti genus, venenum habens lethale.

⁷ Bombus.] Sonus tubarum raucus. Est etiam bombus, sonus apum.

⁸ Mercurii caduceum.] Hac virga dat & adimit somnos: hac animas evocat orco, & rursus quas velit, in tartara mittit. Lege Virgilium in 4. Æneid.

I Rixus

bum, qui nunquam contriveris cerebrium tuum in ejusmodi deliramentis: ac demiror, quo fato in hunc incideris chorum. CR. Unde id conjectas? MA. Quia nasus obefior, & oculi nitentes, & corpus succulentum. Nunc mihi hujus nasum contemplare, & ¹ risum Sardonium. CR. Sed obsecro, meum suavium, ut istam iram mihi condones. MA. Abeo: nec postulo, ut quisquam cæterorum hoc nomine mihi gratias agat. HI. Abiitne jam? MA. Non tam procul, quin audiat te. MV. Jam est in culina, secum nescio quid murmurans. CR. Famulam habes minime mutam. HI. Ajunt bonam famulam oportere tribus dotibus esse præditam, ut sit fidelis; ut sit deformis; ut sit ferox, quam vulgo *malam* vocant. Fidelis non diminuit rem; deformem non ambiunt proci; ferox facile tuetur jus heri sui. Nam aliquoties opus est non solum lingua, verum etiam manibus. Hæc mea è tribus duas habet virtutes, deformis juxta ac mala; de fide dubito. CR. Linguam audivimus, sed ego metuebam tibi à manibus. HI. Admove te manus peponibus, de lactucis actum est. Etenim si nunc juberem apponi lactucas, sat scio carduos apponeret. Sunt & melones, si quis hoc genere magis capitur. En fici recentes: modo decerptos à matre, testatur lac in ² pedunculo. A ficis solet aqua sumi, ne ³ quid obliment stomachum. en habetis è limpidissimo fonticulo vivam ac frigidissimam, utilem & vino diluendo. CH. At ego nescio, utrum utro diluam, vinum aqua, an aquam vino, adeo mihi hoc vinum videtur haustum ex eodem fonticulo Musarum. HI. Tale vinum con-

ducit,

¹ *Risus Sardonium.*] De risu ficto, aut amarulembo. Sunt enim qui risum Sardonium dictum autument *ἄνθρωπος ἰσχυρὸς τῆς ὀδοντίας*, quod dentes aperiat atque renudet; cujusmodi eorum esse nonnunquam solet, qui non ex animo ridet, sed ringuntur ut canes. Belg. *Hy lach als een Peerds dæ bissen wil.* Of, *hy lach als of hy tandspijn had.*

² *Pedunculus.*] Sen pediculus, parvus pes; velut id, unde fructus dependet, quod sustinet fructum ad ramum. Belg. *De steel.*

³ *Quid obliment stomachum.*] Alioquin enim creduntur tormina ventris excitare. Platoni tantum in deliciis, ut inde cognomen *φίλοστικός* receperit. Obliment, id est, limo seu fæce repleant.

ducit ¹ acutendis ingeniis Poëtarum, vos crassi crassis delectamini. CR. Utinam ² Crassus essem, ille beatus! HI. Ego malim esse ³ Codrus, aut ⁴ Ennius. Quandoquidem mihi contigit habere convivas tam multos, tamque insigniter eruditos, non committam, ut nihilo doctior eos dimittam. Est locus in prologo Eunuchi, qui multos torquet. Nam plerique codices sic habent:

¹ Sic existimet, sciat,

Responsum, non dictum esse, quia læsit prior.

Qui bene vertendo, & eas describendo male, &c.

In his verbis desidero sensum argutum, ac Terentio dignum. Nec enim ideo læsit prior, quia male vertit Græcas fabulas: sed quia Terentianas carpsit. EV. Juxta vulgo jactatum proverbium, *Qui pessime canit, primus incipiet*. Cum essem Londini apud ⁶ Thomam Linacrum, virum sic in omni genere Philosophiæ doctissimum, ut nihilo secius has grammaticorum minutias ad unguem calleat, ostendit mihi codicem mira vetustate, in quo sic habebatur scriptum:

Sic existimet, sciat,

Responsum, non dictum esse, quale sit, prius

Qui bene vertendo, & eas describendo male,

Ex

¹ *Acutendis ingeniis Poëtarum.*] Secundum illud: *Vina parant animos facientque caloribus aptos.*

² *Crassus.*] Marcum Crassum intelligit, Romanorum ditissimum, qui cum Pompejo & Cæsare triumviratum iniit: quorum plane autoritate Respublica aliquot annis regebatur. Hic postremo à Surina Parthico bello interfectus.

³ *Codrus.*] Qui Poëta fuit pauperissimus. Cujus egestas in proverbium abiit, ut dicatur: *Codro pauperior*. Hinc Juvenalis: *Tota domus Codri rheda componitur una*. Fuit & nomen proprium regis Atheniensis, qui pro patriæ salute, certissimæ se morti objectavit.

⁴ *Ennius.*] Est is poëta antiquissimus, ingenio acri & eruditione multiplici,

tenui victu parvisque sumptibus vitans. Scipioni Africano ita familiaris, ut mortuus in ejusdem sepulchro, via Appia, contumelatus sit.

⁵ *Sic existimet.*] Donatus in locum hunc sic commentatur. *Responsum, non dictum*: Figura *πλοκή*. Nam dictum modo bis numero positum, supra nomen significat, infra participium. *Qui bene vertendo*: Bene pro valde. Et vertendo, in linguam Latinam transfereundo, &c.

⁶ *Thomam Linacrum.*] Linacer hic sub Henrico VIII. Angliæ Rege felicissime medicinam professus, etiam in grammaticalibus admodum desudavit. Extat ipsius opusculum de Emendatione structuræ.

I *Pedi-*

Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas:

Idem Menandri phasma nunc nuper dedit.

Sic autem ordinandus est sermo, ut quale sit, indicet subiiciendum exemplum prioris dicti. Minitabatur se vicissim reprehensurum aliquid in fabulis ejus, à quo fuerat reprehensus. Atque hic negat videri debere *convicium*, sed *responsum*. Qui *lacepsit*, jacet dictum; qui regerit lacepsitus, *respondet*. Hujus rei promittit exemplum, quale sit, quod Græcis dicitur, *ἴστω* Latinis; *quod genus*, aut *veluti*, sive *videlicet*, aut *puta*. Deinde subjicit reprehensionem, in qua, prius adverbium, respondet ad alterum adverbium veluti diversum, quod sequitur, *nuper*: quemadmodum pronomen, *qui*, respondet ad dictionem, *idem*. Veteres enim Lavinii fabulas in totum damnat, quoniam jam exciderant ex hominum memoria. In his quas nuper dedisset, certa notat loca. Mihi videtur hæc germana lectio, verusque Comici sensus, nisi quid dissentit senatus populusque Poëticus. Co. Imo ¹ pedibus omnes in tuam discedimus sententiam. Ev. At ego vicissim à vobis quiddam leve ac facillimum discere cupiam; quo pacto metiendus sit hic verficulus:

Ex Græcis bonis, Latinas fecit non bonas.

² Micate digitis. Hī. Opinor ³ more veterum elidi, s, ut secundo loco sit anapæstus. Ev. Accederem, nisi casus auferrēdi ⁴ desineret in, *is*, natura longam. Itaque submota consonante, nihilo minus manet longa vocalis. Hī. Vera prædicas. CR. Si quis illiteratus & ignotus ingrederetur, plane crederet nos inter nos micatione digitorum, rusticorum ludum renovare. LE. Nos, quantum video, frustra micamus.

¹ *Pedibus in tuam disced.*] Hoc est, sententiam tuam comprobamus.

² *Micare digitis.*] Est digitis fortiri. Est & lusus genus quoddam, quod adhuc apud Italos durat, ut repente porrectis digitis, certantium uterque numerum divinet.

³ *More veterum elidi, s.*] Imo adhuc ætate Lucretii & Catulli elisio ista litteræ, S, finalis per cæthiptin in usu erat.

⁴ *Desineret in, is.*] Dativi enim & ablativi plurales in *is*, producuntur, secundum Profodiam.

mus digitis: tu, si potes, expedi. E v. Videte, quantula res nonnunquam torquet homines etiam eruditos: præpositio, ex, pertinet ad finem carminis præcedentis:

Qui bene vertendo, & eas describendo male, ex

Gracis bonis, Latinas fecit non bonas.

Ita nihil est scrupuli. L E. Sic est, per Musas C A. Quandoquidem coepimus micare digitis, velim ut aliquis mihi verum hunc ex Andria, digerat in suos pedes:

Sine invidia laudem invenias, & amicos pares.

Nam mihi sæpe tentanti non successit. L E. *Sine in*, jambus est: *vidia*, anapæstus: *laudem in*, spondæus: *venias*, anapæstus: & *ami*, rursus anapæstus. C A. Habes jam pedes quinque, & supersunt tres syllabæ, quarum prima est longa: ut nec jambum facere possis, aut tribrachyn. L E. Profecto vera prædicas. ¹ Hæremus in vado: quis nos expediet? E v. Nemo melius, quam qui induxit in hoc vadum. Age Carine, ne cela, si quid habes inter candidos amiculos. C A. Nisi me fallit memoria, videor mihi quiddam tale legisse apud Priscianum, qui docet apud Latinos Comicos, *ν*, consonantem perinde elidi ut vocalem, quemadmodum frequenter in hac dictione, *enimvero*, sic ut pars *enie*, faciat anapæstum. L E. Itaque mætere nobis. C A. Faciam. *Sine invidi*, proceleusmaticus est: nisi mavis elidi, *i*, per synæresin: ut cum Virgilius, *aureo*, ponit in fine carminis heroici, pro *auto*, quod si placet, erit primo loco tribrachys. *a lau*, spondæus est; *d*, *inveni*, dactylus: *as* & *a*, dactylus: *micos*, spon-

¹ *Eas describendo male, ex.*] Sensum autem Fr. Fabricius ita elicit. Mihi, ait, semper placuit legi, *eas describendo*. Nam Terentius adversarii dispositionem reprehendit. *Describere* autem Latini vocant interdum, quod Græcis est *διατίθεσθαι*, ordinare. Phasma vero imitatione Menandri scripsit Plautus; scripsit item Lavinius, malus imitator & poeta ineptus. Fuerunt autem multæ unius argumenti fabulæ à diversis autoribus Latinis pertractatæ. Inter alios

Andriam scripsit Terentius, quam & Cæcilius: idem Adelphos, quam Pomponius: idem Phormionem, quam Valerius.

² *Hæremus in vado.*] Quoties in re aliqua sic intricamur, ut nos expedire nequeamus. Belg. *Hier xijx wy vast*. Adagium ductum à navigio, quod vado illisum, frustra circumagitur, neque cursum institutum tenere potest, id quod evenit his, qui in syrtis aut salebras incidunt.

³ *Simo.*]

spondæus: pares, jambus. SB. Carinus nos explicuit ex hoc sane vado. Sed est in eadem scena locus, quem haud scio an quisquam animadverterit. HI. Obsecro profer. SB. Illic hunc in modum loquitur 'Simo:

Sine ut eveniat, quod volo.

In Pamphilo ut nihil sit mora, restat Chremes.

HI. Quid heic te offendit? SB. Cum, *Sine*, sit minitantis, nihil heic sequitur, quod faciat ad minas: Proinde suspicor à Poëta scriptum fuisse,

Sim eveniat quod volo;

ut *Sim*, respondeat ad *Si*, quod præcessit,

Si propter amorem uxorem nolis ducere.

Proponit enim senex duas partes inter se diversas: Si Pamphilus ob amorem Glycerii recusat nuptias, erit quod cum illo exoptulem: sin ille non recusarit, tum mihi restat exorandus Chremes. Porro ¹ hyperbaton longius fecit interpellatio Sofiæ, & ² stomachus Simonis in Davum. HI. ⁴ Mus, porrige mihi codicem. CR. Committis tu muri codicem? HI. Tutius, quam vinum. Dispeream nisi verum dixit Sbrullus. PV. Trade mihi codicem, ut ostendam alium scrupulum. In prologo Eunuchi versus hic non constat:

Habeo alia multa, ³ quæ nunc condonabuntur.

Quanquam enim Comici Latini præcipue sumunt sibi multam libertatem in hoc genere carminis, tamen nusquam memini illos senarium claudere spondæo: nisi forte legen-

¹ *Simo.*] Locus est apud Terentium in actus primi scenâ prima. *Sine eveniat*, non *sine ut eveniat*, legunt editiones Plantiniana, Hackiana, Waasbergiana alizque, quas nobis videre contingit.

² *Hyperbaton.*] Υπερβατόν digressio, transcurfus, ab υπερβαίνω transgredior, transcendendo.

³ *Stomachus Simonis.*] Stomachus hic sumitur pro indignatione. Eodem sensu Cicero: In quo tamen ille mihi risum ma-

gis quam stomachum movere solet. Inde & stomachari, indignari.

⁴ *Mus.*] Servi nomen.

⁵ *Quæ nunc condonabuntur.*] Pieræque editiones habent *condonabitur*. Donati verba sunt in hunc locum: Sic & in Phormione, *argentum quod habes, condonamus te*. Nam & *dono*, ablativo casui jungebant veteres, *condono* vero accusativo. Fabricius ait: Genus hoc loquendi est antiquum. Plautus in Rudente: *Mihi tribulum ob eam rem ne dnis, condono te*.

legendum est, *condonabitur* ¹ *ἀνεγνώμην*, aut *condonabimur*, mutato numero personæ. MA. O mores vere Poëticos! In ipso limine convivii ² micant digitis, & librum adhibent. Lusus & litteras præstat servare in mentas secundas. CR. Non omnino pessimum consilium dat Margareta; obtemperabitur: placato stomacho revocabimus lusum, interim digitis micabimus in disco. HI. Videte luxum Poëticum. Habetis triplex ovorum genus, *clixa*, *assa*, *frixa*: omnia recentissima sunt, intra biduum nata. P. Ego butyri esum non fero: si frixa sunt oleo, perplacebunt. HI. Abi, puer disce ex Margareta, in utro frixa sint. MV. In neutro, inquit. HI. Nec in butyro, nec oleo? In quo igitur? MV. In ³ *lixivio*, ut ait. CR. Qualis percunctatio, talis responsio. Quid negotii est dignoscere butyrum ab oleo? CA. Præfertim his, qui tam facillime discernunt lactucam à beta. HI. Habetis ⁴ *ovationem*, sequetur aliquando triumphus. Heus, puer, circumfer oculos. Nihilne vides heic deesse? MV. Permulta. HI. Hæc ova desiderant condimentum, quo temperetur calor. MV. Quod vis? HI. Dic ut ex contusis ⁵ *vitis claviculis* mittat nobis succum. MV. Dicam. HI. Quid huc redis inanis? MV. Negat ⁶ *è clavis* succum exprimi solere. LE. O famulam! SB. Certe fabulis condie-mus ova nostra. In Epodis Horatianis offendi locum quen-dam, non depravatum, quod ad scripturam attinet, sed de-pravate interpretatum, nec ⁷ *à Mancinello* solum, cæteris-que

1 *ἀνεγνώμην*.] Sine persona.

2 *Micant digitis*.] Rusticorum lusus est. vulgaris etiamnum Italiæ. Vide proverbium, *Dignus quicum in tenebris micet*. Metuebantur versus sublati ac re-pressis digitis: id mulier putabat esse micare digitis.

3 *Lixivium*.] Seu lixivium, aqua in qua lavandi gratia decoctus est cinis. B. Loog.

4 *Ovatio*.] Jocus hic est in ambiguo: nam & de ovibus potest intelligi: & *ovatio* est minor triumphus.

5 *Vitis claviculis*.] Natura addidit vi-

tium palmitibus laqueos quosdam, qui-bus repit & alligat sese. Has *Plinius* vocat *claviculas* lib. 23. in prologo.

6 *È clavis*.] Perverse respondet, quasi parvos clavos jussit contundi.

7 *À Mancinello*.] Est hic Antonius Mancinellus Veliternus, cujus lucubra-tiones & commentaria in plures Histo-ricos & Poëtas adhuc existant: in quibus licet quandoque errores committat, in eo nihilominus laude sua non est frau-dandus quod aliis glaciem frægerit, in-dustria non poenitenda.

que recentioribus, verum etiam ab ipso ¹ Porphyryone. Locus est in carmine, quo canit ² palinodiam Canidiæ veneficæ:

*Tuusque venter ³ Pactumejus, & tuo
Cruore rubros, obsterix pannos lavitque
Utcunque fortis exilis puerpera.*

Existimant enim omnes heic, *exilis*, nomen esse, cum sit verbum. Adscribam verba Porphyryonis, si tamen illius esse credendum est: *Exilem autem*, inquit, *sub illa specie, quasi puerperio facta sit deformis: per exilitatem corporis maciem naturalem dicit.* Pudendus lapsus, si vir tantus non sensit metri legem reclamare huic sensui. Neque enim quartus ⁴ locus admittit spondæum. Verum Poëta jocatur illam vere peperisse, quanquam non diu languisset, ac decubuisset à partu, sed statim exiliisset è lecto, quemadmodum solent quædam fortes puerperæ. H. Habemus tibi gratiam Sbruli, qui tam laute condieris ova nostra. L. Isti non dissimile est, quod legitur in primo Odarum libro. odæ initium est: *Tu ne quaesieris.* Sic autem habet constans lectio: *Neu Babylonios Tentaris numeros, ut melius quidquid erit pati.* Hunc locum ita transiliunt veteres interpretes, quasi nihil habeat scrupuli: solus Mancinellus sentiens orationem imperfectam, jubet addi, *póssu.* S. Habes aliquid de hac re compertius? L. Nescio. sed mihi ⁵ videtur Horatius Græci sermo-

¹ *Porphyryone.*] Porphyryon vetus commentator in Horatium.

² *Palinodiam.*] Palinodiam canere, est diversum ab his, quæ prius dixeris dicere, & in contrarium vertere sententiam. Translatum à Stesichori Lyrici Poëtæ factò. Is enim, cum Helenam carmine vituperasset, oculis orbatus est. Intelligens autem ex Achille, Helenæ iussu nunciante, cæcitatæ causam, protinus Palinodiam cecinit, Helenamque prius vituperatam laudavit: itaque visum recepit. Sonat Græce *παλινωδία*, quasi dicas recantationem,

³ *Pactumeius.*] Vide Lubini in hos versus Pharaphrasin. Bontius vero ultimum versum sic explicat: Quotiescunque tu exilis, & è lecto surgis fortis puerpera, id est, nunquam.

⁴ *Locus.*] Paribus enim locis in jambico semper est iambus. lib. Epod. Od. xvii. vs. 50.

⁵ *Videtur Horatius.*] Lubinus Horatianos versus ita interpretatur: Nec Babyloniorum & Chaldæorum numeros & calculationes, quibus ad horoscopi dimensionem, & planetarum ac siderum aspectus determinandos utuntur, solli-

fermonis idioma redidisse, quod nullus Poëtarum facit libentius aut frequentius : nam Græcis est familiare , ' *aparemphton* adungere huic dictioni *αἰς & ὅτι*. Sic Horatius, *ut pati*, pro, ut patiaris. Quanquam quod divinat Mancinellus, non est prorsus absurdum. H₁. Mihi vehementer arridet quod dicis. Curre, Mus, & adfer si quid est reliquum. C_R. Quid istud est novarum deliciarum? H₁. Hic est cucumis sectus in laminulas: hoc est jus ex coctis intestinis cucurbitæ; conducit lubricandis intestinis. S_B. O cœnam vere medicam! H₁. Boni consulite. Mox aderit gallina ² ex corte nostra. S_B. Commutabimus tibi nomen, & pro Hilario vocabimus ³ Apicium. H₁. Age nunc, ride te quantum voletis; cras fortasse serio laudabitis hanc cœnam. S_B. Qui sic? H₁. Cum senseris tibi probe conditum esse prandium. S_B. ⁴ Fame? H₁. Scilicet. C_R. Scis, Hilari, quid ⁵ provinciæ te vellem suscipere? H₁. Sciam, si dixeris. C_R. Chorus canit hymnos quosdam non indoctos, sed per indoctos multis locis depravatos: eos cupe-rem tua opera nobis restitui. ut autem exemplum proferam, ita canimus:

Hostis Herodes impie;

Christum venire quid times?

Ordo dictionis unius inversus, geminum vitium inexit carmini. Nam *hostis*, cum trochæum efficiat, nullum habet locum in carmine jambico: & *Hero*, spondæus, non recipitur in sede secunda. Nec dubium est quin versus ita primum

ēte tentaris; ut longe melius, tanquam longe satius & rectius, *quicquid eris patris*, quicquid futurum est, & mutari non potest, æquo potius animo subire & forti pectore perferre, quam talia ingrata & odiosa inquirere & se macerare iis, quæ mutare & evitare non possis.

1 *Aparemphton.*] Id est, infinitum, ut *pati*.

2 *Ex corte nostra.*] Cors sive cohors, locus cinctus parietibus ad custodiam

gallarum aut anserum.

3 *Apicius.*] Omnium nepotum princeps, prodedit enim res suas omnes in comestationes & helluationes.

4 *Fame.*] Alludit ad dictum Socratis, qui dixit famem esse condimentum omnium & jucundissimum, & minime parabile.

5 *Provincia.*] *Provincia*, pro negotio, sic *provinciam suscipit*, qui rei curandæ onus in se recipit.

1 *Hyp-*

mum scriptus sit: *Herodes hostis impie*. Jam epithetum, *impie*, mollius cohæret cum *hostis*, quam cum *Herodes*. Porro quoniam *Herodes* dictio Græca est, & vertitur in *h*, in casu vocandi, ut, *Σαυερίτης*, & *Σαυερίης*. quemadmodum & in *Α' δ' πιπρω*, & *mega*, recti casus, vertitur in *o* micron. Rursum ita canimus hymnum:

*Jesu corona virginum,
Quem mater illa concepit,
Qua sola virgo parturit.*

Dubium non est, quin, *concepit*, sit pronuntiandum. Nam temporis ¹ hypallage gratiam etiam addit sermoni. Ridiculum autem est nos offendi in, *concepit*, cum sequatur, *parturit*. Hi. Istius generis & ipse permulta offendi, nec pigebit olim huic rei aliquot dierum opellam dare. Nam mihi videtur Ambrosius in hoc carmine non parum habere gratiæ: adeo fere finit dimetrum dictione trisyllaba, & cæsuram fere collocat in fine dictionis. Id crebrius apud eum fit, quam ut casus videri possit. Si quæritis exemplum: *Deus creator*, heic est penthemimeris; accinitur, *omnium*: *Polique rector* accinitur, *vestiens*: *Diem decoro*, accinitur, *lumine*: *Noctem soporis*, accinitur, *gratia*. Sed adest gallina satis obesa, quæ mihi totis decem annis peperit ova, & exclusit pullos. Cr. Indigna erat quæ necaretur. Ca. Si licet aliquid admiscere de studiis severioribus, habeo, quod proponam. Hi. Modo ne nimium sit tetricum. Ca. Non est. Cœpi nuper legere Senecæ epistolas, & ² in ipso statim portu, quod ajunt, impegi. Locus est in prima epistola: *Et si volueris*, inquit, *attendere*, *magna vita pars elabitur male agentibus*, *maxima nihil agentibus*, *tota aliud agentibus*. In hac sententia affectat nescio quid argutiæ, quod ego non satis assequor.

LE. Divi-

¹ *Hypallage*.] Vossius Hypallagen dedit mutuam casuum permutationem. Enallagem autem statuit vel generis vel temporis: tempus cum unum ponitur pro altero tempore.

² *In ipso portu impegi*.] Hoc est, statim in ipso operis ingressu peccavi. Et apte dicitur in omnes, qui negotio jam propemodum cum laude confecto, in extremo degenerant.

LE. Divinabo, si voles. CA. Maxime. LE. Nemo perpetuo peccat. Et tamen luxu, libidine, ambitione, cæterisque vitiis, magna vitæ pars perit; sed multo major vitæ portio perit nihil agentibus. Porro ¹ *nihil agere* dicuntur, non qui vivunt in otio, sed qui rebus frivolis & nihil ad felicitatem conducentibus occupantur. Inde proverbium, ² *Satius est cessare, quam nihil agere*. Sed tota vita perit aliud agentibus. Aliud agere dicitur, qui non est attentus ad id, quod agit. Perit igitur tota vita, quoniam dum vacamus vitiis, aliud agimus: dum vacamus frivolis, aliud agimus: dum studemus Philosophiæ, quoniam id facimus supine & oscitanter, aliud agimus, parum attenti, velut ad rem minime seriam. Hæc interpretatio si parum arridet, numeretur hæc sententia Senecæ inter eas, quas in hoc scriptore damnat A. ³ Gellius, ut frivole argutas. H1. Mihi sane satis arridet: (Sed interim strenue ad gallinam. Nolim vos falli, nihil præterea parati est.) quadrat enim ad id quod præcessit: *Turpissima est jactura, quæ per negligentiam fit*. Id autem declarat hac trimembri sententia. At paullo post videor mihi videre mendum: *Mortem non prospicimus*. Magna pars ejus jam præterit. Nam legendum arbitror, *Mortem* ⁴ *prospicimus*. Prospicimus enim quæ procul absunt, cum mors magna ex parte præterierit nobis. LE. Si sibi permittunt Philosophi, ut aliquando divertant in prata Mularum, fortasse non videbitur

¹ *Nihil agere.*] Nihil agunt, qui sumunt inanem operam.

² *Satius est cessare, &c.*] Nam cessare dicuntur non tantum ii, qui desistunt à negotio, sed qui sunt in otio. Et quadrat in eos, qui frustra laborant. Apud Latinos item *nihil agunt*, qui sumunt inanem operam.

³ *A. Gellius.*] Verba A. Gellii (vel ut doctioribus Agellii) sic sonant: de Annæo Seneca partim existimant, ut de scriptore minime utili, cujus libros attingere nullum operæ pretium sit: quod oratio ejus vulgaris videatur & protrita;

res atque sententiæ aut inepto inanique imperu sunt, aut ut levi & quasi dicaci argutia; eruditio autem vernacula & plebeja, nihilque ex veterum scriptis habens neque gratiæ neque dignitatis. Alii vero elegantia in verbis parum esse non inficias eunt; sed & rerum, quas dicat, scientiam doctrinamque ei non deesse dicunt, & in vitiis morum oburgandis severitatem gravitatemque non inveniunt.

⁴ *Prospicimus.*] Prospicimus, quæ à fronte sunt, sed procul: *Respicimus* à tergo relicta.

abitur absurdum, si nos aliquando vel animi gratia diver-
mus in illorum regionem. H1. Quid ni? LE. Cum nuper
legerem librum Aristotelis, quem inscripsit *ἔστι τὸ εἰσῆλθαι*,
eorum argumentum est Rhetoribus cum Philosophis
magna ex parte commune, comperi insignes errores in-
terpretum. Neque dubitandum est, quin heic qui Græce
nesciunt, in multis locis egregie delirarint. Aristoteles
nim proponit hujusmodi genus ambigui, quod nascitur ex
oçe, quæ eadem declarat diversa: *ὅτι μαθαίνειτε οἱ ἐπιστήμῳι·*
τὸ δὲ λήπτετε καὶ ζήτετε μαθαίνειτε οἱ γράμματι· τὸ γὰρ μαθαίνειν ὁμαίνου-
σι, τὸ πὶ ξυνίσταται χρώδον τῇ ἐπιστήμῃ, καὶ τὸ λαμβάνειν τὸ ἐπιστήμῳι.
d verterunt in hunc modum: *Quoniam discunt scientes: Nam
secundum os grammatici discunt. Discere enim equivocum, ad in-
telligere eum, qui utitur disciplina & accipere disciplinam.* H1. Vi-
s es mihi nunc Hebraice loqui, non Latine. LE. Est ne
uisquam vestrum, qui audivit heic ullam vocem æquivo-
cam? H1. Nullam. LE. Quid igitur stulcius, quam, id velle
intendere, quod verti non poterat? Neque enim quemad-
modum Græcis *μαθαίνειν*, sonat, *μαθεῖν*, & *μαθηδέναι*: ita La-
tinis *discere*, doctrinam accipere, aut tradere. quanquam
et hoc sit verum, nescio: magis arbitror sic, *μαθαίνειν* esse
inceps apud Græcos, quemadmodum *cognoscere* apud La-
tinos. Cognoscit enim qui novit; & cognoscit iudex, qui
intuit causam. Sic opinor, Græcis *μαθαίνειν* dicitur præ-
ceptor, qui exigit prælecta pueris, & pueri quibus præle-
ctur. Quam vero venuste reddidit, *τὸ δὲ λήπτετε καὶ ζήτετε*
μαθαίνειτε οἱ γράμματι· Nam secundum os, grammatici discunt.
im vertere debuerit, Nam grammatici quæ dicunt, docent.
sic interpretis erat aliud exemplum supponere, quod non
eodem verba, sed eandem rei speciem exhiberet. Quan-
quam hoc loco suspicor etiam in Græca scriptura non nihil
esse

[Cognoscit.] Cognoscere enim quan-
que verbum forense est, significatque
apliciter de causa aliquâ quærere. Sue-
nius in Claudio: cognoscens quon-
in auguri foro victusque nidore

prandii, quod in maximâ æde Martis
Saliis apparabatur, deserto tribunali
ascendi ad sacerdotes. Sic iudex cognoscere
dicitur ex actione: cognoscere tutelæ, pro
ex actione tutelæ. Inde Cognitione.

I Catul-

esse mendæ; scribendum autem, ὁμῶνυμι τῷ π ξανίῳ κ' τῷ λαμβάνειν. Paulo post subjicit aliud exemplum ambigui, quod nascitur non ex vario vocis ejusdem significato, sed ex diversa connexione: τὸ βάλειδ' λαβέειν με τὴς πολεμίας, *Velle me attipere pugnantes*. Sic enim vertit, pro eo quod erat, *Velle me capere hostes*. Et, si legas βάλειδ'ε, sermo fit dilucidior: *Vultis me capere hostes?* Nam pronomen potest præcedere verbum, *capere*, & potest sequi. Si præcedat, hic erit sensus: *Vultis ut ego capiam hostes?* Si sequatur, erit hic: *Vultis ut hostes me capiant?* Subjicit ejusdem generis aliud exemplum, ἄρε' ὃ π' γνώσκει, τῷ π' γνώσκει· id est, *An quod quis novit, hoc novit?* Ambiguitas est in τῷ π'. Id si sumatur accusandi casu, sensus erit: *Quidquid alicui cognitum est, id illi cognitum esse*. Sin nominandi casu, sensus hic erit: *Quam rem quis intelligit, ea intelligit?* quasi cognosci non possit, nisi quod vicissim cognoscat. Rursus aliud subjicit, ἄρε' ὃ π' ὁρᾷ, τῷ π' ὁρᾷ· ὁρᾷ ᾗ τ' κίονα ὥστ' ὁρᾷ ὁ κίον· *an quod quis videt, id videt? sed videt columnam; columna igitur videt*. Rursus in τῷ π' est ambiguitas, quam prius indicavimus. Verum hæc utcunque reddi poterant Latinis auribus: quod sequitur, nullo modo reddi poterat: ἄρε' ὃ σὺ φῆς εἶναι, τῷ π' σὺ φῆς εἶναι· φῆς ᾗ λίθον εἶναι· σὺ ἄρε' φῆς λίθον εἶναι. Quod illi sic reddiderunt: *Putas quod tu dicis esse, hoc tu dicis esse: dicis autem lapidem esse, tu ergo lapis dicis esse*. Obsecro, quis omnino sensus humanus ex his verbis percipi possit? Ambiguitas enim partim pendet ex idiomate Græci sermonis, quæ est in majore ac minore: quamquam in majore est & alia ambiguitas, in duabus dictionibus ὃ & τῷ π', quæ si capiantur nominandi casu, sensus erit: *Quidquid te dicis esse, hoc tu es*. Sin accusandi, sensus erit: *Quamcunque rem tu dicis esse, eam dicis esse*. & ad hunc sensum subsumit, λίθον φῆς εἶναι. Sed ad priorem colligit, σὺ ἄρε' φῆς λίθον εἶναι. Græci sermonis proprietatem semel ausus est imitari Catullus:

Pha-

[Catullus.] Est hic ille notissimus epigrammatum scriptor, Veronæ natus tempore Marianarum & Syllana-

rum factionum; tantus puræ latinitatis custos, ut docti cognomen promeruerit.

I Pha-

*Phaselus iste, quem videtis, hospites,
Ait fuisse navium celerrimus.*

Sic enim ferebatur hic versus in antiquioribus editionibus. Hoc ignorato, necesse est multis modis delirare eos, qui in hæc loca scribunt commentarios. Ne id quidem quod in ibi continenter sequitur, Latino potest esse perspicuum: *Καὶ ἄρα ἐσι σιγῶντα λέγουσι διττὸν γὰρ ἐστὶ τὸ σιγῶντα λέγουσι τὸ τι τ' ἀνέειπεν καὶ τὸ πᾶσι λεγόμενον*. Id reddiderunt hunc in modum: *Et putas, est tacentem dicere. Duplex enim est, tacentem dicere, & hunc dicere tacentem, & quæ dicuntur.* An non hæc *Sibyllæ* foliis obscuriora? H₁. Mihi nec Græca satis liquent. L_E. Exponam pro mea divinatione: *An possibile est tacentem dicere?* Hæc interrogatio duplicem habet sensum; quorum alter est falsus & absurdus; alter esse potest verus. Nam fieri non potest, ut qui loquitur, non dicat ea quæ loquitur, hoc est, ut loquendo taceat: sed fieri potest, ut is qui loquitur, taceat eum qui loquitur. Quanquam hoc exemplum recidit in alteram formam, quam paullo post subjicit. Rursum illud admiror, quod mox in genere ambiguitatis, quæ nascitur ex pluribus dictionibus conjunctis, mutarint Græci vocem *seculi* in litteras, *ἐπιστολὰς πᾶσι γράμμασιν*. cum Latini codices habeant, *scire seculum*. Heic enim duplex sensus nasci-

1 *Phaselus iste.*] Ant. Mureti commentatio est in hos versus: Commendat Catullus *faselum*, quo diu usus fuerat, eumque Castoris ac Pollucis numini consecrat. Est autem carmen è meris jambis, ut admirari liceat tantum leporem in tantâ numerorum necessitate. Talia nonnulla sunt & in Priapeiis, quorum, vereor, ne magna pars ex hoc ipso fonte fluxerit. Habet enim Catullus *γῆυστον* quiddam, quo se etiam sine titulo, prodit. Detorsit hoc torum Epigramma in Sabinum quondam incertus autor, non sane invenuste:

*Sabinus ille, quem videtis hospites,
Ait fuisse mulio celerrimus.* Nec minus lepide ille nostri temporis vatum Coryphæus: *asellus ille quem videtis hospites,*

ait fuisse pecundum pigerrimus. Addit vero Muretus: *Fasilus*, Campanum navigium est, ait Nonius. Dicitur & fœmineo genere: *ventis discordibus acta fasilus. Celerrimus*, Græca constructio, qualis in illo Virgilii, *sensit medios delapsus in hostes* & in illo Horatii, *patiens vocari Caspæi ultor*. Notavit hoc & Thomas Linæus.

2 *Sibyllæ foliis.*] Inter Sibyllas primaria *Cumana*, quæ oracula, teste Varro, palmarum foliis inscribere solita erat. Hinc *Sibyllæ folium* pro re indubitata: & obscuris Sibyllinis foliis, pro re abstrusa, abscondita & minime clara: quia libri harum vaticinatricum puellarum obscurissimo stylo, unde difficulter admodum verus sensus elici posset, erant conscripti.

nascitur, vel ut ipsum sæculum sciat aliquid, vel ut aliquis sciat sæculum. Verum hoc mollius est in *αἰῶνα* five in *χρόνον*, quam in *γενεάν*. Nam litteræ dicuntur absurde scire quippiam. Verum nihil absurdi sit, si quis dicat, aliquid nostro sæculo notum esse; aut aliquem nosse suum sæculum. Jam aliquanto post, ubi proponit exemplum ambigui ex accentu, non veritus est interpres pro verbis Homeri supponere Virgiliana, cum eadem fuerit necessitas in illo exemplo, *Quidquid dicis esse, hoc est*. Ex Homero refert Aristoteles, ὃ καὶ πῶς δὲ οἱ ἀρχαῖοι. Si ὃ adspiretur ac circumflectatur, sonat, *Cujus computrescit pluvia*: sin ὃ sit exile & acutum, sonat, *Non computrescit pluvia*. Atque hoc quidem sumtum est ex Iliad. ψ. Alterum est, Δίδωμεν δὲ οἱ δῶκεν ἀργαῖον, accentu collocato super penultimam, sonat, *concede illi*: sin super primam, δίδωμεν, sonat, *damus*. At Poëta non sentit Iovem dicere, *concedimus illi*: sed Jupiter mandat ipsi somnio, ut illi, ad quem mittitur, concedat potiri voto. Dictum est enim δίδωμεν pro δίδωμεν. Pro his duobus Homericis subjecerunt hæc ex nostris Poëtis, velut illud ex Odis Horatii:

¹ *Me tuo longas pereunte noctes,*

Lydia dormis.

Etenim si accentus sit in, *Me*, correpto: & *Tu* sit grave, unica dictio est. ² *Metuo*, id est, timeo. Quanquam hæc ambiguitas pendet non solum ex accentu, verum etiam ex compositione. Alterum supposuerunt ex Virgilio:

Heu quia nam tanti cinxerunt aethera nymbi!

Quanquam hæc quoque ex compositione nascitur ambiguitas. Hi. Sunt ista quidem arguta, dignaque cognitu, Leonarde: sed interim vereor, ne cui convivium hoc sophisti-

¹ *Me tuo longas.*] Lubinus ita versus interpretatur: *O Lydia amica charissima, tu jam totas longas noctes secure dormis, me interim amatore tuo ante fores tuas frigore & amoris tui impatentia plane*

pereunte, moriente. Exstant versus lib. 1. Carm. Od. 25.

² *Me tuo.*] *Me tuo* Horatius divisi, ut subaudias Amico.

phisticum videatur magis, quam poëticum: alias, si videbitur, vel totum diem venabimur Elenchos in ¹ Elenchis. L^E. Hoc est, in luco ligna, ² in mari quæremus aquam. H^I. Ubi est meus Mus? M^V. Adest. H^I. Mone Margaretam, ut tradat bellaria. M^V. Abeo. H^I. Rursum ades vacuus? M^V. Negat se de bellariis cogitasse, & ait satis diu sessum esse. H^I. Vereor ne si diutius heic philosophemur, illa nobis mensam subvertat, quemadmodum ³ Xantippe Socrati: consultius est igitur ut bellaria sumamus in horto: ibi simul & ambulabimus & liberi nugabimur. Interea sibi quisque decerpit ex arbore quod lubet. Co. Placet consilium. H^I. Est illic fonticulus quovis vino suavior. C^A. Qui fit, ut hortus tuus magis niteat, quam aula? H^I. Quia heic verfor frequentius. Si quid arridet hic, ne parcite nostris opibus hortensibus. Jam sic satis videtur deambulatum, quid si confidamus huc sub tilia, & Musas cicamus? P^A. Age fiat. H^I. Thema suppeditet hortus ipse. P^A. Si præcesseris, sequemur. H^I. Age faciam. Præpostere facit, cui variis deliciis niteat hortus, cum animum habeat nullis disciplinis, nullis virtutibus excultum. L^E. Credemus adesse Musas, si reddideris eandem sententiam carmine. H^I. Hoc mihi longe proclivius, ⁴ prosam orationem vertere carmine, quam argentum commutare auro. L^E. Dic igitur.

H^I. *Cui renidet hortus undiquaque flosculis,
Animamque nullis expolitum dotibus
Squalere patitur, is facit præpostere.*

Habe-

¹ *Elenchis.*] Id est, redargutionibus; *ἐλεγχος* enim redarguere est.

² *In mari quæremus.*] In luco ligna in Mari aquam quæris: id est, ibi quæris, perinde quasi difficile inveniri, ubi nihil faciùs occurrit: veluti si quis in moribus bestissimi hominis, unum aut alterum admittit vestigium, cum tota vita sit contaminata: aut si quis in scriptoribus in laudis pauca capiet, quæ reprehendat,

cum nihil occurrat non reprehendendum. Propertius: *Nunc tu insanus medius flumine quæris aquam.*

³ *Xantippe Socrati.*] Morosissima illa Socratis uxor. Vide Laërtium in vita Socratis.

⁴ *Prosa oratio.*] *Prosa oratio*, est oratio soluta, quasi profusa. Cicero vocat *liberam*, nullisque numeris alligatam.

Habetis carmen, Musis ¹ & Apolline nullo. Sed elegans fuerit, si singuli hanc sententiam diverso genere carminis reddatis. LE. Qui vicerit, quid præmii feret? HI. Hunc ² calathum onustum malis, aut prunis, aut cerasis, aut mespilis, aut piris, aut si quid aliud magis ³ adblanditur? LE. Quis erit arbiter certaminis? HI. Quis nisi Crato? Et idcirco solus non certabit, quo magis auscultet. CR. Vereor ne talem sitis habituri iudicem, qualem olim habebant ⁴ coccyx & lusciniæ, inter se de canendi gloria decertantes. HI. Sat est, si places omnibus. CO. Placet arbiter, incipe Leonarde.

LE. Cui tot deliciis renidet hortus,
Herbis, floribus, arborumque fetu,
Et multo & vario; nec excolendum
Curat pectus & artibus probatis,
Et virtutibus, is mihi videtur

Lævo iudicio, parumque recto. DIXI.

HI. Cariniæ ¹ arrodit unguem. exspectamus aliquid elaboratum. CA. Nulla adest Musa:

Cura cui est, ut niteat hortus flosculis ac fœtibus,
Negligenti excolere pectus disciplinis optimis:
Hic labore, mihi ut videatur, ringitur prapostero.

HI. Non frustra arrosus est unguis. EV. Quoniam ordine me vocat, ne nihil adferam:

Qui studet, ut variis niteat cultissimus hortus
Deliciis, patiens animum squalere, nec ullis
Artibus expoliens, huic est prapostera cura.

HI. No

¹ Et Apolline nullo.] Alludit ad illud Martial. Musis & Apolline nullo, Quod scribis versus, hoc Ciceronis habes.

² Calathum.] Vas vimineum, superne latius & paulatim in angustum desinens: in quo mulieres pensa vel tramam revolvunt: aut in quo flores vel fructus vel aliquid id genus ferunt. Ovid.

Hæc implet calathos lento de vimine nexos.

³ Adblanditur.] Id est, placet, sicut

arridere dicitur quod placet.

⁴ Coccyx.] Qui Latine dicitur cuculus, penultima producta. Notus est apud logus de certamine canendi inter lusciniæ & cuculum, aîno iudice.

⁵ Arrodit unguem.] Arrodere unguem, gestus est cogitantis. Pers. 2 pluteum cadit, nec demorsos sepi ungues. Idem, Chærestatus unguem arrodit ait hoc.

HI. Non est, cur existimulemus Sbrulium. Nam ille sic scattet versibus, ut plerunque vel imprudens effundat carmina.

SB. Cui vernat hortus cultus & elegans,

Nec pectus ullis artibus excolit,

Præpostera in cura laborat.

Sit ratio tibi prima mentis.

PA. Quisquis accurat variis ut hortus

Floribus vernet, neque pectus idem

Artibus sanctis colit, hunc habet præpostera cura.

HI. Nunc experiamur, cui hortus suppeditet plures sententias. LE. Quid ni faciat tam dives? Vel hoc rosetum mihi suggeret quod dicam. Ut brevis est rosæ nitor, ita fugax est juvenus: properas carpere rosam, prius quam marcescat; magis adnitendum est, ne sine fructu tibi effluat juvenus. HI. Thema satis aptum carmini. CA. Ut inter arbores suus cuique foetus est, ita inter homines suæ cuique dotes sunt. EV. Ut terra si excolatur, varias opes gignit in usus humanos, neglecta spinis ac vepribus obducitur: ita hominis ingenium si excolatur optimis studiis, plurimas edit virtutes; sin negligas, variis occupatur vitiis. SB. Hortus quotannis colendus est, ut niteat: animus semel excoltus honestis studiis, perpetuo floret ac vernat. PA. Ut amoenitas hortorum non avocat animum ab honestis studiis, sed ad hæc invitatur potius; ita quærendi sunt lusus ac joci, qui non absunt à litteris. HI. Euge, video examen sententiarum. Nunc ad versum; sed antequam id aggrediamur; mea sententia, fuerit exercitatio nec inelegans, nec infrugifera, si primam sententiam toties reddamus Græcis versiculis, quoties reddidimus Latinis. Heic auspiciabitur Leonardus, jam olim familiaris Musis Græcanicis. LE. Ineptiam, si jubes. HI. Jubeo atque impeto.

LE. ὃ κῆπος ἐστὶν αἰθέριον γέλων καλοῖς,
ὃ δ' ἄνθρωπος καλῶς αὐχμῶν τοῖς καλοῖς μαθήμασι
Οὐκ ἐστὶν ἀρμενία, καὶ οὐκ ἰσθμὸς φροσύνης,
Πιεὶ πολλοῖσι ποτῶν τὴν φωνὴν ἢ κρείττοισιν.

S 2

Ego

¹ Ego præfulem egi; succedet qui volet. **HI.** Carinus. **CA.** Imo Hilarius. **LE.** Sed video Margaretam intervenire: adfert nescio quid deliciarum. **HI.** Si id fecerit, me fellerit mea furia. Quid adfers? **MA.** Sinapi, quo condiantis vestra bellaria. An non pudet heic garrire in multam noctem, & postea vos Poëtæ multa blateratis in loquacitatem foeminarum? **CR.** Haud male monet Margareta: jam tempus est, ut suum quisque nidum adeat, alias in hoc pulcerrimo certaminis genere, vel solidum diem consumemus. **HI.** Sed cui addicis præmium? **CR.** In præsentia quidem mihi ipsi addico. Nullus enim vicit præter unum me. **HI.** Qui vicisti, qui non certaveris? **CR.** Vos certastis, at non decertastis. Ego, quod nemo vestrum potuit, vici Margaretam. **CA.** Hilari, æquum postulat; auferat calathum.

Inquisitio de fide.

AULUS, BARBATIUS.

AV. ¹ **P**uerorum est cantilena, *Saluta libenter*: Verum haud scio, an mihi fas sit tibi dicere salutem. **BA.** Equidem malim qui det salutem, quam qui dicat. Sed quam ob rem istuc ais, Aule? **AV.** Quam ob rem? Quia, si scire vis, oles aut sulphur, aut fulmen Jovis. **BA.** Sunt & ² Vejoves, sunt ³ bruta fulmina, multum etiam origine dissidentia à fatidicis. Nam, ut suspicor, tu ⁴ de anathe-

mate

¹ *Ego præfulem.*] Alludit ad Salios sacerdotes Martis, ni fallor, qui saltabant in pompa: *præsid* autem, qui saltat primus. Est in quibusdam choreis mos, ut unus solus auspicetur saltationem; Unde quisquis aliis eucantantibus rem coepit, dicitur incepisse choream.

² *Puerorum.*] In libello, cui titulus: Cato. Nam is pueris prælegitur.

³ *Vejoves.*] Vejoves sunt Joves finitri & noxii. Sic vocant Poëtæ numen laevum, *Vejovem*.

⁴ *Bruta fulmina.*] Vide Plin. lib. 2. cap. 43. Bruta quia sine ratione veniunt,

nec quicquam portendunt. Fatidica prædicunt aliquid. Insignis ille liber quo respondetur excommunicationi Papæ Sixti Quinti pro Henrico serenissimo Navarræ Rege & Henrico Borbonio Principe Condzo id nomen habet, Bruti nempe fulminis.

⁵ *Anathemate.*] *Ἀνάθεμα* seu *ἀνάθεμα* nunc pro sacris oblationibus, Lev. 27. 28. Nunc pro perditione Zachar. 14. vers. 11. in S. Scripturâ sumitur: hic pro papali excommunicatione, qua Pontifex omnes à Romanâ ecclesiâ alienos, Diabolo tradit.

1 Mm

mate sentis. AV. Rem conjectas. BA. Audivi quidem horrenda tonitrua; fulminis ictum non sensi. AV. Quis sic? BA. Quia nihilo-pejus concoquo, neque irrequietius dormio. AV. Sed hoc periculosius solet esse malum, quia non sentitur. Verum hæc bruta fulmina, quæ tu vocas, feriunt montes & maria. BA. Feriunt, sed irritis ictibus. Est & fulgur è vitro, seu vase æreo. AV. Certe territat & hoc. BA. Verum, sed pueros. Solus Deus habet fulmen, quo feriat animam. AV. Quid si Deus est in suo vicario? BA. Utinam sit! AV. Imo multi demirantur te jam dudum non esse quovis carbone atriores. BA. Finge me talem. Atqui tanto magis erat optanda salus perditio, si placet Evangelica doctrina. AV. Optanda quidem, at non dicenda. BA. Cur ita? AV. Quo pudeat ictus fulmine, ac resipiscat. BA. Si sic nobiscum egisset Deus, perieramus omnes. AV. Quam ob rem? BA. Quia cum essemus inimici Dei, cultores idolorum, militantes in castris Satanæ, hoc est, modis omnibus excommunicatissimi, tum ille maxime nobiscum confabulatus est per filium suum, suoque colloquio nos restituit in vitam, cum essemus mortui. AV. Ista quidem vere narras. BA. Imo male ageretur cum omnibus ægrotis, si medicus fugeret alloquium, quoties ingens morbus gravat miserum: imo tum maxime conveniebat

1 *Montes & maria, &c.*] Refert Plinius verba ex loco quem modo citavi.

2 *Irritis ictibus.*] Imo quam non irritis ictibus quondam hæc excommunicationis fulmina ab Antichristo sparsa sunt: cum iisdem Cæsares, Reges, Principes solius dejecti. Legantur inter alia vitæ Cæsarium Henrici IV. apud Schaffnaburgensem & Frederici Barbarossæ apud Urspergensis: & crimine ab uno disce omnes.

3 *Fulgur è vitro.*] Seu fulgor ex pelvi. Dicitur de minis inanibus eorum, qui ledere non queant. Fulgor enim ex vasis nitentibus redditus, nocendi nullam

vim habet. Belgice: *Jan blaeskerbosfide wack.*

4 *Deus est in suo vicario.*] Romanus Pontifex, sacrilege sibi arrogans titulum vicarii Dei, eo ipso se Antichristum ostendit, juxta Pauli vaticinium, 2 Thessal. 2. vers. 3, 4. Et reveletur homo ille peccati, filius, inquam, ille perditionis, sese opponens ille & efferens supra quicquid dicitur Deus aut numen; adeo ut in templo Dei tanquam Deus sedeat, præ se ferens se esse Deum.

5 *Carbone atriores.*] Videtur innuere quempiam excommunicatum. Vide pro-verbium; *Carbone atrior.*

niebat adesse medicum. Av. At ego metuo, ne tu mihi citius adfles aliquid tui mali, quam fiat ut tuo morbo medear: nonnunquam usu venit, ut pro medico ¹ fiat palæstrites, qui visit ægrotum. Ba. Ita quidem usu venit in corporum morbis; verum in animi malis est tibi parata antidotus adversus omne contagium. Av. Quænam? Ba. Adamantinum propositum, non divelli à sententia semel infixâ. Deinde cur palæstram metuis, ubi res verbis agitur? Av. Est aliquid quod dicis, si modo spes sit profectus. Ba. Proverbio dicitur; *Donec spirat homo, sperandum esse*: Et juxta Paulum, *Caritas nescit desperare, quia sperat omnia*. Av. Non pessime mones, atque hac spe puto mihi fas esse tecum miscere sermonem aliquantisper: ac, si pateris, medicum agam. Ba. Licet. Av. Vulgo sunt invisi percunctatores. Et tamen in medicis probantur, qui percunctantur de singulis. Ba. Percunctare ² à cœlo usque ad terram, si libet. Av. Experiar, modo fidem des te responsurum ex animo. Ba. Do, modo sciam qua de re velis percunctari. Av. De symbolo Apostolorum. Ba. Audio ³ militare verbum, nec recuso haberi pro hoste Christi, si quid heic fefellerò. Av. Credis ⁴ in Deum Patrem omnipotentem, qui condiderit cœlum

& ter-

¹ *Fiat palæstrites.*] Palæstrites, qui in palæstra decertat, luctatur: nempe cum Medicus aut quispiam ægrotum phrenesi laborantem invisens ab eodem arripitur: ut dum potionem miscet aut remedium præscribit, ab invadente phrenetico defendere se cogatur.

² *A cœlo usque ad terram.*] Plautinum proverbium, pro à capite usque ad pedes.

³ *Militare verbum.*] Qui baptizantur, dant nomen Imperatori Christo, cujus sacramentis auctorantur. Et *Symbolum* apud milites signum est, quod inter ipsos convenit, sive id vocale est, sive mutum. Symbolum autem vocatur duabus de causis: Primo quia instar signi est militaris. Hinc Cyprianus: Milites symbolo suo testantur cui militent & cujus

sunt hostes; ad eundem modum militantes sub vexillo, hac fidei confessione testantur se servire Deo Patri, Filio, Sp. Sancto: hostes vero se esse Satanæ & Mundi. Secundo quod instar symbolæ est, quæ confertur ad convivium. Ut enim compositatores subducta ratione, omnes conferunt ad convivium: sic (Cypriani & Augustini sententia est) Apostoli in diversas terras profecturi, hanc fidei formam in commune contulerunt & composuerunt: ut nemo *ἀσπίς* *ἑσθλὴ* *ἔσθ* esset. Hinc Irenæus Symbolum vocat traditionem Apostolorum.

⁴ *In Deum Patrem.*] Credo in Deum, post Deum necessaria est interpunctio. Est enim communis articulus, quo reliqui comprehenduntur, continuo latius & spe-

& terram? BA. Et quidquid coelo terraque continetur, atque etiam mentes angelicas. AV. Cum Deum dicis, quid sentis? BA. Sentio mentem esse quandam æternam, quæ nec initium habuerit nec, finem sit habitura, qua nihil esse potest nec majus, nec sapientius, nec melius. AV. Ista quidem satis pie. BA. Quæ nutu suo omnipotenti condidit quidquid est rerum visibilibum aut invisibilibum: quæ sapientia mirabili moderatur ac gubernat universa, sua bonitate pascit ac servat omnia, atque hominum genus collapsum gratuito restituit. AV. Sunt quidem ista tria præcipua in Deo: sed quid fructus capis ex istorum cognitione? BA. Cum omnipotentem cogito, me totum illi submitto, ad cujus majestatem, nihil est hominum aut angelorum sublimitas. Deinde plena fiducia credo, quod ab illo factum tradunt sacræ litteræ, simulque futurum quidquid ille promisit, quando nutu, quidquid vult, potest, quantumvis homini videatur impossibile. Ita fit, ut meis viribus diffusus, totus ab illo pendeam, qui potest omnia. Ubi sapientiam illius intueor, nihil tribuo meæ sapientiæ, verum credo omnia rectissime justissimeque ab eo fieri, etiamsi juxta sensum humanum videantur absurda aut iniqua. Cum bonitatem considero, video nihil esse in me, quod illius gratuitæ beneficentiæ non debeam: & nullum arbitror esse tantum crimen, quod ille nolit ignoscere resipiscenti: neque quidquam esse, quod ille non sit largiturus, cum fiducia petenti. AV. Num satis esse putas, quod credis illum esse talem? BA. Nequaquam, sed sincero affectu totam fiduciam ac spem in illum unum transfero, detestans Satanam omnemque idololatriam, & quidquid est artium magicarum. Illum solum adoro, nihil illi nec præferens, nec æquans; non angelum, non parentes, non liberos, non uxorem, non principem, non opes, non honores, non voluptates: paratus & vitam illius causa perdere, si jusserit; certus eum non posse

& speciatim explicati, secundum Trinitatem personarum & primarium unius-
 cujusque personæ opus, creationis nomen-
 pe, redemptionis & sanctificationis.

posse perire, qui se totum illi tradiderit. **Av.** Nihil igitur colis, nihil times, nihil amas, nisi unum Deum? **Ba.** Si quid veneror, si quid metuo, si quid amo præter eum, ejus causa amo, metuo, colo, omnia ad illius gloriam referens, semper illi gratias agens, si læta contingunt, si tristitia: si mori datur, si vivere. **Av.** Sana quidem est hæc tua oratio. De secunda persona quid sentis? **Ba.** Sciscitare. **Av.** Credis ¹ Jesum fuisse Deum & hominem? **Ba.** Maxime. **Av.** Qui fieri potuit, ut idem sit Deus immortalis, & homo mortalis? **Ba.** Istud illi facile fuit efficere, qui quidquid vult, potest. Et ob divinam naturam, quam eandem habet cum Patre, quidquid magnitudinis, sapientiæ, & bonitatis attribuo Patri, idem tribuo & Filio: quidquid debeo Patri, debeo & Filio: nisi quod ita visum est Patri, ut per Filium ² conderet ac donaret nobis omnia. **Av.** Cur igitur sacræ litteræ Filium frequentius appellant ³ *Dominum*, quam *Deum*? **Ba.** Quia, *Deus*, auctoritatis, hoc est, principatus est nomen, quæ Patri præcipue convenit: qui simpliciter principium est omnium, atque ipsius etiam Deitatis fons. ⁴ *Dominus*, redemptoris & assertoris vocabulum est. Quamquam & Pater redemit per Filium, & Filius Deus est, sed ex Deo Patre. Solus autem Pater à nullo est, & in personis divinis principem locum obtinet. **Av.** Ergo & in Jesu collocas tuam fiduciam? **Ba.** Quidni? **Av.** Sed Propheta maledictum dicit, qui fidit in homine. **Ba.** Sed huic uni homini

¹ *Jesum fuisse Deum.*] Jesus idem quod *Salvator*, originem habet ab Hebraica radice *Iaschab*, salus, liberatio, & inde *Ichoschubab*, *Ioschnah* vel *Ieschuah*: quod nomen Græci interpretes vertunt per *Ἰησὺς*.

² *Conderet ac donaret.*] Hinc Joannes cap. 1. *¶* 2. Hic Sermo erat in principio apud Deum. Omnia per hunc Sermonem facta sunt, & absque eo factum est nihil, quod factum sit.

³ *Dominus.*] Tribus præcipue de causis Christus Dominus dicitur: 1. Quia corpus & animam à potestate Diaboli liberans nos sibi proprios vindicavit. 2. Quia ex nihilo nos condidit. 3. Quia à Patre constitutus Princeps, Rex & caput nostrum, per quem omnia in cælo & terra perficit, nos defendens & regens verbo & Spiritu.

⁴ *Assertoris.*] Qui aliquem in libertatem vindicat.

mini¹ data est omnis potestas in coelo & in terra: ² ut in nomine ejus flectatur omne genu, coelestium, terrestrium, & inferorum. Quanquam nec in hoc fiduciae speique meae sacram, ut ajunt, ancoram figerem, ³ ni Deus esset. Av. Cur eum ⁴ Filium appellat? Ba. ⁵ Ne quis somniet esse creaturam. Av. Cur unicum? Ba. Ut discernat naturae Filium, à filiis adoptivis, cujus cognominis honorem nobis etiam impartit; ut neminem praeter hunc alium expectemus. Av. Cur eum qui Deus erat, hominem fieri voluit? Ba. Ut homines homo reconciliaret Deo. Av. Credis conceptum citra virilem operam, opificio Spiritus sancti, ac natum ex incorrupta Virgine Maria, de illius substantia sumto mortali corpore? Ba. Maxime. Av. Cur sic nasci voluit? Ba. Quia sic decebat nasci Deum; ⁶ sic decebat nasci, qui nostrae conceptionis ac nativitatis sordes purificaret. Hominis Filius nasci voluit Deus, ut nos in illum renascentes, efficeremur Filii Dei. Av. Credis illum versatum in ter-
ris,

1 *Data est omnis.*] Locus exstat Matth. 28. v. 18.

2 *Ut in nomine.*] Vide Philipp. 2. versiculis 10, 11.

3 *Ni Deus esset.*] Ni enim Deus esset, non Servator esset. Nulla quippe creatura aut iram Dei sustinere, aut nos ab inferno liberare, aut se ipsam ex summis malis liberare, aut nobis vitam aeternam promereri poterat.

4 *Filium appellat.*] Imo Filius est per naturam & ineffabilem communionem essentiae Deitatis Patris ab aeterno. Quandoquidem enim Pater ab aeterno, necesse & Filius: nam non poterat Pater esse absque Filio.

5 *Ne quis somniet.*] Arrius docuit, Filium Dei etiam juxta perfectissimam naturam fuisse creaturam. At qui natura filius est, gignitur ex substantia patris. Dei substantia indivisibilis est: eandem igitur oportet esse Patris & Filii, de divinis personis loquor.

6 *Sic decebat nasci.*] Nasci sic debuit.

1. Propter Dei veritatem. Prophetiae enim erant implendae. Jes. 7. v. 14. Dan. 2. v. 34. 44. 2. Propter purificationem, Christi & nostri respectu: *Christi*; corruptum enim est semen humanum utriusque sexus. ideoque intercedere oportuit Sp. Sancti opus: ne contagione hac attingeretur. *Nostrum*: ut signum esset nostrae regenerationis, quoniam non ex voluntate carnis aut viri, sed ex Deo est. Joan. 1. v. 13. Oportuit enim caput nostrum insigni miraculo secundum corpus ex virgine concipi: ut significaret sua membra de virgine ecclesia, secundum spiritum nascitura. Recte hic Basilii: Conceptus fuit Christus, non de substantia, sed ex virtute: non generatione, sed gubernatione, & consecratione Sp. Sancti. Et Augustinus: Mysterium fidei credi salubriter potest, investigari salubriter non potest. Loquitur autem de inusitata virtute S. Sancti in formanda Christi natura & innumbratione virtutis Altissimi.

ris, ea gessisse miracula, ea docuisse, quæ prodita sunt literis Euangelicis? BA. Certius quam te credo esse hominem. AV. Non sum inversus ¹ Apuleius, ut suspiceris asinum latere sub hominis specie. Sed credis hunc eundem esse Messiam illum, quem delineabant figuræ legis, quem promiserant oracula Prophetarum, quem tot sæculis expectabant Judæi? BA. Nihil habeo persuasius. AV. Credis hujus doctrinam ac vitam sufficere ad perfectam pietatem? BA. Admodum. AV. Credis eundem vere comprehensum à Judæis, vinctum, colaphis & alapis cæsum, consputum, irrisum, flagellatum sub Pontio Pilato, ac denique suffixum in crucem, atque inibi mortuum? BA. Maxime. AV. Credis illum ab omni lege ² peccati cujuscunque fuisse immunem? BA. Quid ni? Agnum absque macula. AV. Credis illum sua sponte hæc omnia perpeffum? BA. Imolibenter, atque etiam sitienter, sed ex voluntate Patris. AV. Cur Pater Filium suum unicum, innocentem, sibique carissimum, hæc tam atrocia pati voluit? BA. Ut hæc victima nos nocentes sibi reconciliaret, in illius nomen collocantes fiduciam ac spem nostram. AV. ³ Cur Deus passus est, sic collabi totum humanum genus? Et, si passus est, non patuit alia via sarcindi ruinam nostram? BA. Hoc mihi perlua-

¹ *Apuleius.*] Nam is mentem hominis tegebat sub asinina specie: cum multi sint, qui sub humana specie tegant asinum.

² *Peccati cujusque.*] Hinc Paulus, Hebr. 7. Talis Pontifex conveniebat nobis, purus & absque malitia, & absque labe, qui segregatus esset à peccatis.

³ *Cur Deus passus.*] Huic quæstioni non responder autor; sed pro illo Augustinus: quia magis ad suam omnipotentissimam bonitatem judicavit pertinere, etiam de malis benefacere, quam mala esse non sinere. Idem alibi: quærenti, cur Deus voluerit & decreverit permittere hominem à Satana tentari, in tentatione suo libero arbitrio relin-

quere, sibi relictum tentationi succumbere? Respondet, ad eum probandum, convincendum, puniendum. Probare voluit & manifestum facere per tentationem, utrum in obedientia erga Deum esset perseveraturus: convincit, dum creaturæ sibi relictæ suam patefecit infirmitatem. Punit confidentiam, quod in tentatione proprii arbitrii viribus confusus se sustentari à Deo non petierit. Interim tutissime in Dei permittentis voluntate acquiescimus. Permittit Deus, quia vult: cur velit, nisi ipso dicat, curiose non est quærendum. Hinc Augustinus: Cur ergo non facit? Quia noluit. Cur noluit, penes ipsum est.

persuasit, non humana ratio, sed fides, nulla ratione potuisse fieri melius, neque ad salutem nostram utilius. Av. Cur hoc mortis genus illi potissimum placuit? Ba. Quia juxta mundum erat probrosissimum: quia diri lentique cruciatus: quia conveniebat illi, qui porrectis in omnem mundi plagam membris, omneis orbis nationes invitaret ad salutem, & homines terrenis curis affixos evocaret ad cœlestia. Denique ¹ ut referret nobis serpentem æneum, quem Moses suspenderat in stipite, ut quicumque desigerent in illum oculos, sanarentur à vulnere serpentum: si demque Prophetæ liberaret, qui prædixerat; *Dicite in nationibus, regnavit à ligno Deus.* Av. Cur & sepeliri voluit, idque tam accurate, oblitus myrrha & unguentis, inclusus novo monumento è solido ² vivoque saxo exciso, obsignato ostio, adhibitis etiam custodibus publicis? Ba. Quo magis constaret, esse vere mortuum. Av. Cur non statim revixit? Ba. Hac ipsa de causa. Etenim si mors fuisset ambigua, fuisset & ambigua resurrectio: sed hanc voluit esse certissimam. Av. Credis hujus animam descendisse ad inferos? Ba. Hanc particulam, non fuisse quondam additam, ³ nec in symbolo Romano, nec in symbolo Orientalium ecclesia-

¹ *Ut referret nobis.*] Multæ ergo causæ cur Christo non nisi crucifixione moriendum: 1. Ut implerentur vaticinia. Psal. 22. *¶* 17. Zach. 12. *¶* 10. ut & typi V. Testamenti: qualis Isaac ligno injectus. Genes. 22. *¶* 6. Sacrificia, ligno imposita, antequam comburebantur. Levit. 3. *¶* 5. & 4. *¶* 12. Serpens æneus. Num. 21. *¶* 8. 9. Joan. 3. *¶* 14. 2. Ut se nobis humiliaret ad extremas calamitates. Esai. 53. *¶* 14. Phil. 2. *¶* 18. 3. Ut nos certos faceret se maledictionem pro nobis factum. Galat. 2. versu 13.

² *Vivoq. saxo.*] An saxa nascantur & augeantur, incertum. Viva tamen saxa dicuntur, quæ nondum suo loco sunt amota.

³ *Nec in symbolo Romano.*] Verum est: Clemens, Irenæus, Tertullianus, Justinus Martyr, Origenes, Augustinus, Cyrillus, Leo V. Gregorius Magnus, Damasus Papa nullam hujus articuli mentionem faciunt: imo plures quam sexaginta vetustissimorum Patrum & Conciliorum Confessiones. Nec in celeberrimo Concilio Nicæno legitur. Addam verba Ruffini; ait is, *descendit ad inferos* non reperiri in summa fidei Ecclesiæ Romanæ, nec usurpata fuisse in Ecclesiis orientalibus: & si usurpata fuerint, designare sepulturam Christi. At vero quoniam in Symbolo Apostolorum, utpote vetustissimo, ut & Athanasii articulus hic invenitur, non est omittendus.

clisiarum, testis est Cyprianus, nec recensetur apud Tertullianum vetustissimum scriptorem: Ego tamen & hoc firmiter credo: Vel quia congruit cum prophetia Psalmi; ¹ *Non derelinques animam meam in inferno: & rursus; Domine, eduxisti ab inferno animam meam:* Vel quia Petrus Apostolus in epistolæ prioris (de cuius auctore nunquam fuit dubitatum) capite tertio scripsit hunc in modum; *Mortificatus quidem carne, vivificatus autem spiritu:* in quo & his, qui in carcere erant, spiritu veniens prædicavit. Verum, ut credo descendisse ad inferos, ita non credo illic aliquid esse passum: descendit enim, non ut illic cruciaretur, sed ut nobis ² *frangeret regnum satanæ.* Av. Nihil adhuc impium audio: sed mortuus est, ut nos peccato mortuos revocaret ad vitam. Cæterum cur revixit? Ba. Tribus potissimum de causis. Av. Quibus? Ba. Primum, ut nobis certam spem faceret resurrectionis. Deinde, ut sciremus, ³ *eum immor-*

¹ *Non derelinques, &c.]* Non revera congruit cum Prophetia Psalmi decimi sexti: in citato enim loco agitur de sepulchro Christi, in quo haud remaneret; sed tertio die ante corporis putrefactionem ex eodem resurgeret. Hoc autem articulo per descensum Christi ad inferos significatur dolor ipsius infernalis, quem in anima sensit, ob incumbentem iram Dei. Verum est, quidam ex Patribus per descensum ad inferos ipsam sepelitionem intelligunt: quia nomine inferni S. Literæ sæpe sepulchrum denotant. Hinc quoties unum horum articulorum ponunt, omittunt alterum. Ita Athanasius meminit descensus ad inferos, sed non sepulturæ: ut & Chrysostomus. aliique. Verum pertinere ad Apostol. Symbol. nullum dubium; nec credibile in tam brevi confessionis summa *πρωτολογίαν* inanem esse commissam.

² *Frangeret regnum.]* Suffragantur huic sententiæ omnes Pontificii. Locus autem Petri 1. Epist. 3. *ψλ. 19.* male intelligitur & explicatur. Nam per Spiritum, quo vivificatus dicitur Christus,

non intelligit Apostolus animam, sed divinitatem Christi seu divinam *εὐσέπεια*: quæ spiritibus, hoc est animabus infidelium, quæ jam sunt in loco supplicii, olim, nempe instantis diluvii tempore; poenitentiam prædicavit per Noachum. Quod vero Christus non descenderit localiter ad loca inferorum ex Historia Evangelica abunde patet. Non enim anima in inferno fuit, utpote quæ in cælo; nec corpore, id quippe mansit in sepulchro. Huc accedit, quod per infernum S. Scriptura sæpe infernales dolores denotat: ut videre est 1. Sam. 2. *ψλ. 6.* Psal. 18. *ψλ. 6.* & 116. *ψλ. 3.* 2 Samuel. 22. *ψλ. 6.* Etiam recte subjicitur hic articulus præcedentibus, ubi actum de passione externa: hic vero, ut pateat Christum plura quam crucifixionem & mortem passum, additur interna & gravissima, qua iram Dei adversus peccata generis humani sustinuit.

³ *Eum immortalem.]* Iuvo ut demonstraret se Dei filium, Rom. 1. *ψλ. 4.* Unde propter personæ dignitatem impossibile erat illum à morte retineri, Act. 2. *ψλ. 14.*

immortalem esse, nec unquam moriturum; in quo præsidia salutis nostræ collocavimus. Postremo, ut nos quoque per poenitentiam mortui peccatis, per baptismum una cum illo sepulti, per gratiam ejus ¹ revocemur ad vitæ novitatem. Av. Credisne, quod idem corpus, quod mortuum fuit in cruce, quod revixit in sepulcro, quod visum & contrectatum est discipulis, subvexerit in cœlum? Ba. Maxime. Av. Cur voluit relinquere terras? Ba. Ut illum omnes spiritualiter amaremus, neque quisquam in terris sibi Christum proprie vindicaret, sed omnes ex æquo tolleremus animos in cœlum, scientes illic esse caput nostrum. ² Etenim, si nunc homines tantopere sibi placent ob vestis colorem ac figuram, cumque sic quidam ostendent sanguinem, aut præputium ³ Christi, & lac matris Virginis; quid credis futurum, si mansisset in terris vestitus, comedens, loquens? Quæ dissidia parassent, ista corporis peculiaria? Av. Credis illic immortalitate donatum, assidere dextrum Patri? Ba. Quid ni? ut rerum omnium dominum, & totius regni paterni consortem. Hoc ipse discipulis promiserat futurum, atque hoc spectaculum exhibuit Stephano martyri suo. Av. Cur hoc exhibuit? Ba. Ne nos ulla in re trepidaremus, gnari quam potentem patronum ac dominum habeamus in cœlis. Av. Credis illum eodem corpore rediturum, ut judicet vivos & mortuos? Ba. Quam habeo certum, esse hæcenus peracta, quæ Prophetæ de Christo prædixerant; tam habeo certum, fore, quidquid in posterum voluit nos expectare. Prior adventus exhibitus est juxta vaticinia Prophetarum, quo venit humilis, ut nos institueret ac servaret. Exhibebitur & secundus,

¹ *Ad vita novitatem.*] Quarto etiam ut justitiam morte acquisitam nobis applicaret. Unde excitatus dicitur propter justificationem nostri, Rom. 4. *vs. ult.*

² *Etenim.*] Ex comparatis, à majori ad minus.

³ *Christi, & lac matris Virginis.*] In-

signiter hic cum suis reliquiis crucis Christi, lactis Maris, similiumque quiliarum Pontificii se ipsos orbi deridendos propinant: dum sæpe pluribus locis unius Sancti plura capita aliaque istius generis populo adoranda ostentant.

i Ille

cundus, quo veniet sublimis in gloria Patris: ante cujus tribunal listi cogentur omnes homines cujuscunque nationis, cujuscunque status, sive reges, sive plebei. sive Græci, sive Scythæ: nec solum hi, quos adventus ¹ ille deprehendet vivos, verum etiam omnes, qui ab initio mundi usque ad illud tempus mortui fuerint, subito reviviscent, & suo quisque corpore conspiciet judicem. Aderunt & Angeli beati, tanquam famuli fideles: aderunt & dæmones judicandi. Tum è sublimi pronuntiabit illam inevitabilem sententiam, quæ diabolum, cum his qui illi adhæserunt, tradet æternis suppliciis, ut postea nulli possint nocere: pios transferet in consortium regni coelestis, tutos ab omni molestia: quanquam hujus adventus ² diem nobis ignotum esse voluit. Av. Nihil adhuc audio ³ morbi. Veniamus igitur ad tertiam personam. Ba. Ut videtur. Av. Credis in Spiritum sanctum? Ba. Credo hunc esse verum Deum, una cum Patre & Filio. Credo hoc Spiritu afflatus fuisse, qui nobis Veteris ac Novi Testamenti libros tradiderunt, sine cujus ope nemo pervenit ad salutem. Av. Cur appellatur *Spiritus*? Ba. Quia quemadmodum corpora nostra vivunt habitu, ita tacito sancti Spiritus afflatu, vivificantur animi nostri. Av. An non licet Patrem vocare *Spiritum*? Ba. Quid ni? Av. An non igitur confunduntur personæ? Ba. Non? Nam Pater *Spiritus* dicitur, quod sit incorporeus; id quod omnibus personis est commune juxta naturam

¹ *Ille deprehendet vivos.*] Christus enim ad-judicium veniens multos deprehendet vivos, qui non resurgent, quia mortui non erant. 1 Thessl. 4. v. 15. Nos vivi, qui reliqui erimus in adventu Domini, non præveniemus eos, qui obdormiverunt. Et v. 17. Qui mortui fuerint in Christo resurgent primum, deinde nos vivi, qui reliqui erimus, rapiemur simul cum iis in nubes, in occursum Domini. Et 1 Cor. 15. v. 51. Non omnes quidem obdormiemus, sed omnes mutabimur momento & jactu

oculi, ad ultimam tubam & mortui suscitabuntur incorrupti & nos mutabimur. Hanc mutationem nonnulli mortis speciem fore putant. Falso ergo Augustinus & alii nonnulli, quibus Pontificii assentiuntur, omnes ante mundi finem morituros opinantur.

² *Diem nobis ignotum.*] Tempus id Deo quidem definitum, nobis ignotum. Marc. 13. v. 32. & ideo ut in singula momenta sumus parati.

³ *Morbi.*] Id est, Errorum. Metaphora à corpore ad animum.

1 Per-

ram divinam: sed tertia ¹ persona dicitur *Spiritus*, quod ali-
cunde spiret, & per animos sese transfundat insensibiliter,
velut à terra seu fluviis spirant auræ. Av. Cur personæ se-
cundæ tribuitur nomen *Filii*? BA. Ob perfectam naturæ &
voluntatis similitudinem. Av. Est Filius similior Patri,
quam Spiritus sanctus? BA. Non, juxta naturam divinam;
nisi quod hoc magis refert proprietatem Patris; quod ab
ipso quoque procedat Spiritus sanctus. Av. Quid igitur
prohibet Spiritum sanctum appellari Filium? BA. Quia
cum divo Hilario nusquam hunc lego genitum, nec hujus
lego Patrem; Spiritum & procedentem lego. Av. ² Cur
in Symbolo ³ solus Pater dicitur Deus? BA. Quod hic, ut
dixi, simpliciter sit auctor omnium quæ sunt, ac totius dei-
tatis fons. Av. Dic clarius. BA. Quoniam nihil nominari
potest, cujus origo non manat à Patre. Siquidem hoc ipsum
quod Filius ac Spiritus sanctus Deus est, Patri acceptum
referunt. Præcipua igitur auctoritas, hoc est, originis ratio,
est in Patre solo, ⁴ quod unus ille à nullo est. In Symbolo ta-
men sic accipi potest, ut Dei nomen non sit personæ pro-
prium,

1 *Persona dicitur Spiritus.*] Quod ter-
tia Divinitatis Persona in specie Spiritus,
vocetur, cum & prima & secunda
non minus sit Spiritus, hæc est ratio:
quia essentialis & *εὐνομένη* est virtus
Patri & Filio *εὐνομένη*, ab utroque
pariter tanquam Spiritus emanans. Vel
appellatur sic ratione effectus, quia spi-
rat ubi vult, Joan. 3. *ψ. 8.* & spiritua-
les in cordibus fidelium excitat motus.

2 *Cur solus Pater, &c.*] Est pars illius
quæstionis quæ præcessit: Cur in sacris
Filius Frequentius appellatur *Dominus*,
quam *Deus*? nunc posteaquam est &
Spiritus mentio facta, rogar cur in sym-
bolo ex tribus personis solus Pater di-
ctus sit *Deus*. De re nulla est dubitatio,
tantum de consuetudine scripturarum
quæstio.

3 *Solus Pater dicitur Deus.*] Falsum
est: non enim in Symbolo legitur so-

lum Patrem esse Deum. Quod autem
Joan. 17. *ψ. 3.* habeatur: Hæc est vita
æterna, ut cognoscant te (nempe Pa-
trem) solum verum Deum: non militat
pro hæreticis. Particula quippe exclusi-
va (solus) non pertinet ad Patrem, sed
ad Deum. Ita ut sensus sit, Pater est ille
solus & verus Deus: nec enim geni-
lium Dii sunt veri Dii. Sic & Filius est
ille solus verus Deus.

4 *Quod unus ille.*] Est enim Pater à
se & non ab alio: quæ proprietas ejus
personalis. Vocaturque prima Deitatis
persona non temporis aut dignitatis re-
spectu, sed ordinis: ita ut prærogativa
Patris haud sit ratione essentia; hanc
enim cum filio communem habet: sed
ratione subsistentia; quia Pater à se ipso
subsistit: ratione ordinis, quia Pater
ordine prior est filio: ratione operatio-
nis; quia Pater à se operatur.

I Crimen

prium, sed in genere positum, quod mox per Patris, Filii, & Spiritus sancti vocabulum distinguatur in unum Deum. quæ naturæ vox comprehendit Patrem, Filium, & Spiritum sanctum, hoc est, tres personas. Av. Credis in sanctam Ecclesiam? BA. Non. Av. Quid ais? non credis? BA. Credo sanctam Ecclesiam, quæ est corpus Christi, hoc est, congregatio quædam omnium per universum orbem; qui consentiunt in fide Evangelica, qui colunt unum Deum Patrem, qui totam suam fiduciam collocant in ejus Filio, qui eodem hujus Spiritu aguntur; à cujus consortio refecatur quisquis admittit ¹ crimen lethale. Av. Cur horres dicere; ² *Credo in sanctam Ecclesiam?* BA. Quia sic me docuit divus Cyprianus; in solum Deum esse credendum, in quo simpliciter omnem fiduciam reponimus. Ecclesia vero proprie dicta, quanquam non constat nisi ex bonis, tamen ex hominibus constat, qui ex bonis possunt fieri mali, ³ qui falli possunt & fallere. Av. Quid sentis de communione sanctorum? BA. Hic articulus omnino non attingitur apud Cyprianum; cum ille nominatim indicet, quid in quibus Ecclesiis plus habeatur aut minus. Sic enim ille connectit: *Sequitur namque post hunc sermonem, sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, hujus carnis resurrectionem.* Ac nonnullis videtur hæc pars non esse diversa à superiore, sed explicare & infigere quod modo dictum erat, sanctam Eccle-

¹ *Crimen lethale.*] Pontificiorum distinctio est peccati in lethale & veniale. Lethale quo quis tam graviter peccat, ut mortem æternam mereatur: veniale non item. Agnoscimus & nos venialia peccata ex eventu, non quod æternis suppliciis digna haud sint; (in se enim consideratum omne crimen hominem infernalium poenarum reum facit, secundum illud Deut. 27. & 26.) sed quod ex gratia Dei propter Christum veniam consequantur. Si ergo auctor per lethale crimen id, quod Pontificiorum veniali opponitur intelligat, hallucinatur.

² *Credo in sanctam Ecclesiam.*] Credere in Ecclesiam, est fiduciam in eandem reponere; credere Ecclesiæ, fidem illi habere; credere Ecclesiam, id est non dubitare esse Ecclesiam.

³ *Qui falli possunt.*] In visibili Ecclesia boni malis commixti, in invisibili autem tantum vere fideles sunt: qui licet quandoque graves lapsus committant, nihilominus Dei benevola manus semper denuo eriguntur: nam virtutis Dei præsidio custodiuntur per fidem, ad salutem paratam revelari præstituto tempore ultimo, 1 Pet. 1. & 5.

1 Pr

Ecclesiam : ut nihil aliud sit *Ecclesia*, quam unius Dei, unius Evangelii, unius fidei, unius spei professio, ejusdem Spiritus, eorundem Sacramentorum participatio : breviter, talis quædam communio bonorum omnium inter omnes pios, qui fuerunt ab initio mundi usque ad finem, qualis est membrorum corporis inter ipsa societas ; sic ut aliorum benefacta subveniant aliis, donec viva sunt membra corporis. Cæterum extra societatem hanc ne propria quidem benefacta conducunt cuiquam ad salutem, nisi reconcilietur sanctæ congregationi : & ideo sequitur ; *Remissionem peccatorum* : quia extra *Ecclesiam* non est ulla peccatorum remissio, quantumvis homo maceret se poenitentia, aut exerceat opera misericordiæ. In *Ecclesia*, inquam, non hæreticorum, sed sancta ; hoc est, Spiritu Christi congregata, est remissio peccatorum 'per baptismum : &, 'post baptismum, per poenitentiam & claves *Ecclesiæ* datas. Av. Ista sunt adhuc sani hominis. Credisne futuram carnis resurrectionem ? BA. Frustra crederem cætera, si hoc, quod est omnium caput, 'non crederem. Av. Quid sentis, cum dicis *carnem* ? BA. Corpus humanum, humana anima animatum. Av. Num unaquæque anima recipiet suum corpus, quod exanime reliquerat ? BA. Idem hoc, unde demigrarat. Et ideo

1 *Per baptismum.*] Hæc aliaque insigniter Papismus redolent : non enim per baptismum est remissio : quandoquidem & nunc & olim ab Apostolis adulti baptizabantur in peccatorum remissionem, quam per fidem, ante baptismum, acceperant. Sic & Joannes prædicabat baptismum resipiscentiæ, ad remissionem peccatorum Marc. 1. v. 4. Qui tamen non baptizabat nisi illos, qui resipiscentiæ prius essent professi. *Baptismus* signum & sigillum est fœderis gratiosi, obsignans & sacramentaliter præbens, peccatorum remissionem : ergo non est causa instrumentalis & organon sua natura & externo actu effi-

cax ad conferendam remissionem.

2 *Post baptismum.*] Bene : Pontificii quippe docent conducere nobis tantum *baptismus* contra præterita & præsentia, non autem sequentia peccata. Quod vero *baptismus* etiam remissionem sequentium obsignet, ex eo constat : quia nusquam baptismi effectus ad certam peccati speciem restringitur, ut & sanguis Christi fide applicatus. Jam vero quod sanguis Christi confert, baptismus obsignat.

3 *Non crederem.*] Si enim Sadducæorum, denegantium corporum resurrectionem, deliria vera : non constaret justitia & veritas Dei ; fidelesque omnium essent miserissimi.

T.

1 *Spiri-*

ideo in symbolo Cypriani additum est, *Hujus carnis*. AV. Qui fieri potest, ut corpus jam toties ex aliis in alia versum, possit idem reviviscere? BA. Qui potuit quidquid vult, ex nihilo creare; an huic difficile sit, quod ex sua forma mutatum est, in pristinam naturam restituere. Non anxie disputo, quibus modis id fiat: mihi satis est, quod qui promisit hoc futurum, sic verax est, ut mentiri non possit; sic potens est, ut, quidquid velit, nutu valeat efficere. AV. Quid opus erit tum corpore? BA. Ut totus homo glorificetur cum Christo, qui heic totus afflictus erat pro Christo. AV. Quid sibi vult, quod addit; *Et vitam æternam*? BA. Ne quis suspicetur nos sic revicturos, quemadmodum sub verum tempus reviviscunt ranæ, rursus morituræ. Nam heic duplex mors est: corporis, bonis ac malis omnibus communis; & animi. Mors autem animi peccatum est. At post resurrectionem pii erit æterna vita, tum corporis, tum animi. Nec enim corpus erit amplius obnoxium morbis, senio, fami, siti, dolori, lassitudini, morti, aut ulli incommodo; sed spirituale factum, ¹ spiritus arbitrio movebitur; nec animus deinceps ullis vitiis aut doloribus sollicitabitur, sed sine fine fruetur summo bono, qui est Deus. Contra, impios mors æterna possidebit, tum corporis, tum animi. Nam & corpus habebunt ² ad æternos cruciatus immortale, & animum peccatorum stimulis semper afflictum absque spe veniæ. AV. Credis hæc ex animo, ac serio? BA. Sic, inquam, ut mihi minus certum sit, te mecum colloqui. AV. Ego cum essem Romæ, non omneis reperi æque finire

cere

¹ *Spiritus arbitrio movebitur.*] Respicit autor ad locum Pauli 1 Cor. 15. 44. *Seritur corpus animale, suscitatur corpus spirituale.* Est corpus animale & est corpus spirituale. Beza ita in locum hunc commentatur: *Animale* corpus dicitur, quod sola anima vegetatur, cujusmodi fuit Adam, ex quo & nos orimur animales: *spirituale* vero vocatur, quod una cum anima longe excellentiore vir-

tute vivificandum est, Dei scilicet Spiritu, quæ ex altero Adamo nempe Christo in nos derivatur. *Spirituale* ergo corpus non respectu essentia, sed spirituum qualitatum, quibus ornatum erit: & quoniam Spiritu Dei movetur, anima irradiata luce Spiritus.

² *Ad æternos cruciatus.*] Vivent quippe impii æternum, ut moriantur, & morientur, ut vivant.

¹ *Oribio*

tere credentes. BA. Imo si excutias, reperies & alibi multos, quibus hæc non æque persuasa sunt. AV. Cum in tam multis & arduis consentias nobiscum, quid obstat quo minus totus sis noster? BA. Istud ex te audire cupio. Nam ipse mihi videor ¹ orthodoxus, etiamsi vitam meam non ² præstare, tametsi sedulo conor, ut professioni respondeat. AV. Unde igitur tantum bellum inter vos & orthodoxos? BA. Exquire. Sed heus medice, si non poenitet hujus procemii, sumes nobiscum prandiolum, & à prandio per otium percunctaberis de singulis; præbebo brachium utrumque: inspicies excrementa, tum crassiora, tum liquidiora. Denique facies, si videbitur totius hujus pectoris anatomiam, quo certius de me judices. AV. At religio est tecum mensam habere communem. BA. Atqui id solent medici, quo melius observent, quid affectent aut peccent ægroti. AV. Sed vereor ne videar favere hæreticis. BA. Imo nihil est sanctius, quam favere hæreticis. AV. Quis scit? BA. Nonne ³ Paulus optavit anathema fieri pro Judæis plusquam hæreticis? An non favet ille, qui studet ut quis ex malo fiat bonus, ex mortuo vivus? AV. Maxime. BA. Sic igitur fave; nec erit quod metuas. AV. Nunquam audivi ægrotum commodius respondentem. Age, duc me ad prandium. BA. Medice accipieris, & ut decet apud ægrotum; & sic curabimus corpuscula cibo, ut nihilo secius animus idoneus sit ad disputandum. AV. Fiat ⁴ bonis avibus. BA. Imo malis piscibus fiet: nisi forte nunc oblitus es esse diem Veneris. AV. Id quidem est ⁵ præter symbolum nostrum.

Γερων-

¹ Orthodoxus.] Id est, rectæ opinionis, cui contrarium est hæretici vocabulum.

² Præstare.] Præstare dicitur, qui suo periculo vitium aut corrigit, aut defendit.

³ Paulus optavit anathema.] Locus exstat ad Rom. 9. v. 3. Non quod Apostolus optaverit cum Judæis hostem Christi esse: (id à pio optari haud potest) sed ex affectus abundantia, semper

nihilominus divinæ voluntati subiecta, ipsorum loco poenam duritiei debitam perpeti: ut ab eadem duritie & anathemate liberarentur.

⁴ Bonis avibus.] Id est, feliciter: alter arripuit jocum ex ambiguo.

⁵ Præter symbolum.] Rursum locus est ex ambiguo. Nam in symbolo Apostolorum nulla mentio est de piscibus; & dicuntur Symbola conviviorum.

¹Γερουλολογία, *sive* Ὀχημα.

²EUSEBIUS, PAMPIRUS, POLY-
GAMUS, GLYCION.

EV. **Q**uas ³novas aves heic ego video? Nisi me fallit animus, aut parum prospiciunt oculi, video tres veteres congerrones meos confidentes, Pampirum, Polygamum, & Glycionem. Certe ipsi sunt. PA. Quid tibi vis cum tuis ⁴vitreis oculis, fascinator? Congredere propius, Eusebi. Po. Salve multum exoptate Eusebi, GL. Bene sit tibi vir optime. EV. Salvete vos omnes una salute, pariter mihi carissima capita. Quis Deus, aut casus Deo felicior, nos conjunxit? Nam nemo nostrum vidit alium annis, opinor, jam quadraginta. Mercurius ⁵caduceo suo non potuisset melius nos in unum contrahere. Quid heic agitis? PA. Sedemus, EV. Video; sed qua de causa? Po. Operimur currum, qui nos devehat Antverpiam. EV. Ad mercatum? Po. Scilicet; sed spectatores magis, quam negotiatores: quanquam aliis aliud est negotii. EV. Et nobis eodem est iter. Verum quid obstat, quo minus eatis? Po. Nondum convenit cum aurigis. EV. ⁶Difficile genus hominum. Sed vultisne, ut illis imponamus? Po. Liberet, si liceret. EV. Simulemus nos velle simul abire pedites. Po. Citius credant ⁷cancros volaturos, quam nos tam ⁸grandes, pedibus hoc iter confecturos. GL. Vultis rectum verumque consilium? Po. Maxime. GL. Illi po-

1 Γερουλολογία.] Id est, senile colloquium: Ὀχημα, vehiculum.

2 Eusebius.] Eusebius, pini. Pampirus, omnia expertus. Polygamus, qui saepe duxit uxorem. Glycion, dulcis sive dulcior.

3 Novas aves.] Alludit ad peregrinas aves. Rara avis, de te nova & inventu perrara.

4 Vitreis oculis.] Significat vitrea perispicilla, & fascinator est in oculis.

5 Caduceo.] Caduceus & um, est, vir-

ga, qua Mercurius ad dissidia & discordias tollendas utebatur: estque pacis signum, ita dissonum quod cadere facit contentionem & certamina.

6 Difficile genus.] Si Erasmi xvo male aurigae audierunt: hodie non mutant in melius mores.

7 Cancros.] Cancer enim animal ingrediens obliquo corpore & in omnem partem movens grassam, tardiore motu.

8 Grandes.] Subintellige per ellipsin, aetate.

tant : id quo faciunt diutius , hoc plus erit periculi , nec ubi nos dejiciant in lutum. Po. Admodum diluculo venias oportet , si sobrium aurigam velis. GL. Quo maturius perveniamus Antverpiam , nobis quatuor solis , currum stipulemur. Contemaendum cenſeo tantillum pecuniæ. Hoc damni multis commoditatibus penſabitur , ſedebimus commodius , ac mutuis fabulis ſuaviſſime tranſigemus hoc iter. Po. Recte ſuadet Glycion ; ut in vehiculo quoque jucundus comes pro vehiculo ſit. Quin & juxta Græcorum proverbium , liberius loquemur , non ¹ de plauſtro , ſed in plauſtro. GL. Tranſegi. conſcendamus. Vah , nunc mihi libet vivere , poſteaquam ex tanto intervallo videre contingit mihi cariſſimos olim ſodales. Ev. Ac mihi videor re- pubeſcere. Po. Quot annos ſupputatis , ex quo Lutetiæ con- viximus ? Ev. Arbitror haud pauciores quadraginta duobus. PA. Tum videbamus omnes æquales. Ev. Ita ferme eramus , aut ſi quid erat diſcriminis , perpuſillum erat. PA. At nunc quanta inæqualitas ! Nam Glycion ni- hil habet ſenii , & hujus avus videri queat Polygamus. Ev. Profecto ſic res habet. Quid rei in cauſſa ? PA. Quid ? aut hic ceſſavit ac reſtitit in curſu , aut ille antevertit. Ev. Ohe , ² non ceſſant anni , quantumvis ceſſent homines. Po. Dic bona fide , Glycion , quot annos numeras ? GL. Plu- res quam ducatos. Po. Quot tandem ? GL. Sexaginta ſex. Ev. O vere ³ *Tithonũ yñegs* , quod ajunt. Po. Sed quibus tan- dem artibus remoratus es ſenectutem ? Nam neque cani- ties adest , neque rugoſa cutis : vigent oculi , nitet ⁴ utrin- que

¹ De plauſtro.] De plauſtro , loqui di- citur , qui quolibet in quemvis oppro- bria jact , palam ac libere conviciando : nam libertas veteris comœdiæ , non ſo- lum civium primates , verum etiam Deos nominatim taxabat. Quoniam au- tem huiusmodi fabulæ in plauſtris age- bantur , inde natum adagium eſt. Belg. *Deur nach verſteſter aenſien*.

² Non ceſſant anni.] Secundum illud Poëtæ : *Tempora labuntur , ſacitiſque ſe- neſcimus annis : Et fugiunt ſtans non re- morantis equi*.

³ *Tithonũ yñegs*.] Id eſt , Tithoni ſenecta : de longæva , ſed florida ſenec- tute. Vide proverbium.

⁴ *Urringue*.] Id eſt , ſuperne & infer- ne. Eſt enim gemina ſeries.

que dentium series; color vividus est, corpus succulentum. GL. Dicam artes meas; modo tu vicissim narres nobis artes tuas, quibus senectutem accelerasti. Po. Recipio, me facturum. Dic igitur, quo te contulisti relicta Lutetia? GL. Recta in patriam. Illic commoratus fere annum, dispicere cœpi de deligendo vitæ genere; quam ego rem non leve momentum habere credo ad felicitatem: circumspiciebam quid cuique succederet, quid secus. Po. Miror, tibi tantum fuisse mentis, cum Lutetiæ nihil fuerit te nugacius. GL. Tum ¹ ferebat ætas. Et tamen, ô bone, non heic meo Marte rem omnem gessi. Po. Mirabar. GL. Prius quam quidquam aggrederer, adii quendam è civibus natu grandem, longo rerum usu prudentissimum, totiusque civitatis testimonio probatissimum, ac meo quidem iudicio etiam felicissimum. EV. Sapiebas. GL. Hujus usus consilio, duxi uxorem. Po. Pulcre dotatam? GL. Dote mediocri, ac plane, juxta proverbium, ² τὸν κατ' ἰσχυρὸν. Nam & mihi res erat mediocris. Ea res mihi plane cessit ex animi sententia. Po. Quot annos tum eras natus? GL. Viginti ferme duos. Po. O te felicem! GL. Non totum hoc fortunæ debeo, ne quid erres. Po. Qui sic? GL. Dicam. Alii prius diligunt quam deligant, ego iudicio delegi quam diligerem: & tamen hanc magis duxi ad posteritatem, quam ad voluptatem. Cum ea vixi suavissime annos non plures octo. Po. Reliquit orbem? GL. Imo superest quadriga liberorum; Filii duo, Filix totidem. Po. Privatusne vivis, an Magistratu fungeris? GL. Est mihi munus publicum. poterant contingere majora: verum hoc mihi delegi, quod tantum haberet dignitatis, ut me vindicaret à contemptu; cæterum minime molestis negotiis obnoxium. Ita nec est, quod quisquam objiciat, me mihi vivere; & est unde nonnunquam

¹ Ferebat.] Id est, postulabat.

² Τὸν κατ' ἰσχυρὸν.] Id est, pro mea sorte. vide proverbium Pittaci: *Ἐqualὲν τὸν δακτύλῳ*. Adagium monet, ne

quis cupiditate aut ambitione allectus, se potentiorē ducat uxorem: nam ejusmodi ferme connubia inauspicato cedere. Belg. *Sceke een Schoon na u woe.*

³ Medior

nunquam & amicis dem operam. Hoc contentus, nihil unquam magis ambii. Verum sic gessi magistratum, ut illi ex me dignitas accreverit. Hoc ego pulcrius duco, quam ex muneris splendore dignitatem mutuo sumere. Ev. Nihil verius. GL. Sic inter cives meos consenui, carus omnibus. Ev. Isthuc vero difficillimum est, cum non abs re dictum sit; *Qui neminem habet inimicum, eum nec amicum habere nunquam: & felicitatis semper invidiam esse comitem.* GL. Insignem felicitatem comitari solet invidia: ¹ mediocritas tuta est. Et hoc mihi perpetuum studium fuit, ne quid mei commodi ex aliorum incommodis compararem. Illam quam Græci vocant ² *ἀρετή*, quantum licuit, amplexus sum. Nullis negotiis ingessi memet; sed præcipue continui me ab his, quæ sine offensa multorum suscipi non poterant. Itaque si juvandus erit amicus, sic illi benefacio, ut hac de causa nullum mihi parem inimicum. Et si quid ortum fuerit simultatis alicunde, aut purgatione lenio, aut officiis extinguo, aut dissimulatione patior intermori: à contentione semper abstineo: quæ si inciderit, malo rei, quam amicitiae facere jacturam. In cæteris ³ Mitionem quendam ago: nulli lædo os, arrideo omnibus, saluto ac resaluto benigniter: nullius animo repugno, nullius institutum aut factum damno, nemini me præfero: patior ⁴ suum cuique pulcrum esse. Quod taceri velim, nemini credo. Aliorum arcana non scrutor; & si quid forte novi, nunquam effutio. De his qui præsentibus non sunt, aut taceo, aut amice loquor, ac civili-

¹ *Mediocritas tuta est.*] Egregie Horatius lib. II. Od. x. *Auream quisquis mediocritatem diligit, tutus caret obsoletis sordibus tecti, caret invidenda Sobrius aula.*

² *ἀρετή.*] *ἀρετή* est otium, sive abstinentia à negotiis. Hinc versus proverbialis: *Ἀνθρώποις ἴση ἡ ἀρετή ἀρετή.*

³ *Mitionem.*] Ex Adelphis Terentii, per Antonomastiam, Natura bonum, mitem & quietis amantem.

⁴ *Suum cuique pulcrum.*] *Suum cuique pulcrum*, proverbialis sententia in eos, quibus sua, qualiacunque sunt, tamen studio quodam magis quam iudicio placeant. Est autem à communi mortalium ingenio sumpta, quibus usque insita est illa *φιλαυτία*, ut neminem tam modestum & oculatum invenias, quin in propriis æstimandis, quadam animi propensione corruptus cæcutiat atque hallucinetur.

civiliter. Magna pars simultatum inter homines nascitur ex linguæ intemperantia. Alienas simultates nec excito, nec alo; sed ubicunque datur opportunitas, aut extinguo, aut mitigo. His rationibus hæcenus vitavi invidiam, ac benevolentiam civium meorum alui. PA. Non sensisti gravem coelibatum? GL. Mihi quidem nihil accidit acerbius in vita unquam, uxoris morte; ac vehementer optassem illam una mecum consenescere, liberisque communibus frui: sed quando aliter visum est superis, judicavi sic magis expedire utrique: neque causam putavi, cur me inani luctu discruciarer, præsertim cum is nihil prodesset defunctæ. Po. Nunquamne incessit libido repetendi matrimonii, præsertim cum istud tibi feliciter cessisset? GL. Incessit: sed liberorum causa duxeram uxorem, liberorum causa rursus non duxi. Po. At miserum est cubare solum totas noctes. GL. Nihil est difficile volenti. Tum cogita. quantas etiam habeat commoditates coelibatus. Quidam omni ex re decerpunt si quid est incommodi; qualis fuisse videtur Crates ille, cujus titulo fertur epigramma, vitæ mala colligens. Nimirum his placet illud, *1 Optimum non nasci.* Mihi magis arridet *2 Metrodorus*, unde quaque decerpens si quid inest boni. Sic enim fit vita dulcior. Et ego sic induxi animum, ut nihil vehementer vel oderim, vel expetam. Ita fit, ut si quid obtingat boni, non efferar, aut insolescam: si quid decedat, non admodum crucier. PA. Næ tu Philosophus es, vel ipso *3 Thalete* sapientior, si quidem istud potes. GL. Si quid ægritudinis obortum est animo, ut multa fert huiusmodi vita mortalium, protinus ejicio ex animo, sive

fit

1 Optimum non nasci.] Vide proverbium. Respicit auctor ad celebria duo epigrammata Græca; unum Posidippi, vel ut aliis placet Cratetis Cynici, quo vitæ humanæ innumerabilia incommoda recenset: alterum Metrodori, quo è diverso ejusdem commoditates proponit. Ausonius autem versus huc spectant; *Optima Græcorum sententia, quippe homini*

ajunt, Non nasci esse bonum, aut natum cito morte perire.

2 Metrodorus.] Qui è diverso respondet Crateti, & vitæ humanæ elogium composuit.

3 Thalete.] Thales unus ex septem Græciæ sapientibus, mercator & insignis astronomus. Spectator certaminis sui æstuque perit.

sit ira ex offensa, sive quid aliud indigne factum. Po. At sunt quædam injuriæ, quæ vel placidissimo moveant stomachum : tales sunt frequenter & famulorum offensæ. GL. Nihil ego patior residere in animo meo. Si mederi queam, medeor : sin minus, sic cogito, Quid proderit me ringi re nihilo melius habitura? Quid multis? Patior, ut hoc mox impetret à me ratio, quod paulo post tempus esset impetraturum. Certe nullus est tantus animi dolor, quem patiar mecum ire cubitum. Ev. Nihil mirum, si tu non senescis, qui tali sis animo. GL. Atque adeo ne quid reticeam apud amicos, cum primis cavi, ne quid flagitii committerem, quod vel mihi, vel liberis meis probro esse posset. Nihil enim irrequietius, animo sibi male conscio. Quod si quid culpæ admissum est, non eo cubitum prius, quam me Deo reconciliaro. Veræ tranquillitatis seu, ut Græce dicam, ¹ *Eὐθυμίας* fons est, bene convenire cum Deo. Nam qui sic vivunt, his nec homines magnopere nocere possunt. Ev. Num quando te cruciat metus mortis? GL. Nihilo magis quam macerat dies nativitatis. Scio moriendum: ista sollicitudo fortassis adimat mihi aliquot vitæ dies, ² certe nihil possit adjicere. Itaque totam hanc curam superis committo : ipse nihil aliud curo, quam ut bene suaviterque vivam: Non potest autem suaviter, nisi qui bene. PA. At ego senescerem tædio, si tot annos degerem in eadem urbe, etiamsi ³ Romæ contingat vivere. GL. Habet quidem ⁴ loci mutatio voluptatis non nihil: longinquæ vero peregrinationes, ut prudentiam addunt fortassis, ita plurimum habent periculorum. Mihi videor

¹ *Eὐθυμίας.*] *Eὐθυμία* est animi tranquillitas.

² Certe nihil possit adjicere.] Matt. 6. 27. *quis ex vobis sollicitus cogitando potest apponere ad staturam suam cubitum unum.*

³ Romæ contingat.] Magnum quippe hoc in orbis capite. Hinc Horatius: *Romæ nutrire mihi contigit atque doceri.*

⁴ *Loci mutatio voluptatis.*] Egregie Lipsius, ut ubique; at de voluptate aliquid dicere vacuum sit, cum ea sponte obvia: nec quisquam tam lapis aut frutex, quem non titillet ac flectat, amœna illa variaque spectio gentium urbium, locorum. Natura scilicet illic aurigatur, nec duce opus ulla ratione.

deor tutius¹ totum orbem obire in tabula geographica, neque paulo plus videre in historiis, quam si viginti totos annos, ²ad Ulyssis exemplum, per omnes terras mariaque volitarem. Habeo prædiolum, quod abest ab urbe non plusquam duobus milibus passuum: ibi nonnunquam ex urbano fio rusticus: atque ibi recreatus, redeo novus hospes in urbem: nec aliter saluto ac salutor, quam si renavigassem ex insulis nuper inventis. EV. Non adjuvas valetudinem pharmacis? GL. Nihil mihi rei cum medicis. Nec incidi venam unquam, nec ³devoravi catapotia, nec hausi potionem. Si quid oboritur ⁴lassitudinis, moderatione victus, aut rusticatione propello malum. EV. Nihilne tibi cum studiis? GL. Est. Nam in his est præcipua vitæ oblectatio: verum his oblecto me, non macero. Siquidem vel ad voluptatem studeo, vel ad utilitatem vitæ, non autem ad ostentationem. A cibo sumto aut pascor litteratis fabulis, aut lectorem adhibeo: nec unquam incumbo libris ultra horam: tum surgo, &, arrepta testudine, paulisper obambulans in cubiculo, vel cantillo; vel repeto mecum quid legerim: &, si in promptu est congerro, refero: mox ad librum redeo. EV. Dic mihi bona fide, nullane sentis incommoda senectutis, quæ feruntur esse plurima? GL. Somnus aliquanto deterior est, nec perinde tenax memoria, nisi si quid infixero. ⁵Liberavi fidem meam. Exposui vobis magicas artes meas, quibus alo juventutem meam: nunc referat nobis pari fide Polygamus, unde tantum collegerit senii. Po. Equidem nihil celabo tam fidos sodales. EV. Narrabis etiam taciturnis. Po. Cum agerem Lutetiæ, quam non abhorruerim

¹ Totum orbem obire.] Juxta illud Propertii: Cogor & d tabula pictos ediscere mundos, Qualis & hac docti sit positura Dei. Qua tellus sit lenta gelu, quæ putris ab æstu: Ventus in Italiam quibene vela regas.

² Ad Ulyssis exemplum.] De Ulyssis erroribus consulatur alterum Homeri volumen, cui titulus Odyssæa.

³ Devoravi catapotia.] Catapotia Græce, trochisci sive pillulæ, quas diglutimus,

⁴ Lassitudinis.] Lassitudo nulla de causa oborta, significat morbum instare juxta medicos.

⁵ Liberavi fidem.] Id est persolvi, quod debui. Etenim qui promittit, obstringit fidem suam.

rim¹ ab Epicuro, noltis ipsi. Ev. Sane meminimus; sed arbitrabamur te mores eos una cum adolescentia Lutetiæ relicturum. Po. Ex multis quas illic adamaram, unam mecum abduxi domum, eamque gravidam. Ev. In ædes paternas? Po. Recta; sed mentitus eam esse conjugem cujusdam amici mei, qui mox esset venturus. Gl. Id credidit Pater? Po. Imo rem olfecit intra quatrimum. Mox sæva jurgia. Nectamen interim temperabam à conviviis, ab alea, cæterisque malis artibus. Quid multis? Cum Pater non faceret objurgandi finem, negans se tales² gallinas alere velle domi; ac subinde minitans abdicationem;³ verti solum, & cum gallina mea gallus alio demigravi: ea mihi genuit aliquot pullos. Pa. Unde res suppetebat? Po. Nonnihil furtim dabat mater, ac præterea conflatum est æris alieni plus satis. Ev. Reperiebantur tam fatui, ut tibi crederent? Po. Sunt qui nullis credant libentius. Pa. Quid tandem? Po. Tandem ubi pater serio pararet abdicationem, intercesserunt amici, ac bellum hoc his legibus composuerunt, ut nostratem uxorem ducerem, cum Galla divortium facerem. Ev. Erat uxor? Po. Intercesserant verba⁴ futuri temporis, sed accefferat congressus præsentis temporis. Ev. Qui licuit igitur ab illa divertere? Po. Post rescitam est, meæ Gallæ Gallum esse maritum, unde pridem se subduxerat. Ev. Ergo nunc habes uxorem? Po. Non, nisi præter hanc octavam. Ev. Octavam? Non sine augurio dictus es Polygamus. Fortassis steriles omnes decessere. Po. Imo nulla non reliquit aliquot catulos domi meæ.

Ev. Ego

¹ *Ab Epicuro.*] Epicurus quod summum bonum in voluptate consistere assereret, licet non tam de corporis quam de animi gaudio intellexerit, vulgo pessime apud omnes audiit: ita ut Epicurea vita, pro libidinosa, Epicuri de grege porcus, pro luxui dedito, habitus sit.

² *Gallinas.*] Nam ponunt ova, & obstreperant foeminae.

³ *Verti solum.*] De exilibus proprie

dicatur, qui demigrant in aliam regionem.

⁴ *Futuri temporis.*] Alludit ad sententiam Jurisconsultorum, quam sequuntur & Theologi. Si quis dicat puellæ, *ducam te* & mox habeat rem cum illa, ratum est matrimonium, perinde, quasi dixisset, *duco te*. Hoc reti multi adolescentes capiuntur, magno suo malo discantes hoc sophisma.

Ev. Ego malim totidem gallinas, ¹ quæ mihi ponerent ova domi. Non tædet Polygamizæ? Po. Adeo tædet, ut si hæc octava moreretur hodie, perendie ducerem nonam. Imo hoc me male habet, quod non liceat habere binas, aut ternas, cum unus gallus ² gallinaceus tot gallinas possideat. Ev. Equidem haud miror, gallinacee, si parum pinguis, quodque tantum senii tibi collegeris. Nihil enim æque ³ accelerat senectutem, quam immodicæ atque intemperativæ computationes, impotentes amores mulierum, & salacitas immoderata. Sed quis alit familiam? Po. Ex obitu parentum accessit res mediocris, & gnaviter laboratur manibus. Ev. Descivisti igitur à litteris? Po. Plane ⁴ ab equis, quod ajunt, ad alinos; ex ⁵ heptatechno factus ⁶ monotechmus faber. Ev. Miser, toties tibi ferendus erat luctus, toties coelibatus? Po. Nunquam vixi cœlebs ultra dies decem, semperque nova nupta veterem luctum expulit. Habetis bona fide vitæ meæ summam. Atque utinam Pampirus narret nobis suæ quoque vitæ fabulam, qui satis belle portat ætatem. Nam, ni fallor, me duobus aut tribus annis est grandior. PA. Dicam equidem, si vobis audire vacat tale somnium. Ev. Imo volupe fuerit audire. PA. Ubi domum redissem, statim Pater senex urgere cœpit, ut aliquod vitæ genus amplecterer, unde nonnihil quæstus accederet rei familiari: ac post longam consultationem placuit negotiatio. Po. Miror hoc vitæ genus arripisse potissimum. PA. Eram natura sitiens cognoscendi res novas, varias regiones, urbes, linguas ac mores hominum.

Ad id

¹ *Quæ mihi ponrent.*] Nam ponunt ova, & obstrepunt fœminæ.

² *Gallinaceus tot gallinas.*] Imo juxta vericulum; *Gallus gallinis ter quinis sufficit unus.*

³ *Celerat senectutem.*] Balnea, Vina, Venus corrumpunt corpora nostra.

⁴ *Ab equis.*] Α'φ' ἑπτατεχνῶν ἐπ' ὄντας: ubi quis à studiis honestioribus ad pa-

rum honesta desecit: velut si quis è philosopho cantor; aut è mercatore caupo fieret. Quadrabit item ubi quis è conditione lautior ad abjectiora devenierit.

⁵ *Heptatechna.*] Id est, septem artium perito: tot enim numerantur artes liberales.

⁶ *Monotechmus.*] Unius tantum artis peritus.

I Dextra

Ad id maxime videbatur apposita negotiatio. Quibus ex rebus nascitur & prudentia. Po. Sed misera, videlicet quæ plerunque magnis malis sit illis emenda. PA. Sic est. Itaque Pater numeravit sortem satis amplam, ut ¹ dextro Hercule, ac bene ² fortunante Mercurio negotiationem auspicarer. Simulque ambiebatur uxor cum amplissima dote, sed ea forma, quæ vel indotatam commendare poterat. EV. Successit? PA. Imo priusquam redirem domum, periit & ³ fors & usura. EV. Naufragio fortassis. PA. Plane naufragio. Nam impegimus in scopulum quavis ⁴ Malea periculosiorem. EV. In quo mari occurrit iste scopulus, aut quod habet nomen? PA. Mare non possum dicere, sed scopulus plurimorum infamis exitiis, Latine dicitur *alea*; quo modo vos Græci nominetis, nescio. EV. O te stultum! PA. Imo stultior Pater, qui tantam summam crederet adolescenti. GL. Quid deinde factum est? PA. Nihil actum: sed cœpi cogitare de suspendio. GL. Adeon' erat Pater implacabilis? Nam res sarciri potest, & venia datur ubique ⁵ protopiro; multo magis ⁶ Pampiro debebatur. PA. Verum fortasse narras; sed interim miser excidi ab uxore. Nam parentes puellæ, simul atque cognoverunt hæc auspicia, renunciarunt affinitatem. Et amabam, ut qui perditissime. GL. Miseret me tui. Sed quid interim consilii tentatum est? PA. Id quod solet

[¹ Dextro Hercule.] Retulit verba Persii. Herculi volebatur decima bonorum pars, ita illo favente putabatur res domesticæ prosperari.

[² Fortunante Mercurio.] Recte addit Mercurium: mercatorum enim is Deus.

[³ Fors.] Est summa, sive caput, & prima pecunia quæ confertur in societatem, ut inde lucrum fiat. Usura, est pecunia quæ à debitore datur creditori pro usu pecuniæ sibi creditæ.

[⁴ Malea periculosiorem.] De Malea promontorio naufragiis infami vide proverbium, Maleam legens. Videbimur non intermissiviter uti hac parœmia,

si quando discrimen negotii suscipiendi volumus ostendere, aut non esse suscipiendum, aut negligendam vitam. Est autem Malea promontorium Laconiz, ubi propter resistentes inde ventos periculosissima navigatio est.

[⁵ Protopiro.] Vide proverb. *πρῶτον πειρᾶσαι*, id est, primum experienti ignoscendum. Vel *venia primum experienti*, hoc est, ignoscendum iis, qui rudes novo quodam in negotio incipiunt, si quid per imperitiam peccarint.

[⁶ Pampiro.] Alludit ad nomen, nam Græce significat, *omnia experiri*.

I Com.

solet in rebus desperatis. Pater abdicabat, perierat res, perierat uxor, undique audiebam, gurgēs, nepos, heluo. Quid plura? Serio mecum deliberabam, an suspendere me, an aliquo ¹ conjicerem memet in monasterium. Ev. Crudele consilium. Scio utrum elegeris, mitius mortis genus. PA. Imo quod mihi tunc visum est crudelius; adeo mihi displicebam totus. GL. Atqui complures eo se dejiciunt, ut suavius vivant. PA. Corraso viaticulo, furtim me subduxi procul à Patria. GL. Quo tandem? PA. In Hiberniam illic factus ² sum Canonicus ex horum genere, qui extime linei sunt, intime lanei. GL. Apud Hibernos igitur hibernasti? PA. Non, sed duos menses apud hos versatus, navigavi in Scotiam. GL. Quid te offendit apud illos? PA. Nihil, nisi quod institutum illud mihi videbatur mitius, quam pro meritis ejus, qui non uno suspendio dignus erat. Ev. Quid in Scotia designatum est? PA. Illic ex lineo factus ³ sum pelliceus apud Carthusios. Ev. Homines ⁴ plane mundo mortuos. PA. Ita mihi visum est, cum audirem illos canentes. GL. Quid? canunt etiam mortui? Quot menses apud illos egisti Scotus? PA. Propemodum sex. GL. O constantiam! Ev. Quid illic offendit? PA. Quia mihi visa est vita segnis ac delicata. Deinde multos illic reperi non admodum sani cerebri, ob solitudinem, ut arbitror. Mihi parum erat cerebri; verebar ne totum periret. Po. Quo deinde devolasti? PA. In Galliam. Illic reperi quosdam totos pullatos, ex instituto ⁵ divi Benedicti, qui colore vestis

¹ Conjicerem memet in monasterium.] Desperatio enim, juxta proverbium, facit aut monachum aut militem.

² Sum Canonicus.] Falso Aquinas originem Canonicorum ad Apostolos deferit: alii ad Urbanum I. alii ad Augustinum: verius autem Panvinius ad Gelasium I. Pontificem circa annum 495.

³ Vestimentum Canonici alba tunica cum linea veste sub nigro pallio. Integumentum quod humeris incumbit ve-

lat cervicem & totum corpus, excepta fronte.

⁴ Sum pelliceus.] Interior enim toga Carthusiis est pellicea: exterius pallium nigrum, inductum tunicae albae; caput tegitur cucullo.

⁵ Plane mundo mortuos.] Salse Buchananus: Pene, manu, lingua, fratribus munda omnia faciunt, in mundo merito sese habitare negant.

⁶ Divi Benedicti.] Benedictinorum ordo,

vestis testantur se lugere in hoc mundo; & inter hos, qui pro summa veste ¹ cilicium ferrent, reti simile. GL. O gravem corporis macerationem! PA. Heic egi menses undecim. EV. Quid obstitit, quo minus illic maneres perpetuo? PA. Quia plus illic reperi cæremoniarum, quam veræ pietatis. Præterea audieram esse quosdam his multo sanctiores, quos ² Bernardus ad severiorem disciplinam revocasset, pulla veste mutata in candidam, apud hos vixi menses decem. EV. Heic quid offendebat? PA. Nihil admodum. Nam hos reperi sat commodos sodales. Sed movebat me Græcorum proverbium; ³ *Δὲ τοῖς χιλόσις ὁ φαρμακὸν, ὁ μὴ φαρμακόν*. Itaque decretum erat aut non esse monachum, aut insigniter esse monachum. Acceperam esse quosdam ⁴ Brigiden-ses, homines plane cœlestes; ad hos me contuli. EV. Quot menses illic egisti? PA. Biduum, nec id sane totum. GL. Utsque adeo placuit hoc vitæ genus? PA. Non recipiunt, nisi qui mox obstringat se professioni. At ego nondum adeo insaniebam, ut facile me præberem capistro, quod nunquam liceret excutere. Et quoties audiebam canentes virgines, cruciabat animum uxor erepta. GL. Quid deinde? PA. ⁵ Ardebat animus amore sanctimonix, nec usquam satis fiebat animo meo. Tandem obambulans incidi in quosdam præferentes crucem. Hoc signum mihi protinus arri-

sit;

ordo, post Benedicti mortem, ut quidam volunt, institutus à Gregorio Magno, & ab Eugenio II. circa annum 815. confirmatus est. In Galliam vero monachi hi à Mauro Equitii Senatoris Romani filio deducti sunt, anno 540. Ipse ordo pluribus ordinibus dissectus est.

¹ *Cilicium.*] Vestimentum ex pilis hircorum vel caprarum, quæ magnis villis sunt in Cilicia.

² *Bernardus.*] Consulatur Gaufridus monachus Claravallensis, Bernardi notarius de vita ejusdem, in proœmio operum Bernardi.

³ *Δὲ τοῖς χιλόσις.*] Adag. in eos, qui negotium susceptum frigide ducunt,

neque explicantes, neque relinquentes. Ajunt enim testudinis carnem si modice edatur, ventris tormina facere, rursum si copiose, lenire. Perinde est, quasi dicas: aut studendum, aut non studendum: nam pleræque res sunt, quas si facias acriter, plurimum conducunt, sin ignaviter officiant.

⁴ *Brigiden-ses.*] Ordo Brigiden-sium virorum & faminarum est à Brigida institutus. Illa eum autem (vah mendacium) ex ore J. Christi hauserat in honorem virginis matris. Pauca Brigiden-sium monasteria sunt, multa autem in Suecia, quia Brigida inde oriunda.

⁵ *Ardebat.*] Metaph. i.e. cupidus erat.

i Tò

fit; sed remorabatur electionem, varietas: alii gestabant albam, alii rubram, alii viridem, alii versicolorem, alii simplicem, alii duplicem, nonnulli quadruplicem, alii alia atque alia figura variatam. Ego ne quid intentatum relinquere, omnes ferme formas gessi. Verum ipsa re comperi, longe aliud esse circumferre crucem in pallio seu tunica, quam in corde. Tandem fessus inquirendo sic mecum cogitabam: ut semel omnem sanctimoniam assequar, petam terram sanctam, ac redibo domum sanctimoniam onustus. Po. Num eo profectus es? PA. Maxime. Po. Unde suppetebat viaticum? PA. Demiror istud nunc denique tibi venire in mentem ut rogares, ac non multo ante percunctatum fuisse. Sed nosti proverbium, ¹ τὸ τέχνην πᾶσι γὰρ ἐστὶν. GL. Quam artem circumferebas? PA. ² Chiromanticam. GL. Ubi eam didiceras? PA. Quid refert? GL. Quo præceptore? PA. Eo, qui nihil non docet, ventre. Prædicebam præterita, futura, præsentia. GL. Et sciebas? PA. Nihil minus: sed divinabam audacter, idque tuto, videlicet prius accepto pretio. Po. An ars tam ridicula poterat alere te? PA. Poterat, & quidem cum duobus famulis. Tantum est ubique fatuorum & fatuarum. Attamen cum Hierosolymam adirem, addideram me in comitatum cujusdam magnatis prædivitis, qui natus annos septuaginta, negabat se æquo animo moriturum, nisi prius adisset Hierosolymam. Ev. Ac domi reliquerat uxorem? PA. Atque etiam liberos sex. Ev. O senem impie pium! Atque illinc redisti sanctus? PA. Vis verum fatear? Aliquanto deterior, quam iveram. Ev. Sic, ut audio, excussus est religionis amor. PA. Imo magis incanduit. Itaque reversus in Italiam, addixi me militiæ. Ev. Itane religionem venabaris in bello?

quo

1 Τὸ τέχνην πᾶσι, &c.] *Artem quævis alii terra. Proverbialis sententia, qua significatum est certissimum viaticum esse eruditionem, aut artificium aliquod. Nam hæc neque eripi possunt*

à latronibus, neque gravant circumferentem, quocunque terrarum abeas te comitantur.

2 *Chiromanticam.*] Gr. *χρησμομαντεία*, divinatio ex inspectione manus.

quo quid esse potest sceleratius? PA. Erat sancta militia. EV. Fortassis in Turcas. PA. Imo sanctius quiddam, ut tum quidam prædicabant. EV. Quidnam? PA. Julius secundus belligerabatur adversus Gallos. Porro militiam mihi commendabat etiam multarum rerum experientia. EV. Multarum, sed malarum. PA. Ita post comperi. Et tamen heic durius vixi, quam in monasteriis. EV. Quid tum postea? PA. Jam mihi vacillare coepit animus, utrum ad negotiationem intermissam redirem, an religionem fugientem persequeretur. Interim venit in mentem, utrumque alteri posse conjungi. EV. Quid? ut simul esses & negotiator & monachus? PA. Quid ni? Nihil religiosius ordinibus mendicantium: & tamen nihil similis negotiationi. Volitant per omnes terras ac maria, multa vident, multa audiunt: penetrant omnes domos, plebeiorum, nobilium, atque regum. EV. At non cauponantur. PA. Sæpe nobis felicius. EV. Quod genus ex his delegisti? PA. Omnes formas expertus sum. EV. Nulla placuit? PA. Imo perplacuerant omnes, si licuisset statim negotiari. Verum perpendebam mihi diu sudandum in choro, priusquam crederetur mihi negotiatio. Jamque cogitare coepi de venanda¹ Abbatia: sed primum, non omnibus heic² favet Delia, & sæpe longa est venatio. Itaque consumptis³ hunc in modum annis octo, cum esset nuntiata mors Patris, domum reversus, ex consilio Matris duxi uxorem, & ad veterem negotiationem

nem

¹ Imo sanctius.] Hoc tum jactabant, qui Julio aderant. Fuit hic Julius patria Genensis, Sixti quarti Pontificis nepos, si non filius. De eodem Buchananus: *Stare diu baud poterant mundusque & Julius una, Omnia perdendi tam ferus ardor erat. Ergo ne ante diem mundi strura periret, Ad Styga discessit Julius ante diem.*

² Abbatia.] Dignitas abbatis.

³ Favet Delia.] Alludit autor ad adagium, irata Delia venari. Allegoria sumpta à venatoribus, quibus, secundum Eth-

nicorum opinionem, pulchrè succedebat venatio, si faveret illis Delia, sive Diana: (Delia nomen gentile, à patria Delo) minus autem, si ipsam irasceretur.

⁴ Hunc in modum.] Proculdubio non sine expensis in eam rem nummis. Nul- lus quippe horribilem Pontificiorum Simoniam haud agnoscit. Jam olim à Baptista Mantuano dictum; *Venalia Roma Templi, sacerdotes, altaria, sacra, corona.* Et subjungit, *calum est venale Drusque.*

nem redii. GL. Dic mihi, cum tam subinde novam vestem sumeres, ac velut in aliud animal transformareris, quî potuisti servare decorum? PA. Quî minus quam hi qui in eadem fabula nonnunquam aliam atque aliam sumunt personam? EV. Dic nobis bona fide, qui nullum vitæ genus non expertus es, quod omnium maxime probas? PA. Non omnibus omnia congruunt: mihi nullum magis arridet, quam hoc quod secutus sum. EV. Multa tamen incommoda habet negotiatio. PA. Sic est. Sed quando nullum vitæ genus omnibus caret incommodis, hanc ¹ Spartam, quæ contigit, orno. Verum nunc superest Eusebius, qui non gravabitur apud amicos vitæ suæ ² scenam aliquam explicare. EV. Imo totam fabulam, si videtur: nam habet ³ actus non multos. GL. Erit magnopere gratum. EV. Ubiredissem in Patriam, annum apud me deliberavi quodnam vitæ genus amplecti vellem; simulque me ipsum exploravi, ad quod genus essem propensus aut idoneus. Interim oblata est ⁴ Præbenda, quam vocant, satis opimi proventus: accepi. GL. Vulgo male audit hoc vitæ genus. EV. Mihi, ut sunt res humanæ, satis exoptandum videtur. An mediocrem felicitatem esse putatis, subito velut è cœlo dari tot comoda, dignitatem, ædes honestas, beneque instructas, annuos redditus satis amplos, sodalitiū honorificum, deinde templum, ubi, si libeat, vaces religioni? PA. Illic me luxuriosus offendeat, & concubinarum infamia; tum quod plerique istius generis oderelitteras. EV. Ego non specto quicquid agant alii, sed quid mihi sit agendum: & melioribus me adiun-

¹ Spartam, quæ contigit.] Admonet adagium, ut quamcunque provinciam erimus sorte nacti, ei nos accommodemus, proque hujus dignitate nos geramus. Principatus tibi contigit, principis officio fungere: privatus es, privatum te gere, &c.

² Scenam.] Fabula dividitur in scenas, ad id alludit. Et scenam aperit, qui operta patefacit.

³ Actus non multos.] Imo omnis fabula habet quinque actus, secundum lud: Neve minor quinto neu sit productio actus.

⁴ Præbenda.] Præbenda in plur. num. dicuntur ligna & sal, quæ Parochi ligatis publice missis exhibebant. Hinc singulari num. pro redditibus ecclesiasticis sumitur. Belgis barbarice etiamnum Eten præbende, of, eten prore.

adjungo, si non possum alios meliores reddere. Po. In isto genere vixisti perpetuo? Ev. Perpetuo, nisi quod interim quatuor annos primum egi ¹ Patavii. Po. Quam ob rem? Ev. Hos annos ita partitus sum, ut sesquiannum darem studio Medicinæ, reliquum tempus Theologiæ. Po. Cur id? Ev. Quo melius & animum & corpus meum moderarer, nonnunquam & amicis consulerem. Nam & concionor nonnunquam pro mea sapientia. Sic lætæneus satis tranquille vixi, contentus unico sacerdotio, nec præterea quidquam ambiens, recusaturus etiam si offeratur. PA. Utinam liceret discere, quid agant cæteri nostri sodales, quibuscum tum familiariter viximus! Ev. De nonnullis possum commemorare quædam; sed video nos non procul abesse à civitate: quare, si videtur, conveniemus in idem diversorium: ibi per otium de cæteris conferemus affatim. *Haigitio auriga.* Unde tam miseram sarcinam nactus es, luscæ? *Henricus auriga.* Imo quo tu defers istud lupanar, ganeo? *Hug.* Debueras istos frigidos senes alicubi ² effundere in urticetum, ut calefcerent. *Hen.* Imo tu istum gregem cura ut præcípites alicubi in profundam ³ lamam, ut refrigerentur; nam calent plus satis. *Hug.* Non soleo præcipitare sarcinam meam. *Hen.* Non? Atqui nuper vidi te sex Carthusienses dejecisse in cœnum sic, ut pro candidis emergerent nigri: tu interim, quasi re bene gesta, ridebas. *Hug.* Nec injuriæ dormiebant omnes, ac multum ponderis addebant currui meo. *Hen.* At mei senes egregie sublevarunt currum meum, per totum iter perpetuo garrientes. Nunquam vidi meliores. *Hug.* Non soles tamen talibus delectari. *Hen.* Sed hi seniculi boni sunt. *Hug.* Quî scis? *Hen.* Quia per eos ter bibi per viam cerevisiam insigniter bonam. *Hug.* Hæ hæ. Sic tibi boni sunt.

¹ *Patavii.*] *Patavium*, quæ vulgo *Padaua* à Padi vicinitate, civitas ditionis Venetæ, Livii patria, ab Antenore, ut fectunt, condita, academia celebri nobilitata.

² *Effundere.*] Faciunt hoc non raro

aurigæ Brabantini vel gratis, nonnunquam conducti. *Urticetum* autem locus est urticae plenus, ab urendo dictus, quod ejus folia tacta acerrime urant.

³ *Lamam.*] *Lama*, profundior lacuna, & aquæ collectio.

Π Τ Ω Χ Ο Π Λ Ο Υ Σ Ι Ο Ι.

CONRADUS, BERNARDINUS, PASTOR,
PANDOCHEUS, UXOR.

Co. **A**Tqui pastorem 'deceat hospitalitas. PAS. Pastor sum ovium; non amo lupos. Co. At non perinde fortassis odisti 'lupas. Sed quo tandem merito sic abhorres à nobis, ut ne tecto quidem digneris? Neque enim te gravabimus coena. PAS. Dicam, quia si conspiceretis in aedibus meis *gallinam aliquam, aut pullos gallinaceos, cras in concione traducerer apud populum. Hanc soletis referre gratiam communicati hospitii. Co. Non omnes fumus istiusmodi. PAS. Sitis cujusmodi voletis; ego vix sancto Petro fiderem, si tali cultu veniret ad me. Co. Si ita stat sententia, saltem indica diverforium aliud. PAS. Est in hoc vico diverforium publicum. Co. Quod habet signum? PAS. In tabula pensili videbitis canem os inferentem in ollam: hoc agitur in culina. Ad abacum rationalem sedet lupus. Co. Signum inauspicatum. PAS. Fruamini. BE. Quod genus Pastoris hoc est? per illum liceret perire fame. Co. Si non melius pascit oves, quam nos, oportet esse parum obesas. BE. In malis rebus, opus est bono consilio. Quid fiet? Co. 'Perfricanda frons est. BE. Nimirum inutilis est pudor, cum urget necessitas. Co. Admodum: sanctus Franciscus aderit nobis. BE. Pro fortuna. Co. Non expectabimus ⁶Pandochei responsum pro foribus, sed recta irum-

1 Π Τ Ω Χ Ο Π Λ Ο Υ Σ Ι Ο Ι.] Quasi dicas divites mendicos; à πτωχὸς mendicus & πλούσιος dives.

2 Hospitalitas.] Nam à pascendo dicitur pastor, & à prabendo Græcis parochus.

3 Lupas.] Jocus est ex ambiguo, lupa uxor lupi, & lupa scortum.

4 Gallinam.] Gallinam appellat concubinam; pullos, liberos.

5 Perfricanda est frons.] Frons habita est antiquitus pudori sacra: itidem frontem perfricuisse dicuntur, qui pudorem omnem dediderunt, velut manum absterfo à vultu pudore. Belg. *Men moet den onbeschaemde speelen.*

6 Pandocheus.] Caupo. A Pandolium, diverforium seu taberna quæ hospites quovis recipit. à πᾶς, omnis, & διχομαγ, recipio.

1 Vapo-

rumpemus in ipsum ¹ vaporarium, nec facile patiemur nos ejici. BE. O facinus impudens! CO. Hoc satius, quam noctem agere sub dio, ac perire frigore. Interim depone pudorem in sacco, cras resumturus, ubi videbitur. BE. Scilicet, sic res ipsa suadet. PAN. Quod animantium genus hic video? CO. Servos Dei, filios sancti Francisci, vir optime. PAN. An Deus talibus servis delectetur, nescio: ego mihi nolim multos esse domi. CO. Quam ob rem? PAN. Quia ad edendum & bibendum plusquam viri estis, ad laborandum nec manus habetis, nec pedes. Ohe vos estis filii sancti Francisci? Soletis prædicare ² eum esse virginem, & ille habet tot filios? CO. Spiritus filii sumus, non carnis. PAN. Infelix genitor ille. Nam quod in vobis pessimum est, animus est: corpore nimium valetis, planeque melius habetis ista parte, quam expediat nobis, qui alimus uxorem, & filias. CO. Tu forte suspicaris nosse ex eorum genere, qui degenerant à progenitoris instituto: nos sumus observantes. PAN. Ego igitur observabo, ne quid adferatis detrimenti. Nam istud genus ego odi pessime. CO. Quam ob rem, te quæso? PAN. Quia circumfertis dentes, nec circumfertis pecuniam. Hoc genus hospitum mihi est ingratißimum. CO. At laboramus vobis. PAN. Vultis ostendam vobis quo modo laboretis? CO. Ostende. PAN. Inspicite picturam vobis proximam ad lævam: illic videris vulpem concionantem, sed à tergo anser collum profert è cuculla. Rursum videtis lupum absolventem confessum, sed prominet pars ovis occultatæ sub veste. Videris simiam affidentem ægrotò in veste Franciscana; altera manu præfert crucem, alteram habet in crumena ægrotantis. CO. Non inficia-

¹ *Vaporarium.*] *Vaporarium*, seu hypocaustum, locus ad sudandum.

² *Eum esse virginem.*] De Francisci virginitate aliisque blasphemis ejus miraculis videatur horrendus liber Belgico idiomate, cui titulus *de Wyngaerd van Sints Franciscus*, ut & Martini Homerus de

Pisis. Nè forte virginitatem amiserit in nive: de qua inter alia Buchananus sic canit: *Nudus & in gelida stratus nive membra volutat, Et fingit globulos perterebrasque navem: Imponitque suo velut collaria peni, Et jubet optata conditione fini.*

inficiamur hac veste nonnunquam tegi lupos, vulpes, ac simias; sed fatemur etiam sæpe tegi porcos, canes, equos, leones, ac regulos: quin eadem vestis¹ tegit multos bonos viros. Vestis ut neminem reddit meliorem, ita nullum reddit deteriore. Proinde iniquum est, quenquam ex veste æstimare: alioqui tua vestis, qua nonnunquam uteris, esset execranda, quæ multos tegit fures, homicidas, veneficos & adulteros. PAN. De veste cedam, si numeretis. CO. Rogabimus Deum pro te. PAN. Ego vicissim pro vobis, operam opera pensans. CO. Atqui non ab omnibus accipiendum. PAN. Cur vobis religio est contingere pecuniam? CO.² Quia pugnat cum professione nostra. PAN. Idem cum mea professione pugnat, admittere gratuitum hospitem. CO. At nos cogit regula, non contingere pecuniam. PAN. At mea regula diversum præcipit. CO. Ubi est tua regula? PAN. Lege versus istos;

Hospes in hac mensa, fuerint cum viscera tensa,

Surgere ne properes, ni prius annumeres.

CO. Nos non erimus tibi sumtui. PAN. Atqui mihi non sunt sumtui, ne quæstui quidem sunt. CO. Deus abunde pensabit, si quid officii nobis præstiteris. PAN. Istis verbis non alo familiam. CO. Abdemus nos in angulum vaporarii, neque cuiquam erimus molesti. PAN. Non fert tales homines hoc vaporarium. CO. Itane nosejicis, fortassis hac nocte devorandos à lupis? PAN.³ Lupus lupinam non est, ut nec canis caninam. CO. Crudelis esses, si hoc faceres

Turcis:

¹ *Tegit multos.*] Imo, sæpe sub attrita latitat sapientia palla.

² *Quia pugnat, &c.*] Ex regula Francisci non licet ipsius Monachis attingere pecuniam. Cum tamen Apostoli & ipse Christus erogatos à piis nummos receperint. Nulli legi divinæ nititur istud præceptum: quod & ipsi Franciscani revera haud observant: ut pote qui propter pecuniam sæpe graves lites mo-

verunt, & missis suis ingentem contraxere summam. Cum pagatim circumcunt, habent pro pedissequis Iscariothas suos, quorum marsupiiis inditur, quicquid aspersione sepulchrorum, aqua lustrali aliisque imposturis corradunt ab imperita & credula plebe.

³ *Lupus lupinam.*] Æqualitas enim non parit bellum. Allusio ad proverbium, Canis caninam non est.

Turcis: quales quales sumus, homines sumus. PAN. ¹ Surdo canitis. Co. Tu molliter foves corpus tuum, nudus recubans post voparium: & nos extrudis frigore nocturno perituros, etiam si parcant lupi. PAN. Sic vixit Adam in paradiso. Co. Vixit, sed innocens. PAN. Et ego innocens. Co. Fortassis detracta syllaba prima. At vide, si tu nos nunc extrudis ² è paradiso tuo, ne Deus te non recipiat in suum. PAN. Bona verba. Ux. Mi vir, tot tua malefacta saltem hoc beneficio pensa: patere hos hac nocte tecto nostro uti: sunt viri boni, senties quæstum hinc fieri uberiores post hac. PAN. Ecce deprecatricem; suspicor convenire inter vos: nec admodum lubens audio hoc elogium à muliere, ³ viri boni. Ux. Hau: non ita est, sed cogita quoties peccaris alea, temulentia, rixis, pugnis; saltem hac eleemosyna redime tua peccata, nec ejicias hos, quos optaris tibi adesse morienti. Scurras & ⁴ sanniones recipis sæpenumero; & hos extrudis? PAN. Unde ista concionatrix nobis? Abi tu, & cura rem culinariam. Ux. Id quidem fiet. BE. Mitescit, & sumit indusium lineum, spero fore recte. Co. Et mensam insternunt pueri. Bene habet, quod nulli veniunt hospites; alioqui nobis erat exulandum. BE. Feliciter cecidit, quod è proximo oppidulo retulimus nobiscum langunculam vini, & agni coxam assam: alioqui hic, ut video, ne fœnum quidem impartisset nobis. Co. Jam accubuerunt pueri: adjungamus nos in mensæ partem, sic tamen, ne cui incom-

¹ *Surdo canitis.*] Id est, frustra loquimini. Ter. *Ne ille haud scit, quam mihi nunc surdo narret fabulam.* Ortum videtur adagium à ridiculo casu: quo sæpe fit, ut hospes incidat in surdum, quem percontetur multa, ridentibus iis qui surdum noverunt. Idem aliis verbis effertur, *littori loqueris, vento loqueris, mortuo verba facis, surdo fabulam narras.*

² *E paradiso tuo.*] Παράδεισος, vel ut quibusdam placet Πάριδος, Græca quidem vox, origine vero Per-

sicâ, Chaldaicâ vel etiam Hebraicâ. in genere locum amœnissimum designat, καὶ ἑὸς λῶν hortum Edenis, per translationem cœlum ipsum: sed ad differentiam terreni sæpe additur epitheton cœlestis.

³ *Viri boni.*] Vulgus Gallorum *virum bonum* appellat, cujus uxor parum est pudica.

⁴ *Sanniones.*] *Sannio*, qui sannam facit, irrisor. *Sanna* enim est, narium, oris & vultus distortio, irridendi causa.

incommodemus. PAN. Vobis imputandum arbitror, quod hodie nullum habeo convivam, præter domesticos & vos inutiles. Co. Nisi frequenter hoc accidit, imputa nobis. PAN. Frequentius quam vellem. Co. ¹ Noli laborare; vivit adhuc Christus, qui non deseret suos. PAN. Audivi vos dici Evangelicos: & Evangelium prohibet per viam circumferri peram aut panes: vos manicas habetis pro pera, ut video: nec panes ² modo circumfertis, verum etiam vinum, & delicias carnum. Co. Fruere nobiscum, si libet. PAN. Meum vinum ad istud collatum, ³ vappa est. Co. Gusta & de carnibus; nobis enim superest. PAN. O felices mendicos! uxor mea nihil hodie coxit, præter caules & lardum rancidum. Co. Communicemus, si videtur, nostros apparatus. Nam nostra nihil refert, quibus vescamur. PAN. Cur igitur non circumfertis caules & vappam? Co. Quoniam hæc nobis obtrudere maluerunt, apud quos hodie pransi sumus. PAN. Gratis pransi? Co. Maxime. Imo gratias etiam egerunt, & abeuntes ⁴ his apophoretis onerarunt. PAN. Unde venitis? Co. ⁵ E Basilea. PAN. Hui, è tam longinquo? Co. Sic est. PAN. Quod tandem genus hominum estis vos, qui sic oberratis sine jumento, sine crumena, sine famulatio, sine armis, sine commeatu? Co. Vides qualecunque vestigium Evangelicæ vitæ. PAN. Mihi videtur erronum vita, qui vagantur cum ⁶ reticulo. Co. Tales

¹ *Noli laborare.*] Animum despondere, cruciari, animo angere: Christus promisit se suis de necessariis prospecturum.

² *Modo circumfertis.*] A Christo interdicitur Apostolis peram ad iter comparare, cum eos primum misit: Matt. 10. *¶* 10. Marc. 6. *¶* 8. Luc. 9. *¶* 3. & 22. *¶* 35. Nempe ut se commeatu non onerantes, expeditiores essent ad iter, & experirentur Christum providentia sua ipsis prospecturum.

³ *Vappa est.*] Vappa vinum insipidum, cujus vis evaporavit.

⁴ *His apophoretis.*] Consule de deli-

ciosa vita Monachorum, eorundemque variis missibus & delicatis ferculis Melchiorum ab Hambach de inordinata vita monastica cap. 7. Apophoreta, quæ dantur in fine convivii, sic ut liceat cuique, si velit, domum auferre.

⁵ *E Basilea.*] Nobilissima Helvetiæ civitas; olim, quibusdam Augustæ Rauracorum, Verius autem proximus Basilæ pagus *Angst* verus Augustæ.

⁶ *Reticulo.*] *Reticulum*, eo quod ad modum retis intexeretur. *Funda* Macrobio dicitur, sacculus loculusve pecuniæ reponendæ idoneus. Belg. *Een duffack*.

¹ *Nolite*

les erroneas erant Apostoli: talis erat & Dominus Iesus. PAN. Nostis artem chiromanticam? Co. Nihil minus. PAN. Unde igitur suppetit victus? Co. Ab eo, qui promissit. PAN. Quis ille? Co. Qui dixit, *1 Nolite esse solliciti; hac omnia adjicientur vobis*. PAN. Promissit, sed quærentibus regnum Dei. Co. Id facimus pro virili. PAN. Apostoli clarebant miraculis, sanabant ægrotos: proinde non mirum illis ubique suppetisse victum: vos nihil tale potestis. Co. Possemus, si similes essemus Apostolis, & si res posceret miraculum. At *2 miracula data sunt ad tempus incredulis*; nunc nihil opus, nisi pia vita. Et sæpe felicius est ægrotare, quam valere: sæpe felicius mori, quam vivere. PAN. Quid igitur vos facitis? Co. Quod possumus, pro sua quisque dote divinitus donata consolamur, exhortamur, admonemus, corripimus; ubi se dederit occasio: nonnunquam & concionamur, sicubi comperimus Pastores mutos: si non datur prodesse, damus operam ne quem lædamus moribus & lingua. PAN. Utinam cras velis nobis concionari! Nam dies est apud nos festus. Co. Cui divo? PAN. Antonio. Co. Fuit is quidem vir bonus; sed unde dies festus? PAN. Dicam: Abundat hic vicus subulcis, propter vicinum nemus glandiferum. Et persuasum est, *3 Antonio dele-*

1 Nolite esse solliciti.] Verba Christi sunt Matt. 6. *¶* 25. Propterea dico vobis; ne estote solliciti de anima vestra, quid esuri sitis, aut quid bibituri: neque de corpore vestro, qua re sitis induendum, & corpus plus quam vestitus.

2 Miracula data sunt.] Non videtur hic Conradus observare τὸ ἀγίνον, ut pote qui personam sustinens Franciscani monachi, miracula ad tempus data asserit: ad confirmandam doctrinam veritatis; sequuntur enim olim doctrinam perinde ac sigilla tabulas. Hoc autem repugnat dogmati Pontificio, quo inter notas veræ Ecclesiæ gloria miracu-

lorum stabilitur: quasi nota eadem esset inseparabilis, & Ecclesiæ semper competeret: imo quasi & Anti-Christi Ecclesiæ miracula non attribuerentur. *2 Thess. 2. ¶* 9. Nihilominus tamen quis ignorat, quantopere Papicolarum sua ementita & portentosa miracula jactitent. Acervos eorundem præcipue in Legenda sua, ut vocant, congefferunt.

3 Antonio delegatum.] Est enim hic divus tutelaris porcorum. Salse Buchananus: *Dixeris Antoni porcos pavisse subulcis Vixus*, adhuc monachos lumine cassus alio. *Par stupor ingenii est, ventrisque abdomen utrisque, Sorde parigaudent, inluxurique pari.* Nec minus hoc mutuum pecus est brui: nunquam suillo, Nec minus insipidum.

delegatam curam ejus pecoris: & ideo colunt illum, ne sæviat neglectus. Co. Utinam vere colerent illum! PAN. Quo pacto? Co. Sanctissime coluit divos, quisquis imitatus est. PAN. Totus hic vicus cras perstrepet computationibus, saltationibus, lusibus, rixis & pugnis. Co. Sic Ethnici quondam colebant Bacchum suum. Miror autem, si sic cultus Antonius, non sævit in homines ipso pecore stultiores. Qualem habetis Pastorem? mutum, ac malum? PAN. Qualis sit aliis, nescio; mihi optimus est: nam hic potat totos dies: neque quisquam plures adducit, aut meliores comibones, magno meo bono. Atque adeo demiror illum nunc abesse. Co. Nos experti sumus parum commodum. PAN. Quid audio? salutastis hominem? Co. Ambivimus apud illum hospitium? ille non aliter quam lupos abegit à limine, & huc jussit abire. PAN. Ha, ha, nunc intelligo. Hinc est, quod noluit adesse, quod sciret vos heic futuros. Co. Estne mutus? PAN. Mutus? Nemo illo vocalior in vaporario; ac strenue boat in templo: concionantem nunquam audiui. Sed quid pluribus opus? vos ipsi sensistis, ut intelligo, non esse mutum. Co. Estne peritus sacrarum litterarum? PAN. Ait se peritissimum: sed quidquid talium rerum didicit, didicit in ¹ secreta confessione, sic ut fas non sit proferre apud alios. Quid multa? Dicam in summa, ² qualis est populus, talis est Sacerdos, & plane nacta est suum ³ patella operculum. Co. Fortasse non dabit locum concionaturo. PAN. Dabit, ad me recipio; sed hac lege, ne quid in illum jaculere, quemadmodum plerique soletis. Co. Rei malæ assueverunt, qui hoc solent: ego clam ad-

moneo

pidum, nec minus illepidum. Cetera conveniunt, sed non levis error in uno est, Debnit & monachis glans cibis esse tuis. De tentationibus ejus aliisque viri rebus gestis consulantur vitæ ejus Scriptores futiles.

¹ *Secreta confessione.*] Vulgaris jocus est in ignarum.

² *Qualis est populus.*] Idem & his verbis effertur: qualis Rex, talis grex.

³ *Dignum patella operculum.*] Significat episcopum ad populi mores accomodatam. Tum ubi similia similibus contingunt: veluti præceptorum parum docto, discipulus indocilis; improbo populo, magistratus improbus: breviter quoties mala malis, digna dignis eveniunt. Belg. *Sy hebben malkander geven.*

moneo Pastorem, si quid offendit: quod superest, Episcoporum est munus. PAN. At tales aves huc raro devolant. Equidem video vos esse viros bonos. Sed quid sibi vult ista vestium varietas? Nam plerique hoc ipso judicant vos esse malos, quod sic vestiamini. Co. Unde id? PAN. Nescio, nisi quod tales multi comperiantur. Co. Multi hoc ipso judicant nos esse sanctos, quod sic vestiamur: peccant utrique, sed tamen humanius peccant, qui ex veste bene de nobis suspicantur, quam qui male. PAN. Esto sane. Sed quæ tandem utilitas tot discriminum? Co. Quid tu censes? PAN. Mihi quidem nulla videtur, nisi in pompis, aut in bellis; in pompis enim circumferuntur variae personæ, sanctorum, Judæorum, Ethnicorum: has ex diverso cultu dignoscimus. In bellis autem hoc præstaret cultuum varietas, ut suum quæque vexillum copiae sequerentur, neque fieret ordinum confusio. Co. Pulcre dicis. & hæc vestis est militaris: alius alium ducem sequimur; sed omnes militamus sub uno Cæsare Christo. Verum in veste tria spectanda sunt. PAN. Quæ? Co. Necessitas, usus & decorum. Cur suminus cibum? PAN. Ne pereamus fame. Co. Sic aliquando sumenda vestis, ne pereamus frigore. PAN. Fateor. Co. Hoc melius præstat hæc vestis, quam tua: tegit enim & caput, & collum, & scapulas, unde plurimum est periculi. Usus postulat varia vestium genera. Equitaturò convenit brevis, quiescenti longa; in ætate tenuis, in hieme densa. Sunt Romæ, qui singulis diebus ter commutant vestem: mane sumunt duplicatam pellibus, sub meridiem accipiunt simplicem, rursus sub noctem aliquanto crassiores. Verum non omnibus suppetunt mutatoria: proinde hæc vestis reperta est, una ad plurimos usus accommoda. PAN. Quis sic? Co. Si fiat Bo-reas; aut si fervet Sol, adducimus cucullam: si calor of-fendit,

I In pompis.] Pompæ sunt spectacula, quæ populo exhibentur, vulgo *παιγνῶν*, nunc vocantur *processiones*, à verbo *πρίωμι*, mitto, vello.

fendit, demittimus in tergum: si quiescendum est, demittimus vestem: si ambulandum, subducimus, aut fuccingimus etiam. PAN. Non pessime sapuit, quisquis hoc invenit. CO. Est autem hoc ad bene vivendum præcipuum, ut homo consuescat esse paucis contentus, alioqui si deliciis aut affectibus indulgere coeperimus, nullus erit finis. At nulla vestis inveniri potuit, quæ una tot commoditatibus subserviret. PAN. Assentior. CO. Nunc decorum inspiciamus. Dic mihi bona fide, si tu sumeres uxoris tuæ vestem, nonne dicerent omnes te facere præter decorum? PAN. Dicerent me insanire. CO. Quid tu diceres, si illa sumeret vestem tuam? PAN. Fortasse nihil mali dicerem, sed contunderem eam ¹ bonis fustibus. CO. Atque nihil refert, quæ veste utaris. PAN. Heic plurimum refert. CO. Nec mirum. Nam & Ethnicorum leges puniunt virum ac foeminam, si ² diversi sexus cultum sumserint. PAN. Nec injuria. CO. Age, quid si senex octogenarius sumeret sibi vestitum adolescentis quindecim annos nati; aut contra, si juvenis sumeret vestem senis, nonne dicant omnes, rem esse ³ fustuario dignam? Aut si anus coleretur ad modum adolescentulæ, & contra? PAN. Admodum. CO. Itidem, si ⁴ laicus sumat cultum sacerdotis, contra Sacerdos laici. PAN. Uterque faceret indecore. CO. Quid si privatus sumeret ornamentum principis, aut Sacerdos privatus Episcopi, num faceret indecore? PAN. Scilicet. CO. Quid si civis sumeret cultum militis,

¹ *Bonis fustibus.*] Jocus est in contrariis, malis & bonis.

² *Diversi sexus cultum.*] Ita & Tiberius apud Tacitum Ann. lib. III. Damnabat vestes viris & mulieribus promiscuas. Imo Deus ipse Deut. 22. 5. „ Ne esto instrumentum virile super foeminam, nec induito vir vestem foeminæ: nam abominationi est Jehovah Deo tuo quisquis facit ista.

³ *Fustuaria.*] Id est, fustigatione; poena quæ fuste infligitur.

⁴ *Laicus sumat, &c.*] Quemadmodum laicus à λαός popularem significat, ita Clericus illum qui forte ex popularibus selectus esset, ad obeundam sacri ministerii functionem. Olim Christiani in Clericos & Laicos distincti. Satiùs autem si Patres à discrimine hoc abstinuissent, cujus Scriptura non meminit, ex quo posterioribus sæculis damnandus ecclesiasticæ tyrannidis abusus est natus.

militis, plumas, cæteraque stultitiæ ¹ Thraſonicæ insignia?

PAN. Rideretur. Co. Quid ſi inter milites, Anglus geſtaret crucem albam, Helvetius rubram, Gallus nigram?

PAN. Faceret impudenter. Co. Quid itaque miraris no-

ſtrum hunc cultum? PAN. Quid interſit inter privatum & principem, inter virum ac ſœminam, ſcio: quid interſit inter monachum ac non monachum, neſcio. Co. Quid in-

ter eſt inter pauperem & divitem? PAN. Fortuna. Co. Et tamen indecorum eſſet, ſi pauper imitaretur cultum divi-

tis. PAN. Verum, ut nunc ferme coluntur divites. Co. Quid inter fatuum & ſapientem? PAN. Aliquanto plus quam in-

ter divitem & tenuem. Co. Nonne moriones aliter veſtiuntur, quam qui ſapiunt? PAN. Neſcio quid vos deceat,

attamen veſter cultus non multum abeſt ab illorum cultu, ſi quis addat auriculas & tintinnabula. Co. Hoc plane de-

eſt: & ſumus hujus mundi moriones, ſi modo vere ſumus quod proſitemur. PAN. Quid vos ſitis, neſcio: illud ſcio,

multos eſſe moriones, geſtantes auriculas & tintinnabula, qui plus ſapiant iis, qui geſtant pilea ² ſuffulta pellibus,

³ epomides, reliquaue ſapientum insignia. Itaque mihi ſtultiſſimum videtur, ſapientiam proſiteri veſte potius, quam

ipſa re. Vidi quendam pluſquam morionem, qui geſtabat veſtem uſque ad talos demiſſam, epomidem Magiſtri noſtri:

aderat & vultus, qui videri poſſet gravis Theologi: diſputabat apud omneis non ſine ſpecie gravitatis: magnatibus au-

tem non minus erat jucundus, quam quivis alius morio, cum ſtultitiæ genere ſuperaret omneis. Co. Quid igitur tu poſtulas? ut princeps, qui ridet morionem, commutet cum

illo

¹ *Thraſonica.*] Thraſo nomen proprium eſt glorioſi militis, apud Terent. *don & pærus*, hoc eſt, ab inſolentia & ferocitate impoſitum.

² *Suffulta a pellibus.*] Hoc apud Germanos aliquot doctores juris: in Hiſpania Theologi inſigniuntur flocco albo in ſummo pileo. Lovanii pileo viola-

ceo, & epomide, quæ imponitur humeris, nulli uſui futura, niſi ut ſignificet *Magiſtrum noſtrum*.

³ *Epomides.*] Epomis cucullæ genus, quæ ſuffulta ſimiliter pellibus aut ſerico, Magiſtris noſtris ab humeris dependet. *Een cappryn*.

illo vestem? PAN. Fortassis hoc postulare aliquando decorum, quod tu proponis, si libeat repræsentare veste quidquid est in animo. Co. Urges tu quidem, sed tamen arbitror non sine causa vestem suam additam morionibus. PAN. Ob quam? Co. Ne lædantur à quoquam, si quid imprudenter dixerint, aut fecerint. PAN. Non dicam interim, quod ista res quosvis irritat potius ad lædendum, adeo ut frequenter è stultis fiant insani. Nec video cur, cum bos cornupeta, qui occiderit hominem, aut canis, aut sus, qui occiderit infantem, afficiantur supplicio; morio qui scelertiora commiserit, præsidio stultitiæ sinatur vivere: illud expeto, cur vos distinguamini cultu à cæteris? Nam si quævis causa sufficit ad diversum cultum, oporteret piscatorem aliter vestiri quam piscatorem, calcearium aliter quam vestiariū; aliter ¹pharmacopolam quam ²œnopolam, aliter aurigam quam nautam. Vos, si sacerdotes estis, cur secus vestimini quam reliqui faceretis? Si laici, cur à nobis differtis? Co. Olim monachi nihil aliud eramus, quam purior pars laicorum: & hoc intererat inter monachum & alium laicum, quod nunc interest inter frugalem & probum virum, suis manibus alentem familiam, & inter ³Snapphanum ex prædationum reditu jactantem sese: post Romanus Pontifex addidit nobis suos honores: vestis ex nobis nata est dignitatem, quæ nunc nec laicorum est, nec sacerdotum; sed tamen hujus, qualis qualis est, non puduit aliquando ⁴Cardinales & summos Pontifices. PAN. At tandem decorum illud unde sumitur? Co. Nonnunquam ex ipsa

¹ Pharmacopolam.] Pharmacopola, qui vendit pharmaca. Belg. Een Apotheker.

² OEnopolam.] OEnopola, qui vendit vinum. à πωλείω, vendo, & οἶνον, vinum.

³ Snapphanum.] Sic Germani vocant prædonum genus subito ex arcibus adorientium viatorem, mitigato vocabu-

lo. Dicti autem à scloporum genere quod facile nitrato pulvere oneratur & exploditur, ideoque ad subitas excursionis aptissimum; Belg. een Snap-baen.

⁴ Cardinales & summos Pontifices.] Imo multi ex monachatu Franciscanorum ad Pontificatum Maximum promoti variis ordinem privilegiis & honoribus auxerunt.

ex ipsa rerum natura, nonnunquam ex consuetudine mortalium & opinione. Nonne judicarent omnes absurdum, si quis tergo bubulo sic vestiretur, ut cornua prominere in capite, & cauda traheretur humi? PAN. Ridiculum sane. Co. Rursum si quis vestem haberet, quæ faciem ac manus tegeret, pudenda ostenderet? PAN. Multo absurdus. Co. Ob id notati sunt ab Ethnicis quoque scriptoribus, qui 'multicia sumerent foeminis etiam indecora. Verecundius enim est nudum esse, qualem te offendimus in vaporario, quam uti veste pellucente. PAN. Ego puto totum hoc de cultu, pendere à consuetudine ac persuasione mortalium. Co. Quis sic? PAN. Non multi sunt dies, quod heic diversati sunt, qui se prædicarent peragrasse varias regiones nuper inventas, & quas in priscorum cosmographorum picturis desideramus. Hi se narrabant pervenisse ad insulam quandam coeli temperatissimi, ubi summi dedecoris loco habebatur 'tegere corpus. Co. Isti fortassis belluarum ritu vivebant. PAN. Imo, ut agebant, humanissimam agebant vitam. Degebant sub rege; cum comitabantur ad opus mane, non amplius quam horam, etiam singulis diebus. Co. Quid operis faciebant? PAN. Evellebant radicum genus, quod illis tritici loco est, & tritico cum gratius, tum salubrius: quo peracto redeunt ad suum quisque negotium, & quod cujusque libitum est animo, faciunt. Sancte educant liberos, vitant & puniunt flagitia, sed nullum acerbius quam adulterium. Co. Quo suppli-

1 *Multicia.*] Vestes molli intextæ substamine, tenuissimæ & pellucidæ. Vestes, si modo vestes vocandæ sunt, inquit Seneca, in quibus nihil est quo defendi corpus aut denique pudor possit. Juven. *Cum tu multicia sumas Cretice, &c.*

2 *Cosmographus.*] Mundi descriptor. à *κόσμος*, mundus, & *γράφω*, scribo. Hinc Cosmographia, mundi descriptio. Si Cosmographos veteres videas, pervenerunt ad exiguam orbis cognitio-

nem. Novarum regionum detectio nostris sæculis est reservata, secundum illud vaticinium, liceat sic loqui, Senecæ: *Veniens annis Sacula seris, quibus Oceani Vincula rerum laxat, & ingens pateat tellus, Tiphysque novos detegat orbes; nec sit terris ultima Thule.*

3 *Tegere corpus.*] Consulantur Itineraria, quibus Hollandorum expeditiones in utramque Indiam prolixè describuntur.

1 *Plumig*

supplicio? PAN. Fœminis ignoscitur; datur hoc sexui; cæterum viris adulterii convictis hæc pœna est, ut per omnem vitam in publicum prodeant, membro pudendo velo obtecto. Co. O grave supplicium! PAN. Atqui consuetudo persuasit illis, hoc esse quovis supplicio gravius. Co. Ubi contemplor quid possit persuasio, propemodum assentior tibi. Etenim si quis vellet furem, aut homicidam afficere extrema ignominia, nonne satis esset, si præcideret illi interulam supra nates, si partes pudendas turpiter prominentes lupinis pellibus convestiret; caligas diversis coloribus variegaret: vestem, quæ thoracem tegit ac brachia, totam conscinderet, veluti rete faciens è veste, scapulas & pectus nudaret; barbam partim demeteret novacula, partim dmitteret, partim intorqueret; capillos tonderet, adderet pileum undique sectum, cum ingenti fasciculo plumarum, ac sic juberet prodire in publicum? Nonne magis traduceret hominem, quam si morionis cucullam adderet cum auriculis prælongis ac tintinnabulis? Et tamen sic ultro sese ornant milites, ac sibi placent: & reperiunt quibus hoc pulcrum videatur, cum nihil possit esse infanlius. PAN. Imo non desunt honesti cives, qui hoc pro viribus æmulentur. Co. Atqui si quis nunc conetur Indorum æmulari cultum, qui plumis avium vestiuntur, nonne pueris omnibus videretur insanire? PAN. Prorsus. Co. Atqui quod nos miramur, etiam longe infanlius est illo. Proinde ut verum est, nihil esse tam absurdum quod non commendet assuetudo: ita negari non potest, in vestibus esse quoddam decorum, quod apud sanos & corda-

tos

[Plumis avium vestiuntur.] Linschotius in itinerario suo recenset, Brasiliæ nos plumis diversicoloribus affabre connexis, in coronæ formam, frontem ornare. Diadema illud ipsis *Gempenam-bi* vocatur. Etiam cutem cum plumis flavis rubrisque collo avium *Toucan*, non dissimiliun nostris cornicibus, detra-

que genis agglutinare: & cum ad bellum proficiscuntur & cum ad convivia sua properant. Addit idem, eosdem & armillas ex omnis generis plumis, ut & galeros ex eadem materia artificiosissime collibatos & pallia ex struthiocamelorum pennis contexta, humerisque injecta gestare.

I Cord

tos semper decorum est : ac rursus indecorum , quod apud omneis qui sapiunt , indecorum videri debet. Quis enim non ridet , quoties videt foeminas onustas longa vestis¹ coronide , quæ nobilitatem generis² caudæ longitudine metiuntur ? Quanquam hoc non pudet imitari quosdam Cardinales duntaxat in palliis. Et tamen res est adeo violenta, *consuetudo* ; ut non sit huic aut illi liberum mutare³ quod receptum est. PAN. Satis de consuetudine. Sed dic tu mihi quid sentias , utrum existimes satius , monachos non differre à cæteris cultu , an differre ? Co. Equidem arbitror simplicius & Christianius , non æstimari quenquam ex cultu , modo sit honestus ac decorus. PAN. Cur igitur vos non abjicitis cucullas ? Co. Cur Apostoli non statim⁴ vescerantur cibis quibuslibet ? PAN. Nescio : dic tu. Co. Quoniam obstabat invicta cōsuetudo. Quod enim penitus infixum est animis hominum , multoque usu confirmatum inveteravit , ac velut in naturam abiit , subito tolli sine magna perniciæ tranquillitatis humanæ non potest : sed ita paullatim submovendum est , quemadmodum⁵ ille revulsit pilos caudæ equinæ. PAN. Tolerarem , si monachorum omnium esset unus cultus :⁶ tot discrimina quis ferat ?

¹ *Coronide.*] Quam nunc caudam vocant. Et significat extremitatem aliquantulum incurvatam : deinde quod ornatus causa rei adjicitur. à *corona*.

² *Caudæ longitudine.*] Hodieque in aulis obtinet , ut longioribus sformatibus humum verrant , quo nobiliores.

³ *Quod receptum est.*] Secundum illud mos tyrannus.

⁴ *Vescerantur cibis quibuslibet.*] Propter infirmitatem Judæorum ; ne illi scandalizarentur.

⁵ *Ille revulsit pilos caudæ equinæ.*] Ille , nempe Sertorius : qui , teste Plutarcho , cum suis copiis ex barbarâ turbâ conflatis , persuadere non posset rationibus , in re militari plus habere momenti consilium , quàm vires temerarias , duos proponit equos , alterum macilentum

atque invalidum , alterum vegetum , caudâ pilosâ. Atque invalido illi juvenem adhibet prægrandi corpore & admirandis viribus. Contra vegeto pusillum & imbecillum homuncionem. Hic singulos pilos paulatim vellens , totam caudam brevi spatio depilavit. Juvenis è diverso caudam omnem simul manibus utrisque comprehensam , vi ac impetu conatur evellere. Qui cum frustra sudaret , risui fuit circumstantibus. Sub hæc assurgens Sertorius , vtdetis , inquit , commilitones , quanto plus possit ingenium quam vires. Indicat autem proverbium , quod viribus ac impetu fieri nequit , id tempore & assiduitate confici.

⁶ *Tot discrimina quis ferat ?*] Imo quot monachorum ordines tot vestituum diversa genera.

ferat? Co. Hoc malum, usus invexit, qui nihil non invehit, ¹ Benedictus non commentus est novum cultum, sed is quo tum utebatur cum suis, erat cultus laici simplicis ac probi. Nec Franciscus invenit novam formam, sed hæc erat vestis pauperum ac rusticorum. Posteriores additis quibusdam verterunt rem in superstitionem. Nonne videmus & hodie quasdam anus tenentes sui seculi cultum, qui magis est diversus à cultu horum temporum, quam meus cultus abest à tuo? PAN. Videmus. Co. Itaque cum hunc cultum vides, vides reliquias prisca seculi. PAN. Ergo nihil habet aliud sanctimonie cultus vester? Co. Nihil prorsus. PAN. Quidam jactant istos cultus præmonstratos divinitus ² à diya Virgine matre. Co. Ista sunt hominum somnia. PAN. Sunt qui desperent se posse à morbo revalescere, ni vestiantur cultu ³ Dominicano: imo, qui ⁴ ne sepeliri quidem velint, nisi in veste Franciscana. Co. Ista qui suadent, aut captatores sunt, aut fatui: qui credunt, superstitioni. Deus non minus dignoscit nebulonem in veste Franciscana, quam in militari. PAN. At minor est plumarum varietas in avibus, quam in vobis cultus. Co. An non itaque pulcrum est imitari naturam? sed pulcrius vincere.

PAN. Uti-

¹ *Benedictus.*] Secundum Sebastianum Francum Benedictus hic anno 480. natus majorque sexagenario denatus est. Postquam diu in deserto delituerat, tandem in Italiam rediit, & Cassinense monasterium ordinemque monachorum, (ab ipso Benedictinorum nomen ad illos defluxit) secundum regulam Basilii crexit.

² *A diya Virgine.*] Istiusmodi mendaciorum plaustra in Pontificiorum libris invenies. Inter alia Reginaldo ægroto Maria ostendit Dominicanorum vestium formam & colorem, teste Apolonia.

³ *Dominicano.*] Tradit enim blasphemæ de Dominico Antoninus, illum plures ægros sanasse mortuosque suscitasse, quam J. Christum. Imo Vincentius

fabulatur, eundem mortuum jam, invocatum, sex defunctos vitæ restituisse. Non mirum ergo, si vestimentis Dominicanis sanandi vim ascribant.

⁴ *Ne sepeliri quidem velint.*] Ita habet: temporum lapsu homines superstitioni vestibus divinam vim ad æternam salutem inesse putarunt. Ideoque non tantum plebei, sed & optimates habitu Franciscani sepeliri voluerunt; opinantes hæc ratione se à Diabolo tutos fore. Falsa illa imaginatione indutus Marchio Mantuz Franciscus I. I. testamento caverat, ut Franciscani indumento mandaretur terræ. Nec aliter voluerunt sepeliri Albertus Pius Dux Carpenfis Parisiis, Christophorus Longolius Paduz, & Robertus Rex Siciliæ.

I Domi-

PAN. Utinam viaceretis & rostrorum varietate! Co. Sed age, varietati quoque patrocinabor, si pateris. Nonne aliter vestitus Hispanus, aliter Italus, aliter Gallus, aliter Germanus, aliter Græcus, aliter Turca, aliter Saracenus?

PAN. Scilicet. Co. Et in eadem regione quanta varietas vestium, etiam in ejusdem sexus, ætatis, & ordinis hominibus? Quanto alius cultus Veneto, alius Florentino, alius Romano? Atque hæc intra unam Italiam. PAN. Credo.

Co. Hinc nata est & nostra varietas. 'Dominicus sumsit cultum à probis agricolis ejus Hispaniæ partis, in qua vixit: Benedictus à rusticis' ejus Italiæ partis, in qua vixit: Franciscus' ab agricolis diversæ partis: atque idem de cæ-

teris. PAN. Proinde quantum video, vos nihilo estis sanctiores nobis, nisi sanctius vixeritis. Co. Imo peiores vobis, qui parum pie viventes, gravius offendamus animos simplicium. PAN. Est igitur aliqua spes de nobis, qui nec patronum habemus, nec cultum, nec regulam, nec profes-

sionem? Co. Habes, ô bone. vide ut serves: quære † à susceptoribus tuis, quid professus sis in baptismo, quam vestem illic acceperis. Et humanam regulam desideras, qui regulam Euangelicam professus sis; Desideras hominem

Patro-

1 *Dominicus sumsit.*] Dominicus monachis suis vestimenti genus nullum præscripsit, ipse vili & plebeio habitu contentus. Post mortem autem ejus fratres habitu Regularium Canonico-um uti decreverunt: usque dum Reginaldo à Mariâ (sic nugantur) vestis forma colorque monstratus sit: nempe alba tunica, cui nigrum pallium injectum, & ab humeris usque ad caput integumentum humerale.

2 *Ejus Italia partis.*] Non sequutus est Benedictus habitum quo rustici Castinenses utebantur. Præscripsit enim monachis peculiare vestis genus, utpote sacullam ex duplici hirsuto panno tempore hiberno, ex simplici æstivis diebus, togam in ambitu rotundam, nec fluxam nimis, nec nimis curtam cum

manicis latis & scapulare, ut illi vocant. Idem Benedictus tamen concessit etiam usum illarum vestium, quæ in illis regionibus minimo venibant.

3 *Ab agricolis.*] Franciscus abjectis vestibus secularibus, primum assumpsit pastorale vestimentum: postea, & hoc abjecto, tunicam breviorē, quam vice cinguli recte constringebat: incedens discalceatus. Verum istiusmodi habitum nullibi monachis suis injunxit; sed tantum ut vilissima veste regerentur. Salsæ Buchananus:

*Et tunicam fluxam nodosa cannabe cingis,
Cum melius fauces stringeret illa tinas.*

4 *A susceptoribus.*] Quos nunc patrimonios ac matrimonios vocant, qui spondent pro pueris baptizatis.

Patronum, qui Patronum habeas Jesum Christum? Cum duceres uxorem, nihil professus es? Cogita quid debeas conjugī, quid liberis, quid familiæ; & senties te plus habere sarcinæ, quam si Francisci regulam professus esses. PAN. Credisne ullum Pandocheum ingredi cœlum? Co. Quid nī? PAN. Multa fiunt, ac dicuntur in hac domo, quæ parum respondent Euangelio. Co. Quæ? PAN. Alius bibit plus satis, alius obscœne loquitur, quidam rixantur, quidam obtreçant: denique an cætera sint casta, nescio. Co. His occurrendum est, quantum potes: si non potes, certe ne alas quæstus causa hæc mala, neve accerfas. PAN. Nonnunquam parum bonæ fidei sum in vino. Co. Quī sic? PAN. Ubi sensero illos plus satis incalescere, largiter aquam admisceo. Co. Istud quidem levius est, quam si quibuscumque vendas vinum periculosis medicamentis infectum. PAN. Dic mihi serio, quot dies fuisti in hoc itinere? Co. Mensem ferme. PAN. Quis interim vos curat? Co. Nonne bene curantur, qui habent uxorem, liberos, parentes, & cognatos? PAN. Sæpenumero. Co. Tu non habes nisi unam uxorem, nos centum: tu non nisi unicum patrem, nos centum: tu non nisi unicam domum, nos centum: tu non nisi paucos liberos, nos innumeros: tu non nisi paucos cognatos, nos infinitos. PAN. Quī sic? Co. Quia latius se porrigit cognatio Spiritus, quam carnis. Et ita nobis pollicitus est Christus, & experimur verum quod pollicitus est. PAN. Næ tu mihi præbuisi sat lepidum convivam: emoriar, nisi malim hanc confabulationem, quam Pastoris mei computationem. Cras dignaberis aliquid dicere populo. Et si posthac continget te hac facere iter, scito tibi heic paratum locum. Co. Quid si alii veniant? PAN. Non erunt ingrati, modo tui similes. Co. Meliores, uti spero. PAN. Verum inter tam multos malos, quomodo dignoscam bonos? Co. Dicam paucis, sed in aurem. PAN. Dic. Co. PAN. Meminero; & faciam.

Abbat

[¹ Dicam paucis.] Simili joco Reuchlinus claudit opus de verbo, mirifice.

I. Antro-

*Abbatissæ & Eruditæ.***ANTRONIUS, MAGDALIA.**

AN. **Q**Uam heic ego supellestilem video? MA. An non elegantem? AN. Nescio quam elegantem, certe parum decoram & puellæ, & matronæ. MA. Quam obrem? AN. Quia librorum plena sunt omnia. MA. Tu tantus natu, tum abbas, & aulicus, nunquam vidisti libros in ædibus heroïnarum? AN. Vidi, sed Gallice scriptos: heic video Græcos, & Latinos. MA. An soli Gallice scripti libri docent sapientiam? AN. Sed decet hoc heroïnas, ut habeant quo delectent otium. MA. An solis heroïnis licet sapere, & suaviter vivere? MA. Male connectis, sapere & suaviter vivere: non est muliebre sapere: heroïnarum est suaviter vivere. MA. Nonne omnium est bene vivere? AN. Opinor. MA. Quis potest autem suaviter vivere, qui non vivat bene? AN. Imo quis potest suaviter vivere, qui vivat bene? MA. Ergo tu probas eos, qui vivunt male, modo suaviter? AN. Arbitror illos bene vivere, qui vivunt suaviter. MA. Sed ista suavitas unde proficiscitur; è rebus extrariis, an ex animo? AN. E rebus extrariis. MA. O subtilem abbatem, sed crassum Philosophum! Dic mihi, quibus rebus tu metiris suavitatem? AN. Somno, conviviis, libertate faciendi quæ velis, pecunia, honoribus. MA. Verum, si istis rebus Deus addiderit sapientiam, num vives suaviter? AN. Quid appellas sapientiam? MA. Hoc est, si intelligeres hominem non esse felicem, nisi bonis animi; opes, honores, genus, neque feliciorum reddere, neque meliorem.

1 *Antronius.*] Alludit ad proverbium, *αἰσχρὸν ὁ σὺν*. Olim dicebatur, qui deformi prægrandique mole corporis esset, cæterum ingenio stupido baroque. *Antron* autem civitas erat Thessaliæ, nomen inde sortita, quod cavernis & specubus abundaret. Illic ajunt asinos insigni magnitudine quon-

dam fuisse, unde proverbium increbuit.

2 *Heroïnis.*] Heroïnas appellat potentes aulicas, quasi semideas.

3 *Rebus extrariis.*] Extraria dicuntur, quæ extra rem sunt de qua agitur: etiam pro externis, ut hoc loco, sumuntur.

X 3

1. Ex

liorem. AN. Valeat ista quidem sapientia. MA. Quid si mihi suavius sit legere bonum auctorem, quam tibi venari, potare, aut ludere aleam; non videbor tibi suaviter vivere? AN. Ego non viverem. MA. Non quæro, quid tibi sit suavissimum, sed quid deberet esse suave. AN. Ego nolim meos monachos frequentes esse in libris. MA. At meus maritus hoc maxime probat. Sed quam ob rem tandem non probas hoc in monachis tuis? AN. Quoniam experior illos minus morigeros: responsant ¹ ex Decretis, ex Decretalibus, ex Petro & Paulo. MA. Imperas igitur quæ pugnant cum Petro & Paulo? AN. Quid illi doceant, nescio: sed tamen non amo monachum responsatorem: neque velim quenquam meorum plus sapere, quam ego sapiam. MA. Istud ita vitari possit, si tu des operam, ut quam plurimum sapias. AN. Non est otium. MA. Qui sic? AN. Quia non vacat. MA. Non vacat sapere? AN. Non. MA. Quid obstat? AN. Prolixæ preces, cura rei domesticæ, venatus, equi, ² cultus aulæ. MA. Itane ista tibi sunt potiora sapientia? AN. Nobis sic usu venit. MA. Jam illud mihi dicito, si quis Jupiter hanc potestatem tibi daret, ut possis & monachos tuos, & te ipsum vertere in quodcunque animal velles, an illos ³ in porcos verteres, te ipsum in equum? AN. Nequaquam. MA. Atqui sic vitares, ne quis plus te uno saperet. AN. Mea non magni referret, quod genus animantis essent monachi, modo ipse essem homo. MA. An hominem esse censes, qui nec sapiat, nec velit sapere? AN. Mihi sapio. MA. Et sibi sapiunt sues. AN. Videre mihi ⁴ sophistria quæpiam, ita argutaris. MA. Non dicam

1. *Ex Decretis.*] Intelligit decreta & decretalia quæ Corpore Canonico comprehenduntur.

2. *Cultus aulæ.*] Digitum intendit autor in magnificentiam & aulicam abbatum vitam.

3. *In porcos verteres.*] More Circes, quæ Ulyssis socios carminibus in por-

cos convertit.

4. *Sophistria quæpiam.*] Primitus Sophista & in foeminino Sophistria, commune nomen erat omnibus, qui in arte aliqua excellere: Postmodo in malam partem desumptum, designat illum, qui fallacibus conclusionibus inanem sapientiae speciem ostendat.

cam quid tu mihi videaris. Sed cur hæc displicet supellex?

AN. Quia fufus & colus funt arma muliebria. MA. Nonne matronæ eft, administrare rem domesticam, erudire liberos?

AN. Eft. MA. An rem tantam exiftimas administrari poffe fine fapientia? AN. Non arbitror. MA. At hanc fapientiam docent me libri. AN. Ego domi habeo sexaginta duos monachos, tamen nullum librum reperies in meo cubiculo. MA. Bene itaque profpectum eft monachis illis.

AN. Feram libros, non fero Latinos. MA. Quapropter? AN. Quia non convenit ea lingua foeminis. MA. Exfpecto cauffam. AN. Quia parum facit ad tuendam illarum pudicitiam. MA. Ergo nugaciffimis fabulis pleni libri Gallice fcripti, faciunt ad pudicitiam? AN. Aliud eft. MA. Dic illud, quidquid eft, aperte. AN. Tutiores funt à Sacerdotibus, fi nesciant Latine. MA. Imo Isthinc minimum eft periculi veftra opera. Quandoquidem hoc agitis fedulo, ne fciatis Latine. AN. Vulgus ita fentit, quia rarum & infolitum eft, foeminam fcire Latine. MA. Quid mihi citas vulgum, peffimum bene gerendæ rei auctorem? Quid mihi confuetudinem, omnium malarum rerum magiftram? Optimis affuefcendum: ita fiet folitum, quod erat infolitum: & fuave fiet, quod erat infuave: fiet decorum, quod videbatur indecorum. AN. Audio. MA. Nonne decorum eft, foeminam in Germania natam difcere Gallice? AN. Maxime. MA. Quam ob rem? AN. Ut loquatur cum his, qui fciunt Gallice. MA. Et mihi putas indecorum, fi difcam Latine, ut quotidie confabuler cum tot auctoribus, tam facundis, tam eruditis, tam fapientibus, tam fidis confultoribus? AN. Libri adimunt multum cerebri foeminis, cum alioqui parum illis fuperfit. MA. Quantum vobis fuperfit nescio; certe mihi quantulumcunque eft, malim in bonis ftudiis

1 Libri Gallice fcripti.] Sic eft, pluri-
mos Galli libros obtrufcrunt orbi, fa-
bulis amatoriis refertos, lascivoque
ftilo confcriptos. Illi fua lingua Ro-
mam indigetant. Usinam eadem non in-
venirent male feriata ingenia; quæ ad
irritandam puellarum libidinem, in lin-
guam Belgicam iftiusmodi converterent.

studiis consumere, quam in precibus sine mente dictis, in pernoctibus conviviis, in exhauriendis ¹ capacibus pateris. AN. Librorum familiaritas parit insaniam. MA. An colloquia combibonum, scurrarum & sannionum tibi non pariunt insaniam? AN. Imo depellunt tædium. MA. Qui fiat igitur, ut tam amoeni confabulones mihi pariant insaniam? AN. Sic ajunt. MA. At aliud ipsa loquitur res. Quanto plures videmus, quibus immodica potatio & intempestiva convivia, quibus temulenta pervigilia, quibus impotentes affectus ² pepererunt insaniam? AN. Ego sane nollem uxorem doctam. MA. At ego mihi gratulor, cui contigerit maritus tui dissimilis. Nam & illum mihi, & me illi cariorem reddit eruditio. AN. Immenfis laboribus comparatur eruditio, ac post moriendum est. MA. Dic mihi, vir egregie, si cras tibi moriendum esset, utrum malles mori stultior an sapientior? AN. Si citra laborem contingeret sapientia. MA. Sed nihil homini ³ citra laborem contingit in hac vita: & tamen quidquid paratum est, quantifvis laboribus comparatum est, heic relinquendum est: cur pigeat nos in re omnium pretiosissima sumere laboris aliquid, cujus fructus nos in alteram quoque vitam comitatur? AN. Frequenter audiavi vulgo dici, foeminam sapientem, bis stultam esse. MA. Istuc quidem dici solet, sed à stultis. Foemina quæ vere sapit, non videtur sibi sapere; Contra,

¹ *Capacibus pateris.*] Convenit id cum vulgatis Agricoltæ versibus de Monachis: *Bis tres immensis abigunt clamoribus horas: Quod superest ventri temporis omne datur. Si queris quid agant? sertiunt potantque cacantque: Ventris in his munus vertitur omne tribus.*

² *Pepererunt insaniam.*] Egregie Philo; Qui temulenti sunt, ne degustant quidem prudentiam. Et Xenophon: Ebrietas, oblivionem omnium, quæ agi oportet, inducit. Labet & subungere Clementis Alexandrini verba: Cor quidem multo potu obruitur: vini autem

temulencia multa, maris minis comparatur, in qua corpus tanquam navis demersum, turpitudinis profundum subiit atque dedecoris, decumanis vini fluctibus obrutum. Gubernator autem, mens scilicet humana, supereminentis ebrietatis fluctu circumagitur, & in mari versans caligat, & propter procellæ tenebras, à portu veritatis aberrat, donec in saxa sub mari latentia irruens, se ipsum in voluptates impactum perdidit.

³ *Citra laborem.*] Laboribus enim omnia vendunt Dii.

¹ *Cli-*

contra, quæ, cum nihil sapiat, sibi videtur sapere, ea de-
 mum bis stulta est. AN. Nescio quomodo fit, ut quemad-
 modum ¹ clitellæ non conveniunt bovi, ita nec litteræ mu-
 lieri. MA. Atqui negare non potes, quin magis quadrent
 clitellæ bovi, quam mitra asino, aut sui. Quid lentis de Vir-
 gine matre? AN. Optime. MA. Nonne versabatur in libris?
 AN. Versabatur; at non in istis. MA. Quid igitur legebat?
 AN. ² Horas canonicas. MA. Ad quem usum? AN. ³ Or-
 dinis Benedictini. MA. Sit ita sane. Quid ⁴ Paula & Eusto-
 chium? nonne versabantur in sacris libris? AN. Verum
 istuc nunc rarum est. MA. Sic olim ⁵ rara avis erat Abbas in-
 doctus, nunc nihil vulgatus: olim Principes & Cæsares
 eruditione non minus quam imperio præminebant. Neque
 tamen usque adeo rarum est, quam tu putas: sunt in Hispa-
 nia, sunt in Italia non paucæ mulieres adprime nobiles, quæ
 cum quovis viro queant contendere: sunt in Anglia Mori-
 cæ, sunt in Germania Bilibaldicæ & Blaurericæ. Quod
 nisi caveritis vos, res eo tandem evadet, ut nos præsidea-
 mus in scholis Theologicis, ut concionemur in templis; oc-
 cupabimus mitras vestras. AN. Ista Deus avertat. MA. Imo
 vestrum erit hoc avertere. Quod si pergetis ut coepi-
 stis, citius anseres concionaturi sint, quam vos mutos pa-
 stores

¹ *Clitellæ.*] Bovi clitellæ dicuntur
 imponi: vel ubi negotium mandatum
 est parum apto: ut hoc loco: vel ubi
 quis deprecatur provinciam, cui parum
 sit idoneus, antequam sibi ducat inde-
 coram. Clitellæ vero sunt *ἐπιπλοῦντες*
 quibus sarcinæ colligatæ mulis impo-
 nuntur.

² *Horas canonicas.*] Statas precin-
 culas intelligit, quas certo numero Deo
 admetiuntur Pontificii.

³ *Ordinis Benedictini.*] Ridicule, quum
 Benedictus nondum esset natus.

⁴ *Paula & Eustochium.*] Paula hæc
 matrona Romana, quæ mortuo marito
 in Pauperes omnes suas facultates ero-
 pans, totam se literis dicavit. Ejus filia

Eustochium, Latinæ, Græcæ Hebraicæ-
 que linguæ peritissima: sui temporis
 miraculum dictum. In sacrâ Scriptura
 admodum versata, psalmos Hebraicos
 absque interprete intelligebat & sine in-
 vestigatione legebat. Hieronymo ad-
 modum chara. Patrum memoriâ in-
 ter foeminas magnam eruditionis lau-
 dem est consequuta. Olympia Fulvia
 Morata, Heidelbergæ sepulta: hodie-
 que non minori gloriâ, orbi innotuit
 Anna Maria Schuurmans, ad gran-
 dem Ultrajectinæ Academiæ splendo-
 rem.

⁵ *Rara avis erat.*] Rara avis, pro re
 quavis novâ. Juven. *Rara avis in terris,
 nigroque similima cygno.*

stores ferant. Videtis jam inverti mundi scenam : aut
 'deponenda est persona, aut agendæ sunt suæ cuique par-
 tes. AN. Unde incidi in hanc fœminam? Si quando vifes
 nos, ego te suavius accipiam. MA. Quibus modis? AN. Sal-
 tabimus, bibemus affatim, venabimur, ludemus, ridebimus.
 MA. Mihi quidem jam nunc ridere libet.

I *Deponenda est persona.*] Modus lo-
 quendi à Comicis desumptus. Taxatur
 autem hic horrenda inciticia ecclesiasti-
 corum ævo Erasmi. Tum enim veritas

& doctrina, è cimmeriâ nocte erum-
 pentes, tenebriones istos monachos
 detexerunt.

Epithalamium Petri Ægidii.

ALYPIUS, BALBINUS, MUSÆ.

AL. **D**Eum immortalem! quod ego novum spectacu-
 lum heic video? BA. Aut tu vides quod nusquam
 est, aut mei parum prospiciunt oculi. AL. Atqui mirum
 spectaculum est & amabile. BA. Enecas: dic, ubi vides?
 AL. Ad lævam in hoc colle nemoroso. BA. Collem video.
 AL. Non vides puellarum chorum? BA. Quid tibi venit
 in mentem, ut nos ad istum modum ludos facias? Ego ne
 muscam quidem puellam usquam conspicio. AL. Tace:
 prodeunt è nemore. 'Papæ, qui nitor, quæ gratia! non
 humanum est hoc spectaculum. BA. Quæ hunc agitant 'in-
 temperiæ? AL. Agnosco; novem sunt Musæ, 'cum tribus
 Gratiis: demiror quid agant; nunquam vidi cultiores aut
 magis alacres: omnes sunt redimitæ lauro; & suum quæ-
 que gerit organum. Porro Gratiæ quam amabiliter sibi
 hærent! quam decet nullo adstricta cingulo vestis, ac li-
 beris diffluens 'laciniis! BA. At ego nunquam audi-
 quenquam magis delirantem, quam te. AL. Imo neminem
 vidisti me feliciorem. BA. Cur heic solus habes oculos?

AL. Quia

I *Papæ.*] Donato, mira subito ac-
 cipientis interjectio est, habet quippe
 in se affectum verbi miror.

2 *Intemperia.*] Id est, furix: erant
 enim Dææ habentes vim nocendi & per
 intemperantiam lævandi.

3 *Cum tribus Gratiis.*] Nempe Aglaia,
 Thalia, Euphrosyne, Jovis & Euryno-
 mes filix. Tres singuntur, quod una bene-
 ficium det, altera accipiat, tertia reddat.

4 *Laciniæ.*] Sinus vestis, margo, sim-
 bria. Gr. *νεγάρτιον*.

I Ex

AL. Quia non bibisti ¹ ex fonte Musarum : nam his solis conspicuæ sunt Musæ. BA. Ego affatim hausi ² è fonte Scoti. AL. Non ille fons est Musarum, sed lacus ranarum. BA. Non potes efficere, ut & ipse videam hoc spectaculi? AL. Possem, siquidem adesset laurus : nam liquor è fonte limpidus, ramq; lauri adpersus, oculos reddit hujusmodi spectaculorum perspicaces. BA. Ecce laurus : ecce fonticulus. AL. Commodum profecto. BA. Asperge. AL. Intende : videsne? BA. Quantum antea. Asperge rursus. AL. Jamne vides? BA. Tantundem. Asperge copiosius. AL. Jam vides, opinor. BA. Imo vix te video. AL. Miser, quam penitus oculos tuos obsedit τὸ σκότος! Hæc ars vel aurigæ daret oculos. Verum non est quod crucieris : præstiterit fortasse non videre, ne tali præmio videas Musas, quali ³ Aëtion vidit Dianam. Periculum enim esset, ne te vertant in ⁴ histricem, aut aprum silvestrem, aut porcum, aut camelum, aut ranam, aut graculum. Efficiam tamen ut audias, modo ne obstrepas. Jam huc deflectunt viam: occurramus. ⁵ Χαίρειτε τειροπόνοιο θεῶν. MV. ⁶ Καὶ σὺ μέλα χαίρει φιλόμαστον. AL. Quid vellicas? BA. Non præstas quod promiseras. AL. An non audis? BA. Audio, sed velut ⁷ asinus lyram. AL. Loquar igitur Latine. Quonam est iter tam cultis, tamque alacribus? Num invistis Lovanienesium ⁸ Academiam?

¹ Ex fonte Musarum.] Fons hic Hippocrene, in Boeotiâ non procul ab Helicone monte, quem Poëtæ ungulâ Pegasi equi alati factum fuisse fabulantur.

² Ex fonte Scoti.] Duplex sensus est in voce Scoti; vel enim ut hoc loco, proprium est, designans Joannem Duns Scotum: cujus Philosophia spinis tricusque subtilitatum referta, multis tenebris orbem involvit: vel appellativum, ut paulo post, & significat tenebras: Σκότος enim Græcis caligo.

³ Aëtion.] Aëtion Aristi & Autochæ filius, qui cum in valle Garganor casu Dianam nudam conspexisset, in cervum versus à canibus dilaniatus est.

Ovidius; *Inscius Aëtion vidit sine veste Dianam: Præda suis canibus non minus ille fuit.*

⁴ Histricem.] Histrix spinosum animal, quod spinas ejaculatur. Quasi sus pungens. Belg. *Een Dier gelijk een Egel.* ⁵ Χαίρειτε.] Id est, Avete optatissimæ Dexæ.

⁶ Καὶ σὺ.] Id est, Et tu multum salve, Musarum amator.

⁷ Asinus lyram.] Sic appellantur bonarum artium indociles atque intracabiles. Recte autem torquebitur in eos, qui indecore tentant artificium, cujus sunt imperiti, & à quo natura abhorrent.

⁸ Academiam.] Guicciardino teste, conditum

demiam? *Mv.* Bona verba. *AL.* Quam ob rem? *Mv.* Quis nunc illic nobis locus, ubi tot porci obgrunniunt, obrudunt asini, ¹ obblactiunt cameli, ² obstrepunt graculi, obgarriunt picæ? *AL.* Atqui sunt & illic quibus vestrum numen est venerandum. *Mv.* Scimus: eoque post annos aliquot illuc commigrabimus. Nondum revoluta seculorum ³ periodus diem illum fatalem advexit. Erit enim qui illic nobis amœnum exstruet domicilium, vel templum potius, quo vix alibi magnificentius ac sanctius. *AL.* Non est fas scire quisnam tantum decus invecturus sit nostræ ditioni? *Mv.* Tibi fas est, nostrorum sacrorum ⁴ mystæ. Non dubium est, quin tibi notum sit toto orbe celebre *Bullidiano*-rum nomen. *AL.* Heroicum genus nominasti, & ornandis summorum principum aulis natum. Quis enim non veneratur magnum illum *Franciscum Bullidium Besontinæ* Ecclesiæ præsulem, qui unus non unum ⁵ Nestorem præstitit ⁶ Philippo maximi Maximiliani filio, *Caroli*, ⁷ qui major futurus

conditum hoc Gymnasium anno vigesimo sexto sæculi decimi quarti, precibus *Belgiæ* nobilitatis à *Joanne Quarto Brabantiz Duce*: qui doctissimis viris undecunque magno salario convocatis id instruxit, & perpetuo censu, multisque privilegiis, à *Martino quinto Pontifice* approbatis, donavit.

¹ *Obblactiunt.*] *Blactire* proprie camelorum est. Utgrunnire porcorum; rudere asinorum, &c.

² *Obstrepunt graculi.*] Nihil enim stolidis & imperitis cum bonis litteris. Nam graculus avis est ineptæ molestæque garrulitatis, atque obstrepera; adeo ut à voce, qua sonat, nomen inditum putent.

³ *Periodus.*] Circuitus.

⁴ *Mystæ.*] Qui sacris initiati sunt, à *μυστα*, unde etiam *ἀμυστα*. Nam *μύστυς* proprie est, qui adhuc *μύς*, nondum *ἀπὸ τοῦ μύ*, qui quasi clausis adhuc oculis initiatur, nondum factus contemplator. Erat ergo *μύστυς* cui minora sa-

cra jam patebant, majora erant adhuc clausa.

⁵ *Nestorem.*] Proprium hic per antonomasiam pro appellativo: Nestor pro prudenti, fido & facundo: talis quippe fuit *Nelei* & *Chloridis* filius, qui ad tertiam hominis ætatem perveniens tantâ dexteritate ingenii & eloquio valebat ut *Agamemnon* profiteretur se brevi capturum *Trojam* si decem *Nestores* contigissent.

⁶ *Philippo maximi Maximiliani filio.*] Est hic *Philippus* vigesimus nonus *Hollandiæ Comes*, filius *Maximiliani Cæsaris* & *Mariz, Caroli Bellicosi* filiz. In *Hispania Joannam Ferdinandi Regis* filiam uxorem duxit: & ira jure Matrimonii regni *Hispanici* administrationem adeptus, anno sexto decimi quinti sæculi in Civitate *Burgensi* obiit: relictis duobus filiis *Carolo* & *Ferdinando* & quatuor filiabus.

⁷ *Qui major futurus est.*] Recte majorem utpote qui hæres paternarum ditionum, tot

futurus est, patri? Mv. O felices nos, nisi fata virum illum terris invidissent! Quantus erat ille ¹ Meccenas honestorum studiorum, quam candidus fautor ingeniorum! Sed reliquit fratres duos, Ægidium, admirabili judicio prudentiaque virum, & Hieronymum. AL. Hieronymum novimus, omni litterarum genere perpolitum, omni virtutum genere decoratum. Mv. Nec cum fata longævum esse patientur, tamen nemo dignior est immortalitate. AL. Unde ista nostis? Mv. Apollo nobis denarravit. AL. Quænam est ista fatorum invidia, ut optima quæque ² protinus subducant? Mv. Id quidem non est hujus temporis philosophari: sed ³ Hieronymus heic summa cum laude moriens, universas opes suas destinabit ⁴ instituendo Lovanii collegio, in quo gratis & publicitus tres linguas eruditissimi viri profitebuntur. Ea res magnum ornamentum adjunget & studiis, & Caroli gloriæ. Tum non illibenter versabimur Lovanii. AL. Quo nunc igitur est iter? Mv. Antverpiam. AL. Musæ & Gratiæ ad mercatum? Mv. Nequaquam; imo ad nuptias. AL. Quid virginibus cum nuptiis? Mv. Ad tales nuptias non est indecorum ire virgines. AL. Quas igitur nuptias narras? Mv. Sanctas, puras, castas, ad quas non puderet ipsam adire Palladem; & arbitror adfuturam. AL. Non est fas scire sponsi nomen & sponsæ? Mv. Arbitror

tot regnorum, ducatum, comitatum & dominiorum, insuper in Cæsarem Romanum est electus. Maximis victoriis clarus decessit, abdicato ante imperio, in Hieronymiani ordinis Monasterio, sæculi decimi quinti anno quinquagesimo octavo.

1 *Meccenas.*] Meccenas per antoninianum pro studiorum fautore, doctorumque patrono.

2 *Protinus subducant.*] Ethnicismum redolent Ovidii versus, huc quoque modo spectantes. *Cur rapiant mala fata bonos: (ignoscite fasso) Sollicitor nullo esse putare Deos. Vire pius, moriere tamen; solo sacra, colentem Mors tamen à templis*

ad cava busta trahit.

3 *Hieronymus.*] Hieronymus hic Bussidius in oppido Arlunensi, vulgo Arlon, ducatus Luxemburgici natus est.

4 *Instituendo Lovanii.*] Præter celeberrimum omnium artium & facultatum Lovanii sunt supra viginti præclara collegia à diversis illustri famâ viris, optimis legibus instituta. Excellunt autem inter hæc Pædagogia Lillii, Castri, Porci, Falconis, ubi philosophiam studiosi docentur. Nec cedit his Collegium Trilingue, ita dictum quod peculiariter in tribus primariis linguis Latina, Græca & Hebraica instituuntur, ab Hieronymo Bussidio institutum.

bitror tibi non ignotum esse candidissimum illum juvenem
& omnibus politioris litteraturæ deliciis expolitissimum,
Petrum Ægidium. AL. Gemmam nominasti, non homi-
nem. MV. Einubet Cornelia, virguncula vel ipso digna
Apolline. AL. Ille quidem vestri cultor eximius à teneris
annis fuit. MV. Huic igitur canemus Epithalamium. AL. Et
¹ saltabunt Gratia? MV. Non modo saltabunt, verum etiam
duo candidissima pectora, ² indissolubilibus mutuæ benevo-
lentia nodis copulabunt, ut nihil unquam inter illos possit
incidere vel iræ, vel tædii. Illa perpetuum nihil audiet, nisi,
Mea lux: ille vicissim nihil, nisi *Anime mi*. Atque huic ju-
cunditati ne senectus quidem quidquam detrahet, imo po-
tius adjunget aliquid. AL. Demirarer, si, qui sic vivunt,
possint senescere. MV. Recte mones: nam maturitas erit
potius, quam senectus. AL. Atqui novi permultos, quibus
intra menses treis, istæ verborum blanditiæ longe in diver-
sum versæ sunt, & in convivio pro lepidis jocis volitabant
³ disci & ⁴ quadrulæ: Maritus pro, *Anime mi*, audiebat,
Fungus, *lagena*, *spongia*: uxor, ⁵ *Scrophæ*, ⁶ *Acco*, ⁷ *Vomica*.
MV. Vera prædicas: sed istiusmodi nuptiæ Gratiis iratis
coierant; heic perpetuo morum jucunditas alet mutuam
benevolentiam. AL. Narras tu quidem raram matrimonii
felicitatem. MV. Tam raras virtutes, rara decet felicitas.
AL. Quid?

¹ *Et saltabunt Gratia.*] Finguntur
Gratiæ à poetis saltationis peritæ. Hinc
Horatius: *Gratia cum Nymphis geminisque*
Sororibus andes Ducere nuda choros.

² *Indissolubilibus mutuæ.*] Recte: hinc
& ipsæ connexæ & insolubiles inter se
dicuntur: perpetuaque amicitia foedera
pangere.

³ *Discus.*] Vas in quo cibaria appo-
nuntur. B. *Een plakke schotel met breeyande.*

⁴ *Quadrulæ.*] *Quadrula*, parva qua-
dra Vasculum quatuor angulorum, ubi
incisa reponuntur opsonia. Belg. *Een*
vierkanse teljoor.

⁵ *Scrophæ.*] *Scrophæ* vel *scrofa* *γενναίς*
Græcis, *γενναίς* Suidæ, sus foemi-
na, quæ foetus causa alitur: Colum-
mella ait: *Scrofa* probantur longissi-
mi status, ut sint reliquis membris si-
miles verribus.

⁶ *Acco.*] Mulier ob stultitiam nobi-
lis, quæ se in speculo contemplans ima-
ginem suam alloquebatur, ac si ea esset
alia mulier. hinc *Accio*, Gr. *ἀνελξω*,
stulte facio.

⁷ *Vomica.*] Ulcus: sic appellamus
nobis molestos.

AL. Quid? coibunt nuptiæ absque ¹ Junone & ² Venere?
 MV. Juno quidem non aderit, rixosa Dea: & cui raro ³ bene
 convenit cum suo Jove. Ne Venus quidem ⁴ illa terrestris
 & ebriosa; verum altera illa cœlestis, quæ conciliat for-
 mas animorum. AL. Proinde sterile matrimonium mihi
 narras. MV. Nequaquam; imo felicissime fœcundum.
 AL. Quid illa cœlestis gignit, nisi animos? MV. Imo addit
 & corpora, sed ipsi animis morigera, perinde quasi gem-
 meo ⁵ myrothecio indas ⁶ opobalsamum. AL. Ubinam est
 ea? MV. En tibi procul adventat. AL. Video: Deum im-
 mortalem, qui fulgor, quæ formæ majestas! ad hanc qui-
 dem altera Venus invenusta est. MV. Vides quam mode-
 sti Cupidines, nequaquam cæci, quemadmodum illi, quibus
 altera dementat animos mortalium, sed oculatissimi: nec
 habent insanas faces, sed ignes placidissimos; nec habent
 plumbeas cuspides, quibus immittunt odium amantis, ac
 miseros animos amore non mutuo discruciant. AL. Plane
 matrem referunt. O felicem illam domum, & superis egre-
 gie caram! Cæterum licetne audire Epithalamium car-
 men, quod illi destinastis? MV. Imo rogamus, ut libeat
 audire.

C L I O.

*Candida laurigero nubit Cornelia Petro,
 Auspiciis adsint numina dextra bonis.*

M E L P O M E N E.

Contingat illis ⁷ turturum concordia,

Corni-

¹ *Junone.*] Juno enim nubentibus
 præesse credita, unde & Pronuba di-
 cta.

² *Venere.*] Venus quippe amorum,
 pulchritudinum & deliciarum Dea: ita
 nominata, teste Cicerone, quod ad
 omnia veniat.

³ *Bene convenit cum suo.*] Consulatur
 poetarum fabulæ: ubi Juno Zelo-
 typæ magnos identidem Jovi tumultus
 excitat.

⁴ *illa terrestris*] Alludit ad hoc quod

Socrates apud Platonem facit duas Ve-
 neres, & duos Cupidines.

⁵ *Myrothecion.*] Vasculum unguen-
 tarium, & quasi repositoryum unguen-
 torum. Ex *μύρον*, unguentum, & *τι-
 θεμι*, pono.

⁶ *Opobalsamum.*] Succus balsami, qui
 sc. ex balsamo manat.

⁷ *Turturum concordia.*] Est in hac ave
 singulare studium mutui amoris & casti-
 tatis: unde & offerebatur sacrificium
 à puerpera. Uni nubit turtur, & cum
 suo

¹ *Cornicula vivacitas.*

T H A L I A.

Ille caritate ² *Gracchum Tiberium praecefferit,*
 Qui sua vitam anteposuit conjugis *Cornelia.*

E U T E R P E.

Ille caritate superet ³ *conjugem Admeti ducis,*
 Qua volens mortem mariti; morte mutavit sua.

T E R P S I C H O R E.

Ille non flagret leviori flamma,
 Attamen fato meliore, quam olim

⁴ *Plancius rapta socia gravatus*

Esse superstes.

E R A T O.

Ille non flagret leviori flamma,
 Attamen longe meliore fato,
 Casta quam sanctum deamavit olim

⁵ *Porcia Brutum.*

C A L L I O P E.

Sponsum moribus undiquaque sanctis,
 Nec ⁶ *Nasica probatus antecellat.*

U R A.

suo compare sine intermissione sobolem gignit. Amissa conjugē non ducit aliam, sed solitarius misere gemit, & bibiturus aquam prius turbat. Hinc factum quod olim in nuptiis rursum concordiam precabantur.

¹ *Cornicula vivacitas.*] Hinc *Cornicula vivacior*, de vehementer annosis proverbialis hyperbole est, ab ejus avis prodigiosa vivacitate sumpta; cui Hesiodus novem tribuit hominis secula.

² *Gracchum.*] Lege *Plutarchum* in *Gracchis*, statim in principio.

³ *Conjugem Admeti.*] *Alceste* uxor Regis *Admeti* Theſſalorum: quæ promissimē se morti obtulit: cum ægrotante marito ab oraculo responsum esset relatum, brevi illum moriturum, nisi quis amicorum pro eo moreretur. Exstat de hac *Alceste* Euripidis tragœdia. Meminit & *Valer. Max.* l. 3. c. 6. Atque ibidem de *Plancio* & *Horestilla*. Rursum ibidem de *Porcia* Catonis filia *Bruti* uxore.

⁴ *Plancius rapta.*] *M. Plautius* (ita enim nomen colligit *Valerius*, non *Plantius*) cum senatus imperio classem sociorum, sexaginta navium in *Asiam* reduceret, *Tarentum*que appulisset, atque ibi uxor ejus *Orestilla*, quæ illic eum prosecuta fuerat, morbo pressa decessisset, funerata ea atque in rogam imposita, inter officium ungendi & osculandi stricto ferro incubuit. Quem amici, sicut erat, togatum & calceatum corpori conjugis junxerunt: ac deinde subiectis facibus utrumque una cremarunt.

⁵ *Porcia Bruta.*] *Porcia* hæc *Catonis* filia, cum apud *Philippum* victum & interemptum virum *Brutum* cognosceret, quia ferrum non dabatur, ardentes ore carbonēs hausit & se suffocavit.

⁶ *Nasica probatus.*] Hic est ille *Scipio Nasica*, qui à Senatu vir optimus judicatus: matrem Deum primitus adveſtam hospitio excepit. Quanquam autem

U R A N I A .

*Uxor moribus undiquaque castis
Vincat ¹ Sulpitiam Paterculanam.*

P O L Y H Y M N I A .

*Laudetur simili prole puerpera,
Accrescat domui res simul & decus,
Sed livore vacet ; si fieri potest,
Factis egregius debita gloria.*

AL. Prorsus inviderem illi Petro Ægidio, nisi tantus esset hominis candor, ut ipse nemini possit invidere. MV. Sed jam tempus est, ut coeptum carpamus iter. AL. Nunquid est quod interim velitis renuntiari Lovanium? MV. Ut nostro nomine salutes amicos omnes candidos, ac nostri studiosos, sed præ cæteris vetustissimum nostri chori cultorem Joannem Paludanum, Jodocum Gaverium, Martinum Dorpium, & Joannem Borsalum. AL. Id quidem fiet diligenter. Quid cæteris? MV. Dicam in aurem. AL. ² Res non est magni sumtus, itaque fiet quam primum.

tem præcipuas dignitates & munia ob-
iisset, nihil tamen supererat, unde mor-
tuis tumulto mandaretur.

¹ Sulpitia.] Sulpitia Paterculi filia,
uxor Fulvii Flacci, quæ ob pudicitiam

è centum matronis lecta fuit ad dedi-
candum Romæ Veneris simulacrum.
Meminit T. Livius.

² Res non est magni sumtus.] Videtur
hoc dictum in aurem, ut suspendant sese.

¹ Exorcismus, sive Spectrum.

T H O M A S , A N S E L M U S .

TH. Quid est bonæ rei, quod tecum rides tam suaviter,
quasi thesaurum nactus sis? AN. Non procul ab-
errat

¹ Exorcismus.] Εξορισμός vulgo
conjuratio, qua obtestatione nominis di-
vini dæmonia ejiciuntur. Inde & exor-
cista: quales fuerunt cum impostores
illi Judæi, de quibus Act. 19. 13. tum
qui in primâ Christianorum ecclesiâ do-
no miraculorum pollentes, ad Chri-
stianismi confirmationem, manus im-
positione energumenos à diaboli libe-

rabant. Hodie apud Pontificios exorci-
stæ peculiarem ecclesiasticum ordinem
constituunt: Quamvis certum sit falso
illos hoc exorcizandi dono, quod cum
extraordinariis miraculorum donis in
primitiva ecclesiâ dudum defuit, tanto-
pere gloriari. Præterea si detur illos ve-
re dæmones ejicere: ubi virtus & auto-
ritas à Deo collata. Eo etiam magis fu-

Y cus hic

errat à scopo tua divinatio. TH. At non imparties sodali quidquid istuc est boni? AN. Imo jam dudum optabam mihi dari quempiam, in cujus sinum effunderem hoc meum gaudium. TH. Age igitur, imparti. AN. Audivi modo fabulam lepidissimam, quam jures esse comicum figmentum, nisi mihi locus, personæ, totaque res esset tam nota, quam tu notus es mihi. TH. Audire gestio. AN. Nostine Polum Fauni generum? TH. Maxime. AN. Is est & auctor, & actor hujus fabulæ. TH. Facile crediderim. Nam ille vel ¹ absque persona possit quamvis agere fabulam. AN. Sic est. Nosti, opinor, & prædium quod habet non ita procul à Londino? TH. Phy. non semel illic computavimus. AN. Agnoscis igitur viam utrinque arboribus pari digestis intervallo septam. TH. Ad lævam ædium partem, altero fere ² balistæ jactu. AN. Tenes. Alterum viæ latus habet alveum siccum, dumis ac vepribus obsitum: è ponticulo iter est in apertam planiciem. TH. Memini. AN. Jam pridem vagabatur rumor ac fabula per ejus loci rusticos, juxta ponticulum hunc obversari ³ spectrum quoddam, cujus subinde exaudirentur miserandi ejulatus: suspicabantur animam esse cuiuspiam, quæ diris cruciatibus torqueretur. TH. Quis auctor erat istius rumoris? AN. Quis, nisi Polus? ⁴ Hoc proœmium præstruxerat suæ fabulæ. TH. Quid isti venit in mentem, ut ista confingeret? AN. Nescio; nisi quia sic est hominis ingenium; gaudet hujusmodi commentis ludere stultitiam

cus hic detegitur; quod, ut ipsi confitentur, nihil præstant, orthodoxæ religionis quopiam præsentem: cum olim in præsentia paganorum, teste Arnobio, veteres expellerent Diabolos.

1 *Absque persona.*] In scenâ personas nuncupamus: qui modo Regio, subditi, liberi aut servi vestibus ornati, eorundem mores & gestus exprimunt.

2 *Balistæ jactu.*] *Balista* vel potius *balista*, à βάλλω jacio, instrumentum bellicum, quo saxa vel tela mittuntur.

3 *Spectrum quoddam.*] Bellarminus,

inter rationes quibus confictum suum purgatorium astruat, quarto loco constituit apparitiones animorum, quæ se in purgatorio esse renunciaverunt, & opem à vivis implorarunt. Egregie illi respondet Gregorius Nyssenus: Nob ea inquit mortuorum natura est, ut oculis conspici & per se monere mortales queant.

4 *Hoc proœmium.*] Latinis exordium seu præfatio, ex ὁρχή & ὀψων. Proprie autem quod præcinebatur à citharæcdis cœramen initoris.

I Richemont.

stultitiam populi. Dicam quid nuper designarit hujus generis. Simul equitabamus aliquamulti ¹ Richemondam, inter quos erant quos tu diceres cordatos homines. Cœlum erat mire serenum, nec ulla usquam nubecula suffuscatum. Ibi Polus intentis in cœlum oculis, signavit totam faciem ac scapulas imagine crucis; & vultu ad stuporem composito, ita secum: *Deum immortalem, quid ego video?* Rogantibus qui proxime equitabant, quid videret: rursus obliquans se majore cruce: *Avertat*, inquit, *clementissimus Deus hoc ostentum!* Cum instarent aviditate cognoscendi, ille defixis in cœlum oculis, ac digito commonstrans cœli locum, *Nonne*, inquit, *videtis illic immanem draconem, igneis armatum cornibus, caudâ in circulum retorta?* Cum negarent se videre, atque ille jussisset, oculos intenderent, ac locum subinde commonstraret, tandem unus quispiam, ne videretur parum oculatus, affirmavit se quoque videre. Hunc imitatus est unus item atque alter: pudebat enim non videre quod tam esset perspicuum. Quid multis? Intra tri-duum rumor hic totam Angliam pervaserat, tale portentum apparuisse. Mirum autem, quantum ² fama popularis addidit fabulæ. Nec deerant qui, quid sibi vellet hoc ostentum, ³ interpretarentur serio. Horum stultitia ille qui commentus fuerat argumentum, magna cum voluptate frucebatur.

¹ *Richemondam.*] Designat autor primariam urbem comitatus Richmondshire, qui pars Eboracensis agri, solstitialem occasum spectantis. Oppidum autem ipsum exiguo mœnium circuitu inclusum, sed productis ad tres portas suburbiis satis frequens, ab Uro flumine perfunditur. Nomen factum à Castro, quod Alanus Britanniz Armoriz Comes extruxerat. Alioquin & Richemond regia est, quæ prius *Shene* dicta, postea ab Henrico VII. novam cognominationem adepta est: utpote qui privatus Richmondiz Comitatus titulum gesserat, eandem ex cineribus augustiori formâ reedificavit.

² *Fama popularis.*] Fama malum, quod non aliud velocius ullum: Mobilitate viget viresque acquirit eundo. Et post egregiam ejusdem descriptionem subjungit tandem Virgilius: *Tam ficti prævique tenax quam nuncia veri.*

³ *Interpretarentur serio.*] Narrat Varterius simile figmentum Hermici Cajadi, qui Latinis carminibus commentus Sibyllinam vaticinationem, in columnis marmoreis incisam, quas data opera detruncatas defodit. Postmodo autem inventæ totum orbem in admirationem traxerunt, & doctorum etiam ingenia commentationibus lassarunt.

tur. TH. Agnosco hominis ingenium. Sed redi ad spectrum. AN. Interea commodum divertit ad Polum Faunus quidam sacerdos, ex eorum genere, quibus non satis est appellari Latine regulares, ¹ nisi Græce cognomen idem accinatur, parochus vici illic alicunde vicini. Is sibi non vulgariter videbatur sapere, præsertim in rebus sacris. TH. Intelligo; repertus est actor fabulæ. AN. Super coenam ortus est sermo de rumore spectri. Cum Polus sentiret Fauno rumorem hunc non solum auditum esse, verum etiam creditum; cæpit hominem obtestari, vir doctus ac pius succurreret animulæ tam dira patienti: & si quid dubitas, inquit, explora rem, obambula ad decimam juxta ponticulum illum, & audies miserum ejulatum: adjunge tibi quem voles comitem; ita & tutior audies, & certior. TH. Quid deinde? AN. Cœna peracta, Polus ex more abit venatum, aut aucupatum. Faunus obambulans, cum jam tenebræ sustulissent certum de rebus judicium, tandem audit miserandos gemitus: hos Polus artifex mire effingebat, abditus illic in vepreto, adhibita ad id olla fictili: quo vox è cavo red-dita, lugubrius quiddam sonaret. TH. Hæc fabula, ut video, vincit ² phasma ³ Menandri. AN. Magis istuc dices, si totam audieris. Faunus domum se recepit, narrare cupiens quid audisset. Polus alia via compendiaria jam ante-

verterat.

¹ Nisi Græce.] Ludit: alioqui *Canonici* non dicuntur à regula, sed à præbenda, quam nunc vocant. Nam *canon* aliquando est certus cibi potulve modus, qui dabatur militibus.

² Phasma Menandri.] Donati verba sunt: Phasma est nomen fabulæ Menandri in qua noverca superducta adolescenti, virginem quam ex vicino quodam conceperat, furtim educatam, cum haberet in latebris apud vicinum proximum, hoc modo secum habebat assidue nullo conficio. Parietem qui medius inter domum mariti & vicini fuerat, ita perfodit, ut in ipso transitu sacrum locum esse simularet. Cumque transitum

intenderet sertis & fronde folici, rem divinam sæpe faciens, evocabat ad se virginem. Quod cum animadvertisset adolescens, primum aspectu pulchræ virginis, velut numinis visu perculsus, exhorruit: unde Phasma est nomen fabulæ. Deinde paulatim re cognita exarsit in amorem puellæ: ita ut remedium tantæ cupiditatis, nisi ex nuptiis non reperiretur. Ita ex commodo matris ac virginis & ex voto amatoris consensuque patris, nuptiarum celebratione finem accipit fabula.

³ Menandri.] Menander hic Atheniensis, divino ingenio, octuaginta comœdiarum scriptor, teste Suida.

I Suscepit

verterat. Ibi Faunus narrat Polo, quod erat actum, & aliquid etiam affingit, quo res esset admirabilior. TH. Poterat interim Polus tenere risum? AN. Ille-ne? Vultum habet in manu. Dixisses rem serio agi. Tandem Faunus vehementer obtestante Polo, ¹ suscepit negotium exorcismi, ac totam eam noctem agit insomnem, dum dispicit quibus modis rem aggrediretur tuto: nam sibi quoque misere metuebat. Primum itaque congesti sunt exorcismi efficacissimi, & additi novi nonnulli per viscera beatæ Mariæ, per ossa beatæ Werenfridæ. Deinde delectus est locus in planitie vicina vepreto, unde vox exaudiebatur: circumductus est ² circulus satis amplus, qui crebras haberet cruces, variassque notulas. Hæc omnia peragebantur verbis conceptis. Adhibitum est vas ingens, plenum aquæ consecratæ. Ad-dita est in collum sacra stola, quam vocant, unde pendebat initium Evangelii ³ secundum Joannem. In oculis habebat cerulam, à Romano Pontifice quotannis consecrari solitam, quæ vulgo dicitur *Agnus Dei*. His armis olim se muniebant, adversus noxios dæmones, prius quam illis ⁴ Francisci cuculla coepit esse formidabilis. Hæc omnia procurata sunt, ne, si Spiritus malus esset, impetum faceret in exorcistam. Nec tamen ausus est se solum huic circulo committere: sed decretum est, adhibendum esse sacerdotem alterum. Ibi Polus metuens, ne, si nasutior adjunctus fuisset, prodere-

¹ *Suscepit negotium exorcismi.*] Faunus hic sub persona exorcistæ introduci-tur: officium illius juxta Pontificios, exorcismos ecclesiæ legere super energumenos, & eo modo præparare illos, ut sacrificii divini participes fiant. Hic & in alium finem exorcizat.

² *Circulus satis amplus.*] Eodem modo hodieque & olim magi & sagæ Diabolum adjurant, ut impote qui circum se circulum in ambitu variorum monstrorum ossibus & craniis obseptum, describunt, & conceptis verbis Dæmonum auxilium implorant.

³ *Secundum Joannem.*] Et hic exorcistæ Romanenses magorum impias ceremonias imitantur: illi enim in multis suis imposturis principium Evangelii Joannis adhibent.

⁴ *Francisci cuculla.*] Salse ridet autor superstitionem Papicolarum vesaniam, cum aquis suis lustralibus, agnis Dei, circulo crucibus circumsepto, similibusque manifeste impiis quiesciliis. Quantum autem sanctitatis, quantum virium adversus Diabolorum insultus cucullæ Franciscani inhæreat, jam ante demonstratum.

proderetur fabulæ mysterium, adjungit parochum quendam ex vicinia, cui rem totam aperit: sic enim postulabat actio fabulæ; & erat is qui à tali ludo non abhorreret. Postridie rebus omnibus rite præparatis, sub horam decimam Faunus cum paracho circulum ingreditur. Polus, qui præcesserat, è vepreto gemit miserabiliter. ¹ Faunus auspicatur exorcismum. Interim Polus clam per tenebras subducit se in villam proximam. Illinc adducit aliam personam fabulæ: nec enim poterat nisi per multos agi. TH. Quid faciunt? AN. Conscendunt equos nigras, ignem occultum secum ferunt. Ubi non procul abessent à circulo, ignem ostentant, quo metu Faunum abigerent è circulo. TH. Quantum operæ sumsit Polus ille, ut falleret? AN. Sic est homo. Verum ea res propemodum pessime cesserat illis. TH. Quis sic? AN. Nam equi subito prolato igne consternati, parum abfuit quin & se præcipitarent, & sessores. Habes ² primum actum fabulæ. Ubi reditum est in colloquium, Polus velut ignarus omnium, rogat quid esset actum. Ibi Faunus narrat sibi conspectos duos teterrimos ³ cacodæmones, in nigris equis, oculis igneis, ac naribus spirantes ignem; qui tentassent ingredi circulum, verum efficacibus verbis abactos in malam rem. His rebus cum accrevisset animus Fauno, postero die summo cum apparatu redit in circulum: cumque diu multis obtestationibus provocasset spectrum, Polus rursus cum collega suo procul ostendit sese ex equis atris horrendo fremitu, quasi cuperent irrumpere in circulum. TH. Nihil habebant ignis? AN. Nihil; nam id male cesserat.

¹ Faunus auspicatur exorcismum.] Alfonso de Castro Exorcismus Pontificius est invocatio divini nominis, quæ fit super energumenos, adjurando spiritum immundum per virtutem divinam, ut egrediatur ab iis.

² Primum actum fabulæ.] Habet autem actus quinque, secundum illud:

Neve minor quinto non sit productior actus Fabula.

³ Cacodæmones.] Quandoquidem *Δαιμόν* Deus vel Dæm, ut & genius vel angelus, hinc differentiar causa additur epitheton *αἰσθητὸν* vel *κακόν*. Imo &, ut hoc loco, unica voce effertur, *κακοδαίμων*, diabolus, malus genius.

¹ *Vadimus*

rat. Sed audi aliud commentum. Ducebant longum funem: eo leviter per humum tracto, dum hinc atque hinc uterque se proripit, velut abacti exorcismis Fauni, Sacerdotem utrumque, una cum vase quod habebant aquæ sacræ plenum, provolvunt in terram. TH. Hoc præmii tulit pro sua actione parochus? AN. Tulit: & tamen maluit hoc perpeti, quam deferere coeptam fabulam. His ita gestis, ubi reditum est ad colloquium, deprædicat apud Polum Faunus, quanto fuisset in periculo, & quam fortiter utrumque cacodæmonem suis verbis profligasset: jamque certam conceperat fiduciam, nullum esse tam noxium aut impudentem dæmonem, qui posset in circulum irrumpere. TH. Faunus ille non multum abest à fatuo. AN. Nihil adhuc audisti. Hucusque progressa fabula, commodum supervenit Poli gener: nam ejus filiam duxerat natu maximam, juvenis, ut scis, ingenio mire festivo. TH. Scio, nec abhorrens ab hujusmodi jocis. AN. Abhorrens? Nullum ille ¹ vadimonium non defereret, si talis vel spectanda, vel agenda esset fabula. Huic socer rem omnem denarrat; atque illi delegat partes, ut animam agat. Sumit ornatum, ac lubens; convolvit se linteo, quemadmodum apud nos solent funera: habet prunam vivam in testa, quæ per linteum reddebat speciem incendii. Sub noctem itum est ad locum, ubi hæc agebatur fabula. Audiuntur miri gemitus. Faunus expedit exorcismos omnes. Tandem procul inter yepretum ² ostendit sese anima, subinde ostentans ignem, ac misere suspirans. Hanc cum Faunus obtestaretur, ut eloqueretur

¹ *Vadimonium.*] Id est, rem quamlibet seriam, & maximi momenti. Ollim enim turpe erat & damnosum, vadimonium deferere: nec excusabatur vadimonii promissor, nisi ob causas egregie graves.

² *Ostendit sese anima.*] De apparitionibus & regressu animarum mira nugantur Papicolar, nec inter se conveniunt ipsi. Bellarminus super hac re tres quæ-

stiones movet, quas suo more solvit. Subjungit autem ex inferno limboque puerorum non dari regressum, sed ex purgatorio quidem limboque patrum. Habemus enim hic testimonia gravissimorum auctorum: Ita ut impudentissimum sit dicere apparitiones animarum esse Dæmonum fingentium se esse animas de purgatorio exeuntes & suffragia postulantes. Ita sonant ejus verba.

queretur quisnam esset, subito profiliit è vepreto Polus ornatu cacodæmonis, fictoque fremitu: Nihil, inquit, tibi juris est in hanc animam; mea est: ac subinde procurrit usque ad oram circuli, velut impetum facturus in exorcistam; moxque velut submotus verbis exorcismi, & vi aquæ sacræ, quam illi multam asperfit, retrocessit. Tandem abacto ¹pædagogo dæmone, nascitur ²dialogismus Fauni cum anima. Percunctanti, & obtestanti, respondit se esse animam hominis Christiani. Rogata, quo nomine vocaretur, respondit, Faunus; Faunus, inquit, idem mihi nomen est. Jamque ex communi nomine res cœpit illi magis esse cordi, ut Faunus Faunum liberaret. Cum Faunus multa percunctaretur; ne diutina confabulatio proderet fucum, subducebat sese anima, negans sibi fas esse diutius colloqui, quod tempus urgeret, quo cogeretur abire, quo liberet dæmoni: pollicita tamen est sese postridie redituram, hora qua fas esset. Rursus convenitur in ædibus Poli, qui ³choragus erat fabulæ. Ibi denarrat exorcista, quid esset gestum, nonnulla etiam admentiens, quæ sibi tamen persuadebat esse vera. Adeo favebat negotio quod agebatur. Jam hoc compertum erat, scilicet, animam esse Christinnam, quæ sub inclementissimo dæmone, diris cruciatibus vexaretur. Huc omnis conatus intenditur. Verum in exorcismo proximo ridiculum quiddam accidit. TH. Obsecro, quidnam? AN. Cum Faunus ⁴evocasset animam, Polus qui dæmonem agebat,

¹ *Pædagogo.*] Qui servabat animam, nec ab ea discedebat. Sic Terentius Phædriam vocat puellæ pædagogum.

² *Dialogismus.*] *Διαλογισμός* Rustiano schema *Διάλογος*, quum quis secum rem quampiam volutans, tanquam cum altero colloquens, interrogat & respondet. Hic & pro dialogo seu sermocinatione, interrogationem responsumque continente.

³ *Choragus.*] Qui producit ac reducit personas in fabulis, quasi præfectus fabulæ.

⁴ *Evocasset animam.*] Autor quæstionum ad Antiochum, quæ Athanasio tribuuntur, non tantum absolute negat animarum apparitiones, sed & rationes exhibet cur non appareant. Opponantur ipsissima verba Bellarmino jam jam allegato: Numquid ergo scire possumus, quare non permiserit Deus, animam alicujus eorum qui è vivis decesserunt, ad nos redire & enarrare, qualisne rerum apud inferos status & qualis ibi sit necessitas? Respondet autem. Multa inde deceptio in hac vita oriretur: multi enim

agebat, prorsus sic affiliit, quasi intra circulum irrupturus: cumque contra Faunus pugnaret exorcismis, multamque vim aquæ aspergeret, tandem exclamat dæmon, se ne pili quidem facere ista omnia: *Rem*, inquit, *habuisti cum puella; mei juris es*. Id cum Polus jocodiceret, tamen forte fortuna verum dixisse visus est: nam exorcista hoc dicto tactus, ilico recepit se in centrum circuli, & nescio ¹ quid immussavit in aurem paracho. Id Polus sentiens, recepit sese; ne quid audiret, ² quod audire fas non esset. TH. Sane Polus religiosum ac verecundum agebat dæmonem. AN. Sic est. reprehendi poterat actio, quod parum meminisset decori. Exaudivit tamen parochi vocem, ³ indicentis satisfactionem. TH. Quam? AN. Ut ter diceret precationem Dominicam. ex hoc conjiciebat, illum ter habuisse rem eadem nocte. TH. Hoc sane regularis ille, præter regulam. AN. Homines sunt, & lapsus erat humanus. TH. Perge. quid deinde factum? AN. Jam Faunus ferocior redit ad oram circuli, & ultro provocat dæmonem. At ille jam timidior refugiebat. Fefellisti me, inquiens: si sapuissem, non monuissem te. Persuasum est hoc multis, quæ ⁴ semel Sacerdoti confessus sis, prorsus abolita esse è memoria dæmonis, ne possit opprobare. TH. Jocum plane ridiculum narras. AN. Sed, ut aliquando finiam fabulam, diebus aliquot hunc in modum collo-

ti enim ex Dæmonibus transformari possent in formas hominum defunctorum & dicerent se à mortuis resurrexisse, & multas e mentis res ac dogmata, de eis quæ ibi sunt, possent inter nos spargere ad nostri seductionem & perditionem. Et Nyssæus: Non ea est animarum jam natura, ut oculis conspici possint.

1 *Quid immussavit.*] Nempe confessionem auricularem, ut absolveretur à crimine cujus ex propriæ conscientie dictamine se reum agnoscebat, paracho dixit.

2 *Quod audire fas.*] Id. mysterium

tanto silentio colendum, ut à nullo absque capitis periculo effutiat: & idcirco etiam uni sacrificulo, semotis omnibus arbitris, confessio auricularis fit.

3 *Indicentis satisfactionem.*] Pro delictorum gravitate imponitur contentibus poena, quæ pro delictis satisfaciunt.

4 *Semel Sacerdoti confessus sis.*] Imo, quidni? Quandoquidem in potestate Sacerdotis est, cui confessio fit, peccata in totum remittere; ut Pontificii docent. Consule illorum libros, in quibus confessionis hujus auricularis inusitatas vires descripias invenies.

colloquium habitum est cum anima. Summa huc evasit. Roganti exorcistæ, num qua via posset è cruciatu liberari; respondit illa, posse, si pecunia, quam reliquisset fraude partam, restitueretur. Ibi Faunus, Quid, inquit, si per bonos viros dispensaretur in pios usus? Respondit, & hoc profuturum. Heic exhilaratus exorcista, summa diligentia percunctatus est, quanta esset summa. Illa dixit ingentem; quod illi erat bonum atque commodum. Indicavit & locum, sed procul dissitum, ubi thesaurus heic defossus esset. Præscripsit in quos usus vellet impendi. TH. In quos? AN. Ut tres susciperent peregrinationem, quorum unus ¹ adiret limina Petri, alter iret ² salutatum Jacobum Compostellanum, tertius oscularetur pectinem Jesu, ³ qui est Treveris. Deinde per aliquot monasteria magna vis psalteriorum, ac missarum perageretur. Quod superesset, ipse pro suo arbitratu dispensaret. Jam totus erat in thesauro Fauni animus; illum toto pectore devorarat. TH. Vulgaris morbus est, quanquam hoc nomine peculiariter ⁴ male audiunt Sacerdotes. AN. Ubi nihil esset ommissum, quod ad pecuniæ negotium pertineret, exorcista submonitus à Polo, coepit animam de curiosis artibus percunctari, ⁵ de alchymistica, deque

¹ *Adiret limina Petri.*] Intelligit Basilicam D. Petri in Vaticano Romæ, à Clero exstructam, à Constantino Magno amplificatam, à Julio II. novo augmento renovatam, à Paulo V. formâ & magnificentia qua hodie conspicitur ædificatam.

² *Salutatum Jacobum.*] Jacobus Apostolus Hispanorum divus tutelaris magna superstitione Compostellæ colitur. Creditur illi templum construxisse Alfonso tertius Castiliæ Rex paulo ante sæculum nonum. De Jacobo Compostellano vide superius.

³ *Qui est Treveris.*] Treviris sua antiquitate omnes reliquas Galliarum civitates superat. Hinc vulgatus versiculus: *Ante Romam Treviris centum fuit ocla*

viginti. Aeneas Sylvius Romam antiquiorem esse scribit annis mille & trecentis. Adjacet Mosellæ. Pecten autem Christi ibidem reservatus reponendus est inter alias reliquias, quibus credulæ plebi Papicolarum misere illudunt.

⁴ *Male audiunt Sacerdotes.*] Quantopere auro inhiunt etiam illi quibus nefas aurum tractare, dudum orbi innuit. Hinc recte Scaliger de iisdem:

*Quibus fuere dura saxa cervical:
Cavata rupes dormientibus cella:
Nunc inter aula viperas cærvatim
Sues cruore pauperum saginantur.*

⁵ *De Alchymistica.*] Alchymistica ars seu alchymia scientia docens facere aurum vel argentum ex pulveribus metalli, vel aurum à cupro separare.

¹ *Magia.*]

deque ¹ *magia*. Et ad hæc anima quædam respondit pro tempore, cæterum pollicita, se plura indicaturam, simul atque illius opera liberata fuisset à pædagogo dæmone. Sit hic, si videtur, tertius fabulæ actus. In quarto Faunus cœpit ubique serio prædicare rem prodigiosam, nihil aliud crepare in colloquiis, in conviviis; polliceri monasteriis magnifica quædam: & omnino nihil jam humile loquebatur. Adiit locum, reperit signa, non ausus tamen est effodere thesaurum, quod anima injecisset scrupulum, ingenti periculo facturum, si prius, quam essent peractæ missæ, thesaurus attingeretur. Jam multis nasutioribus subolebat fucus. Cum tamen ille nusquam non deprædicaret suam stultitiam, clam admonitus est ab amicis, præsertim ab Abbate suo, ne qui hætenus habitus esset vir prudens, nunc diversum de se specimen daret omnibus. Ille tamen nullius oratione potuit commoveri, quo minus crederet rem esse seriam: adeoque penitus hæc imaginatio occupavit animum hominis, ut præter spectra & malos genios nihil somniaret, nihil loqueretur. Abierat mentis habitus in ipsam faciem, quæ sic pallescebat, sic erat extenuata, sic dejecta, ut larvam esse diceres, non hominem. Quid multis? minimum aberat à vera dementia, ni celeri remedio succursum fuisset. TH. Nimirum hic erit extremus actus fabulæ. AN. Eum tibi reddam. Polus & hujus generis hujusmodi technam commenti sunt. Effinxerunt epistolam raris litteris descriptam; idque non in chartis vulgaribus, sed in his, in quibus aurifices reponunt bracteas auri, subrubentibus, ut scis, ² luto. Epistolæ sententia hæc erat: *Faunus dudum captivus nunc liber, Fauno liberatori suo optimo salutem æternam. Non est, mi Faune, cur te diutius in hoc negotio maceres; respexit Deus animi tui piam* voluntatem.

¹ *Magia*.] *Mayeia* vox origine Persica, pro rerum abditarum scientia. Duplex autem traditur Magiæ species: altera complectitur rerum naturalium consummatam cognitionem: altera dæ-

monum invocationem abominandasque incantationes. *Goëtia* & *Thurgia* dicitur: & hoc loco indicatur.

² *Luto*.] Pro luteo. sic Virg. *Et crocea mittabit vellera in luto*, pro luteo croco.

¹ *E cœla*

voluntatem; & illius merito me liberavit à suppliciis: ego nunc feliciter ago inter Angelos. Te manet locus apud Divum Augustinum, qui proximus est Apostolorum choro. Ubi veneris ad nos, agam tibi gratias coram. Interim cura ut vivas suaviter. Datum¹ è cælo empyreo, Idibus Septembribus, anno millesimo quadringentesimo nonagesimo octavo, sub sigillo anuli mei. Hæc epistola clam posita est in altari, ubi facturum erat rem divinam Faunus. Ea peracta subornatus est, qui eum submoneret de re, quasi casu deprehensa. Nunc eam circumfert epistolam, & ostendit. ceu rem sacram: nihilque credit certius, quam eam è cælo perlatam ab angelo. TH. Istud non est liberasse hominem infania, sed mutasse infantiæ genus. AN. Sic est profecto, nisi quod nunc insanit suavius. TH. Antehac non soleo multum tribuere fabulis, quæ² vulgo feruntur de spectris, sed posthac multo minus tribuam: suspicor enim ab hominibus credulis, & Fauni similibus, multa pro veris prodita litteris, quæ simili artificio sunt adsimulata. AN. Ego pleraque hujus generis esse credo.

1 *Ex cælo empyreo.*] *Εμπύρεος ἄγανος* appellatur à Theologis undecimum cælum primum mobile ambitu suo completens, Dei & beatorum sedes. Nomen adeptum ab igne, non quod revera ignitum sit, sed quod puritate reliquos cælos longe post se relinquit.

2 *Vulgo feruntur.*] Nihil verius hac

sententia. Quis nescit patriam nostram Batavorum insulam olim mirifice à spectris infestam? Cum nempe sub pontificis ignorantia tenebris, ob nimiam credulitatem & stultam simplicitatem, à bardis monachis, vel deceptis vel decipientibus, bruto hoc spectrorum fulmine terreretur.

Alcumistica.

¹PHILECOUS, ²LALUS.

PH. Quid est novæ rei, quod sic Lalus apud se ridet, Quæ pene in cachinnos solvitur, subinde³ signans se cruce? Interpellabo felicitatem hominis. Salve multum, amicissime Lale. Videre mihi admodum felix. LA. Atqui felicior

1 *Philecou.*] Avidus audiendi.

2 *Lalus.*] Loquax.

3 *Signans se cruce.*] Signatio crucis jam ante Constantinum in usû: sed Tertul-

liano teste, absque ulla Scripturarum lege. Pontificii, si Vasquezio fides, ceremonia illa Christi crucifixi auxilium invocant.

1 Qui

felicior ero, si te impartiam hoc gaudio. PH. Facigitur quam primum me bees. LA. Nosti Balbinum? PH. Senem illum eruditum, ac vitæ etiam laudatæ? LA. Sic est ut dicis; sed nullus est mortalium, qui sapiat omnibus horis, aut qui sit undiquaque perfectus. Habet hoc vir ille inter multas egregias dotes nævi; jam olim insanit in artem, quam vocant alcumisticam. PH. Haud tu quidem nævum narras, sed insignem morbum. LA. Utcunque est, ille toties delusus ab hoc hominum genere, tamen dudum mirifice passus est sibi dari verba. PH. Quo pacto? LA. Adiit illum Sacerdos quidam: salutavit honorifice: mox sic exorsus est: Doctissime Balbine, mirabere fortassis, quod ignotus sic interellem te, quem scio nunquam non sanctissimis studiis occupatissimum. Annuir Balbinus: qui mos est illi; nam verborum est mire parcus. PH. Prudentiæ narras argumentum. LA. Verum alter prudentior sic pergit. Ignosces tamen huic meæ importunitati, si cognoris causam, cur te adierim. Dic, inquit Balbinus, sed paucis, si potes. Dicam, inquit ille, quanto potero compendio. Scis, vir omnium doctissime, esse varia mortalium fata: ego nescio, utro in numero me ponam, felicium an infelicium. Et enim si meum fatum altera ex parte contemplor, videor mihi pulcre felix: sin ex altera, nihil me infelicius. Urgente Balbino, ut rem conferret in compendium; Finiam, inquit, doctissime Balbine. Id erit mihi facilius apud virum, cui totum hoc negotium sic notum est, ut nulli notius. PH. Rhetorem mihi depingis, non alcumistam. LA. Mox audies alcumistam. A puero mihi, inquit, contigit hæc felicitas, ut artem omnium maxime expetendam discerem: illam, inquam, totius Philosophiæ¹ medullam alcumisticam.

¹ Qui omnibus horis sapiat.] Sensus alcumista interpretem liquet; nempe necesse est, qui non aliqua parte vitæ desipiat ac peccet. Extat & apud Aristophanem in Ranis, & hic senatius:

Οὐκ ἔστιν ὅστις πάντ' ἀνὴρ δίδαμνεν,
Haud vivit ullus omnibus felix modis.

² Medullam alcumisticam.] Alcumistica, (ut vana & forte impia ars, præcipue ubi circa lapidem suum Philosophicum

cam. Ad nomen alcumistices nonnihil expectatus est Balbinus, gestu duntaxat: cæterum gemitu jussit ut pergeret. Tum ille: Sed ô me miserum, inquit, qui non inciderim in eam viam, quam oportuit. Cum Balbinus rogasset, quænam vias diceret: Scis, inquit, optime, (quid enim te fugit, Balbine, virum undiquaque doctissimum?) duplicem esse hujus artis viam, alteram, quæ dicitur *longatio*: alteram, quæ dicitur *curtatio*. At mihi malo quodam fato contigit in longationem incidere. Balbino sciscitante, quod esset discrimen viarum: Impudentem me, inquit, qui hæc apud te loquar, cui sciam hæc omnia sic esse nota, ut nulli notiora. Itaque supplex huc ad te accurri, ut misertus nostri, digneris impartire nobis viam illam felicissimam curtationis. Quo peritior es hujus artis, hoc potes minore negotio communicare nobis. Noli tantum Dei donum celare fratrem dolore periturum. Ita te Jesus Christus semper majoribus locupletet dotibus. Cum hic non faceret obtestandi finem, Balbinus fateri coactus est, se prorsus ignorare, quid esset *longatio* aut *curtatio*; jubet exponat ipse vim harum vocum. Tum ille; Quanquam, inquit, scio me loqui peritiori; tamen, quando ita jubes, faciam. Qui totam ætatem in hac arte divina contriverunt, duabus rationibus ¹ vertunt rerum species; altera, quæ brevior est, sed plusculum habet periculi: altera quæ longior est, sed eadem tutior. Ego mihi videor infelix qui hæcenus sudarim in ea via, quæ meo animo non arridet, neque quenquam nancisci potui, qui alteram, cujus amore depereo, vellet indicare.

phicum occupatur) nihilominus debetur mixtio cinabarii, purpuræ, minii, examen & sequestratio metallorum, pulveris pyriti inventum.

1 *Longatio.*] Non tantum Alcumistæ perversa Philosophandi ratione uruntur, sed & absconis verbis & ineptis terminis ut artis futilitatem hæud intellectis vocabulis abscondant.

2 *Vertunt rerum species.*] Egregie A-

grippa: Alcumistica sive ars sive fucus, sive naturæ persecutio dici debeat, profecto insignis est eademque impunis impostura: cujus vanitas eo ipso se facile producit, cum polliceatur, quæ natura nullo modo pati potest nec attingere: cum tamen ars omnis non possit naturam separare, sed illam imitatur, & longis passibus sequitur, & multo fortior sit vis naturæ quam artis.

1 *Lucrum*

dicare. Tandem Deus immisit in mentem, ut te adirem, virum non minus pium quam doctum. Doctrina tibi præstat, ut facile possis dare quod peto: pietas commovebit, ut velis opitulari fratri, cujus salus tibi in manu est. Ne longum faciam: cum hujusmodi sermonibus veterator ille amovisset à se suspicionem fuci; fidemque fecisset, sibi viam alteram esse perspectissimam; jam pridem pruriebat Balbino animus. Tandem non temperans sibi, Valeat, inquit, illa *curtatio*, cujus ego ne nomen quidem unquam audiivi, tantum abest ut teneam: dic mihi bona fide, *longationem* tenes exacte? Phy, inquit ille, ad unguem; sed displicet longitudo. Cum Balbinus rogasset, quantum temporis requireretur: Nimium, inquit; totus pene annus; sed interim tutissima est. Ne labora, inquit Balbinus, etiamsi toto biennio sit opus, modo fidas arti tuæ. Ut rem in pauca conferam, convenit inter eos, ut negotium aggrederentur clam in ædibus Balbini: hac lege, ut ille suppedicaret operam, Balbinus sumtum; ¹ lucrum ex æquo ac bono divideretur: quanquam impostor modestus, ultro totum lucrum, quod provenisset, Balbino deferebat. utrinque juratum est de silentio, quod faciunt qui mysteriis initiantur. Jam ilico numeratur pecunia, unde artifex mercaretur ollas, vitra, carbones, reliquaque quæ ad instruendam officinam pertinent. Ibi noster alcumista suaviter in scorta, aleam & comotationes ² decoquit eam pecuniam. PH. Hoc nimirum est ³ vertere rerum species. LA. Urgente Balbino, ut rem aggrederetur: An non tenes, inquit, illud, *Dimidium facti, qui bene cepit, habet*? Magnum est bene præparare materiam. Tandem cœpit adornari fornax. Hic rursus erat opus novo auro, velut illecebra venturi auri. Siquidem ut

piscis

¹ *Lucrum ex æquo ac bono.*] Idem Agrippa commenta.

² *Decoquit.*] Decoquere pecuniam, est nequiter profundere. Inde *decoffores*.

³ *Vertere rerum species.*] Nam id profitentur alcumistæ. Qui profundit, in id vertit, quo fruitur.

¹ *Unia.*]

piscis non capitur absque esca, ita aurum alcumistis non provenit, nisi pars auri admisceatur. Interea Balbinus totus erat in supputationibus: subducebat enim, si ¹ uncia pareret quindecim, quantum esset lucri rediturum ex uncijis bis mille: tantum enim decreverat insumere. Cum hanc quoque pecuniam decoxisset alcumista, jamque mensem unum atque alterum, multum operæ sumulasset circa folles & carbones, roganti Balbino, ecquid procederet negotium; primum obmutuit: urgenti tandem respondit, *Sicut solent res praclaræ, quæ semper ² difficiles habent aditus.* Caussabatur erratum in emendis carbonibus, quernos enim emerat, cum ³ abiegnis esset opus, aut ⁴ columnis. Ibi perierant aurei centum. nec eo segnius ⁵ reditum est ad aleam. Data nova pecunia, mutati carbones. Jamque majore studio res cœpta est, quam antea; quemadmodum in bello milites, si quid secus accidit, quam vellent, virtute sarcunt. Cum menses jam aliquot ferbuisset officina, & expectaretur foetus aureus, ac ne mica quidem auri esset in vasis, (jam enim & illud omne decoxerat alcumista) inventa est alia caussatio, nimirum vitra, quibus usus fuerat non fuisse temperata sicut oportuit. Etenim ⁶ ut non ex quovis ligno Mercurius fingitur, ita non quibuscumque vitreis conficitur aurum. Quo plus erat impensum, hoc minus libebat desistere. PH. ⁷ Sic solent

¹ *Uncia.*] Pars assis duodecima.

² *Difficiles habent aditus.*] Respicit ad proverbium, *Δυσκολὰ τὰ κῆλα*, *difficilia quæ pulchra.* A Solone originem habere creditur, Pittaci se abdicantis imperio mollitiem & ignaviam taxante.

³ *Abiegnis.*] *Abiegnum* quod ex abiete constat.

⁴ *Columnis.*] *Columnis*, *a*, *um*. quod est ex materia coryli, teste Servio. Festus tamen à corno arbore deduci ait.

⁵ *Reditum est ad aleam.*] Alea proprie tessera vel ipse ludus tesserarum: per metaphoram quævis fortuna & periculum. Inde modi loquendi, jacta est alea, jacienda est alea.

⁶ *Ut non ex quovis ligno, &c.*] Belg. *Alle hout is geen lepel-hout.* Id est, non omnium ingenia sunt accommodata disciplinis. Quidam enim, ut Fabius ait, rus ablegandi sunt. Allegoria sumpta à fabris, seligentibus ligna ex quibus quippiam conficiant. Erasmo in epodagii placet proverbium oportere referri ad magicum Mercurii simulachrum, quod non ex quavis materia, sed certo ligno scalpebant, alioquin non futurum idoneum ad artis magicæ usum.

⁷ *Sic solent.*] Juxta illud Poëtæ: *Sic ne perdidit, non cessat perdere lusor,*

Et revocat cupidus alea sepe manus.

1 Apud

solent aleatores; quasi non multo satius sit hoc perdere, quam totum. LA. Sic est. Dejerabat alcumista, nunquam sibi sic impositum fuisse: nunc errore deprehenso cætera fore tutissima, & hoc dispendii, magno cum fœnore sarturum sese. Mutatis vitreis, tertia instaurata est officina. Admonebat alcumista, rem feliciter succeduram, si Virgini matri, quæ, ut scis, Paraliis colitur, mitteret aliquot aureos dono: artem enim esse sacram, nec absque favore numinum rem prospere geri. Id consilium vehementer placuit Balbino homini pio, ut qui nullum prætermitteret diem, quin perageret rem divinam. Suscepit religiosam professionem alcumista, nimirum in proximum oppidulum, atque illic votivam pecuniam decoxit in ganeis. Reversus domum, nunciat sibi summam esse spem, negotium ex animi sententia succedurum, adeo divam virginem votis suis visam annuere. Ubi multo jam tempore sudatum esset, ac nemica quidam auri nasceretur usquam, expostulanti Balbino respondit, sibi nihil unquam tale accidisse in vita, toties artem experto, nec satis posse conjectare quid esset in causa. Quum diu divinatum esset, tandem illud venit in mentem Balbino, num quo die prætermisisset audire sacrum, aut dicere preces horarias, quas vocant: nam nihil succedere his omissis. Ibi impostor, rem, inquit, acu tetigisti. Me miserum, semel atque iterum id admissum est per oblivionem, & nuper à prolixo convivio surgens, oblitus sum dicere salutationem virginis. Tum Balbinus, Non mirum, inquit, si res tanta non succedit. Recipit artifex se pro prætermisitis sacris duobus, duodecim auditurum, & pro unica salutatione, decem repositurum. Cum alcumistam prodigum, subinde defecisset pecunia, nec suppeterent petendi causæ, tandem hanc technam commentus est: rediit domum admodum exanimatus, ac voce lamentabili, Perii, inquit, funditus, Balbine, perii; actum est de capite meo. Obstupuit Balbinus, & tanti mali causam a se habebat cognoscere. Subodorati sunt, inquit, aulici quod egimus; nec

Z

aliud

aliud exspecto, quam ut mox deducar in carcerem. Ad hanc vocem expalluit etiam serio Balbinus. Nam scis ¹ apud nos capitale esse, si quis alcumisticam exerceat absque Principis permisso. Pergit ille: Non, inquit, metuo mortem; utinam illa contingat! metuo quiddam crudelius. Roganti quid hoc esset: Rapiar, inquit, aliquo in turrim: illic per omnem vitam cogar his laborare, quibus non libet. An ulla mors est, quæ non potior esse debeat, quam talis vita? Ibi res ventilata est consultatione. Balbinus, quoniam callebat artem Rhetoricam, ² pulsavit omnes status, si qua periculum vitari posset. Non potes, inquit, inficiari crimen? Nequaquam, ait ille. Inter regiones satellites res sparsa est: & habent argumenta, quæ dilui non possint. Ne defendi quidem factum poterat ob legem manifestam. Cum multis in medium adductis, nihil videretur firmi præsidii, tandem alcumista, cui jam opus erat præsentī pecunia: Nos, inquit, Balbine, lentis consiliis agimus; atqui res poscit præsens remedium. Jam arbitror adfuturos, qui me abripiant in malam rem. Denique cum nihil occurreret Balbino; tandem alcumista, Nec mihi quidquam occurrat, inquit, nec quidquam superesse video, nisi ut fortiter peream: nisi forte hoc placet, quod unum superest, utile magis quam honestum, nisi quod ³ durum est telum necessitas. Scis, inquit, hoc hominum genus avidum esse pecuniæ; eoque facilius corrumpi posse, ut fiant.

Quam-

¹ *Apud nos.*] Plin. lib. 30. cap. 1. refert Britannos mire insanisse in magiam, usque ad ipsius ætatem. Sunt adhuc qui in alcumistica parum sobrii sunt: quanquam lex capitalis appositā est. Non tantum ars hæc à Repub. Romanis legibus pulsa, sed in corpore Canonico prohibita. Diocletianus etiam Cæsar, intelligens apud Ægyptios latere libros, quibus ars alcumistica perfecte tradetur, (erant enim Ægyptii illius peritissimi) ubi omnes conquisivisset, iussit exuri.

² *Pulsavit omnes status.*] Nempe in

genere Juridicali, statum conjecturalem, an posset inficias ire; finitivum, an de nomine rei movere quæstionem & intricare iudicem; qualitatis, an legibus & jure se excusare; quantitatis, an facti crimen imminuere.

³ *Durum telum necessitas.*] De re inevitabili. Belg. *Noot breeke wet.* Apud Livium invenies, Huic rei aliud invenietur telum. Fortasse sumpta metaphora à venantibus, qui telo appetunt, quod capere volunt. Unde & certa dicuntur tela, consilia quæ nunquam fallunt.

I *Enunci-*

Quamvis durum sit illis ¹ furciferis dare quod profundant, tamen, ut nunc res sunt, nihil video melius. Idem visum est Balbino; ac numerat aureos triginta, quibus redimeret silentium. PH. Miram Balbini liberalitatem mihi prædicas. LA. Imo in re honesta citius dentem extrudisses ab eo, quam nummum. Sic prospectum est alcumistæ, cui nihil erat periculi, nisi quod non haberet quod daret amicæ. PH. Demiror Balbino in tantum ² nihil esse nasi. LA. Heic dumtaxat naso caret, in cæteris nasutissimus. Rursum nova pecunia instruitur fornax, sed præmissa ad Virginem matrem precatiuncula, ut coeptis faveret. Jam totus exierat annus, dum illo non hoc, nunc illud caussante, ³ luditur opera, & perit impensa. Interim existit casus quidam ridiculus. PH. Quisnam? LA. Alcumista furtivam consuetudinem habebat cum uxore cujusdam aulici: maritus concepta suspicione coepit hominem observare. Tandem cum illi nunciatum esset, sacrificum esse in cubiculo, præter expectationem rediit domum, pulsat ostium. PH. Quid facturus homini? LA. Quid? nihil suave: aut occisurus erat, aut exsecturus. Ubi maritus instans minitaretur, se vi effracturum ostium, ni aperiret uxor, magnopere trepidatum est, & circumspicitur præsentaneum aliquod consilium. Nec erat aliud, quam quod ipsa dabat res. Abjecit tunicam, ac per fenestram angustam dejecit sese, non absque periculo, nec sine vulnere, ac fugit. Scis tales fabulas ilico spargi. Itaque permanavit & ad Balbinum. Neque id fore non divinarat artifex. PH. Heic itaque ⁴ medius tenetur. LA. Imo felicius elapsus est hinc, quam è cubiculo. Audi technam hominis. Nihil exposculabat Balbinus, sed nubilulo vultu

¹ *Furciferis.*] Furcifer servus, qui coactus furcam colligatis ad eam manibus collo circumferre.

² *Nihil esse nasi.*] Nasus pro judicio: sic Horat. Non quia nasus illis nullus erat.

³ *Luditur opera.*] Simili fere modo dicimus, *Oleum & operam perdere*, hoc

est, quicquid infumitur aut rei aut laboris, id omne deperdere.

⁴ *Medius tenetur.*] De eo qui siccitur, ut extricare sese nulla ratione possit. Translatum à palæstritis atque athleticis, qui, si quem medium corripuerint, facillime vincunt.

lo vultu satis indicabat se non ignorare, quod vulgo ferebatur. Noverat ille Balbinum esse virum pium, in nonnullis pene dixerim superstitiosum. Et qui tales sunt, in quamvis magno peccato facile condonant supplici. Itaque data opera injicit mentionem de successu negotii, queritans non perinde succedere, ut solet, aut vellet: addebat se vehementer mirari, quid esset in causa. Ibi per occasionem commotus Balbinus, qui alioqui videbatur destinasse silentium, & erat qui facile commoveretur: Non est, inquit, obscurum quid obstat; peccata obstant, quo minus succedat, quod à puris pure tractari convenit. Ad hanc vocem artifex procubuit in genua, subinde tundens pectus, & vultu voceque lacrymabili: Verissimum, inquit, dixisti Balbine: Peccata, inquam, obstant: sed mea peccata, non tua: non enim pudebit me turpitudinem meam apud te, velut apud Sacerdotem sanctissimum, confiteri. Vicerat me carnis infirmitas, pertraxerat me Satanas in laqueos suos. Et ô me miserum! è sacrificio factus sum adulter. Non tamen omnino periit hoc munus, quod misimus Virgini matri. Perieram certo exitio, ni illa succurrisset. Jam maritus effrincebat fores, fenestra erat arctior quam ut possem elabi: in tam præsentaneo periculo venit in mentem sanctissimæ Virginis; procidi in genua, obtestatus sum, si gratum fuisset munus, ut opitulareretur. Nec mora, repeto fenestram (sic enim urgebat necessitas) & satis amplam reperi ad effugium. PH. Credidit ista Balbinus? LA. Credidit? Imo etiam ignovit, & admonuit religiose, ne se præberet ingratum beatissimæ Virgini. Numerata est rursus pecunia, danti fidem se posthac rem sacram pure tractaturum. PH. Quis tandem finis? LA. Perlonga est fabula: sed ego paucis absolvam. Cum ejusmodi commentis diu lussisset hominem, neque mediocrem pecuniarum vim ab eo extorsisset, tandem venit illò qui nebulonem à puero noverat. Is facile divinans illum idem agere apud Balbinum, quod nusquam non egerat; clam aggreditur illum; expo-

nit

nit qualem artificem domi suæ foveret, monet ut quam primum ableget hominem, ni mallet ipsum aliquando ¹compilatis scriniis fugere. PH. Quid heic Balbinus? videlicet curavit hominem conjiciendum in carcerem? LA. In carcerem? Imo numeravit viaticum, obtestans per omnia sacra, ne, quod accidisset, effutiret. Et sapuit, mea quidem sententia, qui hoc maluerit, ²quam esse fabula conviviorum, & fori; deinde venire in ³periculum confiscationis. Nam impostori nihil erat periculi, artis tantum tenebat, quantum asinus quivis; & in hoc genere, favorabilis est impostura. Quid si furti crimen intentasset, à suspendio tutum ⁴reddebat unctio; neque quisquam lubens gratis alat talem in carcere. PH. Miseresceret me Balbini, nisi ipse gauderet deludi. LA. Nunc mihi properandum est in aulam: alias referam his etiam multo stultiora. PH. Cum vacabit, & audiam lubens, & fabulam fabula pensabo.

¹ *Compilatis scriniis.*] Undique surreptis, in unum congestis & clam abductis scriniis. Horat. *Ne me compilasse putet Crispini scrinia leppi.*

² *Quam esse fabula conviviorum.*] Salse & vere Agrippa: Adeo, ait, miseri alcumistæ, ut quam metallis inferre conabantur metamorphosim, in se ipsis experiantur, effecti jam ex alcumistis caechymici, ex medicis mendici, ex saponistis cauponistæ, ludibriumque populi, stultitiaque patens, & fabula vulgi, & qui juniores in mediocritate vivere contempserunt, per omnem vitam alcumistarum fraudibus expositi jam se-

nes facti, in summa paupertate mendicare compelluntur, ac tanta calamitate constituti, pro favore & misericordia, insuper contemptum risumque reportant.

³ *Periculum confiscationis.*] Non tantum Romanis legibus & in jure Canonico alcumistica prohibita; sed & hodieque multis diversorum Principum constitutionibus sub pœna confiscationis & alibi etiam corporalis supplicii damnata.

⁴ *Reddebat unctio.*] Unctione enim sua sacrificuli tui redduntur à suppliciis, quæ magistratus fontibus irrogant.

Av. **D**Eum immortalem, ¹ *ὡς σεμνοτάτων* noster Phædrus, & subinde in coelum suspicit! Adoriar. Quid accidit novæ rei Phædre? PH. Quam ob rem istud interrogas, Aule? Av. Quoniam è Phædro mihi videris ² factus Cato; tanta est in vultu severitas. PH. Non mirum, amice; modo confessus sum peccata mea. Av. Phy, jam desino mirari: sed dic age, bona fide confessus es omnia? PH. Omnia quæ quidem in mentem veniebant, unico dumtaxat excepto. Av. Cur unum hoc reticuiisti? PH. Quia nondum potuit mihi displicere. Av. Oportet esse peccatum suave. PH. An peccatum sit, nescio: sed tamen, si vacat, audies. Av. Audiam equidem lubens. PH. Scis quanta sit impostura apud nostros in his qui vendunt, aut locant equos? Av. Plus scio quam vellem, non semel ab illis delusus. PH. Nuper incidit mihi iter, cum satis prolixum, tum etiam accelerandum. A deo quendam ³ ex illis, quem dixisses ejus generis minime malum; & intercedebat mihi cum homine nonnihil etiam amicitiae. Narro mihi rem esse seriam; opus esse præstrenuo equo: si unquam præbuisset se mihi bonum virum, nunc præstaret. Ille pollicetur sese sic mecum acturum, ut ageret cum fratre suo carissimo. Av. Fortassis & fratri impositurus. PH. Inducit in stabulum, jubet ut eligam ex omnibus equis quemcunque vellem. Tandem unus plus cæteris arridebat. Ille probat judicium meum, dejerans eum equum frequenter à multis expetitum esse; se eum maluisse servare amico singulari, quam ignotis addicere. Conventum est de pretio: numeratur pecunia præsens, conscendo. Mira alacritate gestiebat equus in egressu; dixisses feroculum esse:

nam

¹ HIPPOPLANUS.] Qui imponit in vendendis equis.

² *ὡς σεμνοτάτων*.] Id est, severitatem vultu præfert?

³ Factus Cato.] Nota Catonis gravitas.

⁴ Ex illis.] Supple, equisonibus, equorum venditoribus aut locatoribus.

nam erat obesus & pulchellus. Ubi jam equitasset lef-
quihoram, sensi, plane lassum, ne calcatibus quidem im-
pelli posse. Audieram tales ab illis ad imposturam ali, quos
e specie judicares insignes, cæterum laboris impatientissi-
mos. Ego continuo mecum, Captus sum. Age, 'par
pari referam, ubi rediero domum. AV. Quid heic consi-
lii capiebas eques absque equo? PH. Id quod res dabat:
deflexi in proximum vicum, illic clam apud quendam mihi
notum deposui equum, & conduxì alterum: profectus sum
quo destinaram; reversus sum, reddo conductitium equum,
reperio ¹ meum sophistam, ut erat, obesum & pulcre re-
quietum: eo vectus, redeo ad impostorem; rogo ut in sta-
bulo suo alat dies aliquot, donec repetiero. Percunctatur
quam commode me gesserit: Ego vero deiero per omnia
sacra, me nunquam in vita conscendisse tergum equi feli-
cioris; volasse potius quam ambulasse, nec tam longo iti-
nere unquam sensisse lassitudinem, nec pilo factum ob la-
borem macriorem. Hæc cum illi persuasissem esse vera,
tacitus secum cogitabat, equum illum alium esse, quam ha-
ctenus suspicatus esset. Itaque priusquam abirem, rogabat
num mihi venalis esset equus: primo negabam: quod si
incideret iter denuo, non facile fore nancisci similem: at-
tamen nihil esse mihi tam carum, quod non esset venale
pretio largo, etiamsi quis me ipsum, inquam, cuperet em-
tum. AV. Næ tu pulcre ² Cretensem agebas cum Cretenfi.
PH. Quid multis? Non dimittit me, nisi pronunciata equi
indica-

¹ *Par pari referre.*] Gr. ἴσων ἴσῳ ἰσῶ-
φίειν. Quo monemur, ut tales simus
in alios, quales in nos illos experimur.
Videtur natum proverbium à compota-
tionibus veterum Græcorum, apud quos
æqualibus cyathis bibere mos erat. Erat
enim hæc vox ἴσων ἴσῳ solennis inter
propinandum. Eâ significabant aut pa-
res esse cyathos aut tantundem additum
aquæ, quantum inesset vini.

² *Memum sophistam.*] Id est, fucatum
equum.

³ *Cretenfis Cretensem.*] Scilicet cona-
tur circumvenire. Utemur autem quo-
ties improbus agit cum improbo, perfidus
cum perfido. Sumptum à Creten-
sium moribus, quos plurimis convitiis
incessit antiquitas. Belg. *Sy bebben mal-
kander gevonden*. Sic & dicimus *Creten-
sem Cretenfi*, hoc est, adversus menda-
cem agito mendaciis. *Cretenare* enim
mentiri est, adeo suis mendaciis inno-
tuerunt Cretenfes.

¹ indicatura. Indicavi non paullo pluris quam emeram. Digressus ab homine, mox suborno, qui mihi partem agat hujus fabulæ, pulcre instructum atque edoctum: is ingressus domum, inclamat locatorem, ait sibi opus esse in ligni equo, & laboris egregie patienti. Alter ostendit multos, & pessimum quemque maxime prædicat; solum illum quem mihi vendiderat, quoniam existimabat vere talem qualem prædicaveram, non laudat. At alter ilico rogat, num & ille venalis esset, nam describeram illi formam equi, & locum indicaram. Locator primum obticescere, atque alios ambitiose prædicare. Cum ille cæteris utcunque probatis, semper ageret de uno illo, tandem locator apud se; Plane fefellit me iudicium de illo equo. siquidem hic peregrinus statim agnovit hunc inter omnes. Cum instaret ille, tandem hic, Venalis est, inquit, sed pretio fortasse deterberis. Non est, inquit ille, magnum pretium, si rei dignitas respondeat, indica. Indicavit aliquanto pluris, quam indicaram ipsi, captans & hoc lucri. Tandem convenit de pretio, ² datur arrha satis magna, nempe regalis aureus, ne qua suspicio incideret simulatæ emtionis. Emtor jubet equo dari pabulum; se mox ait rediturum, & abducturum, dat etiam stabulario ³ drachmam. Ego simulatque cognovi pactionem esse firmam, sic ut rescindi non posset, rursus ocreis & calcaribus armatus redeo ad locatorem, anhelus clamo. Adest ille; rogat quid velim. Illico, inquam, adornetur equus meus: Nam è vestigio proficiscendum est ob rem maxime seriam. Atqui modo, inquit, mandabas ut aliquot dies alerem equum tuum. Verum, inquam, sed præter expectationem objectum est negotium, idque regium, quod nullam patitur dilationem. Hæc ille: eliges
ex omni-

¹ Indicatura.] Estimatio. ἡμην[is]. Gall. le pris.

² Datur arrha.] Arrha vel arra vel arrhabo, sumitur pro omni eo quod datur ad contractus confirmationem.

³ Drachmam.] Δραχμή non tantum ponderis genus; sed &, ut hoc loco, nummus ejusdem valoris cum denario Romano.

ex omnibus quem voles ; tuum habere non potes. Rogo quam ob rem ? Quoniam venditus est, inquit. Ibi ego simulata magna perturbatione : Prohibeant, inquam, superi, quod dicis. Hoc objecto itinere non venderem eum equum, etiam si quis numeret quadruplum. Incipio rixam, clamo me perditum. Tandem incaluit & ille ; Quid opus, inquit, his jurgiis ? Indicasti equum, ego vendidi : si numero pretium, nihil habes quod mecum agas, sunt in hac urbe leges : ad exhibendum equum me non potes compellere. Cum diu clamassem, aut equum exhiberet, aut emtorem, tandem iratus numerat pretium. Emeram quindecim aureis, æstimaram viginti sex. Ille æstimarat triginta duobus. Cogitabat apud se, præstat hoc lucri facere, quam equum reddere. Abeo dolenti similis, ac vix placatus etiam data pecunia. Ille rogat ut boni consulam ; se aliis in rebus pensaturum hoc incommodi. Sic impositum est impostori. Habet equum nullius pretii. Expectat ut, qui arrham dedit, veniat numeratum pecuniam. At nemo venit, nec unquam venturus. Av. Interim nunquam tecum expostulavit ? Ph. Qua fronte, aut quo jure id faceret ? Convenit quidem semel atque iterum, questus est de fide emtoris. Verum ego ultro expostulavi cum homine, dicens illum eo malo dignum, qui præpopera venditione tali equo me spoliavit. Hoc est crimen tam bene collocatum, mea sententia, ut non possim inducere animum confiteri. Av. Ego mihi ¹ statuam poscerem, si quid tale designassem ; tantum abest, ut confessus sim. Ph. An ex animo loquaris, nescio ; mihi tamen addis animum, quo magis lubet talibus ² facere fucum.

¹ *Statuam poscerem.*] Honoris gratia statuz ponebantur bene meritis de Republica. Hinc Cassiodorus : Amore Principum constat inventum, ut simulachris æneis fides servaretur imaginis, quatenus ventura progenies authorem videret, qui sibi rempublicam multis beneficiis obligasset. Eodem Cassiodo-

ro & Symmacho testibus, bellica virtus prima & præcipua causa fuit dedicandarum statuarum : sequentibus vero sæculis idem honor eruditis exhibitus.

² *Facere fucum.*] Pro eo quod est imposturam & artificiosa dissimulatione deludere. Est autem *fucus*, color fictivus, vero colori superadditus.

Z 5

Π Τ Ω

Π Τ Ω Χ Ο Λ Ο Γ Ι Α .

* IRIDES, ' MISOPONUS.

IR. **Q**Uam ego huc novam avem video advolare? Agnosco faciem, sed vestis non convenit. Aut ego prorsus hallucinor, aut hic est Misoponus. Audendum est: compellabo hominem, quamlibet pannosus. Salve, Misopone. MI. Iridem video. IR. Salve, Misopone. MI. Tace, inquam. IR. Quid? an salvere non vis? MI. Non isto quidem nomine. IR. Quid accidit? an non es idem qui fueras? An cum veste mutatur & nomen? MI. Non; sed vetus receptum est. IR. Quis tum eras? MI. ⁴ Apitius. IR. Ne te pudeat veteris sodalis, si quid melioris obtigit fortunæ: non diu est quod eras ordinis nostri. MI. Concede huc fodes, & audies rem omnem. Non pudet ordinis vestri, sed pudet primi ordinis. IR. Quem ordinem narras? Franciscanorum? MI. Nequaquam, ô bone, ⁵ sed decoctorum. IR. Næ tu istius ordinis sodales habes quam plurimos. MI. Eram re lauta; prodegi strenue. ubi res defecit, nullus agnoscebat Apitium. Profugi pudore, verti me ad vestrum collegium: hoc malui quam fodere. IR. Sapiisti. Sed unde subito novus nitor corporis? Nam de veste mutata non perinde miror. MI. Quam ob rem? IR. Quia ⁶ Dea Laverna multos subito ditat. MI. An suspicaris me fur-

1 Πτωχολογία.] Id est, sermo de mendicis. à πτωχός, mendicus, & λόγος, sermo.

2 Irides.] Irides vox patronymica, quasi dicas *Iri filium*. Nota autem est *Iri* Ithacensis mendici, afflictae procorum Penelopes paupertas: ita ut in proverbium abierit, *Iro pauperior*. Ab Ulysse domum reverso interfectus est pugno.

3 Misoponus.] Ofor laborum. ex μισῶ, odi, & πόνος, labor.

4 Apitius.] Apitius helluo maximus, qui non tantum Capitolii vestigal &

Principum congiaria decoxit, sed & librum de gula irritamentis reliquit: Se ipsum laqueo suspendit, cum subductis rationibus ex sestertio millies, quod in culinam congererat, centies tantum superesse sibi cognovisset.

5 Sed decoctorum.] Decoctor, qui bona sua abligurit, & dilapidando in furnum & nihilum vertit.

6 Dea Laverna.] Laverna Dea sub cuius tutela fures, in cuius obscuro loco furta distribuebant. Hinc & Romæ Porta Lavernalis à templo proximo Lavernæ, ab eadem fures etiam *Lavernienses*.

1 Penia.]

furto parasse rem? IR. Hoc fortassis ignavius. Rapina igitur. MI. Non per vestram ¹ Peniam, neque furto, neque rapina. Sed de nitore corporis prius expediam, quod tibi videtur mirabilius. IR. Nam apud nos eras totus ulcerosus. MI. Nimirum sum usus amicissimo medico. IR. Quonam? MI. Non alio quam me ipso, nisi si quem arbitraris mihi me ipso amicio rem. IR. Atqui nesciebam te callere rem medicam antehac. MI. Totum illum ornatum ipse ² pigmentis affixeram, thure, sulphure, ³ resina, ⁴ visco, linteis, cruore. Ubi visum est, quod affixeram, detraxi. IR. O impostorem! nihil te videbatur miserabilius. Poteras in tragoedia sustinere ⁵ personam Job. MI. Sic tum ferebat egestas; quanquam fortuna nonnunquam & cutem mutare solet. IR. Dic igitur de fortuna. Repertus est thesaurus aliquis? MI. Non; sed repertus est quæstus vestro paulo commodior. IR. Quî potuisti facere quæstum, cum non suppeteret fors? MI. ⁶ Artem quævis terra alit. IR. Intelligo. Dicis ⁷ artem incidendi loculos. MI. Bona verba. Dico artem alcumisticam. IR. Vix quindecim dies sunt, quod nos reliquisti, & artem assequutus es, quam alii vix multis annis perdiscunt? MI. Nactus sum viam compendiarum. IR. Quam, obsecro? MI. Ars vestra conflaverat mihi

¹ *Penia.*] Paupertas. Dea apud Aristophanem.

² *Pigmentis.*] Pigmentum, fucus ad pingendam faciem, quo utuntur puellæ ad gratiam & venustatem ori conciliandam. Belg. *Blancquesel.* Solent etiamnum astutiores mendici istiusmodi centonibus, sanguinolentis linteolis, visco & resina illitis fascibus multisque emplastris corpus circumligare, aliquando etiam mutila membra mentiri; ut obvios ad misericordiam & largiores elemosynas commoverent.

³ *Resina.*] Est humor arborum oleosus, è vivis manans arboribus, mellis in modum fluidus, concretus & durus. Belg. *Herfl.*

⁴ *Viscum.*] est gluten, quod fit è visci baccis, irretiendis avibus. B. *Vogel-lim.*

⁵ *Personam Job.*] Ex sacris literis Jobi miseria & corpus ulceribus misere oblitum satis nota sunt cuivis.

⁶ *Artem quævis terra alit.*] Proverbialis sententia est, qua significatur, ceatissimum viaticum esse eruditionem aut artificium aliquod: nam hæc neque eripi possunt à latronibus, neque gravant circumferentem, quocunque terrarum abeas te comitantur.

⁷ *Artem incidendi loculos.*] Diversas vox hæc significationes obtinet. Hic autem pro sacculo in quo pecunia asservatur, sumitur: ut ex sequenti voce *incidere* liquet.

mihi quatuor ferme aureos. bona quadam fortuna incidi in veterem congerronem, qui nihilo felicius rem administrarat quam ego. Compotabamur: coepit, ut fit, narrare suas fortunas: paciscor hac lege, ut ille biberet immunis, mihi communicaret artem. Communicavit bona fide: ea nunc vectigal est mihi. *Ir.* Non licet discere? *Mr.* Tibi vel gratis impartiam, ob pristinum sodalitium. Scis nusquam non inveniri plurimos hujus artis avidissimos. *Ir.* Audivi, & credo. *Mr.* In horum familiaritatem quacunque occasione memet insinuo, jacto artem. Ubi sensero ¹ larum hiantem, ² escam paro. *Ir.* Quo pacto? *Mr.* Ultro eos moneo, ne temere credant ejus artis professoribus. Nam plerosque esse impostores, id agentes praestigiis suis, ut ³ exhauriant loculos incautorum. *Ir.* Istuc proemii parum accommodum tuo negotio. *Mr.* Imo illud etiam addo, ne quid mihi ipsi credant, ni rem certam oculis ac manibus prehenderint. *Ir.* Miram artis fiduciam mihi narras. *Mr.* Jubeo illos adesse, dum peragitur ⁴ metamorphosis: jubeo attentos esse: quoque minus dubitent, jubeo ut ipsi manibus rem omnem peragant, me procul spectante, nec digitum admovente: liquefactam materiam jubeo ut purgent ipsi, aut aurifici purgandam deferant: praedico quantum argenti aurive sit eliquandum: denique quod eliquatum est, jubeo ut pluribus aurificibus deferant ad ⁵ Lydium lapidem explorandum. Reperiunt pondus praedictum, reperiunt purgatissimum aurum aut argentum: nihil enim refert, nisi quod minore periculo mihi quidem res tentatur in argento. *Ir.* Proinde nihil habet ars tua fuci? *Mr.* Imo merus fucus est. *Ir.* Non-
dum

¹ *Larum hiantem.*] *Larus hians* dicebatur, ubi quis avidus inhiaret praeda. Est enim *larus* avis avida, voraxque.

² *Escam.*] *Esca*, *δελισμα*, qua capiuntur pisces & aves.

³ *Exhauriant loculos.*] De impostura Alcumistarum consule antecedens col-

loquium.

⁴ *Metamorphosis.*] *Μεταμορφωσις* transfiguratio à *μεταμορφωσις* transformo.

⁵ *Lydium lapidem.*] *Lydius lapis* vocatur corticula, qua explorant aurum. Belg. *Hen Tvoet-sceen*.

dum video præstigium. *Mr.* Fax ut videas. Primum paciscor de mercede; eam nolo mihi numerari, nisi prius edito artis experimento. Trado illis pulvisculum, quasi hujus vi conficiatur totum negotium. Rationem conficiendi pulveris non communico, nisi magna mercede redemerint. Exigo jusjurandum; ne proferant arcanum artis intra sex menses cuiquam mortalium aut immortalium. *Ir.* Nondum audio fucum. *Mr.* Fucus omnis est in uno carbone, in hoc parato. Excavo carbonem; in eum infero liquefactum argentum, quantum prædico reddendum: post infusum pulverem, sic instruo vas, ut non solum inferne & à lateribus cingatur prunis, verum etiam superne: persuadeo hoc esse artis. Inter carbones, qui superne imponuntur, unum admisceo, qui tegit argentum, aut aurum. Id vi caloris liquefactum defluit in reliquam materiam, quæ liquefcit, puta stannum, aut æs: repurgatione facta invenitur quod admixtum est. *Ir.* Ars expedita: sed quomodo fallis, si alter rem agat suis manibus? *Mr.* Cum is me præscribente perfecit omnia, priusquam moveatur vas alcumisticum, accedo tandem, & circumspicio, ne quid forte sit omissum. Ajo mihi videri superne deesse unum atque alterum carbonem, clam appono meum; fingo me eum tollere ex acervo reliquorum, aut illic ante sic positum, ut nulli possit agnoscere, & illum fallere. Tollo. *Ir.* Cæterum cum illis absque te periculum facientibus non succedit, quid adfers? *Mr.* Mihi nihil est periculi, jam numerata pecunia. Aliquid comminiscor, aut ollam fuisse insinceram, aut carbones vitiosos, aut ignem parum scite temperatum. Denique pars est artis, quam profiteor, non diu hære in eodem loco. *Ir.* An tantus est proventus istius artis, ut te possit alere? *Mr.* Et quidem splendide: posthac tu quoque, si sapias, relinques istam miseriam, & nostro accedes ordini. *Ir.* Imo citius illud agam ut te revocem in nostrum ordinem. *Mr.* Ut volens repetam quod semel effugi, ac deferam bonum, quod inveni? *Ir.* Habet hoc nostra professio,

fessio, ¹ dulcescit assuetudine. Proinde cum multi sint, qui deficiant ab instituto divi ² Francisci, aut Benedicti; quem unquam vidisti, qui diutius versatus in ordine nostro defecerit? Nam tam paucis mensibus vix gustare poteras, quid esset mendicitas. M¹. Is gustus me docuit, esse rem omnium miserrimam. I^R. Cur igitur nemo deficit? M¹. Fortasse quia natura miseri sunt. I^R. Ego hanc miseriam ne cum regum quidem fortuna commutarim. Nihil enim regno similis, quam mendicitas. M¹. Quid ego audio? nihil novi similis quam carbo. I^R. Dic mihi, qua re potissimum beati sunt reges? M¹. Quia faciunt quod animo collubum est. I^R. Ista libertas, qua nihil suavius, nemini regum magis adest, quam nobis. Nec dubito, quin multi reges sint, qui nobis invident. Sive bellum est, sive pax, nos tuto vivimus: non describimur ad militiam, non vocamur ad munia publica, non ³ censetur: cum populus expilatur exactionibus, nullus inquit in vitam nostram: si quid admissum est etiam atrocius, quis dignetur in jus vocare mendicum? Etiam si pulsamus hominem, pudet pugnare cum mendico. Regibus nec in pace, nec in bello licet suaviter agere; & quo majores sunt, hoc plures metuunt. Nos, veluti Deo sacros, etiam religione quadam metuit vulgus offendere. M¹. Sed interim sordescitis in pannis, & casulis. I^R. Quid ista faciunt ad veram felicitatem? Extra hominem sunt, quæ narras. His pannis debemus nostram felicitatem. M¹. At vereor ne vobis brevi peritura sit felicitatis istius bona pars. I^R. Quæ sic? M¹. Quia jam hoc mussant civitates, ne mendicis liberum sit quo libet evagari, sed unaquæque civitas suos alat mendicos, & in his qui

¹ *Dulcescit assuetudine.*] Ita revera habet, Respiciebat huc Laconille, mendico stipem petenti respondens: si darem tibi & magis mendicares: nam huic turæ deformitati causam præbuit is, qui primus tibi dedit, eoque te ignavum reddidit.

² *Francisci, aut.*] Franciscani enim & Benedictini Monachi ex ordine sunt mendicantium.

³ *Censetur.*] Unde & census dicitur, quum numeratis singulis ac facultatibus æstimatis, indicitur exactio.

qui valent, adigantur ad laborem. **IR.** Cur hoc moliuntur? **MR.** Quia comperiunt ingentia facinora sub mendicitatis prætextu perpetrari. Deinde non minimam perniciem ex vestro ordine nasci. **IR.** Istiusmodi fabulas frequenter audivi. Id fiet ¹ ad Calendas Græcas. **MR.** Fortasse citius, quam velles.

¹ *Ad Calendas Græcas*] Pro nuncquam: propterea quod Græci non habent Calendas, more Latinorum, sed *palæus*, id est, novilunia. Atque ad lunæ recursus Græci solvebant usuras. **B.** *Als daer twee sondagen in een week komen.*

Convivium Fabulosum.

POLYMYTHUS, GELASINUS, EUTRAPELUS, ASTÆUS, PHILYTHLUS, PHILOGELOS, EUGLOTTUS, LEROCHARES, ADOLESCHES.

PO. **UT** non decet civitatem bene institutam esse sine legibus ac principe, ita nec convivium oportet, ² *ἄναρχον* esse ³ *ἄνομον*. **GE.** Istuc vero perplacet, ut unus totius populi nomine respondeam. **PO.** Heus puer, adfer huc talos; horum suffragiis decernetur regnum, cuicunque faverit Jupiter. **EV.** Euge, Eutrapelo favit Jupiter. Non fuere sortes cæcæ, non poterat magis idoneus eligi, etiamsi per singulas tribus, viritim collecta fuissent ⁴ puncta. Vulgo jactatur proverbium non tam vanum, quam parum Latinum, *Novus Rex, novus Lex.* ⁵ *Νομῶντι γὰρ, ὁ βασιλεὺς.* **EV.** ⁶ Quod felix faustumque sit huic convivio: Primum edico, ne quis heic proferto præter ridiculas fabulas. Cui deerit

¹ *Polymythus.*] Fabulosus. *Gelasinus* ridiculus. *Eutrapelus*, facetus. *Astæus*, urbanus. *Philythus*, amans nugarum. *Philogelos*, amans risum. *Euglottus*, bene linguax. *Lerochares*, qui gaudet nugis. *Adolesches*, nugator.

² *Ἀναρχον.*] *Ἀναρχος*, sine principe & sine superiore. *ἄνομον*, sine lege, *ἄτακτον*.

³ *Puncta.*] Sic omne tulit punctum, pro eo quod est, omnium sententia & com-

probatione. Translatum à consuetudine comitiorum, ubi tabella circumferri consuevit, in qua puncto appposito significabant, cui candidatorum suffragarentur.

⁴ *Νομῶντι.*] Id est, statue leges igitur, ô Rex.

⁵ *Quod felix.*] Ab hac solenni precatione, solebant olim auspicari, qui rem seriam agebant apud populum.

deerit fabula, drachma multator; ea pecunia in vinum infumitor. Atqui in legitimis fabulis etiam ex tempore conficta habentor, modo servetur ¹ τὸ πιθανόν, καὶ τὸ πρέπον. Si nulli defuerit fabula, duo, quorum alter lepidissimam, alter frigidissimam fabulam dixerit, vini pretium pendunt. Convivator à vini sumtu immunis esto; ciborum sumtum unus suppeditato: hujus rei si quid inciderit controversiæ, Gelasius arbiter ac judex esto. Hæc si vos sciveritis, rata sunt. Qui legi parere noluerit, abito: sic tamen ut postridie ad computationem redire jus fasque sit. GE. Legem à rege latam nostris suffragiis ratam esse volumus. Sed unde proficiscetur fabularum circulus? EVT. Unde, nisi à convivatore? AS. Licetne, rex, dicere ² tria verba? EVT. An tu credis nefastum esse convivium? AS. Jureconsulti negant legem esse, quæ non sit æqua. EVT. Assentior. AS. At tua lex æquat optimam fabulam pessimæ. EVT. Ubi voluptas quæritur, ibi non minus laudis promeretur, qui pessime dixit, quam qui optime, eo quod non minus delectet. Velut inter cantores nemo voluptati est, nisi qui aut insigniter bene cecinerit, aut egregie malè. Nonne plures rident audito coccyce, quam audita luscinia? Heic mediocritas laudem non habet. AS. At cur plectuntur qui laudem auferunt? EVT. Ne nimia felicitas provocet illis ³ Nemesein aliquam, si simul & laudem auferrent & immunitatem. AS. ⁴ Per Bromium, ⁵ Minos ipse nunquam tulit legem æquiores. PHILY. Nullam feres legem de modo bibendi? EVT. Dispe-

¹ Τὸ πιθανόν.] Id est, verisimile. τὸ πρέπον, id est, decorum.

² Tria verba.] Dixit pro paucis. Quod alter ludens torquet ad dies nefastos, in quibus justitium erat, nec licebat prætori dicere tria verba, do, dico, addico. Sic Ovidius:

*Ille nefastus erit, per quem tria verba
silentur.*

³ Nemesein.] Quam Deam esse putant

insolentiæ & arrogantiz vindicem; quæque spes immoderatas & vetet & puniat.

⁴ Per Bromium.] Sic diæus Bacchus, ἀπὸ βρύμης, hoc est, fremere.

⁵ Minos.] Minos, Rex Cretensium, qui primus illis leges dedit, & ob justitiam apud inferos judex factus, cum Æaco & Rhadamantho.

§ Exem-

EVY. Dispectare, sequar ¹ exemplum Agefilai Lacedæmoniorum regis. PHILY. Quid ² fecit? EVY. Is cum tempore quodam ³ symposiarchus talorum arbitrio delectus esset; rogante ⁴ architriclino, quantum cuique vini juberet apponi: Si largior, inquit, vini copia parata est, dato cuique quantum poposcerit: si malignior, omnibus ex æquo distribuito. PHILY. Quid sibi ⁵ voluit Lacon ille cum hæc diceret? EVY. Hoc agebat, ut neque ⁶ temulentum, neque rursus querulum esset convivium. PHILY. Quis sic? EVY. Quia sunt qui gaudent largius bibere, sunt qui gaudent parcius: ⁷ repertiuntur & abstemii, qualis dicitur fuisse Romulus. Itaque si nulli datur vinum nisi poscenti, primum nemo compellitur ad bibendum; & tamen nihil desiderant, quibus grata est largior potatio. Ita fit ut nemo tristis sit in convivio. Rursus, si parcius copia vini distribuitur æquis portionibus in singulos, satis habent qui bibunt moderatius: neque quisquam in æqualitate potest obmurmurare, quando qui largius erat hausturus, æquo animo componit sese ad temperantiam. Hoc exemplum si placet, utar. Volimus enim hoc convivium fabulosum esse, non vinosum. PHILY. Quid igitur bibebat Romulus? EVY. Idem ⁸ quod bibunt canes. PHILY. An non istud indignum rege? EVY. Nihilo magis quam quod reges spirant aëre cum canibus communi: nisi quod illud interest; Rex non bibit eandem aquam, quam biberet canis: sed aërem quem efflavit rex, haurit canis; & vicissim quem efflavit canis, haurit rex. Plus gloriæ tulisset Alexander ille magnus, si cum canibus

cani-

¹ Exemplum Agefilai.] Vitam & gloriosa Agefilai huius acta apud Plutarchum, Justinum & Cornelium Nepotem fuisse invenies.

² Symposiarchus.] Princeps convivii.

³ Architriclino.] Qui curat cibos apponendos ac potum. Olim convivium tres spondas habebat.

⁴ Abstemius.] Id est, vinum non bibens, *abstinere*, *ex abstinere*, & *temetum*, id

est, vinum.

⁵ Fuisse Romulus.] Idem testatur Agellius alii que.

⁶ Quod bibunt canes.] Canis natura abhorret à vino: consule Ulysses Al-drovandum aliosque.

⁷ Alexander.] Imo Alexander Cas-sandri fraude & ingenito vitio periit, venenosilicet & crapula. Nam Darius quintus, apud Emzom scriptum & x-x-

canibus bibisset. Nihil enim pejus regi, qui tot hominum millibus vigilat, quam vinolentia. Cæterum Romulum abstemium fuisse, declarat ¹ apophthegma non infestiviter ab illo dictum. Etenim cum quidam videns illum ² abstinere à vino, dixisset: *Vinum vile futurum, si omnes biberent quemadmodum ille*; Imo; inquit, ~~tem~~ *arbitror fore carissimum, si biberent omnes vinum quemadmodum ego. Bibo enim quantum libet.* GE. Utinam heic adesset noster Joannes Botzemus Canonicus Constantiensis, qui nobis Romulum quendam referret: nam & is abstemius non minus est, quam dicitur; alioqui comis ac festivus conviva. Po. Age, si simul potestis, non dicam ³ sorbere & flare, quod Plautus ait esse difficile, sed edere & audire, quod est perfacile; ⁴ bonis avibus auspicabor fabulandi munus. Si parum erit lepida fabula, scitote Batavam esse. Opinor aliquot vestrum auditum Macci nomen. GE. Non ita diu est quod periit. Po. Is cum venisset in civitatem quæ dicitur Leydis, ac vellet novus hospes innotescere joco quopiam, (nam is erat homini mos;) ingressus est officinam calcearii: salutat. Ille cupiens ⁵ extrudere merces suas, rogat nunquid vellet. Mac-

CO CON-

apud Perdiccam epulatus, sequentes dies somno dedit. Vossius ait; Non absurde statuas in visione Danielis cap. vii. imperium Græcorum comparari pardo, quia Alexander Magnus fuerit vinosus, usque adeo ut si eos minus sequi visum fuerit, qui veneno interiisse arbitrantur, satis tamen causæ sola in vinolentia fuerit, cur periret Babylone. De Alexandri vinositate videantur Arrianus, Plutarchus, Curtius, Justinus alique.

¹ *Apophthegma.*] Dictum sententiosum & breve. ab ἀποφθῆγμα, *eloquor, sententiose dico.*

² *Abstinere à vino.*] Exstat historia apud Agellium. Verba ejus sunt: Simplicitissima suavitate & rei & orationis L. Piso Frugi usus est in primo annali, quum de Romuli regis vita atque victu scriberet. Ea verba, quæ scripsit, hæc

sunt: Eundem Romulum dicunt ad coenam vocatum, ibi non multum bibisse, quia postredie negotium haberet: ei dicunt, Romule, si istuc omnes homines faciant, ~~villam~~ *vilius sit.* Is respondit; imo verò carum, si quantum quisque volet ~~bibat~~ *bibat*: nam ego bibi quantum volui.

³ *Sorbere & flare simul.*] Commode utemur hoc adagio, si quando significabimus negotia quæpiam id genus esse, ut pariter ab iisdem tractari non queant. Veluti si quis conetur simul & litteris & voluptatibus vacare, &c.

⁴ *Bonis avibus.*] Sic dicimus, cum rem feliciter successuram speramus. Ab augurum observatione sumptum, qui hoc tempus illo fortunatus censent.

⁵ *Extrudere.*] Aliquando, ut hic, pro vendere.

I Cupa.]

co conjiciente oculos in ocreas ibi pensiles, rogat futor. num vellet ocreas. Annuente Macco, quærit aptas tibiis illius; inventas, alacriter protulit, &, ut solent, inducit illi. Ubi jam Maccus esset eleganter ocreatus; Quam belle, inquit, congrueret his ocreis par calceorum duplicatis soleis. Rogatus an & calceos vellet, annuit. Reperti sunt, & additi pedibus. Maccus laudabat ocreas, laudabat calceos. Calcearius tacite gaudens, succinebat illi laudanti, sperans pretium æquius, posteaquam emptori tantopere placeret merx. Et jam erat nonnulla contracta familiaritas. Heic Maccus: Dic mihi, inquit, bona fide, nunquamne usu venit tibi, ut, quem sic ocreis & calceis ad cursum armasses, quemadmodum nunc armasti me, abierit non numerato pretio? Nunquam, ait ille. Atqui si forte, inquit, veniât usu, quid tu tum faceres? Consequerer, inquit calcearius, fugientem. Tum Maccus; Serione ista dicis, an joco? Plane serio, inquit alter, loquor; & serio facerem. Experiar, ait Maccus. En pro calceis præcurro, tu cursu sequere. Simulque cum dicto coniecit se in pedes. Calcearius è vestigio consecutus est, quantum poterat; clamitans, Tenete furem, tenete furem. Ad hanc vocem cum cives undique profuissent ex ædibus, hoc commento cohibuit illos Maccus, ne quis manum injiceret; ridens ac vultu placido, Ne quis, inquit, remoretur cursum nostrum; certamen est de ¹cupa cerevisiæ. Itaque jam omnes præbere sese certaminis spectatores. Suspicabantur autem calcearium dolo clamorem eum fingere, ut hac occasione anteverteret. Tandem calcearius cursu victus, sudans & anhelus domum rediit. Maccus tulit ²brabeum. GE. Maccus iste effugit quidem calcearium, at non effugit furem. PO. Quam ob rem? GE. Quam furem ferebat secum. PO. Forte tum non erat ad manum pecunia, quam postea resolvit. GE. Verum

erat

¹ Cupa.] Est vas vinarium amplum, à capis, quod multum capiat.

vinum, victoriæ præmium, quod dabatur ei, qui legitime certaverat.

² Brabeum.] Brabennum, corrupte bra-

erat actio furti. Po. Ea quidem post ¹ intentata est, sed jam magistratibus aliquot innotuerat Maccus. Ge. Quid attulit Maccus? Po. Quid attulit, rogas? in causa tam vincibili? Magis periclitatus est actor, quam reus. Ge. Quis sic? Po. Quia gravabat illum actione calumniae, & ² intendebat ³ legem Rhemiam, quæ dicat, ut, qui crimen intenderit, quod probare non possit, poenam ferat quam laturus erat reus, si convictus fuisset. Negabat se contrectasse rem alienam invito domino, sed ultro deferente, nec ullam pretii mentionem intercessisse. Se provocasse calcearium ad certamen cursus; illum accepisse conditionem; nec habere quod queratur, cum esset cursu superatus. Ge. Hæc actio non multum abest ⁴ ab umbra asini. Quid tandem? Po. Ubi satis risum est, quidam è iudicibus vocavit Maccum ad coenam, & numeravit calceario pretium. Simile quiddam accidit ⁵ Daventriæ me puero. Erat tempus illud, quo regnant piscatores, ⁶ frigent lanii. Quidam adstabat ad fenestram ⁷ fructuarie, sive Græce mavultis, ⁸ oporapolidis,

¹ *Intentata.*] *Intentare*, pro comminari. Intentare manus alicui pro injicere. intentare vim, arma.

² *Intendebat.*] *Intendere*, pro adducere.

³ *Legem Rhemiam.*] Verrutio teste, dicitur Remmia, aliis item Memmia: Manutius distinguit inter Remiam & Memmiam. Non tantum eâ latum fuit, ne eorum, qui reipublicæ causa absenser, nomina inter reos reciperentur: sed & ut calumniatoribus poena constituto iudicio imponeretur. Hac autem lege calumniatori in fronte imprimebatur litera, quâ calumniatum esse interpretabatur.

⁴ *Ab umbra asini.*] Vide Chiliades. Origo adagii ad Demosthenem refertur: qui defendens quendam in causa capitali coram iudicibus parum attentis, huiusmodi fabulam intextuit. Juvenis iter faciens, cum nullibi æstum meridianum effugeret, sub asino refedit. Caterum id

agalo non sinebat, clamans asinum locatum non asini umbram. Alter asseverabat esse conductam. Post acerrimam rixam in jus ambulavit. Demosthenes hæc proloquutus repente è tribunalibus descendit. Rogatus à iudicibus ut reliquam fabulæ enarraret, respondit; De umbra asini libet audire, viri causam de vita periclitantis audire gravamini.

⁵ *Daventriæ.*] Urbs primaria Transfulanæ: in qua Erasimus novennis sub Hegio & Zinthio literis cepit operam dare.

⁶ *Frigent lanii.*] Designat periphrasi Pontificiorum quadragesimam, quam abstinendo à carnibus observant: ut Christi in deserto jejunium per quadraginta dies (ar vah quam ridicule) imitentur.

⁷ *Fructuaria.*] Quæ vendit fructus arborum.

⁸ *Oporapolidis.*] *Οπωροπόλις* vox composita ab *ὄπωρος*, proprie quidem autumnus,

dū, foeminæ vehementer obefæ, oculis intentis in ea quæ propofita venum erant : illa ex more invitavit, fi quid vellet : & cum videret hominem intentum ficis : Vis, ait, ficos? sunt perquam elegantes. Cum ille annuiffet, rogat quot libras vellet : Vis, inquit, quinque libras? Annuenti, tantum ficorum effudit in gremium. Dum illa reponit lances, ille fe fubducit, non curfu, fed placide. Ubi prodiffet acceptura pecuniam, vidit emtorem abire, insequitur majore voce, quam curfu. Ille diffimulans pergit quo coepit ire : tandem multis ad foeminæ vocem concurrentibus, refiftit. Ibi in populi corona agitur cauffa : rifus oboritur; emtor negabat fe emiffe, fed quod ultro delatum fuiffet, accepiffe; fi vellet experiri apud judices, fe compariturum. GE. Age, narrabo fabulam, tuæ non admodum diffimilem fortaffe, nec inferiorem, nifi quod hæc non habet auctorem perinde celebrem atque eft Maccus. Pythagoras totum mercatum dividebat in tria hominum genera ; quorum alij prodiffent ut venderent, alij ut emerent : hoc utrumque genus ajebat follicitum effe, proinde nec felix : alios non ob aliud venire in forum, quam ut fpectent quid illic proferatur, aut quid agatur : hos folos effe felices, quod vacui curis, gratuita voluptate fruerentur. Atque ad hunc modum dicebat Philofophum verfari in hoc mundo, quemadmodum illi verfarentur in mercatu. Verum in noftris emporiis quartum hominum genus obambulare folet, qui nec emunt, nec vendunt, nec otiofi contemplantur, fed obfervant folicite fi quid poffint involare. Atque in hoc genere reperiuntur quidam mire dextri, dicas effe ³ Mercurio favente

autumnus, fed & fructus autumnales. Theophil. *iv* τῆς ἐν τῷ πωλίσμῳ πωλίσματος : & πωλίσμῳ vendo.

1 *Reponit lances.*] Lances hic duo illa vafcula lancium efariarum fimilitudine; quibus olim caro mensis inferebatur, in quorum altero pondus, in altero res ponderanda ponitur : unde & libraz

balances, à duabus lancibus. Persius : Scis etenim *inustum* geminâ suspendere *laxæ* Ancipitis libræ.

2 *Involare.*] Eft rapaciter fubtrahere, & quafi cavam manum injicere. à *vola* fit, quæ eft, cavitas manus.

3 *Mercurio favente.*] Qui eft furtozum auctor & repertor.

favente natos.¹ Convivator dedit fabulam² cum coronide; ego dabo cum³ procemio. Nunc accipite quod nuper accidit⁴ Antverpiæ. Sacrificus quidam receperat illic medicrem summam pecuniæ, sed argenteæ. Id impostor quidam animadverterat. Adiit sacrificum, qui⁵ gestabat in zona crumenam nummis turgidam: salutat civiliter; narrat sibi datum negotium à suis, ut⁶ vici sui⁶ parochio mercaretur novum pallium sacrum, quæ summa vestis est Sacerdoti, rem divinam peragenti. Rogat, hac in re commodaret sibi tantillum operæ, ut secum iret ad eos, qui vendunt huiusmodi pallia, quo videlicet ex modo corporis ipsius, sumeret majus aut minus; nam sibi videri staturam ipsius cum parochi magnitudine vehementer congruere. Hoc officium, cum leve videretur, facile pollicitus est sacrificus. Adeunt ædes cujusdam. Prolatum est pallium, sacrificus induit, venditor affirmat mire congruere. Impostor cum nunc à fronte, nunc à tergo contemplatus esset sacrificum, satis probavit pallium; sed caussatus est à fronte brevius quam par esset. Ibi venditor, ne non procederet contractus, negat id esse pallii vitium, sed crumenam turgidam efficere, ut ea parte offenderet brevitatem. Quid multa? Sacrificus deponit crumenam: denuo contemplantur. Ibi impostor averso sacrificio, crumenam arripit, ac semet in pedes con-jicit.

1 *Convivator.*] Convivator qui convivium parat: conviva, qui ab eodem excipitur.

2 *Cum coronide.*] Per translat. accipitur pro quocunque fine & ultima manu rei alicui imposita. Vel quod rei absolutæ, ornatus gratia additur.

3 *Procemio.*] Προοίμιον à προ & οἶµον cantus add; nam exordium legitimum carmen antecedit. Restrigitur autem specialiter ad exordium quo præcinebant citharædi certamen inituri. Metaphorice pro quovis initio, ut & hic, sumtum.

4 *Antverpia.*] Nobilissimum Bra-

bantiæ emporium ad Scaldim.

5 *Gestabant in zona.*] Et olim milites Romani in zonis pecuniam circumferebant. Gracchus apud Agellium: *zonas quas plenas argenti extuli, eas ex provincia inanes restuli.* Hinc & proverbium *zonam perdere*, pro pecuniâ privari.

6 *Parochio.*] Παροχὴ δὸν ἢ παρίζω à *præbendo*, utpote legatis Romam missis salem & ligna præbentes. Ecclesiasticis autem scriptoribus sacrificulus vel sacerdos, regimini ecclesiastico alicujus pagi destinatus, dictus ita à præbendo panem missaticum, si Budzo fides.

1 *Calce-*

jicit. Sacerdos cursu insequitur, ut erat palliatus, & Sacrificum venditor. Sacrificus clamat, *Tenete furem*: venditor clamat, *Tenete Sacrificum*: impostor clamat, *Cohibete Sacrificum furem*: & creditum est, cum viderent illum sic ornatum in publico currere. Itaque dum alter alteri in mora est, impostor effugit. EVR. Dignus qui non simplici suspendio pereat, tantus artifex. GE. Nisi jam pendet. EVR. Utinam non solus, sed una cum illo qui talibus portentis favent in perniciem Reipub. GE. Non favent gratis. Catena est, quæ demissa in terras pertingit ad Jovem. EVR. Ad fabulas redeundum. AS. Ad te redit *ordo, si fas est regem in ordinem cogere. EVR. Non cogar, imo, volens veniam in ordinem; alioqui tyrannus essem, non rex; si leges quas aliis præscribo, recusem. AS. Veruntamen ajunt *principem esse supra leges. EVR. Istuc non omnino falso dictum est, si principem accipias summum illum principem, quem tum vocabant *Cæsarem*. Deinde si sic accipias superiorem legibus, quod alii coacti utcunque servant, illum suapte sponte multo cumulatius præstare. Quod enim animus est corpori, hoc est bonus princeps Reipublicæ. Quid opus erat addere, *bonus*, quando malus princeps non est princeps: quemadmodum Spiritus impurus, qui invasit corpus hominis, non est animus. Sed ad fabulam; & arbitror convenire, ut rex regiam fabulam adferam. Ludovicus Galliarum rex, ejus nominis undecimus, cum rebus domi turbatis peregrinaretur ⁶ apud Burgundio-

1 *Catena est.*] Alludit ad catenam argenteam Homeri. Videtur subindicare, quod ex talibus impostoribus aliquid lucri veniat ad præfectos, & hinc ad principes.

2 *Ordo.*] Id est, vires: *cogere in ordinem*, est facere cæteris æqualem.

3 *Quas aliis præscribo.*] Hinc Pittacus apud Ausonium: *Pureto legi quisquis legem sanxerit.*

4 *Principem esse supra leges.*] Quod

principi placuit, per principis genium, ad principis statuum: hæc de Cæsare intelligebantur. *Imperatoris* nomen militare est: *Regis* nomen erat Romanis invisum: *Principis* nomen erat amabilis.

5 *Ludovicus Galliarum.*] Est hic Ludovicus, qui patri Carolo in imperium successit, homo callidus & insidiosus. Obiit apud Turonas Pleffiaci ann. 1483.

6 *Apud Burgundiones.*] Imo puer undecennis patri Carolo septimo bellum

gundiones, occasione ¹ venationis nactus est familiaritatem cum Conone quodam homine rustico, sed animi simplicitis ac sinceri. Nam hoc genus hominibus delectantur monarchæ. Ad hujus ædes frequenter diverterat rex ex venatu; & ut plebeiis rebus nonnunquam delectantur magni principes, apud eum magna cum voluptate ² vescebatur rapis. Mox ubi ³ Ludovicus restitutus, jam rerum potiretur ⁴ apud Gallos, submonuit Cononem uxor, ut regem veteris hospitii commonefaceret; adiret illum, & rapas aliquot insignes illi dono adferret. Tergiversatus est Conon, se lufum operam: principes enim non meminisse talium officiorum. Sed vicit uxor. Deligit Conon rapas aliquot insignes, accingitur itineri. Verum ipse per viam captus illecebra cibi, paulatim devoravit omnes; una dumtaxat excepta insigniter magna. Ubi Conon prorepisset in aulam; qua rex erat iturus, statim agnitus est à rege, & accersitus. Ille magna cum alacritate detulit munus; rex majore cum alacritate accepit; mandans cuidam è proximis ut diligenter reponeretur inter ea, quæ haberet carissima. Cononem jubet

intulit. Postmodo in gratiam receptus, denuo factionibus nobilium adductus in Delphinatum secessit, sequentibus multis ex opimatibus. Pater continuo in Delphinatum profectus magno exercitu, adeo factiosos terruit, ut paucis exceptis ad debitam obedientiam redierint. Ipse vero Ludovicus patris iram veritus in Burgundiam secessit. Consule Familium, Gaguinum, Berthault & Cominzum.

¹ *Venationis nactus.*] De eodem testatur Cominzus: In venationibus non minus molestiæ quam voluptatis percipiebat, ex ingenti labore, dum incitatis equis consecrabatur cervos. Excepsectus enim prima luce prodibat in campum; & longius aliquando, quovis etiam celo: & nonnunquam domum redibat multum defatigatus, & maximam partem iratus alicui suorum committum, ut in eo genere exercitationis

fieri consuevit.

² *Vescebatur rapis.*] Forte istiusmodi secessus quaesivit, ut minori sumptu vitaret: consistebatur enim in Burgundia cum magna penuria. Verba Cominzi sunt: Relicta provincia & per Burgundiam factum itinere, parvo comitatu contulit se ad Philippum Caroli patrem; à quo liberaliter & amanter fuit exceptus. Et quamquam hâc ratione sublevabatur aliquantulum: tamen quotidianis impensis diminuta pecunia, cogebatur sæpe ab aliis mutuari, non absque magna sollicitudine, ne deferretur à suis.

³ *Ludovicus restitutus.*] Nempe restitutus post sextum secessus sui annum, si Berthaultio credendum, Gaguino autem post decimum: sed hujus fides in multis vacillat.

⁴ *Apud Gallos.*] Initium regni Ludovici hujus incidit in annum 1462.

¹ *Similia.*]

jubet secum prandere: à prandio egit Cononi gratias; & cupienti repetere rus suum, jussit pro rapa numerari mille coronatos aureos. Hujus rei fama cum ut sit, per omne regis famulitium esset pervagata, quidam ex aulicis dono dedit regi equum non inelegantem. Rex intelligens illum, provocatum benignitate quam præstiterat Cononi, captari prædam; vultu majorem in modum alacri, accepit munus; & convocatis primoribus consultare coepit, quo munere pensaret equum tam bellum, tamque pretiosum. Interim, qui donarat equum, spes opimas animo concipiebat, sic cogitans: Si sic pensavit rapam donatam à rustico; quanto munificentius pensaturus est equum talem, oblatum ab aulico? Cum regi veluti de re magna consultanti, alius aliud responderet, diuque vana spe lactatus esset captator; tandem rex: Venit, inquit, in mentem, quod illi donem: & accersito ex proceribus quopiam, dicit in aurem, ut adferat id quod reperiret in cubiculo (simulque locum designat) serico diligenter obvolutum. Adfertur rapa: eam, ut erat obvoluta, rex sua manu donat aulico; addens, sibi videri bene pensatum equum ¹ cimelio, quod sibi constitisset mille coronatis. Digressus aulicus dum tollit linteum, ² pro thesauro reperit, non carbones, quod ajunt, sed rapam jam subaridam. Ita ³ captator ille captus, risui fuit omnibus. As. Jam si permittis, rex, ut plebeius loquar regalia, referam quod ex tua fabula venit in mentem de eodem Ludovico. Nam ut anfa ansam, ita fabula trahit fabulam. Quidam famulus, cum vidisset pediculum repentem in veste re-

¹ *Cimelio.*] Κοσμηλίου Græcis est pretiosum aliquid, quod servandi causa sponitur, apud Homerum. Vulgo dicimus clemidia.

² *Pro thesauro.*] Alludit ad proverb. *Thesaurus carbones erant*: quod in eos competit, qui spe sua frustrantur, quique magnificis rebus expectatis, merces nugas reperiunt. Ex eventu quopiam natum, quo quis thesauri spe fodiens,

carbones defossos invenit. Quæ res in risum, atque vulgi proverbium abiit.

³ *Captor ille captus.*] Captatores capti, vel captantes capti, *αἰχμῶντες ἡρπασθεν* dicitur; cum res præposere evenit, ut ipsi circumveniamur ab iis, quibus conabamur imponere. Id quod non raro solet usu venire, ut in eas incidamus pedicas, quas aliis struxeramus.

ste regia, flexis genibus, ac sublata manu, significat, se nescio quid officii præstare velle. Ludovico præbente se, sustulit pediculum, & clam abjecit. Rogante rege quid esset, puduit fateri. Cum instaret rex, factus est fuisse pediculum. Lætum, inquit, omen est; declarat enim me esse hominem, quod hoc genus vermiculorum peculiariter infestet hominem, præsertim in adolescentia. Jussitque pro officio numerari coronatos quadraginta. Post dies aliquamul-
tos alter quidam, qui viderat illi feliciter cessisse tam humile officium; nec animadvertens, plurimum interesse, ex animo facias quid, an arte; simili gestu aggressus est regem, ac rursus illo se præbente, simulabat se tollere quid-
dam è veste regia, quod mox abjiceret. Cum urgeret rex tergiversantem, ut diceret quid esset, mire simulato pudore, tandem respondit esse pulicem. Rex intellecto furo,
Quid, inquit, an tu me facies ¹ canem? Jussit ² tolli hominem, ac pro captatis quadraginta coronatis, infligi quadraginta plagas. PHILY. Non tutum est, ut audio, cum regibus, facietis ludere. Quemadmodum enim leones se nonnunquam placide præbent fricanti, iidem, ubi lubrum est, leones sunt, & jacet collusor; iidem favent principes. Sed adferam tuæ fabulæ fabulam non dissimilem, ne recedamus interim à Ludovico, ³ cui pro delectamento erat, ⁴ corvos hiantes fallere. Dono acceperat alicunde decem millia coronatorum. (quoties autem principibus obigit nova

¹ *Canem.*] Nam hoc animal maxime infestatur à pulicibus.

² *Tolli.*] Sublimem in humeros, ut vapularet.

³ *Cui pro delectamento.*] Testatur Cominæ Ludovicum hunc facetum fuisse & urbanum in dicendo. Offendes autem historiolas has apud varios rerum Gallicarum scriptores.

⁴ *Corvos hiantes fallere.*] Horatius de Corano Nasicæ socero, qui, spe testamenti ostentata, moriens nihil nisi plo-

rate reliquit, hunc versum habet: *Plerumque recoctus Scriba ex quinque viro corvum delusit hiantem.* Corvum autem deludit hiantem, qui captatorem suum arte frustratur. Eandem vim habet cum adagio *lupum hiantem deludere*: corvus enim & vorax & famelicus cadaveribus summo opere inhiat. *Corvus hians.*] Simili modo dicitur *Lupus hians*: Si quis re multum speratæ, multumque appetita frustratus discesserit. Belg. *Ghy hant daer nies.*

¹ *Fuge-*

nova pecunia, venantur omnes officarii, & captant aliquam prædæ partem; id non fugiebat Ludovicum.) Cum igitur ea pecunia expromta esset in mensa, quo magis irritaret spem omnium, sic loquutus est circumstantibus: Quid? an non videor vobis rex opulentus? Ubi collocabimus tantam pecuniæ vim? Donatitia est, donari vicissim convenit. Ubi nunc sunt amici, quibus pro suis in me officijs debeo? Adsint nunc, priusquam effluat hic thesaurus. Ad hanc vocem accurrere permulti: nemo non sibi sperabat aliquid. Rex cum vidisset aliquem maxime inhiantem, & jam oculis devorantem pecuniam; ad eum conversus, Amice, inquit, quid tu narras? Ille commemorabat se diu aluisse falcones regios, summa fide, nec sine gravibus impendiis: alius aliud adferebat; suum quisque officium verbis quantum poterat exaggerabat, idque non sine mendacijs. Rex omnes benigne audiebat, & singulorum orationem comprobabat. Hæc consultatio dilata est in longum tempus, quo diutius Ipse metuque torqueret omnes. Adstabat inter hos primus Cancellarius; nam & hunc jusserat acciri. Is cæteris prudentior, non prædicabat officia sua, sed agebat spectatorem fabulæ. Ad hunc tandem conversus rex: Quid, inquit, narrat meus Cancellarius? Solus ille nihil petit; nec prædicat officia sua. Ego, inquit Cancellarius, plus accepi à benignitate regia, quam promeruerim: nec ulla de re magis sollicitus sum, quam ut regis in me munificentis respondeam; tantum abest ut velim flagitare plura. Tum rex: Unus igitur, inquit, omnium non eges pecunia? Ne egerem, inquit alter, jam tua præstitit benignitas. Ibi rex versus ad alios: Næ ego sum, inquit regum omnium magnificentissimus, qui tam opulentum habeam Cancellarium. Heic magis accensa spes est omnibus, futurum ut pecunia cæteris distribuere-tur, quandoquidem ille nihil ambiebat. Ad hunc modum, ubi satis diu lussisset rex, coëgit Cancellarium, ut totam eam summam domum auferret. Moxque versus ad cæteros jam moestos,

moestos, Vobis, inquit, erit alia expectanda occasio. **PM.** Fortasse frigidius videbitur quod narraturus sum; proinde deprecor doli mali suspicionem, fucive; ne videar de industria ambuisse immunitatem. Adit eundem Ludovicum quidam, petens ut munus, quod forte vacabat in eo pago in quo habitabat, juberet in ipsum transferri. Rex audita petitione, expedite respondit, *Nihil efficies*; videlicet amputans omnem spem impetrandi quod petebatur. Petitor item, mox actis regi gratiis, discessit. Rex ex ipsa fronte colligens hominem esse non omnino finistri ingenii, suspicansque illum non intellexisse, quid respondisset, jubet eum revocari. Redit. Tum rex, Intellexeras, inquit, quid tibi responderim? Intellexi. Quid igitur dixi? *Me nihil effecturum*. Cur igitur agebas gratias? Quoniam, inquit est, domi quod agam: proinde magno meo incommodo persequuturus eram heic spem incipitem: nunc beneficium interpretor, cito negasse beneficium; meque lucratum quidquid eram perditurus, si vana spe lactatus fuisset. Ex eo responso rex conjectans hominem minime segnem, ubi pauca percunctatus esset, Habebis, inquit, quod petis, quo mihi bis gratias agas; simulque versus ad officarios, Expediantur, inquit, huic sine mora diplomata, ne heic diu suo damno hæreat. **EVG.** Non deest quod referam de Ludovico, sed malo, de nostro Maximiliano: Qui ut nequaquam solitus est defodere pecuniam, ita clementissimus erat in eos, qui deco-

xerant;

1 *Frigidius.*] De hoc vocabulo Buzius videndus in encomio linguæ Græcæ, interpretaturque absurdum, nec plausu excipiendum: cui facetum & plausibile opponitur.

2 *Vana spe lactatus.*] Terentius etiam dicit producere aliquem vanâ spe. Lacto autem verbum frequentativum ab inusitato lacio, per blandicias in fraudes & pedicas illicio.

3 *Diplomata.*] Διπλόματ' litteræ

Principum sigillis confirmatæ, forte ἀπὸ λαῶν, quod complicatæ erant.

4 *Ludovico.*] Plurima istius farinae apud rerum Gallicarum scriptores de Ludovico hoc offendens, utpote callido, acuto & satyrico ingenio.

5 *Qui decoxerant.*] Decoquere bona pro consumere, metaphora sumata à rebus quæ coquendo paulatim evaporant & absumentur.

1 *Casus*

xerant; modo nobilitatis titulo commendarentur. Ex hoc hominum genere cum cuidam juveni vellet opitulari, mandavit illi legationem, ut à civitate quadam, titulo nescio quo, peteret centum millia florenorum. Talis autem erat titulus, ut si quid impetratum esset dexteritate legati, pro lucro duci posset. Legatus extorsit millia quinquaginta; Cæsari reddidit triginta. Cæsar lætus insperata præda, dimisit hominem, præterea nihil inquirens. Interea quæstiones & rationales olfecerant plus acceptum fuisse quam exhibitum. Interpellant Cæsarem, ut accerferet hominem. Accitus est: venit ilico. Tum Maximilianus: Audio, inquit, te accepisse millia quinquaginta. Falsus est. Non exhibuisti nisi triginta millia. Falsus est & hoc. Reddenda est, inquit, ratio. Promisit se facturum; ac discessit. Rursum cum nihil esset actum, interpellantibus officiariis, revocatus est. Tum Cæsar, Nuper, inquit, jussus es reddere rationem. Memini, inquit ille; & in hoc sum. Cæsar suspicatus, illi rationem nondum satis esse subductam, passus est illum sic abire. Cum sic eluderet, officarii vehementer instabant; clamitantes, non esse ferendum, ut ille tam palam eluderet Cæsari. Persuaserunt, ut accersitus juberetur inibi præsentibus ipsis exhibere rationem. Annuit Cæsar. Accitus venit ilico, nihil tergiversatus. Tum Cæsar, Nonne, inquit, pollicitus es rationem? Pollicitus, respondit ille. Jam inquit, opus est: en adsunt qui excipient; nec est diutius tergiversandi locus. Assidebant officarii, paratis ad id codicillis. Ibi juvenis sat dextre; Non detrecto, inquit, rationem, invictissime Cæsar; verum hujusmodi rationum non sum admodum peritus, ut qui nunquam reddiderim: isti qui assident, talium rationum sunt peritissimi; si vel semel videro quemadmodum illi tractent hujusmodi rationes,

I *Cæsar lætus insperata.*] Est hic ille Maximilianus, qui vivente Patre Frederico III. Romanorum Rex factus, eodem successit. Ex Maria Burgunda Phi-

lippum patrem Caroli V. suscepit. Anno uno sexagenario minor Neostadii obiit anno 1519.

nes, ego facile imitabor. Rogo jubeas illos vel exemplum edere; videbunt me docilem. Cæsar sensit dictum hominis, quod non intelligebant hi, in quos dicebatur; ac subridens, Verum, inquit, narras; & æquum postulas. Ita juvenem dimisit. Subindicabat enim, sic illos Cæsari solere reddere rationem, quemadmodum ipse reddiderat; nimirum, ut bona pecuniæ portio penes ipsos remaneret. **LE.** Nunc tempus est, ut ¹ ab equis, quod ajunt, ad asinos descendat fabula; à regibus ad Antonium sacrificum Lovaniensem; ² qui Philippo cognomento Bono fuit in deliciis. Hujus viri feruntur multa vel jucunde dicta, vel jocose facta, sed pleraque sordidiora. Nam plerosque lusus suos condire solitus est unguento quodam, quod non admodum eleganter sonat, sed pejus olet. Deligam unum ex mundioribus. Invitarat unum atque alterum bellum homunculum, forte obvios in via. Cum redisset domum, reperit culinam frigidam, nec erat nummus in oculis; quod illi nequaquam erat insolens. Heic opus erat celeri consilio. Subdixit se tacitus, & ingressus culinam ³ foeneratoris, quicum illi erat familiaritas, quod frequenter ageret cum illo; digressa famula, subdixit unam ex ollis æneis una cum carnibus jam coctis, ac veste tectam deferere domum: dat coque: jubet protinus effundi carnes & jus in aliam ollam fictilem, simulque foeneratoris ollam defricari donec niteret. Postea mittit puerum ad foeneratorem, qui deposito pignore drachmas duas à foenatore sumat mutuo, sed accipiat ⁴ chirographum, quod testaretur talem ollam missam ad ipsum.

1 *Ab equis, &c.]* Α'φ' ἵππων ἰπ' ὄντων; ubi quis à studiis honestioribus ad parum honesta defleat; veluti si è Theologo Grammaticus, è Philosopho cantor fieret. quadrabit item, cum quis è conditione lautiore ad abjectiora delabitur.

2 *Qui Philippo.]* Philippus hic Burgundix Dux Brugis ætatis anno septuagesimo tertio, sæculi decimi quarti sexagesimo septimo, postquam totam Bel-

gicam exceptis paucis Provinciis & Burgundiam magno sapientiæ & bonitatis nomine rexerat triginta annos & unum, non sine gravi luctu danorum obiit.

3 *Fœeneratoris.]* Fœenerator qui dat ad fœnus.

4 *Chirographum.]* Χειρὸς γράφον litteræ propria manu ad confirmandam fidem subscriptæ: à χεὶρ manu & γράφω scribo.

1 *Ne mu-*

ipsum. Foenerator non agnoscens ollam, utpote defrictam ac nitentem, recipit pignus, dat chirographum, & numerat pecuniam; ea pecunia puer emit vinum. Ita prospectum est convivio. Tandem cum appareretur prandium foeneratori, desiderata est olla. Heic iurgium adversus coquam. Ea cum gravaretur, constanter affirmavit, neminem eo die fuisse in culina præter Antonium. Improbum videbatur hoc suspicari de sacrificio. Tandem itum est ad illum exploratum; an apud illum esset olla: ¹ ne musca quidem olla re-
perta. Quid multis? Serio flagitata est ab illo olla, quod solus ingressus esset culinam, quo tempore desiderata est. ~~Ne falsus~~ est sumsisse commodato ollam quandam, sed quam remisisset illi, unde sumserat. Id cum illi pernegarent, & incaluisse contentio; Antonius adhibitis aliquot testibus; Videte, inquit, quam periculosum est cum horum temporum hominibus agere sine chirographo: intendere-
tur mihi propemodum ² actio furti, ni manum haberem foeneratoris. Et protulit ³ syngrapham. Intellectus est dolus: fabula magno cum risu per totam regionem dissipata est, ollam oppignoratam ipsi cujus erat. Hujusmodi dolis libentius favent homines, si commissi sint in personas odiosas, præsertim eos qui solent aliis imponere. Ad. Næ tu nobis ⁴ mare fabularum aperuisti, nominato Antonio: sed unam dumtaxat, eamque brevem referam, quam audi-
vi nuperrime. Agitabant simul convivium aliquot belli, ut dicunt, homunculi; quibus nihil prius in vita, quam ridere. Inter hos erat Antonius, atque alter item, & ipse celebris hoc genere laudis, ac velut æmulus Antonii. Porro quem-
admo-

¹ Ne musca quidem olla reperta.] Sic dicimus, Ne muscam quidem liberorum habet, cum plenam vereque viduatam orbitatem significamus. Sic Plaurus, maximam hominum solitudinem significans: Quas tu mulieres mihi narras, inquit, ubi musca nulla femina est in adibit.

² Actio furti.] Accusator furti coram iudice.

³ Syngrapham.] Συγγραφή contractuum manu notata scedula ad pactorum fidem.

⁴ Mare fabularum.] Sic dicimus Romarum mare, de magnis & vehementer cummulatis commoditatibus. Vel quod ipsum mare ministraret innumerabiles opes rerum: vel quod amplissimum profundissimumque sit.

admodum inter Philosophos, si quando conveniunt, proponi solent quæstionculæ de rebus naturæ; ita heic statim nata est quæstio, quænam esset hominis pars honestissima. Alius divinabat oculos, alius cor, alius cerebrum, alius item aliud: & suæ quisque divinationis rationem ad ferebat. Antonius jussus dicere sententiam, dixit os sibi videri partem omnium honestissimam; & addidit causam nescio quam. Tum alter ille, ne quid ipsi conveniret cum Antonio, respondit, eam partem qua sedemus, sibi videri honestissimam. Cum id videretur omnibus absurdum, attulit hanc causam, quod is diceretur vulgo honoratissimus, qui prius consideret: hoc honoris competere parti quam dixisset. Applausum est huic sententiæ, & risum est affatum. Placuit homo sibi de hoc dicto; visusque est in eo certamine victus Antonius. Dissimulavit Antonius, qui non ob aliud detulerat ori primam honestatis laudem, nisi quod sciret illum velut æmulum suæ gloriæ, diversam partem nominaturum. Post dies aliquot cum rursus uterque vocatus esset ad idem convivium, ingressus Antonius offendit æmulum cum aliis aliquot confabulantem, dum adornatus coena: & aversus emisit clarum ventris crepitum ante faciem alterius. Ille indignatus, Abi, inquit, scurra, ubinam didicisti mores istos? Tum Antonius, Etiam indignaris inquit? Si te salutassent ore, resalutasses: nunc te saluto parte corporis, vel te iudice, omnium honestissima, & scurra vocor. Sic recuperavit prius amissam gloriam Antonius. Diximus omnes, nunc superest ut pronuntiet iudex. GE. Id faciam, sed non prius, quam suum quisque cyathum ebiberit. En auspicor: sed ¹ lupus in fabula. Po. Haud lævum.

I. *Lupus in fabula.*] Solitum est dici, quoties is, de quo confabulatio est, de improviso intervenit. Belg. *Ghy sijt noch nie zeech.* Donatus ex eo lumentum putat, quod lupus ei, quem primum viderit, vocem adimere dicitur. Alii originem

referunt ad Nævianam fabulam, ubi cum Romulus & Remus aliti à lupa repositi sentabantur, repente lupus fabulæ intervenerit: quo factum ut subitum esset silentium fabulæ, quod talis spectator inexpectatus accessisset.

I. *Lævum.*

lævum omen adfert ¹ Levinus Panagathus. *Levi*. Quid actum est intertam lepidos congerrones? *Po*. Quid aliud? Certatum est fabulis, donec lupus intervenires. *Levi*. Huc igitur adsum, ut perficiam fabulam: volo vos omnes cras apud me prandere prandium Theologicum. *Ge*. ² Scythicum promittis convivium. *Lev*. ³ *Αὐτὶ δειξέ*. Nisi fatebimini hoc fuisse vobis fabuloso convivio jucundius, non recuso dare poenas in cœna. Nihil jucundius, quam cum serio tractantur nugæ.

¹ *Levinus Panagathus*.] Levinus seu Livinus Belgis *Lieven* quasi dicas, dilectus, adamatus. Flandris præcipue & Zelandis familiare nomen. *παναγὰς* autem Græcis omnino bonus, optimus: à *πᾶς* omnis & *ἀγὰς* bonus.

² *Scythicum*] Id est, triste.

³ *Αὐτὶ δειξέ*] Id est, ipsa res indicabit. Cum significamus experimento exituque, perspicui sermonis veritatem. Belg. *'t Wierck sal 't getuygen*.

P U E R P E R A .

EUTRAPELUS, FABULLA.

Ev. **S**Alva sit optima Fabulla. *FA*. Salve multum, *Eutra-*
Spele. Sed quid tandem novæ rei accidit, quod nunc saluator insolens adveneris, quem hoc triennio toto, nemo nostrum vidit? *Ev*. Dicam; forte præteriens has ædes, vidi ¹ cornicem obvinctam candido linteo: demirabar quid esset causæ. *FA*. Adeone hospes es in hac regione, ut ignores hoc esse ² symbolum puerperii in ædibus? *Ev*. Eho, an non prodigium est videre ³ cornicem albam? Sed extra jocum; sciebam maxime: verum suspicari non potui, te puellam vixdum ingressam decimum sextum annum, tam mature didicisse difficillimam artem gignendi liberos, quam ægre discunt quædam ante annos triginta. *FA*. Ut tu sem-

per

¹ *Cornicem*.] Circulum ferreum aut aliquid hujus loco additum ostiis, quo pulsatur. Græci *Κορνίλιον* vocant, vel ob figuram, vel ob garrulitatem.

² *Symbolum puerperii*.] In plerisque Belgicæ urbibus mos ille obtinet, ut cornicem linteolo revinciant: ne gra-

viori ejus impulsu puerpera forte dormitans excitetur.

³ *Cornicem albam*.] Ludit in voce cornicis, quæ & avem & circulum illum ferreum designat. Alioquin & de raris inventu dici posset cornix vel corvus albus: utraque enim avis nigerrima est.

B b

I ENTRA-

per es quod diceris, ¹ Eutrapele? Ev. Ut nunquam deest Fabullæ fabula! Demiranti igitur commodum occurrit Polygamus. FA. Is qui nuper extulit uxorem decimam? Ev. Is ipse. sed quod te fugit, opinor, rursus tam ambitiose procum agit, quasi hæctenus vixerit cœlebs. Hic percunctanti quid accidisset novæ rei, Muliebre corpus, inquit, in his ædibus per medium sectum est in duo. Ob quod, inquam, facinus? Si verum est, inquit, quod rumore populari jactatur, heic materfamilias sustinuit deglubere maritum suum: simulque cum risu subduxit sese. FA. Homo crasse facetus. Ev. Ego me protinus intro conjicio, tibi felicem partum gratulaturus. FA. Salutem mihi gratulare, si voles, Eutrapele; felicem partum tum gratulaberis, cum quod enixa sum videris de se præbere specimen boni viri. Ev. Pie tu quidem & vere, mea Fabulla. FA. Nullius Fabulla sum, nisi Petronii. Ev. Uni quidem Petronio paris; at non uni vivis, opinor. Cæterum hoc quoque gratulor, quod puerum enixa es. FA. Sed quas ob causas felicius judicas peperisse masculum, quam foeminam? Ev. Quin tu potius, Fabulla Petronii, (jam enim vereor, mea, dicere) illud mihi expedis, quas ob causas vos magis gaudetis peperisse masculos, quam foeminas? FA. Quid aliæ sentiant, nescio. ego nunc me gaudeo peperisse masculum, quia sic visum est Deo: si maluisset ille puellam, maluissem & ipsa. Ev. An putas Deo tantum esse otii, ut etiam parturientibus obstetricetur? FA. Quid agat ille potius, Eutrapele, quam ut propagatione servet quod condidit? Ev. Quid agat, ô bona? Imo, ni Deus esset, non arbitror suffecturum tot negotiis. Exulat ² Christiernus Danorum rex, pius Euangelii fautor

¹ Fran-

¹ *Eutrapele*.] Ab *Ευτραπία*, lepidus, scitus, elegans. ab *Εὖ* & *τρίπυ*, *virto*.

² *Christiernus Danorum*.] Est hic Christiernus seu Christianus secundus, qui anno 1523. cum uxore Isabella Caroli V. sorore & quinque parvis liberis

thesauro regio secum ablato Hafnia navem conscendit & viginti navibus in Hollandiam contulit, cum tamen regnum facile tueri possit: plebs enim illi additissima. Reversus in Daniam à Frederico primo quatuordecim annos captivus detentus in insula Alsena: post-

modò

¹ Franciscus Galliarum rex hospes est Hispaniarum, nescio quam ex ipsius animi sententia, vir certe dignus meliore fortuna: ² Carolus molitur monarchiæ proferre pomœria: ³ Ferdinandus rerum suarum satagit in Germania: ⁴ Bulimia pecuniarum urget aulas omnes: periculosos motus ⁵ concitant agricolæ, nec tot stragibus ab instituto deterrentur: populus meditat^{ur} ⁶ anarchiam: periculosis factionibus collabitur ecclesiæ domus: hinc atque hinc distrahitur illa Jesu tunica inconsutilis. Vineam Domini non ab uno jam apro vastatur; simulque periclitatur sacerdotum ⁷ cum decimis auctoritas, Theologorum dignitas, monachorum majestas: nutat confessio, vacillant vota, labascunt leges Pontificiæ: vocatur in discrimen eucharistia, expectatur Antichristus; totus orbis parturit nescio quid magni mali. Interim superant & imminet Turcæ, nihil non populaturi, si successerit quod agunt: & tu rogas quid agat potius? Imo tempus arbitror, ut suo quoque regno prospiciat in tempore. F. A. Quod hominibus videtur maximum, id fortasse videtur

modo jure suo cedens privatus obiit anno 1559.

¹ *Franciscus Galliarum.*] Franciscus hic primus per Alpes in Italiam irrupens Ticinum infeliciter oppugnat: hinc enim facta ex urbe eruptione, inde Barbonio cum recentibus e Germania copiis urgente pressus, tandem in fugam coniecto exercitu post varia egregii ducis & militis facinora, Lanoio Neapolitano Proregi se dedit. Ubi autem diu inter proceres Hispanos agitatum esset, quo primum duceretur Franciscus tuto custodiendus, tandem in Hispaniam transvectus, ubi ex animi agitudine contracto morbo de vita periclitatus est. Mox tamen duris conditionibus in Galliam liber dimissus, datis obsequiis liberis.

² *Carolus molitur monarchiæ.*] Certe à longo tempore non major Carolo V. princeps: utpote qui maximorum regum & nobilissimarum provincia-

rum possessor per Europam, Africam & Asiam victoriam arma circumtulit.

³ *Ferdinandus rerum.*] Est hic Ferdinandus Caroli V. frater primum anniente fratre in Regem Romanorum electus, postmodo & hoc mortuo Cæsar.

⁴ *Bulimiam.*] Summa fames, ut alias dictum.

⁵ *Concitant agricolæ.*] Rusticorum ille tumultus, præcipuo instigatore Thoma Munzero Hæretico, in Franconia, Suevia vicinisque regionibus, quo omne & infandum nefas perpetratum, refertur ad annum 1525.

⁶ *Anarchiam.*] Anarchia, quum nullo Principe tumultuatur populus.

⁷ *Cum decimis auctoritas.*] Erat enim id tempus, quo hæc Erasmus conscripsit, revera diluculum veritatis Evangelicæ, è Cimmeriis tenebris Papatus emergentis, & Antichristianismi accrescens indies detectio.

B b 2

1 Artifi-

detur Deo nullius momenti. Sed ab hac fabula Dei perfonam, si vis, secludamus. Dic quæ te causæ moveant, ut felicius existimes peperisse catulum, quam catellam. Ev. Piæ mentis est, hoc judicare optimum, quod dedit Deus citra controversiam optimus. Verum si Deus tibi daret poculum crystallinum, nonne maximas ageres gratias? FA. Agerem. Ev. Quid si idem daret vitreum; num pares ageres? Sed vereor ne tibi molestiam adferam pro solatio, hæc apud te philosophans. FA. Imo Fabullæ nihil est jam à fabulis periculi. Jam quartam hebdomadam decumbo, satisque valeo vel ad luctam. Ev. Quin igitur è nido provolas? FA. Vetuit rex. Ev. Qui rex? FA. Imo tyrannus. Ev. Qui quæso? FA. Syllaba dicam, mos. Ev. Heu quam iste rex multa præter æquum exigit! Pergamus igitur philosophari de Crystallo, & vitro. FA. Marem, uti conjicio, natura præstantiorem, ac firmiorem judicas, quam foeminam. Ev. Sic arbitror. FA. Nimirum viris auctoribus. Num igitur viri vivaciores sunt, quam foeminæ? Num à morbis immunes? Ev. Nequaquam, sed in genere viribus antecellunt. FA. Sed ipsi rursus superantur à camelis. Ev. Imo prior creatus est masculus. FA. Prior conditus est Adam, quam Christus. Et solent¹ artifices in posterioribus se ipsos vincere. Ev. At Deus mulierem viro subjecit. FA. Non statim melior est qui imperat: & nuptam subjicit, non foeminam: ac rursus nuptam ita subjicit, ut cum utrique sit potestas alterius, mulierem tamen velit viro morem gerere, non ut præstantiori, sed ut ferociori. Dic, Eutrapele, uter infirmior, qui cedit alteri, an cui ceditur? Ev. Tibi quidem heic cedam, si mihi declararis, quid senserit Paulus, scribens Corinthiis, cum viri caput dicit esse Christum, ² mulieris caput virum: rursus, cum virum dicit imaginem & gloriam Dei; mulierem gloriam viri. FA. I-

stud

¹ *Artifices in posterioribus.*] Discipulus enim prioris est posterior dies.

² *Mulieris caput virum.*] Existat locus

Pauli 1 Cor. 11. § 3. 7. Verba sic habent:
,, Velim autem vos nosse Christum esse
,, omnis viri caput: caput autem mulieris

stud expediam, si mihi declararis; an solis viris datum sit esse membra Christi. Ev. Absit: id quidem datum est omnibus hominibus per fidem. FA. Quis sit igitur, ut caput unum cum sit, non habeatur omnibus membris commune? Deinde, cum Deus hominem fingeret ad imaginem sui, utrum hanc imaginem exprefferit in corporis figura, an in animi dotibus? Ev. ¹ In animi dotibus. FA. At in his quid tandem habent viri nobis præcellentius? In utro sexu plures sunt temulentia, rixa, pugna, caedes, bella, rapina & adulteria? Ev. At soli viri bellum gerimus pro patria. FA. Sed iidem sæpius deserto loco turpiter fugitis: nec semper pro patria, sed frequentius pro sordido salariolo deseritis uxorem, & liberos, & peiores gladiatoribus, ultro corpora vestra traditis in servilem necessitatem vel moriendi, vel occidendi. Jam ut maxime jactes mihi virtutem bellicam; nemo vestrum, si semel esset expertus quid sit parere, non mallet decies in acie stare, quam subire semel, quod nobis toties est experiendum. In bello non semper venit ad manus, & si venit, non in quavis exercitus parte discrimen est. ² Tui similes disponuntur in acie media, alius est in subsidiis, alius tuto sedet ³ post principia; denique plurimos servat deditio & fuga: nobis cominus cum morte conficiendum est. Ev. Ista non nunc primum audio. verum suntne hæc vera quæ dicuntur? FA. Nimum vera. Ev. Visne igitur, Fabulla, ut marito tuo persuadeam, ne post-

„lieris virum: caput vero Christi
„Deum. Et versu septimo: Vir non
„debet operire caput, quum imago sit
„& gloria Dei: at mulier gloria viri est.

¹ In animi dotibus.] Imago Dei ad hominem restricta, alioquin & Angeli ad eandem creati, præcipue quidem consistit in anima quoad conformitatem ejus cum Deo secundum naturam, facultates & habitus: sed & in corpore, & anima simul.

² Tui similes.] Tui similes, id est ignaviores, ut numerum augeant. nam

alæ & cornua sustinent belli molem. Imo & in triariis exercitus robor: nam, imbecilliores in medio collocantur.

³ Post principia.] Alludit ad dictum Thrafonis in Eunuchio Terentii, Act. 4. Scen. 7. Eiusdem ferme sententia est illud: *Extra telorum jaculum*: quod est, in tuto, extraque periculum. Sumptum à bellis, ubi qui nolunt feriri jaculis, semovent se longius, quam ut possint jacu teli contingi: summum enim periculum iis, qui in prima stant acie. Belg. *Buyten schuots*.

ne posthac te contingat? Nam eo pacto tuta fueris ab isto discrimine. FA. Equidem nihil malim, si possis. EV. Quid præmii feret orator hic, si persuaserit? FA. Dabo decem linguas bubulas fumo duratas. EV. Iistas malim, quam decem linguas lusciniarum. Non rejicio conditionem: verum contractum hunc ratum esse nolim prius, quam intercesserit ¹ stipulatio. FA. Addatur, si libet, & si qua est alia ² cautio. EV. Id fiet ex animi tui sententia post mensem exactum. FA. Quin potius nunc fit ut ex animi mei sententia? EV. Dicam: qui vereor ne post mensem non sit eadem animi tui sententia. Itaque & tibi solvendum esset duplex præmium, & mihi duplex esset sumenda opera, persuadendi, ac dissuadendi. FA. Age, fiat ut voles. Sed interim perge demonstrare, quare viri sexus sit præstantior foemineo. EV. Video te meditatam hanc ³ monomachiam: quam ob rem in præsentia quidem consultius arbitror tibi concedere. Congrediar alias, sed armatus, nec absque ⁴ subsidiario milite. Nam ubi lingua res geritur, ne septem quidem viri pares sunt uni foeminæ. FA. Nimirum hoc telo armavit nos natura: quamquam ne vos quidem elingues estis. EV. Fortassis: sed ubi puellus? FA. In conclavi proximo. EV. Quid illic? coquit olus? FA. Nugator; apud nutricem est. EV. Quam mihi nutricem narras? an est alia nutrix, ⁵ quam ea quæ mater est? FA. Quid nisi vulgo fit. EV. Pessimum mihi nominas auctorem rei bene gerendæ *vulgum*, Fabulla. Vulgo peccant, vulgo luditur alea, vulgo commeatur ad fornices, vulgo

frauda-

¹ *Stipulatio.*] Stipulatio secundum Pomponium, est verborum conceptio, quibus is qui interrogatur, daturum facturumve se id quod interrogatus est, responder.

² *Cautio.*] Cicero ait: quoniam ut bona naturâ appetimus, sic à malis natura declinamus: quæ declinatio quum ratione fiet, *cautio* appellatur. Jurisconsultis, ut & hoc loco, *cautio* eadem quæ *fidei jussio* aut alias *stipulatio*, qua nobis ca-

veremus & nos securos reddimus.

³ *Monomachiam.*] *Μονομαχία* Latini singulare certamen.

⁴ *Subsidiario milite.*] Subsidiarius miles, qui ad longioris pugnæ casus reservatus, defessis in subsidium venit.

⁵ *Quam ea quæ mater est?*] Tacitus de Germanorum uxoribus: Sua quemque mater uberibus alit, nec ancillis ac nutricibus delegantur. Dominum ac servum nullis educationis deliciis dignoscas.

¹ *Plus-*

fraudatur, potatur, insanitur. FA. Sic amicis visum est: censuerunt enim, parcendum huic ætati tam teneræ. EV. Atqui si natura dedit vires ad concipendum, haud dubie dedit & ad lactandum. FA. Probabile quidem est. EV. Dic mihi, nonne sentis, esse dulcissimum matris vocabulum? FA. Sentio. EV. Itaque si fieri posset, patereris aliam mulierem esse matrem tui partus? FA. Minime gentium. EV. Cur igitur volens ¹ plusquam dimidiatum matris nomen transfers in foeminam alienam? FA. Bona verba, Eutrapele; non divido filium; sola, totaque sum mater. EV. Imo heic tibi, Fabulla, reclamationem in os, ipsa natura. Cur terra dicitur omnium parens? an quod gignat tantum? imo multo magis quod nutriet ea quæ genuit. Quod aqua gignit, in aquis educatur. In terra nullum animantis aut plantæ genus nascitur, quod eadem terra succo suo non alat: nec est ullum animantis genus, quod non alat suos foetus. Ululæ, leones, & viperæ educant partus suos; & homines suos foetus abjiciunt? Obsecro te, quid crudelius iis qui prolem educationis tædio dicuntur exponere? FA. Abominanda dicis. EV. Atqui non perinde factum abominantur homines. ² An non expositionis genus est, infantulum tenerum, adhuc à matre rubentem, matrem spirantem, matris opem ea voce implorantem, quæ movere dicitur & feras, tradere mulieri, fortassis nec corpore salubri, nec moribus integris, denique cui pluris sit pecuniæ pauxillum, quam totus infans tuus? FA. ³ Delecta est mulier salubri corporis

tempe-

¹ *Plusquam dimidiatum.*] Vide in hanc rem Phavor. dissertationem apud Gell. lib. 12. cap. 1.

² *An non expositionis.*] Apud Agellium lib. 12. cap. 1. Favorinus philosophus ita disserit de hac materia matris puerperæ inter alia: Oro te, inquit, mulier sine eam totam integram esse matrem filii sui: quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus. peperisse, ac statim ab se se abjecisse? aluit in utero sangu-

ne suo nescio quid, quod non videret; non alere nunc suo lacte quod videat, jam viventem, jam hominem, jam matris officia implorantem? An tu quoque, inquit, putas naturam foeminis mammarum ubera quasi quosdam navulos venustiores, non liberorum alendorum, sed ornandi pectoris causa dedisse?

³ *Delecta est mulier salubri.*] Theani monitum est: Cum mater liberorum facta sis, hæc te monco, ut nutricem de-

Bb 4

ligas

temperatura. Ev. Hoc medici certius judicent, quam tu. Sed finge heic illam tibi vel parem, vel aliquanto, si vis, superiorem: an nihil interesse censes, utrum infans tenellus cognatum illum & familiarem hauriat succum, & calore jam assueto foveatur, an alienis cogatur assuescere? Triticum in aliud solum jactum, degenerat in avenam, aut siliginem: vitis in alium collem translata, mutat ingenium: plantula revulsa à parente terra, flaccescit, ac velut emoritur; eoque quantum fieri potest, cum terra nativa transferunt. FA. Imo narrant plantas translatas & insitas, exuere silvestre ingenium, & fructus edere generosiores. Ev. At non protinus ut natæ sunt, ô bona. Veniet & olim hoc tempus, si Deus voluerit, ut adolescentem tuum ableges ab ædibus, litteris jam ac severioribus disciplinis imbuendum, quæ functio patris est potius, quam matris. Nunc ætas tenera fovenda est. Porro cum ad salubritatem firmitatemque corporis plurimum refert qualis sit alimonia, tum vero præcipue quo succo tenerum illud ac molle corpusculum imbuatur. Nam heic quoque locum habet illud Flacci dictum, *Quo semel est imbuta recens servabit odorem Testa diu*. FA. De corpore non ita multum laboro, modo sit animus qualem optamus. Ev. Pie tu quidem, sed parum Philosophice. FA. Quam ob rem? Ev. Cur tu igitur quoties concidis holus, quereris aciem cultri retusam esse, & jubes exacui? Cur acum rejicis obtusa cuspide, cum ea res non adimat artem? FA. Non deest ars, sed obstat instrumentum parum idoneum. Ev. Cur quibus est opus oculorum acie, vitant lolium¹ & cæpas? FA. Quia vitiant oculos. Ev. Nonne animus est qui cernit? FA. Est; nam nihil vident exanimes. Sed quid agat faber,

ligas aptissimam atque mundam, præterea verecundam & somno non deditam neque temulentiam. Longe autem præstat Favorini consilium, ut nempe mater ipsa alat.

¹ *Et cæpas.* Cæpas Aegyptii pro Diis colebant. Huc respicit Juvenalis: *Porcum & cæpe nefas violare & frangere morsu, O sanctas gentes, quibus hæc nascuntur in hortu Minerva!*

² *Animum*

faber, vitiata securi? EV. Agnoscis igitur corpus esse mentis organum? FA. Apparet. EV. Et fateris, vitiato corpore non agere animum, aut incommodius agere? FA. Non dissimile veri dicis. EV. Age videor mihi nactus ingenium Philosophicum. Finge igitur ¹ animum hominis demigrare in corpus galli gallinacei; num ederet vocem quam nunc edimus? FA. Nequaquam. EV. Quid obstar? FA. Quia defunt labra, dentes, & lingua similis: nec ² epiglottis, nec tres ad sunt ³ cartilagines, à tribus motæ musculis, ad quos pertinent nervi à cerebro demissi, nec fauces, nec os simile. EV. Quid si in corpus suis? FA. Grunniret suillo more. EV. Quid si in corpus cameli? FA. Caneret, ut canit camelus. EV. Quid si in corpus asini, quod evenit ⁴ Apuleio? FA. Ruderet, opinor, ut asinus. EV. Nimirum fatetur hoc ille, cum cuperet inclamare Cæsarem, contractis quantum potuit labris, ⁵ vix O sonuit; Cæsarem nullo pacto potuit exprimere. Idem cum fabulam auditam, ne excideret, describere cuperet, damnavit cogitationem tam asininam, cum ungulas intueretur solidas. FA. Et merito. EV. Ergo lippientibus oculis, minus videt animum: oppletis sordibus auribus, minus audit: ubi cerebrum occupat pituita, minus olfacit: ubi stupet membrum, minus sentit: ubi malis humoribus vitiata est lingua, minus gustat. FA. Negari non potest. EV. Non ob aliud, nisi quia vitiatum est organum. FA. Arbitror. EV. Nec inficiaris, plerumque vitiari cibo potu-

¹ *Animum hominis demigrare.*] Pythagoras primus docuit hanc transmigrationem animarum in alia & itidem alia corpora. Eadem autem *μετεμψυχησις* ab aliis philosophis merito explosa.

² *Epiglottis.*] Epiglottis est caruncula volubilis nuncgulam claudens, nunc arteriam asperam.

³ *Cartilagines.*] Vide Galenum de locis affectis. Cartilagines autem partes corporis ex spermate genitæ, quæ tamen nec os nec caro sed quædam intermedia sunt.

⁴ *Apuleio?*] Est hic L. Apulejus Afer Madauræ natus, philosophus Platonicus, vir omnigenæ eloquentiæ. Lucianum imitatus libros xi. Metamorphoseos de Asino aureo scripsit. In iis fingit se à saga Thessalica, dum in avem cuperet, in asinum mutatum, pristinum tamen sensum retinentem. Post varia discrimina & labores, Lunæ auxiliatricis ope, rosas de manu Egyptii sacerdotis devoratis priori homini restitutum.

⁵ *Vix O sonuit.*] Hoc Apulejus, Lucianum sequutus.

B b 5

I Metam

potuque. FA. Fateor; sed quid istuc ad bonam mentem? EV. Proinde quid lolium ad perspicaces oculos? FA. Quia vitiat organum animi. EV. Probe respondes. Verum illud expedi: unde fit quod alius alio celerius intelligit, ac tenacius meminit? alius alio citius irascitur, aut moderatius odit? FA. Sic conditus est animus. EV. Non sic elaberis. Unde fit, ut qui prius fuit ingenio celeri, felici memoria, postea fiat obliviosus ac tardus, sive plaga, sive casu, sive morbo, sive senio? FA. Tu nunc mihi videre sophistam agere. EV. Proin tu contra fac agas sophistriam. FA. Opinor hoc te velle dicere; quod animus quemadmodum cernit & audit per oculos & aures, ita per organa quædam intelligit, meminit, amat, odit, irascitur & placatur. EV. Recte conjectas. FA. Quæ tandem sunt ista organa? & ubi sunt? EV. Oculos ubi sunt vides. FA. Et aures, & nares, & palatum ubi sit, scio. Et toto corpore contactum esse video, nisi cum stupor occupat membrum. EV. Amputato pede, tamen intelligit animus. FA. Intelligit; itidem & manu. EV. At qui vehementem plagam accipit in tempus capitis, aut in occipitium, concidit mortuo similis, omnique sensu suo vacat, FA. Istuc aliquoties vidi. EV. Ex hoc colligis intra cranium esse intellectus, voluntatis ac memoriæ organa, minus quidem crassa, quam sunt aures & oculi, sed tamen materialia. Quandoquidem & spiritus, quos habemus in corpore subtilissimos, corporales sunt. FA. An ista quoque vitiantur cibo potuque? EV. Maxime. FA. Cerebrum procul abest à stomacho. EV. Ita summa fumarii pars abest à foco, tamen illi si infideas, senties vaporem. FA. Non experiar. EV. At si mihi non credas, sciscitare è ciconiis. Itaque refert qui spiritus, qui vapores à stomacho subvolent in cerebrum & in organa mentis. Nam hi si crudi sint ac frigidi, recidunt in stomachum. FA. Næ tu mihi ¹ metam distillatoriam

¹ *Metam distillatoriam.*] Quia facta | lata, supernè in angustum desinat. Belg.
ad formam metæ, inferiori nempe parte | *Een distilleer klok.*

¹ *Cal-*

toriam describis, qua ex floribus herbisque succum exhalantem excipimus. EV. Haud ita male conjectas. Nam, hep-
par, cui fel adhæret, ignis loco est; stomachus patella; cra-
nium summæ metæ ¹ colophon, atque adeo, si vis, nasus
fistulæ plumbeæ vice fungatur. Itaque ex hoc mutuo fluxu
ac refluxu humorum, nascitur fere quidquid est morbo-
rum, ut varie delabatur varius humor, nunc in oculos, nunc
in stomachum, aliâs in scapulas, interim in cervicem, aliove.
Quoque magis intelligas; Cur qui vino immodico sese in-
gurgitant, sunt male memores? Qui cibis aluntur subtilio-
rum spirituum, minus torpent ingenio? Cur ² coriandrum
memoriam emendat? ³ Elleborus mentem purgat? Cur ex-
pletio vehemens ⁴ epilepsim adducit, quæ stuporem adfert
simul omnibus sensibus, quemadmodum & somnus pro-
fundus? Denique ut immodica sitis aut inedia, ingenii me-
moræque vim elidit in pueris; ita cibus immodicus in pue-
ris, gignit ingenii stuporem, si credimus Aristoteli, nimi-
rum igniculo mentis velut obruto ingesta materiâ. FA. Est-
ne igitur corporeus animus, ut à rebus corporalibus afficia-
tur? EV. Animi rationalis natura non corrumpitur quidem
ipsa, sed organis vitiatis, impeditur illius vis & actio: velut
artifex frustra valet arte, si destituatur idoneis instrumen-
tis. FA. Quanta, quave specie est animus? EV. Ridi-
cule percunctaris de magnitudine aut figura, cum fatearis
incorporeum. FA. Ego corpus intelligo, quod sentitur.

EV. Imo

¹ *Colophon.*] Fastigium, apex. Hinc
Colophonem addere dici solet, quum sum-
ma manus rei cuiuspiam imponitur. Aut
quum accedit id, sine quo negotium
confici non potest. Origo adagii ad Co-
lophonios refertur, qui tantis pollebant
viribus, ut ubicunque bellum confici
non posset, Colophoniiis equitibus con-
ficeretur.

² *Coriandrum.*] Coriandri plurimas
& inusitatas vires lege apud Plinium li-
bro 20. cap. 20.

³ *Elleborus mentem.*] Εὐλαβοῦσι ni-

grum vel album nascitur optimi generis
in Anticyris. Unde iubemus illos navi-
gare Anticyras, & elleborum sumere,
quibus minus sana mens, ut purgetur.
Ufus herba hac Chrysippus disputatu-
rus.

⁴ *Epilepsim.*] Εἰπιληψία Latinis Co-
mitialis morbus, quod correptus illo
comitia dirimeret. Dictus Græcis ab
ἐπιλαμβάνειν, quia omnes sensus co-
capiantur: ita ut epileptici paulum à
mortuis absint. Belgis, *De vallende
sieckte.*

¹ *Corpus*

Ev. Imo quæ non sentiuntur, perfectissima sunt, veluti Deus & Angeli. FA. Audio Deum & Angelos Spiritus appellari; at Spiritum sentimus. Ev. Hac voce litteræ sacræ ob rudes homines balbutiunt, mentem significantes puram ab omni commercio rerum sensibilibium. FA. Quid igitur interest inter Angelum & animum? Ev. Hoc ipsum quod inter limacem & cochleam, aut, si mavis, testudinem. FA. Corpus igitur domicilium est animi magis, quam instrumentum. Ev. Nihil vetat instrumentum, adjunctum dici domicilium. Atque hac quidem de re variant Philosophorum sententiæ. Sunt qui dicant ¹ corpus esse vestem animæ, sunt qui ² domicilium, sunt qui instrumentum, sunt qui harmoniam. Horum quodcumque dixeris, consequitur actiones animi, corporis affectionibus impediri. Primum, si quod vestis est corpori, idem corpus est animo; quantum ad corporis valetudinem ³ faciat vestis, declaravit Hercules: ne quid de coloribus, aut pitorum pelliumque generibus referam. Cæterum an eadem anima sufficiat pluribus corporibus deterendis, quemadmodum corpus multas deterit vestes, ⁴ viderit Pythagoras. FA. Non incommodum foret, si juxta Pythagoram liceret, ut vestibus, ita corporibus mutatoriis uti: sic ut mensibus

¹ *Corpus esse vestem animæ.*] Seneca verba sunt: quod de veste dixi, idem de corpore me existima dicere. Nam hoc quoque natura, ut quandam vestem, animo circumdedit: velamentum ejus est. Et alibi: *Detrahetur tibi hæc circumjecta, novissimum velamentum tui, cutis.* Macarius ait: *Anima vestem corporis gestat, veluti præclaram vestem.* Et Ambrosius: Caro amicus est animæ, quæ se induit quodam corporis vestimento. Non igitur tu vestimentum es, sed qui vestimento uteris.

² *Domicilium.*] Hinc idem Ambrosius: Unaquæque anima videns se corpore isto clausam gurgustio, quæ tamen terrenæ hujus habitationis consortio

non degeneravit, ingemiscit gravata corporis hujus conjunctione.

³ *Faciat vestis.*] Apud Poëtas leges, Deianiram marito suo Herculi vestem infectam sanguine Centauri Nessi dono misisse, ut isthoc dono ab amore Ioles illum avocaret. Hercules verò cum vestem sacrificaturus induisset, in tantam est versus rabiem, ut se in constructum rogam præcipitem dederit.

⁴ *Viderit Pythagoras.*] Pythagoras primum fuerat, ut refert Æthalides, filius Mercurii, à quo seu vivens seu vita functus donum omnia retinendi accepit. Post Æthalidem factus est Euphorbus, dein Hermotimus, tum Pyrrhus Delius pilicator, tandem Pythagoras.

I SUMMO

libus hibernis sumeretur corpus obesum, crassæque texturæ; æstivis, rarius & gracilius. Ev. Atqui parum, opinor, esset commodum; si quemadmodum multis vestibus detritis, tandem & corpus deterimus; ita multis corporibus detritis, tandem & anima senesceret, deficeretque. FA. Non sane. Ev. Jam quemadmodum ad corporis salubritatem, agilitatemque refert, qua veste sit amictum, ita refert quod corpus circumferat anima. FA. Profecto si corpus vestis est animæ, video multos homines admodum varie cultos, Ev. Sic est. Et tamen nonnulla pars hujus rei sita est in nobis, quam commode vestiatur anima. FA. Valeat igitur vestis: dic aliquid de domicilio. Ev. Atqui ne, quod dico, tibi videatur commentum, Fabulla, ipse dominus Jesus ¹ suum corpus *templum* appellat: Et Petrus Apostolus suum corpus ² *tabernaculum* appellat. Nec defuerunt, qui corpus dixerunt *animæ sepulcrum*, *σῆμα* dictum arbitantes quasi ³ *σῆμα*: alii ⁴ *carcerem* mentis appellarunt, nonnulli *praesidium*, velut arcem munitam. Quorum animus est undiquaque purus, in templo habitat. Qui non tenentur amore rerum corporalium, horum animus agit in tabernaculo, libenter exsiliturus, si vocet imperator. Qui prorsus excæcati sunt vitiis spurcissimis, ut nunquam adspirent ad auram

ram

1 *Suum corpus templum.*] Verba Christi inter alia ubi corpus vocat templum allegorica hac responsione exstant Joan 2. vers. 19. *Destruite templum hoc & intra triduum excitabo illud.*

2 *Tabernaculum.*] Quum sciam cito futurum, ut deponam tabernaculum meum. Verba Petri 2. Epistol. 1. vers. 13. 14.

3 *Σῆμα.*] Huc spectat Clemens Alexandrinus ex Platone: Corpus *σῆμα* hoc animæ *σῆμα* sepulchrum quidam esse tradunt: quasi ipsa præsentī in corpore sit sepultra, atque etiam quia anima per corpus *σῆμα* significat, quæcunque significare potest, idcirco & *σῆμα* jure vocari. Videntur mihi præterea Or-

phæi sectatores nomen hoc ob id potissimum posuisse, quod anima in corpore hoc delictorum dei poenas, & hoc circumsepto valloque claudatur velut in carcere quodam *σῆμα* servetur. Cicætonis interpres Macrobius corpus *δῆμα* vinculum & *σῆμα* quasi *σῆμα* id est sepulchrum dici ait, in Somnium Scipionis.

4 *Carcerem.*] Plato corpus nominat *ψυχῆς φρουρὴν*, animæ custodiam. Seneca: *Corpusculum hoc custodia & vinculum animi huc atque illuc jaletur*. Idem alibi: *Major sum & ad majora genitus, quam ut mancipium sim mei corporis: quod equidem non aliter aspicio, quam vinculum aliquod libertati meæ circumdatum.*

I Educ

ram libertatis Euangelicæ, horum animus jacet in sepulcro. Cæterum, qui moleste luctantur cum vitiis, nec adhuc possunt quod volunt, horum animus habitat in carcere, subinde clamans ad liberatorem omnium, ¹ *Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo, Domine.* Qui graviter pugnant cum satana, vigilantes & excubantes adversus insidias illius, qui circumit. ut leo, quærens quem devoret; horum animus versatur in præsidio, unde injussu imperatoris non licet discedere. FA. Si corpus est animi domicilium, plurimos video, quorum animus male habitat. EV. Sic est, videlicet in ædibus perstillantibus, opacis, ventis omnibus obnoxiiis, fumosis, pituitosis, laceris, ac ruinosis, denique putribus & infectis. Et tamen Cato primam felicitatis partem iudicat, bene habitare. FA. Tolerabilis res, si liceret in aliud immigrare domicilium. EV. Emigrare non licet, nisi cum evocat ² locator. Verumtamen si non licet emigrare, licet arte curaque nostra domicilium animi commodius reddere, quemadmodum in ædibus mutantur fenestræ, attollitur solum, incrustantur aut convestiuntur tabulatu parietes, ³ situs igni suffituque purgatur. Id in senili corpore jamque ruinam minitante difficillimum est. Plurimum autem conducit, si puerile corpus ab ipso protinus ortu, sicut oportet, curetur. FA. Tu quidem matrem ac nutricem medicam esse jubes. EV. Plane jubeo, quod attinet ad delictum ac moderationem cibi, potusque, motus, somni, balnearum, unctionum, frictionum, vestitus. Quam multos esse censes, qui gravissimis morbis ac vitiis obnoxii sunt, epilepsiæ, gracilitati, imbecillitati, surditati, fractis lumbis,

¹ *Educ de carcere.*] Verba sunt Davidis Saulum fugientis & speluncæ se abdentis Psalmo 142. vers. 8.

² *Locator.*] Significat, esse conductitium. Persoluto pretio, quo inter conductorem & locatorem convenit, conductori discedere liberum est ubi libet, inconsulto locatore. Nobis autem con-

ductitiæ hæ corporis ædes inhabitandæ: usque dum Optimus Max. ille locator Deus evocat & edicit, *Revertere fili hominis.* Omnis enim autocheiria prohibita.

³ *Situs.*] Hic pro lanugine illa sumitur ex humore creata, præsertim in locis Sole carentibus. Belgice, *Schimmel*, verum *sifibeyt*.

bis, distortis membris, infirmo cerebro, stupori mentis, non ob aliud, nisi quod à nutricibus indiligenter curati sunt? FA. Demiror te non pro pictore factum fuisse Franciscanum, qui tam bellè concioneris. EV. 'Ubi te Claranam video, tum ego tibi Franciscanus concionabor. FA. Ego sane libens scire cupiam, quid sit anima, de qua tam multa audimus, dicimusque, cum nemo viderit. EV. Imo nemo non videt, cui sunt oculi. FA. Video pictas animas infan- tuli specie. Verum cur non adduntur alæ, quemadmodum angelis? EV. Quoniam delabentibus è coelo, fractæ sunt alæ, si qua Socraticis fabulis habenda fides. FA. Quo mo- do igitur subvolare dicuntur in coelum? EV. Quoniam fi- des & caritas faciunt, ut illis renascantur alæ. Has alas pe- tebat ille, pertæsus domicilium sui corporis, dum clamat, ¹ *Quis dabit mihi pennas sicut columba, & volabo & requiescam?* Nec enim alias alas habet anima, cum sit incorporea; nec ullam habet speciem, quæ corporis oculis sit conspicua; sed certius cernuntur ea quæ videmus animo. Credisne Deum esse? FA. Maxime. EV. At nihil minus videri potest, quam Deus. FA. Videtur in rebus conditis. EV. Itidem videtur animus ex actione. Si quæris quid agat in corpore vivo, contemplare corpus exanime. Cum vides hominem sen- tire, cernere, audire, moveri, intelligere, meminisse, ratio- cinari; certius vides animam adesse, quam nunc vides hunc cantharum: potest enim falli sensus unus; tot argumenta sensuum non fallunt. FA. Proinde, si ² non potes ostendere animam, sic illam notis quibusdam pinges, quasi mihi velis descri-

¹ *Ubi te Claranam video.*] Id est, ubi te video ascriptam ordini monialium, quæ à Clara Assisensi Francisci coetanea institutæ sunt, non sine durissimâ pau- pertatis regulâ. De ea circumferuntur hi versus:

*Clausula manens [Clara toto clarescere mundo
Incipit, & laudum titulis præclarare
fulget.*

² *Quis dabit mihi.*] Preces Davidis

sunt ab inimicis circumfessi Psal. 55. 7.

³ *Non potes ostendere animam.*] Ele- ganter in hunc sensum Apulejus: anima in homine non videtur: & tamen fa- teantur omnes necesse est, hujus operâ omnia quæ per hominem præclara fiunt, provenire: neque animæ ipsius qualita- tem ac figuram oculis occurrere, sed mo- mentis rerum ab ea gestarum intelli- gibilis & quanta sit.

I Cur

describere Cæsarem, quem nondum vidi. EV. Aristotelis definitio in promptu est. FA. Quæ? Nam ajunt istum esse probum rerum omnium depictorem. EV. Anima est actus corporis organici, physici, vitam habentis in potentia. FA. 'Cur actum vocat potius, quam iter aut viam? EV. Non heic¹ cavetur aurigis aut equitibus, sed animæ ratio definitur. Et *actum* vocat formam, cujus natura est agere, cum materiæ ratio sit pati. Omnis autem corporis motus naturalis ab animo proficiscitur. Est autem varius corporis motus. FA. Intelligo. Sed cur addit organici? EV. Quoniam anima nihil agit, nisi per organa, hoc est, instrumenta corporis. FA. Cur addit² *physici*? EV. Quia Dædalus³ frustra fingeret tale corpus. Ideoque addit, *vitam habentis in potentia*. Forma non agit in quidvis, sed in materiam capacem. FA. Quid si angelus immigraret in corpus hominis? EV. Ageret quidem, sed non per organa naturalia, nec vitam daret corpori, si abesset anima. FA. Habeone jam totam animæ rationem? EV. Habes Aristotelicam. FA. Equidem accepi celebrem esse philosophum; & vereor ne sapientum centuriæ mihi scribeant⁴ hæreseos dicam, si quid refrager. Alioqui quidquid adhuc dixit de anima hominis, competit in asinum & bovem. EV. Imo in scarabeum quoque & limacem. FA. Quid igitur interest inter animam bovis & hominis? EV. Qui dicunt animam nihil aliud esse, quam

harmo-

1 *Cura Anim.*] Actus Græcis est hoc loco *ἐντελέχεια*, vocabulum Philosophis peculiare: sed Fabulla detorquet ad Jureconsultos, qui distinguunt inter iter, actum & viam. Actus enim illis spatium in agris. Minimus actus, teste Boëthio, quatuor pedibus in latitudinem, centum & viginti in longitudinem protenditur. Quadratus ex omni latere centum viginti pedibus concluditur: duplicatus ducentos quadraginta pedes explicat.

2 *Cavetur aurigis.*] Recte mentionem facit aurigarum & equitum, utpote ad

quorum commodum leges latæ erant de itinerum & viarum latitudinibus. Ita lege 12. Tabularum latitudo viz definita est in porrectum pedes octo, in angustum sedecim.

3 *Physici?*] Id est, naturalis, a *φύσις* natura.

4 *Frustra fingeret.*] Faber Atheniensis ingeniosissimus, qui statuas mobilibus oculis confecit, ut vivere crederentur. De volatu ejus consule C. vidium.

5 *Hæreseos dicam.*] Hic intelligit, Judicium seu libellum actionem continens.

1 Ham-

¹ harmoniam qualitatum corporis, faterentur non ita multum interesse, videlicet harmonia soluta, perire animas utriusque. Ne ratione quidem distinguitur bovis ab hominis anima, sed quod boum minus sapit, quam hominum; quemadmodum videre est & homines, qui minus sapiunt quam bos. FA. Næ isti bubulam habent mentem. EV. Atamen illud ad te pertinet, quod ² pro testudinis qualitate, modulatio est harmonia. FA. Fateor. EV. Nec parvi refert ex quo ligno, quave figura sit facta testudo. FA. Verisimile dicis. EV. Nec ex quorumlibet animantium intestinis fiunt canoræ fides. FA. Audivi. EV. Atque hæc quidem ex aëris circumfusi madore aut siccitate laxantur, contrahuntur, nonnunquam & rumpuntur. FA. Istuc vidi non semel. EV. Heic igitur potes opem præstare non vulgarem infantulo tuo, ut animus illius testudinem habeat bene temperatam, minimeque vitiatam, ne laxa sit segnitie, ne stridula sit iracundia, ne rauca sit temulentia. Nam hos affectus inserit in nobis nonnunquam educatio, victusque ratio. FA. Admonitionem accipio; sed exspecto quo pacto tuearis Aristotelem. EV. Ille quidem descripsit in genere animam animantem, vegetantem ac sentientem. Animæ dat vitam, sed non protinus animal est, quod vivit. Vivunt enim & senescunt, & emoriuntur arbores, at non sentiunt: quanquam his quoque nonnulli sensum tribuunt ³ stupidum. ⁴ In adhæsis vix deprehenditur sensus, in spongia deprehenditur ab avulsoribus, in arboribus materiæ cæsores sensum comperiunt, si quid illis credimus. Ajunt enim si palma ferias truncum arboris, quam velis cedere, quemadmodum fere solent materiarii, difficilius arbor inciditur, ut semet

¹ *Harmoniam.*] Ἀρμονία Latinis compositio, concentus, convenientia, ἀνα ἔ ἀρμόζειν, quod est congruere.

² *Pro testudinis qualitate.*] Testudo præter notum illud tardigradum animal etiam instrumentum musicum designat, ut hoc loco, quod haud dissimile est vivæ testudinis figuræ. Hujusmodi lyre inventum Mercurio assignatur.

³ *Stupidum.*] Hoc sensit Pythagoras; nec omnino dissimile veri est.

⁴ *In adhæsis vix.*] In hac opinione etiam fuit Pythagoras.

ut semet contraxit metu. Quod autem vivit, ac sentit, animal est. Nihil autem prohibet esse ¹ vegetabile, quod non sentit, veluti fungi, betæ, caules. FA. Ista si vivunt utcunque, si sentiunt utcunque, si moventur cum adoleſcunt; quid prohibet eadem dignari animalis cognomine? Ev. ² Non ita viſum eſt majoribus, neque nobis fas eſt ab illorum placitis diſcedere, ac ne refert quidem ad hoc, quod nunc agimus. FA. Atqui non feram eandem eſſe, ³ animam ſcarabei & hominis. Ev. Non eſt eadem, δ bona, ſed ratio quadatenus communis eſt. Animat, vegetat, ſenſibile reddit corpus tuum anima tua. Idem agit ſcarabei anima in ſuo corpore. Nam quod quædam aliter, aut aliud agit anima hominis, quam ſcarabei, partim in cauſſa eſt materia. Non canit; non loquitur ſcarabeus, quia caret organis ad hæc idoneis. FA. Illud igitur dicis, ſi anima ſcarabei demigraret in corpus hominis, idem ageret quod agit anima humana. Ev. Imo ne ſi mens quidem angelica, quemadmodum dixi. Nihil autem intereſt inter angelum & animam humanam, niſi quod hominis anima in hoc condita eſt, ut agat corpus humanum naturalibus organis inſtructum; quemadmodum anima ſcarabei non movet, niſi corpus ſcarabei. Angelus non in hoc conditus eſt, ut animet corpus, ſed ut abſque corporalibus organis intelligat. FA. Num idem po- teſt anima? Ev. Poſteſt quidem à corpore ſemota. FA. Non eſt igitur ſui juris, dum eſt in corpore. Ev. Non profe- cto: niſi ſi quid accadat præter communem naturæ curſum.

FA. Vo-

¹ *Vegetabile.*] Quod vegetari poteſt. Nunc Vegetativam animam Philoſophi recentiores, *ſeminalem animam* appellant, quæ à Plinio dicitur *alens*: cujus motu interiore plantæ vigescunt, creſcunt, germinant, &c.

² *Non ita viſum eſt.*] Differentiam animæ vegetantis & ſentientis ex Ariſtotele haſtatu Magiſtus: 1. Vegetans ad actionem ſuam perficiendam calore tantum utitur naturali & inſtrumentis

coſtioni deſtinatis. Sentiens autem calore animali & miniſterio partium actiones animales deputatarum. 2. Vegetans extra ſe nihil percipit & cognoſcit; ſentiens percipit varia objecta. 3. Nutriens in ſuum objectum, alimentum nimirum agit, nihilque ab eo reparatur ſentiens ab objectis ſuis patitur.

³ *Animam ſcarabei.*] Scarabeus vel Cantharus animalculum notiſſimum. Variæ eorum ſpecies recensentur.

I. Anim

FA. Verum tu mihi pro una anima plures animas effudisti, animantem, vegetantem, sensibilem, intelligentem, memorem, volentem, irascentem, concupiscentem. Mihi satis erat una. EV. Ejusdem ¹ animæ diversæ sunt actiones: ex his varia sortitur cognomina. FA. Non satis assequor quod dicis. EV. At faciam ut assequaris. Tu in cubiculo es uxor, in officina es textrix aulæorum, in taberna es aulæorum venditrix, in culina es coqua, inter famulos & famulas es domina, inter liberos es mater: & tamen hæc omnia es eadem in domo. FA. Satis tu quidem ² pingui Minerva philosopharis. Sic igitur est animus in corpore, quemadmodum ego in domo? EV. Sic. FA. Atqui dum ego texo in officina, non coquo in culina. EV. Neque enim tu es anima tantum, sed anima corpus circumferens: corpus autem non potest simul pluribus inesse locis: anima quoniam est forma simplex, sic est in toto corpore, ut in singulis corporis ³ partibus sit tota, quamvis non idem agat per omnes partes, nec eodem modo per quomodolibet affectas. Nam sapit ac meminit in cerebro, irascitur in corde, concupiscit in hepate, audit in auribus, cernit in oculis, olfacit in naribus, gustat in palato & lingua, sentit in omnibus partibus corporis, quæ nervaceum aliquid habent adjunctum. Neque enim sentit in pilis, nec summis unguibus: ac ne pulmo

¹ *Anima diversa.*] In homine statuitur anima vegetativa, sensitiva & rationalis, non tamen plures & eadem animæ: nam una in altera continetur, sicut trigonus in tetragono. Ita in sensitiva continetur vegetativa, & in intellectiva vegetativa & sentiens: ideoque illæ potentia non sunt distincta genera & substantiæ animarum in uno subiecto, sed sola differunt ratione. Quippe si in homine anima vegetans esset distincta à sentiente & hæc à rationali: homo esset planta & animal brutum: quoniam illa plantarum, hæc animal constituit.

² *Pingui Minerva.*] Id est, simpliciter, indocte, incondite philosopharis, absque ingenio, subtilitate & exacta cura. Idem adagium etiam crassa Minerva, crassiori Mula effertur.

³ *Partibus sit tota.*] De sede animæ digladiati olim acerrime veteres Philosophi. Pythagoras & Plato constituerunt juxta cerebrum aut cerebri inferiorem partem aut meningem: Straton juxta supercillorum medium: Empedocles & Aristoteles circa sanguinem: Stoici circa cor. Verissimum autem est receptum Philosophorum animæ: *Animæ est tota in toto: & tota in qualibet parte.*

pulmo quidem per se sentit, nec hepar, fortasse nec lien.
 FA. Proinde in quibusdam partibus animat tantum ac vegetat, Ev. Ita videtur. FA. Si in uno homine facit hæc omnia eadem anima, consequitur, ut foetus in utero materno statim ut augefcit, quod est vitæ signum, simul & sentiat, & intelligat; nisi forte unius hominis initio plures sunt animæ, deinde cæteris cedentibus, una peragit omnia. Ita ut primum homo fuerit planta, mox animal, postremo homo. Ev. Quod dicis, fortasse non absurdum¹ videatur Aristoteli. Nobis probabilius est, simul² cum vita infundi rationalem animam; sed quæ, velut igniculus, immerfa materiæ supra modum humidæ, nondum queat exserere vires suas. FA. Animus igitur illigatus est corpori, quod agit movetque? Ev. Non aliter quam testudo domui, quam circumfert FA. Eam movet quidem, sed sic, ut simul moveatur, quemadmodum gubernator flectit navem quo vult, sed ipse interim cum navi movetur. Ev. Imo quemadmodum³ sciurus volvit caveam rotatilem, mobilis interrim & ipse, FA. Sic & afficit anima corpus, ac vicissim afficitur? Ev. Sane quod ad operationes attinet. FA. Ergo quod ad naturam pertinet, par est anima morionis, animæ Solomonis. Ev. Nihil absurdum. FA. Itaque pares sunt & angeli, quandoquidem carent materia, quæ parit, ut ais, inæqualitatem. Ev. Jam satis philosophiæ. Quin potius hæc Theologos torqueant; nos hoc agamus, quod coepimus. Si tota mater esse vis, cura corpusculum infantuli tui, quo posteaquam sese explicuit ex vaporibus mentis igniculus, bonis & commodis organis utatur. Quoties audis
 puerum

1 *Videatur Aristoteli.*] Sic est: statuit Aristoteles infantem semper absolvi post 45 dies, & primum plantæ vitam vivere imperfectissime postmodum animale & postremo hominis.

2 *Cum vita infundi.*] Discrepat hic Auctor à communi sententia: nam convenit inter omnes Philosophos, semen

animatum esse & tamen post conceptionem infundi animam rationalem. In tempore huius infusionis inter se discrepant. Vide Ruviu.

3 *Sciurus volvit*] *Sciurus* animal quod caudam sub dio pro umbra habet. Belgis, een *Inckbozenken*.

puerum tuum vagientem, crede illum hoc abs te flagitare. Cum vides in pectore duos ¹ istos veluti fonticulos turgidos, ac lacteo liquore vel suapte sponte manantes, crede naturam admonere te tui officii. Alioqui cum infans jam fari meditabitur, ac blanda balbutie ² te mammam vocabit, qua fronte hoc audies ab eo, ³ cui mammam negaris, & ad conducticiam mammam relegaris, perinde quasi capræ aut ovi subiecisses? Ubi jam erit fandi potens, quid si te pro matre ⁴ vocet semimatrem? Virgam expedies, opinor. Atqui vix semimater est, quæ recusat alere, quod peperit. Potior genituræ pars est nutritio teneri puelli. ⁵ Alitur enim non solum lacte, sed & fragrantia materni corporis; requirit eundem liquorem jam notum & familiarem, ⁶ quem hausit in corpore, & unde coaluit. Atque ego quidem sum in hac sententia, ut existimem in ⁶ pueris ex lactis natura & indolem vitari, non aliter quam in frugibus & plantis, terræ succus mutat ingenium ejus quod alit. An putas temere vulgo

¹ *Istos veluti fonticulos.*] Huc spectant illa Favorini. Putas naturam foeminis mammarum ubera, quasi quosdam navesculos venustiores, non liberum alendum, sed ornandi pectoris causa dedisse?

² *Te mammam vocabit.*] Apud Belgas nomen matris, quod vulgo *Moeder*, infantes balbutientes efferunt per *Memme*, proculdubio corrupta est vox à mamma, Belgis *egg*, *Mammie*: nec mirum si id primum fari discant, cujus beneficio aluntur. In Frisia autem usque eo vox hæc inolevit, ut & ad ipsi matrem *Mey* vel per apocopen *Mem* nuncupent.

³ *Cui mammam negaris.*] Equiparat Favorinus id crimen infantum expositioni & in utero suffocationi.

⁴ *Vocet semimatrem?*] Narratur de Cornelio Scipione quod cum decem insignes Centuriones vinculis tradidisset, nec precibus fratris Scipionis Africani dimitteret, id tamen ad preces collata nec fecisset. Fratri natem hoc exprobranti respondit, plus se nutricei quam matri

debere: utpote quæ cum pepererat, illum reliquisset & alteri tradidisset.

⁵ *Quem hausit in corpore.*] Hinc & idem Favorinus: Non id quoque nihil interesse putat cujus in corpore cujusque ex sanguine concretus homo & coalitus sit. An quia spiritus, multo & calore exaluit, non idem sanguis est nunc in uberribus, qui in utero fuit? Nonne hac quoque in re solertia naturæ evidens est, quod postquam sanguis ille opifex in penetralibus suis omne corpus hominis fluxit, adventante jam partus tempore, in supernas se partes profert, ad fovenda vitæ atque lucis rudimenta præsto est, & recens natis, notum & familiarem victum offert.

⁶ *Pueris ex lactis natura.*] Immo eo usque; ut, teste Beverovicio, infans qui canis ubera suxerat, noctu surrexerit cumque aliis canibus latraverit. Notatum dignum est & illud Favorini: In moribus inolecendis magnam fere partem ingenium altricis & natura lactis tenet.

vulgo dici, *Iste malitiam cum lacte nutricis imbibit?* Ne illud quidem opinor, quod à Græcis dici solet, *Ut nutrices*; cum significant aliquem male pasci: paullulum enim præmanſi in os inferunt infantis, maximam partem deglutunt ipſæ. Proinde ne peperit quidem, quæ quod enixa eſt, mox abjicit. Iſtuc enim abortire eſt, non parere. Et in tales foeminas mihi competere Græcorum videtur etymologia, qui *matres* dici putant à *μη τρεφειν*, hoc eſt, à *non ſervando*. Nam prius conductitiam nutricem infantulo adhuc à matre tepentem adſciſcere, genus eſt expoſitionis. F A. Accederem, ni delecta eſſet mulier, in qua nihil deſideres. E V. Ut nihil reſerat, quod lac bibat mollis infantia, quam ſalivam cum præmanſo cibo deglutiat; ut talis contigerit nutrix, qualem haud ſcio an ulla reperiatur; an putas ullam eſſe, quæ nutritionis omne tædium devorare poſſit, quemadmodum mater? ſordes, aſſeſſiones, vagitus, morbos, ſervandi nunquam ſatis diligentem curam? Si eſt quæ pariter amet ut mater, erit quæ pariter curet. Quin & illud fiet, ut ſegnius amet te filius, nativa illa caritate velut 'in duas matres diſtracta: nec tu ſimili pietatē duceris erga filium, ut jam grandior minus libenter ſit obtemperaturus juiſſis tuis; & tu frigidius illius curam habitura, in cujus moribus fortasſe videbis nutricem. Præcipuus autem diſcendi gradus eſt, mutuus inter docentem ac diſcentem amor. Ergo ſi nihil deceſſerit illi nativæ pietatis fragrantia, facilis illi inſtillabis præcepta recte vivendi. Neque enim heic parum valet mater, vel ob hoc, quod materiam tractet molliſſimam, & in omnia ſequacem. F A. Ut video, non tam facilis eſt res

pepe-

[*In duas matres diſtracta.*] Quæ par-
tus ſuos aliis nutriendos dedunt, ait
idem Favorinus, vinculum illud coagu-
lumque animi atque amoris, quo paren-
tes cum filiis natura conſociat, inter-
ſcindant, aut certe quidem diluunt dete-
runtque: nam ubi infantis alioſum dari
facta ex oculis amoliſſio eſt, vigor ille
maternæ flagrantia ſenſum atque paula-

tim reſtingitur, omniſque in parientiſ-
ſimæ ſollicitudinis ſtrepitus conſoleſcit.
Neque multo minor amandati ad nutri-
cem aliam filii, quam morte amiſſi obti-
vio eſt. Ipius quoque inſapientis affectio
animi, amoris, conſuetudinis, in ea ſola,
unde alitur, occupatur; & proinde ut in
expoſitis uſu venis, matrisque genuit ne-
que ſenſum ullum neque deſiderium capir.

i Fiet

peperisse, quam vulgus existimat. Ev. Si mihi parum habes fidei, en tibi Paulus aperte de muliere loquens: *Salva*, inquit, *' fiet per liberorum generationem*. FA. Salva est igitur quæ peperit? Ev. Nequaquam; sed addit, *' si liberi permanse- rint in fide*. Nondum absolvisti genitricis munus, nisi pri- mum tenerum corpusculum filii, mox animum æque mol- lem, recta educatione finxeris. FA. Atqui istuc matribus in manu non est, ut filii perseverent in pietate. Ev. Fortas- sis; sed tantum habet momenti vigilans admonitio, ut Pau- lus existimet matribus imputandum, si liberi degenerent à piis moribus. Denique, si præstiteris quod in te situm est, Deus opem suam conjunget cum tua diligentia. FA. Mihi quidem, Eutrapele, tua persuasit oratio, si queas idem per- suadere parentibus & marito. Ev. Istuc ad me recipio, modo tu me tuo juves suffragio. FA. Polliceor. Ev. Sed licetne videre puellum? FA. Licet maxime. Heus Syrisca, voca nutricem una cum infante. Ev. Scitus admodum puer. Vulgo dicitur, *veniam deberi primum experienti*. At tu prima statim experientia summam artis expressisti. FA. Non est sculptilis imago, ut arte sit opus. Ev. Verum; sed fusile si- gillum est. Urcunque res habet, felicissime cecidit: utinam pari felicitate cadant imagines, quas *' intexis aulæis!* FA. At

tu con-

1 *Fiet per liberorum generationem.*] Lo- cus citat 1. Tim. 2. 15. Sensus est: si priores versus cum hoc conferas: Mu- lierem viro subjectam; Deus enim il- lam posteriorem creavit viri causa. Ea- dem etiam virum decepit: Adam quippe non erravit: mulier autem erravit. Ideo- que non tantum viro subdita, sed & in poenam partus acerrima difficultas im- posita est. Nihilominus tamen hæc sa- lutem ipsius haud impeditura sunt: salva enim per liberos fit, si permanserint in fide & in charitate & in sanctificatione & in castitate.

2 *Si liberi permanserint.*] Erasmus ut & alii vocem *permanserint* in allegato versu ad liberos restringunt; quod in-

veniat in plurali, cum vox mulier in singulari numero. Apostolus autem nu- merum invertit: ut indicet omnes for- mitas hujus solatii participes esse si in conjugalibus oneribus cum fide & cha- ritate sanctas se prabuerint. Nam libe- ris applicari sententia hæc non potest, quandoquidem liberorum delicta pa- rentibus non imputantur, cum propria culpa pereunt: secundum notissimum locum, Ezech. 18. vers. 3. 4. 20.

3 *Intexis Aulæis.*] Αὐλαῖαι, ἀει- πύσμοις, ἀειπράμοις. Aulæa, Latī- nis sunt vela picturata & versicolori tex- tura spectabilia, quibus ad pompam & magnificum apparatus parietes princi- pum & magnatum obteguntur.

Cc 4

1 Id

tu contra felicius pingis, quam gignis. Ev. Sic visum est naturæ cum omnibus paria facere. Quam sollicita est natura, ne quid pereat ! Duos homines in uno repræsentavit: nasus & oculi patrem referunt ; frons ac mentum matrem expriment. An tu posses hoc tam carum pignus alienæ fidei concedere? Mihi bis crudeles videntur esse, quæ id facere sustinent. Quandoquidem non solum faciunt id infantis, quem ablegant, periculo ; verum etiam suo ; propterea quod in his lac aversione corruptum, sæpenumero periculosos morbos pariat. Itaque fit, ut dum unius formæ corporis consulunt, parum consulant duorum corporum vitæ: dumque cavent, ne contingat præproperum senium, conjiciunt sese in mortem præproperam. Quod est inditum puero nomen? FA. Cornelius. Ev. Hoc erat nomen avi paterni. Utinam virum integerrimum & moribus nobis referat! FA. Dabitur opera, quod quidem in nobis erit. Sed heus Eutræpele, unum quiddam obnix te rogarim. Ev. Imputa me tuum esse mancipium ; imperabis & impetrabis quæ voles. FA. Proinde non prius te manumittam, quam hoc mihi beneficium coëptum absolvas. Ev. Quodnam? FA. Ut præscribas mihi primum, quibus rationibus queam infantis valetudini consulere : deinde cum erit firmior, quibus rudimentis ad pietatem præparandus sit rudis animus. Ev. Id faciam lubens, pro mea quidem sapientia ; sed proximo colloquio : nunc orator adeo maritum ac parentes. FA. Precor exorator ut lies.

1 *Id infantis, quem.*] Inter alia jam enumerata discrimina etiam præcipuum quod mores nutricum infantes assument. Ita Tiberius ebrietati addictus. Quia contigerat illi nutrix temuleuta. Dion etiam Caligulae sævitiam nutrici ascribit. Petrus Marthæus item testatur, magnum Galliarum Regem lue venerea à nutrice infectum.

2 *Lac aversione corruptum.*] Idem Favonius urget apud Agellium : Pleraque ista, ait, prodigiis mulieres fontem illum sanctissimum corporis, generis hu-

mani educatorem, arefacere & extinguere cum periculo quoque averſi corruptique lactis laborant ; tanquam pulchritudinis sibi insignia deveniunt. Quod quidem faciunt eadem vecordia, quæ quibusdam commentitiis fraudibus nituntur, ut foetus quoque ipsi in corpore suo concepti abortiantur.

3 *Te manumittam.*] Alludit quia dixerat mancipium ; quod ut à manu capiendū ; ita & manumittebatur, cum à Domino in libertatem dimitteretur.

Pere-

Peregrinatio Religionis ergo.

MENEDEMUS, OGYGIUS.

ME. **Q**uid hoc novæ rei? Nonne Ogygium vicinum meum video, jam totos sex menses non visum cuiquam? Interisse rumor erat. Ipse est, nisi prorsus hallucinor. Adibo ac salvere jubebo. Salvus sis Ogygi. OG. Salve & tu Menedeme. ME. Quæ regio te nobis reddidit incolumem? Nam tristis rumor heic sparserat, te navigasse Stygiam paludem. OG. Imo, gratia superis, sic interim valui, ut vix unquam antehac melius. ME. Ita semper vanitatis coarguas ejusmodi rumores. Sed quid istud ornatus est? oblitus es conchis imbricatis, stanneis ac plumbeis imaginibus oppletus undique, ¹ culmeis ornatus torquibus, brachium habet ² ova serpentum. OG. Visti divum Jacobum Compotellanum, & hinc reversus, Virginem Parathalassiam apud Anglos percelebrem. quin potius hanc revisi: nam ante annos tres inviseram. ME. Animi gratia ut arbitror. OG. Imo ³ religionis causa. ME. Istam, opinor, religionem docuerunt te Græcæ litteræ. OG. Mater uxoris ⁴ voto sese obstrinxerat, ut si filia peperisset masculum vitalem, ego divo Jacobo præsens præsentem salutem dicerem & gratias agerem. ME. Salutasti divum tuo dumtaxat, & focrus nomine? OG. Imo totius familiæ verbis. ME. Equidem arbitror nihilo minus salutis futurum fuisse familiæ, etiam si

¹ *Imbricatio.*] Id est, imbricum specie variegatis. Vide Plinium lib. 9. c. 33. de mira varietate concharum.

² *Culmæ.*] Estramine factis.

³ *Ova serpentum.*] Significat globulos, quibus uruntur ad numerandas preces. Belg. *Paternesters*. Sic enim ova serpentum quum prodeunt, coherant.

⁴ *Religionis causa.*] Religionis addatur autem superstitiosæ. Veritas enim orthodoxa peregrinationes illas damnat.

⁵ *Voto sese obstrinxerat.*] Pontificio-

rum vota vel aurea, argentea, ærea, ferrea, cerea, vel etiam viva sunt: pleraque verò contractus esse videntur, ut & hoc loco votum focrus hujus Ogygii, secundum formulam *Do si facias, si dederis faciam*. Adibo Petri & Pauli limina, nudis cruribus & capite, corpore ferrea lorica texta, calceis arena oppletis, cibo ostiatim emendicato & lingua nuda; quod si verbum dixerò, oleum & operam lusero: sed istud fecero, si uxorem opulentam, magnas opes aut alia comoda nactus ero.

etiam si Jacobum in salutatum reliquisses. Sed obsecro, quid respondit agenti gratias? Og. Nihil, sed offerenti munus, vilis est arridere, & capite leviter annuere; simulque porrexit hoc imbricatum putamen. Me. Cur ista potius donat, quam alia? Og. Quoniam his abundat, suggerente vicino mari. Me. O benignum divum, qui & obstetricatur parturientibus, & operam dat hospitibus! Verum quodnam istuc novum vovendi genus, ut otiosus aliis laborem imponat aliquis? Si tu te voto adstringeres, ut si quod ageres feliciter cederet, ego jejunarem bis in hebdomade, an credis me, facturum quod vovisses? Og. Non credo, etiam si tu ipse tuo nomine vovisses. Nam tibi divis¹ os oblinere ludus est. At socrus est; mos gerendus erat. Nosti mulierum affectus, & mea quoque referebat. Me. Si non præstitisses votum, quid erat periculi? Og. Non poterat me divus vocare in jus, fateor: sed poterat in posterum esse surdus ad vota mea, aut tacitus aliquid calamitatis immittere in meam familiam. Nosti principum mores. Me. Dic mihi, quid valet agiturque vir optimus Jacobus? Og. Multo frigidius solito. Me. Quid est in causa? senium? Og. Nugator, scis divos non senescere. Verum hæc² nova persuasio, quæ late per orbem divagatur, facit infrequentius saluteretur solito: & si qui veniunt, salutant tantum; nihil aut quam minimum donant, dictitantes eam pecuniam rectius collocari in egenos. Me.³ Impia persuasio! Og. Itaque tantus Apostolus, qui solet totus gemmis & auro fulgere, nunc stat ligneus, vix sebaceam habens candelam. Me. Si

verum

¹ *Os oblinere.* *Os oblinere*, seu sublinere, Belg. *Houch om de mont smeeren*. Pro eo, quod est, dare verba & arte quadam illudere. Sic Plaut. *Os mihi probe sublitum est*.

² *Nova persuasio.* Persuasio nempe, quæ ethnicis in Papisino detexit. Nam si respicias cultum superstitionemque idolorum, apud Gentes eadem est, quæ hodie apud Pontificios obtinet. si eorundem Deos videas, mutata tan-

tum nomina à Pontificiis invenias. Et conferantur amborum simulacra, templa, sacrificia, festa, vota & anathemata quam belle omnia conveniunt.

³ *Impia persuasio!* Ironica loquutio; admodum enim pia est. An Iacobus cum ipse altum fabricavit simulacrum? an ipse pauperes denudavit, ut lignum & lapides vestiret? an non elemosynas in egenos injunxit & probavit.

¹ *Ravina-*

verum est, quod audio, periculum est, ne reliquis divi idem veniat usu. OG. Imo circumfertur epistola, quam hac de re scripsit ipsa Virgo Maria. ME. Quæ Maria? OG. Quæ cognomen habet à lapide. ME. Apud Rauracos, ni fallor? OG. Ea est. ME. Lapideam igitur divam mihi narras. Sed cui scripsit? OG. Nomen ipsa indicat epistola. ME. Per quam missa est? OG. Haud dubie quin per Angelum, qui posuerat scriptam in suggesto, unde concionatur is ad quem scripta est. Et ne quid fraudis suspiceris, videbis epistolam ² αὐτῆς ἐξ ὀφθ. ME. Itane agnoscis manum Angeli, qui est virgini ab epistolis? OG. Quid ni? ME. Quot tandem argumento? OG. Legi Epitaphium Bedæ, quod ab Angelo insculptum est: elementorum figuræ per omnia congruunt. Legi & syngrapham divo ⁴ Ægidio missam congruunt. An non hæc satis arguunt rem? ME. Fasne est inspicere? OG. Fas, si dejeres te taciturnum. ME. Oh! lapidi dixeris. OG. Jam sunt & ⁶ lapides hoc nomine infames, quod nihil celent. ME. Muto igitur dicito, si lapidi parum fidis. OG. Hac lege recitabo: tu fac utramque arigas aurem. ME. Arrexisti. OG. Maria mater Jesu Glauco-pluto S. D. Quod Lutherum sequutus ⁷ strenue suades, super-

¹ *Rauracos.*] Raurati, Raurici & Rauriaci, in medio Helvetiorum Sequanorumque habitantes, recte appellantur Basilienses.

² *Αὐτῆς ἐξ ὀφθ.*] Id est, ab ipsa scriptam: quemadmodum oracula dicuntur αὐτῆς φωνή, ab ipso Deo reddita voce. Virgil. *Ipsa canas oro.*

³ *Epitaphium Bedæ.*] Bedæ hic natione Britannus, ob eruditam modestiam Venerabilis cognominatus. Exstant ejus plurima ingenii monumenta insignia. Sub Joanne sexto Pontifice claruit. Corpus Volaterrano teste, Genæ conditum: Ibidemque Epitaphium, secundum quosdam, ab angelo insculptum, si Deo placet.

⁴ *Ægidii missam.*] Nota est fabula de Carolo Magno, qui quum desperaret

veniam admissorum, S. Ægidius impetravit syngrapham ab angelo, continentem hunc versiculum:

Ægidii merito Caroli peccata remitto.

⁵ *Lapidi dixeris.*] Id est, taciturno. Belg. *'t sal biecht zijn.*

⁶ *Lapides hoc nomine infames.*] Sentit de Lydio lapide, qui dicitur index: ipse prodit aurum subaratum aut imitaticium. Lege apud Ovidium fabulam de Batto in lapidem verso, Metam. 2.

⁷ *Sirenne suades.*] In antecedentibus erronea sententia de invocatione Sanctorum refutata. Inter alia autem religionis reformatio ab invocatione Sanctorum exordium sumit: illo enim Evangelicæ veritatis diluculo invocatio hæc idololatrica rejecta, ut & Missa, operum merita, quinque sacramenta, aut-

113

supervacaneum esse invocare divos, à me quidem isto nomine bonam magnamque inisti gratiam, scito. Nam antehac tantum non enecabar improbis mortalium opplorationibus. Ab una postulabantur omnia, 'quasi filius meus semper infans esset, quia talis fingitur, pingiturque in sinu meo., ut ex nutu matris adhuc pendeat, neque quidquam ausit negare petenti, videlicet metuens, ne si quid neget roganti, ego vicissim ipsi negem mammam sitienti. Et nonnunquam ea petunt à virgine, quæ verecundus juvenis vix auderet petere à lena, quæque me pudet litteris committere. Interim negotiator lucri causa navigaturus in Hispaniam, committit mihi pudicitiam suæ concubinæ. Et virgo deo sacra, abjecto velo fugam adornans, deponit apud me famam integritatis suæ, quam ipsa tendit prostituere. Occlamat mihi miles impius, & ad lanienam conductus, *Beata virgo da pradam opimam*. Occlamat aleator, *Fave diva; pars lucris tibi decidetur*. Et si parum faveat alea, me? convitiis lacerant, maleque præcantur, quæ non adfuerim sceleris. Occlamat, quæ quæstui turpi semet exponit, *Da prorentum uberem*. Si quid negem, illico reclamant, *Ergo ne sis mater misericordie*. Aliorum vota non tam impia sunt, quam inepta. Clamat innupta: *Maria, da mihi formosum ac divitem sponsum*. Clamat nupta: *Da mihi bellos catulos*. Clamat gravis: *Da mihi facilem partum*. Clamat anus: *Da diu vivere sine tussi sitique*. Clamat senex delirus: *Da repubescere*. Clamat philosophus: *Da nodos insolubilesnectere*. Clamat sacerdos: *Da sacerdotium opimum*. Clamat episcopus: *Serva meam ecclesiam*. Clamat nauta: *Da prosperos cursus*. Clamat præfectus: *Ostende mihi filium tuum antequam moriar*. Clamat aulicus: *Da vere confiteri in mortis articulo*. Clamat rusticus: *Da tempestivam*

pluviam

rus imaginum, justificatio ex operibus, purgatorii, humanæ traditiones aliaque.

1 *Quasi filius meus.*] Ita plerumque Christus fuculneus, æreus & argenteus, infantis nempe specie, ulnis matris Mariæ sublevatus, in templis Pontificio-

rum, non sine summo Christi delictore, adstat.

2 *Convitiis lacerant.*] Non dissimili modo hodie quidam Ethnici in India Idola sua virgis cædunt, ubi parum responderint ipsorum vocis.

1 Hanc

pluviam. Clamat rustica : *Serva gregem & armentum incolume.* Si quid renuo, ilico sum crudelis. Si relego ad filium audio; *Vult ille quidquid tu vis.* Itane ego sola & mulier, & virgo, dabo operam navigantibus, belligerantibus, negotiantibus, ludentibus aleam, nubentibus, parturientibus, satrapis, regibus & agricolis? Atqui quod dixi, minimum est præ his quæ patior. Sed his negotiis nunc multo minus gravor: quod idem nomine tibi gratias agerem maximas, nisi commodum hoc, incommodum majus secum traheret: plus est otii, sed minus est honorum, minus est opum. Ante salutabar: *Regina cælorum, Domina mundi*: nunc vix à paucis audio, *Ave Maria*: Ante vestiebar gemmis & auro, abundantiam mutatorii, deferebantur aurea gemmeaque donarias: nunc vix tegor dimidiato palliolo, eoque corroso à muribus. Proventus autem annui vix tantum est, ut alam miserum ædituum, qui accendat lucernulam aut candelam scabaceam.

Itane ego sola & mulier. Frustra & absque ratione queritur hæc Maria apud Rauracos, Helvetiorum Diva tutelaribus; satis huic negotio prospicuum est: non enim tot munia unius cervicibus incumbunt. Pro Æolo ventos regunt Valesianus Theodulus, Joannes & Paulus: pro Vesta ignem servat Agatha, cui ob sexus imbecillitatem additus Florianus, qui urna ceu Inachus quidam aquam incenditis infundit. Castoris & Pollucis locum obtinet marinus Deus Nicolaus, cum collega Christophoro, altero Polyphemo & virgine matre: cui in tempestatibus occinitur: *Ave Maria stella, Dei mater alma.* Vino præest Urbanus vice Bacchi. Judocus è frumento rubiginem purgat. Anserum cura Gallo, ovium Wendelino, equorum Eulogio, boum Pelagio, porcorum Antonio, murium Gertrudi, glirum Hyldricho commendata est. Pro Minerva literatis Catharina Alexandrina ceu Atheniensis; Lucas, licet medicus fuerit & non pictor, pictoribus; Medicis autem Cosma & Damianus; Fabris Eulogius, Cal-

ceariis Crispinus & Crispinianus; Sarcotoribus Gutmannus: Figulis horribili non minus figura quam nomine Goar atrum Dæmonem micantibus oculis & olla tumultuantem humeris gerens; Venatoribus Eustachius Romanus; pro Venere & Flora meretricibus & scortatoribus Aphra & Magdalena præsidet. Pesti medetur Sebastianus; scabiei Neopolitane Rochus; febricitantibus Petronella Apostoli Petri filia; epoto veneno Joannes Evangelista & Abbas Benedictus, contractis Wolphgangus; Dæmoniis & lunaticis Romanus; morti improvilæ Marcus fatis fortior; Herculeo morbo Valentinus medetur. Sulanna ignominiam tollit. Margarita virguncula & Norpurgis partu laborantes, & Leonhartus captivos juvat. Absque causa ergo Maria hæc Rauracorum de suis gravibus negotiis conqueritur.

2. *Ædituum qui accendat.* Misera conditio: debet enim non ab ædituo solo, sed & ab Canonicis, Sacerdotibus, Saccellanis, Monachis, Lolhartis, Clericis aliisque observari, qui laute omnes ex ipsius

baceam. Atque hæc tamen poterant ferri, ni majora etiam moliri dicereris. Huc tendis, ut ajunt, ut quidquid usquam est divorum, exigas ex ædibus sacris. Etiam atque etiam vide quid agas. Non deest aliis divis quo suam ulciscantur injuriam. Ejectus è templo Petrus, potest tibi vicissim occludere regni coelestis ostium. Paulus habet gladium. Bartholomæus cultro armatus est; Gulielmus sub pallio monachi totus armatus est, non sine gravi lancea. Quid autem agas cum Georgio, & equite & ¹ cataphracto, hasta simul & gladio formidabili? Nec inermis est Antonius; ² habet sacrum ignem. Sunt item & cæteris sua vel arma, vel mala, quæ quibus volunt, immittunt. Me vero quantumvis inermem, non tamen ejicies, nisi simul ejecto filio, quem ulnis teneo. Ab hoc non me patiar divelli: aut hunc una mecum extrudes, aut utrumque relinques, nisi mavis habere templum sine Christo. Hæc te scire volui: tu cogita, quid mihi respondendum censeas. Nam mihi plane res cordi est. Ex æde nostra lapidea, Calendis Augusti, anno filii mei passî 1524. Virgo lapidea mea manu subscripsi. ME. Minax profecto ac formidabilis epistola. Cavebit, opinor, Glaucoptus. OG. Si sapit. ME. Quam ob rem non eadem de re scripsit huic optimus ille Jacobus? OG. Nescio, nisi quod longius abest, & his temporibus intercipiuntur omnes epistolæ. ME. Sed quis Deus te redegit in Angliam? OG. Ventus illuc invitabat mire secundus, atque id propemodum eram pollicitus ³ divæ Parathalassiae, me post biennium ipsam revisurum. ME. Quid petiturus ab illa? OG. Nihil

novi,

ipsius præventibus alendi sunt: dum alii simulachrum purgant & ornant, alii festa indicunt & festis solennibus sacra perficiunt. Aedituus autem, quem veteres, ut indicat Varro, æditivum vocabant, custos erat tuendæ sacræ ædis.

¹ Cataphracto.] Id est, gravi armatura munito.

² Habet sacrum ignem.] Hoc enim no-

mine sanctum illum amabilem, reddere formidabilem, quemadmodum Johannem Baptistam præter alios, morbo comitiali, Hubertum hydrophobo, item alios aliis malis. Et hæc veritum in quæstum nostrum, cujus studiosiores sumus, quam servandarum animarum.

³ Divæ Parathalassiae.] Id est, ad mare habitans; à *παρα* ad, & *θαλάσσια* mare.

¹ Ant-

novi, nisi illa vulgaria, familiam incolumem, rem uberio-
rem, longævam lætamque vitam in hoc seculo, & peren-
nem felicitatem in futuro. ME. Non poterat eadem præ-
stare Virgo mater apud nos? Habet ¹Antverpiæ templum
longe augustius, quam in Parathalaffo. OG. Haud nego
posse, verum aliis in locis alia largitur; sive sic visum est
animo illius, sive, ut est benigna, semet in hoc, nostris affe-
ctibus accommodat. ME. De Jacobo frequenter audi-
vi: sed obsecro te, describe mihi regnum istius Parathalassæ.
OG. Equidem expediam quam potero paucissimis. Cele-
berrimum nomen est per universam Angliam, nec temere
reperias in ea insula, qui speret res suas fore salvas, quin il-
lam quotannis aliquo munusculo pro facultatum modulo
salutarit. ME. Ubi habet? OG. Ad extremum Angliæ fi-
nem, inter Occidentem & Septentrionem, haud procul à
mari, passuum fere tribus millibus: Vicus est vix alia re vi-
ditans, quam commeantium frequentia. Collegium est
Canonicorum, sed quibus à Latinis *regula* cognomen ad-
ditur; medium genus inter monachos, & canonicos, quos
²*seculares* appellant. ME. ³Amphibios mihi narras; quod
genus est ⁴fiber. OG. Imo & ⁵crocodilus. Sed omissis ca-
villis, tribus verbis expediam quod vis. In odiosis canonici
sunt, in favorabilibus monachi. ME. Adhuc mihi quidem
ænigma refers. OG. Quin addam ⁶Apodixim mathema-
ticam. Si Romanus pontifex fulmine feriat omnes mona-
chos,

¹ *Antverpia templum.*] Cathedrale
templum Antverpiæ Deiparæ sacrum, o-
pus sanctuosissimum, & maxime specta-
bili turre. Fundamenta ejus prima, teste
Petro Egidio, anno 1142. jacta; ædes
autem à Buschardo Episcopo Camera-
censi dedicata.

² *Seculares.*] Secundum Balzum Ca-
nonici hi primum in Angliam irreper-
runt circa annum 636.

³ *Amphibios.*] Ex ἀμφί, utrinque, &
βίος, vita. Sic ἀμφίβιον ζῷον, animal

ancipitem vitam vivens, quod scilicet
& in aqua, & in terra vivere potest.

⁴ *Fiber.*] Fiber qui & castor: habet
duos pedes caninos & duos anserinos,
quibus remigat; magnitudine felis est.

⁵ *Crocodilus.*] Crocodilus itidem am-
phibium animal est, timidus admodum
& truculentus.

⁶ *Apodixim.*] Apodixis, demonstra-
tio est, quæ proprie fit Mathematicis per
litteras depictas, ab ἀποδείξεις, demon-
stro.

chos, ¹ tum canonici fuerint, non ² monachi: Sin idem permittat omnibus monachis uxorem ducere; tum fuerint monachi. ME. O novos favores: utinam abducant & meam! OG. Sed ut ad rem: ³ Collegium hoc vix alios habet proventus, quam ex liberalitate Virginis. Nam majora quidem donaria servantur. Cæterum si quid est nummorum, aut levioris pretii, cedit in alimoniam gregis & præfecti, quem illi *Priorem* vocant. ME. Probæ vitæ? OG. Non illaudatæ; pietate ditiores, quam annuo censu. Templum est nitidum & elegans; verum in eo non habitat Virgo, sed illud honoris gratia cessit filio. Illa suum habet templum, ut dextra sit filio. ME. Dextra? Quo igitur spectat filius? OG. Bene mones. Cum occidentem spectat, dextram habet matrem: ubi se vertit ad Solis exortum, sinistra est. Nec heic tamen habitat; nondum enim ædificium est absolutum, & locus est undique perflabilis, patentibus ostiis, patentibus fenestris; & in propinquo est Oceanus ventorum pater. ME. Durum. ubi igitur habet illa? OG. In eo templo, quod in absolutum dixi, est sacellum angustum, ligneo tabulatu constructum, ad utrumque latus, per angustum ostiolum admittens salutatores. Lumen est exiguum; nec fere nisi ex cereis; fragrat odor naribus gratissimus. ME. Hæc omnia congruunt religioni. OG. Imo si introspicias, Menedeme, dicas divorum esse sedem, adeo gemmis, auro, argentoque nitent omnia. ME. Accendis animum, ut eo me conferam. OG. Haud poenituerit itineris. ME. Nil est

¹ *Tum canonici fuerint.*] Mentionem statim fecit author Canoniceorum secularium: distinguuntur enim in regulares & seculares. Hi qui rejicientes strictam vivendi regulam dissolutius juxta sæculi morem vitam transigunt: illi, qui regulam & præscriptum canonem sequuti, inde Canonici Regulares dicti sunt.

² *Monachi.*] In Concilio autem Emdenensi circa annum 1083. habito cau-

tum est ne quis Abbas aut Monachus Canonicos ad Monachatum aut Monachales vestes adducat, usque dum sui ordinis templum inveniant.

³ *Collegium hoc.*] Proculdubio Collegium designat, quod in vico cui à Sancta Maria nomen, Anglis Sant Mariés, in Cornubia proxime Falemouth & Oceano, qui Britanniam Galliamque interluit.

hil est illic olei sacri? OG. Inepte. ¹ Oleum istud non resu-
dat nisi è sepulcris divorum, velut Andreæ & Catharinæ.
² Maria sepulta non est. ME. Erravi fateor. Sed absolve fa-
bulam. OG. Quo latius se spargat religio, alia aliis locis
ostenduntur. ME. Et fortasse ut uberior sit largitio, juxta
illud, *Fit cito per multas præda petita manus*. OG. Et nusquam
non præsto sunt ³ mystagogi. ME. Ex canonicis? OG. Ne-
quaquam: illi non adhibentur, ne per occasionem religio-
nis alienentur à religione, ac dum observant virginem, pa-
rum ipsi consulant suæ virginitati. Tantum in intimo sa-
cello, quod dixi conclave divæ Virginis, adstat altari ca-
nonicus quidam. ME. In quem usum? OG. Ut recipiat
servetque quod datur. ME. An dant qui nolint? OG. Mi-
nime, sed nonnullos pius quidam pudor huc adigit, ut dent
adstante quopiam, non daturi si testis abesset: aut largitus
dant aliquanto, quam erant daturi. ME. Affectum huma-
num dicis, & mihi non inexpertum. OG. Imo verò sunt
quidam adeo dediti sanctissimæ Virgini, ut dum simulant
se munus imponere altari, mira dexteritate suffurentur,
quod alius posuerat. ME. Fac nullum adstare; an non in
tales ilico fulminaret Virgo? OG. Quis magis id faceret
Virgo, quam ipse pater æthereus, quem non verentur nu-
dare suis ornamentis, vel perfosso templi pariete? ME. Non
satis mihi constat, utrum magis debeam admirari, illorum-
ne impiam confidentiam, an Dei lenitatem. OG. Ad latus
itaque Septemtrionale, porta quædam est, non templi, ne
quid erres, sed septi, quo tota clauditur area templo adja-
cens. Ea ostiolum habet perpusillum, quale videmus in
valvis nobilium, ut qui velit ingredi, primum tibiam pe-
riculo exponere cogatur, deinde caput etiam submittat.

ME. Pro-

¹ *Oleum istud.*] Imo habent & oleum
Pontificii, quod è cœlo elapsum. De se-
pulchris Divorum oleum frangantissi-
mum sudantibus videantur eorundem
anilibus fabulis referta Lègenda:

² *Maria sepulta.*] Nugantur enim il-
lam in cœlum sublatam.

³ *Mystagogus.*] Qui mystus ducit, my-
steria docet. *Μυσταγωγὸς ἱερὸς, μυστη-
ρίων διδασκαλός.*

D d

I. Non

ME. Profecto tutum non fuerit ad hostem ingredi per tale ostiolum. OG. Recte conjectas. Narrabat mystagogus olim virum equestri ordinis, equo insidentem, per hoc ostium elapsum è manibus inimici, qui jam fugienti imminabat. Ibi miser desperans sui, subita cogitatione salutem suam commendavit divæ Virgini, quæ erat in proximo. Nam ad hujus aram fugere decreverat, si valva patuisset. Et ecce rem inauditam. Subito totus eques erat intra septa templi, altero frustra foris insaniente. ME. Et faciebat tam admirandæ narrationis fidem? OG. Maxime. ME. Id quidem non admodum facile apud te hominem philosophum. OG. Ostendebat in ostio laminam cupream clavis affixam, quæ habebat imaginem equitis servati, eoque cultu quod Anglica gens utebatur, quem & in vetustioribus picturis videmus: quæ si non mentiuntur, frigebant id ætatis tonsores, & qui pannos tingunt ac texunt. ME. Quî sic? OG. Quia barbatus erat, non aliter quam capræ; & universa vestis nullam habebat rugam, adeoque non erat major corpore, ut strictu corpus ipsum redderet angustius. Erat & altera lamina, cellæ figuram ac magnitudinem referens. ME. Jam dubitare fas non erat. OG. Subter ostiolum erat cratis ferrea, quæ peditem tantum transmitteret. Non conveniebat, ut equus post eum calcaret locum, quem prior eques Virgini consecrasset. ME. Et merito. OG. Hinc ad Orientem est, sacellum prodigiis plenum: eo me conféro.

Excipit

1 *Non aliter quam capra.*] De Britannis sua ætate testatur Cæsar: quod capillo promisso essent, atque omni parte corporis rafa præter caput & labrum superius.

2 *Ut strictu corpus ipsum.*] Oportet Anglos diu morem præcū vestiendi tenuisse: de Germanis enim refert Tacitus; (Anglos autem & Anglo-Saxones Germanica origine ex Germania in Britanniam delatos satis superque constat) locupletissimos Germanorum veste distinguere, non fluitante, sicut Sarmatæ ac

Parthi, sed stricta & singulos artus exprimente.

3 *Sacellum prodigiis plenum.*] Eodem modo, teste Lactantio, Gentiles pro assertionem idololatriæ suæ miracula proferebant. Et si prodigia apud idola fierent, quidni Deus, qui eadem in ultionem incredulitatis ethnicis forte permisit, etiam Pontificiis ostendit; ut mendaciis Antichristi credant, qui Evangelicis miraculis credere noluerunt. Mirum autem Papicolas ita cæcutire, dum pro veræ Ecclesiæ nota exponunt, nempe do-

num

Excipit alius myſtagogus. Illic oravimus paullisper. Mox exhibetur nobis articulus humani digiti, è tribus maximis exofcutor: deinde rogo cujus ſint reliquæ. Ait, Sancti Petri. Num Apoſtoli, inquam? Ajebat. Deinde contemplans magnitudinem articuli, qui gigantis videri potuerit: Oportuit, inquam, Petrum fuiſſe virum prægrandi corpore. Ad hanc vocem è comitibus quidam in cachinnum ſolutus eſt: id certe moleſte tuli. Nam ſi is ſiluiſſet, ædituus nos nihil celaiſſet reliquorum. Eum tamen utcunque placavimus, datis aliquot drachmis. Ante ædiculam erat tectum, quod ajebat hiberno tempore, cum nix obtexiſſet omnia, eo ſubito fuiſſe delatum è longinquo. Sub eo tecto putei duo ad ſummum pleni: fontis venam ajunt eſſe ſacram divæ Virgini; liquor eſt mire frigidus, efficax medicando capitis ſtomachique doloribus. ME. Si frigida medetur doloribus capitis & ſtomachi, poſthac & oleum extinguet incendium. OG. Miraculum audis, ô bone: alioqui quid eſſet miraculi, ſi frigida ſedarer ſitim? ME. Et iſta ſane eſt una pars fabulæ. OG. Affirmabant eum fontem derepente proſiliſſe è terra juiſſu ſanctiſſimæ Virginis. Ego cuncta diligenter circumſpiciens, rogabam quot eſſent anni, quod ea domuncula fuiſſet eò deportata: dixit aliquot ſecula. Alioqui parietes, inquam, non præ ſe ferunt aliquid vetuſtatis. Non repugnabat. Ne columnæ quidem hæ lignæ: Non negabat eſſe nuper poſitas, & res ipſa loquebatur. Deinde hæc, inquam, tecti culmea arundineaque materia videtur eſſe recentior. Aſſentiebatur. Ac ne trabes quidem hæ, inquam, tranſverſæ, nec ipſa tigna quæ culmos ſuſtinent, videntur ante multos annos poſita. Annuebat. Atqui cum jam nulla caſæ pars ſupereſſet; unde igitur conſtat, inquam, hanc eſſe caſulam illam è longinquo delatam?

ME. Ob-

<p>num miraculorum, quo Antichriſtus, ex prædictionibus S. Scripturæ liquit, diſhoſceretur. Eleganter Auguſtinus: „ Audiant quæ narrant pagani de tem-</p>	<p>„ plis & Diis ſuis mirabiliter vel facta „ vel viſa, & tamen Dii Gentium dæ- „ monia, Dominus autem cœlos fe- „ cit.</p>
--	---

D d 2

1 TANTUM

ME. Obsecro quomodo sese ab hoc nodo expediebat ædituus? OG. Scilicet incunctanter ille ostendit nobis pervertustam ursi pellem tignis affixam; ac propemodum irrisit nostram tarditatem, qui ad tam manifestum argumentum non haberemus oculos. Itaque persuasi, & tarditatis culpam deprecari, vertimus nos ad coeleste lac beatæ Virginis. ME. O matrem filii simillimam! ille nobis tantum sanguinis sui reliquit in terris; hæc ¹ tantum lactis, quantum vix credibile est, esse posse uni mulieri uniparæ, etiam si nihil bibisset infans. OG. Idem caussantur de cruce Domini, quæ privatim ac publice tot locis ostenditur, ut si fragmenta conferantur in unum, navis onerariæ justum onus videri possint; & tamen totam crucem suam bajulavit Dominus. ME. An non tibi quoque mirum videtur? OG. Novum fortasse dici possit, mirum nequaquam, cum Dominus, qui hæc auget pro suo arbitrio, sit omnipotens. ME. Pie tu quidem interpretaris: at ego vereor ne multa talia fingantur ad quæstum. OG. Non arbitror Deum passurum, si quis ipsum ad istum irrideat modum. ME. Imo cum à sacrilegis spoliatur & mater & filius & pater & spiritus, ne tantulum quidem sese commovent interdum, ut vel nutu, vel crepitu deterreant scelestos. Tanta est numinis lenitas. OG. Sic est: sed audi reliqua. Id lac servatur in altari summo; in cujus medio Christus, ad dextram mater, honoris gratia. Lac enim matrem repræsentat. ME. Conspicuum est igitur. OG. Videlicet ² inclusum crystallo. ME. Liquidum igitur. OG. Quid liquidum mihi narras, cum fustum sit ante annos mille quingentos? Concretum est; dicas cretam tritam, alboque

ovi

¹ *Tantum lactis.*] Pluribus in locis lac virginis & fragmenta crucis Christi à deceptoribus istis monachis & canonicis ostenduntur. Imo alibi adorant caligas Josephi nutritii Domini, alibi calceos Thomæ, ocreas Martini, enses Georgii, alii vaginam, mulierum cincinnos, vestes, cingulos, obsoleta strophio-la, & sudariola quædam muccosa, imo

incognita quædam mortuorum ossa. Ad-dit Bullingerus, ex quo hæc desumpta, ajunt in urbe quadam Liguriæ servari inter reliquias caudam asini ejus, cujus meminerunt Evangelistæ.

² *Inclusum crystallo.*] Ut superstitiosis suis figmentis reverentiam concilient, externè pretium ab auro, argento & gemmis assument.

I SACRAM

I Myself

beret, hoc esse lac Virginis. Id ego sane pio studio scire cupiebam, quo possem impiis quibusdam hæc omnia ridere solitis, os obturare. Primum¹ mystagogus obducta fronte obticuit: iussi ut interpretes instaret; sed blandius etiam. Ille vero blandissime, adeo ut si matrem ipsam nuper puerperam talibus verbis appellasset, non fuerit ægre latura. At mystagogus tanquam afflatus numine quopiam, nos intuens oculis stupentibus, ac velut horrore vocem blasphemam execrantibus. Quid opus, inquit, ista percunctari, cum habeatis² tabulam authenticam? Et omnino videbatur nos ut hæreticos ejecturus, nisi drachmæ delinissent hominis ferociam. ME. Quid vos interim? OG. Nos? quid censes? Non aliter quam fuste icti, aut fulmine tacti, nosmet illinc subduximus, suppliciter audaciæ veniam comprecati: sic enim convenit in rebus sacris. Inde proficiscimur ad ædiculam, hospitium divæ Virginis. Huc euntibus aperit sese quidam³ hierophanta ex⁴ illis Minoribus; nosque veluti noscitans intuetur: aliquantulum progressis occurrit alius, itidem contemplans nos: post etiam tertius. ME. Fortasse cupiebant te pingere. OG. At ego longe diversum suspicabar. ME. Quid istuc? OG. Sacrilegum quempiam suppilasse non nihil⁵ ex mundo sacræ Virginis, & in me suspicionem intentam esse. Itaque sacellum ingressus, tali precatiuncula saluto matrem Virginem: *O sola fœminarum omnium mater & virgo, mater felicissima, virgo purissima; nunc te puram*

¹ *Mystagogus.*] Qui ostendit arcanum: qui & hierophanta dicitur.

² *Tabulam authenticam?*] Bullingeri verba sunt: Omnes templorum Divis consecratorum parietes, testudo denique ipsa referta est anathematis, signis, prodigiis ac inanibus & ementitis picturis. Et hac quidem parte dependent confractæ naves, larvæ ex cera formatae, lignei pedes, pedes, indusia, calcæi, caligæ & ocreæ oppletæ paleis, denique compedum & catenarum magna pondera. At parte ex alia tabulæ apparent pictæ

miraculorum præcones ac testes. *Authentica* autem tabula, quæ multorum autoritate comprobata vel authorata.

³ *Hierophanta.*] Sacrorum antistes; ab *is egr*, *sacrum*, & *phanta*, ostendo.

⁴ *Illis Minoribus.*] Fratres Minores iidem qui Franciscani: Franciscus enim superstitionum Magister suos sectatores in tres divisit ordines, nempe in fratres Minores, quibus se ipsum associavit, Clarissas & Poenitentes.

⁵ *Ex mundo.*] Ex ornamentis. Dicitur autem mundus muliebris.

¹ *Drach-*

te puram impuri visimus, salutamus, donariolis nostris utcunque colimus: utinam donet nobis filius tuus, ut sanctissimos tuos mores imitantes, mereamur & nos per Spiritus Sancti gratiam spiritualiter Dominum Jesum intimis animi visceribus concipere, semelque conceptum nunquam amittere. Amen. Simulque exosculatus aram, deposui ¹ drachmas aliquot, & abii. ME. Quid heic Virgo? Nullone nutu dedit signum auditæ precatiunculæ? OG. Lumen, ut dixi, erat ambiguum, & illa stabat in tenebris ad dextrum latus altaris. Postremo me sic dejecerat oratio prioris mystagogi, ut non auderem oculos attollere: ME. Iustus igitur profectionis non erat admodum lætus exitus. OG. Imo multo lætissimus. ME. Reddidisti animum: nam mihi quoque ² cor in genua deciderat, ut tuus loquitur Homerus. OG. A prandio repetimus templum. ME. Audebas, suspectus sacrilegii? OG. Fortassis. sed ipse mihi suspectus non eram. Nescit pavorem mens sibi bene conscia. Trahebat me tabulæ visendæ cupiditas, ad quam mystagogus nos relegarat. Eam diu quæsitam tandem invenimus: verum in alto defixam, ut non à quibussibet oculis legi posset. Mihi tales sunt oculi, ut ³ nec lynceus dici possim, nec omnino ⁴ lusciosus. Itaque legentem Aldrisium oculis obiter affectatus sum, nec illi satis fidens in re tanta. ME. Excussa est omnis dubitatio? EV. Puduit me mei, qui subdubitasssem; adeo res tota illic ponebatur ob oculos, nomen, locus, res ut erat ordine gesta: breviter, nihil omis- sum. Dictus est Gulielmus Lutetiæ natus, vir pius cum alias,

¹ Drachmas aliquot.] Δραχμὰν pon-
drium scrupulorum, ut & genus nu-
mismatis, quemadmodum hoc loco, va-
lens Romanum denarium.

² Cor in genua.] Ex Iliados 6, Τὰ πό-
δες πάντων ἵκανον πρὸς τὸ γένον
ἵκανον. Id est, Expaverunt: omnibus
autem in pedes decedit animus.

³ Nec lynceus dici.] Lynceus qui acu-
tissimo visu pollet: Lynx enim ex lupo-
rum genere, maculoso tergo quadru-

pes, intensissime tuetur. Huc spectat in-
ter alia vulgatus versiculus: Nos aper au-
diu, nos vincit aranea tectum, Vultus odo-
ratus, lynx visu, simia gustu.

⁴ Lusciosus.] Budæus lusciosos dici
existimat, sive etiam luscitiosos, qui pro-
pius admota oculis vident, remota verò
non: quod genus homines res intuen-
das oculis fere contingere solent, & li-
mis fere clausisque oculis aspicere, eos-
dem à Græcis μύωπας vocari ait.

alias, tum præcipue religiosus in conquirendis toto orbe divorum reliquiis. Is peragratis regionibus plurimis, monasteriis ac templis undique lustratis, tandem pervenit ¹ Constantinopolim. Nam hujus Gulielmi frater illic agebat ² Episcopum. Is jam adornantem reditum, admonuit esse virginem quandam Deo dicatam, quæ lac haberet virginis matris: abunde felicem futurum si vel precario, vel pretio, vel arte portionem aliquam posset nancisci. Nam cæteras reliquias omnes, quas hæctenus collegerat, nihil esse ad tam sacrum lac. Ibi Gulielmus non conquievit, donec exorat dimidium ejus lactis. Eo thesauro ³ plus quam Cræsus sibi videbatur. Me. Quid ni? & quidem præter spem. Og. Recta domum properat: in itinere morbus occupat. Me. Ut nihil est in rebus humanis, nec diu, nec undiquaque felix! Og. Ubi videret periculum, accersit clam Gallum, fidissimum ejus peregrinationis comitem. Et religiose stipulatur silentium: committit illi lac, ea lege, ut si incolumis domum redeat, deponat eum thesaurum in ara divæ Virginis, quæ colitur ⁴ Lutetiæ in augusto templo, utrinque ⁵ Sequanam præter labentem intuens: & amnis ipse videtur honoris gratia decedere numini Virginis. Ut rem in pauca

¹ *Constantinopolim.*] Urbs Thraciæ à Constantino magno aucta, prius Byantium dicta.

² *Episcopum.*] Episcopos Constantinopolitanos Patriarchas vocant.

³ *Plus quam Cræsus.*] Apud Græcos opulentia Cræsi, Lydorum regis, in proverbium abiit.

⁴ *Lutetiæ in Augusto.*] Designat auctor templum cathedrale Lutetiæ, Mariæ sacrum, cujus descriptionem Merula exhibet, Cathedrale D. Virginis, jactis à Philippo Augusto fundamentis anno 1191. serio ædificari coeptum est anno 1257. Joanne Kalensi Latomo, regnante Ludovico ex Galliæ miraculis præcipuum, Columnis 130. sustinetur. Longitudo passuum 174. Latitudo 60. altitudo 100. Chorus lapide cinctus; hi-

storiis ex V. & N. T. insculptis, quas anno 1351. absolutas inscriptio loquitur. In ambitu habet sacella 45. ferreis calathris munita. Universim portæ 11. In fronte tres biforæ statuis 28. regum insignes. Ad latera turres videntur seu moles verius campanariæ, altitudine 35. cubitorum. Campana maxima, cui à Maria Virgine cognomen; viginti viros flagitat pullanda: sonitus sereno cælo per septem leucas auditur.

⁵ *Sequanam.*] Intelligit autor insulam, quam Sequana in media urbe Parisiorum efficit, Gallis *la Cité*, quasi dicas civitatem, nominata: ad dextram respiciens majorem urbis partem loco humiliore, ad sinistram minorem colliculis surgentem.

I Divam

in pauca conferam, sepultus est Gulielmus. alter properat & hunc morbus corripit. Is desperans sui, tradit Anglo comiti lac, sed multis obtestationibus adstricto, ut faceret quod fuerat ipse factururus. Moritur hic; recipit ille, & in aram deponit lac, canonicis ejus loci præsentibus, qui tum temporis adhuc dicebantur *regulares*, quales adhuc sunt apud ¹ Divam Genovesam. Ab his impetravit lactis dimidium. Id delatum in Angliam, tandem in Parathalassum detulit, huc vocante mentem illius afflatu spiritus. ME. Pulcre certe sibi constat hæc narratio. OG. Imo ne qua residere posset dubitatio, adscripta erant nomina episcoporum à suffragiis, qui lac illud invisentibus non absque munusculo, tantum impartierunt relaxationis, quantum ² ex suo dimenso largiri possunt. ME. Quantum id est? OG. Dierum quadraginta. ME. Etiam ³ apud inferos dies est? OG. Certe tempus est. ME. Ubi totum hoc dimensum semel fuerint elargiti, non superest quod largiantur? OG. Minimè. Subscatet enim subinde quod dent, ac plane diversum quiddam accidit heic atque in dolio ⁴ Danaïdum. Illud enim cum continenter impleatur, semper tamen inane est: hinc si semper haurias, nihilo tamen minus est in dolio. ME. Si centum hominum millibus largiantur quadraginta, singuli tantundem habent? OG. Tantundem. ME. Et si qui ante prandium acceperunt quadraginta, rursus sub coenam poscerent

¹ *Divam Genovesam.*] Digitum intendit Erasmus in templum Petri & Pauli, quod Lutetiae videre est, anno 1499. à Clodoveo ædificatum, hortatu Genovesæ, quæ ibi sepulta anno 521. prius Canonicorum secularium, post à Ludovico Crasso Regularium factum. Turris anno 1483. fulmine conflagravit.

² *Ex suo dimenso.*] Id est, ex modo præscripto. Romanus enim pontifex è dolio promittit: episcopis certus modus præscriptus est. Alias *dimensum*, seu demensum, erat certa mensura frumenti, quam domini servis admetiebantur

singulis mensibus, ad totius mensis victum.

³ *Apud inferos dies.*] Nam ad purgatorium nunc prorogant relaxationes, ubi nullus est dies, & tamen dies vocant.

⁴ *Danaïdum dolium.*] Vide proverbium. Sumptum à fabula Danaïdum puellarum; quas Plato scripsit apud inferos hoc poenæ genus pendere, ut assidue aquam in dolium pertusum, vasis item pertusis inferant: Hinc *in dolium pertusum aquam hauris*, hoc est, operam ludis.

Dd 5

1 *Limis.*]

fcerent quadraginta, præstone esset quod daretur? OG. Imo si hora eadem decies. ME. Utinam mihi tale scriniolum esset domi; non optarim nisi tres drachmas, modo sic sca-teant. OG. Quin optas ut totus fias aureus, tantundem ac-cepturus ex voto. Verum ad fabulam redeo. Addebatur & illud pii cujusdam candoris argumentum: lac Virginis, quod aliis compluribus in locis ostendebatur, satis quidem esse venerandum; hoc tamen cæteris esse venerabilius; quod illa abraderentur à saxi, hoc ex ipsis Virginis uberi-bus effluxisset. ME. Unde id constabat? OG. Oh! nar-rarat hoc Virgo Constantinopolitana, quæ lac dederat. ME. Et illi fortasse communicarat divus Bernardus. OG. Sic arbitror. ME. Cui natu grandi contigit gustare lac ex ea-dem mamma, quam suxit puer Jesus. Unde miror, illum mellifluum dici potius, quam lactifluum. Sed quomodo lac Virginis dicitur, quod non fluxit ex uberibus? OG. Fluxit & illud, sed saxo, cui forte lactans insidebat, exceptum con-crevit; deinde volente Deo sic multiplicatum est. ME. Re-cte. Perge. OG. His itaque peractis, dum paramus abitum, obambulantes interim, & si quid offerretur spectatu di-gnum circumspectantes, rursus adsunt mystagogi, 'limis intuentur, digito subnotant, accurrunt, abeunt, recurrunt, nutant, videbantur compellaturi si fuisset audaciæ satis. ME. Nihil ibi metuebas? OG. Imo faciem illis obverti, sic arridens & intuens, quasi ad compellandum invitarem. Tandem unus aggressus, rogat quod mihi nomen esset: edo. Num is essem qui ante biennium affixisset votivam ta-bellam litteris Hebraicis? Fatebar esse me. ME. Scribis Hebraice? OG. Minime; sed isti quidquid non intelligunt, Hebraicum vocant. Mox accersitus, ut conjicio, venit illius collegii ² πρῶτῳ ὑστέρῳ. ME. Quod istuc dignitatis nomen est? Non habent abbatem? OG. Non. ME. Cur ita?

OG Quia

1 *Limis.*] Id est, oculis obliquis ac femiclausis, quomodo se aspici leones indignantur.

2 *Πρῶτῳ ὑστέρῳ.*] Id est, pri-mus & posterus.

OG. Quia nesciunt Hebraice. ME. Non episcopum? OG. Nequaquam. ME. Quam ob rem? OG. Quia Virgo pauperior etiamnum est, quam ut ¹emat pedum ac mitram nimio venalem. ME. Non saltem Præpositum? OG. Ne id quidem. ME. Quid obstat? OG. Quia præpositus dignitatis est nomen, non sanctimonix. Et ideo canonicorum collegia nomen abbatis rejiciunt, Præpositi libenter amplectuntur. ME. Atqui *ἡγούμενος* antehac audivi nunquam. OG. Næ tu magnopere rudis es grammatices. ME. *ἡγούμενος* novi in tropis. OG. Tenes. Hic qui Priori proximus est, Prior est posterior. ME. Suppriori dicis. OG. Is me salutavit satis humaniter. Narrat quantopere sudatum sit à multis, ut versus eos legerent: quot frustra extersa perspicilla. Quoties advenisset aliquis vetustus Theologix, aut Juris doctor, adductus est ad tabellam: alius dicebat esse litteras Arabicas, alius ficticias: tandem repertus est qui legeret titulum. Is descriptus erat verbis ac litteris Romanis, sed majusculis. Græci versus erant descripti Græcis majusculis; quæ prima specie videntur referre majusculas Latinas. Rogatus descripsi sententiam carminum Latine, verbum verbo reddens. Hujus opellæ cum præmiolum oblatum constanter recusarem, affirmans nihil esse tam arduum, quod in Virginis sanctissimæ gratiam non essem cupidissime factururus, etiamsi litteras juberet illinc perferre ²Hierosolymam. ME. Quid opus te grammatophoro, cum illi tot angeli adsint à manibus atque à pedibus? OG. Ille protulit è crumena ligni fragmentum defectum è trabe, in qua virgo mater visa est consistere. Odor mirus, protinus argue-

¹ *Emat pedum.*] Ita vocat baculum Episcopalem, cujus extremitas instat pedi seu virgæ pastoralis in curvaturam definit. *Mitra* autem dictio barbara pileum incurvum designat, quo Mæonii, Aegyptii, Syri, Phryges & Lydi usi: Sumitur etiam pro capitis ornamento, quem hodie inter Christianos Episcopi assument, ut hoc loco.

² *Hierosolymam.*] Hierusalem Hierosolyma, Jerusalem, vox Hebræa idem designans quasi visionem pacis seu videbunt pacem: quod Dei populus ibi pacem esset habiturus, typum æternæ quietis. Notum autem est quanto sanctitatis loco peregrinatio Hierosolymam à Pontificiis reponatur.

arguebat esse rem ¹ oppido sacram. Ego vero tam insignem munus pronus & nudato capite, summa cum veneratione terquequaterque ex osculatus, reposui in crumenam. ME. Licetne videre? OG. Per me quidem licebit. Cæterum si jejunos non es, aut si nocte proxima fuit tibi res cum uxore, non suaferim ut videas. ME. Ostende: nihil periculi. OG. En tibi. ME. O te beatum isto munere! OG. Ego, ne sis insciens, non permutarim hoc tantillum fragmentulum cum universo ² auro Tagi: includam auro, sed sic ut per crystallum pelluceat. Tum Hysteroprotus ubi me videt tam religiose gestientem eo munusculo, judicans non indignum, cui majora quoque committerentur: rogat, num quando vidissem secreta Virginis. Ea vox me non nihil commovit; non tamen ausus sum percunctari, quæ diceret secreta Virginis. Siquidem in rebus tam sacris, etiam linguæ lapsus non vacat periculo. Nego me vidisse, sed videndi cupidissimum esse dico. Inducor jam velut afflatus numine: accenditur una atque altera tæda cerata: ostenditur imaguncula, nec magnitudine, nec materia, nec opere præcellens, sed virtute pollens. ME. Moles non multum habet momenti ad edenda miracula. Vidi ³ Christophorum Lutetiæ, non ⁴ hamaxiæum aut ⁵ colossiæum, sed monti justo

¹ *Oppido sacram.*] *Oppido* adverbium, idem quod valde, multum. Si Festo fides, ex sermone confabulantium esset ortum, quantum nempe quisque frugum fecisset. Ut verò multitudo significaretur, sæpe respondebatur, quantum vel oppido satis esset. Hinc in consuetudinem venisse, idem ait; ut pro valde diceretur *oppido*.

² *Auro Tagi.*] *Tagus* ex Orospeda jugis ortus infra Olissipo. nam in occidentum se exonerat Oceanum. Auriferas arenas volvere testantur plurimi ex veteribus. Ovidius: *Quodque suo Tagus amne rebat, fluit ignibus aurum.* Claudianus: *Non Tartesiæcis illum satietet arenis Tempestus pretiosa Tagi.*

³ *Christophorum.*] Christophorus, ita dictus quod Christum humeris tulit, una cum Nicolao curam rerum marinarum gerit, loco Castoris & Pollucis. Est autem proceræ staturæ gygas & vere poëticus Polyphemus, ideoque per maria & flumina navigantibus accommodus: potest enim tam vastæ molis Deus facile in altissimis vorticibus periclitantibus succurrere. Si autem ille se segnius moverit, mox virgini Matri occinitur à Pontificis carmen: *Ave maris stella, Dei mater alma.*

⁴ *Hamaxiæum.*] Hamaxiza Græcis dicuntur prægrandia, quasi quæ plaustrum iustum onus sint.

⁵ *Colossiæum.*] Colossi dicuntur imagines,

justo parem; nullis tamen illic miraculis nobilem, quod quidem audierim. OG. Ad pedes Virginis est gemma, cui nondum apud Latinos aut Græcos nomen inditum: Galli à buffone dederunt nomen, eo quod buffonis effigiem sic exprimat, ut nulla ars idem possit efficere. Quoque majus est miraculum, pusillus est lapillus; non prominet buffonis imago, sed in ipsa gemma velut inclusa pellucet. ME. Fortassis imaginantur buffonis similitudinem, quemadmodum in secta 'filicis stirpe imaginamur aquilam. Et quemadmodum pueri, quid non vident in nubibus? dracones ignem spirantes, montes igni candentes, armatos concurrentes. OG. Imo ne sis nesciens, nullus buffo vivus, evidentius exprimit seipsum, quam illic erat expressus. ME. Hactenus pertuli fabulas tuas; posthac alium quære, cui persuadeas de buffone. OG. Nihil mitum est, Menedeme, te sic affectum esse. Nec mihi quisquam persuasurus erat, etiamsi totus ordo Theologorum asseverasset; nisi his oculis, hisce, inquam, oculis vidissem, intuitus essem, comperissem. Sed interim mihi videris satis incurius rerum naturalium. ME. Quam ob rem? Quia non credo volare alinos. OG. An non vides, quam ludat artifex natura in omnium rerum coloribus ac formis exprimendis, cum aliis quidem in rebus, sed præcipue in gemmis? deinde quam admirandas vires gemmis illis indiderit, prorsus incredibiles, ni cominus experientia faceret nobis fidem? Dic mihi, crediturus eras chalybem intactum à magnetæ attrahi, & rursus ab eodem depelli sine contactu, nisi vidisses oculis? ME. Profecto nunquam, etiam si decem Aristoteles mihi dejerassent. OG. Ne protinus igitur fabulosum clames, si quid audis nondum experimento comper-

tum.

gines, ad miraculum usque grandes: proprio sumto pro communi per antonomasian: proprie enim imago illa septuaginta cubitorum à Charete Leusippi discipulo in portu Rhodienſi ex-

are fusa & inter septem orbis miracula numerata.

1 *Filix.* Quasi minus felix arvis, ejus radix transversim secta, aquilam pallis alis volantem exprimit. Belg. *Vare.*

I *Ceram-*

tum. In ¹ *ceraunia* fulminis videmus imaginem, in ² *pyropo* vivum ignem; in ³ *chalazia* grandinis & speciem & rigorem, etiamsi conjicias in medium ignem: in ⁴ *smaragdo* profundas ac pellucas maris undas: ⁵ *carcinias*, cancri marini speciem imitatur: ⁶ *echites*, viperæ: ⁷ *scarites*, scari piscis; ⁸ *hieracites*, accipitris; ⁹ *geranites*, gruis collum effictum exhibet; ¹⁰ *ægophthalmus*, caprinum oculum ostendit: est qui suillum, est qui tres simul hominis oculos: ¹¹ *lycophthalmus*, lupi pingit oculum, quatuor coloribus, rutilo & sanguineo, in medio nigrum candido cingitur: ¹² *cyameam* nigram si aperias, fabam in medio reperies; ¹³ *dryites*, truncum arboris effingit, & ligni in modum ardet quoque: ¹⁴ *cissites* & ¹⁵ *narcissites* hederam pingit: ¹⁶ *astrapias*, fulminis radios è medio candido seu ¹⁷ *cyaneo* jaculatur; ¹⁸ *phlegontites*, incendium intus ostendit, quod non exeat: in ¹⁹ *anthracitide* videas scintillas quasdam discurrere: ²⁰ *crocias*, croci colorem reddit; rhodi-

¹ *Ceraunia*.] Seu Ceraunius lapis, λίθος κεραυνίος, qui à fulmine dīstringitur. Belg. *Blixem*, of, *Dondersteen*.

² *Pyropo*.] *Pyropus*, sic dictus, ab igneo flammæve rubore. Gr. πυρρός. Belg. *Robijn*.

³ *Chalazia*.] *Chalazias*, gemma, quæ grandinum colorem & figuram habet, adamantinæ duritiæ, à χαλαζα, ης, ἡ, grando.

⁴ *Smaragdo*.] *Smaragdus*, gemma est, virore oculos sarians. Belg. *Esmaraude*.

⁵ *Carcinias*.] *Carcinias*, gemma, sic dicta, à καρκίνος, α, ὁ, cancer.

⁶ *Echites*.] *Echites*, gemma colore viridi subobsuro, quandam viperæ similitudinem referens. ab ἔχης, ὁ, vipera.

⁷ *Scarites*.] *Scarites*, gemma, scari piscis refert colorem. Plinius lib. 37. cap. 10, 11.

⁸ *Hieracites*.] Gemma à colore accipitris sic dicta. à Gr. ἱεραξ, ας, ὁ, accipiter.

⁹ *Geranites*.] Lapis, à gruis collo sic

dictus. à Gr. γέρων, α, ἡ, grus.

¹⁰ *Ægophthalmus*.] Gemma, ab αἴξ, αἴγος, η, capra, & ὀφθαλμός, ὁ, oculus. Th. ὀφθαλμός, video.

¹¹ *Lycophthalmus*.] Ex λύκος, α, ὁ, lupo, & ὀφθαλμός.

¹² *Cyamea*, gemma sic dicta, à κύαμεος, α, ὁ, faba.

¹³ *Dryites*.] Lapis seu gemma, sic dicta, à δρῦς, δρυός, η, quercus, seu arbor.

¹⁴ *Cissites*.] Gemma sic dicta, à κισσός, α, ὁ, hederæ.

¹⁵ *Narcissites*.] Gemma quæ narcissi colorem habet; venis hederæ distincta.

¹⁶ *Astrapias*.] Gemma sic dicta, ab ἀστράπη, fulguro.

¹⁷ *Cyaneus*, idem quod cæruleus, quod scil. cyani gemmæ colorem referat.

¹⁸ *Phlegontites*.] Seu phlegontis, gemmæ species, à φλέγω, urō.

¹⁹ *Anthracitis*, gemma sic dicta, ab ἀνθράξ, ας, ὁ, carbo.

²⁰ *Crocias*.] A croco herba. Belg. *Safraen*.

¹ *Rhodi-*

¹ rhodites rosæ; ² chalcites, æris; ³ aëtites, aquilam exprimit, cauda candicante: ⁴ taos, pavonis picturam habet; ⁵ chelidonia, aspidis: ⁶ myrmecites, innatam habet formicæ repentis imaginem: ⁷ cantharias, scarabeum totum exprimit: ⁸ scorpites, scorpium mire depingit. Sed quid ego hæc persequor, quæ sunt innumera, cum nulla sit naturæ pars vel in elementis, vel in animantibus, vel in plantis, quam illa veluti lasciviens non expresserit in gemmis? Miraris in hac gemma buffonem expressum? ME. Miror naturæ tantum esse otii, ut sic ludat omnium rerum imitatione. OG. Voluit exercere curiositatem humani ingenii, nosque vel sic ab otio propellere. Et tamen quasi nihil sit, quo fallamus tædium temporis, insanimus in moriones, in aleas, in præstigiarum ludibria. ME. Verissima prædicas. OG. Addunt quidam non leves, hoc gemmarum genus si admoveas aceto, innatare motis etiam membris. ME. Cur buffonem addunt Virgini? OG. Quia hæc spurcitiem omnem, virulentiam, fastum, avaritiam & quidquid est terrenarum cupiditatum, vicit, calcavit, extinxit. ME. Væ nobis, qui tantum buffonum geramus in pectore! OG. Puri erimus, si sedulo colamus Virginem. ME. Quomodo gaudet coli? OG. Gratissimum illi cultum præstiteris, si fueris imitatus. ME. ⁹ Numero dixisti, sed istuc perdifficile est. OG. Est sane, sed idem pulcherrimum. ME. Age, perge quod coeperas. OG. Deinde commonstrat aureas argenteasque statuas. Hæc, inquit; mere aurea est, hæc argentea inaurata: addit singulis pondus, pretium, ac doni auctorem. Cum ad singula mirabundus gratularer Virgini tam beatam opulentiam; mystagogus, Quoniam, inquit, video

1 Rhodites.] Ρόδον, ἡ, τὸ, rosa.

2 Chalcites.] Α χαλκός, ὁ, ἂ, æris.

3 Aëtites.] Αβ αἰτός, ὁ, ἀ, aquila.

4 Taos.] Α Γρ. ταῖς, ὁ, pavo.

5 Chelidonia.] Gemmæ nomen, ἀ χελιδών, ὄν, ἡ, hirundo.

6 Myrmecites.] Α μύρμηξ, ἡ, ὁ, formica.

formica.

7 Cantharias.] Α κύνθαρ, ὁ, scarabæus.

8 Scorpites.] Gemma; ἀ σκορπιός, ὁ, scorpium.

9 Numero dixisti.] Id est, expedite & compendio.

video te pium spectatorem, non arbitror æquum, utte quidquam celem; videbis quæ Virginis sunt secretissima simulque depromit ex ipso altari mundum rerum admirabilium; cujus singulas partes si pergam recensere, dies hic non suffecerit narrationi. Sic illa sane peregrinatio mihi felicissime cessit. Expletus sum affatim spectaculis & hoc inæstimabile donum mecum aufero, pignus ab ipsa Virgine datum. ME. Nullumne fecisti periculum, quid valeat lignum tuum? OG. Feci: in diversorio quodam ante triduum, reperi quendam mente captum, cui jam parabantur vincula; lignum hoc suppositum est illius cervicali, clam ipso; obdormiit somno profundo pariter ac prolixo: mane surrexit integræ mentis. ME. Non fuerat 'phrenesis, sed 'parœnia fortassis. Huic malo solet mederi somnus. OG. Cum libebit joculari, Menedeme, fac aliam tibi quæras materiam; in divos joci ludere, nec pium est, nec tutum. Imo vir ipse narrabat sibi in somnis apparuisse mulierem admiranda specie, quæ poculum ipsi porrexerit. ME. ³ Elleborum opinor. OG. Istuc incertum est; illud certissimum, hominem mentis esse compotem. ME. Præteristi ⁴ Thomam Cantuariensem archiepiscopum? OG. Minime gentium. Nulla peregrinatio religiosior. ME. Audire gestio, nisi molestum est. OG. Imo te quæso, ut audias: ⁵ Cantium dicitur ea pars Angliæ, quæ Galliam & Flandriam spectat. Hujus metropolis est ⁶ Cantuaria. In ea sunt duo monasteria pene contigua;

¹ *Phrenesis.*] Phrenesis seu phrenitis morbus lædens mentem & ad furorem adducens, inflammatione meningarum pallida bile. Mentem Græci *φρένας* appellant.

² *Parœnia.*] Id est, deliratio ex vino.

³ *Elleborum.*] Elleborum herba infignem purgandi cerebrum vim habens. Est vero vel album vel nigrum.

⁴ *Thomam Cantuariensem.*] Designat Thomam, ab Angliæ Rege exilio multatum & postmodo circa annum 1161. capitali supplicio affectum: à Pontifi-

ciis inter Divos relatum. Ejus festum semper recurrit III. Kal. Januar.

⁵ *Cantium.*] Cantium vulgo Kent, regio inæqualis, ad occasum planior & sylvis umbrosa, ad ortum collibus mollior surgentibus excelsior.

⁶ *Cantuaria.*] Cantuaria olim Durovernum, Anglis Canterbury, Cantii metropolis, urbs pervetusta: Malmesburienſi teste, nec adeo magna nec exiliter parva, quæ & terræ positione, soli affinis maxima ubertate & integro murorum ambitu, fluvii irrigua, nemorum op-

gua; ¹ utrumque Benedictinos habet. Id quod habet divi Augustini titulum, videtur antiquius: hoc quod nunc appellatur divi Thomæ, sedes archiepiscopi fuisse videtur, ubi cum paucis electis monachis vitam ageret; quemadmodum & hodie præfules habent ædes ecclesiæ contiguas, sed ab ædibus reliquorum canonicorum semotas. Olim enim fere tum episcopi, tum canonici monachi erant. Id arguunt manifesta rerum vestigia. ² Templum autem divo Thomæ sacrum, tanta majestate sese erigit in cœlum, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat. Itaque nunc suo splendore vicini luminibus officit, & locum antiquitus religiosissimum velut obscurat. Turres sunt ingentes duæ, procul veluti salutantes advenas, miroque nolarum ænearum boatu longe lateque regionem vicinam personantes. In vestibulo templi, quod est ad Austrum, stant saxo sculpti tres armati, qui manibus impiis ³ virum sanctissimum trucidarunt: addita sunt gentis cognomina, ⁴ Tusci, Fusci, Berri.

rum opportunitate incluta, præterea maris vicinitate piscium foecunda.

¹ *Utrumque Benedictinos.*] Idem testatur Camdenus.

² *Templum autem divo Thomæ.*] Libet Camdeni verbaut ut proluxa huc spectantia apponere: Normannorum ingressu, cum Guilielmus Rufus civitatem Cantuariæ episcopis ex solido dedisset, quam tenuissent antea ex beneficio, religionis nomine & præsulum benignitate non modo respiravit, sed eo splendoris quasi subito accrevit, ut privatorum ædificiorum pulchritudine omnes Britannicæ civitates adæquavit; sacrarum vero ædium magnifica structura & frequentia celeberrimas quasque superavit. Inter has duæ maxime enituerunt, Christi scilicet & S. Augustini, utrumque Benedictinis monachis oppletum. Christi templum in medio quasi urbis sinu, tanta majestate se in cœsum erigit, ut procul etiam intuentibus religionem incutiat.

³ *Virum sanctissimum trucidarunt.*] In-

telligit Thomam Beckettum Cantuariensem Archiepiscopum, qui ab aulicis hoc in templo, quod se Regi pervicaci animo pro libertate Ecclesiastica opposuisset, trucidatus est: à Pontifice Romano in Martyrum album relatus, divino honore colitur.

⁴ *Tusci, Fusci, Berri.*] Res ita habet: Henricus Secundus Angliæ Rex post varias contentiones cum Becketto hoc, præcipue de Ecclesiasticis personis, quas legum transgressores secundum leges à politico judice Henricus jure postulabat judicari: tandem metu Pontificis Romani Anathematis fulmen minitantis & intercessione Galliarum Regis, Beckettum (abierat enim ad Gallos) in Archiepiscopatum restituit. Hic autem Cantuariæ ab Episcopis, quos suspenderat à muniis suorum functione, quod Henricum Junioem coronaverant (illa quippe dignitas ipsi competere asseverabat) rogatus ut admitteret eodem denuo: petitionem abnuir. Episcopi

Be- copt

Berri. ME. Cur tantum honoris habetur impiis? OG. Videlicet idem honoris habetur iis, quod habetur Judæ, Pilato, Caiphæ, cohorti militum sceleratorum, quos operose sculptos vides in auratis altaribus. Adduntur cognomina, ne quis posthac usurpet gloriæ causa. Ingeruntur oculis, ne quis aulicus posthac injiciat manus vel in episcopos, vel in possessiones Ecclesiæ. ¹ Nam tres illi satellites à peracto facinore, versi sunt in rabiem; nec reddita mens est, nisi implorato Thomæ sanctissimi favore. ME. O perpetuam martyrum clementiam! OG. Ingressis aperit sese spatiosa quædam ædificii majestas. Ea pars quolibet recipit. ME. Nihilne illic visendum? OG. Nihil præter structuræ molem, & libros aliquot columnis affixos, in quibus est Evangelium ² Nicodemi, & sepulcrum nescio cujus. ME. Quid deinde? OG. Cancelli ferrei sic arcent ingressum, ut conspectum admittant ejus spatii, quod est inter extremam ædem & chori, quem vocant, locum. Ad hunc conscenditur multis gradibus, sub quibus testudo quædam aperit ingressum ad latus Septemtrionale. Illic ostenditur altare ligneum divæ Virgini sacrum, pusillum, nec ulla re visendum, nisi monumento vetustatis, luxum hisce temporibus exprobrante. Illic vir pius dicitur extremum vale dixisse Virgini, cum mors immineret. In ara est cuspis gladii, quo præ-

copi de Becketto ad Regem conquesti abeunt. Is iratus in verba hæc erumpit: Itane per totam vitam à Papa hoc tam misere exagitabor? Quis me à tanto malo tandem liberaturus est? Exceptant querimoniam hanc quatuor equites, (eorum nomina exprimit in Chronico Angliæ Baker, nempe *Reynold Fitzsunse* seu *Beirensen*, *Hugh Morvil*, *Willem Tracy* & *Richard Britton*) qui Beckettum in templo cathedrali gladiis trucidant secundo Kal. Jan. anno 1172. testibus Jovio & Bahero.

¹ Nam tres illi satellites.] Quidam Angliæ scriptores tradunt sicarios hos

intercessione Henrici à Pontifice Romano veniam consequutos, sub conditione ut Jerosolymam peregrinationem instituerent. Alii verisimilius scribunt Henricum post patratum facinus ab illis abhorruisse, omnesque intra triennium misere periisse.

² Nicodemi.] Circumfertur Evangelium à Pontificiis nomine Nicodemi, Pharisei illius ex primoribus Judæorum, à Christo instituti. Vide Joan. 3. vers. 2. 3. & 7. 50. 51. 52. Jan. 19. vers. 39. Evangelium autem id revera in male feriatorum ingenis procusum.

1 Præ-

'præfectus est vertex optimi præfulis, ac cerebrum confusum, videlicet quo mors esset præsentior. Hujus ferri facram rubiginem amore martyris religiose sumus exosculati. Hinc digressi subimus ¹ cryptoporticum: ea habet suos mystagogos: illic primum exhibetur calvaria martyris perforata, reliqua tecta sunt argento, summa cranii pars nuda patet osculo. Simul ostenditur plumbea lamina, Thomæ Acrensis titulum habens insculptum. Pendent ibidem in tenebris indusia ² cilicina, cingula, subligariaque, quibus antistes ille subigebat carnem suam, ipso adspectu horrorem incutientia, nobisque molliem ac delicias nostras exprobrantia. ME. Fortassis & monachis ipsis. OG. Istac de re nec affirmare possum, nec negare; nec refert quidem mea. ME. Vera narras. OG. Hinc redimus in chori locum. Ad latus Septemtrionale referantur arcana: dictu mirum, quantum ossium illinc prolutum sit, calvaria, menta, dentes, manus, digiti, integra brachia: quibus omnibus adoratis, fiximus oscula; nec erat futurus finis, nisi qui mihi tum comes erat ejus peregrinationis parum commodus, interpellasset ostentandi studium. ME. Quis iste? OG. Anglus erat, nomine Gratianus Pullus, vir eruditus ac pius, sed minus affectus erga ³ partem hanc religionis, quam ego volebam. ME. ⁴ Viclevita quispiam, opinor. OG. Non arbitror; etiam si

¹ *Præfectus est vertex.*] Bechettus hic nihil minus quam optimus præful; utpote qui Angliam iniquissima factione turbaverit: tentans Regi illud jus eripere, quod omnibus magistratibus, nempe vindictam justam de quibuscunque fontibus, Deus ipse concessit: illudens identidem eidem, à quo ad summam dignitatem evectus erat. Alia etiam facinora & præcipue impiam perviciam invenies apud Bäterum aliosque rerum Anglicarum scriptores in vita Henrici Secundi, demortui anno 1189.

² *Cryptoporticus.*] Id est, subterranea porticus, quæ paratur adversus æstus solis.

³ *Cilicina.*] *Cilicina vestis*, quæ ex cilicio est. Belg. *Een Haaren-kleer*.

⁴ *Partem hanc religionis.*] Non mirum si Viclevita parum æstimaverit, imo despexerit quisquillas has reliquiarum, quibus Pontificii idololatricæ abutuntur.

⁵ *Viclevita quisquam.*] Viclevitæ dicti, qui sincera & repurgata à Pontificiorum sece religionis dogmata, pio Joannis Viclefi Angli zelo, sequebantur. Viclefus autem post longum exilium, carceres & persequutiones in Angliâ pie obiit anno 1387. Pontificis verò Romani iussu ossa ejus, postquam jam quadraginta annos & unum defunctus esset, sepul-

etiamſi libros illius legerat, incertum unde naſtus. ME. Is offendit myſtagogum? OG. Prolatum eſt brachium adhuc carnem habens ſanguinolentam; hujus oſculum exhorruit, ac vultu quoque tædium quoddam præ ſe ferebat. Mox ſua recondidit myſtagogus. Hinc ſpectavimus altaris tabulam & ornamenta, mox quæ ſub altari fuerant recondita, opulenta omnia: diceret ¹ Midam & Croeſum fuiſſe mendicos, ſi ſpectares vim auri atque argenti. ME. Heic nihil oſculorum? OG. Non, ſed aliud votorum genus tetigit animum meum. ME. Quodnam? OG. Suſpirabam domi meæ nihil eſſe talium reliquiarum. ME. Sacrilegum votum. OG. Fa-teor; & ſupplex veniam precatus ſum à divo, priuſquam pedem efferrem templo. Poſt hæc ducimur in ſacrarium. Deus bone, quæ illic pompa ² veſtium holosericarum, quæ vis candelabrorum aureorum? Ibidem vidimus pedum divi Thomæ. Videbatur arundo lamina argentea obveſtita, minimum erat ponderis, nihil operis, nec altius quam ulque ad cingulum. ME. Nulla crux? OG. Nullam vidi. Oſtenſum eſt pallium, holosericum quidem, ſed craſſo filo, nullo auro gemmiſve inſigne. Aderat & ſudarium, ſudoris ex collo contracti, manifeſtaſque ſanguinis notas retinens. Hæc vetuſtæ frugalitatis monumenta libenter ſumus exoſculati. ME. Iſta non oſtenduntur quibuſlibet? OG. Nequaquam, ô bone. ME. Unde tibi tantum eſt habitum fidei, ut nihil arcani celaretur? OG. Erat mihi nonnihil notitiæ cum R. P. ³ Gulielmo Waramo archiepifcopo; is me tribus

chro eruta, concremata & in ventos diſperſa ſunt.

¹ Midam:] De Mida narrant Mythologi: quod cum in regno ſuo Phrygiæ Bacchum excepiſſet convivio, ab eo votum obtinuit, quo quicquid attigifſet protinus in aurum verteret. Ubi autem ipſe cibus in hoc metallum mutaretur, & ipſe jam fame laboraret: petit munus quantunvis ſpecioſum à ſe tolli. Miſertus ergo ejus Liber remedium oſtendit:

ut nempe in Paſtolo ſe ablueret: qui fluvius ab illo tempore aureas arenas volvit. Nec minus notæ immenſæ opes Croeſi Lydorum Regis, Alyattæ filii.

² *Veſtis holoserica.*] Belg. *Een Fluwel kleet.*

³ *Gulielmo Waramo.*] Vixit hic Gulielmus Warham tempore Henrici octavi Angliæ Regis, cui cum aliquot aliis à ſecretis fuit. Angliæ cancellarius & Cantuarienſis Archiepiſcopus; ſummo in ho-

tribus verbis commendavit. ME. Ex multis audio virum singulari præditum humanitate. OG. Quin potius dicas ipsam esse humanitatem, si noris. Jam ea doctrina, ea morum sinceritas, ea vitæ pietas, ut nullam absoluti præfulis dotem in eo desideres. Ab his igitur deducimur ad superiora. Nam post altare summum, rursus velut in novum templum ascenditur. Illic in sacello quodam ostenditur tota facies optimi viri inaurata, multisque gemmis insignita. Heic casus quidam inopinatus pene totam illam felicitatem interturbavit. ME. Exspecto quid mali dicas. OG. Heic minimum iniit gratiæ comes meus Gratianus. Is à precatiuncula rogavit mystagogum afflorem: Heus, inquit, bone pater, verumne est quod audio, Thomam dum viveret, fuisse benignissimum erga pauperes? Verissimum, inquit ille. coepitque multa de illius erga tenues beneficentia commemorare. Tum Gratianus: Non arbitror eum affectum in illo mutatum esse, nisi forte in melius. Assensus est mystagogus. Rursum ille: Cum igitur vir sanctissimus tam liberalis fuerit in egenos, cum adhuc pauper esset, & ipse præfidiis pecuniarum egeret, ob corpusculi necessitatem; an non putas æquo animo laturum nunc, cum tam opulentus sit, nec ullius egeat, si qua mulier paupercula, domi habens liberos famelicos, aut filias ob dotis inopiam de pudicitia periclitantes, aut maritum morbo decumbentem, omnibusque præfidiis destitutum, precata veniam, detrahat ex his

In honore defunctus est anno 1532. xi. Kal. Sept. paulo antequam. Henricus clandestinas nuptias cum Anna Bullenia celebravit.

1 *Adhuc pauper.*] Erat enim hic Thomas Bechettus patre Gisberto Bechetto, matre peregrina è Syria oriunda, Londini natus, parentibus admodum tenui re constitutis. Irrepsit verò in familiam Theobaldi Cantuariensis Archiepiscopi: ab hoc (nescitur ob quas causas) ad Archidiaconatum Cantuariensem promotus, & tandem etiam libero-

rum Regiorum, ejusdem operis, institutor factus & mox Cancellarius, postremo Archiepiscopatum Cantuariensem post obitum Theobaldi est adeptus. In hac dignitate constitutus maximas Regi molestias creavit, Angliam factionibus dividendo, Pontificem in eundem instigando.

2 *Præfidiis pecuniarum.*] Quippe apud Pontificem Romanum biennium, apud Regem Galliarum quinquennium, cum ex Anglia discessisset, quasi ex elemosynis sustentatus est.

ex his tantis opibus aliquam particulam sublevandæ familiæ, velut à volente sumens vel dono, vel mutuo? Ad hæc cum nihil responderet assessor capitis aurei; Gratianus, ut est vehemens, Ego, inquit, plane confido sanctissimum virum etiã gavisurum, quod mortuus quoque suis opibus sublevaret inopiam pauperum. Ibi mystagogus¹ corrugare frontem, porrigere labra, ² Gorgoneis oculis nos obtueri: nec dubito, quin sputo, conviciisque nos ejecturus fuerit è templo, nisi cognovisset nos ab archiepiscopo commendatos. Equidem utcunque placavi blandis verbis iram hominis, negans Gratianum quidquam horum ex animo loqui, sed suo more ludere, simulque drachmas aliquot depolui. ME. Ego sane tuam pietatem vehementer adprobo. Verum mihi nonnunquam serio venit in mentem, quo colore possint excusari à crimine, qui tantum opum insumunt templis exstruendis, ornandis, locupletandis, ut nullus omnino sit modus. Fateor in sacris vestibus, in vasis templi, deberi cultui solemnem suam dignitatem: volo & structuram habere maiestatem suam. Sed quorsum attinent tot baptisteria, tot candelabra, tot statuæ aureæ? quorsum organorum, quæ vocant, immensi sumtus? nec unicus interim contenti sumus: quorsum ille musicus hinnitus, magno censu conducendus, cum interim fratres & sorores nostræ, vivaque Christi templa situ fameque contabescant? OG. In his quidem nemo vir pius ac prudens modum non desiderat: verum quoniam hoc vitium ex immodica quadam pietate nascitur, favorem promeretur, præsertim quoties in mentem venit diversus morbus istorum, qui templa suis opibus spoliant. Ista fere donantur à potentibus ac monarchis, deterius peritura in aëam ac bellum. Et si quid hinc alienes,

primum

¹ *Corrugare frontem.*] Cum ringimur, frontem contrahimus: sic Plautus, *capitata frons severitudine*. Frontem verò exporrigimus, cum hilarescimus.

² *Gorgoneis oculis.*] Gorgones fuerunt

Phorci filiæ, ad incutiendum terrorem tam formidabiles: tam teter & horrendus earum obtutus fuisse perhibetur, ut in saxa obriguissè homines solo aspectu crediti fuerint.

³ *Fabula*

primum habetur pro sacrilegio : deinde contrahunt manus suas qui dare solent, insuper & invitantur ad rapinam. Igitur harum rerum magis illi custodes sunt, quam domini. Denique malim videre templum sacra supellectile luxurians, quam, ut sunt quædam, nuda, sordida, stabulis equorum similia quam templis. ME. At legimus olim laudatos episcopos, quod vasa sacra divendiderunt, eaque pecunia subvenerunt egenis. OG. Laudantur & hodie, sed laudantur tantum; imitari nec licet, nec libet, opinor. ME. Rememoror tuam narrationem. Nunc exspecto ¹ fabulæ catastrophem. OG. Accipe; paucis expediam. Inter hæc prodiiit summus ille mystagogus. ME. Quisnam? Abbas loci? OG. ² Mitram habet, census habet abbaticos; solo nomine caret, & Prior dicitur, ob id, quod Archiepiscopus abbatis loco est. Nam antiquitus quisquis erat ejus ditionis Archiepiscopus, idem erat & monachus. ME. Equidem vel camelus appellari sustineam, si census esset abbate dignus. OG. Mihi quidem visus est vir pius juxta & prudens, neque Scoticæ Theologiæ rudis. Is nobis aperuit thecam, in qua reliquum sancti viri corpus quiescere dicitur. ME. Vidisti ossa? OG. Id quidem fas non est; nec liceret, nisi admotis scalis: sed auream thecam theca contegit lignea: ea funibus sublata, opes nudat inæstimabiles. ME. Quid audio? OG. Vilissima pars erat aurum: ³ gemmis raris ac prægrandibus

¹ *Fabula catastrophe.*] Cujuslibet rei exitum proverbialiter figura *Catastrophem* vocamus. Fabula enim omnis, ut Donatus ostendit, in tres partes distribuitur: in *ἀρχή* (scilicet, *in initio*) & *ἡ μέση* (scilicet, *in medio*) & *ἐπίλογος* (scilicet, *in fine*).

² *Mitram.*] *Mitra*, capitis ornamenti genus, hoc est pileus incurvus, quo Mæonii primum uti sunt. Belg. *Een Bisschops hoed*.

³ *Gemmis raris ac prægrandibus.*] Verba sunt Anonymi cujusdam qui rerum Anglicarum annales conscripsit: ab ultimis regni finibus & exteris nonnun-

quam nationibus mortales plurimi huc commeabant: donaria afferentes, unde non solum monachis & sacerdotibus ibidem missificantibus de victu abunde provisum est, sed opum etiam & rerum pretiosarum copia incredibilis congesta. Thomæ Cantuariensis ibidem, in Metropolitana mausoleum extructum erat, auro solido coopertum & donariis immensi pretii onustum. Cernebantur ibi uniones, gemmæ, monilia & magni ponderis torques aurei à peregrinantibus appensi, ad sancti tumulum exornandum.

Ec 4

I Dono

dibus collucebant, nitebant ac fulgurabant omnia : quædam superabant ovi anserini magnitudinem. Ibi multa cum veneratione circumstabant aliquot monachi : sublato tegumento adoravimus omnes. Prior candida virga demonstrabat contactu singulas gemmas, addens nomen Gallicum, pretium & auctorem doni. Nam præcipuas monarchæ¹ dono miserant. ME. Oportuit illum esse præditum insigni memoria. OG. Recte conjectas, quamquam juvat & exercitatio; frequenter enim hoc agit. Hinc reducit in cryptoporticum. Illic domicilium habet Virgo mater, sed subobscurum, semel atque iterum ferreis cancellis circumsepta. ME. Quid metuit? OG. Nihil, opinor, nisi fures. Nec enim unquam vidi quidquam² divitiis onustius. ME. Cæcas mihi divitias narras. OG. Admotis lucernis vidimus plustquam regale spectaculum. ME. Vincit opibus Parathalassiam? OG. Specie longe superat, abstrusa novit ipsa. Hæc non ostenditur nisi magnatibus aut præcipuis amicis. Postremo reducimur in sacrarium: illic detractum est scrinium nigro contectum corio, depositum est in mensam; apertum est; mox³ omnes flexis genibus adorarunt. ME. Quid inerat? OG. Fragmenta quædam linteorum lacera, pleraque mucci vestigium servantia. His, ut ajebant, vir pius

1 *Dono miserant.*] Inter alios Ludovicus VII. Galliarum Rex eo peregrinatum veniens anno 1179. septennium post Thomæ trucidationem, gemmam ingentis pretil, quam Regalem Franciæ appellabant, (author ad id respicit cum dicit, *addens nomen Gallicum, pretium & auctorem doni*) obtulit cum scypho auro magni ponderis. Eodem tempore idem centum vini dolia monachis annuatim concessit. Postea Henricus Octavus, cum Pontificiam religionem aboleret, prædictam gemmam annulo insertam pollice gestavit.

2 *Quidquam divitiis onustius.*] Cum Henricus Octavus Angliæ Rex a. 1538. res Ecclesiasticas invaderet ex spoliis so-

lius monumenti Thomæ Cantuariensis arcæ duæ repletae sunt, tam capaces, ut singulis efferendis vix octo robusti homines sufficerent, cum nihil auro vilius inde exportaretur.

3 *Omnes flexis genibus.*] Quid mirum, si tanto in honore habeant sudariola muccosa Thomæ? Ipse Rex Henricus Secundus, licet misere à divo hoc Thomas exagitatus, ubi Cantuariam accessit, paulo post hujus cædem, ex equo ante templum descendit, calceos caligasque exuit & nudis pedibus ad sepulchrum Thomæ arrepsit: & ut magis miretis insanam in rege superstitionem, ibidem se virgis cadi à monachis jussit.

1 Pop.

pius exergebat sudorem à facie sive collo, pituitam à naribus, aut si quid esset, similiū sordium, quibus non vacant humana corpuscula. Ibi meus Gratianus rursū non optimam iniit gratiam. Huic & Anglo, & noto, nec mediocris auctoritatis viro, Prior benignus unum è linteolis obtulit dono, credens sese munus longè gratissimū offerre. Sed Gratianus heic parum gratus, non sine fastidii significatione, digitis contrectavit unum, & contemtim reposuit, porrectis labiis, veluti ¹ poppysmum imitans. Nam hic illi mos erat, si quid offenderet, quod tamen contemnendum esse judicaret. Meum animū simul & pudor, & timor discruciabant. Prior tamen, ² ut est homo non stupidus, dissimulabat hoc factum; nosque post oblatum vini poculum humaniter dimisit. Cum rediremus Londinū. ME. Quid oportuit, cum jam non procul abesses à litore tuo? OG. Sic est: sed ego litus illud perquam lubens fugi, magis infame ³ fraudibus ac rapinis, quam ullæ sunt ⁴ Maleæ naufragiis. Dicam quod proxima vidi trajectione. Complures à litore ⁵ Caletienfi ⁶ scalmo devehebamur ad navem majorem. In his erat Gallus quidam juvenis, pauper ac pannosus. Ab hoc exigunt dimidium drachmæ. Tantum enim extor-

quent

¹ *Poppysmum imitans.*] A poppyzo, sibi-
bilo, labris compressis acutiorem quen-
dam sonum edo: qui poppysmus & pop-
pyfina. Etiam vocis est blandimentum,
quod adhibetur equis indomitis cum
tractatione manuum.

² *Est homo non stupidus.*] Jam ante et-
iam eundem dixerat haud rudem Scoticæ
Theologiæ, quod vel intelligi potest de
intricata Theologiæ tractandæ ratione
Joannis Scoti, vel si ad Græcā respicit,
ut jam ante in vocabulo *σώφρων* lusit, de
futili.

³ *Fraudibus ac rapinis.*] Haud mirum:
nam Erasmus cum in gratiam Montigii
Angliam invissset, jamque in Galliam
esset transfretaturus, spoliatus est in li-
tore Dovariensi.

⁴ *Malea.*] Promontorium Laconiz
quod per quinquaginta millia passuum
in mare protenditur, ubi periculosa est
navigatio, propter adversos ventorum
status. Hinc illud proverbium: *Quum
ad Maleam deflexeris, domesticos oblivis-
cere.* Belg. *Denck adieu wijs en kinderem.*

⁵ *Caletienfi.*] Littus Caletienſe di-
recte oppositum Rhutupino, ubi Cæ-
nus in angustissimas fauces contractus
rutissimū & celerrimū trajectum ex
Gallia in Angliam admittit. Caletum
autem inferioris Normanniæ urbs, An-
glis à Gallis crepta anno 1558.

⁶ *Scalmo.*] *Scalmus* est lignum in la-
tere navis, quo remus alligatur. Sed &
ut hoc loco, minores cymbæ synedo-
chice *scalmi* dicuntur.

quent à singulis ob brevissimam ¹ veftationem. Ille excusabat paupertatem: isti per jocum explorant scilicet, ac detractis calceis inter suppaftas soleas reperiunt decem aut duodecim drachmas: eas eripiunt palam, ridentes, & conviciis ludentes in sceleratum Gallum. ME. Quid juvenis? OG. Quid aliud? Flebat. ME. Num ex auctoritate faciebant ista? OG. Prorsus eadem, qua furantur sarcinas hospitum, qua tollunt crumenas, si quando datur oportunitas. ME. Mirum est istos tantum audere facinus, tot testibus consciis. OG. Sic assueverunt, ut recte fieri putent. Spectabant è majore navi complures, in cymba aderant aliquot Angli negotiatores, qui frustra obmurmurabant. Illi velut in re faceta gloriabantur, deprehensum sceleratum Gallum. ME. Ego istos maritimos fures ludens ac jocans subigerem in crucem. OG. Atqui talibus scatet utrumque litus. Heic mihi conjecta, *Quid domini faciant, ausint cum talia fures?* Proinde posthac quilibet ambages malim, quam illud compendium. Ad hæc quemadmodum ad inferos facilis descensus, sed reditus difficillimus; ita per hoc litus ingressus non admodum facilis, exitus difficillimus est. Hærebant Londini nautæ aliquot Antverpienses: cum illis decreveram me mari committere. ME. Habet ea regio nautas adeo sanctos? OG. ² Ut simia semper est simia, fateor, ita nauta semper est nauta: verum si ad hos conferas qui rapto vivere didicerunt, angeli sunt. ME. Meminero, si quando me quoque libido ceperit eam insulam invisendi.

Sed

1 *Veftationem.*] Designat interstitium maris aut fretum quod Doveram à Calæto separat, Belgis *de Hoofden*: Anglis *The Strait of Calais*, Gallis *Pas de Calais*.

2 *Ut simia semper.*] Additur plerumque, etiamsi aurea gestet insignia. Adagio indicatur fortunæ ornamenta non mutare hominis ingenium. Lucianus natum afferit, à simiis, quæ in Ægypto

artem saltandi à Rege quopiam edoctræ, ubi insignibus purpureis indutæ &, personatæ saltare cœpissent: quispiam è spectatoribus aures in medium abiecit, cum jam multo tempore saltationis exhibuissent gratum specimen. Illæ autem continuo oblitæ chorearum, repente è saltatricibus in simias redierunt: contritis personis, laceratis vestibus, de nucibus inter se depugnantes.

1 *Lon-*

Sed in viam redi, unde te deduxi. OG. Ergo? Londinum petentibus haud procul à relicta Cantuaria, occurrit via vehementer cava simul & angusta, præterea declivis, sic utrinque abrupto aggere, ut non possis effugere: nec vitari potest, quin hac facias iter. Ad ejus viæ lævum latus, est mendicabulum aliquot seniculorum: ab iis procurrit aliquis, simulatque sentiunt advenientem equitem: conspergit aqua sacra, mox offert calcei summam partem obvinctam æreo circulo, in quo vitrum est gemmæ specie. Exosculati dant nummulum. ME. In ejusmodi via malim mendicabulum seniculorum, quam gregem valentium latronum. OG. Gratianus equitabat mihi sinister, propior mendicabulo: conspersus est aqua, tulit utcunque. Ubi porrigeretur calceus, rogabat quid sibi vellet. Ait calceum esse S. Thomæ. Incanduit homo: & ad me versus, Quid, inquit, sibi volunt hæ pecudes, ut osculemur calceos omnium bonorum virorum? Quin eadem opera porrigunt osculandum sputum, aliaque corporis excrementa? Miserebat me seniculi, datoque nummulo consolatus sum tristem. ME. Mea sententia, non omnino præter causam incanduit Gratianus. Si calcei soleæque servarentur, ut argumentum frugalis vitæ, non improbarem: cæterum impudens mihi videtur, soleas, calceos, & subligaria cuiquam osculanda obrudere. Nam si quis id sua sponte faciat ex ingenti quodam pietatis affectu, * venia dignum arbitror. OG. Præstabat ista non fieri, ne quid dissimulem: verum ex his rebus quæ subito corrigi non possunt, soleo si quid inest boni decerpere. Delectabat interim animum meum illa contemplatio, virum bonum esse similem ovi; malum, noxiæ bestię. Vipera posteaquam periit, mordere quidem non potest, odore

1 *Londinum.*] Londinum nobilissima totius Britannię metropolis: Camdenus dictam augurat à *Lhong* Britannis sua lingua navem & *dinos* unde Latini *dinum* formarunt, urbem designans:

quasi ergo dicas urbem navium.

2 *Venia dignum.*] Ita omnis supersticiosa actio & idololatrica rerum abusus venia digna. Laxa satis hæc indulgentia, quam nullibi Sacrę Litterę concedunt.

1 *Antium*

odore tamen sanieque inficit: ovis cum vivit, lacte nutrit, lana vestit, foetura ditat: mortua porrigit utile corium; totaque esculenta est. Itidem viri feroces, & huic mundo dediti, dum vivunt, omnibus incommodi sunt, mortui strepitu nolarum, ambitiosa sepultura molesti sunt vivis, nonnunquam & successorum inaugurationibus, hoc est, novis exactionibus: probi vero nulla non ex parte magnam omnibus de se præbent utilitatem. Velut hic divus, dum in vivis esset, exemplo, doctrina, monitis ad pietatem invitabat, consolabatur destitutos, sublevabat egenos: ac mortui pene major utilitas. Exstruxit hoc locupletissimum templum, sacerdotum ordini per universam Angliam plurimum auctoritatis conciliavit. Hoc denique calcei fragmentum alit egenorum conventiculum. **MÆ.** Est quidem ista pia contemplatio, sed demiror te, cum isto sis animo, nunquam invisisse 'antrum Sancti Patricii, de quo' prodigiosa quædam vulgo jactant, nec mihi fatis verisimilia. **OG.** Imo nulla heic tam prodigiosa potest esse narratio, quin res ipsa superet. **MÆ.** Ergo illuc quoque penetraisti? **OG.** Enavigavi paludem verè Stygiam, descendi in fauces

Averni:

1 *Antrum sancti Patricii.*] Hic ille Patricius Hibernorum Apostolus qui anno 430. circa Honorii Augusti tempora in Hiberniam venit, regnante apud Hibernos Lagerio Nelli filio. Erat autem natione Britannus in Cluydsalia natus, Martino Turonensi affinitate conjunctus, & Germani discipulus, à Cælestino surrogatus defuncto Palladio. Tanto successu Evangelium prædicavit, ut longe maximam partem ad Christianissimum converterit.

2 *Prodigiosa quædam.*] Longum esset recensere fabulas, quas de hoc antro Patricii adornarunt Papicolæ. Videre autem est in insula Hiberniæ, quam fluvius Liffey dilatatis prope fontes aquis in lacum efficit. Ibi ad monasteriolum crypta angustior, obversantium nescio quorum spectrorum terrore & horrendis

visis, aut potius religioso horrore decantata, quam aliqui Ulyssem effodisse ridicule somniant, cum inferos alloqueretur. Incolis hodie *Ellan u frugadorii*, id est, insula Purgatorii, & Patricii purgatorium nominatur: Patricium enim Hibernorum Apostolum vel alium ejusdem nominis Abbatem à Deo ardentissimis precibus impetrasse, si credere fas est, affirmant; ut poenæ & cruciatus qui impios post hanc vitam manent, ob oculos hic proponerentur, ut infra suis Hibernis petcata & Gentilium errores facilius extirparet.

3 *Stygiam palud.*] Styx Græcismœsticiam sonat, *Στυγία* & *Στυγία*, quod querulum, tristem vel odiosum sonat. Hinc Poetæ occasionem arripuerunt, Stygiam paludem esse apud Inferos dicentes.

1 *Averni:*

'Averni : vidi quidquid apud inferos geritur. ME. Bearis me si non gravaberis referre. OG. Sit hoc colloquii nostri proœmium, satis, ut arbitror, prolixum. Eo domum, ut jubeam adornari coenam : nam adhuc impransus sum. ME. Cur impransus? num religionis gratia? OG. Minime: sed invidiæ causa. ME. Num invides ventri tuo? OG. Imo rapacibus cauponibus : qui cum nolint quod æquum est apponere ; tamen non verentur ab hospitibus quod iniquum est exigere : eos sic ulcisci soleo. Si spes datur coenæ lautioris vel apud notum, vel apud pandocheum paullo minus sordidum, in prandio laborat mihi stomachus. Sin prandium obtulit fortuna quale volo, sub coenam incipit dolere stomachus. ME. Non pudet videri parcum ac sordidum? OG. Menedeme, qui talibus in rebus pudoris impendium faciunt, crede mihi, male collocant sumtum. Ego meum pudorem aliis usibus servare didici. ME. Jam sitio reliquum fabulæ, quare me in coena expectata convivam; ibi narrabis commodius. OG. Equidem habeo gratiam, quod ultrò temet offers convivam, cum multi vehementer rogati pernegent : sed hæc tibi conduplicabitur gratia, si hodie domi coenes. Nam mihi tempus hoc sumetur salutandæ familiæ. Cæterum habeo consiliū utrique nostrum commodius. Cras mihi, uxoriq; meæ domi tuæ adornato prandium, tum vel usque ad coenam proferentur fabulæ, donec te fatearis jam esse saturum : & si voles, ne in coena quidem te destituemus. Quid scabis caput? Tu para; nos bona fide veniemus. ME. Malim inemptas fabulas. Verum age, prandiolum dabitur, sed insipidum, nisi tu bonis fabulis condias. OG. Sed heus tu, nonne titillat te animus, ut has peregrinationes obeas? ME. Fortasse titillabit, ¹ ubi tu peroraveris : nunc ut affectus sum, sat ha-

beo

¹ *Avernus*, & in plur. *Averna*, lacus Campaniæ prope Baias: quem locum Plutoni dicatum & inferorum limen esse, rudis vetustas credidit. Dicitur A-

vernus quasi ἀρνός, hoc est avibus carens, seu quod aves supervolantes gravi ejus odore equecentur.

² *Ubi in peroraveris.*] Duplicem sensum

beo 'stationes obire Romanas. OG. Romanas, qui Romam nunquam videris? ME. Dicam. Sic domi obambulo, ingredior conclave, curoque ut salva sit filiarum pudicitia. Rursus hinc in officinam; contemplor quid agant famuli famulæque: inde in culinam, circumspiciens si quid opus sit admonitu: hinc alio atque alio, observans quid agant liberi, quid uxor, sollicitus ut omnia sint in officio. Hæ mihi sunt stationes Romanæ. OG. At ista pro te curaret divus Jacobus. ME. Ut ipse curem ista, præcipiunt sacræ litteræ; ut divis committam, nusquam legipræceptum.

sum admittit oratio: peroro enim non tantum idem quod epilogum impono, finio, sed & commoveo. Sensus ergo, ubi tu absolveris narrationis filum de peregrinationibus, & me eo adduxeris, ut iter itidem ingrediar.

1 Statio.] De quovis loco dicitur

ubi statur. Locum item vigilibus adexcubias agendas assignatum, *stationem* vocamus: quod in eo subsistere cogatur, neque cum sine gravi noxa possint relinquere. Et per Metaphoram pro temporaria habitatione sumitur.

ΙΧΘΥΟΦΑΓΙΑ.

LANIO, SALSAMENTARIUS.

LA. **D**ic mihi, insulsissime Salsamentarie; nondum emisti restim? SA. Restim, Lanio? LA. Ita, restim. SA. Cui tandem rei? LA. Cui, nisi suspendio? SA. Emant alii; me nondum usque adeo tædet hujus vitæ. LA. At brevi tædebit. SA. In vatem ipsum ista vertat Deus aliquis potius. Sed quid est mali? LA. Si nescis, dicam. Instat tibi tuisque plane ³Saguntina, quod ajunt, fames, ut res prorsus sit vobis ⁴ad laqueum reditura. SA. Bona verba, Lanio. Ista sint hostibus nostris. Unde nobis ex Lanio repente prodisti ⁴Pythius quispiam, ut divines tantam calamita-

1 Γχθυοφαγία.] Id est, Piscium esus, ab *ιχθύς*, piscis, & *φαγω*, comedo.

2 Saguntina fames, de fame extrema, deque rebus difficillimis. Saguntum Hispaniarum oppidum, longa Pœnorum obsidione, fameque eo redactum, ut cives semet interficerent, ne in hostium manus venirent.

3 Ad laqueum reditura.] Ad laqueum, sive ad restim res rediit: Hoc adagio summa rerum desperatio significatur. Juven. Ferre potes dominam, salvo tot restibus ullam.

4 Pythius.] Pythius, seu vates; Apollinis cognomen, à Pythonē serpente inditum, quem jaculis suis interemit.

1 R

mitatem? **LA.** Non est divinatio; ne tibi blandiaris; ¹ res ipsa adest in foribus. **SA.** Enecas: ede rem, si quid habes. **LA.** Edam tuo magno malo. A Romano senatu venit editum, ut posthac liberum sit cuique vesci quibus velit. Quid igitur tibi tuoque ordini restat, nisi ² bulimia cum putribus falfamentis? **SA.** Per me quidem vel limacibus, vel urticis vescatur, qui volet. At num interdictum est cuiquam ne vescatur piscibus? **LA.** Non, sed data potestas vescendi carnibus, quibus fuerit collibitum. **SA.** Sive vana prædicas, tu potius dignus es suspendio: sive vera, tibi potius parandus funis. Nam mihi posthac spero quæstum uberiores. **LA.** Imo proventum uberrimum, sed esuritio- nis usque ad saturitatem: aut, si mavis audire lætiora, post- hac longe mundius vives, neque, quod soles, ³ cubito nasum emunges pituitosum, & scabie ⁴ fruticantem. **SA.** Ohe, ⁵ ve- nimus ad summum; cæcus convicia jacet in luscum: quasi vero quidquam apud laniones purius sit ea parte corporis, quæ dicitur semper ⁶ lotione superior. Utinam verum esset quod annuncias; at vereor, ne me conjicias in falsum gau- dium. **LA.** Tibi quidem nimium vera nuncio. Sed unde tibi quæstum promittis uberiores? **SA.** Quoniam eo vi- deo recidisse mores hominum, ut ⁷ quod vetitum sit, impo- tentius appetant. **LA.** Quid tum postea? **SA.** Quia plures abstinebunt ab esu carnium, ubi permixta est vescendi pote- stas, nec ullum erit lautum convivium absque piscibus, quem-

¹ *Res ipsa adest in foribus.*] Adeste in foribus allegoria proverbiali pro eo quod instat, jamque in proximo est. Sic Deus Caino fratricidæ: *Sin male egeris statim in foribus peccatum tuum aderit.*

² *Bulimia.*] Insatiabilis edendi avi- ditas: ex βῆ particula, magnum quid de- signans, & λιμός, fames.

³ *Cubito nasum.*] Exstat locus Cice- ronis, in falfamentarii filium.

⁴ *Fruticantem.*] Id est, pullulantem

& quasi frutices emittentem asperitate cutis & pustulis prurientibus.

⁵ *Venimus ad summum.*] De re extre- mæ impudentiæ. B. *'t Spul is op't hoochst.* *'t is nu verre genoeck gekomen.* Sic & Juve- nal. *Omne in præcipiti vitium stetit.*

⁶ *Lotione superior.*] Quia subinde in- quinatur, de quo dictum est alias.

⁷ *Quod vetitum sit.*] Secundum illud: *Nescimus in vestimento, semper capimusque ne- gata.*

quemadmodum apud priscos fieri consuevit. Itaque car-
nium esum permissum gaudeo; utinam & piscium esus esset
interdictus! avidius his vescerentur homines. LA. Pium
me hercule votum. SA. Hoc optarem, si, quod tu facis, ni-
hil aliud spectarem quam pecuniæ lucrum, cujus amore tu
crassam istam & carnivoram animam ² diis manibus devo-
visti. LA. Salsus es totus, cum insulsa sit oratio. SA. Que
ratio commovit Romanos, ut tot sæculis observatam le-
gem carnariam relaxarint? LA. Nimirum hoc ipsa res jam
dudum illis persuasit. Reputant id quod est, per falsamen-
tarios inquinari civitatem, infici terram, flumina, aërem,
& ignem, & si quod aliud est elementum: corrumpi cor-
pora mortalium: ³ ex piscium enim esu corpus impleri pu-
tribus humoribus: hinc febres, ⁴ tabes, ⁵ podagræ, ⁶ epilep-
ses, ⁷ lepræ, & quid non malorum? SA. Dic igitur mihi,
⁸ Hippocrates, cur in civitatibus bene institutis vetitum
est intra moenia macrare tauros ac fues? Rectius etiam
consuleretur saluti civium, si nec pecudes jugularentur.
Cur laniis describitur cærius locus; ne si passim vivant, to-
tam urbem reddant pestilentem? An est ullum foetoris ge-
nus corrupto animantium cruore sanieque pestilentius?

LA. Aro-

¹ *Quemadmodum apud priscos.*] Imo, ut Jovius ait, nullo anni tempore, nul-
lisque in locis, etiam à mari remotis,
egregii Romanis mensis pisces defue-
runt. Siquidem studium ejus rei curam-
que illam inveterati gentis mores ex-
coluerant: quando nulla vel tenui digna
equite cæna censeretur, quæ marinis da-
pibus caruisset.

² *Diis manibus.*] Id est, inferis: sic
Decius & Q. Curtius se Diis manibus
devoverunt.

³ *Ex piscium enim.*] Quamvis pisces
minus morbis obnoxii sint, quam ani-
malia terrestria imo, teste Aristotele,
nunquam peste correpti: alimentum
tamen quod præbet frigidius & hu-
midius est, quam quod ex carne qua-

drupedum, avium aut frumenti pro-
venit.

⁴ *Tabes.*] Quam *Φθισιν* Græci dicunt.
⁵ *Podagræ.*] *Ποδάγρα* morbus arti-
cularis intensissimo dolore pedes infe-
stans: à *πῦρ* pes & *άγρος* captura: quod
hominem usu pedum privet. *ποδάγρα*
idem pediculam vel tendiculam desi-
gnat.

⁶ *Epilepses.*] *Επιληψία* morbus co-
mitialis vel Hercules Latinis, quo una
cum convulsione totius corporis princi-
pes cerebri operationes auferuntur.

⁷ *Lepræ.*] Lepra scabiei genus curen
obducens deformi crusta, vehementi
pruritu, ab atra bile nata.

⁸ *Hippocrates.*] Coryphæus ac prin-
ceps Medicorum, patria Cocus.

1 Inani

LA. Aromata mera sunt, si ad piscium putorem conferas.

SA. Tibi quidem, opinor, aromata mera sunt: at non idem visum magistratibus, qui vos ab urbe submovent. Porro quam suaviter oleant vestrae istae lanienae, declarant ii qui naribus obturatis praetereunt: declarant vulgo, qui malunt habere vicinos decem lenones, quam unum lanionem.

LA. At vobis ad abluenda putria fassamenta, nec lacus, nec amnes toti sufficiunt: vereque, quod dici solet, ¹ inaniter aquam consumitis. Semper enim piscis piscem olet, etiam si unguentis oblinas. Quid autem mirum, mortuos sic olere; cum plerique vivi mox, ut capti sunt, oleant? Carnes ² muria conditae servantur multos in annos, adeo non putentes, ut aromaticum quiddam redoleant. Rursus vulgari sale conditae, durant absque foetore. Duratae fumo ventove nihil molesti odoris contrahunt. Haec omnia si pariter adhibeas pisci, nihil aliud quam piscem olebit. Vel hinc conjice, nullum esse putorem cum piscium foetore conferendum; quod ab his putrefit, etiam ipse sal, in hoc à natura datus, ut à rebus arceat putrefactionem, dum genuina vi claudit constringitque, simul & excludens quod extrinsecus noxam afferre possit, & humores intus, unde putrefactio poterat oriri, desiccans: in solis piscibus sal non est sal. Nostras aedes fortassis aliquis delicatior praeteriens obturat nares; at nemo sustinet in cymba sedere, in qua vestra sunt fassamenta. Viatori si quando occurrunt plaustra onusta fassamentis, quae ibi fuga? quae narium obturatio? quae sputa? quae ³ excreatio? Et si qua fieri possit, ut fassamenta pura in urbem adveherentur, quemadmodum nos mactatorum boum carnes apportamus, lex non dormiret: nunc quid facias iis, quae putria sunt etiam cum come-

¹ *Inaniter aquam.*] Oleum & operam perditis, inaniter agitis. Adagium sum-
rum à prisco iudiciorum more, in qui-
bus ad clepsydrae modum dicebatur.

² *Muria.*] Muria & muries, fassago,
liquor ex sale resolutus. Belg. *peckel*.

³ *Excreatio.*] Sunt qui legunt *ex-
cratio*.

comeduntur? Et tamen quoties videmus ab ¹ Agoranomis damnatas merces vestras conjici in flumen, vobis indicta ² multa? Id vero sæpius etiam fieret, nisi illi corrupti per vos magis spectarent privatum commodum, quam publicam salutem. Nec hac tantum parte nocetis reipublicæ, sed impia conspiratione vetatis, ne aliunde pisces recentiores advehantur in civitatem. SA. Quasi vero nullus unquam viderit multa percussam lanionem, quod porcum insincerum, & linguæ maculis lepræ vitium profitentem vendiderit, aut quod ovem aquis coenove suffocatam, aut alioqui verminantes armos, lotione & circumlito recenti cruore vitium dissimularit. LA. Atqui nullum ex nobis tale exstat exemplum, quale nuper ex vobis: ex unica anguilla crusto panis incocta, periire novem convivæ. Talibus obsoniis vos instruitis mensas civium. SA. Casum narras, qui nemini vitari possit, si fortuna velit. At vobis pene quotidianum est pro cuniculis ³ altiles feles vendere; pro leporibus canes, si per aurículas & pedes hirsutos liceret. Quid autem commemorem ⁴ artocrea ex humanis carnibus confecta? LA. Tu quod in me damnabas, casus & hominum vitia, mihi opprobras; tueantur ista qui committunt: ego quæstum cum quæstu confero. Alioqui damnentur & olitores, quod interdum imprudentes pro caule vendant ⁵ cicutam, aut ⁶ aconitum: damnentur & pharmacopolæ, quod interdum pro remediis, porrigunt venena. Nulla est ars tam inculcata, quin isthæc incidant mala. Vos cum omnes officii numeros impleveritis, ve-

¹ *Agoranomi.*] Præfecti foris, in quibus venduntur esculenta. ab ἀγορά, forum, & νόμος, lex.

² *Multa.*] Pro poena.

³ *Altiles.*] Altis felis quæ domi saginata est.

⁴ *Artocrea.*] *Artocreas*, avis, cibus pane & carne constans. Ex ἀρτό, panis, & κρέας, caro. B. Een vleesch pastey.

⁵ *Cicutam.*] Cicuta, herba venenata, qua Athenienses fontes interimebant.

⁶ *Aconitum.*] *Anguis* herba præsentissimi veneni. Ovidius:

Quæ quia nascuntur dura vivacia caute Mortales aconita vocant.

Dictum enim putant *ἀνὴρ* & *ἀνδρὶς* à caute, quod ibidem nulla terra interveniente nascitur.

tis, venenum est quod venditis. Si 'torpedinem, si 'hydrium, si 'leporum marinum retibus admixtum cum cæteris venderetis, casus esset, non crimen: nec magis imputari poterat vobis, quam medico, qui nonnunquam occidit ægrum quem curat. Ferri poterat hoc malum, si mensibus dumtaxat hibernis extruderetis vestra purulenta; rigor temporis mitigaret pestilentiam. Nunc æstatis incendio putrem additis materiam; autumnum, per se nocentem, redditis nocentiorum. Cumque jam se renovat annus, & humores conditi sese rursus proferunt, non absque corporum periculo, ibi vos totos menses duos tyrannidem occupatis, & anni renascentis infantiam, accersito senio vitiat. Cumque hoc meditetur natura, ut corpora succis insalubribus repurgata, novis succis repubescant, vos ingeritis meros putores, merasque sanies; & si quid est in corpore vitii, augetis, malum malo adjicientes, & bonos insuper corporis succos corrumpentes. Tolerari poterat hoc quoque, si tantum corpora vitiares: nunc quoniam ex ciborum differentiis vitiantur animorum organa, fit, ut ipsi vitentur animi. Tales fere videas homines istos pisculentos, quales sunt ipsi pisces; pallent, olent, stupent, muti sunt. SA. + O novum Thaletem! Quid igitur sapiunt qui betis victitant? nimirum quantum 'ipsæ betæ? Quid sapiunt qui boves, & oves, & capras devorant? nimirum quod boves, oves, & capræ? Vos hœdos pro deliciis venditis, & tamen hoc animal, ut est morbo comitiali obnoxium, ita gignit eundem morbum in his qui gaudent esu carniū. An non præstabat falsamentis placare latrantem stomachum? LA. Quasi solum hoc mentiti sint rerum naturalium scriptores.

1 *Torpedinem.*] Torpedo, piscis lethalis contactu.

2 *Hydrium.*] Hydus serpens aquatilis.

3 *Leporem marinum.*] Lepus marinus piscis homini præsentissimum & immedicabile venenum, & homo pisci, adeo ut hominis contactu solo moriatur.

4 *O novum Thaletem.*] Thales unus ex septem Græciæ sapientibus, petiit æstu ac siti cum certamen spectaret.

5 *Ipsa beta.*] Respicit ad Proverbium beta insipidior. Belg. *Hoefkruyt*, *Beete*. Martialis: *Ut sapiant satum fabrorum prandia beta.*

ptores. Et si maxime verum sit, quod narrant; corporibus morbo obnoxiiis sæpe quæ per se optima sunt, pessima sunt: ¹ Hecticis ac ² phthificis vendimus hœdos, ³ non vertiginosis. SA. Si piscium esus tantam perniciem adfert rebus mortalium, cur nobis præsulum ac principum sententia licet toto anno nostras merces divendere, vobis bonam anni partem indictæ sunt feriæ? LA. Istuc quid mea refert? Fortassis hoc procuratum est à malis medicis, quo quæstus ipsis esset uberior. SA. Quos malos medicos mihi commemoras, cum nulli sint piscibus hostes æque capitales? LA. Ne quid erres, ô bone, non faciunt hoc studio vestri, nec amore piscium, cum ab his nulli religiosius abstineant: suum agunt negotium. Quo plures tussunt, languent, ægrotant, hoc illis annona benignior est. SA. Medicis heic non patrocinator; ipsi suam vicem ulciscuntur, si quando in casses illorum incideris. Mihi pro mea causâ sufficit veterum sanctimonia vitæ, probatissimorum auctoritas, episcoporum majestas, publica Christianarum gentium consuetudo; quos omnes si damnabis insanix, malo cum illis insanire, quam cum laniis esse sobrius. LA. Tu recusas patronus esse medicis; ego nolim esse criminator aut censor veterum, publicæve consuetudinis. Ista venerari soleo, non incescere. SA. Isto quidem nomine cautus es verius, quam pius lanio; nisi te prorsus non novi. LA. Meo iudicio sapiunt, qui cavent, ne quid habeant rei cum his, qui fulmen habent in manibus. Attamen quid ex meis Bibliis, quæ populari lingua versa nonnunquam lego, sentiam, non tacebo. SA. Ut nunc fies ex lanione Theologus! LA. Arbitror primos illos homines simul atque ex uda argilla prodierunt, fuisse corpore salubri ac succulento. Id declarat illorum

¹ *Hecticis.*] Qui perpetua laborant febris, jam in habitum acta.

² *Phthificis.*] Phthifici qui tabescunt & exarescunt.

³ *Non vertiginosis.*] Vertigo sic dicta, quoniam ob oculos eorum vorticosa

quædam & rotatilia circumagi videantur, & est præludium ad morbum comitialem. Hœdus autem dicitur esse obnoxius ei morbo, & ejus carnes inimicæ ad id propensis malis.

illorum vivacitas. Deinde ¹ Paradisum fuisse locum multo
² commodissimum situ, coeloque saluberrimo. Tali loco
 talia corpora, vel aëris haustu, herbarum, arborum ac flo-
 rum undique aspirantium fragrantia, ³ citra cibum ullum
 potuisse vivere, præsertim cum ultro citra sudorem homi-
 nis affatim tellus effunderet omnia, nec morbus esset ullus,
 nec senium. Cultus enim talis horti voluptas erat verius,
 quam labor. SA. Adhuc verisimilia prædicas. LA. Ex tam
 vario horti feracissimi proventu, nihil interdictum est præ-
 ter unicam arborem. SA. Verissimum est. LA. Idque non
 ob aliud, nisi ut per obedientiam agnoscerent dominum &
 conditorem suum. SA. Recte. LA. Quin & illud arbi-
 tror, recentem terram omnia progenuisse feliciora, melio-
 risque succi, quam nunc gignit senescens ac propemodum
 effoeta. SA. Esto. LA. Idque præcipue in Paradiso. SA. Haud
 dissimile veri. LA. Illic igitur vesci, voluptatis erat, ⁴ non
 necessitatis. SA. Audivi. LA. Et abstinere à laniandis ani-
 mantibus, humanitas erat, non sanctitas. SA. Nescio.
⁵ Animantium esum à diluvio permissum lego, prius inter-
 dictum

¹ *Paradisum.*] Παράδεισος, seu ut
 aliis magis placet, *ἑδυσ*, vox
 Græca quidem at Persica origine, locum
 designat amcenissimum. Hic specialiter
 sumitur pro horto Hedenis, cujus pos-
 sessionem Deus primis nostris parenti-
 bus dedit.

² *Commodissimum.*] Situs Paradisi fuit
 in ea Babyloniz parte, quæ vicina Me-
 sopotamiz. Descriptionem vide apud
 Moſen.

³ *Citra cibum.*] Si absque cibo in pa-
 radiso homo vivere potuisset, quorsum
 tot herbae & ciborum deliciae, & ipsum
 Dei præceptum homini datum, ex omni
 arbore horti libere comedetis. Non ta-
 men inficias imus, ut ex recentioribus
 historiis recte Rhodigino observatum,
 homines quosdam diu absque cibo vi-
 xisse. Narrat dictus auctor de viro qui
 tota biennio nec ederat nec biberat:

de aliis item melancholico septem heb-
 domades perseverante sine cibo, alternis
 tantum diebus aquam exsorbente. In
 Hispania puella viginti duorum anno-
 rum nihil unquam ederat, sed hausta
 aqua vitam sustentarat. Rationem ejus
 rei Avicenna in phlegmatibus copiosio-
 ribus latere putat, utpote quæ alimenti
 vicem subeunt.

⁴ *Non necessitatis.*] Et quid ni vo-
 luptatis simul cum conjuncta necessi-
 tate?

⁵ *Animantium esum.*] Duplicem quæ-
 sitionem movent hic Theologi, an in
 statu innocentiae esus carnis fuerit in
 usu: & an ante diluvium licitus. In
 prima quæstione enodanda inter se di-
 sentiunt. Lyranus enim, Carthusianus,
 Toſtatus alique, quibuscum consentit
 Tertullianus, ante cataclysmum nec uſi-
 tatam nec licitam fuisse carnis come-
 stionem

dictum non lego. Quorsum autem attinebat permittere, si jam permissus erat? **LA.** Quare non vescimur ranis? Non quia vetitæ, sed quoniam abhorremus. Quis scis, an Deus illic admonuerit, quem cibum requireret humana fragilitas, non quem permetteret? **SA.** Non sum ariolus. **LA.** Atqui in ipso statim conditi hominis initio ¹ legimus; *Dominum piscibus maris, & volatilibus cæli, & universis animalibus quæ moventur super terram.* Quis usus domini, si vesci non licet? **SA.** O crudelem herum! Itane devoras servos & ancillas, tuos liberos & uxorem? Quin eadem opera vesceris matula tua, cujus dominus es? **LA.** Sed audi vicissim, insulse falsamentarie: E cæteris usus est, nec est inane domini nomen. Equus vehit me tergo, camelus gestat sarcinas; è piscibus vero quis usus, nisi vescaris? **SA.** Quasi vero non sint innumera ex piscibus remedia. Deinde multa sunt in hoc tantum condita, ut delectent hominem contemplantem, & in conditoris admirationem rapiant. Forte non credes ² delphinos hominem tergo vehere. Denique sunt pisces, qui nobis prædicant imminere tempestatem, ³ velut echinus. An non talem servum optares domi tuæ? **LA.** Verum ut hoc largiamur, ante diluvium non fuisse fas vesci cibis, præterquam terræ frugibus; nihil magni erat abstinere ab iis quæ non requirebat corporis necessitas, & habebant laniandi crudelitatem: illud fateris, animantium esum initio permissum ob humanorum corporum imbecillitatem.

tionem asserunt. Cajetanus, Vatablus, Dominicus Soto, Franciscus de Victoria & alii licitam usratamque statuunt. Inveniuntur qui mediam viam insistant, non vetitam dicunt carnem, sed devotos Deo homines ab esu tamen abstinuisse, quia Deus eum homini cibum præscriberet, solummodo mentionem fecit ejus cibi, quem terra profert. Ita ut secundum plurimorum opinionem libertas carnes comedendi primum inceperit ab illo tempore quo Deus Noacho dixit: *quicquid se movent*

& vivit, sit tibi in cibum. Hanc sententiam Manassch-Ben-Hraël ex Rabbinis astruit pluribus rationibus, sane non contemnendis.

¹ *Legimus.*] Locus extat Genes. 1. v. 28.

² *Delphinos.*] Fabulantur de Arione Poëtæ ipsum in mare præcipitem datum Delphini dorso subvectum & in siccum expositum.

³ *Velut echinus.*] Piscis est spinas habens pro pedibus: hic imminente tempestate affigit se, aut saburra arena:

1 CORR.

litem: Frigus induxerat diluvium: & hodie videmus in regionibus frigidis nasci homines cæteris edaciores: ac terræ proventum vel extinxerat, vel ¹ corruerat inundatio. SA. Esto. LA. Et tamen à diluvio præteribant annum ducentessimum. SA. Credo. LA. Cur igitur Deus, quod illis robustis citra exceptionem permisit, post imbecillioribus æquique contractioris ² adstrinxit ad certa animantium genera, quemadmodum præcepit Moyses? SA. Quasi meum sit eorum quæ Deus gerit, rationem reddere! Arbitror tamen hoc tam fecisse Deum, quod solent heri, qui contrahunt indulgentiam in servos, ubi vident illos abuti lenitate dominorum. Sic equo plus satis ferocienti subducimus fæbas & avenam, parcoque fœno pascimus, frenoque & calcaribus asperioribus subigimus. Excusserat hominum genus omnem reverentiam, in tantamque licentiam sese effuderat, quasi nullus omnino Deus esset. Hic inventi sunt legis cancelli, cæremoniarum repagula, minarum ac præceptorum frena, quo vel sic resipiscerent. LA. Quin igitur manent hodie legis illius repagula? SA. Quia sublata est carnalis servitutis asperitas, posteaquam per Evangelium adoptati sumus in filios Dei: detractum est præceptis, ubi contigit uberior gratia. LA. Cum Deus appellet suum testamentum sempiternum, cumque Christus ³ negarit se solvere legem, sed consummare; qua fiducia posteriores aucti sunt bonam legis partem abrogare? SA. Gentibus ea lex data

¹ *Corruerat inundatio.*] Deus, ait Martyr, dedit post diluvium hominibus vinum & carnes, partim ut iram erga humanum genus compensaret, partim quod terra aqua corrupta non ut ante salubres fructus producebat.

² *Adstrinxit ad certa.*] Distinxerat enim Deus cibos Isrælitarum in mundos & licitos, in immundos & illicitos. Inter hos adeps in sacrificium offerri solita, caro in agris discerpta, bestia sponte mortua, caro suffocata, mus, porcus, bos lapidatus, quod hominem interfecisset,

³ *Negavit se solvere.*] Verba Christi extant Matth. 5. v. 17. *Nec exissimato me venisse, ut dissolvam legem aut prophetas: non veni ut eam dissolvam sed ut eam impleam.* Christus quippe non venerat ut novam salutis rationem in mundum invehere, sed partim ut quod cæremoniis erat adumbratum, re ipsa impleat, libertatis per gratiam hominibus à legali maledictione: deinde ut verum obedientiam à lege præscriptæ usum doceret, atque adeo vim obediendi mentibus insculperet.

FF 4

I Ff 11

data non erat; & ideo visum est Apostolis, eas non onerare circumcisionis molestia, ne, quod Judæi faciunt & hodie, in corporalibus observationibus constituerent salutis spem potius, quam in fiducia & caritate erga Deum. L.A. Omitto gentes. Quæ scriptura manifeste docet, Judæos si professionem Evangelicam fuerint amplexi, manumissos esse à Mosaicæ legis servitute? S.A. Quoniam id fore prædictum erat à prophetis, qui promittunt testamentum novum, & cor novum, inducuntque Deum abominantem¹ fessos Judæorum dies, avergantem illorum victimas, detestantem jejunia, rejicientem donaria, desiderantem populum circumciso corde. Confirmavit illorum promissa Dominus ipse, qui porrigens discipulis corpus & sanguinem suum, appellat testamentum novum. Si nihil aboletur de veteri, cur hoc dicitur novum? Ciborum² Judaicum deletum, non exemplo quidem, sed sententia sua abrogavit Dominus, cum negat hominem inquinari cibis qui mittuntur in stomachum, & ³ per secessum repurgantur. Docet⁴ idem Petrum conspecta visione; imo Petrus ipse cum Paulo cæterisque vescens cibis communibus, à quibus lex præceperat temperari. Agit hoc ubique ⁵ Paulus in suis epistolis; nec dubitatur, quin quod hodie sequitur populus Christianus, ab Apostolis veluti per manus traditum ad nos deni-

que

1 *Fessos Judæorum.*] In multis apud Prophetas locis Deus avertitur Judæorum festa, victimas, jejunia, non in totum: ipse enim eadem præscripserat: sed quod externum cultum absque interno, quem præcipue Deus respicit, Judæi observarent.

2 *Judaicum deletum.*] Verba Ravennelli sunt in sua Bibliotheca: Ciborum defectus seu cultus ille Dei Leviticus in cibis & potionibus adventu Christi sublatus est, una cum reliquis legis ceremoniis, quibus Israëlita à Gentibus separabantur.

3 *Per secessum.*] Verba Christi leguntur Matth. 15. v. 11. 16. 17. Non quod

ingreditur in os polluit hominem, sed quod egreditur ex ore polluit hominem. Jesus autem dixit, adhuc & vos intelligentia caretis? Nondum intelligitis, quicquid ingreditur in os in ventrem eedere & in latrinam ejici?

4 *Idem Petrum.*] De hac visione, in qua Petrus conspexit coetum apertum & vas descendens ad se continens quatuor quadrupedia terræ, seras, reptilia & voluere cæli, mentionem facit Lucas Act. 10. v. 10. 11. 12. 13. 14. 15.

5 *Paulus in suis epistolis.*] Vide Rom. 14. v. 14. 20. 1 Corinth. 10. v. 25. Col. 2. v. 16. 17. 20. 21. 22. 1 Tim. 4. v. 3. & sequent. Tit. 1. v. 13. 1 Cor. 8. v. 8.

1 Judæi

que pervenerit. Itaque non tam manumissi sunt Judæi, quam à legis superstitione velut à lacte consueto quidem & familiari, sed jam intempestivo depulsi. Neque lex abrogata est, sed ea pars iussa est cedere, quæ jam erat otiosa. Frondes & flores pollicentur fructum exoriturum: is ubi gravat arborem, nemo flores desiderat. Neque quisquam deplorat perisse filii sui pueritiam, ubi jam ad ætatem maturam pervenit. Neque quisquam requirit lucernas & funalia, ubi se terris deprompsit sol. Nec habet quod quærat prædagogus, si filius jam puber suam libertatem sibi vendicat, ac prædagogum in sua vicissim habet potestate. Pignus definit esse pignus, ubi promissa sunt exhibita. Sponsa priusquam deducatur ad sponsum, epistolis ab illo missis sese consolatur; exosculatur munuscula ab illo venientia, picturas illum referentes amplectitur: cæterum ubi jam ipsius sponsi data est copia, præ hujus amore negligit illa prius adamata. At Judæi primum ægre divellebantur à consuetis, velut si puer assuetus lacti, jam grandis mamam inclamet, cibum solidum fastidians. Itaque propemodum vi depulsi sunt ab illis vel figuris, vel umbris, vel temporariis solatiis, quo se jam totos convertant in eum, quem lex illa promiserat & adumbrarat. LA. Quis expectarat tantum Theologiæ à falsamentario? SA. Soleo pisculentum commeatum suppeditare nostræ civitatis Dominicano collegio: itaque fit, ut illi frequenter prædeant apud me, ego

1. *Judæi primum ægre.* Judæi enim tempore Apostolorum, qui ad Christianismum conversi erant, & adhuc in fide infirmi, censebant à cibis in lege interdictis abstinendum. De his Paulus. Rom. 14. v. 2. 3. Alius quidem credit edi licere quidvis: alius autem fide infirmus edis olera. Qui edit non edentem ne pro nihilo habeto: & qui non edit, edentem non condemnat. Loquitur Apostolus de rebus mediis & quomodo nos in iis gerere deceat. Et pro exemplo adducit discrimen ciborum,

quod nonnulli, ut in lege præscriptum (quam abrogatam esse nesciebant) penitus observandum putabant.

2. *Vi depulsi.* Hinc & in gratiam Judæorum, quorundam ciborum sub lege vetitorum abstinentia injuncta fuit ad tempus in Synodo Jerosolymitana. Act. 15. v. 27. 28. 29. Hoc autem præceptum ideo datum, quia Judæi à sturguria & umbris ceremonialis legis divelli haud poterant, non tamen in perpetuum observandum: ut liquet 1 Cor. 10. v. 25. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100.

me, ego nonnunquam apud illos. Ex eorum conflictationibus hæc decerpsi. LA. Næ tu dignus es, qui ex salamentario fias piscium recentium venditor. Verum illud expedire. Si Judæus esses, (neque mihi satis liquet an sis) & immineret ex fame certum vitæ periculum, vesceris carne suilla, an mortem præoptares? SA. Quid factururus essem, scio: quid mihi faciendum esset, nondum intelligo. LA. Deus utrumque vetuit, non occides, & non vesceris carne suilla. In tali casu, utrum præceptum utriusque cedere? SA. Primum non constat, an hoc animo Deus vetuerit vesci suilla, ut mortem vellet opperi potius quam esu vitæ consuli. Nam ipse Dominus excusat David, qui contra Legis præceptum comederit sacros panes. Et in exilio Babylónico multa non observata sunt à Judæis, quæ Lex præscripserat. Proinde censerem eam legem, quam ipsa quoque natura tulit, eoque perpetua est & inviolabilis, debere potius haberi ea, quæ neque semper fuit, & post erat abroganda. LA. Cur igitur laudati sunt fratres Machabæi, qui maluerunt duris cruciatibus exanimari, quam carnem gustare suis? SA. Opinor, quoniam hic esus à rege

1. *Refertur esu suilla.* Extat interdictum Levit. 11. v. 7. Et suem ne comeditore, quia habet quidem scissam ungulam, & hinc daretur scissura ungule, sed ruminis cibum non ruminat. Immunda est vobis. Idem repetitur Deuter. 14. v. 7.

2. *Legis præceptum.* Licebat enim illis sacris seu faciei, facierum & propositoribus & proposititiis panibus vesci sacris sacerdotibus. Exod. 29. v. 33. Lev. 8. v. 31. Num. 18. v. 9. Mast. 12. v. 4. nempe ad innuendum solos credentes vivo illo pane Christo ad vitam æternam pasci. David tamen quique cum illo erant, quando fame laboraret, & alii panes desiderarentur, porrigente Aehimetecho sacerdote, comederunt. Urgens necessitas factam excusavit.

1. Sam. 21. v. 3. 4. 5. 6. Math. 12. v. 4.

3. *Fratres Machabæi.* Historiam legere est 1. Machab. 7. v. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Cum Antiochus occupatis Jerosolyma in Judæos omne sævitæ genus exerceret: inter alios apprehendit septem fratres cum matre, quos quando flagellis & tauris non cogeret ad comedendam carnem suillam, tunc inspectantibus ceteris præcidit linguam & ante circum detracta extremos artus resecat. Deinde ad pyram & fervefactas sartagine adducit. Quum autem vapor è sartagine admodum se diffunderet, hortabatur plii alios, fratres cum matre ad mortem gloriose obeundam. Ita diro hoc spectaculo reliqui minime terrii, dirisissimis tormentis ex cruciati, animam exhalant.

1. Complecti.

præscriptus¹ complectebatur totius patriæ legis abnegationem; quemadmodum circumcisio, quam Judæi gentibus obtrudere conabantur, continebat totius legis professionem, non aliter quam arrha data ad universum contractum præstandum obligat. LA. Itaque si crassior illa Legis pars post exortam Evangelii lucem recte sublata est, quo consilio nunc videmus vel eadem, vel his graviora revocari, præsertim cum Dominus jugum suum appellet suave, & Petrus in Actis Apostolorum, Judæorum Legem appellet duram, quam nec ipsi ferre potuerint, nec patres ipsorum? Sublata est circumcisio, sed successit baptismus, duriore prope dixerim conditione. Illa differebatur in octavum diem; & si quis interim casus intercepisset puerum, votum circumcisionis pro circumcisione imputabatur: nos pueros vix dum à latebris uteri materni egressos,² in frigidam aquam, quæque diu in alveo saxeo constitit, non enim dicam, computruit, totos immergimus, & si vel primo die, atque adeo in ipso partus ostio perierit, nulla parentum aut amicorum culpa,³ deditur miser æternæ damnationi. SA. Sic ajunt. LA. Sublatum est sabbatum; ⁴ imo non sublatum est, sed translatum in diem dominicum. Quid refert? Paucorum dierum

¹ *Complectebatur totius.*] Ita est: Antiochus enim ad abjuracionem Judaismi exquisitis tormentorum genere cogebat.

² *In frigidam.*] Pontificii in administratione baptismi nova elementa, ut sal, oleum, sputum, & absurdas ceremonias, ut exorcismum & exsufflationem, non tantum absque S. Scriptura, sed & contra adhibent. In immersione infantium mire sibi placent quod primæ institutioni fixè adhæreant: dum in reliquis tam longe abeunt. Verum quidem immersionem in calidioribus illis locis, præcipue cum baptizarentur adulti esse primæ institutionis, quemadmodum constat, Matt. 3. v. 16. Act. 8. v. 36. 38. 39. Rom. 6. v. 4. 5. Nec tamen

asperisio infantium, qua ex lege charitatis Reformati utuntur, naturæ sacramenti repugnat: vox enim baptismi tam asperisionem quam immersionem denotat, & res significata tam illa quam hæc adumbratur.

³ *Deditur miser.*] Crudelis hæc Pontificiorum sententia jam ab Augustino defluxit: utpote qui parvulos ante baptismum morientes damnationi addixit. Quasi baptismus absolute necessarius, cum tantum ex hypothesis ordinationis Dei: qui gratiam suam sacramentis non ita alligavit, ut sine iis nec vellet nec posset servare.

⁴ *Imo non sublatum est.*] Imo strictæ observantiæ rigor, qui ceremonialis erat, sublatus est.

dierum jejunia indixit Lex Mosaica; ¹ nos illis quantum addidimus numerum? ² In delectu ciborum quanto liberiores Judæi nobis; quibus licebat vel totum annum vesci ovibus, capis, ³ perdicibus & hœdis? Illis nullum vestis genus erat interdictum; præter eam quæ esset lana linoque contexta. Nunc præter ⁴ tot vestium præscriptas, & interdictas formas & colores, accessit ⁵ capitis rasura, ⁶ eaque varia: ne commemorem interim ⁷ confessionis onus, & constitutionum humanarum farcinas, ⁸ decimationes non simplices, adstrictum arctioribus vinculis matrimonium, ⁹ novas affinitatis leges, aliaque permulta, quæ faciunt, ut hac parte non paullo commodior videatur fuisse Judæorum, quam nostra conditio. SA. Erras tota via, Lanio: Christi jugum non

¹ *Nos illis quantum.*] Recte: novus Judaismus inter Pontificios introductus tot festis, & jejniis.

² *In delectu ciborum.*] Pontificiorum jejunia eadem sunt cum Montanistarum, Eucratitarum & Manichæorum jejniis tam nervose à Patribus refutatis & unanimiter damnatis. Hinc Spiridion sanctissimus episcopus cum tempore jejunii peregrino suillas carnes opposuisset, à quibus ille cum ex aliqua consuetudine abhorreret, dicens se Christianum: subjecit Spiridion; ideo quod Christianus es comedere debes, & scire te oportuit, omnia munda mundis.

³ *Perdicibus & hœdis.*] Digitum intendit autor in dies Veneris & Saturni & quadragesimam: quibus Pontificiis nisi speciali venia carnibus vesci nefas.

⁴ *Tot vestium præscriptas.*] Extat lex Deut. 22. v. 11. Ne induito vestimentum varie commixtum lana & lino pariter. Vid. & Levit. 19. v. 19. Commendabar illo Deus Israëlitis simplicitatem. Vide de variis formis & coloribus vestium monachalium Rudolphum Hospinianum.

⁵ *Capitis rasura.*] Hæc capitis rasura, quam alii ad alios & rursus alios auctores referunt, revera primum instituta est in Concilio Toletano habito an-

no 631. Mirum autem, dum Pontificii novum Judaismus introducunt, non animadvertere, quod Deus sacerdotibus rasuram capitis stricte vetuit Ezech. 44. v. 20. Caput quoque suum ne radunto.

⁶ *Eaque varia.*] Imo in principio institutionis hujus rasuræ forma longe diversa fuit. Quidam enim, ut Geofridus Bernicius ait, ad modum rasuræ Petri, alii ad Simonis Magi ostentantis quidem in sincipite coronam sed versus occiput in curvam angulum desinentis, radebantur. Testatur etiam Beda monachos Huz rejicientes suum morem radendi recepisse morem Romanorum anno 766.

⁷ *Confessionis onus.*] Onus ait autor, imo conscientie tyrannis, animarum carnificina, in Dei verbo non præcepta, superstitionis ritibus plena & abusus perniciosissimis, requirens exactam omnium & singularum circumstantiarum admissorum criminum enumerationem, quam præstare impossibile est.

⁸ *Decimationes.*] A decimo, quod est decimam partem detraho.

⁹ *Novas affinitatis.*] Illas enim quas Deus tulit de affinitate leges, abrogavit Romulus Pontifex, substituens alias, etiam incestus concedentes.

non æstimatur ad istam regulam, quam imaginariis. Pluribus adstringitur Christianus & adstringitur ad difficiliora, denique ad poenam graviolem: sed his adjuncta copiosior vis fidei & caritatis, facit ea suavia, quæ natura sunt gravissima. LA. Atqui cum olim Spiritus, specie linguarum ignearum è cœlo delapsus, copiosissimo dono fidei & caritatis locupletarit credentium pectora, cur detractum est legis onus, velut imbecillibus ac sub iniqua sarcina periclitantibus? Cur Petrus jam afflatus Spiritu, vocat onus intolerabile? SA. Detractum est ex parte, ne Judæismus, ut coeperat, obrueret Euangelii gloriam, & ne Legis odio, gentes alienarentur à Christo; inter quas erant infirmi plurimi, quibus instabat duplex periculum: alterum, ne crederent, sine legis observatione neminem posse salutem consequi; alterum, ne potius haberent in ¹ paganismo manere, quam Mosaicæ legis jugum accipere. Horum imbecilles animos oportebat velut esca quadam libertatis allicere. Rursus quo mederentur illis, qui negabant ex Euangelii professione salutis esse spem, citra ² legis observationem, circumcisionem, sabbatismos, delectus ciborum, aliaque id genus aut prorsus sustulerunt, aut in aliud verterunt. Porro quod Petrus negat se Legis onus portare potuisse, non est referendum ad eam personam, quam tum gerebat, cum illi jam nihil esset intolerabile, sed ad crassos ³ & infirmos Ju-

¹ *Paganismo.*] A Paganus derivatur, qui ab Ecclesiasticis scriptoribus, Ethnicus dicebatur, qui sub Christi vexillo non militaret.

² *Legis observationem.*] Ita habet, multi ex Judæis ad Christianismum conversi usum circumcisionis aliarumque legalium ceremoniarum urgebant, tanquam ad salutem necessarium, ignorantes libertatem Christianam. Eorum infirmitati sese accommodarunt Apostoli, habitæ temporis ratione, quo ceremoniæ legales honorifice sepeliendæ erant. Ita Timotheum circumcidit Paulus ad lucrificandum infirmos.

³ *Et infirmos Judæos.*] Imo non tantum ad crassos Judæos, sed & eam personam quam Petrus tum gerebat, & omnes Apostolos, Prophetas ac Patriarchas referendum. Verba in textu id ipsum discrete innuunt, Act. 15. v. 10. Nunc ergo quid tentatis Deum, ad imponendum jugum cervici discipulorum, quod neque Patres nostri neque nos portare valuimus? Petrus hoc loco à ceremoniis ad legem ipsam transiens, docet, si petenda esset à lege salus, non autem à sola gratia in Jesu Christo, nullum fore servandum: quoniam legem servare nullus unquam potuit, nec Pa-

mos Judæos, qui non sine tædio arrobebant ¹ hordei tunicam, nondum gustata spiritus medulla. LA. Satis tu quidem crasse differis. Atqui mihi videtur & hodie non minus esse caussarum, cur observationes istæ carnales hætenus tolli debeant, ut arbitrariæ sint, non obligatoriæ. SA. Quis sic? LA. Nuper in linteo quodam amplissimo vidi totum orbem depictum. illic didici quantula esset mundi portio, Christi ² religionem pure sincereque proficens: nimirum Europæ particula vergens ad Occidentem: rursus altera vergens ad Septentrionem: tertia tendens, sed procul, ad Meridiem: ad Orientem vergentis quartæ postrema videbatur Polonia. Reliquus orbis aut Barbaros habet, non ita multum à brutis animantibus differentes, aut ³ schismaticos, aut hæreticos, aut utrumque. SA. At non vidisti totum illud litus Austrinum, & sparsas insulas Christianis insignibus notatas? LA. Vidi; didicique illinc avectas prædas; Christianismum inductum non audiui. Cum igitur tam ampla sit messis, videtur hoc esse consultissimum ad religionem Christianam propagandam; quemadmodum Apostoli sustulerunt onus legis Mosaicæ, ne gentes resili- rent: ita nunc ad illiciendos etiam imbecillēs, tolli quarundam rerum obligationes, sine quibus initio servatus est orbis, & nunc servari posset, modo ad sit fides & charitas Euangelica. Rursus audio videoque plurimos esse, qui in locis, vestibus, cibis, jejuniis, gesticationibus, cantibus, summam pietatis constituunt; & ex his proximum judicant, contra præceptum Euangelicum. Unde fit, ut cum omnia referantur ad fidem & charitatem, harum rerum superstitione

nec Patriarchæ, Prophetæ aut Apostoli.

¹ *Hordei tunicam.*] Alludit ad allegoriam parabolæ de quinque panibus hordeaceis.

² *Religionem pure.*] Ita & in V. Testamento minimus numerus voritatem profitebatur cum præter Israëlitas nulli cultores veri Dei invenirentur. Ho-

die Christianismus, major licet, exiguis nihilominus limitibus includitur.

³ *Schismatici.*] Qui in causis fidei recta sentiunt; sed ex tota mente, cujuslibet contentionibus, pacis communione dirupta, à fraterno consortio separantur; à *ῥίζω*, *finde*, propriè in duas partes. hinc *Schisma*.

tionē extingatur utrunque. Procul enim abest à fide Evangelica, qui fidit hujusmodi factis: & procul abest à charitate Christiana, qui ob potum aut cibum, quo recte quis uti potest, exasperat fratrem, pro cuius libertate mortuus est Christus. Quam amarulentas contentiones videmus inter Christianos? quam inimicas calumnias ex veste alter cincta tinctave, ex cibo quem porrigunt aquæ, & quem porrigunt pascua? Hoc malum si ad paucos serpsisset, contemni poterat. Nunc videmus universum orbem ob hæc diffidiis exitiabilibus concuti. Hæc & hujusmodi si tollerentur, & nos majori concordia viveremus, neglectis cæremoniis, ad ea tantum contententes¹ quæ docuit Christus, & reliquæ nationes citius amplecterentur religionem cum libertate conjunctam. SA. Extra Ecclesiæ domum non est salus. LA. Fateor. SA. Extra Ecclesiam est, ² quisquis non agnoscit pontificem Romanum. LA. Non reclamo. SA. Sed hunc non agnoscit, qui illius præscripta negligit. LA. Atque ideo spero futurum, ut hic pontifex³ nomine Clemens, animo pietateque clementissimus, quo magis omnes nationes ad Ecclesiæ sodalitatem alliciat, omnia mitiget, quæ hactenus visa sunt. aliquot populos à Romanæ sedis foedere alienare; potiusque habeat Evangelii lucrum, quam suum in omnibus jus persequi. Audio quotidie veteres querimonias de ⁴annatis, de ^{*}condonationibus, de dispensationibus, deque

¹ *Quæ docuit Christus.*] Bene: res hæc summopere optanda: ut nempe rejectis innumeris & superstitiosis, imò & impiis aliquando cæremoniis, quibus Christiana religio, à Christiana simplicitate & puritate in pontificatu abalienata, misere obruitur, ad infallibilem veritatis normam per Christum præscriptam reformaretur.

² *Quisquis non agnoscit.*] Imo in Ecclesia est, sed Antichristiana, quisquis præceptis Pontificis Romani veri Antichristi obtemperat.

³ *Nomine Clemens.*] Est hic Clemens Septimus Florentinus Leonis decimi

notus, à Cæsariensis post occupatam & direptam Romam captus. Testantur de eodem Magistri Parisienses, quod fuerit nothus, veneficus, homicida, leno, simoniacus, Sodomita, perjurus, stuprator, raptor, geomanticus, sacrilegus & omnium scelerum artifex.

⁴ *Annatis.*] Annatæ sunt primi fructus unius anni sacerdotii vacantis aut saltem dimidia eorum pars. Dielt autem veteres querimonias de annatis motas fuisse Erasimus. Sic est: jam enim tempore Clementis V. qui Pontifex factus anno 1305. conciliumque postmodo Viennense indixit, huic tyrannicæ exactioni

deque reliquis exactionibus, de gravatis Ecclesiis: sed arbitror hunc ita moderaturum omnia, ut posthac impudens sit, qui pergat queri. SA. Utinam idem facerent omnes monarchæ! Nihil addubito quin res Christiana nunc in arctum coacta, felicissime sit proferenda, si gentes barbaræ senferint se vocari non ad servitutem humanam, sed ad libertatem Evangelicam; nec ad rapinam expeti, sed ad felicitatis & sanctimonix consortium. Ubi coaluerint, & in nobis mores vere Christianos compererint, ultro plus offerent, quam ab eis ulla vis queat extorquere. LA. Id brevi futurum auguror, si pestilens ³ Ate, quæ duos potentissimos orbis monarchas funesto bello commisit, abierit ³ *is xggyxus*. SA. Atque ego demiror jam dudum non esse factum, ⁴ cum Francisco nihil fingi ⁵ possit humanius, & Carolo Cæsari arbitror à ⁶ præceptoribus instillatum, ut quo per

exactioni vehementer reclamatum: ut nempe deposito onere annatarum vigesima pars vectigalium sacerdotalium penderetur quotannis Pontifici, sed frustra: is quippe, teste Polydoro Virgilio, annatas in sua massa retinuit. Addit autem idem: Grave illud onus annatarum iis quibus sacerdotia deferuntur, prius annatas & in numerato solvere, quam vectigalium quicquam ex ipsis capiant sacerdotiis, unde grande faciant æs alienum necesse est, damno etiam futurum amicis, à quibus mutuum accipiunt pecuniam. Hæc ille.

* *Condonationibus.*] Pontificiis indulgentiæ vocantur hæ condonationes. Quantum autem sibi malum caverat impudentissima indulgentiarum venditione pater Clementis huius Leo X. sensit: cum antagonistam invenit Lutherum, qui illa occasione Reformationis negotium orsus est.

1 *Deque reliquis.*] Dispensationes intelligit, quibus Pontifex de rebus omnibus liberrime dispensat, etiam contra leges divinas & de iisdem.

2 *Ate.*] Dea Homerica, quæ dissidia

serit inter Deos & homines. Litz tardæ, Ate velox.

3 *E's xggyxus.*] Id est, in malam rem.

4 *Cum Francisco.*] De diutino bello inter Carolum V. Cæsarem & Hispaniarum Regem ac Franciscum Valesium ejus nominis primum Galliarum Regem consulantur Thuanus, Berthault, Paulus Jovius, Mariana, Paradisus, Alonso de Ulloa alique neoterici.

5 *Possit humanius.*] Testatur de Francisco hoc Petrus Berthault illum virtute eximium, bello acerrimum, aliquando fortuna, semper animo maximum fuisse, consiliis ducem, militem manu, imperio singularem, literarum amantissimum. Obiit anno 1547.

6 *Præceptoribus.*] Inter alios præptorem habuit Adrianum Florentii Ultrajectinum, regendæ juventutis Caroli à Maximiliano avo impeditum, postea pontificem maximum. Hunc autem Carolus reliquit anno ætatis decimo septimo, bellicis præludiis magis quam literis additus.

I Fuit

per fortunam plus accesserit imperii finibus, hoc ipse plus addat elementarum benignitatisque. Ad hæc, habere solet & ætas ea peculiarem facilitatis ac mansuetudinis dotem. LA. Nihil est quod in utroque desideres. SA. Quid igitur remoratur publicum orbis votum? LA. Adhuc iureconsulti de finibus ambigunt: & scis, comædiarum tumultus semper desinere in nuptias: itidem principes suas finiunt tragædias: sed in comædiis subito coeunt nuptiæ; hic inter magnos magnis moliminibus res agitur. Et præstat aliquanto serius obduci cicatricem; quam mox interim hulus erumpere. SA. An credis istas nuptias esse firma concordiarum vincula? LA. Vellem quidem: sed ex his video fere nasci maximam bellorum partem; & si quod bellum ortum fuerit, dum affinis adest affini, latius se spargit incendium, & difficilius componitur. SA. Fateor, & agnosco verissimum esse quod dicis. LA. Sed æquumne tibi videtur, ut ob iureconsultorum rixas & contractuum moras, totus orbis tantum perpetiatur malis? Nunc enim nihil usquam tutum est, & pessimis licet plurimum, dum neque bellum est, neque pax. SA. De principum consiliis non est meum dicere. Verum si quis me faciat Cæsarem, scio quid sim factururus. LA. Eja, facimus te Cæsarem, simulque Romanum pontificem; si libet. Quid facis? SA. Fac me potius Cæsarem & regem Galliæ. LA. Age, esto utrumque. SA. Protinus concepti pacis voto, edicerem per universam ditionem meam inducias, dimissis copiis, denuntians poenam capitis, si quis vel gallinam alterius attigerit. Ita pacatis rebus meo commodo, vel, ut melius dicam, publico, transigerem de ditionis finibus, aut de conjugii conditionibus. LA. Habesne firmiora foederis vincula, quam matrimonium? SA. Arbitror. LA. Imparti. SA. Si Cæsar essem, sic absque mora transegissem cum Rege Gallorum: Frater, malus quispiam genius bellum hoc inter nos excitavit; neque tamen inter nos

certamen ' fuit de capite, sed de ditione. Tu quod in te fuit, fortem ac strenuum bellatorem præstitisti. Fortuna mihi favit, neque ex ' rege fecit captivum. Quod accidit tibi, mihi potuit accidere; & tua calamitas, omnes nos admonet humanæ conditionis. Experti sumus, quam hoc certaminis genus utrique sit incommodum. Age, diverso genere inter nos conflitemur. Dono tibi vitam, dono libertatem; pro hæste recipio te in amicum. Sit omnium præteritorum malorum oblivio; redi ad tuos gratis ac liber; habe tibi tua; esto bonus vicinus; & posthac geratur unum hoc certamen inter nos, uter alterum fide, officiis ac benevolentia vincat; neque certemus uter altero latius regnet, sed uter sanctius administret suam ditionem. In priori conflictu fortunati laudem tuli: hæc qui vicerit, longe splendidius auferet decus. Mihi quidem hæc clementiæ fama plus adferet veræ laudis, quam si universam Galliam meæ ditioni adjunxissem. Et tibi gratitudinis opinio plus decoris conciliabit, quam si me tota Italia depulisses. Noli invidere mihi laudem quam affecto; ego vicissim tuæ sic favebo; ut huic amico libenter sis debiturus. L. A. Profecto sic possit adstringi Gallia, imo totus orbis. Eteam si conditionibus iniquis, huiusmodi obducatur verius, quam sanetur, vereor ne mox per occasionem rupta cicatrice, pus vetus erumpat majore cum malo. S. A. Quam magnificam, quamque plausibilem gloriam hæc humanitas per universum orbem pararet Carolo? Quæ natio se non libens tam humano, tamque clementi

1. *Fuit de capite.* Fuisse certe, si Carolus consensisset: Franciscus enim Cesarem, cum sanguinis impendio bellum vellet dirimere, ad singulare certamen provocavit.

2. *Rege scilicet.* Res ita habet. Franciscus post occupatum Mediolanum, Carolum Tici- ni possidens, à Borbonio rege, qui ex Germania copiis auxilio invaditur. Ille autem, toto exercitu repulso, semel atque iterum suffragio

equo, intrepide pedestre certamen init, nullum fortissimi militis officium omit- tens. Irruente demum turba, Lanoio, diffusus Borbonio, sui deditionem facit. Captus in Hispaniam ducitur, tuto custodiendus. Ibi ex animi ægritudine morbo contracto vitæ periculum adit. Recreatus mox recepit conditiones, quas fortuna suadebat, iisdemque aliquanto post in Galliam liber dimissus, datis antea liberis obsidibus.

menti principi submitteret? L.A. Egisti Cæsarem sat feliciter; nunc age Pontificem. S.A. Perlongum sit singula persequi: dicam compendio. Sic agerem, ut universus orbis intelligeret esse principem ecclesiæ, qui nihil aliud sitiret quam Christi gloriam, & salutem omnium mortalium. Ea res vere moderetur invidiæ pontificii nominis, & solidam ac perennem pararet gloriam. Sed interim ¹ ab asino, quod ajunt, delapsi, multum aberravimus ab instituto. L.A. Ego te mox reducam in viam. Ais igitur obligare ² Pontificum leges, omnes qui sunt in ecclesia? S.A. Ajo. L.A. Ad pœnam ³ gehennæ? S.A. Ajunt. L.A. Etiam episcoporum? S.A. Sic arbitror; in sua cujusque ditione. L.A. ⁴ Etiam abbatum? S.A. Hæreo: nam hi certis conditionibus accipiunt administrationem; nec possunt suos gravare constitutionibus, nisi ex auctoritate totius ordinis. L.A. Quid si episcopus iisdem conditionibus accipiat suam functionem? S.A. Addubito. L.A. Quod episcopus constituit, pontifex potest rescindere? S.A. Opinor. L.A. Quod pontifex decrevit, nemo potest abrogare? S.A. Nemo. L.A. Unde igitur audimus ⁵ rescissas

¹ *Ab asino.*] Id est, à proposito digressi. Vide Chiliades. Ab asino delapsus, in eos dicitur, qui inconsulte quippiam agunt & imperite: aut in eos qui à presentibus commodis, quibus ob insciam uti nesciunt, excidunt. Quidam huic proverbio hujusmodi affingunt fabulam. Duo quidam, cum in desertis locis asinum quempiam forte nacti essent, contendere inter se cœperunt, uter cum velut suum domum abduceret: nam utrique pariter à fortuna videbatur obiectus. Hac interim de re illis in vicem altercantibus, asinus se subduxit, ac neuter eo potitus est. Id vero in adagijs Erasmus rejicit, aliamque originem probat.

² *Pontificum leges.*] Et inde efficacissime probatur Romanum Pontificem vere Antichristum: urpote qui in templo Dei seu Ecclesia sedens, absolutum sibi in Ecclesiam jus vindicat, & ipse ex-

lex nec divinæ legi obnoxius, suis legibus omnes astringit, pro imperio optinet quod Deus præcipit, & præcipiens quod prohibet.

³ *Gehennæ.*] Gehenna vox composita ex Ge & Hinnom, quasi dicas vallem Hinnom. Locus Jerosolymæ vicinus, ubi Judæi juxta Ethæicorum idololatriam liberos Molochocomburebant.

⁴ *Etiam abbatum?*] Videantur Pontificiorum deliria de Abbatum privilegijs; ut & Rodolphus Hôspinianus.

⁵ *Rescissas.*] Itaque inter alios Hormisda Pontifex ex cathedra Pontificali pronuntiavit non convenire fidei catholicæ, imo esse nefandum semen diabolicæ zizaniz, si quis dicat unum ex Tripitate carne passum; & loquutionis hujus defensores expulit & damnavit anno 520. Joan. vero Pont. annos 34. contrarium è cathedra Pontificali asseruit & contradicentes ab Ecclesiæ communione ejecit.

G g 2

1 Anti-

scissas pontificum sententias, hoc titulo, quod parum recte fuerint edocti; & priorum constitutiones à posterioribus¹ antiquatas, quod à pietate delirarent? SA. Ista subrepticia sunt ac temporaria. Nam & in pontificem, ut hominem,² cadit ignorantia personæ factive. Cæterum quod ex auctoritate concilii universalis proficiscitur, cœleste oraculum est, & pondus habet par Evangeliiis, aut certe proximum. LA. Licetne³ de Evangeliiis dubitare? SA. Bona verba;⁴ ne de conciliis quidem rite in Spiritu Sancto congregatis, peractis, editis & receptis. LA. Quid si quis dubitet, an hæc competant in concilium, quod obijcitur, quemadmodum audio⁵ Basiliense concilium à nonnullis rejici, nec omnibus probari⁶ Constantiense? loquor de his, qui nunc habentur orthodoxi; ne quid dicam de proximo⁷ concilio Lateranensi. SA. Dubitent qui velint, suo periculo; ego nolo dubitare. LA. Petrus igitur habuit auctoritatem condendi novas leges? SA. Habuit. LA. Habuit & Paulus cum cæteris Aposto-

1 *Antiquatas.*] Id est, abrogatas.

2 *Cadit ignorantia.*] Impudentissime pro suo Antichristo pugnant Papicolæ statuentes illum summum judicem in controversiis fidei & morum, infalibilem in præceptis morum toti Ecclesiæ præscriptis, nullo casu errantem in illis quæ fidem spectant.

3 *De Evangeliiis.*] Dubitavit tamen Leo X. Pontifex: imo doctrinam Christi pro fabula habuit.

4 *Nede conciliis.*] Verum concilia universalia legitima ita nunquam errant ut fundamenta religionis evertant, etsi hallucinari quandoque possint in levioribus. Repræsentant quippe hujusmodi concilia Ecclesiam Universalem, quæ nunquam à Christo deficit aut salutis fundamentum convellit. Quod verò leviora attinet: Augustinus ait, priora concilia à posterioribus emendari opus habuisse.

5 *Basiliense.*] Est hoc Concilium à Martino Papa indictum, in quo succes-

sor ejus Eugenius IV. anno 1431. repugnans articulo Pontificem Synodo inferiori statuente, depositus est.

6 *Constantiense.*] Quam legitimum hoc Concilium inter alia ex eo liquet, quod cœnam Domini mutilaverit & alterum ejus Symbolum, contra Christi institutionem, laicis sacrilege eripuerit.

7 *Concilio Lateranensi.*] Fuerunt diversa concilia Lateranensia, contra Monothelitas sub Marriano I. alterum sub Innocentio I. tertium sub Alexandro III. quartum sub Innocentio III. Hoc loco autor designat illud sub Julio II. habitum. Hic enim cum diu spondisset Concilium nec indiceret, Cardinales quidam in urbem Pisanam secessione facta indicunt. Julius ergo gravissima denunciata poena, mandat nequis omnium illis pareat: & Concilium aliud indicit in proximum annum, inchoandum Romæ in æde Lateranensi, cui subscripserunt undecim Cardinales.

1 Petrus

Apostolis? SA. Habuerunt in suis quisque ecclesiis, à Petro, seu Christo commissis. LA. Et Petri successoribus par est potestas cum ipso Petro? SA. Quid ni? LA. Tantundem igitur honoris debetur rescripto Romani Pontificis, quantum epistolis Petri; & tantundem constitutionibus episcoporum, quantum epistolis Pauli? SA. Equidem arbitrator etiam amplius deberi, si præcipiant, & legem ferant cum auctoritate. LA. Sed fasne est dubitare, an Petrus & Paulus scripserint afflatu divini spiritus? SA. Imo hæreticus sit qui dubitet. LA. Idem censes de rescriptis & constitutionibus pontificum & episcoporum? SA. De Pontifice censeo; de episcopis ambigo, nisi quod pium est, de nullo perperam suspicari, ni res ipsa palam clamitet. LA. Cur spiritus citius patitur errare episcopum, quam pontificem? SA. Quia gravius est à capite periculum. LA. Si tantum valent præsulum constitutiones, quid sibi vult quod Dominus in 6 Deuteronomio tam rigide comminatur, * ne quis quid

1 *Petri successoribus.*] Primo Pontifex Romanus non est Petri successor: hic enim in apostolatu non habuit successorem, utpote qui apostolatus extraordinarium officium erat in Ecclesia, successione haud continuatum. Quin etiam Petrus non Episcopus Romanus, uni loco affixus; sed Apostolus, ad varias Ecclesias dimissus fuit. Idem & ex pacto, quod iniit cum Paulo non gentilibus adeoque nec Romanis, sed Judæis debuit euangelizare. Gal. 2. v. 7. 8. Paulus itidem, qui Romanis scripsit, multos sanctos salutavit, & Romæ cum esset, suorum coadjutorum salutem exteris adscripsit, nec unquam Petri meminit; & hic etiam nullibi Romæ. Secundo si concederetur Pontificem Petri successorem, ille tamen idem jus sibi vendicare haud posset: quia non quivis qui in locum succedit, etiam in jus succedit, quandoquidem à loco dignitas possit separari.

2 *Equidem arbitrator.*] Equidem horrenda blasphemia.

3 *An Petrus.*] Illud dubitare est principia Christianismi negare.

4 *De Pontifice.*] Itaque? Homini perditionis, mendacii & falsitatis innititur, si credere fas, infallibilis veritas, nec errat ille inducens tot in errores? Imo jam dudum ab ipsis Pontificibus antecessores Pontifices pro hæreticis habiti. Ita Honorium, teste Adriano Secundo Pontifice, propter hæresin à multis Synodis anathematizatum testatur.

5 *Gravius est.*] Sed quam gravissime capita errarunt, quam fœde in doctrina & moribus à veritate & pietate multi declinarunt Pontifices, videantur ipsi Pontificii Scriptores: præcipue qui ex professo Pontificum vitam exararunt. Ipsi quippe in catalogo eorundem Simoniacos, Magos, blasphemos, Sodomitas, hæreticos aliosq; istius farinae reponunt.

6 *Deuteronomio.*] Deuteronomium, à *Deutero* secundus & *nomos* lex: ita dictus quintus liber Moysi, quia Deus, post confractas legis tabulas à Moise, iterato easdem dedit.

Gg 3

* *Ne quis.*]

quid addat aut adimat legi? SA. ¹ Non addit legi, qui latius explicat quod latebat, qui ea suggerit quæ spectant ad legis observationem: neque detrahit, qui pro viribus audientium legem dispensat, alia promens, alia celans pro ratione temporis. LA. Num obligabant Phariseorum ac Scribarum constitutiones? SA. Non arbitror. LA. Cur ita? SA. Quia docendi habebant auctoritatem, non condendi leges. LA. Utra potestas videtur amplior, condendi leges humanas, an interpretandi divinas? SA. Condendi humanas. LA. Mihi secus videtur. Etenim cui jus est interpretandi, hujus sententia pondus habet legis divinæ. SA. Non satis assequor quod dicis. LA. Dicam explanatius. Lex divina jubet subvenire parenti; Phariseus interpretatur hoc esse datum patri, quod missum est in * corbonam, eo quod

Deus

* *Ne quis.*] Verba essant Bentezon. 4. *¶* 2. Ne addito ad verbum illud quod ego præcipio vobis, neque detrahite de eo: ut servetis præcepta Jehovæ Dei vestri; quæ ego præcipio vobis.

1 *Non addis legi.*] Aliud est explicare legem ad maiorem elucidationem, nec extra scopum ejusdem evagari: aliud est addere legi in explicando, quæ nec directe nec indirecte aut per consequentiam, explicite aut implicite in eadem latent, imò contraria legi incutere. Ita Pontificii traditiones suas humanas obtrudunt, quarum quædam nullibi Scriptura tradit, quædam plane verbo Dei repugnant.

2 *Corbonam.*] *Corban* vox Hebræa, tantundem quod *oblatus*, *donum* Deo oblatum. Invenitur apud Matth. 7. *¶* 5. Vos autem (nempe Scribæ & Pharisei) dicitis, quicunque dixerit patri aut matri, donum est quocunque à me juvati possis, infons erit: & nequaquam honoraverit patrem suum aut matrem suam. Verba Tremellii sunt in hunc textum: Dux sunt hujus loci interpretationes: una sine ellipsi, altera elliptica. Sine ellipsi hoc modo; Qui dixerit

patri ac matri suæ quodcunque donum ex me fuerit oblatum Domino, eo juvaberis vel percipies utilitatem ejus, nequaquam etiam tenebitur amplius honoris exhibere patri ac matri, quasi dicat, is legi Dei fuerit satis. Altera elliptica est, ut Græci vocant *duo & auctor*, eaque similiter duobus modis: nam aut unicuique statuitur aut duplex anantapodoton. Sed quia anantapodota statui nec placet, nec probati potest, inprimis attenti quia hanc propositionem propriis verbis & *μαρτυροῦντες* Sp. Sanctus enunciat Marc. 7. *¶* 11. simpliciter hoc modo verba explicanda puto: Quicunque dixerit Patri aut matri, oblatio mea est id unde utilitatem capias ex me, is non tenetur alio modo honorare parentes suos. Matthæus posuit duplicem negationem, ut impedientem & sacrilegam Judæorum audaciam licentiamque vehementius exprimeret. Locus autem ubi oblationes hæc reponebantur, metonymicè etiam *Corban* dictus. Josephi verba sunt: Apud Judæos sacer thesaurus, quem *Corban* dicunt, hunc ad inductionem aquarum cum jussisset Pilatus expendere, graviter commoti sunt Judæi.

1 *Inter-*

Deus sit pater omnium. Nonne huic interpretationi cedit lex divina? SA. Ista quidem falsa interpretatio est. LA. Sed posteaquam illis semel tradita est interpretandi auctoritas, unde² mihi constabit, cujus sit vera interpretatio, maxime si ipsi inter se dissentiant? SA. Similius satisfecit tibi sensus communis, sequere præfulum auctoritatem; id tutissimum est. LA. Ergo Phariseorum & Scribarum auctoritas devoluta est ad Theologos & concionatores? SA. Est. LA. Sed nullos audio frequentius inculcantes, Audite, ego dico vobis, quam eos qui nunquam versati sunt in palæstris Theologicis. SA. Audies omnes candide; sed cum judicio, modo ne simpliciter insaniant. Tum enim oportet populum cum sibilo surgere, quo suam agnoscant dementiam. Cæterum quibus contigit titulus doctoris, his oportet fidere. LA. Verum in his quoque comperio nonnullos multo rudiores ac stultiores illis, qui prorsus sunt illiterati: & inter doctissimos miram video controversiam. SA. Elige quæ sunt optima; inexplicata aliis relinquito, ea semper amplectens, quæ procerum & multitudinis consensus approbavit. LA. Scio istuc esse tutius. Sunt igitur & constitutiones iniquæ, quemadmodum sunt interpretationes falsæ? SA. An sint, alii viderint, arbitror esse posse. LA. ⁴ Annas & Caiphas habebant potestatem condendi leges? SA. Habebant. LA. Num horum quavis de re constitutiones oblige

1 *Interpretandi auctoritas.* Officium Ecclesie & pastorum in interpretanda Scriptura non est magisterialis sed ministerialis. Nulli enim doctoribus aut præfulis data auctoritas sancire suæ auctoritatē fidei dogmata, sed tantum sancire à Sp. Sancto fideliter promulgare, & per ipsam Scripturam à corruptelis vindicare.

2 *Mihi constabit.* Constabit ex sedula divini auxilii & luminis imploratione, verborum propriorum ab impropiis distinctione, scopi, circumstantiarum, antecedentium & consequentium di-

ligenti consideratione, locorum similium & dissimilium, obscuriorum & clariorum collatione, sicut analogie, interpretum piorum & doctorum auxilio.

3 *Inexplicata aliis.* Eleganter Augustinus: In iis, quæ ad fidem & salutem necessaria sunt, non tanta pervenitur difficultate, cum nihil fere de obscurioribus eruat, quod non planissime dictum sibi reperitur.

4 *Annas & Caiphas.* Ex Evangelicæ historie noti Pontifices Annas & Caiphas: quorum Ihesus hujus.

obligabant ad poenam gehennæ? SA. Nescio. LA. Puta Annam constituisse, ne quis reversus à foro sumeret cibum, nisi loto corpore; qui illotus eaperet cibum, num crimen gehenna dignum admitteret? SA. Non arbitror, nisi contentus publicæ potestatis crimen exacerbaret. LA. An omnia præcepta Dei obligant ad poenam gehennæ? SA. Non opinor. Nam Deus prohibuit omne peccatum, 'quamlibet veniale, si Theologis habenda fides. LA. Fortassis & veniale pertraheret in gehennam, nisi Deus sua misericordia sublevaret imbecillitatem nostram. SA. Non est absurdum dictum, affirmare non ausim. LA. Cum Israëlitz exularent in Babylone, præter alia plurima quæ lex præscripsit, in multis fuit omissa circumcisio. An omnes hi perierunt? SA. Deus novit. LA. Si Judæus clam fame periclitans vesceretur carne suilla, committeretne crimen? SA. Mea quidem sententia, necessitas excusaret factum; quandoquidem ore Domini defensus est David, quod contra legis præceptum comederit panes sacros, quos appellant *propositionis*: nec solum comedit ipse, sed & fugæ comites profanos iisdem pavit. LA. Si quem ea necessitas constringeret, ut aut pereundum sit fame, aut furtum committendum, utrum eligeret, mortem an furtum? SA. ¶ For-

1 *Quamlibet.*] De distinctione & sententia peccati lethalis & venialis, prout à Pontificiis admittitur, vide annotata in paginam 288. Remissibile seu veniale peccatum Orthodoxis, cui per respicientiam & fidem in Christum venia conceditur. Alioqui vel minimum peccatum æternam meretur damnationem. Jac. 2. v. 10. *Quisquis totam legem servaverit, offenderit autem in uno, omnibus tenetur.* At Pontificii falso statuunt, quædam leviora peccata mortem æternam hauri mereri, ideoque venialia nuncupant. Venialia autem hæc aut non pugnant cum lege Dei, & peccata non sunt; aut si cum eadem pugnant, mortem gignunt, legisque totius violatio-

netis secum trahunt: ut liquet ex allegato loco Jac. 2. v. 10.

2 *Lex præscripsit.*] Nempe quæ non poterant observare in locis suæ captivitatis, præcipue eorum sacrorum quæ Jerosolymæ solum erant celebranda. Quod vero ad circumcisionem attinet, neglexerat eandem Moyses Ex. 4. v. 24. 25. sed non sine gravi indignatione Dei: ut & populus Israëliticus in deserto propter pervaciam. Cum tamen Deus contemtum circumcisionis capitali poena puniendum sanciverit, Gen. 17. v. 14.

3 *An omnes.*] Imo, ut contemtores fœderis Dei, nisi seriam egerint poenitentiam.

4 *Forisitan in eo casu.*] Succincte quæstionem

sitan in eo casu furtum furtum non esset. LA. Hem quid audio? ovum non est ovum? SA. Præsertim si caperet animo reddendi, placandique dominum, cum primum liceret. LA. Quid si pereundum esset homini, nisi falsum testimonium ferat adversus proximum? utrum eligendum? SA. Mors. LA. Quid si commisso adulterio, possit servare vitam? SA. Potior erit mors. LA. Quid si simplici stupro possis effugere mortem? SA. Moriendum potius, ut ajunt. LA. Cur heic ovum non desinit esse ovum; præsertim si nulla fiat vis aut injuria? SA. Fit injuria corpori puellæ. LA. Quid si perjurio? SA. Moriendum. LA. Quid si simplici nullique noxio mendacio? SA. Decent præoptandam mortem. At ego crediderim gravi necessitate, aut ingenti proposita utilitate mendacium hujusmodi aut nullum esse crimen, aut levissimum, nisi quod aperta fenestra periculum est, ne discamus & perniciosis mendaciis assuescere, Finge incidisse casum, ut innoxio mendacio possit servare & corpora & animas totius patriæ suæ; utrum eligeret vir pius? fugiet mendacium? LA. Quid alii sint facturi, nescio; ego vel quindecim Homericæ mendacia non verear dicere, moxque labeculam illam abstergerem aqua sacra.

SA. Idem

tionem hanc decidit, ut solet, Anæstus, in explicatione casus, quo res aliena auferri potest sine crimine furti.

1 *Docet præoptandam.* Est enim mendacium peccatum Deo abominabile, proveniens Diaboli instinctu, qui mendacii pater, lædens Dei majestatem, utpote qui, ipsa veritas ejusdem imaginem homini impressit conservandam.

2 *Ut innoxio mendacio.* Contradictio est in adjecto, mendacium esse & simul innoxium.

3 *Servare & corpora.* Verum quidem est mendacium in alicujus perniciem dictum gravius esse quam jocosum, & hoc levius officiosum; interim nec officiosum culpa caret: nullum enim mendacium ex veritate: in omnibus autem veritatem dicere jubemur. Præterea no-

num præceptum omnis generis mendacia vetat. Huc accedit, quod nec in Dei gloriam, quæ tamen summus scopus, mentiendum. Job. 13. v. 7. An pro Deo forti loqui debetis iniquitatem? aut pro eo loqui debetis fraudem?

4 *Fuit mendacium?* Imo fugiote nam non est faciendum malum, ut eveniat bonum. Nec etiam corpora, multo minus animæ, mendacio servantur, imo magis perduntur, quia ira Dei mendacio provocatur. Et si quandoque stultus hæc in utilitatem cedat, sit hoc Dei misericordiæ, malum factum hominis in bonum convertentis.

5 *Abstergerem aqua sacra.* Intelligit lustralem illam, cujus externæ asperisioni stulti Papicolæ vim purgatricem ascribunt.

G g 5

1 Mortem.]

SA. Idem ego facerem. LA. Igitur non quidquid Deus precipit aut interdicat, obligat ad poenam gehennæ. SA. Non videtur. LA. Modus igitur obligationis non est ab auctore legis tantum, sed ex materia. Quædam enim cedunt necessitati, quædam non cedunt. SA. Sic videtur. LA. Quid si sacerdos periclitetur de vita, servandus, si ducat uxorem? utrum eliget? SA. Mortem. LA. Cum divina lex cedat necessitati, cur hæc lex humana? Terminum agit, nulli dignans concedere? SA. Non lex obstat, sed votum. LA. Quid si quis vovisset visere Hierosolymam, nec id posset, nisi certo viræ dispendio? non ibit? an morietur? SA. Morietur, nisi voti relaxationem impetrarit à pontifice Romano. LA. Cur alterum votum relaxatur, alterum minime? SA. Quia alterum solemne, alterum privatum. LA. Quid est solemne? SA. Quod solet fieri. LA. An non igitur solemne & alterum quod quotidie fit? SA. Fit, sed privatim. LA. Proinde monachus si privatim apud abbatem profiteretur, non esset votum solemne? SA. Nugaris. Ideo facilius relaxatur votum privatum, quia minore offendiculo solvitur, & is qui facit, hoc animo facit, ut si commodum sit, mutet sententiam. LA. Hoc igitur animo vovent, qui privatim profitentur perpetuam castimoniam? SA. Deberent. LA. Perpetuum igitur, & non perpetuum? Quid si Carthusianum monachum hic constringat casus, ut aut vescendum sit carnibus, aut moriendum? utrum eliget? SA. Docent medici,

1 *Mortem.*] Cur mortem? Cum conjugium, teste Paulo ad Hebr. 13. v. 4. honorabile inter quosvis & cubile impollutum sit: & ipsi Pontificii matrimonium pro sancto sacramento habeant.

2 *Terminum.*] Ex Ovidii lib. 2. Fastorum aliisque nota est fabula, quomodo nempe Terminus, Dei loco habitus, quia post exactum Saturnum litigia rusticorum diremisset, solus cunctorum Deorum ne Jovi quidem cedere voluerit.

3 *Sed votum.*] At non licet illa vo-

vere, quæ in nostra potestate hæd sunt, ut impleamus.

4 *Voti relaxationem.*] Est istiusmodi votum superstitiosum, se nempe obligare ad visendam à Deo abominationi subiectam terram.

5 *Vescendum sit carnibus.*] Carthusiani monachi præ omnibus strictissimam vivendi regulam profitentur. Inter alia per totam vitam à carne abstinent, etiam in gravissimis morbis: ita quidem ut si quis eadem vesci velit, continuo è monasterio ejiciatur.

1 *Pecant*

ci, nullas esse carnes tam efficaces, quin idem efficiat aurum potabile & gemmæ. LA. Utrum igitur conducibilis, gemmis & auro succurrere periclitanti, an earum rerum pretio multos de vita periclitantes servare, & ægroto dare pullum gallinaceum? SA. Hæreo. LA. Atqui piscium aut carniū esus, non est ex eorum numero, quæ¹ vocant substantialia. SA. Carthusianos suo iudici relinquamus. LA. Dicamus in genere. Diligenter, frequenter, multisque verbis inculcatur in lege Moïsis sabbatismus. SA. Verum. LA. Utrum igitur succurram urbi periclitanti² violato sabbato, an non? SA. At interim me vis esse Judæum? LA. Volo, & quidem³ recutitum. SA. Istum nodum secuit ipse Dominus: Sabbatum enim hominis causa est institutum, non contra. LA. Ista lex igitur valebit in omnibus humanis constitutionibus? SA. Valebit; nisi quid obstat. LA. Quid si conditor legis non hoc animo ferat legem, ut quenquam obliget ad⁴ poenam gehennæ, imo ne ad reatum quidem ullum, sed constitutionem nihilo plus velit habere ponderis, quam exhortationem? SA. O bone, non est in manu conditoris, quantum obliget lex? Usus est sua potestate ferendo legem;

1 *Vocant substantialia.*] Imo substantialia sunt, ut vocant, esum carnis vescere: Paulus enim 1 Tim. 4. istiusmodi doctrinam diabolicam vocat, nempe prohibentium contrahere matrimonium, iubentium abstinere à cibis, quos Deus condidit ad participandum cum gratiarum actione, fidelibus & iis, qui norunt veritatem. Nam quicquid condidit Deus, bonum est: nec quicquam rejiciendum, si cum gratiarum actione sumatur. Sanctificatur enim per verbum & preces.

2 *Violata sabbato.*] Non violatur in tali casu sabbatum. Licet enim in morali præcepto sabbati quippiam ceremoniale lateret, quo ad illius observantiam rigidiori cultu astringerentur Israëlitz: nihilominus tamen necessitate vel præsentente vel imminente, quæ nec sista nec

data opera accersita, sed per divinam providentiam erat imposita, à stricta obligatione huius præcepti absolvetur. Necessitas autem hæc, teste Amelio, est medii ad finem, non respiciens lucrum aut voluptatem, ut finem; sed maxime propriè incommodi alicujus extra ordinem incidentis evitacionem. Hac necessitate excusatur defensio contra invadentem hostem.

3 *Recutitum.*] Id est, cute nudatus, λιπώδης. Per Synecdoch. speticis, is cui glans à cute resecta est.

4 *Pœnam gehennæ.*] Gehennam Scriptura usurpat aut pro loco in tribu Benjamin, ubi impij filios igni perustos dæmoni Molochio immolarent: aut pro inferno, ubi damnati in æternum excarnificantur. Illo sensu hic sumitur.

1 Ali.

do legem; cæterum ad quid obliget, aut non obliget, id Deo in manu est. LA. Cur igitur audimus quotidie parochos nostros è suggestio clamantes, *Cras jejundum sub pena damnationis æterna*; si nobis non constat, quomodo lex obliget humana? SA. Id faciunt, quo magis terreant contumaces: nam ad hos arbitror ea verba pertinere. LA. Sed interim an contumaces talibus dictis territent, nescio; certe infirmos vel in scrupum, vel in periculum conjiciunt. SA. Difficile est utrisque consulere. LA. Eadem autem est vis consuetudinis & legis? SA.¹ Aliquando major est consuetudinis. LA. Proinde tametsi non adest animus consuetudinem inducentibus, injiciendi laqueum cuiquam, tamen obligat volentes nolentes? SA. Arbitror. LA. Onus imponere potest, tollere non potest? SA. Admodum. LA. Jam itaque vides, opinor, quantum sit periculi, novas leges ab hominibus ferri, si nulla necessitas urgeat, aut nulla magna invitet utilitas. SA. Fateor. LA. Dominus cum ait, *Nolite omnino jurare*; num quemvis jurantem obnoxium facit gehennæ? SA. Non arbitror. Consilium est enim,² non præceptum. LA. At istud unde mihi liquet, cum vix aliud accuratius aut severius interdixerit, quam ne juremus? SA. Disces à doctõribus. LA.³ Et Paulus cum dat consilium, non obligat ad gehennam? SA. Nequaquam. LA. Cur ita? SA. Quia non vult injicere laqueum infirmis. LA. Est igitur in

¹ *Aliquando major est.*] Verum est quidem, consuetudinem inveteratam propemodum legis vim obtinere, non tamen majorem esse lege. Ni velis consuetudinem longo temporum tractu tales in hominum animis radices agere, ut se magis illi obstrictos rentur quam legi.

² *Non præceptum.*] Imo & præceptum: Christus enim intendit loco hoc Matt. 5. v. 34. non legem Patris, ubi juramentum non licitum modo sed & injunctum, infringere aut mutare. Verum à Pharizæorum corruptelis tantum repurgare. Prohibet ergo juramen-

ta per creaturas, ut per cælum, terram, Hierosolymam aut per caput: quæ Matthæi 5. v. 34. 35. 36. recensentur. Taxat etiam abusum Judæorum credentium se non obligari, si per cælum, terram aut templum jurassent. Matth. 23. v. 16. Ut & non necessaria juramenta in familiaribus colloquiis.

³ *Et Paulus cum dat consilium.*] Respicit procul dubio autor ad locum 1 Corinth. 7. v. 25. De virginibus autem imperium Domini non habeo: sed sententiam hac in re meam dico. Et v. 40. Beatior est, si maneat secundum meam sententiam.

tur in manu condentis legem, obstringere ad gehennam, aut non obstringere. Et sanctum est cavere, ne quibuslibet constitutionibus illaqueemus imbecilles. SA. Est. LA. Et, si Paulus heic cautionem adhibuit, multo magis sacerdotibus adhibenda; de quibus incertum, quo spiritu agantur. SA. Fa-
 teor. LA. Atqui paulo ante negabas esse in manu condito-
 ris, quatenus obstringeret lex. SA. Jam consilium est, non
 lex. LA. Nihil est facilius, quam commutare vocabulum.
 Noli furari, præceptum est? SA. Est. LA. Noli omnino
 resistere malo? SA. Consilium est. LA. At hoc posterius
 magis habet speciem præcepti, quam illud prius. Saltem
 hoc est? episcopis in manu, utrum velint esse præceptum,
 quod instituunt, an consilium? SA. Est. LA. At istud pau-
 lo ante fortiter negabas. Etenim qui non vult suam consti-
 tutionem quenquam ad ullum crimen adstringere, nimi-
 rum vult eam esse consilium, non præceptum. SA. Verum;
 sed non expedit hoc scire vulgus, ne protinus clamitent es-
 se consilium, quod servare non libet. LA. At quid interim
 facies tot infirmis conscientiis, tam misere confusis tuo si-
 lentio? Verum age, dic mihi, nullisne notis docti depre-
 hendere possunt, utrum consilii vim habeat constitutio, an
 præcepti? SA. Possunt, sicut audiui. LA. Non licet scire
 myste-

1 *Jam consilium est.*] In explicatione
 variarum significationum vocis consilii
 in Bibliotheca sua subjungit Ravanel-
 lus: Sumitur etiam *Consilium* pro sen-
 tentia seu opinione Job. 29. *ψλ* 21.
 Act. 15. *ψλ* 37. Item 1 Cor. 7. *ψλ* 25. 40.
 ubi tamen habetur *γνώμη*, quæ vox si-
 gnificat proprie non consilium, sed ani-
 mi sententiam. Vulgata vero vertit *con-
 silium*, confundens *γνώμη* cum *βουλῇ*,
 quas voces distinctas esse docet Aristo-
 teles lib. 6. Ethic. cap. 10. 11. Unde pa-
 ter Sophistas ineptissime stabilire super
 hunc locum Apostoli consilia illa per-
 fectionis, quæ Evangelica vocant, præ-
 fertim cum sententia ista, sive ut volunt
 Pontificii, consilium illud, quod Apo-

stolus dicit se dare ex inspiratione Sp.
 Sancti, pro præcepto haberi debeat, cui
 nefas sit non obtemperare.

2 *Noli omnino.*] Itane? Consilium
 est? Quid ni præceptum? Christus enim
 loco hoc Matth. 5. *ψλ* 39. *Ego vero dice
 vobis, ne obstitite improbo;* expressissime
 vetat, ne nos ipsos vindicemus aut vim
 vi repellamus.

3 *Episcopi.*] Episcopis in manu mu-
 tare quadrata rotundis, ex non peccato
 peccatum, ex peccato non peccatum fa-
 cere pro summa autoritate & libitu? Ubi
 autem tam immanibus privilegiis
 ornati & à quibus? Nisi sacrilege inva-
 serint & blaipheme etiamnum eadem
 exerceant.

1 *Pisci*

mysterium? SA. Licet, nisi velis effutire. LA. Ah 'pisci dixeris. SA. Cum nihil audis, nisi hortamur, ordinamus, mandamus, consilium est: cum audis, jubemus, districte præcipimus, præsertim si accedant minæ excommunicationis, præceptum est. LA. Quid si debeam pistori meo, cumque solvendo non sim, fugere malim quam conjici in carcerem; num pecco criminaliter? SA. Non arbitror: nisi delit solvendi voluntas. LA. Cur igitur excommunicor? SA. Istud fulmen territat improbos, non adurit innocentes. Scis enim & apud præcos Romanos fuisse leges diras ac minaces, sed in hoc ipsum tantummodo latas; qualis illa fertur è duodecim tabulis, ¹ de disseccando corpore debitoris: ² cujus ideo nullum exstat exemplum, quod non in usum, sed ad terrorem esset prodita. ³ Jam ut fulmen non agit in ceram aut linum, sed in æs: ita tales excommunicationes non agunt in miseros, sed in contumaces. Et tamen, ut ingenuè dicam, in hujusmodi frivolis adhibere fulmen à Christo traditum, propemodum esse videtur, quod veteres dicebant, ⁴ in lente unguentum. LA. Num idem jus pa-

tri-

¹ *Pisci dixeris.]* Pisces multos esse declarat proverbium. Unde Plutarchus in Symposiacis existimat, Pythagoricos à piscibus abstinuisse, quod hos quasi suæ disciplinæ domesticos agnoscerent, propter ἔχθραν, id est, silentium: quod inter animantium genera piscibus est proprium.

² *De disseccando corpore.]* Vide Aulum Gellium de poena talionis.

³ *Cujus ideo nullum.]* Verba Agellii sunt lib. 20. cap. 1. Tertiis nundinis capite poenas dabant debitores, aut trans Tiberim peregre venum ibant. Sed eam capitis poenam sciendæ fidei gratia, horrificam atrocitatis ostentu novisque terroribus metuendam reddiderunt. Nam si plures forent, quibus reus esset judicatus, secare si vellent atque partiri corpus additi sibi hominis permiserunt. Et quidem verba ipsa legis dicam, ne existimes invidiam me istam forte

formidare, TERTIIS, inquit, NUNDINIS. PARTIS. SECANTO. SI. PLUS. MINUS. VE. SECUERUNT. SE. FRAUDE. ESTO. Nihil profecto immittius, nihil immanius; nisi, ut reipsa apparet, eo consilio tanta immanitas poenæ denunciata est, ne ad eam unquam perveniretur. Addici namque nunc & vinciri multos videmus; qui vinculoꝝ poenam deterriti homines contemnunt. Dissectum esse antiquitus neminem equidem neque legi neque audiri. Quoniam sævitia ista poenæ contemni non quita est.

⁴ *Ut fulmen non.]* Fulmen à Phycis triplex statuitur vel disjiciens, vel urens, vel perforans. Hoc autem parcens mollibus, duriora corpora comminuit. Ita vaginā illasā, gladius eodem confringitur.

⁵ *In lente unguentem.]* Dicitur ubi plura inter se dissimilia miscentur: aut in homi-

trifamilias in sua domo quod episcopo in sua ¹ dioecesi?
 SA. Arbitror, pro portione. LA. Et hujus præscripta simi-
 liter obligant? SA. Quid ni? LA. Edico, ne quis vescatur
 cæpis; quomodo periclitatur apud Deum, qui non parue-
 rit? SA. Ipse viderit. LA. Posthac non dicam meis; præ-
 cipio, sed admonéo. SA. Sapies. LA. Verum perspicio vi-
 cinum meum proximum esse periculo, & arreptum clam
 admonéo, ut sese subducatur ab ebriosorum & aleatorum
 commercio: ille monitorem aspernatus, perditius incipit
 vivere, quam antea: num heic illum obstringit admonitio?
 SA. Videtur. LA. Igatur neque consulendo, neque exhor-
 tando fugimus laqueum. SA. Imo non adfert laqueum ad-
 monitio, sed admonitionis argumentum. Etenim si frater
 admonitus, ut crepidis uteretur, negligeret; nullo crimi-
 ne teneretur. LA. Non heic percunctabor, quantum obli-
 gent præscripta medicorum. Votum obstringit ad poenam
 gehennæ? SA. Maxime. LA. Omne? SA. Omnissimum;
 modo sit licitum, legitimum ac liberum. LA. Quid appel-
 las liberum? SA. Quod nulla extorsit necessitas. LA. Quid
 est necessitas? SA. Est metus cadens in constantem virum.
 LA. Etiam in Stoicum? quem ² si fractus illabatur orbis,
 impavidum ferient ruinæ. SA. Istum ³ Stoicum mihi osten-
 de, & respondebo. LA. Sed extra jocum; num famis aut
 infamix merus, ⁴ cadit in constantem virum? SA. Quid
 ni?

in hostium, aut in rem quampiam, quæ
 neutrquam in tempore adhibeatur us,
 quibus minime congruit. Veluti si in-
 ter pœdæ de rebus gravibus ac theolo-
 gicis disputare incipias. Lenticulæ enim
 vili legumini non convenit admiscere
 oleum, aut unguentum odoratum. Belg.
¹ *Kappriet jar soet.*

8. *Diocesi.* *Asolan* (is, administra-
 tio. *Asolan* significat provinciam mi-
 norem, quem aliquis ei præfectus ad-
 ministrat, & cui jus dicit. tum eum
 tractum, in quem Episcopus jus exercet.
Belg. Enstist.

2 *Si fractus illabatur orbis.* Retulit
 verba ex Flacci Odis.

3 *Stoicum mihi.* Stoici ita dicti à
stoa sive porticu Athenis, in qua Zeno
 sectæ Stoicæ institutor discipulos suos
 docebat. Inter alia mascula & severa
 dogmata hoc propugnabant, omnes
 affectus timoris, lætitiæ oportere tolli
 ex homine. Nullus autem id ipsum con-
 secutus est; est enim id hominem ex ho-
 mine tollere.

4 *Cadit in constantem.* Multis argu-
 mentis conatur adducere Seneca, utpo-
 te Stoicus, in sapientem non cadere
 injuriam

ni? *LA.* Si filia¹ nondum emancipata clam nubat in scias parentibus, nec passuris si sciant; legitimum erit votum? *SA.* Erit. *LA.* An sit, nescio: certe si qua sunt, hoc est unum ex illorum numero; quæ licet vera sint; tamen ob scandalum imbecillium silenda sunt. Quid si virgo quæ ex auctoritate parentum contraxit² matrimonium cum sponso, clam & invitis parentibus, voto semet addicat collegio sanctæ³ Claræ; eritne licitum & legitimum? *SA.* Si fuerit solemne. *LA.* Num solemne est, quod in agro sit in obscuro monasteriolo? *SA.* Sic habetur. *LA.* Si eadem domi paucis testibus, votoprofiteatur perpetuam corporis integritatem, non erit legitimum? *SA.* Non. *LA.* Quam ob rem? *SA.* Quia sanctius votum obstat. *LA.* Eadem puella si vendat agellum, valebit contractus? *SA.* Non opinor. *LA.* Et valebit si seipsam dederit in potestatem alienam? *SA.* Si se Deo dicaverit. *LA.* An non & votum privatum dicat hominem Deo? Et qui suscipit⁷ sanctum conjugii sacramentum, nonne se

injuriam aut metum, in tractatu cui titulus de Constantia Sapientis: quem vide.

1 *Nondum emancipata.*] Emancipare, est quempiam in tua potestate sui juris facere.

2 *Matrimonium cum sponso.*] Audiant contraria præcipientem votis illis diabolicis, (quibus à marito uxor & ab uxore maritus discedens impiis monasterii claustris se addicunt) Apostolum Pontificii. 1. Corinth. 7. v. 39. Uxor alligata est lege quamdiu vivit vir ipsius.

3 *Clam & invitis.*] Recte addit autor ad Collegium Claræ: Clara enim ipsa, instinctu Francisci, parentes absque causa deferens, noctu ad Mariam de Portiuncula confugit. Ibi à monachis recepta & tonsa à Francisco ad Pauli templum deducitur. Parentes istius negotii certiores facti cum abducere conarentur, arripit illa altare & pertinacissime vitæ monasticæ adheret.

4 *Clara.*] Clara hæc Assisensis, Francisci constantæ, patre milite, matre Or-

tulana superstitionis muliere nata. Ad templum Damiani quadraginta duos annos durissimam vitam egit. Ab Honorio III. privilegium recepit paupertatis. Circa annum, teste Nauclero, 1225. novum ordinem pauperum virginum crexit. Ordo hic, cui Innocentius IV. regulam præscripsit, dividitur in Observantinas, Reformatas & Urbanissas.

5 *Voto profiteatur.*] Istud votum perpetuæ castitatis temerarium: nemo quippe certus est, an continentiæ domum semper retenturus sit.

6 *Si se Deo dicaverit.*] Videntur annotationes nostræ in colloquia quibus titulus Virgo *μυροπαμος* & Virgo Penitens.

7 *Sanctum conjugii.*] Intèr sacramenta N. T. quæ à Pontificiis perperam septem recensentur, etiam reponitur Matrimonium. Verum quidem est, si vox Sacramenti late sumatur pro omni eo quod aliquam rem sacram significat, conjugium esse Sacramentum: refert quippe vinculum Christi cum Ecclesia. Sed hæc

ratiōne

ne se dicat Deo? Et quos Deus jungit, dicant se diabo? De solis conjugibus dixit Dominus, *Quos Deus junxit, homo ne separet*. Ad hæc, cum adolescens vix dum pubescens, aut puella simplex, minis parentum, sævitia tutorum, improbis instinctibus monachorum, blanditiis & odiis protruditur in monasterium; num liberum est votum? SA. Si sint 'doli capaces. LA. Ea ætas maxime capax est doli, ut cui facillime possis imponere. Quid si proponam in animo, diebus Veneris abstinere à vino, perinde obstringit propositum ut votum? SA. Non arbitror. LA. Quid igitur interest inter certum propositum, & votum tacita cogitatione conceptum? SA. Animus obligandi. LA. Negabas ante, heic valere animum. Propono si queam; & voveo, sive queam, sive non queam? SA. Habes. LA. Habeo nebulas in pariete depictas, hoc est, nihil. Est igitur & in proposito dispicienda materiæ ratio? SA. Opinor. LA. Et ut illic à legis, ita heic à voti nomine cavendum? SA. Recte. LA. Si Romanus pontifex statueret, ne quis jungat matrimonium intra septimum propinquitatis gradum, admitteret crimen, qui duceret cognatam gradu sexto? SA. ² Opinor; certe periclitaretur. LA. Quid si episcopus suis ediceret, ne quis haberet rem cum uxore, nisi die Lunæ, Jovis & Sabbati; committeret crimen, qui clam aliis diebus uteretur uxore? SA. Arbitror. LA. Quid si ediceret, ne quis ³ bulbis vesceretur? SA. Quid istuc ad pietatem? LA. Quia bulbi provocant libidinem. Quod de bulbis dico, idem dictum puta de eru-

ratione non septem tantum, verum etiam infinita erunt Sacramenta. Si vero Sacramentum accipitur pro externa & visibili ceremonia divinitus instituta, qua Deus invisibilem gratiam significat, exhibet & obsignat, conjugium in hoc sensu non est collocandum; definitio enim Sacramenti non illi competit.

¹ *Doli capaces.*] Ita loquuntur Jureconsulti. Aliter ex ambiguo jocatur, quasi doli capax, qui dolo est idoneus.

² *Opinor; certe.*] Quid ni? Si enim contra expressam Dei legem incestum sua pontificali indulgentiâ admittat; cur non majore jure gradus liciti matrimonii à Deo idem Antichristus evertere potest?

³ *Bulbis.*] Bulbus genus est cepis. Radix rotunda tunicata. Belg. *Bolle*, *ronde Wortel*. Et bulbus, & eruca provocant Venerem: Unde Ovidius, *salaces vocat erucas*, Belg. *Rakette*.

Hh

I *Erucas.*]

de 'erucis. SA. Hæreo. LA. Quid hæres? Unde est humanis legibus obligandi vis? SA. Ex dictis Pauli, ² *Obedite præpositis vestris*. LA. Hinc igitur obligat omneis episcoporum ac magistratuum constitutio? SA. Modo sit æqua, justa, & legitime lata. LA. Sed istius rei quis erit iudex? SA. Ipse qui condidit. Nam ejus est interpretari, cujus est condere legem. LA. Ergo citra delectum est obediendum quibuscumque constitutionibus? SA. Opinor. LA. Quid si præpositus stultus & impius, ferat legem impiam & iniquam? ipsius iudicio standum erit; & populus, cui nullum est iudicandi jus, obtemperabit? SA. Quorsum attinet ea somnare, quæ non fiunt? LA. Qui subvenit parenti, non subventurus nisi lex cogeret, num implevit legem? SA. Non arbitror. LA. Qui sic? SA. Primum non satisfacit animo ejus, qui condidit legem: deinde ³ voluntati impiæ addit hypocrisin. LA. Qui jejunit, non jejunaturus nisi ⁴ præciperet ecclesia, num satisfacit legi? SA. Mutas & auctorem legis, & materiam. LA. Confer igitur Judæum sic jejunantem diebus præscriptis, ut, ni lex hunc adigat, non sit jejunaturus, cum Christiano servante jejunium ab hominibus indictum, haud quaquam servaturo si legem tollas: aut si mavis, Judæum abstinentem à carne suilla, & Christianum abstinentem à carnibus & lactariis die Veneris. SA. Infirmi non nihil reluctanti legi, puto paratam esse veniam; certo proposito legem averfanti & obmurmuranti non item. LA. Atqui fateris leges divinas non ⁵ semper obligare ad poenam gehennæ?

¹ Eruca.] Herba. Belg. *Rakette*.

² *Obedite præpositis vestris*.] Verba Pauli ad Rom. 13. v. 1. ita sonant: *Omnis anima potestatibus supereminentibus subiecta esto. Non enim est potestas nisi à Deo.*

³ *Voluntati impiæ*.] Ex *ψυχῆς*, quippe Deus obedientiam sibi secundum legem præstari exigit.

⁴ *Præciperet ecclesia*.] Jejunia Pontificiorum à Romanâ ecclesiâ indicta plane supersticiosa sunt: utpote quæ pro ope

re-meritorio, placatorio & satisfactorio habentur, specie divini cultus: & dierum observationibus & supersticioso quorundam ciborum discrimine celebrantur.

⁵ *Semper obligare*.] Siccine? Non obligant omnes leges divinæ ad poenam infernalem? Cum interim maledictio promulgata sit omnibus qui non manserint in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, ut ea faciant.

hennæ? SA. Quid ni fatear? LA. Nec audes fateri esse legem humanam, quæ non obligat ad eandem poenam, sed hominem relinquis in ancipiti? Videris igitur aliquanto plus¹ tribuere legibus hominum, quam Dei. Mendacium & obrectatio suapte natura sunt mala, & à Deo prohibita; & tamen fateris esse aliquod² mendacii & obrectationis genus, quod non obliget ad poenam gehennæ; nec audes eum qui quomocunque vescitur carnibus in die Veneris, liberare à pœna gehennæ. SA. Non est meum quenquam absolvere aut damnare. LA. Si divinæ leges & humanæ pariter obstringant, quid igitur interest inter has & illas? SA. Nimirum quod qui violat legem humanam, immediate peccat adversus hominem, (si mihi concedis scholasticorum flosculis uti) mediate adversus Deum; qui violat legem divinam, contra. LA. Quid refert, utrum prius miscueris acetum, an absynthium, cum mihi utrumque sit ebibendum? Aut quid refert, utrum lapis à me vulnerato percussus feriat amicum, an ordine verso? SA. Hoc didici. LA. Et si ex materia circumstantiisque sumitur obligandi modus in utrisque legibus; ³ quid interest inter auctoritatem Dei, & hominum? SA. Impia percunctatio. LA. At tamen multi credunt plurimum interesse. Deus tulit legem per Moſen, nec licet violare: idem⁴ fert leges per Pontifices, aut certe Concilium; quid interest inter has & illas? Lex Moſi per hominem, leges nostræ per homines. Et videntur minus ponderis habere quæ Deus tulit per unum Moſen, quam

¹ *Tribuere legibus.*] Id summa ope, at non sine summa blasphemia, argent Papicolæ: ut posthabitis legibus divinis, humanas & impias suas constitutiones supra divinas obtrudant.

² *Mendacii & obrectationis.*] Laxant in hoc negotio habenas Pontificii, quas tamen Deus lege sua arctissime constringit: mendacium officiosum, quo quis juvatur, ex peccatorum ordine proturbant. Eadem impia libertate utuntur

in reservationibus mentalibus aliisque istius farinae.

³ *Quod interest.*] Egregie & præſenti quaſtioni congruenter dicebat filiis suis sacerdos Heli, 1 Sam. 2. v. 25. Si peccaverit ullus in alterum, judicabit eum magistratus: sed si in Jehovah ullus peccat, quis oret illum?

⁴ *Fert leges.*] Nihil minus: Deus non fert leges per Antichristum.

quam quæ Spiritus Sanctus edit per frequens episcoporum & eruditorum concilium. SA. De Spiritu Moſis dubitare non licet. LA. Paulus in episcoporum vicem venit. Quid igitur intereſt inter Pauli præcepta, & cujuſlibet episcoporum? SA. Quia ſine controverſia Paulus ſcripſit afflatus Spiritu. LA. Hæc ſcriptorum auctoritas quouſque ſe porrigit? SA. Arbitror non ultra Apoſtolos, niſi quod conciliorum eſt inviolata auctoritas. LA. Quare de Pauli Spiritu dubitare non licet? SA. Quia obſtat eccleſiæ conſenſus. LA. De episcopis dubitare licet? SA. De hiſ nihil temere ſuſpicandum, niſi res ipſa palam clamitet quæſtum, aut impietatem. LA. Quid de conciliis? SA. Non licet, ſi fuerint rite & per Spiritum Sanctum congregata, peractaque. LA. Eſt igitur aliquod concilium, in quod iſta non competunt? SA. Eſſe poteſt. Quod ni eſſet, Theologi nequaquam adderent hanc exceptionem. LA. Videtur igitur & de conciliis dubitari poſſe. SA. Non arbitror, poſteaquam fuerint Chriſtianarum gentium judicio conſenſuque recepta comprobataque. LA. Poſteaquam exceſſimus pomœria, quibus Deus voluit circumſcribi ſacroſanctam illam & inviolabilem ſcripturæ auctoritatem, videtur mihi & aliud eſſe diſcrimen legum divinarum & humanarum. SA. Quod?

LA. Leges

1 *Frequens episcoporum.*] Blaſphemum eſt conciliis aſcribere tantum, quantum Moſi. Nota ſunt, quod unius concilii dogmata ab altero everſa ſunt. Et nihilominus omnia Dei Spiritu acta? Belle quidem. Ergo ſimul Spiritu contradictionis & Dei concilia habita. Relegantur eadem operâ Conſtantienſis, Lateranenſis, Baſilienſis aliorumque conciliorum acta, ad amuſſum verbo Dei repugnantia.

2 *Eccleſiæ conſenſus.*] Imo & Sp. Sanctus in Pauli epiſtoliſ loquens.

3 *Judicio conſenſuque.*] Concilia aut ſunt Particularia aut Univerſalia. Illa ita errare poſſunt, ut fidei fundamentum evertant. Eccleſiæ quippe particulares,

quas repræſentant, quandoque penitus deficiunt. Conſtat id exemplo Judaicarum & ab hæreticis ſeductarum Eccleſiarum. Univerſalia vero, ſi legitima, nunquam ipſam arcem ſalutis oppugnant, licet in levioribus ſæpe hallucinentur. Hinc Auguſtinus ait, priora concilia à poſterioribus emendari opus habuiſſe.

4 *Pomœria.*] Pomœria id eſt terminos præſcriptos. At proprie loca tam intra quam extra murum, quæ antiqui in condendis urbibus inaugurato conſecrabant, neque patiebantur iis inſediſcari, Varroni ita diſta quaſi *poſtmaræ*: nam veteres, quem nos murum, illi *mœrum* appellabant.

1 Sum

LA. Leges divinæ sunt immutabiles, nisi si quæ sunt ejus generis, ut significandi coercendive gratia videantur ad tempus datæ, quas & prophetæ defuturas juxta carnalem sensum prædixerunt, & Apostoli jam omittendas docuerunt. Deinde, inter leges humanas existunt nonnunquam iniquæ stultæque & pestilentes; unde & abrogantur vel auctoritate superiorum, vel consentiente neglectu populi. Tale nihil est in legibus divinis. Rursus humana lex suapte sponte cessat, ubi cessarit causa propter quam lata est: veluti si constitutio juberet singulos quotannis aliquid conferre in structuram templi, templo absoluto cessat rigor legis. Ad hæc, lex ab hominibus lata, non est lex, nisi fuerit utentium consensu comprobata. Lex divina nec expendi debet, nec potest abrogari. Quanquam & Moses legem laturus, suffragia populi collegit, non quod hoc esset necesse, sed ut illos magis haberet obnoxios. Impudens enim est, legem contemnere, quam tuo suffragio comprobaris. Postremo cum leges hominum, quæ fere corporalia præscribunt, pædagogi sint ad pietatem, cessare videntur, ubi quis profecit ad spiritus robur, ut jam talibus cancellis non egeat, modo pro virili vitetur scandalum infirmorum, non malitiose superstitionum. Velut si pater præscribat filix im-
puberi, ne bibat vinum, quotusvis sit illius virginitas usque ad nuptias; cum adoleverit, jamque viro tradita fuerit, non tenetur præcepto patris. Multæ leges habentur instar phar-
macorum; ea vero mutantur & cedunt pro re nata, ipsæ etiam

1 *Sunt immutabiles.*] Nota distinctio legum divinarum in moralem, ceremonialem & forensem. Ceremonialis sub Evangelio honorifice sepulta ob reverentiam Dei, à quo quondam instituta, & per Christum abrogata. Gal. 4. v. 5. Eph. 2. v. 14. 15. Coloss. 2. v. 14. Forensis seu judicialis itidem duravit ad adventum Messix: nam ad hoc tempus consistere debuit Politia Judæorum, secundum Jacobi vaticinium. Genes. 49. v. 10. Ita ut Christiani non teneantur

suas respublicas juxta hujus normam administrare: quamquam immutabile manlit quod ex illa lege juri naturæ innititur. De morali autem lege ait Christus Matth. 5. v. 18. Amen dico vobis, usque dum præterierit cælum & terra, jota unum aut unus apex nequaquam præterierit ex lege.

2 *Instar pharumacorum.*] Φάρμακον tam pro veneno quam salutifero medicamento sumi soletum.

etiam medicis approbantibus; qui si semper iisdem uterentur remediis à veteribus proditis, plures occiderent quam sanarent. SA. Multa tu quidem congeris, quorum nonnulla placent, aliqua displicent, quædam non intelligo. LA. Si lex episcopi quæstum evidenter oleat, hoc est, statuatur, ut singuli parochi bis in anno emanant aureo ducato jus absolvendi à casibus, quos vocant Episcopales, quo plus extorqueat à suis; obtemperandum censet? SA. Censeo, sed interim clamandum adversus legem iniquam, exclusa semper seditione. Sed unde hic mihi percunctator lanio? ¹ Tractent fabrilis fabri. LA. Hujusmodi quæstionibus sæpe torquemur in conviviis; interdum ² diatriba fervercit ad pugnam & sanguinem. SA. Pugnent qui volent: ego censeo leges majorum esse reverenter suscipiendas, & observandas religiose, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut serere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre, quam seditiose reluctari. LA. Ista quidem ratione fateor bene consultum rebus eorum, qui dignitate pollent; & tecum sentio, nec illis invideo. Cæterum lubens audiam rationem, qua consulatur & populi vel libertati, vel commodis. SA. Deus non destituet populum suum. LA. Verum ubi interim illa libertas Spiritus, quam Apostoli promittunt ex Evangelio, quam Paulus toties inculcat clamans, *Regnum Dei non est esca & potus; & quod filii non sumus sub pedagogo, nec amplius serviamus elementis hujus mundi*; aliaque innumera: si tanto pluribus ⁴ constitutionibus onerantur Christiani quam Judæi, & si arctius obligant

¹ *Tractent fabrilis fabri.*] Admonet unumquemque artificem in suis negotiis exerceri oportere. Et ne futor ultra crepidam, quasi nemo de iis judicare conetur, quæ sunt ab ipsis arte ac professione aliena: nam quam quisque novit artem in hac se exerceat.

² *Diatriba.*] *Antiphrasis, disputatio*; item locus, ubi exercent se Philosophi.

³ *Et quod filii.*] Vide Paulum ad Galat. 2. § 4. 5. & Gal. 3. § 1. 23. 24. 25.

⁴ *Constitutionibus.*] Pluribus certe & gravioribus constitutionibus, directæ eum libertate Christiana pugnantis, Pontificia religio premitur, quam olim sub Veteri fovere Judaismus, cujus jurgum nec Apostoli nec Patres ferre poterat, teste Petro.

obligant hominum leges, quam pleraque à Deo tradita præcepta? SA. Dicam, Lanio. 'Non in hoc est Christianorum libertas, ut liceat illis facere quæ velint, liberis à constitutionibus humanis: sed quod ex fervore Spiritus ad omnia prompti, lubentes & alacres ea faciunt quæ præscribuntur, nimirum filii potius quam servi. LA. Expedite: sed erant & sub lege Mosaica filii, & sunt sub Evangelio servi; atque adeo vereor ne maxima pars hominum; siquidem servi sunt, qui lege coacti suum officium faciunt. Quid igitur discriminis inter novam & veterem? SA. Meo iudicio, multum interest. Quod vetus sub involucris docuit, nova sub oculis posuit: quod illa sub ænigmatibus prædixit, hæc dilucidius ostendit: quod illa subobscurè promisit, hæc exhibuit maxima quidem ex parte: illa tradita erat uni genti, hæc ex æquo docet omnes salutem: illa paucis prophetis & eximiis viris impertiit insignem illam & spiritualem gratiam; hæc omne donorum genus largiter effudit in omnium ætatem, sexuum & nationum homines, linguas, sanationes, prophetias, miracula. LA. Ubi nunc igitur ista? SA. Cessarunt, non interierunt: vel quia non est opus, jam evulgata Christi doctrina; vel quia plerique titulo tantum Christiani, fide, quæ est miraculorum architectrix, caremus. LA. Si propter incredulos ac diffidentes opus est miraculis, talium nunc plena sunt omnia. SA. Est incredulitas simpliciter errans, qualis erat Judæorum 'obmurmurantium Petro, quod Cornelii familiam rece-

1 *Non in hoc est Christianorum.*] Christianorum libertas consistit; primo in liberatione à peccato & morte; secundo à lege morali, non quoad obedientiam, sed necessitatem perfecte præstandi ad iustitiam consequendam & quoad rigorem & obligationem ad poenam: tertio in donatione Sp. Sancti, eximentis miseram cæcitatem, illuminantis prædicatione Evangelii & vivificantis: quarto in liberatione à lege ce-

remionali & multo magis traditionibus humanis, cultus gratia institutis, ut & necessitate legalia observandi de rebus mediis; qualia sunt, delectus ciborum, observationes dierum & similia.

2 *Obmurmurantium Petro.*] Historia existat Act. 11. v. 1. 2. 3. Audierunt autem Apostoli & fratres qui erant in Judæa, Gentes etiam recepisse sermonem Dei. Quum igitur ascendisset Petrus Hierosolymam, disceptarunt ad-

H h 4

versus

recepisset ad Evangelii gratiam : qualis erat gentium , quæ religionem , quam à majoribus acceperant , putabant esse salutiferam , & Apostolorum doctrinam esse superstitionem peregrinam : hi conspectis miraculis conversi sunt. Nunc qui diffidunt Evangelio , tanta luce per universum orbem coruscante , non simpliciter errant , sed excæcati malis affectibus nolunt intelligere , ut bene agant : hos nulla miracula reducerent ad mentem meliorem. Et sanandi tempus nunc est , puniendi post futurum est. LA. Quamquam multa dixisti satis probabiliter , tamen mihi propositum est , non fidere salamentario ; sed adibo Theologum quendam eximie doctum : quidquid is de singulis pronunciat , coelestis oraculi vice fuerit. SA. Quis iste ? Pharetrius ? LA. Ille simpliciter delirat & ante annos , dignus qui concionetur deliris aniculis. SA. Bliteus ? LA. An ego tam loquaci sophistæ credam ? SA. Amphicolus ? LA. Nunquam ei credam in solvendis quæstionibus , cui meo malo credidi carnes meas. An ille bona fide solvat * problemata , qui pessima fide nondum solvit pecuniam ? SA. Lemantius ? LA. Non utor cæcis , ad indicandam viam. SA. Quis igitur ? LA. Si scire vis , Cephalus est , vir trium linguarum , & omnis politioris litteraturæ perpulchre gnarus , tum in sacris voluminibus & vetustis Theologis diu studioseque versatus. SA. Dabo rectius consilium. Eas ad inferos ; illic invenies ¹ Rabbini Druinum , qui ² Tenedia bipenni difsecabit

versus eum qui erant ex circumcissione : dicentes ad viros præputium habentes , introisti & una edisti cum illis.

¹ *Diffidunt Evangelio.*] Desierunt miracula cum Apostolis & primis illis doctoribus : nam confirmatâ Evangelii doctrinâ non erant amplius necessaria. Hinc eleganter Augustinus : Portentum est , qui adhuc portenta & miracula ad Evangelii doctrinam confirmandam flagitat. Definitur autem miraculum opus arduum & inusitatum vi divina , quæ omnem facultatem naturæ creatæ supe-

rat : ad id editum , ut admiratione sentientes afficiat & fidem erga sermones Dei confirmet. Non debuit diu usus miraculorum in ecclesiis esse , ne eorundem dignitas exolesceret. Id indicat Augustinus , ubi ait , miracula non moverent , nisi mira essent : & mira non essent , si solita essent.

² *Problema.*] Est illud quod objicitur. Vel quæstio quæ proponitur ; à *πρόβλημα* , *objicio*.

³ *Rabbini.*] Magister Judaicus ; à *Rabbi* , magister. Matth. 8. 19.

* *Tene-*

fecabit omnes tuas quæstiunculas.] LA. Tu præi, quo mihi viam appares. SA. Sed extra jocos: Estne verum, quod narras, datam potestatem vescendi carnibus? LA. Ludebam, te ut urerem. Et, si Romanus Pontifex id vellet maxime, ordo salsamentariorum moveret seditionem. Deinde mundus est plenus * Pharisaïcis hominibus, qui non alia re sibi possunt vindicare sanctimoniam, nisi talibus observationiunculis: hi nec paterentur sibi detrahi jam partam gloriam, nec sinerent minoribus plus esse libertatis quam ipsis fuit. Ne in lanionum quidem rem esset, permitti liberum quarumlibet rerum esum. Tum enim varius esset eventus nostræ negotiationis; nunc certius est lucrum, ¹ & minus aleæ, minusque laborum. SA. Verissima prædicas; sed eadem incommoditas ad nos rediret. LA. Gaudeo tandem inventum aliquid, in quo salsamentario cum lanione conveniat. Jam ut incipiam & ipse serio loqui, quemadmodum fortassis expediret populum Christianum paucioribus constitutioniunculis obstringi, præsertim si quæ non multum, aut nihil conducunt ad pietatem, ne dicam officiunt: ita non libet ab istis stare, qui omnes omnium hominum constitutiones rejiciunt, neque flocci faciunt. Imo ob hoc ipsum multa faciunt, quia præceptum est ne faciant. Attamen de mirari non possum in plerisque rebus præpostera mortaliū judicia. SA. Idem nec ego satis admirari possum. LA. ² Cælum terræ miscemus, si quid periculi suspicamur, ne quid

* *Tenedia bipennis.*] Conveniet in eos, qui nimium severè judicant ac puniunt: aut qui celeriter expediunt controversas & litium ambiguitates. Inde translatus, quod olim rex Tenedi securim gestans, lites audire consuevit: causæque judicata, protinus eum, qui fecisset injuriam, securi percuteret.

1 *Te ut urerem.*] Uterer id est cruciarem, vexarem: ista enim significatione per translationem sæpius invenitur.

2 *Pharisaïci hominibus.*] Pharisaïcus

per antonomasiam pro subdolo, fucato, hypocrita: tales Pharisaï, quos vivis coloribus descriptos invenies à Christo Matth. 23.

3 *Et minus aleæ.*] Alea proprie tessera vel ipse ludus tesserarum: Metaphoricè pro quavis fortuna & periculo, ut hoc loco.

4 *Cælum terræ miscere.*] Proverbialis hyperbole est, pro eo, quod est omnia perturbare, nihilque non facere. Sic Juvenal. *Clames licet, & mare cælo confundas.*

Hh 3

x Sic

ne quid decedat ponderis sacerdotum constitutionibus auctoritatieque: & dormitamus, cum imminet evidens periculum, ne tantum tribuamus hominum auctoritati, ut auctoritati divinæ minus tribuatur quam oportet. ¹ Sic à Scylla declinamus, ut non metuamus Charybdim, malum exitiabilis. Debetur episcopis suus honos; quis negat? præsertim si agunt quod dicuntur. Sed impium est; honores soli Deo debitos, transferre in homines, & dum impense reveremur hominem, parum revereri Deum. Honorandus Deus in proximo, venerandus in proximo; sed interim adhibenda cautio, ne Deus per hanc occasionem suo fraudetur honore. SA. Itidem videmus multos in tantum fidere ² corporalibus cæremoniis, ut his freti, negligant ea quæ sunt veræ pietatis; suis meritis arrogantes quod est divinæ largitatis, & ibi consistentes, unde gradus erat ad perfectiora, & ex his rebus proximum calumniantes, quæ ³ per se nec bonæ sunt, nec malæ. LA. Quin in eadem re cum duo sunt, quorum alterum altero præstantius, semper deterioris est nobis potior ratio. Corpus; & quæ corporis sunt, ubique pluris fiunt, quam ea quæ sunt animi. Et hominem occidisse, pro gravi crimine ducitur, ut est: at pestifera doctrina, ⁴ vipereis instinctibus corrupisse mentem hominis; ludus est. Si sacerdos alat capillitium, aut vestemumat hominis profani, rapitur in carcerem, acriter punitur: si

¹ Sic à Scylla, &c.] Evitata Charybdi in Scyllam incidi: hoc est, dum vito gravius malum, in alterum diversum incidi. ut *Incidit in Scyllam cupiens vitare Charybdim.* Belg *Uyt 't vagevier in de hel.*

² Corporalibus cæremoniis.] Graphice depingit Pontificiorum superstitiones. Quantum, bone Deus, tribuunt externo cultui ab hominibus invento! Quam fidunt suis operibus, quæ Deo non line spirituali superbia admetiuntur! Videantur ipsorum superstitionis & blasphemæ preculæ sanctis dictæ; ad numerum nodorum, peregrinationes religionis

ergo, confessiones auriculares, communicationes missarum, elemosynæ, spontanea paupertas, cæca obedientia, punctiones corporum, jejunationes aliaque alia innumera: quibus umbris in tantum innituntur, ut ipsum corpus elabi sibi sinant.

³ Per se nec bonæ sunt.] Unico verbo adiaphora nuncupantur res nec bonæ nec malæ per se.

⁴ Vipereis instinctibus.] Certe sicut anima præstantior corpore, ita majus animam falsis doctrinis & hæresibus infectis & interfecisse, quam corpus.

I. Analis

bibat in lupanari, si scortetur, si ludas aleam, si vitiet alienas uxores, si nihil attingat sacrae lectionis, tamen columna est ecclesiae. Non excuso mutatam vestem, sed accuso praeposterum iudicium. SA. Imo si non persolvat pensum precum horariarum, paratum est ¹ anathema: si foeneretur, si ² simoniam admittat, impune est. LA. Si quis videat Carthusianum aliter vestitum, aut vescentem carnibus, quam execratur, quam horret, quam timet, ne terra dehiscens & spectatorem & spectatum absorbeat! idem si videat eum temulentum, mendacibus verbis in famam aliorum debacchantem, manifestis dolis imponentem tenul vicino, nemo perinde abominatur. SA. Veluti si ³ quis videat Franciscanum enodi cingulo cinctum, ⁴ aut Augustinensem non corio, sed lana cinctum, aut discinctum Carmelitam, aut ⁵ cinctum Rhodiensem: rursus si percalceatum Franciscanum,

aut

¹ *Anathema.*] *Ἀνάθεμα* seu *Ἀνάθημα* excommunicatio, execratio. Inde & anathematizare, diris devovere. Alioquin & anathema in sacris literis pro factis oblationibus, re perditioni devota & ipsa perditione sumitur.

² *Simoniam admittat.*] Simonia nundinatio, qua quis pretio Ecclesiasticas functiones & dignitates, quae mera sunt Spiritus Sancti dona ambit & consequitur. Nomen invenit à Simone illo Mago, qui pecunia sibi comparare volebat Sp. Sancti dona. Act. 8. v. 18. 19. Quam conspexisset Simon per impositionem manuum Apostolorum dari Spiritum Sanctum, obtulit iis pecunias, dicens: Date etiam mihi potestatem, ut cuicumque imposuero manus, recipiat Spiritum Sanctum. Quantopere vero simonia in Papatu exerceatur jam olim Baptista Mantuanus indicavit, ubi canit: Romae venale esse caelum & Deum ipsum, non tantum aurum, thus & honores.

³ *Quis videat Franciscanum.*] De cultu & vario vestium genere videatur doctissimus liber Rodolphi Mospi-

niani de origine & processu Monachatus.

⁴ *Aut Augustinensem.*] Quemadmodum Franciscanorum toga cingulo nodis implicito constringuntur, ita Augustinensium coriaco. Ordinem hi falso ad autorem Augustinum deferunt. Quod & vulgatus versiculus innuit:

*Mendici fratris induti vestibus atrio,
Augustinus ego nomen habere nego.*

Primus Augustinianorum institutor Guilielmus quidam Dux Vasconensis Comes Picaviensis, Bernardi discipulus, ut Volaterranus testatur. Post illius obitum admodum dispersi & in Guilielmitas, fratres Joannis Boni, Fabalos, Britinos, fratres poenitentiae Christi distincti sunt. Alexander IV. deinceps omnes in unum collegit, & regulam Augustini praescripsit.

⁵ *Cinctum Rhodiensem.*] De Catmelitis alias Aetn. Rhodienfes ab insula Rhodo in mari Carpathio Cariz adjacent. Hanc à Christianis receptam anno 1311. tandem Solymanus Turcarum imperio subiecit, deditionem scientes Ljladamo militum Rhodiensis praefecto.

1 Semi.

aut ¹ semicalceatum Cruciferum: nonne concitaret ² Tyria (quod dici solet) maria? LA. Imo nuper apud nos ex duabus foeminis, quarum utramque dixisses prudentem, altera abortiit, altera ³ concidit syncope; quod conspicerent Canonici quendam sacris virginibus praefectum, in propinqua vicinia, sed tamen in publico, obambulare, qui vestem lineam non haberet tectam nigro pallio. At eadem crebro viderant aves ejusmodi comessantes, cantillantes, saltitantes, non addam caetera, nec ullam sentiebant nauseam. SA. Sexui fortasse debetur venia. Opinor tibi notum Polythrescum. Is aegrotabat periculose: ⁴ phthisis erat Medici diu suaserant, ut vesceretur ovis & lactariis; sed frustra: eodem cohorrabatur Episcopus. Ille cum esset vir non indoctus, & Theologiae ⁵ baccalaureus, videbatur citius emoriturus, quam utriusque medici consilio morem gesturus. Ita visum est medicis & amicis ut falleretur; parata est sorbitio ex ovis & lacte caprino: dictum est lac amygdalinum. Ille lubens comedit, & idem aliquot diebus faciens, coepit habere meliuscule, donec puella quaedam fucum prodidit. Ibi coepit quod comederat revomere. At idem superstitiosus in lacte, nulla religione commotus est, quo minus abjuraret pecuniam mihi debitam. Nam Chiro.

¹ *Semicalceatum Cruciferum.*] De Cruciflorum origine admodum inter se digladiantur Scriptores. Illud maxime verisimile cum expeditionibus in Syriam emeruisse. Cumque ordo labasceret, Innocentius III. denuo erexit: quia Albigeneses, quorum causa Romae magnus tumultus esset exortus, opera horum, cruce notatorum, crudeliter delivisset.

² *Tyria maria.*] Id est, summos tumultus. Tyria ergo maria, proverbio dicebatur, de re magnopere tumultuosa, periculique plena. Festus Pompejus inde natum adagium indicat, quod Romani Tyro oriundi, adeo potentes mari fuerunt, ut per hos om-

nibus mortalibus navigatio esset periculosa.

³ *Concidit syncope.*] Συκοπή figura grammatica cum litera aut syllaba è medio vocis excinditur: à συζύγω concido, conscindo. Hic autem syncope seu synopa est morbi species, nempe definiente. Agineta, praecipue lapsus omnium facultatum seu visuum in corpore humano.

⁴ *Phthisis.*] Pulmonum exulceratio, corpus universum sensim colliquans. Gr. φθίσις, φθίσις. Belg. *Tettering*.

⁵ *Baccalaureus.*] Baccalaureus quid sit antehac dictum, promotionis scilicet primus gradus in Academiis, praecipue Pontificiorum.

¹ Chiro.

Chirographum simpliciter exhibitum clam ungui sciderat. Delatum est jusjurandum; ego illi cessi. Is vero tam non gravatim recepit, ut optare videretur quotidianas ejusmodi delationes. Quid hoc judicio perversius. Peccabat adversus mentem ecclesiæ, qui heic non obtemperavit sacerdoti & medicis: & in perjurio manifesto firmam habebat conscientiam, tam infirmus in lacte. **LA.** Heic mihi succurrit fabula, quam nuper Dominicanus quidam narravit in concione frequentissima, quo sermonis amaritudinem (nam in die 2 parasceves exponebat mortem Domini) jucundiore narratione dilueret. Virginem sacram oppresserat adolescens: uteri tumor arguit factum, convocatus est virginum chorus, præledit abbatisa. Accusata est. 3 Iniciali statui non erat locus. Argumentum erat necessarium. Confugit ad statum qualitatis, nisi mavis translationis. Oppressa sum à valentiore. At saltem exclamasses. Fecissem, inquit, sed in dormitorio nefas est solvere silentium. Sit hæc fabula; modo fateamur hoc stultiora geri permulta. Nunc dicam quod his oculis vidi. Nomen hominis locique silebitur. Habebam affinem Priorem, abbati proximum, ordinis 4 Benedictini, sed ex eorum numero qui non vescuntur carnibus, nisi extra locum, quem appellant magnum refectorium. Habebatur doctus, & ipse volebat haberi, annos natus fere quinquaginta. Certare poculis. & hilarescere vino, erat illi quotidianum. Duodecimo quoque die adibat 5 thermas publicas: illic dabatur opera purgandis renibus.

SA. Erat

1 *Chirographum.*] Quo debitor creditori debitum proficitur. Belg. *Een Obligatie.* ex *χρῆς, manus, & γραφῶν*, scribo.

2 *Parasceve.*] Gr. *παρασκευή*, præparatio. Eo die Judæi se parabant ad sabbatum. Vox sumpta videtur ex Exod. 16. 5. Propter *parasceve* sabbati, est ea pars diei Veneris, quæ à nona hora incipiebat, & circiter duodecimam desinebat, ubi solennia inibant. Etiam totus ille dies Veneris *παρασκευή* dicebatur. Belg. *Goe vrydag.* Parasceve ergo ele-

ganter dicebatur ἡ παρασκευή, id est, præcedanea festi dies.

3 *Inicialis status.*] Quum factum negatur. Qualitatis, quum defenditur, ut jure factum. Translationis, quum culpa facti transfertur in alium.

4 *Benedictini.*] Ordo hic autorem agnoscit Benedictum quendam Nursiensem: qui, teste Trithemio, obiit anno 542.

5 *Thermæ.*] Sunt aquæ naturaliter calidæ, è terræ visceribus manantes: etiam artificialiter calentes. Belg. *Badstroom.*

1 Can-

SA. Erat unde id fieret? LA. Possidebat annue sexcentos florenos. SA. O paupertatem optabilem! LA. Ex vino & Venere incidit in phthisin. Desperantibus medicis, abbas imperabat esum carnum, addens illud terribile verbum, *sub pœna inobedientia*. Ille vix adigi potuit, ut moriens gustaret carnes, à quibus tot annis non abhorruerat. SA. Prior tali abbate dignus. Divino tamen, quos dicas: nam eandem fabulam & ab aliis audire memini. LA. Divina. SA. Nonne abbas est prægrandi obesoque corpore, lingua subblæsa? Prior humiliore statura, sed erecta, gracili vultu? LA. Divinasti. SA. Accipe par pari relatum. Audies quod nuper ipse vidi, cuique non interfui solum, verum etiam propemodum præfui. Erant duæ monachæ, quæ vivebant cognatos suos. Ubi venissent quo volebant, famulus per oblivionem reliquerat codicem precum juxta consuetudinem ordinis & loci in quo vivebant. Deum immortalem, quanta illic perturbatio! Non audebant coenare, nisi dictis precibus vespertinis, nec sustinebant ex alio codice dicere quam ex suo. Interim tota domus coenaturiebat. Quid multis? Cantherio recurrit famulus: sub multam noctem adfert relictum codicem. Dicuntur preces, vixque ad decimam coenavimus. LA. Hactenus nihil audio quod sit magnopere reprehendendum. SA. Nimirum dimidium duntaxat audisti fabulæ. Inter coenandum coeperunt illæ virgines hilarescere vino: tandem risu soluto, jocos parum pudicis perstrepuerunt convivium; sed nemo licentius egit, quam illæ, quæ nisi dictis ex ordinis forma precibus, coenare noluerunt. A convivio, lusus, choreæ, cantilenæ, reliqua non audeo commemorare. Sed plane vereor, ne quid ea nocte patratum sit parum virgineum, nisi me fallebant procœmia, lascivi lusus, nutus & suavia. LA. Istam perverfitatem non tam imputo virginibus, quam sacerdotibus, earum

[Cantherio.] Cantherius est equus, cui testiculi amputantur. Castantur autem, ut ad onera portanda fiant aptiores, edomita ferocitate.

I Palma-

earum curam gerentibus. Sed age, fabulam fabula pensa-
bo, quin potius audies oculatam historiam. Hisce diebus
aliquot coniecti sunt in carcerem, quod ausi sint die Domi-
nico panem coquere, cum forte deesset. Equidem non da-
mno factum, sed excutio iudicium. Aliquanto post die Do-
minico, qui vulgo ¹ *Palmarum* dicitur, forte erat cur vicus
propinquus mihi esset adeundus, ibi tum ad horam diei fer-
me quartam à prandio, obvium habeo: ridiculumne dicam,
an miserandum spectaculum; arbitror nulla Bacchanalia
plus habuisse turpitudinis. Alii vacillabant huc illuc vino,
non aliter quam navis destituta rectore jactatur ventis &
fluctibus. Erant qui complexi brachium alterius sustine-
bant lapsantem, sed ipsi parum firmi: alii subinde cadebant,
ægreque surgebant: nonnulli quernis frondibus erant coro-
nati. SA. Magis conveniebat ² pampineis; tum addendi
³ thyrsi, LA. Senior quidam ⁴ Silenum agens, sarcinæ in mo-
rem sublimis gestabatur humeris, eo gestu quo solent olim
efferrî cadavera, pedibus eo porrectis quo ibant, nisi quod
pronus bajulabatur, ne vomitu præfocaretur supinus. Is
misere convomebat furas & calcaneos extremorum baju-
lorum. Nec inter bajulos quisquam erat sobrius; plerique
ridebant, sed sic, ut facile diceres mentem abesse. Bacchi
furor habebat omnes. Atque hac pompa civitatem ingres-
si sunt, idque clara luce. SA. Unde collegerant eam insa-
niam? LA. In vico propinquo vinum paulo vilius vendi-
tur, quam in urbe: eo se contulerant aliquot combibones,
quo vilius insanirent, sed largius. Non enim minus impen-
sum est pecuniæ, sed plus contractum est dementiæ. Hi si
gustassent ovum, velut admissio parricidio pertracti fuissent
in car-

¹ *Palmarum.*] Est ille dies Domini-
cus, qui proximè antecedit ipsum pascha.
Vocant autem *Palmarum diem*, ad me-
moriâ Christi ingredientis Jerosoly-
mam, & ab obvia turba ramis pal-
marum & faustis acclamationibus ex-
cepti.

² *Pampineis.*] Quia Baccho operaban-
tur.

³ *Thyrsi.*] Hastæ vitæ quas gestabant
agentes Bacchanalia.

⁴ *Silenum agens.*] Silenus apud Virgil.
inducitur senex Epicureus: est & Deus
comes Bacchi.

¹ *Junii*

in carcerem: cum præter omiffam facram concionem, præter neglectas preces vespertinas; in die tam sacrato, tantum intemperantiæ publicitus effet admissum, nemo puniit, nemo detestatus est. SA. Atqui ne istuc tantopere mireris, in mediis urbibus, in popinis templo proximis, diebus quamlibet festis potatur, cantatur, saltatur, pugnatur tanto strepitu, tantoque tumultu, ut nec sacrum peragi, nec sacra concio possit exaudiri. Iidem si eodem tempore consuisent calceum, aut si in die Veneris gustassent suillam, capitis accerferentur. Et tamen dies Dominicus ob hoc potissimum est institutus, quo vacaret audire doctrinam Evangelicam: & ideo vetitum consuevere calceos, ut sit otium concinnandis animis. An non hæc mira iudiciorum perversitas? LA. Prodigiosa. Jam in ipso ¹ jejunii præscripto, cum duo sint; alterum abstinentia ² cibi, alterum delectus cibi; nemo nescit prius illud præcepti divini, aut certe juxta præceptum divinum esse; alterum vero non solum humanum, verum etiam ³ propemodum pugnans cum apostolica doctrina, utcunque hoc excusamus: tamen heic quoque præpostero iudicio coenare vulgo impune est, gustasse cibum ab homine vetitum, à Deo permissum, & item

ab Apo-

¹ *Jejunii præscripto.*] Sex solidas rationes adfert Amelius, quibus Pontificiorum jejunia nervose oppugnat. 1. Quod stata quædam tempora, ex ordine recurrentia jejunii dicantur. quod naturæ extraordinari ex occasione speciali pendentis, plane repugnat. 2. Quod illa tempora nonnunquam producant ultra spatium, vel exercitio extraordinario, vel abstinentiæ jejunii congruens: ut in quadragesima. 3. Quod delectum quendam habent ciborum & ridiculum, dum carne abstinent, vino & cupediis utuntur: & impium, quia carne abstinent, tanquam pro illo tempore, immunda, quæ est doctrina demoniorum. 4. Quod hæc tempora & hunc ciborum delectum, legibus humanis & conscientiam obli-

gantibus, toti Ecclesiæ obtrudunt: eaque magis rigidis & severis pœnis faciunt, quam legem ipsam Dei. 5. Quod cultum collocent, in ipsa abstinentia, quam præscribunt. 6. Quod satisfactionem & meritum suis jejunii ascribunt.

² *Cibi.*] Hæc abstinentia non tantum circa cibum & potum, sed etiam alia omnia versatur, quibus voluptati corporis indulgetur. Dan. 10. v. 3. Et talis ac tanta esse debet, ut ex illa aptiores reddamur ad extraordinariam humiliationem. Ezech. 8. v. 21.

³ *Propemodum pugnans.*] Mitigatio per vocem *propemodum* omittenda: imo delectus ille ciborum ex diametro pugnat cum Evangelica doctrina.

1 Eff

ab Apostolis, capitale est. Jejunium tamen non constat esse certo præceptum ab Apostolis, tamen illorum exemplis ac litteris commendatum est: at interdictum ciborum esum, quos Deus creavit ad vescendum cum gratiarum actione, ut tueamur apud judicem Paulum, quot lemma-
tis est opus? Et tamen toto passim orbe coenatur affatim, nullus offenditur: si valetudinarius gustet pullum gallina-
ceum, periclitatur Christiana religio. In Anglia vulgus Quadragesimæ tempore, justam coenam apparat alter-
nis diebus, nemo miratur: si febri periclitans tentet attingere jus pulli, plus quam sacrilegium admissum videtur. Apud eosdem in Quadragesima, quo jejunio ut nihil anti-
quius, ita nihil sanctius habitum est apud Christianos, impune coenatur, ut dixi: si tentes idem extra Quadragesimam die Veneris, nemo feret. Si quæras, quam ob rem? allegant patriæ consuetudinem. Execrantur eum qui regionis negligit consuetudinem: & ipsi sibi ignoscunt, qui negligant vetustissimam totius ecclesiæ consuetudinem. SA. Nec probandus est, qui sine causa negligit consuetudinem patriæ.

1 *Esse certo præceptum.*] Eleganter, ut solet, A melius: in Novo Testamento jejunium, non est proprie medium cultus, vel qua efficit aliquid vel ex institutione significat, vel coram Deo, vel coram hominibus, sed quatenus disponit ad extraordinarium exercitium cultus.

2 *Ad vescendum.*] Locus exstat apud Paulum 1 Tim. 4. v. 3. 4. Ubi hanc ciborum prohibitionem doctrinam Dæmoniorum nuncupat. Solidissimas ejus rei rationes paulo ante ex Beza dedimus, in hunc locum Paulinum commentante.

3 *Lemma-^{tis}.*] Id est, argumentis, sed proprie argumentum futile, lemma dicitur.

4 *Justa cæna.*] Satis magna.

5 *Nihil antiquius.*] Nam institutionem Quadragesimæ, alii ad Telephorum Papam referunt, alii antiquiorem statuunt.

6 *Sanctitas.*] Sanctitalisne est? Quæ non

nisi mera *κακοζήλια* & perversa Christi imitatio, quadraginta dies jejunantis. Quantum verò discrimen inter jejunium Christi & superstitionum quorundam Christianorum! Ille semel tantum jejunavit, nec id à quoquam unquam exegit. Hi singulis annis jejunant. Ille toto illo tempore nihil comedit: quod nusquam mandant S. literæ ut imitemur. Hi piscibus aliisque deliciis utuntur, non minus sapidis quam carnes sunt. Eleganter Chrysostomus: *Non mandavit, inquit, tibi Dominus, ut jejunares quadragesima, quamvis id mandare potuisset. Quid ergo mandavit? Discite inquit, a me, quia mitis sum & humilis corde.* Nihil sanctius ergo quadragesima? Imo nihil supersticiosius: utpote qua populo obtunduntur delectus ciborum, preculz aniles, cantica impia & peregrinationes prophanz & idololatricæ. Dum interim de peccatis corrigendis nulla sit mentio.

trix, in qua vivit. LA. Nec ego criminor eos, qui Quadragesimam cum Deo ventreque partiuntur, sed indico præposterum de rebus iudicium. SA. Cum dies Dominicus præcipue legatur institutus, quo populus simul conveniret ad audiendum sermonem Euangelicum: qui non audit ¹ missam, abominabilis est: qui negligit concionem, malens pila ludere, purus est. LA. Quantum flagitium admissum existiment, si quis sumat ² Eucharistiam illotis ³ faucibus? quam nihil trepidant, cum idem faciunt illoto animo, perverfisque cupiditatibus sordidato? SA. Quam multi sunt sacerdotes, qui citius mortem oppetant, quam sacrificent calice & patina nondum ab episcopo consecrata; aut quam sacrificent veste quotidiana? At inter hos qui sic affecti sunt, quam multos videmus, qui non verentur ad sacramentam accedere, noctis proximæ crapula adhuc temulentis? Quanta trepidatio, si forte contigerint corpus Domini, ea manus parte, quæ sacro oleo contacta non fuit? Quin eadem religione dispicimus, ne profanus animus offendant Dominum? LA. Vasa sacra non attingimus, & piaculum admissum arbitramur, si id forte acciderit; & interim viva templa Sancti Spiritus, quam securi violamus? SA. Humana constitutio vetat, ne nothus, claudus, aut luscus recipiatur ad sacra ministeria. Hic quam sumus difficiles? & tamen interim passim recipimus indoctos, aleatores, temulentos, milites & homicidas. Dicunt, Latent nos animorum

¹ *Missam.*] Missæ vocabulum Pontificii quidam ad Hebraicum *Masath* vel *Missach* deducere student: at frustra. Origo notior est. Nempe ex veteri Ecclesia orta, ubi diaconus non communicaturos dimittens, clara voce clamabat: *Ite, missa est* Quod autem Erasmus hic narrat, revera etiamnum in Papatu obtinet.

² *Eucharistiam.*] Varia nomina invenit in S. Scriptura & apud Patres coena Domini, nempe *mensa Domini*, *communicationis corporis Christi*, *communio*,

Novi Testamenti, corporis & sanguinis Domini, fractionis panis, & Græcis *ἀγίασμα, συνάξις*, ut & à gratiarum actione *δύσεσις*. Quæ omnes improprie loquutiones.

³ *Faucibus.*] Dicit faucibus: quandoquidem sacrificulus communicanti hostiam orbicularem in os ingerit, contra Christi institutionem & veteris Ecclesiæ morem. Præcipue cum verbum *λαβέτωσαν*, à Christo usurpatum, proprie accipitur de *accipere manna*.

α. Οὐραν

rum morbi. De 'occultis non loquor, de his loquor quæ magis in propatulo sunt, quam vitia corporis. L.A. Sunt & episcopi, qui ex functionibus nihil sibi vindicant, præter rationes, aliaque fordida: concionandi munus, quæ prima dignitas est episcopi, cedunt quamlibet sordidis; haud quam facturi, nisi præpostero iudicio tenerentur. S.A. * Qui festum diem violat ab episcopo quopiam institutum, rapitur ad poenam. Et satrapæ quidam, qui tot constitutionibus pontificum & conciliorum, tot fulminibus fortiter contemptis, impediunt ³ canonicas electiones, opprimunt immunitates ecclesiasticorum, ne his quidem parcentes domibus, quæ fovendis senibus, ægrotis & egenis ex piorum hominum eleemosynis institutæ sunt: abunde Christiani sibi videntur, si sæviant in levissimarum rerum prævaricatores. L.A. ⁴ Præstat satrapas missos facere, loquique de salamentis & carnibus. S.A. Assentior; redeamus igitur ad jejunium & pisces. Audivi Pontificum leges nominatim excipere pueros, senes, ægrotos, invalidos, gravem laborem sustinentes, gravidas, lactantes, ac vehementer tenues. L.A. Idem & ipse frequenter audivi. S.A. Rursus audivi præcellentem quendam Theologum, ⁵ opinor Gersoni nomen esse, hoc addere, si quis extiterit causæ parisiensi, cum his quæ pontificum leges nominatim excipiunt, similiter cessare vigorem præcepti. Sunt enim corruptum peculiares habitus, qui reddunt capitaliorem ineptiam, quam morbus evidens; & sunt vitia, morbive, qui non apparent, cum revera plus habeant discriminis. Proinde qui sibi notus est, nihil opus habet consulere sacerdotem; quemadmodum infantes non consulunt sacerdotem, quia

1 *Occultis.*] Recte: nam de occultis non judicat Ecclesia.

2 *Qui festum.*] Sed qui à Deo institutum sabbatum violat, impune id illi.

3 *Canonicas electiones.*] Ut nempe Canonicoꝝ redditus in proprium eorum modum convertant.

4 *Præstat satrapas.*] Satrapa, ut ante dictum, vox Persica, Provinciæ præfectum designans.

5 *Opinor Gersoni.*] De Gersonis eruditione, vita & morte consule, quæ superius annotata.

quia causa eximit illos à lege. Et qui pueros, aut vehementer senes, aut alioquin invalidos adigunt ad jejunium, aut esum piscium, bis peccant. primum ad versus fraternam caritatem; deinde ad versus mentem pontificum, qui nolunt eos involvi lege, quibus observata. perniciem adferret. Christus quidquid instituit, ad sanitatem animi & corporis instituit. Nec ullus Pontifex sibi vindicat tantam potestatem, ut sua constitutione quenquam adigat ad vitæ discrimen. Veluti, si quis ex inedia vespertina contrahat ¹ insomniam, & ob insomniam periclitetur ² paraphrenesi, simul & ad versus ecclesiæ mentem, & ad versus Dei voluntatem homicida est sui. Principes quoties commodum est, edita lege minantur supplicium capitale. Quid illis liceat, non definio: illud dicam, tutius facerent, si non infligerent mortem corporis, nisi ob causas in divinis litteris expressas. In odiosis Dominus longius avocat ab extrema linea, velut à perjurio, vetans omnino jurare; in homicidio prohibens irasci: nos ob humanam constitutionem ad extremam homicidii lineam impellimus, quam vocamus necessitatem. Imo quoties apparet causa probabilis, caritatis est ultro hortari proximum ad ea quæ postulat corpusculi imbecillitas. Et, si nullâ apparet causa, tamen Christianæ charitatis est benigne interpretari, quod recto animo fieri potest, nisi qui comedit, præ se ferat manifestum ecclesiæ contemptum. Contumaciter ac seditiose vespentes, recte punit magistratus profanus: at quid quisque domi suæ pro corpusculi sanitate comedat, medicorum est curare, non magistratuum. Quod si quorum improbitas hinc quoque concitet tumultum; ipsi seditionis accersantur, non is qui servivit valetudini, ³ nec divina, nec humana lege violata.

Heic

¹ *Insomniam.*] Insomnia Græcis *ἀνύπνιος*, qua quis se somno non potest dare. Alioqui insomnia in plurali, neut. gen. Græcis *ἀνύπνιων*, quæ in somnis videmus, præcipue tristiora.

² *Paraphrenesis.*] Deliratio. Id est, levior insania.

³ *Nec divina.*] Certe qui cibos aut carnes, vetitas humanis constitutionibus Pontificum, comedit, nullo modo legem

Hæc certe non in loco præteximus auctoritatem pontificum, quorum tanta est humanitas, ut ubi cognorint causam haud absurdam, ultro invitent ad ea quæ postulat valetudo, diplomatis arment adversus malorum obtreccationes. Denique per universam Italiam patiuntur in certis macellis vendi carnes, nimirum illorum saluti consulentes, quos illa lex non adstringit. Quin & in concionibus sacris audivi Theologos paulo minus Pharisaïcos dicere, Nihil est quod vereamini cœnæ tempore sumere panem unum, & ¹ heminam vini cerevisiæve, propter imbecillitatem humani corporis. Si tantum sibi sumunt auctoritatis, ut pro cœna coenulam indulgeant validis, idque contra præceptum ecclesiæ, quæ jejunium indixit, non coenulam; cur non audent justam cœnam permittere iis, quorum imbecillitas hoc requirit, & pontifices expressis causis declararunt sibi placere? Dicatur zelus, si quis durius tractet corpus suum: nam sibi quisque notus est: at ubi pietas, ubi charitas istorum, qui contra legem naturæ, contra legem Dei, contra sensum legis pontificiæ, fratrem imbecillem, spiritu promptum, corpusculo infirmum, ad mortem adigunt, aut morbum morte duriolem? L.A. Suggestit mihi tua commemoratio quiddam, quod ante biennium vidi. Erotem nosti, virum jam natu grandem, videlicet sexagenarium: valetudine plus quam vitrea, tum quotidianis morbis, iisque atrocissimis, gravissimisque studiorum laboribus sic afflicta, ut vel ² Milonem possint dejicere: ad hæc occulta quadam naturæ proprietate, vel à puero sic & abhorrens à piscium esu, & impatiens inedia, ut nunquam id tentarit absque

legem Dei violat. Christi verba sunt Matth. 15. *¶* 11. *quod ingreditur os, non co inquinat hominem.* Et Pauli: *Quicquid vobis apponitur, manducate, nihil interrogantes: ut & ejusdem alibi: omnia munda mundis: co inquinatis autem nihil est mundum.* Et ad Colof. *Nemo vos judices in cibo & potu.*

¹ *Hemina.*] Mensuræ genus, sextarii dimidium.

² *Milonem.*] Milo Crotoniates, athleta, qui taurum in Olympico certamine ictu nudæ dextræ occidisse dicitur, & sine fatigatione per stadii spatium supra humeros portasse, totumque eo die comedisse.

absque capitis discrimine: postremo diplomatis pontificum abunde communitus adversus Pharisaicas linguas. Is nuper eo vocantibus amicis, inviserat civitatem ¹ Eleutheropolim, non omnino suo nomini respondentem. Erat autem Quadragesimæ tempus: datus est unus atque alter dies amicorum affectibus. Interim vescebatur piscibus, ne quem offenderet, cum haberet præter necessitatem à pontifice diploma, per quod licebat vesci quibuscumque. Jam præsentiebat morbum imminuentem, quem habebat familiarem, sed morte crudeliorem: parat abitum, & res urgebat, nisi maluisset ibi decumbere. Ibi quidam suspicantes illum hoc maturius abire, quod non ferret esum piscium, effecerunt, ut Glaucoplutus vir apprimè doctus, & primæ in ea Republica auctoritatis, Erotem invitaret domum suam ad jentaculum. Eros jam turbæ satur, quam in publico diversorio vitare non poterat, assensus est; sed hac lege, ne quis esset apparatus præter ova duo; quæ stans ubi comedisset, equum conscenderet. Promissum est ita fore. Ubi eò venit, paratus erat pullus gallinaceus. Eros indigne ferens, præter ova nihil attigit; & abrumpens convivium, conscendit equos, deducuntibus eruditissimos aliquot. Ejus pulli nidor nescio quo modo pervenerit ad ² sycophantas. Ab his rumor sparsus est tam atrox, ac si decem homines fuissent veneno necati. Nec ea civitas modo perstrepuisset hac fabula; sed eodem ferme die rumor ad alias civitates transvolarat, quæ aberant itinere tridui. Atque, ut sit, rumor aliquid ³ veris addiderat; Erotem, ni propere fugisset, accersendum

1. *Eleutheropolis.*] Id est, libera civitas. ab ἡλευθερία, liber, & πόλις, urbs.

2. *Sycophantas.*] Συκοφάντης, fugillator, calumniator, delator. Origo vocis ab aliis aliter traditur. Plutarchus hanc exhibet: *Sycophanta* ex cupiditate aliis negotium facessendi nomen factum ajunt. Nam cum Athenis vetitum esset efferre ficus, qui eos deferrebant accusabantque, *sycophanta* dicti sunt.

3. *Veris addiderat.*] Idem innuit Ovidius de fama loquens: *Quæ veris addere falsa Gaudet & è minimo sua per mendacia crescit.* Livius: Incerta in majus vero ferri solent fama. Tacitus: Cuncta (ut mos famæ) in majus credita. Symmachus: Video famam rerum nequaquam posse cohiberi, quæ ut fieri amat, ita majus præsentia nuntiabit.

dum fuisse ad magistratum. Hoc ut erat falsissimum, ita verum erat, Glaucoplutum magistratui exoptulanti satisfecisse. Jam Eros sic affectus, ut dixi, si vel in publico carnibus vesceretur, quis deberet offendi? Et tamen in eadem civitate totam Quadragesimam, sed præcipue diebus festis, bibitur usque ad insaniam, clamatur, saltatur, pugnatur, luditur alea proxime templum, ut sacra concio non possit audiri; & nullum est offendiculum. SA. Mira judiciorum perversitas. LA. Accipe fabulam huic non dissimilem. Jam ferme biennium est, quod idem Eros valetudinis ergo viseret Ferventiam; ego officii gratia comitatus sum. Divertit in ædes veteris amici; cujus crebris litteris fuerat evocatus. Is est vir præpotens, & illius ecclesiæ procerum unus. Ventum est ad pisces; rursus Eros coepit periclitari: agmen morborum erat, febris, cephalalgia, vomitus, calculus. Hospes tamen si videret graviter periclitantem amicum, non ausus est tamen carniū micam dare amico. Quam ob rem? Videbat tot causas cur liceret, viderat diploma, sed metuebat linguas hominum. Et jam eo profecerat morbus, ut frustra daturus fuerit. SA. Quid Eros? Novi hominis ingenium: emoriatur citius, quam amicum ulla gravet invidia. LA. Inclusit se cubiculo, triduum victitavit suo more. Prandium erat ovum unum, potus aqua saccharo decocta. Simul atque se remiserat febris, conscendit equum, secum deferens commeatum. SA. Quem? LA. Lac amygdalinum in laguncula, & uvas passas in crumena. Ubi domum rediit, tum aperuit sese calculus, totumque mensem decubuit. Et tamen hunc quoque abitum, sævus, sed vanus carniū rumor sequutus est, & Lutetiam usque perlatus, non sine frequenti splendorum mendaciorum comitatu. Quod tu reme-

1. *Cephalalgia.*] Καφαλαλγία capitis dolor, à κεφαλή caput, & αλγέ dolor.

2. *Aperuit sese calculus.*] Hic Eros ipse Erasinus: & procul dubio, ut & ex vita

ipsum liquet, vera sunt: quæ hic sub fido nomine narrantur. Quod ad pisces attinet, solebat solo illorum odore offendi. Porro tenerrimæ valetudinis, sæpius cephalalgia, febri & calculo laborabat.

remedium arbitraris idoneum talibus offendiculis? SA. Ut in illorum capita cuncti suas matulas effundant, & si forte occurrant, obturatis naribus prætereantur, quo vel sic agnoscant suam vesaniam. LA. Certe hanc Pharisaicam impietatem oportebat acrius Theologorum conviciis flagellari. De hospite vero illo quid censes? SA. Mihi vir prudens videtur, qui norit quam frivolis de causis, quantas tragoedias interdum excitet populus. LA. Sit hoc sane prudenter factum, & boni viri metum civiliter interpretemur: at quam multi sunt, qui cum in simili casu fratrem mori patiantur, ecclesiae consuetudinem & 'populi scandalum prætexunt: cæterum in vita palam dedecorosa, quam agunt in comestationibus, in amoribus, in luxu, in otio, in summo contemptu sacrorum studiorum, in rapinis, simoniis & fraudibus, nihil formidant populi scandalum! SA. Omnino tales sunt quidam. Quod isti pietatem appellant, immanis & impia crudelitas est. Sed illi mihi videntur crudeliores, qui non ex occasione relinquunt hominem in periculo, sed inventis periculis veluti laqueis, impellunt multos in corporis animique manifestum discrimen, præsertim nulla publica auctoritate pollentes. LA. Expecto quid dicas. SA. Ante annos triginta vixi Lutetiae in collegio, cui cognomen ab aceto. LA. Sapientiae vocabulum audio. Quid vero narras? Vixit falsamentarius in eo collegio tam acido?

1 *Populi scandalum.*] Illud scandalum non est datum, sed acceptum.

2 *Vixi Lutetiae in collegio.*] Eadem narratiuncula sub falsamentarii nomine se ipsum designat Erasmus: utpote qui, ut in vita ejus offendes, ab Episcopo Cameracensi Henrico à Bergis Lutetiam studiorum gratia, promisso annuo stipendio, est amandatus, ante annos triginta circumcirca quam hæc scriberet. Colloquuta enim hæc exaravit jam senex.

3 *Ab aceto.*] Designat proculdubio Collegium Montis-acuti Lutetiae, ubi diu vixit. Sed quandoquidem promif-

sum stipendium ab Episcopo Cameracensi non transmitteretur, Bergas ad Episcopum reversus est. Postmodo denovo reversus Lutetiam, ob sapientem per aliquot annos continuam pestem, identidem in Belgicam reverti coactus est. Laborabat enim Lutetia cum Erasmus ibi studiis operam daret, peste, ut dictum. Præterea ex putridis ovis & infecto cubiculo in dicto Montis acuti Collegio gravem thorbum conceperat: à quo tandem Bergis revaluit.

4 *Sapientia.*] Alludit ad jocum Plautinum, *Habes acetum in pectore?* De acri ingenio dicimus.

do? Non mirum igitur, si tantum tenet quæstionum Theologicarum. Nam illic, ut audio, parietes ipsi mentem habent theologicam. SA. Sic est, ut dicis; ego tamen præter corpus pessimis infectum humoribus, & pediculorum largissimam copiam, nihil illinc extuli. Verum ut pergam, quod coepi; In eo collegio tum regnabat Joannes Standonæus, vir in quo non damnaſſes affectum, sed judicium omnino desiderasses. Etenim quod ipse memor adolescentiæ, quam cum extrema paupertate transegerat, rationem habebat pauperum, vehementer probari debet. Ex si juvenum inopiam hæctenus sublevasset, ut honestis studiis suppeteret rerum usus, non ad lasciviam exuberaret copia, laudem merebatur. Cæterum quod rem aggressus est cubitu tam duro, victu tam aspero parcoque, vigiliis ac laboribus tam gravibus, ut intra annum prima experientia multos juvenes, felici indole præditos, ac spem amplissimam præ se ferentes, alios neci dederit, alios cæcitati, alios dementiæ, nonnullos & lepræ, quorum aliquot ipse novi, certe nullus omnium non periclitatus est; quis non intelligat esse crudelitatem in proximum? Nec his contentus, addidit pallium & cucullam, ademit in totum esum carniū. Et hujus generis plantaria transtulit in longinquas regiones. Quod si quisque tantum permittat suis affectibus, quantum ille permisit, futurum est ut istorum similes totum occupent mundum. Siquidem à talibus initiis primum orta sunt monasteria, quæ nunc minitantur pontificibus & monarchis. In proximi ad pietatem resipiscantis luctu gloriari pium est; in veste aut cibo gloriam quærere, Pharisaicum est: proximorum inopiam sublevare, pietas est, prospicere ne liberalitate bonorum abutantur ad luxum, disciplina est. Cæterum in morbos, in delirationem, in mortem his rebus impellere fratrem, crudelitas est, parricidium est. Abest fortasse voluntas occidendi, at non abest homicidium. Quæ igitur istis debetur venia? Nimirum quæ medico, qui per insignem imperitiam occidit ægrotum. Dicit aliquis;

Nullus illos cogit ad hoc vitæ genus: sponte veniunt, rogant admitti, & liberum est abire pertæsis. 'O Scythicam responsionem! Itane postulant, ut adolescentes rectius perspiciant quid ipsis conveniat, quam vir doctus, rerum usu tritus, & ætate provectus? Sic sese excuset lupo, qui famelicum ostensa esca pellexit in retia. An qui vehementer esurienti apponat cibum insalubrem aut lethiferum etiam, ita semet excusabit pereunti? Nemo te coëgit edere, volens ac lubens devorasti quod erat appositum. Nonne is jure respondeat? Tu non cibum dedisti, sed venenum. Telum ingens necessitas, grave tormentum fames. Auferrant igitur illa magnifica verba, *Libera erat electio*. Imo magnam vim admovet, quisquis talibus utitur tormentis. Nec ea sævitia tantum perdidit tenues; sustulit non paucos divitium filios, & generosam indolem depravavit. Ætatem lascivientem moderatis rationibus cohibere, paternum est. Cæterum in medio hiemis rigore datur postulantibus paululum panis, potus jubetur è puteo peti, qui aquam habet pestilentem, pestiferam alioqui, etiamsi nihil haberet præter rigorem matutinum. Novi multos, qui valetudinem ibi contractam, nec hodie possunt excutere. Erant aliquot cubacula humili solo, putri gypso, vicina latrinarum pestifera. In his nullus unquam habitavit, nisi aut mors, aut morbus capitalis fuerit consequutus. Omitto nunc miram flagrorum carnificinam, etiam in innoxios. Sic ajunt dedisci ferociam; ferociam appellant indolem generosiorem, quam studio frangunt, ut eos reddant habiles monasteriis. Quantum ibi devorabatur? ovorum putrium! quantum vi-

ni putris

1. O Scythicam.] Scytharum feritas apud Græcos in proverbium cessit: ut quicquid agreste, quicquid barbarum aut sævum intelligi vellent, id Scythicum appellarent. Quidam inde natum autumant adagium, quod Scythæ Dario Regi nihil aliud responderint, quam ut ploraret. Sed vero proximum est, quod refert Athenæus: Scythas olim opibus

ac deliciis florescentes in tantam venisse ferociam, ut quoscunque populos adissent, summas nares viris amputarent, & cunctis sub illorum dominatione lacrymosa esset servitus.

2. Ovorum putrium.] Describit Erasmus Collegium illud Parisiense Monachorum, ubi ex putribus ovis & infectis cubiculis in gravem morbum incidit.

I. Fræ

ni putris hauriebatur ! sunt fortassis hæc jam correcta , sed fero , videlicet iis qui perierunt , aut corpus circumferunt infectum. Neque vero hæc commemoro , quod male velim illi collegio , sed operæpretium esse judicavi monere , ne sub umbra religionis , humana sævitia corrumpat ætatem imperitam ac teneram. Jam quantum ibi discatur civilitatis aut veræ pietatis , in præsentia non excutio. Quod si viderem malitiam exuere quicumque cucullam induunt , hortarer omnes ad cucullam. Nunc alia res est ; proinde non sunt ad hoc vitæ genus ¹ frangendi spiritus suppullulantis ætatis , sed animus magis ad pietatem educandus. Mihi vix contigit ullum ingredi monasterium Carthusianorum , quia illic offenderim unum atque alterum aut simpliciter mente captum , aut delirantem. Verum jam dudum tempus est , ut à tam longa digressionem redeamus ad institutum. **LA.** Imo nullum est digressionis dispendium ; rem ipsam egimus : nisi si quid tibi forte succurrit , quod adjiciendum putes iis , quæ differta sunt de constitutionibus humanis. **SA.** Mihi quidem nec humanum præceptum implere videtur , qui negligit hoc præstare , quod spectavit is qui præcepit. Etenim qui festis diebus tantum abstinet ² ab operibus manuariis , nec interim vacat sacris , aut audiendis concionibus , violat festum diem , negligens id , cujus gratia festus dies institutus est. Ideo enim interdictum est opus bonum , ut fieret melius. Jam vero qui pro solitis operis vacant popinis ,

¹ *Frangendi spiritus.*] Digitum videtur autor intendere in tutorem Petrum Winkelium ejusque fratrem , qui re non admodum bene gesta adolescentem Erasimum , abhorrentem à monachatu , in monasterium Canonicorum Regularium juxta Delfos vulgo dictum *Syon* derudere studuerant. Quod cum nec minis nec precibus possent perficere , tandem per Cornelium quendam , quicum Daventria commune habuerat subiculum Erasmus , eo adductus est , ut Monasterium in *Amstelredamum* sive *Steyn* prope

Goudam intraverit.

² *Ab operibus manuariis.*] Non certe in eo sabbathi sanctificatio consistit : ut quis nihil agat : is enim satis male agit , qui nihil agit. Requiritur verò exercitium publici cultus , præparatio antecedens & recordatio consequens ad justos fructus ex exercitio hoc consequendos , singularis meditatio operum Dei , in ordine ad religionem , & reffectio spiritalis , cujus virtute aptiores reddimur ad reliquam septimanam sancto transigendam.

³ *Demur.*

pinis, scortis, temulentia, pugnis & alea, bis violant diem festum. L.A. Opinor & precum sacrarum pensum, in hoc praescriptum sacerdotibus & monachis, ut hac exercitatione consuefcerent sustollere mentem in Deum; & tamen qui pensum hoc non absolvit, periclitatur. Qui tantum ore ¹ demurmurat voces, nec curat animum ad ea quae sonat colligere, imo ne litteras quidem studet discere, sine quibus quae sonat, intelligi non possunt, vir bonus habetur, ac sibi quoque videtur. S.A. Ego multos novi sacerdotes, qui piaculum inexprabile putant, aliquam partem precum omisisse, aut per errorem dixisse de diva Virgine, cum dicendum esset de Sancto Paulo. At iidem pro nihilo ducebant aleam, ² scortum ac temulentiam, quae divinis pariter & humanis legibus vetita sunt. L.A. Nec paucos ego comperi, qui citius mortem oppetissent, quam vel casu gustato cibo, aut dum os proluunt delapsis in stomachum aliquot aquae guttis sacrificassent: at iidem fatebantur esse sibi cum quibusdam similitudinem, quos, si daretur opportunitas, occiderent; nec verebantur cum hoc animo ad sacram Christi mensam accedere. S.A. Atqui ut jejuni sacrificent; hominis praecipuum est: ut deponant iras priusquam accedant ³ ad sacram mensam, Dei praecipuum. L.A. Jam vero de perjurio quam praepostere judicamus! Infamis habetur, qui jurejurando confirmavit se dissolvissse aë alienum, si convincatur.

¹ *Demurmurat.*] Admetiuntur Papicolæ ad numerum globalorum, quos hac de causa manu sustinent, preces suas Deo: non aliter ac magicam quandam conjurationem mussitarent. In illos quadrat: *Dant semper inania verba; Dant sane mente sonos.*

² *Scortum ac temulentiam.*] Competit ex diametro his, quae Christus Phariseis & Scribis assignat Matth. 23. *ŷc. 23. 23. 25.* Vx vobis Scribae & Pharisei hypocritae, qui decimatis mentham & anethum & cumini & omittitis quae graviora sunt legis, iudicium & misericor-

diam & fidem: hæc oportuit facere & illa non omittere. Dnces cæci, qui percolatis culicem: camelum autem deglutitis. Vx vobis Scribae & Pharisei hypocritae, qui purgatis exteriorem poculi patinaeque partem, istius autem illa plena sunt rapina & intemperantia.

³ *Ad sacram mensam.*] Hinc Christus Matth. 5. *ŷc. 23. 24.* Si munus tuum attuleris ad altare, & illic memineris fratrem tuum habere aliquid contra te. Omitte illic munus tuum coram altari & abi: primum reconciliator fratri tuo & tunc ubi veneris offer munus tuum.

1 Ad

vincatur non dissolviffe: nec perjurium objicitur sacerdoti, qui palam impudice vivit, cum jurejurando publice professus sit castitatem. SA. Quin istam cationem canis Episcoporum vicariis, qui coram altari dejerant, se compe-
rifle omnes, quos offerant initiandos, idoneos ætate, scientia & moribus, cum aliquoties inter hos vix duo tresve sint tolerabiles, plurimi vix ¹ ad stivam idonei? LA. Vocatur ad pœnam, qui commotus aliqua caussa pejerat; & non puniuntur, qui tertio cuique verbo admiscunt perjurium. SA. Isti non jurant ex animo. LA. ² Eodem colore patrocineris licebit ei, qui hominem occidit non ex animo. Pejere nec joco, nec serio fas est. Et atrocius crimen foret, si quis joco necaret hominem, quam si commotus ira. SA. Quid si quis ad eandem trutinam expendat jusjurandum principum, quo inaugurantur? LA. Et ista cum sint maxime seria, tamen quoniam velut ex more fiunt, non habentur pro perjuriis. Eadem est querimonia de votis. Matrimonii votum est ³ juris sine controversia divini; & tamen dirimitur ⁴ per monasticæ vitæ professionem ab hominibus repertam. SA. Cum nullum votum religiosius sit, quam baptismi; tamen qui vestem mutat aut locum, perinde quasi patrem veneno necarit, perquiritur, rapitur, stringitur, nonnunquam & occiditur propter honorem ordinis. At quorum tota vita pugnat ⁵ ex diametro cum

pro-

¹ *Ad stivam.*] Id est, ad aratrum, nam stiva pars aratri.

² *Eodem colore.*] Color in rhetoricis est ratio defensionis. Juvenal. *Dic Quintiliane colorem.* Et Seneca in controversiis sæpe meminit coloris.

³ *Juris sine controversia.*] Sic est: non tantum civilis sed & divini juris est. Huc digitum intendit Christ. Matt. 19. 6. *Itaque non amplius sunt duo, sed una caro. Quod ergo Deus conjunxit, homo ne se jungat.*

⁴ *Per monastica.*] Quam explodenda sint vota monastica in genere ex illo liquet, quandoquidem vovent, quæ Deo minus probantur; & traditionibus hu-

manis se obstringunt; & superstizioso cultui se addicunt; & se servos faciunt hominum, nulla impellente necessitate; & se Abbaribus & Prioribus inconsultissime subdunt. Quod vero ad matrimonii dissolutionem: Scriptura nullas causas admittit quam adulterium: vinculum enim id conjugale iustius est naturæ, ut sine gravi utriusque damno non rumpatur.

⁵ *Ex diametro.*] Diameter est recta linea, figuram qua longissime patet ex æquo secans. Unde & proverbialiter olim dicebatur, *Ex diametro opposita*, de vehementer inter se pugnantibus.

I Serviant

professione baptismi, quippe qui toti ² serviunt mammonæ, ventri, & hujus mundi pompis, habentur in pretio, nec his obicitur voti violati crimen, nec exprobratur, nec vocantur ³ apostatæ, sed habentur pro Christianis. LA. Simile vulgi iudicium est de benefactis ac malefactis, deque præfidiis beatitudinis. Quanta infamia sequitur puellam lapsam? at longe gravius crimen est lingua mendax & obtretractrix, & animus odio livoreque corruptus. Ubi non gravius punitur quamvis leve furtum, ⁴ quam adulterium? Nemo lubens cum eo consuetudinem habet, qui semel furti aspersus est infamia: cum eo qui coopertus est adulteriis, pulchrum est habere familiaritatem. ⁵ Spiculatori publico, qui stipendio conductus servit legibus, quemadmodum & iudex ipse, nemo dignetur locare filiam, & non detestamur affinitatem militis, qui toties invitis parentibus, & vetante nonnunquam magistratu, subduxit sese ad bellum mercenarium, tot stupris, tot raptibus, tot sacrilegiis, tot homicidiis, aliisque facinoribus impurati, quæ vel in ipsa militia, vel in professione ad bellum, & reditu à bello committi solent: hunc generum adsciscimus, hunc quovis carnifice pejorem adamat virgo, & interpretamur etiam

¹ *Serviunt mammonæ.*] Mammona seu Mamona vox Hebræa vel potius, teste Hieronymo, Syriaca, designans idem quod Græcis μάταιον, divitiarum aut lucrum, & quæcunque ad rem pecuniariam pertinent. Augustinus ait, Mammona apud Hebræos divitiarum appellari dicuntur. Congruit & Punicum nomen, nam lucrum Punico Mamon dicitur.

² *Apostata.*] *Apostata*, desertor religionis & insituti. Vel qui abscedit ab eo, quod tuendum susceperat, ab *ἀποστατῶν*, *abscedo*.

³ *Quam adulterium?*] Etiam Ethnicæ leges non impunitum sinebant adulterium. Arabes plecebant morte; Aegyptii truncabant nares adulteræ, & adul-

terum mille plagis ad necem verberabant. Germani adulteram cognatis omnibus nudam exposebant, quam præcis prius criminibus maritus per pagum fustibus agebat. Sætetus Crotoniota lege cavit, ut adulteri vivi cremarentur. Muhammed adulteros multis plagis quodammodo confici voluit. Legibus duodecim tabularum adulterium capitale, postmodo tamen sub principibus poena mitigata. Deus autem adulteris poenam capitis sancivit, Lev. 20. v. 10. Deut. 22. v. 22. Gravissimi Theologi, male poenam hanc intermitteri, statuerunt, quoniam consentit cum verbo Dei & ejus legibus.

⁴ *Spiculator.*] Qui spiculo instructus: satelles; item carnifex.

I Mont-

etiam nobilitatem, quæ sitam scelere. Qui nummum tollit, pendet; qui fraudata moneta publica, qui ¹ monopolis, qui usuris, qui mille technis ac fraudibus tam multos spoliant, inter præcipuos habentur. SA. Qui uni cuiquam venenum porrigunt, ut venefici dant poenas legibus; qui vinis infectis, aut oleo vitiatò, populum inficiunt, impune faciunt. LA. Novi quosdam monachos adeo superstitiosos, ut existiment sese esse in manu diaboli, si vel casu sacra vestis absit: nec metuunt ab unguibus diaboli, si mentiantur, si calumnientur, si inebrientur, si invideant. SA. Istiusmodi licet inter nos idiotas complures videre: non credunt domum tutam à violentia cacodæmonis, nisi ² paratam habeant aquam consecratam, frondes sacras accereum; & non metuunt suis ædibus, in quibus quotidie tot modis provocatur Deus, & colitur diabolus. LA. Quam multi sunt qui magis fidunt præsidio Virginis matris, aut Christophori, quam ipsius Christi! Matrem colunt imaginibus, candelis, & cantiunculis; Christum impia vita fortiter offendunt. Nauta cum periclitatur, ³ Christi matrem, aut Christophorum, aut quemvis divorum citius invocat, quam ipsum

¹ *Monopolium.*] Secundum Petotti descriptionem dicitur, Cum unus solus, aliquod genus mercaturæ universum emit, ut solus vendat; pretiumque suo modo statuit: vel quum plures simul idem fecere, quo carius vendant; *ἀπὸ τῆς μόνου & πολλῶν, vende.*

² *Paratam habent.*] Ante Gregoriam Romanum nusquam hujus aquæ lustralis mentio fit apud Scriptores Ecclesiasticos. Commendant autem hanc pontificii à factò Elisæi, sterilitatem ab aqua removens injecto sale. Ascribunt & vim conferendi omnia bona utentibus; amolitur enim diaboli machinationes, removet à mentibus phantasmata noxia & pravas cogitationes: imò majorem fidelibus animi & corpo-

ris sanitatem adfert, quam fimbriavestis Christi ab ægrota attacta. At quid id aliud est quam sanguinis Christi dignitatem & opus elementis hujus mundi, præcipue cum verbo Dei carent, attribuerè? Imò aquam hanc piacularem eidem præferre, quasi peccata nostra tam levia sint, ut aspergine aquæ lustralis deleantur?

³ *Christi matrem.*] Maria enim cum Christophoro & Nicolao res maritimas, vice Castoris & Pollucis gubernat. Hinc si periclitantibus in mari segnius adsit ad juvandum Christophorus præ vasto corporis mole: continuo occinitur Virgini matri: *Ave Maria stella, Dei mater alma.* Vide Colloquium Naufragium, Christophorus vero revera Virgilianus Polyphemus.

¹ *Greg.*

ipsum Christum. Et virginem se credunt habere propitiam, quod illi sub noctem cantiunculam non intellectam canunt, *Salve regina*, ac non potius metuunt, ne illa se putet irrideri talibus cantiunculis; cum totus dies, magnaue noctis pars, illis transigatur obscœnis sermonibus, temulentis, & factis non referendis. SA. Ita militi periclitanti citius in mentem venit ¹Georgius aut ²Barbara, quam Christus. Porro cum nullus sit cultus divi gratior, quam imitatio factorum, quibus ipsi Christo placuerunt, hanc partem fortiter contemnimus. Et Antonium nobis egregie faventem fore credimus, si illi ³porcos aliquot sacros alamus, sique ipsum ⁴cum suo porco, igni & tintinnabulo pictum habeamus in foribus ac lateribus ædium: nec metuimus quod magis erat metuendum, ne ille male velit ædibus, in quibus regnant ea vitia, quæ vir sanctus semper fuit detestatus. Virgini annumeramus rosariola, & salutatiunculas; quin potius annumeramus in illius gratiam coercitum animi tumorem, repressam libidinem, condonatam injuriam? Hujusmodi cantiunculis delectatur Christi mater, his officiis demerueris utrumque. LA. Itidem morbo periclitantibus

¹ *Georgius.*] Si operis contracta forma fusiorem non respiceret commentationem, apponerem ex manuscripto, penes me asservato, quæ de hoc Georgio militum patrono, tam insulse quam ridicule male feriati Monachi tradunt: ita quidem ut stulta impudentia cum nequitia in nebulonibus illis, mendacia sua pro vero obtrudentibus simplici popello, contendere videatur. Inter alia historiam habent quam de Perseo & Andromada bellæ objecta apud mythologos & poetas offendes. Hanc Georgio huic natione Cappadoci, tribuno militum sub Diocletiano affingunt.

² *Barbara.*] Nec minus celebratur à Papicolis Barbara Nicomedienensis virgo, à patre Dioscoro in turrim conjecta, quod Christianam religionem am-

plexa esset; post flagris cæsa & Nicomediz jugulata sub Maximiliano. Veneti reliquias corporis in suam urbem translatas, si credere licet, ostentant. Militum etiam hæc cum Georgio curam gerit, suffecta in locum Palladis, ut ille Martis.

³ *Porcos aliquot sacros.*] Antonii tentatio, qua ipsum Diabolus miris prestigiis seducere tentabat, non tantum ex Pontificiorum rancidis Legendis, sed & picturis nota.

⁴ *Cum suo porco.*] Hinc Buchananus: *Diceris Antoni porcos pavisse subulcus Virens, adhuc monachos lumine cassus die.* Et post enarratam convenientiam inter monachos & porcos: *Cetera conveniunt, sed non levis error in uno, Debitis & monachis glans cibis esse tuis.*

I Sanctus

citius in mentem venit ¹ sanctus Rochus aut ² Dionysius, quam Christus unica salus hominum. Quin & hi qui sacras litteras interpretantur è suggesto, quas nemo sine Spiritus afflatu vel intelligere recte, vel docere potest utiliter, malunt invocare Virginis matris auxilium, quam ipsum Christum, aut Christi Spiritum. Et in hæreseos suspicionem vocatur, qui mutire audeat adversus hanc consuetudinem, quam vocant laudabilem. Atqui laudabilior erat veterum consuetudo, quam obtinuerunt Origenes, Basilus, Chrysostomus, Cyprianus, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, qui Spiritum Christi identidem invocant, Virginis auxilium nusquam implorant. Nec in eos stomachantur, qui tam sanctam consuetudinem, & ex Christi & Apostolorum doctrina, & sanctorum patrum exemplis desumptam, ausi sunt immutare. SA. Similis error habet complures monachos, qui sibi persuadent, Benedictum esse propitium, donec gestent illius cucullam & pallium; quanquam non arbitror eum virum unquam gestasse tam ³ laciniosam, magnoque emtam vestem; nec verentur illius iram, quod in vita nihil habeant cum illo commune. LA. Francisci germanus est, qui vestem cinericiam & canabeum cingulum non abjicit: ⁴ vitam confer, nihil pugnantius. De plerisque loquor,

¹ *Sanctus Rochus.*] Specialiter vero hic Rochus non quosvis morbo periclitantes juvat, sed novo illo & prope modum incurabili, quem Poscas Francicas, vel scabiem Neapolitanam, tumorem item Gallicum nuncupant.

² *Dionysius.*] Fuerunt plures hoc nomine apud Christianos in veteri Ecclesia non incelebres viri. Designatur autem hic Dionysius Arcopagita, à Petro, si Nicephoro credere licet, in Galliam missus: ubi Episcopatum Parisiensem primus constituit. Addunt Galli illum cum sociis decollatum per aliquot tempus in publica via sine capite ambulasse. Miraculum hoc eodem loco habendum, quo alia.

³ *Laciniosam.*] Id est, sinuosam, multique panni: quod tamen primum videtur inventum, quo minus apparent vestigia corporis.

⁴ *Vitam confer.*] Francisci nempe vitam. Convenit illa pulchre cum sectatorum vita. De Voragine, Vincentius, Antoninus alique Pontificii testantur Franciscum, cum aliquod tempus Assisii in templo Georgii literis operam dedisset, ipsum mercaturam ita exercuisse: ut crimen iniquitatis & furti haud effugerit. Sed ut magis horrendam impietatem impostoris monachi agnoscas, consule modo Francisci Vincam & librum conformitatum Francisci ad vitam Jesu Christi per Bartholomæum de Pisis.

Xk

1 Coria:

loquor, non de omnibus. Atque hic sermo per omnes ordinum & professionum formas circumferri potest. Ex corruptis judiciis nascitur præpostera fiducia, & ex iisdem nascuntur præpostera scandala. Prodeat Franciscanus¹ coriacea zona cinctus, qui casu funem suum perdiderit: aut Augustinensis laneum gestans cingulum: aut discinctus, qui cingi soleat: quæ futura est abominatio! quantum periculum, ne mulieres ad hoc spectaculum abortiant! Et ex huiusmodi nugis, quanta fraternæ² caritatis ruptura? quam acerba odia? quam virulentæ obreftationes? Adversus hæc clamat Dominus in Euangelio, nec minus graviter Paulus Apostolus; adversus eadem clamandum esset Theologis & concionatoribus. SA. Effet sane; sed in his multi sunt, quibus expedit talem esse populum; imo tales esse principes, tales episcopos. Et sunt rursus, qui nihilo plus sapiunt in his, quam populus; aut si quid sapiunt, dissimulant, suo ventri consulentes potius, quam Jesu Christo. Itaque fit, ut populus undique corruptus præposteris judiciis, ibi fidat, ubi præsens est periculum; ibi trepidet, ubi nihil est periculi; ibi conquiescat unde progrediendum erat; eo proficiat unde erat recedendum. Ab his male structis si quid tentes convellere, clamant excitari seditionem: quasi seditio sit, si quis vitiosum corporis habitum, quem imperitus medicus diu foverit, ac propemodum verterit in naturam, conetur eximere pharmacis melioribus. Verum abruptenda est querimonia, quæ finem non habet. Et periculum sit, si senserit populus hoc nostrum colloquium, ne novum suscitent proverbium, quod hæc curæ³ sint falsamentario

¹ *Coriacea zona.*] Vide de vario cultu monachorum Rodolphum Hospinianum de origine & progressu Monachatus, ut & ante monuimus.

² *Caritatis ruptura.*] Imo de genere cultus & colore vestitus, & coriacea zona & laneo cingulo ita quandoque inter se digladiati sunt Monachi: ut quæ-

sio coram Pontificibus & in Conciliis magna animorum contentione per continuos aliquot annos fuerit ventilata. In annotationibus insignis specimen superius datum.

³ *Sint falsamentario.*] Certe, venia tanti auctoris, in Colloquio hoc *Ιχθυοφωγίας* non ubique τὸ πρῶτον oblectatur;

mentario & lanioni. LA. Istis ego regeram vetus proverbium; ¹ *Sæpe etiam est holitor valde opportuna loquutus.* Nuper cum ista differerem super coenam, malis auspiciis aderat quidam pannosus, pediculofus, luridus, ² *vietus*, exucus, facie cadaverosa; cranium vix habebat tres pilos: quoties loquebatur, claudebat oculos: agebant Theologum esse. Is me vocabat discipulum Antichristi, aliaque permulta balbutiebat. SA. Quid ibi tu? mutus? LA. Ego illi precabar micam sobriæ mentis in tam putido cerebro, si tamen ullum habebat cerebrum. SA. Juvaret & istam audire fabulam ordine. LA. Audies, si die Jovis veneris ad prandium. Habebis vitulinam crusto incoctam, contusam, adeoque teneram, ut possis vel exugere. SA. Polliceor, hac lege, si die Veneris apud nos prandeas: efficiam ut intelligas falsamentarios non semper vesci putribus falsamentis.

vatur, nostro iudicio: introducuntur enim quandoque Lanio & Salsamentarius de arduis fidei mysteriis, de Patribus aliisque in theologia maximi momenti questionibus disceptantes: quæ longe istorum hominum captum superant. Et hinc etiam autor id ipsum paulum lenire videtur, proxime sequenti vulgato versiculo.

[*locutus.*] Belg. *Een sot mensch spreekt wel een wijs woort.* Eo admonemur non esse fastidiendam sententiam salutarem propter auctoris humilitatem: nam fieri nonnunquam, ut aliquis infimæ fortis ac notæ vir, aut minime doctus, dicat quiddam nequaquam aspernandum etiam summis viris

² *Vietus.*] Languidus, sine vi, & naturalibus privatus viribus, remissus.

¹ *Sæpe etiam est holitor valde opportuna*

F U N U S.

MARCOLPHUS, PHÆDRUS.

MA. **U**Nde nobis Phædrus? num ¹ *ex antro Trophonii?* PH. Cur istuc rogas? MA. Quia præter morem

¹ *Ex antro Trophonii.*] *In antro vaticinatus est.* Dicitur de homine tristi, tetricoque: propterea quod olim creditum est, eum qui in Trophonii specum descendisset, postea nunquam ridere. Belg. *'t Is een suer mont.* Ajunt autem Trophonium in secandis saxis suumum

artificem fuisse sanumque subterraneum extruxisse in Lebadia Boeotiarum regione, quod ab artifice, Trophonii-vulgo cognominatum est. Dein, qui sciscitarentur oracula, in aditu specus sedere solitos, nudos, atque inde statu quodam abripi sub terram.

Kk 2

I Nihil

rem tristis, horridus, squalidus, torvus; in summa, ' nihil minus quam quod diceris. PH. Si, qui diutius versantur in officinis fabrorum ærariorum, aliquid nigroris sibi contrahunt; quid miraris, si ego tot dies versatus apud duos ægrotantes, morientes, & sepultos, solito sum moestior; præsertim cum uterque mihi fuerit egregie charus? MA. Quos mihi narras sepultos? PH. Nosti Georgium Balearicum? MA. Nomine dumtaxat; de facie non novi. PH. Alterum scio tibi prorsus ignotum esse. Is erat Cornelius Montius, quicum mihi plurimis jam annis intercessit arctissima necessitudo. MA. Mihi nunquam contigit adesse morienti. PH. Mihi sæpius quam vellem. MA. Sed estne mors res tam horrenda, quam vulgo prædicant? PH. Iter ad mortem durius, quam ipsa mors. Quod si quis horrorem illum & imaginationem mortis excutiat animo, magnam mali partem sibi detraxerit. Breviter, quidquid est cruciabile, vel in ægrotatione, vel in morte, longe tolerabilius redditur, si quis se totum tradat voluntati divinæ. Nam quod attinet ad sensum mortis, cum jam animus distrahitur à corpore, arbitror aut nullum esse, aut perquam stupidum esse sensum, quod natura, priusquam huc veniatur, consopiat, ac stupefaciat omnes partes sensibiles. MA. Nasceretur absque sensu nostri. PH. Sed non absque sensu matris. MA. Cur non itidem emorimur? Cur Deus mortem voluit esse tam cruciabilem? PH. Nativitatem voluit esse gravem ac periculosam matri, quo carius haberet quod peperisset: mortem autem unicuique voluit esse formidabilem, ne passim homines sibi mortem consciscerent. Etenim cum videamus & hodie tam multos sibi manus adferre; quid censes futurum, si mors nihil haberet horribile? Quoties vapulasset servus, aut etiam filius adolescens, quoties uxor indignaretur marito, quoties perisset res, aut aliud accidisset, quod ægre esset animo, protinus ad laqueum, ad gla-

1 Nihil minus.] Quia Phædrus Græcis sonat hilarem.

1 Non

ad gladium, ad flumen, ad præcipitium, ad venenum curre-
rent homines. Nunc mortis acerbitas vitam nobis red-
dit cariorem; præsertim cum medici non queant mederi
semel vita defuncto. Quamquam ut non omnibus eadem
est nascendi fors, ita ¹ non est eadem omnibus mortis ra-
tio. Quosdam cita mors protinus liberat; alii lenta morte
contabescunt. ² Lethargici, quemadmodum & ³ ab aspide
perculsi, somno consopiti, citrà sensum sui moriuntur.
Illud observavi, nullum esse mortis genus tam acerbum,
quin perferatur, si quis obfirmato animo decrevit exire.
MA. Utrius mors visa est Christianior? PH. Mihi quidem
Georgii visa est honorificentior. MA. Etiamne mors ha-
bet ambitionem suam? PH. Ego nunquam vidi duos tam
dispari morte morientes. Si vacat audire, depingam ex-
cessum utriusque: tuum erit judicare, utra mors sit opta-
bilior homini Christiano. MA. Imo te rogo, ne graveris
narrare. Nam ipse nihil audiero cupidius. PH. Ergo de
Georgio prius audi. Ubi mors jam certa sui signa dede-
rat, medicorum chorus, qui diu curarant ægrotum, dissi-
mulata vitæ desperatione, coeperunt mercedem poscere.
MA. Quot erant medici? PH. Aliquando decem, interim
duodecim; cum paucissimi, sex. MA. Satis erat ⁴ ad occiden-
dum

¹ Non est eadem omnibus.] Notus est
vulgatus versiculus: Mille modis morimur
mortales, nascimur uno. Sunt hominum
morbi mille, sed una salus. Egregie Sene-
ca: Quam varia leti genera trahunt Car-
pantque turbam pontus & ferrum & dolus.

² Lethargici.] Qui lethargo laborant:
qui est morbus phrenitidi contrarius,
in quo marcor est, & inexpugnabilis
propè dormiendi necessitas. Belg. *De
slapende sieckte*.

³ Ab aspide percussi.] Aspis serpens
parvus tardo visu: oculos enim, teste
Plinio, hebetes habet, eosque non in
fronte sed in temporibus: itaque exci-
tatur sæpius auditu, quam visu. Ita de
illa Lucanus:

*Ipsa caloris egens gelidum non transit in
orbem*

*Sponte sua, Niloque tenus metitur arenas.
Sed quis erit nobis lucri pudor? Inde pe-
tuntur* (merces.

*Huc Libya mortes & fecimus aspida
Vulnus ab aspide inflictum inducit leti-
ferum soporem: nisi pars lasa continuo
exsecetur.*

⁴ Ad occidendum.] Huc respicit epi-
gramma incerti Poëtæ in Crateam. E
Græco versum sic sonat: *Conjurant medi-
cus Crateas, vesperilloque Damon: Ille cada-
veribus demit velamina, lasos Quos medi-
cus liget; hic illi omnes præceat agros. Apud
Stobæum etiam Philemon ait: soli medi-
co & advocato occidere licet impune.*

K k 3

1 Medicos

dum vel valentem. PH. Numerata pecunia clam submouerunt proximos, non procul abesse mortem: curarent ea, quæ pertinerent ad animæ salutem; nam de corporis incolumitate nihil esse spei. Per amicos intimos blande submonitus est & ægrotus, ut corporis curam Deo committeret; ea tantum curaret, quæ pertinerent ad feliciter hinc emigrandum. His auditis, mira torvitate Georgius oculos intendit in medicos, velut indigne ferens, quod ab illis destitueretur. Illi responderunt, se¹ medicos esse, non deos; quod artis erat, præstitisse: cæterum adversus fatalem necessitatem² nullam valere medicinam. His actis abeunt in proximum cubiculum. MA. Quid? morantur etiam accepta mercede? PH. Inter illos³ nihil convenerat de morbi genere: alius agebat⁴ hydropem, alius⁵ tympanitem, alius⁶ apostema in intestinis, alius aliud atque aliud malum: totoque hoc tempore, quo tractabant ægrotum, acerrime disceptarunt de morbi genere. MA. O felicem interim ægrotum! PH. Eam litem ut tandem finirent, per uxorem postularunt, ut finirent exanimati⁷ corporis anatomiam fieri: id esse honorificum, & solere vel honoris gratia fieri in magnatibus: deinde rem eam fore saluti multis, idque ad meritorum ipsius cumulum accessurum: postremo pollicentur suo sumtu se commercaturos triginta missas,⁸ cessu-

ras

¹ *Medicos esse non.*] Secundum illud: *Non est in medico semper relevetur ut æger.*

² *Nullam valere.*] Idem innuit vulgatus rhytmus:

Contra vim mortis non est medicamen in hortis.

³ *Nihil convenerat de.*] Xiphilinus ait, Adrianum morientem exclamasse: Multi medici Regem sustulerunt. Nec dubium est, dicit Plinius, omnes istos famam novitate aucupantes, animas statim nostras negotiari. Hinc illæ circa ægros miseræ sententiarum concertationes, nullo idem censente, ne videtur accessio alterius.

⁴ *Hydropem.*] Ὑδρῶψ, Latinis aqua

intercus, quia sub cute aqua nascitur, qua corpus turgescit.

⁵ *Tympanites.*] Aqua intercus sicca. Vel extans inflatio ventris intenti, & ad percussum palmæ resonantis in modum tympani. Græce Τυμpanιτις.

⁶ *Apostema.*] Est materiæ collectæ in pus conversio. Belgicè, Een opstennie.

⁷ *Corporis anatomiam.*] Anatome seu Anatomia dissectio vel confectio, qua corpus humanum discinditur, ut venter, nervi, morbi origo aliaque à medicis conspici possint: ab ἀνατομήν dissecto.

⁸ *Cessuras.*] Ita sonant verba sacrificuli missam celebrantia: Offerimus tibi

ras in commodum mortui. Id ægre quidem, sed tandem blanditiis uxoris ac propinquorum impetratum est. His actis subduxit sese ¹ statio medicorum. Negant enim fas esse, ut qui vitæ solent opitulari, mortis sint spectatores, aut exsequiis intersint. Mox accitus est Bernardinus, vir, ut scis reverendus, Franciscanorum custos, qui confessionem exciperet. Vix peracta est confessio, jam aderat in ædibus turba quatuor ordinum, quos vulgus appellat mendicantium. MA. Tot ² vultures ad unum cadaver? PH. Deinde vocatus est parochus, qui ³ hominem inungeret, sacrumq; symbolum corporis Dominici porrigeret. MA. Religiose. PH. Verum ibi minimum abfuit, quin inter parochum & monachos cruenta pugna fuerit orta. MA. Apud lectum egroti? PH. Et quidem ⁴ spectante Christo. MA. Quid excitavit tantos tumultus subito? PH. Parochus ubi cognovit ægrotum fuisse confessum Franciscano, negavit se vel ⁵ unctionis sacramentum, vel eucharistiam, vel sepulturam impartiturum, ni suis auribus audisset egroti confessionem: se pa-

tibi hoc sacrificium pro redemptione animarum, pro spe salutis & incolumitatis. Hanc oblationem placatus accipias, &c. Hoc sacrificium quod obtuli, tibi sit acceptabile mihiq; & omnibus pro quibus illud obtuli, sit te miserante propitiabile.

¹ *Statio medicorum.*] Id est, conventus statim.

² *Vultures.*] Præsentunt cadavera unde captatores testamentorum, *vultures* dicuntur.

³ *Hominem inungeret.*] unctione sacra seu extrema inungunt. Habetur hæc unctio à Pontificiis pro sacramento, quæ perpetram septem numerant. Usurpantque in inaugurandis Regibus, Episcopis aliisque Ecclesiasticis personis. Etiam hunc adipem suum transtulerunt ad moribundos, parietes, aras, calices, campanas similiaque. In rescripto Innocentii habetur Christianos omnes inungi bis. Ante baptismum inunguntur sca-

pulæ & pectus infantis baptizandi: post baptismum vertex, & frons: quod & fit in confirmatione. At quid hoc aliud quam Judaïsum reducere in Christianismum?

⁴ *Spektante Christo.*] Parochus enim in pyxide Deum conclusum secum attulerat. Habebat nempe panes suos orbiculares, quinque verbis magico more in verum corpus & sanguinem conversum: quod moribundo, post auditam confessionem auricularem, non sine conscientie tyrannide, in os ingereret, pro viatico ad purgatorium.

⁵ *Unctiois sacramentum.*] Unctio hæc extrema Pontificiis etiam sacramentum. Cum tantum duo Sacramenta baptismum & eucharistiam instituerit Christus, & Apostoli & primitiva Ecclesia agnovissent: nec plures *novitas* nostræ cum Christo recenseantur testatur: nec alia quam Baptismus & *diversitas* fidei iustitiam obligent.

Kk 4

I Theo.

se parochum esse, sibi pro sua ovicula reddendam Domino rationem : id non posse, si solus ignoraret arcana conscientiarum. MA. Nonne visus est æquum dicere? PH. Non illis quidem. Nam strenue reclamabant omnes, præsertim Bernardinus & Vincentius dominicanus. MA. Quid adferebant? PH. Magnis conviciis incessebant parochum, subinde vocantes eum asinum, dignumque qui pastorem ageret porcorum. Ego, inquit Vincentius, sum sacræ¹ Theologiæ baccalaureus formatus, mox licentiandus, atque etiam doctoris titulo insigniendus; tu vix legis Euangelium; tantum abest, ut possis excutere secreta conscientiarum. Quod si libet esse curiosum, exquire, quid agat uxor &² manzares tui domi, aliaque permulta, quæ me pudet referre. MA. Quid ille? mutus ad hæc? PH. Mutus? Imo diceret³ cicadam ala correptam. Ego, inquit, baccalaureos multo te meliores nectam⁴ è stipulis fabarum. Auctores & principes ordinum vestrorum, Dominicus & Franciscus, ubi didicerunt philosophiam Aristotelicam, aut argumenta⁵ Thomæ, aut speculationes⁶ Scoti? aut ubi donati sunt titulo baccalaureorum? Irreperistis in mundum adhuc credulum,

1 *Theologia baccalaureus.*] Academiarum Pontificiorum in Theologia tres promotionis gradus agnoscunt. primo enim creantur baccalaurei, mox licentiati, tandem doctores. De baccalaureis jam ante dictum.

2 *Manzares.*] Jureconfulti *manzares* vocant ex incestu natos.

3 *Cicadam ala corripuisti.*] Dicitur in eos, qui quempiam provocant minime ex usu suo. Belg. *iek sal't u goet doen.* Est cicada insecti genus mira loquacitate, maxime effervescente sole. Sonum autem edit non alis, ut muscæ, apes, culices. nam iis stridor cum volatu definit: cicadæ si prefferis alas, vehementius etiam perstrepat: nam in petore subsunt duo specus, auxrituque membranz inobili accedente spiritu, per hos è visceribus sonum edit.

4 *E stipulis fabarum.*] E culmis tritici nectuntur galeri, nonnunquam & pallia adversus pluviam. faba caules habet grandes, intortos & fragiles, ad nihil minus utiles quam ad texendum. Est vulgo jactatum proverbium apud Batavos.

5 *Thomæ.*] Est ille Thomas cognomento Aquinas, cujus monumenta, & præcipue Summa ejus, cum stupore adhuc leguntur. Multa illi affingunt miracula Pontificii. Joannes Pontifex ex Senatus consulto, solenni ceremonia, inter Divos eum retulit.

6 *Scoti.*] Joannes hic Scotus, inultima Britannia natus, Philosophiam spinosis subtilitatibus involutam prouulit, Thomæ oppositam. Hinc Thomistarum & Scotistarum denominationes.

1 *Bacc*

lum, sed pauci humiles, quidam etiam docti ac pii: nidulabamini in agris ac vicis, mox in opulentissimas quasque civitates, & in florentissimam civitatis partem demigrastis. Tot sunt agri qui pastorem alere non possunt; ibi locus erat vestræ operæ: nunc nusquam adestis, nisi in ædibus divitum. Jactatis nomen pontificum; at vestra privilegia nihil valent nisi cum cessat episcopus, pastor, aut hujus vicarius. In meo templo nullus vestrum concionabitur me pastore incolumi. Non sum ¹ baccalaureus: nec ² Sanctus Martinus erat, & tamen agebat episcopum. Si quid mihi deest doctrinæ, à vobis non petam. An creditis etiamnum mundum esse tam stupidum, ut ubicunque viderit vestem ³ Dominici aut Francisci, putet adesse illorum sanctimoniam? Num vestra refert, quid agam domi meæ? Quid vos agatis in latebris vestris, quomodo tractetis sacras virgines, etiam populus novit. Jam quam nihilo sint vel feliciores vel puriores ⁴ divitum domus, quas frequentatis, omnibus & ⁵ lippis & tonsoribus notissimum est. Cætera, Marcolphe, non audeo referre: omnino patres illos reverendos minime reverenter tractavit. Nec erat futurus finis, ni Georgius manu mota signum dedisset, se velle quidpiam dicere.

Ægre

¹ *Baccalaureus.*] *Baccalaureus* quid, antehac dictum. Vide Ind.

² *Sanctus Martinus.*] Designat Martinum Dalmatam Archiepiscopum Turonum, inter Divos, relatum. De ejus vita & miraculis, multa, ut solent, fabulantur Pontificii.

³ *Dominici.*] Qualis hic Dominicus fuit, ut reliqua ejus scelera omittam, ex sola Albigenſium historia liquet: quorum pluiquam centum millia ipsius diabolicis & sanguinariis concionibus & concitationibus misere perierunt. Natus est patre Felice, matre Joanna, in Calagura Hispaniæ prædio, anno 1170. Hunc (horreo dum scribo) non tantum Christo æquant, sed & in quibusdam superiores statuunt. Legatur de illo blasphemus Antoninus Tit. 23. cap. 1. 1. De

probrosa vita Francisci jam ante quædam allata. Inspiciatur Buchananus & Alcoranus Fratrum Minorum.

⁴ *Divitum domus.*] Pulchrè de illis Scaliger:

*Nunc inter aula viperas catervatim
Sues cruore pauperum saginantur.*

Et alibi:

*Atque his operosi inguinis & ventris
inertia*

*Vicium rehere bene cogimur è labore nostros
Ut scorta, canes & alant quod dicere
nole.*

⁵ *Lippis & tonsoribus.*] Dicitur de iis quæ jam in ora vulgi abierunt. Nam lippi in tonsorum officinis desident, expectantes remedium oculorum. De tonsorum autem garrulitate complura lætè digna recenset Plutarchus.

Kk 5

x Com.

Ægre impetratum est, ut rixa tantisper conflesceret. Tum ægrotus, Sit pax, inquit, inter vos; tibi paracho denuo confitebor. Deinde pro strepitu nolarum, pro cantionibus funeralibus, pro cenotaphio, pro sepultura numerabitur tibi pecunia, priusquam exeas hanc domum, neque committam ut ulla in parte de me queri possis. MA. Num parochus recusavit tam æquam conditionem? PH. Non; tantum obmurmuravit nonnihil de confessione, quam ægroto remisit. Quid opus est, inquit, iisdem repetendis fatigare tum ægrotum, tum sacerdotem? Si in tempore mihi confessus fuisset, fortassis sanctius condidisset suum testamentum: nunc vos videritis. Hæc æquitas ægroti pessime habebat monachos, indigne ferentes eam prædæ partem dedidi paracho. Ego tamen intercessi, fecique ut lis sopiretur. Parochus unxit ægrotum, dedit corpus Domini, & numerata summa discessit. MA. Sequuta est igitur eam tempestatem tranquillitas? PH. Imo tempestatem hanc sævior tempestas protinus excepit. MA. Obsecro quid causæ? PH. Audies. Confluxerant in ædes quatuor¹ ordines mendicantium; his adjunxit sese quintus² Cruciferorum. Adversus hunc ceu nothum, quatuor illi magno tumultu coorti sunt: rogabant ubi vidissent unquam plaustrum quinque rotarum? aut qua fronte vellent esse plures mendicantium ordines, quam sint Euangelistæ? Eadem, inquirunt, opera adducite huc mendicos omnes è pontibus ac triviis. MA. Quid ad hæc Cruciferi? PH. Vicissim rogabant quomodo tum in-

cessisset

1 *Cenotaphium.*] Tumulus honorarius, bustum inane. Monumentum memoriz dicatum, in quod corpus illatum non est. Ex *κενός*, *inanis*, & *τάφος*, *sepulchrum*.

2 *Ordines mendicantium*] Ordines mendicantium ex parvis initiis brevi spatio tanta incrementa sumserunt: ut Gregorius X. ea de causa anno 1273. maximum Concilium Lugduni congregaverit. Evocati præter quingentos episcopos, sexaginta abbates, mille præ-

latos, etiam præfecti ordinum mendicantium. Ibi tum abrogati & annihilati viginti tres ordines, & retenti modo quatuor, nempe Dominicanorum, Franciscanorum, Augustinianorum & Carmelitarum

3 *Cruciferorum.*] Sunt duæ generum Cruciferi: quorum alii crucem manu, alii in pectore gerunt. Hi regulam observant Augustini; inde non mirum, quod hic simul cum Augustiniani irrepant ad agonizantem hunc.

1 *Argu-*

cessisset plaustrum ecclesiæ, cum nullus esset ordo mendicantium; deinde cum unus esset, postea tres? Nam Evangelistarum, inquiunt, numerus nihilo plus habet affinitatis cum nostris ordinibus, quam cum alea, quæ undique quatuor ostendit angulos: Augustinenses quis allegit in ordinem mendicantium, aut quis Carmelitas? Quando mendicavit ¹ Augustinus, aut quando ² Helias? Nam hos faciunt suorum ordinum auctores. Hæc aliaque multa fortiter quidem illi detonabant; sed soli, quatuor exercituum ³ impressionem non ferentes, cesserunt, dira tantum minantes. MA. Heic saltem effulsit tranquillitas. PH. Imo ⁴ syncretismus ille in quintum ordinem, versus est in pugnam gladiatoriam. Franciscanus ac Dominicanus contendebant, nec Augustinenses, nec Carmelitas esse germane mendicos, sed nothos ac supposititios. Hæc rixa sic incruduit, ut plane vereretur, ne veniretur ad manus. MA. Hæc cine ferebat ægrotus? PH. Non hæc acta sunt apud lectum: sed in atrio, quod cubiculo adhærebat: voces tamen omnes ad ægrotum permanabant: neque enim ⁵ mussabant, sed
 plenis

¹ *Augustinus.*] Vide quæ superius annotavimus de auctore Augustiniano. Falsissimo Augustinus ordinis illius institutor statuitur.

² *Helias?*] Heliam & Helisæum in nobilissimo Syriæ monte Carmelo vixisse abunde sacræ literæ testantur. Sed illum Carmelitarum autorem esse putidum mendacium: ut & qui originem ad conciones Apostolorum in Palæstina deferunt. Ex historiis constat dispersos fuisse homines circum Carmelum, quos Almericus Antiochenus Patriarcha in unum collegit anno 1121. & iisdem præfecit Bertholdum Vasconem. Post modo accrescente superstitione in urbes deserto Carmelo irrepserunt, & ab aliquot Pontificibus confirmati novisque regulis instructi quartum mendicantium ordinem effecerunt.

³ *Impressio.*] Est vehemens hostium

irruptio. De ordine quatuor ordinum mendicantium aliisque huc spectantibus diu acriter inter se hi quatuor ordines digladiati sunt. Præcipue partes sibi elegerunt in hoc theatro Augustiniani & Dominicani. Adrianus Dammannus aliique illis primum locum concedunt; Volaterranus & Alphonfus Avars & itidem alii his. Inter eisdem anno 1290. magna lis exorta de colore & forma vestitus.

⁴ *Syncretismus.*] Id est, conspiratio prius dissidentium, in communem hostem. Quoties fit, ut qui modo videbantur hostes acerrimi, repente in summam concordiam redigantur. Id quod evenire solet, si quando malum aliquod inciderit utrique commune. Belg. *Herodes en Pilatus vrientschap.*

⁵ *Mussabant.*] Mussare est tacite loqui.

² *Plenis*

¹ plenis tibiis res agebatur : & scis , alioqui in ægrotis aurium sensum esse acutiorem. MA. Quis tandem exitus belli? PH. Ægrotus per uxorem denuntiavit ut filerent paulisper, se compositurum hoc dissidium. Itaque rogavit, ut tum quidem temporis Augustinenſes & Carmelitæ discederent ; hoc illos nullo suo damno facturos. Nam tantundem, inquit, cibi mitteretur eis domum, quantum heic daretur remanentibus. In funere vero jussit omnes ordines adesse, etiam quintum, atque ut æqua pecuniæ portio divideretur singulis ; ad commune tamen convivium non adhiberentur, ne quid turbæ posset oriri. MA. Virum ² œconomicum mihi narras, qui vel moriens norit tot rerum undas componere. PH. Phy! multis annis gesserat militiæ ducem. Ibi quotidianum est hujusmodi tumultus suboriri inter cohortes. MA. Erat igitur re splendida? PH. Admodum. MA. Sed male parta, ut fit, rapinis, sacrilegiis, extorsionibus. PH. Ita quidem vulgo faciunt duces ; nec ausim deſerare, hunc fuisse ab illorum moribus alienum. Si tamen satis hominem novi, magis auxit rem, ingenii dexteritate, quam violentia. MA. Quæ sic? PH. Callebat arithmeticam. MA. Quid tum postea? PH. Quid tum? apud principem supputabat militum triginta millia, cum vix essent septem millia. Deinde multis militibus nihil numerabat. MA. Næ tu mihi magnificam narras arithmeticam. PH. Deinde bellum ³ arte ducebat, solitus simul & ab hostium & amicorum vicis & oppidis pecuniam stipulari menstruam : ab hostibus, ne paterentur hostilia : ab amicis, ut illis liceret cum hoste pacisci. MA. Agnosco morem vulgatum militum. Sed absolve narrationem. PH. Bernardinus igitur & Vincentius cum aliquot sui ordinis sodalibus remanserunt apud

¹ *Plenis tibiis.*] Id est, clare. *Plenis seu apertis tibiis*, quæ sc. apertis omnibus foraminibus sonant clarius. Nam clausis, sonus redditur fuscior & obscurior ; ut apertis clarius.

² *Œconomicum.*] Peritum rei domesticæ, sic vocat.

³ *Arte ducebat.*] Ducunt bellum, qui de industria proferunt : sed gerunt qui vere bellant.

apud ægrotum ; ad reliquos missus est ¹ *commeatus*. MA. Satin' inter eos conveniebat; qui remanserunt in præsidio? PH. Non usquequaque. Grunniebant nescio quid, de ² *prærogativis diplomatum* : sed ne non perageretur fabula , dissimulatum est. Heic jam proferuntur cautiones testamentariæ, fiuntque stipulationes accitis testibus, de iis, quæ inter ipsos ante transegerant. MA. Istæc audire gestio. PH. Dicam summam: nam perlonga est fabula. Superest uxor annos nata duodequadraginta, mulier sane proba cordataque: filii duo, alter annum natus undevigesimum, alter decimumquintum: filiæ totidem, sed impubes utraque. Testamento sic cautum erat, ut uxor, quoniam percelli non poterat ut fieret monacha, sumeret pallium ³ *Beghinæ*, id est, medium genus inter monachas & laicas: filius natu major, quoniam nec is induci potuit, ut fieret monachus. MA. ⁴ *Vulpes anus* non capitur laqueo. PH. Mox ab exsequiis patris properaret Romam, ibique ex relaxatione Pontificis factus ante legitimam ætatem sacerdos, totum annum singulis diebus sacrificaret in ⁵ *templo Vaticano* pro anima patris; & sacros ⁶ *gradus* in Laterano, singulo quoque Veneris die, genibus perreptaret. MA. Suscepit

¹ *Commeatus*.] Id est, cibus. militare verbum. & ideo *præsidium* vocat domum, unde alios depulerant.

² *Prærogativis diplomatum*.] Quæstio hæc identidem movetur: nullus enim ordo ita alteri alter alliditur, quam Franciscanorum & Dominicanorum. His ab omnibus fere priqritas offertur, licet Franciscani ab Innocentio III. Dominicani demum à successore ejus Honorio anno 1216. sint confirmati. Nec tantum in ambizioso hoc certamine inter se dissident, sed etiam in multis fidei articulis.

³ *Beghina*.] Mangoldus Beghinas nulla addita ratione ita dictas autumat à Beggha Pipini filia. Alii originem referunt ad Dulcinum quendam & Mar-

garitam illius concubinam in urbe Novaria.

⁴ *Vulpes anus*] In eum dicitur, qui longa ætate, inultaque rerum experientia callidior est, quam ut arte dolisque capi queat.

⁵ *Templo Vaticano*.] Basilica hæc Petri in Vaticano à Clero dicitur exstructa & à Constantino Magna aucta. Julius II. partem dejecit novamque inchoavit. At Paulus V. veteri ex toto destructa à fundamentis novam refecit.

⁶ *Grados in Laterano*.] Prima ac ceterorum caput est Ecclesia Joannis in Laterano, habitaculum olim Pontificum. Edificavit illam Constantinus Magnus refecit postmodo Nicolaus IV. & alii Pontifices identidem insigniter adornarunt.

cepit hæc libenter? PH. Ne dicam dolo, ¹ ut asini solent farcinas impositas. Filius minor dicaretur S. Francisco, filia major S. Claræ, minor Catharinæ Senensi. Hoc tantum potuit obtineri: nam Georgii mens erat, quo magis sibi Deum haberet obnoxium, quinque superstites partiri in quinque mendicantium ordines: & acriter quidem adlaboratum est; sed ætas uxoris, filiique majoris, nec minis, nec blanditiis cessit. MA. Exhæredandi genus. PH. Universa hæreditas sic erat divisa, ut detractis ² de solido impendiis funeralibus, uncia cederet uxori, cujus dimidia victitaret ipsa, dimidium cederet loco, cui se foret addictura; unde si mutato consilio, recederet, tota pecunia resideret penes eum gregem; altera uncia decideretur filio, cui tamen statim numeraretur viaticum, & quod satis esset emendo ³ diplomati, parandoque victui annuo Romæ. Qui si mutata sententia recusaret initiari sacris ordinibus, illius uncia divideretur inter Franciscanos, & Dominicanos. Et id ne fiat, vereor; adeo videbatur adulescens à sacris abhorreere. Duæ unciae cederent monasterio, quod excepisset filium natu minorem: binæ item monasteriis, quæ excepissent puellas; sed hac lege, ut si illi detrectarent eam vitam profiteri, omnis tamen pecunia penes illos maneret incolumis. Jam una rursus uncia decideretur Bernardino, tantundem Vincentio: dimidium unciae Carthusianis, pro communione bonorum operum omnium, quæ toto fierent ordine. Uncia & semis quæ superaret, distribueretur occultis pauperibus, quos beneficio dignos judicassent Bernardinus, & Vincentius. MA. Debeas Jureconsultorum more dicere, quos vel quas. PH. His igitur verbis stipulati sunt, recitato testamento: Georgi Balearice, vivus & sanæ mentis approbas hoc testamen-

¹ Ut asini.] Alludit ad illud Flacci: *Demitto auriculas, ut iniquæ mentis asellus, Quum gravius dorso subiit onus.*

² De solido.] Id est, de integra hære-

ditate, quæ *asini* dicitur nondum divisa. Uncia duodecima pars assis.

³ Diplomati.] Quo liceret consecrari sacerdotem ante tempus legitimum.

1. Assis.

stamentum, quod dudum ex animi tui sententia condidisti? *Approbo.* Et hæc est tua suprema, & immutabilis voluntas? *est.* Meque, & hunc Vincentium baccalaureum, instituis ultimæ tuæ voluntatis executores? *Instituto.* Jussus est denuo subscribere. MA. Quî potuit moriens? PH. Bernardinus rexit ægroti manum. MA. Quid subscripsit? PH. *Sanctum Franciscum, & sanctum Dominicum iratos habeat, qui tentavit hinc aliquid immutare.* MA. At non metuebant actionem testamenti inofficiosi? PH. Ista actio non habet locum in his quæ Deo dicantur; neque quisquam libenter cum Deo litem suscipit. His peractis uxor & liberi, datis dextris ægroto, jurant se servaturos quod recepissent. Post hæc cæptum est agi de pompa funerali, non sine contentione. Tandem hæc vincit sententia, ut ex quinque ordinum singulis adessent novem, in honorem quinque voluminum Moïsis, & Angelorum in novem choros digestorum. Suam quisque ordo crucem præferret, canerentque funebres nœnias. Ad hæc præter cognatos conducerentur triginta (tot nummis erat venditus Dominus) ⁴ daduchi pullati, & honoris gratia ⁵ ploratores duodecim (hic est numerus ordini Apostolico sacer) comitantur: à feretro sequeretur equus Georgii pullatus, sic ad genua

1 *Actionem testamenti.*] Testamentum inofficiosum dicitur, quod recte quidem factum sed non ex officio pietatis. Paulus lib. 4. Sentent. tit. 5. definit quod frustra liberis exheredatis non ex officio pietatis videtur esse conscriptum. Instituit autem hic actionem exheredatus se indigne præteritum: ideoque testatorem parum sanæ mentis fuisse, cum testamentum inique ordinaret.

2 *Novem choros.*] Loquitur ex sententia Pontificiorum: illi enim statuunt tot Angelorum ordines, nempe Seraphinos, Cherubinos, Thronos, Dominationes, Principatus, Potestates, Virtutes, Archangelos, Angelos, idque ex suppositio quodam Dionysio Arcopagita

& Gen. 3. v. 24. & Coll. 1. v. 16. Verum nomina hæc nihil nisi varia Angelorum munia, ad quæ à Deo ordinata sunt, denotant. Nomina ergo non constituunt diversos ordines novem, alioquin & plura essent, plura enim quam illa novem angelis tribuuntur nomina.

3 *Nœnia.*] Proprie cantilenæ funebres. Nonnunquam tamen nugas quaslibet appellamus nœnias.

4 *Daduchi.*] Tædiferi.

5 *Ploratores.*] Ita Romanis erant Præfixæ mulieres quæ pretio conductæ ad tibias funebres canebant lamentabile & inconditum carmen ad deplorandum ac collaudandum mortuum apprimè accommodatum.

1 *Tymbus.*]

ad genua alligata cervice, ut herum humi requirere videretur. Stragula hinc atque hinc ostenderent insignia. Similiter & unaquæque tæda & pulla vestis haberet insignia. Reponeretur autem corpus quidem ipsum ad dextram altaris summi in 'tymbo marmoreo, qui promineret à solo pedes quatuor; ipse in summo recumberet, Pario sculptus marmore, totus armatus à vertice usque ad calcaneum; nec deesset galeæ sua crista, crista erat 'onocrotali colulum: nec clypeus lævo brachio, in quo insignia hæc erant, tria capita apri silvestris aurea, 'in planitie argentea: nec lateri gladius inaurato capulo, nec balthæus inauratus ac gemmeis distinctus bullis, nec pedibus aurea calcaria: erat enim eques auratus: sub pedibus haberet leopardum. Oræ sepulcri * titulum haberent tali viro dignum. Cor autem separatim recondi volebat, in sacello divi Francisci. Intestina 'mandavit parocho, honorifice sepelienda in sacello quod est Virgini matri sacrum. MA. Funus nimirum honorificum, sed nimio constans. Venetiæ vel cerdoni cuiuspiam plus haberetur honoris minimo impendio. Feretrum elegans dat sodalitas, & unum comitantur aliquando sexcenti monachorum, tunicis palliisve vestiti. PH. Vidimus & nos, risimusque istas pauperum ineptas glorias. Incedunt fullones & coriarii superne, inferneque cerdones, & medio monachi; ° chimæras esse diceret: nec heicalia res erat,

1 Tymbus.] Græcè τύμβος, sepulchrum, bustum.

2 Onocrotalus.] Avis cygno similis, absque voce, ad instar asini: inde & ei nomen; nam ὄντις est asinus, & κροπιδον crepidaculum. Belg. Kropvogel, Vogelhaine.

3 In planitie.] Data opera fingit insignia vitiosa, nam caduceatorum leges habent, adulterina esse insignia quæ habent metallum super metallum.

4 Titulum.] Εἰς τιτλὸν, Græcis, tituli Latinis, ut & monumentorum inscriptiones, Romanis ita frequentes, ut

etiam puerorum & servorum sepulchra, quemadmodum ex antiquis lapidibus liquet, iisdem ornarentur. Ovidius:

Sculptaq; sunt titulo nostra sepulchra brevi.

5 Mandavit.] Ille mos olim apud Belgas obtinebat magis, quam hodie: ut nempe alibi cadaver, alibi ejusdem intestina terræ mandarentur. Ita intestina Florentii V. Hollandiæ Comitis Alcmariæ sepulta, corpus vero apud uxorem Beatricem in pago Rhénoburgo prope Leidam.

6 Chimæras esse diceret.] Chimæra proprie Lyciæ mons cujus cacumen leonæ,

erat, si videres. Cautum est & illud Georgio; ut ¹ Franciscanus, & Dominicanus, inter sese sorte decernerent, utris primus cederet locus in pompa: post hos cæteri quoque sortirentur, ne quid hinc oriretur tumultus. Parochus & hujus clerici locum tenerent infimum, hoc est, primum. Nec enim aliud erant passuri monachi. MA. Non acies tantum, sed & pompas ille callebat ordinare. PH. Cautum est & illud, ut funebre sacrum, quod apud parochum fieret, modulato musicorum concentu parageretur, honoris gratia. Dum hæc aliaque tractantur, inhorruit ægrotus, deditque signa certissima, supremum tempus adesse. Adornatur igitur extremus fabulæ actus. MA. Nondum finis? PH. Recitatur diploma pontificis, in quo promittebatur criminum omnium abolitio, totusque purgatorii metus adimebatur. Ad hæc justificabantur omnia illius bona. MA. Rapto parata? PH. Certe jure belli ac more militari. Sed forte aderat Philippus Jureconsultus uxoris frater: is in diplomate notavit locum secus positum, quam oportuit, & injecit suspicionem falsi. MA. Haudquaquam in tempore: dissimulandum erat, etiamsi quid inesset erroris, & nihilo pejus habuisset ægrotus. PH. Assentior. Et ægrotus sic hac re perturbatus est, ut minimum abesset à desperatione. Ibi Vincentius fortem virum præbuit; jussit Georgium quieto esse animo, sibi esse potestatem corrigendi supplendique, si quid in ² diplomatibus vel erratum esset, vel omissum. Quod si te, inquit, fefellerit diploma, ego jam nunc ³ hanc animam

nes, medium capræ, radices serpentes occupant. Hinc origo fabulosi monstri, de quo Lucretius: *Prima Leo, postrema Draco, media ipsa Chimæra*. Et Ovidius; *Quoque Chimæra iugo mediis in partibus hircum, Pectus & ora leæ, caudam serpentis habebat*.

¹ *Franciscanus*.] Ista controversia nondum plane decisa; pars enim utraque causas habet: uter ordo præferendus. Licet apud plerumque Dominicanis palma concedatur.

² *Diplomatibus*.] Ita est: eoque devenit Antichristus ut peccatorum abolitionem publicis diplomatibus ære vendat. Et ab hac origine Lutherus in Germania reformationem est auspicatus.

³ *Hanc animam*.] Fratrem nullo modo, ait Psaltes Psal. 49. v. 8. 9. redimere potest quisquam, non dare Deo redempturam ejus: (est enim cara redemptio vitæ eorum; imo cessat in sæculum.)

animam pro tua suppono anima, ut tua petat coelos, mea dedatur orco. MA. Accipitne Deus tales animarum permutationes? Et, si accipit, num satis cautum videbatur Georgio tali pignore? Quid si Vincentii anima vel absque permutatione debebatur inferis? PH. Quod gestum est, narro. Hoc certe perfecit Vincentius: ægrotus visus est animum recipere. Mox recitantur cautiones, quibus Georgio promittebatur societas omnium operum, quæ fierent per quatuor ordines, & quintum Carthusiensium. MA. Ego metuerem, ne deprimerer ad inferos, si tantum sarcinæ bajulandum esset. PH. De bonis operibus loquor: ea non aliter gravant animam subvolaturam, quam plumæ avem. MA. Mala igitur opera sua quibus legant? PH. Militibus Germaniæ conductitiis. MA. Quo jure? PH. Jure Evangelico: Habenti dabitur. Simulque recitatus est numerus missarum & psalteriorum, quæ defuncti animam essent comitatura. Erat autem immensus. Post hæc iterata est confessio, dataque benedictio. MA. Ita efflavit animam? PH. Nondum. Strata est humi storea juncis contexta, sic ut ab initio convoluta cervicalis speciem ex sese faceret. MA. Quid nunc futurum est? PH. Eam consperse-

runt

1 *Accipitne Deus.*] Hac interpositione & permutatione animarum misere incautos decipiunt scelesti sacrificuli. Sed an Deus istiusmodi permutationem admittat, ut alia argumenta præteream, videant in unico exemplo Moïsis pro populo deprecantis, cum sibi idolon fabricasset. Verba exstant Exod. 5. 1. 32. 32. Nunc an condonaturus es peccatum eorum? nam si non ita est, dele me nunc de libro tuo quem scripsisti. Dixit vero Jehova Moïsi, eum qui peccaverit mihi, dele rem de libro meo.

2 *Societas omnium.*] Affricantur animabus opera monachorum, non aliter quam scabies corpori, præcipue supererogatoria, ut vocant: quibus plus præstant, quam tenentur.

3 *Consperferunt cinere.*] Consperse-

runt nempe stoream sive tegetem vilio-rem (storea dicta à σπέρνω & sternere) cinere, qui Pontificiis sacer habetur. Apud Judæos aliosque orientales populos in gravi luctu sacco se quandoque contegebant & cineres sibi inspergebant. τὰ κρησθλια Judaïsmum observant Papicolæ: quadragesimæ enim initio frontes hominum cinere illinunt sacerdotes: etiam aliquando morientibus substernunt; ut, si Deo placet, quasi ob oculos ponant verba Creatoris Gen. 3. 19. *Memento homo quia pulvis es & in pulverem reverteris.* Ex quo liquet sacrificulorum actionem, præterquam quod pul- li mandato Dei innititur, etiam ipsi rei haud appositam esse. Non enim in citato loco agitur de cinere sed foco desumpto, sed de terræ pulvere ex quo homo for- matus:

runt cinere, sed raro; ibi deposuere corpus ægroti. Instrata est tunica Franciscana, sed prius consecrata preculis & aqua lustrali. Cuculla supposita est capiti: nam tum indui non poterat: una cum illa suppositum est diploma cum cautionibus. MA. Nova mortis species. PH. Atqui confirmant, dæmoni nullum esse jus in eos qui sic moriuntur. Sic ajunt præter alios mortuum * S. Martinum & † Franciscum. MA. Sed huic mortui illorum vita respondeat. Obsecro quid tum postea? PH. Porrecta est ægroto crucis imago & candela cerea. Ad crucem porrectam dixit ægrotus; Soleo in bellis tutus esse meo clypeo; nunc hunc clypeum opponam hosti meo: & exosculatus admovit humero lævo. Ad ceream vero sacram, Olim, inquit, hasta valui in bellis: nunc hanc hastam vibrabo adversus hostem animarum. MA. Satis militariter. PH. Has postremas voces edidit. Nam mox linguam mors occupavit, simulque coepit animam agere Bernardinus à dextris iminebat morienti, Vincentius à sinistris, uterque pulcre vocalis.

matus: ita ut inanis hæc ceremonia magis pulverem quam cinerem requireret.

1 *Cuculla supposita.*] Inter omnes monachorum ordines nulli magis de inhærente cucullis suis sanctitate & mira vi operandi gloriantur quam Franciscani. Communis apud Pontificios opinio est, cucullas horum Franciscanorum à gravibus tactas & exosculatas maturare partum & dolores mitigare, & morbis omnibus mederi. Imo eousque devenit effrenis impietas, ut iidem cucullis asseribant non sine summa blasphemia, quæ Sacræ literæ sanguini & meritis Christi. Mortui quippe & sepulti habitu monachali non tantum ab impuris spiritibus servantur, sed & recta animæ in cælum avolant. Hinc & in Breviario inaugurationis monachalis cucullæ prestantur Deum, ut hanc vestem ita sanctificet & benedicat, ut fiat arma ad peccata contagenda & munimenta tuta

adversus Diaboli insultus. Hinc Cæsares, Reges & Principes, misere eadem dementia seducti, instante mortis hora, in Francisci sodalitium asscisci & ejusdem vestitu sepeliri voluerunt.

2 *S. Martinum.*] De Martino Tironensi episcopo falsissimum, quod cucullatus obierit. Nondum enim ipsius tempore blasphema hæc superstitio in ecclesiam irreperat: utpote qui anno 396. diem obierit, cum nondum Antichristianismus orbem caligine errorum & idololatriarum infecisset.

3 *Franciscum.*] Nec Franciscus veste sua monachali indutus mortuus est: nam blasphemus iste ut Christum in omnibus imitaretur (ita loquuntur vitæ ejus damnandi scriptores) quinque vulnera à Christo impressa circumtulit, & cum mors instaret, exiit omnia vestimenta; ut promtior cum Diabolo conflingeret & Christo esset conformis, qui nudus in cruce pendit.

vocalis. Alter ostendebat imaginem sancti Francisci, alter Dominici. Cæteri sparsi per cubiculum demurmurabant psalmos aliquot voce lugubri. Bernardinus magnis vociferationibus percellerat aurem dextram, Vincentius sinistram. MA. Quid occlamabant? PH. Hujusmodi ferme Bernardinus: Georgi Balearice, si nunc quoque probas ea quæ sunt acta inter nos, flecte caput in dextrum: flexit. Vincentius contra; Ne quid trepides, Georgi; habes Franciscum & Dominicum propugnatores. Esto securus. Cogita quantum habeas meritorum, quod diploma; denique memineris meam animam pro tua oppignoratam, si quid esset periculi; hæc si sentis & probas, flecte caput in lævum: flexit. Rursus simili clamore, Si hæc sentis, inquit, preme manum meam: tum manum pressit. Ita huc & illuc flectendo capite & premendis manibus transactæ sunt horæ ferme tres. Cum jam inciperet oscitare Georgius, ibi Bernardinus erectus pronuntiavit absolutionem: quam perficere non potuit, quin Georgius efflasset animam. Hæc sub noctis medium: mane peracta anatomia. MA. Quid mali repertum est in corpore? PH. Recte mones; nam exciderat. Fragmentum plumbi inhærebat ² diaphragmati. MA. Unde id? PH. Uxor narrabat illum quondam ictum sphærule bombardica. Hinc conjectabant medici plumbi liquefacti particulam resedisse in corpore. Mox corpus laecerum utcunque conveltutum est amictu Franciscano. A prandio sepultura peracta est, ea pompa qua decretum erat. MA. Nunquam audiui mortem operosiorum, nec funus ambitiosius. Verum istam opinor fabulam nolis evulgari. PH. Quam ob rem? MA. Ne quid ³ irritentur crabrones. PH. Nihil

¹ *Alter Dominici.*] Graphice autor mores impiorum seductorum monachorum depingit, à Christo abducendum ad idololatrias imagines, ad inaptas quisquilias, ad impuras cloacas. O abominabilem Antichristianismum! Oportuisset fidem excitasse ad merita

unici Servatoris apprehendenda.

² *Diaphragmati.*] Diaphragma est septum transversum quod separat præcordia, in quibus cor est & pulmo, ab inferiore corporis parte, in qua splen & hepar, & renes.

³ *Irritare crabrones.*] Est provocare eos.

PH. Nihil est periculi. Etenim si pia sunt quæ narro, etiam ipsorum interest hæc scire populum : sin minus, quotquot inter illos boni sunt, mihi gratias agent, ¹ qui hæc prodiderim ; quo, pudore correcti quidam, desinant similia facere; deinde simplices caveant, ne in similem pertrahantur errorem. Sunt enim & apud istos cordati vereque pii, qui frequenter apud me questi sunt, paucorum vel superstitione, vel improbitate totum ordinem reddi apud bonos invidiosum. MA. Recte tu quidem ; & fortiter. Sed nunc aveo scire, quomodo decesserit Cornelius. PH. Ut vixit nulli molestus, ita mortuus est. Habebat febrem ² anniversariam, quæ statis temporibus singulis annis recurreret. Eatum, sive quia gravabat ætas (nam annum excefferat sexagesimum:) sive aliis de causis, solito magis urgebat hominem, & visus est ipse præsentire diem fatalem imminere. Itaque quatrinduo prius, quam moreretur, erat Dominicus dies; templum adiit, ³ confessus est suo paracho, audivit publicam concionem & sacrum : à sacro, reverenter accepto ⁴ pignore corporis Dominici, domum se recepit. MA. Non ulus est medicis? PH. Unicum duntaxat consuluit, sed non minus bonum virum, quam bonum medicum : ei Jacobo Castrutio nomen est. MA. Novi. Nihil illo sincerius. PH. Is respondit, suam quidem operam amico non defuturam, sed sibi videri plus esse præsidii in Deo, quam in medicis. Cornelius hanc vocem non minus alacriter accepit,

quam

eos, qui commoti plurimum tibi obfuerint. Est autem crabro insecti genus, affine vespis, aculeo pestilentissimo. Belg. *Een hoorn-niker.*

¹ *Qui hæc prodiderim.*] Hæc aliaque ubi Erasmus non leviter Pontificiæ superstitionis ulcus tangit, ita irritarunt Monachos & Theologos etiam Lovanienſes : ut hæresios illum insimularent, Lutheranzque sectæ addictum assererent. Erasmus vero licet ubique crassos errores Papicolarum & præcipue Monachorum aculeate taxet, non

tamen in omnibus orthodoxus est habendus.

² *Anniversariam.*] Id est, singulis annis recurrentem.

³ *Confessus est suo paracho.*] De confessione auriculari, mera conscientiz tyrannide, vide quæ ante à nobis prolixè annotata.

⁴ *Pignore corporis.*] Intelligit panem illum orbicularem, magico more quinque verbis, sacrificuli impio ore prolatis, in verum corpus & sanguinem Christi mutatum.

quam si certissimam vitæ spem ostendisset. Itaque tametsi semper pro suis facultatibus fuisset perbenignus in pauperes, tum quidquid decidi poterat uxoris & liberorum necessitati, impartiebatur in egenos, non istos ambitiose mendicos, & nusquam non obvios, sed in probos, qui pro viribus industrialaborandi cum paupertate pugnabant. Rogabam hominem ut decumberet, & sacerdotem ad sese accerferet potius, quam tenue corpusculum defatigaret. Respondit, hoc sibi semper studio fuisse, ut amicos suos sublevaret potius si posset, quam gravaret officiis; nec se sui dissimilem esse velle in morte. Nec decubuit quidem nisi postremum diem, & noctis partem, qua reliquit terras. Interim ob corpusculi lassitudinem baculo nitebatur. aut sedebat in cathedra; raro componebat se lectulo, sed vestitus & erecto capite. Hoc tempore aut mandabat aliquid de curandis egenis, maxime notis aut vicinis, aut legebat è libris sacris, quæ provocant hominis erga Deum fiduciam, quæque illius in nos caritatem declarant. Si per lassitudinem ipse minus poterat, audiebat amicum prælegentem. Frequenter miro affectu hortabatur familiam ad mutuam amorem & concordiam, adque studium veræ pietatis; sollicitosque de morte ipsius amantissime consolabatur. Identidem admonerat suos ne quid æris alieni præteriretur indissolutum. MA. Non condiderat testamentum? PH. Jam pridem sanus ac valens id curarat. Negabat enim esse testamenta, quæ fierent ab agentibus animam, sed deliramenta potius. MA. Nihil legarat monasteriis aut egenis? PH. Ne teruncium quidem. Ego, inquit, pro mea portione dispensavi facultatulas meas; nunc ut earum possessionem aliis trado, ita trado & dispensationem. Et confido meos sanctius dispensaturos, quam ipse feci. MA. Non accersebat ad sese pios homines, quemadmodum fecit Georgius? PH. Ne unum quidem: præter familiam & duos intime amicos nullus aderat. MA. Demiror quid senserit. PH. Negabat se morientem pluribus molestum esse velle, quam

quam fuisset nascens. MA. Exspecto finem istius fabulæ. PH. Mox audies. Venit dies Jovis. Ille stratum non reliquit, sentiens extremam corpusculi lassitudinem. Accitus parochus impartit extremam unctionem ac rursus porrexit corpus Domini, sed citra confessionem. Negabat enim quidquam scrupuli resedisse in animo. Ibi parochus agere cœpit de sepultura, qua pompa, quoque loco sepeliri vellet. Sepeli, inquit, me, quomodo sepelires infimæ sortis Christianum: nec mea refert, ubi seponas hoc corpusculum, æque inveniendum in extremo die ubicunque condideris. Pompam funeris nihil moror. Mox injecta mentio de sonitu campanarum, de triceniis, & anniversariis, de diplomate, de communione meritorum emenda. Tum ille;

Mi pa-

1 *Impartit.*] Licet alias de unctione extrema dictum, hæc tamen ut prælixiora ex Ravanello apponam: Unctio, ait, olim in Ecclesia Christiana agrotis adhibita, ut miraculo sanitatem recuperarent. Marc. 6. v. 13. Jac. 5. v. 14. Itaque unctionis istius usus tandiu legitimus fuit, quamdiu in ecclesia viguit miraculosum sanationum donum: at vero cum donum illud (quemadmodum & alia dona miraculosa, ad certum tempus concessa) jam à tot sæculis defierit, ineptissimum utique est ritum hunc sine effectu suo proprio & genuino velle retinere; tantum abest, ut censeri debeat sacramentum proprie dictum: nec enim sacramenti rationem obtinuit Apostolorum temporibus, ut obsequaret gratiam justificantem, sed ut symbolum miraculosæ sanationis: Pontificii autem ungunt morituros ad conferendam peccatorum remissionem, gratiæ confirmationem, &c.

2 *Corpus Domini.*] Cœnæ hæc abusus: non enim administranda singulis privatim, nec morbo domi decumbentibus aut morituris, citra fidelium congregationem & participationem: quia communicatio debet esse ecclesiastica & publica, ut ait Bucanus, non *Idior dei privor*,

& Cœna symbolum est communionis sanctorum: nec aperiri debet aditus opinioni operis & præposteræ fiduciæ, qualis est in communione Papistica.

3 *Æque inveniendum.*] Secundum illud Jobi. Job. 19. v. 25. 26. Equidem ego novi Redemptorem meum vivere; & posteriorem super pulverem resurrecturum: & postquam vermes confoderint istud, evigilante me; tum carne mea me visurum esse Donum.

4 *Sonitu campanarum.*] Miras præstigias cum suis campanis exercent Pontificii: nam abluuntur, unguntur, exorcisantur, baptizantur, & in baptismo nomina illis induntur. Earundem tintinnus diabolos, exercitus hostiles, insidias, noxia tonitrua depellunt, cœlorum fores animabus pandunt. At quam inepte! Invenere ne ergo campanas tanquam instrumenta Deo præscribentia, quibus salutem nostram operetur? Aguntne pro imperio cum Diabolo cogentes illum discedere ad moram campanam, cum istud donum Sp. Sancti nempe abigendi Diabolum haud adepti sint? Quid autem novis his cultibus aliud agunt, quam quod pietatem enervent, & à Dei verbo ad futiliter ceremonias ablegent homines?

Ll 4

I Exuberat

Mi pastor, nihilo pejus habebō, etiāsi nulla sonet campana. Si me vel uno funebri sacro dignaberis, plus satis erit. Aut si quid aliud est, quod ob publicam ecclesiæ consuetudinem citra scandalum infirmorum omitti vix potest, id tuo permitto arbitratui. Nec est animus cujusquam, vel preces commercari, vel meritis quēquam suis spoliare. Satis meritorum¹ exuberat Christo: & confido totius ecclesiæ preces ac merita mihi, si modo vivum sum membrum, profutura. In duobus diplomatibus mihi tota spes est. Alterum est peccatorum meorum, quod princeps pastorum dominus Jesus abolevit, affigens illud cruci; alterum quod ipse suo sacrosancto sanguine scripsit & obsignavit, quod nos certos reddidit de salute æterna, si totam fiduciam nostram in ipsum transferamus. Absit enim ut instructus meritis ac diplomatibus provocem Dominum meum, ut in judicium veniat cum servo, certus quod in conspectu ejus non² justificabitur omnis vivens. Ego ab illius justitia appello ad ejusdem misericordiam, quoniam immensa est & ineffabilis. His dictis abiit parochus. Cornelius, veluti magna spe salutis concepta, gaudens & alacer, jubet sibi quædam recitari è sacris voluminibus, quæ confirmant spem resurrectionis & præmia immortalitatis: velut illud ex Esaia de³ morte Ezechie dilata, una cum cantico: deinde⁴ cap. 15. epistolæ Paul. ad Corinth. prioris: de morte Lazari ex Joanne: sed præcipue historiam Christi passi ex Euangeliiis. Quam hic animo devorabat singula; ad quædam suspirans, ad alia compositis manibus gratias agens; ad quædam hilarescens ac gestiens; ad nonnulla preculas

¹ *Exuberat Christo.*] Rectè secundum id i Corinth. 1. v. 30. *Christus qui factus est nobis sapientia à Deo, justitiaque & sanctificatio & redemptio.*

² *Justificabitur.*] Verba Psalmi 143. v. 2.

³ *Morte Ezechie.*] Historia existat Esa. cap. 38, & 2 Reg. 20. Fuit autem Hizkia, Ezechia seu Chiskijahu, id est,

fortitudo mea Deus, pius Rex Judæ, filius impii Achaz, cui lethaliter decumbenti quindecim anni vitæ additi.

⁴ *Cap. 15.*] Capitis hujus præcipuum argumentum, adstructio resurrectionis mortuorum, & propositio rationis & modi ejusdem resurrectionis, contra Corinthios quosdam cum Sadducæis illam negantes.

quasdam breves ejaculans ! A prandio cum paululum temporis obdormisset, jubet recitari caput ex Evangelio Joannis duodecesimum, usque ad historię finem. Heic dixisset hominem plane transfigurari, afflarique novo spiritu. Jam dies vergebat ad vesperam ; accersit uxorem ac liberos : ibi erecto quantum licuit corpusculo, sic affatus est suos : Carissima conjux, quos Deus ante conjunxerat, idem nunc separat, sed corporibus dumtaxat, idque ad breve tempus : curam, caritatem, pietatem, quam antehac partiri soles in me & dulcissima pignora, totam in istos transfer. Ne putaris te ullis modis posse magis demereri vel Deum, vel me, quam si istos, quos Deus dedit nobis conjugii fructum, sic educes, foveas & instituas, ut Christo digni habeantur. In hos igitur conduplica pietatem tuam, & meam portionem in te translatam existima. Id si feceris, ut facturam confido, non erit cur videantur orphani. Quod si repetas matrimonium. Ad hanc vocem uxor erupit in fletum, coepitque dejerare, se nunquam de repetendis nuptiis cogitaturam. Heic Cornelius : Soror in Christo mihi charissima, si Dominus Jesus largiri dignabitur tibi propositum istud acrobatur spiritus, ne desis dono coelesti. Erit enim hoc tibi pariter ac liberis commodius. Sin alio vocabit carnis infirmitas, scito quod ¹ mors mea te liberat à jure conjugii, sed non liberat à fide, quam meo tuoque nomine debes curandis communibus liberis. Quod ad matrimonium attinet, utere libertate quam tibi permisit Dominus. Tantum hoc te rogo moneoque, ut virum tibi deligas iis moribus, tuque te illi talem præbeas, ut possit vel suapte bonitate ductus, vel tua commoditate provocatus, amare privignos. Proinde cave, ne cui voto te obstringas. Serva te liberam Deo & liberis nostris ; quos sic institues ad omnem pietatem, ut caveas, ne se cuiquam addicant instituto, donec per ætatem

¹ *Mors mea te liberat.* Respicit ad Pauli locum Rom. 7. v. 2. *Viro subiecta mulier, viventi viro devota est per legem ; quod si mortuus fuerit vir, liberata est a lege viri.*

ætatem & rerum usum constiterit, ad quod vitæ genus sint idonei. Deinde versus ad liberos, exhortatus est ad studium pietatis, ad obediendum matri, ad mutuam inter ipsos charitatem & concordiam. His peroratis, dedit osculum uxori; liberis, ¹ facto signo crucis, precatus est bonam mentem, & Christi misericordiam. Post hæc intuens omnes qui aderant *Sub crastinam*, inquit, *auroram Dominus, qui diluculo revixit, pro sua misericordia dignabitur banc animulam ex hujus corpusculi sepulcro, & que hujus mortalitatis tenebris evocate in lucem suam cœlestem. Nolo teneram ætatem excubitis inanibus fatigari. Ceteri quoque vicissim dormiant: mihi satis est unum adesse vigilem, qui recitet sacram lectionem.* Transacta nocte sub horam quartam, cunctis præsentibus jussit recitari psalmum totum, quem Dominus orans recitavit in cruce. Eo finito, jussit exhiberi cereum, & crucem. & cereum accipiens, dixit: *Dominus illuminatio mea & salus mea; quem timebo?* crucem exosculatus dixit: *Dominus protector vite mee; à quo trepidabo?* Mox manus super pectus in supplicantis gestum composuit, & oculis in cœlum erectis dixit, *Domine Jesu, ² accipe spiritum meum.* Et protinus clausit oculos veluti dormiturus; simulque levi flatu emisit spiritum: dixisset illum obdormisse, non exspirasse. MA. Nunquam audi vi mortem minus operosam. PH. Talis fuerat in omni vita. Uterque fuit amicus. Fortasse non æque dijudico, uter decesserit Christianius: tu qui integer es, rectius dispicies. MA. Ita faciam, sed per otium.

¹ *Facto signo crucis.*] Tertulliano teste, istiusmodi signum crucis impermanens in usu fuit ante Constantinum, sed absque ulla scripturæ auctoritate. Utebantur illo veteres non ad adorandum, nec ut operativo ex opere operato, sed ad externam quandam professionis

tesseram & gestum precandi, quemadmodum vult Bellarminus. Vide quæ superius annotavimus.

² *Accipe spiritum meum.*] Verba Stephani sunt protomartyris, cum lapidatus animam efflaret. A. & 7. § 159.

ECHO.

'E C H O.

JUVENIS, ECHO.

Jv. **C**Upio paucis te consulere, si vacat. Ec. Vacat.

Jv. Et si venio tibi gratus juvenis. Ec. Venis.

Jv. Sed potesne mihi & de futuris dicere verum, Echo?

Ec. ¹ *Eχo*. Jv. Et Græce nosti? quid istuc novi? Ec. Novi.

Jv. Qualia tibi videntur Musarum studia? Ec. ¹ *Δια*.

Jv. Censes igitur terendos auctores, qui conducunt ad bo-

nas literas? Ec. Teras. Jv. Quam igitur mentem habent

isti, qui hæc studia linguis traducunt suis? Ec. Suis. Jv. Sed

utinam harum cultores similiter essent & pietatis studiosi?

Ec. O si! Jv. Nunc quorundam improbitas omnes red-

dit invisos. Ec. ⁴ *Ἰσως*. Jv. Et multis hominum pecca-

tum confertur in nomen eruditionis. Ec. ⁵ *Ὅτις*. Jv. Atqui

vulgo videntur non infimi. Ec. Fimi. Jv. Quid facere cen-

ses eos qui terunt ætatem in sophistico doctrinæ genere?

Ec. Nere. Jv. Fortassis telas ⁶ araneorum. Ec. Harum

Jv. At ⁷ Penelopes telas texunt ac retexunt. Ec. Texunt.

Jv. Cui suades ut me dem vitæ instituto? Ec. I uo.

Jv. Erit

¹ *Echo*.] Jucundum, ait Buchlerus ex Pontano, argutum & lepidum est epigramma, attentumque retinet lectorem cum in fine aut medio versus ejusmodi vocula ponitur quæ vel toti verbo præcedenti vel ejus similis caudæ aut eandem sententiam illustrat, aut diversum aliquid, aut nonnunquam contrarium aut prorsus inexpectatum, aut par, aut majus, aut minus denique complectitur. Et hæc Echo dicitur. Multæ interrogationes in Echicis observantur, quamvis etiam sine interrogatione suam venustatem retineant. Hæc ille. Nec tantum ligata sed & soluta oratio echonem admittit.

² *Eχo*.] Id est, possum.

³ *Δια*.] Id est, sacra, divina.

⁴ *Ἰσως*.] Id est, scilicet, fortasse.

⁵ *Ὅτις*.] Id est, alius.

⁶ *Araneorum telas texere*.] Est in re frivola, nulliusque frugis, infinitum atque anxium capere laborem. Belg. *Sijn hoest breecken over een brood' loest konst*.

⁷ *Penelopes telam texere*.] Hoc est, inanem operam sumere, & rursus destruere, quod effeceris. Belg. *Verkeert werck doen*. Natum adagium ab uxore Ulyssis Penelope, quæ procos acerrime instantes hac conditione delusit, ut tum se promitteret nupturam, ubi telam quam habebat in manibus, absolvisset. Hanc conditionem posteaquam illi acceperant, mulier astuta, quod interdia texuisset, id noctu retexere coepit. Homericos versus ita vertit Erasmus:

*Ille diurna quidem, ingentem contextem telam,
Verum eadem admotis solvebat nocte incer-*
nis.

¹ *Ὅλως*.]

Jv. Erit auspicatum, si uxorem duxero? Ec. Sero. Jv. Quid si mihi veniat usu, quod his qui incidunt in uxores parum pudicas, parumque frugiferas? Ec. Feras. Jv. Atqui cum talibus morte durior est vita. Ec. Vita. Jv. Siccine in rebus humanis dominari fortunam? Ec. Unam. Jv. Magis fortasse expedit, ut aliquis præ conjugio monachi institutum eligat. Ec. Ligat. Jv. Quid superest remedii, ubi quem adstrixerit jam nodus insolubilis? Ec. Bilis. Jv. At tamen miserum est homines vivere solos. Ec. ¹ Οἴσ. Jv. Cujusmodi censes horum temporum plerosque monachos? Ec. ² Ἀλγ. Jv. Quid igitur istos movet, qui suspiciunt illos ut semideos. Ec. ³ Δι. Jv. Quid captant plerique qui ambiunt sacerdotium? Ec. Otium. Jv. Præterea nihil habet sacerdos? Ec. ⁴ Κέρδ. Jv. Quid bonæ rei contigit illis, qui fiunt episcopi? Ec. ⁵ Κόποι. Jv. At nulli magis vivunt in ocio. Ec. Scio. Jv. Quæ res illos admonere poterit, ut intelligant, quantum sustineant onus? Ec. ⁶ Οἴσ. Jv. Ergo res præclara est sacerdotium, si quis se in eo gerendo qualem oportet præbeat? Ec. Beat. Jv. Quid fructus erit, si me conferam in aulam eorum, qui præcellunt monarchica dignitate? Ec. ⁷ Ate. Jv. At non paucos video qui solent illinc sibi præclaram felicitatem ariolari. Ec. ⁸ Ἀέγγ. Jv. At interim dum incedunt ⁹ holo-

fericati,

- 1 Οἴσ.] Id est, omnino.
- 2 Ἀλγ.] Id est, dolorem, pestem.
- 3 Δι.] Id est, timor.
- 4 Κέρδ.] Id est, lucrum.
- 5 Κόποι.] Id est, labores.
- 6 Οἴσ.] Id est, mens.
- 7 Ate.] Id est, calamitas. Dea est, quæ noxas ac turbas soleat immittere rebus mortalium; acerbis oculis & prævelocibus pedibus. Cæterum post eam multo intervallo consequi Litas Deas, quæ quod Ate turbaverit, sarræ moliantur. Has strabis oculis esse fingit Homerus, & pedibus claudis: illud nimirum inpuens, offensas esse citas, reconciliationes esse tardas; pro-

pterea quod injuriæ diu meminisse solent homines.

8 Ἀέγγ.] Id est, stupidi. Vide Chiliades. Adagium ab avis ingenio spuma marina gaudentis. Larus autem etiam Gavia dicitur, Belgis *een Marwt*, male Nebrissenſi nunc fulica nunc mergus. Erasmus in Adagiis hoc modo capi asserit. Objicitur illi spuma primum longiore intervallo. Dein propius propiusque. Postremo manibus gestantes exhibent. Larus itaque cibi aviditate captus comprehenditur.

9 Holofericati.] Id est induti veste, quæ tota ex serico constat, nulla alia materia admixta.

1 Fier

sericati, vulgo videntur homines magnifici. Ec. Fici. Jv. Foris igitur aureos, intus ¹ ficulneos homines dicis, si quis inspiciat cominus? Ec. Minus. Jv. Nihil igitur præclari sunt, quos pro diis veneramur ² byssinos. Ec. ³ Σῖν. Jv. Nec militare genus magno æstimabis fortasse. Ec. Asse. Jv. Magnum quiddam pollicentur qui è sideribus & futura prædicunt Astrologi. Ec. ⁴ Λόγσι. Jv. At strenue laborant Grammatici. Ec. ⁵ Εἰκῇ. Jv. Non placent, opinor, ⁶ leguleii homines semper famelici. Ec. ⁷ Λύγσι. Jv. Qualis ero, si fiam opifex? Ec. Fæx. Jv. Itane nihil præterea adferunt artes boni aut mali? Ec. Ali. Jv. Fuerone beatus, si perseveravero in bonis litteris? Ec. Eris. Jv. Sed quæ res dabit, ut adsit pietas? Ec. Ætas. Jv. Decem jam annos ætatem trivi in Cicerone. Ec. ⁸ ὄν. Jv. Unde tibi subit me asinum dicere? Ec. E re. Jv. Fortassis hoc dicis, non sic huic incumbendum, ut alios relinquam. Ec. Inquam. Jv. Non placet igitur is, qui se per omnem vitam tantum in hoc torqueat, ut ⁹ fiat Ciceronianus? Ec. ¹⁰ ἄνυσ. Jv. Quid superest natu grandibus, quorum ætas ad hæc discenda non est tempestiva? Ec. Stiva. Jv. Facundior esses, opinor, si longius abessem. Ec. Essem. Jv. Non me delectant sermones dissyllabi. Ec. Abi. Jv. Coepi prior; video non posse vitari, quin posterior desinas. Ec. Sinas. Jv. Jam igitur tibi videor satis instructus ad ea probe gerenda quæ sunt in vita? Ec. Ita. Jv. Proinde si me voles abire, dicito. Ec. Ito.

1 *Ficulneos homines.*] Ficulnum seu ficulneum, quod ex fico arbore confectum.

2 *Byssinos.*] Adjectivum à byssus, βύσσος lini genus ex quo subtilissimæ vestes, mulieribus olim in deliciis, conficiebantur.

3 *Σῖν.*] Id est, noxa.

4 *Λόγσι.*] Id est, fabulæ, verba.

5 *Εἰκῇ.*] Id est, frustra, temerè.

6 *Leguleii.*] Qui legum studia tra-

ctant, qui in legibus versentur, Græcis νομολογῆ.

7 *Λύγσι.*] Id est, lupi.

8 *ὄν.*] Id est, asine.

9 *Fiat Ciceronianus?*] Vide Dialogum, quem ex professo conscripsit in eos Erasimus, qui ceteris neglectis, uni Ciceroni adherent. Titulus illi Ciceronianus.

10 *ἄνυσ.*] Id est, amens.

ΠΟΛΥΔΑΙΤΙΑ,
DISPAR CONVIVIUM.

SPVDVS, APITIVS.

SP. **H**Eus heus, ³ Apiti. AP. Non audio. SP. Heus, inquam, Apiti. AP. Quis hic est tam molestus interpellator? SP. Est seriæ rei quiddam, quod te volo. AP. At ego ad rem seriâ propero. SP. Quonam? AP. Ad cœnam. SP. Hac ipsa de re tecum volebam ³ agere. AP. Non vacat nunc auctoribus operam dare, ne ⁴ actum agam. SP. Nihil feceris dispendii; comitabor te quo properas. AP. Age dic, modo tribus verbis. SP. Magno studio molior convivium, in quo nulli displiceam convivarum, placeam omnibus. Ejus artis quoniam tu principatum tenes, ad te velut ad oraculum confugio. AP. Responsum accipe, & quidem juxta veterum morem ⁵ *ἡμετέριον*. Nulli ut displiceas, nullum invitare memento. SP. Atqui solemne est epulum; multos excipiam oportet. AP. Quo plures invitaris, hoc pluribus displiceas oportet. Quæ fuit unquam tam bene vel conscripta, vel acta fabula, ut toti placuerit theatro? SP. Sed age, ⁶ Comi delictum Apiti, subleva me tuo consilio; habebo te posthac numinis loco. AP. Sit igitur hoc primum consilium; Ne conare, quod fieri non potest.

SP. Quid-

¹ Πολυδαίτια.] Α πολὺς multus & δαίτη epulum.

² Apiti.] Accomodè introducitur Apitius qui omnium helluonum princeps, non tantum Capitolii vestigal & Principum Congiaria devoravit, sed & de gulæ irritamentis librum reliquit. Fuit Senecz coætanæus. Vide quæ superius de eodem annotata.

³ Agere.] Agere est judicio persequi: inde auctores, causarum patroni, relativum est ad reum.

⁴ Actum agam.] Τὸ προεχθεῖν μὴ προεχθῆναι. A judiciorum consuetudine sumptum, qua fas non est, iterum agere

causam, de qua jam sit pronuntiatum. Belg *Ghy zijt al te laet op.*

⁵ *ἡμετέριον*.] Id est, metricum, numeris constans.

⁶ Comi.] Comus Deus est comestationis & gulæ. Nomen ei dabant juvenes coronati, facibus musicisque instrumentis instructi, qui noctu ad amicorum ostia cantilenas non sine procaci lascivia occinebant. Dictum autem est *delictum Comi*, ut homines elegantioris ingenii, *delicias Musarum* nuncupamus. De como hoc jam ante dictum in annotationibus.

s Babel.]

SP. Quidnam? AP. Ut convivator omnibus placeas. Tanta est palatorum varietas. SP. At saltem ut paucioribus displiceam. AP. Voca paucos. SP. Non licet. AP. Voca pares, & ingeniis congruentes. SP. Ne id quidem mihi liberum est. Vitari non potest, quin & multos vocem, & dissimiles, denique nec ejusdem linguæ, neque nationis homines. AP. Næ tu mihi vere convivium narras, non convivium; in quo facile possit talis exoriri lusus, qualem Hebræi narrant accidisse in structura ¹ Babel, ut petenti frigidum, aliquis porrigat calidum. SP. Opitulare, te quæso; gratum experieris ac memorem. AP. Age, quando electio non est tui arbitrii, in re mala dabo bonum consilium. Haud parvi refert ad hilaritatem convivii, quo quisque loco sedeat. SP. Verissimum. AP. Ea res ut tibi cedat prospere, fac ut fortibus distribuantur accubitus. SP. Pulcre mones. AP. Deinde ne sic paulatim à summo ad imum procedant patinæ, ut ² sigma litteræ vel serpentis potius imaginem pingant, aut ultro citroque reciprocent, quemadmodum olim in conviviis ³ myrtus tradi solet. SP. Quid igitur? AP. Sed ad singulas convivarum ⁴ tetradas, appone patinas ternas, sic ut quarta media promineat, quemadmodum pueri tribus nucibus imponunt quartam: in singulis sit aliud atque aliud cibi genus, quo quisque quod libet eligat. SP. Placet. Sed quoties mutabo patinas? AP. Quot partibus constat oratio rhetorica? SP. ⁵ Quinque, ni fallor. AP. Quot

¹ *Babel*] Nota est ex S. Literis historia. Ut nempe mortales turrim conati sint extruere, cujus vertex ipsum cœlum tangeret. Sed jam in opere, confusione linguarum impediti, inceptum ad umbilicem perducere haud potuerunt. Inde origo vocis Babel, quasi dicas: *Confusio venit vel confusio in ea.*

² *Sigma littera.*] Σ Græcum.

³ *Myrtus.*] Vide proverbium, *Ad myrtum canere.* Olim moris fuit, ut in conviviis, suam quisque cantionem caneret. Et si quis citharam accipere re-

cusasset, utpote musices ignarus, is per jocum accepro ramo laureo seu myrteo, vel aliquid ad eum canere jubebatur. Belg. *Oock wat ter merckj brengen.*

⁴ *Tetradas*] Quaterniones.

⁵ *Quinque.*] Nempe constat exordio, narratione, divisione, contentione & peroratione. Contentio autem apud Rhetores etiam dividitur in confirmationem & confutationem: & ita sex partes sunt orationis. Id verò præcipue locum habet in genere juridicali.

¹ *Horat.*

AP. Quot actibus constat fabula? SP. Apud 'Horatium legi, *Ne sit quinto productior actu*. AP. Toties mutabis patinas, ut proœmium sit iusculentum, conclusio vel epilogus ex variis bellariorum generibus conflatus. SP. Quem probas in patinis ordinem? AP. Eundem quem 'Pyrrhus in acie. SP. Quid ais? AP. Quemadmodum in oratione, ita nec in convivio decet proœmium esse elaboratum. Rursus epilogus varietate commendetur potius, quam apparatu. In tribus itaque mediis servanda Pyrrhi disciplina, ut in utroque cornu sit aliquid eximium, in media acie vulgarior apparatus. Hoc pacto fiet, ut nec sordidus videre, nec fastidiosa copia sis molestus. SP. Satis expedite de cibis; superest, ut quomodo bibendum, doceas. AP. Nulli omnium cyathum appones, sed pueris dato negotium, ut ubi percunctati didicerint, quo quisque vini genere delectetur, alacriter ad nutum cuique quod volet porrigant. Ea ex re duplex erit commodum. Nam & parcius biberetur, & jucundius; non solum ob id, quia subinde recens dabitur potus, verum etiam quod nemo bibit nisi sitiens. SP. Optimum profecto consilium. Sed qui fieri poterit, ut hilarescant omnes? AP. Id ut fiat, partim in te situm est. SP. Quinam? AP. Tenes illud: *Ante omnia vultus accessere boni*. SP. Quorsum istud? AP. Ut convivas comiter excipias, fronteque hilari compelles, sermonem ad cuiusque ætatem, affectum, ac mores attemperans. SP. Accedam, ut dicas melius. AP. Nosti linguas. SP. Propemodum omnium. AP. Ut sua quemque lingua subinde appelles; utque convivium fabulis amœnioribus hilarescat, varias misce

1 *Horatium*.] Nempe in libro de Arte Poëtica. Versus sic habent:

*Neve minor quinto, neu sit productior actu
Fabula, quæ posci vult & spectata reponi.*
Vide dignas lectu commentationes Francisci Luisini in hos versus.

2 *Pyrrhus*.] Tanta fuit in hoc Pyrrho Epirotarum Rege rei militaris scientia, ut cum Lyſimacho, Demetrio, Antigo-

no, potentissimis Regibus bella gerens, invictus semper fuerit. Illyriorum quoque, Siculorum, Carthaginiensium & Romanorum bellis nunquam inferior. Vide de eodem ipsiusque instruendi aciem modo Plinium, Justinum, Varronem, Florum, Solinum, Rhodiginium & Stewechium in Vegetium.

I Nautæ

miscē materias de rebus, quarum quisque libenter meminit, & nullius dolore audiuntur. Sp. Quas dicis hujusmodi materias? Ap. Sunt peculiares ingeniorum differentiae, quas ipse melius perspicies; ego generatim attingam aliquot. Senes gaudent ea memorare, quæ multorum fugiunt memoriam, admiratores temporum, in quibus ipsi floruerunt. Matronis dulce est refricari memoriam ejus temporis, cum à procis ambirentur. ¹ Nautæ, quique diversas ac longinquas mundi regiones inviserunt, libenter ea narrant, quæ, quia nemo vidit, mirantur omnes; est & ² ante actorum malorum, juxta proverbium, jucunda recordatio, si modo ejus sint generis, ut cum probro conjuncta non sint, veluti militiæ, profectio^{um}, naufragiorumque discrimina. Postremo de sua cuique arte grata est confabulatio, deque hisce rebus, quarum usu callet. Hæc sunt ferme generalia; peculiares affectus singulatim describi non queant: sed exempli causa: Est aliquis laudis appetentior, alius vult haberi doctus, alius gaudet videri dives: est hic loquacior, ille pauciloquus, nonnullos reperies tetricos, alios contra blandiores. Sunt qui nolint videri senes, cum sint: sunt rursus qui volunt haberi grandiores quam sint: affectantes hoc esse mirandi, quod belle portant ætatem: sunt foeminæ quæ sibi de forma placent, sunt aliæ ³ putidulæ. His cognitis affectibus, haud difficile est miscere sermones unicuique gratos, vitatis his quæ moerorem afferunt. Sp. Næ tu perpulcre tenes artem convivatoriam! Ap. ⁴Phy! si tantundem temporis & operæ mihi consumtum esset in ⁵utroque Jure, Medicina ac Theologia, quantum impensum

¹ *Nautæ, quique.*] Spectat huc aliquatenus notissimum Distichon: *Navita de ventis, de tauris narrat avator: Enumerat miles vulnera, pastor oves.*

² *Ante actorum malorum.*] Ex ipsa hominum natura sumptum adagium est. Hoc enim omnibus insitum est, ut jucunda cuique sit ante actorum malorum, aut periculorum secunda recordatio. Et

ut Seneca rectè dicit: *Quod fuit durum pati, meminisse dulce est.*

³ *Putidulæ.*] Diminut. à *putidus*, quod est mali odoris. Transfertur etiam ad orationem, quæ putida dicitur, quum est insuavis.

⁴ *Phy.*] Interjectio desipientis.

⁵ *Utroque Jure.*] Nempe in Civili & Canonico jure.

M m

i Tw

sum est huic arti, jam dudum & inter Jureconsultos, Medicos ac Theologos doctoris & titulum & lauream tuliffem. Sp. Credo. Ap. Sed heus tu, ne quid erres, heic cavendum est, ne fabulæ sint nimium prolixæ, aut ne exeant in temulentiam. Quemadmodum enim vino nihil jucundius, si modice sumferis; contra nihil molestius, si supra quam sat est hauseris: ita usu venit in fabulis. Sp. Vera prædicas. Sed huic incommodo quodnā ostendis remedium? Ap. Ubi senseris suboriri ¹ τὸ δαιμον πύθναι, per occasionem interseca sermonem, & argumentum diversum interfere. Frustra, opinor, te monerem, ne cui suus dolor in convivio refricetur; utcumque Plato judicat, in conviviis, quibusdam vitiis esse medendum, vino discutiente tristitiam, & offensæ memoriam abolente. Verum illud te monitum oportuit, ne nimium crebro salutes convivas; tamen si probo, ut interdum obambulans, nunc hos, nunc illos comiter appelles: oportet enim convivatorem bonum, moturiam agere fabulam. Nihil autem incivilius, quam ibi commemorare, quod cibi genus sit, qua coctum arte, quanti emprum. Idem de vino dictum puta. Quin extenuandum etiam modice quod apponitur. Alioqui nimis diligens extenuatio apparatus, idem agit quod ostentatio. Satis est bis aut ad summum ter dixisse, *Boni consulite*. Si parum lautus est apparatus, animus certe lautissimus est. Interdum sales aspergendi sunt, sed qui ² nihil habeant dentis. Profuerit & illud, subinde sua quemque compellare lingua, sed paucis. Dicendum erat initio, quod mihi nunc tandem venit in mentem. Sp. Quidnam? Ap. Si non placet sortito dare locos, cura ut tres ex omnibus eligas natura festivos, minimeque mutos, quorum unum collocabis in capite mensæ, alterum è regione, tertium in medio, qui silentium ac tristitiam cæterorum discutiant. Quod si per-

¹ τὸ δαιμον πύθναι.] Id est, sine vino ebrietatem. Ex α priv. & οὐ, vinum.

² Nihil dentis.] Dentata enim dicitur mordacia.

perspexeris convivium vel silentio tristius esse, vel clamoribus tumultuosum, aut etiam ad rixas tendere. SP. Hoc crebro fit apud nos: quid tum faciendum? AP. Accipe rem mihi multo usu compertam. SP. Exspecto. AP. Inducito duos mimos, sive ἡλωθπιδες, qui sine voce ridiculum aliquod argumentum gesticulatione repræsentent. SP. Cur sine voce? AP. Ut par sit omnium voluptas, aut nihil loquantur, aut lingua loquantur omnibus æque ignota; gestibus loquentes, omnes pariter intelligent. SP. Quod argumentum mihi narres, non satis intelligo. AP. Sunt innumera, puta uxorem decertantem cum marito de principatu, aut simile quippiam è media vita. Quo magis erit ridicula saltatio, hoc plus erit omnibus voluptatis. Hos oportet esse semifatuos; alioqui qui plane fatui sunt, quædam interdum effutiant imprudentes, quæ lædunt. SP. Ita tibi precor semper propitium * Comum, ut mihi dedisti fidele consilium. AP. Addam † coronidem, quin potius repetam, quod initio dixeram, ne nimium sis anxius, ut placeas omnibus, non heic tantum, sed in omni vita; atqui ita fiet, ut citius placeas omnibus; optimum enim in vita, ‡ Ne quid nimis.

1 ἡλωθπιδες.] Id est risus excitatores, fictos motiones; à ἡλως, risus, & πιδω, facio.

2 Comum.] Quis Comus sit, in principio hujus colloqui dictum.

3 Coronidem.] Coronis est summitas, seu apex alicujus rei. Et per Metaph. pro quocunque sine & ultima manu, rei alicui imposita, sumitur.

4 Ne quid nimis.] Sententia ex Terentii Andria desumpta. Decet autem, teste Rivio & Donato, agas: sic enim habet: Nam id arbitror adprime in vita esse utile, ut ne quid nimis. Erasimus & Bu-

dens, putant ne ne pro ne positum. Quidam ne pro si exponunt. modum hic omnibus in rebus servandum docet. Et veteres μηδὲν ἄγαν tanti fecere, ut ad uxorem Apollinem referrent. Laërtius sententiam Pythagoræ, Aristoteles Bian- ti, alii Thaleti, alii Soloni aut Homero adscribunt. Moderata enim perstant, & immoderata concidunt. Huc etiam spectat Horatianum illud:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines;

*Quos ultra citraque nequit consistere re-
ctum.*

De Rebus ac Vocabulis.

BEATUS, BONIFACIUS.

BE. **S**alvus sit Bonifacius. Bo. Etiam atque etiam salvus sit Beatus. Sed utinam essemus uterque quod dicimur, tu dives, ego formosus. BE. Itane parum tibi videtur, habere nomen magnificum? Bo. Mihi quidem minimi momenti, nisi res adsit. BE. At plerique mortales aliter affecti sunt. Bo. Fieri potest ut mortales sint isti; homines esse non credo. BE. Et homines sunt, ô bone, nisi putas etiam nunc sub humana specie camelos & asinos obambulare. Bo. Hoc citius crediderim, quam homines esse, qui pluris nomen faciant, quam rem. BE. In certis rerum generibus, fateor, plerique malunt rem quam nomen; in multis contra. Bo. Hoc quid sit, non satis assequor. BE. Atqui penes nos ipsos exemplum est. Tu Bonifacius diceris, & habes quod diceris: sed si esses ¹ alterutro spoliandus, utrum malles habere malam faciem, an pro Bonifacio dici Cornelius? Bo. Equidem malim vel ² Thersites dici, quam habere prodigiosam faciem: an bonam habeam, nescio. BE. Item ego si dives essem, & aut res, aut nomen esset deponendum, malim ³ Irus dici, quam re spoliari. Bo. Assentior vera loquenti. BE. Idem usu veniet, opinor, in his qui sunt prospera valetudine, aut aliis corporis præditi commodis. Bo. Probabile est. BE. At quam multos videmus, qui mallent nomen eruditi piique viri, quam esse docti bonique! Bo. Plurimos. istiusmodi novi. BE. An non apud hos plus habet momenti nomen, quam res? Bo. Videtur. BE. Jam si quis nobis adesset ⁴ Dialecticus, qui scite definiret, quid sit Rex, quid Episcopus, quid Magistratus, quid Philosophus; fortassis & heic inveniremus, qui mallent no-

men,

¹ *Alterutro.*] Nomine scilicet aut re.

² *Thersites.*] De prodigiose deformi dici solet. Belg. *t. Aengsicht onder d'orgel.*

³ *Irus dici.*] Irus iidem ab Ulyssæ pugno interfectus. Erat autem mendiculus

Ithacensis pauperrimus, affecla procorum Penelopes, proprie Arnæus dictus.

⁴ *Dialecticus.*] Dialecticus qui in dialectica versatus, *διδάσκων τῆς διαλεκτικῆς*, à disputando ita dictus.

ε *Tyranni*

men, quam rem. Bo. Ita profecto, si Rex est, qui legibus & æquitate, populi commodum spectat, non suum: si Episcopus, qui totus invigilat gregi Dominico: & si Magistratus est, qui ex animo consulit Reipubl. & si Philosophus est, qui neglectis fortunæ commodis, tantum studet bonæ menti parandæ. Be. Heic vides, quantum hujus generis exemplorum possim aggerere. Bo. Sane plurimum. Be. An hos omnes negabis esse homines? Bo. Verèor, ne nos ipsi citius nomen hominis amittamus. Be. At si homo est animal rationale; quantum abest hoc à ratione, ut in corporis commodis verius quam bonis, & in externis, quæ fortuna dat simul & eripit cum libet, rem malimus, quam nomen: in veris animi bonis nomen pluris faciamus, quam rem? Bo. Præposterum mehercule judicium, si quis attendat. Be. Eadem autem est ratio in contrariis. Bo. Exspecto quid dicas. Be. Idem judicandum de nominibus rerum fugiendarum, quod dictum est de vocabulis expetendarum. Bo. Apparet. Be. Magis enim horrendum est esse tyrannum, quam tyranni nomen: & si malus Episcopus, juxta sententiam Evangelicam, fur est & latro, non tam hæc nomina sunt nobis detestanda, quam ipsæ res. Bo. Convenit sane. Be. Tu de cæteris similiter colligito. Bo. Prorsus intelligo. Be. Nonne fatui nomen averfantur omnes? Bo. Et quidem maxime. Be. Nonne fatuus esset qui aureo piscaretur hamo, qui vitrum anteponeret gemmis, qui cariores haberet equos quam uxorem ac liberos? Bo. Is esset

1 *Tyranni nomen.*] Nomen *tyranni* ab initio in bonam desumptum partem, nempe pro Rege aut Principe. Nam, teste Trogø, olim omnium civitatum regionumque impesum penes Reges fuit, quos ad hujusmodi fastigium majestatis, non ambitio popularis: sed spectata inter bonos moderatio provehebat, qui etiam *tyranni* ob fortitudinem vocabantur. Postmodo autem cum potestate sua reges abutebantur,

vox *Tyranni* in malam partem sumi cœpta.

2 *Aureo piscari hamo.*] Hoc est, mediocris commodi cupiditate periculum adire, quo maximarum rerum jacturam facias. Commemoratur inter facete dicta Octavii Cæsaris à Suetonio. Fit enim nonnunquam ut piseis hamum etiam ipsum secum auferat. Porro metaphoræ pleræque à piscatione ductæ proverbii vice sunt usurpatæ.

M m 3

1 *Carale*

esset quovis ¹ Coræbo stultior. BE. An non tales sunt qui procurruntin militiam, spe lucri non admodum magni, corpus & animam exponentes periculo : qui student congerendis opibus, cum animum habeant omnium bonarum rerum egenum : qui vestes & ædes exornant, cum animus neglectus ac squalidus jaceat : qui corporis valetudinem anxie tuentur, animam tot capitalibus morbis laborantem negligunt : denique qui fugacissimis hujus vitæ voluptatibus, cruciatus merentur æternos ? Bo. Ipsa ratio fateri cogit, plusquam fatuos esse. BE. Atqui his fatuis cum plena sint omnia, vix invenias qui ferre possit fatui vocabulum, cum adeo non abhorreant à re. Bo. Sic est profecto. BE. Age, scis quam sint apud omnes invisa vocabula mendacis ac furis. Bo. Sunt invisissima, nec sine causa. BE. Fateor. Sed cum stuprare conjuges alienas sit furto scelertius, tamen adulteri cognomine quidam etiam gloriantur, ad furti convicium ilico stricturi gladium. Bo. Ita res habet apud complures. BE. Ita cum multi scortis vinoque perditissimi sint, & sint libenter ac palam ; tamen ad ganeonis nomen offenduntur. Bo. Hi nimirum rem sibi gloriæ ducunt, cum vocem rei debitam horreant. BE. Sed vix aliud nomen auribus nostris videtur intolerabilius, quam mendacis. Bo. Novi qui hoc convicium cæde sint ultri. BE. Sed utinam pariter abominentur rem ! Nunquam accidit tibi, ut, qui promiserat se mutuum ad certum diem redditurum, falleret ? Bo. Frequenter ; etiam cum id dejerasset, neque id semel, sed iterum atqui iterum.

BE. For-

¹ *Coræbo stultior.*] Proverbialis hyperbole in stupidos & vecordes. Coræbi enim stultitia vulgi fabula celebrata est, qui maris undas numerare sit conatus, cum non potuerit ultra quinque profectui suppurationem. Meminit hujus Eustathius & Lucianus. Alii tamen *εργυρος* per *y* legunt, adduntque hunc Mygdonis Phrygiæ filium fuisse, despon-

satum Cassandree, à Peneleo Græco interfectum. De eo Virgilius :

--- *Interisq; Coræbus*
Mygdonides, illis qui ad Trojam forte
diabus

Steterat, insam Cassandra incensus amore.
Hunc Coræbum stultum inducit Euphorion, ait Servius : quem & Virgilius sequitur.

² *Latæ*

BE. Fortasse non erant solvendo, Bo. Imo erant, sed commodius esse ducebant non reddere creditum. BE. An hoc non est mentiri? Bo. Planissime. BE. Auderes istiusmodi creditorem sic compellare, *Cur mihi toties mentiris?* Bo. Non; nisi paratus essem ad pugnam. BE. An non simili modo quotidie verbadant 'latomi, fabri, aurifices & vestiarii, pollicentes ad certum diem, nec tamen præstantes, etiam si magni referat tua? Bo. Mira impudentia! sed adde his advocatos pollicentes operam. BE. Potes addere sexcenta nomina: nemo tamen horum laturus sit mendacis vocabulum. Bo. Hoc genere mendaciorum plena sunt omnia. BE. Itidem furis nomen nemo tolerat, cum à re non perinde omnes abhorreant. Bo. Exspecto ut dicas clarius. BE. Quid interest inter eum, qui rem tuam tollit è scrinio; & inter eum qui depositum abjurat? Bo. Nihil, nisi quod sceleratior est, qui spoliat etiam fidentem. BE. At quam pauci sunt, qui depositum reddunt; aut si reddunt, non dant integrum? Bo. Opinor esse perpaucos. BE. Nemo tamen istorum ferat furis vocabulum, cum rem non horreant. Bo. Admodum. BE. Jam mihi reputa, quid vulgo fiat in tractandis pupillorum bonis, in ² testamentis ac legatis, quantum hæreat digitis tractantium? Bo. Frequenter totum. BE. Furtum amant, vocabulum detestantur. Bo. Maxime. BE. Quid agant, qui ³ res fisci tractant, qui monetam publicam eudunt deteriore, qui nunc aucta, nunc diminuta nummorum æstimatione, privatorum rem accidunt, fortasse nobis non admodum liquet:

[1 *Latomi.*] Lapidæ.

[2 *Res fisci.*] Fisci quis velit.

[2 *Testamentis ac legatis.*] Legatum Florentinus deliberationem hæreditatis definit, qua testator ex eo, quod unicum hæredis foret, alicui quid collatum velit. Modestinus donationem quandam testamento relictam. Eurycho legatum à lege dicitur. Testamentum autem definitur iuxta voluntatis nostræ sententia, de eo quod post mortem suam

[3 *Res fisci.*] Fiscus hinc nomen habet, quod olim in fiscellis, hoc est, sportulis pecunias colligebant. Fiscus ergo, fiscellæ, sparteæ sunt utensilia ad majoris summæ pecunias capiendas. Unde, quia major summa est pecuniæ publicæ, quam privatæ; factum est, ut fiscus pro pecunia publica, & inde *confiscare* dicatur.

M m 4

1 Obvata

quet : de his , quæ quotidie experimur , loqui fas est. Qui sumit mutuum , aut qui constat æs alienum hoc animo , ut reddat , si liceat , nunquam ; quantulum abest à fure ? Bo. Cautior fortasse dici potest , melior nequaquam. Be. At horum cum ingens ubique sit numerus , nemo tamen tolerat furis nomen. Bo. Animum solus Deus novit : proinde apud homines ¹ obæratⁱ vocantur , non fures. Be. Quantuli refert , quo nomine dicantur apud homines , modo sint fures apud Deum ? certe suus cuique notus est animus. Ad hæc , qui cum debeat multum , quod obtigit pecuniæ , nequiter prodigit ; qui , posteaquam ² decoxit in una civitate , delusis creditoribus , fugit in aliam , hospites quærens quibus imponat , idque facit crebrius ; nonne satis declarat quo sit animo ? Bo. Satis superque. Sed tamen isti solent hoc fucare colore , quod faciunt. Be. Quonam ? Bo. Multum multisque debere , prædicant sibi cum magnatibus , atque adeo regibus esse commune ; eoque qui sunt hoc ingenio præditi , ferre nobilitatis opinionem affectant. Be. In quem usum ? Bo. Dictu mirum , quantum equiti licere velint. Be. Quo jure ? quibus legibus ? Bo. Haud aliis , quam quibus ³ præfecti maris vindicant sibi quidquid ejectum est naufragio , etiamsi extet dominus : quibus alii suum esse volunt , quidquid apud furem aut prædonem deprehenderint. Be. Itiusmodi leges possent ipsi fures condere. Bo. Et facerent , si queant tueri ; & haberent quod excusarent , si bellum indicant prius , quam furentur. Be. Quis hoc juris dedit equiti potius , quam pediti ? Bo. Militiæ favor. Sic enim exercetur ad bellum , quo promptiores sint ad spoliandum hostem. Be. Sic , opinor , ⁴ Pyrrhus exercebat suos ad bellum.

Bo. Non

¹ *Oberati.*] *Oberati* , dicuntur , ære alieno oppressi.

² *Decoxit.*] Bona sua prodige consumsit , creditores solutione fraudavit. Translatio summa à rebus , quæ diutius cocta evaporant , & in fumum & vapores resolvuntur.

³ *Præfelli maris.*] Illa lex etiam apud Belgas obtinet : ut si in Oceani litus navis frangatur : non licet Domino ejectas merces sibi sumere.

⁴ *Pyrrhus.*] Designat notissimum Epitotarum Regem , qui ipse rei militaris peritissimus , suos ad miraculum in eadem

Bo. Non, sed ¹ Lacedæmonii. Be. Abcant in malam crucem cum suo exercitio. Sed unde nomen hoc tantæ prærogativæ? Bo. Quibusdam obvenit à majoribus, alii mercantur ære, quidam adsciscunt. Be. An licet adsciscere cuilibet? Bo. Licet, si mores respondeant. Be. Qui? Bo. Si nihil bonæ rei gerat; si splendide vestiatur; si incedat annulatus; si gnave scortetur; si aleam ludat assidue; si certet chartis; si computationibus ac voluptatibus ætatem absumat; si nihil loquatur plebeium, sed arces, pugnas, ac bella mera crepet, ² Thraſonica omnia. Iſti ſibi permittunt bellum, cui velint, indicare; etiam ſi pedem ubi ponant, non habeant. Be. Equites mihi narraſ equuleo dignos. Atqui tales habet non paucos ⁴ Sicambria.

eadem diſciplina inſtructiſſimos habuit.
¹ *Lacedæmonii.*] Teſtatur id Xenophon in Rep. Lacedæmoniorum. Etiam ad Chriſtoph. ſic ait idem: Cum Lacedæmonios audiam patria diſciplina à pueris furis aſſueſci? Tantumque abeſſe ut turpe cuiſpiam ſit furati, ut neceſſe etiam ſit: modo iis abſtineat, quæ lege excepta ſunt. Ac quo quam elegantiffime & cautiffime furemini, jubet lex deprehenſum in furto lozis cædi.

² *Thraſonice.*] Thraſonica à Thraſone Terentiano, ſe ſuaque immodice jactante *Φιλαυτῶ* oſtentatore infulſo, vecorde gloriatore.

³ *Equuleo.*] Jocus eſt in diſtione *equuleo*, quod & parvum equum & torquenti genus ſignificat.

⁴ *Sicambria.*] Hinc Sicambri, popuſſi Germaniæ, Menapiis vicini, ad utramque Rheni ripam habitantes. Belg. *Weſſphalinge*, of *Gelderſe*. Sicambrorum finibus has regiones concludi aſſerit Cluverius: Veſtoſaliæ magnam partem, inter Luppiam amnem & Haſſiæ fines porrectum: dein Bergeniſis ducatus dimidiam partem; comitatum Marchienſem totum, Cliviæ partem Tranſrhenanam. Diſti autem ſunt Sicambri, Sigmambri, Sugambri. à Tiberio Cæſare à Germania in Galliam traduſti, nomine etiam penitus exſtiſſe. Ante illa tempora ex toto Tranſrhenani, Ubiis, uſque vult Marlianus, trans Rhenum tunc ſitis proximi.

CHARON.

CHARON, GENIUS, ³ ALASTOR.

Ch. Quid ita properas geſtiens, Alator? Al. Oppor-
 tune tu quidem, ô Charon. Ad te properabam.
 Ch. Quid

¹ *CHARON.*] Charon apud inferos animas defunctorum per Stygem & Acherontem tranſvehere dicitur.

² *Alator.*] Alator malus Genius.

infeſtus Dæmon. Ab *αλᾶς* crucior; grave quid patior. Claudianus Alatorum inter equos Plutonis enumerat.

CH. Quid novæ rei? AL. Nuntium fero, tibi ¹ Proserpinæque lætissimum futurum. CH. Effert igitur quod fers, teque exonera. AL. Furia non minus gnaviter quam feliciter gesserunt suum negotium, nullam orbis partem non infererunt malis tartareis, dissidiis, bellis, latrocinis, pestilentis, adeo ut plane ² jam calvæ emissis colubris sint, & exhaustæ venenis obambulent, quærentes quidquid usquam est viperarum & aspidum, quando tam glabræ sunt quam ovum, & pilum non habent in capite, neque quidquam in pectore succi efficacis. Proinde tu fac, cymbam ac remos appares. Mox enim ventura est tanta umbrarum multitudo, ut verear ne non sufficias omnibus transmittendis. CH. Ista nos non fugerant. AL. Unde rescieras? CH. ³ Ossa pertulerat ante-biduum. AL. Ut illa ⁴ Dea nihil est velocius! Sed quid tu igitur heic cessas relicta cymba? CH. Ita nimirum res ferebat. Huc profectus sum, ut mihi compararem validam aliquam triremem. Nam mea cymba jam vetustate putris ac furilis, non suffecerit huic oneri, si vera sunt quæ narravit Ossa. Quanquam quid opus erat Ossa? Res ipsa compellit. Nam naufragium feci? AL. Nimirum totus distillas, suspicabar te redire è balneo. CH. Imo enatavi ⁵ è Stygia palude. AL. Umbras ubi reliquisti? CH. ⁶ Natant cum ranis. AL. Sed quid narravit Ossa? CH. Tres orbis monarchas capitalibus odiis in mutuam exitium ruere, nec ullam orbis Christiani partem immunem esse à belli furis;

¹ *Proserpinaque.*] Proserpina Jovis & Ceteris filia à Plutone rapta & à thalami sociam abducta.

² *Jam calvæ.*] Alludit ad fabulam Epimenidum, quæ pro ooma angues nutrire dicuntur. Sic *calvus cornutus*, aptè dici potest is eum, qui veris bonis nudus, ascititiis se venditat. Veluti si quis indoctus, aliena pro suis ederet: aut si senex assuto galericò, & tinctis capillis, affectet videri juvenis.

³ *Ossa.*] Fama Dea est, apud Homerum.

⁴ *Dea nihil est velocius.*] Secundum

illud Poëtæ: *Fama malum, quo non diem velocius ullum.*

⁵ *E Stygia palude.*] Styx seu Stygia palus præcipue solum ad Monachia Arcadiæ: tam exitialis, ut potas continuo mortem inferat. Hinc Poëtæ ipsi inferno eandem paludem assignant. Tanti veneratione à superis secundum eosdem colitur: ut si quis Deorum juramentum per Styga violasset, centum annos divinitate spoliaretur.

⁶ *Natant.*] Aristophanes Comicus in Stygia palude multas esse ranas fingit.

¹ *Quis*

furiis; nam tres illi, reliquos omnes pertrahunt in belli confortium. Omnes esse talibus animis, ut nemo velit alteri cedere: nec Danum, nec Polonum, nec Scorum; nec Turcam interim esse in otio; moliri dira: pestilentiam ubique sævire, apud Hispanos, apud Britannos, apud Italos, apud Gallos. Ad hæc novam esse luem ex opinionum varietate natam, quæ sic vitiauit omnium animos, ut nulla usquam sit sincera amicitia, sed frater fratri diffidat, nec uxori cum marito conveniat. Spes est, hinc quoque nascituram olim magnificam hominum perniciem, si res à linguis & calamis ad manus pervenerit. AL. Hæc omnia verissime narravit Ossa. Nam ipse plura vidi his oculis, assiduus comes & adjutor furiarum, quæ nullo tempore magis declararunt se suo dignas nomine. CH. Atqui periculum est, ne quis dæmon exoriat, qui subito adhortetur ad pacem; & sunt mortalium animi mutabiles. Nam audio apud *superos esse *Polygraphum quendam, qui calamo suo non desinit insectari bellum, & ad pacem cohortari. AL. Ille jam pridem *furdis canit. Olim scripsit pacis profligatæ querimoniam; nunc eidem extinctæ scripsit epitaphium. Sunt alii contra, qui non minus juvent rem nostram, quam ipsæ furie. CH. Quinam isti? AL. Sunt animalia *quædam pullos & candidis palliis, cinericiis tunicis, variis ornata plumis, hæc nunquam recedunt ab aulis principum: instillant in aurem amorem belli, hortantur eodem procures ac plebem:

* *Quis dæmon.*] Nempe bonus: nam mali dæmones non adhortantur ad pacem, sed diffidia

2 *Superi.*] In terris viventes, qui inferis superiores sunt.

3 *Polygraphus.*] Qui multa scripsit. Sic autem seipsum vocat hic & alibi.

4 *Surdo canis.*] Sic etiam dicimus, *Verba sunt mortuo.* Belg. *'t is voor een doofmans deurgeloopt.* Adagium quadrat in illos, qui operam & oleum perdunt. qui frustra absque aliquo fructu rem

moliuntur. Idem & aliis multis modis effertur: ut littori loqui, frustra canere, surdo fabulam narrare. Hoc autem proverbium *surdo canere* ortum videtur à ridiculo casu: quo sæpe fit, ut hospes incidat in surdum, quem percontetur multa, videntibus iis, qui surdum noverunt.

5 *Quædam pullis.*] Designat monachos, de quorum vestitu & forma & colore ejusdem jam ante fusius tractatum.

1 *Evangelii*

bem: in 'Evangelicis illis concionibus clamitant bellum
 esse justum, sanctum, ac pium. Quoque magis mireris ho-
 minum fortem animum, clamitant idem apud utramque
 patrem. Apud Gallos concionantur Deum stare pro Gal-
 lia, nec vinci posse qui Deum habeat protectorem. Apud
 'Anglos & Hispanos, hoc bellum non à Cæsare geri, sed à
 Deo; tantum præbeant se viros fortes; victoriam esse cer-
 tam. Quod si quis interciderit, eum non perire; sed recta
 subvolare in coelum, sicut erat, armatum. CH. Et habetur
 istis tanta fides? AL. Quid non potest simulata religio?
 Accedit huc juvenus, rerum imperitia, gloriæ sitis, ira,
 animus ad id, quo vocatur, natura propensus. His facile
 imponitur, nec difficile perpellitur plaustrum suapte sponte
 propendens ad ruinam. CH. Ego istis animalibus lubens
 aliquid boni fecero, AL. Appara lautum convivium. Ni-
 hil potes gratius. CH. 'Ex malvis, lupinis, & porris. Nam
 apud nos non alia est, ut scis, annona. AL. Imo ex perdici-
 bus, capis, & phasianis, si vis esse gratus convivator. CH. Sed
 quæ res istos movet, ut tantopere promoveant bellum? aut
 quid hinc metunt commodi? AL. Quia plus emolumentum
 capiunt è morientibus, quam ex vivis. Sunt testamenta,
 'parentalia, bullæ, multaque alia non aspernanda lucra.
 Denique malunt in castris versari, quam in suis alvearibus.
 Bellum multos gignit episcopos, qui in pace ne 'teruncii
 quidem fiebant. CH. Sapiunt. AL. Sed quid opus est terun-
 ci? CH. Nihil, si velim in media palude rursus naufragium
 facere. AL. Ob multitudinem? CH. Scilicet. AL. Atqui
 umbras

1 *Evangelicis.*] Emphatice addit Evan-
 gelicis: cum nimirum in Evangelio ubi-
 que pax commendetur & inculcetur.

2 *Anglos & Hispanos.*] Coniungun-
 tur Angli cum Hispanis: Henricus quip-
 pe octavus Angliæ Rex cum Carolo
 quinto Hispaniarum Rege arctissimum
 foedus contra Gallos inierat. De utrius-
 que gravissimis bellis in Gallia videan-
 tur ejus temporis Scriptores.

3 *Ex malvis.*] Malva & porrum in-
 ferorum victus est: Sc lupinos, si non
 maceres commode, mirum quam au-
 rescant.

4 *Parentalia.*] Convivia, quæ in pe-
 rentum, aut propinquorum superbis
 fieri consueverunt.

5 *Teruncius.*] Nummus perexiguus,
 & vilis.

1 Tipul.

umbras vehis, non corpora. Quantum autem ponderis habent umbræ? CH. Sint ¹ tipulæ, tamen tipularum tanta vis esse potest, ut onerent cymbam. Tum scis & cymbam umbratilem esse. AL. At ego memini videre me cum esset ingens turba, nec cymba caperet omnes, à clavo tuo tria millia umbrarum pendere nonnunquam, nec tu pondus ullum sentiebas. CH. Fateor tales esse animas, quæ paulatim demigrarunt è corpore, ² phthisi aut ³ hæctica tenuato. Cæterum quæ subito revelluntur è crasso corpore, multum corporeæ molis secum ferunt. Tales autem mittit ⁴ apoplexia, ⁵ synanche, pestilentia, sed præcipue bellum. AL. Non opinor Gallos aut Hispanos adferre multum ponderis. CH. Multo minus quam cæteri: quanquam & horum animæ non omnino veniunt plumæ. Cæterum è Britannis, è ⁶ Germanis belle pastis, veniunt aliquoties tales, ut nuper periclitatus sim, decem duntaxat vehens, & nisi ⁷ jacturam fecissem, perieram una cum cymba, vectorebus & naulo. AL. Ingens discrimen. CH. Quid interea censes fieri, cum accedunt ⁸ crassi satrapæ, ⁹ Thraiones & ¹⁰ polymachæroplacidæ? AL. Ex his qui pereunt in iusto bello, nul-

los ar-

¹ *Tipula.*] Tipula vermiculus de araneorum genere levissimus, ut quæ supra aquam currat.

² *Phthisis.*] *Phthisis* morbus totum corpus extenuans, proveniens ex ulcere pulmonis, à pituita potissimum generato, quæ à capite delapsa in pulmonibus computruit.

³ *Hæctica.*] Febris species paulatim conficiens corpus. Belg. *Teering*.

⁴ *Apoplexia.*] Resolutio totius corporis; hoc morbo correpti, repente concidunt, motu sensuque privati, respiratione etiam læsa. Belg. *de Popelsy*.

⁵ *Synanche.*] Latinis angina, iidem causam habet plenitudinem. Estque inflammatio faucium, cum metu suffocationis.

⁶ *Germanis belle pastis.*] Hispani & præcipue Galli parcissimi ciborum, cum

Britanni lautioribus epulis & Germani imprimis largioribus poculis distendantur.

⁷ *Jacturam fecissem.*] Faciunt jacturam nautæ, quum ob periculum evitandum exonerant navem, ejectionis etiam quæ prectosissima sunt.

⁸ *Crassi satrapæ.*] Satrapa vox *Persica*, præfectum designans. De ea alias.

⁹ *Thraiones.*] Thraio, per Antoninianum proprio pro communi sumto, pro glorioso. Depingitur is à Terentio in Eunuchis.

¹⁰ *Polymachæroplacidæ.*] Polymachæroplacidæ, id est multum sibi placentes gladio brevi: quemadmodum solent Hispani suis curtis pugionibus. Vox composita ex πολὺ *multum*, μάχης *gladius* brevis & πλάσσω *plaseo*. Alii leg. *Pyrgopolinices*.

i Apud

los arbitror ad te venire. Nam ajunt eos recta subvolare in coelum. CH. Quo subvolent, nescio : unum illud scio, quoties bellum est, tot ad me veniunt faucii lacerique, ut demirer ullum superesse ' apud superos. Nec solum veniunt onustæ crapula & abdomine, verum etiam bullis, & sacerdotiis, aliisque rebus plurimis. AL. At ista non deferunt secum, sed nudæ veniunt ad te. CH. Verum; sed quæ recentes veniunt, somnia talium rerum secum adferunt. AL. Itane gravant somnia? CH. Gravant cymbam meam. quid dixi, gravant? jam demerserunt. Postremo tot obolos putas nihil habere sarcinæ? AL. Equidem arbitror, si ferant æreos. CH. Proinde certum est mihi prospicere de navi, quæ sufficiat oneri. AL. O te felicem! CH. Quid ita? AL. Quia propediem ditesces. CH. Ob multitudinem umbrarum? AL. Næ. CH. Si quidem suas opes secum adferant. Nunc qui in cymba deplorant se apud superos reliquisse regna, præsulatus, abbatias, auri talenta innumera, ad me nihil adferunt præter obolum. Itaque quod jam annis ter mille mihi corrasum est, id totum est effundendum in unam triremem. AL. Sumtum faciat oportet, qui quærit lucrum. CH. Atqui mortales, ut audio, felicius negotiantur, qui ' favente Mercurio ditescunt intra triennium. AL. Sed iidem ' decoquunt nonnunquam. Tuum lucrum minus, sed certius. CH. Nescio quam certum : si quis Deus nunc exoriatur, qui res principum componat, fors hæc tota mihi perierit. AL. Ista quidem de re, jubeo ut me sponse, in utramque aurem dormias. Intra decennium totum nihil est quod pacem metuas. Unus Romanus pontifex sedulo quidem hortatur ad concordiam, sed ' laterem lavat. Murmurant

1 *Apud superos.*] Superi in terris viventes, qui inferis superiores.

2 *Favente Mercurio.*] Mercurius Deus lucri & mercatorum præses, & furum.

3 *Decoquunt.*] Consumunt, metaphorica est loquutio.

4 *Utramque.*] Id est animo ocioso &

seculo sis. Terentius : Ademptum tibi jam faxo omnem metum, in aurem utramvis ociose ut dormias. Utitur & eo Basilus, sed in malam partem, ita ut supinam securitatem intelligi velit.

5 *Laterem lavat.*] Lavat laterem, qui inanem operam sumit. Per *laterem* intelligere

rant & civitates tædio malorum : conferunt fufurros , populi nescio qui , dictitantes iniquum , ut ob privatas iras aut ambitionem ¹ duorum triumve res humanæ sursum deorsum misceantur : sed vincent , mihi crede , quamlibet recta consilia , Furia. Cæterum quid opus erat hac gratia petere superos ? An apud nos non sunt fabri ? Certe Vulcanum habemus. CH. Pulchre , si quæram navim æream. AL. Minimo accersetur aliquis. CH. Ita est , sed deficit nos materia. AL. Quid audio ? nihil illic silvarum ? CH. Etiam nemora , quæ fuerant in ² campis Elysiis , absumpta sunt. AL. In quem tandem usum ? CH. Exurendis hæreticorum umbris ; adeo ut nuper coacti simus è terræ visceribus carbones effodere. AL. Quid ? an istæ umbræ non possunt minore sumtu puniri ? CH. Sic visum est ³ Rhadamantho. AL. Ubi triremem mercatus eris , unde remiges parabuntur. CH. Meæ partes sunt tenere clavum ; remigent umbræ , si velint trahere. AL. At sunt quæ non didicerunt remum agere. CH. Apud me nullus est ⁴ eximius , remigant & Monarchæ , remigant & Cardinales suam quisque vicem , non minus quam plebei tenues , si ve didicerint , si ve non didicerint. AL. Tu fac dextro Mercurio feliciter mercere triremem. ego non te remorabor amplius. Orco lætum adferam nuntium. Sed heus heus , Charon. CH. Quid est ? AL. Fac matures reditum , ne te mox obruat turba. CH. Imo jam plusquam ducenta millia offendes in ripa , præter illas quæ natant in palude. Properabo tamen quantum licebit. Dic illis me mox adfuturum.

telligere debemus , vel ex argilla , vel luto , non igne , sed sole induratum ; quæcum non sit nisi lutum exsiccatum , quanto magis eam lavas , eo magis lutescit.

¹ *Duorum triumve.*] Designat nempe Carolum Cæsarem ejus nominis quintum , Franciscum primum Galliarum & Henricum Octavum Angliæ Regem : qui Europam gravissimis bellis commoverunt.

² *Campis Elysiis.*] Elysi campi poë-

tarum fabulis notissimi , ubi piorum animæ post mortem deliciis summis fruuntur. Didici , ut quibusdam placet , *ἀπὸ τῆς λύσεως* à solutione : quod animæ post vinculi corporei solutionem eo deveniant.

³ *Rhadamanthus.*] Lyciæ rex ; qui quoniam severus justitiæ executor fuerit , fingitur à Poëtis , iudex apud inferos.

⁴ *Eximius.*] Qui ex aliis dignitatis gradu exceptus est.

Synodus

¹ *Synodus Grammaticorum.*

ALBINUS, BERTULPHUS, CANTHELUS,
DIPHYLUS, EUMENIUS, FABUL-
LUS, GADITANUS.

AL. **E**stne quisquam in hoc numero, qui didicit ¹ Arith-
meticen? BE. Cui tandem rei? AL. Qui certum
doceat quot convenerimus Grammatici. BE. Istuc quidem
citra ³ calculos, vel digiti nostri nobis dicere poterunt. Te
pono in pollice, me in indice, Canthelum in medio, Diphy-
lum in anulari, Eumenium in minimo. Nunc ad lævam
transeo; illic in pollice pono Fabullum, in indice Gadita-
num. Itaque, ni fallor, septem sumus. Sed quorsum attinet
istuc scire? AL. Quoniam audio septenarium reddere le-
gitimum concilium. BE. Quod concilium mihi narras?
AL. Est res seria quæ me diu multumque torset; neque me
tantum, verum multos etiam viros neutiquam indoctos.
Eam proponam in medium, ut hujus synodi auctoritate se-
mel finiatur quæstio. CA. Eximium quiddam sit oportet,
quod tu vel ignores, Albine, vel animum tuum perspicacis-
simum diu multumque torserit. Quare cupimus & ipsi
nosse quid istuc sit rei. Nam unus omnium nomine respon-
deo. AL. Ergo heic estote omnes, aures simul adhibentes
& animos. Plus vident oculi quam oculus. Estne quisquam
vestrum, qui nobis explanare possit, quid significet hæc vox
Anticomarita? BE. Nihil facilius. Sonat enim betæ genus,
quam prisca natatilem appellabant, caule contorto nodoso-
que, mire fatua, tetri odoris si contingas; posset cum ⁴ Ana-
gyri

¹ *Synodus.*] *Συνόδος*, conventus,
cætus, præcipue Ecclesiasticorum ad
determinandam quæstionem Theologi-
cam, enodandam, decidendam. Vox
est composita à *συν* cum & *ὁδός* via.

² *Arithmeticen.*] *Ἀριθμητική* nu-
merandi & supputandi scientia, inter
disciplinas Mathematicas prima. Dicta
ἀριθμητική, numerando.

³ *Calculus.*] Nam veteres olim calcu-
lis supputabant, ut nunc in quibusdam
regionibus nummis æneis.

⁴ *Anagyris.*] *Ἀνάγρις* species, quam si
contingas manibus, pessime olet. Hinc
proverb. *Ἀνάγρις ὡς κίρκις*, id est, *Ana-
gyrum commoves*: in eos, qui sibi ipsis
malorum auctores essent; quique in
suam ipsorum perniciem quempiam
irritarent.

¹ *Mamma.*]

gyri contendere. CA. Natatilem narras betam, imo catatilem bestiam. Quis unquam audivit aut legit antehac nomen natatilis betæ? BE. Imo hoc dilucide docet *Mammetrectus* vulgo corrupte dictus, cum vero nomine dicatur *Mammothreptos*, quasi dicas, aviæ alumnum. AL. Quid istuc est tituli? BE. Ut intelligas in libro nihil inveniri præter meras delicias; quod *1 mamma*, hoc est, aviæ soleant indulgentius habere nepotes, quam matres liberos suos. AL. Plane deliciosum opus mihi narras. Nuper enim cum in hunc codicem incidissem, minimum abfuit, quin risu dissilierim. CA. Ubi tu nactus es eum codicem, qui rarissimus inventu est? BE. Abbas* divi Bavonis, nomine Livinus, à prandio ¹ Brugis duxit me in bibliothecam suam peculiarem, quam homo senex, cupiens aliquod sui monumentum posteris relinquere, non mediocri sumtu parabat. Nullus erat liber, qui non esset manu descriptus, idque in membranis, nullus qui non variis picturis ornatus, ac foris bysso auroque tectus. Quin & ipsa codicum spatiosa moles, nescio quid maiestatis præ se ferebat. AL. Quinam erant? BE. Oh præclari omnes, Catholicon, Brachylogus, Ovidius per allegorias expositus, alique innumeri; inter quos & lepidissimum Mammothreptum reperi. Inter eas delicias inveni Natatilem Betam. AL. Cur vocant natatilem? BE. Refectam quod legi: penes auctorem fidei periculum esto. Quoniam,

¹ *Mamma.*] Mamma Latinis ubere feminæ: Græcis autem *μᾶμα* *aviam* designat. Hoc etiam nomine infantes nuncupant matres aut nutrices, ut patrem *Tatam*, non tantum apud Latinos sed & Belgas: illorum quippe infantes per abbreviationem & Belgicam terminationem *Mam* & *Tæt* dicunt. Martialis:

Mammæ atque Tatæ habet Afræ.

Et Cato: Qui cibum & potionem *buas* ac *puppas* vocant, & patrem *Tatam* & Matrem *Mammam*.

² *Divi Bavonis.*] Bavo hic, teste Mi-

szo, etiam *Alcuinus* est dictus. Agilulfus in Hasbania Comitis filius, abdicata seculari militia per Amandum Trajectensem Episcopum ad monasticam vitam adductus, Gandavi, cujus urbis & Patronus est, in monasterio Petri à se fundato anno 630. obiit secundum Sigebertum, aut anno proxime sequenti, ut vult Theodoricus Abbas S. Trudonis.

³ *Brugis.*] Brugæ, Belgis *Brugge*, urbs Flandriæ nobilissima. Ex Aldenburgi ruinis prima initia surrexisse ab hinc mille annos præter propter, consentiunt historici.

niam, inquit, provenit in locis humidis putribusque, nec usquam felicius provenit, quam in cœno aut sterquilinio; honos sit auribus. AL. Itane graviter olet? BE. Sic ut nec oletum ullum pejus oleat. AL. Estne istius oleris ullus usus? BE. Imo in deliciis est. AL. Fortasse porcis, aut asinis, aut ¹ bubus Cypriis. BE. Imo hominibus, & quidem delicatis. Pelinorum gens est, apud quam convivia vicissim in longam ducuntur periodum: extremam computationem vocant sua lingua *Resumtam*, quasi nos dicamus ² bellaria aut tragemata. AL. Quam bella bellaria! BE. Ejus computationis hæc lex est, ut liberum sit convivatori quidquid volet apponere: nefas autem sit convivis quidquam rejicere, sed omnia boni consulere. AL. Quid si apponeret ³ cicutam, aut ⁴ cramben recoctam? BE. Quidquid apponitur devorandum ibi est tacite. Domi tamen licet quod ederint revomere. Nam heic fere ponunt natatilem Betam, sive Anticomaritam: nihil enim refert utro nomine dixeris; res eadem est. Admiscent aliquid querni corticis, ⁵ & alii plurimum. Ita ⁶ moretum absolvunt. AL. Quis persuasit legem tam barbaram? BE. Consuetudo; ⁷ quovis tyranno potentior. AL. ⁸ Tragicam periodum mihi narras, quæ taminamœnum habeat exitum. BE. Dixi meam vicem, nulli præ-

¹ *Bos Cyprius.*] Prov. in brutum ac stolidum jaci solitum: propterea quod Cyprii boves magis bruti ferantur; quippe qui stercore humano pascantur. Sic dicimus *Cyprio bovi merendam*, quoties conviva sordidus ac inspidus, sordido atque insipido accipitur convivio: vel cum apud spurcos spurcè quis loquitur.

² *Bellaria aut tragemata.*] Secundæ mensæ dictæ. Vel quæ in fine mensæ vel à cœna assumuntur gulæ irritamenta. *Tragemata*, ab aor. 2. *ἐτρεγον*, verbi *τρώω*, comedo.

³ *Cicutam*] Cicutæ herba venenata, Græcis *καλνέσιον*, Belgis *dulle Kervil*, *Pypkruys*. Ejus liquore in suppliciis sumendis utebantur Athenienses.

⁴ *Cramber recocta.*] *Δὲς καρίβου ὄνυχα*. Scribit Suidas, Crambem in conviviis antiquitus adhiberi solere, verum recoctam adeo nauseam adferre, ut Græcis in fastidii proverbium abierit. Quoties enim rem iterum atque iterum repetitam non sine molestia significabant, dicebant, *Bis crambæ mors*.

⁵ *Et alii.*] Herbarum genus notissimum, gravissimo odore. Horatius: *Edat cicutis allium nocentius*.

⁶ *Moretum.*] Pastilli seu placentæ genus, quod variis herbis constat.

⁷ *Quovis tyranno.*] Mos tyrannus.

⁸ *Tragicam periodum.*] Comœdia lætam habet, Tragicæ semper tristem catastrophem.

I *Quem-*

præjudicans, si quis quid habet rectius. CA. At ego comperi priscis fuisse piscem, quem vocarunt Anticomaritam. BE. Dic auctorem. CA. Codicem exhibere possum; nomen auctoris non possum dicere. Scriptus est Gallice, sed formulis Hebraicis. BE. Quam speciem habet piscis Anticomarita? CA. Cætera nigris squamis est, solus venter albet. BE. Palliatum¹ quempiam Cynicum, opinor, nobis ex pisce facies. Qui sapor? CA. Nihil insuavius. Quin pestilens est. Nascitur in putribus lacunis, interdum & in cloacis, iners, limosus: solo gustu pituitam gignit gravem, quam vix vomitu leves. Frequens est in regione quam Celtithracen appellant. Nam illic in deliciis est, quod gustasse carnes detestabilius sit homicidio. AL. Infelix regio cum suo Anticomarita. CA. Tantum habeo quod dicam: nemini præjudicatum velim mea sententia. DI. Quid opus est hujus vocis enarrationem ex Mammothreptis aut Hebræis schedis petere, cum ipsa dictionis etymologia præ se ferat Anticomaritas dici puellas parum feliciter conjugatas, utpote maritis vetulis. Nec enim novum est quod scribæ quo verterunt in eo, cum sint litteræ cognatæ, c, q, & k. EV. Erat aliquid quod dixit Diphylus, si constaret dictionem esse Latinam. Mihi videtur esse Græca, è tribus conflata, ex *ἀντι*, quod est *contra*, & *καίμη*, quod sonat *pagum*, & *ὀπιζειν*, quod est *muliebriter garrere*: hinc per² synalœphen elisa, ο, dictus est Anticomarita, qui rusticana garrulitate cunctis obstreperit. FA. Sedulo quidem meus dixit Eumenius. At mihi videtur ex tot dictionibus conflata vox, quot habet syllabas. Nam *αἰ* sonat *αἶψα*, *π*, *πῆλον*, *κα*, *καὶ*, *αἰ*, *μυ*, *μύλα*, *ρυ*, *ρυ*, *ῥυ*. (perperam enim scribitur per *ι*) *παι*, *ταλας*. Ex his conficitur *amens*, *ac miser*, *vellens pilos putrium tergorum*.

AL. Tali

¹ Quempiam Cynicum.] Designat Diogenem ob caninos & impudentes mores Cynici cognomen adeptum. Utebatur propter frigus duplici pallio.

² Synalœphen.] Συυαλοιφή collisio vel ad verbum connectio, ab ἀλειφω ungo. Tralatio ergo hujus figuræ ab unguentis, cum unctum alio unguento delectur.

AL. Tali opificio cibus congruit beta natatilis, de qua modo dixit Bertulphus. BE. Nimirum anticomarita anticomaritæ. GA. Sedulo quidem dixistis omnes; at mihi videtur uxor viro male morigera, dici anticomarita per syncopen, antidicomarita; quod semper aduersetur marito. AL. Si recipimus tales ¹ tropos, facile ² ex foria fient fora, & cuniculus fiet cuculus. BE. Atqui Albinus, qui consul est in hoc senatu, nondum dixit quid ipse censeat. AL. Ex me quidem quod adferam non habeo; haud tamen gravabor in medium adferre, quod ab hospite meo nuper didici homine linguacissimo. Sæpius variabat in loquendo sermonem, quam lusciniæ cantionem. Is asseverabat vocem esse Chaldaicam, è tribus compositam. Apud illos enim, ut aiebat, *anti* sonat perversum ac cerebrosum; *comar*, petram: *ita*, sutoriam. BE. Quis unquam petræ tribuit cerebrum? AL. Nihil absurdi, si modo mutes genus. CA. Prorsus in hac synodo evenit, quod vulgo dici solet, ³ Quot homines, tot sententiæ. Quid igitur actum est? sententiæ numerari possunt; dividi non possunt ut pars major vincat minorem. AL. Vincat igitur melior deteriorem. GA. Atqui ad hoc ipsum opus esset alia synodo. Nam ⁴ sua cuique sponsa videtur pulcherrima. AL. Istuc si verum esset, minus haberemus adulteriorum: Sed habeo consilium expeditum. Fabis fortiamur, ex hoc numero cui jus sit, ut ex omnibus suffragiis probet quod volet. CA. At ⁵ istæc in te

cudetur

¹ Tropos.] Τρόπος à τρέπω verto.

² Ex foria.] Foria pluraliter, autoge Nonio, stercorea sunt liquidiora.

³ Quot homines.] Idem sic effert Persius: *Ville suam cuique est, nec voto viri-
tur uno.* Et Homerus ita Latine redditus: *Namque alijs alia res arriidentque placent-
que.*

⁴ Sua cuique sponsa, &c.] Sic simili parabole dicimus, *Suum cuique pulchrum.* Competit autem in eos, quibus sua, non tam vero iudicio, quam animi quadam propensione, qua nos nostraque adama-

mus, placent & egregia videntur: in te enim propria excutimus, in aliena plus satis oculati. Belg. *Niemants liefs is leijk.*

⁵ Istæc in te cudetur faba.] Proverbium desumptum ex Terentii Eunuch. Donato interprete tantundem est, ac in te malum hoc recidet, in te hæc vindicabitur culpa. Belgis, *het sal op u Kop an-
drnyen.* Translatum vel à faba, quæ cum siliquis exiit ac batuitur aut fustibus intertunditur, ita ut sit in arceis more rusticorum, non ipsa perinde laborat, sed id demum in quo cuditur. Alii ma-
luit

cudetur faba. Num vera dixi? AL. Mihi prima & postrema
 magis arridet. CA. Assentimur omnes, ut unus pro omni-
 bus respondeam. AL. Age, sit igitur hoc inter ea, de qui-
 bus dubitare fas non est. CA. Maxime. AL. Si quis dissen-
 tiat, quid erit poenæ? CA. Majusculis scribetur hæreticus
 in grammatica. AL. Adjiciam bonis avibus, quod mihi
 non negligendum videtur. Id ex medico quodam Syro ac-
 ceptum amicis communicabo. BE. Quid istuc? AL. Si na-
 tatilem betam, gallam è quercu, & sutorium atramentum
 in mortario contuderis, deinde aspersis ¹ copri sex uncias
 miscueris in ² malagma, præsentaneum esse remedium ad-
 versus caninam scabiem, & porcorum pruriginem. BE. Sed
 heus, Albine, qui nobis omnibus de Anticomarita nego-
 tium faceffis; in quo tandem auctore legitur istuc vocabu-
 lum? AL. Dicam, sed in aurem, & uni. BE. Accipiam, sed
 hac lege, ut ego vicissim unus uni in aurem dicam. AL. At
 repetita ³ henas, tandem fit chilias. BE. Verum dicis, ubi
 semel ex henade reddideris dyadem, jam non est tibi in
 manu sistere fluxum dyadis. AL. Quod pauci norunt, ce-
 lari potest; quod multi, nequaquam: trias autem ad mul-
 titudinem pertinet. BE. Probe qui tres simul haberet uxó-
 res, multas habere diceretur: sed qui tres haberet pilos in
 capite, aut dentes in ore, multosne an paucos habere dice-
 retur? AL. Sophista, admove aurem. BE. Quid ego audio?
 Istuc non minus absurdum est, quam si Græci civitatem,
 cui expugnandæ tot classes ducebant, suo nomine non pos-
 sent nominare, pro Troia dicentes Sutrium. AL. Atqui hic
 Rabinus est nuper è coelo delap sus, qui nisi præfens numen
 succurrisset rebus humanis; jam dudum quæreremus ubi-
 nam

Iunt ad male coctam fabam referre, quæ
 si quando non maduerit, sed dura per-
 manserit ab iratis heris supra coqui ca-
 put nonnunquam comminui consuevit,
 tanquam fabam ulciscens, non co-
 quum, cum universum interim malum
 ad coquum perveniat.

¹ Copri.] A Græco κῶπρις, simus,
 sterus.

² Malagma.] Emplastri vel fomenti
 genus, duritici emolliendæ compara-
 tum, à μαλασσω, mollio.

³ Henas.] Unitas: chilias, millenarius
 numerus est, dyas dualis, trias ternarius.

NU 3

3 Archi-

nam essent homines, ubi pietas, ubi philosophia, ubi litteræ. BE. Næ iste inter Moriarum procures primas meretur, dignus qui posthac vocetur 'Archimorita, cum suis Anticomaritis.

1 *Archimorita.*] Stultus stultorum, hoc est, stultorum princeps. ab ἀρχὴς princeps, & μωροί, stulti.

Α'γαμέμνων γάμος, sive Conjugium impar.

PETRONIUS, GABRIEL.

PE. **U**Nde nobis Gabriel tam tetrica fronte? Num ex antro Trophonii? GA. Imo à nuptiis.

PE. Nunquam vidi vultum minus nuptialem. Nam qui nuptiis interfuerunt, totos postea sex dies solent hilariores amoenioresque videri, senes etiam rejuvenescere ad annos decem. Quas igitur tu mihi nuptias narras? Mortis, opinor, cum Marte? GA. Imo juvenis generosi cum puella sedecim annos nata, in qua nihil desideres, sive formam spectes, sive mores, sive genus, sive fortunam. Quid multis? Jove marito digna videri poterat. PE. Hui! tam tetricam puellam tam vetulo? GA. Reges non senescunt. PE. Unde igitur istæ tristitia? Fortasse sponso invides, qui tibi captatam prædam victor præripuit. GA. Phy! nihil minus, PE. Num tale quid accidit, ³ quale memorant de convivio ⁴ Lapitharum? GA. Nequaquam. PE. Quid? an defuit Bacchi liquor? GA. Imo supererat. PE. Non ad-

erant

1 Α'γαμέμνων γάμος.] Α'γαμέμνων γάμος invenitur apud Sophoclem in OEdip. tyr. γάμος seu γάμος nuptiæ & ἀγάμειν celebs.

2 *Ex antro Trophonii.*] Dicitur de homine vehementer tristi tetricoque; propterea quod olim creditum est, eum qui in Trophonii specum descendisset, postea nunquam ridere. Oraculum verò hoc Jovis Trophonii in Lebadia, Bœotiz, in hiatu subterraneo, horrido, angusto, tetro fuit, in quem scalis descen-

debatur non sine magnis difficultatibus. Descendentes autem vel nudi vel veste alba vel lineo induti aut purpureo amiculo placentas Lemuribus offerebant, haustoque oraculo per alium hiatum ad superiora enitebantur.

3 *Quale memorant.*] Cruentæ fuerunt nuptiæ Lapitharum.

4 *Lapitharum.*] Lapithæ Pindum & Othryn montes incolentes, populi Thessaliz, teste Plinio. Cruentæ fuerunt eorum nuptiæ.

1 *Umi-*

erant tibicines? GA. Et fidicines, & lyricines, & tubicines & 'utricines. PE. Quid igitur? Non aderat ¹Hymenæus? GA. Frustra ²tot vocibus ciebatur. PE. Nec ⁴Charites? GA. ³No musca quidem Charis. ⁶Nec pronuba Juno, nec ⁷aurea Venus, nec Jupiter ⁸Gamelius. PE. Næ tu mihi nuptias loqueris prorsus inauspicatas & ⁹adibus, seu potius ¹⁰ἀγάμην γάμην. GA. Magis dicas, si vidisses. PE. Non igitur saltatum est? GA. Imo misere claudicatum. PE. Nullum ergo numen prosperius istas hilarabat nuptias? GA. Nullum omnino illic aderat præter unam Deam, quæ Græcis dicitur ¹¹Pfora. PE. Pruriginosas, opinor, nuptias dicis. GA. Imo rubiginosas & purulentas. PE. Sed quid est, mi Gabriel, quod hæc commemoratio tibi lacrymas etiam excutit? GA. Hæc res, Petroni, vel filici possit extundere lacrymas. PE. Credo, si filex vidisset. Sed obsecro te, quidnam est hoc tantum mali? Ne cela, nec meum animum diutius suspendito. GA. Nosti Lampridium Eubulum?

1 *Utricines.*] *Utricines*, seu utricularii, qui canunt tibiis infixis utriculo, quæ vocantur tibiæ utricularæ. Gall. *Cornemuseurs*. Belg. *Lter*, cf. *sack-pijp* *speelders*.

2 *Hymenæus.*] *Hymenæus* seu *Hymen* nuptiarum præses, Bacchi & Veneris filius, primus certarum nuptiarum institutor. Alii volunt virum Atheniensem fuisse.

3 *Tot vocibus ciebatur.*] Solebat enim crebro in nuptiis vocari: *Hymen* ô *Hymen Hymenæe*. Cujus rei originem quidam deferunt ad Atheniensem nomen *Hymenæum*, qui raptas à latronibus virgines, parentibus intactas restituit: Ideoque nomen ejus in nuptiis invocatum, tanquam virginittatis defensor.

4 *Charites.*] *Latinis* *Gratiz*; beneficiorum *Dæ*. Sunt autem tres *Aglaia*, *Thalia* & *Euphrosyne*: quas veteres nudas pinxerunt, quod gratias inter amicos minime deceat esse fucatas.

5 *No musca quidem.*] Proverbiali hy-

perbole pro nulla omnino. Dicimus ergo *ne musca quidem*, cum maximam significamus solitudinem. *Plautus*: *Quæ tu mulieres mihi narras, ubi musca nulla famina est in adibus*.

6 *Nec pronuba Juno.*] *Dæmonia* sunt quæ nuptias auspicatas & felices reddere credita sunt. *Juno* inter alia etiam nuptiarum *Dea*, unde & *pronuba*, à *pronubo* nuptiis præfule.

7 *Aurea Venus.*] *Venus* propter pulchritudinem aurea dicta: non enim aureum tantum quod ex auro, sed & pulchrum. *Virgilius*: *At non Venus aurea contra Pæonæ refert*.

8 *Gamelius.*] *Gamelius*, nuptiarum curam gerens, nuptialis proprie, conjugal, connubialis: id enim designat vox *γαμήλιος*: à *γάμη* nuptiæ.

9 *Αἴγιος.*] Id est, impius.

10 *Αγάμην γάμην.*] Id est, sine nuptiis nuptias.

11 *Πφώρα.*] *Scabies* & *pruritus*: sic hic fingit *Deam* scabiei.

N n 4

1 *Blennio.*]

lum? PE. Quo non alius in hac urbe vir melior aut beator. GA. Quid, ejus filiam Iphigeniam? PE. Florem hujus ætatis nominasti. GA. Sic est. At scis cui nupserit? PE. Sciam, si dixeris. GA. Nupsit Pompilio ¹ Blenno. PE. Eine Thraſoni, qui neminem non solet occidere suis gloriosis fabulis? GA. Huic ipsi. PE. At is jam olim celebris est in hac urbe, duabus potissimum rebus: mendaciis ac scabie, quæ nondum suum habet nomen, quum ipsa tam ² multorum habeat nomina. GA. Superbissima scabies est, quæ nec lepræ, nec ³ elephantiasis, nec ⁴ lichenibus, nec ⁵ podagræ, nec ⁶ mentagræ cedat, si res veniat in certamen. PE. Ita prædicant medicorum filii. GA. Quid ego nunc, Petroni, depingam puellam tibi non incognitam, quam plurimum gratiæ addidit ornatus nativo decori? Mi Petroni, dixisses Deam quampiam esse. Nihil illam non decebat. Interim prodiit nobis beatus ille sponſus, trunco naso, alteram trahens tibiam, sed minus feliciter quam solent ⁷ Suitſeri; manibus scabris, halitu gravi, oculis languidis, capite obvincto; sanies & è naribus, & ex auribus fluebat. Alii digitos habent anulatos, ille etiam in femore gestat anulos. PE. Quid parentibus accidit, ut talem filiam tali portento committerent? GA. Nescio, nisi quod hodie plerisque videtur adempta mens. PE. Fortasse prædives est. GA. Est affatim, sed ære alieno. PE. Si puella ve-

¹ *Blenno.*] Blennus, ignavus & fatuus: aliquando & mucosus.

² *Multorum habeas nomina.*] Dicitur enim morbus *Gallicus*, morbus *Neapolitanus*, scabies *Hispanica*. Hinc *Ouwenus*: *Itala terra mihi patria est, Gallia, pariterque; Gallicus in dubio est Italicusne vocer.*

³ *Elephantiasis.*] *Elephantiasis*, species lepræ; sic dicta ab elephantis, quorum cutis ulcerosis quibusdam velut vallibus infestatur; aut quodam modo similis redditur elephantis corio; multo perniciosior quam Græc. lepra. B. *Melaetshryt.*

⁴ *Lichenibus.*] *Lichen*, Gr. *λεχλιν*, est summa cutis asperitas cum leni pru-

ritu. Deterior quidem pruritu, ut qui sine asperitate sit; sed lenior quam psora aut lepra; adeo ut si jejunia saliva quotidianè defricetur, sanescat.

⁵ *Podagra.*] *Ποδάγρα* morbus articularis pedes infestans, aliis cum ardore, aliis cum algore. Ovidius:

Solvere nodosam nescit medicina podagram.

⁶ *Mentagra.*] Scabies ex lichenum genere: sic dicta, quod à mento ferè oriebatur, tanquam menti *αἴψα*, id est, *captura*.

⁷ *Suitſeri.*] Norat affectatum incelsum Helvetiorum, Belg. *Suitſers*, Tschudo *Schweitsers*.

la veneno sustulisset ambos avos & avias, quod gravius supplicium de illa sumi poterat? GA. ¹ Si minxisset in patrios cineres, satis poenarum datura fuerat, tali monstro vel osculum dare coacta. PE. Accedo. GA. Mihi sane factum hoc crudelius esse videtur quam si illam nudam ² objecissent urfis, aut leonibus, aut crocodilis. Nam aut feræ pepercissent tam insigni formæ, aut subita mors finisset cruciatum. PE. Vera prædicas. Mihi plane videtur hoc factum ³ Mezentio dignum: *qui mortua*, ut inquit Maro, *jungebat corpora vivis*, *Componens manibusque manus, atque oribus ora*. Quamquam nec Mezentius, ni fallor, tam immanis erat, ut tam amabilem puellam cadaveri jungeret; nec ullum cadaver est, cui non jungi malis, quam tam putido cadaveri. Si quidem hoc ipsum quod spirat, merum est venenum; quod loquitur, pestis est; quod contingit, mors est. GA. Jam tu mihi cogita, Petroni, quid voluptatis habitura sint illa suavia, illi complexus, illi nocturni lusus, ac blanditiæ? PE. Theologos nonnunquam audiavi loquentes de impari conjugio. Istuc denum optimo jure dici potest impar conjugium, quasi gemmam inferas plumbo. Sed interim demiror teneræ virginis audaciam. Solent enim tales puellæ ad lemuris aut larvæ conspectum tantum non exanimari; an hæc audebit tale cadaver amplecti noctu? GA. Habet puella quod excuset auctoritatem parentum, importunitatem amicorum, ætatis simplicitatem. Ego parentum vesaniam satis mirari non possum. Quis enim filiam habet tam infelici forma, quam collocare velit homini leproso? PE. Nullus, opinor, modo vel ⁴ unciolam habeat sanæ mentis.

¹ *Si minxisset.*] Id est, gravius aliquod flagitium commisisset. Qui enim intemperis agebatur, cuique cuncta cederent infelicitate, in patrios cineres minxisse dicebatur. Antiquitus enim paterni sepulchri summa fuit religio. Belgicè dicimus, *'t is al in de wind met hem*.

² *Objecissent urfis.*] Apud veteres dammati objiciebantur aliquando feris.

³ *Mezentio dignum.*] Nota est ex Virgil. Mezentii crudelitas, qui mortuorum corpora cum viventibus junxit, & in tali complexu necavit. Nota etiam ejusdem impietas: ita enim ipse inquit apud Virgil. *Dextra mihi Deus & telum*.

⁴ *Unciolam.*] Unciola diminutivum ab uncia, duodecima parte assis.

mentis. Mihi si lufca effet, eademque clauda, nec minus deformis, quam fuit ¹ Therfites Homericus, poftremo indotata, recufarem iftiusmodi generum. GA. At hæc lues est omni lepra tum tetrior, tum nocentior. Nam citius ferpit, & fubinde recurrit, ac frequenter occidit; cum nonnunquam lepra finat hominem ad extremam ufque fenectutem vivere. PE. Fortaffe latebat parentes fponfi morbus. GA. Imo pulchre noverant. PE. Si tam male volebant filiæ, quin potius infutam ² culeo projecerunt in ³ Scaldam? GA. Profecto levior fuiffet infania. PE. Quæ dos commendabat illis fponfum? præcellit arte quapiam? GA. Permultis: strenuus eft aleator, potator invictus, fcoriator improbus, nugandi mentiendique artifex maximus, prædator non fegnīs, decoctor eximius, comeffator perditus. Quid multis? cum ſcholæ non profiteantur niſi ſeptem artes liberales, hic habet plus quam decem illiberales. PE. Aliquid tamen fuerit oportet, quod illum commendarit parentibus. GA. Nihil aliud quam glorioſum equitis nomen. PE. Qualis eques, cui per ſcabiem vix in fella federe licet? Sed fortaffe habet luculentas poſſeſſiones. GA. Habuit mediocres; ſed ex protervia, quam fecit, nihil ſupereſt præter unam turriculam, unde excurrere ſolet ad prædam, eamque tam belle inſtructam, ut nolis illic porcos tuos ali. Sed interim nunquam non habet arces in ore, & ⁴ feuda, aliaque magnifica nomina; nuſquam non affigit

¹ *Therſites.*] De Therſite paulo ante dictum.

² *Culeo.*] Culeus ſaccus cui inſuebantur parricidæ. Ita apud Romanos M. Maſculus & poſt illum L. Hoſtius hoc ſupplicio affecti ſunt: manſitque hæc pœna, ait Alexander ab Alexandro, uſque ad hæc tempora. Culeo autem gallus gallinacens, ſimia & vipera cum homine inſuitur, & in flumen vel mare detruditur: ut in rixa inſenſorum animalium & fœda laceratione corporis, ob tanti ſceleris immanitatem dico cruciatus vul-

nere interimatur; utque ab omni elemento repudiatum cadaver irrequieto labore & perpetuis fluctibus agitur.

³ *Scaldam.*] Scaldis, & variata terminatione Scalde & hic Scaldæ, Ptolemæo Tabudæ in Picardia prope Abbatiam Martini ex monte proſluit, & Cameracum, Ternacum, Gandavum, Antverpiam aliasque urbes alluens, uno cornu in Oceanum altero in Merwam effunditur.

⁴ *Feuda.*] Feudum genus eſt clientelæ, quo vel dignitas, vel veſtigal vel prædium

affigit sua insignia. PE. Clypeus quod habet symbolum?
GA. Tres elephantos aureos, in spacio phœniceo. PE. Scilicet 'elephas elephanti congruit. Oportet autem hominem esse sanguinarium. GA. Imo vinarium. Nam rubro vino mirum modum delectatur; sic tibi sanguinolentus est. PE. Ad hauriendum igitur utilis est illi proboscis. GA. Maxime. PE. Itaque insignia declarant magnum ac stolidum nebulonem, vini gurgitem. Neque enim ille color sanguinis est, sed meri: & aureus elephas indicat, quidquid auri nactus est, vino absumi. GA. Sic est. PE. Quid igitur dotis hic Thraso conferet ad sponsam? GA. Quid? maximam. PE. Quî? maximam decoctor? GA. Sine me loqui; maximam, inquam, pessimamque scabiem. PE. Emoriar: ni malim filiam meam, equo nuptam, quam tali equiti. GA. At ego vel monacho nuptam malim. Imo hoc non est homini nubere, sed hominis cadaveri. Hoc spectaculum si vidisses, dic mihi tenuissesne lacrymas? PE. Quî potuisssem, qui vix ista sine lacrymis audio? Adeon' parentes ad omnem naturalis pietatis affectum obsufduisse, ut filiam unicam, puellam tali forma, tali indole, tam amabilibus moribus, tali monstro in servitutem traderent, propter mendacem clypeum? GA. Atqui facinus hoc, quo nihil invenias nec immanius, nec crudelius, nec magis impium, hodie magnatum etiam ludus est; quum expediat eos qui Reipublicæ tractandæ nascuntur, esse quam prosperrima valetudine. Corporis enim habitus, animi vim afficit. Certe hic morbus quidquid est homini cerebri solet exhaurire. Ita fit ut Reipublicæ præsideant, qui nec ani-

mo

dium aliquod ea lege alicui datur, ut ipse & hæredes posterique ipsius beneficii autorem semper agnoscant, & quasi pro patrono colant, ejusque caput tueantur, quos modo vassallos modo valvafores, teste Hotomanno, appellant. Feudorum autem tres sunt gradus: primus eorum qui ab ipso Rege feudum habent, capitanei regni dicuntur, ut du-

ces, Marchiones, Comites. Secundus, qui ab istis capitaneis feudum obtinent Regis concessu. Infimus ordo eorum, qui à secundi ordinis vassallis inprivatos conferuntur, sive nobiles sive ignobiles, ut asserit Zasius.

[Elephas.] Hoc dicit ob id, quod qui scabie Gallica laborant, ab Elephantiacis non multum forma distant.

I Gratian

mo bene valeant, nec corpore. PE. Non solum integræ mentis ac prospera valetudine convenit esse qui Reipublicæ gubernaculis assident, verum etiam forma dignitateque corporis præcellentes. Quanquam enim prima principum commendatio sint sapientia & integritas; tamen non nihil refert, qua specie corporis sit, qui cæteris imperat. Nam si sævus est, multum invidiæ addit corporis deformitas: Sin probus & pius, ¹ *Gratior est pulcro veniens è corpore virtus.* GA. Recte. PE. Nonne deplorant earum infelicitatem, quarum conjuges post peractas nuptias in lepram aut morbum incidunt ² comitalem? GA. Merito sane. PE. Quæ igitur dementia est, ultro filiam plusquam leproso tradere? GA. Plusquam dementia est. Si satrapes paret tollere catulos, quæso num ad generosam foeminam admittet scabiosum & ignavum canem? PE. Imo magna cura dispiceret, ut undiquaque generosum adjungeret, ne nascantur ³ hybridæ. GA. Et si dux augere velit equitatum, num ad eximiam equam admitteret morbidum aut degenerem? PE. Non in commune quidem stabulum reciperet morbidum, ne qua serpat malum ad alios. GA. Nec interim referre putant, quem admittant ad filiam, & unde nascantur liberi, non tantum in hæreditatem omnium facultatum successuri, verum etiam rempublicam moderaturi? PE. Ne rusticus quidem quemvis taurum admittit ad juvencam, nec quemvis equum jungit equæ, nec quemvis porcum

scrophæ;

¹ *Gratior est pulchro.*] Egregie Clemens Alexandrinus: Pulchritudo optima, primum est pulchritudo animæ: postea autem excerceatur quoque pulchritudo corporis, apta membrorum competentia & partium cum bono colore. Annotatu dignum etiam illud mihi: *Formosa facies multa commendatio est.* Ut & Pacati Drepani: Augustissima quæque species plurimum creditur trahere cælo. Sive enim divinus ille animus venturus in corpus, dignum prius metatur hospitium, sive cum venerit, fingit habitaculum pro habitu suo, sive aliud ex altero crescit.

² *Comitalem.*] Sereni versus sunt in morbum comitalem ita dictum, quod quis eo correptus comitia interiræpebat: *Est subisi species morbi cui nomen ab illo, Quod fieri nobis suffragia iusta recusat. Sæpe etenim membris acri languore caducis Concilium populi labe horrenda diremit. Ipse Deus memorat dubia per tempora luna Conscriptum, talis quem sæpe ruina profudit.*

³ *Hybridæ.*] Catuli qui ex parentibus diversæ naturæ & studii nascuntur.

Scrophæ

* *scrophæ*; quum taurus gignatur aratro, equus rhedæ, porcus culinæ. GA. Vide quam perversa sint hominum iudicia. Si quis plebeius patriciæ puellæ osculum obtrudat, injuriam putant bello vindicandam. PE. Acerrimo. GA. Et ipsi volentes, scientes, prudentes, id quo nihil habent carius, dedunt abominando portento, & privatim impii in suam gentem, & publice in civitatem. PE. Si sponsus subclaudicat alioqui sanus, quam abhorretur à conjugio? hoc tantum malum non imputatur in sponfalibus. GA. Si quis filiam elocavit Franciscano, quanta * abominatio, quanta deploratio male collocatæ virginis! at illa veste detracta virum habet membris validis: ista totam ætatem transfigit cum semivivo cadavere. Si qua nubit sacerdoti, ludunt in * unctum; at hæc * pejus uncto nupsit. PE. Vix hoc faciunt hostes puellis bello captis, vix piratæ faciunt scelere abductis; & hoc faciunt parentes unicæ filiæ, nec illis datur à magistratu curator? GA. Quomodo medicus succurret phrenetico, si ipsum habeat * phrenesis? PE. Atqui mirum est, à principibus, quorum munus est prospicere Reipublicæ duntaxat in his, quæ ad corpus pertinent: cum in hoc genere nihil prius ac potius sit bona valetudine, heic nullum excogitari remedium. Tanta pestis bonam orbis partem occupavit, & illi interim stertunt, quasi nihil ad rem pertineat. GA. De principibus, Petroni, religiose loquendum

1 *Scrophæ.*] Scrophæ, vel ut quibusdam placet, scrofa, *ῥομφαία* Suidæ *ῥομφαία* sus fœmina, quæ foetus causa alitur. Columella: *Scrofa* probantur longissimi status: & ut sint reliquis membris similes veribus.

2 *Abominatio.*] Licet matrimonium pro sacramento agnoscant, nihilominus tanquam opus diabolicum in clero suo execrantur Pontificii, nempe cum Pontifice Romano Syricio & hæreticis Tattianis, Marcionitis, Saturnianis, Manichæis, Eucratitis, Priscillianistis & affectis Montani.

3 *Unctum.*] Papicolæ quemadmodum suos sacerdotes habent, quorum ordinem Novum Testamentum non agnoscit; ita &, reducto Judaismo, eosdem ungunt sacra quadam unctione, ut loquuntur.

4 *Pejus uncto.*] Alludit tacite ad unguenta & cataplasmata illorum qui Gallica scabie sunt infecti.

5 *Phrenesis.*] Phrenesis morbus insaniam inducens, ortus ex inflammatione meningarum, à pallida bile, & ista phrenesis levior, & hæc vehementior, vel ab adusta, quæ deterrima.

1 *Ediles.*]

dum est. Sed admove aurem; insuſurrabo tria verba. PE. O miſeriam! utinam falſa prædicares? GA. Quot morborum genera naſci putas ex vinis corruptis ac mille modis infectis? PE. Innumera, ſi qua medicis fides. GA. Num heic vigilant ¹ ædiles? PE. Plane vigilant in exigendis vectigalibus. GA. Quæ ſciens nubit morbido, fortaffe digna eſt ſuo malo, quod adſcivit ipſa ſibi: quanquam ſi principatum gererem, utrumque ſemoverem ab urbano commercio. Cæterum ſi qua nupſiſſet huic obnoxio lui, qui ſe ſanum mentitus eſſet, ſi quis mihi ſummum pontificium deleget, dirimerem hoc conjugium, etiamſi ſexcentis ² tabulis ſponſalibus contractum eſſet. PE. Quo colore? Nam conjugium rite contractum, ab ³ homine non poteſt dirimi. GA. Quid? tibi videtur rite contractum, quod dolo malo contractum eſt? Non valet contractus, ſi puella decepta ſervo nupſit, quem putabat liberum. Hic cui nupſit, ſervus eſt miſerrimæ ⁴ dominæ Pſoræ; atque hoc infelicitior eſt ſervitus, quod illa neminem ⁵ manumittit, ut ſervitutis miſeriam aliqua libertatis ſpes conſolari poſſit. PE. Sane colorem reperifti. GA. Adhæc non eſt conjugium, niſi inter vivos. Heic mortuo nubitur. PE. Repertus eſt alter color. Sed ſineres, opinor, ſcabiolas nubere, juxta vetuſtillud adagium, ⁶ οὐκ ἔστιν ἀνδρὶς ὁμοῖον. GA. Si hoc mihi liceret, quod expediret Reipublicæ, ſinere quidem jungi, ſed junctos exurerem. PE. Tum tu quidem ⁷ Phalaridem ageres,

res,

¹ *Ædiles.*] Qui curatores urbis erant, annonæ, ludorumque ſolennium, &c.

² *Tabulæ ſponſales.*] Scripti codicilli inſiti matrimonii de pacto & legato, ut ajunt.

³ *Homine.*] De matrimonii diſſolutione vide quæ ante annotata.

⁴ *Dominæ Pſoræ.*] Id eſt pruribus ac ſcabiæ.

⁵ *Manumittit.*] *Manumittere* vel *mittere manu* vel *emittere manu*, quæ duo poſteriora non tam uſitata: eſt ſervum, qui in manu noſtra ſive poteſtate eſt,

liberum dimittere, eundem libertate donare: unde & *manumiffus* & *manumiffia*.

⁶ *Οὐκ ἔστιν ἀνδρὶς ὁμοῖον.*] Id eſt, ſimile ſimili gaudet.

⁷ *Phalaridem ageres.*] Hinc adag. *Phalaridis imperium*, quod in eos dicitur, qui crudelius exercent imperium, ſcizientes in eos, in quos jus naſci ſunt, omnis humanitatis & æquitatis obliti. Phalaridem enim Agrigentinorum tyrannum, æneus ille taurus Perilli nobilitavit, in quo ſubjecto igni, mortales

res, non principem. GA. Antibi Phalaris videtur medicus, qui secat digitos aliquot, aut inurit corporis partem, ne totum pereat? Mihi non videtur ista crudelitas, sed misericordia. Quod utinam initio nascentis mali fuisset factum! Tum enim paucorum exitio, totius orbis saluti consuli poterat. Et hujus facti reperimus exemplum in Gallorum annalibus. PE. At mitius erat illos castrari, ac summo-
 GA. Foeminis porro quid faceres? PE. Adderem fibulas. GA. Ita quidem prospectum esset, ne ex malis corvis nascantur mala ova, sed fatebor hoc esse mitius, si tu fatearis illud esse tutius. Nam pruriunt & exsecti; nec uno modo transilit malum, sed osculo, sed colloquio, sed contactu, sed compotatiuncula serpit ad alios. Et videmus huic malo fatalem quandam malitiam adjunctam, ut quisquis eo tenetur; vel nullo suo commodo gaudeat quam plurimis suam affricare scabiem. Jam submoti possunt fugere, possunt vel noctu, vel ignotis imponere: à mortuis vero nihil est periculi. PE. Tutius fateor; sed haud scio, an conveniat Christianæ mansuetudini. GA. Dic age mihi: unde plus periculi, à simplicibus furibus, an ab istis? PE. Fateor pecuniam multo vilio-
 GA. Et tamen hos Christiani suffigimus in crucem; nec appellatur crudelitas, sed justitia, & si Rempublicam spectes, pietas est. PE. Verum ibi plectitur qui damnum dedit. GA. Hi scilicet lucrum adferunt! Sed demus hoc malum multis nulla sua culpa contractum, quum tamen paucos reperias, quibus eam luem non conciliarit nequitia? Jureconsulti docent

tales vivi sic exurebantur, ut pro ejulatu hussiano, mugitum ederent morientes.

I *Fabula.*] Qua quædam vestes subnectuntur & configuntur. Sumitur & pro circulo xneo, quo adolescentulorum virilia solent coerceri, conservandæ vocis gratia, quæ ex Veneris usu debiliior reddi solet & asperior. Has etiam autor hic designat, ne ad coitum admit-

tere quempiam mulieres hæ possent.

2 *Ex malis corvis.*] Hinc proverbium, *Malis corvi malum ovum.* Apud usurpabitur, quoribus à malo præceptore, discipulus malus proficiscitur: ex improbo patre, filius improbus. Belg. *Quaet ey, quaet kuycken.* Sunt qui hinc natum putent, quod dicant nonnulli, corvorum pullos, ipsos parentes devorare, si non ad satietatem illos palcant.

I *Abja-*

docent interdum innoxios recte occidi, si id magnopere interfit Reipublicæ. Quemadmodum Græci post everfam Trojam occiderunt ¹ Aſtyanaſtem Hecſtoris filium, ne per illum, bellum inſtauraretur. ² Nec putant impium, poſt extinctum tyrannum, & liberos innoxios trucidari. Quid quod nunquam non bellamus Chriſtiani, neque tamen neſcimus in bellis maximam malorum partem ad eos redire, qui nihil commeruerunt? Idem uſu venit ³ in reſpreſſalibus, quæ vocant. Qui læſit, in tuto eſt; & ſpoliatur negotiator; qui ne factum quidem audivit, tantum abeſt ut in culpa fuerit. Quod ſi talibus remediis utimur in rebus non ita magni momenti, quid cenſes faciendum in re omnium atrociffima? PE. Vincor veris. GA. Tum illud mihi perpende. Apud Italos ut primum ſcintillare cœpit peſtilentia, occluduntur ædes: qui laboranti inſerviunt, ſubmoventur à publico. Hoc quidam appellant inhumanitatem, cum ſumma ſit humanitas. Siquidem hac vigilantia fit, ut paucis funeribus ſopiat malum. At quanta eſt humanitas, tot millium vitæ conſuli? Sunt qui parum hoſpitale putant, quod Itali in rumore peſtilentiæ, tempore veſpertina hoſpitem portis ſubmovent, coguntque ſub dio noctem agere: at pietas eſt, paucorum incommodo, maximo Reipublicæ bono proſpicere. Quidam ſibi valde fortes videntur & officioſi, quod aſint ad quemvis peſtilentia laborantem accedere, etiam ſi nihil illic ⁴ habeant negotii. At dum

¹ *Aſtyanaſtem.*] Ulyſſes naves à Sigeo ſolvens hunc Aſtyanaſta de turri præcipitem dedit. Fuit filius Hecſtoris & Andromaches, ita dictus quaſi princeps urbis: ἀνὴρ, enim urbs & ἀνὰξ intator.

² *Nec putant impium.*] Unde proverbium: *Stultus, qui patre caſo liberis perſecerit.* Aut enim oportebat primum à parentibus occidendis abſtinere; aut filios item ſubmovere, paternæ necis ultores aliquando futuros.

³ *In reſpreſſalibus.*] Eſt potestas qua

creditori in ſua patria, contra debitorem in aliena, juſ ſuum perſequi licet.

⁴ *Habeant negotii.*] Quemadmodum ex una parte graviter peccat, qui laboranti peſti proximo, ſtagitante id neceſſitate, manum haud accommodat, officii & charitatis oblitus: ita ex altera qui periclitantur vitam temere, magis ut audaces appareant, non ſine judiciorum divinarum contemptu; quam ut peſte infectis miſericordia commoti & amore Chriſtiano impulſi opulenter.

3 *Alia.*

dum reversi domum inficiunt uxores, liberos ac totam familiam, quid ea fortitudine stultius, quid officio inofficiosius, ut salutes alienum, tibi carissimos in præsens vitæ discrimen adducere? Heic tamen quanto minus est periculi à pestilentia, quam ab hac scabie? Rarius afflat propinquos, nec fere senes attingit; & quos attigit, aut cito liberat. aut restituit sanitati, puriores etiam quam antea fuerant. Hæc quid aliud quam perpetua mors est, vel, ut verius dicam, sepultura? Obvolvuntur linteis & unguentis more cadaverum. PE. Verissima narras. Saltem idem curæ dandum erat huic tam exitiali malo, quod datur leprosis. Aut si hoc quoque nimium est, nemo barbæ silvam patiat sibi demeti, aut sibi quisque tonsorem præstet. GA. Quid si uterque claudat os? PE. Afflant naribus malum. GA. Est & isti malo remedium. PE. Quodnam? GA. Ut quod solent Alcumici, addant personam, quæ per vitreas fenestellas præbeat lumen oculis, ori naribusque respirationem, cornu à persona per axillas in tergum porrecto. PE. Belle, si nihil metuendum est à contactu digitorum, linteorum, pectinis, & forpiciis. GA. Optimum igitur barbam usque ad genua demittere. PE. Ita videtur. Deinde fiat edictum, ne quis idem sit tonsor & chirurgus. GA. Ad famem relegas tonsores. PE. Minuant sumtus, & aliquanto pluris radant. GA. Esto. PE. Tum feratur lex, ne quis cum alio poculum habeat commune. GA. Istam vix recipiat Anglia. PE. Neve duo misceantur eodem lecto, præter uxorem & maritum. GA. Placet. PE. Ad hæc in diversoriis ne quis hospes indormiat linteis, in quibus alius indormiit. GA. Quid facies Germanis, qui vix lavant in anno? PE. Exstimulent lotrices. Præterea tollatur mos quamvis vetustus salutandi osculo. GA. Etiamne in templis? PE. Tabellæ suam quisque opponat manum. GA. Quid de colloquio? PE. Viterur illud

I Alcumici.] Alcumici, qui aurum vel argentum ex polycribus metalli studeant conficere, & aurum à cupro sepa-

rare. Vide Colloquium cui titulus *Alcumifica*.

lud Homericum, 'Αἴης χὼν καφαλλῷ & vicissim qui auscultat, comprimat labra. GA. Vix istis legibus suffecerint ² duodecim tabulæ. PE. Sed quid consulas interim infelici puellæ? GA. Quid? nisi ut libenter sit misera, quo sit minus misera; & suavio conjugis opponat manum; tum armata cum illo dormiat. PE. Quonam hinc properas? GA. Recta in musæum. PE. Quid factururus? GA. Pro ³ epithalamio, quod postulant, scripturus Epitaphium.

1 *Αἴης χὼν καφαλλῷ.*] Id est, propius admovens caput, Οἶδα. α.

2 *Duodecim tabulæ.*] Romani continuis bellis impliciti suis moribus vivebant usque ad annum trecentesimum ab urbe condita. Tum autem tres legatos in Græciam pro legibus petendis & afferendis miserunt. Hi Athenas profecti, confecto negotio reversi sunt. Ergo Decemviri creati, qui leges duodecim tabulis æri incisas in foro proposuerunt & publicarunt. Excerptæ erant ex Solo-

nis legibus, quæ axibus ligneis continebantur, quibus boni æquique iussa, pravi delictorumque depulsio, tum iudiciorum ordo & bene vivendi norma pœnæque ac præmia constituta sunt: à quibus postea omnis divini humanique juris sanctio manavit. Et hæc illæ *duodecim Tabularum leges* tantopere apud Romanos celebratæ.

3 *Epithalamium.*] Carmen quod in nuptiis decantari consuevit. Epitaphium, inscriptio sepulchri.

I M P O S T U R A.

PHILIPPUS, LIVINUS.

PH. **S**alve, Livine. LI. Salvebo, si vis ita: sed à me tibi Scave. Nam est animus imponere tibi, nisi caves. PH. Non est admodum metuendus hostis, qui periculum denuntiat. Sed age, fallè, si potes. LI. Ecce jam fefelli, nec sentis adhuc. Iterum cave. PH. Cum ¹præstigiærum, opinor, artifice mihi res est. Nihil enim sentio ²imposturæ. LI. Rursus adverte mentem tuam, ni velis decipi, sicuti falsus es non semel. PH. Heic sum; incipe. LI. Jam dudum mihi quod jubes peractum est. PH. Quid actum, aut quid peractum? Nihil sentio doli. LI. Jam toties admonitus, saltem

1 *Præstigia.*] Sunt illusiones quædam magicæ, quæ agilitate manuum procurantur. Sic dictæ, quod præstinguant oculorum aciem. *Præstinguo* autem ex-

ponunt obtenebro. Belg. *Guychelery.*

2 *Impostura.*] Fallacia, ars, seu fucus impostoris: Impostor verò est qui imponit, decipit.

1 *Sola.*

saltem adhibe attentum animum. PH. Novum præstigi-
 arum genus. Ludor, ut ais, neque quidquam artis sentio, cum
 observem & oculos, & manus, & linguam tuam. Sed age,
 rursus incipe. LI. Iterum atque iterum incipio, atque adeo
 toties facio, neque tu assequeris laqueos. PH. Qua re mihi
 laqueos tendis? LI. Hæc tibi, inquam, lingua dolos pa-
 rat, nec auribus sentis, nec oculis vides. Nunc saltem habe
 attentos oculos & aures. PH. Non possum magis, etiam si
 de capite ageretur. Sed falle rursus. LI. Iterum ecce fefelli,
 neque deprehendis artem. PH. Enecas. Quæso dic quod-
 nam est hoc præstigiarum genus? LI. Hactenus sum tibi
 locutus carmine, atque adhuc loquor. PH. Nihil minus
 sensi quam istuc. LI. Primum tibi respondi duobus trime-
 tris jambicis: deinde trochaico tetrametro catalectico.
 Mox meris creticis sum locutus. Post hæc Phalæcio hen-
 decasyllabo. Deinde meris choriambis. Ad hæc meris ana-
 pæstis. Rursus tribus Sapphicis; mox ¹ Sotadico. Postre-
 mo Trochaico tetrametro. PH. Deum immortalem! quid-
 vis suspicabar potius, quam istud. Si vixero, aliquando vi-
 cem reponam. LI. Huc si quid potes. PH. Ecce bis par pari
 retuli nec dolum percipis. LI. Hui tam cito? PH. Minatus
 sum tibi jambico tetrametro catalectico; mox addidi cre-
 ticos quinque. LI. Prorsus accidit, ut video, quod dici so-
 let, ² Cretensis incidit in Cretensem. PH. Sic est. sed illud
 precor utrique nostrum, ne nobis unquam occurrat impo-
 stura nocentior.

¹ *Sotadico.*] Sotades, Cretensis Ma-
 ronita, Jamborum scriptor impurus.
 Vide Suidam.

² *Cretensis incidit.*] Cretenses nebu-

lones & mendaces notati sunt. Utemur
 ergo quoties improbus agit cum impro-
 bo, perfidus cum perfido.

Cyclops, five ¹ Euangelioferens.

CANNIUS, POLYPHEMUS.

CA. Quid hic venatur ² Polyphemus? Po. Quid vener, rogas, sine canibus & ³ venabulo? CA. Forte nym- pham aliquam ⁴ hamadryadem. Po. Pulchre divinaſti. En tibi rete venatorium. CA. Quid ego video? ⁵ Bacchum in exuvio leonis, Polyphemum cum codice? ⁶ γὰρ ἡ περὶ κωδ. Po. Non croco tantum pinxi libellum, sed etiam minio laſurioque. CA. Non loquor de croco, sed Græce dixi quid- dam. Militaris videtur libellus; nam nodis, laminis & cir- culis æreis armatus est. Po. Introspecte. CA. Video. Sane perquam bellus est: sed nondum ornaſti ſatis. Po. Quid deest? CA. Addere debebas tua inſignia. Po. Quæ? CA. ⁷ Sileni caput è dolio proſpiciens. Sed quid tractat? ar- tem potaticam? Po. Vide ne quam imprudens effutias blaſphemiam. CA. Quid igitur? eſtne ſacri quippiam? Po. Eſt, quo nihil ſacratius, Euangelium. CA. ⁸ Ἡ ἑρμῆς! Quid Polyphemo cum Euangelio. Po. Quin ita rogas, quid Chriſtiano cum Chriſto? CA. Nescio, niſi quod te talem magis decet ⁹ halbardacha. Nam ſi quis mihi iſta ſpecie ignotus

1. *Euangelioferens.*] Id eſt, Euange- lium ſerens.

2. *Polyphemus.*] Polyphemus qui & Cyclops, apud Poëtas Neptuni ſtatuitur filius ex Thoofa Phorci filia, ingenti corpore, habens in fronte unum oculo.

3. *Venabulum.*] Telum venatorium, lato ferro. Belg. *Een jarghſtock.*

4. *Hamadryadem.*] *Hamadryades nym- phæ*, quæ cum arboribus naſcuntur & pereunt. Belg. *Boſſen godinnen.*

5. *Bacchum in exuvio leonis.*] Sic dici- mus, *Induitis me leonis exuvium*: in eos dici ſolitum, qui ſuſcipiunt negotium majus facultate, quique ſe magnificen- tius gerunt, quam pro ſua conditione.

6. *Γὰρ ἡ περὶ κωδ.*] Id eſt, *Feli cro- cotum*. Subaudiendum *d.æ.* Dici ſoli- tum, quoties honos additur indignis,

& quos haudquaquam decet. Aut cum datur quippiam iis, qui munere non po- runt uti, veluti ſi quis à Muſis alieniſſi- mo, belliſſimum daret librum. *Cræ- ſon*, autem veſtis genus eſt, & ſordidæ ac ſimbrizæ, qua divites utebantur ma- tronæ.

7. *Sileni caput.*] Notus ille Bacchi nu- tritor & Pædagogus, aſino vehi ſolius. Vide Virgilii Eclog. vi. & quæ ſuperius annotata.

8. *Ἡ ἑρμῆς.*] Id eſt, *Hercules*, ad- mirandi adverbiū apud Græcos; & ſæpè etiam jurantis.

9. *Halbardacha.*] Nescio quid halbar- dacha ſit, ſi non vox barbarica, quæ Bel- gis een *Hellebaerd*. Gallis *Halbarde*, Ita- lis & Hiſpanis *Alabarda*, Latinis ſecuris Romana, ſeu Amazonia. Voce hac turius utitur hic Polyphemus, utpote inſulſus.

I. *Segnum.*]

ignotus occurreret in mari, piratam esse crederem, si in nemore, sicarium. Po. Atqui hoc ipsum nos docet Evangelium, ne quem judicemus juxta faciem. Quemadmodum enim sæpenumero sub tunica cinericea latet animus tyrannicus, ita nonnunquam attonsum caput, circumtorta barba, torva supercilia, truces oculi, vertex plumam ventilans, sagum militare, caligæ intersectæ, tegunt Evangelicum animum. CA. Quid ni? nonnunquam & sub pelle lupina latet ovis; & si qua fides apologis, sub exuvio leonis latet asinus. Po. Imo ego novi qui ovem gestat in vertice, vulpem in pectore: cui libens optarim, ut quam habet nigros oculos, tam habeat candidos amicos, tamque probe inauratur, quam colorem habet inauraturæ congruum. CA. Si ovem gestat in vertice, qui pileum gestat ovillum, quam tu incedis onustus, cum ovem simul & struthiocamelum gestes in capite? Tum an non absurdus facit, qui avem portat in capite, asinum in pectore? Po. Mordes. CA. Sed belle res habuerit, si, quam tu decorasti variis ornamentis Evangelium, tam te vicissim exorner. Ornasti coloribus, utinam exorner te bonis moribus! Po. Curabitur. CA. Ut soles. Po. Sed omissis conviciis. Itane damnas eos qui circumferunt codicem Evangelicum? CA. Minime gentium. Po. Quid? an tibi videor minimus gentium, vel asinino capite te procerior? CA. Non arbitror tanto, si asinus arri-gat auriculas. Po. Certe bubalino. CA. Placet collatio; sed ego *minime* dixi, non *minime*. Po. Quid interest inter ovum

1 *Sagum*.] Militare indumentum, quod armis superinducebatur. Belg. *een Wapen rock*.

2 *Apologis*.] Apologus, ἀπὸ λόγου, fabula in qua brutis sermo affingitur.

3 *Leonis later*.] Aesopus ita narrat: Asinus indutus pelle leonis vagabatur, reliquisque animalibus terrorem incutiebat, qui confecta vulpe & hanc ter-rere conatus est. Ea autem, (forte enim vocem ejus ante audiverat) ad ipsum;

atqui, & ego, certo scias, inquit, timuisssem te, nisi rudentem audivisssem.

4 *Struthiocamelum*.] Intelligit plumas, quas ex struthiocamelorum pen-nis conficiunt, & pileum ex lana ovie compositum.

5 *Bubalino*.] *Bubalinus* adjectivum à *bubalus*, bos sylvestris, animal validum stolidumque. Belgæ hominem stultę impudentem vulgo *een Bassil* nuncu-pant.

ovum & ovum? CA. Quid interest inter medium digitum & infimum? Po. Medius est longior. CA. Scite. Quid interest inter asininas auriculas, & lupinas? Po. Lupinæ sunt breviores. CA. Rem tenes. Po. At ego longa brevique palmo & ulna metiri soleo, non auribus. CA. Age, qui Christum gestavit, dictus est ¹Christophorus: tu qui Euangelium portas, pro *Polyphemo* dicendus es ²*Euangeliophorus*. Po. An sanctum non putas portare Euangelium? CA. Non, nisi tu fatearis esse sanctissimos asinos. Po. Quî sic? CA. Quia unus sufficit gestandis tribus istiusmodi codicum millibus; nec te crediderim futurum imparem oneri, si probe sis ³clitellatus. Po. Nihil absurdi sic asino tribuere sanctimoniam, quia gestavit Christum. CA. Istam sanctimoniam tibi non invidéo. Et, si vis, donabo tibi reliquias illius asini, cui Christus insedit, ut exosculeris. Po. Dabis munus gratissimum. Nam asinus ille contactu corporis Christi consecratus est. CA. Sane Christum contigerunt, & qui illi impeerunt alapas. Po. Sed age dic serio; nonne pium est circumferre codicem Euangelicum? CA. Pium, si absit ⁴hypocrisis, si vere id fiat. Po. Abeat hypocrisis ad monachos; quid militi cum hypocrisi? CA. At primum expedi mihi quid sit ⁵hypocrisis. Po. Cum aliud præ te fers, quam lateat in animo. CA. Sed quid præfert circumlatus Euangelii codex? Nonne vitam Euangelicam? Po. Opinor. CA. Ergo ubi vita non respondet codici, nonne hypocrisis est? Po. Videtur. Sed quid est, vere codicem Euangelicum

¹ *Palmus*.] *Palmus* mensuræ genus: estque duplex, major digitorum duodecim, minor quatuor.

² *Christophorus*.] Sic nugantur in aureis suis Legendis, ut vocant, Pontificii, Christophorum Christum humeris portasse per mare, unde & illi nomen.

³ *Euangeliophorus*.] Euangelii portator.

⁴ *Clitellatus*.] Clitellæ sunt fellæ dorsovaræ jumentis imponi consuetæ ad

onera commodius gestanda. Belg. *Schere sadel*.

⁵ *Hypocrisis*.] Simulatio, proprie histrionis, alienam personam representantis, seu fictio personæ in theatro seu scena & ludo; ab *ὑποκριτής*, *simulator*.

⁶ *Hypocrisis*.] *Υπόκρισις* metaphorica loquutione ab histrionibus deducta, est demonstratio rei aliæ, quam revera est, præcipue quæ major sanctitas æterno actu & gestu simulatur & fingitur, quam in se est.

1. 11. 11.

gelicum circumferre? CA. Quidam circumferunt manibus, quemadmodum Franciscani ¹ Francisci regulam: idem possunt & bajuli Luteriani, & asini, & ² cantherii. Sunt qui circumferant ore, nihil crepantes nisi Christum & Euangelium: hoc est Pharisaicum. Quidam circumferunt animo. Proinde vere circumfert, qui & manibus, & ore, & corde portat Euangelium. Po. Ubi sunt isti? CA. In templis ³ diaconi, qui portant codicem, pronuntiant populo, & tenent corde. Po. Tametsi non omnes sancti sunt, qui ⁴ animo gestant Euangelium. CA. Ne mihi sophistam agas. Non gestat animo, nisi qui medullitus amat. Nemo penitus amat, nisi qui moribus exprimit Euangelium. Po. Istas subrilitates non assequor. CA. At dicam ⁵ crassiore Minerva. Si lagenam vini ⁶ Belnensis gestes humeris, quid aliud est quam onus? Po. Nihil aliud. CA. Si teneas faucibus, ac mox exspuas? Po. Haud profuerit; quamquam id quidem non soleo. CA. Sin, ut soles, affatim haurias? Po. Nihil divinius. CA. Concalescit omne corpus, rubescit facies, hilarescit frons. Po. Prorsus. CA. Tale quiddam est Euangelium: in animi venas demissum, innovat totum hominis habitum. Po. Videor igitur tibi parum Euangelice vivere? CA. Istam quæstionem nemo te dissolverit rectius. Po. Si ⁷ bipenni res agatur. CA. Si quis in os te vocet mendacem aut ⁸ ganeo-

nem,

¹ *Francisci regulam.*] Composuit hanc Franciscus, cum jam aliquot assedas esset adeptus: quibuscum Romam tendit, ibidem confirmationem regulæ suæ duodecim capitibus comprehensæ ab Innocentio III. post varias disceptationes in synedrio Cardinalium, impetravit. Post Innocentii autem mortem Honorius III. eandem novis bullis sancivit.

² *Cantherius.*] Est equus castratus. Belg. *Een ruy.*

³ *Diaconi.*] Diaconi olim, ut & jam, pauperum curam gerebant. Tempore Apostolorum etiam Euangelium quodque prædicabant. Act. 7. *vs.* 12.

⁴ *Animo gestant.*] Aliud est scire veritatis regulas, aliud secundum easdem vivere.

⁵ *Crassiore Minerva.*] Sic appellamus, quod inconditius simpliciusque quasi-que indoctius sit, non autem exquisita arte neque cura exactissima. Belg. *Goet ront, goet Zeeu.*

⁶ *Belnensis.*] De urbe Belna, cujus ager suburbanus generosissimum vinum profert, jam ante dictum.

⁷ *Bipennis.*] Securis aliudvè instrumentum ex utraque parte aciem habens.

⁸ *Ganeo.*] Ganeo, qui ganeas id est popinas, lupanaria & guloſorum tabernas frequentat.

nem, quid facias? Po. Quid faciam? sentiret pugnosc meos.
 CA. Quid si quis tibi impingat colaphum? Po. Amputarem illi collum pro colapho. CA. Atqui codex tuus docet, ut pro convicio, referas benignum sermonem, & ferienti maxillam dextram, porrigas & sinistram. Po. Legi, sed exciderat. CA. Oras, opinor, frequenter. Po. Istuc est Pharisæicum. CA. Pharisæicum est, prolixè precari, sed fucate. At tuus codex docet semper orandum, sed ex animo. Po. Attamen oro nonnunquam. CA. Quando? Po. Cum venit in mentem, semel aut bis in hebdomade. CA. Quid tum oras? Po. Precationem Dominicam. CA. Quoties? Po. Semel. Nam vetat Evangelium¹ battologiam eadem iterantem. CA. Potes attentus absolvere precationem Dominicam? Po. Nunquam id tentatum est. An non satis quod voce pronuntio? CA. Nescio, nisi quod Deus non audit nisi cordis vocem. Crebro jejunas? Po. Nunquam. CA. At tuus codex probat precationem & jejunium. Po. Probarem & ego, nisi aliud flagitaret venter. CA. At Paulus negat eos servire Jesu Christo, qui ventri serviunt. Vesceris carnibus quovis die? Po. Cum dantur. CA. Atqui ista gladiatoria laterum firmitas vel fœno arborumque corticibus poterat ali. Po. Sed Christus dixit non coinquinari hominem his quæ intrant in os. CA. Ita, si modice, si præter offendiculum. At Paulus Christi discipulus mavult fame mori, quam fratrem infirmum² offendere suo cibo; nosque ad suum hortatur exemplum, ut omnibus per omnia placeamus. Po. Paulus est Paulus; ego sum ego. CA. At³ *Ægonis* est capras pascere. Po. Malim⁴ esse. CA. Pulchre tibi

¹ *Ferienti.*] Verba Christi habentur Matth. 5. v. 39. Ego vero dico vobis, ne obstitite improbo: sed qui te cadit in dexteram tuam maxillam, obverte ei & alteram.

² *Battologia.*] Inanis & multorum verborum effusio, & frequens eorundem iteratio, à Batto quodam dicta, cui hoc solenne fuit. Battologiam damnat Christus nominatim apud Matth. 6. 7.

³ *Offendere suo cibo.*] Verba exstant 1 Corinth. 8. v. 13. Quapropter si esta offendiculo est fratri meo, non edam carnes in æternum, ne sim offendiculo fratri meo.

⁴ *Ægonis.*] Respicit ad Virgilian. id: Non, verum *Ægonis*: nuper mihi tradidit *Ægon*.

⁵ *Esse.*] Id est, edere: alter à sum derivat.

tibi precaris ; caper citius fies, quam capra. Po. Esse dixi, pro edere. CA. Eleganter. Libenter succurris pauperibus? Po. Non est quod dem. CA. At esset, si sobrie viveres, si gnaviter laborares. Po. Dulce est otium. CA. Servas præcepta Dei? Po. Grave est. CA. Agis admissorum pœnitentiam? Po. Christus pro nobis dependit. CA. Unde igitur declaras te amare Euangelium? Po. Dicam. Franciscanus quidam apud nos non desinebat è suggesto ¹deblaterare in Novum ²Testamentum Erasmi : conveni hominem privatim, lævam injeci capillis, dextra pugilem egi, ³suggillavi illum magnifice, totamque faciem ⁴tuber reddidi. Quid ais? non est hoc favere Euangelio? Deinde absolvi illum à commissis, hoc ipso codice ter in verticem impacto, fecique tria tubera, ⁵In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. CA. Satis quidem Euangelice. Istuc nimirum est Euangelium Euangelio defendere. Po. Occurrit alter ejusdem sodaliti, qui nullum neque modum, neque finem faciebat debacchandi in Erasmus. Accensus Evangelico zelo, minis hominem adeg, ut utroque genu flexo rogaret veniam, fatereturque, se, quæ dixerat, instigante diabolo dixisse : ni fecisset, jam ⁶halbardacha erat in cervicem vibrata. Vultus erat qualis esse solet Martis irati. Hoc gestum est coram aliquot testibus. CA. Miror hominem non fuisse protinus exanimatum. Sed ut pergamus. Vivis caste?

¹ *Deblaterare.*] Festo est stulte loqui: βλάτης quippe Græci stultos appellant: Nonius pro obloqui vel confingere sumit.

² *N. Testamentum Erasmi.*] De Paraphrasi Erasmi in N. Testamentum varia sunt doctorum suffragia. Nobis tutius rem in medio relinquere, quam quam culpæ; ne, propriæ tenuitatis immemores, nimium arrogasse nobis judicii de tanto viro videamur. Penes alios ergo magis subacti ingenii judicium esto.

³ *Suggillo.*] Est livido colore inquin, ut cum ictu fustis percussa cutis,

sanie sese effundente, nigrescit. *Sugillata* dicuntur, quæ maculis hujusmodi sunt deformata.

⁴ *Tuber reddidi*] Sic dicimus *caput tuber*, pro tuberoso. Est autem *tuber*, tumor seu callus in quocunque corpore eminens.

⁵ *In nomine Patris.*] Certe, quamvis dictum Polyphemo huic, homini ferociter militari, appropriatum, satis tamen profanum: Non enim hic tam proterve jocandum.

⁶ *Halbardacha.*] Eodem vocabulo barbarico & paulo ante usus auctor.

Oo 5

1 *Euange-*

caste? Po. Id fortasse fiet, ubi senuero. Sed vis tibi verum fatear, Canni? CA. Non sum sacerdos: si confiteri liber, alium quære. Po. Deo soleo confiteri; sed tibi fatëor, me nondum esse perfectum Euangelicum, sed unum è populo. Habemus quatuor Euangelia, nos¹ Evangelici quatuor res potissimum venamur: ut ventri bene sit; ne quid desit iis, quæ sub ventre sunt: tum ut sit unde vivamus; postremo ut liceat, quod lubet, agere. Hæc si suppetant, inter pocula clamamus; ² Io triumphe, ³ Io Pæan; vivit Euangelium, regnat Christus. CA. Ista quidem Epicurea vita est, non Evangelica. Po. Haud inficior. Sed scis, Christum omnipotentem esse; potest repente vertere nos in alios homines. CA. Potest & in suos; quod quidem proclivius arbitror, quam in bonos viros. Po. Utinam non essent peiores in mundo suis, bubus, asinis, & camelis! Multos videas leonibus truculentiores, lupis rapaciores, ⁴ passeribus salaciores, canibus mordaciores, viperis nocentiores. CA. At jam tempus est, ut ex animante bruto in hominem incipias verti. Po. Recte mones. Nam horum temporum prophetæ dicunt instare ⁵ supremum mundi diem. CA. Tanto magis properandum. Po. Exspecto Christi manum. CA. Vide ut tu manui ⁶ ceream præbeas materiam. Sed unde colligunt, in propinquo esse mundi finem? Po. Quoniam, inquit, idem

¹ *Evangelici.*] Hoc nomine se ipsos vocant, qui Lutheri dogma sequuti.

² *Io triumphe.*] Imperatoribus à clade hostium reversis accini & acclamari solebat illud *Io triumphe*. Ovidius triumphi ritus describens:

*Hoc super in curru Caesar victore veheris
Purpureis, populi vite per ora tui.*

Quaque ibis manibus circumplaudere tuorum,

Undique iactato flore tegente vias.

*Tempore Phæbaa lauro cingentur, loque
Miles Io magna voce triumphæ canet.*

³ *Io Pæan.*] Pæan proprie Hymnus Apollinis laudi dicatus. Inclamabatur Pæan autem post adeptam victoriam.

Etiam cum consueto Io conjungebatur. Hinc Ovidius:

Dicite Io Pæan, & Io bis dicite Pæan.

Io autem alias etiam dolendi particula.

⁴ *Passeribus.*] Hinc passerres Veneri sacri & vitæ brevioris propter salacitatem.

⁵ *Supremum.*] Hoc certum, tum ex communibus signis, quæ simul destructionem Jérusolymæ & universi portendunt, tum ex peculiaribus. Catalogus eorundem legere est Matth. 24. & Luc. 21.

⁶ *Ceream præbeas.*] *Ceream*, id est, flexibilem. Ita Horatius de imberbi juvene, *Ceream in vitium flexi.*

¹ *Immi-*

idem nunc faciunt homines quod faciebant ¹ imminente diluvio: epulantur, potant, comessantur, ducunt, nubunt, scortantur, emunt, vendunt, foenerant & foenerantur, ædificant: reges belligerantur, sacerdotes student augendis censibus, Theologi nectunt syllogismos, monachi per orbem cursitant, populus tumultuatur, Erasmus scribit colloquia: denique nihil malorum abest, fames, sitis, latrocinia, bellum, pestilentia, seditio, rerum bonarum inopia. An non hæc arguunt adesse finem rerum humanarum? CA. Ex hoc malorum acervo, quod tibi est molestissimum? Po. Divina. CA. Quod crumenam tuam ² obsident araneæ. Po. Disperream, nisi rem acu tetigisti. Nunc venio recens à computatione: aliàs sobrius tecum disputabo, si voles, de Evangelio. CA. Quando te videbo sobrium? Po. Cum fuero. CA. Quando eris? Po. Cum videris. interim, mi Canni, sis felix. CA. Tibi vicissim opto ut sis ³ quod diceris. Po. Ne me vincas officio, precor ne ⁴ Cannium unquam destituat, unde cognomen fortitus est.

¹ Imminente diluvio.] Hoc à Christo prædictum, Matth. 24. v. 38.

² Obsident araneæ.] Et apud Catullum hic jocus est de sacculo araneis pleno.

³ Quod diceris.] Πολύφημος enim celebrem designat, de quo multa narrantur, à πῶλος multus & φημι dico.

⁴ Cannium.] Jocoſe: luſerat quippe Cannius in voce Polyphemi, ergo alter & in voce Canni. Vult Polyphemus, ut nunquam Cannius deſtituatur poculis & trullis vinariis cereviſiariisque: Poculum enim Germanis Belgisque καὶ Kanne dicitur.

Ἀποροδίαυσα, sive absurda.

ANNIUS, LEUCIUS.

AN. **A**UDIO te interfuisse nuptiis Pancratii & Albinæ. LE. Nunquam antehac infelicius navigavi, quam hoc tempore. AN. Quid ais? tantam fuisse hominum frequentiam? LE. Nec unquam mihi vilior fuit vita, quam id temporis. AN. Vide quid faciant opes. Ad meas nuptias pauci

¹ Αποροδίαυσα nihil ad rem facientia: à proverbio originem habet | vox: dicebant enim ἂν δὲ ἀπὸς δίαυσον, quum rei propositæ haud quadraret.

¹ Hæc

pauci convenirent, idque tenues. LE. Vix fueramus ingressi pelagus, ortus est ingens turbo. AN. Narras deorum coetum. Totne aderant viri principes, tot matronæ nobiles? LE. Boreas dissecuit velum, dissectumque dissipavit. AN. Delponfam novi. Nihil fingi potest venustius. LE. Mox fluctus revulsit clavum. AN. Idem videtur omnibus. Nec sponsus admodum illi cedit, ut ajunt, formæ gratia. LE. Quid animi censes nobis illic fuisse? AN. Sanè rarum nunc est virgines nubere. LE. Remigandum nobis erat. AN. Dotem vix credibilem narras. LE. Ecce mox aliud malum. AN. Cur puellam impuberem commiserunt tam feroci? LE. Apparuit piratarum navis. AN. Profecto sic est; in multis nequitia supplet ætatem. LE. Ibi nobis geminum fuit bellum, alterum cum mari, alterum cum prædonibus. AN. Hui tantum donariorum? Interim pauperibus nemo dat festucam. LE. Quid? cederemus? Imo desperatio vitæ, addebat animos. AN. Vereor ne sint steriles nuptiæ, si vera prædicas. LE. Imo injecimus ¹ harpagones. AN. O rem novam! ante nuptias gravida? LE. Si spectasses eum conflictum, fatereris me non esse foeminam. AN. Ut audio, conjugium hoc non solum ratum est, sed etiam consummatum. LE. Insiluimus in navim piraticam. AN. At demior te vocatum alienum, me præterito, qui tertio propinquitatis gradu sponsæ patrem contingo. LE. Ipsos in mare præcipites dedimus. AN. Vera prædicas; ² infelicium nulli sunt affines. LE. Quidquid erat prædæ, inter nos partiti sumus. AN. Expostulabo cum puella primo quoque tempore. LE. Mox exorta est subita tranquillitas: dixisses esse ³ Alcedonia. AN. Si illi res est, mihi est animus. Nihil morror

¹ *Harpago.*] Est instrumentum varii usus. Vel pertica ferro adunco præpilata, qua navis tenetur. Vel uncus, quo è puteis deciduæ situlæ extrahuntur.

² *Infelicium.*] Spectat huc Ovidius: *Donec eris felix multos numerabis amicos, Tempora si fuerint nubila, solus eris.*

Et paulo post:

Mobile sic sequitur fortuna lumina vulgus, Quæ simul inducta nube teguntur, abit.

³ *Alcedonia.*] Alcedonia ita dicta ab *alcedine*. Græcis avis hæc *αλκυὼν* vocatur, ὡς τὸ ἐν ἀλὶ γενέσθαι, quod in mari ova excludat. Ambrosii verba sunt:

Septem

ror illius benevolentiam. LE. Ita pro una duas naves in portum deduximus. AN. Indignetur qui alit. LE. Quo eam, rogas? in templum, veli partem dicaturus divo ' Nicolao. AN. Hodie non est liberum mihi, nam ipse domi convivas exspecto; alias non excusabo.

Septem dies factus sunt quibus decursis pullos educit halcedo. Illico alios septem adjungit dies, quibus enutriet partus suos, donec incipiant adolefcere. Tantam autem gratiam minuscula avis divinitus indultam habet, ut hos quatuordecim dies nautici præsunt serenitytis

observent, quos & *Halcyonidas* vocant, quibus nullo motu procellosæ tempestatis horrescant.

I *Nicolaus*.] De Nicolao hoc, in divorum numerum relato, mira nungan: ut Pontificii: præcipue de illius munificencia.

Ἰσπιδὺς ἄνωπ, sive *ementita nobilitas*.

*HARPALUS, NESTORIUS.

HA. Potes me tuo levare consilio? Senties me hominem non immemorem, nec ingratum. NE. Dabo expeditum, ut sis, quod esse velis. HA. At nobis in manu non est, ut nascamur nobiles. NE. Si non es, enitere benefactis, ut à te initium capiat nobilitas. HA. Perlongum est. NE. Exigua summa tibi vendet Cæsar. HA. Vulgo rideatur emptitia nobilitas. NE. Cum nihil sit magis ridiculum quam ementita nobilitas, quid est ut tantopere affectes nomen equitis? HA. Sunt causæ, nec leves; quas tibi non gravabor indicare, si mihi monstraris rationes, quibus nobilitatis opinionem mihi parem apud vulgus. NE. Nomen absque re? HA. Atqui cum res abest, proximum est opinio. Sed age, consule, Nestori; ubi causas audieris, fateberis operæ pretium. NE. Quando ita vis, dicam. Primum fac

I Ἰσπιδὺς ἄνωπ.] Id est, eques sine equo. ἰσπιδὺς vel ἰσπιδὺς Græcis eques, ἄνωπ equo carens vel equo non insidens. Quandoque etiam sumitur pro equitandi imperito vel inequitabili.

2 *Harpalus*.] Rapacem sonat. nomen servuli apud Plautum, ab ἁρπαγῶ,

rapio.

3 *Enitere benefactis*.] Eleganter Boëthius: Splendidum te, si tuam non habes, aliena claritudo non efficit. Quod si quid in nobilitate bonum, id esse arbitror solum, ut imposita nobilibus necessitudo videatur, ne à majorum virtute degenerent.

I *Cæsari*

fac procul te abducas à patria. HA. Memini. NE. Ingere te in convictum juvenum vere nobilium. HA. Intellico. NE. Hinc primum orietur suspicio, te talem esse cum quilibus victitas. HA. Sic est. NE. Vide ne quid habeas plebeium. HA. Quidnam? NE. De cultu loquor. Ne vestis sit lanea, sed aut serica, aut, si deest qui emas, fustanea, denique vel canabea potius, quam pannea. HA. Recte. NE. Vide ne quid sit integrum, sed disseca pileum, thoracem, caligas, calceos, ungues, si potes: neve quidquam humile loquaris. Si quis ex Hispania veniat hospes, roga quomodo conveniat Cæsari cum Pontifice, quid agat affinis tuus Comes à² Nassauen, quid cæteri congerrones tui. HA. Fiet. NE. Sit anulus in digito cum gemma signatoria. HA. Si quidem loculi ferant. NE. At parvo constat anulus æreus inauratus, cum gemma factitia. Sed adde clypeum cum insignibus. HA. Quænam mihi suades deligam? NE. Duo mulctra, si velis, & cantharum cervisiarium. HA. Ludis: age dic serio. NE. Nunquam fuisti in bello? HA. Ne vidi quidem. NE. At interim, opinor, decollasti anseres & capos rusticorum. HA. Persæpe, & quidem fortiter. NE. Pone machæram argenteam, tria anserum capita aurea. HA. In quo solo? NE. Quo? nisi sanguinolento, monumentum fortiter effusi cruoris. HA. Quid ni? rubet sanguis anserinus æque atque humanus. Sed perge, obsecro. NE. Hunc igitur clypeum pro foribus omnium diversiorum, in quibus forte versatus es, affigendum curato. HA. Quid addetur galeæ? NE. Recte submones. Eam facies ore disse-

cto.

1 *Cæsari cum Pontifice.*] Gravia enim diffidia Erasmi tempore alebat Carolus Cæsar cum Pontifice Romano Clemente VII. Ita quidem ut ille ductu Barbonii Romam armata manu cœperit captramque misere diripuerit, & Pontifex à Germanis Hispanisque militibus summis probris affectus fuerit.

2 *Comes à Nassauen.*] Notissimi comites hi, præcipue bello Belgico pro-

ximo: quod tam stupendis successibus, Federatæ Belgicæ Ordines auspiciis Nassaviæ Comitum Gulielmi, Mauriti & Frederici Henrici cum Hispanis gesserunt. Bertius Nassau quasi *Nas Gau*, id est, humidis paludibus & campis cinctam regionem, dictam vult. *Nas* enim vel *Nat* madidum & *Gau* vel *Gou* regionem vel specialius latam viam aquas dirimentem designat.

1 *Ha.*

cto. HA. Quam ob rem? NE. Ut spires, deinde ut congruat vestitui. In vertice quid eminebit? HA. Expecto. NE. Caput canis demissis auribus. HA. Vulgatum est. NE. Adde duo cornua : rarum hoc est. HA. Placet. Sed quæ bestię sustinebunt clypeum? NE. Cervos, canes, dracones, gryphes occuparunt principes ; tu ponito duas ¹ harpyias. HA. Optime consulis. NE. Restat cognomen. Heic istud in primis cavendum, ne plebeio more te patiaris vocari Harpalum Comensem, sed Harpalum à ² Como: hoc enim nobilium est, illud sordidorum Theologorum. HA. Sic memini. NE. Habesne quidquam cujus te posses appellare dominum? HA. Ne haram quidem. NE. In urbe celebri natus es? HA. In obscuro pago. non enim fas est ei mentiri unde petis medicinam. NE. Recte est. Sed ei pago nullus est vicinus mons? HA. Est. NE. Et habet alicunde rupem? HA. Habet præruptam. NE. Ergo sis Harpalus eques ab aurea rupe. HA. Atqui mos est magnatum, ut suum quisque symbolum habeat vocale, quemadmodum ³ Maximilianus habebat, *Tene mensuram*: ⁴ Philippus, *Qui volet*: ⁵ Carolus, *Ulterius* : item alius aliud. NE. Tu ascribito, *Omni jasta sis alea*. HA. Næ tu percommode dicis. NE. Jam quo firmior sit

¹ *Harpyas*.] Harpyiæ dictæ ab *ἀρπάζειν* à *rapiendo*, Ponti Terræque filiz, tres numero, Aëlio, Ocypete, Celæno.

² *Como*.] Ita solent nomina sua præcipue Itali nobiles efferre & inscribere Sexcenta istiusmodi cum præpositionibus à, ab vel de, & nominibus urbium, pagi aut prædii alicujus in rerum Italicarum Scriptoribus invenias. Est autem ambiguus jocus in voce à *Como* : Potest enim sumi pro Commessatorio titulo deducto à *Como* commessationia Deo, vel voce Gentili designante patriam, nempe urbem *Comum* in Italia juxta Lariæ lacum.

³ *Maximilianus*.] Designat autor Maximilianum Austriæ Ducem post Regem & tandem Cæsarem Romanum

qui in uxorem duxerat Mariam Caroli Audacis unicam filiam : ex qua suscepit Philippum & Margaretam.

⁴ *Philippus*.] Philippus hic dicti Maximiliani filius, matrimonium iniit cum Joannæ Ferdinandi Castiliæ Regis filia : quæ ipsi peperit Carolum cognomento quintum & Ferdinandum. Jure hæreditario hujus Joannæ Hispaniarum regnum ad Philippum hunc Burgundiæ Ducem, Comitem Hollandiæ &c. devolutum est.

⁵ *Carolus*.] Carolus ergo Philippi filius Maximiliani nepos fuit. Ipsi res gestas fuscè perscripsit Alonso de Ulloa Italus satis grandi volumine de symbolis autem his vide Baudartium in Apophthegmatibus suis.

I D

fit hominum opinio, fingito litteras à magnatibus ad te missas, in quibus identidem appelleris Eques clarissimus, magnarumque rerum fiat mentio, ¹ de feudis, de arcibus, de multis florenorum millibus, de præfecturis, de matrimonio opulento. Curabis, ut hujusmodi litteræ tibi velut elapsæ, aut per oblivionem relictæ veniant ad aliorum manus. HA. Istud quidem erit mihi commodum: nam & litteras novi, & hanc facultatem multo usu paravi, ut cujusvis manum facile effingam. NE. Interdum insue vesti, aut relinque in crumena, ut quibus sarcindi negotium dederis, illic reperiant. Illi non filebunt; & tu, simul ac resciveris, compones vultum ad iracundiam ac mœstitiam, quasi doleat casus. HA. Et istuc jam pridem meditatus sum, ut faciem tam facile mutem, quam personam. NE. Ita fiet, ut nec fucus suboleat, & res cum fide spargatur. HA. Curabitur sedulo. NE. Deinde sodales aliquot adsciscendi sunt, aut etiam famuli, qui tibi cedant loco. & apud omnes te ² Joncherum appellent. Nec est, quod heic sumtum metuas, sunt plurimi juvenes, qui vel gratis cupiant hanc agere fabulam. Adde huc, quod hæc regio scatet juvenibus eruditulis, qui mira tenentur scribendi libidine, ³ ne dicam scabie. Nec desunt famelici quidam typographi, nihil non audentes, si spes quæstus affulserit. Ex his aliquot suborna, qui in libellis suis te prædicent patriæ procerem, idque subinde repetatur litteris majusculis. Hac via vel in Bohemia celebrabunt procerem patriæ. Et citius enim & latius discurrunt libelli, quam voces, aut quamlibet loquaces famuli. HA. Nec ista displicet ratio. At famuli sunt alendi, NE. Sunt:

¹ *De feudis.*] Feudum genus clientelæ quo dignitas, vectigal aut prædium quopiam ea lege datur, ut ipse & hæredes beneficii autorem semper agnoscant & pro patrono colant. Vide superius annotata.

² *Joncherum.*] Joncherus vox Ger-

manica & belgica, idem designans quam juvenem Dominum, composita ex *Jong* juvenis & *Heer* Dominus. Vulgo autem nobilium filii ita dicuntur.

³ *Ne dicam scabie.*] Alludit ad hoc Juvenalis:

Tenes insanabile multos, Scribendi cacœthes.

1 A^u-

NE. Sunt: at non ales famulos ¹ *αἰεῖς*, & ob id *αἰεῖς*.
 Mittantur huc & illuc, invenient aliquid. Scis varias esse
 talium rerum occasiones. HA. Define. teneo rem. NE. Super-
 sunt artes. HA. Aveo scire. NE. Ni sis bonus aleator,
 probus chartarius, scortator improbus, potator strenuus,
 profusor audax, decoctor & conflator æris alieni, deinde
 scabie ornatus Gallica, vix quisquam te credet equitem.
 HA. In istis quidem jam pridem exercitatus sum: sed unde
 sumtus? NE. Mane; istuc ibam. Est tibi patrimonium?
 HA. Perpusillum. NE. Postquam apud multos confirmata
 fuerit nobilitatis opinio, facile reperies fatuos qui tibi cre-
 dant; quosdam etiam pudebit negare, quidam metuent.
 Jam ut ludas creditores, mille sunt artes. HA. Earum qui-
 dem rudis non sum. Sed tandem urgebunt, ubi perspe-
 rint nihil esse nisi verba. NE. Imo nulla est commodior ad
 regnum via, quam debere quamplurimis. HA. Quis sic?
 NE. Primum creditor observat te non aliter quam obliga-
 tus magno beneficio, vereturque ne quam præbeat ansam
 amittendæ pecuniæ. Servos nemo magis habet obnoxios,
 quam debitor suos creditores; quibus si quid aliquando
 reddas, gratius est, quam si dono dones. HA. Animadverti.
 NE. Illud tamen caveto, ne cum tenuibus habeas commer-
 cium. Nam hi ob parvulam summulam ingentes excitant
 tragoedias. Placabiliores sunt, quibus lautior est fortuna;
 cohibet illos pudor, lætat spes, deterret metus, norunt quid
 possint equites. Postremo, cum inundaverit æris alieni ma-
 gnitudo, fictis causis aliò demigra, atque inde rursus aliò.
 Nec est, quod hujus rei te pudeat. Nulli magis ² obæra-
 ti sunt, quam magni principes. Si quis rusticus urgeat, finge
 offensum improbitate animum. Interdum tamen aliquid
 reddito, verum nec totum, nec omnibus. Illud ubique cu-
 randum, ne cui suboleat tibi prorsus exhaustos loculos.

Semper

¹ *Αἰεῖς*.] Id est, sine manibus;
² *αἰεῖς*, inutiles.

obligati, etiam debitores ad quid ope-
 randum. Olim autem obæra-
 ti, quum
 solvendo non essent, manu capiebantur.

Semper ostenta. HA. Quid ostendet qui non habet? NE. Si quid amicus apud te deposuit, ostenta pro tuo; sed artem dissimula, cura ut casus videatur. In hunc usum interdum sumito pecuniam commodato, quam mox reddas. Ex loculo nummis æreis distento, profer aureos duos ibi sepositos. Cætera ex te ipso conjicito. HA. Intelligo. At tandem obruar oportet ære alieno. NE. Scis quantum apud nos liceat equitibus. HA. Nihil non, & quidem impune. NE. Ergo famulos ale non segnes, aut etiam sanguine propinquos, qui alioqui forent alendi. Occurret negotiator quem obvium spolient. Reperient aliquid in diverforiis, aut in ædibus, aut in navibus incustoditum. Tenes? Meminerint non frustra datos homini digitos. HA. Siquidem tuto. NE. Cura ut habeas pulchre vestitos, cum insignibus. Committe literas fictitias ad ¹ summates. Si quid clam sustulerint, nullus audebit illos insimulare: etiamsi quid suspicentur, timebunt equitem dominum; sin vi prædam extorserint, bellum vocabitur. His ² progymnasmatibus ad bellum præluditur. HA. O felix consilium! NE. Jam illud equestre dogma semper erit tuendum, *Justasque esse equiti plebeium viatorem exonerare pecunia*. Quid enim indignius, quam ignobilem negotiatorem abundare nummis, cum interim eques non habeat, quod impendat scortis & aleæ? Fac semper te adiungas magnatibus, vel ingeras potius: ne quid pudeat, ³ perfricanda frons est, sed præsertim hospitibus: eoque præstat in celebri quopiam loco vitam agere, puta in ⁴ thermis, frequentibus diverforiis. HA. Istuc ipsum erat in animo.

¹ *Summates.*] Summates iidem qui & optimates & primates aut principes & primores in civitate.

² *Progymnasmatibus.*] Progymnasma est præexercitamentum & quasi rudimentum aliquod. Habent omnes artes peculiaria quædam rudimenta, quibus cognitis facilius nobis aditus ad ipsas artes datur.

³ *Perfricanda frons.*] Frons habitata est

antiquitus pudori sacra, item & facies: hinc *perfricare frontem*, significat pudorem ac verecundiam omnem ponere.

⁴ *Thermis.*] *Ἰσπυρ* loca aquas habentia aut natura calidas aut igne calefactas, deputata usibus sudandi & lavandi: Ita nuncupata sunt *Ἰσπυρ* à calore. Maxime nobiles olim Diocetiani Thermæ, quarum rudera etiamnum Romæ non absque stupore videntur.

animo. NE. Heic sæpenumero fortuna prædam objicit. HA. Quis? rogo. NE. Puta, hic aut ille reliquit crumenam, aut oblitus reliquit clavim in sera promptuarii. Cætera tene. HA. At. NE. Quid metuis? de sic culto, de tam magnifice loquente, de equite ab aurea rupe, quis audebit suspicari? Et, si quis forte tam improbus exstiterit, quis erit tam audax, ut te appellet? Interim suspicio derivabitur in aliquem hospitum, qui pridie discesserit. Turbabuntur famulitia cum ¹ pandocheo. Tu tranquillus tuam personam agito. Hoc si acciderit homini modesto, cordatoque, filebit, ne simul cum damno lucrifaciat pudorem, qui rem suam indiligenter servaverit. HA. Non absurde dicis: nam nosti, opinor, Comitem à vulture albo. NE. Quid nisi? HA. Apud hunc diversatus est, ut accepi Hispanus quidam, specie cultuque sane quam liberali. Is abstulit florenos sexcentos: nec unquam Comes ausus est queri. Tanta erat hominis majestas. NE. Habes exemplum. E famulis tuis interdum aliquem emandes, in bellum scilicet. Is spoliatis templis aut monasteriis quibuslibet, redibit onustus præda bello parta. HA. Hoc quidem est tutissimum. NE. Est & alia ratio conflandæ pecuniæ. HA. Narra, obsecro. NE. In bene nummatis finge causas irarum, præsertim in monachos aut sacerdotes, qui nunc apud omnes fere summa ² laborant invidia. Alius irriferit aut conspuerit clypeum tuum, alius parum honorifice de te sit locutus, alius scripserit aliquid, quod in calumniam detorqueri valeat. His per ³ feciales

¹ Pandocheo.] Πανδοχῶν & πάντων Ionice, qui quolibet hospitio excipit: à πᾶσι, omnis & ὅλων excipio.

² Laborant invidia.] Tempore enim Erasmi cum diluculo orientis veritatis in multorum odium incurrebant mendaciorum in religione patroni illi nempe Monachi & sacerdotes Papicolarum.

³ Feciales.] Feciales quos foederibus sanciendo & rebus repetendis ac bellis indicendis Romanos habuisse constat,

à Tullo Hostilio, alii ab Alexandro, alii ab Aneo Marrio, alii à Numa creatos volunt. Horum collegium à principio viginti fuere, quibus & Patri patrato, ut nunquam lineo amictu uterentur, proprium fuit. Erant iidem iudices belli, pacis, foederis, induciarum, oratorum: non tamen nisi consulis aut prætoris autoritate, intercedente senatus consulto jussuque populi permissum foret.

ciales tuos ἁπαντὸν πόλεμον denuntia. Sparge minas atroces, excidia, exitia, * πανολιθρίας meras : territi venient ad componendam litem. Ibi fac magno æstimes tuam dignitatem, hoc est, iniquum petas, ut æquum feras. Si postules tria millia, pudebit minus offerre, quam ducentos aureos. ΗΑ. Aliis minitabor leges. ΝΕ. Istud propius quidem accedit ad ὁ σycophanticam : sed tamen juvat & hoc in partem. Sed heus, Harpale, pene exciderat, quod dictum in primis oportuit; puella quæpiam bene dotata in matrimonii nassam illaqueanda est. Habes apud te * philtum, juvenis es, candidulus es, lepidus nugator es, rides blandum. Sparge, te magnis promissis ascitum in aulam Cæsaris. Amant puellæ Satrapis nubere. ΗΑ. Novi quibus hoc bene cesserit. Cæterum quid si fucus tandem erumpat, & infilient undique creditores? Irridebor personatus eques. Nam id apud istos turpius est, quam si templum sacrilegio spolies. ΝΕ. Heic oportet meminisse perfrictæ frontis. Illud in primis, quod nullis unquam temporibus magis licuit audacia pro sapientia uti, quam hodie. Comminiscendum est aliquid quod excuses. Deinde nunquam deerunt candidi, qui faveant tuæ fabulæ; nonnulli civiliores dissimulabunt intellectum fucum. Postremo, si nihil aliud, profugiendum est aliquo in bellum, in tumultum. Quemadmodum * κλυζὶ θύλασσα πάντες τ' ἀνθρώπων κακὰ ira bellum operit omnium scelerum sentinam. Nec enim habetur hodie bonus belli dux, nisi tali tirocinio præparatus accesserit. Hoc erit extremum

1 Ἀπαντὸν πόλεμον.] Id est, irreconciliable bellum. Ἀπαντὸν fœderis seu induciarum expers, ἀπαντὸν fœdus non servo vel non admitto: πόλεμον bellum, pugna.

2 Πανολιθρίας.] Id est, omnium rerum destructiones.

3 Σycophantiam.] Σycοφαντικὸς ad sycophantiam pertinens. Apud Athe-

nieneses *Sycophanta*, delator eorum qui fucus ex Attica exportassent: vetitum id quippe lege apud Athenienses, utpote qui ficum in summo pretio haberent. In genere *Sycophanta* calumniator delator. Vide superiores annotationes.

4 *Philtum*.] Illectamentum amatorium.

5 Κλυζὶ, &c.] Id est, eluit mare omnium hominum mala.

1 Μοῦνη

trum asylum, si cuncta sefellerint. Verum¹ omnis movendus erit tibi lapis, ne huc veniatur. Vide ne te securitas opprimat; oppidula minuta fuge, in quibus ne pedere quidem licet, ni populus sciat: in magnis ac frequentibus civitatibus plus est licentiæ, nisi si qua sit² Massiliæ similis. Dissimulanter expiscare quid quisque de te loquatur. Ubi senseris, hujusmodi voces increbrescere: *Quid agis? cur heic tot annos moratur? cur non revisit patriam? cur negligit arces suas? unde ducit imagines? unde tanta profusioni facultates?* Hoc genus, inquam, voces, ubi coeperint magis ac magis gliscere, tum mature tibi de migrando cogitandum est: sed sit fuga, leonina, non leporina. Adsimula te vocari in aulam Cæsaris ad res magnas; brevi te adfuturum cum exercitu. Non audebunt in absentem hircere, quibus est quod nolint amittere. Sed in primis tibi cenfeo cavendum genus istud hominum poëticum, irritabile, ³ nigrumque. Illiunt chartis, si quid illos habet male: subitoque per orbem spargitur quidquid illeverint. HA. Dispeream, ni mihi vehementer placeat tuum consilium. Efficiam, ut intelligas te nactum docile ingenium, & juvenem minime ingratum. Equum quem primum te dignum nactus in pascuis fuero, tibi dono mittam. NE. Nunc superest, ut quod pollicitus es, vicissim præstes. Quid est, cur tantopere affectes falsam

1 *Movere omnem lapidem.*] Hoc est, omnia experiri, & nihil intentatum relinquere. Sumptum ab iis, qui in litore cancos venantur; nam hi plerumque sub saxis latent. Germanica sonant, quasi dicas: *Nihil sibi grave ac arduum putare.* Belg. *Sich niet laeten ontfuyren.*

2 *Massilia.*] Nempe non adiret Massiliam aut Massiliæ similem urbem frequentem quidem & magnam, sed severam nec istius farinae homines ferentem. De severitate Massiliensium multa memoriarum prodiderunt fide digni autores. Inter alios Valerius Maximus testatur, ipsos nullos mimos in scenam admis-

se, ne parum pudicis fabularum argumentis, civium mores inficerentur, nec eos, qui religionis prætextu vitam inertem & ociosam sectarentur, intra portas recepisse. Itaque neutriquam accommoda esset istiusmodi urbs huic Harpalo, ut ut spatiosa.

3 *Nigrumque.*] Hinc illæ parabolæ, *Creta notare*, pro approbare: *Carbone notare*, pro damnare; propterea quod Pythagoras ajebat, id, quod esset colore candido, ad boni naturam pertinere, quod atro, mali. Unde & felicia ^{atque} dicimus, infames nigros. Sic Horat.

Hic niger est, hunc tu Romane careto.

sam opinionem nobilitatis? HA. Nullam aliam ob causam, nisi quod his omnia licent impune. An hoc tibi leve videtur momentum? NE. Ut pessime cedat, mors una debetur naturæ, etiam si vixisses in ¹ Carthusia. Et levius moriuntur in ² rota, quam qui moriuntur calculo, podagra aut paralyfi. Nam militare est, credere, nihil hominis ³ superesse post mortem, præter cadaver. HA. Sic opinor.

¹ Carthusia.] Carthusia locus montibus asper & vepribus infrugiferisque arboribus incultus prope Gratianopolim urbem in Gallia Celtica; quem ab Hugone Gratianopolitano Episcopo impetravit Bruno Colonienſis ordinis Carthusiani institutor, ubi & monasterium crexit circa annum 1084.

² Rota.] Rotæ imponuntur in Gallia & Germaniæ multis locis latrones, contrafactis omnibus membris.

³ Superesse post.] Ovidius hac de re suam sententiam exprimit:

Si tamen è nobis aliquid nisi nomen est umbra

Restat: in Elysia valle Tibullus erit.

Ἀστραγαλισμός, sive talorum lusus.

CAROLUS, QUIRINUS.

QV. **D**isce inquit Cato, sed à doctis. Cupio itaque, mi ¹ Utenhovi, te magistro discere; quam ob rem prisci illi religionis antistites edixerint, ut ² clerici talaribus tunicis uterentur, hoc est, usque ad talos demissis. CA. Duae, opinor, de causis. Primum verecundiæ gratia, ne quid nudi pateret oculis. Nam olim nec hoc caligarum genus fuit repertum, quod nunc ab ³ ilibus usque ad imos pedes corpus tegit, neque ⁴ subligaribus aut femoralibus vulgo uteban-

¹ Ἀστραγαλισμός.] Ἀστραγαλισμός talorum lusus: ab ἀστράγαλος spondylus, vertebra, talus, ossiculum prope quadratam intra infimos tibiæ & suræ processus comprehensum, ut neque videri neque tangi possit. Etiam instrumenti lusorii genus, Latinis iidem talus.

² Utenhovi.] Utenhoviorum genus apud Gandavenses nobilissimum. Hic autem Carolus Utenhovius, cui cum Erasmo magna intercedebat familiaritas, fuit vir apprimè doctus, Gandavensis, Dominus Merhegemii.

³ Clerici.] Speciali ratione clerus di-

cebatur ille ordo seu collegium, cui sacrorum administratio erat commissa: ut erant primogeniti in V. T. & deinde eorum loco adsciti Levitæ; tanquam sorte quadam à cætero populo selecti. Hinc est illa appellatio, qua Clerici vocantur, qui ad sacra & religiosa destinati; seu qui ut vulgo loquuntur, in ecclesia Christi deserviunt, & vulgo opponuntur Laicis.

⁴ Ilibus.] Ilia in imò ventre posita sunt, inter costas & pubem. B. *Wetck van de buyk.*

⁵ Subligaribus.] Subligar idem quod subligaculum, vestis genus quo pudenda tegun-

utabantur. Eadem de causa turpe est ¹ foeminis brevioribus uti vestimentis, quo magis consultum sit sexus pudori. Deinde ut non solum moribus, verum etiam habitu differrent à populo, in quo ut quisque est profanissimus, ita brevissimis tunicis uti gaudet. Qv. Non dissimile veri est quod narras. Cæterum ex Aristotele, ² Plinioque didici, nulli hominum esse ³ talos sed tantum quadrupedibus, ⁴ non tamen omnibus, sed bisulcis plerisque, nec rursus his nisi in tibiis posterioribus. Unde igitur vestis dici talaris potest, quam gestat homo, nisi fuerunt homines olim quadrupedes, juxta fabulam ⁵ Aristophanis. Ca. Imo, si credimus ⁶ Oedipo, & quadrupedes, & ⁷ tripedes, & bipedes inveniuntur homines: nec raro nobis è bello redeunt unipedes, interdum ⁸ apodesi sed quod ad *tali* vocabulum attinet, rectius mireris, si legas Horatium, qui fabulis quoque *talos* attribuit. Sic enim opinor, scribit in Arte poetica:

Securus, cadat, an recto stet fabula talo.

Qv. ⁹ Poëtis licet, ut libet, loqui: apud quos ¹⁰ Tmolus habet aures, & ¹¹ naves loquuntur, & saltant quercus.

Ca. Quin

teguntur, *Femoralia* itidem verendorum regmina.

1 *Fœminis brevioribus.*] In Boreali tamen Hollandia rustice tam curtis brevibusque tunicis utuntur, ut non ultra genua dependeant, satis cum scandalo inassuetorum: vix enim inclinatz pudorem defendunt.

2 *Plinioque didici.*] Plinius hoc habet ex Aristotele.

3 *Talos.*] Astragalum tamen seu talum in homine inveniri indicat anatomicæ, atque id in epistolis Seneca & Herodotus affirmant.

4 *Non tamen omnibus.*] Verba Plinii vide lib. XI. cap. 45. Nec talos habent eadem. At quæ bisulca sunt, habent. Idem digitos habentibus non sunt: neque in prioribus pedibus omnino ulli.

5 *Aristophanis.*] Exstant ex quinquaginta quatuor fabulis, quas composuisse Aristophanem Suidas tradit, modo un-

decim, nempe Pluti, Nubium, Rana-rum, Equitum, Acharnensium, Vesparrum, Avium, Pacis, Concionatricum, Cerealia celebrantium, Lysistratz. De patria digladiantur inter se docti.

6 *Oedipo.*] Est hic OEdipus, qui patrem Laium occidit & matrem Jocastam in uxorem duxit.

7 *Tripedis.*] Erat id ænigma Sphingis: nempe quodnam animal mane quadrupes, meridie bipes, vesperi tripes esset.

8 *Apodes.*] Sine pedibus. Aviculæ item sunt de genere hirundinum apodes dictæ.

9 *Poëtis licet.*] Secundum illud: *Piræribus atque Poëtis Quidlibet audendi semper fuit aqua potestas.*

10 *Tmolus.*] Lydiz mons, Sardibus incumbens, ex quo Pactolus amnis profinit, aureas trahens arenas.

11 *Naves.*] Argo fuisse vocalem autore sunt Poëtæ, qui Argonauticam scri-

CA. Quin & Aristoteles tuus hoc te docere poterat, esse talos dimidiatos, quos ille vocat *ἡμιστραγάλους*, qualis tradit esse lyncum generi. Addit, leonibus inesse quiddam vice tali, sed anfractuosum, quod ille vocat *λαβυρινθῶδες*, Plinius vertit *tortuosum*. Denique ubicunque committuntur ossa ossibus ad flexus commoditatem, cava prominentibus inter se respondent, utrinque¹ lubrica cartilagine communitis, ac velut incrustatis partibus, ne mutuo attritu sese lædant, ut idem docet Aristoteles. In his fere est aliquid quod à tali similitudine pariter & usu non discrepat; velut in ima tibia juxta calcaneum, ubi totius pedis flexus est, prominet quiddam talo simile, quod Græci *σφυρόν* appellant. Rursus in flexura genu, quod, ni fallor, *ἰχόν* appellant, quidam *vertebrum*. Simile quiddam videmus in² coxendicibus, in humeris; postremo in commissuris digitorum, pedis, ac manus. Quod ne tibi mirum videatur, Græci tradunt *ἀστραγάλιν* vocabulum apud probatos auctores tributum etiam ossibus, quibus spina connectitur, præsertim in cervice. Citant enim hoc carmen:

3 *Ἐκ δὲ μὲν αὐχλὺ ἀστραγάλιν ἰατρῶν.*

Quoniam autem Aristoteles tradit priores tibias animanti datas ad celeritatem, & ob id carere talis; posteriores ad stabilitatem, quod in eam partem vergat pondus corporis, quemadmodum ad robur iis, quæ calcibus feriunt: Flaccus dum significare vult fabulam non ejectam, sed ad finem usque peractam, dicit illam *stetisse fixo talo*: nec aliter tribuit fabulæ *talum*, quam nos libro tribuimus *calcem*, & volumini *umbilicum*. Qv. Næ tu probe Grammaticum agis. CA. At quo magis id credas, Græci litteratores *ἀστέρας* dici volunt à *σπίρω*, & α particula privativa, quod minime flectatur,

psferunt. Orpheus & Amphion saxa & arbores cithara movisse dicuntur.

1 *Lubrica cartilagine.*] Cartilago Callepino pars similis corporis ex spermate genita, quæ tamen nec os est nec caro, sed quoddam intermedium, qua-

lis est tota auris, & extremæ partes ossium motoriorum.

2 *Coxendix.*] Coxa Celfo. Belg. *De heupe*.

3 *Ἐκ δὲ μὲν.*] Id est, effracta mihi cervix est extra talos.

i *Luxæ*

tur, sed immobilis sit. Quanquam alii malunt ἀστράγαλον, interjecta litera, ε, dictum pro ἀστράλαον, quod lubrica volubilitate stare nesciat. QV. Ad istum modum licet plura divinare. Simplicius erat dicere, Nescio. CA. Non usque adeo videbitur absurda divinatio, si cogites quantam habeat caliginem vocum primitiva origo: tum in re nullam esse contrarietatem; quod apparebit, si propius inspicias: Volubilis est talus, sed ita volubilis, ut eam partem cui innectitur, reddat ad standum firmiorem: deinde os ossi connectit, ne facile luxari queat. QV. Tu vel sophistam agere possis, quantum video, si libeat. CA. Sed nihil est, Talesi, quod nos torqueat etymologia vocis. Nam quod hodie Græci vocant ἀστράγαλον, prisca, quorum est ¹ Callimachus, dixerunt ² ἄστριον, cujus hoc refertur hemistichium; ³ Δίηγε δ' ἄστειν αἶνυρ λύτεον. unde quemadmodum ἀστράγαλίζων, ita & ἀστειζειν dicebant talis ludere. QV. Quale est igitur illud quod proprie talum vocant? CA. Est id quo nunc ludunt puellæ: olim puerorum erat lusus, quemadmodum ⁴ nuces. De quo est illud Græcorum; ⁵ Ἀμφ' ἀστράγαλοις χλωθεῖς, cum iram levi de caussa suspectam indicant. Rursus Horatius in Odis: *Nec regna vimi fortiter talis*. Item in Sermonibus: *Te talos Aule, nucesque, &c.* postremodictum illud Lacedæmonii, ni fallor, *Pueros esse fallendos talis, viros jurejurando*. Hunc talum negant in ullo animante

¹ *Luxari queat.*] Luxo, membrum quooppiam intorqueo, de loco dimoveo.

² *Callimachus.*] Callimachus Cytenus hic nobilissimus, Hymnorum & epigrammatum Scriptor. De Patria sua ita testatur: distichon vertit Frischlinus: *Nomine Calliste quondam, sed postea There* *Dicta fuit tellus urbis origo mea.*

³ *Ἀστειον.*] Diminutivum forte id est ἀστειας: Etymologici enim inde vocem ἀστράγαλιν derivant.

⁴ *Δίηγε δ' ἄστειν.*] Id est, decem vetò talos cepit præmium.

⁵ *Nuces.*] Quia olim puerorum lusus nucibus peragebantur, hinc illæ notissimæ phrasæ: *nunquam à nucibus recedere, redire ad nuces, nuces abjicere, nuces intermittere, nucibus indulgere, nuces repetere* & id genus alia. At apud Latinos senes tantum ludebant tessleris, cubis, talis, astragalis, apud Græcos etiam pueri. Apollonii Rhodii versus sic sonat in Latinum versus:

Et pueri æquales ex auro ludere talis Sumo deprensi ambo.

⁶ *Ἀμφ', &c.*] Id est, ob talos iratus.

animante inveniri, quod sit *μάνυχον*, hoc est, ungula solida, excepto asino Indico unicornio: aut quod sit *παλυχιδίς*, hoc est, pede in multos digitos ungulaeve fissio; quod genus sunt leo, ¹ panthera, canis, simius, homo & avis, aliaque permulta. Quæ vero *διχάλα* sunt, hoc est, ungula bifulca, pleraque talum habent. idque, ut recte dicebas, in posterioribus cruribus. Uni homini duplici de causa tali non sunt; primum quia bipes, deinde quia quinque digitis fissos habet pedes. Qv. Ista frequenter audiui. Cæterum pervelim mihi situm ac formam tali describi. Nam istud lusus genus etiam puelis hodie fastiditum est; sed aleam, chartas aliosque masculos lusus affectant. Ca. Non mirum, cum affectent & Theologiam. Verum etiam si mathematicus sim, aut pictor, aut etiam ² plastes; non possim tibi melius tali formam exhibere, quam ipso talo: nisi mavis, ut tibi describam ³ per litteras, ut illi solent. Qv. Habesne talum? Ca. En tibi ovillum è dextro crure. Vides quatuor duntaxat latera, cum ⁴ in cubo, & alea, seu tessera sint sex; in ambitu quatuor, in summo & imo duo. Qv. Sic est. Ca. In talo, quoniam summa pars & ima curvatur, non sunt nisi quatuor latera: quorum unum vides velut in dorsum intumescere. Qv. Video. Ca. Quod est è regione, cavum habere. Illud Aristoteles vocat *πρῶνις*, id est, pronum; hoc, *ὑπὲρ*, id est, supinum. Velut in congressu uxoris & mariti, cum dant operam liberis, mulier supina est, vir pronus; & manus si vola spectet terram, prona est, si invertas, supina. Quamquam oratores & poetæ nonnunquam his verbis abutuntur, quod ad hanc rem nihil attinet. Qv. Istuc quidem eleganter oculis

¹ *Panthera.*] Panthera quæ & *Pardalis* foemella Pardi, qui & *lupus Canarius*, animal est Asiaticum, vituli magnitudine quoad mares, vel canis venatici quoad foeminas, pelle variis maculis picta, bestia astuta & ferocissima: unde etiam nomen; dicitur enim *πανθήη* quasi *παν τῶν* & *θηή* fera.

² *Plastes.*] Formator, fictor. à *πλάσσω*, *figo*. Specialiter *plastres*; Ciceroni *fictor*, qui sigilla & simulacra certa facit.

³ *Per litteras.*] Mathematici sua problemata figuris ob oculos ponunt, & per litteras Alphabeticas explicant.

⁴ *In cubo.*] *Κυβῶν* figura ex omni latere quadrata.

lis subiecisti. Inter reliqua duo latera quid est discriminis? CA. Alterum modice cavatum est, ut ossi, cui innectitur, congruat: alterum propemodum nihil habet concavi, minusque armatum est cartilaginea tunica, sed tantum nervo & pelle tegitur. QV. Video. CA. Pronum latus nihil habet nervorum, sed supinæ partis concavo adhæret nervus, quemadmodum dextri lateris summo, lævi imo. QV. Pulchre narras: sed unde dignoscam dextrum à sinistro? CA. Recte admones. Nam perperam docui, nisi dextri cruris talum intelligas. Dicam igitur melius, simulque, quod volebas, situm indicabo. Talus est in ipsa¹ suffragine cruris infra coxam. QV. Complures arbitrantur juxta pedem esse. CA. Errant. Is qui proprie dicitur talus, est in suffraginibus, quas Græci *καρπῆς*, vocant, sed crurum, ut dixi, posteriorum. Inter pedem tuum & genu tibia est. QV. Sic opinor. CA. Post genu *καρπῆς*. QV. Assentior. CA. Nam qui flexus est homini in brachiis, idem est quadrupedibus in cruribus posterioribus; ² simiam excipio semihominem. Itaque quod genu est in cruribus, id cubitus est in brachiis. QV. Animadverto. CA. Itaque flexus flexui respondet. QV. Illud dicis crurum posteriorum & priorum. CA. Tenes. In ea igitur suffragine, quæ respondet suffragini, quæ est post genu, stat talus erectus, cum stat quadrupes, cujus summa & ima pars leniter incurvatur, quamquam non prorsus eodem modo. Nam superior replicatur in cornua quædam, quas Aristoteles appellat *καρπαίαι*.³ Theodorus vertit *antennas*, juxta quas se submittit pronum latus: ima, tale nihil

¹ *Suffragine.*] Suffrago, in posterioribus quadrupedum pedibus, quod in prioribus genu dicitur. Gr. *ἐπιδία*. Belg. *Den flegel*. Sic dictæ suffragines, quia subtus franguntur, id est, *flexantur*; non supra, sicut in brachiis.

² *Simiam excipio.*] Secundum illud: *Simia quam similia turpissima bestia nobis.*

³ *Theodorus.*] Intelligit Theodorum

Gazam: qui Victorino Fletrensi magistro usus, usque adeo copiose & diligenter teste Jovio, Latinas literas didicit, ut longe omnium Latinissime scriberet, nec plane dignosci posset, an exactius & certius ab eo Latina Græce an ipsa Græca Latine verterentur. Sacerdotium in Magna Græcia commendante Bessarione adeptus, tandem plane senex obiit.

¹ *Theopale*

nihil habet. QV. Plane video. CA. Illud ergo latus quod spectat tibias priores, Aristoteles vocat *supinum*: quod illi adversum est, *prorum*: Rursum sunt duo latera, quorum alterum intus spectat tibiam posteriorem, puta lævam aut dextram; alterum spectat foras. Quod introrsum spectat, Aristoteles appellat *καλόν*, quod foras, *ἰχόν*. QV. Prorsus oculis rem video. Jam superest ut nobis indices, quæ fuerit olim talis ludendi ratio. Nam qui lusus nostra memoria dicitur in usu fuisse, nihil conuenit cum iis quæ comperimus apud priscos auctores de hoc ludendi genere. CA. Ac sane fieri potest, ut quemadmodum hodie chartis ac tessellis ad varias ludendi formas abutimur, ita non fuerit eadem apud veteres talis lusitandi ratio. QV. Probabile est quod dicis. CA. Theodorus Gaza, siue ut alii malunt appellare, ¹ *Thessalonicensis*, vertens Aristotelis librum ² *De Historia animalium secundum*, ait, tali latus, quod foras transuersum spectat, *Canem* vocari, quod introsum ad alterum crus, *Venerem*. Cæterum hoc quidem de suo addidit. Nam Aristoteles hæc tantum ponit: ³ τὸ μὲν πρῶτον ἔξω, τὸ δὲ ὑπὸν εἶσω, καὶ τὰ μὲν καὶ τὸς ἐστραμμένα πρὸς ἀλλήλα, τὰ δὲ ἰχία καὶ ἀνὰ μὲν ἔξω, καὶ τὰς κεραιὰς εἰς. Cæterum quando constat ab aliis, Veneris iactum appellari, quoties ex quatuor talis nullus est qui summam faciem habet cum alio congruentem, demiror quid sequutus Theodorus, unum latus appel-

let

¹ *Thessalonicensis*.] Erat enim Gaza Thessalonice honesto loco natus; Amurathe Græciam omnem armis victoribus quatiente in Italiam venit, acumine & fertilitate ingenii nemini secundus, quum Græcos omnes linguæ peritia eruditoque iudicio superaret.

² *De Historia*.] De versione Gazæ ita testatur Jovius: Historias Aristotelis de Animalibus & Theophrasti de Plantis, ita Latinas fecit, ut Romanæ Linguæ facultatem, quum nova vocabula solerter effingeret, audaci sed generosa translatione locupletavit. Tanta porro felicitate librum M. Tullii de Senectute

Græcum reddiderit ut peritissimi præter adequatos sensus, ipsam quoque Ciceronis eloquentiæ maiestatem, scite & graviter representatam admirantur. Transtulit etiam problemata Aristotelis & Hippocratis Aphorismos, ut præstantissimis autoribus ac perspicuam fidem, nec obscure ad salutem humani generis sua dignitas redderetur.

³ τὸ μὲν, &c.] Hoc est, atque illud quidem, quod prorum est; foras: quod vero supinum, intus, & cola quidem intus ex aduerso inter se; Ischia autem quæ vocat foras, supra vero antecor-

x. Cam.]

let *Venerem*. Erasmus noster, quem communem habemus amicum, hujusmodi observationum non admodum curiosus, in proverbii aliquot ex auctoritate veterum, indicat quædam de ludo talorum, velut in proverbio, *Non Chius*, sed ¹ *Cous*: refert, *Coum* & *Senionem*, eundem esse quem Græci *ἰήριον* dicunt. Idem tradit in proverbio, ² *Chius ad Coum*, (addens *Chium* eundem esse cum *Cane*) *Coi* jactum fuisse felicem, *Canis* infelicem, teste ³ *Persio*:

— *Quid dexter* ⁴ *senio ferret*:

Scire erat in votis, damnoſa canicula quantum

⁵ *Raderet*. —

Idem Propertius:

⁶ *Semper damnoſi ſubſilvēre canes*.

Et Ovidius libro de Tristibus secundo, *damnoſos* ⁷ *Canes* appellat. Addit ex Martiale, *Senionem* videri per se felicem: ceterum infelicem fieri, si accedat *Canis*. Sic enim loquitur:

Senio nec noſtrum ⁸ *cum Cane quaſſat ebur*.

Jam Veneris jactum esse ut rarum, ita felicissimum, indicat Martialis in ⁹ *Apophoretis*:

Cum

¹ *Cous*.] Didymus Proverbium subesse putat in verbis Aristophanis in Thera-menem dictis; ὁ λῖϞ αἰῶνι xiϞ. Aristarchus autem hic legit *Cous*, quod Thera-menēs *Cous* fuisse dicitur. Forte, subjungit in Adagiis Erasmus, allusum esse ad vocum affinitatem, cum res longe discrepet. Nam Chii male audiebant obmores efformatos, cum Cii nec tibicinas nec meretrices reciperent in civitatem. Sed Aristarchus, qui legit *Cous* videtur ad taxillorum lusum spectasse, in quo jactus, *Cous* dictus, habebat sex, *Chius* unum duntaxat.

² *Chius ad Coum*.] Dicitur de comparatione valde inæquali. Belg. *Sestegen en*. Nam in ludo talorum, jactus qui *Chius* dicebatur, unioni respondebat: *Cous* verò *senioni*.

³ *Persio*.] Est hic A. Persius anno 22. imperii Tiberii natus Volaterris in He-

truria, Poëta Satyricus, ipso ætatis flore mortuus.

⁴ *Senio ferret*.] Ex fragmento vetusti scriptoris hunc *senionem* etiam *Midam* dictum liquet. *Μιδᾶς ὁ ἐν χυχοῖσιν ὀψυλόπαιϞ*.

⁵ *Raderet*.] Versus Persii exstant Satyr. 1.

⁶ *Semper damnoſi*.] Propert. lib. 4. Eleg. 9.

Me quoque per talos Venerem querente secundos.

Et tum subnectit hoc pentametrum.

⁷ *Canes appellat*.] Etiam lib. 2. de Arte Amandi:

Damnoſi facito ſtent tibi ſape canes.

⁸ *Cum Cane*.] Martialis l. 13. Epig. 1. *Non mea magnanimo depugnat teſſera ſalo*. Et tum annectit hoc Pentametrum.

⁹ *Apophoretis*.] Martialis libro 14. *Apophoreta* nomen indit. Erant autem dona

¹ *Cum steterit vultu nullus tibi talis eodem,
Munera me dices magna dedisse tibi.*

Tot autem talis ludebatur, quot quisque habet latera. Nam tesseriis non plus tribus ludi solet. Sed propius ad ludendi rationem facit, quod scribit Suetonius in Octavio Augusto, recitans ex illius quadam ad Tiberium epistola, hæc: *Inter cœnam lusimus, & heri & hodie.* ² Talis enim jactitatis, ³ ut quisque ⁴ canem aut senionem miserat, in singulos talos, singulos ⁵ denarios in medium conferebat, quos tollebat univērsos, qui ⁶ Venerem jecerat. Qv. Docuisti felicissimum esse jactum, cum omnes tali quatuor, ostenderint diversum latus, quemadmodum in tesserarum ludo fortunatissimus est, qui dicitur ⁷ *Midas*; at nondum declarasti hunc

dona quæ in Saturnalibus dantur convivis domum ferenda, ab ἀντίφω. Suetonius: Vespasianus dabat sicut Saturnalibus apophoreta viris, ita & per Cælendas Martias fœminis.

¹ *Cum steterit.*] Exstat Epigramma lib. 14. Epigr. 14. In idem ita commentatur Farnabius: Ludebatur talis quatuor, quandoque tribus. Talorum autem felicissimus jactus dicebatur Venus, ubi singuli tali diversam haberent faciem, comparentibus simul cum cane, ternario & quaternario & senione. Grati autem erunt tibi tali isti, quos tibi misi, per se quidem munus leve, sed propter ludi deposita magnum.

² *Γεργυλῶς.*] Id est seniliter: ut faciunt senes otio dediti. Nam quod talorum tesserarumque lusio senilis sit, indicat Cato apud Ciceronem: Nobis senibus ex lusionibus multis talos relinquunt, & tesseras.

³ *Talis enim.*] Pluribus, teste Turnebo, veteres talis quam tesseriis ludebant.

⁴ *Ut quisque.*] Lusus quem Augustus designat, Græci πλειστοβόλινδα nominant.

⁵ *Canem.*] Jactus canis, ut dictum, infelix.

⁶ *Denarius.*] Qui πλειστοβόλινδα lu-

debant, singulis jactibus infelicibus certam pecuniam, prout convenerat, in medium conferebant: aliquando in singulos talos singulos nummos: ut hic Augustus: ait aliquando in singulas unitates quas jactus ostendebat, sive in punctum singulos nummos. Hoc innuit in descriptione istius lusus Julius Pollux.

⁷ *Venerem.*] Venus in talis summum numerum habet. Erat autem jactus cum tali quatuor diverso erant omnes numero, id est cum jacti erant omnes talorum numeri.

⁸ *Midas.*] Alii *Midam* cum senione eundem faciunt. Ludebatur autem, ait Casaubonus, talis & tesseriis. Talis ita ludebant: Quatuor talos vel ex auro factos, aut argento aut ebore, vel revera talos alicujus animalis, in fritillum conjiciebant, eoque concusso super tabulam fundebant. Talorum πτώσεις, hoc est, varietates quas jactu casuque exhiberent, erant numero triginta quinque: id enim observatum est à veteribus alex Magistris. non posse ultra eum numerum diversas species exhiberi jactu quocunque quatuor talorum. Dico talorum: nam in tesseriis plures conspectus diversi reperiri possunt. Ratio diversitatis est,

hunc jactum dici *Venerem*. CA. Illud expediet tibi Lucia-
nus, ita loquens in Cupidinibus: ¹ Καὶ βελὼν μὲν ἐπὶ σκοπῷ, μέ-
λιντε δὲ εἰσὶν τῶν θένων αὐτῶν ἀβολήσας, μηδὲν ἀεραλάλῃ πιστὸν ἔσθαι
ἡμῶν ἐκαστοῦ, ὅτι ἐκθυμίας τὸ ἐξισοῦ νομίζον. Loquitur autem
illic de Venere. QV. Si falsus est Theodorus, duo tantum
latera suis vocabulis designantur. CA. Fortassis alicujus au-
ctoritatem ille secutus est, quæ nos fugit: quod apud au-
ctores compertum est, afferimus in medium. Nam sunt qui
meminerunt de numero ² Stesichorio in talis, quem putant
³ ogdoadem esse: item de ⁴ Euripideo, qui continebat qua-
draginta. QV. Restat ut lusus leges præscribas. CA. Non
arbitror pueros iisdem usos legibus, quibus se usum fuisse
scribit Octavius. Nec probabile est, hoc ludendi genus
quod commemorat, fuisse publicum. Id si fuisset, fatis erat
dixisse, *Inter cœnam lusimus talis*. Sed mihi subindicare vider-
etur novam ludendi conditionem inter illos repertam, velut
aptam senibus, minimeque torquentem animos sollicita
cogitatione, quemadmodum faciunt hodie complures lu-
sus, ut le vius sit intendere studiis. QV. Profer obsecro te,
reliquos talos, ut experiamur. CA. Sed deest nobis turri-

tis est, quia plures sunt *πλώσεις* tesserae
quam tali: hic quatuor tantum habet
quibus insistat & incumbat: cum ab
utraque longitudinis suæ extremitate
rotundetur; illa sex. Hoc optime do-
ceat αὐτοψία. Quin etsi talus habere
quatuor *πλώσεις* dici potest, fere tamen
cum jacias, non aliter cadere videas
quam duobus modis: vel in eam faciem
è duabus quas habet latiores, quæ cava
est: vel in oppositam, quæ eminet &
protuberat. Has talorum *πλώσεις* Græ-
ci ajunt ἐξ ἑξάμυθου καὶ ἀντιθέτον
συμπεριέχους fuisse: hoc est, puncta vel
numeros habuisse sic dispositos, ut qui
in oppositis lateribus essent, juncti
semper efficerent septem hoc modo
¹ — ⁶. ἀντήκειτο γὰρ, ajunt, *μυθῶς*
³ — ⁴. καὶ ἐξ αὐτῶν τετραὶ καὶ πέντε. In tess.

ris amplius fuerunt *δυαὶς καὶ πέντε*.
¹ Καὶ βελὼν, &c.] Id est, & ja-
ctans quidem ad scopum, maxime vero
si quando ipsam Deam feliciter jactas-
set, nullo scilicet talorum æquali figura
cadente; adorabat, arbitratus se desi-
derio suo fruiturum.
² Stesichorio.] In talis numerus est
octonarius, ita dictus, teste Polluce, à
Stesichori Poëtæ sepulchro, quod omni-
bus suis partibus octonis constaret, an-
gulis videlicet, columnis & gradibus.
³ Ogdoadem.] A Græco ὀγδωδῆς, *octo-
narius*. Th. ὀκτώ, *octo*.
⁴ Euripideo.] Euripideus numerus in
talis quadragenarius, ab Euripide Poëta
tragico inventus, eo tempore, quo ex-
actis triginta tyrannis, quadraginta
principes Atheniensium tempubl. ad-
ministrabant.

¹ turricula volvendis talis, deinde tabula. Qv. Suffecerit hæc mensa ad quaecunque specimen exhibendum. Proturricula suffecerit cyathus aut pileum. CA. Imo complexus carvarum manuum. Jactus sæpius ostendit supinam partem, quam pronam, & pronam sæpius, quam senionem, aut canem. Qv. Videtur. CA. Si inter quatuor talos extiterit unus canis, expones nummum; si duo, duos; si tres, tres; si quatuor, quatuor. Item quoties jeceris senionem, toties recipies unum è nummis. Qv. Quid si senionem cum cane? CA. Si vis, uterque nummum addet, neuter tollet; cui primum obtigerit Venus, is auferet acervum. Qv. Quid si talus ostendat partem supinam aut pronam? CA. Is jactus erit irritus, & aut tu jactum repetes, aut jaciendi jus ad me devolvetur. Qv. Placet devolutio. CA. Nunc appone sortem. Qv. Experiamur absque periculo. CA. Vis tu tantam artem discere gratis? Qv. Verum impar certamen est inter artificem & rudem. CA. Atqui spes lucri, & damni metus, reddet te attentiores. Qv. Quanti certabimus? CA. Si vis cito ditescere, centum ducatis. Qv. Utinam sint quos deponam! Tutius est paullatim ditescere. En tibi solidum assem. CA. Age, addemus ² pusillum pusillo, quemadmodum monet ³ Hesiodus; sic quoque fiet ingens acervus. Convolve, ac mitte. Felix auspiciū. canem habes; appone nummum, & posthac agnosce damnosum latus. Da talos. Qv. Felicius auspiciū. treis habes canes; appone. CA. Infidiatur tibi fortuna. mitte, sed circumvolutos, ô bone. Labor irritus; pronum habes, & supinum. Succedo; trade talos. Qv. O factum bene! rursum treis video canes. CA. M^a

1 *Turricula.*] Turriculam etiam vocat Martialis, quæ Græco vocabulo sed latinitate donato *pyrgus* etiam dicitur. *Turricula* autem seu *pyrgus* vasculum in quod tali aut tesserae conjectæ agitabantur, priusquam in alveolum seu tabulam laticulariam deicerentur. In turriculam existat illud Martialis:

Quæ scit compositos manus improba mittere talos,

Si per me misit, nil nisi vota facit.

2 *Pusillum pusillo.*] Ita & habet; vulgatus versiculus:

Adde parum parvo magnus cumulat acervus.

3 *Hesiodus.*] Hesiodus Poëta Græcus in Asctra Boeotiarum vico natus.

I Mj

CA. ¹ Μὴ ~~οὐ~~ ² νικῶς ἱγχαίριον. Illestat, inquam, te fortuna. Sed heus tu, ad hunc quidem modum edoctus sum. At mea sententia secus lufit Octavius. Qv. Quomodo? CA. Qui canem jecerat, apponebat denarium, ut diximus; qui senionem, nihil quidem auferebat, sed alter ponebat. Qv. Quid si plures seniones exiffent? CA. Totidem nummos alter addebat. Bene cumulatam acervum femel tollebat Venus. Et illud addas licebit: Cui nec senio obtigerit, nec canis, nihil aliud quam mittendi vicem perdet. Qv. Non recuso. CA. Mihi videtur & hoc elegantius, si tertio quisque jactu defungatur, qui talos tenet, & mox alteri tradat vices. Qv. Placet: sed quanta Venus ³ finiet ludum? CA. Tertia, si videtur. Deinceps liberum erit de integro pacifci. Siquidem tum raro, tum paucis favet Venus. Nunc aggrediamur bonis avibus. Qv. Fiat; sed præstat occludere fores, ne nostræ culinæ regina videat nos puorum more ineptientes. CA. Imo seniliter potius. Adeone loquacem habes famulam? Qv. Tam futilem, ut si defint homines quibus narret quidquid domi geritur, longo sermone gallinis narret ac felibus. CA. Heus puer, claude ostium, & obde pefulum, ne quis subitus interveniat spectator, quo liceat ad satietatem usque ludere.

1 Μὴ πρὸ.] Μὴ πρὸ, id est, ne ante vicloriam encomion. In eum competit, qui præpropere gloriatur, nondum confecta re. Latinis à militia: Germani ex halecariis navibus parcemiam sumunt; aut etiam à pistioribus; Gy roept al haring eer hy n't net is. of, heet broot eer't in den oven u.

2 Finiet ludum.] Libet coronidis loco apponere quæ Polydorus Vergilius tradit lib. 2. De Invent. Rerum cap. περι & ἀστραλισμῷ: Hoc genere officuli, ait, nempe tali, veteres ludebant sic: Latus quod unicum numerum notabat, canis aut canicula appellabatur: si quis jactando caniculam veriffet, is numerum unum deponebat, vel quantum in-

ter ludentes conveniffet. Contra in altero latere Venus five Caus dicebatur, septenarium numerum significans. Is qui eum numerum jactando talos reddidiffet, sex lucrabatur, & quicquid etiam ex jactu caniculæ depositum effet. Duo alia latera Chius & fenio nominabantur & ille ternarium, hic quaternarium significabat: quippe in talis neque binarius neque quinaris erat numerus. Igitur qui Chium jactabat, tres nummos: qui senionem quatuor lucrabatur, qui properea dexter. Si enim pluribus positus talis, eadem foret facies, pro uno accipiebatur, quia diversitas numerum au-gebat.

Senatulus, five ἡ γυναικοσωιδριον.

CORNELIA, MARGARETA, PEROTTA,
JULIA, CATHARINA.

Co. **Q**UOD felix faustumque sit huic ordini, totique Reipublicæ foemineæ, & frequentes hodie convenistis & alacres; unde spem optimam concipio, futurum, ut Deus propitius, cuique ea suggerat in animum, quæ ad communem omnium & dignitatem, & utilitatem pertinent. Scitis, opinor, omnes, quantum hinc commodis nostris decesserit; quod, cum viri quotidianis conventibus suum agant negotium, nos colo telæque assidentes, causam nostram deserimus. Itaque res huc devenit, ut nec inter nos sit ulla Reipublicæ disciplina, & viri nos pene pro delectamentis habeant, vixque hominis vocabulo dignentur. Quod si, qua cœpimus, pergamus; divinate vos ipsæ, quo tandem res sit evasura, vereor enim verba sinistri ominis eloqui. Ut dignitatem nostram negligamus, certe incolumitas debet esse curæ. At sapientissimus ille rex scriptum reliquit, ¹ *Ibi demum esse salutem, ubi multa consilia.* Habent episcopi suas synodos, habent monachorum greges sua conciliabula, habent milites suas stationes, habent fures sua conventicula, denique habet & formicarum genus suos congressus. Solæ omnium animantium mulieres nunquam cœimus. MA. Sæpius quam decet. Co. Nondum interloquendi tempus est. finite me perorare; dabitur singulis dicendi locus. Neque novum est quod facimus, vetus exemplum revocamus. Siquidem ante annos ² mille trecentos, ni fallor, ³ Heliogabalus, Cæsar ⁴ laudatissimus. PE. Quî lau-

datif.

¹ Γυναικοσωιδριον.] Id est conciliabulum muliercularum:

² Ibi demum.] Proverb. 12.

³ Mille trecentos.] Successit hic Opi-
lio Macrino anno post Christum natum
217.

⁴ Heliogabalus.] Prius teste Lampri-
dio, Varius, post Heliogabalus à sacer-

dotio Dei Heliogabali, cui templum Ro-
mæ constituit, quem è Syria secum ad-
vexit. Cædebantur huic idolo Syro hu-
manæ hostiæ, despondebatur ei virgo
Carthaginiensis immensa dote ex toto
imperio collecta.

⁵ Laudatissimus.] Imo monstrum tam
impurum hominis, ut nescio an scelerat-
ius

datissimus, quem ¹ unco tractum in cloacam projectum esse constat? Co. Rursus interpellor. Si quem hac ratione probamus aut improbamus, malum dicemus Christum, quod in crucem suffixus sit: pium ² Domitium, quod domi sit mortuus. Atqui nihil obicitur Heliogabalo atrocius, quam quod sacrum ignem, qui à Vestalibus ³ servabatur, in terram abjecerit: quodque domi in ⁴ larario Mosen ⁵ habuerit & Christum, quem illi contumeliæ causa ⁶ Chrestum vocabant. Is igitur Heliogabalus instituit, ut quemadmodum Imperator cum suis habebat senatum, in quo de rebus communibus consultaret: ita haberet & mater illius ⁷ Augusta senatum suum, in quo de ⁸ foemineæ gentis negotiis tracta-

tus sol aspexerit. Foeda dictu imo cogitatu sunt, quæ patrauerit. Vide præter alios Ælium Lamprium in ejus vita.

¹ *Unco tractum.*] Milites enim ubi resciverant, Alexandro necem machinari Heliogabalum, primum in sceleris confcios impetum faciunt, & crudelissime eosdem trucidant: mox & in ipsum Cæsarem irruunt, quem in latrina, ubi confugerat, occidunt. Inde per plateas tractus sordidissime per cloacas unco ductus & addito pondere in Tiberim abjectus, ne sepeliri posset.

² *Domitium.*] Nescio, quem Domitium designet, nisi Domitium illum Aphrum Oratorem, exanimatum in quadam cœna, copia cibi, temporibus Neronis.

³ *Servabatur.*] Hæc ita narrat Lamprius: Ignem perpetuum extinguere voluit: & paulo post: In penum Vestæ, quod solæ Virgines solique Pontifices adeunt irrupit pollutus ipse omni contagione morum, cum iis qui se polluerant. Et penetrare sacrum auferre conatus: cumque seriam quasi veram rapuisset (quamvis Virgo Maxima falsam monstraverat) atque in ea nihil reperisset, applosum fregit. Hæc cum ita essent signum tamen quod Palladium esse credebatur, abstulit: & auro fictum in suo Dei templo locavit.

⁴ *Larario.*] Sacrarium domesticum, in quo Lares & Dii peculiares adorabantur. Quod autem hic Heliogabalo attribuitur, Lamprius Alexandro Severo adscribit.

⁵ *Habuerit & Christum.*] Heliogabalum, ait Cluverius, suum Syrum numen in Palatino monte sacrauit, id agens, ne quis Romæ vel per orbem Deus, nisi Heliogabalus suus coleretur. Dicebat enim Judæorum & Samaritanorum religiones & Christianam devotionem, illic transferendam. ut omnium culturarum secretum Heliogabali sacerdotium contineret.

⁶ *Chrestum.*] Χρηστος pollutus à *χρῆσις* coloro, polluo: alioquin *χρηστος* pro *utilis*, benigno & facili fere sumitur: à *χρησιν* commodo.

⁷ *Augusta.*] Erat illi nomen *Semiamira*, quæ meretricio more vivens, in aula omnia turpia exercuit. Cum filio occisa simul est probrosissima mulier.

⁸ *Fœminæ gentis.*] Narrat Lamprius, ubi Heliogabalus primum diem Senatus habuit, matrem suam in Senatum rogari jussit. Quæ cum venisset vocata ad consulum subsellia, scribendo adfuit. Fecit & in colle Quirinali Senatulum, id est mulierum Senatum, in quo ante fuerat conventus matronalis, sexagenis duntaxat diebus.

tractaretur; quem viri vel jocandi, vel discernendi gratia *Senatum* vocabant. Hoc exemplum tot jam sæculis in, terminum, res ipsa jam dudum monet nos instaurare. Nec ullam moveat, quod Paulus Apostolus vetat mulierem loqui in coetu, quam ille vocat Ecclesiam: de coetu virorum loquitur, hic coetus est muliebris: Alioqui si semper tacendum erat foeminis, in quem usum natura dedit nobis & linguas, non minus expeditas quam sunt virorum, & vocem non minus sonoram? quamquam illi sonant raucius, ac propius referunt asinos, quam nos. Verum illud oportet nobis omnibus esse curæ, ut ea gravitate tractemus hoc negotium, ne rursus viri ¹ *Senatum* appellent; aut fortasse probrosius aliquod nomen excogitent, ut solent in nos libenter esse dicaces. Quamquam si liceat illorum ² *comitia* veris æstimare, plusquam muliebria videri possint. Videmus, monarchas tot jam annis nihil aliud quam belligerari: inter theologos, sacerdotes, episcopos, & populum nihil convenire: quot homines, ³ tot sententiæ; & in his ipsis plusquam muliebris est inconstantia. Nec civitati cum civitate, nec vicino cum vicino concordia est. Si nobis essent traditæ rerum habentæ; aliquanto, ni fallor, tolerabilius haberent res humanæ. Non est fortasse foeminei pudoris, tantis proceribus tribuere stultitiam; at fas est, opinor recitare quod scripsit Solomon Proverbiorum capite decimo tertio: *Inter superbos semper jurgia sunt: qui autem agunt omnia cum consilio, reguntur sapientia.* Sed ne vos longiore morer proœmio, uti singula gerantur ordine, decenter & sine tumultu, primo loco tractandum erit, quæ debeant interesse

CONCI-

¹ *Senatum.*] Mulierum senatum instituit Heliogabalus in colle Quirinali. Ubi à matronis facta Senatusconsulta ridicula. Semiramira appellata, de legibus matronalibus, quo vestitu incederent, ad cujus osculum venirent, &c. Hic autor est Lampridius.

² *Comitia.*] Comitia conventus po-

puli ad magistratus creandos, leges ferendas & de Reipublicæ negotiis discipandum.

³ *Tot sententiæ.*] Terentianum est. Cui simile illud Persii: *Mille hominum species, & rerum discolor usus: Velle suum cuique est; nec vota virorum uno.*

I Caro

concilio, quæ submovendæ sint. Nam immodica turba tumultus est verius, quam concilium: & paucorum confessus habet quiddam tyrannicum. Huc ego censeo nullam recipiendam virginem; eo quod incident permulta, quæ non decet illas audire. Jv. At quo signo dignoscas virgines? An pro virginibus habebuntur, quæcunque coronam gestant? Co. Non. At nuptas tantum recipiendas censeo. Jv. Et inter nuptas virgines sunt, quæ maritos habent eunuchos. Co. Sed tribuatur hoc honoris conjugio, ut nuptæ pro mulieribus habeantur. Jv. Alioqui si non excludimus nisi virgines, erit immensa turba, nec multum decrescet numero. Co. Excludentur & plus quam ter nuptæ. Jv. Quam ob rem? Co. Quoniam illis velut emeritis debetur missio. Idem censeo de septuagesimum annum egressis. Statuendum ne qua nominatim de viro suo loquatur petulantius: in genere fas sit; sed ea moderatione, ne quid nimis. Ca. Quî minus hic libere de viris liceat dicere, cum ipsi de nobis nusquam non loquantur? Meus Titius si quando studet esse conviva festivior, narrat quid mecum noctu egerit, quid dixerim; neque raro multa solet affingere. Co. Si velimus fateri verum, nostra dignitas pendet à viris: eos si traducimus, quid aliud quam nos ipsas dehonestamus? Quanquam autem habemus non paucas justæ querimoniæ causas, tamen expensa rerum omnium summa, nostra porior est, quam illorum conditio. Illi dum quærunt rem, per omnes terras ac maria³ volitant, non sine capitis discrimine: illi, si bellum incidat, excitantur buccina, ferrei stant in acie, dum nos domi sedemus tutæ. Si quid committunt adversus leges, gravius in illos animadvertitur,

¹ *Coronam gestant?*] Olim apud Romanos novæ nuptæ coronabantur: hodieque apud Belgas obtinet ut virginis sponsæ in festo nuptiali supra caput corona floribus ex serico contexta artificiose suspendatur. Eadem autem post congressum cum sponso auferitur, in si-

gnam amissæ virginitatis.

² *Traducimus.*] Traducere, hoc loco est sinistram famam de aliquo spargere.

³ *Volitant.*] Secundum illud: *Impiger extremos currit mercator ad Indos, Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.*

tur, nostro sexui parcitur. Denique magna ex parte iam nobis situm est, ut commodos habeamus maritos. Restat ut de confessus ordine statuatur, ne nobis eveniat, quod frequenter usu venit, regum, principum ac pontificum oratoribus, qui in conciliis totos tres menses litigant, antequam ¹ possint confidere. Itaque censeo primum esse debere ² nobilium ordinem; & in his præcedent quæ quatuor habent nobilitatis partes: proximæ quæ tres: deinde, quæ duas: postremæ, quæ unam: postremo, quæ dimidiatam. Et in singulis ordinibus locus ex antiquitate designabitur. Nothæ in suo quoque ordine extremum tenebunt locum. Alter confessus erit plebeiarum. In hoc primas tenebunt quæ copiosiore sobolem enixæ sunt. Inter pares litem dirimet ætas. Tertius erit earum quæ nondum pepererunt. CA. Quo mittis viduas? Co. Commode mones. Istis locus dabitur in medio matrum, si modo liberos habent, habuerintve. Steriles extremum obtinebunt locum. JV. Quem locum designas sacerdotum ac monachorum uxoribus? Co. De his proximo confessu deliberabimus. JV. Quid de his, quæ corpore faciunt quæstum? Co. Non patiemur hunc senatum admixtu talium inquinari. JV. Quid de concubinis? Co. Istarum non simplex est genus; de quibus per otium tractabitur. Adjiciendum est, quomodo fieri debeat ³ Senatusconsultum, punctisne, an ⁴ calculis, an suffra-

¹ *Possint confidere.*] Experientia id docuit, quam diu & graviter quandoque Episcopi contenderunt de loco, ubi concilium esset congregandum: dein ubi hic conventum erat, quo quisque loco, juxta unicujusque dignitatem, consideret: ibi multum temporis impensum disceptationi de præ eminentia hujus aut illius episcopi, abbatis aliorumque.

² *Nobilium.*] Secundum regiminis formam, quæ in Anglia, ante inauditum exemplum trucidati Regis Carpli, obtinuit. Ibi enim Supremum Parlamentum ex Nobilium confessu, Ducum nempe, Comitum aliorumque summæ

& antiquissimæ nobilitatis; at inferius ex plebeis ab urbibus undiquaque deputatis consistebat.

³ *Senatusconsultum.*] Primus L. Cæsius Longinus legem tabellariam tulit, ut populus per tabellas punctis distinctas suffragia ferret. Nam ne qua invidia oriretur, & quo magis animo libero vota impartirent, cautum fuit, ut non voce sed punctis suffragarentur. Puncto in tabula appposito per singulas tribus dignosci poterat quæ suffragia conferrent.

⁴ *Calculis.*] Notatum est Senatusconsultum fieri vel per singulorum sententias

suffragiis vocalibus, an porrectis digitis, ' an discessione. CA. In calculis dolus est, quemadmodum & in punctis: si ' pedibus eatur in sententiam, quoniam vestes longas gerimus, nimium movebimus pulveris: optimum igitur, uti voce pronunciet unaquæque quod sentit. Co. At difficile est numerare voces. Deinde cavendum ne fiat pro concilio ' convicium. CA. Nihil fiet ' absque notariis, ne quid possit excidere. Co. Ita quidem consultum est numero. Sed quibus modis excludes convicium? CA. Ne qua loquatur nisi rogata, & suo ordine. Quæ secus fecerit, è senatu movebitur. Tum si qua quid effutierit eorum, quæ heic aguntur, silentio plectetur triduo. Co. Hactenus de ratione tractandi. Nunc accipite quibus de rebus consultandum sit. Primam oportet esse curam dignitatis: ea potissimum sita est in cultu. Cujus rei tantus est neglectus, ut hodie vix agnoscas discrimen inter nobilem & plebeiam, inter nuptam & virginem aut viduam, inter matronam & meretricem. Adeo sublatus est pudor, ut quid vis usurpent quælibet. Videre est plusquam plebeias ac loci plane sordidi, vestiri holosericis, undulatis, florulentis, virgatis, byssinis, aureis, argenteis, ' pellibus Zebellinis, Madauricis, cum interim maritus domi consuât calceos. Dignos habent smaragdis & adamantibus onustos. nam uniones nunc vulgo

rentias exquisitas & per calculos conjectos in urnas, quum de quoquo negotio quid quisque sentit consultitur aut suo loco rogatus sententiam dicit, aut quum verbo assentitur.

1 *An discessionem.*] In consultando etiam sententiam aliquam approbant per discessionem, tunc cum unius exquilito voto, cæteri qui in suffragium itur erant, in illius sententiam pedibus irent, vel si manum porrigerent.

2 *Pedibus ire in sententiam.*] Hoc est, sententiam aliquam comprobare. Ab eo ductum, quod aliquando senatusconsultum per discessionem fiebat. Nam

tunc universi senatores sententiam pedibus ferebant. Belg. *Ich seghe daer amen toe.*

3 *Convicium.*] Convicium Jureconsulti dictum putant quasi convocium.

4 *Absque notariis.*] Bene adduntur. Senatulo huic notarii: non enim eorum usus in privatis tantum adibus, sed & publico Senatorum consessu. Seneca in Apocolocyntesi Claudiana: Multa discessit dixit in Senatu Deorum, quæ notarius persequi non potuit.

5 *Pellibus Zebellinis.*] Veneunt pelles hæc magno; ex Russia magna copia licet advehantur.

vulgo fastidiuntur, ne quid querar de ¹ succinis & coral-
liis & crepidis inauratis. Satis erat tenuibus, in honorem
sexus, cingulis uti sericis, ac fimbrias vestium, serico limbo
decorare: nunc geminum est malum, & res familiaris ex-
tenuatur, & ordo, qui dignitatis est custos, confunditur.
Si ² pilentis & lecticis eboratis ac bysso tectis vehuntur
plebeiz, quid relictum est nobilibus ac potentibus? Et si
vix equiti nupta, ³ caudam trahit ulnarum quindecim, quid
faciet Ducis aut Comitis uxor? Atque hæc res hoc est in-
tolerabilior, quod mira temeritate ⁴ subinde mutamus cul-
tum. Pridem è porrectis ⁵ à vertice cornibus, pendebant lin-
teamina. Hoc ornatu foeminae principes discernebantur à
plebejis. Illæ, ne quid conveniret, sumserunt pilea, foris
ostentantia pelles albas nigris maculis variegatas. Statim
vulgus arripuit. Rursus mutato cultu sumserunt ⁶ flammea
nigra bysso. Id foeminarum vulgus non solum ausum est
imitari, verum etiam addiderunt fimbrias aureas, denique
& gemmas. Olim nobilium erat, à fronte atque à tempori-
bus revulsis pilis, in verticem capillos cogere. Non diu li-
cuit, mox quælibet æmulatæ sunt. Tandem demiserunt
crines in frontem; protinus & hoc imitatæ sunt plebeiz.
Solæ nobiles olim habebant ⁷ laterones & anteambulones;
& ex his unum delicatum, qui surrecturæ manum porri-
geret, qui lævam incedentis brachio dextro fulciret. nec
hoc

¹ *Succinum.*] Est lacryma vel resina
arborum odoratarum, pini & pinastri
præsertim, cui rei indicio est odor simi-
lis, cum accenditur atteriturque. Et
electrum vocatur. Belg. *Amber*, *barn-
steen*.

² *Pilentum.*] Vehiculi genus apud Li-
vium, quo matronæ per urbem vehe-
bantur.

³ *Caudam trahit ulnarum.*] Intelligit
et autor syrma, quo hodie nobiles matro-
næ humum verrunt: imo quo nobilio-
res, eo majores tractus seu caudas ve-
stium trahunt.

⁴ *Subinde mutamus.*] Ista lascivia
mutandi vestis formam, qua supra alias
nationes Gallia laborat, magis quam
tempore majorum Batavos nostros af-
flat. Nulla gens æque hic constans quam
Hispanica.

⁵ *A vertice cornibus.*] Iste cultus fo-
eminarum ex antiquis picturis spectatur.

⁶ *Flammea.*] Ornamenta capitis, quæ,
ut Varroni placet, lintea fuere cujuslibet
foeminae.

⁷ *Laterones.*] Seu laterani dicebantur
satellites, qui principis alicujus latu-
s eueuntur.

1 Hybrida.]

hoc honoris concedebatur nisi bene nato. Nunc ut passim id faciunt matronæ, ita quolibet ad hoc officii recipiunt, quemadmodum ad gestandam à tergo caudam. Item olim solæ nobiles salutabant osculo, nec quemvis ad osculum recipiebant, imo ne dextram quidem porrigebant quibuscumque. Nunc qui corium olent, irruunt ad osculum foeminae, quæ scutum habet plenæ nobilitatis. Ne in conjugis quidem habetur ulla dignitatis ratio. Patriciæ nubunt plebeiis, plebeiæ patriciis: ita nascuntur nobis ¹ hybridae. Nec ulla tam obscuro loco nata est, quæ metuit adhibere ² fucos omnes nobilium: cum plebeiis sufficere deberet, aut flos recentis cervisæ; aut succus recens ab arbore detracti corticis, aut si quid aliud parvo parabile: ³ purpurissam, ⁴ cerussam, ⁵ stibium, reliquosque colores elegantiores oportebat claris foeminis relinquere. Jam in conviviis, in publico incessu, quam nullus ordo! Sæpe fit ut negotiatoris uxor, dedignetur utroque parente nobili cedere. Res igitur ipsa jam dudum hortatur, ut hisce de rebus aliquid certi statuamus. Atque hæc inter nos facile poterunt transigi, quoniam nonnisi ad foemineum pertinent genus. Est autem & quod cum viris agamus, qui nos summovent ab omni dignitate, ac tantum non pro lotricibus & cocis habent, ipsi res omnes pro suo gerunt arbitratu. Concedemus igitur illis magistratus publicos, ac bellicæ rei curam. Quis hoc ferat, quod in clypeo semper uxoris insignia læyum habent latus, etiamsi tribus partibus superet viri nobilitatem? Deinde par est, ut in elocandis liberis etiam mater habeat jus suffragii. Et fortassis hoc quoque evincemus,

ut vi-

¹ *Hybride.*] Spuriæ. Sed hybrida, proprie dicitur sus imparibus prognata parentibus; altero fero, altero domestico: tum etiam de hominibus imparibus editis parentibus.

² *Fucos.*] Color ascititius, quo foeminae faciem magis sane dehonestant, quam honestant.

³ *Purpurissa.*] Fastidiosus color, quo genas fucant mulieres. Belg. *Blanc-keisel.*

⁴ *Cerussa.*] Belg. *Ceruse, loet wit.*

⁵ *Stibium.*] Antimonium officinis nominatur. *γυναικείον* nonnullis dictum, quod tingendis nigrore ciliis mulierum expetatur.

ut vicissim geramus officia publica; duntaxat; quæ intra mœnia, & sine armis geri possunt. Hæc est summa rerum, de quibus mihi videtur operæ pretium consultare. Super his apud se quæque deliberet, ut de singulis fiant senatus-consulta; & si cui vestrûm aliud quippiam in mentem venerit, cras in medium conferat. Conveniemus enim diebus singulis, donec synodum abolverimus. Adhibeantur notariz quatuor, quæ notis excipiant quidquid dicatur. Præterea quæstoriz duæ, quæ loquendi potestatem vel faciant, vel adimant. Sit hic confessus divinationis loco.

¹ *Quæstoria.*] Olim expedita scribendi ratione in judiciis res vel singulis literarum notis excipiebantur, quales etiamnum aliquot extant in libello, qui Valerii Probi titulo circumfertur.

D I L U C U L U M.

¹ NEPHALIUS, PHILYPNUS.

NE. **H**odie te conventum volebam, Philypne, sed negabaris esse domi. PH. Non omnino mentiti sunt: tibi quidem non eram, sed mihi tum eram maxime. NE. Quid istuc ænigmati est? PH. Nosti illud vetus proverbium, ¹ Non omnibus dormio. Nec te fugit ille ² Nasicæ jocus, cui cum, Ennium familiarem invisere volenti, ancilla jussu heri negasset esse domi; sensit Nastica, & discessit. Cæterum ubi vicissim Ennius Nasticæ domum ingressus, rogaret puerum num esset intus, Nastica de conclavi clamavit, *Non*, inquit, *sum domi*. Quumque Ennius agnita voce dixisset, impudens, non te loquentem agnosco? Imo tu, inquit Nastica, impudentior, qui mihi ipsi fidem non habear, cum ego crediderim ancillæ tuæ. NE. Eras fortassis

occupa-

¹ *Nephalius.*] Sobrius & vigilans. *Philypnus*, somniculosus, somni cupidus. ex *φίλῳ*, *amicus*, & *ὑπνῳ*, *somnus*.

² *Non omnibus dormio.*] Dicitur proverbium de iis, qui non omnibus quælibet concedunt, sed cum respectu personarum: natum est ex calu festivo Galbæ

cum servo, dum Mæcenas cum Galbæ uxore impudicam haberet consuetudinem. Vide annotationes in pag. 17.

³ *Nastica jocus.*] Eandem historiam Erasimus non nominatis autoribus, Nastica nempe & Ennio, allegat pagina 17.

¹ *Ficam,*

occupatior. PH. Imo suaviter otiosus. NE. Rursum ænigmate torques. PH. Dicam igitur explanate, nec aliud dicam ¹ ficum quam ficum. NE. Dic. PH. Altum dormiebam. NE. Quid ais? Atqui jam præterierat octava, cum sol hoc mense surgat ante quartam. PH. Per me quidem Soli liberum est vel media nocte surgere, modo mihi liceat ad satietatem usque dormire. NE. Verum istuc utrum casu accidit, an consuetudo est? PH. Consuetudo prorsus. NE. Atqui rei non bonæ consuetudo pessima est. PH. Imo nullus est somnus suavior, quam post exortum solem. NE. Qua tandem hora soles lectum relinquere? PH. Inter quartam & nonam. NE. Satis amplum spatium vix tot horis ² comuntur reginæ. Sed unde venisti in istam consuetudinem? PH. Quia solemus convivias, lusus & jocos in multam proferre noctem; id dispendii matutino somno pensamus. NE. Vix unquam vidi hominem te perditius prodigum. PH. Mihi parsimonia videtur magis, quam profusio. Interim nec candelas absumo, nec vestes detero. NE. Præpostera sane parsimonia, servare vitrum ut perdas gemmas. Aliter sapuit ³ ille philosophus, qui rogatus quid esset pretiosissimum, respondit, Tempus. Porro cum constet diluculum esse totius diei partem optimam, tu quod in re pretiosissima pretiosissimum est, gaudes perdere. PH. An hoc perit, quod datur corpusculo? NE. Imo detrahitur corpusculo, quod tum suavissime afficitur, maximeque vegetatur, cum tempestivo moderatoque somno reficitur, & matutina vigilia corroboratur. PH. Sed dulce est dormire. NE. Quid esse potest dulce nihil sentienti? PH. Hoc ipsum dulce

¹ *Ficum, ficum* sc. vocat. Quadrat in eum qui simplici & rusticana utens veritate, rem ut est, narrat, nullis verborum ambagibus ac phaleris obvolvens. Belg. *Hij wint daer geen doek jens om.*

² *Comuntur reginæ.*] Videtur respicere aliquatenus ad vulgatum id: *Dum comuntur, dum poluntur, amicus est.*

³ *Ille Philosophus.*] Lipsius opinatur Philosophi Democriti dictum esse, *πυλὺτελεστέον ἀνθρώπου χρόνον*, *sumptuosissima jactura temporis*: & subjungit huic sententiæ: Ut in flumine unda undam trudit, nec unquam revocas elapsam: sic in tempore dies diem, nec reparas aruissimam.

dulce est, nihil sentire molestiæ. NE. Atqui isto nomine feliciores sunt qui dormiunt in sepulcris. Nam dormienti nonnunquam ¹ insomnia molesta sunt. PH. Ajunt eo somno maxime saginari corpus. NE. Ista ² glirium sagina est, non hominum. Recte saginantur animalia quæ parantur epulis: homini quorsum attinet accersere obelitatem, nisi ut graviore sarcina onustus incedat? Dic mihi, si famulum haberes, utrum obesum malles, an vegetum, & ad omnia muniaabilem? PH. Atqui non sum famulus. NE. Mibi sat est, quod ministrum officiis aptum malles, quam benefaginatum. PH. Plane mallem. NE. At Plato dixit animum hominis hominem esse, corpus nihil aliud esse quam domicilium aut instrumentum. Tu certe fateberis, opinor, animum esse principalem hominis portionem, corpus animi ministrum. PH. Esto, si vis. NE. Cum tibi nolles ministrum abdomine tardum, sed agilem malles & alacrem, cur animo paras ministrum ignavum & obesum? PH. Vincor veris. NE. Jam aliud dispendium accipe: ut animus longe præstat corpori, ita fateris opes animi longe præcellere bona corporis. PH. Probabile dicis. NE. Sed inter animi bona, primas tenet sapientia. PH. Fateor. NE. Ad hanc parandam nulla diei pars utilior, ³ quam diluculum, cum Sol novus exoriens, vigorem & alacritatem adfert rebus omnibus, discutitque nebulas è ventriculo exhalari consuetas, quæ mentis domicilium solent obnubilare. PH. Non repugno. NE. Nunc mihi supputa quantum eruditionis tibi parare possis quatuor illis horis, quas somno intempestivo perdis. PH. Profecto multum. NE. Expertus sum, in studiis

¹ *Insomnia molesta.*] Secundum id Didonis apud Virgilium: *Anna soror, qua me suspensam insomnia terrent.*

² *Glirium sagina est.*] Glis non tantum somniculosum animal; unde & in proverbium abiit: *Glire somnolentior*; verum etiam somno alitur. Martialis de glire: *Tota mihi dormitur hyems & pin-*

guior illo Tempore sum, quo me nil nisi somnus alit.

³ *Quam diluculum.*] *Aurora menses amica.* Certe nullum tempus magis studiis accommodum, licet multos eruditos videamus ad nocturnum lychnum lucubrare, laxiore somno in multum mane utentes.

1 Plato.]

diis plus effici una hora matutina, quam tribus pomeridianis; idque nullo corporis detrimento. PH. Audiui. NE. Deinde illud reputa, si singulorum dierum jacturam in summam conferas, quantus sit futurus cumulus. PH. Ingens profecto. NE. Qui gemmas & aurum temere profundit, prodigus habetur, & tutorem accipit: hæc bona tanto pretiosiora qui perdit, nonne multo turpius prodigus est? PH. Sic apparet, si rem recta ratione perpendamus. NE. Jam illud expende quod scripsit ' Plato, nihil esse pulcrius, nihil amabilius sapientia: quæ si corporeis oculis cerni posset, incredibiles sui amores excitaret. PH. Atqui illa cerni non potest. NE. Fateor, corporeis oculis. Verum cernitur oculis animi, quæ pars est hominis potior. Et ubi amor est incredibilis, ibi summa voluptas adsit oportet, quoties animus cum tali amica congregitur. PH. Verisimile narras. NE. I nunc, & somnum¹ mortis imaginem, cum hac voluptate commuta, si videtur. PH. Verum interim pereunt nocturni lusus. NE. Bene pereunt quæ pejora melioribus, inhonestæ præclaris, vilissima pretiosissimis permutantur. Bene perdit plumbum, qui illud vertit in aurum. Noctem natura somno tribuit: sol² exorians cum omne animantium genus, tum præcipue hominem ad vitæ munia revocat. *Qui dormiunt*, inquit Paulus 1 Thess. v. *nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt.* Proinde quid turpius, quam cum omnia animantia cum sole expergiscantur, quædam etiam illum nondum apparentem, sed adventantem cantu saluent; cum elephantus³ solem orientem adoret; hominem diu post solis exortum stertere? Quoties aureus ille splendor

1 Plato.] Imitatus est locum Cicero ex Platone 1. 2. Officior. in princip.

2 Mortis imaginem.] Alludit ad carmen Ovidii: *Stulte, quid est somnus, gelida, nisi mortis imago?* Prudentius: *Hic somnus, ad tempus datus Est forma mortis perpetis.* Virgilius: *Consanguineus leti sopor.* Scaliger: *Est somnus adulator, & a-*

tra affecla mortis. Et Clemens Alexandrinus: Somnus qui nos deprimit morti similis est, eo deducens per ignorantiam ut sensu careamus.

3 Solem orientem.] Etiam novam lunam salutare dicuntur elephantī: confluentes enim tunc temporis reverenter illam videntur aspicere.

dor illustrat cubiculum tuum, nonne videtur exprobrare dormienti, *Stulte, quid optimam vitam partem gaudes perdere?* Non in hoc luceo, ut abditi dormiatis, sed ut rebus honestissimis invigiletis. Nemo lucernam accendit ut dormiat, sed ut aliquid operis agat: & ad hanc lucernam omnium pulcherrimam, nihil aliud quam stertis? PH. Belle declamas. NE. Non belle, sed vere. Age, non dubito quin frequenter audiveris illud Hesiodum; ¹ *Sera in fundo pafsimonia*. PH. Frequentissime. Nam in dolii medio vinum est optimum. NE. Atqui in vita prima pars, nimirum adolescentia, est optima. PH. Profecto sic est. NE. At diluculum hoc est diei, quod adolescentia vitæ. An non igitur stulte faciunt, qui adolescentiam nugis, matutinas horas somno perdunt? PH. Sic apparet. NE. An est ulla possessio, quæ cum hominis vita sit conferenda? PH. Ne universa quidem ² Persarum gaza. NE. An non vehementer odisses hominem, qui tibi vitam posset ac vellet malis artibus ad annos aliquot decurtare? PH. Illi mallet ipse vitam eripere. NE. Verum peiores ac nocentiores arbitror, qui sibi volentes reddunt vitam breviorē. PH. Fateor, si qui tales reperiantur. NE. Reperiantur? imo id faciunt omnes tui similes. PH. Bona verba. NE. Optima. Sic tuo cum animo reputa: nonne videtur rectissime dixisse Plinius: *Vitam esse vigiliam, & hoc pluribus horis hominem vivere, quo majorem temporis partem impenderit studiis?* Somnus enim mors quædam est. ³ Unde & ab inferis venire fingitur, & ab ⁴ Homero

mortis

¹ *Sera in fundo.* I. Quo admonet in tempore parcendum esse rebus necessariis, neque imitandum profusorum vulgus; qui tum demum parcere incipiunt, postquam viderint minimum superesse. Erit elegantior sententia, si traducatur, ut hoc loco, ad res animi: quemadmodum si quis juvenes admoneat, ne illis annos optimos inaniter effluere, ne illis eveniat, quod plerisque solet, ut jam natu grandes animum ad res honestas ap-

plicent: & cum perpusillum vitæ super sit, tum temporis parcere incipiant.

² *Persarum gaza.* Persarum divitiæ & luxus, multorum literis celebratus est.

³ *Unde & ab inferis.* Certam Poëta fingunt regiam Somni apud inferos esse. Ovidius Transform. lib. 2.

⁴ *Ab Homero.* Versus Homeri sic habet, Εἴθ' ὅν ποτ' ἐν πύλαισι καὶ κοιμηθεὶς ἀνέσταις. Ubi Somno comparatus erat fratri mortis.

I Sibi

mortis germanus dictus est. Itaque quos somnus occupat, nec inter vivos, nec inter mortuos censentur; sed tamen potius inter mortuos. PH. Ita videtur omnino. NE. Nunc mihi rationem subducito, quantam vitæ portionem ¹sibi rescant, qui singulis diebus tres aut quatuor horas perdunt somno. PH. Video summam immensam. NE. Nonne pro deo haberes Alcumistam, qui posset decem annos vitæ summæ adjicere, & provectiorem ætatem ad adolescentiæ vigorem revocare? PH. Quid ni habeam? NE. Sed hoc tam divinum beneficium ipse tibi præstare potes. PH. Quis sic? NE. Quia mane diei est adolescentia: usque ad meridiem fervet juvenus; mox virilis ætas; cui succedit pro senecta vespera; vesperam excipit occasus, velut diei mors. Magnum autem ²vestigal parsimonia est, sed nusquam majus quam heic. An non igitur ingens lucrum sibi adjunxit, qui magnam vitæ partem, eamque optimam perdere desuit? PH. Vera prædicas. NE. Proinde videtur admodum impudens eorum querimonia, qui naturam accusant, quod hominis vitam tam angustis spatiis finierit, cum ipsi ex eo, quod datum est, sibi sponte tantum amputent. Satis longa est cuique vita, si parce dispensetur. Nec mediocris profectus est, si quis suo quæque tempore gerat. A prandio vix semihomines sumus, cum corpus cibus onustum aggravat mentem. nec tutum est, spiritus ab officina stomachi, concoctionis officium peragentes, ad superiora evocare: à coena multo minus. At matutinis horis homo totus est homo, dum habile est ad omne ministerium corpus; dum alacer viget animus; dum omnia mentis organa tranquilla sunt ac serena; dum auræ divinæ, ut ait ille, particula ³spirat,

¹ *Sibi rescant.*] Eleganter hic Seneca: Non exiguum temporis habemus sed multum perdimus. Satis longa vita est, & in maximarum rerum consummationem large data; si tota bene collocaretur. Et paulo post: Non accipimus brevem vitam sed fecimus; nos inopes ejus sed prodigi sumus.

² *Vestigal.*] Intelligit hic privatum vestigal, quod quisque sumit ex redditibus & fructibus suis.

³ *Spirat.*] Eleganter Isidorus: Divinam esse animam arbitramur (non tamen ejusdem substantiæ cum divinis: ma maximeque regia natura) & immortalem;

rat, ac sapit originem suam, & rapitur ad honesta. PH. Eleganter tu quidem concionaris. NE. Apud Homerum audit Agamemnon, opinor, ¹ Οὐ γὰρ πανύχθον δδων βεληφόρον ἄνδρα. Quanto turpius est tantam diei partem somno perdere? PH. Verum, sed βεληφόρον. Ego non sum dux exercitus. NE. Si quid aliud tibi carius est, quam ipse tibi, ne quid te moveat Homeri sententia. Faber ærarius ob vile lucellum surgit ante lucem: & nos amor sapientiæ non potest experefacere, ut saltem solem ad lucrum inæstimabile evocantem audiamus? Medici non fere dant pharmacum, nisi diluculo; illi norunt horas aureas, ut subveniant corpori: nos eas non novimus, ut locupletemus ac sanemus animum? Quod si hæc leve pondus habent apud te, audi quid apud Solomonem, Prov. viii. vers. 17. loquatur illa celestis sapientia: *Qui mane, inquit, vigilaverint ad me, invenient me.* Jam in mysticis Psalmis Lvi. 5. & Lxxxvii. quanta matutini temporis commendatio? Mane Propheta extollit Domini misericordiam, mane exauditur vox ejus, mane illius deprecatio prævenit Dominum. Et apud Lucam Evangelistam, c. 6. populus sanitatem ac doctrinam expetens à Domino, mane ad illum confluit. Quid suspiras, Philyppe? PH. Vix lacrymas teneo, cum subit, quantam vitæ jacturam fecerim. NE. Supervacaneum est ob ea discrucari, quæ non revocari, sed tamen posterioribus curis sarciri possunt. Huc igitur incumbere potius, quam ut præteritorum inani deploratione, futuri quoque temporis jacturam facias. PH. Bene mones; sed me jam sui juris fecit diutina² consuetudo. NE. Phy! ³ Clavus clavo pellitur; consuetudo consuetudine vincitur. PH. At durum est ea relinquere, quibus diu assueveris. NE. Initio quidem; sed eam molestiam

talem; non autem ejus naturæ partem, quæ principio caret & res creavit & sempiterna est.

¹ Οὐ γὰρ.] Id est, *Hand decet in totam consuetudinem sternere noctem.*

² Clavus clavo pellitur.] Nec solum

cum vitium vitio, ac malum malo discutitur, hujus usus erit: verum etiam si quis artem arte, dolum dolo, audaciam audacia, maledicentiam retundat maledicentia: aut rem utcumque molestiam, diversa molestia profliget.

I Phi.

molestiam diversa consuetudo primum lenit, mox vertit in summam voluptatem, ut te brevis molestiæ non oporteat poenitere. PH. Vereor, ut succedat. NE. Si septuagenarius esses, non retraherem te à solitis; nunc vix decimum septimum, opinor, annum egressus es. Quid autem est, quod ista ætas non possit vincere, si modo adsit promptus animus? PH. Equidem aggrediar, conaborque, ut ex 'Philypno siam Philologus. NE. Id si feceris, mi Philypne, scio, post paucos dies & tibi serio gratulaberis, & mihi gratias ages, qui monuerim.

x *Philypnos.*] Somni amicus. *Philologus*, sermonis amator.

ΝΗΦΑΛΙΟΝ ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ.

ALBERTUS, BARTHOLINUS, CAROLUS,
DIONYSIUS, ÆMILIUS, FRANCISCUS,
GYRARDUS, HIERONYMUS, JACOBUS,
LAURENTIUS.

AL. **V**idistine unquam hoc horto quidquam amœnius.

BA. Vix opinor in insulis fortunatis est quidquam

jucundius. CA. Plane mihi videor videre paradysum, cui cu-

stodem cultoremque Deus præfecerat Adam. DI. Heic vel

¹ Nestor, vel Priamus posset repubescere. FR. Imo vel mor-

tuus reviviscere. GY. Adderem lubens, si quid possem, tuæ

² hyperbolæ. HI. Profecto miris modis arident omnia.

JA. Oportet hunc hortum aliqua compotatiuncula dedi-

care. LA. Recte monet noster Jacobus. AL. Talibus my-

steriis jam olim initiatus est hic locus. Verum scito nihil

heic esse unde vobis ⁴ merendam exhibeam: nisi placet

³ *ἀσιν* compotatio, lactucas apponam absque sale, aceto &

oleo:

¹ *Νηφάλιον συμπόσιον.*] Id est, sobrium sive abstemium convivium.

² *Nestor.*] Nota Nestoris senectus, utpote, qui, teste Homero & Ovidio, tres hominum ætates vixit.

³ *Hyperbole.*] Est figura, quam sen-

tentia aliqua fidem excedit, augenda rei gratia.

⁴ *Merenda.*] Cibis, qui post meridiem sumitur.

⁵ *Ἀσιν.*] Sine vino.

oleo: vini guttula non est, nisi quod gignit hic puteus. Ne panis quidem adest, aut poculum; & ea est anni pars, quæ magis pascit oculos, quam ventrem. BA. Sed habes tabulas luforias, habes sphaeras; lusu dicabimus hortum, si minus licet convivio. AL. Quoniam tam belli homunculi convenimus, habeo quiddam quod vel lufum, vel convivium possis dicere, mea sententia multo dignius ad hunc hortum initiandum. CA. Quodnam? AL. Suum quisque symbolum conferat; non deerit lautum, nec minus suave convivium. ÆM. Quid adferemus, qui vacui huc venerimus? AL. Vacui, qui tantum opum circumferatis in pectore? FR. Expectamus quid velis. AL. Proferat in medium, quod quisque per hanc hebdomadam legit elegantissimum. GR. Recte mones; nihil vel hujusmodi conviviis, vel te convivatore, vel hoc loco dignius. Te hujus consilii ductem sequemur omnes. AL. Nihil recuso, si vobis ita videtur. Hodie vehementer delectavit animum meum in homine non Christiano tam Christiana sententia. * Phocion enim, quo vix alius apud Athenienses fuit vir sanctior, publicæque utilitatis studiosior, ¹ cum per invidiam damnatus, esset ² bibiturus cicutam, rogatus ab amicis, quid vellet etiamnum mandari filiis suis, *Ne hujus, inquit, injuria velint unquam meminisse.* BA. Tam insignis patientiæ exemplum

VIX

¹ *Symbolum conferat.*] Vox *symbolum* hic ambigue potest sumi, nempe vel pro eo, quod quisque ad merendam conferret, & hoc sensu illam accipit Æmilius, subiungens, quid adferemus qui vacui huc venerimus? vel pro brevi sententia, rem aliquam reconditam designans. Originem habet à *συμβόλιον* confero.

² *Phocion enim.*] Ita de eo Cor. Nepos; Phocio Atheniensis esse saepe exercitiis præfuit, summosque magistratus cepit, tamen thulo ejus notior est vitæ integritas, quam rei militatis labor. Et tandem addit Nepos: Traditus est undecimviris, quibus ad supplicium more

Atheniensium publice damnati traditi solent. In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire.

³ *Cum per invidiam.*] Si Nepoti fides, non per invidiam damnatus: utpote qui propter non exigua crimina mortem satis esset commeritus. Consenserat cum Demade urbem tradere Antipatro, ejus consilio Demosthenes, cum cæteris in exilium actus, à quo tamen ad tantæ dignitates erat promotus: illo non impediante, Piræum Atheniensibus eripuit Nicanor. Consule etiam Plutarchum.

⁴ *Bibiturus cicutam.*] Cicuta publica Atheniensium pena.

I Domini

vix hodie reperias inter ¹ Dominicanos & Franciscanos. Itaque simile referam, quando par non possum. ² Aristides Phocioni, simillimus erat, moribus incorruptissimis, adeo ut vulgus illi ³ *Iusti* tribueret cognomen. Ob hujus cognominis invidiam, vir optime de Republica meritis, ⁴ ostracismo populi, jussus est vertere solum. Posteaquam intellexerat populum non alia re offensum, ⁵ quam *Iusti* cognomento, cum alioqui rem semper expertus esset sibi salutarem, paruit æquo animo. In exilio rogatus ab amicis, quid precaretur ingratiſſimæ civitati, *Nihil aliud*, inquit, *nisi tantam rerum prosperitatem, ut illis nunquam in mentem veniat Aristides*. Cæ. Mirum si Christianos non pudet sui, ad quamvis levem injuriam excandescere, ac vindictam per fas nefasque molientes. ⁶ Tota Socratis vita nihil aliud mihi videtur,

¹ *Dominicanos & Franciscanos.*] Accerrime quippe inter se digladiantur odiis Vatinianis Dominicani & Franciscani, utpote qui non tantum primum ordinis, sed & fidei articulos in controversiam trahunt.

² *Aristides.*] Aristides hic Lyſimachi filius Athenienſis.

³ *Iusti tribueret.*] Hæc ita habet Cor. Nepos: Obrectarunt inter se Themistocles & Aristides. In his autem cognitum, quanto antistaret eloquentia innocentie, quamquam enim adeo excelebat Aristides, ut unus post hominum memoriam, quod quidem nos audierimus, cognomine *Iustus* sit appellatus, tamen à Themistocle collabefactus testula, exilio decem annorum multatus est.

⁴ *Ostracismo.*] Modum multandi novarum rerum molitores decennali aut quindecennali exilio Græci *ὄστρακισμός* vocant. Erat autem talis, ut in testulis nomen perniciosi civis, cujus potentiam formidarent, inscriberent Athenienſes: & cujus plures erant testæ in urnam conjecæ, is de concilii sententia ab aris focusque projectus, ut à civium arceretur conspectu, quindecim

aut decem annorum exilio solum vertebat. Fuitque constitutum, ut ita damnati, Argivam exulatum irent, ubi bos erat æneus magnitudine visenda: quare qui illic exulabant, servare bovem dicebantur. Quæ comitia, nisi supra sex millia civium concilia ad judicii diem convenirent, nulla atque irrita erant.

⁵ *Quam Iusti cognomento.*] Idem Nepos tradit: Cum videret Aristides reprimi concitatam multitudinem non posse, cedensque animadverteret quendam scribentem, ut patria pelleretur, quæsiſſe ab eo dicitur, quare id faceret, aut quid Aristides commisisset, cur tanta poena dignus duceretur. Cui ille respondit, se ignorare Aristidem, sed sibi non placere, quod cupide elaborasset, ut præter cæteros *Iustus* appellaretur.

⁶ *Tota Socratis vita.*] Ita certe est. Si quisquam inter Ethnicos ad vitam vere Christianam accesserit, hic Socrates est. Consulantur præter alios innumeros tam Græcos quam Latinos, Plutarchus, Diogenes Laërtius, Eunapius Sardiæ. Non mirum quod alibi autor noster non contineat se, quin exclamet, & Sancte Socrates! præsertim si mores nostros cum illius ethnici conferas.

detur, quam temperantiæ, ac tolerantia exemplum. Sed ne plane sim ¹ asymbolos, unum referam, quod mihi præ ceteris artifit. Eunti publica via, improbus quispiam colaphum impegit. Cum id tacitus ferret Socrates, amici quidam hortati sunt ad ultionem. At ille, *Quid percussori faciam?* inquit. *Voca*, inquit, *in jus*. *Ridiculum*, inquit: *si me asinum calcibus percussisset, num vobis auctoribus asinum in jus traham?* significans improbum scurram nihilo potiore asino; & infimi animi esse, non posse ferre contumeliam ab homine vecordi, quam ferret ab animali bruto. Di. Pauciora sunt in Romanis Annalibus exempla moderationis, nec ea perinde insignia. neque enim opinor magnam habere laudem tolerantia, si quis parcat devictis, & debellet superbos. Non arbitror tamen indignum memoratu quod ² Cato senior, cum Lentulus quidam in os illi sputum & oris purulentiam injecisset, nihil aliud responderit, quam *Posthac habeo quod illis respondeam, qui negant tibi esse os*. Os autem Latinis habere negantur, quos nihil pudet. Itaque jocus est ex ambiguo. ÆM. Aliis arident alia: mihi inter ³ Diogenis dicta, ⁴ præclara quidem omnia, nihil magis ad blanditur, quam quod roganti cuidam quo pacto maxime posset ⁵ ulcisci inimicum, *Si te ipsum*, inquit, *quam maxime probum & honestum virum prastiteris*. FR. Demiror quis Deus illis tales cogitationes miserit in mentem. Videtur autem & ⁶ Aristotelis dictum valde consentaneum Paulino dogmati; qui rogatus à quodam, quid fructus sua illi philosophia attulisset, *Ut mea*, inquit, *sponte ea faciam, qua plerique legum metu co-*

acti

¹ *Asymbolos.*] Ἀσύμβολος, qui nihil confert.

² *Cato senior.*] Videatur Plutarchus. Dicitur autem *senior* ad discrimen alterius Catonis, pronepos hujus, cui cognomentum *Minoris* & *Uticensis* fuit.

³ *Diogenis dicta.*] Diogenes ob caninos mores *Cynicus* cognominatus, Patria pulsus ob adulteratos nummos, Athenis in dolio habitavit. Obiit ferme

nonagenarius.

⁴ *Præclara quidem.*] Consule Plutarchum & Laërtium. Erasmus magnum acervum dictorum & factorum Diogenis hujus collegit, Apophthegmatum libro 3.

⁵ *Ulcisci inimicum.*] Inimicus quomodo ulciscendus.

⁶ *Aristotelis.*] Aristoteli quid profuerit Philosophia,

alibi faciunt. Docet enim Paulus, eos quos afflavit Christiana caritas, non esse legi obnoxios, eo quod plus præstant suapte sponte, quam lex metu poenæ possit extorquere. FR. Christus Judæis obmurmurantibus, quod cum publicanis & peccatoribus haberet etiā mensæ familiaritatem, respondit, ¹ *Non esse opus medico iis qui recte valerent, sed qui minus prospera essent valetudine.* Non abhorret hinc quod apud Plutarchum dixit Phocion, qui cum reprehenderetur, quod homini illaudato ² improboque patrocinator esset in judicio, non minus festiviter quam clementer, *Quid ni, inquit, quando nemo probus indiget tali patrocinio?* GR. Et istud ³ Christianæ bonitatis exemplum est, ad exemplum æterni patris, & probis & improbis, ⁴ quantum licet, benefacere; qui solem suum oriri jubet, non solum piis, sed etiam impiis. Verum admirabilius forsitan erit in rege moderationis exemplum. Cum ⁵ Demochares Demosthenis nepos, Atheniensium nomine, legatione fungeretur ⁶ apud Philippum Macedonum regem, & impertratis quæ volebat, à rege dimitteretur, humaniter interrogante, si quid præterea vellent; *Ut te ipsum suspendas, inquit Demochares.* Vox impotens odium arguebat; & rex erat, & bene meritus in quem jaciebatur convicium; nec ⁷ tamen incanduit; tantum ad collegas conversus, *Vos, inquit, hæc renuntiate populo Atheniensi, quod re cognita judicet, utrum nostrum existimet præstantiorem, me qui hæc patienter audie-*

¹ *Non esse opus medico.*] Matth. 9. Marc. 2. Lucæ 4.

² *Improboque patrocinator.*] Sed satis improbum patrocinari improbo. Qui enim justificat impium & condemnat justum, Deo est abominationi.

³ *Christianæ bonitatis.*] Matth. 5.

⁴ *Quantum licet.*] Recte additur, *quantum licet*: sunt enim istiusmodi officia benefaciendi, quæ legibus repugnant & conscientiam lædunt. Ita beneficium confertur in improbum, quum ipsius & causæ improbæ patrocinium suscipitur,

quo à potnâ commertitâ contra jus factique absolvitur.

⁵ *Demochares Demosthenis.*] Demosthenis nepos ex sorore, orator Atheniensis. Scripsit historiam earum rerum, quæ suo tempore Athenis acciderant, magis oratorio, quam historico stylo.

⁶ *Apud Philippum.*] Est hic clarissimus ille Macedonum Rex, Amyntæ filius; occisus tandem à Paulania.

⁷ *Tamen incanduit.*] Meminit hujus patientiæ Seneca de ira lib. 3.

audierim, an istum qui hac dixit. Ubi nunc sunt orbis monarchæ, qui se diis pares putant, & ob verbum inter pocula dictum, atrocia bella concitant? Hī. Magnos impetus habet gloriæ sitis, multosque transversos agit hic affectus. Ex eorum numero quidam Socratem interrogabat, qua via posset sibi compendio honestissimam comparare famam: *Si talem*, inquit, *præstiteris te ipsum, qualis haberi vis.* JA. Profecto non video quid dici possit vel brevius, vel absolutius. Fama non est affectanda, sed ea virtutem ultro comitatur, quemadmodum improbitatem infamia. Vos admiramini viros; mihi puella Lacæna placuit, quæ cum in auctione venderetur, licitator quidam adiit illam, Quid? inquit; num proba futura es, si te mercatus fuero? *Etiā*, inquit illa, *si tu non fueris mercatus*: indicans, sese non inculquam gratiam probitatem servare, sed suo pte ingenio virtutem ipsius gratia sectari, quod virtus¹ ipsa sui pretium est. LA. Masculam sane vocem edidit puella. Cæterum insigne mihi videtur exemplum adversus fortunam quamlibet blandientem constantiæ, quod cum Philippo Macedonum regi tres eximix felicitates eodem die nuntiarentur, quod in² Olympiis vicisset; quod dux exercitus Parmenion, proelio superasset Dardanos; quod uxor³ Olympias ipsi filium esset enixa; sublati in cœlum manibus precatus est, ut Deus tantam prosperitatem pateretur levi quopiam infortunio expiari. AL. Hodie nulla est tanta prosperitas, cujus invidiam metuat quisquam; sed perinde jactant, si quid successerit, quasi vel mortua vel surda esset⁴ Nemesis. Hæc merenda si vobis placet, hic hortulus eam vobis

¹ *Ipsa sui pretium.*] Hemistichium est Poëtæ: *Ipsa sui pretium est virtus.*

² *Olympiis vicisset.*] Olympia ludi ab Hercule instituti in honorem Jovis, recurrebant semper quinque annorum spatio.

³ *Olympias.*] Olympias Philippi Macedonum Regis uxor, à quo propter stupri suspicionem repudiata, percus-

forem ei immittit, quem in cruce pendentem coronat, à Cassandro tandem interficitur. Erat Alexandri Magni mater, Neoptolemi Molossorum Regis filia, prius Μυρτιάδης dicta.

⁴ *Nemesis.*] Tum pro Fortuna sumitur: tum pro Dea quæ stultos & facinorosos punire dicitur.

vobis quoties volueritis exhibebit, quem hoc colloquio non minus jucundo quam frugifero dicastis. BA. Profecto nec 'Apitius potuisset discum suaviorem apponere. Quare nos expectabis frequenter, modo boni consulas, quod nunc attulimus, non quæ digna erant tuis auribus, sed quæ non præmeditatis venerunt in mentem. Meditati lautiora proferemus. AL. Hoc eritis gratiores.

1 *Apitius.*] Omnium nepotum fuit | mentum posteris reliquit, conscriptis princeps; tum etiam gulæ suæ moni- | de gulæ irritamentis aliquot libris.

Ars Notoria.

DESIDERIUS, 'ERASMIUS.

DE. Q Uomodo succedunt tua studia, Erasmi? ER. Mulsis, ut apparet, parum faventibus: sed felicius succederent, si quiddam abs te queam impetrare. DE. Nihil non impetrabis, modo sit in rem tuam. dic tantum quid rei sit. ER. Non dubito, quin nihil sit artium reconditarum quod te fugiat. DE. Utinam vera prædices! ER. Audio artem esse quandam 'notoriam, quæ hoc præstet, ut homo minimo negotio perdiscat omnes disciplinas liberales. DE. Quid audio? Vidisti codicem? ER. Vidi, sed vidi tantum, quod non esset doctoris copia. DE. Quid continebat liber? ER. Varias animantium formas, draconum, leonum, leopardorum, variosque circulos, & in his descriptas voces, partim Græcas, partim Latinas, partim Hebraicas, aliasque Barba-

1 *Ars notoria.*] Qua rem aliquam cognoscimus: sic, opinor, vocat artem memorativam.

2 *Erasmius.*] Procul dubio in colloquio hoc interloquutores facit autor se ipsum & Hieronymi Frobenii nobilissimi apud Basileenses Typographi filium Joannem Erasmus Frobenium, cui & hæc eadem Colloquia inscripsit, quemque unice Erasmus amavit: ita quidem ut & Erasmi nomen illi indiderit.

3 *Notoriam.*] Designat artem memorativam seu memoriæ, qua per imagines memoria ita adjuvatur, ut quidam mille verba semel audita eodem ordine repetere potuerint. Primus artem illam invenisse dicitur Simonides Melicus, eamque excoluisse Metrodorus Scepsius. Tandem Patrum memoria eandem tenebris antiquitatis sepultam denuo eripere conatus est Raymundus Lullius & nuper etiam Hermannus Follius.

Barbaricarum linguarum. DE. Intra quot dies pollicebatur titulus disciplinarum cognitionem? ER. Intra quatuordecim. DE. Magnifica sane pollicitatio: sed nostine quoniam per istam 'artem notoriam evasisse doctum? ER. Nequaquam. DE. Neque quisquam alius vidit unquam aut visurus est, nisi posteaquam viderimus aliquem per alcu[m]misticam evasisse divitem. ER. Equidem optarim artem esse veram. DE. Fortasse quod pigeat litteras tantis sudoribus emere. ER. Scilicet. DE. Atqui sic visum est superis. Opes istas vulgares, aurum, gemmas, argentum, palatia, regnum, nonnunquam largiuntur ignavis & immerentibus: sed quæ veræ sunt opes, ac proprie nostræ sunt, voluerunt parari laboribus. Nec oportet nobis videri molestum laborem, quo res tanta paratur, cum cernamus plurimos homines, per horrenda discrimina, per non æstimandos sudores eluctari ad res & temporarias, & plane viles, si ad eruditionem conferantur: nec tamen semper assurguntur quod ambiunt. Et habent studiorum labores multum admixtum mellis, si paullulum in ea processeris. Jam in te bona ex parte situm est, ut magnam tædiorum partem amputes. ER. Quonam pacto? DE. Primum, ut animum inducas, amare studia. Deinde, ut ea mireris. ER. Quibus rationibus hoc fiet? DE. Contemplare quam multos ditarent, quam multos ad summam dignitatem auctoritatemque provexerint litteræ: simulque tecum considera quantum intersit inter hominem & pecudem. ER. Probe mones. DE. Deinde cicures ingenium tuum oportet, ut possit secum consistere, atque his delectari, quæ utilitatem adferunt potius quam voluptatem. Nam quæ per se sunt honesta, etiamsi initio nonnihil habent molestiæ, tamen assuetudine dulcescunt: ita fiet, ut & minus fatiges præceptorem, & ipse facilius percipias, juxta dictum

Isocra-

Artem notoriam evasisse.] Id certe arte[m] plane suspectam reddit: quod dum inveni fuerint qui totos libros semel prælectos absque hallucinatione reddere potuerint, nunquam tamen quisquam ex illo numero eruditionem adeptus sit.

ER.]

Ifocraticum, aureis litteris in frontispicio codicis tui pingendum, ¹ Εὖν ἤς φιλομαθῆς, ἴση πολυμαθῆς. ER. Satis adest celeritatis in percipiendo, sed mox effluit quod perceptum est. DE. Itaque pertusum mihi narras dolium. ER. Haud multum aberras à scopo. Sed quid remedii? DE. Obturanda est rima, ne perfluat. ER. Quibus rebus? DE. Non musco, neque gypso, sed diligentia. Qui voces ediscit non intellecta sententia, mox obliviscitur: nam verba, ut inquit Homerus, ² πτερόντα sunt, facileque avolant, nisi sententiarum pondere librentur. Prima igitur cura sit, ut rem penitus intelligas, dein subinde tecum verses ac repetas: & in hoc cicurandus est, ut dictum est, animus, ut quoties opus est, cogitationi possit insistere. Nam si cui mens est, adeo silvestris, ut in hoc cicurari non possit, haudquaquam est idonea litteris. ER. Istuc quam sit difficile, plus satis intelligo. DE. Quisquis enim habet animum adeo volubilem, ut nulli cogitationi possit immorari, nec diu potest audire loquentem, nec insigere memoriz quod didicit. Plumbo potest aliquid imprimi, quod maneat in loco: aquæ aut argento vivo, quoniam assidue fluitat, nihil potest imprimi. Quod si possis in hoc ingenium tuum mansuefacere, cum assidue verferis inter eruditos, quorum confabulationes quotidie tam multa proferunt digna cognitu, minimo labore disces quam plurima. ER. Profecto sic est. DE. Nam præter sermones conviviorum, præter quotidiana colloquia, statim à prandio audis octo lepidissima dicta, ex probatissimis auctoribus selecta; totidem à coena. Jam mihi supputa quantam hæc summam conficiant in singulos menses & annos. ER. Magnificam, si possim meminisse. DE. Ad hæc cum nihil audias nisi bene Latine loquentes, quid obstat, quo minus intra paucos menses ediscas Latine, cum illiterati pueri Gallicam aut Hispa-

¹ Εὖν.] Id est, si fueris discendi cupidus, multa addisces.

² Πτερόντα.] Id est, alata. Huc al-

ludit noster Poëta:

Et volas emissum semel irrevocabile verbum.

Hispanicam linguam discant exiguo temporis spatio? ER. Sequar tuum consilium, experiarque num, possit hoc ingenium Musarum iugo mansuescere. DE. Ego aliam artem notoriam non novi, quam curam, amorem, & infiduitatem.

Concio, sive Merdardus.

HILARIUS, LEVINUS.

HI. **D**Eum immortalem, cujusmodi portenta gignit alitque terra! Usque adeo nihil pudere viros Seraphicos? Exultant, opinor, sese apud fungos, non apud homines loqui. LE. Quid secum murmurat Hilarius? Componit, opinor, versiculos. HI. Quam libens illi blateronios impurum obturassent olet! LE. Compellabo hominem. Quid agis, Hilari, parum hilaris? HI. Optime temet offers, Levine, in quem hanc pectoris ægritudinem evomam. LE. In pelvim evomas malim, quam in me. Sed quid est mali? & unde nobis prodis? HI. E concione sacra. LE. Quid homini poetæ cum sacris concionibus? HI. A sacris non abhorreo: sed in hanc incidi ita sacram, ut Virgilius *auri famem* appellavit ² *sacram*. At tales rabulæ sunt in caussa, ut rarius audiam ecclesiastas. LE. Ubi habita est concio? HI. In summo templo. LE. A prandio? id temporis fere dormitant homines. HI. Utinam illi ³ locutuleio dormissent omnes, vix digno, qui concionetur apud anseres. LE. Obstreperum est animal ⁴ anser: Ferunt tamen,

patriar-

1 *Viros Seraphicos.*] Ita se vocant, non absque intoleranda nequitia & scelerata impudentia Monachi, *Seraphicos* nempe, id est, *Angelicos*: nec Angelicos in genere sed speciatim. *Seraphicos*; ut magis miteris: nam *Seraphim* Pontificii constituunt in suprema Hierarchia angelorum, juxta varios ordines, quos effinxerunt. Ita hypocritis illis non sufficiebat *angelicos* levocasse, sed à supremis Angelis suis *Seraphim* denominationem sumserunt. At quid miri,

cum parentum memoria à Servatoris nomine Jesu nomen mutuati sint spurci *Jesuitæ*. *Seraphim* interpreteris ignitos vel ardentes, quia instar ignis celeres & puri ac zelo gloriæ divinz desiderioque exequendi judicia Dei flagrantibus sunt.

2 *Sacram.*] Execrandam, diram.

3 *Locutuleii*, sunt homines in verba proveci, quos & garrulos, loquaces, blaterones, & linguaces dicimus.

4 *Anser.*] Hinc *interstrepis anser* *lores*.

I *Anser*

patriarcham Franciscum aliquando concionatum apud fo-
 rores¹ aviculas, à quibus magno silentio sit auditus. Sed
 age, etiamne sabbato sit concio? H1. Fit in honorem divæ
 Virginis matris. Nam die Dominico Christus prædicatur.
 Decet autem ut priores teneat mater. LE. Quod erat the-
 ma? H1. Enarrabat canticum Virginis. LE. Argumentum
 vulgatissimum. H1. Nimirum aptissimum ecclesiastæ. Nam
 suspicor illum hoc unum thema didicisse: quemadmodum
 ajunt inveniri sacerdotes, qui nullam² liturgiam callent,
 nisi pro defunctis unicam. LE. Dicatur igitur ille, concio-
 nator de *Magnificat*, aut, si mavis, *Magnificatissim*. Sed cujus-
 modi tandem avis erat, aut quibus ornata plumis? H1. Vul-
 turi non dissimilis. LE. Qua tandem³ ex corte? H1. Fran-
 ciscana. LE. Quid audio? ex tam sancto sodalitia? fortas-
 sis ex illorum de genere genere, qui dicuntur *Gaudentes*, co-
 lore fusco, calceis integris, cingulo candente: nec horrent,
 (contremisco referens,) nudis⁴ digitis contrectare pecu-
 niam. H1. Imo è grege selectissimo istorum, qui gaudent
Observantes nominari, colore cinericeo, cingulis canabeis,
 calceis fenestratis, quique citius occiderent hominem,
 quam nuda cute pecuniam attingerent. LE. Nil mirum
 est, in rosariis nasci⁵ cynorrhodum. Sed quis talem hi-
 strionem

1 *Aviculas.*] Erant aviculæ hæ *bi-
 rundines*, quibus dum Franciscus iste ver-
 bum Dei concionatur, illæ submissis
 capitibus in reverentiæ signum attentæ,
 nec trinsantes, astabant: finita sacra ista
 oocione dimissæ, in quatuor cœli par-
 tes avolarunt: quo indicatum est, ut
 habet Glossa ad Authenticam hanc hi-
 storiam, scētam Franciscanorum in qua-
 tuor mundi plagas divisam iri.

2 *Liturgia.*] Est ministerium cultus
 divini, & quicquid circa sacram men-
 sam peragitur. Sæpe ergo *Λειτουργία*
 non est quodvis circa res sacras ministe-
 rium obire; sed ea per quæ Deus, à
 Christianis colitur: puta orare, scriptu-
 ras recitare aut interpretari, concionari,

sacramenta administrare.

3 *Ex corte.*] Cors sive cohors est lo-
 cus cinctus parietibus ad custodiam gal-
 linearum, anserum similiumque: ita di-
 cta quia ibidem coërcentur.

4 *Digitis contrectare.*] Licet Servator
 noster ipse pecuniam contrectaverit, ex
 Francisci regula, tamen idem in nume-
 rum vetitorum recensitum; Quanquam
 ipsi Franciscani de possessione nummo-
 rum graves sæpe lites aliis moverunt,
 nummosque exigant ab iis, quorum se-
 pulchra aqua lustrali aspergunt, & mul-
 tis, ut multa omittam, metu purgatorii
 extorqueant.

5 *Cynorrhodum.*] Rosa capina, scortida
 olens, q. *κυνός ῥόδον*.

strionem induxit in hoc proscenium? H1. Istuc magis etiam diceret, si vidisset personam tragicam. Corpore erat vasto, buccis rubentibus, ventre prominente, lateribus gladiatoriiis: dixisset athletam esse: & quantum ego divinare queo, biberat in prandio plus quam unum vini ¹ sextarium. LE. Unde tanta vini copia non tractanti pecuniam? H1. Ex aula ² regis Ferdinandi, singulo quoque die dabatur illi sextarii quatuor. LE. O male collocatam benignitatem! Fortassis erat doctus. H1. Præter effrontem improbitatem, & linguam effrænem nihil habebat. LE. Quæ res igitur sic imposuit Ferdinando, ut ³ bovem adduceret ad ceroma? H1. Ut ⁴ numero dicam, pietas & regia bonitas. Commendatus erat, ille demittebat caput in dextrum humerum. LE. Sic Christus pendet in cruce. Sed erat concio frequens? H1. Quî potuit esset ⁵ infrequens Augustæ, templo celeberrimo, & in tot monarcharum conventu, quos ⁶ Carolus Cæsar ex universa Germania, ex Italia, ex Hispaniis, ex Anglia eo contraxerat? Quin & eruditi complures aderant in ipsa concione, præsertim ex aula regum. LE. Demiror si porcus

¹ *Sextarius.*] Ita dictus, quod sit sexta portio congi; capit nempe libram cum dimidia.

² *Regis Ferdinandi.*] Ferdinandus Maximiliani ex Maria Caroli Audacis filia filius, in Regem Romanorum electus est Coloniz Agrippinz ductu Caroli V. fratris anno 1531. quinquennium nempe ante Erasmi mortem; utpote qui 14. Id. Jul. anno 1536. Basileæ obiit.

³ *Bovem adducere.*] Hoc est, ad id, ad quod inutilis est. Ceroma unguentum dicitur, quo olim ungebantur athletæ. Bos autem ad certamina inutilis est.

⁴ *Numero dicere.*] Pro eo quod est, facile & compendio, citò ac celeriter.

⁵ *Infrequens Augusta.*] Augusta olim Vindelicorum urbs, nunc Suevorum circulo accensita, inter Rhætos & Germanos jam ante Romanorum impe-

rium celebris, hodie *Augsburg*; *Augusta* dicta ab Augusto Cæsare, cujus auspiciis colonia huc deducta. Verba sunt Ottonis Frisingensis; Hic Drusus Moguntiam in Gallia & Augustam in Rhætia, quæ ante Vindelica dicebatur; ex nomine Augusti vocatam fundasse vel instaurasse dicitur.

⁶ *Carolus Cæsar.*] In hac urbe multa comicia celebravit Carolus. Hic autem designat Erasmus ea quæ habita, cum Cæsar ex Italia rediret, anno 1530. maximo procerum comitatu, præsentibus itidem Ferdinando fratre, proxime sequenti anno in Romanorum Regem creato, & sorore Maria Ludovici Hungarorum Regis vidua. tumultus ob religionis reformationem motos sedare tentaret. Eodem tempore à Lutheranis illi oblata est Confessio Fidei, quæ inde *Augustana* seu *Augsburgica* dicta.

I Tradit

si porcus ille quidquam adferre potuit dignum tali auditorio. H1. At multa se digna protulit. LE. Quæ tandem, obsecro? Sed prius te quæso ut mihi nomen hominis edas. H1. Non expedit. LE. Quam ob rem Hilari? H1. Non libet talibus, gratum facere. LE. Au! gratificatur qui traducit? H1. Illis pro summo beneficio est, quocunque modo innotescere. LE. Saltem mihi nomen edito, tacituro. H1. Merdardum vocant. LE. Merdardum illum probe novi. Nimirum is ipse est, qui nuper in convivio Erasmus nostrum appellavit diabolum. H1. Rem tenes. Sed quod in convivio dixit, tamen si non omnino dixit impune, qui civiliores erant imputabant temulentia, & vino censebant inscribendum. LE. Sed quid excusationis attulit objurgatus? H1. Negavit se dixisse ex animo. LE. Qui potuit ex animo, cui nihil erat mentis aut animi? H1. Sed mihi ac doctis omnibus visum est intolerabile, quod publicus, quod eo in loco, quod apud tales auditores, denique quod in tam celebri monarcharum conventu, Merdardus suas merdofas purulentias effuderit. LE. Aveo scire quid dixerit. H1. Multa stolidissime debacchatus est in Erasmus nostrum; quorum hæc erat summa. His, inquit, temporibus existit quidam novus doctor Erasmus; lapsa est lingua, asinus volebam dicere: simulque populo interpretatus est, quid Germanice sonaret asinus. LE. Rem mire facetam narras. H1. Itane facetam? imo fatuam potius. LE. An non tibi facetum videtur, talem asinum quenquam omnino vocare asinum, nedum Erasmus? Unum illud scio, si Erasmus ipse præsens fuisset, non potuisset à risu temperare. H1. Profecto non minus refert asinum animi stupore, quam colore vestis. LE. Neque arbitror in tota Arcadia esse

1 *Traducere.*] Sinistram famam de aliquo spargere.

2 *Merdardum.*] Videtur à merda, stercore humano, effictum nomen.

3 *Merdofus.*] A merda, quod sterces

humanum significat.

4 *Arcadia.*] Regio imima Peloponnesi, maxime à mari remota, quæ habet asinos procerissimos, qui ob corporis magnitudinem in proverbium abierunt.

1 *Apuleius.*]

dia esse ullum asinum usque adeo asinum, quin hic dignior sit, qui foeno pascatur, quam ille. Hl. Prorsus inversus est ¹ Apuleius; ille sub asinina specie tegebat hominem; hic sub hominis specie regit asinum. Lb. At tales asinos hodie ² mulso & placentis saginamus; ut mirum non sit, si mordeant quemlibet, & calcibus feriant. Hl. Is, inquit, doctor asinus audet corrigere ³ *Magnificat*, cum id canticum sit à Spiritu sancto proditum per os sacratissimæ Virginis. Lb. Agnosco ⁴ *παρρησιαν ἀδελφικὴν*. Hl. Atqui id verbis exaggerabat, quasi summa esset admissa blasphemia. Lb. Mihi nunc cor metu palpitat. Quid erat criminis? Hl. Aiebat Erasimum pro eo quod ecclesia canit, *Quia respexit Dominus humilitatem ancilla sua*, vertisse *Quia respexit vilitatem ancilla sua*: eaque vox odiosius sonat Germanice quam Latine. Lb. Quis autem non fateatur esse blasphemiam execrabilem, si quis sacratissimam Christi matrem, etiam angelica dignitate celsiorem, appellet vilem ancillam? Hl. Age; quid si quis appellet Apostolos, servos inutiles? Lb. Pararem blasphemio fasciculos. Hl. Quid si quis eximium illum Paulum appellet indignum apostoli nomine? Lb. Clamarem, ad ignem. Hl. Atqui sic Apostolos suos loqui docuit ille doctor unus irrefutabilis Christus: ⁵ *Cum omnia feceritis, quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus.*

¹ *Apuleius.*] L. Apuleius Philosophus Platonicus è Madaura oppido Africae. Scripsit inter alia libros 11. Metamorphoseos de asino aureo, Lucianum imitatus, qui Græce simili fere argumento scripserat. Ob eam rem fabulam hanc *Græcicam* vocat. In quo fingit, in Thessalia a saga, dum ipse avem cuperet, in asinum mutatum, pristinum tamen sensum retinentem.

² *Mulso & placentis.*] Qui delicatis pascuntur, ut plurimum petulantiores sunt & ferociunt. *Mulsum* ergo est potus melle mistus. Gr. *μελιμαζών, οἶνον μελι.* Belg. *Wijn-meed.*

³ *Magnificat.*] Pontificii verbum *Magnificat* sumunt substantive., designantque eo hymnum Mariæ, qui invenitur Luc. 1. v. 4. Incipiens; *Magnificat anima mea Dominum.*

⁴ *Παρησιαν ἀδελφικὴν*] Id est, proverbium fraterculorum, non Delphicum.

⁵ *Cum omnia feceritis.*] Habetur locus Luc. 17. v. 10. Refutans Pontificiorum dogma superbum de meritis operum. Si enim inutiles servi sumus cum omnia fecerimus, quæ mandata sunt; vide quam etiam strictissima & perfectissima legis observatio, non tamen ullius præmi meritoria sit.

sumus. Luc. xv 11. Et hujus præcepti non immemor ¹ Paulus, de se prædicat, *Minimus sum omnium Apostolorum, atque adeo indignus Apostoli titulo.* 1 Cor. xv. LE. Verum ubi de se talia prædicant homines pii, ² modestia virtus est, qua nulla Deo gravior: si quis alius idem prædicet de illis, præsertim in divorum consortium relatis, gravis sit blasphemia. H1. Pulchre ³ nodum secuisti Proinde si ⁴ Erasmus adorandam illam Virginem dixisset vilem ancillam Domini, nemo non fateretur esse dictum impie. Cæterum quoniam ipsa ad istum modum de se loquitur, & in illius cedit gloriam, & nobis salutare modestiæ exemplum exhibetur: ut, quoniam, quidquid sumus, munificentia Dei sumus, quo quisque major est, hoc se gerat submissius. LE. Haftenus quidem inter nos convenit. Verum isti cum corrigere dicunt, sentiunt corrumpere, sive falsare. Illud itaque videndum, an *vilitatis* verbum Græcæ voci, quam ⁵ Lucas posuit, respondeat. H1. Istam ipsam ob causam à concione mox ad codicem cucurrimus. LE. Expecto venatum. H1. Verba quæ Lucas afflatu Spiritus, sanctissimis digitis suis exaravit, sic habent; *ὅτι ἐπιόλεψεν ἐπὶ τῇ ταπεινότητι καὶ δούλῳ αὐτῆς.* Ea sic reddidit noster ⁶ Erasmus: *Quia respexit ad humilitatem ancilla sua.* Tantum addidit præpositionem, quam ⁷ Lucas non omisit: nec eam respuit Romani sermo-

nis

¹ *Paulus, de se prædicat.*] Verba exstant 1 Cor. 15. ὅτι 9. Dicit autem se minimum respectu status ante conversionem, cum Ecclesiæ esset persecutor. Alibi 2 Cor. 12. ὅτι 11. Idem de seipso ait: *Nulla in re inferior fui summis Apostolis, etiamsi nihil sum.*

² *Modestia virtus.*] Modestia virtus est, qua quis nec arroganter nec superbe de se sentit, sed modice.

³ *Nodum secuisti.*] Nodum secare seu solvere, est rem impeditam explicare aut expedire. Belg. *Uyt den droom helpen.*

⁴ *Erasmus.*] Itane? Pontificiis adoranda virgo est Maria. Directe contra illud Christi Matth. 4. ὅτι 10. *De-*

minum Deum unum adorabis & ei soli servies.

⁵ *Lucas posuit.*] Lucæ 1. ὅτι 48. ponitur Græca vox *ταπεινότης*.

⁶ *Erasmus.*] Libro, cui titulus Paraphrasis in N. T. versio addita est. Tremellius eodem modo vertit, nisi quod omittat præpositionem *ad*. Beza habet, *quia respexit humilem ancillam suam.* Cum Tremellio convenit versio Hieronymo ascripta. Nupera versio Belgica: *Om dat 1y de nederigheyt sijner Dienstvaeght heeft aengezien.* Et verus: *Hy heeft de nederigheyt sijner Dienstvaeght aengezien.*

⁷ *Lucas.*] Lucas Evangelista medicus fuit Antiochenus. Græci sermonis non ignarus,

nis elegantia, nec ad sensum est otiosa. Sic enim loquitur Terentius in Phormione: *Respice ad me*. In Annotationibus tamen admonet, Lucam potius dixisse, *Adspice ad me*, quam *Respice ad me*. LÆ. Interest igitur aliquid inter respicere & adspicere? HÏ. Non ita multum, sed tamen non-nihil. *Respicit*, qui flexo collo adspicit quæ à tergo sunt; *Adspicit*, qui simpliciter intuetur: velut apud Terentium Phædria adspicit Thaidem, domo prodeuntem: *Totus*, inquit, Parmeno, *tremo horreoque, postquam adspexi banc*. At hujus frater Chærea sic loquitur; *Cum hac respicio ad virginem*. Nam ad senem sese flexerat; eo absoluto reflexit corpus ad virginem. Interdum tamen usurpant *Respicere*, pro eo quod est rationem sive curam habere, sive rei cujuscumque imminentiæ, sive præsentis. Ita Satyricus;

Respicere extrema jussit spatia ultima vite.

Mors enim velut à tergo imminens sequitur, ad quam reflectimus oculos, quoties eam animo reputamus. Et Terentius; *Respice senectutem tuam*. Proinde qui alibi intentus, non habet curam liberorum, dicitur *illos non respicere*. Rursus qui discussis aliis curis, cogitationem huc vertit, eleganter, *respicere* dicitur. At Deus unico intuitu cõtuetur universa, præsentia, præterita & futura; & tamen in scriptura nobiscum humano more loquitur. *Aversari* dicitur eos, quos reprobatur; *respicere*, quos aliquandiu veluti neglectos, dignatur suo favore. Verum hoc magis expressisset Lucas, si dixisset, ἀποβλεψεν, nunc legimus ἐπιβλεψεν. Sed utrum legas, minimum refert ad sensum. LÆ. At videtur otiosa præpositio repetita. HÏ. Certe sic & Latini loquuntur: *Accessit ad me*. *Appulit animum ad scribendum*. Heic mihi præpositio non videtur otiosa. Nam *respicere* potest, qui in tergum flectit oculos casu quopiam, in nullam rem certam intendens intuitum: at cum audis, *Respexit ad me*, exprimitur peculiaris favor,

ignarus, sc̃ptator Pauli & peregrinationis ejus comes. Vixit octoginta & quatuor annos, ut habet Hieronymus.

[Et Latini.] Juxta regulam: Præpositio cum qua verbum est compositum sæpe iteratur.

[Messiam.]

favor, volentis huic aut illi succurrere. Item *adspicimus* interdum casu obvia, quorum nobis nulla cura est, imo quæ videre nolimus. At quisquis ad aliquem *adspicit*, peculiariter attentus est ad id quod intuetur. Ad hæc, multa simul adspicimus, sed non ad multa. Spiritus itaque Sanctus volens nobis exprimere singularem erga sanctissimam virgunculam favorem, sic per illius os loquutus est: *Qui respexit ad humilitatem ancille sue*. Avertit oculos ab elatis, suoque iudicio magnis; & obtutum suum flexit ad eam, quæ in oculis suis erat infima. Nec enim dubium est, quin multi fuerint docti, potentes, divites, nobiles, qui sperabant ¹ Messiam ex ipsorum stirpe proditum: sed illos aspernatus Deus, clementissimi favoris oculos flexit ad virginem, fama obscuram, opibus tenuem, fabro nuptam, ne sobole quidem ulla divitem. LE. Nondum audio quidquam de *vilitate*. HI. Ea vox sycophantæ fuit, non Erasmi. LE. At in Annotatione forsitan meminit *vilitatis*. HI. Nequaquam. In vocem *πεινῶ* tantum hoc modestissime notat. Ut intelligas, inquit, *parvitatem*, non *animi virtutem*: sitque sensus; *Et si sim infima ancilla, tamen non est averſatus me Dominus*. LE. Hæc si vera sunt ac pietatis plena, quid est quod ² obrudant ³ onagri? HI. Latinæ vocis ignorantia parit hos tumultus. *Humilitas* apud veteres emendatius loquentes, non declarat virtutem animi, quæ pugnat cum arrogantia, diciturque *modestia*, sed conditionis abjectiorem sortem: quo sensu ignobiles, tenues, ⁴ idiotas, & contemptos *humiles* dicimus; quasi humi repentes. Quemadmodum igitur magnatibus loquentes dicimus, *Rogo ut tua celsitudo nobis hac in re faveat*: ita qui de se loquentes sua volunt elevare, dicere solent,

¹ *Messiam*.] Messias Hebræis; qui Græcis *Χριστός*, Latinis *Christus*.

² *Obrudant*.] *Arudo*, asperam vocem edo., quod asinorum est, hinc *rudis*, asini clamor.

³ *Onager*.] Gr. *ὄναξ*, asinus sylvestris. q. *ὄν* & *ἀγρῶς*.

⁴ *Idiotas*.] *ἰδιώτης*, proprie idem quod *privatus* nulloque munere publico fungens. Latinis autem magis sumitur pro *illiterato* & *imperito*.

solent, *Quæso ut humilitatem nostram tua humanitate subleves.* Nam pronominum primogeniorum emphasis, interdum habet nescio quid ¹ arrogans. Quod genus est illud, *Ego dico, ego perficiam.* Bifariam itaque puella modestissima, simul & suam sortem extenuavit, & numinis in se munificentiam extulit: non contenta seipsam *ancillam* dicere, sed addidit, *humilem* ancillam, & infimæ fortis. Quemadmodum, juxta proverbium, ² *servus præ servo est*, ita & inter ancillas alia est alia præstantior, nimirum pro dignitate functionis. Honestior enim ³ comitrix quam lotrix. LE. At miror Merdardum non agnovisse sermonis formam, cum ipse frequenter audierim Franciscanos ita loquentes, *Mea parvitas agit tibi gratias pro lauta refectioe.* HI. Quidam non multum aberrarent, si dicerent, ⁴ *mea parvitas.* Cæterum quoniam Græca vox *ταπεινοφροσύνη* quiddam amplius exprimere videtur, quam Latina, *modestia*: Christiani maluerunt *humilitatem* dicere quam *modestiam*: hoc est, maluerunt significantius loqui, quam elegantius. *Modestus* enim is dicitur, qui modice de se sentit; nihil sibi præter meritum arrogans. At *ταπεινοφροσύνη* laus non competit, nisi in eum, qui minus sibi arrogat quam habet. LE. At periculum est ne dum *modestiam* amplectimur, incidamus in *vanitatem*. HI. Quis sic? LE. Nam si verum dixit Paulus, *Non sum dignus vocari Apostolus*; & si vere se dixit Maria *ancillam humilem*, hoc est, infimæ fortis: periclitantur de mendacio, qui utrumque tam magnificis efferunt laudibus. HI. Nihil hæc, ô bone, periculi: cum nos laudibus vehimus pios aut pias, prædicamus

in

¹ *Arrogans.*] Ità se habet: voce enim primitiva seu abstracta, majus quid indicatur quam paronyma seu concreta. Ita de Deo proprietates dicuntur in abstracto, de homine in concreto. Deus quippe sic sapiens est ut simul sit sapientia ipsa, homo autem sapiens tantum aut sapientia prædictus esse dici potest.

² *Servus præ servo est.*] Admonet in eodem hominum genere, non statim

omnes æquales esse, verum hominum habendam esse rationem, non tantum conditionis. Belg. *Knecht en knecht is even.*

³ *Comitrix.*] Quæ comam componit & ornat; à *como*.

⁴ *Mea parvitas.*] Insignis paranomasia: non parvi, utpote sit locupletati, quamquam pecuniam haud attingant; sed pravi sunt Franciscani.

in illis Dei beneficentiam, cum ipsi semet abjiciunt, respiciunt vires ac merita sua, si desit favor numinis. Nec statim mendacium est, si quis sibi non vindicat quæ habet: si loquitur ex animo, fortassis error dici potest; *mendacium* dici non potest. At hunc errorem in nobis amat Deus. LE. At Paulus qui se negat esse dignum Apostoli titulo, alibi magnifice de se prædicat, commemorans sua facinora: Plus, inquit, omnibus laboravi; & qui videbantur esse aliquid, nihil mihi contulerunt: cum sanctissima Virgo tale nihil dixisse legatur. H. Sed ista facinora Paulus appellat suas infirmitates, quibus illustrata est Dei potentia; eamque commemorationem vocat *insipientiam*, ad quam sit adactus pseudapostolorum improbitate, ob quos fuit illi necesse sibi vindicare auctoritatem apostolicam, non quod ipse delectaretur humanam gloriam; sed quod expediret Euangelio, cujus dispensatio fuerat illi credita. In Virgine matre non fuit eadem ratio: non enim illi commissum erat munus prædicandi Euangelii. Tum & sexum, & virginem, denique Jesu matrem decebat summus pudor, summaque modestia. Nunc venio ad hujus erroris fontem. Qui Latine nesciunt, putant *humilitatem* nihil aliud declarare, quam insignem modestiam; cum interdum referatur ad locum, aut conditionem, non ad animi virtutem; interdum sic refertur ad animum, ut vitium sonet. LE. Etiamne in sacris literis? H. Maxime. En tibi locum apud Paulum ad Coloss.

1 At Paulus.] Nempe 1 Cor. 15. v. 9.
2 Magnifice de se prædicat.] Vide inter alia 2 Cor. 11. v. 5. Puto enim me nihilo inferiorem fuisse summis Apostolis, &c. 2 Cor. 12. v. 11. Nulla in re inferior fui summis Apostolis, etiam si nihil sum.

3 Pseudapostolorum.] Capite enim undecimo 2 ad Cor. testatur se ingenti amore cogi erga Corinthios, ut laudes suas deprædicet, gratuitam operam suam illis impendisse, ne quæ in re superiores essent Pseudoapostoli, quos longe

antecellere se recenset in iis quæ veræ sunt laudis. Et sequenti capite duodecimo profert revelationes sibi divinitus factas, ob quas quum vere gloriari posset, nolit, infirmitatum suarum confusus; sed hanc sibi necessitatem ineptiendi eos injicere, dum se adducunt ambiciosi hominibus, per quos à Christo abalienantur. Ita habent brevitaria seu argumenta, capitibus his duobus in quæ autor digitum intendit, in Bibliis Tremellii præfixa.

loff. cap. 11. ¹ *Nemo vos seducat volens in humilitate & religione Angelorum.* Nec heic est *ὁ πνευματικός*, quæ vox est in canticō Virginis, sed *ὁ πνευματικός*. Locus habet nonnihil obscuritatis, fateor: sed mihi videtur germanus sensus, quem accuratius docti adferunt, ² *Ne sitis tam humili, tamque abjecto animo, ut, cum semel dedicaveritis vos ipsos Christo salutis unico auctori, patiamini vobis persuaderi, ab Angelis sperandam esse salutem, quos quidam sibi fingunt apparuisse.* Sitis excelsō animo, ut etiamsi vere Angelus quispiam à cœlo veniens prædicet vobis aliud Evangelium, quam quod Christus tradidit, sit vobis execrabilis, velut Angelus impius & Christi adversarius. Multo minus convenit vos esse tam demissis animis, ut istorum fictis apparitionibus patiamini vos abduci à Christo. Ab uno Christo sperare salutem, religio est; ab Angelis aut divis idem expectare, superstitio est. Paulus igitur vult, humilis abjectique animi esse, ab illo sublimi Christo, ad commenticias Angelorum apparitiones desciscere: demissi ingenii est, quorumlibet luasu circumagi. Vides heic *πνευματικός* in vitium usurpatam esse. **L.E.** Quid ni videam? **H.** Rursus in eodem capite: ³ *Secundum præcepta & doctrinas hominum, quæ sunt rationem quidem habentia sapientia in superstitione & humilitate.* Heic iterum *πνευματικός* vitium sonat. **L.E.** Palam est. **H.** Atqui 1 Pet. v. usurpatur pro virtute quæ contraria est superbix, *ὁ*

¹ *Nemo vos seducat.*] Textum ita vertit Beza: Coloss. 2. § 18. *Nemo adversus vos rectoris partes sibi ultro sumat, in submissione animi & religioso cultu angelorum.* Tremellius habet: *Et ne quis volis per demissionem mentis culpabiles vos reddere, ut subjiciamini cultui Angelorum.*

² *Ne sitis tam humili.*] Adversus primam speciem corruptelæ disputat eo in loco Apostolus, ait Beza, cujus exemplum proponit Angelorum cultum: quod falsæ religionis genus primum hac ratione refutat, quod qui hujusmodi cultum invehunt, sibi tribuunt quod unius Dei est, nempe jus conscientiarum religione obligandarum, quantumvis ista

videantur homines ad humiliter desistentiendum adducere. Stolidæ demissionis animi, quum alioqui demissio etiam inter virtutes locetur: arrogantiz enim isti Angelorum cultores insimulabant eos, qui recta ad Deum contenderent.

³ *Secundum præcepta, &c.*] Beza vertit: *Præscripta ex præceptis & doctrinis hominum: quæ rationem quidem habent sapientiæ in cultu voluntario & submissionis animi.* Tremellius habet: *Mandata sunt & doctrine filiorum hominis: & videtur quod sit in illis ratio sapientiæ per aspectum submissionis & reverentiæ Dei.* Graphica autem hæc Monachus & Papiæ scriptio.

πειροφροσύνην ἵσχυροτάτην δὲ ¹ pro quo nos legimus, *humilitatem infirmate*. Rursum ad Phil. 11. τῇ πεπειροφροσύνῃ αἰχάλως ἀγρόφοι υπερέχοντες ἑαυτοὺς. id est, *Per animi modestiam unusquisque alium se ² praestantiorē existimet*. LE. Docuisti πεπειροφροσύνην usurpari in utranque partem, cum apud Latinos *modestia* non usurpetur nisi in laudem. Verum potesne docere πεπαινω (accipi pro *modestia*)? H1. Nihil absurdi, si quis ad istum modum usurpet. Nam & animo tribuere submissionem aut demissionem pro *modestia*, nihil vetat. Cæterum, an in divinis literis ita positum reperiatur, nescio. LE. Vide num apud divum Jacobum ita sit usurpatum, ³ *Glorietur autem frater humilis in exaltatione sua, dives autem in humilitate sua*. H1. Isto quidem loco est ὁ πεπεινωτός, non πεπειροφροσύνη. Quod si contendas heic *humilitatem* accipi pro *modestia*, consequens est, ut *exaltationem* accipiamus pro *superbia*, ac protinus gemina existet absurditas. Nam ut modestus non est, qui de sua modestia gloriatur ac jactitat sese; ita bis arrogans est, qui de sua superbia gloriatur. LE. Quid igitur sibi vult Apostolus? H1. Commendat æqualitatem ⁴ inter Christianos. Pauper dicitur humilis ob fortunam abjectiorem: dives dicitur sublimis, utique juxta mundum, ob fortunæ splendorem. Hic dives se demittit ad sortem pauperum, & pauper erigitur ad æqualitatem divitum. Uterque habet quod gloriatur: alter gaudet suis opibus sublevari pauperum inopiam: alter glorificat Christum, qui eam mentem

1 Pro quo nos.] Beza habet *submission* animi esse intus ornati. Tremellius: *Amicite vos intrinsecus demissione mentis unius erga alium.*

2 Praestantiorē existimet.] Beza vertit; ex animi submissione alii alios sibi existimantes praecllere. Tremellius: *Unusquisque proximum suum tanquam praestantiorē se reputet.*

3 Glorietur autem, &c.] Iisdem verbis Jacobo locum c. 1. v. 9. 10. vertit Tremellius. Beza habet: *Porro frater qui est humilis conditionis, gloriatur in sublimi-*

tate sua: qui verò est dives in submissione sui.

4 Inter Christianos.] Redit hic Apostolus, ait Beza in hunc locum, ad institutum repetita propositione: exultandum esse in cruce, utpote quæ nos non deprimat, sed attollat. Antequam autem concludat, tradit doctrinam superiori oppositam, quomodo videlicet prosperis rebus (ut quum omnium rerum copia suppetit) sit utendum: ita nimirum ut nemo idcirco sibi placeat, sed eo magis sit ab omni fastu alienus.

tem inspirarit divitibus. Lx. Sed interim dives ille modestiæ laudem habet. Hx. Fortasse; sed non ideo protinus *πεινῶς* significat *modestiam*. Sunt enim qui venantes laudem ab hominibus, multa pauperibus erogant. Quin potius uterque modestus est, si modo ad sit sincera pietas: dives, dum non gravatur ob Christum, æquari pauperi; pauper, dum ob honorem sibi habitum non insolescit, sed Christo gratias agens in illo gloriatur. Illud extra controversiam est, *πεινῶς* in divinis libris frequentissime usurpari pro *demissione*, sive *dejectione*, quæ fit per afflictionem, aut conditionis infirmitatem. Ita Paul. ad Phil. III. *Reformabit corpus humilitatis nostræ*, *πεινῶντες*. Item Psal. IX. *Vide humilitatem de inimicis meis*, *πεινῶς*. Rursum CXVIII. *Hæc me consolata est in humilitate mea*, *ὁ πεινῶν*, nimirum in afflictione. Hujus generis loca sunt complura, quæ longum sit hæc referre. Quemadmodum igitur *μεταφυσικὸς πεινῶς* dici posset *πεινῶσθαι*, qui modesto sit animo, minimeque elato: ita nihil prodigii fuerit, si quis *πεινῶς* dicat *πεινῶσθαι* nos de scripturæ usu loquimur. Cæterum qui contendunt in cantico Mariæ *πεινῶς* sonare *modestiam animi*, quin eadem opera sic interpretantur quod legimus Genes. XXIX. *Vidit Dominus humilitatem meam*, *πεινῶς*. Lia non jactat suam modestiam, sed, quod ob deformitatem minus esset cordi marito, humilitatem appellat. Eundem ad modum Deuteronomii cap. XXVI. *Et respexit humilitatem, & laborem, atque angustiam*. An non hæc *πεινῶς* appellat *afflictionem*? Lx. Unde igitur istis in mentem incidit, ut *humilitatem* in Cantico interpretentur *animi modestiam*? Hx. Nihil aliud video causæ, nisi quod multi

1 *Pauperibus.*] Quales tempore Christi Pharisei & hypocritæ, de quibus Matth. 6. v. 2. Itaque quum præstabis elemosynam, ne curato buccina cani coram te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & plateis, ut gloriam consequantur ab hominibus.

bus, amen dico vobis, retulerunt mercedem suam.

2. *Ταπεινῶναι.*] Beza vertit; *Transfigurabit corpus vestrum humile*. Tremellius: *Transmutabit corpus humilitatis vestræ.*

1 *Libid*

multi Theologi neglexerint & linguarum peritiam, & Latini sermonis studium, unà cum priscis ecclesiæ doctoribus, qui sine hisce præsiidiis ad plenum intelligi non queunt: præterea quod difficillimum sit revellere, si quid penitus infederit animo. Porro videas quosdam tantum scholasticia placitis tribuere, ut malint ad ea detorquere scripturam, quam ad scripturæ regulam opiniones humanas corrigere. LÆ. At istuc absurdus est, quam quod narrant de ¹regula Lesbia. H1. ²Beda monachus, non admodum gravis auctor, quoties ab alienis recedit vestigiis, ex ³occasione dictæ humilitatis meminit de superbia. At ⁴Theophylactus scriptor Græcus, qui sua fere ex ⁵probatissimis Græciæ scriptoribus hausit, negat heic *μεταίτιος* accipi posse ⁶pro virtute. LÆ. Ad istud probandum quid opus est auctoritate, cum ipse sensus communis respuat eam interpretationem? H1. Recte dixisti. Nam cum *modestia* sit quodammodo ⁷colophon ac tutatrix omnium virtutum; immodestia est, si quis eam de se prædicet. Fatemur quidem, in sanctissima Virgine virtutem hanc fuisse summam & incomparabilem;

1 *Lesbia regula agitur.*] Belg. *Men sal niet nauw sien.* Quoties præpostere, non ad rationem factum, sed ratio ad factum accommodatur. Et cum lex moribus applicatur, non mores ad legem emendantur. Aut quoties princeps se moribus populi accommodat; cum contrà conveniat plebem ad principis arbitrium vitam instituere; si modo princeps ipse ad honesti regulam ac scopum respiciat.

2 *Beda monachus.*] Ob vitæ modestiæ *venerabilis Beda* dictus, natione Britannus, claruit sub Joanne VI. Pontifice, pro barbarie istius sæculi Græce Latineque sic satis eruditus.

3 *Occasione.*] Inter alia monumenta etiam reliquit Beda Commentationes in Lucam; eas in Evangelii 1. cap. 7. s. 48. taxat hic Erasmus.

4 *Theophylactus.*] Archiepiscopus

Bulgariz recentior inter Græcos Theologos & succinctæ dictionis stylo familiarior: doctus satis pro sæculo illo in quo vixit.

5 *Probatissimis Græciæ.*] Sic est: quæ non absque discentium fastidio prolixè tradiderant, ille collectis undiquaque floribus in compendium contraxit. In primis tamen ex Chrysostomo tanquam aureo fonte maxime aureas hausit interpretationes: ita ut in explanandis Evangeliiis compressè protulerit quod ille sinuosis voluminibus explicaverat.

6 *Pro virtute.*] Verba ejus sic sonant: *Virgo certior reddita de cætu, glorificat Deum, illi miraculum attribuens, non sibi. Ille enim, dixit, respexit in me humilem, non ego ad illum respexi. Ille me prosequutus est misericordia, ego illum non quaesivi.*

7 *Colophon.*] Finis, perfectio.

SS 4

I Quia

bilem; (Christum semper excipio;) sed hoc ipso ob modestiam laudabilior est, quod eam ipsa non laudat, sed agnoscens suæ conditionis humilitatem, mysterii magnitudinem adscribit misericordiæ divinæ. Maria, inquit, per modestiam meruit fieri mater Dei. Donemus hoc aliqua ex parte verum esse: verum quæ tandem modestiæ species est, puellam hoc de se prædicare? **LE.** Quin & ipse cantici tenor declarat, illam de sua indignitate loqui; eo-que sic orditur: *magnificat anima mea Dominum.* At qui dicit, merui fieri mater Dei per modestiam, se magnificat, non Dominum. Mox subjicitur: *Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.* Ecce, significat rem subitam & inexpectatam. Non exspectat autem summum honorem, qui se nullo honore dignum judicat. Nec felicitas dicitur, si contingat quod meritis debebatur. Flaccus enim negat, se hoc nomine felicem appellandum, quod à Mecœnate in amicorum numerum adoptatus esset. **HI.** Quam ob rem? **LE.** Quia iudicio fuit ascitus, non gratuito favore. Mecœnas hoc illi tribuit, quod ejus virtutibus deberi judicarat. **HI.** Eodem pertinet, quod sequitur, '*Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.*' Non dixit, fecit mihi magna, quia me dignam judicavit, sed, *quia potens est*, & facit quæcunque vult, & ex indignis facit suo favore dignos; & ideo sanctum nomen ejus: *sanctum* dixit gloriosum. Quantum autem nostris meritis arrogamus, tantum detrahimus divini nominis gloriæ. Nam juxta Paulum, illius potentia per nostram imbecillitatem perficitur. Mox in eo versu, *Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles*; non est *μεγαλοφρονες*, sed *μεγαλεις*, hoc est, *contemptos* juxta mundum; ut opponatur *potentibus*. Hunc versiculum juxta Prophetiæ eloquutionis morem declarat sequens, *Esuri- entes implevit bonis, & divites dimisit inanes.* Quos modo di-
xerat

1 *Quia fecit mihi, &c.* Vide apud Lucam c. 1. v. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. & Commentationes Marlorati

aliorumque in idem Canticum Mariæ. 2 *Es versu.* Existat locus 2 Cor. 12. v. 9.

1 *Deda-*

xerat *humiles*, heic appellat *esariētes*, hoc est, tenues: quos modo *potentes*, heic *divites* vocat. Proximo versu fit mentio misericordiæ, sese per omneis orbis nationes profundentis. In extremo versu prædicat fidem Dei in promissis, *Sicut locutus est, &c.* Toto cantico prædicatur gloria, hoc est, potentia, bonitas, & veritas Dei: nulla est meritorum mentio. LE. Sed ut potentiam ac divitias comitatur superbia, ita paupertas docet modestiam. HI. Non equidem inficior, istuc interdum accidere; sed videas plerunque pauperes arrogantissimos: si negas, objiciam Merdardos multos. Verum demus esse quod non est perpetuum: non jam agitur qualis fuerit sacratissima Jesu mater, sed qualia de se prædicarit in hoc cantico. LE. Demiror istorum pervicaciam, qui toties moniti, frequenter etiam irrisi, non resipiscant. HI. Quoties moniti sunt, '*declamationem* esse ficti thematis tractationem, ad exercendam dictionis facultatem adhiberi solitam; & tamen istis *declamatio* nihil aliud est, quam sacra concio. Quoties inclamatum est illis, *cælibem esse*, quisquis uxorem non habet, etiamsi *sexcentas* alat concubinas: & tamen *cælibatus* istis nihil aliud est, quam continentia & castitas. Idem usu venit de *humilitate*, aliisque similibus quamplurimis. LE. Unde stupor tam pertinax? HI. De Merdardis respondeo. Non dederunt à puero operam litteris; nec est illis præceptorum aut librorum copia; & si quid istiusmodi facultatis obtigit, malunt abdomini impendere. Sacrosantam illam vestem existimant abunde sufficere & ad pietatis & ad eruditionis opinionem. Postremo putant nonnullam esse religionis partem,

1 *Declamationem.*] Calepino deficiente, *declamatio* est domestica exercitatio seu scholastica, qua futuri Oratores seriis causis solent præludere, parandæ eloquentiæ causa vel locupletandæ. Solebant enim causas acturi domi prius præmeditari ea quæ in foro essent dicturi. Pueria quoque in ludis ficta quædam

themata solebant præscribi, quibus se præexercerent, & ad eloquentiam viam sternerent.

2 *Sexcentas alat.*] Imo perfrecta fronte affirmant Pontificii, satius esse clericum suum meretricibus operam dare, quam matrimonii vinculis innecti.

partem, si cum suo ¹ Francisco ne Latine quidem loqui
 sciant. **LE.** Profecto plurimos novi, qui ista ex parte belle
 referant instituti sui principem, qui *caperonem* dixit pro ga-
 lero, opinor & ² *vestimentibus* pro vestibus. At Franciscus
 constanter recusavit presbyteri honorem; quod idem, opi-
 nor, fecit Benedictus & Dominicus. Nunc isti ³ cum suis
 vestimentibus non abhorrent à galero ⁴ Cardinalicio.
HI. Quid ais? imo ne à corona quidem triplici. at humiles
 illi pauperis Francisci filii, porrigunt calceos suos sum-
 mis ⁵ orbis monarchis osculandos. **LE.** Jam si fuisset facta
 yilitatis mentio, quid erat piaculi? **HI.** Nihil, si *vilem* intel-
 ligas, qui parvo æstimatur apud homines; aut qui sibi vide-
 tur contentibilis. Sed quid opus excusare quod dictum non
 est? **LE.** Non puduit Merdardum ad istum mentiri mo-
 dum? idque in fano tam celebri, in frequentissima monar-
 charum synodo, coram tot eruditis viris, quorum plerique
 Erasmicas lucubrationes evolverant? **HI.** Puduit, ais? Imo
 sibi visus est scurra ⁶ rem palmariam ac triumpho dignam
 facere. Hoc est quartum Merdardorum votum, longe tri-
 bus

¹ *Francisco.*] Franciscus enim homo
 plane idiota, nec Latine nec Græce cal-
 lebat. Ejus stuporem indicat Buchana-
 nus:

*Quod quamvis asinis membrossor omnibus
 esset,*

*Et Venerem in nulla perdomisset equa:
 Tot tamen haud multis multos genuisset
 in annis,*

*Quot nec umbriferis Manala celsa ju-
 gis.*

² *Vestimentibus.*] De Monachorum
 Barbarie, præcipue superioribus sæculis
 testantur hodieque literaria monumen-
 ta, tot mendaciis, tot solœcismis, tot
 Barbarismis & putidis nugis referta; ut
 mirum sit quod non interierint simulac-
 nata essent. Sed carbones hos pro the-
 sauris accurate in monasteriis reserva-
 runt Monachi, ut moverent risum ævo
 cordatiori.

³ *Cum suis.*] Vide de Francisco, Be-
 nedicto, Dominico honorem presby-
 teri recusantibus Rodolphum Hospi-
 nianum.

⁴ *Cardinalicio.*] Sic est, non enim
 ex Franciscanis, Dominicanis & Be-
 nedictinis Episcopi & Cardinales modo
 creantur, sed & ipsi Pontifices. Ita inter
 alios Clemens sextus professione Bene-
 dictinus erat, ut & Urbanus V. Alexan-
 der V. Franciscanus ut & Sixtus IV.
 Benedictus XI. Dominicanus.

⁵ *Orbis monarchis.*] Imo honoris lo-
 co exhibetur, si monarchis osculo con-
 tingere liceat sacerrimos Antichristi
 pedes.

⁶ *Rem palmariam, &c. dignam.*] Pal-
 marium facinus, apud Terent. pro in-
 signi, ac quod triumpho ac palma di-
 gnum: vel quod in palma est, hoc est,
 in laude.

bus¹ illis religiosius, *Nihil omnino pudere*. LE. Istius profecto plerique sunt observantissimi. H1. Nec erat simplex mendacium. Primum Mariæ canticum, ut est à Luca scriptum, manet intactum. Quî vero corrigere dicitur, qui nihil mutat? Deinde vox *humilitatis* immutata non est; nec ulla usquam vilitatis mentio. Postremo non corrigit canticum, qui bona fide reddit quod scripsit Lucas, sed explicat. LE. Video triplex mendacium effronte scurra dignum. H1. Mane: Nondum audisti, quod est omnium impudentissimum. LE. Etiamne amplius? H1. Vociferabatur, doctorem illum asinum fuisse principem, auctorem & antesignanum universi tumultus, quo nunc concutitur orbis Christianus. LE. Quid ais? H1. Huic imputandum quod tot sectis dissinditur ecclesia, quod sacerdotes spoliantur decimis, quod contemnuntur episcopi; quod sacrosanctæ Pontificis majestati passim oppeditur; quod agricolæ, vetus² gygantum exemplum instaurarunt. LE. Ista publicitus? H1. Magnis clamoribus. LE. Atqui longe secus existimant, qui Erasmi libros attentius introspiciunt. Horum plurimi fatentur se ex illius lucubrationibus hausisse veræ pietatis semina. Totum hoc incendium per monachos ortum; per eosdem huc usque incanduit, quod non aliter nunc quoque conantur extinguere, quam si³ oleum, quod

¹ *Illis religiosius.*] Tria vota Monachorum perpetua castitas, cæca obedientia & voluntaria paupertas: quartum addit autor votum nempe impudentiæ.

² *Gygantum.*] Designat bellum Rusticorum in Suevia circa annum vigesimum octavum sæculi decimi quinti. Id hoc modo describit Joannes Cluverus: Teterrimam notam prædicationi Evangelii inussit rusticorum rabies, qui ejus prætextu omnia libera esse debere contendebant, arreptaque occasione à servitiis; quibus à plerisque Magistratibus premebantur, consuebant in Sueviam armati, nihil non vi expressuri à principibus. Lutherus eos revocare à seditione

conatus, cum insanabiles comperisset, acri scripto damnavit eorum insaniam. Illi tremendo Dei judicio conglobati, pellunt nobiles, arces diruunt, resistentes quoscunque, rabidorum instar canum, laniant. Sed à Sueviæ foederatæ Duce Truxesio, cæsi sunt ad Ulmam, inde in Franconia & passim ad quinquaginta millia; autor lento igni assatus est. De Gygantum autem bello deos cælo depellere conantium videantur Poëtarum fabulæ.

³ *Oleum addere camino.*] Pro eo quod est, malo fomentum ac veluti alimoniam suppeditare. quo magis ac magis augetur. Belg. *Peck in't vier.*

quod ajunt, addant camino. H1. Vides, *ὅς καὶ οὕτως φησὶν ὅτι ἡ γαστήρ*. LE. Rem acu tetigisti. Illi nimirum expedit, in populo Christiano superstitionis esse quam plurimum, pietatis quam minimum. Sed quid concio? ferebatne Cumanum asinum, tam insolenter rudentem è suggesto? H1. Quidam mirabantur quid accidisset homini. Qui ¹ stomachi erant impatientioris, surgebant, atque è templo abibant, submurmurantes, *Venimus hic audituri laudes divæ Virginis, & hic temulentus nobis evomit meras ⁴ sycophantias*. In his erant etiam non paucæ mulieres. LE. Atqui solet hoc genus mire deditum esse isti sodalitie. H1. Vera prædicas; sed coeperunt & foeminæ sapere. Eruditi, quotquot aderant, plerique ringi, nonnulli etiam subibulare. LE. Non curat asinus sibila; oportuit talem ² rabulam putribus ovis aut ruderibus è suggesto deturbare. H1. Non deerant qui hoc illo dignum existimarent; sed cohibebat illos loci reverentia. LE. Sed loci religio non debet his opitulari, qui locum scelerare profanarunt, veluti qui in templi septris occidunt hominem, non æquum est ut illic habeant ³ asilum: itidem qui in sacris concionibus & loci religione, & populi patientia stolide abutitur, huic non oportet esse præsidio, quod ipse sua temeritate profanavit. Laudatus est à priscis ille, qui eum non habuit pro Consule, cui ipse non esset Senator:

nec

¹ *ὅς καὶ οὕτως, &c.*] Id est, ut pessima bestia est venter. Et illos qui alioquin omnia ventris gratia faciunt, lingua abutentes, Græci γλωσσοζώστους appellant.

² *Rem acu tetigisti.*] Adagium hoc, de quo alias fusius, non inficere his verbis Belgæ expriment: *Ghy hebt de Spieker op zijn hoofs geslagen*.

³ *Stomachi erant.*] Stomachi impatientioris dicitur, qui se ipsum difficulter cōderet, quin in iram erumpat. Hinc & stomachari, pro indignari.

⁴ *Sycophantias.*] Συκοφαντία mendacium, calumnia, *sycophantis* proprie

delator eorum qui ficos ex Attica exportabant.

⁵ *Rabula.*] Qui clamorosa & verbosa cum acrimonia causas forenses agit, à rabie vel radendo sic dictus.

⁶ *Asylum.*] Ἀσυλία loca inviolabilia & consecrationis lege tuta à direptione, ex quibus nefas reum rapere: hinc & nomen, nempe ab ἀ privativo & συλῆω rapio. Deus apud Israëlitas asylos instituerat, sed quam longe diversa à nostris & præcipue Pontificiorum: quorum singula templa tuta receptacula sunt homicidarum & latronum.

nec par est, ut populus eum habeat pro Ecclesiasta, cui ipse non est concio. H1. Metuunt fulmen episcoporum: 'Si quis instigante diabolo, &c. nosti legem. LE. Sed prius tales rabulas episcopi debebant vibrare fulmen. H1. Metuunt & illi. LE. Quos? H1. Illos ipsos rabulas. LE. Quam ob rem? H1. Ob hoc ipsum, quod rabulæ sunt. LE. Apostoli non metuebant regum & præsidum minas; & isti metuunt unum mendicum? H1. Sed ob istuc ipsum magis formidandi, quod mendici sunt. quod eripiat non habent, quo lædant habent. Abi tu fodes ad vespasum aut crabronum nidum aliquem, & unamquamlibet ex illis digito continge; ea res si tibi bene successerit, redito ad me, & episcopos ignavos appellato, qui refugiant unum mendicum irritare. Romanum pontificem nonne potentissimi Christianæ ditionis monarchæ reverentur, fortassis & metuunt? LE. Nec mirum: est enim Christi vicarius. H1. At Alexander sextus, vir nec stultus, nec indoctus, fertur ita loqui solitus, se malle è summis monarchis aliquot offendere, quam unum quemlibet fraterculum ex ordine mendicantium. LE. Omitte pontifices. Cum istius sceleris

1 Si quis, &c.] Canon est in Decretis, quo excommunicantur, qui in Monachos & sacerdotes manus injecerint.

2 Vibrare fulmen.] Fulmen nempe excommunicationis.

3 Ad vespasum & crabronum, &c.] Hinc dicimus Irritare crabrones, hoc est. eos provocare, qui commoti plurimum tibi obfuerint. Est autem crabro insecti genus, affine vespis, pertinacissimum, aculeoque pestilentissimo. Belg. Een horfse.

4 Christiana.] Secundum Paulinum vaticinium, 2 Thess. 2. 7. 3. 4. Homo ille peccatis, filius ille perditionis, sese opponens ille & effrensus supra quicquid dicitur Deus aut unum: adeo ut in templo Dei tanquam Deus sedeat præ se ferens se esse Deum.

5 Vicarius.] Nihil minus, non enim Scriptura ullum vicarium agnoscit, sed

Antichristus est, ipso Pontifice Romano Gregorio I. teste: Ego, ait ille, fidenter dico, quia quisquis se universalem sacerdotem vocat vel vocari desiderat, in elatione sua Antichristum præcurrit.

6 Alexander sextus.] Erat natione Hispanus, patria Valentinus, Rodericus Borgia ante nominatus, Calixti Papæ tertii ex sorore nepos (si non spurius) nonnullorum Cardinalium opera Pontificatum adeptus.

7 Nec indoctus.] Ex epitaphio quod ipsi scripsit Sannazarius mores & vitam scelestissimi hujus nebulonis est cognoscere. Ita habet:

Savitia, infidia, rabies, furor, ira, libido,
Sanguinis & divi spongia, dira fisis,
Sextus Alexander jaceo, hic jam libera
gaude.

Roma: sibi ignotam mors mea vix fuit.

I Tunc

sceleris rumor ad aures principum, qui tum Augustæ erant, dimanasset, non est sumptum de homine supplicium? H¹. Indigne tulerunt omnes, sed præcipue Rex Ferdinandus, & hujus² soror Maria, foeminarum hujus sæculi decus, Bernardus Cardinalis Tridentinus, ³ Balthasar Episcopus Constantiensis: objurgatus est graviter ecclesiastes, sed à nullo acrius, quam à Joanne⁴ Fabro Episcopo Viennensi. L⁵. Quid objurgatio? asinus non sentit nisi fustem. H¹. Prefertim si in ventrem ingeras. Sed quid illi stolido fecissent principes, longe gravioribus curis occupati? L⁵. Certe submovissent à concionandi munere, & suam illi benignitatem subtraxissent. H¹. At artifex ille pus suum in ipsam concilii dissolutionem distulerat, cum jam alioqui foret abundum. L⁵. Isto quidem pacto dicuntur abire cacodæmones, ingenti foetore relicto. H¹. Itaque dimissus est à rege Ferdinando, sed bene passus. Nam objurgatione tantillam quidem detraxit hominis obesitati. L⁵. Franciscus dicitur⁶ concionatus sororibus avibus; iste dignus videtur qui concionetur fratribus asinis ac suibus. Sed quò se contulit? H¹. Quò nisi ad suos gregales, à quibus exceptus

1 *Tum Augustæ.*] Paulo ante Augustæ descriptionem, & conventus, quem Carolus V. ob res in Germania turbatas ibidem indixerat, dedimus.

2 *Rex Ferdinandus.*] Anno vigesimo septimo sæculi decimi quinti in locum Ludovici Rex Hungariæ & Bohemiæ factus, & quadriennio post etiam Romanorum. Tandem anno quinquagesimo quinto ipsum imperium à fratre illi traditum.

3 *Soror Maria.*] Maria hæc filia Philippi & Joannæ, soror Caroli V. & Ferdinandi, Ludovico Hungariæ Regi nupta, post mariti obitum Caroli nomine Provincias Belgicas viginti quatuor annos summa cum laude tenuit.

4 *Balthasar Episcopus.*] Fuit hic Balthasar in ordine septuagesimus sextus episcopus Constantiensis, præfuitque mensibus quindecim: exposit. Treviri.

Constantia autem quibusdam à Constantio Constantini patre, aliis ab ejus filia sic dicta, sita inter Acronium & Venerum lacum.

5 *Fabro Episcopo.*] Erat hic Joannes Faber ex Leukirch, natione Suevus, Episcopus Viennensis nonus, Ferdinandi Regis Confessarius promotus ad episcopatum anno 1531. obiit anno 1541. Vienna autem ad Danubii ripam dexteram sita, Ptolemæo Juliobona, totius Germaniæ adversus Turcas propugnaculum.

6 *Concionatus.*] Ita narrant, ut ante dictum, viri Francisci scriptores: ad dentes & illud miraculum, quod nempe post reverenter auditam concionem à Francisco cum benedictione dimissæ, in quatuor mundi partes gratissimis concentibus sunt dispersæ: ut indicarent novam ipsius sectam per totum orbem similiter dispersam iri.

I Nde-

exceptus est ovatione quod rem strenue feliciterque gestam, & inter pocula, pro, Io triumpho, cantatum est, *te Deum laudamus*. LE. Dignissimus est iste Merdardus, qui funem in collo gestet potius quam in lumbis. Sed quid imprece-
mur isti stolido gregi, qui tales fovet pecudes? HI. Vix invenias quod illis impreceris malum gravius, quam ipsi accersunt sibi. Siquidem his rationibus maxime traducunt sese, & in bonorum omnium conjiciunt odium, effica-
cius quam quisquam possit hostis. Sed non est Christianæ mentis, cuiquam imprecari male; illud potius optan-
dum, ut elementissimus rerum formator & reformator (qui ex¹ Nabuchodonosor homine fecit bovem, & rursus ex bove fecit hominem, quique asinæ² Balaami dedit ho-
minis linguam) omnes Merdardi similes vertat in me-
lius, detque illis & mentem, & linguam viris Euangelicis dignam.

¹ *Nabuchodonosor.*] Idem & Nebu-
cadnezar, id est, prophetans *istiusmodi*
angustias, potentissimus Rex Babylonis:
Vide de eo Dan-4. & Josephum Anti-
quit. lib. 10. cap. 11.

² *Balaami.*] Idem & *Bileam*, id est,
confusus populus, ariolus filius Behor
seu Bosor. Vide Num. 22. & 5. Deut. 23.
& 4. 5. Jos. 24. & 9. 10.

PHILODOXUS.

'PHILODOXUS, SYMBOLUS.

PH. **F**elix auspiciū interpretor occursum rŭm, Sym-
bule. SY. Utinam sit aliquid, Philodoxe, in quo ti-
bi queam esse felix! PH. Quid auspicatius, quam si quis
deus occurrat homini? SY. Equidem nihil istoc existima-
rem auspicatius, etiamsi sexcentæ volitent³ nocturæ. Sed
quem mihi narras deum? PH. Te, inquam, Symbule?
SY. Mene? PH. Te plane. SY. Ego deos cacantes nunquam
feci pili. PH. Si non fallit³ proverbium, deum esse quisquis
juvat.

¹ *Philodoxus.*] Amator gloriæ, qui fa-
mam venatur. *Symbolus*, consiliarius.
Gr. *συμβουλῶν*.

² *Nocturæ.*] Nocturæ volatus apud
Athenienses felix & bene ominatus fuit.

³ *Proverbium.*] *Homo homini Deus.*
Antiquitas enim nihil aliud existimabat
esse *Deum*, quam prodesse mortalibus:
unde factum, ut & hominibus *Dei* vo-
cabulum attributum sit.

¹ *Cætera.*]

juvat mortalem, tu mihi deus esse potes. SY. De fide pro-
verbii viderint alii; ego certe perquam lubens amico pro-
fuero, si queam. PH. Non est quod metuas, Symbule; haud
peto mutuum. sacra res est consilium; eo tantum me iuva.
SY. Atqui istuc ipsum est petere mutuum, quandoquidem
hoc officii genus inter amicos ultro citroque commeari de-
bet, quemadmodum & ¹ cætera omnia. Sed quid est rei,
in quo meum desideras consilium? PH. Piget obscurita-
tis; cuperem esse celebris, commonstra viam. SY. En tibi
compendiariam. Imitare ² Erostratum, qui incendit tem-
plum Dianæ; aut huic simillimum ³ Zoilum, qui laceravit
Homerum; aut aliud aliquod facinus memorabile designa,
& ⁴ αἰδοῦ ἐρῖς cum ⁵ Cercopibus ac Neronibus. PH. Fa-
mam ex scelere parent alii; ego nomen ambio rumoris ho-
nesti. SY. Talem igitur te præsta, qualis optas prædicari.
PH. At multis egregia virtute præditis, non contigit nomi-
nis celebritas. SY. Istuc an verum sit, nescio: attamen si id
eveniat,

1 *Cætera.*] Secundum illud, Ami-
corum omnia sunt communia.

2 *Erostratum.*] Erostratus pæbulo sce-
lestissimus qui cum nomen sibi compa-
rare nesciret virtute, abominabili faci-
nore id consequi tentabat. Incendit er-
go Dianæ templum, ratus hoc pacto
nomen suum historiis insertum iri:
quæquam autem Græciæ civitates una-
nimiter caverant ne quis idem nomen
annalibus inferret; palam nihilominus
factum est. Erat Ephesinæ Dianæ tem-
plum inter septem orbis miracula: ubi
& ab Ethnicis celebratur magno hono-
re Dianæ simulachrum cælo elapsum,
ut iidem tradebant.

3 *Zoilus.*] Zoilus sophista Homerum
libris adversus eum scriptis lacerare est
ausus: unde ὀμηροφύλακτος cognomen
accepit. Librum suum Ptolemæo Regi
obtulit. In Græciam autem reversus de
Scironiis faxis præceps datus. In eun-
dem ita Ovidius:

Ingenio magni lixor detrectat Homeri:

*Quisquis es ex illo, Zoile, nomen be-
bet.*

4 *Αἰδοῦ ἐρῖς, &c.*] Id est, celebra-
tus, is proprie qui decantatur passim.
Cercopes autem fratres fuere improbi-
tate & malitia celeberrimi. Lege pro-
verbium, *Vide ne in Melampyggum inci-
das.* Belg. *Siet dat ghy niet te kloppen-
burch konn.* In lascivos & injuriosos
homines quadrat. Est autem commi-
nantis, ne quando incidant in eum, qui
malefactorum poenas de iis sumat. Por-
ro Melampyggus Græcis significat eum,
qui nigro sit podice; quo quidem co-
gnomento notatus est Hercules, & for-
tes ac strenuos μελαμπύγους vocare
conueverunt.

5 *Cercopibus.*] Hinc proverb. *Cercopum catus.* De conciliabulo conventu-
que versutorum & improborum homi-
num. Narrant enim Cercopes quosdam
Ephesi fuisse, notæ fraudulentæ viros;
qui suis dolis conati sunt, ipsi etiam
Jovi imponere.

3 *Aristi-*

eveniat, quod ais, ipsa virtus abunde magnum sui præmium est. PH. Vera prædicas, planeque philosophice. Veruntamen, ut sunt res humanæ, mihi videtur gloria præcipuum quoddam ornamentum esse virtutis; quæ non aliter gaudet agnosci, quam sol amat lucere, vel ob hoc ipsum, ut & proficit quam plurimis & quam plurimos ad sui pelliciat æmulationem. Postremo non video quam possessionem speciosiorum parentes liberis suis relinquere possint, quam honesti nominis immortalem memoriam. SY. Ut video, gloriam expetis virtute partam. PH. Scilicet. SY. Proinde tibi propone litteris omnium celebratos, ¹ Aristidem, ² Phocionem, ³ Socratem, ⁴ Epaminondam, ⁵ Scipionem Africanum, ⁶ Catones, Seniores & Uticensem, ⁷ M. Brutum, & horum similes, qui belli domique de Republica quam optime mereri studuerunt. Heic est enim feracissimus gloriæ campus. PH. Verum inter istos celebres, Aristides ⁸ ostracismo jussus est solum vertere; ⁹ Phocion, & ¹⁰ Socrates biberunt

¹ *Aristidem.*] Aristides Lyfimachi filius, Themistocli æqualis, cum quo de principatu contendit, cognomento *Justus*.

² *Phocionem.*] De Phocione ita Nepos: Phocio Atheniensis etsi sæpe exercitiis præfuit, summosque magistratus cepit, tamen multo ejus notior integritas est vitæ quam rei militaris labor. Cognomento *bonus* dictus.

³ *Socratem.*] Socrates Sophronici statuarii & Phanaretæ obstetricis filius, Philosophus Atheniensis, vir inter Ethnicos optimus, si quisquam.

⁴ *Epaminondam.*] Erat hic Polymi filius, Thebanus.

⁵ *Scipionem Africanum.*] Dicitur esse autem *Africanus*, quod bello Punico in Hispania victor, Africam adortus, Carthaginem vestigalem fecit & Annibalem vicit.

⁶ *Catones.*] Senior idem & Major respectu Minoris, nempe Uticensis, cui cognomen ab Utica civitate Africæ, ubi post Pharsalicam cladem reliquias Pom-

peiani exercitus contraxit & tandem sibi manus intulit.

⁷ *M. Brutum.*] Est hic M. Brutus Porciæ Catonis filiz maritus, unus ex Cæsaris Dictatoris interfectoribus.

⁸ *Ostracismus.*] Talis ex urbe dimissio, quæ fiebat à populo, missus in urnam testulis. Athenis enim is mos erat, ut per decennium ii cogeerentur abesse ab urbe, quorum potentia & gratia & opes suspectæ erant, siquidem eos sex millibus aut majore numero testularum damnari contigisset: infra illum numerum damnati non cogebantur abire. Testulæ illæ erant loco calculorum, quibus suffragium testabantur.

⁹ *Phocion.*] Idem testatur Nepos, nempe de Phocione, more Atheniensium (agebant illi hoc cicuta) supplicium publice sumtum. Et subjungit: In hoc tantum fuit odium multitudinis, ut nemo ausus sit eum liber sepelire. Itaque à servis sepultus est.

¹⁰ *Socrates.*] Accusatus erat Socrates ab Anyto, Melito & Lycone, quod de

T

Dij

berunt cicutam ; ¹ Epaminondas capitis est postulatus, quemadmodum & ² Scipio : Cato senior quadragies reus causam dixit ; Uticensis sibi mortem conscivit ; itidem ³ Brutus. Ego gloriam optarem nulla invidia contaminatam. SY. At istuc ne Herculi quidem filio concessit Jupiter. Nam post tot monstra virtute domita, cum ⁴ excetra fuit extremum certamen, idque multo omnium pertinacissimum. PH. Ego ⁵ Herculi suos gloriosos labores nunquam invidebo. Eos demum felices duco, quibus obrigit honestum nomen nulla invidia contaminatum. SY. Vis, ut video, suaviter vivere eo metuis invidiam, nec id injuria, ⁶ κακίαν γὰρ ἐστὶν Ἰνπιορ. PH. Sic est. SY. Ergo ⁷ λαὸς βίωσιν. PH. At istuc est mortuum esse, non vivere. SY. Intellego quid affectes. In sole clarissimo ⁸ versari gaudes, absque umbra. PH. Istuc quidem fieri non potest. SY. At nihilo magis fieri potest, ut gloriam consequaris nulla contaminatam invidia. Recte facta ultro sequitur gloria, gloriam comi-

Diis male sentiret. Rogatus ergo à iudicibus, qua poena se dignum censeret : ut in Prytaneo ex publico alar, respondit. Hoc dicto exacerbat iudices, ad bibendam cicutam damnarunt.

¹ Epaminondas.] Evasis tamen Epaminondas, quippe non renuens capitis poenam, modo hæc illi sepulto ascribebantur à Thebanis; Epaminondas à Thebanis morte multatus est, quod eos coëgit apud Leuctram superare Lacedæmonios, quos ante se Imperatorem nemo Boeotiorum ausus fuit aspicere in acie; quodque uno prælio non solum Thebas ab interitu retraxit, sed etiam universam Græciam in libertatem vindicavit. eoque res utrorumque perduxit, ut Thebani Spartam oppugnarent, Lacedæmonii salvi esse possent; neque prius bellare destitit, quam Mefene constituta urbem eorum obsidione elausit. Hæc Nepos. Et ita absolutus est Epaminondas

² Scipio : Cato.] De Scipione & Cato-

ne consule Latinos Historicos. Cato autem quadragies quidem, teste Plinio lib. 7. cap. 27. causam dixit, sed semper absolutus.

³ Brutus.] De morte Bruti hujus ita scribit Plutarchus : Stratonem proxime assistere jubens, stricti gladii manubrium utraque manu suffulciens, in mucronem incubuit.

⁴ Excetra. Excetra hydra appellata est, quod uno capite abscisso, plura crescerent.

⁵ Herculi suos.] Labores Herculis vulgo recensentur triginta quatuor.

⁶ Κακίαν, &c.] Id est, Pestem enim fera est.

⁷ Λαὸς βίωσιν.] Id est, Sic vive, ut nemo te sentiat vixisse. Juxta illud Senecæ : *Ætas per tacitum finat. Sic cum transferint nos Nullo cum strepitu dies, Plebejus moriamur senex.*

⁸ Versari.] Ovidii versus sunt : *Utque comas radios per folia euntibus umbra est : Cunctas hic pressas umbras, illa fugit.*

¹ Senex

comitatur invidia. PH. Atqui posse gloriam absque invidia contingere, docet nos 'senex ille Comicus; *ita ut facillime sine invidia laudem invenias, & amicos pares.* SY. Si ista laude contentus es, quam tulit Pamphilus adolescens, obsequiis & morum commoditate, poteris eodem loco petere rationes assequendi quod expetis, unde decerpisti sententiam. In omni re memento; *Ne quid nimis.* sed tamen mediocriter omnia: esto facilis in perferendis aliorum moribus, ad leviora vitia connivens; ne sis præfractus, tuæque sententiæ nimium tenax, sed aliorum studiis temet accommoda: nulli lædas os, sed comem te præbeas omnibus. PH. Adolescentiæ favent plerique, nec magni negotii sit tum istam parare laudem: ego magnificum quoddam nominis decus optarim, quod per universum orbem resonet, quodque cum ætate semper fiat illustrius, atque à funere tandem clarius elucescat. SY. Equidem laudando generosam istam indolem tuam, Philodoxe. Cæterum si cupis gloriam virtute partam, præcipua virtus est, negligere gloriam: & summa laus est, non ambire laudem, quæ magis sequitur fugientem. Videndum est igitur, ne, quo impensius ista ambis, hoc frustrare magis. PH. Non sum Stoicus ¹ *ἀνθρώπινος*, tangor humanis affectibus. SY. Si te prosteris hominem, nec ea recusas quæ sunt humanæ sortis, cur ea venaris, quæ nec Deo contingunt? Nosti enim 'Theocriticum illud non minus vere quam scite dictum, *Jovem nec pluvium, nec serenum, placere omnibus.* PH. Non est fortassis

¹ *Senex ille Comicus.*] Verba sunt Simonis ad Sosiam Act. I. Scen. I. apud Terentium.

² *Invenias.*] Invenire & reperire, teste Mureto, ut apud Græcos *ἀνέρεν*, eleganter, ponuntur pro eo quod est adipisci & lucrifacere.

³ *Ne quid nimis.*] Modum in omnibus rebus servandum docet adagium, Et veteres *πανδύναμον* tanti fecere, ut ad autorem Apollinem referrent. Vide

superius annotata.

⁴ *Ἀνθρώπινος.*] Id est expers affectuum. Stoici ita dicti à Stoa porticu, ubi Zeno autor sectæ Stoicæ docebat, in virum sapientem ullos affectus cadere negabant. Vide Senecæ Tractatum de Constantia Sapientis, sive quod in Sapientem non cadit injuria.

⁵ *Theocriticum.*] Est ille Poëta Syracusanus, Bucolicorum Scriptor, qui sub Ptolemæo Lagi filio vixit.

fortassis ignis absque fumo; sunt tamen ¹ *ἀργαῖα*. Si non potest obtineri, quin aliqua livoris nubecula obscuretur hominis gloria, arbitror tamen esse rationes, quibus fiat, ut quam minimum invidiæ sit admixtum. SY. Eas igitur tibi vis commonstrari? PH. Percupio. SY. Modice virtutem exere, & minus gravaberis invidia. PH. At gloria nisi sit insignis, non est gloria. SY. Ecce tibi certissimam viam. Designa præclarum aliquod facinus, & morere, & citra invidiam celebraberis cum ² *Codris*, ³ *Menœceis*, ⁴ *Iphigeniis*, ⁵ *Curtiis* ac ⁶ *Deciis*:

Pascitur in vivis livor, post fata quiescit.

PH. Equidem, ut ingenue quod res est fatear, cupio liberis ac nepotibus meis honesti nominis hæreditatem relinquere: verum hujus rei fructum, vivus apud vivos aliquandiu decerpere cupiam. SY. Age, non te suspendam amplius. Certissima ad illustre nomen est via, bene mereri, cum privatim de singulis, tum publicitus de universis. Id partim fit officiis, partim benignitate. Benignitas sic temperanda est, ne cogaris ab aliis rapere quod aliis suppedites. Nam ex hujusmodi largitionibus plus odii nascitur apud probos, quam favoris apud improbos. Porro ab improbis laudari, infamia verius est quam gloria. Ad hæc benignitatis fons largiendo exhauritur. Porro beneficentia, quæ constat officiis, fundum non habet: imo quo largius hinc hauritur, hoc scatet uberius. At heic multæ res sunt, quæ

& invi-

1 *Ἀργαῖα*.] Ligna sunt quæ dum cremantur, fumum non faciunt, ab æ privat. particula & *ἄργον*, quod fumum significat.

2 *Codris*.] Codrus Atheniensium Rex nobilissimus, qui habitu mendici Peloponneses ad cædem suam jurgio instigavit, (acceperant enim hi ab oraculo responsum ita demum imperaturos, si hostium regem non occidissent) & morte sua fidem oraculo fecit.

3 *Menœceis*.] Menœceus nobilis adolescens Thebanus, qui pro patriæ salutem

seipsum morti objecit, apud Philostratum in imaginibus.

4 *Iphigenia*.] Iphigenia Agamemnonis & Clytæmnestræ filia, Dianæ immolanda quod pater apud Aulidem ceravam interfecisset.

5 *Curtius*.] Marcus Curtius nobilis adolescens Romanus, qui se in specum conscenso equo præcipitavit Romæ.

6 *Decius*.] Tres Decii se pro patriæ salute Diis Manibus devoverunt. Pater bello Latino, Filius Hetrusco, Nepos quoque Pyrrhus pro Tarentinis gessit.

1 *Forman*.]

& invidiam mitigant, & famæ celebritatem illustrent, quas nemo sibi præstare valet, sed contingunt gratuito favore numinis :

Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.

At ¹ formam coporis sibi nemo largitur. Adfert ² secum dignitatis plurimum, generis claritudo. Ad hæc quoque fortunæ munus est. Idem sentiendum de divitiis, quæ recte factis partæ ab avis atque atavis ad nos devenerunt. Ne hoc quidem quisquam sibi præstat. Hujus generis sunt & ingenii dexteritas, ac dicendi gratia, lepos & comitas non ascita, sed ingenua. Postremo decorum quoddam arcanum atque etiam felicitas; cujus effectum in multis videmus quotidie, causam reddere nemo potest. An non frequenter conspiciamus eadem geri, dicive à diversis, & magnam inire gratiam qui pejus gessit, dixitve, cum is qui melius rem egerit, pro gratia referat odium. Hoc prisca quidam ³ ad genios referebant. Dicebant enim in eare quemque fortunatum esse, ad quam natus esset: contra parum succedere, quod quis ⁴ invita Minerva, iratoque genio tentaret. PH. Hic igitur nullus est consilio locus? SY. Vix ullus: attamen qui sagaces sunt, deprehendunt in pueris aut adolescentibus notas quasdam, quibus conjecturam facere liceat, ad quæ studia, quodve vitæ genus, quasve actiones sint idonei. Idem indicat in nobis arcanus quidam animi sensus, quo à quibusdam abhorremus, nulla evidente causa, ad quædam item miro impetu rapimur. Hinc est quod alius feliciter tractat rem militarem; alius dexter est in negotiis politicis; alium dicas ad studia natum. Quamquam & in his mira varietas; nimirum tanta, quanta est functionum

¹ *Formam.*] Præterea etiam: *Forma bonum fragile est.*

² *Secum dignitatis.*] Certe non contemnendum ex nobili genere ortum deducere: Nihilominus tamen locum semper habet, *Et genus & proavos & quæ non fecimus ipsi, vix ea nostra voco.*

³ *Ad Genios.*] De Geniis fuscæ ante dictum.

⁴ *Invita Minerva.*] Hoc est, refragante ingenio, repugnante natura, non favente cælo. Horatius: *Tu nihil invita dices faciesve Minervæ.*

num diversitas. Alium natura genuit imperio, alium voluit esse fortem militem: cui plurimum indulgit, ei concessit, ut, juxta Homerum, pariter & bonus sit lancearius, & egregius dux. Itidem in rebus civilibus, alius valet in consilio, alius in agendis causis excellit, alius obeundis legationibus & gaudet, & feliciter rem gerit. De studiorum varietate quid attinet dicere? Sunt qui sic rapiantur ad institutum monasticum, nec ad quodvis, sed vel ad hoc, vel illud, ut vitam sibi putent acerbam, nisi, quod optant, assequantur. Sunt è diverso qui mirum in modum abhorrent, ut mori ducant potius, quam fieri monachum: nec id odio faciunt, aut certa ratione, sed arcano quodam naturæ sensu. Ph. Ista quidem in compluribus ita, ut narras, & comperi nonnunquam, & frequenter admiratus sum. Sy. In his igitur bonis, quæ nobis gratuito largitur naturæ benignitas, multo minus orierur invidiæ; si fastus absit & ostentatio. Amabilior enim est forma, aut nobilitas, aut opulentia, aut facundia, in his qui se his bonis præcellere quasi nesciunt. Comitæ autem & modestia nihil imminuunt hæc commoda, sed ut gratiam addunt, ita depellunt invidiam. Hæc autem comitæ & morum suavitas oportet in omnibus vitæ actionibus sit perpetua, nisi prorsus repugnat Minerva. Nam frustra, ut opinor, tentaret ¹ Xenocrates, quod successit Socrati ac Diogeni: frustra moliretur ² Cato Censorius, quod ³ Lælius fecit gratiosum. Attamen ⁴ Demea ille Terentianus subito mutatus, satis declaravit quantum ad conciliandum benevolentiam habeat momenti, studiis & affectibus omnium obsecundare. Verum quoties à recto receditur, jam & à vera

¹ *Xenocrates.*] Chalcedonius Philosophus durus ac terribilis, & qui se moribus hominum accommodare non poterat, ob id à Platone jussus Gratiis sacrificare.

² *Cato (censorius).*] Est hic Porcius Cato cui à Censuræ dignitate Censorii cognomen inditum, homo severus &

rigidus, unde & à Virgilio Ænid. 6. Inferorum iudex constituitur.

³ *Lælius.*] Lælius cotaneus Ciceronis & ejus familiaris, cui & librum de amicitia inscripsit.

⁴ *Demea ille.*] Demea in Terentii Adelphis homo natura agrestis, asperus, durus, tenax, Micionis frater.

⁵ Poly-

veta gloria ad temporarium hominum favorem degeneratur. Cæterum ea demum gloria perpetua est, quæ honesti radicibus nititur, à judicio rationis profecta. Nam affectus, temporarios habent impetus; qui simul atque relanguerint, odisse coepimus, quod ante vehementer arrisit; ac proinde plausus vertitur in sibilum, laus in vituperium. Cæterum ut ingenium prorsus inverti non potest, ita potest aliqua ex parte corrigi. PH. Exspecto quid dicas. SY. Qui natura blandior est, is cavere potest, ne, dum apud omnes gratiolus esse studet, deflectat ab honesto, neve dum sese quibullibet accommodat, Polypum imitatus, sibi parum contitet. PH. Tales novi permultos lubricæ fidei & erubescendæ vanitatis. SY. Rursus qui severiore sunt ingenio, dare operam oportet, ut sic affectent comitatem, ne quod agunt, videatur simulatum, aut subinde ad naturam suam recurrant, pro laude geminum dedecus sibi comparaturi, & quod interdum rigidius agant, & quod sint inconstantes. Tantam enim vim habet constantia, ut qui vitiosam nacti sunt naturam, tamen ob hoc ipsum levius ferantur, quod nulquam sunt sui dissimiles. Fucus autem simulatque suboluit, etiam in benefactis gignit odium: porro quod simulatum est, perpetuo latere non potest, aliquando erumpat oportet: quod ubi factum fuerit, semel evanescit omnis ille magnificus gloriæ fumus, atque etiam in fabulam vertitur. PH. Illud igitur, ut video, mones, à natura minimum, ab honesto minime recedendum esse. SY. I enes. ad hæc scis, quidquid subito inclarescit, obnoxium esse invidiæ. Inde vox odiosa. ² *Νεωλῆς* apud Græcos, apud Romanos novorum hominum cognomen, apud utroque ³ terræ filiorum, & è cœlo delapforum. Cæterum fama quæ paulatim

1 *Polypum imitatus.*] *Polypum imitari* dicuntur omnium horarum homines, qui tempori inservientes cujuslibet ingeniis se accommodant. Modus loquendi desumptus est à polyphi piscis natura, qui maxime in metu colorem mu-

tat ad similitudinem loci, cui adhæret.

2 *Νεωλῆς.*] *Νεωλῆς* est nuper dives factus, qui subito divitias nactus, nusquam non ostentat illas, prius lenes domi vorans.

3 *Τῆς γῆς filius.*] Olim homines obscu-

T 4

ro igno-

tim nascitur, & augefcit, quemadmodum minimum habet invidiæ, ita maxime durabilis eft; ut indicat hoc ille poëtarum acutiffimus Horatius: *Crefcit occulto, velut arbor, ævo Fama Marcelli*. Proinde, fi veram, fi perpetuam, fi livori quam minimum expofitam gloriam expetis, aufculta Socрати, qui dixit, *Quibusdam ufu venire, ut dum nimium properant initio, ferius perveniant ad finem*. PH. Sed hominum vita brevis eft. SY. Ergo ad benefacta properandum, non ad gloriam, quæ fua fponfe confequitur. Non enim id confulis, opinor, quibus rationibus longævus fieri poffis. Nam iftuc ¹ Parcarum munus eft, quæ fila ducunt & amputant, cum ipfis eft vifum. PH. Utinam iftuc quoque poffis! SY. Nunquam, ô Philodoxe, divi tam fuerunt benigni, ut uni darent omnia. Quod annis detrahunt, nominis splendore penfant. Quibusdam, fed pauciffimis, tam indulgenter favent, ut vivi, fibique quodammodo fuperviventes, pofteritate fua fruantur. Sed ² rari funt quos æquus amavit Jupiter. Hoc fortaffis aliqui diis geniti potuere; verum ifta felicitas non cadit in hanc confultationem. PH. Sæpe mecum admirari foleo, feu fortunæ feu naturæ invidentiam, quæ nihil omnino commodi largitur mortalibus, quod non aliquo temperet incommodo. SY. Quid igitur fupereft, amice, nifi ut homines nati, fortem humanam æquo feramus animo? Jam & illud haud mediocriter conducit ad leniendam invidiam, fi penitus cures habere perfpecta nationum, ordinum, & fingulorum hominum ingenia, nimirum ad eorum exemplum, qui beftiis cicurandis alendisque dant operam. Si quidem horum præcipuum eft ftudium, animadver-

tere

ro ignoroque genere nati, *terre filii* dicebantur, propterea quod terra fit communis omnium parens.

¹ *Parcarum.*] Parca ita dicta per antiphrasim, quafi minime parca: Varro vero à parvi, eo quod nascentibus hominibus bona & mala creduntur conferre. Tres funt fiores perpetuo concordæ, quæcumque colum pariet, &c.

chæti trahit. Astræus occidit. Latini autem veteres eandem vocabant Nonam, Decimam & Mortam.

² *Rari funt quos.*] Verfus Poëtæ fic habent:

*Pauci quos æquus amavit
Jupiter aut urdens arexit ad æthera
virtus*

Diis genitii potentes

1 Delphi.

tere quibus rebus quodque animal, vel efferetur, vel deliniatur. Non jam loquor tantum de discrimine quod est inter avem & quadrupedem, inter serpentem & piscem, aut quod est inter aquilam & vulturem, inter elephantum & equum, inter 'delphinum & phocam, inter' viperam & aspidem, sed de innumera varietate, quæ est in singulis animantium generibus. PH. Exspecto quo sis evasurus. SY. Omnes canes sub una specie continentur: sed hæc species quam in innumeras formas distrahitur! ut dicas illos genere distinguere, non specie. Jam prorsus in eadem specie quam varii sunt canum mores, & ingenia? PH. Immensa varietas. SY. Quod de canibus dictum est, de singulis animantium generibus dictum puta: sed in nullo magis elucet discrimen, quam in equis. PH. Vera prædicas. Sed quorsum hæc? SY. Quidquid in animantium generibus, vel in formis, vel in singulis animantibus varietatis est, hoc omne puta esse in homine. Illic reperies lupos varios, canes inenarrabili varietate, elephantos, camelos, asinos, leones, oves, vipers, simios, dracones, aquilas, vultures, hirundines, hirudines; & quid non? PH. Quid tum? SY. Nullum autem est animal tam efferum, quin arte tractatum aliquam de se præbeat utilitatem; aut certe non lædat. PH. Nondum perspicio quid agas. SY. Est nonnihil discriminis inter Hispanum, Italum, Germanum, Gallum & Anglum. PH. Est plane. SY. Adhæc, est singulis in unoquoque genere peculiare quoddam ingenium. PH. Fateor. SY. Hanc varietatem si sagaciter habueris animadvertam, & sin-

1 *Delphinum.*] Φάινον vitulus marinus: nomen habet à boatu, animal est αἰετοπόδιον, instruitur pedibus habetque crura, sed posteriores pedes sunt sicut pinnae piscium.

2 *Viperam.*] Differt vipera ab aspidem, quod hæc cervicem habeat latam & tumidam & juxta oculos duo tubercula, quibus efficitur, ut oculi sint cavi, & sic quodammodo hebetiores, cum alias

à natura oculos obtusos acceperit. Vipera vero pallida est, collum habens non tumidum sicut aspis, sed tenue, ita tamen ut reliqua pars corporis proximè sequens collum, sit amplior. Hæc Franzius.

3 *Hirudinis.*] Hirudo, sanguisuga, een bloed-sugger Belgis, ab hærendo carnem dicta. Horatius: Non missura cutem missa plena cruoris hirudo.

Tt 5

3 Belgis

& singulorum moribus te accommodes, perfacile con-
 queris. ut aut omnes habeas amicos, aut certe nullos ini-
 micos. PH. Si Polypum me fieri jubes, ubi rectum & ho-
 nestum? SY. Est in rebus communibus aliquod obsequium,
 quod nullo pacto vitiat honestum: quod genus, apud Ita-
 los osculo salutant viri viros: in Germania si facias idem,
 absurdum videatur, sed pro osculo dextram porrigunt rur-
 sus in Anglia viri salutant mulieres etiam in templo obvias:
 idem si fiat in Italia flagitium habeatur. item in Anglia
 porrigere poculum tuum intervenienti in convivio, ci-
 vilitatis est, in Gallia contumeliæ est. In his & aliis hujus-
 modi, citra recti jacturam licet omnibus obsequiundare.
 PH. At perdifficile sit omnium gentium mores, ac singulo-
 rum hominum ingenia nosse. SY. Verum, ô Philodoxe, si
 gloriam insignem quæris, eamque virtute partam, necesse
 est ut virtutem quoque præstes non vulgarem. Scis autem
 virtutem circa difficilia versari, quemadmodum ante Peri-
 pateticum¹ illum docuit Hesiodus: proinde si mel cupis,
 apes feras oportet. PH. Scio, & memini: sed mitigandæ in-
 vidia rationem quærimus. SY. Proinde operam, ut in bel-
 lo dux esse mali quam miles; & in eo bello, quod geren-
 dum cum invisis hostibus potius, quam cum civibus, aut
 sociis. In Republica ea potissimum munia capesse, quæ po-
 popularia sunt & gratiosa. Velut defendere popularius est,
 quam accusare; honorare, quam punire. Quod si qua in-
 cidunt, sicut incidere necesse est, natura molesta, tamen ea
 quoque, si vitari non possunt; commoditate sunt lenienda.

PH. Quo

¹ Polypum.] Hinc Adag. Polypum men-
 tem obine. Belg. Keni steegeu voar staesen.
 Jubemur enim pro tempore alios mo-
 res, alium atque alium vultum sumere,
 servato tamen recto atque honesto.

² Illum docuit.] Versus Hesiodi sic
 habent:

Τὴν μὲν τοι κραδίη καὶ ἰλαινὴ ἐπὶ
 εἰλάῳ

Πηδῆας. ἀλγὴ μὲν ὁδὸς, μαίλα δ'
 ἐνυθὶ νύκτας.

Τὴς δ' ἀντὶς ἰδρῶτα θεοὶ προσποι-
 οῦσιν ἴθνησαν Ἀθανᾶσι.

Id est: Ad vitium pervenire facile est:
 & admodum prope habitat. Ante vir-
 tutem autem sudorem Dii posuerunt;
 longamque viam & arduam.

1 Jom

PH. Quo pacto? SY. Sedes iudex aut arbiter; altera pars nonnihil offendenda est; sed ea rem æquitate geras, ut, si fieri possit, etiam victus gratias agat. PH. Quis sic? SY. Puta: Intenditur actio furti aut sacrilegii: muta si potes, actionis formulam, & fac ut sit actio rei vindicandæ. Hæc protinus ita reum sublevas, ut nihil tamen decedat actori. Porro actionem omnem sic moderare, ut citra actoris dispendium reo videaris æquus. Postremo damnati poenam nonnihil mitiga. Absit interim aut vultus torvitas, aut verborum acerbitas, aut morositas; quæ res faciunt, ut quidam pejorem ferant gratiam pro dato beneficio, quam alii pro negato. Interdum monendus est amicus: sed si nulla spes emendationis, silere præstat. Si res gravior est, & spes est profectus, magni refert qualis sit admonitio. Nam sæpe numero fit, ut qui sinistre aut intempestive admonet, & morbum exasperet, & ex amico reddat inimicum. Hæc dexteritas magis etiam habet locum, si agas cum principe. Nam horum affectibus nonnunquam incidit ut sit resistendum. Quod si fit comiter ac dextre, paulo post qui obstitere, plus ferunt gratiæ, quam qui obsecundarunt. Quod enim cupiditati placet, temporarium est; quod recta ratione geritur, perpetuo probatur. Longe vero maxima pars invidiæ nascitur ex intemperantia linguæ. Quantum odii nonnunquam unica vox temere excidens concitat nonnullis! Quam multis dictum, aut ¹ jocus intempestivus fuit exitio! Laudabis igitur, sed dignos; idque parce: sed vituperabis parcius, si tamen omnino quispiam vituperandus est: proinde ² vitanda loquacitas. Difficillimum enim sit, simul & multa & opportune dicere. PH. Assentior istis omnibus. Sed mihi videtur præcipua ad parandam nominis celebritatem

¹ *Jocus intempestivus.*] Ita tonsor, qui Dionysii Siciliae tyranni cervici novaculam se adhibere gloriabatur, cruci est affixus.

² *Vitanda loquacitas.*] Non plane ineleganter Vida:

Fandi hinc compefcite amorem.

(*ff.*)

Sæpe olim incantab non lingua coarctata mor-

¹ *Scribere*

tatem via, ¹ scribere libros. SY. Vera prædicas, nisi quod obstat ² scribentium turba. At, si ista placet ratio, cura ut exacte scribas potius, quam multa. Cum primis autem argumentum delige neque protritum; neque cum multis commune; ad hæc minime invidiosum: in id, quidquid insigne complurium annorum lectione contractum est, conferas: tractatione vero tale reddas, ut voluptatem habeat cum utilitate conjunctam. PH. Prudenter tu quidem, Symbule; meoque animo feceris satis, si unum illud adjeceris, quibus rebus effici possit, ut maturius etiam contingat gloria. Multos enim video, qui ³ vix sub obitum inclarescunt, nonnullos à rogo, quod ajunt, demum innotescere. SY. Heic quod consulam, nihil habeo melius, quam quod tibi cen suavit tibi. Fac ut his te ipsum probes, qui gloria jam vicerunt invidiam: in horum amicitiam temet insinua, quorum honorifica de te prædicatio facile populare studium tibi conciliabit. PH. At si quando exoriatur invidia, quid ostendis remedii? SY. Fac quod solent hi qui picem coquunt: si flamma effulserit, infundunt aquam; ac tum magis effertur ac stridet incendium, ni id facias constanter ac sæpius. PH. Quid istuc ænigmatis est? SY. Invidiam oborientem beneficiis obrue potius, quam vindicta. Nihil egit Hercules resecis ⁴ Hydræ Lernææ capitibus; igni Græco devicit exitiabile monstrum. PH. Sed quem ⁵ vocas ignem Græcum?

¹ *Scribere libros.*] Respicit huc Martialis:

*Ede tuos tandem populo, Faustine, libellos,
Et cultum docto pectore profer opus.*

Et subiungit:

Ante fores stantem dubitas admittere famam,

*Teque piget cura præmia ferre tua?
Post te victura, per te quoque vivere, charta*

Incipiant: cineri gloria si va venit.

² *Scribentium turba.*] Etiam, teste Salomone, jam isto sæculo turba scribentium erat.

³ *Vix sub obitum.*] Imo quandoque etiam serius, secundum illud: *Sæpe*

Et tumuli tantum pulvere surgit homo.
Et à rogo demum, ut subiungit auctor, quidam innotescunt.

⁴ *Hydra Lernææ.*] Quinquaginta serpentis huic assignant capita Poetæ. Resecto autem ab Hercule uno, duo alia continuo repullulabant.

⁵ *Vocas ignem Græcum?*] Ita & Plinius tradit de igne Chimææ montis, accendi nempe aqua, terra aut forno reslingui: quemadmodum etiam de igne Malthæ Samosatensis.

1. Alge-

cum? SY. Qui ardet etiam in mediis aquis. Eum adhibet, qui laceffitus injuria malorum, non cessat tamen de omnibus bene mereri. PH. Quid ego audio? beneficentia igitur nunc aqua est, nunc ignis? SY. Quid vetat? quando Christus in allegoriis nunc sol est, nunc ignis, nunc lapis. Dixi sedulo. si quid melius eris nactus, sequitor, meumque repudiato consilium.

¹ *Allegoriis nunc.*] *Αἰνέσις*, Vossio definiente, est tropi in vocibus Quintiliano dicitur *Inventio*, quum pluribus continuatio.
aliud verbis, aliud sensu ostenditur.

Opulentia sordida.

JACOBUS, GILBERTUS.

JA. UNde nobis tam exuccus, quasi cum cicadis interea rore sis pastus? mihi nihil aliud quam syphar hominis esse videris. GI. Apud inferos umbræ, malva & porro saturantur: at ego decem vixi menses, ubi ne id quidem contigit. JA. Ubinam, te quæso? num abreptus in navem galeatam? GI. Nequaquam, sed Synodii. JA. In urbe tam opulenta, bulimia periclitatus es? GI. Maxime. JA. Quid in causa? An deerat pecunia? GI. Nec pecunia, nec amici. JA. Quid igitur erat mali? GI. Mihi res erat cum hospite Antronio. JA. Cum illo opulento? GI. Sed sordidissimo. JA. Monstri simile narras. GI. Minime; sed

sic

¹ *Rore pascitur.*] Adag. in hominem prætenui corpore quadrabit: cicadas enim rore ali, testis est Plin. lib. 11. cap. 36. Et per ironiam subinde dicitur in hominem vehementer obeso corpore.

² *Syphar.*] Serpentis exuvium ita appellatur, mire leve & siccum.

³ *Malva.*] In Colloquio Proci & Poeltz dicit autor umbras vesci malvis, porris & lupinis. Respice annotata in paginam 177.

⁴ *Navis galeata.*] Belg. *Een galey*. Galea enim genus navigii: unde *Armo ca-*

put galea, pelagus percurro galæa. Sic vet. Diction. Italis *Galea* & *galeria*. Est ergo navis longa, actuaria navis, quæ remis agitur. Etiam *galea* dicitur corbis. Belg. *De meesse*.

⁵ *Bulimia.*] Canina fames: vel edacitas præter naturam.

⁶ *Antronio.*] Non homine sed asino. Sic *Antronium asinum* appellamus, qui deformi prægrandique mole corporis est, cæterum ingenio stupido bardoque. Antron autem civitas erat Thessaliæ, ubi ajunt asinos insigni magnitudine quondam fuisse.

z. 180.

sic fiunt divites, qui è summa emergunt inopia. JA. Quid ita libuit tot menses apud talem hospitem commorari? GI. Erat quod alligaret: & sic tunc erat animus. JA. Sed dic, obsecro, quo tandem vivit ille apparatu? GI. Dicam, quandoquidem ¹actorum laborum solet esse jucunda commemoratio. JA. Mihi certe futura est. GI. Illud ²ægritudo accessit incommodi, cum illic agerem; totos tres menses spirabat Boreas, nisi quod illic nescio quo pacto nunquam perseverat ultra diem octavum. JA. Quomodo igitur spirabat totos tres menses? GI. Sub eum diem velut ex constituto mutabat stationem, sed post horas octo migrabat in locum priorem. JA. Ibi tenui corpusculo opus erat foco luculento. GI. Satis erat ignis, si suppetisset lignorum copia. Verum ne quid heic faceret impendii noster Antro-nius, ex ³rusculis insularibus evelebat arborum radices ab aliis neglectas, idque fere noctu. Ex his nondum beneficis struebatur ignis non absque fumo, sed sine flamma: non qui calefaceret; sed qui præstaret, ne vere dici posset ibi nullum esse ignem. Unicus autem ignis durabat totum diem, adeo temperatum erat incendium. JA. Illic hibernare durum erat. GI. Imo multo durius æstivare. JA. Quis sic? GI. Quoniam ea domus tantum habebat pulicum ac cimicum, ut nec interdiu quietum esse, nec noctu somnum capere liceret. JA. Divitias miseras! GI. Præsertim in hoc pecoris genere. JA. Oportet illic ignavas esse fœminas. GI. Latitant, nec inter viros versantur. Ita fit ut illic & fœminæ nihil aliud sint quam fœminæ, & viris desint ea ministeria quæ solent ab eo sexu suppeditari. JA. Sed Antro-nium interim non pigebat tractationis? GI. Illi in hujusmodi

¹ Actorum laborum.] Eadem sententia multis modis exprimit. Jucundi autem labores. Quod fuit durum pati, meminisse dulce est. Jucunda malorum præteritorum memoria. Versus ex Græco versi eundem sensum habent: Magnopere est jucunda viro renovata dolorum memio, qui

per multa tulit, per multa que gessit.

² Oðegvóðev.] Id est, coelitus.

³ Rusculis insularibus.] Rusculum diminutivum à rusco. Ruscus autem vel ruscum humilis frutex, quo olim etiam sepes muniebantur. Columella:

His fuso sepes nunc horrido rusco prædit.

X Martii

modi fordibus educato, præter lucrum nihil erat dulce. Ubivis potius habitabat quam domi, nulla in re non negotiatur. Scis autem eam urbem esse præ cæteris Mercuriale. Pictor ille nobilis deplorandum existimavit, si dies abiisset sine linea; Antronus longe magis deplorabat, si dies præterisset absque lucro. Quod si quando evenisset, domi quærebat Mercurium. JA. Quid faciebat? GI. Habebat in ædibus cisternam ex ejus civitatis more, illic hauriebat aliquot aquæ sirulas, & infundebat in vasa vinaria. Heic erat certum lucrum. JA. Fortasse vinum erat æquo vehementius. GI. Imo plus erat quam vappa. nunquam enim emebat vinum nisi corruptum, quo minoris emeret. Ex eo ne quid periret, subinde fæces annorum decem miscbat; volvens ac revolvens omnia quo mustum videretur: neque enim ille passus fuisset ullam fæcis micam perire. JA. At si quæ fides medicis, tale vinum gignit vesicæ calculos. GI. Non errant medici: nam in ea domo nullus erat annus tam felix; quin unus atque alter calculo periret; nec horrebat ille funestam domum. JA. Non? GI. Etiam à mortuis colligebat vestigial. Nec aspernabatur quamvis exiguum lucellum. JA. Dicis furtum. GI. *Lucrum* vocant negotiatores. JA. Quid interea bibebat Antronus? GI. Idem ferme nectar. JA. Non sensit malum? GI. Durus

1 *Mercurialem*] Mercurialis urbs in qua mercatorum magna & plurima negotia tractantur. Mercurius enim ab antiquis Deus mercatorum habitus.

2 *Pictor ille.* Designat autor Apellem Coum, Alexandri Macedonis cotanctum, cujus dictum notum. Vulgo versiculo hoc exprimitur:

Nulla dies abest, quin linea ducta super sit.

3 *Mercurium.* Id est, lucrum: Mercurius enim lucri etiam Deus.

4 *Vappa.*] Vappa vinum vitiosum, corruptum, cujus vis evaporavit.

5 *A mortuis.*] Vide proverbium, *A mortuis tributum.* Quod in eos dicitur,

qui per fas nefasque divitias congerunt, etiam è rebus minutis ac sordidis: veluti Vespasianus è lotio aut è turpibus, velut è lenocinio, quaestuque corporis. Græci hoc dicunt *ἀπὸ νεκρῶ φερόμενον*, aut cum à quibuslibet extorquetur, ab amicis, tenuibus, mendicis postremo vel à mortuis. Sic & probro datum Romanis Principibus, quod suffossis Corinthiorum monumentis, æra Corinthia sustulerunt, ipso etiam vocabulo, rei turpitudinem exprobrante. Nam ad eum sublata modum, *νεκροποριον* dicta.

g. *Fortis*

rus erat, qui vel ¹ fœnum esse posset, & talibus, ut dixi delictis fuerat à teneris educatus. Hoc lucro nihil existimabat certius. JA. Quid ita? GI. Si supputes uxorem, filios, filiam, generum, operas, & famulas, alebat domi fere corpora triginta tria. Jam quo vinum erat dilutius, hoc & parcius bibebatur, & serius exhauriebatur. Heic mihi subducito, in singulos dies addita aquæ situla, quam non pœnitendam summam conficiat in annum. JA. O sordes! GI. Atqui non minus compendii redibat ex pane. JA. Quo pacto? GI. Emebat triticum vitiatum, quod alius noluisset emere. Heic præsens statim lucrum, quia minoris emebat. Cæterum vitio medicabatur arte. JA. Qua tandem? GI. Est ² argillæ genus frumento non dissimile, quo videmus & equos delectari, dum & parietes arrodunt, & ex lacunis ea argilla turbidis, bibunt libentius. Ejus terræ tertiam partem admiscebat. JA. Est istuc medicari? GI. Certe tritici vitium minus sentiebatur. an hoc quoque lucrum putas aspernandum? Adde jam aliud ³ stratagemam: Domi panem subigebat: nec id crebrius, etiam æstate, quam bis in mense. JA. Istuc est lapides apponere, non panes. GI. Aut si quid lapide durius. Sed huic quoque malo erat paratum remedium. JA. Quodnam? GI. Fragmenta panis immersa cyathis vino macerabant. JA. ⁴ Similes habebant labra lactucas. Sed ferebant talem tractationem ⁵ operæ? GI. Primum

¹ Fœnum esse posset.] Belg. *Hy is een buffel ende beest*. In indoctos & brutos homines dicitur. Contrarium ejus, Ambrosia alendus, in homines egregios, ut intelligas illos pecudibus, hos Diis æquandos.

² Argilla genus.] Argilla seu terra figularis, ejusque usus ad sigilla & imagunculas. Belg. *Witte pot-aerden, kleye*.

³ Stratagemam.] Callidum & tempestivum factum. Sed proprie est callidum factum, quo dux exercitus hostem circumvenit.

⁴ Similes habebant labra, &c.] Ubi

similia similibus contingunt. Belg. *so hebben malkander gevonden*. Utimur adagio nato ab asino carduos pascente, ubi similia similibus, digna dignis contingunt. Itaque quemadmodum carduus spinosus est, & majorem in modum asperis foliis & caule, denique ipso etiam flore; item & asini labris nihil durius, ut illis non alia lactuca magis apta videatur.

⁵ Operæ.] Per Metonymiam effecti, opera pro operariis, pro personis, quæ pretio conductæ aliquid operis faciunt.

num narrabo primatum ejus familiæ apparatus; quo facilius divines, quomodo tractentur operæ. JA. Audire cupio. GI. De jentando nulla erat illic mentio. prandium fere differebatur in horam à meridie primam. JA. Quam ob rem? GI. Expectabatur Antronius paterfamilias. Coenabatur interdum ad horam decimam. JA. At tu solebas esse inediæ impatientior. GI. Eoque subinde clamabam ad Antronii generum Orthrogonum, (agebamus enim in eodem conclavi:) Heus Orthrogone, non coenatur hodie apud Synodios? Commode respondit, brevi adfuturum Antronium. Cum nihil viderem apparati, & latraret stomachus, Heus, inquam, Orthrogone, erit hodie pereundum fame? Excusabat horam, aut aliud simile. Cum non ferrem stomachi latratum, rursus interpellabam occupatum: Quid futurum est, inquam: eritne moriendum fame? Ubi jam Orthrogonus consumsisset omnem ¹ tergiversationem, abiit ad famulos, jussitque adornari mensam. Tandem cum nec rediret Antronius, nec quidquam appareretur, Orthrogonus victus conviciis meis, descendebat ad uxorem, & socrum, ac liberos, clamitans ut apparerent coenam. JA. Nunc saltem exspecto coenam. GI. Ne propera. Prohibat tandem famulus claudus, ei præfectus negotio, non admodum dissimilis Vulcano; internit mensam linteo. Ea prima coenæ spes. Tandem post longam vociferationem afferuntur ² phialæ ³ vitreæ, cum aqua sæpe limpida. JA. Altera coenæ spes. GI. Ne propera, inquam: Rursum post atroces clamores adfertur phiala illius nectaris fæculenti plena. JA. O factum bene! GI. Sed sine pane. Nihil adhuc periculi; nemo famelicus bibat lubens tale vinum. Clamatum est iterum usque ⁴ ad ravim. Tum demum apponitur panis

¹ *Tergiversatio.*] Subterfugium, detrectatio. A *tergiversor*, q. reculo ad aliquid venire, tanquam tergum vertendo.

² *Phiala.*] Φιάλα poculi genus capacious, ita dictum *ὡς τὸ πίνειν ἄλλος παρέχειν*, hoc est, quod ad bibendum

assatum suppediret.

³ *Vitrea.*] Addit autor *vitrea*: nam alioqui ex auro fieri solent Phialæ.

⁴ *Ad ravim.*] Ravis, raucitas, vocis asperitas, cum ea non est clara, sed obtusa. Belg. *Hoesch*.

panis ille, quem vix ursus dentibus frangeret. JA. Certe jam vitæ consultum est. GI. Sub multam noctem tandem venit Antronius; hoc fere procemio inauspicatissimo, ut diceret, sibi dolere stomachum. JA. Quid heic mali auspicii? GI. Quia tunc nihil erat quod ederetur. quid enim exspectes, hospite male affecto? JA. Dolebat re vera? GI. Adeo, ut solus devoraturus fuerit tres capos, si quis dedisset gratis. JA. Exspecto convivium. GI. Primum ipsi apponebatur patina cum farina fabacea; quod obsonii genus illic vulgo venditur tenuibus. Ajebat se hoc uti remedio adversus omne morbi genus. JA. Quot eratis convivæ? GI. Interdum octo aut novem; inter quos erat Verpius ille doctus, quem arbitror tibi non ignotum, & filius familiaris natu major. JA. Quid illis apponebatur? GI. An non satis est frugi hominibus, quod Melchisedech¹ obtulit Abrahamæ, quinque regum victori? JA. Nihil igitur obsonii? GI. Erat non nihil. JA. Quodnam? GI. Memini nos fuisse in mensa convivas numero novem; cum in patina non numerarem nisi septem foliola lactucæ aceto innatantia, sed absque oleo. JA. Solus igitur ille devorabat suas fabas? GI. Vix semiobulo emerat, nec tamen vetabat, si quis proximè assidens vellet gustare, sed incivile videbatur, languido suum eripere cibum. JA. Secabantur igitur folia, quemadmodum² de cumino meminit proverbium. GI. Non, sed lactucis

¹ *Frugi hominibus.*] Homo frugi pro sobrio, utili. Donatus in verba Terentii, *Frugies*, frugi inquit, id est, utilis & necessarius: à frugibus quæ quod his fruamur dicuntur.

² *Obtulit Abrahamæ.*] Historia extat Genes. 14. In illam hanc paraphrasin instituit Cunnæus: Profigaverat prælio reges impios Abrahamus, & victrices reducebat copias. Forte tunc in itinere obvium se illi tulit filius Dei, specie humana, habitu sacerdotis regisque indutus, ejusque animum, sanctis vocibus ad omnia ingentia erexit. Etiam panem vinum.

que fesso dedit, ne quid hac quoque parte desideraret ille principum debellator. Statim Abrahamus esse hoc majus quiddam celsiusque sensit. Itaque quod sub imagine latebat, mente coluit, & Messæ, summo regi sacerdotique, quem mortalibus olim datum iri intelligebat, præsentî præsens munera decimasque obtulit. Sententia hæc à communi recedit, sed firmissimis tamen nititur argumentis. Vide eundem Cunnæum de Republica Judæorum l. 3. c. 3.

³ *De cumino.*] Impendio parvus ac sordidus, olim proverbio *suppongi*.

etucis à primoribus absumptis, reliqui panem immergebant aceto. JA. Quid autem post septem folia? GI. Quid, nisi caseus conviviorum clausula. JA. Hicne erat apparatus perpetuus? GI. Propemodum; nisi quod interdum, si eo die 'Mercurium fuisset expertus propitium, erat paulo profusior. JA. Quid tum? GI. Jubebat emi tres uvas recentes uno æreo nummulo. Ea res exhilarabat totam familiam. JA. Quid ni? GI. Id eo duntaxat tempore, quo summa est uvarum ibi vilitas. JA. Proin extra autumnum nihil profundeabat? GI. Profundeabat. Sunt illic naviculatores, qui concharum minutum genus hauriunt, potissimum è latrinis: hi clamore certo significant quid habeant venale. ab his interdum jubebat emi dimidio nummuli, quem illi *bagathinum* appellant. Tum vero dixisses, in ea familia esse nuptias; nam igni erat opus, ¹ licet celerrime percoquantur. Atque hæc quidem post caseum, loco bellariorum. JA. Bella mehercule bellaria. Sed nihil unquam apponebatur carnium aut piscium? GI. Tandem victus meis clamoribus, coepit esse splendidior. Quoties autem videri volebat ² Lucullus, hi ferme erant ³ missus. JA. Istuc vero lubens audiero. GI. Primo loco dabatur jusculum, quod illi, nescio quam ob causam, appellant *ministram*. JA. Lautum opinor. GI. His conditum aromatibus: Admoveretur igni cacabus aqua plenus: in eam conjiciuntur aliquot fragmenta casei ⁴ bubalini, qui jam olim in saxum induruit; nam ad defringendum

576, id est, *Cumini scellor* dicebatur. Quo magis quadrat in hos hujusmodi convivium, qui ob parsimoniam male audiunt. Idem Plutarchus innuit hominem sordide avarum *cuminum* appellari solere.

1 *Mercurium*.] Si lucrificisset: Mercurius enim, ut dictum, lucro præerat.

2 *Licet celerrime*.] Lentiori igne coquantur carnes quam pisces: inter pisces autem præcipue conchæ celerrima imo momentanea coctione mensis pascuntur; utpote quibus quandoque etiam

crudis vescimur: cum alioquin nullus piscis esui est absque sufficienti coctione aut assatione; exceptis iis, quos in boream remotiores populi vento & frigore induratos loco panis comedunt.

3 *Lucullus*.] Delitiis omnibus affluens, in Quæstura amplissimum populo munus edidit. Prætor Africam obtinuit; Pompeii & Ciceronis æqualis.

4 *Missus*.] Hic pro immissione ferculorum. Gall. *mett*.

5 *Bubalini*.] Bubalinus adjectivum à *bubala*, sylvestris bos, velox, niger.

gendum aliquid, bona securi opus est. Cum ea fragmenta tepore aquæ solvi cœperint, inficiunt eam, ne possit mera dici aqua. hoc iusculo præparant stomachum. JA. Suibus dignum. GI. Dein apponitur paululum carniū de ventre veteris vaccæ, sed elixum ante dies quindecim. JA. Fœtet igitur. GI. Maxime; sed adhibetur remedium. JA. Quodnam? GI. Dicam, sed vereor ne imitatus. JA. Scilicet, GI. Miscent ovum aquæ calefactæ; eo jure perfundunt carnem; ita magis falluntur oculi quam nares; nam fœtor erumpit per omnia. ' Si dies requirit esum piscium, interdum apponuntur ² auratæ tres, nec hæ magnæ, cum convivæ sint septem aut octo. JA. Præterea nihil? GI. Nihil nisi caseus ille saxeus. JA. Novum mihi narras Lucullum. Sed quī potuit tam exilis apparatus tot sufficere convivis, præsertim nullo reſectis jentaculo? GI. Imo ne sis insciens, ex ejus convivii reliquiis alebantur socrus, nurus, filius natus minor, famula, & aliquot parvuli. JA. Tu quidem admirationem meam auxisti, non ademisti. GI. Istuc tibi vix possum describere, nisi prius ordinem convivii depinxero. JA. Pingere igitur. GI. Antronius obtinebat primum locum, nisi quod ego illi sedebam dexter, velut extraordinarius: è regione Antronii Orthrogonus; Orthrogono affidebat Verpius, Verpio Strategus natione Græcus: Antronio sinister affidebat filius natus major. Si quis accessisset conviva, ei locus dabatur pro dignitate. Primum de jure minimum erat vel periculi vel discriminis, nisi quod in procerum discis natabant fragmenta bubalini casei. Cæterum ex phialis vini aquæque ferme quatuor, vallum quoddam fiebat, ut nemo posset attingere quod erat appositum, præter tres, ante quos stabat patina, nisi quis sustinisset esse impu-

1 *Dies requirit.*] Nempe diebus Venæris & Saturni, aut tempore quadragesimæ, quibus carnibus vesci interdicitur apud Pontificios.

2 *Auratæ tres.*] Aurata, orata, *ἄου-*

αῖος, *ἰαρινός*. Archestrato, Belgis Een Zee-Brassem. Dicta ab auri colore. Non omnis pretium laudemque aurata meretur; teste Martiale.

impudentissimus, & transilire septa. Nec tamen ea patina diu manebat, sed mox tollebatur, ut aliquid superesset familiæ. JA. Quid igitur edebant reliqui? GI. Suo more deliciabantur. JA. Quî? GI. Panem illum argillaceum macerabant vino fæcis vetustissimæ. JA. Tale convivium oportuit esse perbreve. GI. Frequenter hora prolixius. JA. Quî potuit? GI. Sublatis, ut dixi, mox, quæ non carebant periculo; ponebatur caseus, unde nullum erat periculum ne quisquam ullo cultello escario quidquam abraderet. Manebat illa præclara fæx, & suus cuique panis. Atque inter hæc bellaria tuto miscebantur fabulæ. Interim prandebat foeminarum senatus. JA. Quid interim operæ? GI. Nihil habebant nobiscum commune; suis horis sibi prandebant ac coenabant. Sed hi cibo capiendo vix semihoram impendebant toto die. JA. Verum apparatus tujusmodi? GI. Istuc tuum est divinare. JA. At Germanis vix sufficit hora in jentaculum, tantundem in merendam, sesquihora in prandium, duæ horæ in coenam: ac nisi affatim expleantur eleganti vino, bonis carnibus ac piscibus; deserunt patronum, & fugiunt in bellum. GI. Suus cuique genti mos est. Itali minimum impendunt gulæ, pecuniam malunt quam voluptatem; & sobrii sunt natura quoque, non solum instituto. JA. Nunc profecto non miror te nobis redisse tam exilem; sed omnino vivum redisse demiror, præsertim cum antea capis, perdicibus, turturibus & phasianis assuevisses. GI. Plane perieram, nisi repertum fuisset remedium. JA. Male res agitur, ubi tot remediis est opus. GI. Effeceram ut mihi jam languescenti in singula convivia daretur quarta pars pulli elixi. JA. Nunc incipies vivere. GI. Non admodum. Emebatur pullus exiguus, ne multum

I Interim opera.] Operæ ut dictum, pro operariis sumtæ.

2 Phasianis.] Phasianus, Phasidis, avis, φασιανὸς ὄρνις Ilym Terei filium in hanc avem mutatum Poëtæ fabulan-

tur. Martialis:

Argivâ primum sum transportata carinâ:

Ante mihi notum nil nisi Phasis erat.

Belg. Een Phasant.

ne multum impenderetur, cujusmodi sex non sufficerent uni boni stomachi Polono in jentaculum. Nec emto dabant cibum, ne quid esset impendii: itaque macie enecti ac semivivi coquebatur ala aut poples; jecur dabatur Orthogoni filio infanti. Jus autem semel atque iterum ebibebant mulieres, subinde nova infusa aqua. Itaque poples ad me veniebat ¹ pumice siccior, & quovis putri ligno insipidior. Jus nihil erat nisi mera aqua. JA. Et tamen audio illic avium genus & copiosissimum esse, & elegans, & vile. GI. Est prorsus; sed illis carior est pecunia. JA. Satis dedisti pœnarum, etiamsi Romanum pontificem occidisses, aut si minxisses ad sepulchrum divi Petri. GI. Sed audi reliquum fabulæ. Scis esse in quaque hebdomada quinque dies, quibus vescimur carnibus. JA. Nimium. GI. Duos itaque pullos duntaxat emebant. Die Jovis se fingeant oblitæ emere, ne vel totum pullum eo die apponerent, vel aliquid superesset. JA. Næ iste Antronius superat etiam ² Euclionem Plautinum. Sed piscariis diebus quo remedio consulebas vitæ? GI. Amico cuidam dederam negotium, ut mihi meo ære in singulos dies emeret ova tria, duo in prandium, unum in coenam. Sed heic quoque fœminæ pro recentibus care emtis, supponebant semiputria; ut mecum præclare crederem actum, si ex tribus unum esset quod edi posset. Tandem & utrem vini purioris mea pecunia emeram: cæterum mulieres effracta sera intra paucos dies exsorbuerunt, non admodum irato Antronio. JA. Itane nullus erat illic, quem tui miseresceret? GI. Miseresceret: imo videbar illis ³ gluto quispiam, & ⁴ helluo, qui tantum ciborum unus devorarem. Itaque subinde me admonebat

¹ *Pumice siccior.*] Quia pumice lapide nihil siccius, hinc adagium è pumice aquam querere, id est, ab illo quid exigere, cujus ipse, à quo exigit, maxime indigus est. Apud Plautum: Quo confidentia rogare tu à me tantum audes Argentinum impudens? quin si egomet totus ca-

neam, vix potest Recipi quod tu me rogas: nam tu aquam à pumice nunc postulas.

² *Euclio.*] Senex avarissimus & parci-
cissimus.

³ *Gluto.*] Gulosus; à glutio, q. gula abstumo.

⁴ *Et helluo.*] Helluo vel Heluo homo pro-

monebat Orthrogonus, haberem ejus regionis rationem, meæque consulerem incolumitati: & aliquot nostrates commemorabat, quibus illic edacitas conciliaffet aut mortem, aut morbum gravissimum. Cum is me videret deliciis quibusdam, quas illic ex nucleis pineis, aut peponum, melonumque venditant pharmacopolæ, fulcire corpusculum, & assiduis laboribus, & inedia, & jam etiam morbo fractum, subornat medicum mihi amicum & familiarem, ut persuadeat victus moderationem. Egit hoc mecum diligenter. Moxque sensi subornatum, nec respondi tamen. Cum idem accuratius mecum ageret, nec admonendi faceret finem; Dic, inquam, mihi, vir egregie, serio isthæc loqueris, an joco? Serio, inquit. Quid igitur suades ut faciam? A cœnis in totum abstine; & vino adde, ut minimum, aquæ dimidium. Risi præclarum consilium. Si me cupis extinctum, huic corpusculo & raro & exili, & spiritibus subtilissimis, vel semel à cœna abstinere mors esset: id toties ipsa re compertum habeo, ut non libeat iterum experiri. Quid autem futurum censes, si sic pransus, à cœna temperem? Et tali vino jubes addi aquam? quasi non præstaret puram aquam bibere, quam fæculentam. Nec dubito, quin hæc te loqui jussit Orthrogonus. Subrisit medicus, ac mitigavit consilium. Non hæc loquor, inquit, Gilberte doctissime, quod in totum arceam te à cœnis; licebit gustare ovum, & semel bibere: sic enim ipse vivo. In cœnam coquitur ovum: inde capio vitelli dimidium, reliquum do filio; mox hauſto semicyathò vini, studeo in multam noctem. JA. Num isthæc vera prædicabat medicus? GI. Verissima. Nam ipse forte per viam ambulans, redibam à sacro, & comes admonuerat illic habitare medicum; libuit videre regnum illius. Erat autem dies dominicus. Pulsavi fores: apertæ sunt; ascendi;

prodigus, vorax, Festo dictus ab *elucendo*, gis exprobre- tur: sic enim fit vox inci-
addita aspiratione, ut aviditas ma- | tior.

di, offendo medicum cum filio, & eodem famulo prandentem. Apparatus erat duo ova, præterea nihil. JA. Oportuit esse exsangues homines. GI. Imo ambo erant pulchre habito corpore, colore vivido ac rubido, oculis lætis. JA. Vix credibile est. GI. At ego compertissima narro. Nec ille solus ad istum vivit modum, sed complures alii, & imaginibus clari¹ & re lauta. ² Polyphagia & polypofia, crede mihi, consuetudinis res est, non naturæ. Si quis paulatim assuecat, tandem eo proficiet, ut idem faciat quod ³ Milo, qui bovem eodem die totum absumsit. JA. Deum immortalem, si tam parvo victu licet tueri valetudinem; quantum impendiorum perit Germanis, Anglis, Danis, & Polonis? GI. Plurimum haud dubie, & quidem non sine gravi tum valetudinis, tum ingenii detrimento. JA. Sed quid obstabat, quo minus tibi sufficeret illè victus? GI. Quia diversis assueveram; & serum jam erat mutare consuetudinem: quanquam me non tam offendeat ciborum exiguitas, quàm corruptio. Duo ova poterant sufficere, si fuissent recens nata: vini cyathus erat satis, nisi pro vino daretur ⁴ fæx vapida: dimidium panis aluisset, nisi pro pane daretur argilla. JA. Adeone sordidum esse Antronium in tantis opibus? GI. Arbitror censum illius non fuisse infra octoginta ducatorum millia. Nec ullus erat annus, quo non accederet lucrum mille ducatorum, ut dicam parcissime. JA. Sed juvenes illi quibus hæc parabantur, num eadem utebantur parsimonia. GI. Utebantur,

¹ *Et re lauta.*] In lautâ re dicitur esse qui dives & potens est. Terentius: Omnes te in lauta & bene aucta parte putant.

² *Polyphagia.*] Edacitas est, & vorandi quædam cupiditas. *Polypofia*, Bibacitas.

³ *Milo.*] Est hic Milo Crotonienfis tantæ fortitudinis, ut per totum stadium bovem humeris gesserit retento spiritu in certamine Olympico: eundem

istum pugni interfectum unico die devoravit. Postmodo autem arborem in parte media hiantem diducere tentans, brachiis hinc inde applicitis, conatu deficiente retentus est, & à lupis devoratus.

⁴ *Fæx vapida.*] Vinum fæculentum magnos vapores excitat: ita quidem ut vasa quandoque rumpantur, præcipue mota. *Vapida* autem plenum vapore vel multos emittens vapores.

I Ligu-

bantur, sed domi duntaxat; foris¹ liguriebant, scortabantur, ludebant aleam: cumque pater in gratiam honestissimorum convivarum gravaretur² teruntium impendere; juvenes interdum una nocte sexaginta ducatos perdebant alea. JA. Sic perire solent quæ sordibus corraduntur. Verum è tantis periculis incolumis, quo nunc te confers? GI. Ad venustissimum Gallorum contubernium, farturus quod illic dispendii factum est.

1 *Liguriebant.*] *Liguri* per heluationem patrimonium profunderè, avidè consumere, suaviora edulia carpere.

2 *Teruntium.*] *Teruncius* nummus perexiguus, Varroni ita dictus à tribus unciiis, quarta libellæ parte.

Exequia Seraphica.

'THEOTIMUS, PHILECOUS.

PH. **U**Nde nobis Theotimus, nova religionis facie? TH. Quî sic? PH. Quia severa frons, oculi in terram defixi, caput in lævum humerum nonnihil inflexum, ¹ sphærulæ precatoriæ in manibus. TH. Si nosse cupis, amice, quæ ad te nihil attinent, è spectaculo venio. PH. An spectasti funambulæ, aut præstigiæ artificem, aut aliud huic simile? TH. Fortasse non ita huic dissimile. PH. Equidem nunquam antehac vidi quenquam istiusmodi vultu redeuntem è spectaculo. TH. Sed ejusmodi fuit spectaculi genus, ut si tu interfuisses, fortassis me incederes aliquanto tristior. PH. Quin tu ergo memoras, quid te tam fecerit religiosum? TH. Redeo ab exsequiis ³ Seraphicis. PH. Quid ego audio? Itane moriuntur & angeli? TH. Non; sed

1 *Theotimus.*] Qui Deum veneratur & colit. *Philecou*, Audiendi cupidus, famæ investigator.

2 *Sphærola precatoria.*] Belgis *Paternosters*: quod nomen Latinum à Pontificiorum superstitione ortum hodie usque eo inolevit: ut apud Belgas civitate donatum sit. Pontificii autem post absolutionem precationis Dominicæ

identidem sphærolam unam remouent ad alteram digitorum partem, donec juxta numerum sphæularum totidem precationes Dominicas mussitaverint.

3 *Seraphicis.*] Adjektivum à *Seraphim*, aliis *Seraphin*; nomen id angelorum est, quod interpretari possit *ignis* vel *ardentes*. Vide quæ superius in hanc materiam commentati sumus.

sed ¹ horum sodales. Cæterum, ne te diutius suspensum habeam, nosti, opinor, heic apud Pelusios Eusebium, hominem clarum & eruditum. PH. Illumne ex principe privatum, è privato exulem, ex exule tantum non medicum, pene addideram lycophantam? TH. Recte divinaſti quem dicam. PH. Sed quid illi accidit? TH. Hodie sepultus est: à pompa funebri redeo. PH. Admodum tristem fuisse oportet, quæ te nobis tam tristem remisit. TH. Vereor ut sine lacrymis queam tibi quod vidi describere. PH. At ego vereor ut sine risu possim audire. Sed narra obsecro. TH. Scis Eusebium jam pridem fuisse misera valetudine. PH. Scio, ante annos aliquot ² evirato corpusculo. TH. In huiusmodi morbis qui lente conficiunt hominem, medici certis præfagiis solent mortis diem prædicere. PH. Maxime. TH. Hi monuerunt hominem, quidquid medicorum ars præstare posset, id omne summa cura præstitum esse, Deum quidem potentior omnino medicorum ope; sed quod humana conjectura deprehendi quiret, non superesse triduum vitæ. PH. Quid tum postea? TH. Ibi continuo præclarus Eusebius defecto corpusculo, totum sanctissimi ³ Francisci amictum induit, raditur, accipit ⁴ cucullam cinericiam, vestem ejusdem coloris, funem ⁵ nodosum, fenestratos calceos. PH. Moriturus? TH. Sic est. Quin & profitetur voce jam moribunda, se Christo militaturum juxta Francisci regulam, si, quod medici desperabant, daret Deus. Ad hanc profectio-

¹ *Horum sodales.*] Imo eo impudentiæ monachi progrediuntur, ut sibi Seraphinorum & Cherubinorum nomina assumant.

² *Evirato.*] Effoeto, molli, ab eviro, castro, mollem & effœminatum reddo.

³ *Francisci amictum.*] Franciscus suis discipulis non præscripserat formam vestium, nisi solummodo vilem. Hinc postmodo acriter inter se de colore & forma amictus digladiati sunt: & controuersia ad aliquot Pontifices delata

est, priusquam decidi potuerit. Tandem formam coloremque vestium assumerunt, quem hic autor describit.

⁴ *Cucullam cinericiam.*] Mirum tantam sanctitatem Franciscanorum vestitui ascribi, cum eundem Franciscus haud præscripserit, & ipse nudus mortuus sit; ut & hac in parte blasphemus Christo similis esset.

⁵ *Nodosum.*] Aculeate Buchananus de fune nodoso Franciscanorum:

*Est tunicam fluxam nodosa cannabe cingula,
Cum melius fauces stringeret illa tuas.*

¹ *Polim-*

fectionem adhibiti sunt testes; viri sanctimonia celebres. In ea veste moritur vir egregius ad tempus à medicis prædictum. Veniunt ex eo sodalities complures, qui funebrem pompam celebrent. PH. Utinam adfuissem isti spectaculo! TH. Illacrymasses, si spectasses qua charitate Seraphici sodales cadaver abluerint, amictum illum sacrosanctum adaptarint, manus in crucis imaginem composuerint, pedes nudarint, & nudatos exosculati sint, faciem unguento etiam exhilararint, juxta præceptum Euangelicum PH. Prodigiosa humilitas, Seraphicos viros agere ¹ pollinctores ac vespillones. TH. Post hæc feretro composuerunt: & ² juxta Pauli doctrinam, Gal. vi. *Alter alterius onera portate*: propriis humeris fratres fratrem bajularunt per viam publicam ad monasterium. Ibi solemnibus ³ nœniis sepelierunt. Cum venerabilis illa pompa per viam incederet, vidi complures invitis oculis effundere lacrymas, cum talem virum, quem prius viderant purpura byssoque vestitum, nunc conspicerent in amictu Franciscano, fune canabeo cinctum, tam religiosa specie toto corpore compositum. Nam & mortui caput erat deflexum in humerum, & manus, ut dixi, ⁴ decussatim compositæ. Cætera item omnia mirificam quandam religionem præ se ferebant. Quin ipsa turba Seraphica cervicibus inflexis, oculis in terram defixis, & nœniis adeo lugubribus, ut arbitrer ipsos manes non canere lugubrius, multis excutiebat lacrymas & singultus. PH. Sed habebatne quinque ⁵ Francisci vulnera? TH. Id non ausim affirmare

certo.

¹ *Pollinctor.* [Qui cadavera lavat, atque unguentis illinit. Belg. *Lijck salver, reewer.* *Vespillo*, seu sandapilarius, qui sandapila mortuos effert. Belg. *Lijck-draeger, cellebroer.*

² *Juxta Pauli.*] Accommodat Scripturæ locum Erasmus, juxta Monachorum inscitam & imperitam consuetudinem, longe alii sensui, quam Pauli scopus admittit: agit enim Apostolus Gal. 6. *¶* c. 2. de charitate erga delinquentes & lapsos, ostenditque lapsum esi-

gendum, non autem superbe opprimendum.

³ *Nœniis.*] Nœnia est lessus, funebris cantus, qui fit super mortuum. Et ponitur pro cantilena puerorum. Item *nœnia* dicuntur res viles & vanæ fabulæ.

⁴ *Decussatim.*] Id est, in formam crucis, quam vulgo *Andree* vocant. A *decusso*, quod est in formam denarii, id est, X litteræ deduco & divido, per medium seco.

⁵ *Francisci vulnera.*] Horrenda sunt quæ

certo. Apparebant in manibus ac pedibus vestigia quædam sublivida; ac vestis in sinistro latere fenestellam habebat. Verum non ausus sum oculos acrius intendere, quod affirmant in huiusmodi rebus curiositatem multis fuisse exitio. PH. Sed nullofne illic sensisti ridentes. TH. Sensi: verum eos suspicor hæreticos esse, quorum hodie plenus est mundus. PH. Ut simpliciter tecum fabuler, mi Theotime, vix ipse valuisssem à risu temperare, si isti spectaculo adfuissem. TH. Faxit Deus: ne tu sis istius fermenti contagio corruptus. PH. Nihil hinc periculi est, oprime Theotime; ego à puero religiose beatum Franciscum, juxta mundum nec doctum nec sapientem, sed profunda mundanorum affectuum mortificatione Deo carissimum, semper animo sum veneratus; cumque hoc omnes, qui illius ingressi vestigiis, ex animo student mundo mortui, Christo vivere. Nam vestem nihil moror: sed lubens ex te didicero, quid vestis conferat mortuo? TH. ¹ Margaritas non esse porcis objiciendas, nec sanctum dandum ² canibus, scis ab ipso Domino præceptum esse. Proinde, si ridendi causa percunctaris, nihil ex me audies: sin simplici discendi studio, libens impartiam, quod ab illis didici. PH. Profiteor discipulum & attentum, & docilem, & benevolum.

quæ narrat liber Conformitatum de quinque vulneribus Francisci, quæ illi biennium ante mortem, postquam quadraginta dies in Alvernia monte jejunaverat, impressa sunt à Christo. Blasphemam hanc fabulam bullis suis credulo orbi obtruserunt Pontifices, Alexander V. Nicolaus III. alique. Mattheus Parisiensis cicatrices deletas fuisse, Bonaventura permansisse post Francisci mortem tradit: ita sibi ipsis in tam putido mendacio non constant nugatores. De Francisco extat hoc execrabile carmen:

Francisce Jesu typice Dux normaque Minorum,

Sedes nobis perpetuo regni caelorum.

¹ *Margaritas.*] Christus indicat pervicaces Evangelii hostes indignos esse ejus prædicatione loco quem autor citat. Ex Bezz versione ita sonat: *Ne date quod sanctum est canibus, nec projicite margaritas vestras coram porcis: nequando conculcent eas pedibus suis & conversi lacerent vos.* Margarites dicitur Græcis à splendore; Latinis unio. In summo fuit olim precio: Nam unio Cleopatraz æstimata fuit ducentis quinquaginta millibus coronatorum: transfertur ad significantiam pretiosissimam doctrinam celestem.

² *Canibus.*] Per canes & porcos intelligit Christus, qui impio Dei contemptum delibuti nullam medicinam admittunt.

I Quid-

volum. TH. Principio scis quosdam usque adeo ambitiosos, ut non sat habeant superbe & insolenter vixisse, nisi & ambitiose sepeliantur mortui. Non sentiunt exanimis, sed tamen viventes imaginatione quadam futuræ pompæ, voluptatem aliquam ac fructum præcipiunt. Hoc quidquid est, affectus abdicare, non negabis, opinor, aliquam pietatis partem. PH. Fateor, si fastus exsequiarum non valeat alia ratione devitari. Sed mihi videtur modestius, si princeps exanimis involvatur linteo vili, ac per plebeios vespillones in vulgari cœmeterio inter plebeia cadavera sepeliatur. Nam qui sic effertur, quemadmodum elatus est Eusebius, mutasse fastum videntur verius, quam vitasse. TH. Deo gratum est ¹ quidquid bono fit animo. Illius autem est judicare cor hominis. Verum quod dixi leve est; sunt alia graviora. PH. Quæ? TH. Prosententur ante mortem ² Francisci regulam. PH. Videlicet ut eam servant in campis ³ Elysiis. TH. Non; sed heic, si revalescant. Et sit aliquoties ut medicorum sententiis damnati, simul ut sacrosanctam vestem induerint, ope Dei reviviscant. PH. Idem sæpenumero usu venit in his, qui vestem eam non induunt. TH. Oportet simpliciter ambulare in via fidei: si nihil esset eximii fructus in hac re, non ambirent, præsertim ⁴ apud Italos, genere & litteris nobiles plurimi, ut in amictu sacrosancto sepeliantur. Ac ne repudies ignotorum hominum exempla; sic sepultus est ille, cui tu merito plurimum tribuis, ⁵ Rudolphus Agricola: sic nuper Christophorus

¹ *Quidquid bono fit animo.*] Falsissimum hoc: non enim Deo gratum est, quicquid bono animo fit, nisi accedat fides, sine qua nihil Deo placet, & norma præceptorum divinatorum, secundum quam quippiam dirigitur. Alioquin Deo gratum fuisset, quod Apostolos trucidassent: ii enim iidem credebant se gratiam hoc facto apud Deum inire.

² *Francisci regulam.*] Regulam suam Franciscus duodecim capitibus est complexus: quæ vide apud Hospinianum.

³ *Elysiis.*] Elysiū locus destinatus animabus piorum, *ἄρα τὸ λύσις* à solutione.

⁴ *Apud Italos.*] Ita Franciscus Marchio Mantuæ Testamento cavit, ut habitu Franciscani sepeliretur: eodem vestitu terræ mandati Albertus Dux Carpentis & Robertus Siciliæ Rex aliique.

⁵ *Rudolphus Agricola.*] De Agricola hoc ita Jovius: Quis non te, Rudolphe Agricola, inusitato & plane portentoso conspirantium syderum concursu natum esse

phorus ¹ Longolius. PH. Mea nihil refert quid delirent homines cum agunt animam; ex te doteri cupio, quid magni boni conferat, hominem metu mortis attonitum, ac certæ vitæ desperatione perturbatum, profiteri aut vestiri. Quid quod vota sunt irrita, nisi fiant animo sano sobrioque, matura deliberatione, sublato metu, dolo, aut vi? Ut horum nihil sit, professio talis non obligat, nisi post annum probationis, quo gestare jubentur ² tunicam cum caperone: sic enim loquitur vir ille ³ Seraphicus. Itaque si reviviscant, duplici nomine non tenentur, neque enim votum est, quod ab attonito fit, metu mortis ac spe vitæ; neque professio obligat ante caperone gestatum. TH. Ut cunque habet obligatio, illi certe putant se obligari; & illa totius voluntatis addictio non potest Deo non esse gratissima. siquidem hoc est in causa, ut bona opera monachorum, etiam si demus cætera paria, ⁴ gratiora sint Deo quam aliorum, quod ex optima radice proficiantur. PH. Non excuriam heic quanti momenti sit, hominem totum se Deo addicere, cum jam sui juris non est: ego arbitror unum-

quem esse fateretur; si vim cœlestis tam varie radiosi luminis, non secus ac in astris cursum, certior disciplina deprehenderet? Hausisti enim Hebraicas Græcasque literas, usque adeo stupenda celeritate; ut nequaquam Gruningia in ultima Frisia; sed Hierosolymis Athenisque natus ac educatus à doctissimis crederetur. Heidelbergæ defunctus, habitu Franciscano terræ mandatus est.

¹ Longolius.] Est hic Christophorus Longolius Mechliniæ Belgicæ sacerdote antistite genitus & Lutetiæ in scholis frugaliter educatus, patris disciplinarum omnium peramplis opibus, Leonis principatu Romam venit. Inde Patavium se conferens, ibidem febre consumptus est: editis ad imitationem Ciceronis epistolis, & ingentibus vigiliis adversus Lutherum inchoatis libris incubens.

² Tunicam cum caperone.] Capite se-

cundo regulæ Francisci inter alia hæc habentur: Si quis professioni regulæ Francisci se addicere studet; ille continuo dimittetur ad Ministrum Provinciale. Hic jubebit hominem cuncta bona divendere, ut pauperibus distribuatur. Tum eidem pannum probationis exhibebit, nempe duas tunicas absque cucullo, cingulum & braccas & caperone usque ad cingulum, nisi Ministro Provinciali aliter visum. Post annum probationis demum obedientiam promittit, qua se æternum huic vitæ generi & regulæ obstringit.

³ Seraphicus.] Per Seraphicum intelligit autor diabolicum istum Franciscum Assisensem.

⁴ Gratiora sint Deo.] Videatur Rodolphi Hospiniani caput decimum quartum, libri sexti, tomi secundi, de turpibus & horrendis factis Monachorum.

I Christo

quemque Christianum se totum addicere Deo in baptismo, cum renuntiat omnibus pompis & voluptatibus Satanæ, datque nomen Imperatori Christo, posthac illi per omnem vitam militaturus. Et Paulus agens de his qui Christo commoriuntur, ut jam sibi non vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est, non loquitur proprie de monachis, sed de universis Christianis. TH. Opportune meministi baptismi; sed olim tangebantur, aut aspergebantur agentes animam, quibus tamen dabatur spes æternæ vitæ. PH. Quid episcopi promiserint, non ita magni refert: quid Deus præstare dignetur, nobis incertum est. Si certum fuisset tales aspergine aquulæ¹ repente fieri cives cœli, quæ major poterat aperiri fenestra, ut homines mundo dediti studio per omnem vitam servirent impiis cupiditatibus, ac tum demum adhiberent aspersiunculam, cum jam amplius peccandi facultas non esset? Quod si tali baptismo similis est ista professio, præclare consultum est impie viventibus, ne pereant, hoc est, Satanæ vivant, Christo moriantur. TH. Imo si fas est aliquid² ex Seraphicis mysteriis prodere, efficacior est illorum professio, quam baptismi. PH. Quid audio? TH. In baptismo tantum proluuntur crimina; restat anima pura, sed nuda: heic qui profitetur, statim ditatur totius ordinis egregiis meritis, nimirum insitus corpori sanctissimæ sodalitatis. PH. Itane qui per baptismum inseritur corpori Christi, nihil accipit, nec à capite, nec à corpore? TH. Nihil à Seraphica massa, nisi bene-

¹ *Christo commoriuntur.*] Prolixe de hac materia differentem vide Paulum ad Roman. cap. 6.

² *Repente fieri cives.*] Necessario hanc absurditatem tueri debent Pontificii ex præsupposito falso fundamento; Dum enim fingunt baptismum regenerare, lavare, renovare, salutem communicare tanquam organon vi quodam inhærente, qua instat Physicæ causæ agat & nobiles hos effectus producat: necessario con-

sequitur; homines Satanæ posse vivere, Christo per asperginem aquulæ mori posse.

³ *Ex Seraphicis mysteriis.*] Male ferriatorum Monachorum vana deliria, blasphemias ordinationes, fûtiles novarum regularum institutiones, horrendas nominis divini profanationes *Seraphica mysteria* autor vocat: quasi Angelicam originem haberent, quæ à Diabolo commenta & inventa sunt. Videat unicuique

beneficentia aut favore promereatur. PH. Quis angelus hoc istis revelavit? TH. Non angelus, ô bone, sed ipse Christus ore proprio hoc aliaque permulta beato Francisco præsens præsentì patefecit. PH. Obsecro te per amicitiam nostram, atque obtestor, ne me graveris istis impartiri sermonibus. TH. Sunt reconditissima mysteria; nec fas est ea profanis communicare. PH. Quî profanis, amice? qui nulli unquam ordini melius voluerim quam Seraphico? TH. Sed interdum vellicas eos odiosius. PH. Hoc ipsum, Theotime, amoris argumentum est: cum eum ordinem nulli gravius lædant, quam qui sub illius umbra turpiter vivunt: quisquis optime vult ordini, necesse est ut illius corruptoribus maxime succenseat. TH. At vereor ne Franciscum iratum habeam, si quid arcanorum effutiero. PH. Quid mali metuis ab innocentissimo viro? TH. Quid? Ne me exoculet, aut ne mihi mentem adimat; quomodo multos tractasse dicitur, qui reclamarunt illius quinque vulnerum vestigiis. PH. Itane divi pejores sunt in cœlo, quam fuerint in terris? Audio Franciscum adeo fuisse miti ingenio, ut cum pueri per viam incedenti, caseum, lac, rudera & lapides immitterent in rusticanam cucullam à tergo pendentem, nihil offenderetur; sed hilaris incederet, & gaudens: & nunc factus est iracundus ac vindex? Alio die cum à socio audisset fur, sacrilegus, homicida, incestus, ebriosus, & quidquid criminum in scelerosissimum quem-

vis

cum hoc de efficacia professionis supra baptismum lector, & crimine ab uno discat omnes.

1. *Qui profanis.*] Sunt qui legunt, *profanus*.

2. *Me exoculet.*] In futili & blasphemio libro Bartholomæi de Pisis & Vineæ Francisci, hæc aliaque ementita splendide miracula leges.

3. *Illius quinque.*] Abominabile est quod in damnatis fabulis maleficatorum Monachorum offendes: nempe Franciscum cœli correptum Christo-

que conjunctum fuisse: à quo illi quinque vulnera impressa: ut Jesus esset typicus & imago ejusdem formæ (sic loquuntur) cum Crucifixo. Liber conformatum ita tradit de ipsius vulneribus. Non tantum manus pedesque perforatz sunt, sed in vulneribus etiam apparebant clavi nervosi, à reliqua carne separati & mobiles, nec tamen evelli poterant. Et quamvis ex quinque locis sanguis deflueret, cum magno dolore, Franciscus tamen plusquam biennium superstes fuit.

1. *Cornelia.*]

vis congeri potest, contractus egit gratias, confessus illum nihil esse mentitum. Miranti socio cur ita loqueretur; Hæc, inquit, omnia, & his sceleratiora patraram, nisi me numinis favor servasset. Unde igitur nunc factus est vindex? TH. Sic est: divi in cœlo regnantes lædi nolunt. Quid 'Cornelio mitius? quid Antonio mansuetius? quid Joanne Baptista patientius, dum viverent? At nunc quam horrendos morbos immittunt, nisi legitime colantur! PH. Citius crediderim illos adimere morbos, quam immittere. Sed quod mihi dixeris, nec profano commiseris, & tacituro credideris. TH. Age, tua fretus fide dicam, quod quidem ad hanc rem attinet. Obsecro te, Francisce, ut te tuisque sodalibus propitiis sit mihi fas audita loqui. Scis 'Paulo fuisse sapientiam reconditam, quam non palam, sed occulte loquebatur inter perfectos. Sic habent & illi quædam arcana, quæ non evulgant apud quoslibet, sed beatis viduis, aliisque piis, & selectis, bene volentibus gregi Seraphico, privatim impartiunt. PH. Exspecto *τῆς ἀποκάλυψης*. TH. Principio Dominus prædixit ⁴ patriarchæ Seraphico futurum, ut quo grex Seraphicus magis increbresceret, hoc illi pabulum abundantius suppeditaret. PH. Heic protinus ademta est omnis querela iis, qui dicunt, hoc hominum genere in dies increbrescente, gravari populum. TH. Deinde aperuit & hoc, quod quotannis, in die illi festo, omnes animæ non modo fratrum, qui sacrosanctum illum gestant habitum, verum etiam ordini bene cupientium, ac de ipsius sodalibus bene merentium, ab igni purgatorio liberarentur. PH. Tam familiariter Christus cum illo fabulabatur?

TH. Quid

¹ *Cornelio.*] De Patronis, Sanctis, divis tutelariis, morborum Præsidibus, vide quæ ante prolixè disseruimus.

² *Paulo fuisse.*] Digitum intendit autor in locum Pauli I. Cor. 2. v. 6. 7. Sapientiam vero loquimur inter adultos: sapientiam autem non sæculi hujus, nec principum sæculi hujus qui aboleantur: sed loquimur sapientiam Dei latentem in myste-

rio, id est occultam illam.

³ *Τῆς ἀποκάλυψης.*] Id est, ter sanctas revelationes.

⁴ *Patriarchæ.*] Patriarcham Seraphicum seu Angelicum vocat autor ineptum & blasphemum hypocritam Franciscum Assisensem: cui hanc revelationem factam à Deo rotundo ore profertur Pontificii nugatores.

X

1 Mosè

TH. Quid ni? ut cum amico & sodali, quemadmodum Deus pater fabulabatur cum Mose. ¹ Moses à Deo traditam legem tulit ad populum; Christus legem Evangelicam promulgavit; Franciscus legem suam angeli manibus bis descriptam, tradidit Seraphicis fratribus. PH. Exspecto tertiam apocalypsim. TH. Verebatur egregius ille patriarcha, ne bonum semen, quod seminatum erat, noctu vitaret ille malus, & ita cum zizania revelleretur & triticum. Hunc scrupulum exemit illi Dominus, promittens illi, sibi curæ futurum ne deficeret ² semicalceatorum ac cinctorum fune populus, usque ad extremum iudicii diem. PH. O Domini clementiam! alioqui ³ fuerat actum de ecclesia Dei. Sed perge. TH. Quarto loco referavit illud, quod nullus impie vivens diu perseverare posset in eo ordine. PH. An non defecit ab ordine quisquis impie vivit? TH. Non: neque enim Christum statim abnegavit qui scelerate vivit; quamquam aliquo modo negant Deum, qui ore profitentes, factis negant. Sed quisquis abjicit sacrosanctum habitum, is irreparabiliter defecit ab ordine. PH. Quid igitur dicemus de tot monasteriis conventualium, qui pecunias habent, qui potant, ludunt aleam, scortantur, & palam alunt domi concubinas, ne plura commemorem? TH. Franciscus nunquam gestavit vestem tali colore nimium fusco, nec usus est cingulo è lino candido confecto. Proinde illis, ubi pulsarint ostium, dicetur, ⁴ *Nescio vos: eo quod non habent vestem nuptialem.* PH. Estne amplius? TH. Nihil adhuc audisti.

Quinto

¹ *Moses à Deo.*] Exod. 31. v. 18. Tandem quum absolveret alloqui eum in monte Sinai, dedit Mose duas illas tabulas testimonii, tabulas lapideas scriptas digito Dei.

² *Semicalceatorum.*] Vocat Franciscanos Erasmus semicalceatos & cinctos à fenestris calceis & nodosis cingulis, quæ gerunt.

³ *Fuerat actum.*] Imo, quid ni? Hoc enim in somnis vidit Innocentius

III. Ad quem quando Franciscus venerat cum duodecim suis Apostolis, et conceptam novi ordinis regulam confirmaret, ab Innocentio rejectus est. Hic autem à Deo præmonetur de nocte in somnis, ut mitius ageret: videbat templum Lateranense minari ruinam, quod Franciscus suis humeris suffulcit.

⁴ *Nescio vos.*] Alludit ad parabolam Evangelii Matth. 22. de invitatis ad nuptias.

1 Ma-

Quinto loco patefecit illi, quod, qui male vellent ordini Seraphico, quales heu nimium multi sunt, nunquam pervenirent ad dimidium ætatis à Deo præfinitæ, nisi mortem anticipassent; sed omnes pessima morte quam occyssime perituros. PH. Vidimus istuc cum in aliis multis aliâs, tum nuper in ¹ Matthæo Cardinale Sedunensi: de semicalceatis pessime & loquebatur, & sentiebat; periit prius quam, opinor, attingeret quinquagesimum annum. TH. Recte quidem dicis: sed ille læferat etiam Cherubicum ordinem. Nam hujus opera potissimum effectum prædicant, ut ² Bernæ quatuor illi Dominicani traderentur flammis, cum alioqui pontificis animum pecunia fuerint expugnaturi. PH. Sed ajunt illos prodigiosæ impietatis orfos fabulam. Fictis visionibus ac miraculis agebant, ut persuaderent Virgi-

¹ *Matthæo Cardinale.*] Erat hic apud Sedunum urbem humili patre genitus. In Italiam missus ad Latinam Italicamque linguam addiscendam, Comi sub Theodoro Lucino tantos progressus fecit, ut jam eruditione clarus, ad Sedunensem Episcopatum sit promotus. Cum autem suo 2vo bellum inter Gallos & Julium Pontificem ingravesceret, hic Matthæus tantum effecit, ut Helvetiorum arma in Gallos incitaret. Quibus rebus non exiguum momenti Pontificiæ parti attulit. Itaque ut beneficium beneficio pensaret, asscivit illum in numerum Cardinalium. Mortuus Hadriani VI. anno primo.

² *Bernæ quatuor illi.*] Historia ita habet. Jam ab anno 1370. gravis quæstio fuit mora inter Dominicanos & Franciscanos de conceptione Mariæ virginis: hi enim illam ab originali peccato immunem, illi contrarium asserabant. Dominicani ergo ut & dignitatem ordini & sententiæ veritatem adstruerent, habito ad eam rem concilio, ad eumentitas apparitiones & ficta miracula confugiunt. Provinciam hanc quatuor Monachi non sine Diaboli opera suscipiunt. Ad eam cæsequendam eligitur Berna,

Helvetiæ oppidum, credulis hominibus plenum, ut & simplex sartor Joannes Jezerus, in eorum ordinem hoc sine asscitus. Hunc nocturnis apparitionibus, plus quam Diabolico astu institutis, eo perducunt; ut crederet Virginem Matrem sibi loqui, consistentem inter alia se peccato originali inquinatam, prædicentemque urbi Bernensi interitum, nisi ebriosi Franciscani ejicerentur. Jezerus autem ut ut stupidus ex voce unius Monachi, quam agnoscebat, fraudem subodoratus, personatam Divam insigniter dedolat. Ibi re comperta Monachi hominem eo adigunt, ut promitteret silentium. Sed pollicitis non nimium fidentes, satius ducunt è medio illum tollere pane orbiculari veneno infecto in Missæ celebratione. Et successisset negotium, nisi Jezerus deglutitum panem venenatum stomacho ejecisset. Is ergo è tanto periculo liberatus rem omnem ad Magistratum desert. Ibi equuleo subjecti Monachi omnia scelera consentiente Pontifice Romano vicicomburio plexi sunt anno nono sæculi decimi quinti prid. Cal. Jun.

¹ Virginem matrem fuisse contaminatam labe originali, divum Franciscum non habuisse vera Christi vulnere vestigia, ea ² verius habuisse Catharinam Senensem; sed perfectissima pollicebantur ³ laico converso, quem ad hanc fabulam agendam subornaverant; & ad hanc imposturam abutebantur corpore Domini; postremo etiam fustibus, & venenis. Denique prædicant hanc telam non fuisse unius monasterii, sed totius ordinis procerum. TH. Utcunque ista habent, non temere dictum est à Deo, ⁴ *Nolite tangere christos meos*. PH. Exspecto si quid superest. TH. Superest ⁵ apocalypsis sexta, qua Dominus juravit illi futurum, ut fautores ordinis Seraphici, quantumvis impie viverent, tamen aliquando Domini misericordiam consequerentur, & sceleratam vitam beato fine clauderent. PH. Etiamne si in adulterio deprehensi occiderentur? TH. Quod Dominus promisit, non potest non esse ratum. PH. Sed quibus tandem rebus illi metiuntur favorem ac benevolentiam? TH. Oh, dubitas? qui dat, qui vestit, qui culinam instruit, jam

¹ *Virginem matrem.*] Jezero, de quo jam jam mentio facta, apparebat Monachus circa diluculum, fingens se Mariam. Hic autem inter alia illi narrat Julium Pontificem institutum festum contaminatæ conceptioni Mariæ: in hunc finem cœlitus Pontifici mitteretur crux insignis quatuor guttis sanguinis Filii, ut eo testaretur se Mariam non immunem ab originali labe. Itidem alia crux quinque guttis cruoris notata in ciborio inveniretur, quæ Romam mittenda: quia eandem Pontifex largis indulgentiis muniret, & Bernam remitteret.

² *Verum habuisse Catharinam.*] Totam hanc historiam de quatuor illis Dominicanis fuscè tractat Johannes Stumpsius in Annalibus Helveticis. Eandem habent libelli tam Latini quam Germanici per idem tempus à Pontificiis ipsis editi.

³ *Laico converso.*] Iste conversus lai-

cus Joannes Jezerus sartor: cui Monachus, simulans se Mariam, clavo manum transfixit: continuo etiam ablatis magica arte sensibus addidit alia quatuor vulnera. Ad se rediens populo tanquam novus Christus oblatus est Jezerus.

⁴ *Nolite tangere christos meos.*] Locus desumptus ex Psal. 105. v. 15. Quæ verba David subjicit narrationi beneficiorum Israëlitis præstitorum, præcipue quod iis nullus nocere poterat, Deo ita dirigente. Is enim dixerat: *Nolite tangere christos seu sanctos meos*, id est, abstinete vos ab omni injuria, quia sanctificati Deo sunt in peculium, & ex genere humano electi, ut eundem colant: unctus quippe hic peculiariter vocatus & destinatus ad cultum divinum.

⁵ *Apocalypsis.*] *Ἀποκάλυψις* revelatio: detectio rerum ante occultarum: ab *ἀποκαλύπτω*, retego, conspicendum do, sublato velamine.

¹ *Pati-*

jam dudum amat. PH. Non amat qui monet? qui docet?
 TH. Hæc ipsi domi abundant, & hujus generis beneficia
 solent aliis largiri, non ab aliis accipere. PH. Plus ergo
 Dominus promisit Francisci discipulis, quam suis. Sibi
 quidem patitur imputari, si quid ipsius respectu benefiat
 cuilibet Christiano; sed non promittit male viventibus vi-
 tam æternam. TH. Nec mirum, amice: nam extremus
 Euangelii vigor servatus est huic ordini. Sed audi jam se-
 ptimam apocalypsin, eamque postremam. PH. Heic sum.
 TH. Juravit illi Dominus, neminem male moriturum, qui
 in habitu Seraphico moreretur. PH. At quid appellas male
 mori? TH. Is male moritur, cujus anima relicto corpore,
 rectà defertur ad tartara, unde nulla est redemptio. PH. Ve-
 stis igitur non liberat ab igni purgatorio? TH. Non, nisi
 quis moriatur in ipso festo beati Francisci. Verum an tibi
 parum videtur; tutum¹ esse à tartaro? PH. Maximum ego
 quidem arbitror. Sed quid de his sentiendum, quibus jam
 mortuis induitur sacra vestis? Non enim in ea moriuntur.
 TH. Si vivi hoc petierunt, voluntas habetur pro facto.
 PH. At ego, cum agerem² Antverpiæ, adfui cum cæteris
 cognatis matronæ cuidam agenti animam; aderat Franci-
 scanus, vir admodum venerabilis. Is ubi videt mulierem
 jam oscitantem, alterum brachium illius inseruit suæ vesti,
 sic ut etiam aliquam humeri partem tegetet. Ibi quidam
 dubitabant, utrum tota mulier esset tuta ab inferorum por-
 tis, an pars contacta. TH. Tota erat tuta, non aliter quam
 in baptismo pars hominis tingitur aqua, totus tamen Chri-
 stianus redditur. PH. Mirum³ cacodæmones tantopere hor-
 rere

¹ Patitur imputari.] Respicit ad lo-
 cum Matth. 25. v. 40. Et respondens
 Rex dicit eis: Amen dico vobis, quatenus
 id, fecistis uni ex fratribus meis minimis,
 mihi fecistis.

² Esse à Tartaro?] Tartarus vel Tartara
 numero plurali abyssus Inferorum, ubi
 fontes plectuntur, nomen invenit à

τάρταρος, corripit tremore frigoris: nam,
 Servio teste, Tartara sole aut luce non
 illustrantur.

³ Antverpiæ.] Nobilissima Brabantiz
 urbs.

⁴ Cacodæmones.] Κακοδαίμων ma-
 lus genius aut spiritus, malus dæmon.
 Proprie autem Græce est miser, infelix.

rere vestem illam. TH. Magis horrent¹ quam crucem Domini. Cum efferretur Eusebius, vidi (non solus tamen) agmina nigrorum dæmonum, muscarum instar, assultantium ad corpus, nullus tamen audebat attingere. PH. At interim facies, manus, pedes erant in periculo, quippe nudi. TH. Ut serpentes nec² umbram fraxini, licet porrectam longius, ferre possunt, ita dæmones virus illud sacræ vestis etiam procul sentiunt. PH. Proinde non arbitror talia corpora putrescere, alioqui plus animi esset vermibus quam cacodæmonibus. TH. Verisimile narras. PH. Quam fortunati pediculi qui in tam divina veste perpetuo vivunt! Cæterum cum vestis deferatur ad sepulchrum, quid est quod tuetur animam? TH. Vestis umbram secum deferret; ea tutam reddit, adeo ut negent quenquam illius ordinis venire in purgatorium ignem. PH. Næ ego istam apocalypsin, si vera narras, pluris facio, quam illam Joannis! hæc enim expeditam ac facilem ostendit viam, qua cuivis liceat citra sudorem, citra molestiam, citra poenitentiam, mortem æternam effugere, tota vita suaviter peracta in deliciis. TH. Assentior. PH. Jam igitur mirari desino, si plerique³ Seraphicis sodalibus plurimum tribuant; verum non queo satis admirari, non deesse qui non vereantur illis⁴ oppedere. TH. Nimirum istos scias, quotquot videris, traditos

1 *Quam vestem.* Credunt male creduli Pontificii externa formatione crucis Diabolos abigi.

2 *Umbram fraxini.* Ita inter alia de fraxino (Belgia *ten Esfen-boom*) Plinius: Tanta est vis, ut ne matutinas quidem occidentesve umbras quam sunt longissimæ, serpens arboris ejus attingat, adeo ipsam procul fugiat. Experti prodimus: si fronde ea gyro claudatur ignis & serpens, in ignem potius quam in fraxinum fugere serpentes.

3 *Seraphicis sodalibus.* Eo impudentis decentum cum dissentis vino & potu momachis, ut se Seraphicos vocent. Quod eo magis mireris quia Angelos

distingunt in tres hierarchias, & in singulis his hierarchiis tres Angelorum ordines distinctos absque ulla ex Sacra Scriptura probatione constituunt. In suprema hierarchia videntur Seraphim, Cherubini & Throni. En impudentem superbiam! Seraphim in prima hierarchia primum occupant locum, secundum illorum sententiam, & ab iis se Seraphim vocant magis Diabolici quam Angeli, aut Seraphici Monachi.

4 *Oppedere.* Proprie oppedere, contra pedere, contra ventris flatum emittere: hic Metaphorice *reclamare, reluctari, adversari, dissentire.*

ditos in 'reprobum sensum, suaeque malitia excæcatos. PH. Posthac ero cautior; daboque operam ut in sacrosancta veste moriar. Verum extiterunt hoc sæculo quidam qui docent, hominem 'sola fide justificari, nullo operum præsidio: maximum igitur privilegium sit, si vestis beet absque fide. TH. Non simpliciter absque fide, ne quid erres, 'Philecoë, satis autem est credere, hæc quæ diximus esse promissa à Christo patriarchæ Francisco. PH. Vel Turcam igitur servabit vestis? TH. Vel ipsum Satanam, si se patiatur indui, & fidem habeat apocalypsi. PH. Jam dudum me tuum fecisti: sed unum atque alterum scrupulum mihi cupiam per te eximi. TH. Dic. PH. Audivi, Franciscum, suum appellare institutum Evangelicum. TH. Verum. PH. Sed Evangelii regulam profitentur omnes Christiani, mea quidem sententia; Quod si istorum institutum est Evangelicum, oportet quotquot Christiani sunt, eosdem esse Franciscanos: & in his primas tenebit Christus cum Apostolis & sanctissima matre. TH. Convinceret tu quidem, nisi Franciscus quædam addidisset Evangelio Christi. PH. Quæ? TH. Vestem cinericiam, funem canabeum, & * pedes nudos. PH. Istis igitur notis dignoscimus Evangelicum à Franciscano? TH. Differunt & contactu pecuniarum. PH. Verum, ut audio, Franciscus recipi vetat, non attingi. Recipit autem vel dominus, vel procurator, vel creditor, vel hæres, vel 'mandatarius: & si numeret^o chirotheca munitus, nihilominus recepisse dicitur. Unde igitur hoc novum interpretamentum, ne recipiant, id est, ne contingant? TH. Sic interpretatus est Benedictus pontifex. PH. At

non

1 *Reprobum sensum.*] Alludit ad verba Pauli Rom. I. Dicit is de Ethnicis, Deos illos tradidisse in reprobum sensum.

2 *Sola fide justificari.*] Sic est; homo justificatur sola quidem fide: fides tamen illa efficax esse debet bonis operibus.

3 *Philecoë.*] Philecou, qui causas

exquirat, aut libenter causatur.

4 *Pedes nudos.*] Tritus versiculus est in Franciscanos: *Cordula nodosa, pes nudus, lingua dolosa, Hæc tria nudipedes ducunt ad Tartara fratres.*

5 *Mandatarius.*] *Mandatarius* cui dantur mandata peragenda.

6 *Chirotheca.*] *Χειροθήκη* manuum vagina, eadem quæ manica.

XX 4

1 Nequē

non ut pontifex, verum ut Franciscanus. Alioqui nonne, qui sunt observantissimi, cum peregrinantur, excipiunt lintheolo nummos? TH. Faciunt cum urget necessitas. PH. At mori satius est, quam violare regulam plusquam Evangelicam. Deinde nonne passim recipiunt per suos procuratores? TH. Quid ni? etiamsi dentur aliquot millia, id quod non raro accidit. PH. At regula dicit, 'neque per se, neque per alios. TH. At non? contingunt. PH. Ridiculum: Si contactus impius est, etiam per alios contingunt. TH. Verum non est illis cum procuratoribus actio. PH. Non est? Experietur hoc qui velit. TH. Christus? non legitur usquam contigisse pecuniam. PH. Esto: sed probabile est Christum adolescentulum crebro parentibus suis emissee oleum, acetum, & olera. Sed extra controversiam Petrus & Paulus contrectarunt. Non est in contactus fuga laus pietatis, sed in contemptu. Vini contactus multo periculosior est quam pecuniæ; cur non horrent ibi periculum? TH. Quia Franciscus non prohibuit. PH. Nonne porrigunt manus suas otio molliculas, & pulchre lotas foeminis salutantibus; & nummo forte inspiciendi causa oblato, resiliunt, ac se mununt signo crucis? * papæ quam Evangelice! Et quidem puto Franciscum, 'licet omnis litteraturæ rudem, non adeo desipuisse, ut vetuerit qualemcunque pecuniæ contactum.

Et

1 *Neque per se.*] Capite quarto Regule Francisci ita habetur: *Firmiter omnibus fratribus injungo ne vel per se vel per alios pecuniam recipiant*; at tamen necessitati ægrotorum & vestitui male vestitorum secundum regionis clima & anni tempestates prospicient Ministri, prout ipsa res postulare videbitur; id tamen illibate servandum ne omnino, ut dictum, nummos recipiant.

2 *Contingunt.*] Non contingunt pecuniam: & tamen de pecunia graves lites moverunt Franciscani quandoque: magnam etiam vim commercio Missarum indies corradunt: cum turi vagantur habent pedisequum qui peram ge-

rat; à credulis mulierculis xs vanis nugis pro concione emendicant.

3 *Non legitur.*] Imo Christus quæ à fidelibus porrigebantur, recepit.

4 *Papæ.*] Papæ, *πῶς*, admirantis interjectio.

5 *Licet omnis litteraturæ.*] Erat enim Franciscus homo idiota. Studuerat puer per exiguum tempus in templo Georgii Assisi: sed mox animum ad mercataram appulit, à mercatura in militiam abiit: tandem ejus vitæ pertæsus Monachatum est amplexus. Ita ut ex desperatione jam utrumque probaverit, quod vulgo dicitur: *Desperationem nempe aut Monachum aut militem facere.*

1 In

Et tamen si id sensit, quanto periculo suos exposuit, quos iussit nudis pedibus incedere? Vix enim vitari potest, quin aliquando imprudentes calcant nummum humi jacentem.

TH. Verum non tangunt manibus. PH. An tactus non est sensus toti corpori communis? TH. Est; atque etiam si quid tale usu veniat, non sacrificant nisi confessi. PH. Religiose. TH. Verum omittis cavillationibus, dicam id quod res est. Pecunia multis est, eritque maximorum malorum occasio. PH. Fateor: sed eadem aliis est multorum bonorum materia. Divitiarum amorem lego damnatum, pecuniam damnatam nusquam lego. TH. Recte dicis. Sed quo longius absint ab avaritiæ morbo, sic prohibitus est contactus, quemadmodum in Evangelio vetamur jurare, ne incidamus in perjurium. PH. Quin igitur vetitus est ad spectus? TH. Quia facilius est continere manus, quam oculos. PH. Et tamen per illas fenestras ingressa est mors.

TH. Et ideo qui germane Franciscani sunt, ultra supercilia deducunt cucullam, tectisque & in terram defixis oculis incedunt, ne quid videant præter viam: quod idem videmus in equis currus onustos trahentibus; utrinque corium capistro additum non sinit eos quidquam videre, nisi quod ante pedes est. PH. Verum age dic mihi, estne hoc verum quod audio, in regula vetitum, ne quod indultum impetrent à Pontifice? TH. Est. PH. Atqui audio nullum hominum genus pluribus instructum indultis; adeo ut liceat illis homines ipsorum sententia damnatos, vel veneno necare, vel vivos defodere, citra ullum irregularitatis periculum. TH. Non est vana fabula quam audiisti. Nam mihi narravit vir minime mendax Polonus, se obdormiisse potum

I In Evangelio vetamur.] Non vetamur in Evangelio jurare, sed tantum vetamur jurare temerarie, non necessario, fallaciter aut illegitime per creaturas: alioqui legitimum juramentum nec in V. nec N. Testamento prohibitum. Hinc Paulus Hebr. 6. v. 16. Nam homi-

nes quidem per eum jurant, qui sit major: atq. iisdem omnis controversia terminis, est iusjurandum ad confirmationem adhibitum.

2 Auditi. Nam.] Vide alia horrenda facinora Franciscanorum apud Rodolphum Hospinianum tomo 2. libro 6. cap. 14.

EX 5

3 Expro-

tum in templo Franciscanorum, in his angulis in quibus sedent fœminæ per laminas foraminosas consistentes. ¹ Ex-perrectus cantu nocturno, non ausus est se prodere. Decantatis ex more nocturnalibus, totus fratrum chorus descendit in ædem inferiorem: ibi erat parata fossa bene lata beneque profunda. Stabant duo juvenes revinctis à tergo manibus. Habita est concio de laude obedientiæ: promissa est apud Deum omnium commissorum venia. Nonnulla etiam spes injecta, fore ut Deus fratrum animos flecteret ad misericordiam, si sponte descenderent in foveam, seque supinos reponerent. Factum est; subductisque scalis, omnes simul injecere terram. PH. Sed siluitne interim ille spectator? TH. Maxime; tum quidem nimirum, metuens, ne si se prodidisset, tertius adderetur fossæ, PH. Etiamne hoc illis licet? TH. Licet, quoties periclitatur decus ordinis. Nam ille simulatque evasisset, passim in omnibus conviviiis narrabat quæ viderat, magna Seraphicæ gentis invidia. Nonne præstiterat virum sepeliri? PH. Fortasse. Verum his subtilitatibus omissis, quæ sit, ut cum patriarcha jusserit incedi nudis pedibus, nunc maxime incedant calceis fenestris? TH. Duabus de causis præceptum hoc mitigatum est: altera est, ne per imprudentiam tangerent pecuniam: altera, ne frigus lædat, aut spina, aut serpentes, aut filices, aut aliud simile, cum illis sit per universum terrarum orbem obambulandum. Cæterum ut id fiat inviolata regulæ majestatem, fenestra calcei pedem nudum ostendit ² per synecdochen. PH. Prædicant se profiteri perfectionem Evangelicam, quam ajunt constare ³ consiliis Evangelicis,

¹ *Experrectus cantu.*] Alii Monachorum ordines, alias nocturnis his cantibus horas destinant. Franciscani hora nocturna duodecima, ad motam campanam, ut populus eorum sanctimoniam hac in parte veneretur, hymnos decantant honori illius Divi aut Divæ, cujus festum in Romano Calendario isto die recurrit. Si autem dies nulli Di-

vo sacer est, ipsi nomina effingunt *Galgali*, Quod vult dei similitumque quos cum ludibrio invocant.

² *Per synecdochen.*] Per synecdochen pars ponitur pro toto. Sic Franciscanorum pars pedis denudatur pro toto scilicet pede,

³ *Consiliis Evangelicis.*] Consilium perfectionis seu *Evangelicum* vocat Bel-larminus,

licis, de quibus inter eruditos magna digladiatio est. Et in unoquoque vitæ statu locus est perfectioni Euangelicæ. Sed quid omnium maxime perfectum tibi videtur inter Euangelii præcepta? TH. Arbitror totum illud quod prodidit Matthæus c. v. cujus hæc est clausula: *Diligite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderunt, & orate pro persequentibus & calumniantibus vos, ut sitis filii patris vestri qui est in cælis, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cælestis perfectus est.* PH. Commode respondisti. Sed pater ille dives est ac munificus in omnes, nec mendicat à quoquam. TH. Munifici sunt & illi, sed opum spiritualium, hoc est, precum & bonorum operum, quibus opulenti sunt. PH. Utinam sint inter illos exempla, ¹ charitatis Euangelicæ, quæ maledicta benedictis, injuriam beneficio pensat. Quid sibi vult illa tam celebris Alexandri pontificis vox, *Tutius esse regem quamlibet potentem ledere, quam quemlibet ex ordine Franciscanorum aut Dominicanorum?* TH. Ordinis læsam dignitatem ulcisci fas est: & quod uni ex minimis male fit, fit toti ordini. PH. At cur non potius quod uni bene fit, fit toti ordini? Et cur non unus Christianus læsus, totum Christianismum ad vindictam provocat? Cur toties cæsus ac lapidatus Paulus non inclamavit suppetias ad versus apostolicæ dignitatis violatores? Jam si juxta Domini sententiam, *Beatius est dare quam accipere*, utique perfectior est, qui bene vivens ac docens de suo dat egentibus, quam qui tantum accipit. Alioqui ² frustra Paulus gloriatur, quod grati

tis

larminus, juxta omnium Pontificiorum communem sententiam, opus bonum à Christo non imperatum sed demonstratum; non mandatum sed commendatum: atque differe à præcepto idem Bellarminus ex parte materiz, subjecti, formæ & finis. Videantur autem sententiz hujus nulli veritati innixæ refutationes apud Orthodoxos Theologos.

¹ *Charitatis Euangelicæ.*] Non tantum

Franciscani jam ab aliquot sæculis Vaticanum odium alunt in Dominicanos, sed & ipsi inter se graves rixas moverunt sæpius: ita ut in iis simultatum, odii, invidiæ plurimum notes, ne micam autem charitatis invenias.

² *Frustra Paulus gloriatur.*] 1. Cor. 9. Postquam prolixè de jure suo quod habebat, exigendi nempe stipendium pro Euangelii prædicatione discernisset Paulus,

tis prædicaverat Euangelium. Atque hæc videtur esse præcipuum illius laudatæ additionis experimentum, si conviciis impetiti non incandescant, si in male merentes, charitatis affectum obtineant. Quid magni est, si quis aliquid facultatum relinquat, de alieno victurus aliquanto lautius, cum sibi servet ulciscendi cupiditatem? Cinctorum fune, semicalceatorum, ubique est magna copia: hæc qui præster quæ perfecta Dominus vocat, quæ Apostoli constanter exhibuerunt, inter istos nimium¹ rara est avis. TH. Non ignoro quas fabulas impii quidam de illis spargant: sed ego sic affectus sum, ut ubicunque videro illam sacrosanctissimam vestem, putem adesse angelos Dei: eamque domum esse felicem, cujus limen crebro teritur illorum pedibus. PH. Et ego arbitror pauciores esse steriles foeminas, ubi illi agunt familiariter. Sed mihi propitius sit Franciscus, Theotime, qui hæctenus tanto in errore sim versatus. Existimabam istorum vestem nihil aliud esse quam vestem, nec per se meliorem veste nautæ, aut calcearii, nisi utentis sanctimonia commendaretur, quemadmodum Christi vestis contacta sanavit² hæmorrhoißam. Alioqui dubitabam, utrum textor an vestiarius eam vim dedisset vesti. TH. Haud dubie, qui formam dat, dat vim. PH. Posthac ergo vivam suavius, nec me macerabo metu inferorum, aut confessionis tædio, aut cruciату poenitentia.

lus, concludit tandem his verbis versibus 14. 15. Ita etiam Dominus constituit istos qui Euangelium annunciant, ut ex Euangelio vivant. Ego tamen nullo istorum sum usus.

1 *Rara est avis.*] *Rara avis* proverbio dicitur res quævis nova & inventu peritura. Juvenalis: *Rara avis in terris ni-*

groque simillima cygno. Quin & Phœnicis raritas in proverbium abiit. Ducta allegoria ab avibus peregrinis & inusitatis, quæ nonnunquam casu in nostram regionem devolant, vel miraculi gratia deportantur.

2 *Hæmorrhoißa.*] Mulier quæ laborat profluvio sanguinis.

AMICI-

AMICITIA.

'EPHORINUS, JOANNES.

EP. SÆpenumero mecum admirari soleo, 'quem Deum
 Sin consilium adhibuerit natura, cum in omni rerum
 genere misceret 'amicitias & inimicitias quasdam arca-
 nas, nec ullis causis evidentibus probabiles, nisi quod hoc
 spectaculo videtur fuisse delectata, quemadmodum nos
 'ex commissis inter se gallis gallinaceis & *coturnicibus
 volupta-

1 Ephorinus.] Nomen personæ ab
 ἑφορᾶν, id est, *diligenter contemplari*, &
 & cum *singulari cura observare*. Sic dum
 iste animalium naturam, vim & poten-
 tiam diligenter contemplando observat,
 non immerito Ephorinus appellatur.

2 Quem Deum in.] Non adhibemus
 in consilium, nisi quos prudentiores aut
 rerum peritiores arbitramur: nihil au-
 tem Deo prudentius, & consultius. Est
 autem hæc forma loquendi perelegans,
 quoties nos admirari novitatem aut
 mirificum rei eventum significamus,
 quod subinde apud Poëtas Dii in con-
 silium ab Heroibus adhibeantur.

3 Amicitias & inimicitias.] Allusum
 forsitan est ad Empedoclis Physici de-
 cretum, qui principia mundi *φιλίαν* &
μίσην, hoc est, *amicitiam* & *inimici-*
tiam constituit. Cum enim, inquit,
 prius omnia diffusa jacerent, ab amici-
 tia inimicitiaque discriminatum sunt di-
 visa: sine iis vero nihil aut fieri potest,
 aut perire. Extat autem apud Aristote-
 lem nobile mehercule caput, de his qui
 perpetuas inimicitias inter se gerunt,
 lib. 9. c. 1. hoc Plinius transtulit in suum
 opus, lib. 10. cap. 74.

4 Ex commissis gallis.] Committere si-
 gnificat in certamen & contentionem
 mittere, quemadmodum dicimus *gladiatores commissos*, qui in certamen de-
 scendunt. Plinius lib. 10. cap. 20. Gal-
 linaceum contentiosum animal, &
 præliis maxime ali testatur. Dimicatio-
 ne, ait, paritur victoria quoque inter
 ipsos, velut ideo agnata cruribus suis

rela intelligentes, nec finis sæpe nisi
 commorientibus. Addit, plerosque gal-
 lorum ad bella tantum & prælia assidua
 nasci, quibus etiam patrias nobilita-
 runt, Rhodum & Tanagram. Deinde
 Pergami gallorum spectaculum omni-
 bus annis publice edi, ceu gladiatorum.
 Quod ipsum etiam hodie in plerisque
 Brabantæ oppidis fieri observatum est.
 Hinc Gallinaceus à Columella, *πυγίς*,
 hoc est, pugil & luctator, appellatur,
 quod Græcorum studium ferocissimum
 quemque alitem certaminibus & pugæ
 præpararet. Aristophanes Poëta Gallum
ἀγρίον πύγαν, hoc est, *Martis pullum*
 vocat, quod avis ista sit admodum bel-
 licosa: vel quod Gallum adolescentem
 egregium fuisse dicant, quo cum fami-
 liariter Mars uteretur, custodem posuit
 ædium suarum, ut si Vulcanus adven-
 tasset interea dum cum Venere adultera
 sua suavius viveret, adolescentulus in-
 dicaret. Verum quum aliquando ob-
 dormisset, Vulcano deprehendente ad-
 ulterium uxoris, in avem illum Mars
 transformavit, sed ita ut habitum ar-
 morum, cristam scilicet, galeam & cal-
 ccaria retineret: hincque esse, quod tanto
 studio præliandi perpetuo flagret. Mi-
 rum est quod Aristoph. gallinaceos,
 quos prælio vicerunt, in servitutem ra-
 pere adferat. Illius interpretes scribit,
 gallos qui saltarent ad pugnam, prius,
 quam eos committere solent, aliis alere
 solitos, quo excalescenti, calidiores &
 vehementiores redderentur. Inde fa-
 ctum verbum *αγροδόνται*, quod est, gal-
 los

voluptatem capimus. Jo. Nondum satis percipio quid velis dicere. Ep. Dicam igitur, si vis, crassiore Minerva. ¹ Scis serpentium genus esse inimicum homini. Jo. Scio vetus inter illos & nos esse diffidium & irreconciliabile, futurumque donec meminerimus illius ² inauspicati pomi. Ep. Nosti lacertam? Jo. Quid ni? Ep. ³ Italia magnas habet & virides. Hoc animal natura & homini amicum est, & serpentibus inimicum. Jo. Unde hoc deprehenditur? Ep. Ubiqueque prospicit homo, ibi congregantur lacertæ, obliquo capite diu contemplantes hominis faciem: si exspuas, elambunt salivam ore redditam: vidi & puerorum mictum exsorbentes. Quin & puerorum manibus tractantur impune, atque etiam læduntur, & admotæ ori gaudent ⁴ salivam lambere. Cæterum si comprehensæ inter se committantur, dictu mirum quam in sese sæviant; nec appetunt committentem. Si quis in agris ambulet per viam cavam, nunc hinc, nunc illinc strepitu dimoti rubi admonent hominem; insuetus crederet serpentem esse: ubi dispexeris, lacertæ sunt, obliquo capite contemplantes, donec consistas; si pergas, sequentes. Rursus aliud agentem admonent. Diceret

los priusquam in prælium descendunt, allio confricare. Coturnicum quoque masculorum naturam *φιλιερικὸν*, id sonat *rixosam*, Aristophanis interpres scribit. In Apophthegmat. Plutarchi, Augustus quum audisset Erotem, qui res Ægypti curabat, emisit coturnicem omnes alias pugnando superantem atque invictam, & comedisse assatam, eum ad se accersivit, ac iudicio constituto confessum, malo navis affigi iussit.

¹ *Scis serpentem.*] Adeo inimicum est, ut salivam hominis tolerare non possit, sed mox, si conspergatur, fugiat, auctore Plinio. Apollonio Rhodio *Ἰαπετιφῶς* serpens vocatur, quod hominibus mortem inferat.

² *Inauspicati pomi.*] Inauspicatum est, quod bonis auspiciis non geritur: sic

pomum illud, propter quod ex divina portione ad humanam miseriam cecidimus per primigenios nostros parentes, merito *inauspicabilem* dicitur, quod tam infausto & infelici auspicio mortalitatem sumus aggressi.

³ *Italia magnas, &c.*] Magnas inquit & virides, quod nosstrates palmæ, aut ad summum pedis longitudinem non excedant: nec item omnes virides sunt, verum & cinericii & nigri coloris, natura: quantum ad consuetum cum serpentibus & viarum obsessiones, ab Italicis nihil differentes.

⁴ *Salivam lambere.*] Ex hac re satis constat amicus humano generi lacertas, quorum scilicet salivam bibunt, ut quæ omnibus venenatorum maxime adversatur, ut testantur Nicander, Dioscorides, & Plinius.

ceres eas ludere, vehementerque delectari hominis adspectu. Jo. Mira narras. Ep. Quodam die vidi prægrandem & mire viridem 'in ostio cavi decertantem cum serpente. Primum mirabamur quid esset rei: nam serpens nobis non erat conspicuus. Italus admonebat in antro esse hostem. Paulo post venit ad nos lacerta, velut ostendens sua vulnera, ac remedium flagitans, seque² tantum non tangi patiebatur: quoties autem restabamus, restabat & illa, nos contemplans. Serpens alterum latus pene totum eroferat, & ex viridi rubrum fecerat. Jo. Mihi, si adfuisset, libuisset ulcisci lacertæ vicem. Ep. At hostis jam se in profundum antrum abdiderat: post aliquot tamen dies³ pavimus oculos nostros vindicta. Jo. Gaudeo profecto. Sed quo pacto? Ep. Forte inambulabamus per eundem locum: Serpens è fonte vicino biberat; erat enim æstus⁴ prodigiosus, adeo ut nos quoque aquæ inopia periclitaremur. Commodum occurrit ex agris puer natus annos tredecim, ejus domus filius, in qua tum me tu pestilentia⁵ Bononia profugi, rusticabamur; gestans⁶ rastrum quo foenum demessum convertunt agricolæ; simul ut serpentem vidit, exclamat. Jo. Metu fortasse. Ep. Nequaquam, imo gaudio, velut insultans deprehenso hosti. Ferit rastrum; serpens⁷ se contrahit: ille non facit ferendi finem, donec⁸ contrito capite serpens

1 *In ostio cavi.*] Cavum frequentius, substantivè neutro genere invenitur, pro foramine terrestri, seu lustro & cubili serpentum, quam ab adjectivo cavus. Columella: *Cavum verbenaca diligenter obsurato, ne ventus ad cubilia perfleret.*

2 *Tantum non.*] A Græcis sumptum, *μὴ οὐκ*: id perinde valet, quasi dicas: propemodum. Sic reperies apud Latinos, tum Livium, tum Suetonium. Terentius dixit, *Modo non*, in Phormione.

3 *Pavimus oculos.*] Pascimus oculos ea re, quam libenter inspicimus, ut *pascimus animum*, quoties nos recreamus. Maro: *Atque animum pistrina pascit inani.*

Nihil autem gratius obtingere potest, quam si videamus nocentem ob innoxium afflictum dare pœnas.

4 *Prodigiosus.*] Tam vehemens & præter solitum major, ut etiam aliquid prodigere miraculi causa posse videatur.

5 *Bononia.*] Bononia urbs Italiae clarissima, olim Felsina dicta.

6 *Rastrum.*] Ejusmodi rustica instrumenta Varro *Rastellos* appellat, scæras nimirum leves, quibus homo per foenicæ festucas abradit.

7 *Se contrahit.*] Contrahit se ad saltum serpens.

8 *Contrito capite.*] Nam ut Plinius tradit, serpentis caput, etiam cum duobus

serpens in longum porrigitur; nam hoc non faciunt nisi morientes. Inde est, quem frequenter audisti, apologus de cancro, qui serpentem hospitem occidit, ubi porrectum vidit; *Sic*, inquit, *vivum incedere oportuit*. Jo. O factum bene! Quid tum? *Ep.* Puer arreptum rostro suspendit è frutice supra antrum. Ibi diebus aliquot vidimus frondes sanie tinctas. Ejus ruris agricolæ pro comperto nobis aliud quiddam mirabile referebant. Agricolæ nonnunquam fessi obdormiunt in agro: atque illic interdum habent³ urceum lactis, in cibi simul & potus usum. ⁴ Serpentes summo pere lacte capiuntur. Itaque non raro fit, ut in vas illabantur. Ei malo paratum habent remedium. Jo. Quod? obsecro.

Ep. Sum-

bus evaserit digitis, nihilominus vivit. Hinc est forte quod vulgus serpentem dissectum medium, reviviscere & coalescere opinatur.

¹ *Serpens in longum.*] Ergo Poëta 3. Georgicon rusticos in serpentibus ne caudis jubet, ne antea cædendi finem faciant, quam videant medios nexus extremaque agmina caudæ serpentis soluta, hoc est, quam non tortuosum, sed porrectum videant.

² *Inde est quem.*] Apologum recenset *Æsopus*: Cancer, inquit, cum serpente inrita societate simul versabatur. Cancer autem, cum moribus simplicibus præditus esset, sæpius abhorrebat serpentem, ut versutiam doloſque malos deponeret: quod ille quum negligeret, & moribus consuetis constanter viveret, Cancer captata opportunitate, cum ille obdormisset, quanta potuit vi, serpentem comprimendo enecavit. Cum vero jam expirantem animam in longum porrectum vidisset, *Sic*, inquit, & antea te simplicem rectumque fuisse oportebat; non enim jam pœnam supplicio dedisses. Pulchre auiam mores Cancer ad corporis habitum conferebat

³ *Urceum lactis.*] Vas est aquarium *urceus*, nec exiguum, non ad hauriendam aquam aut potandam, sed ad conservandam diutius: quales nunc Romæ

prædivites Cardinales & nobiles in subterraneis cameris collocatos habent alveos: ejusmodi quoque vasis rustici plebarumque nationum lac conservant, & concretum quidem lactis in cibum, serum vero potus loco illis servatur.

⁴ *Serpentes summo pere.*] Hinc *Lycophron*, teste *Athenzo*, *Ἦριος γαλακτοφάγος*, hoc est, *bestias lactivoras* serpentes appellavit, quod naturali quodam appetitu, lac præcipue sorbere gaudeant, quum tamen alioqui exiguo indigeant potu. Quoties autem ad lactis urceum adrepunt, non tam lactis suctu delectantur, quam ut pingue supernatans, quod in butyrum confatur, lingere ac desorbere valeant: hæc summa voluptas. Aliquando in pratis ac pascuis ad ubera pascentium adrepunt, miserosque rusticos omni lactis & spe & proveni defraudant: & facile quidem patiuntur vaccæ ejusmodi mulgentes fauces; vel quod venenum verentur, si repugnent & obnitantur; vel quod mollius suctu quam digitis compressis lac educi sentiant. Habent ad hoc remedium mulierculæ, ceream compant, quam devovent hierophantæ in purificationum feriis, hac incensa ter contingunt ubera vaccæ, sed non sine tripudio & choreis: atque ita illas in annum redeuntem se conservare arbitrantur

I. Allio

Ep. Summum testæ os ' allio circumlinunt. Is odor deterreret serpentes. Jo. ' Quid igitur sensit Horatius cum scriberet allium venenum esse cicutis nocentius; cum sit, ut ais, adversus venena remedium? Ep. Sed audi quod est durius; interdum clanculum adrepentes in os patens dormientis conjiciunt sese, & in stomachum sese convolvunt. Jo. An non protinus exanimatur homo talem nactus hospitem? Ep. Non, sed afflictissime vivit, nec est ullum mali levamen, nisi ut lacte aliisque gratissimis serpenti cibis alant hospitem. Jo. Nihil remedii adversus tantum malum? Ep. Comelum affatim allium. Jo. Non mirum igitur, ' si messores gaudent allio. Ep. Et aliâs medetur ' delassatis labore & æstu. Verum in hoc discrimine non raro lacerta quamvis pusilla, servat hominem. Jo. Qui potest? Ep. Ubi sensit serpentem insidiari, circumcursat per colulum & faciem hominis; nec finem facit, donec pruritu scalpituque unguium excitetur. Porro qui expergiscitur, conspecta in propinquo lacerta, mox intelligit hostem alicubi ' esse in insidiis, ac circumspiciens deprehendit. Jo. Mi-

ræ natu-

1 *Allio circumlinunt.*] Gravis odor allii, serpentes fugat, ut docet Nicander in Alexipharmacis: & à foetore Latini *allium* vocarunt, quasi *halium*, quod graviter halaret; Græci vero *σνῆδος* & *σνῆδος ὀσεν*, hoc est, à male olendo, vel *δάρσιν* & *σνῆδος ὀσεν*, quod *stercus* oleat.

2 *Quid igitur sensit.*] Horatius in Epodo, Ode tertia, non aliam poenam parricidæ statuit, quam ut degustet allium, quod hoc cicutis, id est, veneno sit nocentius.

3 *Si messores gaudent.*] Horatius in Ode paulo ante citata, miratur messores tam horrendum cibum ferre posse. *O dura*, inquit, *messorum ilia*, quæ allium venenum magis, quam cibum concoquit. Non autem messorum tantum cibis est, verum omnium rusticorum, quod hæc fuerint præci illius & frugalis seculi delicæ, cujus si adhuc vestigia usquam

extant, ea mehercule apud hoc genus hominum tantum superesse dixerò. Allii autem arrosionem ad frugalitatem pertinere, item pauperum rusticorumque cibum fuisse, docere te potest Aristophanis interpres. Galenus certe amuletum rusticorum *allium* prædicat. Et Plinius ad multa ruris præcipue medicamenta facere testatur.

4 *Delassatis labore & æstu.*] Id videtur à Virgilio acceptum, ubi Thestylis Maroniana messoribus suis rapido feciss æstu; *Allia serpillumque herbas contundit olentes.*

5 *Esse in insidiis.*] Id est, insidiari; metaphorâ à re militari. Nam hostes cum aperto Marte cum adversariis conferere manus non audent, alicubi latentes ex insidiis subito inimicum aggredi solent. Terentius: *Hunc prius adito tu, ego in insidiis hic ero; si quid deficiet.* Sallustius: *Ac statim signo dato, undique simul ex insidiis Numida invaditur.*

Y

I Qui

ræ naturæ vis. Ep. Jam nullum est animal inimicius homini quam crocodilus, 'qui sæpenumero totos homines devorat, & 'arte malitiam adjuvat, hausta aqua lubricans semitas, quibus descendunt ad Nilum aquam hausturi, quo collapsos devoret. Neque te fugit, delphinum, etiam in diverso elemento natum, 'φιλάθρων esse. Jo. ⁴ Audivi fabulam de adamato puero celebrem, 'celebriorem autem de Arione.

1 *Qui sæpenumero totos homines.*] Non homines tantum sed & equos cum seſſoribus. In quibusdam Indiæ locis aluntur ad carnicificam exercendam: vocantur enim solenni voce ex aquarum fundo. Illi ergo ad consuetam vocem continuè emergunt, obiectosque fontes, tanquam publici iudicii exsequutores devorant. Ex ovo paulo maiore anserino monstrum hoc excluditur & sexaginta annos vivens semper in maiorem longitudinem excrescit, usque ad viginti cubitos.

2 *Arte malitiam.*] Subjicit mox verſutiam: vel hoc referendum ad id, quod conspecto homine lachrymas dicitur emittere, quo facilius nihil tale metuentes devoret. Vide Chiliades, *Crocodili lachrymæ*. De iis qui sese simulant graviter angî incommodo cuiuspiam, cui perniciem attulerint ipsi, cuive magnum aliquod malum moliantur. Belg. *Hy is met u te liden, als de kat met de muys.*

3 *Φιλάθρων.*] Id est, hominis studiosum, amicum, faventem homini. Sic Plinius, *Delphinus*, inquit *amicum hominis animal*.

4 *Audivi fabulam.*] Hujus fabulæ, & plurium hujusmodi mentio est apud Plinium capite de Delphinis: & Nepos in epistolis, & Oppianus libro tertio recenset quoque similes.

5 *Celebriorem autem de Arione.*] Hanc Gellius florida dictione ex Herodoto descripsit: & Plinius cap. eodem. Est autem hoc animal non modo homini amicum, sed quicquid musica sonoritate aures demulcere potest, huic gaudet

adesse, cum hoc ludere delectatur. Et quod de Cytharædo Arione narrant, id quoque in Iulcinia accidisse, memini me ex Græcorum epigrammaris didicisse. Epigramma autem lib. 2. habetur, lepidum certe, & mirum in modum elegans: quare nec pigebit ascribere. Extat autem Philippi titulo, qui temporibus Justiniani Augusti in hoc scribendi genere nulli inferior fuit:

Μαμφομένη βορίλῳ, ἐπιπαπτομένῳ
ὑπὲρ ἄλμης,

Πνῆ ῥ᾽ ἐμὲ θρήκας ἤπιον εἰδὲ
ἀνέμου.

Κἀὰ μὲ τὴν μελίγηρον ἀηδῶνα δὲ-
ξατὶ νῶτοις

Δελφίν, τῷ πτελῶν πάντα ἡνι-
χέει.

Πιστεύει δὲ ἐρίτη πορθέμενός τ'
ἄκαπον

Ναύτιλ τῇ σύματ' ἡλγος ἦν
κιδάρη.

Εἰρεσίλῳ δελφίνος αἰεὶ μεσῇσι ἄ-
μιδον

Ἦνυσεν, ἢ ψάψης μῦθον Ἀρί-
νιον.

Id nos ita conati sumus Latinum facere:
*Aversata gravem Boræam super aquora
aëdon*

*Me dederam, ventis Thoracia pulsa tuis.
Squamiger ut nostra persensit murmurum
lingua,*

*Auxilio Delphin me pereunte venit:
Iamq; sedens humeris tam lato vernige tui
Vestorem blanda mulceo voce memento:
Sed neque Delphinis nauticum mos salvere
Musis,*

Nec rumor fuscum perstrēpit Arionem.

1 *Quin*

de Arione. Ep. 'Quin & in venatu' mugilum, piscatores delphinorum ministerio, vice canum utuntur, qui accepta prædæ portiuncula recedunt. Quin & castigari sese patiuntur, si quid in venatu deliquerint. In mari vero frequenter navigantibus apparent, gaudio gestientes, & in summis undis ludentes: interdum adnantes ad navim, nonnunquam & tensa vela transilientes. Adeo delectantur hominum consuetudine. Verum ut hominum est studiosus delphinus, ita crocodilo capitalis est hostis. Egreditur mare, & in Nilum, in quo regnat crocodilus, audet venire, congressurus cum dentibus, unguibus & squamis ferro etiam impenetrabilibus armata bellua, ipse nec ad morsum satis instructus, quippe 'os habens ad pectus vergens. Sed impetu fertur in hostem, ac jam illi proximus repente submittit sese, erectisque in tergo pinnis mollia ventris perscindit, alias invulnerabili. Jo. Mirum est quodque animal statim agnoscere hostem suum, etiam nunquam antea visum; scireque & cur impetatur, & qua lædi aut sese tueri possit; cum hoc homini sit negatum, qui ne⁴ regulum quidem horreret, nisi admonitus, malove doctus. Ep. Scis equum animal obsequiis hominum natum. Huic capitale dissidium est cum urso, homini noxia bestia. Agnoscit hostem nunquam visum, ac protinus se parat ad pugnam. Jo. Quibus armis pugnat? Ep. Arte potius quam viribus. Transilit ursum, & in ipso saltu posteriores calces impingit in caput.

1 *Quin & in venatu.*] Hoc Plinius eodem capite in stagno *Laterna* appellato, Nemausensis agri, in provincia Narbonensi, & in Tassico sinu fieri tradit. Oppianus quoque *αἰχμήκεας* postremo, hanc venandi cum Delphinibus consuetudinem describit, atque id eleganter satis, sed in Aegeo mari circa Euboeam. Quod autem Erasmus ait, *vice canum*, id quoque per similitudinis applicationem Oppianus:

--- αἰτ' αἰδεσθ(ι θυγατρ(ι)
Θήρ(ι) κωί(ι)ς σδιό(ι)ς ἀμφοτέρω(ι)

ὕλακῆσι.

Sic pisces ad terram, inquit, pellunt delphines, tanquam ad viros venatores canes mutuis latratibus feram circant.

2 *Mugil.*] Seu capito, piscis. Belg. *Hardev.* Al. *Großkopff.*

3 *Os habens ad, &c.*] Sic Plinius: *Multum illi infra rostrum os, ac medio pene in ventre.*

4 *Regulum.*] *Regulus* Basiliscum etiam significat, factum nomine ab etymologia Græca, ne quis opinetur *regulum* ante hostem esse nostrum.

Y y 2

I Aβ(ι)ς.]

put. Atque ursus interim unguibus scalpit equini ventris mollia. ¹ Aspis homini venenum est immedicabile; cum hac belligeratur ² ichneumon. Idem exitialis hostis crocodilo. Similis affectus est ³ elephantis erga hominem: nam & viatorem simpliciter errantem clementer reducunt in viam, & agnoscunt amantque doctorem suum. Feruntur & exempla devoti amoris erga certos homines: siquidem unus adamavit in Ægypto mulierculam corollas vendentem, ⁴ Aristophani grammatico caram. Alius Menandrum ⁵ Syracusanum adolescentem sic amavit, ut desiderium illius, quoties non videret, inedia testatus sit. Sed ne hæc, quæ plurima commemorantur, referre pergamus, cum ⁶ Bocchus rex in triginta quosdam ⁷ sævire decrevisset, eos totidem elephantis objecit, stipitibus alligatos. Cumque immissi essent qui inter elephantos procurstantes eos lacefferent, nunquam efficere potuerunt, ut se regiæ crudelitatis ministros præberent. Atque huic animanti *φιλασθρίπρ* bellum exitiale est cum draconibus Indicis, qui feruntur esse maximi, ut frequenter in pugna pereat uterque. Porro draco inimicus est homini, etiam non laceffit. Simile diffidium est aquilæ ⁸ cum draconibus minoribus, cum homini sit

¹ *Aspis.*] Serpens parvus, tardi visus præsentissimum habens venenum.

² *Ichneumon.*] Ichneumona, quod cum serpentibus, crocodilo & aspidē perpetuam inimicitiam exercet, Græci aliquot auctores, *ὀφιομαχόν* appellant. Belligerantur autem cum aspidē ichneumones, quia capientes hos serpentes, per caput vel caudam in flumen trahunt. Crocodilis vero insidiantur, dum illi trochilis dentibus purgandis rictum deducunt: tunc ichneumon in oris hiatus intrat, & ex eis visceribus è ventre mortuorum egreditur. Lege præter Plinium, Ammianum Marcellinum lib. 22.

³ *Elephantis.*] Hæc omnia de Elephantis tradit Plinius.

⁴ *Aristophani.*] Aristophanes hic

Byzantinus grammaticus, Apellis filius, Callimachi, Zenodoti & Dionysii discipulus. Habet hæc Plinius libro VIII. cap. v.

⁵ *Syracusanum adolescentem.*] Verba Plinii citato capite sic sonant: Alius Menandrum Syracusanum incipientis juventutis in exercitu Ptolemæi, desiderium ejus, quoties non videret, inedia testatus.

⁶ *Bocchus rex.*] Est hic ille Mauritaniæ & Getuliæ Rex populi Romani amicus, qui ligatum Jugurtham Sylle tradidit; ut apud Salustium legere est.

⁷ *Sævire decrevisset.*] Apud Plinium in calce capitis quinti libri octavi iidem verbis tota hæc historia invenitur.

⁸ *Cum Draconibus minoribus.*] Habet & ista Plinius omnia.

1 Amato

fit innoxia, imo cum feratur etiam ¹ amatorios ignes sentire erga certas puellas. Eidem avi bellum internecinum est ² cum cyminde, id est, nocturno accipitre. Elephantus odit etiam murem, animal homini quoque molestum: eo-que abhorret à pabulo, in quo murem conspexerit. Nec caussa liquet cur oderit. Nam hirudinem merito horrent, quod ea in potu hausta gravissime discrucientur. Jam vix ullum animal amicus homini quam canis, nec inimicius quam lupo, ut quod aspectu quoque ³ vocem adimat: & inter hæc summa discordia est, quemadmodum ovium generi lupo infestissimus; quod totum pendet à providentia hominum, quorum præcipua cura est tueri animal innoxium, & alendo homini natum: in lupo vero velut in publicum humani generis hostem armantur omnes, præcipue canum commilitio: quæ res etiam proverbio fecit locum, ⁴ Non magis parcemus quam lupis. * Lepus marinus immedica-

1 *Amatorios ignes sentire.*] Id circa Seston urbem contigisse scribit Plinius.

2 *(cum Cyminde.)* Plinius capite de accipitribus author est. Verum Homerus *Cymindin*, non accipitrem, sed noctuam videtur appellasse hoc versu, *Iliad. E. Χαλκίδα πικλίσκου (ἢ) τοῖς, ἀσπὶς ἢ κύμινδον*. Noctua enim *χαλκίς* vocatur, quod æneum colorem videatur habere: & fortassis *cymindis* à maris colore, quod, ut noctua, sic mare subinde *glaucum* epitheto dicitur. Callimachus eam avem non *Cymindin*, sed *Cymin* vocat, fortassis ob sonum quem reddit, Cycaban. Homeri tamen scholia *ἡ δὲ ἰσσομένη*, id est, de accipitrum genere *Cymindin* esse consent.

3 *Vocem adimat.*] Lege Chiliadas: *Lupi illum videre priores*. In raucum dicitur, & cui vox sit repente adempta. Festivius verò torquetur in eos, qui metu alicujus obricescunt, alioqui feroces & loquaces admodum. Ferunt enim eam lupis ineffe vim, ut si quem hominem priores viderint, ei vocem adimant. Belg. *Hy staet of by een lap ip de mont*

badt. Et Donatum in *Terent. Adolph.* Lupus est in fabula. Belg. *Ghy sijt noch niet verech*. Solitum est dici, quoties is de quo confabulatio est, de improvise intervenit.

4 *Non magis parcemus.*] Belg. *Wy sul- lender op slaen, als de Boeren op de Wölven*. Ex Aristophane & illius interprete hoc adagium enarratum est ab autore, quod scilicet olim apud Atticos lex fuerat de interficiendis lupis, quæ præmio etiam invitaret ad hanc feram persequendam. Et hæc quidem interpretes Comici. Sed videtur hoc commentum damnare Apollonii Rhodii scholiastes, qui in honore summo apud Athenienses lupos fuisse contendit, in tantum etiam, ut si quis illic lupo interemisset, inferias illius sepulchro inferre compelleretur, hinc *πάλιν*, id est, canos, non à colore dici, sed ob reverentiam. Causam addit quod Latona uterum gestans bis senis diebus in lupo mutata in Delum perrexit. Hinc esse quod certo quodam anni tempore omnes illæ lupæ pariant, idque intra duodecimum diem,

medicabile est homini venenum, si quis imprudens gustaverit; at rursus hominis contactus mors est lepori. Panthera sæva est in hominem & tamen adeo terretur ab hyæna, ut ne congredi quidem sustineat. Hinc narrant, si quis quid secum gestet de corio hyænæ, à panthera non appeti; tam sagax est naturæ sensus. Addunt & illud, si pelles utriusque belluæ suspendas invicem ex adverso, panthericæ pilos defluere. Araneus homini domesticum est animal, exitiale vero serpenti, adeo ut forte conspiciatus sub arbore serpentem apricantem, filo se libret, & aculeum medice infigat fronti, tam acri vulnere, ut serpens, dolore rotans se in gyrum, tandem emoriatur. Accepi ab iis qui spectarunt, simile dissidium esse araneo cum buffonibus; sed buffonem ictum, sibi plantagine admorsa mederi. Audies fabulam Britannicam. Scis illic conclavium solum consterni scirpis virentibus. Monachus quidam fasciculos aliquot scirporum in cubiculum congefserat, sparsurus cum

adducit Philostephanum quendam, qui talia prodiderit in commentariis suis.

* *Lepus marinus.*] Hoc Plinius tradit lib. 32. cap. 1. De Pantheris & Hyænis eadem docet. Hoc tamen, quod ait Hyænam cum Panthera pugnare, non ea de causa fit, quod hyæna erga hominem bene affecta sit. Nam Aristoteles lib. 6. historiz animalium, mirifice insidias moliri hyænam hominibus, tradit, & sepulchra quoque effodere: tantam illi feræ aviditatem humanæ carnis inesse.

1 *Ab hyæna.*] Hyæna similis lupis, stabulatur sæpe in mortuorum sepulchris, & eruit consumitque cadavera. Dicitur noctu adire ovium stabula & diligenter addiscere non tantum voces sive graves sive acutas, quibus uruntur pastores, verum etiam nomina perfecta imitatione reddere.

2 *Exitiale vero.*] Hoc ipsum Plinius scribit l. 10. c. 24.

3 *Plantagine admorsa.*] Belg. *Weech-*

blaen. Ajunt aliquando monachum (est enim hoc hominum genus admodum curiosum) in araneum & bufonem concerrantes incidisse, & dum eventum certaminis avidius expectat, ictum bufonem vehementer vidisse tumidum: sed mox plantagine gustata, quæ tum in bustuario crescebat, veluti resumptis viribus, pugnam redintegrasse. Admiratus insolitum spectaculum monachus, diligentius hos pugiles observabat, & quod paulo ante de bufone cognoverat, id iterum conspiciatus, quam potest occissime plantaginem omnem quæ de proximo crescebat, radicitus extirpavit, & apud se condidit. Interea bufonem, accepta tertia plaga, dum ad solitum medicamentum accurrens, auxilio herbe destitueretur, in tantum intumuit, ut non prius tumorem quam vitam finiret. Inde compertum habuit, plantaginem contra venena, & venenatorum ictus multum facere.

4 *Scirpus.*] Sive juncus. Belg. *Dijse.*

1 10

cum esset commodum. Is cum à prandio supinus dormiret, buffo ingens erepsit, & os dormientis obsedit, infixis superno atque inferno labro quatuor pedibus. Detrahere buffonem certa mors erat; non amoveri, quiddam erat morte crudelius. Quidam suaferunt ut monachus ad fenestram deferretur supinus, in qua ingens araneus habebat telam. Factum est. Mox araneus hoste conspecto, filo se librat, & buffoni spiculum infigit, ac filo se recipit in telam. Intumuit buffo, sed non est avulsus. Repetitur ab araneo: magis intumuit, sed vixit. Tertio ictus abduxit pedes ac mortuus decedit. Hanc gratiam araneus retulit hospiti suo. Jo. Mira narras. Ep. Addam quod non legi, sed his oculis conspexi. Simius supra modum horret testudinem. Hujus rei quidam dedit nobis specimen Romæ. Pueri suo in verticem imposuit testudinem, & pileo contextit; dein produxit ad simium. Illico simius gaudens insiliit in humeros pueri, venaturus pediculos: sublato pileo reperit testudinem. Mirum erat spectaculum quanto cum horrore resilierit bestia, quam expaverit, quam timide respexerit, an sequeretur testudo. Additum est aliud specimen: alligavimus testudinem catenæ à qua revinctus erat simius, ut effugere non posset, quin saltem aspiceret: incredibile dictu, quantopere fuerit discruciatu; tantum non metu exanimabatur; interdum aversus posterioribus pedibus, depellere tentavit hærentem bestiam. Tandem quidquid erat in alvo aut vesica oneris rejecit. Sequuta est ex eo pavore febris, ut nobis fuerit solvendus è catena, & aqua vino temperata refocillandus. Jo. Atqui nihil est quod sibi à testudine metuat simius. Ep. Fortassis aliquid est quod nos fugit, naturæ cognitum. Nam cur acanthis oderit asinum, causa in promptu est, quod ille se affricat spinis, in quibus

1 *In alvo.*] Simius non alia re metum indicat, quam projectis excrementis: hinc vulgare nostratum proverbium: *Foroudum ne praemetu se commaculet in-*

star simii: quum in meticulosum ludunt. 2 *Acanthis.*] Seu Carduelis, quod carduis & spinis pascatur. Belg. *Een Distel-vinck, of een Cysken.*

in quibus nidulatur avicula, & flores ejus depascitur. Tantis autem terror habet acanthidem, ut si quando procul asinum rudentem audiat, ova deiciat, pulli è nido decidunt metu. Nec patitur hostem impunem. Jo. Sed qua tandem in re acanthis lædit asinum? Ep. ¹ Rostro fodit illius ulcera, fustibus & oneribus facta; pungit & molliarium. Potest item aliquid causæ divinari, cur inter vulpes & ² milvios mutua sit similtas, quod avis rapax alterius catulis insidietur, fortasse vulpes vicissim illius pullis: quæ causa dissidii est inter ³ sorices, & ardeolas. Eadem fere ratio est inter ⁴ æsalon parvam aviculam & vulpem. Nam æsalon ova corvorum frangit. Eadem infestatur à vulpibus, & vicissim illas infestat, catulos earum vellicans. Quod ubi viderint corvi, vulpibus velut adversus communem hostem suppetias ferunt. At vix divinare liceat, quam ob causam inter se oderint ⁵ olores & aquilæ, corvus & ⁶ chlorio, cornix & noctua, aquila & trochilus, nisi hoc male habet aquilam, ⁷ quod ille rex avium vocetur. Cur male convenit cum noctua cæteris minoribus avibus, mustelæ cum cornice, ⁸ turturi cum pyrali, ^{*} ichneumonibus

¹ *Rostro fodit.*] Id Plinius Ægypto avi adscribit; Asinus, inquit, spinetis se scabendi causa atterens, nidos Ægypti dissipat, quod illa adeo pavet, ut voce omnino rudentis audita, ova ejiciat, pulli ipsi metu cadant. Igitur advolans, ulcera ejus rostro excavat. Deinde testatur & acanthida ea de causa asino inimica.

² *Milvios.*] *Milvius*, seu milvus, pulorum raptor. Belg. *Een Wouw of een Kiecken-Dief.*

³ *Sorices & ardeolas.*] Quoniam inquit Plinius, altera alterius catulis insidietur. *Sorex*, Belg. *Een slorp ratte*. Ardeola, diminut. ab ardea. Belg. *Een Reyger*.

⁴ *Æsalon.*] Aristoteles hanc avem inter accipitres refert. Belg. *Een Meerlijn*.

⁵ *Olores & aquilæ.*] Fortassis non alia

ex causa mutuum harum avium odium oritur, quam quod cygni sibi de aquila metuunt, ut hostis ab hoste sibi cavet.

⁶ *Chlorio.*] Qui Græcis *χλωρίος*: Theodorus vireonem, à viridi colore interpretatus est. avis tota viridis, quod ex voce liquet, hyeme videtur, sed teste Aristotele per æstatem volat, idque maxime solstitialibus horis: sed tamen difficulter pennas movet, quum aliqui ingeniosus & *didymus* habeatur.

⁷ *Quod rex avium vocetur.*] Trochilus Græcis *τροχίλος* à mobilitate & cursando nomen habet, nempe *δῶν* & *τρέχειν*. Aristoteles cap. II. 1. 9. aquilam cum trochilo pugnare scribit, quod Trochilus senator & rex vocetur. Belg. *Een Konincxken*, vel *Een Loperken*.

⁸ *Turturi cum pyrali.*] De his omnibus lege Plinium lib. 10. cap. 74. unde hac

nibus 'vespis cum 'phalangiis araneis, anatibus cum 'gaviis, 'harpæ cum 'triorchye accipitre, 'thoibus cum leonibus? Præterea cur sorices 'formicosam horreant arborem? Unde tam irreconciliabile bellum inter scarabeum & aquilam? nam apologus ex ipsa animantium natura confictus est. Unde est quod juxta 'Olynthum in certo terræ spacio non vivant scarabei, si inferantur? Et inter aquatilia quam ob causam mugil & lupus 'mutuo odio flagrant, sicut 'conger & 'muræna, caudas inter se prærodentes? Polypum in tantum horret 'locusta piscis, ut si eum juxta viderit, metu emoriatur. Sic quædam animantia mire junxit arcanus quidam benevolentiae affectus; veluti 'pavones columbis, turtures cum psittacis, 'merulas cum turdis, cornices cum 'ardeolis, qui sibi vicissim auxiliantur adversus vulpium genus; harpam & milvium adversus triorchyn accipitris genus, communem hostem. 'Balænis muscu-

hæc desumpta sunt. *Pyræis*, species columbæ, quam justiore ratione *frugiperam* vocare posses, *ὡς τὸ ἐς τὸ πύρον ἄλλασθαι*, quod in triticeas fruges excurrat pabulatum.

* *Ichneumon*.] Mus Indicus, & cum aspidē pugnat.

1 *Vespa*.] Aculeatum insectum, quod vesperi putatur muscas venari in cibum. Belg. *Een Wespe*.

2 *Phalangium*.] Genus aranei; ita dictum quod internodia terna habeat in cruribus.

3 *Gavia*.] *Gavia*, seu larus. Belg. *Een Meeuwe*.

4 *Harpa*.] Hanc esse Latinam avem, Græcorum docent Lexica, in quorum etiam commentariis proditum est, ipsam quociens veneno icta fuerit, sibi hedera succurrere.

5 *Triorchys*.] *Triorchys* & *τρίορχος*, triorches, avis à numero testium nomen habet, est de genere accipitrum. *Plinius*.

6 *Thoibus*.] A. Thos, ois, lupi genus cæteris procerius, velox saltu, venatu vivens.

7 *Formicosa*.] Plena formicis.

8 *Olynthus*.] Thraciæ urbs.

9 *Mutuo odio*.] Hoc quoque *Plinius*. Sed & *Oppianus* meminit libro tertio.

10 *Conger*.] *Conger*, seu congrus, piscis. Belg. *Congraet*.

11 *Murænula*.] Belg. *Een Negenmoer*.

12 *Locusta*.] Piscis. Belg. *Steen-Krabbe*.

13 *Pavones columbis*.] *Plinius* libro decimo, cap. 74.

14 *Merula*.] Belg. *Een Meerle*. *Turdus*, *Een Lijster*.

15 *Ardeolis*.] Diminut. ab ardea, avis. Belg. *Een Reyger*.

16 *Balænis musculus*.] Quæ de musculo *Plinius* & alii referunt, hoc *Oppianus* lamnæ pisciculo cuidam ascribit. hunc vocat balænarum *ὀμύρολον*, hoc sonat *itineris comstem*: hunc *ἡγήθησε*, hoc est, *viam ducem*, *καὶ γὰρ ἐστὶν ἡγούμενος*, id est, *pergratum socium*: præterea *πυμπίδι καὶ φρυγῶν*, hoc est, *ductorem custodemque*: postremo *περὶ μύρον τε, καὶ αἰγῶν, καὶ φάλαγγος*, quod est, *propagatorem, & aures, & lumina piscem*; quod destitute hoc pisciculo capiat *balæna*.

Y y

laena

musculus piscis exiguus prænatus monstrat viam ; nec apparet quam ob rem illi velit inservire. Nam quod ¹ crocodilus fauces porrigit trochilo aviculæ , amicitia dici non potest , cum utrumque animal suo ducatur commodo : crocodilus gaudet sibi purgari dentes , & scabendi voluntatem amplectitur : avicula cibum quærît , vescens piscium reliquiis inter dentes hærentibus. Consimili ratione corvus inequitat dorso suis. ² Inter anthum & ægithum tam pertinax est odium , ut negent sanguinem illorum posse misceri. quemadmodum narrant aliarum avium pennas absumi , si aquilinis misceantur. Accipiter est infestus columbino generi , sed has defendit ³ tinnunculus avicula ; cujus conspectum & vocem mirum in modum horret accipiter. nec hoc latet columbas : ⁴ ubicunque tinnunculus reconditus est , ab ea sede non migrant , fiducia protectoris. Quis causam conjiciat , cur aut bene velit generi columbino tinnunculus , aut cur tinnunculum horreat accipiter ? Atque ut interdum animalculum minimum præsidio est ingenti bellæ , ita contra à minutissimis exitium est maximis. Est pisciculus scorpii effigie , magnitudine ⁵ aranei piscis : is sub pinna affigit sese aculeo ⁶ thynnis interdum magnitudinem delphini superantibus , tanto dolore , ut nonnunquam in naves insiliant : idem facit mugilibus. Quid est

læna , quod sine lamna nihil videat , nihil audiat & multa præterea mirifica naturæ opera illic legere licet.

¹ *Crocodilus.*] Lege Ammianum l. 22. Diodorum Siculum , & Aristotelem lib. 1. cap. 6. histor.

² *Inter anthum & ægithum.*] *Anthus* Græcis , Latinis *florē* sonat : hic autem quæ illis *Anthus* , nostris *Florus* appellatur. Aquatilis est , colore variegato speciosaque. Vide de Anthi & Ægithi sanguine Plinium , & de sequentibus quoque.

³ *Tinnunculus.*] Belg. *Busard*.

⁴ *Ubicunque tinnunculus.*] Hanc rem ita Columella lib. 1. tradidit. Tam fa-

stidiosa columba est , ut sæpe sedes suas perosa , si detur evolandı potestas , relinquat : quod frequenter in his regionibus , ubi liberos habent egressus , accidere solet. Id ne fiat , vetus est Democriti præceptum. Genus accipitris *tinnunculum* vocant rustici , qui sæpe in ædificiis nidos facit. Ejus pulli singuli fistilibus ollis conduuntur , stiparique opercula superponuntur , & gypso lita vasa in angulis columbarii suspenduntur , quæ res avibus amorem loci sic conciliat , ne unquam deserant.

⁵ *Aranei.*] *Aranens* , seu draco piscis. Belg. *Een Pietsman*.

⁶ *Thynnis.*] Piscis. Belg. *Een Tonijn*.
1 *Expe-*

est cur leo, animal cunctis tremendum, ¹ expavescat galli gallinacei cantum? Jo. ² Ne sim in hoc convivio prorsus asymbolus, referam quod olim his oculis vidi in ædibus Thomæ Mori, clarissimi apud Anglos viri. Alebat domi simium prægrandem: tum forte, quo revalesceret à vulnere, solutus obambulare sinebatur. In extremo horti erant inclusi cuniculi, quibus insidiabatur mustela. Id simius procul quietus & otiosus spectabat, donec videret cuniculis nihil esse periculi. Cæterum posteaquam mustela ³ labefactasset caveam à muro revulsam: jamque periculum esset, ne cuniculi à tergo nudati prædæ essent hosti; accurrit simius, & consensu trabe quadam, caveam retraxit in locum pristinum, tanta arte, ut homo non posset dexterius. Ex quo perspicuum, hoc animantium genus simiis esse carum. Ipsi cuniculi non intelligebant suum periculum; sed hostem suum per cancellos osculabantur. Simius opitulatus est periclitanti simplicitati. Ep. Omnibus catulis minoribus delectantur simii, gaudentque fovere sinu & complecti. Sed pius ille simius dignus erat aliquo pietatis præmio. Jo. Habuit. Ep. Quod? Jo. Reperit illic frustum panis à pueris, ut opinor projectum: id arreptum comedit. Ep. Verum mihi videtur mirabilius, hoc genus ⁴ sympathias & antipathias,

¹ Expavescat galli cantum.] Hoc Plinius habet, & Plutarchus in commentario de differentia inter odium & invidiam. Divus Ambrosius libro sexto cap 4. Hexameron, dicit utique, quod leo vereatur gallum, sed præcipue alium. Lucretius quoque Poëta dum causam hujus odii investigat, ita canit libro quarto:

Quin etiam gallum nocte explaudentibus alio

*Auroram clara consuetum nocte vocare,
Quem nequeunt rapidi contra constare leones*

*Inque turri: ita continuo meminere fugai.
Nimirum quia sunt gallorum in corpore quedam*

*Semina, quæ cum sunt oculis immissa leonum,
Pupillas interfodiunt, acremque dolorem
Præbent, ut nequeant contra durare feroces.*

Et sunt qui scribunt, quos jure gallinaceorum perfuderis, hos à leonibus mortu non appeti.

² Ne sim asymbolus.] Asymbolus dicitur, qui nihil ad symbolum confert. Translatum à conconationibus: nam symbolum pignus collatitium in conam significat.

³ Labefactasset.] Elegans verbum, quod pro corrumpere, vitare & destruere ponitur.

⁴ Sympathias & antipathias.] Συμπαθείαι

thias, sic enim Græci vocant amicitiae & inimicitiae naturales affectus, etiam in rebus anima aut certe sensu carentibus deprehendi. Omitto jam dicere de fraxino, cujus nec umbram quamvis in longum porrectam ferunt serpentes: adeo ut ¹ si locum in gyrum circundes igni, serpens citius in flammam eat, quam ad arborem fugiat. Nam hujus generis exempla sunt innumera. ² Erucæ cum membranis inclusæ, occulto naturæ opificio transfigurantur in ³ papilionēs, mortuis simillimæ videntur, nec ad contactum quidem sese movent, nisi transeunte araneo: hominis prementis digitum non sentiunt, & sentiunt levissimi animantis leviter incedentis pedes; ibi demum vivit. Jo. Sentit hostem capitalem nondum natum insectum. Isti non omnino dissimile est quod narrant de ⁴ ferro cæsis; ad quos si cæteri accedant, nihil accidere novi; sin is qui necavit, continuo profluere sanguinem, velut ex recenti vulnere: atque hoc indicio ferunt frequenter proditum cædis auctorem. Ep. Nec est vanum quod audisti. Sed ne persequamur ⁵ fabulas Democriticas, nonne comperimus experimentis,

παθεῖν Græcis significat *compati*: non tamen est, quod vulgo accipiunt indocti, *permoveari* malis alterius; sed socium esse & imitatore[m] atque æmulum afflictionum alicujus. Eum autem affectum atque impulsu[m] συμπαθείαν appellant, hoc est, *minimam quandam verum cognitionem & voluntatem*, ad verbum sonat *compassionem*: ἀνὲρ παθεῖν vero è contra *repugnantem affectum*, & xerum inter se, vel potius contra se, differrentiam significat, quasi tu dicas *contra passionem*: & ἀνὲρ παθεῖν ἔχον ἀλλήλων est, *inter se pugnare & differre voluntatem*. Sic dicitur in Græcorum scholis, τὸν πόλεμον καὶ ἀμπελον ἀνὲρ παθεῖν ἔχον ἀλλήλων, hoc est, brassicam & vitem inter se pugnare, de quo mox plura annotabimus.

1 Si locum circundes.] Hoc Plinius se expertum dicit.

2 Erucæ.] Vermis holèrum hortensium frutices infestans & erodens. Belg. Een Ruype. Autor est Plinius libro II, cap. 32.

3 Papilioes.] Capellekens, Botervliegen.

4 Ferro cæsis.] Cæsos in hoc loquendi genere non tantum percussos, sed cæsis, id est, occisos notat. Ferrum generale pro omnibus armis ferreis quibus corpus vulneratur.

5 Fabulas Democriticas.] Democritus post Pythagoram philosophum magiam professus, mirabiles commentationes reliquit, in quibus de naturæ secretionibus fabulosissima quævis descripta reliquit. Hinc fabula Democritica videtur dicta, de naturalibus quidem rebus tradita, sed quæ ob insignem vanitatem & inexperientiam, fidem non meretur. Scripsit hic artem, quo pacto avium

tis, tantum esse disensionis inter ¹ quercum & oleam, ut utraque in alterius scrobe posita emoriatur? quercui autem tam male convenire cum juglande, ut in propinquo posita extinguatur; tamen si juglans cunctis fere satis & arboribus noxia est. Rursus cum vitis claviculis suis omnia completi soleat, ² solam brassicam refugit, & perinde quasi sentiat, in diversam partem sese vertit. Quis admonet vitem, hostem esse in propinquo? Est enim brassicæ succus vino contrarius; eoque solet edi adversus ebrietatem. Nec deest brassicæ suus hostis; siquidem opposita ³ cyclamino & origano exarescit. Similis affectus est inter cicutam & vinum; cicuta homini venenum est; ⁴ cicutæ vinum. Quod est illud arcanum commercium inter lilium & allium, ut in propinquo nascentia mutuo sibi gratificentur? Nam allio plus est vigoris, & lilii flores suavius olent. Quid heic memorem de conjugii arborum, quarum foeminae sterilescent, nisi in propinquo sit mascula? Oleum soli calci miscetur, cum utraque res pariter oderit aquam. Pix attrahit oleum, cum utrumque sit pingue. Argento vivo innatant omnia, excepto auro. Id solum ad se trahit & completitur. Quis ille naturæ sensus, ut adamas, quamlibet

vium garritus possit intelligi. Item non exiguum volumen de illis quæ apud inferos usu veniunt, ut Athenæus refert, prodigiosis, ut conjectandum est, fabulis refertum.

1 *Quercum & oleam.*] De his omnibus sequentibus recurre ad indices Plinii.

2 *Solam brassicam.*] Causam fabulosam fingunt Græci, quam recenset Aristophanis interpres. Lycurgus fuit homo scelestus, qui omnes vites falce demetere in animum induxerat: hunc comprehensum Bacchus vitibus alligavit, ut supplicium de illo sumeret: sed is dum vitibus alligatus lachrymas effunderet, ex illis brassica enata est: atque hinc esse ajunt, quod etiamnum

male conveniat viti & brassicæ, hostis sui reliquiis. Hanc autem fabulam rusticorum filios credere dicit: quia si quis brassicæ radice vitem contingat, vitæ alliget, nullos vitem fructus edituram: unde etiam illam primo loco in symposiis proponi: & Aegyptii ante omnia fercula coctas brassicas degustabant, ne possent vino inebriari. Hæc ille.

3 *Cyclamini.*] Seu panis porcinus. Belg. *Verckens Braot*, *Ard' Appl.* *Ori-ganum.*] Belg. *Groove Martoleghe*.

4 *Cicutæ vinum.*] Nec hoc mirandum, quum illa sit omnium herbarum & forte etiam venenorum frigidissima: vinum mero egregie calidum à Physicis proditur: unde & *αἰθέρου οἶνον* apud Homerum: Lege de his Plinium.

I *Aconiti*

libet duris resistens, sanguine hircino mollescat? Quin & inter ipsa venena diffidia videas. Scorpius si forte repat per ¹aconitum, pallefcit ac torpescit. Eidem adeo noxia est herba, cui nomen ²ceraftis, ut qui semen modo ejus tractarit digitis, impune contrectet scorpionum. Sed harum rerum, quæ sunt innumeræ, consideratio, ad rei medicæ professores pertinet. Quænam est illa vis vel amicitiae, vel diffidii, inter chalybem & magnetem, ut materia natura gravis ad lapidem currat, & inhæreat, velut osculo, & ab eodem citra contactum refugiat? Jam cum aqua se facile misceat rebus omnibus, maxime sibi, tamen sunt, quæ tanquam odio mutuo mixturam refugiant; ³velut amnis qui in ⁴Fucinum lacum inVectus supermeat, in ⁵Larium Addua, in ⁶Verbanum Ticinus, in ⁷Benacum Mincius, in Sevinum ⁸Ollius, in ⁹Lemanum Rhodanus; è quibus nonnulli multorum milium transitu hospitales suas aquas tantum, nec largiores, quam intulere, evehunt. ¹⁰Tigris influit in lacum ¹¹Arethusalem, ac per eum velut hospes fertur, sic, ut nec color, nec pisces, nec aquarum natura misceatur. Ad hæc cum cætera fere flumina properent in mare procurrere, quædam tamen

¹ *Aconitum*.] Ovidio Hecateis, cap-
pa vel cuculus Monachi, *λυγκητρων*,
inglis, Belg. *Monix-kapkens*.

² *Ceraftis*.] De herba hac vide Diof-
coridem, Matthiolum, Dodonæum
aliosque. *Ceraftes* autem genus serpentis,
quadrigemina cornua præferens.

³ *Velut amnis*.] Omnia apud Plinium
& Solinum.

⁴ *Fucinus*.] Fucinus lacus Italiæ, qui
& Mariscus, *Lago de Rossilon* Erythræo,
Lago di Celano And. Braccio.

⁵ *Larium*.] *Larius* lacus, qui & *Co-*
macenus, Lombardiæ Transpadanæ,
Lago di Como Alberto & Jovio. *Abdua*
vel *Addua* ejusdem Lombardiæ fluvius,
Adda Leandro Alberto.

⁶ *Verbanum Ticinus*.] *Verbanus* iti-
dem Lombardiæ lacus, nunc *Lago Ma-*
jore, Fluvius vero *Ticinum* hodie *Ticino*.

⁷ *Benacum*.] *Benacus* ejusdem Lom-
bardiæ lacus, vulgo *Lago di Garda*. Sed
Mincius Venetorum fluvius, ex *Benaco*
profluens alium lacum prope Mantuam
efficit.

⁸ *Ollius*.] Seu *Olius*, nunc *Oglia*, in
Sevinum ejusdem Lombardiæ lacum in-
fluit.

⁹ *Lemanum*.] *Lemanus* lacus Galliæ
Narbonensis, *Poldo Lac de Geneve*. *Rho-*
danus itidem Galliæ Fluvius prope fon-
tes Danubii & Rheni ortus, in Medi-
terraneum Mare exoneratur. Marliano
Rhosus.

¹⁰ *Tigris*.] *Tigris*, Asia nobilissimus
fluvius, *Castaldo Tegel*, *Pineto Su*, *He-*
bræis Hudekel.

¹¹ *Arethusalem*.] *Arethusa* lacus in Ar-
menia Majori, nitrosos pisces alens, in
quo & nihil mergi potest, teste Plinio.

¹ *Abdua*

men velut exosa mare, prius quam eo perveniant, ¹ abdunt sese in terram. Simile quiddam videmus & in ventis. Auster homini pestilens est, huic contrarius Boreas salubris. alter nubes contrahit, alter dissipat. Jam, si qua fides astrologis, sunt & sideribus quidam amicitiae & inimicitiae affectus. quaedam amica homini, quaedam infesta. rursus sunt quae homini adversus nocentium vim opitulantur. Adeo nihil est in ulla naturae parte, quod non per hanc dissidia, concordiaeque, & noxam, & remedium homini suppeditet. Jo. Fortasse & ultra coelos quidquam deprehendere liceat. Etenim ² si Magis credimus, unumquemque mortaliū duo comitantur genii, alter amicus, alter malevolus. Ep. Nobis, amice, satis est ad coelum usque pervenisse, etiam si non hoc quoque septum transiliamus. Redeamus ad boves & equos. Jo. Næ tu præclarum facis saltum. Ep. Illud nobis magis admirandum est, quod in eadem prorsus animantium specie deprehendamus amoris & odii vestigia, nulla evidente causa. Sic enim nobis persuadere conantur equifones & bubulci: in iisdem pascuis, aut eodem in stabulo, bos bovem, equus equum gaudet habere vicinum, qui alium non ferat. Equidem arbitror similes esse affectus in omni animantium genere, præter sexus favorem. Sed in nullo genere evidentius quam in homine. Si quidem in plurimis manifestum est, quod de suo ³ in Volusium affectu profitetur Catullus: *Non amo te Volusi, nec possum dicere quare: Hoc tantum possum dicere, Non amo te.* Verum

1 *Abdunt sese in terram.*] Ita inter alia Hispaniz fluvius *Anas*, nunc *Guadiana* ad Metallinam Oretanos præterlapsus terræ penetralibus se abscondit. Sed hæc magis ex vulgi opinione quam veritate esse testatur Georgius ab Austria oculatus testis.

2 *Si Magis.*] Item tradit Euclides Socraticus, & plurimi inter Ethnicos hanc sententiam amplexi; nempe de duobus geniis, unicuique homini attributis: imo & ipsi Judæi tempo-

re Christi ab hac opinione haud alieni erant.

3 *In Volusium.*] *Volusius* hic patria Patavinus, qui Ennium sequutus, annales Populi Romani vili & inepto carmine conscripsit. De illo alibi sic Catullus:

At Volusi annales Padum morientur ad ipsam,

Et laxas scombris saepe dabunt tunicas.

Idem & alio loco: *At vos interea junctæ in ignem Pleni rursus & infacetiarum, Annales Volusi, cacata charta.*

I *Homerum.*]

rum in adultis fortasse divinet alius aliam causam : in pueris, qui solo naturæ sensu ducuntur, quid est illud, quod sic hunc illi tanto amore conciliat, rursus alium ab hoc tanto dissidio separat? Ipse quum puer essem, natus annos plus minus octo, incidi in quendam meæ ætatis, aut fortassis anno majorem, prodigiosæ vanitatis, adeo ut ad omnem occasionem ex tempore, monstrosa quædam confingeret. Occurrebat mulier; *Vides, inquit, hanc?* Video. *Cum hac decies concubui.* Transibamus ponticulum angustum juxta molam; ubi vidit me horrescentem ad conspectum aquæ ob profunditatem nigrantis: *In hanc, inquit, aquam aliquando prolapsus sum.* Quid ais? *illic reperi cadaver hominis, accinctum crumena; in ea erant annuli tres.* Quum nullus esset mentiendi finis, sic puer horruì puerum, ut viperam minus, nulla certa ratione, cum talibus mendaciis alii delectarentur, sed tantum arcano naturæ sensu. Neque vero id fuit temporarium: imo & hodie sic horreo natura vanos, ut conspectis illis sentiam, totum corporis habitum commoveri. Tale quiddam in Achille notat¹ Homerus, quum profiteretur mendaces sibi æque odiosos atque ipsas inferorum portas. Hoc ingenio quum natus sim, tamen hoc contra fato natus videor, ut per omnem vitam mihi cum mendacibus & impostoribus fuerit res. Jo. At nondum video scopum, quo totus hic sermo confertur. Ep. Expediam paucis. Sunt qui felicitatem petant à magicis artibus, sunt qui ab astris: ego nullam certiore ad felicitatem viam arbitrator inveniri posse, quam si quisque abstineat ab eo vitæ genere; à quo naturæ sensu tacito abhorret; ad id se conferat, ² quo propensus est: semper excludo turpia. Item ab eorum

¹ Homerus.] Versus Homeri sunt *Ilia-
doi.*

*Ἐχθρὸς γὰρ μοι καὶ ὁ μῦθος αἰδέομαι
πύλην,*

*ὅς κ' ἐπεὶ μὲν καὶ οὐκ οἶσιν φρεσὶν,
αἰεὶ ὅς βασιλῆς*

*Non aliter flagrans odio est mihi jama
Ditis,*

*Atque hi qui celant aliud quam lingua
loquatur.*

² Quo propensus est.] Nam ut habes
notus versiculus:

In nihil invisa dices facies te Minerva.

1. Pro

eorum consuetudine se subducatur, cum quorum geniis sentit suo genio non convenire; & his se copulet, ad quos arcano naturæ fertur affectu. Jo. Id si fiat, inter paucos erit amicitia. Ep. Christiana caritas se dilatat ad universos, familiaritas autem cum paucis habenda est. Et qui nullum quamvis malum lædit, gravifurus etiam si respiscat, satis, opinor, Christiane diligit omnes.

P R O B L E M A.

CURIO, ALPHIUS.

Cv. **L**ubens ex te rerum plurimarum perito, discerem quiddam, si tibi non sit molestum. AL. Age Curio, percunctare quod voles, ne non respondeas tuo nomini. Cv. Equidem non gravabor dici Curio, modo ne addas animal illud monosyllabum, ¹ Veneri juxta ac Minervæ invisum. AL. Dic igitur quid velis. Cv. Scire cupio quid sit, quod apellamus *grave* & *leve*. AL. Eadem opera roga, quid sit *frigidum* & *calidum*. Quin tu istuc problema bajulis proponis potius, quam mihi; aut, si mavis, asinis, qui gravitatem oneris demissis auriculis indicant. Cv. At ego non asininam, sed philosophicam responsionem expecto; præsertim ab Alphio. AL. *Grave est quod suapte natura fertur deorsum;*

¹ *Problema.*] Problema dictus hic dialogus, quod quæstiones quædam in eo proponuntur, quibus responsio mox subjungitur. Est enim *problema*, quæstio proposita cum responsione. Et quamvis hoc vocabulum de naturalibus quæstionibus præcipue dicatur, tamen omni etiam dubitabili quæstioni commune est. Nam & extant Plutarchi problemata de rebus Romanorum; & fertur Alcippus quispiam problemata scripsisse de rebus domesticis.

² *Curio.*] Curio interloquutor nomen habet facile apertum, à cura scilicet & diligentia percontandi: *Alphius* vero à candore respondendi, *ἀλφὺς* liquidem Græce, candidum Latinis est:

vel ab inveniendi & indagandi scientia, quod *ἀλλφεῖν* invenire & excogitare significet. Unde homines *Alpheste* dicuntur repertoires & excogitatoires apud Homer.

³ *Veneri juxta ac Minerva.*] Istud animal *sus* est, quod additum nomini Curio, *Curiosus* erit. Est autem Minervæ odiosa sus, propter immundiciem & indocilitatem (ut ita loquar,) quum Minerva omnium artium præses habeatur. Lege proverbium, *Sus Minervam*. Quod vero Venus hanc bestiam prosequatur odio, in causa est Adonidis amati ab illa interitus. Nam dum incautius per sylvas vagatur Adonis, à porco sylvestri interceptus est, ut refert Theocritus.

22

1 Ansi-

deorsum ; *leve* , *quod sursum*. Cv. Cur igitur Antipodes , qui infra nos sunt , non decidunt in subiectum cœlum ? AL. Pariter illi mirantur , quam ob rem tu non decidas in cœlum , non subiectum , sed imminens. Cœlum enim est supra omnia quæ intus complectitur , nec ¹ antipodes sunt infra te , nihilo magis , quam tu supra illos : contra nos esse possunt , infra nos non possunt. alioqui iustius admirareris , cur rupes , quas sustinet Antipodum terra , non decendant , cœlumque perrumpant. Cv. Quæ est igitur nativa sedes gravium , quæ contra levium ? AL. Ad terram nativo motu deferuntur omnia gravia , ad cœlum levia. de ² motu violento aut animali jam non loquimur. Cv. Est igitur motus aliquis , qui dicitur *animalis* ? AL. Est. Cv. Quinam ? AL. Is fertur juxta quatuor corporis situs ; prorsum , retrorsum , ad dextram ac lævam , & in circulum : & in principio ac fine celerior est , in ³ medio lentior ; nam in initio vigor addit alacritatem , in fine propinquo spes perveniendi quo tendit animal. Cv. Nescio quid aliis accidat animalibus ; sed habeo famulam , quæ lassâ est prius quam incipit , delassata prius quam opus absolvat. Verum redi ad id quod agere coepisti. AL. Nativo , inquam , motu , quæ gravia sunt , feruntur deorsum. Et quo quidque gravius est , hoc celeriore motu fertur ad terram , quo levius , hoc majore impetu rapitur in cœlum. Contra fit in ⁴ motu violento , qui celerior

¹ *Antipodes.*] Antipodes sunt qui habitant in oppositis Parallelis & diversis Meridiani semicirculis ; hoc est qui opponuntur è diametro , pedesque habent pedibus directe obversos. His omnia contraria accidunt , ut tempestates anni , dies ac noctes ; eundem habent Horizontem sed oppositum : & quoties sol stellæque occidunt apud hos , oriuntur apud illos , & contra. Quemadmodum autem sunt *Antipodes* , ita & *Antiaci* & *Periaci*.

² *Motu violento.*] Consule Physicos de motu in genere & specie.

³ *Medio lentior.*] Verba sunt Burgerfeldicii : Quæ naturaliter motu recto moventur , in principio tardius moventur , in progressu celerius , in fine celerrime ; idque non solum si violentus motus antecessit , sed cum antecessit longa quies.

⁴ *Motu violento.*] Motum violentum dividunt Philosophi in tractionem & pulsionem. *Tractionem* iisdem , quo mobile movetur versum ipsum movens ; *pulsus* , quo mobile movetur à movente. Huc pertinet , *vectio* , *volutatio* , *impulsio* & *projectio*.

⁵ *Cosmo-*

rior in initio, paullatim segnescit; quum contra fiat in motu naturali; veluti sagitta in altum missa, & saxum ex alto decidens. Cv. Atqui ego putabam homines sic per orbem terræ discurrere, quemadmodum minutissimæ formicæ cursitant in prægrandi sphæra, hærent undique, nec ulla decedit. AL. In causa sunt sphæræ superficies nonnihil habens asperum, tum scabrities quædam in formicarum pedibus, quam habent insecta fere omnia, postremo corpusculorum levitas: id si non credis, fac sphæram vitream bene lævem & glabram, videbis solas formicas non decidere quæ in summo versantur orbe. Cv. Si quis Deus orbem terræ medium pertrebret, hinc usque ad Antipodes perpendiculo per centrum demisso, quemadmodum solent Cosmographi, terræ totius situm in globis ligneis representantes, tum si saxum conjicias in foramen, quo perferetur? AL. Usque ad terræ² centrum; ibi quies est omnium gravium. Cv. Quid si Antipodes quoque ex adverso mittant lapidem? AL. Tunc lapis occurret lapidi circa centrum: ibi conquiescet uterque. Cv. Age; si verum est, quod dixisti, motum nativum progressu magis ac magis incitari, si nihil obstat; lapis aut plumbum conjectum in foramen, ob motus vehementiam prætercurret centrum, jamque prætermisso centro, rursus motus erit violentus: AL. Plumbum nunquam perveniret ad centrum, nisi liquefactum; sed lapis si prætereat centrum motu jam violento, primum segnius feretur, nec aliter redibit ad centrum, quam lapis vi in altum projectus redit in terram. Cv. Sed recurrens nativo motu, rursus concitato impetu prætervehetur centrum: itaque fiet, ut nunquam quiescat lapis. AL. Conquiescet tandem, prætercurrens, ac recur-

rens,

1 *Cosmographi.*] Cosmographus describit totum mundum, dictus à *κόςμος* mundus & *γραφῶς* scribo. Geographus autem orbis terræ, Chorographus alicujus regionis, Topographus particula-

ris loci est delineator.

2 *Centrum.*] *Κέντρον*, centrum punctum orbis terræ medium: distat autem centrum à superficie terræ millia Germanica communia 860.

rens, donec perventum fuerit ¹ ad æquilibrium. Cv. At si nihil est in rerum natura vacuum, oportet foramen illud aëre plenum esse. AL. Esto. Cv. Pendebit igitur in aëre corpus natura grave. AL. Quid ni? quemadmodum chalybs in aëre pendet, undique librantibus magnetibus. Quid autem prodigii, si unicum saxum pendeat in medietullo aëris, cum tota terra tot rupibus onusta ad istum pendeat modum? Cv. Sed ubi est terræ centrum? AL. Ubi est circuli centrum? Cv. Id quidem est punctum indivisibile. Si tantillum est terræ centrum, quisquis perforaverit mediam terram, auferet centrum, nec habebunt gravia quo ferantur. AL. Næ tu satis otiose nugaris. Cv. Ne quæso succenseas, discendi studio loquor quidquid loquor. Si quis terræ sphaeram periret, non per ipsum centrum, sed à latere, puta ut absit à centro ² centum stadiis; quo tum feretur conjectus lapis? AL. Non feretur recta per foramen; imo potius recta, sed ad centrum: itaque prius, quam perveniet ad medium, jam conquiescet in terra quæ ad lævam est, si centrum est ad lævam. Cv. Sed quid est hoc quod reddit corpus grave aut leve? AL. Ad istuc respondeat tibi Deus, ³ cur ignem fecerit omnium levissimum, aërem proxima levitate, terram gravissimam; proxima gravitate aquam. Cv. Cur igitur nubes aqueæ pendent in sublimi aëre? AL. Quoniam à sole attrahente concipiunt naturam igneam, quemadmodum fumus è lignis humentibus

¹ *Ad æquilibrium.*] Hoc est, ad eam partem medii, ubi æquo pondere suspendatur & libretur, ubi nec huc nec illuc cadat, sed in æquamento & quasi tutina consistat.

² *Centum stadiis.*] Stadium δαδ τῆς στάδας, hoc est, à statione, quod Hercules uno spiritu tantum spatii emensus est, priusquam consisteret. Centum autem stadia efficiunt paulo plus quam tria milliaria communia. Triginta enim duo stadia supputantur in unum milliarc, & centum viginti quinque passus in

unumquodque stadium.

³ *Cur ignem fecerit.*] Egregie, ut sollet, qualitates has in quatuor elementis exprimit Ovidius:

*Ignea convexi vis & sine pondere cæli
Emicnit, summæque locum sibi legit in arct,
Proximus est aër illi levitate locoque.*

*Densior his tellus elementaque grandia
traxit,*

*Et pressa est gravitate sui, circumflans
humor*

Ultima possedit, solidumque coercuit orbem.

I. Agas

bus violento calore excussus. Cv. Cur igitur tanto pondere decidunt, ut interdum montes in planitiem redigant? AL. Concretio densitasque addit pondus; alioqui possunt sic videri sustineri ab aëre subjecto, quemadmodum tenuis ferri lamina, sustinetur summa aqua. Cv. Sic igitur putas, quod plurimum habet igneæ naturæ, esse levissimum; quod terrenæ, gravissimum. AL. Haud procul abes à scopo. Cv. Atqui nec quivisaër pariter levis est, nec quævis terra pariter gravis: idem de aqua fortasse sentiendum. AL. Nec mirum, cum ista quæ nominasti, non sint elementa pura, sed ex variis elementis temperata. Itaque probabile est eam terram esse levissimam, quæ plurimum habet ignis aut aëris admixtum: eam aquam esse gravissimam, quæ graviozem terram habet admixtam; qualem arbitror esse marinam, & eam unde conficitur sal: itidem aër aquæ terræve proximus, gravior est, aut certe minus levis est eo, qui procul abest à terra. Cv. Utrum habet plus terrenæ naturæ, lapis, an plumbum? AL. Lapis. Cv. Et tamen plumbum lapide gravius est, pro ratione portionis. AL. In causa est densitas: lapis enim rarior est, eoque plus habet aëris, quam plumbum. Hinc est quod videmus, quoddam terræ genus desiccatum, si conjiciatur in aquam, non subsidere, sed natare: eadem de causa videmus totos ' agros natantes: sustinentur enim cavis radicibus arundinum aliarumque palustrium herbarum inter se connexis. Cv. Hinc fortassis & pumicum levitas. AL. Quia pleni cavernis sunt, præterea multo igne decocti: submittuntur enim è locis ardentibus. Cv. Unde tanta suberis levitas? AL. Jam dictum est. raritas enim in causa est. Cv. Utrum est gravius, plumbum, an aurum? AL. Aurum, opinor. Cv. Aurum tamen videtur

I *Agros natantes.*] Narrat id Plinius: Quædam insulæ, ait, semper fluctuant, sicut in agro Cæcubo, & eodem Reatino, Muriensi, Stationensi. In Vadiemonis lacu & ad Cutilias. aquas sylva, quæ nunquam die & noctu eodem loco

visitur. In Lydia quæ vocantur *Calamina* non ventis solum, sed etiam contis quo libeat impulsæ. In Tarquinienſi lacu magno Italiz duo nemora circumferunt, nunc triquetram figuram edentes, nunc rotundam, quadratam pinguam.

detur habere plus igneæ naturæ. AL. Quia noctu velut ignis lucet, ¹ ut ait Pindarus? CV. Scilicet. AL. Sed densitas in auro major. CV. Unde id deprehenditur? AL. Respondebunt aurifices, nec argentum, nec plumbum, nec æs Cyprium, nec ullum simile genus latius diducitur malleo, quam aurum. Eadem ratione philosophi deprehenderunt nihil esse liquidius melle & oleo: quod si quis hæc inunctione dilatet, & latissime diffunditur humor, & siccescit serius. CV. Sed utrum gravius est, oleum, an aqua? AL. Si de oleo lini loqueris, arbitror oleum esse gravius. CV. Cur igitur aquæ supernatat oleum? AL. Levitas non est in causa, sed ignea olei natura, tum peculiaris omnium pinguium vis ab aqua abhorrens, quæ est in herba quæ dicitur ² *ἄλκοις*. CV. Cur igitur non natat ferrum igni candens? AL. Quia non est ei calor nativus. & ideo citius penetrat aquam, quod calor magnitudo dispellat obstantem liquorem. Sic cuneus ferreus citius petit ima, quam lamina. CV. Utrum intolerabilius est, ferrum candens, an frigidum? AL. Candens. CV. Gravius igitur. AL. Est, si commodius est gestare manu paleam incensam, quam silicem frigidum. CV. Quid est in causa, quod lignum ligno levius aut gravius est? AL. Densitas ac raritas. CV. At ipse novi quendam è familia regis Britannix, qui in convivio ostendit nobis lignum ejus, ut aiebat, arboris quæ fert ³ *aloën*: adeo solidum erat, ut lapis videri posset: adeo manibus libranti leve, ut arundo videri posset, & si quid sicca arundine levius: impositum vino (putabat enim ita depelli venena) mox properabat ad fundum, ut vix plumbum celerius.

¹ *Ut ait Pindarus.*] In primo hymno Olympiorum: Οὐρανός, αἰθέριος πῦρ αἰετὶ ἀγαστρίπινον, ποταμὸν ἔχει πλάτυ. hoc est, Aurum vero tanquam lucidus ignis nocte splendet inter præcipua divitiarum.

² *ἄλκοις.*] Id est, quæ immergi aequæ non potest.

³ *Ἄλοϊν.*] *Ἄλοϊ*, ait Plinius, scilicet similitudinem habet, major, & pinguioribus foliis ex obliquo striatis. Landatissima ex India affertur, sed nascitur & in Asia: non tamen ea uruntur, nisi ad vulnera recentibus foliis: mirifice enim conglutinat, vel succo.

⁴ *Ναρκισ.*]

lerius. AL. Nec densitas, nec raritas semper in causa est, sed peculiaris & occulta in rebus cognatio, quæ facit ut quædam sese amplectantur, aut refugiant, veluti magnes attrahit chalybem, vitis refugit brassicam, & flamma etiam è longinquo ad ¹ naphtham transvolat, aliquanto inferiore loco positam, cum naphtha sit natura gravis, flamma levis. CV. Omne genus æris innatat argento vivo, solum aurum subsidit & circumvolvitur, cum argentum vivum sit materia liquidissima. AL. Non habeo quod respondeam, nisi peculiarem naturæ cognationem: ad hoc enim natum est argentum vivum, ut purget aurum. CV. ² Cur Arethusa fluvius subter mare ³ Sicanum transit, ac non potius innatat; cum antea dixeris marinam aquam fluviali esse gravio-rem? AL. Naturale dissidium est in causa, sed arcanum. CV. Cur natant cygni, cum homines eandem aquam ingressi pessum eant? AL. In causa est non tantum pennarum concavitas levitasque, verum etiam siccitas, quam aqua refugit: hinc est quod in panno linove vehementer sicco, si ponas aquam aut vinum, in globum se contrahit; sin in humidum, mox spargitur. Idem si infundas liquorem in cyathum siccum, aut marginibus pingui oblitis, & infundas aliquanto plus, quam cyathus capit, liquor circa medium

¹ *Naphtha.*] Bituminis liquidi genus. Hoc nihil aliud esse, quam vocatum *p. trelæum* sive *petroleum* contendunt. Belg. *Peter-Olie*.

² *Cur Arethusa.*] Respicit ad Virgilii versus autor: *Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem*. Et post alterum versum subiungit: *Sic tibi cum fluctus subterlabere Sicanos, Doris amara suam non intermisceat undam*. Varia hic opinio, ait in commentariis ad Virgilium Servius; Nam alii dicunt ad Arethusam nympham Siciliæ, Alpheum de Elide venire per maria. Alii Arethusam jam in fontem mutatam Alpheum fugere & de Elide ad Siciliam venire. Dicitur quodam tempore patera aurea in Are-

thusa inventa, quam Olympionises in Alpheum miserant.

³ *Sicanum.*] Id est, Siculum Mare: Sicilia enim etiam *Sicania* dicta, à Sicano terræ filio. Fabula autem tota ita traditur à Poëtis: Arethusa filia Nerei & Doridis, Elidis Nymphæ & Dianæ comes: quam cum Alpheus persequeretur, rapuit: at Diana in fontem cognominem mutavit: cuius aquas cum suis miscere studeret Alpheus, illa à terra absorpta, in Ortygiam insulam, dein in Siciliam est delata. Alpheus cum propter mare sequi non posset, per cuniculos subterraneos in Siciliam pervenit, ibique associatis Arethusæ aquis in mare Siculum effunditur.

Zz 4

¹ *Flota.*]

medium citius colligit sese in rotundum, quam transeat margines. Cv. Cur in fluminibus naves minus sustinent oneris, quam in mari? AL. Quia subtilior est fluviatilis aqua. Eadem de causa volucres facilius sese librant in aëre crassiore, quam vehementer subtili. Cv. Cur non subsidunt Flotæ? AL. Quoniam cutis sole desiccata & levior facta est, & humorem respuens. Cv. Cur ferrum diductum in amplam laminam natat, cum idem contractum fidat? AL. Partim siccitas est in causa, partim aër inter aquam & laminam mixtus. Cv. Utra res gravior, aqua an vinum? AL. Arbitror vinum non cedere aquæ. Cv. Quam ob rem ergo qui ab œnopolis emunt vinum, aquam pro vino reperiunt in imo dolio? AL. Quia vinum habet pingue quiddam, quod aquæ refugit liquorem, non aliter quam oleum. Argumentum in promptu est: Quo vinum est generosius, hoc & difficilius admiscetur aquæ, & incensum ardet vehementius. Cv. Cur in ¹ Asphaltite lacu nullum corpus animalis vivum mergitur? AL. Non est meum ad omnia naturæ miracula respondere. Habet illa quædam arcana, quæ nos mirari voluit, scire noluit. Cv. Cur homo macilentus obeso gravior est, si cætera sint paria? AL. Quoniam ossa densiora sunt carne, & ideo graviora. Cv. Cur idem homo jejunos gravior est seipso pranso, cum corpori onus accesserit? AL. Cibo potuque spiritus augentur, & ii addunt corpori levitatem. Unde & hilaris levior est mœrente, & mortuus vivo longe gravior. Cv. Sed quid sit, ut idem homo, cum vult, faciat se graviolem, aut leviolem? AL. Contento spiritu reddit se leviolem, emissio graviolem. Sic natat vesica inflata, & clausa pertusa sedit. Sed quando

¹ Flotæ.] Pisces sunt, qui & flutæ, à Græcis *πλωται*, & *πλωτες* appellati, à continua navigatione. Nunquam enim submergantur. Murænas esse volunt in freto Siculo.

² Asphaltite.] Lacus est Judææ, bitumen gignens, unde & illi nomen;

ἀσφαλτὶς enim *bitumen* significat. Dicitur etiam *mare mortuum*: quia, teste Tacito, neque vento impellitur, neque pisces aut suætas aquis volucres patitur. In Sacris literis etiam vocatur *Mare salis* seu salsum, *Mare deserti* seu solitudinis, *Mare ampestrinum* seu planitiæ.

¹ Quid

quando Curio desinet nobis occinere, cur? Cv. Desinam, si mihi pauca etiam dixeris; cœlum utrum grave sit, an leve. AL. An leve sit, nescio; certe grave non potest esse, cum sit naturæ igneæ. Cv. Quid igitur sibi vult vetus proverbium, ¹ *Quid si cœlum ruat*? AL. Quia rudis antiquitas Homerum secuta, credidit ² cœlum esse terreum. Sed Homerus à coloris similitudine *ferreum* dixit, non à pondere: quemadmodum nos cinericeum dicimus, quod cineris colorem præ se fert. Cv. Est igitur cœlum ³ coloratum? AL. Non vere, sed tale nobis videtur propter aërem, & liquorem medium; quemadmodum sol nobis nunc ruber, nunc fulvet, nunc candicat, cum is nihil talium mutationum recipiat. Itidem & ⁴ iridis ⁵ pictura non in cœlo est, sed in aëre humido. Cv. Verum, ut finiam, fateris cœlo nihil esse sublimius, quacunque tegit orbem terræ? AL. Fateor. Cv. ⁶ Et centro terræ nihil esse profundius? AL. Scilicet. Cv. Inter omnes rerum species quid est gravissimum? AL. Aurum, opinor. Cv. Heic abs te vehementer dissentio. AL. An scis aliquid auro gravius? Cv. Scio, & quidem multis partibus. AL. Proinde me vicissim doce, quando scis quod me nescire profiteor. Cv. Quod igneos illos spiritus è summo cœli vertice depressit in ima ⁷ Tartari

(nam

¹ *Quid si cœlum ruat*?] Τὶ εἰ ὅτανός ἐμπίπτει. Ironia est proverbialis in illos, qui tutissimis etiam rebus timent. Hoc unde manarit Aristoteles indicat, scribens priscis illis & rudibus mortalibus persuasum fuisse, cœlum hoc quod videbant imminere, Atlanticis humeris sustineri; quod si ille subduxisset, fore ut è sublimi in terram decideret. Idque non tantum Poëtarum figmentis fuisse proditum, verum etiam à Physicis nonnullis affirmatum. Allusit & huc Horatius:

Si fractus illabatur orbis, Impavidum se-
rient ruina.

² *Cœlum esse ferreum.*] Etiam Hesiodus
ἑρπετός γαίης &c.

³ *Coloratum.*] Consule Physicos, qui hanc materiam ex professo tractant.

⁴ *Iridis.*] Iris Aristoteli arcus multicolor in nube rosca, opaca & concava, ex radiorum solis oppositi reflectione apparens.

⁵ *Pictura.*] Pingitur Iris præcipue colore puniceo seu rutilo qui est supremus, viridi qui medius, cæruleus qui interior.

⁶ *Et centro terræ.*] Centrum terræ; ut dictum, à superficie abest octingenta sexaginta milliaria.

⁷ *Tartari.*] Tartarus locus inferorum profundissimus, à *ταρτήρῳ* conturbo, vel ut aliis placet à *ταρταρόζην*, quati tremore frigoris.

Zz 5

I Foca

(nam ea collocant in centro terræ) nonne oportuit omnium esse gravissimum? AL. Fateor: sed quidnam fuit illud? CV. Peccatum, quod & hominum animas, quas Maro ¹ vocat *auras simplicis ignes*, eodem demergit. AL. Si libet ad istud Philosophiæ genus demigrare, fateor & aurum, & plumbum esse plumæ levitatis, si cum peccato conferatur. CV. Qui fiet igitur, ut qui hac sarcina sunt onusti, subvolent in cœlum? AL. Profecto non video. CV. At qui sese parant ad cursum, saltumve, non solum quidquid est oneris abjiciunt, verum etiam contento spiritu sese reddunt leviusculos; & ad hunc cursum saltumque, quo ferimur in cœlum, non studemus illud abjicere, quod omni saxo, omni plumbo gravius est. AL. Faceremus, si vel micam sanæ mentis haberemus.

¹ *Vocat auras simplicis.*] Hemistichium est ex 6. lib. Æneid. In id has commentationes exhibet Servius: *Auras simplicis*, id est, non urentis. Simplicis autem nostri comparatione: qui constat de ligno & aëre. Ille enim per

se plenus est & æternus, quia simplex. Omnia enim *mixta*, id est, composita exitum sortiuntur. Unde & atomos perpetuas dicunt, quia simplices sunt, nec recipiunt sectionem.

E P I C U R E U S.

H E D O N I U S , S P U D Æ U S.

HE. **Q**uid venatur meus Spudæus, quid sic totus incumbit libro, nescio quid secum murmurans? SP. Plane venor, Hedoni, sed nihil aliud quam venor. HE. Quid voluminis est, quod habes in sinu? SP. Dialogi Ciceronis ² de *Finibus bonorum*. HE. At quanto satius esset quærere bonorum initia, quam fines? SP. Sed Marcus Tullius finem boni appellat, bonum omnibus numeris absolutum,

¹ *Hedonius.*] Collatio honestæ ac turpis voluptatis. *Hedonius*, voluptuarius, *δὸν ἡδονῆς*, hoc est, à *voluptate*, nomen habet. *Spudæus*, frugalis, honestus, studiosus, virtuosus, ut ajunt.

² *De Finibus bonorum.*] Exstant Cice-

ronis quinque libri eruditissimi de Finibus bonorum & malorum: ubi præcipue probat voluptatem non esse summum bonum adversus Epicurum: deque eodem disputat contra Stoicos & Peripateticos.

¹ De

tum, quod qui sit assequutus, præterea nihil desideret. HE. Opus cum primis eruditum & eloquens: sed num tibi videris aliquod operæ pretium fecisse, quod ad veri cognitionem attinet? SP. Hoc mihi videor fecisse lucri, quod nunc magis etiam ambigam de finibus, quam antea. HE. Agricolarum est ambigere ¹ de finibus. SP. Nec satis queo mirari, de re tanta inter tantos viros tantam fuisse sententiarum pugnam. HE. Nimirum, quia foecundus est error, cum simplex sit veritas. Quoniam totius negotii caput ac fontem ignorant, divinant, ac delirant omnes. Sed quæ sententia tibi videtur esse scopo vicinior? SP. Cum audio inpugnantem M. Tullium, displicent singulæ: rursus cum audio defendentem, fio prorsus ² *ἰφειλμένος*. Mihi tamen ³ Stoici videntur minus aberrare à vero; quibus proximum locum tribuo ⁴ Peripateticis. HE. At mihi nulla secta magis arridet, quam ⁵ Epicureorum. SP. Atqui inter omnes nulla damnatior, omnium suffragiis. HE. Missam faciamus nominum invidiam, fuerit Epicurus, qualem quisque velit, rem per se consideremus. Ille felicitatem hominis collocat in voluptate; eamque vitam judicat beatissimam, quæ plurimum habeat voluptatis, tristitiæ quam minimum. SP. Sic est. HE. Quid dici potuit hac sententia sanctius? SP. Immo clamitant omnes hanc esse vocem pecudis, non hominis. HE. Scio: sed isti errant in rerum vocabulis. Quod si de veris loquamur,

¹ *De finibus.*] Fines dicuntur cuiusque rei extrema. *Fines* in agris sunt limites, qui agrum ab agro dirimunt. est ergo vox homonyma.

² *ἰφειλμένος.*] Hoc est, dubitans & suspensus in opinione. Tractum à philosophis Academicis, qui *ἰφειλμένοι* dicebantur, hoc est, de nulla re pronunciantes; sed semper hærentes.

³ *Stoici.*] Quatuor præcipue sectæ Philosophorum; nempe Academicorum, Peripateticorum, Stoicorum & Epicureorum. Ex his Stoici, sic dicti à *στοῖα* porticu, in quam, variis picturis

illustratam & amoenam convenire solebant. Eorum autor Zeno, teste Laërtio, Mnasi sive Demei filius Citricus, ex Cypro: homo inclinatioe collo in alteram partem, gracili corpore, statu procero, atra cute, cruribus turgidis & imbecillibus.

⁴ *Peripatetici.*] Philosophi, quorum princeps Aristoteles. Docebant inambulando, inde & nomen habuerunt, à *περιπατῶν*, obambulo.

⁵ *Epicureorum.*] Ab Epicuro Neoclia & Chærestratæ filio, patria Atheniensis, pago Chagettio.

¹ *Cynici.*]

mur, nulli magis sunt Epicurei quam Christiani pie viventes. Sp. ¹ Cynicis propiores: nam isti se macerant jejuniis, deplorant sua commissa; & aut sunt tenues, aut benignitas in egenos conciliat illis inopiam: opprimuntur à potentioribus, deridentur à plerisque. Si voluptas adfert felicitatem, hoc vitæ genus à voluptatibus quam longissime videtur abesse. He. Admittisne auctoritatem ² Plautinam? Sp. Si quid recte dicat. He. Accipe igitur nequissimi servi dictum, omnibus Stoicorum paradoxis sapientius. Sp. Exspecto. He. *Nihil est miserius quam animus sibi male conscius.* Sp. Non rejicio dictum: sed quid hinc colligis? He. Si nihil miserius animo sibi male conscio, consequitur nihil esse felicius animo sibi bene conscio. Sp. Recte quidem colligis: sed in qua tandem regione invenies istum animum, nullius mali sibi conscius? He. Malum appello, quod dirimit amicitiam inter Deum & hominem. Sp. Et ab hoc mali genere puto perpaucos esse puros. He. Ego vero & purgatos habeo pro puris. Qui ³ lixivio lacrymarum, ac poenitentię ⁴ nitro, aut caritatis igni maculas absterferunt, eis non solum nihil nocent peccata, verum etiam frequenter in majoris boni materiam cedunt. Sp. Equidem nitrum & lixivium novi; igni purgari maculas, nunquam audiui. He. Atqui si adeas argentarias officinas, videbis aurum igni purgari. Quanquam & ⁵ lini genus est, quod conjectum in ignem non exurit, sed nitidius

¹ *Cynici.*] Ita dicti à Diogene Cynico, cui ob caninos mores id cognomen inditum. Etiam ipse canem vocabat se. Rogatus unde illud nomen, respondit: Quod blandior iis, qui dant, qui non dant allatro, malos mordeo.

² *Plautinam.*] Plautus in Mostell. scena 8.

³ *Lixivio.*] Caustica spuma, spuma Batava, Belgis *Looge*: quæ olim Batavi comas solebant lavare, ut rufum induerent colorem. Mos hic etiamnum in Boreali Hollandia obtinet. Innuit id Martialis: *Tensionicos accendit spuma capillos.*

⁴ *Nitrum.*] Sal petrosus, nonnullis vocatur. Belg. *Salpeter.*

⁵ *Lini genus.*] De lino hoc *arctostaphylos* ita Plinius: Inventum jam est quoque quod ignibus non absumeretur. Vivum id vocant, ardentesque in focis convivorum ex eo vidimus mappas, sordibus exustis splendescentes magis igni, quam possent aquis. Regum inde funebres tunicae, corporis favillam ab reliquo separant cinere. Nascitur in desertis adustisque sole Indiae, ubi non cadunt imbres, inter diras serpentes: affuecitque vivere ardendo, rarum inventu, difficile texu propter brevitatem.

¹ *Para-*

dius splendescit, quam ulla possit aqua; eoque *vivum* appellant. SP. Næ tu nobis adfers ¹ paradoxum omnibus Stoicorum paradoxis ² *παρὰδοξάων*. Vivunt illi vitam voluptuariam, quos Christus appellavit ob id beatos, quod luceant? HE. Mundo videntur lugere, sed re vera deliciantur, ac, quod dici solet, toti melle peruncti, suaviter vivunt, adeo ut cum his collati, Sardanapalus, ³ Philoxenus, Apitius, aut si quis alius est voluptatum studio nobilitatus, tristem ac miseram peregerint vitam. SP. Nova narras; sed vix credenda. HE. Experire; & omnia terque quaterque dices vera fuisse mea. Efficiam tamen, ut arbitror, ne videatur usque adeo veri dissimile. SP. Accingere. HE. Faciam, si mihi prius quædam concesseris. SP. Modo tu æqua postules. HE. Lucrum annumerabo, si sortem dederis. SP. Age. HE. Primum illud, opinor, dabis, non nihil interesse inter animam & corpus. SP. Quantum inter cælum & terram, inter immortale & mortale. HE. Deinde falsa bona non esse ponenda in bonis. SP. Nihilo magis quam umbræ habendæ sunt pro corporibus, aut præstigiæ magorum, somniorumve ludibria, ducenda sunt pro veris. HE. Hactenus commode respondes. Dabis, opinor, & illud, veram voluptatem non cadere, nisi in animum sanum. SP. Quid ni? Nullus enim sole delectatur, si lippiant oculi; aut vino, si febris palatum infecerit. HE. Nec ipse, ni fallor, Epicurus ⁴ amplecteretur voluptatem, quæ longe maiorem cruciatum, multoque diuturniorem secum addu-

¹ *Paradoxum.*] Admirabile, quodque contrà omnium opinionem est.

² *Παρὰδοξάων.*] Admirabilius.

³ *Philoxenus.*] Sardanapalus & Apitius, luxu perditissimi fuisse, ut passim scriptum est. Philoxenus gulosissimus fuit, utpote qui nasi mukum in carinum emungere solitus sit, quo reliquis convivis deterritis, ipse solus cibus appositis frueretur. Narrat ex Plutarcho Hermolaus Barbarus in præfatione Themistii.

⁴ *Amplecteretur voluptatem.*] Secundum quatuor præcipuas Philosophorum sectas, ita & quatuor eorundem sententiæ primariæ de summo bono; nam alioquin si omnium Ethnicorum opiniones recensendæ, in infinitum abirent. Stoici autem collocabant in virtutibus animi, Peripatetici in actione ex virtute procedente, Academici in Idea boni, Epicurei in voluptate animi ex proba actione procedente.

⁵ *Cyclus.*

adduceret. SP. Non arbitror, si quis modo sapiat. HE. Nec illud negabis, Deum esse summum bonum, quo nihil pulchrius, nihil amabilius, nihil dulcius. SP. Istud nullus iverit inficias, nisi ¹ Cyclopibus immanior. quid tum postea? HE. Jam mihi donasti, nullos suavius vivere, quam qui pie vivunt; nullos miserius & afflictius, quam qui vivunt impie. SP. Plus igitur largitus sum, quam putabam. HE. Sed quod recte datum est, ut ait Plato, non oportet reposcere. SP. Age. HE. Catella, quæ habetur in deliciis, pascitur lautissime, cubat molliter, ludit ac lascivit jugiter, an non vivit suaviter? SP. Vivit. HE. Optares tibi talem vitam? SP. Bona verba, nisi pro homine velim esse canis. HE. Fateris igitur præcipuas voluptates ab animo proficisci, velut à fonte? SP. Apparet. HE. Tanta enim animi vis est, ut sæpe doloris externi sensum adimat: nonnunquam quod per se est amarum, reddat jucundum. SP. Istuc quotidie videmus in amantibus, quibus dulce est pervigilium, & hibernis noctibus excubare ad amicæ fores. HE. Jam illud reputa, si tantam vim habet amor humanus, qui nobis cum tauris & canibus est communis; quanto plus valeat amor ille cœlestis, à Christi spiritu profectus: cujus tanta vis est, ut mortem quoque, qua nihil terribilius, ² reddat amabilem. SP. Quid alii sentiant intus, nescio; certe carent multis voluptatibus, qui adhærent veræ pietati. HE. Quibus? SP. Non ditescunt, non assequuntur honores, non convivantur, non saltant, non canunt, non olent unguenta, non rident, non ludunt. HE. De divitiis & honoribus nulla erat hic facienda mentio, quæ non adferunt ³ vitam jucundam,

¹ Cyclopibus.] Cyclopes vasti & immanes finguntur, filii Neptuni & Amphitrites, ministri Vulcani, Jovi fulmina fabricantes; dicti Cyclopes quod unicum haberent oculum, eumque orbicularem media in fronte.

² Reddat amabilem.] Hinc pii aliquando mortem tam ardentibus votis expectierunt. Philip. I. 7. 23. ait Paulus:

Desiderio tendens ad dimissionem & ut cum Christo sim. Est enim id valde multo melius. Imo Martyres dirissimis tormentis subiecti, ex medio igne, læto animo Psalmos & sacros hymnos quædamque cecinere.

³ Vitam jucundam.] Extat Athenæi epigramma in laudem Epicuri, quod hoc respicit:

dam, sed sollicitam potius & anxiam: de cæteris agamus, quæ cum primis venantur, quibus studio est suaviter vivere. Nonne quotidie vides ebrios, fatuos & insanos, ridentes ac saltantes? SP. Video. HE. Num putas illos suaviter vivere? SP. Hostibus contingat illa suavitas. HE. Quam ob rem? SP. Quia non adest sana mens. HE. Tu igitur malles jejunos incumbere libro, quam ad eum modum delectari? SP. Plane mallem vel agrum fodere. HE. Nam inter divitem ac temulentum nihil interest, nisi quod huic insanix medetur somnus, illi vix medicorum cura succurrit. Natura fatuus nihil differt ab animante bruto, præter formam corporis; sed levius miseri sunt, quos natura genuit brutos, quam qui belluinis cupiditatibus obbrutuerunt. SP. Fateor. HE. Jam num tibi sobrii videntur aut sani, qui propter præstigias umbrasque voluptatum, & veras animi voluptates negligunt, & veros sibi cruciatus accersunt? SP. Non videntur. HE. Non sunt illi quidem temulenti vino, sed amore, sed ira, sed avaritia, sed ambitione, aliisque pravis cupiditatibus: quæ longe perniciosior est ebrietas, quam quæ vino contrahitur. Syrus ille in comœdia posteaquam edormiverat villum quod biberat, sobria loquitur: at animus vitiosa cupiditate ebrius, quam gravate redit ad sese! quot annis urget mentem amor, ira, odium, libido, luxus & ambitio! quam multos videmus ab adolescentia ad decrepitam usque ætatem, ab ambitionis, avaritiæ, libidinis, luxusque temulentia nunquam expergisci ac resipiscere! SP. Istiusmodi novi nimium

*Quis furor à cives, ut vos ob vile lucellum,
Rixas & bellum sollicitis atrox?
Nam Natura opibus facile est contenta pu-
sillis,
Contenta nullis ambitio est opibus,
Hoc Epicurus ait, dulces quem nempe Ca-
mæna,
Aut Snada tripodes edocueri sacri.
I Divitem.] Vide an non legendum,
elementem.*

*2 Edormiverat villum quod biberat.]
Syrus gentile nomen, Servus in Comœ-
diis Heautontimorumenon & Adelpho-
rum, vafer admodum in fruendis dolis,
nec satis fidus in procuranda re dome-
stica. Verba hujus Syri exstant A& v.
Scen. 2. in Adelphis: Nisi dum hæ sile-
scunt turba, interea in angulum aliquo ab-
eam, atque edormiscam hoc villi, sic
agam.*

I Para.

mium multos. HE. Largitus es, falsa bona non esse in bonis ducenda. SP. Nec reposco. HE. Nec est vera voluptas, nisi quæ ex veris bonis nascitur. SP. Fateor. HE. Non sunt igitur vera bona, quæ vulgus hominum per fas nefasque venatur. SP. Non arbitror. HE. Si vera essent bona, non contingerent nisi bonis; & beatos redderent quibus obveniunt. Quid autem voluptas? num vera videtur quæ non ex veris bonis, sed ex falsis bonorum umbris nascitur? SP. Nequaquam. HE. At voluptas efficit ut suaviter vivamus. SP. Maxime. HE. Nullus igitur vere vivit suaviter, nisi qui pie vivit, hoc est, qui veris fruitur bonis: sola autem pietas reddit hominem beatum, quæ Deum summi boni fontem homini sola conciliat. SP. Propemodum assentior. HE. Nunc mihi vide quot¹ parasangis absint à voluptate, qui vulgo videntur præter voluptates nihil sequi. Primum animus illorum impurus est, & cupiditatum fermento vitiatum, ut etiam si quid incidat dulce, protinus amarescat; quemadmodum fonte vitiatum non potest non esse liquor insipidus. Deinde non est vera voluptas, nisi quæ sano percipitur animo. Nam irato² nihil vindicta jucundius: sed ea voluptas vertitur in dolorem, simul atque morbus animum reliquerit. SP. Non refragor. HE. Postremo voluptates illæ sumuntur ex falsis bonis: unde consequitur & illas esse præstigias. Quid porro diceret, si videret hominem magicis artibus delusum, vesci, bibere, saltare, ridere, plaudere, cum nihil earum rerum vere adesset, quas se videre credit? SP. Equidem & insanum dicerem, & miserum. HE. Simili spectaculo ipse nonnunquam interfui. Sacerdos erat, qui callebat artem præstigiatoriam. SP. Eam non didicerat è litteris sacris. HE. Imo è³ sacerrimis, hoc est, execratissimis.

Hunc

¹ *Parasanga.*] Est mensura quinquaginta stadiorum, hoc est milliare Persicum. Verba sunt Herodoti: Constat parasanga triginta stadiis, schoenus autem (quod ipsum verbum Ægyptiacum) sexaginta.

² *Nihil vindicta.*] Juxta illud:

Est vindicta bonum vitæ & jucundius ipsa.

³ *Sacerrimis.*] Sacer enim non semper idem quod sanctus & in bonam partem sumitur, sed & in malam, pro execrabili & damnato. Hoc sensu Virg. *Anni sacra fames.*

¹ *Mulsum*

Hunc aliquot aulicæ foeminæ frequenter appellabant, ut acciperentur ab eo convivio, sordes & parlimoniam opprobrantes. annuit, invitavit. Venerunt jejunæ, quolibentius epularentur. Accubuerunt; nihil aberat, ut videbatur, lautitiarum: explerunt sese affatim. peracto convivio, egerunt convivatori gratias, ac discesserunt suam quæque domum. At mox cœpit oblatrare stomachus: demirantur quid esset hoc monstri, statim à prandio tam splendido esurire ac sitire. Res tandem erupit, & in risum abiit. SP. Et merito: præstiterat domi lenticula placare stomachum, quam inanibus spectris deliciarum. HE. At mihi videtur multo magis esse ridiculum, vulgus hominum pro veris bonis, inanes bonorum umbras amplecti; & his præstigiis delectari, quæ non exeunt in risum, sed in luctus sempiternos. SP. Quo propius intueor, hoc mihi videre minus absurda loqui. HE. Age, largiamur, ut interim in nomen voluptatis veniant, quæ re vera non sunt: appellaresne ' mulsum dulce, cui longe plus esset admixtum ' aloës quam mellis? SP. Non dicerem, si vel triens aloës esset admixtus. HE. Aut optares tibi malam scabiem, quod scalpendi sit aliqua voluptas? SP. Non, si compos sim mentis. HE. Fac igitur tecum subducas rationem, ' quantum amaritudinis admixtum sit istis falso nomine voluptatibus, quas gignit amor impudicus, libido illicita, comessatio ac temulentia. Omitto nunc, quod est omnium caput, conscientia cruciatus, inimicitiam cum Deo, expectationem æterni supplicii. Quod obsecro in his voluptatibus genus est, quod non ingens externorum etiam malorum agmen secum adducat?

SP. Quæ-

1 *Mulsum.*] Potio ex melle & vino, Græcis οινόμηλι. dictum *mulsum* à mulcendo seu molliendo, quod vini asperitas mellis dulcedine temperetur.

2 *Aloës.*] Ἀλόν, τροχόπερος, à similitudine cornuum hircinorum ἀμφίβιον, quod & terræ matri adherens, & inde exempta, deque trabe su-

spensa in aëre diutissime vitam tuetur. Herba est amarissima.

3 *Quantum amaritudinis.*] Eleganter de hac materia Boëthius: *Habet omnia hoc voluptas, Stimulus agit fontes, apiumque par volantum, ubi grata mella fudit, Fugit & nimio tenaci Erat illa corda morsis.*

SP. Quænam? HE. Rursus omittamus avaritiam, ambitionem, iram, superbiam, invidiam, quæ per se tristitia sunt mala: conferamus illa quæ præcipue delectationis nomine commendantur. Cum largiori potationi succedit febris, capitis dolor, alvi tormina, ingenii stupor, famæ macula, memoriæ detrimentum, vomitus, & ruina stomachi, tremor corporis; num vel Epicurus existimaret eam voluptatem expetendam? SP. Fugiendam diceret. HE. Cum adolescentem è scortatione novam lepram, quam nunc ^{ἰπικυρίζητις} quidam, ^ἡ Neapolitanam scabiem appellant, sibi, ut fere fit, contrahunt, per quam toties sit illis in vita moriendum, semperque vivum cadaver circumferendum; nonne belle videntur ^{ἰπικυρίζειν}? SP. ^ἡ E'πικυρίῃ θείν. HE. Jam finge delectationis ac doloris æquilibrium; optaresne tam diu cruciari dolore dentium, quam diu duravit potationis aut scortationis voluptas? SP. Equidem malletm utroque carente: nam voluptatem emere dolore, non est lucrum, sed pensatio: heic sane potior est ^ἡ ἀναλγησία, quam Cicero ausus est *indolentiam* appellare. HE. At nunc voluptatis illicitæ titillatio, præterquam quod longe minor est cruciatu quem adducit, temporis etiam exigui est: ^ἡ lepra vero contracta, per omnem vitam misere discruciat; totiesque mori cogit, priusquam mori liceat. SP. Tales discipulos non agnos-

1 Ὑπικυρίζητις.] Hoc est, elevantes, & honesto nomine rem execrabilem & pudendam eloquentes: quamvis proprie ὑπικυρίζειν, per diminutionem loqui significat.

2 Neapolitanam.] Acute Martialis ille Anglicus de hac scabie seu morbo:

Itala terra mihi patria est, Gallique parentes.

Gallicus in dubio est Italianusne vocer.

3 E'πικυρίζειν.] Epicurum agere, hoc est, voluptatibus studere.

4 E'πὶ κερύειν θείν.] Hoc est, recta ad constrinas currere. Nostra tempestate qui consores sunt, ut plurimum simul

Chirurgicem exercent: posuit itaque *constrinam* pro Chirurgi domo, in qua ejusmodi pustulæ & poecz Gallicæ curantur. Sed interim eleganter alludit ad etymologiam ἰπικυρίζειν, quod ad verbum videtur sonare, ad puellas applicare, cum puellis conversari.

5 Ἀναλγησία.] Doloris absentia: ἀναλγής, dolorem nullum sentiens: ab ἄλγος dolor.

6 Lepra.] Galeno scabiei genus, cutem deformi obducens crusta, ab atabile nascens, corpusque vehementi pruritu infestans.

agnosceret ¹ Epicurus. HE. Luxuriæ comes plerumque est egestas; onus & miserum & grave: libidinis immodiciæ, ² paralyfis, tremor nervorum, lippitudo ac cæcutientia, lepra: at non hæc tantum. An non egregia negotiatio, nec veram, nec sinceram, ad hæc brevem delectationem, tot tanto gravioribus ac diuturnioribus commutare malis? SP. Ut non accedat cruciatus, mihi stultissimus negotiator esse videatur, qui gemmas vitro permutet. HE. Illud dicis, qui vera animi bona ob fucatas corporis voluptates amittat. SP. Ita sentio. HE. Nunc redeamus ad exactiorem supputationem. Nec febris aut egestas semper comitatur luxum, nec nova lepra aut paralyfis semper comitatur Veneris immodicum usum; sed conscientia cruciatus, quo nihil esse miserius jam inter nos convenit, semper comes est illicitæ voluptatis. SP. Imo præcurrit interdum, & in ipsa voluptate fodiat animum. Sunt tamen quos dicas hoc sensu carere. HE. Jam hoc ipso infeliciores. Quis enim non malit sentire dolorem, quam corpus habere stupidum & sensus expers? Verum ut nonnullis vel cupiditatum intemperantia, velut ebrietas quædam; vel vitiorum assuetudo, ceu callus quidam, mali sensum adimat in juvena; cum ad senectutem perventum fuerit, ac, præter innumera incommoda, quorum thesaurum superioris vitæ commissa reposuerunt, de propinquo terret mors, nulli mortaliū evitabilis; tanto gravius discruciat conscientia, quanto magis per omnem vitam stupuit: tum enim, velit nolit, expergiscitur animus. Senectus autem cum per se sit tristis, quippe multis naturæ incommodis obnoxia, quanto inferior est, atque etiam turpior, si urgeat animus sibi male conscius? Convivia, comestationes, amores, choreæ, cantilenæ, cæteraque quæ juveni videbantur suavia, senes sunt

¹ *Epicurus.*] Epicurus enim statuit summum bonum in tranquillitate animi ex proba procedente actione.

² *Paralyfis.*] Resolutio nervorum.

Gignitur morbus ab humore frigido & crasso, nervos plus æquo humectante & laxante & sensum motumque alteri fere parti eripiente.

sunt amara; nec aliud habet ætas illa quo se fulciat, nisi si adsit vitæ innocenter actæ recordatio, ac spes vitæ melioris. Hi sunt duo scipiones, quibus nititur senectæ. Quod si pro his subductis, imponas geminam sarcinam, vitæ perperam actæ memoriam, & futuræ felicitatis desperationem; obsecro quod animal fingi potest afflictius aut miserius? SP. Equidem non video, etiamsi quis ¹ τὸ ἴσως γῆρας objiciat. HE. Tum denique ² sero sapiunt Phryges: & illud verissime dictum, ³ Extrema gaudii luctus occupat: &, ⁴ Non est oblectamentum super cordis gaudium: &, ⁵ Animus gaudens floridam ætatem facit: Spiritus tristis exsiccat ossa: item illud, ⁶ Omnes dies pauperis, mali, hoc est, afflicti ac miseri: secunda mens quasi iuge convivium. SP. Sapiunt igitur qui mature rem faciunt, & colligunt viaticum venturæ senectuti. HE. Scriptura mystica non tam humi repit, ut fortunæ bonis metiatur hominis felicitatem; is demum eximie pauper est, qui nudus est omni virtute, & animam simul cum corpore debet Orco. SP. Is quidem exactor est implacabilis. HE. Is vere dives est, qui ⁷ Deum habet propitium. Quid autem metuat, qui talem habeat protectorem? num homines? minus potest universorum hominum potestas ⁸ adversus Deum, quam culex adversus elephantem Indicum. num mortem? ea ⁹ pius trans-

1 *Τὸ ἴσως γῆρας.*] Id est, equi senectutem.

2 *Sero sapiunt.*] Proverbium desumptum ex Livii Andronici vetustissima comœdia, natumque est ex bello Trojanorum, qui multis adeo cladibus afflæti, vix decimo demum anno de reddenda Helena consultare cœperunt; quam si statim Menelao reposcenti reddidissent, innumerabilibus se calamitatibus subduxissent.

3 *Extrema gaudii.*] Verba Salomonis Prov. 14. ὅς 13. etiam ex risu dolet animus: & tandem lætitia fit mœror.

4 *Non est oblectamentum.*] Extat locus in Ecclesiastico cap. 30. ὅς 16. Neque est lætitia superans gaudium cordis,

5 *Animus gaudens.*] Franciscus Junius vertit textum Prov. 17. ὅς 22. *Animus lætus bene medicinam facit, spiritus autem fractus exsiccat ossa.*

6 *Omnes dies.*] Prov. 15. ὅς 15. Junius & Tremellius ita verterunt: *Omnes dies pauperis mali sunt, læti autem animo sunt convivium iuge.*

7 *Deum habet.*] Asaphi illud huc respicit Psal. 73: ὅς 25. 26. *Quis esset mihi in cœlis præter te? & præter te nullo dilector in terra. Deficiente carne mea & animo meo, rupes animi & portio mea Deus est in seculum.*

8 *Adversus Deum, quam culex.*] Nam si Deus pro nobis quis contra nos?

9 *Piis transitus.*] Juxta Paulinum id 2 Corinth. 5,

transitus est ad æternam beatitudinem. Num inferos? sed confidenter Deo loquitur vir pius: *‘Etsi ambulavero in medio umbra mortis, non timebo mala; quoniam tu mecum es.* Cur metuat dæmones, in pectore gerens eum quem tremunt dæmones? nam hominis pii mentem, templum esse Dei, non uno in loco prædicat scriptura, vere² *ἀντιστήσας*. SP. Equidem non video, quibus rationibus ista queant refelli, quanquam videntur plurimum abesse à sensu communi. HE. Quæ sic? SP. Nam ad tuam ratiocinationem quivis Franciscanus vitam ageret magis voluptuariam, quam alius opibus, honoribus, breviter omni genere deliciarum affluens. HE. Adde monarchæ sceptrum, si libet; adde pontificiam coronam, eamque è triplici fac centuplicem, modo detrahas animum sibi bene conscium, audacter dicam, hunc Franciscanum, nudipedem, nodofo fune cinctum, tenuiter ac viliter amictum, jejuniis, vigiliis ac laboribus attenuatum, qui teruncium non habet in orbe, modo adsit bona mens, deliciosius vivere, quam si in unum hominem sexcentos conflēs³ Sardanapalos. SP. Unde igitur est, quod pauperes fere conspiciamus tristiores divitibus? HE. Quia bis pauperes sunt plerique. Alioqui morbus, inedia, vigilia, labores, nuditas, extenuant quidem corporis habitum, sed tamen non in his tantum, sed etiam in ipsa morte sese exerit mentis alacritas. Animus enim quantum illigatus est mortali corpori; tamen quoniam naturæ potentioris est, corpus ipsum quodammodo transformat in sese, præsertim si ad vehementem naturæ impetum accedat

2 Corinth. 5. ὥς. 1. 2. Scimus enim nos, si terrestris huius domus nostra tabernaculum dissolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, domicilium videlicet non manu factum, æternum in cælis. In hoc etenim suspiramus, expetentes domicilium nostrum, quod è cælo est, superindui.

1 Etsi ambulavero. Tremellius & Junius habent, Psal. 33. ὥς. 4. Etiam quum

ambularem per vallem lethaliq̃ umbra, non timerem malum, quia tu mecum es.

2 *ἀντιστήσας*.] Id est, authenticas, cui nequit contradici.

3 Sardanapalus.] Ultimus Assyriæ Rex, effeminatissimus & omni libidinum genere abundans. De eo Ovidius: *Quam cito defecit tua, Sardanapale, voluptas.*

cedat ¹ *ἐφ' ἡμᾶς* spiritus. Hinc est quod sæpenumero videmus homines vere pios majore cum alacritate morientes, quam alios convivantes. SP. Istuc profecto non raro sum admiratus. HE. Atqui non est admirandum, illic esse invincibile gaudium, ubi adest omnis lætitiæ fons Deus. Quid autem novi est, animum vere pii hominis gaudere jugiter in mortali corpore, cum idem, si ad intima tartari demergatur, nullum felicitatis detrimentum facturum sit? Ubique pura mens est, ibi Deus est: ubique Deus est, ² ibi paradisus est: ubi coelum est, ibi felicitas est: ubi felicitas est, ibi gaudium est verum, & alacritas sincera. SP. Attamen suavius viverent, si absint incommoda quædam, & adessent oblectamenta, quæ vel negligunt, vel non assequuntur. HE. Quæ vero mihi narras incommoda? quæ lege communi comitantur conditionem humanam? famem, sitim, morbum, lassitudinem, senectutem, mortem, fulmina, terræ motus, inundationes, bella? SP. Et ista quoque. HE. At nos de mortalibus interim agimus, non de immortalibus. Et tamen in his quoque malis, longe tolerabilior est piorum conditio, quam voluptates corporis per fas nefasque venantium. SP. Qui sic? HE. In primis, quoniam animos habent ad temperantiam ac tolerantiam exercitatos, cæteris moderatius ferunt ea, quæ vitari non possunt. Deinde quoniam intelligunt illa omnia à Deo immitti, vel ad purificationem criminum, vel ad exercitationem virtutis; non modo patienter, verum etiam gaudenter, tanquam obediens filii, illa de manu propitii patris accipiunt, atque etiam gratias agunt, vel pro clementi correctione, vel pro inæstimabili lucro. SP. Sed multi sibi accersunt corporis molestias. HE. Sed plures adhibent medicorum remedia, quo corporis sanitatem vel tueantur, vel recuperent. Cæterum

¹ *Ἐφ' ἡμᾶς.*] Id est, efficacia, vis, aënis spiritus operantis in nobis.

² *Ibi paradisus.*] Παράδεισος vel ut alijs placet *ἡδονή* non origine

Perfica, Chaldaica vel etiam Hebraea, in genere pro loco amoenissimo, specialiter hortum Hedenis significat.

terum accersere molestias, hoc est inopiam, adversam valetudinem, persecutionem, infamiam, nisi cum huc impellit Christiana caritas, non est pietatis, sed stultitiæ. Cæterum quoties infliguntur ob Christum & ob justitiam; quis ausit eos vocare miseros, cum ipse Dominus appellet ¹ eos beatos, & horum gratia gaudere jubeat? SP. Habent tamen interim & ista ² sensum cruciabilem. HE. Habent, sed quem facile absorbet, hinc metus ³ gehennæ, illinc spes æternæ beatitudinis. Age, si tibi persuasum esset te nunquam ægrotaturum, aut nullam corporis molestiam sensurum in omni vita, si semel patiaris cuspe aciculæ tibi summam pungi cutem, nonne lubens & gaudens acciperes tantillum dolorem? SP. Maxime. Imo si certo sciam mihi nunquam in vita dolituros dentes, æquo animo patiar vel altius infligi acum, atque etiam ambas aures ⁴ subula perforari HE. Atqui quidquid in hac vita accidit afflictionis, levius ac brevius est ad æternos cruciatus, quam momentaneum acus vulnusculum ad hominis vitam, quamvis longam: nulla enim ⁵ analogia rei finitæ ad infinitam. SP. Verissima prædicas. HE. Jam si quis tibi persuadeat, te per omnem vitam omni molestia cariturum, si semel manu flammam divides, quod fieri vetuit ⁶ Pythagoras, nonne lubens id faceres? SP. Ego sane vel centies, modo ne me

1 *Eos beatos.*] Respicit autor ad locum Luc. 6. 21. 22. 23. *Beati qui nunc esuritis, quia saturabimini. Beati qui nunc flestis, quia ridebitis. Beati eritis quum vos oderint homines, & separaverint vos & conviciis affecerint vos & nomen vestrum ut improbum abjecerint, propter Filium hominum. Gaudete illo die & salite. Ecce enim merces vestra multa est in caelis.*

2 *Sensum cruciabilem.*] Digitum intendit autor in verba Apostoli Hebr. 12. 11. Omnis autem castigatio in præsens quidem non videtur esse gaudii, sed tristitiæ.

3 *Gehenna.*] Vox Hebraica, ex Ge & Hinnom, quasi dicas vallis Hinnom,

composita. In illa Judæi superstitione aliarum gentium commoti liberos idolis comburebant, ad exemplum, si Deo placet, Abrahami filium immolaturi.

4 *Subula.*] Instrumentum sutorum, quo calceos perforant. Belg. *Een Else.*

5 *Analogia.*] Proportio, convenientia.

6 *Pythagoras.*] De hoc dogmate Pythagoræ aliisque ejusdem vitæ illius descriptores. Apud Laërtium Aristippus Cyrenæus Pythagoram dictum autumat, quod veritatem perinde ac Pythius ipse loqueretur. Erat autem Mnēfarchi annulorum sculptoris filius. Alii tamen alium illi patrem assignant.

ne me fallat promissum. HE. Deus ne potest quidem fallere: sed ille flammæ sensus diuturnior est ad totam hominis vitam collatus, quam tota vita collata ad cœlestem beatitudinem, etiam si quis trium ¹ Nestorum excedat annos. Siquidem illa quantumlibet brevis manus injectio, nonnulla hujus vitæ portio est: sed tota hominis vita, nulla portio est æternitatis. SP. Non habeo quod contradicam. HE. Ad hanc igitur qui toto pectore, certa que spe properant, cum tam brevis sit transcursus, an credis eos hujus vitæ molestiis discrucari? SP. Non arbitror, modo adsit certa persuasio, firmaque spes assequendi. HE. Venio nunc ad oblectamenta, quæ objiciebas. Abstinent à choreis, à comessionibus, à spectaculis: hæc nimirum ita contemnunt, ut fruantur multo jucundioribus, nec minus oblectentur, sed aliter. ² *Oculus non vidit, auris non audivit, nec in cor hominis ascenderunt quæ solatia Deus paraverit diligentibus ipsum.* Beatus Paulus agnovit, quæ sint cantica, quæ choreæ, quæ tripudia, quæ comessiones piarum mentium, etiam in hac vita. SP. At sunt quædam voluptates licitæ, quas isti sibi ipsis interdiciunt. HE. Etiam licitarum voluptatum immodicus usus est illicitus: hunc si excipias, in cæteris omnibus superant, qui videntur asperam vitam degere. Quod potest esse magnificentius spectaculum, quam hujus mundi contemplatio? Ex eo longe plus capiunt voluptatis homines Deo cari, quam cæteri. Siquidem hi dum curiosis oculis contemplantur admirandum hoc opus, anguntur animo, quod multarum rerum causas non assequantur. In quibusdam etiam ³ ceu Momi quidam obmurmurant opifici;

¹ Nestorum.] Nestor Nelei & Chloridis filius tres hominum ætates vixit. Idem non minus eloquentia quam prudentia longa annorum serie collecta insignis.

² Oculus non vidit.] Beza vertit 1 Corinth. 2. 9. *Quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ paravit Deus iis à quibus ipse diligitur.* Locus citatur ex Elia 6. 64. 4.

³ Ceu Momi.] Hinc Adag. *Momo satisfacere.* Belgicè, *Alle man te passe maecken.* Momus enim reprehensionis Deus est, qui, Noctæ matre & Somnio patre progenitus, ipse quidem nihil operis edit, sed aliorum Deorum opera curiosis oculis contemplatur, & si quid est omissum, aut perperam factum, id summa cum libertate carpit.

fici; neque raro naturam pro matre novercam appellant: quod convicium verbo tenus quidem naturam ferit, sed re vera in eum redundat qui naturam condidit, si qua est omnino natura. At homo pius, religiosis ac simplicibus oculis magna cum animi voluptate spectat opera Domini, patrisque sui: demirans singula, nihil reprehendens, sed pro cunctis gratias agens, cum reputat ¹ hæc omnia propter hominem esse condita: atque adeo in singulis rebus adorat omnipotentiam, ² sapientiam, ac bonitatem conditoris, quarum vestigia perspicit in rebus conditis. Jam finge mihi esse aliquod palatium re vera tale, ³ quale Psyche fingit Apuleius, aut si quod potes magnificentius elegantiusque: huc adhibe duos spectatores, alterum peregrinum, qui tantum visendi causa venerit; alterum, servum aut filium ejus, qui construxit hoc ædificium; uter impensius delectabitur; hospes ille, ad quem illa domus nihil attinet; an filius, qui carissimi patris ingenium, opes ac magnificentiam in ædificio magna cum voluptate speculatur; præsertim cum cogitat totum hoc opus ipsius gratia factum esse? **SP.** Percunctatio tua non eget responso, sed plerique non piis moribus, sciunt cælum & quæ cælo clauduntur, hominis causa esse condita. **HE.** Sciunt plerique omnes: sed non omnibus hoc venit in mentem; & si venit in mentem, plus tamen capit voluptatis, qui magis amat opificem: quemadmodum alacrius intuetur cælum qui ad vitam celestem

¹ *Hæc omnia propter.*] Hoc abripuit Prophetam Regium, ut exclamet Psal. 8. Ps. 4. 5. *Quum respicio cælos tuos opus digitorum tuorum, lunam & stellas quas statuisti: quid est mortalis, quod memor sis ejus?*

² *Sapientiam, ac bonitatem.*] Secundum illud Psal. 19. Ps. 2. 3. *Cæli enarrans gloriam Dei fortis, & opus manuum ejus indicat expansum eorum. Dies ad diem erubescit sermonem & nox ad noctem ostendit scientiam.*

³ *Quale Psyche fingit.*] De eadem Psyche Apuleius in libris de Asino aureo in lapidem fuisse mutatam & à Venere in infernum ad Proserpinam missam, ejus duas sorores mari immerfas, tandemque Cupidini copulatam, ait. Narrant Mythologi Regem & Reginam, id est Deum & materiam (ut Fulgentius in allegoriam hanc commentatur) tres filias, carnem, libertatem arbitrii & Psychem, id est, animam habuisse.

lestem adspirat. SP. Veri simillima dicis. HÆ. Jam convivorum suavitas non est sita in lautitiis palati, aut coquorum condituris, sed in prospera corporis valetudine, & stomachi appetentia. Cave igitur putes ullum ¹ Lucullum conmare jucundius appositis perdicibus, phasianis, turturibus, leporinis, ² scaris, ³ siluris, aut ⁴ murænis, quam vir pius cibario pane, holeribus aut leguminibus, potu vel cervisiz tenuis, vel vini probe diluti: propterea quod hæc accipit tanquam ⁵ missus à benigno patre datos: omnia condit oratio, omnia sanctificat precatio præcedens, sacra lectio comes, magis animum reficiens, quam esca corpus, & gratiarum actio succedens: postremo surgit à mensa non distentus, sed recreatus: non onustus, sed refectus; & refectus mente pariter & corpore. An tu putas ullum istarum vulgarium cupediarum architectum, convivari jucundius? SP. ⁷ Sed in Venere summa est delectatio, si quid Aristoteli credimus. HÆ. Et hac in parte vincit homo pius, non minus quam in convivio. rem sic accipe: Quæ vehementior est erga uxorem charitas, hoc congressus ille connubialis est jucundior. Nulli porro vehementius amant uxores suas, quam qui eas sic diligunt, sicut Christus dilexit ecclesiam: nam qui eas voluptatis gratia diligunt, ne diligunt quidem. Adde, quod quo rarior est cum uxore congressus, hoc est suavior: quæ res nec impium Poëtam latuit; qui scripsit,

Volupta-

¹ *Et stomachi.*] Optimum enim condimentum est fames. Ita & ille Rex magnus Persarum, cui nunquam deligatissimus defuisset potus, nunquam tamen majori cum voluptate bibisse se testabatur, licet aquam sanguine mixtam sumeret: nunquam enim vehementer sitierat.

² *Lucullum.*] Lucullus hic de quo ante fufius, quotidiano magnificarum epularum apparatu pene in proverbium abiit.

³ *Scaris.*] Scarus piscis delicatissimus. De illo ita Oppianus: *Hic scarus saxa frequentat, Qui mites inter pisces cla-*

more tremendo Insonat, & solus pallentis ruminat herbas.

⁴ *Silurus.*] Piscis prægrandis, fluvialis pariter ac marinus, carne prædulci: nullis ossibus aut spinis interfectis. Sunt qui Sturionem esse credant. AL. *Een Weller.*

⁵ *Muræna.*] Seu fluta. Gallicè, *Murene*. Murænula, Belgicè, *Een Negevoege*.

⁶ *Missus.*] Hoc loco fercula. Belg. *Gerechten.*

⁷ *Sed de Venere.*] Contrarium indicant noti versiculi: *Brevis est in cuius & levis voluptas: Et cadet Venerio statim peracta.*

1 Quam-

Voluptates commendat rarior usus. ¹ Quamquam minima voluptatis pars in coitu sita est. Longe major est in perpetuo convictu, qui inter nullos potest esse jucundior, quam inter eos, qui se Christiana caritate sinceriter amant, & amant pariter mutuo. In aliis frequenter cum se nesciente voluptate, senescit amor. Christiana caritas hoc magis virescit, quo magis delectatio carnis decrescit. An nondum tibi persuasi nullos vivere jucundius, ² quam qui cum pietate degunt? *SP.* Utinam itidem sit persuasum omnibus! *HE.* Quod si Epicurei sunt, qui suaviter vivunt, nulli verius sunt Epicurei, quam qui sancte pieque vivunt. Et si nos tangit cura nominum, nemo magis promeretur cognomen Epicuri, quam ³ adorandus ille Christianæ philosophiæ princeps. Græcis enim *ἡρώδης* auxiliatorem declarat. Cum naturæ lex esset vitii tantum non obliterata, cum ⁴ Moïsis lex magis irritaret cupiditates, quam sanaret, cum impune regnaret in mundo tyrannus Satanas, solus ille pereunti humano generi præsentaneam attulit opem. Proinde vehementer falluntur quidam, qui blaterant Christum naturam fuisse tristem quempiam ac ⁵ melancholicum, nosque ad inamoenum vitæ genus invitasse. Imo is unus ostendit vitam omnium suavissimam, veræque voluptatis plenissimam: tantum absit ⁶ lapis ille Tantaleus? *SP.* Quid istuc ænigmati-
tis est?

¹ *Quamquam minima voluptatis.]* Juvenalis minimam voluptatis partem viro in coitu ascribit, foeminae longe majorem: concludit hoc modo impios suos versus: *Hæc tamen ipsa Vir nollet fieri, nam quantula nostra voluptas?*

² *Quam qui cum pietate degunt.]* Hinc Apostolus: *1 Tim. 6. v. 6. Est autem quæstus magnus pietas cum animo sua sorte contento.*

³ *Adorandus ille, &c.]* Christum intelligit.

⁴ *Moïsis lex magis.]* Respicit autor ad locum Paulinum *Rom. 7. v. 8.* Ubi sibi objicit ex antecedentibus, an lex & peccatum idem sunt & mutuo consen-

tiunt? Imo, inquit, *peccatum à lege condarguitur ac damnatur. Peccatum autem quia redargui non sustinet, & quasi non sentiebatur, donec irritaretur à lege, occasionem inde arripit magis ferociendi, nulla tamen legis vitio.*

⁵ *Melancholicus.]* A melancholiæ, quæ est mentis alienatio, ex atra bile nata, cum moræstia, metuque conjuncta.

⁶ *Lapis Tantaleus.]* Tantalus lapidem vocant, imminens capiti periculum. Ob scelera enim animique impotentiam & superbiloquentiam, impendens Tantalus, apud inferos saxum, faciunt Poëtæ.

¹ *Dapp-*

tis est? HE. Ridebis fabulam: sed hic jocus seria ducit. SP. Exspecto jocum serius. HE. Narrant ii quibus olim studio fuit, philosophiæ præcepta, fabularum involucris tegere, Tantalum quendam adhibitum fuisse Deorum mensæ, quam volunt esse lautissimam. Cum hospes esset dimittendus, Jupiter hoc suæ¹ dapfilitatis esse ratus, ne conviva discederet absque² xenio, permittit ut quod vellet peteret, accepturus quidquid petiisset. ³Tantalus autem stolidus, ut qui beatitudinem hominis, ventris & gulæ delectatione metiretur, optavit, ut si per omnem vitam liceret tali mensæ accumbere. Annuit Jupiter; & ratum erat votum. Tantalus affidet mensæ omni genere deliciarum instructæ: appositum est⁴ nectâr; nec desunt rosæ, nec odores, qualibus Deorum nares possint oblectari; adstat pocillator⁵ Ganymedes aut Ganymedi similis, circumstant Musæ suaviter canentes, saltat ridiculus⁶ Silenus, nec absunt moriones: breviter quidquid ullum hominis sensum possit oblectare: sed inter hæc omnia ille sedet tristis, suspirans & anxius, nec hilarescens risu, nec attingens apposita. SP. Quid in causa? HE. Quoniam supra caput accumbentis de pilo pendet ingens saxum, jam jam casuro simile. SP. Ego me à tali mensa subducerem. HE. Sed illi votum transit in necessitatem: neque enim Jupiter tam placabilis est, quam nos-
ster

1. *Dapfilitas.*] A dapfiliis, quod est, abundans, largus, liberalis.

2. *Xenium.*] Proprie munus, quod hospitibus donatur.

3. *Tantalus.*] Hic Jovis ex Plote Nympha filius, Agamemnonis & Mepelai avus. Apud Inferos in aquis Eridani torquetur perpetua siti. De qua Poëta:
Et potia fugacia captat;
Tantalus in mediis gurgulibus ævet aquis.

4. *Nectar.*] Deorum potus, dictum quidam putant à *νῆκτω* id est, non occido: quod potus eorum est qui non occiduntur, non moriuntur, immortalium.

5. *Ganymedes.*] Trois filius, puer formosissimus, ab aquila jussu Jovis in celum raptus & miscendo nectari præfectus, repudiata Hebe, quæ Superis ante illum à poculis erat.

6. *Silenus.*] Bacchi prædagogus, in gratiam hujus inter sidera relictus. De eo Virgilius ecloga 6.

Silenum pueri somno videre jacentem
Insistum hesternum venas, ut semper, lacte.
Serta procui tantum capiti delapsa jace-
bant.

Et gravis attrita pendebat cantharus
ansa.

ster Deus, qui pernicioſa vota mortalium reſcindit, ſi modo poeniteat. Quanquam & alioqui, ne ſe Tantalus ſubducatur, verat idem lapis, qui prohibet veſci. Metuit enim, ne ſi ſe commoverit, illico ſaxi ruina conteratur. SP. Ridiculam fabulam. HE. At nunc audi quod non rideas. Vulgus à rebus externis petit vitam jucundam, cum eam non præſtet niſi mens ſecura: nam ſibi male conſciis, ſaxum multo gravius impendet, quam impendet Tantalò. Imo non impendet, ſed urget premitque mentem: nec inani metu diſcruciatur animus; ſed in ſingulas horas exſpectat, ut conſiciatur ¹ in gehennam. Obſecro quid eſt tam ſuave in rebus humanis, quod mentem tali ſaxo preſſam, poſſit vere exhilarare? SP. Nulla proſecto res, niſi vel dementia, vel incredulitas. HE. Hæc ſi perpenderent adoleſcentes, qui voluptatibus ceu poculo ² Circeo dementati, pro vere jucundis amplectuntur mellita venena; quanto ſtudio caverent, ne quid per incogitantiam admitterent, quod in omnem vitam mordeat animum? Quid non facerent, ut hoc viaticum pararent ſenectuti venturæ, mentem ſibi bene conſciam, & famam nulla labe contaminatam? Quid autem illa ſenectute miſerius, quæ cum reſpicit in tergum, magno cum horrore videt, quam ſpecioſa ſunt quæ neglexit, quam foeda quæ amplexa eſt? Rurſus cum à fronte proſpicit, cernit imminere diem ſupremum, & ab hoc protinus æterna gehennæ ſupplicia. SP. Feliciffimos arbitror, qui primam ætatem ſervarunt incontaminatam; & in pietatis ſtudio ſemper proficientes, pervenerunt uſque ad ſenectutis metam. HE. Proximus locus debetur iis, qui à juvenili temulentia mature reſipuerint. SP. Sed quid conſilii das illi miſero ſeni? HE. Nulli deſperandum, ³ quam diu ſpirat: jubeo ad

¹ In gehennam.] De Gehenna vide ſuperiores annotationes.

² Cícero.] Poculum Cícero quo Circe Solis & Perſes Nymphæ filia Rætæ ſoror, veneficiorum peritiſſima

homines in beſtias commutabat.

³ Quam diu ſpirat.] Secundum id, dum ſpiro ſpero: qui autem ſperat nihil, deſperet nihil, ait ille Stoicus,

I Domini.]

ad Domini clementiam confugere. SP. Sed quo fuit vita longior, hoc magis accrevit scelerum cumulus, jam arenam exuperans quæ est in littore maris. HE. Sed eas arenas longe superant misericordiæ ¹ Domini. Arena tamen si non est homini numerabilis, finito tamen est numero: at Domini clementia nec modum, nec finem novit. SP. Sed non est spatium brevi morituro. HE. Quo minus est spatii, hoc clamet ardentius. Apud Deum satis longum est, quod à terris ad cælum valeat pertingere. Penetrat autem & brevis precatio cælum, modo vehementi spiritus impetu ejaculetur. Euangelica ² peccatrix fertur per omnem vitam egisse poenitentiam; sed latro jam in ipsa morte quam paucis verbis ³ impetravit à Christo paradysum? Si toto pectore clamaverit, *Miserere* ⁴ *mei Deus secundum magnam misericordiam tuam*; Dominus tollet saxum Tantaleum, dabit auditui illius gaudium, & lætitiā; & exultabunt de condonatis peccatis, ossa per contritionem humiliata.

¹ Domini.] Ita & Deus apud Elaiam cap. i. v. 18. Si fuerint peccata vestra velut dibapha, tanquam nix exalbescent, si rubra fuerint velut coccineum, similia lana erunt.

² Peccatrix.] Hic non intelligitur eo modo, quo omnes peccatores sunt: plus enim comprehendit. designat nempe mulierem hanc prostitutam & flagitiosæ vitæ fuisse. Historia extat apud Luc. 7. v. 37. 38. 39.

³ Impetravit à Christo.] Verba habentur Luc. 23. v. 44. Dixit, Jezu Domine, memento mei quoniam veneri in Regnum tuum.

⁴ Mei Deus.] Textum ita vertunt Junius & Tremellius Psal. 51. v. 3. Gratiam fac mihi, ô Deus, secundum benignitatem tuam, secundum amplissimam miserationem tuam.

CORONIS APOLOGETICA

P R O

COLLOQUIIS ERASMI,

Ex ipsius scriptis , quantum per otium
licuit , fideliter collecta à

P. S.

Accedit ejusdem

DE COLLOQUIORUM

UTILITATE DISSERTATIO.

VIRO CLARISSIMO

PETRO SCRIVERIO

AMICO VETERI

DANIEL HEINSIUS S. D.

Multa sunt quæ pridem nos conjungunt , *Vir Clarissime*,
imprimis autem literarum amor atque eorum admira-
tio quos hæc commendant. Inter quos Erasmus noster ; non
naturæ minus quam Bataviæ parentis tuæ decus ac miracu-
lum : in tanta eruditionis luce ac veritatis , quam stertentibus
plerisque invexit , adhuc scopulus eorum , qui hanc ferre nondum
didicerunt. Quæ autem causa semper fuit , quod ad Solem ,
quibus firmi parum oculi , caligent ; eadem futura semper est ,
cur Solem hunc dissimiles non ferant. Nocte ipsa atque in
tenebris exortus est , quas semper amant atque amabunt ,
quorum interfuerat , ne unquam generi mortalium luce sceret :
qui die medio connivent , oscitant , pandiculantur , ac per in-
tervalla , ut somniculosi solent , ubi se attollunt , lucem ipsam
detestantur , quam oderunt , quam defugiunt. Hesternum
merum , necdum edormisse dicas. Ipse , cum se totum , atque
in solidum deberet sibi , eo præceptore usus , qui futurus erat
publicus Europæ , hoc est , semet libertatem , pietatem , erudi-
tionem ,

tionem, ita cum iudicio conjunxit, ut in expugnandis publicis erroribus ac morbis totus, unum hoc cum cura ageret: solius veritatis cliens idem ac patronus. nulli, quod stupendum, supplex: nulli Reipublicæ aut Principi in terris, vitæ causa, ut plerique, aut stipendioli, addictus, ne fortunæ quidem, cujus eruditi quoque legibus imperioque haud raro ancillantur, vel obnoxius vel manceps: patrocinii nullius, non iudicii non opum affectator, non culinæ, Qui ita denique egit, ita vixit, ut, cum sibi viveret, de omnibus præclare mereretur. Ipse pars haud contemnenda universi, neque minus necessaria quam ipsa rerum elementa: sine quibus totum hoc, nec est, nec constat. Cum majori interim quam quisquam hactenus invidia commissus, eos, qui vel erudiri nollent, vel momenti optime detraberent, ridendo sapere aut plorare iussit, voluit: non minus ad amœnitatem quam ad omnium cognitionem natus. Scripta Evangelica ac Apostolica Latine dedit: Paraphrasi sententiam eorum candide expressit. Scripta patrum spuria ac illegitima à veris separavit ac distinxit. Controversias tractavit, intellexit. Alibi errasse dicent. Quod est hominis, nec hoc de se negabit qui se hominem non diffitetur. Vitam quæ plerumque vivitur, non aliter inspexit, quam qui instrumento à mechanicis reperto, eminens quæ vident, oculis subjiciunt; ac quasi cominus, ex arte intuentur. ut sic de futuris, quod prudentiæ est, judicaret. Non minus interim securus, quam qui ludos scenicos cum voluptate, extra scenam ipsi, ea lege tamen, ut sententiam mox ferant, intuentur. Et, ut medici nonnulli, retrimenta ac urinam contemplantur, ut non recte affectos valetudini restituant ac sibi: ita noster sordes quoque vitiorum contrectavit, ut errori mederetur. nunquam tristis aut morosus, & ubique suus. Vere Terminus, quem cum effigie delineatum vides. qui ut olim Diis cæteris cedentibus in templo de manubiis erecto restitisse fertur, ita hic nec statione hostibus, nec loco cessit. Nusquam tamen magis quam in lepidissimo Colloquiorum libro hanc ideam animi expressit: in quo medicum, non gravem, non morosum, sed

sed festivum ac familiarem, agit. Quicquid luditur aut dicitur è vita media petitum est, ut hanc emendet. ita, ut eadem opera, & linguæ, quæ non paucis sordibus infecta erat, mendeatur: barbaris præcipue infestus. Verus Proteus: qui ut formas quaslibet induere, ac pro persona qualibet repræsentare natus, ita similis ubique sui; hoc est, simplex candidusque. ut ii quoque, quos ad partes vocat, vel inviti, quod non omnes assequuntur, Batavum agnoscant. Sed nec ignorabat, quis Dialogi jam olim usus esset. quem Philosophiæ à Platone cæterisque sapientiæ consultis consecratum, ad theatrum Comici antiqui, ad facetias jocosque numeris exutum, Lucianus revocarat. Nihil illi magno constat. omnia ex tempore ut nata, ita huic & occasione lepidè accommodata sunt. Quæ deesse illi tempestate ea nunquam potuit, qua ludos maxime exhibebant, qui religionis pariter ac pietatis larva utebantur. Quam detractam, veritati pariter ac genio suffendit. Hoc volebam. ne quid de eo ipse judicem nescires, de quo optime tum judicare tum mereri soles. Quis enim nescit, quantum scripta ejus tibi debeant? Vale, & me ama,
 LUGD. BATAVOR. AN. clō lō c xxxvi.

Bbb

DE

DE SYCOPHANTIIIS,

E T

Imposturis cujusdam Dominiciani,
qui in Gallia

COLLOQUIA ERASMI

A se ridicule interpolata, edi curaverat.

ERASMI ADMONITIUNCULA.

Prodierat Colloquiorum libellus, partim è confabulationibus domesticis, partim è schedis meis confarcinatus; sed admixtis næniis quibusdam, non tantum ineptis verum etiam male Latinis planeque sôloecis. & hoc nugamentum miro applausu exceptum est, ut in his rebus quoque ludit fortuna. Coactus sum igitur hisce næniis manum admoliri. Tandem adhibita paulo majore cura, non pauca adjecimus, ut esset justa libelli magnitudo. jamque vel hoc honore dignus videri posset, ut Joanni Erasmo Joannis Frobenii filio, puero tum sex annos nato, sed indole incredibili, dicaretur. id factum est an. c1515xxii. Quamquam hujus operis natura est, ut quoties visum fuerit, recipiat accessionem. Itaque in gratiam studiosorum & Joannis Frobenii, frequenter jam auctarium adjecimus; sed ita temperatis argumentis, ut præter lectionis voluptatem, ac sermonis expoliendi fructum, inesset quod ad mores quoque formandos conducere. Porro donec præter meras ineptias nihil haberet ille libellus, miro omnium favore legebatur. Ubi accesserat uberior utilitas, non potuit effugere τὸ σικκοφαντικὸν δόγμα. Theologus quidam Lovanienſis mire lippiens oculis, sed multo magis ingenio, vidit illic quatuor locos Hæreticos. Accidit & aliud quiddam huic operi memorabile. Excusum est nuper Lutetiæ correctis, hoc est depravatis, aliquot locis, quæ videbantur attingere Mo-

re Monachos, Vota, Peregrinationes, Indulgentias, aliaque hujus generis. quæ si plurimum valerent apud populum, uberior esset istis quæstus. Verum hoc fecit adeo stulte, adeo indocte, ut scurræ quempiam è trivio fuisse jures: quum auctor tam insulsæ fabulæ feratur Theologus quidam ordinis Dominicani, natione Saxo. quorsum attinet addere nomen & cognomen, quod nec ipse cupit suppressi? nescit tale portentum pudefcere; citius laudem etiam petat ex scelere. Addit Impostor novam Præfationem meo nomine, in qua fecit tres viros in uno puero instituendo sudantes; Capitonem, qui tradidit literas Hebræicas: Beatum, qui Græcas: me, qui Latinas. Horum utroque facit me tum literatura, tum pietate inferiorem; significans in Colloquiis inspersa quædam quæ Lutheri respiciant dogmata. Atque hic scio quosdam sublaturus cachinnum, quum legent Capitonem ab isto, qui sic odit Lutherum, optimi doctissimique viri elogio prædicatum. Hæc atque hujusmodi multa me loquentem facit, hujus audaciæ exemplo sumpto ex epistola Hieronymi, qui queritur æmulos suos ipsius nomine confictam epistolam sparsisse apud Afros in conventu Episcoporum, in qua fateretur se deceptum à Judæis quibusdam falso vertisse Vetus Testamentum ex Hebræis. Et omnino persuasissent eam epistolam esse Hieronymi, si stilum Hieronymi aliqua ex parte potuissent assequi. Hoc facinus quum Hieronymus referat velut extremæ deploratæque malitiæ, tamen unum hoc arrisit isti Phormioni, quod est quovis libello famoso sceleratius. Sed defuit malitiolæ voluntati facultas perficiendi quod destinarat. Stilum Erasmi quamvis incultum assequi non potuit: sic enim claudit florulentam suam Præfationem: *Ita monuit atas, ita jussit pietas, ut dum vivere datur prægravi senectæ scripta mea repurgem, ne functos manes, tristibus transcribant sequaces inferiis.* Quum talis sit hominis sermo, tamen non veritus est suos flosculos nostris coronis inte-

xere ; aut insanissime sibi placens , aut pessime sentiens de
 judiciis Theologorum. Nam his ista cudit ; quos omnes
 tam stupidos esse putat , ut non statim deprehensuri sint ,
 infelicitè affutos hujus pannos. Tam abjectè ubique adu-
 latur Galliæ, Lutetiæ, Theologis, Sorbonæ, Collegiis, ut
 nemo mendicus possit abjectius. Itaque si quid parum ma-
 gnifice dictum videtur in Gallos , transfert in Britannos ;
 si quid in Lutetiam, vertit in Londinum. Addidit quædam
 odiosa , velut à me dicta , quo mihi conflèt invidiam apud
 eos quibus dolet me esse charum. Quid multis ? passim suo
 commodo refecat : addit , mutat , veluti sus oblita cœno
 volutans sese in horto alieno , nihilque non conspurcans ,
 perturbans , evellens ; nec interim sentit perire captatam
 à nobis argutiam. Etenim quum ille cuidam dicenti, ex
Hollando versus es in Gallum, respondetur, *Quid ? an capm*
eram, quum hinc abirem ? ille mutavit, ex *Hollando versus es*
in Britannum. *Quid ? an Saxo eram, quum hinc abirem ?* Rur-
 sum, quum idem dixisset, *Vestis indicat te mutatum ex Batavo*
in Gallum ; ille ex Gallo facit *Britannum* : quumque ille re-
 spondisset, *hanc metamorphosin malim, quam in Gallinam*, al-
 ludens ad *Gallum* ; ille mutavit *Gallinam* in *Bohemum*. Mox,
 quum jocatur *se Latinum sermonem sonare Gallice*, ille pro
Gallice vertit *Britannice* ; & tamen reliquit quod sequitur,
Nunquam igitur bona carmina facies, quia periit tibi syllabarum
quantitas. quod in Britannos non congruit. Item, quum
 illic dicatur, *Quid accidit Gallis, ut bellum suscipiant cum Aqiri-*
la ? ille sic corrumpit jocum, *Quid accidit pardis, ut bellum*
suscipiant cum liliis ? quasi lilia soleant prodire in bellum. In-
 terdum non sentit ea quæ sequuntur cum his quæ mutavit
 non cohærere. Velut hoc ipso in loco. Ego scripseram,
Estne Lutetia immunis à pestilentia ? ille mutat, *Estne Londinum*
immunis à pestilentia ? Rursus alio loco, quod à quodam di-
 citur, *Quid trepidamus hunc gallum lacerare ?* ille *gallum* vertit
 in *leporem* ; nec tamen mutavit quod sequitur, *utrum maris*
de ala,

de ala, an de poplitibus? Porro quum Dominicalibus adeo tenere faveat, ut voluerit apud illos sedere Commissarios; tamen Scotum atrociter attactum æquo fert animo. Nec enim mutavit quod illic dicit quidam, *citius patiar perire totum Scotum, quam libros unius Ciceronis.* Verum ut hæc stultitiæ plena sunt, ita insunt permulta quæ parem habent stultitiæ junctam malitiam. Quidam illic irridet sodalem, qui quum esset perditæ vitæ, tamen fideret bullis Indulgentiaris: hic Corrector facit illum fatentem se cum Luthero suo sentire Indulgentias Pontificias nihil valere; ac mox fingit eundem resipiscentem, profiteri erroris sui poenitentiam. Atque hæc videri vult à me correctæ. O miros fidei Atlantes! Hoc perinde ac si quis offis sanguine imbutis vulnus mentiatur in humano corpore, ac mox idem sublati quæ admoverat, vulneri medeatur. Dicit illic puer quispian, *confessionem quæ fit Deo, præcipuam esse*; ille correxit, *asseverans confessionem quæ fit Sacerdoti præcipuam esse.* ita prospexit periclitanti Confessioni. Unum hoc exempli causa retuli, quum in hujus generis sycophantiis creber sit. Atque hæc respondent palinodiæ, quam ille sub meo nomine pollicetur in falsaria Præfatione. quasi cujusquam sit canere palinodiam erroris alieni: aut quasi quicquid illic sub quacunque persona dicitur, meum sit dogma. Nihil enim memovet, quod hominem nondum sexagenarium facit prægravi senectæ. Olim capitale erat edere quicquam alieno nomine, nunc tales sycophantias in vulgus spargere, ficto ipsius nomine qui traducitur, ludus est Theologorum. nam vult Theologus videri, quum res illum clamitet ne pilum quidem tenere rei Theologicæ. Nec dubito, quin furcifer ille mendaciis suis imposuerit famelico typographo: non enim arbitror quemquam esse tam insanum, qui sciens tam indoctas nænias velit excudere. Deploratam hominis audaciam mirari desii, posteaquam intellexi illum esse pullum è nido Bernensi quondam elapsum, plane

regulæ dñi. Illud demiror, si verum est quod adfertur, apud Parisios esse Theologos qui sibi plaudant, quod tandem nacti sunt hominem qui eloquentiæ suæ fulmine disjiciat universam Lutheri factionem, & Ecclesiam pristinae restituat tranquillitati. Nam scripsit & adversus Lutherum, ut audio. Et postea Theologi queruntur se à nobis traduci, qui studia ipsorum tantis vigiliis adjuvamus; quum ipsi volentes amplectantur talia monstra, quæ plus dedecoris adferunt ordini Theologorum, atque etiam Monachorum, quam quivis quamlibet maledicus hostis posset. Qui tale facinus audet, idem non dubitabit incendium, aut veneficium admittere. Atque hæc excuduntur Lutetiæ, ubi nefas est vel Evangelium excudi, nisi Theologorum censura comprobatum. Hoc Colloquiorum opus postremum exiti auctum coronide, anno clō lo xxiv. mense Septembri.

ERASMUS ROTERODAMUS
THEOLOGIS LOVANIENSIBUS,

Fratribus in Domino Charissimis,

S. D.

REs ad me delata est, non solum rumore, sed ex amicorum haud futilium literis, & illa nominatim exprimentium quibus verbis, quo loco, apud quos mihi intentata sit calumnia per illum perpetuo sui similem; cujus etiam mores ac priora gesta faciunt, ut quod alioqui probabile futurum erat, pro comperto possit haberi. Proinde non arbitratus sum mihi dissimulandum esse: præsertim apud Vos, quorum partes erant tam effrenem hominis petulantiam, si non mea causa, certe ordinis vestri gratia coercere.

Jactat ac vociferatur, in libello Colloquiorum quatuor esse loca, plusquam Hæretica: *De esu carniū*, & *jejunii*. *De Indulgentiis*, ac de *Votis*. Hoc quum ille fortiter & impotenter asseveret, tamen secus habere comperiet, quisquis libellum

libellum legerit integre. Quod si cui non vacat ejusmodi nugas legere, rem paucis aperiam. Id vero priusquam aggre-
diantur, tria quædam præfari visum est.

Primum, hac in re non posse mihi obijci contemptum Edicti Cæsarei, quod audio publicatum VI Maji, anno cło lo xxii. quum hic libellus multo ante fuerit excu-
sus, idque, Basileæ, ubi tamen nullum adhuc Cæsaris Edictum vel publice vel privatim fuit exhibitum.

Deinde, quod in eo libello non trado dogmata Fidei, sed formulas loquendi Latine: tametsi quædam admixta sunt obiter, quæ faciunt ad bonos mores. Quod si Gram-
maticus præscripto themate Germanico, Gallicove, sic doceret pueros hunc sensum Latine reddere: *Utinam nihil edant præter allia, qui nobis hos dies pisculentos invexerunt.* Aut hoc: *Utinam inedia pereant, qui liberos homines ad jejunandi necessitatem.* Aut hoc: *Digni sunt ut fumo pereant, qui nobis Dispensationum ac Indulgentiarum fumos tam care vendunt.* Aut hoc: *Utinam vere castrentur, qui nolentes arcent à matrimonio.*

Quæso, num is causam dicere cogeretur, qui sententiam, licet improbam, doceret verbis bene Latinis efferre: Neminem arbitror esse tam iniquum, qui hoc censeat æquum.

Tertio, cum primis illud videndum erat, qualis sit persona cui sermonem in Dialogo tribuo. Non enim illic facio Theologum concionantem, sed bellos homunculos inter se nugantes. Quod si quis tam iniquus sit, ut nolit mihi suffragari personæ qualitatem, is eadem opera debet imputare, quod illic Augustinus (opinor) quidam contemnit honestum Stoicorum, & præfert sectam Epicureorum, qui summam boni posuerunt in voluptate. Idem imputer, quod illic miles quidam inter multa, quæ sane militariter loquitur, ait se velle quærere sacerdotem confessurus, cui quamminimam sit bonæ mentis. Idem imputaret, opinor, si in Dialogo tribuerem Ario sermonem ab Ecclesiastico dogmate dissonantem. Hæc si mihi absurde imputarentur,

cur in cæteris non debet respici personæ qualitas? Nisi forte, si Turcam loquentem facerem, mihi censeant imputandum quidquid ille diceret.

Hæc præfatus, in genere de locis ab isto taxatis pauca dicam. In primo loco puer quidam, sedecim annos natus, ait se confiteri peccata duntaxat certo capitalia, aut vehementer suspecta: quum Lutherani, sicut audio, doceant non esse necesse confiteri omnia crimina capitalia. Proinde res ipsa declarat, hunc pueri sermonem multum dissonare à dogmate quod vos damnatis. Mox puer idem rogatus, an ipsi sufficiat confiteri Christo; Respondet, satis futurum animo suo, si idem visum fuisset Ecclesiæ proceribus. Ex hoc ratiocinatur non per artem Dialecticam, sed per malitiam sycophanticam: Me videlicet autorem esse, hanc *Confessionem*, qua nunc utimur, non esse institutam à Christo, sed ab Ecclesiæ præsulibus. Ista collectio posset videri probabilis, si Christus non esset unus è primatibus Ecclesiæ, quum juxta Petri dictum sit *Princeps pastorum*, ac juxta vocem Euangelicam, *pastor bonus*. Ergo qui proceres Ecclesiæ dicit, non excludit Christum, sed complectitur & illum cum Apostolis, & Apostolorum successoribus. quemadmodum qui præcipua corporis membra nominat, non excludit caput. Quod si cui videbitur hæc responsio non carere strophæ: age, demus puerum illum sensisse de puris hominibus, Ecclesiæ proceribus: an puero non est satis quod in confitendo sequitur auctoritatem illorum, etiam si non habeat certum, an Pontifices potuerint hoc instituere de suo, an tradiderint nobis ex institutione Christi? quum illi sit animus parere, quocunque modo tradiderint. Ne mihi quidem ipsi satis adhuc plene constat, quod Ecclesia definierit hanc Confessionem, ut nunc sit, esse ex institutione Christi. Sunt enim permulta argumenta, mihi quidem insolubilia, quæ suadent contrarium. Et tamen hunc animi mei sensum ubique submitto judicio Ecclesiæ, libenter sequuturus

quuturus simul atque certum vigilans claram illius vocem audiero. Jam, si maxime hoc expressisset Bulla Leonis, & aliquis vel nesciret, vel non meminisset, sufficeret interim (opinor) hac in re obsequi auctoritati Ecclesiæ, cum animo parendi, si & illud constaret. Neque vero recte colligi potest, *Hac Confessio est ex institutione hominum, ergo non habet autorem Christum.* Apostoli instituebant Ecclesiarum disciplinam, haud dubie, quin ex institutione Christi: instituebant Baptismum, instituebant Episcopos; sed auctoritate Christi. Et tamen negari non potest, multa hujus Confessionis pendere ex constitutione Pontificum: videlicet, quod confitemur semel in anno, quod ad Pascha, quod huic aut huic sacerdoti; quod nos quivis sacerdos absolvit à quibuslibet admittis. Ex his arbitror liquere, quam sit manifesta calumnia, quod ad *Confessionem* attinet.

Porro, non fit illic mentio de *jejunio*, ad quod nos hortatur Euangelium, & Apostolicæ literæ, sed de *delectu ciborum*, quem palam contemnit in Euangelio Christus, nec raro damnant Paulinæ literæ: præsertim Judaicum, & superstitiosum. Dicit aliquis, hoc est accusare Pontificem Romanum, qui hoc præcipiat quod damnat Apostolus. Quid doceat Euangelium, in propatulo est. Pontifex ipse declaret, quo animo jubeat quod non exigit Euangelium. Quamquam nullus illic dicit, quod nescio an doceat Lutherus, constitutiones Pontificum non reddere nos obnoxios crimini, nisi contemptus accesserit. Imo qui loquitur illic, concedit Pontificem posse constituere: tantum quærit, an hic fuerit animus Pontificis, obligare ex æquo omnes ad carniæ abstinentioniam; sic, ut qui comederit, obnoxius sit Gehennæ, etiamsi non accedat perversus contemptus. Et qui hoc dicit in Colloquiis, addit se non aliter odisse pisces, quam anguem. Sunt autem quidam sic affecti, ut piscis sit illis venenum, quemadmodum inveniuntur, qui similiter abhorreant à vino. Qui sic affectus est erga pisces,

si prohibeatur vesci carnibus & lactariis, nonne dure tractabitur? An hunc quisquam homo velit obnoxium fieri poenę Gehennę, si pro corpusculi necessitate vescatur carnibus? Si quęvis constitutio Pontificum & Episcoporum obligat ad poenam Gehennę, dura nimirum est conditio Christianorum. Si quędam obligant, quędam non obligant, nemo melius declarabit animum suum quam ipse Pontifex. Atque id sane declaratum esse, faceret ad tranquillitatem conscientiarum. Quid si Pontifex aliquis statueret, ut sacerdotes incederent cincti: an probabile erit eum hoc animo statuisse, ut si quis ob dolorem renum deponeret cingulum, redderetur obnoxius Gehennę? non opinor. Divus Gregorius constituerat, Ut si quis noctu cognovisset uxorem, abstineret postmodum ab ingressu templi: hic, si quis dissimulato coitu, templum fuisset ingressus, non ob aliud, nisi ut audiret Evangelicam concionem, an is obnoxius fieret Gehennę? Non arbitror virum sanctissimum fuisse tam immitem. Si quis cum ægrotante uxore vesceretur carnibus, quod aliter ad edendum non posset provocari, & valetudo posceret cibum, num Pontifex vellet illum ob id factum esse obnoxium Gehennę? Hoc tantum ibi quęritur, nec quicquam asseveratur. Et certe ante Cæsaris Edictum hisce de rebus licebat quærere.

Jam vero nec illic, nec alibi simpliciter damno Pontificum *Indulgentias*. quanquam hactenus plus satis indultum est illis. Tantum quidam ridet congerronem suam, qui quum alias esset nugacissimus nugator (nam talis fingitur) tamen præsidio Bullę credebat se perventurum in cœlum. Hoc adeo non arbitror in Hæreticum esse, ut existimem nihil esse sanctius, quam admonere populum, ne Bullis confidant, nisi studeant mutare vitam, & pravos affectus corrigant.

Sed ridentur illic *Vota*. Imo ridentur & admonentur isti, quorum plurima turba est, qui domi relictis liberis & uxore,

re, voto temere inter pocula concepto, cum aliquot com-
bibonibus Romam, Compostellam, aut Hierosolymam
procurrunt. Quanquam, ut nunc sunt mores, arbitror
sanctius in totum homines à talibus Votis dehortari,
quam adhortari.

Hæ videlicet sunt execrabiles Hæreses, quas ille Lyn-
ceus vidit in libello puerili. Mirum autem cur non excu-
tiant & Catunculum meum, & Mimos Publianos. Quis
non intelligit ista proficisci à privato quodam odio? Quan-
quam à me quidem in nulla re læsus est, nisi quod favi bo-
nis literis, quas ille plus quam capitaliter odit, nec scit
quam ob rem. Et interim gloriatur, sibi quoque telum
esse, quo se ulciscatur. Si quis illum in convivio dixerit
Corœbum aut ebrium, ille vicissim in concione clamabit
eum hæreticum, aut falsarium, aut schismaticum. Cre-
do, si coqua in coena poneret carnes adustas, postridie in
concione clamaret illam de hæresi suspectam. Nec pude-
scit, aut resipiscit, toties ipsa re deprehensus in manifesto
mendacio.

Primum, quam stulta, quam insana blateravit in No-
vum Testamentum à me recognitum? Deinde, quid in-
sanus illa voce, quam jecit in Jacobum Fabrum & me,
quum ipsa res loqueretur illum non intelligere quid mihi
cum Fabro conveniret, aut quid esset in controversia? Quid
impudentius, quam quod in publica lectione falsi crimen
& hæresim impexit, quod juxta Græcos verterim: *Omnes
quidem non resurgemus, sed omnes immutabimur*. Quid furiosius,
quam quod Mechliniæ in publica concione monuit popu-
lum, ut caveret ab hæresi Lutheri & Erasmi? Quid enim
nunc commemorem, quas voces evomat verius quam elo-
quatur in lautis conviviis, quoties è poculis accrescit zelus
domus Dei? Nuper apud Hollandos dixit me apud Theo-
logos Lovanienses haberi pro falsario. (scripsit ad me qui
præsens audivit.) Rogatus, quam ob rem? Quare, inquit,
toties

toties castigat Novum Testamentum? O stolidam linguam! Hieronymus toties castigavit Psalterium, an ideo falsarius est? Denique si falsarius est, qui vel imprudens, vel ob inscitiam vertit aliquid secus quam oportet, falsarius fuit hic cujus hodie Translatione utitur Ecclesia. Quantum autem proficit istiusmodi moribus? Omnes rident ut Morychum, horrent ut ceritum, fugitant ut morosum & intra&tabilem. Nec possunt non bene sentire de eo, de quo ille tam odiose prædicat. Et quum omnibus displiceat, uni sibi displicere non potest.

Hoc scilicet habet Edictum Cæsaris, ut furiosa linguæ petulantia in quemcunque vellet debaccharetur. Sic sustinet negotium Orthodoxæ Fidei vir sapiens & gravis. Non est iste zelus Dei, lædere innoxios, sed furor est Diaboli. Semel collaudatus est Judaïcus zelus Phineës, sed ita ut exemplum non transeat ad Christianos. Et tamen ille palam impias occidit. Isti, quidquid odit, Lutheranum est & Hæreticum. Sic opinor tenue zuthum, vapidum vinum, & jus insipidum, isti Lutheranum vocabitur. & lingua Græca, quam unice odit, opinor ob id quod hanc Apostoli tanto honore dignati sint, ut non alia scripserint, Lutherana vocabitur. Poëtica, nam & hanc odit magis amans potaticam, erit Lutherica.

Clamat per nos minui suam auctoritatem, seque meis scriptis ludicrum fieri. imo ipse sese propinat doctis & cordatis omnibus deridendum. nec ullum facit finem. Ego calumniam à me depello. Quod si docti bonique male sentiunt de eo qui immerenti calumniam intendit, utri par est imputare, jure depellenti, quod agnoscere non debet, an per injuriam intendenti? Si quis affirmans asinis esse alas in Brabantia, rideretur: nonne ipse faciat ridiculum? Clamat
TOTUM LUTHERUM ESSE IN LIBRIS MEIS, omnia undique scatere hæreticis erroribus. Cæterum ubi qui mea legunt, nihil tale reperiunt, etiamsi Dialecticæ nesciant,
 tamen

tamen facile colligunt quod consequitur. Habet autoritatem à Cæsare. rem igitur gerat ex animo Cæsaris, qui nocentes sanari mavult quam puniri: certe innoxios lædi non vult. Concredit hoc muneris ignoto. ubi rescierit qualis sit homo, dubium non est quin quod credidit sit repetiturus. Nec Cæsaris mitissimi, nec Pontificis integerrimi mens est, ut qui suis vigiliis & ornare student & juvare Rempublicam, dedantur odiis talium, etiam si quid humani lapsus esset; tantum abest, ut bonos & integros velint alienari, & in diversam partem protrudi.

Hæc magis ad Vos pertinent, quam ad me. Nam hujus mores multum dedecoris conciliant ordini vestro, dum vulgus ex hoc uno vos omnes æstimat. injuria quidem fateor; sed sic sunt hominum mores. neque paucos à Theologiæ studio alienat istius asperitas. Scio totum hominem vobis displicere, præter duos aut tres combibones, & unum veteratorem, qui stultitia hominis ad suas cupiditates abutitur. Sed ita demum intelligerent omnes, eum vobis non probari; si, posteaquam coërceri non potest, ejeceritis è vestro contubernio. Difficillimum quidem istud erit, far scio. Nam ægre tales avelluntur à nidore conviviorum sollemnium, opiparorum, & gratuitorum. Sed tamen hoc pertinet ad honorem ordinis vestri: cui merito faveo. Bene valete. *Scripta anno (opinor) clō lo xxxi.*

EX EPISTOLA ERASMI

A D

JOANNEM OECOLAMPADIUM,

Ann. 1529. Id. Jul.

Hodie mihi narravit Hieronymus Frobenius, esse, qui nescio quid sinistri suspicentur de animo in tē meo, quasi te scriptis meis perstrinxerim; deinde, quasi nuper deflexerim ab itinere, ne te salutarem. Scito, utrumque esse vanif-

se vanissimum somnium. Nullam literam scripsi qua te perstrictum volui, aut quam scribens de te cogitavi. Quum excuderetur Colloquium *Cyclops*, quidam ex operis Frobenianis suspicati sunt, quod dicitur de *ove in capite*, *vulpe in pectore*, deque *longo naso*, ad te pertinere; quum constet, hoc lulum in *Nicolaum Cannium* famulum meum, qui ambiebat in Colloquiis celebrari. istalem gestat pileum, & nasum habet longum, & colore est fusco, capillitio nigro. Tese simili uti pileo, nunquam audieram, nisi hac occasione. Non sum tam ineptus, ut talibus nugis utar in viros eruditos. Ambiebat & *Polyphemus* celebrari, qui circumferebat Codicem Evangelicum belle ornatum, quum ipsius vita nihil esset inquinatius. Sic res habet de scriptis. Jam ea via soleo fere semper adire hortum Frobenii, quum coelum est commodius, quod altera sit angustior, & foeteat. Itaque si nullus adfuisset, illac tamen eram iturus. Nec te tum novi adversum, sed famulus admonuit. Itaque reflexissem iter ad te, nisi plures adfuissent mihi ignoti, quorum coetum turbare nolui. Idque tum dixi famulo. Sic habet de suspitione, &c. Adde *eiusdem Epistolam* Bilibaldo suo *inscriptam eodem tempore*, Editionis Scriverianæ pag. 212.

EX ERASMI EPISTOLA

A D

JOANNEM CHOLERUM,
Præpositum Curiensem.

Ann. 1532. 5. Octob.

L Ambertus Campester, qui olim Lutetiæ edidit Colloquia mea velut à me emendata, persuaso typographo rem esse vendibilem, & sub nomine meo præfatus, & admixtis per totum opus miris emblematis, quibus meipsum accusabam, omnia plena scurrilis cujusdam stoliditatis,

tis, quo peracto fugit Lugdunum; &, simulans se summum Erasmi amicum, reperit patronum; cui mox suffuratus trecentos coronatos fugit, & in fuga deprehensus est inter aliquot puellas, suffigendus in crucem, nisi sacra cuculla Dominici servasset eum. Is, inquam, multis aliis flagitiis ac sceleribus designatis, tandem in civitate quadam Germaniæ, Zorist opinor dicitur, ditionis Juliacenſis, excuſſa cuculla docet Euangelium, hoc est, meras ſeditiones. Dux petiit, ut hominem ejicerent. Reſponderunt, ſe non poſſe carere ſuo eccleſiaſta. Et iſta peſtis ſerpit indies.

Anno 1536. 10. Kal. Majas.

ATqui non omnia in hoc ſcribuntur, ut evulgentur. Aſuſimus quædam adoleſcentes ſtyli exercendi gratia: quædam aliis dictavimus ſic inambulantes, nihil minus cogitantes quam de evulgando: nonnulla ſcripſimus diſcipulis tardis. Hujus generis erant Colloquia, quæ Helenius quidam haud ſcio unde naſtus, nam apud me nullum unquam fuit exemplar, care vendidit Joanni Frobenio, ſimulans alios eſſe typographos qui empta cuperent. Hæc emendi orexis.

Erasmus in Epistola ſcripta Baſileæ

Anno M D XXXVI. XXVII. Maji.

DEmiror Dolæ tantum poſſe duos Franciſcanos. Colloquia & venduntur & excuduntur Lutetiæ, & Dolæ exulant. Qui dicunt in illis aliquid eſſe hæreticum, ſive docti ſive indocti mentiuntur. Id liquido perſpiciet qui legerit meas Declarationes.

ERAS-

ERASMUS ROTERODAMUS
DE
UTILITATE
COLLOQUIORUM
AD
LECTOREM.

A Deo nunc in omnes & in omnia per universum orbem grassatur comitata Furiis ἡ ἀγέλη, ut tutum non sit ullum emittere librum, nisi satellitibus munitum. Quamquam quid satis esse tutum possit adversus sycophantæ morsum, qui velut aspis ad vocem incantantis, ita ad omnem purgationem quamvis justissimam, obturat aures? Prima pars hujus operis, quæ mea fuit & non mea, temeritate cujusdam erat edita. Quam cum ingenti applausu viderem exceptam à studiosis, abusus sum affectu vulgari ad profectum studiorum. Quandoquidem nec medici semper ægrotis ministrant saluberrima, sed illis nonnihil concedunt ob hoc ipsum, quod vehementer appetant. Itidem mihi visum est, hoc genus illecebris inescare teneram ætatem, quæ jucundis facilius ducitur, quam seriis aut exactis. Itaque quod editum erat repurgavi; deinde adjeci quæ moribus etiam formandis conducere, velut irrepens in animos adolescentium, quos recte scripsit Aristoteles idoneos auditores Ethicæ Philosophiæ, dumtaxat ejus, quæ seriis præceptis traditur. Quod si quis clamet, indecorum homini seni sic pueriliter ludere, nihil moror quam pueriliter, modo utiliter. Etsi laudantur literatores ætate proveci, qui pueritiæ crustulis blandiuntur, elementa velint ut discere prima; mihi non arbitror vitio verti debere, quod simili studio juventutem illecto, vel ad elegantiam Latini sermonis, vel ad pietatem. Adde quod bonæ prudentiæ pars est,

1 H' ἀγέλη.] Hoc est, calumnia, | quod omnia in aliam partem trahat &
quæ apud Græcos hinc nomen habet, | conjiciat atque existimata aut edita sunt,

pars est, nosse stultas vulgi cupiditates & absurdas opiniones. Eas arbitror satius ex hoc libello discere, quam experientia stultorum magistra. Multis amata sunt Grammatices præcepta. Aristotelis Ethice non est apta pueris: Theologia Scoti minus; ne viris quidem admodum utilis ad parandam bonam mentem: & plurimum habet momenti, gustum optimarum rerum protinus inesse teneris animis. Et haud scio an quidquam discitur felicius, quam quod ludendo discitur. Est hoc nimirum sanctissimum fallendi genus, per imposturam dare beneficium. Laudantur enim medici qui sic fallunt ægrotos. Et tamen si nihil heic aliud quam nugatus fuisset, videbantur latari; nunc quoniam præter linguæ politiem inspersi quædam, quæ mentem instruant ad Religionem, calumniantur, ac perinde quasi dogmata Christianæ professionis heic serio pronuntiantur, ira syllabas etiam ad vivum excutiunt. Id quam faciant inique, magis erit perspicuum, ubi declararo *Colloquiorum aliquot non vulgarem utilitatem*. Ut enim omittam tot serias sententias mediis jocis admixtas, tot fabulas, tot historias, tot rerum naturas dignas cognitu: in Colloquio *de visendo loca sacra* cohibetur superstitiosus & immodicus quorundam affectus, qui summam pietatem esse ducunt vidisse *Hierosolymam*; & huc per tanta terrarum marisque spatia currunt senes Episcopi, relicto grege, qui curandus erat: huc viri principes relicta familia ac ditione, huc mariti relictis domi liberis & uxore, quorum moribus ac pudicitiaë necessarius erat custos: huc adolescentes ac foeminaë, non sine gravi discrimine morum & integritatis. Quidam etiam iterum atque iterum recurrunt, nec aliud faciunt per omnem vitam; & interim superstitioni, inconstantiaë, stultitiaë, temeritati prætexitur Religionis titulus, ac desertor suorum, contra doctrinam Pauli, sanctimoniam laudem aufert, ac sibi quoque pietatis omnes numeros expleisse videtur. Paulus i Timoth. i i. intrepide pronuntiat:

Ccc

Siquis

Si quis autem suorum, & maxime domesticorum, curam non habet, fidem abnegavit, & est infideli deterior. Atqui heic Paulus loqui videtur de viduis, quæ liberos atque nepotes negligunt, ideoque prætextu Religionis, dum sese mancipient obsequiis Ecclesiæ. Quid dicturus de maritis, qui distitutis teneris liberis, uxore juvencula, idque in re tenui, proficiscuntur Hierosolymam? Ex multis unicum exemplum proferam, nec tam recens, ut metuenda sit invidia; nec tam vetus, quin nepotes supersint, quos damni magnitudo non finit oblivisci rei gestæ. Vir quidam præpotens decreverat ante mortem invisere Hierosolymam, pio quidem animo, sed parum felici consilio. Rebus igitur ordinatis, facultatum omnium, uxoris, quam gravidam reliquit, oppidorum & arcium curam tutelamque commisit Archiepiscopo, ceu parenti. Ubi rumor allatus est, hominem in ea peregrinatione perisse, Archiepiscopus pro parente gessit prædonem; occupavit possessiones omnes defuncti: denique & arcem munitiorem, in quam grvida confugerat, vi expugnavit: & ne superesset ultor atrocissimi facti, grvida confossa simul cum foetu periit. Nonne pium erat, tali viro dissuadere periculosam & non necessariam profectionem? Hujus generis quam multa comperiantur exempla, cæteris æstimandum relinquo. Ne quid interim dicam de sumtibus, quos, ut fateamur non omnino perire, tamen nemo prudens non fatebitur, in usus longe meliores expendi potuisse. Quod autem ad Religionem attinet, divus Hieronymus laudat Hilarionem, quod cum esset Palæstinus, & in Palæstina viveret, tamen semel duntaxat viserit Hierosolymam, ob loci viciniam, ne videretur contemnere loca sacra. Si merito laudatus est Hilarion, quod abstinerit ab Hierosolyma, tam vicinus, ne Deum angusto loco claudere videretur; semel tantum adierit, ob loci propinquitatem ne quos offenderet; quid dicendum de his qui ex Anglia & Scotia tantis impendiis per tot delcrimina pe-

tunt

tunt Hierosolymam; præsertim domi relictis carissimis, quibus juxta doctrinam Apostoli debent perpetuam curam? Clamat sanctus Hieronymus: *Non magnum est Hierosolymis fuisse; sed bene vixisse magnum est.* Et tamen ætate Hieronymi probabile est, evidentiora vestigia veterum monumentorum extitisse, quam nunc exstant. De votis disputationem aliis relinquo; tantum hoc agit Colloquium ne quis temere talia vota suscipiat. Id esse verum, declarant hæc mea verba: *Præsertim cum domi haberem uxorem, integra adhuc ætate, liberos, & familiam qua pendeat ex me, & opera mea quotidiana alebatur: & cætera quæ sequuntur.* De votis igitur susceptis nihil dicam, nisi quod si summus essem Pontifex, non admodum gravate relaxarem obstrictos. In suscipiendis, quemadmodum fateor fieri posse ut aliquis cum fructu pietatis eat Hierosolymam, ita non dubitarem, multis, ex rerum circumstantiis, dare consilium ut eas impensas, tempus, & operam insumerent in alia quæ propius conducunt ad veram pietatem. Hæc arbitror esse pia: eoque considerata multorum vel levitate vel ignorantia, vel superstitione, visum est super ea re monere juventutem: neque video quos offendere debeat hæc admonitio, nisi forte quosdam istos, quibus carior est quæstus quam pietas. Nec illic damno *Pontificias Indulgentias*, aut diplomata: sed taxo nugacissimum nugatorem, qui ne cogitans quidem de corrigenda vita, totam spem collocarit in condonationibus humanis. Heic si quis mihi consideret, quanta jactura pietatis nata sit inter mortales; partim eorum vitio qui prostituunt *Pontificias Indulgentias*; partim eorum culpa qui illas secus quam oportet accipiunt, fatebitur operæ pretium, juventutem super hac re commonitam esse. Verum hoc modo parum consultum est ¹commissionariis. Audio ò bone: si viri boni sunt, gaudebunt

Ccc 2

¹ Quibus à Pontifice concessum erat Hos rectius *Indulgentiarum redemptores* in *Indulgentiis* cauponam exercere. aut *concinnatores* appellamus.

debunt esse monitos simplices: sin potior est illis quæstus quam pietas, valeant.

In colloquio *de captandis sacerdotiis*, taxo eos, qui Romam cursitant, venanturque sacerdotia, crebro gravi jactura tum morum, tum pecuniæ: eoque deduco sermonem ut sacerdotes pro concubina, lectione bonorum auctorum semet oblectet.

In *militis confessione*, taxo facinora militum, & impiam militum confessionem; ut adolescentes ab ejusmodi moribus abhorreant.

In *monitis pedagogicis* doceo puerum verecundiam ac mores ætati decoros.

In *pietate puerili*, nonne piis præceptis imbuo puerilem animum ad studium pietatis? Nam quod quidam arrodebant de confessione, mera fuit calumnia: cui jam pridem respondi. Doceo confessionem esse suscipiendam perinde quasi nobis esset instituta à Christo. Cæterum an id sit factum, nec refellere est animus, nec asseverare, quod nec mihi satis persuasum est, nec aliis probare possim. Quod autem admoneo de genere vitæ serio deligendo, deque seligendo Sacerdote cui committas arcana tua, judicabam adolescentibus esse necessarium, nec video cur me debeat poenitere. At sic erunt pauciores monachi & sacerdotes. Fortassis erunt, sed meliores. Idem probabit quisquis vere monachus est. Porro qui venantur¹ profelytos vel ad prædam, vel ob superstitionem, dignissimi sunt qui omnibus omnium scriptis traducantur, quo resipiscant.

In *convivio profano*, non damno constitutiones Ecclesiæ de jejuniis, ac delectum ciborum; sed indico superstitionem quorundam, qui his plus tribuunt quam oportet, negligentes eorum quæ magis faciunt ad pietatem: damnoque

¹ *Profelytos.*] Venantur profelytos, qui ad vitæ suæ institutum vel sectam illectant, tanquam esca projecta in retia perducentes.
callida persuasione simplicium animos

que eorum crudelitatem, qui hæc exigunt ab his, à quibus Ecclesiæ mens non exigit: item eorum præposteram sanctimoniam, qui ex huiusmodi rebus condemnant proximum. Heic si quis reputet quanta veræ pietatis lues hinc nata sit inter mortales, fatebitur vix aliam admonitionem esse magis necessariam. sed hac de re copiosius alias respondebimus.

In *Convivio religioso* cum omnes faciam alienos à sacris, omnes conjugatos, satis doceo quale debeat esse convivium omnium Christianorum. Ad quam formam si sacerdotes quidam & monachi conferant sua convivia, intelligant quantum absint ab ea perfectione qua conveniebat illos laicis antecellere.

In *Apotheosi* doceo quantum honoris debeat egregiis viris, qui suis vigiliis bene meriti sunt de liberalibus studiis.

Sunt inepti, quibus *colloquium proci & puella* videatur lascivum, cum nihil fingi possit castius. Si res honesta est matrimonium, & proci agere honestum est. Atque utinam omnes proci tales essent qualem heic fingo, nec aliis colloquiis cõrent matrimonia! Quid facias istis ingeniis tetricis, & ab omnibus Gratiis alienis, quibus impudicum videtur quidquid amicum est ac festivum? Hæc puella negat proco discessuro osculum, quo totam virginitatem illi servet illibatam. Quid autem nunc vulgo non dant puellæ proci? Deinde non vident quam multa Philosophica sint inspersa jocis, de non præcipitando conjugio, de delectu non solum corporum, sed multo magis animorum, de firmitate conjugii, de non contrahendo matrimonio sine consensu parentum, de caste colendo matrimonio, de sancte educandis liberis, postremo puella comprecatur Christum, ut illius auspiciis sit felix connubium. An hæc non convenit scire juvenes? Et qui hanc lectionem ob lasciviam putant esse noxiam pueris, patiuntur illis prælegi Plautum & facetias Pogii. Præclara judicia!

In *Virgine Misogamo* detestor eos, qui adolescentes aut puellas invitis parentibus pelliciunt in monasterium, abutentes illorum vel simplicitate, vel superstitione; persuadentes eis non esse spem salutis extra monasteria. Nisi talibus piscatoribus plenus esset mundus; Nisi innumera felicissima ingenia per istos infelicissime sepelirentur ac defoderentur viva, quæ fuissent electa vasa Domini, si iudicio sumisissent institutum naturæ congruens; non recte admonui. At si quando cogar in hoc argumento proferre quod sentio, sic depingam & ¹ plagarios illos, & ipsius mali magnitudinem, ut nullus non passurus sit me non sine causa hæc monuisse: quamquam civiliter id quidem à me factum est, ne malis daretur ansa delinquendi.

In proximo colloquio *Virginis pœnitentis*, non induco virginem, quæ professæ mutavit institutum, sed quæ ante peractam professionem redierit ad parentes; quos habebat optimos.

In *Mempisgamo* quam multa sunt Philosophica, de celandis maritorum vitiis, de non interrompenda conjugum benevolentia, de sarcindendis offensis, de corrigendis maritorum moribus, de obsequiis erga maritos? Quid aliud docet Plutarchus, Aristoteles, & Xenophon, nisi quod heic personæ vitam quandam addunt orationi?

In colloquio *Militis & Carthusiani*, simul depingo & insaniam juvenum qui procurrun ad bellum, & pii Carthusiani vitam, quæ sine studiorum amore non potest non esse tristis & inamoena.

In *Pseudotheo* depingo quorundam ingenia, qui nati sunt ad mentiendum, quo quidem hominum genere nihil est execrabilius, utinam esset rarius!

In colloquio *Adolescentis & Scotti*, nonne & lupanaria facio casta? Quid autem dici potuit efficacius, vel ad inferendam

¹ Plagarios illos.] Recte illos plagarios vocat, quod quodammodo furtum in alterius corpus committant.

serendam adolescentum animis pudicitiae curam, vel ad revocandas ab instituto non minus ærumnoso quam turpi puellas ad quæstum expositas? Unica vox commovit quosdam, quod impudica puella blandiens adolescenti vocat illum suam mentulam, cum hoc apud nos vulgatissimum sit etiam honestis matronis. Hoc qui ferre non potest, pro *mea mentula*, scribat *mea voluptas*, aut si quid aliud mavult.

In *Convivio Poëtico* doceo, cujusmodi debeat esse convivium inter studiosos, parcum, sed festivum & hilare, conditum litteratis fabulis, sine rixis, sine obtreptione, sine turpiloquio.

In *Inquisitione* doceo summam Catholicæ professionis, idque aliquanto vividius ac liquidius quam docent Theologi quidam magni nominis, inter quos pono & Gerfonem, quem interim honoris causa nomino. Ideo porro fingo personam Lutherani, quo facilius redeant in concordiam, inter quos de præcipuis articulis Orthodoxæ professionis convenit; etiamsi reliquam Inquisitionis partem non addidi, propter hæc exulceratissima tempora.

In *Senili colloquio* quam multa velut in speculo exhibentur, quæ, vel fugienda sunt in vita, vel vitam reddunt tranquillam! Hæc præstat adolescentes ex festivis colloquiis quam experimentis discere. Socrates Philosophiam è cœlo deduxit in terras: ego Philosophiam etiam in lusus, confabulationes, & computationes deduxi. Oportet enim & ludicra Christianorum sapere Philosophiam.

In *Prochoplasiis* quam multa sunt, ad quæ pastores rusticani, rudes & indocti, nihilque minus quam pastores, possint suam vitam corrigere? prætereaque ad tollendam stultam gloriam vestium, rursus ad coërcendam illorum insaniam, qui monachorum cultum exsecrantur, quasi per se mala sit vestis. Et obiter describitur forma, quales debeant esse Monachi, qui per vicos obambulant. Neque enim admodum multi tales sunt, quales heic describo.

In *Erudita Puella*, simul & Paullæ, Eustochii, Marcellæ, vetus exemplum renovo, quæ cum integritate morum conjunxerunt studium litterarum, & monachos Abbatesque sacrorum studiorum otores, luxui, otio, venationibus, aleæque deditos, puellæ conjugatæ exemplo exstimulo ad aliud studiorum genus ipsis magis congruens.

In *Spectro* detego technas impostorum, qui credulis simplicium animis solent illudere, fingentes apparitiones demonum & animarum, vocesque divinas. Quantam vero pestem hæ præstigiæ invexerunt pietati Christianæ! Quoniam autem rudis ac simplex ætas hujusmodi fraudibus potissimum est obnoxia, visum est exemplo non inamœno depingere modum imposturæ. Sic impositum fuit 'Cælestino Pont. Romano. Sic Bernæ delusus juvenis' à monachis. Sic commentitiis oraculis & hodie plurimi deluduntur.

Nec minima pars humanarum calamitatum est *Alcumistica*: quæ doctis etiam & cordatis viris imponit. adeo morbus hic adlubescit, si quem corripuerit. Huic affinis est *Magia*, eodem nomine sed cognomine blandiens, *naturalis*. Similes imposturas taxo in *Hippoplano* & *Prochologia*; rursus in *Convivio fabuloso*. Ex his si nihil aliud discerent pueri, quam Latine loqui, quanto plus laudis mea mereretur industria, qui per lulum ac voluptatem id facio, quam illorum, qui miseræ juventuti Mammetreptos, Brachylogos, Catholicontas, & significandi modos obtrudebant?

In *Puerpera*, præter naturalium rerum cognitionem, quam multa sunt moralia de cura matrum erga liberos, primum infantes, mox grandiores.

In *Peregrinatione religionis ergo*, taxo istos, qui per tumultum ejecerunt omnes imagines è templis: rursus eos qui insaniunt in peregrinationes, quæ suscipiuntur prætextu religio-

1 *Cælestino*.] De hoc vide Platinam.

2 *A Monachis*.] Prædicatoribus, qui

D. Francisci fratres quinque vulnerum stigmatis frustrari conabantur.

religionis; unde jam & sodalitates inventæ sunt. Qui Hierosolymæ fuerunt, Equites aurati vocantur, seque Fratres vocant, & in die Palmarum serio rem agunt ridiculam, fune trahentes asinum, ipsi non multum differentes ab asino ligneo quem trahunt. Id imitati sunt qui Compostellam adierunt. Dentur hæc sane, dentur affectibus hominum: at non ferendum, quod hinc sibi vindicant pietatem. Notantur & ii, qui reliquias incertas pro certis ostendunt, qui his plus tribuunt quam oportet, qui quæstum ex his sordide faciunt.

In *Ichthyophagia* tracto quæstionem de constitutionibus humanis, quas quidam prorsus rejiciunt, multum aberrantes à recta ratione: quidam propemodum anteponunt divinis legibus: rursus alii abutuntur & divinis, & humanis constitutionibus ad quæstum ac tyrannidem. Conor itaque partem utramque ad moderationem temperare; inquirens unde natæ sint, & quibus gradibus huc usque progressæ constitutiones humanæ; quos & quatenus obligent, ad quid conducant, quantum distent à divinis; obiter indicans præpostera mortalium judicia, quibus jam olim mundus plenus est, & unde totus hic orbis tumultus natus est. Hæc ideo quoque tractavi copiosius, quo doctis suppeditarem occasionem accuratius hisce de rebus scribendi. Nam quæ adhuc prodierunt, non satisfaciunt curiosis. Traducere scortationem, temulentiam, adulterium, non perinde ad rem pertinebat; quandoquidem hæc mala nullum fallunt: sed ex his est periculum veræ pietatis, quæ vel non sentiuntur, vel sanctimonix fallaci specie blandiuntur. Quod si quis calumniatur, personis sordidis affingi Theologicam disputationem; ab his talia nunc in omnibus conviviiis disputantur; & hujusmodi personis opus erat familiarius crassiusque rem tractaturo.

In *Funere*, quoniam mors arguere solet Christianam fiduciam, in duobus idiotis depinxi diversum mortis genus;

velut imagine viva ponens ob oculos dissimilem excessum eorum qui fidunt rebus commenticiis, & qui spem salutis fixerunt in misericordia Domini: obiter taxans divitum stultissimam ambitionem, qui luxum ac superbiam suam & ultra mortem proferunt, quam mors saltem debebat auferre: simul eorum perstringens vitium, qui sui compendii gratia, stultitia locupletum abutuntur, quam ipsi potissimum debebant corrigere. Quis enim audebit libere monere potentes ac divites, si monachi, qui se profitentur mundo mortuos, palpantur illorum vitiis? Si nulli tales sunt, quales descripsi, tamen ostensum est exemplum quod oportet vitari: sin vulgo referuntur longe his quæ proposuimus execrabiliora; qui sunt æqui, meam agnoscant civilitatem, suumque vitium corrigant: & si vitio vacant ipsi, alios peccantes vel emendent, vel coërceant. Nul- lum ordinem perstrinximus; nisi forte totum Christiani- smum infamat, qui quidquam monendi gratia dixerit in corruptos Christianorum mores. Quos tantopere movet honos ordinis, eos in primis compescere debebant qui pa- lam factis suis dehonestant ordinem. Nunc cum illos ut germanos sodales agnoscant, foveant ac tueantur, qua fronte causantur à bene monente lædi existimationem or- dinis? Quamquam quæ ratio dicat, sic habendam hujus aut illius humanæ sodalitatis rationem, ut publicam Chri- stianorum utilitatem negligas?

In *Differentia verborum ac rerum*, taxo præpostera quo- rundam judicia.

In *Convivio vario*, commonstro rem civilitati congruam.

In *Charonte* detestor bellum inter Christianos.

In *Synodo Grammaticorum* rideo studium cujusdam Car- thusiani, suo judicio doctissimi, qui cum in Græcas literas soleat stolidissime debacchari, nunc libro suo indiderit Græcum titulum, sed ridicule, *Anticomaritas* dicens, quos appellare poterat *Antimarianos* vel *Antidicomarianos*.

In

In *Cyclope* taxo quosdam qui Euangelium semper habent in ore, cum in vita nihil sit Euangelicum.

In *Conjugio impari*, pono ob oculos vulgi stultitiam, qui in sponsalibus supputant dotis modum, nec ad rationem vocant sponsi scabiem lepra deteriore. Atque id hodie fit tam passim, ut nemo miretur, cum nihil sit in liberos crudelius.

In *Ementita nobilitate* depingo genus hominum, qui sub umbra nobilitatis existimant sibi nihil non licere. quæ præcipua pestis est Germaniæ.

In *Senatulo* traducturus eram vitia quædam mulierum, sed civiliter, ne quis exspectet tale quippiam quale habet Juvenalis: verum hoc agenti, obortus est quidam *ἄνθρωπος*, lupus, ut ajunt, in fabula. Reliqua fere comparata sunt ad voluptatem, sed non illiberalem. Non hoc est dehonestare ordines, sed erudire. Quapropter omnibus ordinibus, & privatim, & publice rectius consultum fuerit, si deposita quidvis calumniandi rabie, candidis animis amplectamur omnes quidquid pio studio in publicam utilitatem adfertur. Aliis aliæ sunt dotes, & alios alia capiunt, milleque modis homines trahuntur ad pietatem. Laudatum est Juvenci studium, qui sacram Euangeliorum historiam carmine prædixit. Nec sua laude fraudatus est Arator, qui idem fecit in Acta Apostolorum. Adversus Hæreticos tubam intendit Hilarius, ut argutatur Augustinus, Hieronymus dialogis pugnat, Prudentius vario metri genere dimicat, Thomas & Scotus dialectices ac philosophiæ præsidiiis pugnant. Simile studium omnium; sed dissimilis singulorum ratio. Non reprehenditur diversitas, quæ scopum eundem petit. Prælegitur pueris Petrus Hispanus, quo doctiores veniant ad Aristotelem. Multum enim promovit, qui gustum dedit. Atqui hic libellus, si teneræ publi prælegatur, tradet illos ad multas disciplinas
magis

[Juvenalis.] Qui dum apertius vitia insectatur, cogitur subinde turpiora ob oculos ponere.

magis habiles, ad poëticen, ad rhetoricen, ad physicen, ad ethicen: demum ad ea quæ sunt pietatis Christianæ. Stulti personam suscepi, factus ipse mearum rerum 'encomiastes: sed me compulit partim quorundam improbitas nihil non calumniantium, partim Christianæ juventutis utilitas, in quam oportet omnes omnibus studiis incumbere.

Hæc ita cum habeant, omnibusque qui literas didicerunt perspicua sint, est tamen quoddam hominum genus mire¹ bliteon. Deputatos appellant Galli; opinor quod male putati sint, aut certe plus satis putati, qui sic pronunciant de meis Colloquiis opus esse fugiendum, præsertim monachis, quos illi Religiosos appellant, & adolescentibus; eo quod jejunia & abstinentiæ ecclesiæ parvi penderentur: beatæ Virginis & Sanctorum pro ludibrio haberentur suffragia, virginitas si conjugio conferatur, nullius esse aut parvi momenti, religionis etiam dissuaderetur omnibus ingressus: quodque in eo arduæ difficilesque Theologiæ quæstiones Grammaticulis proponantur, contra statuta per magistratus in artibus jurata. Agnoscis, mi lector, Atticam eloquentiam. Ut ad postremum primo loco respondeam, quid artium Magistri proponant Grammaticulis, nescio: quæ tractantur in Colloquiis, de symbolo, de missa, de jejuniis, de votis, de confessione, nihil habent Theologicæ difficultatis, sed ejus generis sunt ut non oporteat ea quenquam nescire. Et si pueris præleguntur epistolæ Pauli, quid periculi est, si gustus quidam illis præbeatur Theologicæ disputationis? Ad hæc cum non ignorent pueris Sophistices candidatis perplexas de personis divinis statim quæstiones summæ difficultatis proponi, ne dicam otiosæ subtilitatis; cur nolunt pueros hoc discere, quod ad communem vitam pertinet? Iam si putant nihil referre, quid sub qua persona dicatur; intelligunt, opinor, quam multa compe-

¹ *Encomiastes.*] Laudator. Vulgi est proverbium.

² *Bliteon.*] Betaceum, nihil sapiens, inconditum.

comperiantur in Euangelicis & Apostolicis literis, quæ, secundum hanc legem, manifestam habent blasphemiam. Multis locis approbo jejunium, nusquam damno. Qui secus asseverat, eum declarabo impudentissime mentiri. Sed in pietate puerili, inquirunt, leguntur hæc verba: Cum jejunio mihi nihil est negotii. Finge hæc verba dici sub persona militis aut temulenti, num protinus Erasmus damnat jejunia? Non opinor. Nunc dicuntur ab adolescente nondum adulto; quam ætatem lex non obstringit ad jejunandum: & tamen is adolescens præparat se ad justa jejunia. Sic enim subjicit; Sed tamen si sensero opus, prandeo cœnoque parcus, quo me præbeam alacriorem studiis pietatis per diem festum.

Abstinencias vero quam damnem, declarant hæc verba, quæ sunt in *Convivo profano*: In plerisque non res, sed animus discernit nos à Judæis. Illi manum abstinebant à certis cibis, velut ab immundis & animum inquinaturis; Nos cum intelligamus omnia munda esse mundis; tamen carni lascivienti, velut equo ferocienti, pabulum subducimus, quo magis sit audiens dicto spiritui. Nonnunquam immoderatum suavium rerum usum abstinentiæ molestia castigamus. Paulo post reddit rationem quare Ecclesia interdixerit esum quorundam ciborum. Omnibus, inquit, conducet. Nam tenuibus, cochleis aut ranis licebit vesci, aut cæpas, porrumve arroderere; mediocres detrahent nonnihil quotidianis obsoniis; quod si quid divites deliciantur hac occasione, suæ gulæ imputent, non incusent Ecclesiæ constitutionem. Mox loquor his similia. Rursus aliquanto post; Scio medicis magnopere damnatum esse piscium esum: sed secus visum est majoribus nostris, quibus obtemperare religiosum est. Inibi protinus doceo heic vitandum etiam offendiculum infirmiorum.

Æque falsum est, in colloquiis irrideri suffragia beatæ Virginis, & aliorum Sanctorum; sed illos irrideo qui per-

tunt;

tunt à sanctis quæ non auderent à bono viro petere; aut hoc animo petunt à certis divis, quasi hoc aut illud, hic aut ille citius velit aut possit præstare, quam alius, aut quam ipse Christus. Imo in puerili pietate sic loquitur puer: Salutem dixi nonnullis. Quibus? Christo ac divis aliquot. Et aliquanto post: Rursus tribus verbis saluto Jesum, ac divos divasque omnes; sed nominatim Virginem matrem; tum eos quos habeo mihi peculiare. Et infra commemorat nominatim quos divos salutet quotidie.

Mirum vero si proci amans laudat nuptias, dicitque castum conjugium non multum abesse à laude virginittis, cum Augustinus patriarcharum ¹ polygamiam anteponat nostro coelibatui.

Quod objiciunt de ingressu religionis, quam sit manifestæ vanitatis, & declarant mea verba in virgine misogamo. Sic enim loquitur virgo: Damnas igitur hoc totum vitæ institutum? Respondet juvenis; Nequaquam: verum quemadmodum nemini suadere velim, ut quæ se in hoc vitæ genus conjecerit, luctetur emergere, ita non dubitem hortari puellas omnes, præsertim indolis generosæ, ne se temere eo præcipitent, unde post sese non possint explicare. Hæc est illius colloquii conclusio, utcunque certatum est argumentis. Obsecro, an hoc est omnibus dissuadere ingressum religionis: Non damnatur ingressus, sed præceptus temeritas damnatur. Hæc igitur malitiosè detorquent ad calumniam. At non perpendunt quam multa illic discant grammaticuli, qui pugnant cum decretis Lutheranorum.

In *Puerili pietate* traditur ratio bene & utiliter audiendi missam. Docetur ratio bene & efficaciter confitendi. Admonetur, puer ut antequam sumat eucharistiam, confessione purget animum. Ibidem docentur grammaticuli, quæ

¹ *Polygamus.*] Polygamus, qui multas duxit uxores, aut qui multas habet. Polygamiam Augustinus nuptias multiples interpretatur.

quæ recepta sunt usu populi Christiani, cum tamen in sacris literis non habeantur, hæcenus esse servanda, ne cui simus offenculo.

In *Profano convivio* docentur, magis obtemperandum pontificum constitutionibus, quam medicorum consiliis: tantum admonentur, in necessitate cessare vigorem constitutionis humanæ, & mentem legislatoris. Ibidem probat quispiam benignitatem in monachorum collegia, modo detur ad usum, non ad luxum, & potissimum detur religionis disciplinam observantibus.

De constitutionibus humanis hæc pronuntiantur in colloquio *ixθυοφωγία*. Pugnent qui volent, ego censeo leges majorum reverenter suscipiendas & observandas religiose, velut à Deo profectas; nec esse tutum, nec esse pium, de potestate publica sinistram concipere aut ferere suspicionem. Et si quid est tyrannidis, quod tamen non cogat ad impietatem, satius est ferre quam seditiose reluctari. Hujusmodi permulta grammaticali discunt ex meis colloquiis quibus sic obmurmurant isti. Sed indecorum est, Theologum joculari. saltem hoc mihi concedant apud pueros, quod ipsi permittunt sibi viri apud viros in vespertiis, ut vocant rem insulsam insulso vocabulo.

Insulas calumnias, quas in Hispaniis objecere quidam, ostendi mera esse somnia hominum nec sobriorum, nec Latine scientium. Nec minus indoctum est, quod quidam pronuntiavit hæretice dictum, quod in Symbolo pater dicitur simpliciter auctor omnium. Verum is deceptus inscitia Latini sermonis, existimat *auctorem* nihil aliud quam creatorem aut fabricatorem significare. Atqui si consulat eos, qui callent elegantiam Romani sermonis, si evolvat Hilarium, aliosque vetustos auctores, comperiet auctoritatem accipi pro eo quod Scholastici vocant rationem perfectissimam principii, eoque patri peculiariter tribuunt, & auctoris nomine sæpe designant patrem, cum personas
inter

inter se conferunt. An pater recte dicatur causa filii, nihil mea refert, cum nunquam eo verbo sim abusus, nisi quod illud est verissimum, nos de Deo non posse loqui nisi verbis impropriis; nec magis proprium verbum est fons aut principium, aut origo, quam causa.

Jam hinc mihi perpende lector, quales sint interdum qui suis sententiis homines pertrahunt ad incendium. Nihil turpius, quam reprehendere quod non intelligas. At ista quidvis calumniandi febris quid aliud gignit quam amarulentiam ac diffidia? Quin potius aliena candide interpretemur, nec statim nostra pro oraculis haberi velimus; nec eorum judicia pro oraculis ducamus qui quod legunt non intelligunt. Ubi in consilio est odium, ibi cæcum est iudicium. Pacificator universorum Spiritus, qui suis organis variis utitur modis, faciat nos omnes concordēs, & unanimes in sana doctrina, sanctisque moribus: quo contingat pariter ad coelestis Hierosolymæ, quæ nescit ulla diffidia, consortium pervenire. Amen. Anno clō Io xxvii. xii. Calend. Junias. Basileæ.

INDEX

INDEX NOVUS RERUM AC VERBORUM,

Quæ in hisce COLLOQUIIS continentur.

A.			<i>Ægophthalmus.</i>	430
A	<i>Βαπίζω, herba qualis?</i>	716	<i>Ægyptior. sacerdotes non bibebant vinum.</i>	441
	<i>Ab asino delapsi.</i>	467	<i>Æquilibrium, quid?</i>	724
	<i>Abbatia, quid?</i>	305	<i>Æsalon, parva avicula.</i>	712
	<i>Ab equo ad asinos. Adag.</i>	103.300.382	<i>Æsopi & Apitii, qui?</i>	98
	<i>Aberrare à scopo, quid?</i>	27.55	<i>Æstimandi formula.</i>	108
	<i>Ablegare, alio mittere.</i>	20	<i>Æstinari, pro hypocausto.</i>	245
	<i>Abortiunt, quid?</i>	177	<i>Ætas ferebat, pro postulabat.</i>	294
	<i>Abstemii, qui dicantur?</i>	187.369	<i>Ætites, lapis, qualis? 431. ejusque vires.</i>	14
	<i>Abstine suo, Adag.</i>	122	<i>Æffatum, abunde.</i>	30
	<i>Abstine à vino.</i>	370	<i>Æffinitatum nomina.</i>	75
	<i>A calce ad carceres.</i>	145	<i>Æfflare affectum.</i>	19
	<i>Acanthis, een distel-vinck. 711. cur ode-</i>		<i>Æffatus, pro favore.</i>	24
	<i>rit asinum.</i>	712	<i>Æfflicto facis religiosos.</i>	240
	<i>Academia, quo anno condita.</i>	331	<i>Æfrica semper aliquid novi adfert.</i>	246
	<i>Accipi, pro trahari.</i>	214	<i>Æγρεω & γαιρω.</i>	566
	<i>Accipiter horret timunculum.</i>	714.715	<i>Ægendigratias, & responsionis formula.</i>	69
	<i>Acco, mulier ob stultitiam nobilis.</i>	334	<i>Ægere tecum, quo sensu?</i>	542
	<i>Accusandi formula.</i>	109	<i>Ægoranomi, qui dicantur?</i>	450
	<i>Acetum habet in pectore.</i>	504	<i>Æγχε χαίν κεφαλή.</i>	578
	<i>Æχέειρος & ἀχέειρος, quos intelligat?</i>	593	<i>Æπαρ ἀπὸ μαγ.</i>	128
	<i>Achelous amnis.</i>	133	<i>Æγαντα, quæ?</i>	660
	<i>Achilleæ argumenta, quæ?</i>	178	<i>Alastor, malus genius.</i>	553
	<i>Æχω, dolor.</i>	540	<i>Alcedonia, dies sereni.</i>	588
	<i>A cælo usque ad terram.</i>	278	<i>Alcinoi horti.</i>	128
	<i>Aconitum, herba venenata.</i>	126	<i>Alcumissica.</i>	348
	<i>Ætæon ut videret Dianam.</i>	331	<i>Alcumissicam exercere, capitale est. 354. 355</i>	
	<i>Ædum agere.</i>	542	<i>Alca, pro fortuna, & periculo. 32. 33. 489</i>	
	<i>Ædus Gr. συνέλευσις.</i>	400	<i>Alexander, Diogenes esse maluit.</i>	91
	<i>Adamante durior. Adag.</i>	178	<i>Alexandri pontificis vox.</i>	699
	<i>Adamus, sanguine hircino mollescit. 717. 718</i>		<i>Aliud agere, quid sit?</i>	267
	<i>Ad blandiri, pro placere.</i>	274	<i>Alsi odor, serpentes fugat.</i>	705
	<i>Ad Calendas Græcas.</i>	41.367	<i>Allio, cur alantur galli?</i>	702
	<i>Ad laqueum seu ad restim res rediit.</i>	446	<i>Aloë, herba qualis?</i>	726
	<i>Ad mare cum veni, &c.</i>	89	<i>Aloë, & abstinthium, quid?</i>	97
	<i>Admove aurem.</i>	254	<i>Alopecia, destitutum capillor.</i>	183
	<i>Ad ravis clamare & ravis, quid?</i>	673	<i>Altilis, felix quæ nam?</i>	450
	<i>Ad sacram anchoram confugere.</i>	240	<i>Alveolus, quid?</i>	123
	<i>Ad stivam idonei.</i>	509	<i>Amant alterna Camæna.</i>	21
	<i>Adulterii poena, mirabilis.</i>	320	<i>Amaracus, herba qualis?</i>	122
	<i>Αδύνατον, impossibile.</i>	117	<i>Ambigere de finibus.</i>	730
	<i>Advocati Demiphonia.</i>	10	<i>Ambrosia, cibus Deorum.</i>	116
	<i>Ediles, qui dicantur?</i>	574	<i>Amicitia descriptio.</i>	708
	<i>Editius, custos templi.</i>	413	<i>Amicitia & inimicitia quædam arcane.</i>	
	<i>Ægidio missa syngrapha.</i>	411		

D d d

Amich.

INDEX NOVUS

<i>Amicus amicus, quis?</i>	25	<i>Antromus Asinus.</i>	325
<i>Amor, non optimus consulator.</i>	183	<i>Antrochus hostes.</i>	669
<i>Amoris magna vis.</i>	734	<i>Antrum S. Patricii.</i>	444
<i>Αμφ' αἰσχυραλοι(ς) χαλωγεις.</i>	601	<i>Antverpia templum quale?</i>	415
<i>Amphibii; qui dicantur?</i>	127, 415	<i>Α' ολδιμ, quid?</i>	656
<i>Amphibien animal, quod?</i>	53	<i>Α' ον, sine vino.</i>	625
<i>Amphicolus, quis?</i>	488	<i>Α' ον, μεθ, ebrietas sine vino.</i>	546
<i>Amphibijones dialectici.</i>	180, 181	<i>Αραεμφατον, pro infesto.</i>	266
<i>An accipisti litteras. form.</i>	71	<i>Α' πωθης Stoicism.</i>	659
<i>Anagnosces, pro lectore.</i>	162	<i>Α' πῶθιψιν & επιθλαψιν.</i>	640
<i>Anagynis, herba species.</i>	560	<i>Apelles, pictor eximius.</i>	164
<i>Αναλγησια, indolentia.</i>	738	<i>Απισius, quis? 84. nepotum princeps.</i>	266
<i>Analogia, proportio.</i>	743	631	
<i>Αναπρητ, quid?</i>	741	<i>Απισius insignis hyllu.</i>	512
<i>Ανακχια, quid?</i>	387	<i>Αποdes, qui dicantur?</i>	599
<i>Αναρχ, ης ανρχ, quid?</i>	367	<i>Αποδixis mathematica.</i>	415
<i>Αναθημα, quid?</i>	491	<i>Αποlline nullo.</i>	274
<i>Anima in corpore velut in praesidio posita.</i>		<i>Αποlogus, seu fabula.</i>	182
147, 148		<i>Αποphoreta, qua?</i>	161. 312. 605, 606
<i>Anima hominis illic est, ubi amat.</i>	178	<i>Αποphthegma, quid?</i>	370
<i>Anima, quid sit?</i>	399, 400	<i>Αποplexia, morbus qualis?</i>	557
<i>Anima, pro vita.</i>	158, 159	<i>Αποstata, quis?</i>	510
<i>Anima rationalis simul cum vita infunditur.</i>	404	<i>Αποstema, quid?</i>	518
<i>Anima an plures? 403. tota in singulis partibus.</i>	404	<i>Αppetit vespere.</i>	48
<i>Animalis motus, quis?</i>	722	<i>Α' περξια, quid?</i>	295
<i>Animum debet.</i>	183	<i>Α' οωσδιον(α).</i>	587
<i>Animis constantis, non discedere ab instituto.</i>		<i>Α' οωσμπιος, quid.</i>	264
247		<i>Αpod inferos dies.</i>	425
<i>Animi vis, magna.</i>	734	<i>Αpulejus inversus, pro asino.</i>	281. 638
<i>Animum hominis demigrare, quis primus docuerit.</i>	393	<i>Αpm regnum.</i>	119
<i>Animus gaudens floridam aetatem facit.</i>	740	<i>Aqua & terra, qua gravior?</i>	715
<i>Animus est, qui cernit, &c.</i>	392	<i>Aquila Imperatorum insignia.</i>	16
<i>Animus sibi male conscius.</i>	732	<i>Aranea obsident crumenam.</i>	587
<i>Aniversaria febris, qualis?</i>	533	<i>Aranearum telas texere.</i>	539
<i>Ανys, amens.</i>	541	<i>Araneus piscio, qualis?</i>	714
<i>Ansa ansam trahit.</i>	377	<i>Araneus, serpentis exitialis.</i>	710
<i>Anse dua sunt unicuique rei.</i>	218	<i>Arbores, an sentiant?</i>	401
<i>Anser vigilantiss.</i>	96	<i>Arcadia regio qualis?</i>	637
<i>Anserinum jecur, in delictis.</i>	97	<i>Archimorita, stultus stultorum.</i>	566
<i>Anteaclorum malorum jucunda recordatio.</i>		<i>Architriclinus, quis?</i>	369
545		<i>Ardebat animus.</i>	303
<i>Ante victoriam canis triumphum.</i>	47	<i>Arcopagita grammatici qui?</i>	180
<i>Anibi & agithi perlinax odium.</i>	714	<i>Arcthusa finivius.</i>	727
<i>Anthracitis gemma.</i>	430	<i>Argento viro innatant omnia, praeter aurum.</i>	717
<i>Anticomarita, quid?</i>	560	<i>Argilla, quid?</i>	672
<i>Antipodes, qui disti?</i>	31	<i>Arguator, quis dicatur?</i>	177
<i>Antiquas, seu atrogere.</i>	468	<i>Arionis fabula.</i>	705, 706
<i>Antonius habet sacrum ignem.</i>	414	<i>Αristippus Diogene sapientior.</i>	91
		<i>Αristotelis locus discensitur.</i>	269
		<i>Αrrodes</i>	

RERUM AC VERBORUM.

Arrodere ungues.	51
Arx notoria.	631
Artem quævis terra alit.	363
Articulus rerum, quid?	211
Artocreas, quid?	450
A Scylla in Charybdim.	490
Asinus lyram.	331
Asoti, populus luxu perditus.	86
Asphaltites lacus.	728
Aspicere & respicere, an differant?	640
Aspis, serpens parvus.	708
Ἀσπιδόχοι πολεμῶν.	596
Affertor, quis dicatur?	280
Ἀσπιδόχοις, quid? & unde?	600
Ἀσπιδόχοι, quid? & unde?	600
Astrapias, gemma.	430
Astyanactes, Hectoris filius.	576
Asymbolos, quis dicatur?	628. 715
Ate, quid sit?	540
Ate, Dea qualis?	464
A teneris unguculis.	185
Ἀθέως, impius.	567
Athletice valere, quid?	6
Ἀτρυγέ, quæ dicantur?	172
Attagen, avis qualis?	257
Attagenæ aves.	151
Attica, Atticæ.	125
Attica bellaria.	151
Avère, pro capere.	4
A verni fauces, quæ?	445
Aves novæ, quæ dicantur.	292
Augiæ stabulum.	255
Aurata, seu orata, piscis species.	676
Aurea Venus, quare?	567
Aurelia, urbs Gallia.	182
Aureo hamo piscari.	32. 549
Aures arrige.	95
Auris memoria dicata.	79
Auris tinnit.	20
Auro nil gravius.	730
Aurum, sapientiæ symbolum.	161
Aurum an plumbum, gravius?	725
Auspicium, quid, & unde dictum?	5
Auster homini pestilens: boreas salubris.	719
Ἀυτόρροφος, quid?	411
Ἀυτόρροφος.	385
Ἀυτόχθοες, qui?	251
Azymus, seu fermenti expers.	59

B.

Baccalaureus, quis?	134. 492
Bacchius cum Bito. Adag.	50
Bacchum in exuviis leonis.	580
Bacchus, cur Poetarum Deus.	89
Bagathinum, quid?	675
Balista, quid? 227. & quale instrumen- tum.	49
Barba Philosophi.	86
Basilica valetudo, & basilicæ, quid?	9
Batavi crassi.	237
Battologia quid? & unde dicta.	584
Baucis, anus.	258
Bellaria, seu irragemata. 136. quæ dican- tur?	562
Belna, qualis urbs.	583
Belnense villum.	87
Belnense vinum.	201
Bene precandi formulæ.	4. 72
Bene valere, formulæ.	9
Benedictinus ordo.	329
Benignitas, quæ sensu dicatur?	40
Beta natatilis.	560. 561
Beta sapit.	8
Betæ sine pipere.	132
Bilis splendida.	258
Blennus, quis dicatur?	568
Blitea, & blitei qui?	257
Bliteus, quis?	488
Bombus, sonus tubarum.	258
Bonis avibus, quid sit?	5
Bonis avibus, id est, feliciter.	291
Bonis avibus quid auspicari.	370
Bos Cyprius.	562
Bovem ad ceroma adducere.	636
Βαλτιμεία, quid?	99
Brabeum, victoriæ præmium.	371
Brassicæ hostis, cyclaminus.	717
Brassicæ succus adversus ebrietatem. Idem	
Bravium, seu brabium, pro præmio.	248
Bromius, Bacchus dictus.	368
Bruta fulmina, quæ?	276
Budæi asis.	34
Buffo ictus, plantagine sibi medetur.	710
Buffo, os dormientis obsedit.	ibid.
Bubalus bos silvestris.	675
Bulbus, genus ceparum.	481
Bulimia, quid? 447. canina fames.	387.
669	
Bullæ, quæ dicantur?	30

Ddd 2

C, Q, R.

INDEX NOVUS

C.

C Q, K, littera cognata.

3 Cadere in constantem.

Caduceus, seu caduceum Mercurii.

Calami Memphitici.

Calceum si induisses, sentires, &c.

Calculus supputabant veteres.

Calculus frustra terere.

Calculus, pro suffragio.

Calva emissis colubris.

Camelus concionans.

Camelus saltat. Adag.

Cancellarii historia.

Cancer cum serpente societas.

Canis maxime infestat a pulicibus.

Canis natura abhorret a vino.

Canis, in talis, quid?

Canonicorum collegium.

Canonizare, quid?

Canterius, equus.

Cantharias, lapis.

Cantherius, effequus castratus.

Caperata frons.

Capero, pro galero.

Capitale crimen, quod?

Capite comrito.

Capitis rasura ubi instituta.

Caprificus, arbor qualis?

Capitor captus.

Carbone arrior.

Carcinias, gemma.

Cardui alites.

Carmeliticum prandium.

Carnis resurrectio, quid? & quid caro?

Cartilagine, quid sine?

Cassitas, res Deo gratissima.

Castor & Pollux.

Cataphractus equus.

Cataportia, pro pollulio.

Catastrophe fabula, qua pars?

Catechismus, seu catechesis, quid?

Catena argentea Homeri.

Catiana sylula, qua?

Catonem exultilare.

Catulla peperit.

Cauda equina pili ut revellendi.

Cavi fulles, qui?

Cavi ostium.

Celtisbrace, regio.

Cenotaphium, quid?

Censeri, quid sit.

Cephalus, vir trium linguarum.

Ceraftis herba, noxia scorpio.

Ceraunia, qualis lapis.

Cercopum catius. Adag.

Ceremonia, quid?

Cernissa, quid?

Gestum habet Veneris.

Xaίψις τῶν ὀφθῶν ἦται.

Chalazias gemma qualis?

Chalcites, lapis.

Chamaeleon, quid?

Charitas Christiana, qua in re consistat.

Charites tres.

Charites, seu Gratia.

Charon, nauta inferorum.

Chelidonia, herba.

Chelidonia, gemma nomen.

Chilias & benas, quid.

Chiromantica ars.

Chius ad Comm. Adag.

Chlorio, qualis avis?

Choragus, quis dicatur?

Chorantes, quid?

Christophorus carbonarius.

Christus, cur revixerit?

Christus triplici nomine glorificandus.

Christus vera lux, &c.

Christus, an fuerit melancholicus?

Chryserium, quid?

Chrysippum agere.

Chrysoglotus nomen propr. & nuda dict.

Cicadam ala corripisti. Adag.

Cicer, leguminis genus.

Cyclopes, qui? & quid?

Ciceronis libros de officiis, &c. laudat.

Cicuta, herba venenata.

Cicuta homini, quod cicuta vinum.

Cicuta, publica Atheniensium poena.

Cicurare, pro, mansuafacere.

Cilicium vestis.

Cilicium, quale genus vestis.

Cimelium, quid?

Cinadus, quid?

Cynicus, pro Diogene.

Circe, filia Solis, venefica.

Circes artes, quales?

Cissites, gemma.

Clasicum canere, quid?

Clavam e manu Herculis extorquere.

Clandat latius, quo sensu?

366

488

719

430

656

149

617

217

331

430

431

125

641

102

567

250

125

430

565

304

605

712

344

126

37

285

160

55

747

195

88

117

520

85

734

145

562

717

626

216

435

305

377

126

563

180

217

430

12

44

233

Clavi-

RERUM AC VERBORUM.

Clavicali vitis.	264	Conjugium, capistrum.	188
Clavus pellitur clavo. Adag.	118. 624	Conjugium impar.	566
Cleopatra & ejus vita.	164	Conni vero, quid?	210
Clepsydra, quid?	249	Conon rusticus, & de eo historia.	376
Clerici qui dicantur?	598	Conscientia serena & nubila.	38
Clitella non conveniunt bovi.	329	Consilium, sacra res.	656
Clitellatus, & clitella, quid?	582	Constat, modo cum ablat. modo cum genit.	104
Cloaca, quid?	123	Confectudo, res violenta.	320, 321
Coccygis & lusciniæ certamen.	274	Contus, quid?	240
Coccyssare, quid?	50	Convicium, quasi convocium.	615
Coce & quognæ.	176	Convitiis quem lacerare.	412
Cochlea vitam agere.	17	Convivator & conviva, ut diff.	119
Codrus Atheniensium Rex.	660	Convivium dispar.	542
Codrus, pauper Poëta.	260	Convivium quale esse debeat.	369
Cæcus convitiis jacet in luscum.	447	Convivium in domo Levi.	137
Cædis auctor, ut proditus.	716	Convivarum numerus quantus esse debeat?	102
Cælum an coloratum?	729	Copia Latina lingua, ut acquirenda.	113,
Cælum ferreum, cur dixerit Homerus.	728,	114, &c.	11
729		Copia cornu.	151
Cælum terra miscere.	221. 489	Copri sex uncia.	565
Cementum, quid?	123	Cor mihi falit.	33
Cenam condicere.	84	Cor in genna decedit.	423
Cænatica Philosophia.	87	Corbona, quid?	470
Cænationes Lucullianæ.	153	Cornicula viracitas.	336
Cænobium, quid?	246	Cornicum & ardeolarum affectus.	718
Cæstum certamen.	52	Cornix obvincta candido linco.	385
Colluere guttur.	50	Coræbo stultior.	550
Colophon, quid? 395. finis, perfectio.	647.	Coronidem addere.	547
pro præcipuo & capite.	62	Coronis, quid sit?	374
Color, pro ratione defensionis.	509	Coronis, de veste.	321
Colorem non curo, &c. formula.	87. 88	Corpus, quid? domicilium animi.	397, 398
Colossæum & colossus, quid?	428	Corpus non fornicationi, sed Domino, &c.	142
Colurni carbones, qui?	352	Corrumpt bonos mores colloquia prava.	63
Comessatores, qui?	205	Cors, quid?	8. 119
Comi delitium, & Comus, quis?	542	Cortina, qua dicantur?	39
Commeatus, pro cibo.	525	Corvus bians.	378
Commendandi formula.	79	Corycæi, qui dicantur.	30
Committere, quid significet.	701	Cosmographus, mundi descriptor.	319
Compendium, pro, brevitate.	246	Cous & senio, idem.	605
Compostella, urbs qualis?	29	Coxendix seu coxa.	600
Comitrix, qua comam componit.	642	Crabrones irritare. Adag.	653
Conciliabulum, quid?	27	Crambe recocta.	562
Conciliare, quid?	1	Crassiore Minerva.	Adag. 583
Concio, seu Meydardus.	634	Crassus dives.	260
Concubina nox, qua?	39	Crates & Metrodorus, contraria natura ho-	
Confessionis usus.	61	mines.	296
Congervo, quis, & unde dictus.	3	Credo, formula.	71
Conglutinetur familiaritas similitudine mo-	65	Crepito, crepitum edo. Belg. rистelen.	8
rum.		Cretensem agere cum Cretensi.	359. vel
Congri & muræna odium.	713		
Conjicere se in pedes?	371		

Ddd 3

Cretensi

INDEX NOVUS

<i>Cretensis incidit in Cretensem.</i> Adag.	579	<i>Decussatum, quid?</i> 57. id est, in formam crucis.	683
<i>Crocias, lapis.</i>	430	<i>Δεῖ τὰς χαλῶτας ἢ φαγεῖν, ἢ μὴ φαγεῖν.</i>	303
<i>Crocodilus fauces porrigit trochilo.</i>	714	<i>Dolebare, & quo modo variari possit.</i>	113
<i>Crocodilus, inimicus hominis.</i>	706	<i>Delia, pro Diana. 13. Venationis dea.</i>	32
<i>Crassus sibi videtur.</i>	424	<i>Delia amuente, vel irata venari.</i> Adag.	167
<i>Cruciferorum quot genera.</i>	522	<i>Delicias facere.</i>	22
<i>Cruditus stomachi, quid?</i>	11	<i>Delicias hominis.</i>	40
<i>Crura rara, quæ?</i>	183	<i>Delphinus, Φιλάδελφος.</i>	706
<i>Cryptoporticus, quid?</i>	435	<i>Delumbatus fuisse.</i>	227
<i>Cubito nasum emungere.</i>	447	<i>Demæ, pro anstero.</i>	192
<i>Cuculla Franciscana, quæ?</i>	252	<i>Democritica fabula.</i>	716
<i>Cuculla non facit monachum.</i>	15	<i>Dentificium, quid?</i>	161
<i>Cucullus, vestis genui.</i>	38	<i>Διῶ, timor.</i>	540
<i>Cuculus à mado trespacto agere divellitur.</i>	30	<i>Deperire aliquam, & in aliquam.</i>	214
<i>Culeo insuti, qui dicantur.</i>	570	<i>Deplorata valetudo, quæ?</i>	29
<i>Culi periculo sponso.</i>	45	<i>Depone in sinum mentis.</i>	193
<i>Culmei torques.</i>	409	<i>Depones tantò his auribus.</i>	192
<i>Cultus, an quid sanctimoniam habeat.</i>	322	<i>Denm in consilium adhibere.</i>	701
<i>Cum Bito Bacchius.</i> Adag.	50	<i>Devorare oculis pecuniam.</i>	379
<i>Cumens.</i> Belg. een Beytel.	32	<i>Deus, quid?</i>	278
<i>Cupa cerevisiæ.</i>	371	<i>Deus, summum bonum.</i>	734
<i>Cupio dissolvi & esse cum Christo.</i>	148	<i>Δία, sacra.</i>	539
<i>Cur non visis, formulæ.</i>	22	<i>Diabolus, pro calumniatore.</i>	160
<i>Curare cuticulam, quid?</i>	6.83.85	<i>Diameter, quid?</i>	509
<i>Cyanea, gemma.</i>	430	<i>Diaphragma, quid?</i>	532
<i>Cyaneus, idem quod caruleus.</i>	430	<i>Diarium, quid?</i>	25
<i>Cybele, uxor Saturni, & unde dicta?</i>	72	<i>Diarriba, quid?</i>	486
<i>Cyclaminus, seu panis porcinus.</i>	717	<i>Dicam paucis.</i>	324
<i>Cyclops, seu Evangelioptormus.</i>	580	<i>Dictatura Ecclesiastica rei.</i>	101
<i>Cymindis, avis qualis?</i>	709	<i>Diætaria, quæ?</i>	83
<i>Cynorhodium, rosa canina.</i>	635	<i>Diem dicere.</i>	76
D.		<i>Diem festum facere.</i> Adag.	92
<i>Aduchi pullati, qui?</i>	527	<i>Difficile est canem vetulum toris assuere.</i>	90
<i>Dama fugacior.</i>	35	<i>Difficilia, pulchra.</i>	66.352
<i>Damascena vestis.</i>	170	<i>Diffidere Evangelio.</i>	488
<i>Damnator.</i>	731	<i>Dignum patella operculum.</i>	90.114
<i>Danaïdam dolium.</i>	425	<i>Diis selectis, qui?</i>	174
<i>Dapsilitas, quid?</i>	748	<i>Diis manibus devovere animam.</i>	418
<i>David, propositionis panes comedit.</i>	472	<i>Biluculum.</i>	618
<i>De cumino, cumini sctor.</i>	674	<i>Dimensum, quid?</i>	425
<i>De meo tergo dependam.</i>	45	<i>Dimidium facti, qui bene cepit, habet.</i>	351
<i>De plastro loqui.</i> Adag.	293	<i>Dioxesis, quid?</i>	479
<i>De solido detrabere.</i>	526	<i>Diogenes oleribus & aqua victitabat.</i>	91
<i>Debitorum corpora diffecanda.</i>	478	<i>Diogenes, pro sordido.</i>	83
<i>Δέχο. δ' ἀρετὰ ἀνὴρ λυτὸν οὐκ.</i>	601	<i>Diogenica cæna.</i>	ibid.
<i>Decidere, pro pacisci.</i>	235	<i>Diploma Pontificis, quid?</i>	191
<i>Decimationes, quæ dicantur?</i>	460	<i>Diplomata, sunt bullæ Pontificiæ.</i>	30
<i>Decoquere animum agritudinem.</i>	216	<i>Dipsas, vipera genus.</i>	127
<i>Decoquere pecuniam.</i>	351		
<i>Decreta, decretalia.</i>	326		

Discret,

RERUM AC VERBORUM.

<i>Discere, quid?</i>	270	<i>Ephippia, quæ?</i>	42
<i>Discernere ovum ab ovo. Adag.</i>	49	<i>Ephorinus, unde dictus?</i>	701
<i>Discus, vasis genus.</i>	334	<i>Επι κυρτός γυν.</i>	738
<i>Disiliat, pro rumpatur.</i>	208	<i>Epialis, febris species.</i>	100
<i>Distringi, quid?</i>	23	<i>Επι κυρτός ζων, quid?</i>	738
<i>Dives, quis verè dicatur?</i>	740	<i>Epicurea vita, qualis?</i>	33
<i>Divitia vitam sollicitam adferunt.</i>	734	<i>Epicureos agere.</i>	84
<i>Doli capaces si sint.</i>	481	<i>Epicureum.</i>	730
<i>Domi me esse oportet.</i>	75	<i>Epicurus, qualis furris?</i>	732
<i>Dominus frequenter de Jesu.</i>	280	<i>Epicurei hortii.</i>	122
<i>Drachma, quantum valeat?</i>	46	<i>Epiglottis, quid sit.</i>	393
<i>Dracones Indici.</i>	708	<i>Επιμαχ, anxiator.</i>	747
<i>Dryites, lapis.</i>	430	<i>Epilepsis, seu epilepsia, quid?</i>	395-448
<i>Ducere bellum, quid?</i>	524	<i>Epimenides, somnatorum princeps.</i>	73
<i>Dulcescere assuetudine.</i>	366	<i>Επινομία, quæ?</i>	167
<i>Durum telum necessitas.</i>	354	<i>Epiphonema, quid?</i>	185
<i>Dysenteria, quid.</i>	11	<i>Episcopus, quis dicatur?</i>	548
		<i>Epithalamium, & epitaphium quid?</i>	578
		<i>Η επιθι, η επιθι.</i>	104
		<i>Epomides, cuculla genus.</i>	317
		<i>Equuleo dignus.</i>	553
		<i>Erosinus, à quibus abhorreris?</i>	720
		<i>Erostratus, templum Dianæ incendit.</i>	656
		<i>Eruca, herba, quæ?</i>	482
		<i>Eruca transfigurantur in papilionem.</i>	716
		<i>Ες κρησιν.</i>	464
		<i>Esca ventri, & ventis escio.</i>	143
		<i>Escam parare.</i>	364
		<i>Euangelisophorus, quis?</i>	580
		<i>Euangelium pollicor.</i>	14
		<i>Embulus, bonus consultor.</i>	191
		<i>Euclio Plantinus.</i>	678
		<i>Eodupala, quid?</i>	297
		<i>Evirato corpusculo.</i>	682
		<i>Eulalia, unde dicta.</i>	205
		<i>Euripideus numerus, quis?</i>	607
		<i>Euripus, maris species. II. homo Euripus.</i>	
		<i>ibid.</i>	
		<i>Eusibius, pro pio.</i>	117-292
		<i>Entrapelus, & unde dictus?</i>	386
		<i>Ex antro Trophonii. Adag.</i>	515
		<i>Ex diametro, quid?</i>	509
		<i>Ex laetis natura, & indolem infantis vi-</i>	
		<i>siari.</i>	406
		<i>Ex malis corvis, mala ora.</i>	575
		<i>Ex quovis ligno non fit Mercurius.</i>	352
		<i>Ex suo dimensio.</i>	425
		<i>Excetra, seu hydra.</i>	658
		<i>Excommunicatissimi.</i>	277
		<i>Exequia Seraphica.</i>	681
		<i>Exercere, quid?</i>	24
		<i>Eximius,</i>	

Ddd 4

INDEX NOVUS

<i>Eximius, quis dicatur?</i>	559	<i>Frigidam suffundere, quid.</i>	12
<i>Exorcismus, quid?</i>	150	<i>Frigidum, quo sensu?</i>	380
<i>Expiscari, quid?</i>	61	<i>Frons corrugata, &c.</i>	92
<i>Expurgare frontem.</i>	83	<i>Frontem corrugare.</i>	438
<i>Expungere, pro delere.</i>	25	<i>Frontis perficienda.</i>	44
<i>Extrema ancora, qua?</i>	231. 234	<i>Fructuaria qua dicatur.</i>	372
<i>Extremum alius, optimus.</i>	249	<i>Fucum facere.</i>	361
<i>Extricare se.</i>	64	<i>Fucus, pro colore asistitio.</i>	617
<i>Extrudere merces suas.</i>	370	<i>Fulgur è vitro.</i>	277
F.		<i>Fulmen, solum Jovis.</i>	181
<i>Fabula de fribus.</i>	373	<i>Fumos vendere.</i>	232
<i>Facultatula mea.</i>	554	<i>Fundum felix.</i>	219
<i>Fama durabilis qua?</i>	664	<i>Fundus, pro reditu.</i>	252
<i>Fames. IIQ. optimum condimentum.</i>	266	<i>Fungi, boleti, &c.</i>	97
<i>Fammia lex, qualis?</i>	85	<i>Fungi & papavera.</i>	225
<i>Fascinum, beneficii genus.</i>	180	<i>Fungus, pro homine stupido. 8. &</i>	205
<i>Favet Delia, quo sensu?</i>	305	<i>Purcifer.</i>	102
<i>Feciales qui dicantur?</i>	595	<i>Furfures, vitium capitis.</i>	183
<i>Felicitas hominis, unde petenda?</i>	720	<i>Fustuario digna res.</i>	316
<i>Felicitatis comes invidia.</i>	295	<i>Futuri temporis verba.</i>	299
<i>Ferociam dediscere, & quid ferocia.</i>	506	G.	
<i>Feroculus equus.</i>	359	<i>Galea, Enterpe, &c. qua.</i>	257
<i>Ferro casti, qui dicantur.</i>	716	<i>Galea navis, qua.</i>	233
<i>Fendum, quid.</i>	570	<i>Galerus, pro pileo.</i>	172
<i>Fiber, seu castor.</i>	415	<i>Γαλήνη πρηνή.</i>	580
<i>Fibula, quid.</i>	575	<i>Gallici apparatus quales.</i>	104
<i>Ficulum prosidium.</i>	37	<i>Galli commissi, qui dicantur.</i>	701
<i>Ficum ficum, & scapham scapham vocamus.</i>	232	<i>Galli natura rauci.</i>	50
<i>Ficum, quam ficum.</i>	619	<i>Gallina, pro concubina.</i>	308
<i>Filix, herba qualis.</i>	429	<i>Gallinas tales nolo attere.</i>	299
<i>Fines, qui dicantur.</i>	730. 731	<i>Gallina xetotropa.</i>	96
<i>Fiscus, quid.</i>	551	<i>Gallus Cybeles, & gallus gallinaceus. ibid.</i>	701
<i>Flamma nigra bysso.</i>	616	<i>Gallus, Martis pullus dictus, & pyrites.</i>	701
<i>Flota, seu fluta, pisces quales.</i>	728	<i>Gallus, quo sensu.</i>	72
<i>Formina sapiens, bis stulta.</i>	329	<i>Ganymedes barbatus.</i>	247
<i>Forminis turpe est uti vestimentis brevioribus.</i>	599	<i>Ganymedes pocillator.</i>	748
<i>Formam esse possit.</i>	672	<i>Γαστήρ, κικλίστην ἡγεῖται ἐπὶ.</i>	652
<i>Folia Sibylla sum.</i>	74	<i>Gaudentes monachi, quales.</i>	635
<i>Foliatum, quid.</i>	171	<i>Gavia, seu larus.</i>	713
<i>Fori navis, qui.</i>	234	<i>Γελαῶσπις, risus excitatores.</i>	547
<i>Formicosa arbor.</i>	713	<i>Gemma bibere.</i>	90
<i>Fornicarii, qui?</i>	142	<i>Gemma, magnitudine ovi asserini.</i>	440
<i>Fortuna mutat.</i>	47	<i>Genialiter canare.</i>	83
<i>Fortuna ubique regnat.</i>	46	<i>Genus, quis dicatur.</i>	30
<i>Francisci amictus vilis.</i>	682	<i>Geranites lapis.</i>	430
<i>Franciscus miti ingenio fuit.</i>	688	<i>Germania mores, quales.</i>	245
<i>Fraxini umbram, serpentes ferre non possunt.</i>	694. 715	<i>Γεργικῶς ludere, quid sit.</i>	606
<i>Frigent jam latius.</i>	372	<i>Γεργιολογία, seu ὀρχήστρα, quid.</i>	292
		<i>Gerra Sicula, qua.</i>	28
		<i>Gerson, Theologus eximius.</i>	499
		<i>Gibbus, quid.</i>	183

Gilia

RERUM AC VERBORUM.

<i>Gilya plume, quales.</i>	171	<i>Hippocrates, princeps Medicorum.</i>	448
<i>Glirium sagina.</i>	620	<i>Hippoplanus, quis.</i>	338
<i>Gloria sine invidia vix conceditur.</i>	658	<i>Histrix, quale animal.</i>	331
<i>Gluto, gulofus.</i>	678	<i>Holoferica vestis, quæ.</i>	436
<i>Gorgonei oculi, qui.</i>	438	<i>Holofericati, qui dicti?</i>	540
<i>Gratiarum actio post prandium aut cenam.</i>		<i>Homerus, pater fabularum.</i>	31
164		<i>Homo homini Dem. Adag.</i>	655
<i>Gratiarum actio. Formula. 25. & responsio.</i>		<i>Horatii loca quadam exposita.</i>	265. 272
26		<i>Hordei tunicam arrodere.</i>	762
<i>Gratior est pulchro veniens è corpore virtus.</i>		<i>Hora canonica, quæ?</i>	329
661		<i>Horum mustum.</i>	88
<i>Grave & leve, quid.</i>	721	<i>Horti cum animo comparatio.</i>	275
<i>Gryllis infidari.</i>	66	<i>Hospitalitas decet pastorem.</i>	308
<i>Gnil. Waramus episcopus.</i>	436	<i>Hujus farina sodales.</i>	74
<i>Γυναικοποιον εσθλ.</i>	610	<i>Humilitas, quæ. 641. ut sumatur. 641. 643</i>	
<i>Gustus, seu gusturnum, quid.</i>	85	<i>Hyæna, quid?</i>	710
<i>Gygarum exemplum instaurare.</i>	651	<i>Hyæna & panthera antipatheia.</i>	710
H.		<i>Hybride, qui dicantur.</i>	572
<i>Hæmorrhœssa, quæ dicatur.</i>	700	<i>Hybride spurii sunt.</i>	617
<i>Hæremus in vado.</i>	262	<i>Hydrops, quid.</i>	10
<i>Hæresos dica.</i>	400	<i>Hydrus, serpens aquatilis.</i>	451
<i>Hamadryades nymphe, quales.</i>	580	<i>Hymenæus, nuptiarum Deus.</i>	567
<i>Hamaxianum, quid.</i>	428	<i>Hymnus, quid.</i>	119
<i>Harpa, avis species.</i>	713	<i>Hymnus, quæ hora decantatur.</i>	170
<i>Harpa & milvius.</i>	713	<i>Hymnus ex Chrysostomo.</i>	160
<i>Harpago, quale instrumentum sit.</i>	32, 588	<i>Hyperbole, qualis figura.</i>	625
<i>Harpalus, rapax.</i>	589	<i>Hypocrisis, quid.</i>	582
<i>Harpys, quæ.</i>	171	I.	
<i>Hæstici & phibifici, qui dicantur.</i>	452	<i>Iacienda est alea.</i>	184
<i>Hedonius, unde dictus.</i>	730	<i>Iacobus Castrensis Medicus.</i>	533
<i>Helias quis? & ubi habitavit?</i>	523	<i>Iacobus Compostellanus.</i>	409
<i>Heliogabalus monstrum hominis.</i>	161. 610	<i>Iacturam facere, quo sensu.</i>	234
<i>Heliogabalus mulierum senatum instituit.</i>		<i>Iacturam facere, quid.</i>	557
611		<i>Icneumon, mus Indicus.</i>	708. 713
<i>Heliogabali sortes.</i>	161	<i>I'χθυοφαγία, piscium esus.</i>	446
<i>Helleborus albus & niger.</i>	126	<i>Ichthyophagus, qui vescitur piscibus.</i>	100
<i>Helluo librorum, quis.</i>	162	<i>Icta sapiam.</i>	205
<i>Helluo, pro, homine prodigo.</i>	190. 678	<i>Idolothysa, quæ.</i>	241
<i>Hemina, mensuræ genus.</i>	501	<i>Iejunii usus.</i>	60
<i>Henas quid, & chulius.</i>	565	<i>Iejunus an pramso gravior.</i>	728
<i>Hepistechus, quis dicatur.</i>	300	<i>Iesus, an Deus & homo. 280. & cur domi-</i>	
<i>H'ρ'α'λ'ε'ι's, admirandi adverbium.</i>	580	<i>nus.</i>	ibid.
<i>Hercule dextro.</i>	301	<i>Iesus, an creatura.</i>	281
<i>Herculem se prestare.</i>	86	<i>Ignis Græcus, quis.</i>	668
<i>Heroine, sunt potentes antica.</i>	325	<i>Ilsa, quæ dicantur.</i>	598
<i>Hieracites, gemma.</i>	430	<i>Illobata innocentia.</i>	64
<i>Hieronymus, qualis. & ejus comitatus.</i>		<i>Illudis mihi & me.</i>	34
171, 172		<i>Imbricata concha.</i>	409
<i>Hierophanta, seu sacrorum antistes.</i>	422	<i>Immori chartis.</i>	18
<i>Hilario monachus Evangelicus.</i>	152	<i>Impendium, quid.</i>	92
<i>Hilaris, levior mærentis.</i>	728	<i>Iupia persuasio. Iron.</i>	410

Ddd 5

Impin-

INDEX NOVUS

<i>Impingere in peccatum.</i>	55	<i>Judaismus, qualis.</i>	139
<i>Impostura quid?</i>	578	<i>Fugiter, pro continue.</i>	22
<i>Impressio exercituum.</i>	523	<i>Juglans, quid. 66. ei cum quercu, & aliis</i>	
<i>In cachinnos solvitur.</i>	348	<i>arboribus, non bene convenit.</i>	717
<i>In culpa, in causa, in mora.</i>	80	<i>Julius adversus Gallos belligeratur.</i>	305
<i>In infidus esse.</i>	705	<i>Juno pronuba.</i>	567
<i>In ipso portu impingere.</i>	267	<i>Jurare nolite.</i>	476
<i>In lente unguentum. Adag.</i>	478	<i>Iusta cæna, quæ.</i>	497
<i>In longum porrigi.</i>	704		
<i>In mari quærete aquam.</i>	273		
<i>In mora.</i>	80		
<i>In multis lucem stertere.</i>	39		
<i>In plautium equum provocare.</i>	48		
<i>In solidum, pro integro, perfecta.</i>	ibid.		
<i>In utramque aurem dormire.</i>	24, 558		
<i>Inaspicatum pomum.</i>	702		
<i>Incantatores.</i>	19		
<i>Incrudefcit tempestas.</i>	234		
<i>Incrustamentum, quid?</i>	123		
<i>Indicatura, pro æstimatione.</i>	360		
<i>Indignum auditu. Formulæ.</i>	105		
<i>Indulgentia. Belg. A-f-laet bricven.</i>	29		
<i>Indulgere genio, quid.</i>	83		
<i>Inficialis status, qualis.</i>	493		
<i>Initiandus, quid.</i>	199		
<i>Initiari, quid.</i>	20		
<i>Insubres, populus Italia.</i>	153		
<i>Insula fortunata, quæ.</i>	31		
<i>Insuperbia quæ te agitant.</i>	330		
<i>Intendere legem, quid.</i>	372		
<i>Intentare, quid.</i>	ibid.		
<i>Intentata cuspidis.</i>	226		
<i>Interrupta copia.</i>	224		
<i>Invidia remedium quod.</i>	668		
<i>Invita Minerva.</i>	661		
<i>Involare alicui in capillos.</i>	215		
<i>Involare, pro furari.</i>	373		
<i>Iohannes Standonew.</i>	430		
<i>Ἰωνίς ἀνὶ πόντου.</i>	589		
<i>Ἰωνίς γῆρας, equi senectus.</i>	740		
<i>Ipsa sui pretium est virtus.</i>	630		
<i>Irafcor tibi, formula.</i>	81		
<i>Irregularitatis periculum.</i>	697		
<i>Irrigare crabrones.</i>	532		
<i>Iru, mendici nomen.</i>	548		
<i>Ἰσχίον, quid.</i>	600		
<i>Isthac in te cudetur faba.</i>	564		
<i>Istuc ibam.</i>	210		
<i>Ἰσως, scilicet.</i>	539		
<i>Italica vox.</i>	235		
<i>Jucundi, acti labares.</i>	233		
		K.	
		<i>Καὶ βαλὼν ἔπ' ἐπὶ σκοπῷ, &c.</i>	607
		<i>Κακίστον ἐστὶ θηρίον.</i>	658
		<i>Καμπαῖ, quæ dicantur.</i>	603
		<i>Κεραιαί, cornua, seu antennæ.</i>	ibid.
		<i>Κέρδιον, lucrum.</i>	540
		<i>Καὶ ζῆλον ἔλασσε πῶς, &c.</i>	596
		<i>Κόποι, labores.</i>	540
		<i>Κύκλον αἰσῶς, cygna cantio.</i>	145
		L.	
		<i>Labeclare, quo sensu.</i>	715
		<i>Labor omnia vincit improbus.</i>	95
		<i>Laborare manibus.</i>	157
		<i>Labores acti, jucundi.</i>	233
		<i>Laborum actuum memoria dulcis.</i>	27
		<i>Labrum, vas ad lavandum.</i>	160
		<i>Λαβυρινθίως, quid.</i>	600
		<i>Lac virginis Maria.</i>	420
		<i>Lacerta in Italia magna. 702.</i>	homini
		<i>amica.</i>	ibid.
		<i>Lacrima, de veste.</i>	330
		<i>Laciniosa vestis, qualis.</i>	513
		<i>Lactare aliquem vana spe.</i>	24
		<i>Lactar, pro, decipiar.</i>	82
		<i>Lactuca sessilis, quæ.</i>	257
		<i>Lava mens quæ dicitur.</i>	170
		<i>Lagena, quid.</i>	254
		<i>Lalus, pro loquace.</i>	348
		<i>Lama, profundior lacuna.</i>	307
		<i>Lamia, quæ dicitur.</i>	31
		<i>Lampadem tradere alteri.</i>	120
		<i>Lapides infames, qui dicantur.</i>	411
		<i>Lapidi dixeris. Adag.</i>	254, 411
		<i>Lapis Tantalæus.</i>	747
		<i>Lapithæ, Thessalia populi.</i>	164, 566
		<i>Lapitharum convivium.</i>	567
		<i>Lappa, qualis herba.</i>	52
		<i>Lararium, quid?</i>	174, 611
		<i>Λαογί, stupidi.</i>	540
		<i>Larus liani.</i>	364
		<i>Laterem</i>	

RERUM AC VERBORUM.

<i>Laternem lavare.</i>	558	<i>Lotione superior pars.</i>	447
<i>Laterones, qui?</i>	616	<i>Lovanium, qualis urbs.</i>	168
<i>Λαῖος βίωτος.</i>	658	<i>Λυγρὸς, lupi.</i>	541
<i>Lassitudo spontanea, morbi signum.</i>	298	<i>Lucrum ex mendacio turpius, quam ex lotio.</i>	
<i>Latomi, seu lapicida.</i>	551	230	
<i>Laverna, deasurum.</i>	362	<i>Luculli divitiæ.</i>	88
<i>Lauissimus, unde.</i>	256	<i>Lucullus, quis.</i>	675
<i>Lexarus, quis?</i>	164	<i>Luditur opera.</i>	315
<i>Leberide nudior.</i>	27	<i>Indovici Regis Galliar. hist.</i>	375
<i>Lectus consecratus diluendis offensis.</i>	216	<i>Lupa, pro uxore & scorto.</i>	308
<i>Leges divine & humane, quatenus recipienda.</i>	485	<i>Lupinus, leguminis genus.</i>	177
<i>Leges sumptuariae, quæ & quales?</i>	85	<i>Lupus hians, quis dicitur.</i>	32
<i>Lemantius, qualis?</i>	488	<i>Lupus in fabula.</i>	20, 384
<i>Lemmata, quid sint?</i>	497	<i>Lupus lupinam non est.</i>	310
<i>Lena maris.</i>	215	<i>Lupus vocem homini adimit.</i>	709
<i>Lens, foetus pediculi.</i>	183	<i>Lupus, pro vorace.</i>	87
<i>Leo, expavescit galli cantum.</i>	715	<i>Luto, pro luteo.</i>	347
<i>Lepores candidi.</i>	25	<i>Luxuria comes egestas.</i>	739
<i>Lepus marinus, venenum immedicabile homini.</i>	710	<i>Lycophthalmus.</i>	430
<i>Lepus marinus.</i>	451	<i>Lydius lapis, quis.</i>	364
<i>Lepus, pro carnibus currit.</i>	67	<i>Lyncei perspicacitas.</i>	120
<i>Lesbia regula.</i>	647	<i>Lyncens, quis dicitur.</i>	120, 185
<i>Lethæus amnis.</i>	117, 147	<i>Lyncens, quis dicitur.</i>	422
<i>Lethargici, qui?</i>	517	M.	
<i>Liardum, pro nummo vilis pretii.</i>	109	<i>Macrus, ejusque faseta historia.</i>	371
<i>Liberi, an innoxii trucidandi, patre caso.</i>	576	<i>Macilentus, obeso gravior.</i>	728
<i>Liberum, quid sit.</i>	479	<i>Macenas, quis.</i>	3
<i>Libidinem immodicam, quæ comitentur.</i>	740	<i>Macenas honestorum.</i>	333
<i>Libido scribendi.</i>	592	<i>Magno mihi constat. Formula.</i>	105
<i>Liburnica naves quales.</i>	128	<i>Magnum vectigal parsimonia.</i>	623
<i>Lichen, quid.</i>	568	<i>Malagma, quid.</i>	565
<i>Lignum ligno cur levius aut gravius.</i>	726	<i>Male valere, formula.</i>	9
<i>Lilii & alii commercium.</i>	717	<i>Malea periculosa. Adag.</i>	301
<i>Limis intueri.</i>	426	<i>Malea, promontorium Laconia.</i>	441
<i>Linum in igne confectum, non exurit.</i>	732, 733.	<i>Mali corpori, malum ovum.</i>	575
<i>Litteræ, ut acquirantur.</i>	95	<i>Mali ominis cautio.</i>	185
<i>Litteræ tuæ me valde delectant.</i>	113	<i>Malva, herba qualis.</i>	177
<i>Liturgia, quid.</i>	635	<i>Malva, porrum, inferorum vicus.</i>	556
<i>Lixivium, quid.</i>	264	<i>Malum, quid.</i>	732
<i>Lixivium lacrymarum.</i>	732	<i>Mammetreus, pro mammothreptos.</i>	561
<i>Locusta piscis & polypi odium.</i>	713	<i>Mammona, pro satana.</i>	160
<i>Locustulei, qui dicantur.</i>	634	<i>Mandandi ac pollicendi, formula.</i>	23
<i>Λογος, fabula.</i>	541	<i>Mandataris, quis.</i>	695
<i>Longatio & curtatio, quid.</i>	350	<i>Manes profundi, pro inferis.</i>	26
<i>Longobardia, unde nomen.</i>	251	<i>Manus suas anticipare.</i>	35
<i>Lorica, corporis tegmen.</i>	237	<i>Manibus temperare.</i>	213
<i>Lotione perfundere.</i>	215	<i>Μανθράειν, Græcis, quid.</i>	269
		<i>Mantica, quæ.</i>	42
		<i>Mantibia, quæ dicitur.</i>	35, 228
		<i>Manumittere, quid.</i>	408
		<i>Μανζαρες, liberi ex incastrati.</i>	520
			2400

INDEX. NOVUS

<i>Mare ut invocetur.</i>	236	<i>Milefia lintea, qua.</i>	237
<i>Mare fabularum.</i>	383	<i>Milo Crotoniates, athleta.</i>	501
<i>Mares praestantiores feminis.</i>	388	<i>Mingere in parios cineres.</i>	569
<i>Marte suo vincere, quid.</i>	50	<i>Ministra, de jussulo.</i>	675
<i>Martis alea varia.</i>	47	<i>Minos, rex Cretensium.</i>	368
<i>Masilis similit.</i>	597	<i>Miscere sermones.</i>	515
<i>Matutini temporis commendatio.</i>	614	<i>Misericordiam volo & non sacrificium.</i>	138
<i>Maurus, seu Mars.</i>	36	<i>Μισογυνε & virgo.</i>	191
<i>Μη οὐ τὶ πλεον ἰσχυροῦ.</i>	609	<i>Misoponus, quis dicatur.</i>	362
<i>Με vide.</i>	221	<i>Μισσῶ, proferculo.</i>	215.657.746
<i>Medicamentum, μέσος est.</i>	217	<i>Misio, natura bonus, misis.</i>	92.295
<i>Medicina utilis.</i>	65	<i>Mitra, capitis ornamentum.</i>	439
<i>Mediocritas tua est.</i>	295	<i>Modesta virtus est.</i>	639
<i>Μεδὲν ἀγαν.</i>	659	<i>Modestus, quis dicatur.</i>	642
<i>Medum temetur.</i>	355	<i>Modus servandus in omnibus rebus.</i>	21
<i>Medusa quale monstrum?</i>	258	<i>Momo satisfacere. Adag.</i>	744
<i>Melancholicus, unde dicatur.</i>	747	<i>Μοῦνη, quid.</i>	19
<i>Membrana, quid.</i>	161	<i>Monarcha, qui.</i>	12
<i>Membrana, pro charta pergamena.</i>	30	<i>Μονομυχία, quid.</i>	48
<i>Memoria, pro Dea.</i>	79	<i>Monomachia, qua.</i>	ibid.
<i>Menaceus, nobilis adolescens.</i>	660	<i>Monogrammus, quis.</i>	93
<i>Mendaces, Achilli valde odiosi erant.</i>	720	<i>Monopolium quid.</i>	511
<i>Mendicitas cum regno comparatur.</i>	365	<i>Monotechnus, quis dicatur.</i>	300
<i>Mendicorum felicitas.</i>	366	<i>Montes aureos polliceri. prov.</i>	236
<i>Mendicos sublevare elemosyna.</i>	254	<i>Morbi contagiosi an vitandi.</i>	166
<i>Mens pura, ubi, ibi Deus.</i>	743	<i>Morbi, pro erroribus.</i>	285
<i>Mens secreta, vitam jucundam facit.</i>	748	<i>Morbus regis, quis, & unde dictus.</i>	99
<i>Montagra, quid.</i>	568	<i>Morcinus, quid.</i>	562
<i>Mentiri scire, quid sit.</i>	114	<i>Moria, pro stultitia.</i>	28
<i>Mercatus in tria hominum genera dividitur.</i>	373	<i>Moriones, stulti.</i>	163
	373	<i>Mors, quid. 178. quur formidabilis.</i>	517
<i>Mercurialis urbs.</i>	671	<i>Mortuus viro gravior.</i>	728
<i>Mercurius caduceum.</i>	258	<i>Mos tyrannus violentiss.</i>	94388
<i>Mercurio sapiente: qui Deus lucri. 375.558</i>	375.558	<i>Motus animalis, quis.</i>	722
<i>Mercurius alatus fingitur.</i>	35	<i>Movere omnem lapidem. Adag.</i>	597
<i>Mercurius, eloquentia Deus, &c. 79. pro</i>	79. pro	<i>Mugilis & lupi odium.</i>	713
<i>nuntio.</i>	17.45	<i>Mugilum venatus.</i>	707
<i>Merdosa parulencia.</i>	637	<i>Mulso ac placens saginari.</i>	658
<i>Merenda, cibum, qui post meridiem sumitur.</i>	625	<i>Multa indicia.</i>	450
<i>Merularum & turdorum concordia.</i>	713	<i>Multitum, vestis genus.</i>	319
<i>Messis tua in herba est.</i>	190	<i>Mulser tota pendet a viro.</i>	219
<i>Messores, cur gaudens alio.</i>	705	<i>Mundus, pro ornatu muliebri. 204. 251.</i>	204. 251.
<i>Meta distillatoria.</i>	394	<i>pro ornamentis.</i>	422
<i>Metamorphosis, quid. 15. transformatio.</i>	364	<i>Murana, quid.</i>	746
<i>Μεταμορφοῦσι.</i>	121	<i>Murana, scari & acipenseris in delictis habiti.</i>	98
<i>Mixte, unde dicta.</i>	406	<i>Murana & muracula, ut diff.</i>	257
<i>Mixtione dignum.</i>	569	<i>Muria, quid.</i>	449
<i>Mioare digito, quid. 67. lusus rusticorum.</i>	261.264	<i>Mus, servi nomen.</i>	263
	261.264	<i>Musa novem. 102. earumque nomina.</i>	336
<i>Midas, in ludo.</i>	606	<i>Musca puella.</i>	330
		<i>Musculus</i>	

RERUM AC VERBORUM.

<i>Musculus piscis, balenis monstrat viam.</i>	713	<i>Nobiles ruri habitare gaudent.</i>	212
<i>Muscion, quid.</i>	165, 251	<i>Noctua volavit. 184. Adag.</i>	655
<i>Mussanda est injuria.</i>	216	<i>Noctnam volasse credo.</i>	25
<i>Mussare, quid.</i>	523	<i>Noctna cum avibus dissidium.</i>	712
<i>Mustela cum cornice dissidium.</i>	712	<i>Nodum secare seu solvere.</i>	639
<i>Muta persona, in fab.</i>	136	<i>Nolo se præsire, formulæ.</i>	76
<i>Myriades innumera.</i>	34	<i>Nomen pro titulo, & debitor.</i>	231
<i>Myriades, quid.</i>	66, 34	<i>Nomina multorum habet.</i>	568
<i>Myrmecites, lapis.</i>	431	<i>Νομῶντι γῦν ὁ βασιλεῦς.</i>	367
<i>Myrothecium, quid.</i>	335	<i>Nomotheta seu legislator.</i>	100
<i>Myrtus in convivio.</i>	543	<i>Non agitur de capite.</i>	68
<i>Mystra, qui sacris initiatus.</i>	332	<i>Non credo, formulæ.</i>	73
<i>Mythagogus, qui dicatur.</i>	417-422	<i>Non licuit, var. formulæ.</i>	23
N.		<i>Non magis parcemus quam lupis. Adag.</i>	709
<i>Nenia, funebri cantus.</i>	527	<i>Non omnibus dormio. 17. Adag.</i>	618
<i>Naphtha, bituminis genus.</i>	727	<i>Non pœnit me vixisse.</i>	145, 146
<i>Naribus simis. Gall. camus.</i>	183	<i>Non possum promittere.</i>	76
<i>Nasi nihil illi est.</i>	355	<i>Notaria, quæ notis excipiunt, quod dicitur.</i>	618
<i>Nasica jocus.</i>	618	<i>Nova omnia, formula.</i>	73
<i>Nasa adunca suspendere.</i>	22	<i>Nova rogandi, formula.</i>	70
<i>Nasus, pro sagacitate, &c.</i>	34	<i>Noverca natura.</i>	11
<i>Nasutus, pro, deprehensore.</i>	95	<i>Noverca Furii.</i>	96
<i>Natalis beta.</i>	560, 561	<i>Noverca germana, quæ.</i>	220
<i>Naves loquuntur.</i>	599	<i>Novus rex, novus lex.</i>	367
<i>Navis galeata, quæ.</i>	669	<i>Noxia capitalis, quæ.</i>	68
<i>Navis hauriens mare.</i>	238	<i>Nubes aquæ pendent in aëre; & cur.</i>	725
<i>Nautica oratio.</i>	235	<i>Nudior Liberide.</i>	27
<i>Ne fallas me, formula.</i>	82	<i>Nugamentum hominis.</i>	45
<i>Ne musca quidem olla, &c.</i>	383	<i>Numero dicere, pro compendio.</i>	431, 636
<i>Ne musca quidem.</i>	567	<i>Nunquam tui ero iam memor.</i>	117
<i>Ne quid nimis.</i>	48, 547-659	<i>Nympha, pro aqua.</i>	90
<i>Ne solliciti sitis, &c.</i>	158	O.	
<i>Nec omnia, nec passim, nec quibuslibet.</i>	62	<i>Oberati, qui dicantur?</i>	552, 593
<i>Neceſſitas, quid.</i>	479	<i>Obblactantur cameli.</i>	332
<i>Neceſſitas, durum telum. 234, 354.</i>	ingens	<i>Obedientia, quid?</i>	139
<i>telum.</i>	506	<i>Obicere urſis.</i>	569
<i>Neclat Deorum potus.</i>	748	<i>Obrudunt onagri.</i>	641
<i>Nemesis provocare, quæ dicantur.</i>	368	<i>Obsequii formula.</i>	80
<i>Nemesis, dea qualis.</i>	183, 368, 630	<i>Observantes, monachi quales.</i>	635
<i>Nemo omnibus horis sapit.</i>	349	<i>Obſtrepunt graculi.</i>	332
<i>Nemo potest duobus dominis servire, &c.</i>	156	<i>Obiundere, quid.</i>	18
<i>Νεὶ ὡλῆτῳ, quis.</i>	663	<i>Ociosi increpantur à Paulo.</i>	158
<i>Νηφελίων συμποσίον.</i>	625	<i>Oculi refugi, qui?</i>	183
<i>Nestor, pro eloquente.</i>	332	<i>Oculi vitrei, quo sensu?</i>	292
<i>Nestor, quamdiu vixerit.</i>	625	<i>OEconomicus vir, quis?</i>	524
<i>Niger est.</i>	597	<i>OEdiſus eſto.</i>	96
<i>Nigrum in candida vertere.</i>	108	<i>OEnopola, vini venditor.</i>	36, 318
<i>Nihil agere, qui dicantur.</i>	267	<i>OEnopolium, quid?</i>	53
<i>Nihil dentis habens.</i>	546	<i>OEſtrum, quid?</i>	133
<i>Nihilne tui mecum auferam.</i>	190	<i>Oleum addere camino. Adag.</i>	651
<i>Nitrum pœnitentia.</i>	732	<i>Oleum</i>	

INDEX NOVUS

<i>Oleum an aqua gravius?</i>	726	<i>Palati humani diversitas.</i>	93
<i>Oleum & operam perdere.</i>	28	<i>Palatum non stupidum.</i> 87. <i>obsurdus.</i> <i>ibid.</i>	
<i>Oleum soli calci miscetur.</i>	717	<i>Pallas, sapientia Dea.</i>	28. 31
<i>Oleum tranquillat mare.</i>	236	<i>Palma arbor, frutire videtur.</i>	402
<i>Oletum, pro stercore humano.</i>	171	<i>Palma, pro victoria.</i>	51
<i>Olorum & equilarum odium.</i>	712	<i>Palmaria ac trimumpho digna res.</i>	650
<i>Olyntium Toracia mibi.</i>	713	<i>Palpium, quid?</i>	209
<i>Ὀλως, omnino.</i>	540	<i>Palastrites, qui dicatur?</i>	278
<i>Omnissimum.</i>	479	<i>Palmus, mensura genus.</i>	582
<i>Omnium horarum homo.</i>	67	<i>Pamphagus, omnia comedens.</i>	32
<i>Omen, quid, & unde dict.</i>	20	<i>Pamphus, qui omnia expertus.</i>	301
<i>Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt.</i>		<i>Panace, herba qualis?</i>	181
142		<i>Panacrice valere, quid?</i>	6
<i>Ὀμῶν ὅς ὁμῶν, simile simili gaudet.</i>		<i>Pandochium, hospitium publicum.</i>	243
574		<i>Pandochus, seu hospes.</i>	249
<i>Onager, asinus sylvestris.</i>	641	<i>Pandochus, pro canone, & unde dict.</i>	308
<i>Ὀν, asine.</i>	541	<i>Pamofa, pro male vestita.</i>	205
<i>Oniropoli, divinatores.</i>	157	<i>Παρολιθεῖα, quid?</i>	596
<i>Onocrotalus, avis qualis?</i>	528	<i>Panthera ab hyana terrestis.</i>	710
<i>Ὀνός, asinus.</i>	539	<i>Papilio, quid?</i>	66
<i>Ὀνός, meus.</i>	540	<i>Papiliones, Belg. Kapellekens.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Opera nostra, an Deus probabit?</i>	148	<i>Par pari refert.</i>	359
<i>Opera, pro operariis.</i>	672	<i>Paradisus, loco saluberrimo constitutus.</i>	453
<i>Operam ludere.</i>	376	<i>Paradoxum, quid? 733. & ἄλλοι ἔτι.</i>	
<i>Opes amica, pro adamatæ.</i>	235	<i>ibid.</i>	
<i>Opobalsamum, quid?</i>	161. 335	<i>Parania, quid?</i>	432
<i>Opopolis seu fluctuaria, quod vide.</i>	372	<i>Paralytis, quid?</i>	68
<i>Oppido pro valde.</i>	9	<i>Paraphrenesis seu deliratio.</i>	500
<i>Optimum non nasci.</i>	296	<i>Parasanga, quid?</i>	736
<i>Ὀπίον, seu supinum.</i>	602	<i>Parascenes dies.</i>	493
<i>Opulentia sordida.</i>	669	<i>Parvarum manus quod? & quæ?</i>	664
<i>Orbilio plagator.</i>	68	<i>Parentalia, quæ dicantur?</i>	151. 556
<i>Orbis fractus, si illabatur.</i>	479	<i>Παρογμεῖα ἀδελφικῇ, quid?</i>	638
<i>Organum, pro instrumento.</i>	31	<i>Parfimonia, magnum vestigia.</i>	623
<i>Ordo ad se redit.</i>	375	<i>Pascere oculos, quid?</i>	703
<i>Orthodoxus, quis dicatur?</i>	291	<i>Pascitur in divi livor, &c.</i>	660
<i>Os oblinere alicui.</i>	410	<i>Pastillus, quid?</i>	190
<i>Ossa, pro Dea.</i>	554	<i>Pater, cur in symbolo dicatur Deus.</i>	287
<i>Ostracismus, quid?</i>	627. 657	<i>Pater noster inversum.</i>	39
<i>Ostrea, Veneris delicia.</i>	91	<i>Patricii atrium.</i>	444
<i>Ozium fugiendum.</i>	63	<i>Pavonium & columbarum consensus mutui.</i>	
<i>Ὀύχῃ πυνύχον, &c.</i>	624	713	
<i>Ova serpentum, qualia intelligat.</i>	409	<i>Pauperibus quibus & quantum dandum.</i>	155
<i>Oratio, quid?</i>	135. 264	<i>Paxillus, parvus palus.</i>	32
<i>Ὀυρανός, cælitus.</i>	670	<i>Peccatum onus gravissimum.</i>	730
<i>Orum ovo simile.</i>	49	<i>Peccatum, plumbum.</i>	35
		<i>Pecunia, causa malorum.</i>	697
		<i>Pedibus in sententiam alicujus ire.</i>	28. 261.
		615	
		<i>Pedunculus, quid?</i>	259
		<i>Pelinorum gens.</i>	562
			Ἐπε-

P.

<i>Pactina, Belg. met verloff.</i>	43
<i>Pedagogus demon.</i>	344
<i>Paganismus, quid?</i>	201. 461

RERUM AC VERBORUM.

<i>Penelope telam texere.</i>	539	<i>Platonica civitas, quæ?</i>	250
<i>Penia, paupertatis dea.</i>	363	<i>Platonica cæna, quæ?</i>	83
<i>Pensare, pro supplere.</i>	18	<i>Plausibilia, quæ dicantur?</i>	2
<i>Per transfennam videre, quid?</i>	126	<i>Plausura sibi.</i>	13
<i>Percontandi formula.</i>	8	<i>Plenis tibiis res agitur.</i>	524
<i>Perficanda est fons.</i>	308, 594	<i>Podagra, species arthritidis.</i>	99
<i>Periodus, quid?</i>	78	<i>Pœta, ut & qui legendi?</i>	64
<i>Periodus seculorum.</i>	332	<i>Polliniflores, qui?</i>	386
<i>Peripatetici, quales.</i>	731	<i>Polenus in templo Franciscanorum obdormiit.</i>	
<i>Personarum gaze.</i>	622	<i>& quid ibi viderit?</i>	697, 698
<i>Persona, pro facie apposititia.</i>	213	<i>Πολυγαμία.</i>	162
<i>Pertendere, quid?</i>	19	<i>Polus Fanni gener.</i>	338
<i>Pessilentia tempore, occluduntur ades, &</i>		<i>Polygamia, quid?</i>	300
<i>cur?</i>	576	<i>Polygraphus, quis dicatur?</i>	555
<i>Pessis, an vitari debeat?</i>	166	<i>Polymachæroplacida.</i>	557
<i>Petasatus, quis dicatur.</i>	167	<i>Polymythus, Gelasius, &c. unde deducit.</i>	
<i>Phalangium, genus aranæ.</i>	713		367
<i>Phalaridem agis.</i>	574	<i>Polyphagia & polyposia, quid sit?</i>	680
<i>Pharetrius & Blitens, qui?</i>	488	<i>Polyphemus quis?</i>	580.
<i>Pharisæorum interrogatio.</i>	138	<i>Polyphi mentem obtine.</i>	663
<i>Phasides aves, quales?</i>	151	<i>Polypus piscis, qualis.</i>	128
<i>Phasma Menandri.</i>	340	<i>Pomaria excedere.</i>	484
<i>Phoenix, quanam avis?</i>	168	<i>Pompa, quid.</i>	150
<i>Φαίλατι κρηταδης.</i>	258	<i>Popina. Belg. Een Braderye.</i>	32
<i>Phiala, poculi genus quod?</i>	673	<i>Poppyssa, quid.</i>	209
<i>Philecons, qui causas exquirat.</i>	695	<i>Poppyssimus imitari.</i>	441
<i>Philecons, & Latus, unde dict.</i>	348	<i>Populare, quid dicatur.</i>	108
<i>Φιλέκων.</i>	163	<i>Post festum venire.</i>	82
<i>Philodoxus, amator gloria.</i>	655	<i>Post principia sibi cavent.</i>	12
<i>Philosophia res jejuna ac sterilis.</i>	92	<i>Post principia.</i>	389
<i>Philosophus, quis dicatur?</i>	549	<i>Poscium.</i>	128
<i>Philoxenus, Apitius, qui?</i>	733	<i>Præbenda.</i>	306
<i>Philtrum, quid?</i>	596	<i>Præcipitare se in servitutem.</i>	64
<i>Philypnus, somni amicus.</i>	625	<i>Præpostere quid facere.</i>	89
<i>Phlegontites, gemma.</i>	430	<i>Præscire volo, formula.</i>	77
<i>Phthibifici, qui dicantur?</i>	452	<i>Præsens remedium.</i>	354
<i>Phthibis, quid?</i>	492	<i>Præsentaneum venenum, quod.</i>	126
<i>Phthibis & hectica, quid.</i>	557	<i>Præstare vitam, quo sensu.</i>	291
<i>Piaculum, quid?</i>	249	<i>Præstat otiosum esse, &c.</i>	20
<i>Pigmentum, quid?</i>	363	<i>Præstigia, quæ.</i>	159, 578
<i>Pilea suffulta pellibus.</i>	317	<i>Præstigiū, quid.</i>	230
<i>Pileolum, & chalcidii genus.</i>	616	<i>Præsul, qui saltat primus.</i>	276
<i>Pileum ita tibi stet in capite.</i>	34	<i>Πραῖς, quid.</i>	602
<i>Pinacium ligneum.</i>	248	<i>Precatio, penetrat cælum.</i>	750
<i>Pisci dixeris.</i>	478	<i>Priapus hortorum Deus.</i>	122
<i>Πισκιδόν & σκῆπον.</i>	368	<i>Princeps est supraleges.</i>	375
<i>Pix atratus oleum.</i>	717	<i>Prior & Abbas, quid.</i>	50
<i>Plagiarii, qui dicantur?</i>	19	<i>Pro aris & focis pugnare.</i>	226
<i>Planities argentea.</i>	528	<i>Pro thesauro carbones.</i>	193, 377
<i>Plantago, contra venena facit.</i>	710	<i>Pro virili.</i>	20
<i>Plastes sin formator.</i>	602	<i>Problema, quid.</i>	488, 721
			Prodi-

INDEX NOVUS

<i>Prodigiosus astus.</i>	703	<i>Quo, pro eo.</i>	563
<i>Profanari, quid.</i>	216	<i>Quo us, formula.</i>	78
<i>Progyrnasmata, quae dicantur.</i>	594	<i>Quo semel est imbuta recens, &c.</i>	392
<i>Promiscui, quid.</i>	31	<i>Quod felix sanctumque sit.</i>	367
<i>Proponum & supinum, quid.</i>	602	<i>Quot homines, tot sententiae.</i>	93. 564
<i>Procrinum seu mitium.</i>	374	R.	
<i>Prora ac pappi saluti.</i>	30	<i>Rabini, qui dicantur.</i>	36
<i>Prora ac pappi, quid.</i>	150	<i>Rabinus Drimius, quis.</i>	488
<i>Prosa oratio, quae.</i>	273	<i>Ribula, qui dicantur.</i>	652
<i>Prostylia, quae dicantur.</i>	196	<i>Radix, tritici loci.</i>	319
<i>Prosti tibi; non, proficiat.</i>	103	<i>Rapa regi Ludovico dono data.</i>	376
<i>Prospicere, & respicere, ut diff.</i>	268	<i>Rastrum, quid.</i>	703
<i>Protelare, pro abigere.</i>	44	<i>Ratum habere, pro approbare.</i>	37
<i>Protelare sevis verbis.</i>	206	<i>Reclamare in os.</i>	391
<i>Protopiro venia datur.</i>	301	<i>Recrudescere, quid.</i>	16
<i>Provinciam deprecare.</i>	132	<i>Recutitus Judaeus.</i>	475
<i>Provinciam recipio in me.</i>	24	<i>Reddere, vario sensu.</i>	212
<i>Provinciam suscipere, pro negotio.</i>	266	<i>Refavii fortuna.</i>	14
<i>Prima Damascena.</i>	104	<i>Refragari, pro resistere.</i>	235
<i>Πρώτη & ὕστατη.</i>	427	<i>Refrigerata ira.</i>	210
<i>Pseudochemus & Philotymus, & unde dicti.</i>	108	<i>Regulares seu Canonici.</i>	340
<i>Pseudolalia, unde dicta.</i>	219	<i>Regulus & basiliscus significat.</i>	707
<i>Pfora, pro scabie.</i>	567	<i>Religio, quid? 53. in quibus sita. ibid.</i>	139
<i>Πτερογλαφία.</i>	633	<i>Religio, pro more.</i>	104
<i>Πτερολογία, quid?</i>	362	<i>Religio est, non fas est.</i>	94
<i>Pudoris impendium facere.</i>	445	<i>Reliqui superos.</i>	182
<i>Puella nupta emittitur.</i>	186	<i>Rem acu tangere. 36. 88. 136. 353.</i>	652
<i>Pueri angelici in faciem vertuntur.</i>	54	<i>Rem in compendium conferre.</i>	350
<i>Puerpera.</i>	385	<i>Repanda tabula, quae.</i>	240
<i>Pulsare omnes status.</i>	354	<i>Repetundarum postulari.</i>	109
<i>Pumex lapis cavernosus.</i>	96	<i>Repressalia, quae dicantur.</i>	576
<i>Pumice sicciur.</i>	678	<i>Reptare more Poëtico.</i>	111
<i>Punicum & suberio levitas, unde.</i>	726	<i>Res extranea, quae?</i>	325
<i>Puncta pro suffragio.</i>	367	<i>Res non est magni sumptus.</i>	327
<i>Purpurissa, quid.</i>	617	<i>Refina, quid.</i>	363
<i>Puridula, quae dicantur.</i>	545	<i>Respicere & aspicere, an differant.</i>	640
<i>Pyralis, species columbae.</i>	712	<i>Resumpta, quae dicatur.</i>	562
<i>Pyropon, lapis pretiosiss. 172. & unde dictus.</i>	430	<i>Reticulum, quid.</i>	312
<i>Pyrrhi disciplina.</i>	543	<i>Reuchlinus in divorum numerum relatus.</i>	168
<i>Pythagorica coena, quae.</i>	82	<i>Rex, quis dicatur.</i>	549
<i>Pythius, seu cates.</i>	446	<i>Rhadamanthus, rex Lyciae, &c.</i>	482
Q.		<i>Rhamnusia litare.</i>	25
<i>Qu: causa, formula.</i>	81	<i>Rhemia lex, quae, & qualis.</i>	372
<i>Quadrula, parva quadrata.</i>	334	<i>Rhodites, lapis.</i>	431
<i>Qualis populus, talis sacerdos.</i>	314	<i>Ringi, quid.</i>	15. 34
<i>Quare? formula.</i>	75	<i>Risus Sardomus, quis.</i>	259
<i>Quercus concionatur.</i>	8	<i>Romana delicia, & quae.</i>	97
<i>Quercus & olea dissidium. 717. & jun-</i>	ibid.	<i>Romulus, quid biberit.</i>	369
<i>glandis.</i>		<i>Rore passus, quis dicatur.</i>	669
<i>Quid si caelum ruat.</i>	729	<i>Rore vixit. Adag.</i>	84
		<i>Rumino, quid.</i>	59

S. Sabarra,

RERUM AC VERBORUM.

S.		Secessus, quid.	139
Sabarra, quid.	31	Seculum, quid.	10
Sacellum, quid.	165	Semel tradidi, quo sensu.	212
Sacellum prodigii plenum.	418	Sesavo & Cauti, quid.	358
Sacra, execranda.	634	Senatus forminarum.	612
Sacrum nihil. Adag.	36	Senecta, quibus scipionibus niti debeat.	740
Sape etiam est holitor valde opportuna locu- tus.	515	Senio, per se felix.	605
Sagum, militare indumentum.	581	Sentina, pro omnibus facinoribus.	38
Saguntina fames.	446	Sepeliri ante tempus, quid.	222
Salarium, quodnam stipendium.	227	Sepes perperna, qua.	128
Sales, sine dentibus.	346	Sequana, insula.	424
Salitur, pro sale conspergitur.	150	Sera in fundo parsimonia.	57.622
Salutare per alium.	7	Seraphica exsequia, qua.	681
Salutationes amantium.	2	Sero sapiunt Phryges.	740
Salutationis blanda efficta.	1	Serpentes, homini inimici.	702
Savimus litteratus.	222	Serpentes summo opere lacte capiuntur.	704
Samsucinum oleum.	171	Servare vitrum, ut perdas gemmas.	619
Sanniones, qui dicantur.	311	Servire, quis dicatur.	158
Sanctulus es.	58	Servire Mammone.	510
Sanctum pro glorioso.	648	Servus pro servo est.	642
Sapere, quid.	8	Sextarium vini biberat.	636
Sapere, pro sapientia.	63	Sextarius, quid.	103
Sapidum exere.	24	Si non contingat id quod vis, velis quod pos- sis.	194
Sapientia, quid.	326	Sibylla folium.	169
Sapientia, nihil pulchrius.	621	Sic solent aleatores.	352
Sarciri, pro reparare.	15	Sicambria & Sicanobri.	553
Sardanapalus, luxu perditus.	733.741	Sicula gerra, qua dicantur.	28
Satrapa, provincie praefectus.	77	Sigma, littera, quid sibi velit.	543
Satrapis, quid?	92	Silenum agere.	495
Satyricum agere, & quid Satyra.	22	Silenus, nutritor Bacchi.	580
Saxa viva, qua.	283	Silenus Bacchi paedagogus.	748
Scabies, pro desiderio.	34	Siliqua fructus praedulcis.	116
Scalmus, quid.	441	Silurus, piscis praegrans.	746
Scarabaeus, insecti genus.	16	Simia semper est simia.	442
Scarabaeus aquilam. Adag.	125	Similes habent labra lassa.	38. Adag. 672
Scarites, gemma, qualis.	430	Simis navibus puella.	21
Scarus, piscis delicatissimus.	746	Simius meum indicat, projectis excrem.	711
Scatebra fontium.	18	Simius supra modum horret testudinem.	711
Scirpus seu juncus.	710	Simonia, quid.	491
Schismatici, qui dicantur.	462	Simul sorbere & flare.	39
Scombr, quales pisces.	72	Simulatum nullum diuturnum.	664
Scommma, quid. 22. Lat. cavillum.	83	Sine offensione estate omnibus.	142
Scopum attingisti.	88	Singultire, & singultus quid.	1
Scorpites, gemma.	431	Siro, naxa.	541
Sext & tenebra.	331	Si quis instigante diabolo, &c. Canon est.	653
Scrophia, quid?	334	Sinnes, monstra marina.	64
Scrupulus incidit, qui me torquet.	190	Sisso reliquum fabula.	446
Scutatum, nomenclatura nomen.	109	Situla, quid.	240
Scythica concio, qua.	234	Situm contrabere.	17
Scythicum convivium.	385	Situs, pro sanguine.	398

Ecc

Smara-

INDEX NOVUS

<i>Stratagemus</i> viror.	18	<i>Stratagema</i> , quid.	672
<i>Stratagelus</i> , & <i>Sapphirus</i> , lapides pretiosi.	172	<i>Strigosi</i> equi.	42
<i>Stratagelus</i> , gemma.	430	<i>Structor</i> , quis dicatur.	90
<i>Straphanus</i> , praeconum genus.	318	<i>Struthiocamelus</i> , qualis avis?	127
<i>Socratio</i> pinum dictum.	148	<i>Stygia</i> palus, qua.	444-554
<i>Solidum</i> , quid.	526	<i>Subducere</i> rationem.	54
<i>Solitudo</i> tristis.	33	<i>Suber</i> , Belg. Kutch.	53-241
<i>Solacisuma</i> , quid.	112	<i>Sublustris</i> nox, qua.	233
<i>Solstitium</i> aestivum, quid.	52-245	<i>Subolebat</i> fucus.	347
<i>Solus</i> , quasi <i>omnis</i> .	397	<i>Subsibilare</i> .	652
<i>Somnium</i> hominis.	39	<i>Subula</i> , Ecn Else.	743
<i>Somnus</i> , mortis imago. 621.	621	<i>Succinum</i> , quid.	616
<i>Sophisma</i> , quid.	178	<i>Suffrago</i> cruris, quid.	603
<i>Sophista</i> , de equo.	359	<i>Suffulsa</i> pellibus pilea.	317
<i>Sophistria</i> , qua.	179	<i>Suffurari</i> se ab aliquo.	64
<i>Sophos</i> , quid.	125	<i>Sugillare</i> , quid?	585
<i>Sophonius</i> , unde dict.	130	<i>Suillas</i> carnes Galli amant.	93
<i>Sorbere</i> & <i>flare</i> simul. Adag.	370	<i>Sulpitia</i> Paterculana.	337
<i>Sorbona</i> , Gymnasium Parisiensis.	101	<i>Sumptum</i> faciat oportet, qui quavis lucrum.	558
<i>Sordum</i> , pomi genus.	101	<i>Supplicatio</i> , quid.	135
<i>Sorex</i> , seu glis.	240	<i>Surdo</i> canere. 311. Adag.	555
<i>Soricum</i> & <i>ardeolorum</i> dissidium.	712	<i>Sursum</i> decursum misceri.	559
<i>Sors</i> , quid significet.	33	<i>Sus</i> Minerva odiosa.	721
<i>Sors</i> & <i>usura</i> perit.	301	<i>Susceptor</i> , seu arbiter imitationis. Belg. Pect.	14
<i>Sotadicum</i> metrum, quod? & unde.	579	<i>Susceptores</i> , qui. 150. pro patrimis ac matrimis.	323
<i>Spartam</i> , qua contingit, orna.	306	<i>Suum</i> cuique pulchrum. 21. 295.	564
<i>Spe</i> , qui alantur.	13	<i>Sybaris</i> , & <i>Sybaritica</i> mensa.	77
<i>Specimen</i> proferre.	230	<i>Sybariticum</i> prandium.	140
<i>Sperandum</i> semper.	278	<i>Symbolum</i> quid?	291, 526
<i>Spei</i> revixit.	33	<i>Symbolum</i> Apostolorum enucleatur.	278
<i>Sphaeristeris</i> plebiscita.	51	<i>Sympathia</i> & <i>antipathia</i> , quid.	715
<i>Sphaerula</i> precatoria.	681	<i>Sympotiarhus</i> , quis dicatur.	369
<i>Sphinx</i> , monstrum quale.	96	<i>Symanche</i> , seu angina.	557
<i>Sphogon</i> , quid.	600	<i>Synaxis</i> sacra, qua.	61
<i>Spiculator</i> publicus, quis.	510	<i>Syncretismus</i> , quid.	523
<i>Spiritus</i> Sanctus, an verus Deus. 286, 287	286, 287	<i>Syphar</i> hominis.	669
<i>Si!</i> Intersectio, innuens silentium.	206		
<i>Stadium</i> , quid.	52		
<i>Statio</i> medicorum.	519		
<i>Stationes</i> obire Romanas.	446		
<i>Statuum</i> mihi poscerem.	361		
<i>Stefchorius</i> numerus, quis.	607		
<i>Stibium</i> , quid.	617		
<i>Stipulari</i> & <i>pacisci</i> , ut differant.	14		
<i>Stipulatio</i> , quid.	151		
<i>Stoa</i> , porticus Athenis.	92		
<i>Stoici</i> , & <i>Epicurei</i> , quales.	86		
<i>Stoici</i> philosophi quales.	731		
<i>Stomachi</i> impatientioris.	653		
<i>Stomachus</i> , pro ira.	212		

T.

<i>Tavernaculum</i> , pro corpasculo nostro.	148
<i>Tabes</i> , podagra, quid.	448
<i>Tabula sponsales</i> , qua.	574
<i>Tegi</i> aurum.	428
<i>Talentum</i> , quid.	58
<i>Tali</i> , qui dicantur.	599
<i>Talistro</i> certare. Belg. om een Knip.	46
<i>Talo</i> fixo stetit.	599
<i>Tantalus</i> lapis. 747. & <i>Fabulae</i> eius. ibid.	703
<i>Tantum</i> non, <i>μᾶλλον</i> .	431
<i>Tas</i> , lapis unde dict.	431

Tantro-

RERUM AC VERBORUM.

<i>Tαυροφροσύνη</i> , quid.	642	<i>Tolli iussit hominem.</i>	378
<i>Tauri</i> , quo efferantur.	208	<i>Torpedo</i> , piscis qualis. 128. piscis letibalis.	
<i>Taurice</i> , quid.	9	451	
<i>Taurus</i> , pro adultero.	31	<i>Torpor</i> , quid.	127
<i>Telos</i> exigere, quid.	421	<i>Totos modios apportare.</i>	70
<i>Temporis</i> perparcus.	56	<i>Totum orbem obire.</i>	298
<i>Tempus</i> res pretiosissima.	619	<i>Toxicum</i> , pro veneno.	252
<i>Τῶν κῶν</i> ἡ περὶ τοῦ, quid.	294	<i>Tractent fabrilis fabri.</i>	486
<i>Tenedia</i> bipennis.	489	<i>Traducere</i> , quid significet.	613. 637
<i>Tergiversari</i> , quid.	376	<i>Tragica</i> periodus, qua.	562
<i>Tergiversationem</i> omnem consumere.	673	<i>Trabit</i> sua quemque voluptas.	66
<i>Terentii</i> locus emendandus.	344	<i>Tres mihi conviva</i> prope dissentire videntur.	
<i>Terminum</i> agere, quid sit.	474	93	
<i>Terra</i> centrum, ubi.	723	<i>Tria</i> verba dicere, quid.	368
<i>Teruncius</i> , quid.	13	<i>Tribuli</i> , herba species.	215.
<i>Teruncius</i> , nummus perexiguus.	556	<i>Trilinguis</i> choros.	7
<i>Tessella</i> , quid sint.	124	<i>Trimestris</i> factus jocum renovas.	218
<i>Testator</i> , testamenti conditor.	154	<i>Triarchys</i> , avis qualis.	713
<i>Testudine</i> tardior. Prov.	39	<i>Τετραγίος δάκτυλος</i> ψεις, quid.	689
<i>Tetrada</i> convivarum.	543	<i>Trochylus</i> , avicula qualis.	125
<i>Thales</i> , unus è sapientibus septem. 65.	296	<i>Trophonius</i> antrum.	515. 566
<i>Thales</i> novus.	451	<i>Tuber</i> reddidi.	585
<i>Theca</i> mali, qua.	235	<i>Tubera</i> , seu panis porcinus.	97
<i>Θεοφίλου</i> , quid.	19	<i>Tuberculum</i> , quid.	32
<i>Theophilus</i> , amans Dei.	117	<i>Tubinga</i> , oppidum quale.	167
<i>Theophrastus</i> , Aristotelis discipulus.	94	<i>Tumba</i> , quid.	153
<i>Θεοφίλος</i> Θεοφίλου.	137	<i>Tuo</i> malo optas. formula.	77
<i>Theotimus</i> , & Phileteus.	681	<i>Turricula</i> , seu pyrgus.	608
<i>Therma</i> publicae.	247. 493	<i>Turtur</i> loquacior.	16
<i>Terra</i> filius, quis dicatur.	652	<i>Turturis</i> cum pyrali dissidium.	712
<i>Thersites</i> , pro deformi.	183. 548	<i>Tymbus</i> , seu sepulchrum.	528
<i>Thersites</i> Homericus.	570	<i>Tympaestes</i> , qualis morbus.	518
<i>Thoibus</i> cum leonibus dissidium.	713	<i>Tyria</i> maria concitare.	492
<i>Thoma</i> templum. 432. ejus tumba, gemmis ornata.	153	V.	
<i>Thrasonica</i> stultitia.	317	<i>Vadimonium</i> deferere.	345
<i>Thyniama</i> , quid.	171	<i>Vale</i> , in digressu.	6
<i>Thymus</i> .	714	<i>Valebo</i> , sed non coquus.	176
<i>Thyrsi</i> , quid sint.	495	<i>Valentibus</i> bene non est opus medico.	138
<i>Tigres</i> , ut effendantur.	208	<i>Vana</i> spe lactari.	380
<i>Timotheus</i> , charus Deo.	117	<i>Vipescit</i> & desipiscit senio. de vino.	88
<i>Tinnunculus</i> , defendit columbas.	714	<i>Vaporarium</i> .	309
<i>Tipula</i> , quid.	557	<i>Varietas</i> hominum observanda.	666
<i>Tisiphone</i> , Megara, Alecto, furiae sunt.	258	<i>Varietatis</i> afflictores.	112
<i>Τιβάρη γῆρας</i> , Adag.	293	<i>Vedligal</i> à mortuis colligere.	672
<i>Tisillat</i> animum.	64	<i>Vegetabile</i> , quid.	402
<i>Tisillat</i> me animus.	445	<i>Veiores</i> , sunt Joves noxii.	276
<i>Tmolus</i> habet aures.	599	<i>Velum</i> seu flammea, quid.	196
<i>Τὸ γὰρ πᾶσι</i> ἔστω, &c.	604	<i>Venabulum</i> , quid sit.	580
<i>Τὸ πᾶσι</i> πᾶσι γὰρ πᾶσι.	304	<i>Vendendi</i> & emendi, formula.	106
<i>Tolerantia</i> exempla.	628	<i>Vento</i> , id est, vndor.	106
		<i>Veneres</i> dua.	335

Ecc 2

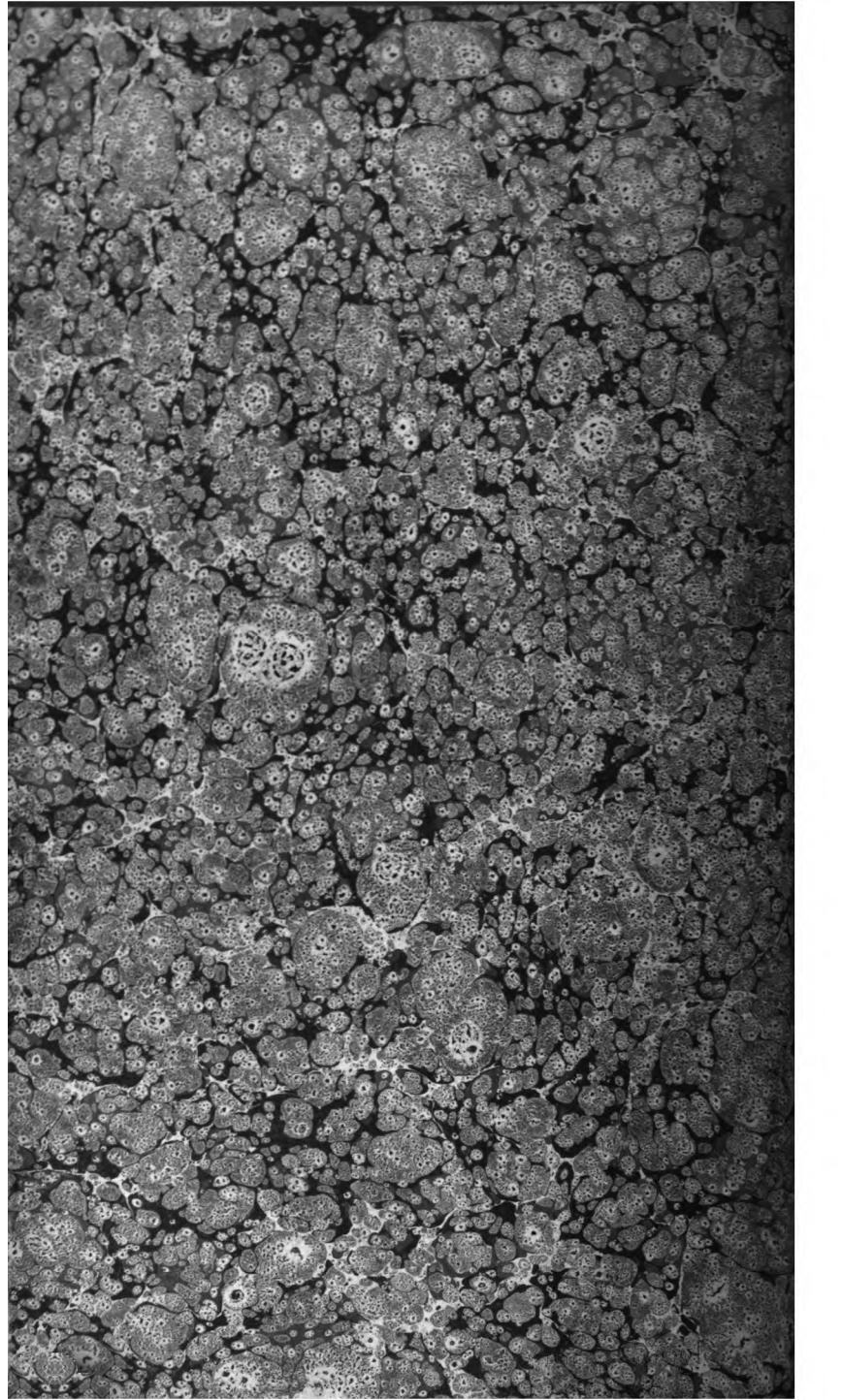
Veneres

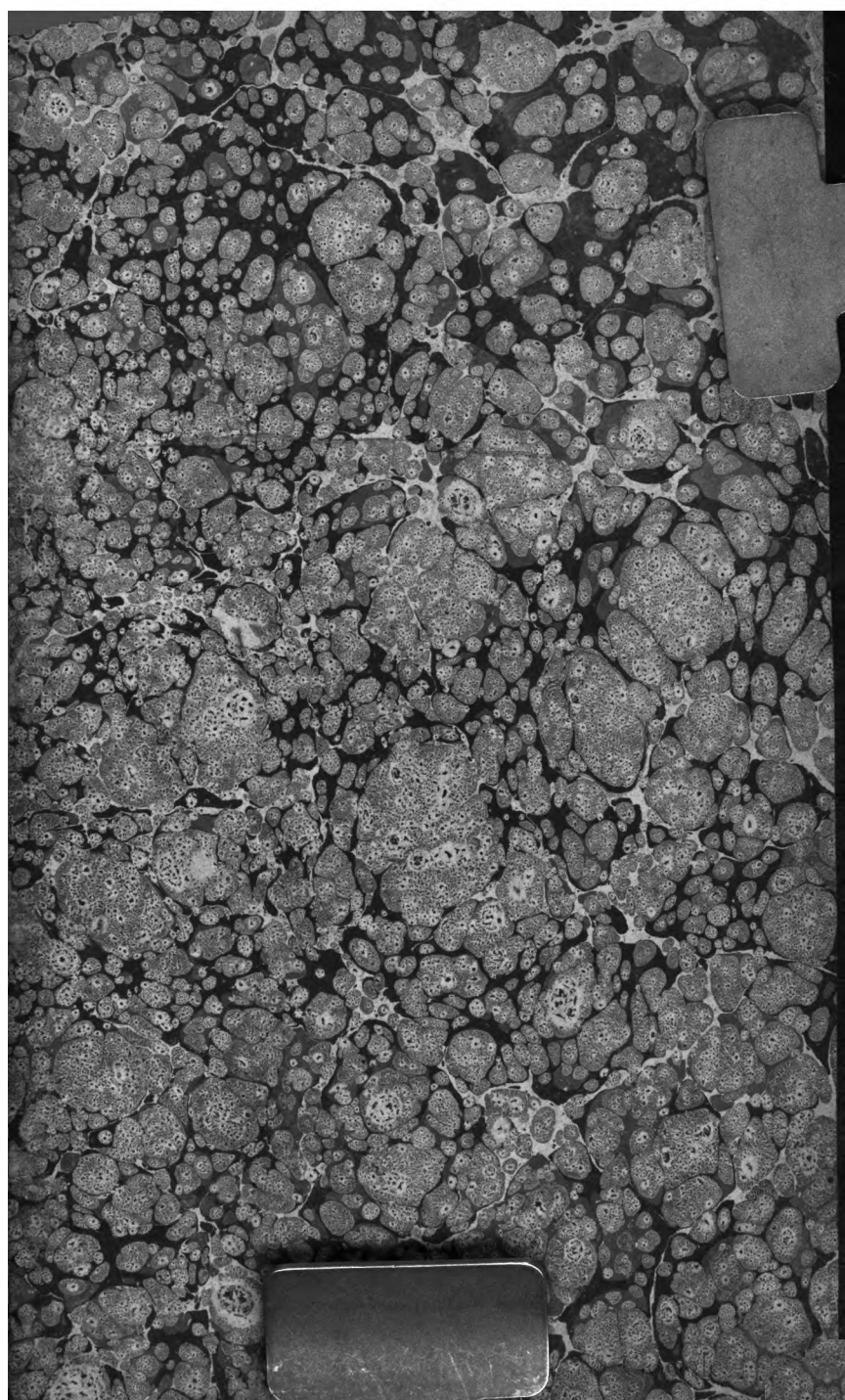
INDEX NOVUS RERUM AC VERBORUM.

<i>Penitus ad summum.</i>	447	<i>Vitiosa nuce non emans.</i>	226
<i>Pennis, in talis, quid. Venerio jactus.</i>	605.	<i>Vitis brassicam fugit.</i>	717
606		<i>Viva vox magis afficit.</i>	61
<i>Verba dare, pro, fallere.</i>	82	<i>Vivamus, pro gaudeamus.</i>	252
<i>Ver mundi adolescentia.</i>	191	<i>Vlmus, arbor qualis.</i>	186
<i>Vredarius, Belg. de Post.</i>	40	<i>Vlysse ac Mercurio dextro.</i>	232
<i>Vergenti aetate, quis dicatur.</i>	215	<i>Vlysses agnus à cane.</i>	31
<i>Vernare, unde deduct.</i>	117	<i>Vmbra, pro comite.</i>	77.119
<i>Verruca, pro tuberculis.</i>	234	<i>Vmbra asini.</i>	372
<i>Versaris in tua harena.</i>	50	<i>Vncia, pars asis duodecima.</i>	352.526
<i>Vetricum, quid.</i>	600	<i>Vncto pejus.</i>	573
<i>Vetere rerum species.</i>	350	<i>Vnda negotiorum.</i>	23
<i>Vetere solum, quid.</i>	299	<i>Vndulans thorax.</i>	40
<i>Vertiginosi, & vertigo, quid.</i>	452	<i>Vnguem arrodere, gestus cogitantis.</i>	274.
<i>Vespa, aculeatum insectum.</i>	713	<i>Voluptas vera, in quem cadat & qua.</i>	
<i>Vesparum nidus.</i>	653	733.735.	
<i>Vespillones, qui.</i>	286	<i>Voluptates commendat ravior usus.</i>	22.747
<i>Vestis candida, quid significet.</i>	223	<i>Vonica, quid.</i>	334
<i>Vestis holistica.</i>	436	<i>Votum, quid.</i>	150
<i>Vestium usus, quis.</i>	315	<i>Votum obstringit ad poenam gebenna.</i>	479
<i>in Vestis tria spectanda.</i>	315	<i>X'nonagesis, quid.</i>	738
<i>Vitator, quis.</i>	90	<i>Xranus, id est, celestis.</i>	117
<i>Vicarius, quis dicatur.</i>	7	<i>Urbes an agri praeferendi.</i>	ibid.
<i>Viclevita quispriam.</i>	435	<i>Vrens lactis.</i>	704
<i>Victimae, quae.</i>	139	<i>Vvere, pro cruciare.</i>	489
<i>Victoria amat curam.</i>	46	<i>Vrsus, somno saginatur.</i>	94
<i>Videre, pro intelligere.</i>	120	<i>Vrtica, quodnam herba genus?</i>	215
<i>Vietus, exsuccus, &c.</i>	515	<i>Ut asini sarcinas.</i>	526
<i>Villum, quale vinum.</i>	87	<i>Vtenhoviarum genus nobilissimum.</i>	598
<i>Violentia regionis damnoza.</i>	369	<i>Vtile nihil, quod non honestum.</i>	141
<i>Vinum quale probandum.</i>	87	<i>Vtilitatis formula.</i>	71
<i>Vinum curas eximit, &c. 88, 89.</i>	ejus	<i>Vtriciues seu utricularii.</i>	567
<i>effusa.</i>	ibid.	<i>Vulcanus, claudus fingitur.</i>	35
<i>Vinum gravius aqua.</i>	728	<i>Vulgo fit:</i>	390
<i>Vir bonus, qui dicatur.</i>	311	<i>Vulgus, autor pessimus rei bene gerenda.</i>	327
<i>Vir caput mulieris.</i>	388	<i>Vulpem laqueo capere, difficile.</i>	179
<i>Vir singulari ingenio.</i>	114	<i>Vulpes annus non capitur laqueo.</i>	525
<i>Virginitas res egregia.</i>	195	<i>Vulpis & mulvii simulcas.</i>	712
<i>Virginitas gaudet rapi.</i>	190	<i>Vultum habet in manu.</i>	341
<i>Virginitas, plausibilis res.</i>	186	<i>Vultures, testamentorum captatores.</i>	519
<i>Virgo Maria, ab omnibus fero invocatur.</i>		<i>Vxor mea per Vixam.</i>	205
412. 413		X.	
<i>Virgo nubilis, quae.</i>	19	<i>X'antippe, vixosa mulier.</i>	205
<i>Virgo Parathalasia.</i>	409	<i>Xenia, qualia munuscula fuerint.</i>	161.
<i>Virgo paenitens.</i>	202.203	748	
<i>Viscum, quid.</i>	363	<i>Xenocrates, philosophus qualis.</i>	662
<i>Vita aeterna, quid.</i>	290	Z.	
<i>Vita est vigilia.</i>	623	<i>Zoilus, quis?</i>	656
<i>Vita genus quod deligendum.</i>	294	<i>Zona, quid.</i>	13
<i>Vita maxima pars, ut elabatur.</i>	268	<i>Zona inanis.</i>	31
<i>Vita scena.</i>	306		

F I N I S.

INDEX NOVUS

<i>Prodigiosus astus.</i>	703	<i>Quo, pro co.</i>	563
<i>Profanari, quid.</i>	216	<i>Quo is, formulæ.</i>	78
<i>Pro gymnasata, quæ dicantur.</i>	594	<i>Quo simul est imbuta recens, &c.</i>	392
<i>Promascu, quid.</i>	31	<i>Quod felix sanstusque sit.</i>	367
<i>Pronum & supinum, quid.</i>	602	<i>Quot homines, tot sententia.</i>	93; 564
<i>Procinum seu mitium.</i>	374	R.	
<i>Prora ac puppis saluæ.</i>	30	<i>Rabini, qui dicantur.</i>	36
<i>Prora ac puppis, quid.</i>	150	<i>Rabini Drunus, quis.</i>	488
<i>Prosa oratio, quæ.</i>	273	<i>Rabule, qui dicantur.</i>	652
<i>Prostelyta, quæ dicatur.</i>	196	<i>Radix, tritici loci.</i>	319
<i>Prosti tibi; non, proficiat.</i>	103	<i>Rapa regi Ludovico dono data.</i>	376
<i>Prospicere, & respicere, ut diff.</i>	268	<i>Rastrum, quid.</i>	703
<i>Protelare, pro abigere.</i>	44	<i>Ratum habere, pro approbare.</i>	37
<i>Protelare se vis verbis.</i>	206	<i>Reclamare in os.</i>	391
<i>Protopiro venia datur.</i>	301	<i>Recrudescere, quid.</i>	16
<i>Provinciam desecrare.</i>	132	<i>Recutitus Judæus.</i>	475
<i>Provinciam recipio in me.</i>	24	<i>Reddere, vario sensu.</i>	212
<i>Provinciam suscipere, pro negotio.</i>	266	<i>Refavit fortuna.</i>	14
<i>Prima Damascena.</i>	104	<i>Refagari, pro resistere.</i>	235
<i>Πῦρ & ὕψος.</i>	427	<i>Refrigerata ira.</i>	210
<i>Pseudocheus & Philotymus, & unde dist.</i>	108	<i>Regulares seu Canonici.</i>	340
<i>Pseudolalia, unde dicta.</i>	219	<i>Regulus & basilicum significat.</i>	707
<i>Psora, pro scabie.</i>	567	<i>Religio, quid? 53. in quibus sita. ibid.</i>	139
<i>Πτερογὰ αἰτά.</i>	633	<i>Religio, pro more.</i>	104
<i>Πτερολογία, quid?</i>	362	<i>Religio est, non fas est.</i>	94
<i>Pudoris impendium facere.</i>	445	<i>Reliqui superos.</i>	182
<i>Puella nupta enituer.</i>	186	<i>Rem acu tangere. 36. 88. 136. 353.</i>	652
<i>Pueri angelici in satanam vertuntur.</i>	54	<i>Rem in compendium conferre.</i>	350
<i>Puerpera.</i>	385	<i>Repanda tabula, quæ.</i>	240
<i>Pulsare omnes status.</i>	354	<i>Repetundarum postulari.</i>	109
<i>Pumex lapis cavernosus.</i>	96	<i>Repressalia, quæ dicantur.</i>	576
<i>Pumice siccior.</i>	678	<i>Reptare more Poëtico.</i>	111
<i>Pumicum & suberis leuitas, unde.</i>	726	<i>Res extraria, quæ?</i>	325
<i>Puncta pro suffragio.</i>	367	<i>Res non est magni sumptus.</i>	317
<i>Purpurissa, quid.</i>	617	<i>Refina, quid.</i>	363
<i>Puridule, quæ dicantur.</i>	545	<i>Respicere & aspicere, an differant.</i>	640
<i>Pyralis, species columbæ.</i>	712	<i>Resumpta, quæ dicatur.</i>	562
<i>Pyropen, lapis pretiosiss. 172. & unde di-</i>	430	<i>Reticulum, quid.</i>	312
<i>ctus.</i>	543	<i>Reuchlinus in dierum numerum relatus.</i>	168
<i>Pyrrhi disciplina.</i>	82	<i>Rex, quis dicatur.</i>	549
<i>Pythagorica exena, quæ.</i>	446	<i>Rhadamanthus, rex Lyciæ, &c.</i>	482
<i>Pythius, seu cates.</i>	81	<i>Rhamnusia litare.</i>	25
Q.	314	<i>Rhemia lex, quæ, & qualis.</i>	372
<i>Quæ causa, formulæ.</i>	314	<i>Rhodites, lapis.</i>	431
<i>Quadrula, parva quadræ.</i>	75	<i>Ringi, quid.</i>	15; 34
<i>Qualis populus, talis sacerdos.</i>	8	<i>Risus Sardonius, quis.</i>	259
<i>Quare? formulæ.</i>	729	<i>Romana delitia, & quæ.</i>	97
<i>Quercus concionatur.</i>		<i>Romulus, quid biberit.</i>	369
<i>Quercus & oleæ dissidium. 717. & ju-</i>		<i>Rore passus, quis dicantur.</i>	669
<i>glandis.</i>		<i>Rore vixit. Adag.</i>	84
<i>Quid si cælum ruat.</i>		<i>Rumino, quid.</i>	59

S. Sabarra,

RERUM AC VERBORUM.

S.		Seccessus, quid.	139
Saburra, quid.	91	Seculum, quid.	10
Sacellum, quid.	165	Semel tradidi, quo sensu.	212
Sacellum prodigii plenum.	418	Sapientia, quid.	358
Sacra, execranda.	634	Senatus fornicarum.	612
Sacrum nihil. Adag.	36	Senecta, quibus scipionibus niti debeat.	740
Sape etiam est holitor valde opportuna locu- tus.	515	Senio, per se felix.	605
Sagum, militare indumentum.	581	Sentina, pro omnibus facinoribus.	38
Saguntina fames.	446	Sepeliri ante tempus, quid.	222
Salarium, quodnam stipendium.	227	Sepes perpetua, qua.	128
Sales, sine dentibus.	546	Sequana, insula.	424
Salitur, pro sale conspergitur.	150	Sera in fundo parsimonia.	57.622
Salutare per alium.	7	Seraphica exsequia, qua.	681
Salutationes amantium.	2	Sero sapiunt Phryges.	740
Salutationis blanda efficta.	1	Serpentes, homini inimici.	702
Samius litteratus.	222	Serpentes summo opere lacte capiuntur.	704
Samsucinum oleum.	171	Servare vitrum, ut perdas gemmas.	619
Sanniones, qui dicantur.	311	Servire, quis dicatur.	158
Sanctulus es.	58	Servire Mammona.	510
Sanctum pro glorioso.	648	Servus pro servo est.	642
Sapere, quid.	8	Sextarium vini biberat.	636
Sapere, pro sapientia.	63	Sextarius, quid.	103
Sapidum exerere.	24	Si non contingat id quod vis, velis quod pos- sis.	194
Sapientia, quid.	326	Sibylle folium.	169
Sapientia, nihil pulchrius.	621	Sic solent aleatores.	352
Sarciri, pro reparare.	15	Sicambria & Sicambri.	553
Sardanapalus, luxu perditus.	733.741	Sicula gerra, qua dicantur.	28
Satrapa, provincie praefectum.	77	Sigma, littera, quid sibi velit.	543
Satrapia, quid?	92	Silenum agere.	495
Satyricum agere, & quid Satyra.	22	Silennus, nutritor Bacchi.	580
Saxa viva, qua.	283	Silennus Bacchi paedagogus.	748
Scabies, pro desiderio.	34	Siliqua fructus praedictis.	116
Scalmus, quid.	441	Silurus, piscis praegrandis.	746
Scarabeus, insecti genus.	16	Simia semper est simia.	442
Scarabeus aquilam. Adag.	125	Similes habent labra laffucas. 38. Adag.	672
Scarises, gemma, qualis.	430	Simis naribus puella.	21
Scarus, piscis delicatissimus.	746	Simius metum indicat, projectis excrem.	711
Scatebra fontium.	18	Simius supra modum horret testudinem.	711
Scirpus seu juncus.	710	Simonia, quid.	491
Schismatici, qui dicantur.	462	Simul sorbere & flare.	39
Scombr, quales pisces.	72	Simulacrum nullum diuturnum.	664
Scoma, quid. 22. Lat. cavillum.	83	Sine offensione estate omnibus.	142
Scopum attigisti.	88	Singultire, & singultus quid.	1
Scorpites, gemma.	431	Sis & , noxa.	541
Ser & , tenebra.	331	Si quis instigante diabolo, &c. Canon est.	653
Scrophia, quid?	334	Sitones, monstra marina.	64
Scrupulus incidit, qui me torquet.	190	Sitso reliquum fabula.	446
Scutatum, munus nomen.	109	Situla, quid.	240
Scythica concio, qua.	234	Situm contrahere.	17
Scythicum convivium.	385	Sitius, pro sanguine.	398
		Ecc	Smaraq.

INDEX NOVUS

<i>Smaragdinus viror.</i>	18	<i>Stratagama, quid.</i>	672
<i>Smaragdus, & Sapphirus, lapides pretiosi.</i>	172	<i>Strigosi equi.</i>	42
<i>Smaragdus, gemma.</i>	430	<i>Structor, quis dicatur.</i>	90
<i>Snaphanus, prædonum genus.</i>	318	<i>Struthiocamelus, qualis avis?</i>	127
<i>Socratis pinum dictum.</i>	148	<i>Stygia palus, quæ.</i>	444, 554
<i>Solidum, quid.</i>	526	<i>Subducere rationem.</i>	54
<i>Solitudo tristis.</i>	33	<i>Suber, Belg. Kutck.</i>	53, 241
<i>Solacisimus, quid.</i>	112	<i>Sublustris nox, quæ.</i>	233
<i>Solfistium æstivum, quid.</i>	52, 245	<i>Subolebat fucus.</i>	347
<i>Solus, quasi omnis.</i>	397	<i>Subsibilare.</i>	652
<i>Somnium hominis.</i>	39	<i>Subula, Een Else.</i>	743
<i>Somnus, mortis imago. 621. mortis germa-</i>		<i>Succinum, quid.</i>	616
<i>mus.</i>	622	<i>Suffrago cruvis, quid.</i>	603
<i>Sophisma, quid.</i>	178	<i>Suffulta pellibus pilea.</i>	317
<i>Sophista, de equo.</i>	359	<i>Suffurari se ab aliquo.</i>	64
<i>Sophistria, quæ.</i>	179	<i>Sugillare, quid?</i>	585
<i>Sopægor, quid.</i>	125	<i>Suillas carnes Galli amant.</i>	93
<i>Sophronius, unde dict.</i>	130	<i>Sulpitia Paterculana.</i>	337
<i>Sordere & flare simul. Adag.</i>	370	<i>Sumptum faciat oportet, qui quærit lucrum.</i>	
<i>Sorbona, Gymnasium Parisiense.</i>	101		558
<i>Sordum, pomi genus.</i>	101	<i>Supplicatio, quid.</i>	135
<i>Sorex, seu glis.</i>	240	<i>Surdo canere. 311. Adag.</i>	555
<i>Soricum & ardeotarum dissidium.</i>	712	<i>Sursum deorsum misceri.</i>	559
<i>Sors, quid significet.</i>	33	<i>Sus Minervæ odiosa.</i>	721
<i>Sors & usura perit.</i>	301	<i>Susceptor, seu arbiter imitationis. Belg. Peet-</i>	
<i>Sotadicum metrum, quod? & unde.</i>	579		14
<i>Spartam, quæ contigit, orna.</i>	306	<i>Susceptores, qui. 150. pro patrimio ac ma-</i>	
<i>Spe, qui alantur.</i>	13	<i>trimis.</i>	323
<i>Specimen proferre.</i>	230	<i>Suum cuique pulchrum. 21. 295.</i>	564
<i>Sperandum semper.</i>	278	<i>Sybarita, & Sybaritica mensa.</i>	77
<i>Spes revixit.</i>	33	<i>Sybariticum prandium.</i>	140
<i>Spharisterii plebscita.</i>	51	<i>Symbolum quid?</i>	291, 506
<i>Spharula precatória.</i>	681	<i>Symbolum Apostolorum enucleatur.</i>	278
<i>Sphinx, monstrum quædæ.</i>	96	<i>Sympathia & antipathia, quid.</i>	715
<i>Spuer, quid.</i>	600	<i>Symposiarchus, quis dicatur.</i>	369
<i>Spiculator publicus, quis.</i>	510	<i>Synanche, seu angina.</i>	557
<i>Spiritus Sanctus, an verus Deus. 286, 287.</i>		<i>Synaxis sacra, quæ.</i>	61
<i>St! Interjectio, innuens silentium.</i>	206	<i>Syneretismus, quid.</i>	523
<i>Stadium, quid.</i>	52	<i>Syphar hominis.</i>	669
<i>Statio medicorum.</i>	519		T.
<i>Stationes obire Romanas.</i>	446	T <i>Abernaculum, pro corporeculo nostro.</i>	148
<i>Statuam mihi postere.</i>	361	<i>Tabes, podagra, quid.</i>	448
<i>Stefichorius numerus, quis.</i>	607	<i>Tabula sponsales, quæ.</i>	574
<i>Stibium, quid.</i>	617	<i>Tagi aurum.</i>	428
<i>Stipulari & pacisci, ut differant.</i>	14	<i>Talentum, quid.</i>	58
<i>Stipulario, quid.</i>	151	<i>Tali, qui dicantur.</i>	599
<i>Stoa, porticus Athenis.</i>	92	<i>Talistro certare. Belg. om een Knip.</i>	46
<i>Stoici, & Epicurei, quales.</i>	86	<i>Talo fixo stetit.</i>	599
<i>Stoici philosophi quales.</i>	731	<i>Tantalus lapis. 747. & Fabularum. ibid.</i>	703
<i>Stomachi impatientioris.</i>	653	<i>Tantum non, pro vixit.</i>	431
<i>Stomachus, pro ira.</i>	212	<i>Tas, lapis unde dict.</i>	

Tanto-

RERUM AC VERBORUM.

Ταυροφροσύνη , quid.	642	Tolli iussit hominem.	378
Tauri , quo efferantur.	208	Torpedo , piscis qualis. 128. piscis letalius.	
Taurice , quid.	9	451	
Taurus , pro adultero.	31	Torpor , quid.	127
Telos exigere, quid.	421	Totos modios apportare.	70
Temporis perparcus.	56	Totum orbem obire.	298
Tempus res pretiosissima.	619	Toxicum , pro veneno.	252
Τὸ πῶς ἔμελλεν , quid.	294	Tractent fabrilis fabri.	486
Tenedia bipennis .	489	Traducere , quid significet.	613. 637
Tergiversari , quid.	376	Tragica periodus, quæ.	562
Tergiversationem omnem consumere.	673	Trahit sua quemque voluptas.	66
Tercitii locus emendandus.	344	Tres mihi conviva prope dissentire videntur.	
Terminum agere, quid sit.	474	93	
Terra centum, ubi.	723	Tria verba dicere, quid.	368
Teruncius , quid.	13	Tribuli , herba species.	215
Teruncius , nummus perexiguus.	556	Trilinguis chorus.	7
Tessella , quid sit.	124	Trimestris factus jocum renovas.	218
Testator , testamenti conditor.	154	Triarchy , avis qualis.	713
Testudine tardior. PROV.	39	Τετραγίος ἀπαρχὸν ψείας , quid.	689
Tetrada convivarum.	543	Trochylus , avicula qualis.	125
Thales , unus est sapientibus septem. 65.	296	Trophonii antrum.	515. 566
Thales novus.	451	Tuber reddidi.	585
Theca mali, quæ.	235	Tubera , seu panis porcinus.	97
Θεομαχία , quid.	19	Tuberculum , quid.	32
Theophilus , amans Dei.	117	Tubinga , oppidum quale.	167
Theophrastus , Aristotelis discipulus.	94	Tumba , quid.	153
Θεοφύλακτος , Theophilus.	137	Tuo malo optas. formula.	77
Theotimus , & Philecons.	681	Turricula , seu pyrgus.	608
Therma publica.	247. 493	Turtur loquacior.	16
Terra filius, quis dicatur.	652	Turturis cum pyræidis dissidium.	712
Thersites , pro deformi.	183. 548	Tymbus , seu sepulchrum.	528
Thersites Homericus.	570	Tympantes , qualis morbus.	518
Thoibis cum leonibus dissidium.	713	Tyria maria concitare.	492
Thome templum. 432. ejus tumba, gemmas amissa.	153	V.	
Thrasonica stultitia.	317	Vadimonium desistere.	343
Thyniama , quid.	171	Vale , in digressu.	6
Thymus .	714	Valebo , sed non coquus.	176
Thyrsi , quid sint.	495	Valentibus bene non est opus medico.	138
Tigres , as efferantur.	208	Vana spe lacuari.	380
Timotheus , charus Deo.	117	Vapescit & desipiscit senio. de vino.	82
Tinnunculus , defendit columbas.	714	Vaporarum .	309
Tipula , quid.	557	Varietas hominum observanda.	666
Tisiphone , Megara, Alecto, furia sunt.	258	Varietatis afflictores.	112
Τιβάρης ἡγεῖς , Adag.	293	Vedligal à mortuis colligere.	672
Tuillat animum.	64	Vegetabile , quid.	402
Tuillat me animum.	445	Veiores , sunt Joves maxii.	276
Tmolus habet aures.	599	Velum seu flammea, quid.	196
Τὸ πῶς πᾶσι πᾶσι, &c.	604	Venabulum , quid sit.	580
Τὸ πᾶσι πᾶσι πᾶσι, &c.	304	Vendendi & emendi, formula.	106
Tolerantia exempla.	628	Vento , id est, vindor.	106
		Veneres dua.	335

Ecc 2

Veneremus

INDEX NOVUS RERUM AC VERBORUM.

<i>Penitus ad summum.</i>	447	<i>Vitiosa nuce non emans.</i>	226
<i>Pennis, in talis, quid. Veneris jactus.</i>	605.	<i>Vitis brassicam fugit.</i>	717
606		<i>Viva vox magis afficit.</i>	61
<i>Verba dare, pro, fallere.</i>	82	<i>Vivamus, pro gaudeamus.</i>	252
<i>Ver mundi adolescentia.</i>	191	<i>Vlmus, arbor qualis.</i>	186
<i>Veredarius, Belg. de Post.</i>	40	<i>Vlysse ac Mercurio dextro.</i>	232
<i>Vergenti aetate, quis dicatur.</i>	215	<i>Vlysses agnitus à cane.</i>	31
<i>Vernare, unde deduct.</i>	117	<i>Vmbra, pro comise.</i>	77-119
<i>Verruca, pro tuberculis.</i>	234	<i>Vmbra asini.</i>	372
<i>Versaris in tua barena.</i>	50	<i>Vncia, pars assis duodecima.</i>	352-526
<i>Vertebrium, quid.</i>	600	<i>Vndo pejas.</i>	573
<i>Vetere rerum species.</i>	350	<i>Vnde negotiorum.</i>	23
<i>Vetere solum, quid.</i>	299	<i>Vndulatus thorax.</i>	40
<i>Vertiginosi, & vertigo, quid.</i>	452	<i>Vnguem arrodere, gestus cogitantis.</i>	274
<i>Vespa, aculeatum insectum.</i>	713	<i>Voluptas vera, in quem cadat & qua.</i>	
<i>Vesparum nidus.</i>	653	733-735	
<i>Vespillones, quis.</i>	286	<i>Voluptates commendat ravior usus.</i>	22-747
<i>Vespa candida, quid significet.</i>	223	<i>Vomica, quid.</i>	334
<i>Vespa holoserica.</i>	436	<i>Vorum, quid.</i>	150
<i>Vesium usus, quis.</i>	315	<i>Votum obstringit ad pornam gebenna.</i>	479
<i>in Vestibula spectanda.</i>	315	<i>Yponoxeas, quid.</i>	738
<i>Vitator, quis.</i>	90	<i>Vranus, id est, caelestis.</i>	117
<i>Vitarins, quis dicatur.</i>	7	<i>Urbes an agri preferendi.</i>	ibid.
<i>Viclerita quispiam.</i>	435	<i>Vrcens lactis.</i>	704
<i>Vitima, qua.</i>	139	<i>Vrere, pro cruciari.</i>	489
<i>Victoria amat curam.</i>	46	<i>Vrsus, somno seginatur.</i>	94
<i>Vulere, pro intelligere.</i>	120	<i>Vrtica, quodnam herbae genus?</i>	215
<i>Vitius, exsuccus, &c.</i>	515	<i>Vt asini sarcinas.</i>	526
<i>Villum, quale vinum.</i>	87	<i>Vtenhoriarum genus nobilissimum.</i>	598
<i>Violentia regibus damposa.</i>	369	<i>Vtile nihil, quod non honestum.</i>	141
<i>Vinum quale probandum.</i>	87	<i>Vtilitatis formula.</i>	71
<i>Vinum curas eximit, &c. 88, 89.</i>	ejus	<i>Viricines sen utricularii.</i>	567
effusa.	ibid.	<i>Vulcanus, claudus fingitur.</i>	35
<i>Vinum gravius aqua.</i>	728	<i>Valgo fit.</i>	390
<i>Vir bonus, qui dicatur.</i>	311	<i>Vulgus, autor pessimus rei bene gerenda.</i>	327
<i>Vir caput mulieris.</i>	388	<i>Vulpem laqueo capere, difficile.</i>	179
<i>Vir singulari ingenio.</i>	114	<i>Vulpes annus non capitur laqueo.</i>	525
<i>Virginitas res egregia.</i>	195	<i>Vulpis & mulvii similitas.</i>	712
<i>Virginitas gaudet rapi.</i>	190	<i>Vultum habet in manu.</i>	341
<i>Virginitas, plausibilia res.</i>	186	<i>Vultures, testamentorum captatores.</i>	519
<i>Virgo Maria, ab omnibus fere invocatur.</i>		<i>Vxor parva & iugis.</i>	205
412-413		X.	
<i>Virgo nubilis, qua.</i>	19	<i>X Antippe, rixosa mulier.</i>	205
<i>Virgo Parathalassia.</i>	409	<i>Xenia, qualia munuscula fuerint.</i>	161.
<i>Virgo poenitens.</i>	202-203	748	
<i>Viscum, quid.</i>	363	<i>Xenocrates, philosophus qualis.</i>	662
<i>Vita aeterna, quid.</i>	290	Z.	
<i>Vita est vigilia.</i>	623	<i>Z Oilus, quis?</i>	656
<i>Vita genus quod deligendum.</i>	291	<i>Zona, quid.</i>	13
<i>Vita maxima pars, ut elabatur.</i>	268	<i>Zona inanis.</i>	39
<i>Vita scena.</i>	306		

F I N I S.

